

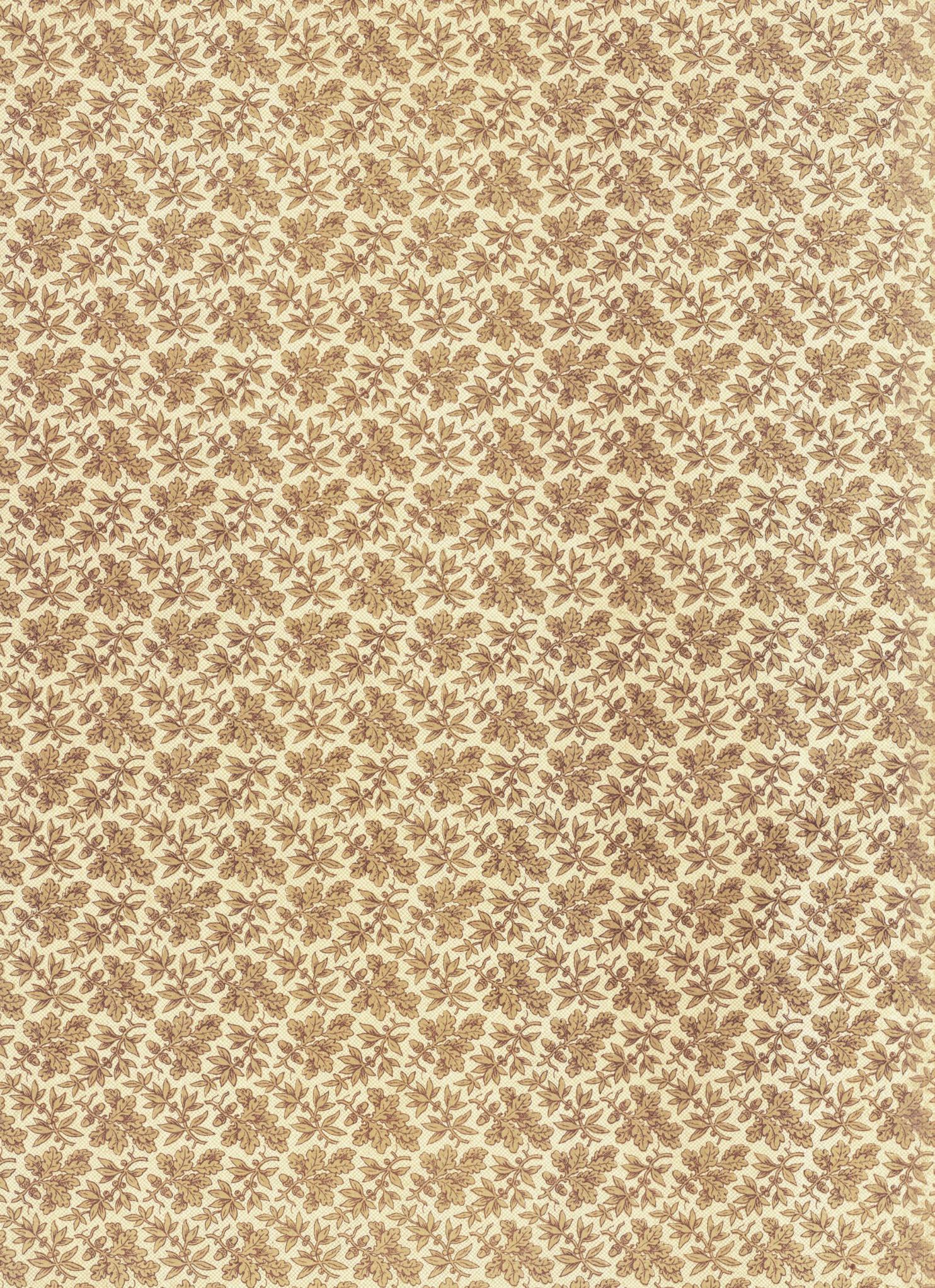

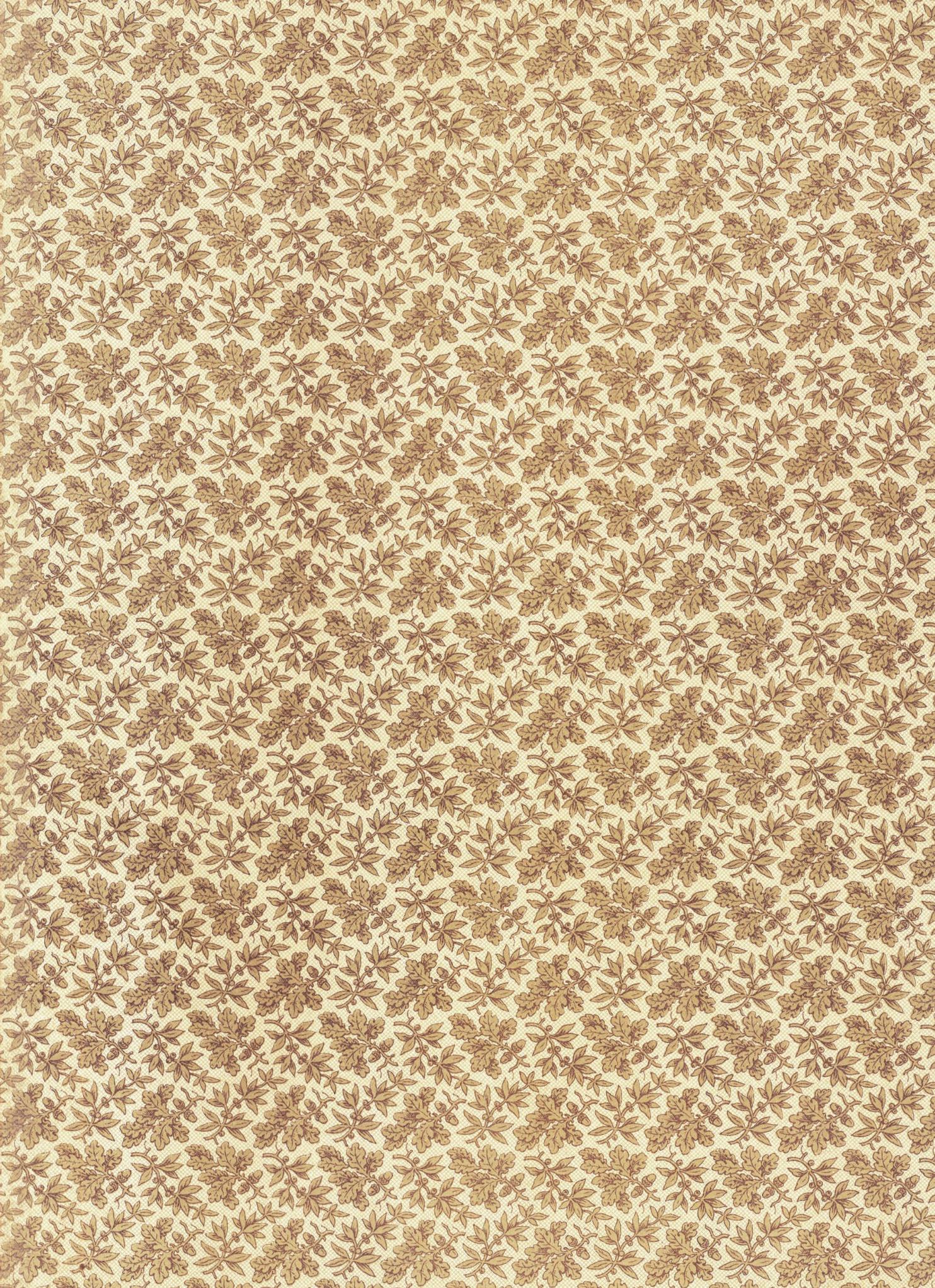
BARTHA DÉNES – BENDE ATTILA

A dualizmus időszakának erdész polihisztora
FEKETE LAJOS AKADÉMIKUS ÉLETE ÉS MUNKÁSSÁGA

Az MTA Erdészeti Tudományos Bizottságának
tanulmánykötete V.

**A dualizmus időszakának erdész polihisztora
Fekete Lajos akadémikus élete és munkássága**

*Völker Jenő professzornak, Fekete Lajos dédunokájának
ajánljuk könyvünket, aki családja többgenerációs szellemi
hagyatékát az utókornak megőrizte*

Az MTA Erdészeti Tudományos Bizottságának
tanulmánykötete V.

A dualizmus időszakának erdész polihisztorja
Fekete Lajos akadémikus élete és munkássága

BARTHA DÉNES és BENDE ATTILA

**SOPRONI EGYETEM
KIADÓ**

SOPRONI EGYETEM KIADÓ
Sopron, 2025

Szakmai és nyelvi lektorok:

Dr. Fricz-Molnár Péter

Dr. Oroszi Sándor

A kötet a Magyar Tudományos Akadémia alapításának 200. évfordulójára jelent meg.

Jelen kiadvány Völker Jenő professzor és a szerzők anyagi támogatásával születhetett meg.

Kiadó:

Soproni Egyetem Kiadó

Felelős kiadó:

Prof. Dr. Fábíán Attila, a Soproni Egyetem rektora

A címlapon: Fekete Lajos 1897-ben Baker Alajos selmebányai fotográfus felvételén (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

A hátlapon: Az Erdészeti Palota Roth Gyula selmebányai professzor felvételén (SOE KKL)

© Minden jog fenntartva

ISBN 978-963-334-533-7 (nyomtatott)

ISBN 978-963-334-534-4 (pdf)

A kötet DOI száma: <https://doi.org/10.35511/978-963-334-534-4>

Technikai szerkesztés, borító:

Kiss Melinda

Creative Commons license: CC BY-NC-SA 4.0 DEED

Nevezd meg! - Ne add el! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi
Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International

Sopron, 2025

AJÁNLÁS

Életem első tizennégy évét Magyarországon töltöttem, a többi közel hetvenet nagyrészt az Amerikai Egyesült Államokban, de fiatalságom Sopronban töltött évei meghatározóak voltak, köztük a látogatások nagyapám, Fekete Zoltán hivatalában, a most Soproni Egyetemnek ismert intézményben. Ez a méretes hivatal a botanikus kert leghátsó épületének földszintjén volt található, nagy ingaórájával, régimódi író- és számológépekkel, magas könyvszekrényekkel. Különösen szerettem a bőr dívány fölötti – nekem akkor hatalmasnak tűnő – domborművű térképét a Kárpát-medence Trianon előtti és utáni magyar határainak vonalaival, amelyek alapvetően írták át nemcsak az egykori főiskola, de családom történetét is.

Nagyapám rámutatott egy pontra a térképen, itt van Selmecbánya, mondta. A röviden Selmecnek szólított helyről költözött az egyetem Sopronba, és onnan származott az a sok csodás műszer és modell, amiket az épület egy raktárnak használt szobájában láttam. Ennek a városnak a szelleme hatotta át sok beszélgetésünket – többek között megtudtam, hogy dédapám, Fekete Lajos, ott élte le élete legnagyobb részét és ott van eltemetve. Nagyszüleimnek a soproni Rákóczi utcai lakásán, ahol dédapám szépszámú műve sorakozott a könyvszekrény üvegajtaja mögött, volt is egy nagyméretű róla készített festmény, amiről egy jóságos kisugárzású, nagybajuszos öregember nézett le rám.

A következő évek során Ausztria és Amerika „fölfedezésére” irányult a figyelmem, de többször visszalátogattam szülővárosomba. Különösen nevezetes volt az 1989. évi utam apósommal, amikor is egykori osztálytársam, ekkor már az egyetem rektora, Winkler András professzor fogadott. Apósom az egyetemet egy régebbi korszak Honvédségi Főreáljának kadetjeként ismerte, és nem győzött csodálkozni a fákon, amelyek ott álltak, ahol ő annakidején csuklógyakorlatokat végzett. De ennek az utamnak során jutottam el először Selmece is. Az ősi bányavárosban megpillantottam az Akadémia épületeit, Fekete Lajos és Fekete Zoltán házát, utóbbit a mamutfenyővel, az ottani botanikus kertet. A legnagyobb benyomást mégis dédapám sírja tette rám a domboldali evangélikus temetőben. Mindez fölkelte érdeklődésemet Fekete Lajos személyisége iránt. Elolvastam a Soproni Egyetem által kiadott füzetet életéről és munkásságáról, beleolvastam műveibe, és az évek során meglátogattam életének további helyszíneit: Tordát és Kolozsvárt. Benyomásaimból összeállt egy kép egy polihisztor személyről, aki lankadatlan szorgalommal dolgozik egy eldugott vidéki városban, ami mégis a magyar tudomány és felsőoktatás egyik fellegrája, és aki sokszor úton van, hogy terepmunkát végezzen, vagy külföldi kutatóállomásokat látogasson meg. Valaki, aki szorgalmazza az átállást a német oktatási nyelvről a magyarra és könyveket ír ennek érdekében. Valaki, aki példaként áll családja előtt, mert nem véletlen, hogy fia, Fekete Zoltán (I.) és unokája, Fekete Zoltán (II.) mindketten főiskolai/egyetemi tanárok lettek, mindez pedig engem is erre a pályára ösztökélt.

Aztán persze erdészszakembereket tanított és nevelt fel. Szerencsésen ötvözte az elméleti és gyakorlati képzést. Írói munkásságából különösen két könyve ragadott meg: az »Erdészeti növénytan« és az »Erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén«. Az első, sok tankönyve közül, talán a legnagyobb karriert futotta be. Az utóbbi pedig, amit én a gyönyörű német nyelvű kiadásában olvastam, Fekete Lajos és társszerzője, Blatny Tibor belépője az európai ökológiai kutatás porondjára. Nehéz elképzelni, mennyi munka lehetett a korai XX. század hatalmas területű Magyarországon (szatellit fotók és mesterséges intelligencia hiányában!) összegyűjteni az adatokat és összeállítani ezt a nagy művet!

A fentiek ellenére az én benyomásaim és mindenki másé Fekete Lajosról csupán egy törött tükör reflexiói voltak, de Bartha Dénes és Bende Attila összeállították ezt a tükröt. Fáradhatatlan munkával felkutattak minden Fekete Lajos által írt munkát, minden elérhető róla írt cikket, régi családi és szakmai levelet, visszaemlékezést, még olyan információmorzsákat is, amelyek csak hangszalagon maradtak meg. Meglátogatták életének helyszíneit és nem felejtették el mindezt beágyazni a kor tudományos életébe és szokásaiba. Munkájuk – amiért itt hálás köszönetet mondok – nemcsak az erdészet, botanika és mérnöki tudományok iránt érdeklődők számára készült. Mindenki haszonnal forgathatja, aki a millennium-körüli évtizedek magyar felsőoktatásáról szeretne többet megtudni és annak egy jeles személyiségével jobban megismerkedni.

PROF. DR. VÖLKER JENŐ

ny. egyetemi tanár

Shepherd University

Shepherdstown, West Virginia, USA

Handwritten text in cursive script, likely a letter or document, partially obscured by the stamp.

Fekete Lajos

AZ ŐSÖKTŐL AZ UTÓDOKIG – FEKETE LAJOS CSALÁDFÁJA ÉS ÉLETRAJZA

FEKETE LAJOS ÉLETÚTJA

„...Fekete Lajos életének és munkálkodásának eredményei az idők folyamán nemhogy elhomályosultak vagy feledésbe borultak volna hanem ellenkezőleg, az idők múlása folyamán még inkább nyertek jelentőségükben, és az ő szellemi nagysága csak emelkedett, aminek bizonyossága az ő tudományos munkásságának forrásul használt termékei és az erdészeti akadémiánk erőssége és virágzása. Az ő önzetlen nemzeti érzésekkel telt és tudományosan megalapozott munkálkodása ma még inkább példaként szolgálhat, mint életében.”

Mágócsy-Dietz Sándor, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja,-
Fekete Lajos egykori tanársegédje, 1937. március 22.¹

*Nagy-Ajtai címer (Reichenauer von Reichenau–
Constantin Csergheő Géza–Bárczay, Oszkár, 1898:
Der Adel von Siebenbürgen, Nürnberg. Bauer und
Rapse Verlag, E. Küster)*

Fekete Lajos 1837. június 18-án született Tordán Nagy-Ajtai Fekete Lajos és Székely Terézia hétgyermekes családjába, utolsó előtti gyermekként.

Apja első – Kőszegi Juliannával kötött – házasságából három gyermek született. Id. Nagy-Ajtai Fekete Lajos 21 éves korában megjárta a napóleoni háborút, ahol hadifogságba esett, amiről a Rómában, 1800. szeptember 14-én kelt levelében részletesen beszámolt. Napóleon elé vezették, mint hadifoglyot, akiről így ír: „Mondhatom, hogy én megborzongtam Bonaparte képtől, kurta haja borzas és maga kisdeg, de olyan veres, hogy nints láng amely felülmúlta Bonaparte verességét...” Végül Alexandriában a franciák tábori kórházában alkalmazták, sőt a békekötés után ott akarták marasztalni, de hazatért szüleihez.

Nagy-Ajtai Fekete Lajos orvosi-sebészi tanulmányait Kolozsvárott kezdte, majd a Cs. és K. Lembergi Tudományos Líceumban² végezte, oklevelét 1808. június 3-án vehette kézhez. Tordára mint kamarai orvos érkezett, a király 1839-ben írja alá „homagium”-át,³ a '40-es években ingremiatusi⁴ jogot vesz, amellyel fia Lajos és testvére, Ferencz özvegye éltek.⁵ Tordai orvosi működéséről érdemes megemlíteni, hogy a himlő elleni oltást már bevezetése előtt eredményesen használta, mellyel több gyermek életét mentette meg.⁶

Anyai ágról a Székely család régi tordai nemesi család, amely azon Székely Jánostól származik, akinek 1607. április 21-én adott nemeslevelet Rákóczi Zsigmond fejedelem.

SZÉKELY - ARANYOS - RÁKOSI - Ó-TORDAI

Aranyos-Rákosi címer (Reichenauer von Reichenau-Constantin Csergheő Géza-Bárczay, Oszkár, 1898: Der Adel von Siebenbürgen, Nürnberg. Bauer und Rapse Verlag, E. Küster)

Jánosnak két fia született, Márton és János. E két fiútól eredeztethető az ó-tordai Székely család, akinek tagjai a nemeséget bizonyító iratok szerint jegyzői, tanácsosi, hadnagyi és papi hivatalt viseltek. Székely Elek – Fekete Lajos nagybátyja – a város elismert ügyvédje⁷, míg anyja első unokabátyja, Székely Sándor unitárius püspök volt. Tehát a Székely család tagjai Torda polgári rétegének meghatározó alakjai voltak.⁸

Fekete Lajos Tordán töltött iskolás éveiről sajnos nagyon kevés információ áll rendelkezésünkre, azt azonban tudjuk, hogy tanulmányait a régi múlttal rendelkező tordai unitárius elemi iskolában és algimnáziumban végezte, még hozzá kitűnő eredménnyel. Mielőtt azonban a tordai és a kolozsvári unitárius iskolákat és Fekete Lajos tanulmányait részletesen ismertetnénk, szükségesnek tartjuk, hogy az unitárius vallásról röviden megemlékezzünk, utóvégre is a század kiváló erdész professzora az unitáriusok kezei alatt kezdte kibontakoztatni tehetségét. Fontos mindez azért is, mert a hitélethez való ragaszkodás és az unitáriusok szorgalma mélyen áthatotta Fekete Lajos munkamorálját és személyiségét.

„EGY AZ ISTEN” – AZ UNITÁRIUS VALLÁS

A tordai születésű Fekete Lajos felmenőjéhez hasonlóan az unitárius vallást követte, ami számára és családja számára a mindennapi életük során meghatározó volt. Édesanyja első unokabátyja, Székely Sándor unitárius püspök volt,⁹ ő maga pedig az 1868. augusztus 30-án, Tordán megtartott unitárius zsinati főtanács ülésén meghozott döntés alapján egyházi tanácsnok lett, tehát az unitárius egyházzal való szoros kapcsolata szülővárosából való távozását követően sem szakadt meg.¹⁰ Felesége ugyan a római katolikus felekezethez tartozott, de a gyermekeiket az unitárius vallásnak megfelelően nevelték. Hitéhez és felekezeti hovatartozásához akkor is hű maradt, amikor az alapvetően katolikus¹¹ és evangélikus,¹² s aztán a kiegyezést követően immár szabadon betelepülő, egyre népesebb izraelita¹³ hitközösséggel jellemezhető alsó-magyarországi bányavárosban, Selmechányán telepedett le.

Az unitárius vallás története a reformáció időszakáig, tehát a XVI. századig tekint vissza, alapító püspöke Dávid Ferenc (1510–1579), s e felekezet központja Kolozsvár volt. Tételük – miszerint Jézus ember volt, az úr prófétája, s Isten az egyetlen egy – forradalmi volt, hiszen a keresztény világ kevés kivételtől eltekintve a niceai zsinaton¹⁴ megfogalmazott ellentétes álláspontot képviselte, miszerint a szentháromság az Atya, a Fiú és a Szentlélek egységét jelenti. A szentháromság dogmájának elvetéséből fakad a felekezet megnevezése is, antitrinitárius, vagyis „szentháromságtagadó”, azaz unitárius.¹⁵ A fentieknek megfelelően

„Jézus természetfölötti származását és testi föltámadását nem tanítják, mert nem tartják az evangéliumok tanításával és a józen észszel összhangzónak, ellenben tanítják, hogy Jézus személyében bebizonyult, hogy az ember a test gyarlóságait legyőzheti és tökéletes emberré lehet.”¹⁶

Több ilyen irányzat jött létre a protestáns kereszténység körében, például az unitáriusokkal közel egyidőben kialakuló szombatisták,¹⁷ vagy a náluk jóval fiatalabb, XIX. századi – Krisztus közeli eljövételét váró – adventisták¹⁸ gyülekezete, de fontos hangsúlyozni, hogy e felekezetek nem unitáriusok. A szentháromság egy igaz Isten tétel elvetése miatt elszigetelt és az idők során többször üldözött vallási közösség lett az unitárius hitközösség. Az unitárius egyház szervezetét 1568-ban a tordai országgyűlésen megalkotott törvény legitimizálta és védte. Igazán itt, Erdélyben, s az erdélyi magyarság körében terjedt el e vallás szélesebb körben, amit az is jól tükröz, hogy a XIX–XX. század fordulójáig megalakult nyolc egyházkör mindegyike Erdély területén (Kolozs-dobokai, Küküllői, Marosi, Székelykeresztúri, Udvarhelyi, Felső-fehéri, Háromszéki) működött, az egyik (Aranyos-tordai) központja épp Fekete Lajos szülővárosában volt.¹⁹ E vallás jelentőségét talán az 1910. évi népszámlálás adatai alapján tudjuk reálisan megítélni, miszerint csak Torda-Aranyos vármegyében 9 932 fő volt unitárius, ami a vármegye lakosságának 5,7%-a volt,²⁰ s e nem elhanyagolható lélekszámot gyarapította Fekete Lajos családja is.

A TORDAI UNITÁRIUS GYMNASIUM

„A nevelés és tanítás szövetneke által először akkor látjuk Torda szellemi életét megvilágosítani, amidőn az unitarismus erős gyökeret vert e városban; mert az unitáriusok minden időben és mindenhol kiváló barátai voltak a nevelésnek és oktatásnak...”

Az unitáriusok oktatási tevékenységüket tordai megtelepedésüket követően rögvest megkezdték, amit János Zsigmond 1557. június elsején kelt rendelete is tanúsít. Az első iskolaépület vélhetően a piactéren álló Unitarium templom „parochiális telkén” állott. Később új emeletes épületet kapott az oktatás, amely – az iskola anyakönyvében lévő bejegyzés szerint – 1589-ben épült. A gimnáziumi, teológiai oktatás nivójára vonatkozóan a következő sorokat olvashatjuk: „Itt tanítottak annyit, minél többet alig valahol Erdélyben.”²¹ Később az épület alatt régi folyosóra akadtak, amit pincévé alakítottak át, amiről feltételezték, hogy az iskola helyén volt apácakolostor maradványa. Basta György (1550–1607) erdélyi dúlása idején, 1601 októberében az épület csaknem megsemmisült, gyűjteményeit kirabolták. Az iskolát újjáépítették, de 1706-ban Treffort osztrák tábornok csapatai a templomot és az unitárius iskolaépületet – amelyet szállás gyanánt elfoglaltak – távozásukkor felégették.²² Ezt követően Veress András rektorsága idején, 1711 áprilisában indult meg az iskola felújítása és a diákok toborzása Aranyosszék falvaiból. Ugyan az iskola fenntartói a tordai és az aranyosszéki unitárius eklézsiák voltak, de fontos hangsúlyozni, hogy felekezeti hovatartozástól függetlenül a vidék és a város is áldozott az iskola fenntartására és fejlesztésére, hiszen Aranyosszéken más középiskola nem lévén, a környék értelmiségének képzése ezen intézmény falai között vette kezdetét. 1784-

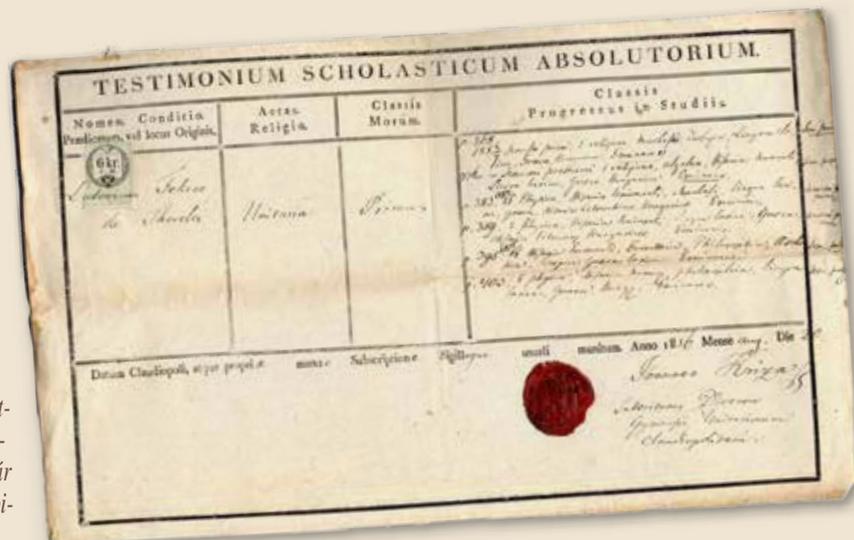

ben a régi iskolaépületet templommá alakították, így az iskola egészen az 1760-as évekig egy négyszobás faépületbe költözött, ami a századfordulóra nyolcszobás faépületté bővült, valamint a rektor utasítására a telek keleti oldalán egy háromszobás kőépületet emeltek. Sajnos mára az unitárius elemi iskola és algimnázium dokumentumai elvesztek vagy lappanganak, de az bizonyos, hogy ezen épületek falai között kezdhetette meg tanulmányait Fekete Lajos is az 1840-es évek derekán. Ezekben az épületekben zajlott az oktatás a parókia telkén egészen 1865-ig, amikor az egyházi főtanács kezdeményezésére a meglévő rektori lakot átalakítva, négy szobával bővítve létrehozták az új tordai unitárius iskolaépületet, amit aztán 1874-ben egy újabb hat tantermes szárnyal bővítettek. Az épület napjainkban is áll, de jelenleg magántulajdonban van, panzióként üzemel.

„Ott áll most az unitariusok szentegyházához támaszkodva az L idomú csinos gymnasium 13 termével, 7 tantermével és 6 lakszobájával, eldugott, félreeső helyre szorítva, de azért most is szellemi világitó tornya nemcsak Torda városának, hanem nagy kiterjedésű vidékének is. Innen sugárzik ki a felvilágosodásnak és hazaszeretnek azon melege, mely megtermékenyíti e vidék szellemi talaját.”²³

Unitárius templom és az iskola épülete Ó-Tordán
(Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltára, a továbbiakban MUE KGY)

Fekete Lajos
algimnáziumi bizonyítványa (Soproni Egyetem Központi Könyvtár és Levéltára, a továbbiakban SOE KKL)

A tordai időszakot megidéző személyes dokumentumok közül mindössze egy családi levél maradt ránk, amelyet Fekete Lajos legidősebb nővére, Fekete Teréz vetett papírra, visszaemlékezve az 1848-as forradalom és szabadságharc vészterhes időszakára, a Fekete család lakhelyének ideiglenes kényszerű elhagyására.

Az erdélyi történelem talán legvitatottabb fejezete ez az időszak, ami az 1848 márciusában kezdődő forradalomból végül véres, pusztító polgárháborúvá fajult. 1848. április 30-án összehívták a balázsfalvi népgyűlést, amiről az erdélyi események krónikása, a tordai születésű dr. Kővári László a következőképpen emlékezik: „Az oláhok egyelőre a robotot kezdek megtagadni; mert azt terjesztették közöttök, hogy a császár már hét esztendeje felszabadítá őket, csak az urak nem akarják kihirdetni. Egyes erőszakoskodások történtek. A nép ingereltetett, tanultabbjai nem akartak a törvényhozástól várni, s oda csigáztatott a dolog, hogy a földesúri kérdésből nemzetiségi kérdés lett.”²⁴ Az Erdélyben élő románok kinyilvánították nemzeti követeléseiket, iskolákat és milíciát,²⁵ saját nemzeti parlamentet, továbbá képviselőt kértek a kolozsvári összerdélyi országgyűlésben, mivel az unióról döntő országgyűlésen nemesség híján nem képviselhetették magukat, tehát nem voltak ún. rendi nemzet.²⁶ A románok nem látták át a Habsburg politikai törekvéseket, így abban a téveszmében éltek, hogy V. Ferdinánd (1835–1848) jó szándékát magyar uraik hiúsítják meg, valójában azonban az udvar igyekezett minden eszközzel hátráltatni a polgári átalakulást. Az udvar ügyes politikával használta ki a románok tévedését, sőt tovább feszítette a román-magyar ellentétet az erdélyi főhadparancsnokságot vezető (egyebekben selmechányai születésű) Puchner Antal személyén keresztül, aki a magyarok lefegyverzését román és szász erőkre bízta,²⁷ ezzel közvetve is hozzájárulva a magyarságra nézve tragikus végkifejlethez. Az utolsó balázsfalvi gyűlés – 1848 szeptemberében – már forrongó hangulatban zajlott a felfegyverezett parasztság jelenlétével az október 16-án megrendezett agyagfalvi székely gyűléshez hasonlóan. Mindez pedig a pattanásig feszült légkörben előrevetítette a közelgő polgárháborút, de annak borzalmas erdélyi vérengzéseit ekkor még senki sem sejtette.²⁸ Az 1848/49-es erdélyi események keretében, a tragikus polgárháború során az Avram Iancu,²⁹ Ion Buteanu, Axente Sever és Petru Dobra vezetésével véghezvitt véres mészárlások mintegy 7 500–8 500 emberi életet követeltek.³⁰ E tragikus eseménysorozat a Fekete családot sem hagyta érintetlenül. Baczoni Incze János református lelkész, Fekete Mária (Fekete Lajos féltestvére, aki apja első házasságából született) férjét szintén megölték az oláhok. E polgárháborús, vészterhes időkre is jellemző volt a lakosság, a civilek menekülése.

Az unió kimondását követően Tordán is megszervezték a nemzetőrséget. „S mintha éreztetni akarta volna, hogy az unio mellett nemcsak lelkesedni, hanem azt megvédelmezni is kész, kezdetben mindjárt szervezte a nemzetőrséget. Torda városában magában három század gyalog és egy század lovas nemzetőr szereltetett fel.” Tulajdonképpen Tordán nem volt sorozás, inkább toborzás, mivel a város hadköteles fiai önként vonultak be a magyar zászlók alá, egy részük – Fekete Lajos bátyjához, Ferenchez hasonlóan – Kossuth-huszárnak, míg mások a 12. honvédzászlóalj kötelékébe. E katonai erőnek nemcsak a havasok felől fenyegető oláhok ellen kellett megvédeni a várost, hiszen Axente Sever Hegyalja elpusztítását követően egy nagy oláh tábor vezetett a várostól délre Keresztesmező irányába és „Torda feldúlása benne volt a General-Commando programjában.” A szamosfalvi harcban – amelyben a tordai alakulatok is részt vettek – 1848. október 16-án ugyan győzelmet arattak, de a szerencsétlen kimenetelű november 5-i marosvásárhelyi csata után a haditanács úgy határozott, hogy hátra hagyja Enyedet és Kolozsvárt is. A feladott Enyedet megszállta Ludwig von Losenau ezredes rendes serege, és a Gratze császári százados vezényelte oláh tábor, ami aztán Torda felé nyomult. Az útjukba eső településeket (Décse, Inakfalva, Aranyosszék székhelye, Felvincz) elpusztították, lakosságukat megtizedelték. Miriszló, Tövis és a többi közbeeső település lakosai menekültek, hátrahagyva javaikat az oláh hordának. „E roppant menekülő nép jajveszékő asszonyaival, síró gyermekeivel mind Tordára torlódott, iszonyú dolgokat beszélve az oláhok vad kegyetlenségéről.”³¹ Látna a szomszédos településekről menekülők hosszú karavánjait, a Fekete család is Torda elhagyása mellett döntött. Az aranyosszéki nemzetőrség Pócsa János székely huszárőrnagy vezetésével Tordára húzódott, azonban el kellett hagyniuk a várost, így Torda magára maradt, s önmegadásra kényszerült. A város megkíméléseért Gratze kapitány föltétlen megadást, a fegyverek azonnali kiadását és 10 000 frt aranyban-ezüstben fizetendő hadisarcot követelt.

Torda nagy mennyiségű rumot, rozsolist,³² kiflit, báránybőr bundát és a nemzetőrség fegyvereiből csekély részt, továbbá 4 000 ft-ot aranyban és ezüstben szolgáltatott ki sarként, így a várost nem pusztították el, de e kímélet csak kényszerűség volt, mivel Gratze Puchnertől szigorú utasításba kapta, hogy Tordát, „*ahol sok katonai és kincstári épület s nagy mennyiségű só volt raktározva*”,³³ kíméljek. Az Eglofstein alezredes parancsnoksága alatt megszervezett tordai vadász-zászlóalj 1849. május 1-jén a havasokba vezényelték, ahol „*az oláhok guerilla-harczai vérszeiben egész mértékben részesültek*”,³⁴ a városban pedig a tartalékörsereg őrködött a helyi és vidéki közbiztonság felett.

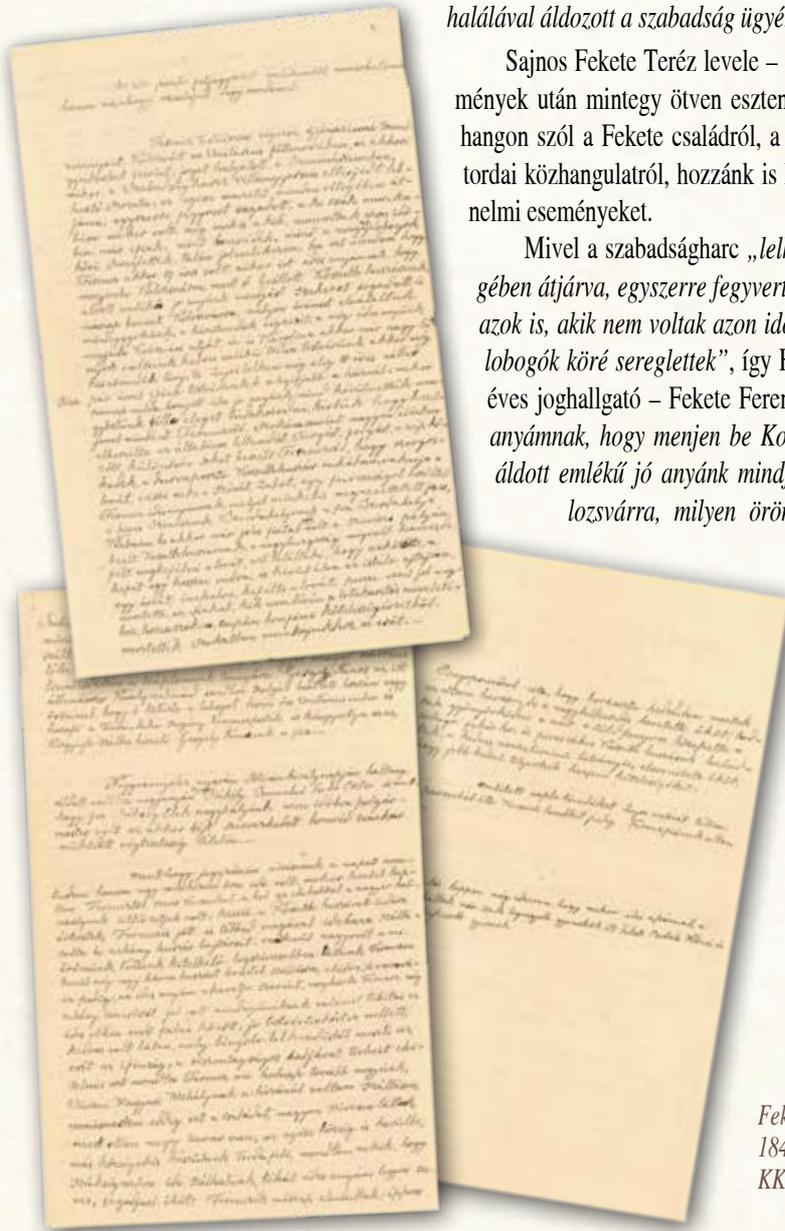
„*Torda város ekként harczképes fiait mind a csataterekre küldé, otthon csak az aggok, gyermekek és asszonyok maradtak s ennek daczára Torda városa egészen szabadságharcunk végéig magyar uralom alatt volt, harczképes fiai ott voltak a honvédek soraiban s osztoztak az önvédelmi harc szenvedéseiben és dicsőségében, osztoztak veszteségében, mert azon pár ezer tordainak, kik zászlóink alá sorakoztak, több mint fele hősiés halálával áldozott a szabadság ügyének.*”³⁵

Sajnos Fekete Teréz levele – amiből a következőkben idézünk – a fenti események után mintegy ötven esztendővel, 1900 körül íródott, azonban személyes hangon szól a Fekete családról, a nagyívű történelmi esemény nyomán kibomló tordai közhangulatról, hozzánk is közelebb hozva a múlt homályába vesző történelmi eseményeket.

Mivel a szabadságharc „*lelkésítő szózata, az egész nemzetet, minden rétegében átjárva, egyszerre fegyvert ragadott, aki csak munkabíró ember volt, még azok is, akik nem voltak azon időben már ifjak, mint honvédek, mind a magyar lobogók köré sereglettek*”, így Fekete Lajos legidősebb testvére – az ekkor 19 éves joghallgató – Fekete Ferenc is bevonult katonának. „*[...] mikor írt édes anyámnak, hogy menjen be Kolozsvárra, mert ő beállott Kossuth huszárnak, áldott emlékü jó anyámnak mindjárt szekeret fogadott, és másnap bement Kolozsvárra, milyen örömet elvállaltuk mindegyikünk a házáteendő*

végzését, amíg édes anyámnak megjárta Kolozsvári útját [...], te Lajos lelkem még alig voltál 10 éves [...]” Édesanyjuk hazatérve „*különösen sokat mesélt Ferenczről, hogy szorgoskodik a durvasposztó Kossuth huszár ruhában, vakarja a lovát, viszi neki a szénát, zabot. Egy furcsaságot beszélt el Ferencz édesanyánknak, mellyel minket is megnevettetett [...]* Szerdahelyi Kálmán, ki akkor már jeles fiatal erő volt a színészi pályán, beállt Kossuth huszárnak, a nagybuzgóság megvolt benne is, de félt megkefélni a lovát.

Fekete Teréz századforduló táján kelt, az 1848-as eseményeket részletező levele (SOE KKL Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Azt találta ki, hogy reáköttötte a kezét egy hosszú rúdra, és kívül állva az istálló ajtaján egy áriát énekelve kefélt a lovát, persze ezzel jól megnevettette az ifjakat [...].”

Ferencz egyik többbedmagával tett jóhangulatban telő látogatását követően „verik a lármadobot, nagy zaj van az utcán, kimegyünk a kapuba, látjuk, hogy a honvédség gyülekezik, televan a Kisköves utca³⁶ és megtudjuk, hogy nagy zavar van mindenfelé. Azt mondja édes anyám nekem ugylátszik nagy baj van, menjek el az Aranyosra, és siettessem a ruhanemű kiszutykolását, segítsék a szolgálónak a számárszekérre felrakni a ruhát, és mentől hamarabb legyen itthon. Keritsd haza Lajcsit is, kit elengedtem feredni az Aranyosra, azonnal elindultam, a hosszú úton az aranyoshíd felémenetben, minden kapu előtt megszollítottak, senki sem tudta mitevő legyen, az a hír, hogy Vincz és környéke utban van Torda felé, mindenkit aggodalommal töltött el [...] azt kérdezték, be akarunk menni Kolozsvárra, még azt sem tudtuk kapnánk e szekeret, ha kiakarnánk mozdulni Tordáról. Mire tuljutottam az Aranyoson, jobratérve a hídtól megláttam a Serfőző kert mellett az Aranyos folyón amint nyugodtan uszkáltál lelkem jó Lajosom, egészen megdöbbsentem elgondolkodva, hogy ottan nagyon mély a víz, mert a kert felső szegletének kerítésén tull ömlik az Aranyosba a Szindi patak, mely szárazidőben vékonyan szivárog, de mikor megárad ahol az Aranyosba szakad amint sokszor hallottam ott veszedelmes örvény van. Isten őrizzen oda nekerüljön senki mert elsodorja, alig vártam kiszollítsalak, de nem mertem eléállani vele, miért kell sietniük nehogy zavarba hozzalak, és netudj kiúszni a mély vízből, na de te engedelmes gyermek lévén azonnal a parton termettél. Elbeszéltem neked, hogy sietniük kell, mert már látszott is a sok nép az országúton, ugy hogy mire befogta a szolgáló a szamarat, és felraktuk a ruhát, te és én taszitottuk a szekeret, de bár hogy igyekeztünk alig tudtunk a hidon átgázolni a roppant nagy népcsoóriület közepette, jött Vinczről az egész lakosság felpoggászolva.”

Végül az esti tanácskozást követően a Fekete család is elindult Kolozsvár felé, maguk után hagyva tordai otthonukat. Néhány hetet töltöttek Kolozsváron, majd visszatértek Tordára és igyekeztek a rendes mederben folytatni életüket, de a kemény télen „a folyamatos katonajárás nagy terheket rótt mindenkire.”

1849 nyarán az a hír járta Tordán, hogy jönnek a „muszkák”, akiket nyomban az oláhok csapatai követnek majd, így a család ismét elhagyta otthonát. A hír igaz volt, hiszen a császári csapatok kivonulása után augusztus havában Tordához is eljutottak az orosz csapatok.³⁷ „[...] megijedtünk, édes anyámmal felhurczoltuk az ágyneműknek színet-javát a házhijára, és ott a boltozatra, mely felett jó erős padozat volt. Behelyeztünk sok szép len és kender vászon szőteményekkel, téli felsőinkkel együtt. Volt egy Vaszi nevű oláh cselédiünk, ki elvállalta, hogy ügyel a házra, de amint mondták ő megijjed volna egy pofitól³⁸ és elment a háztól, amire mi visszamentünk Tordára Vaszi meghalt volt kolerában.

A háztól minden elhordva, amint a szomszédság elbeszélte a beszállásolt muszka katonákhoz sok csőcselék asszonyosság került, a házhiján elrejtett holmikát megtalálták, elosztogatták [...]

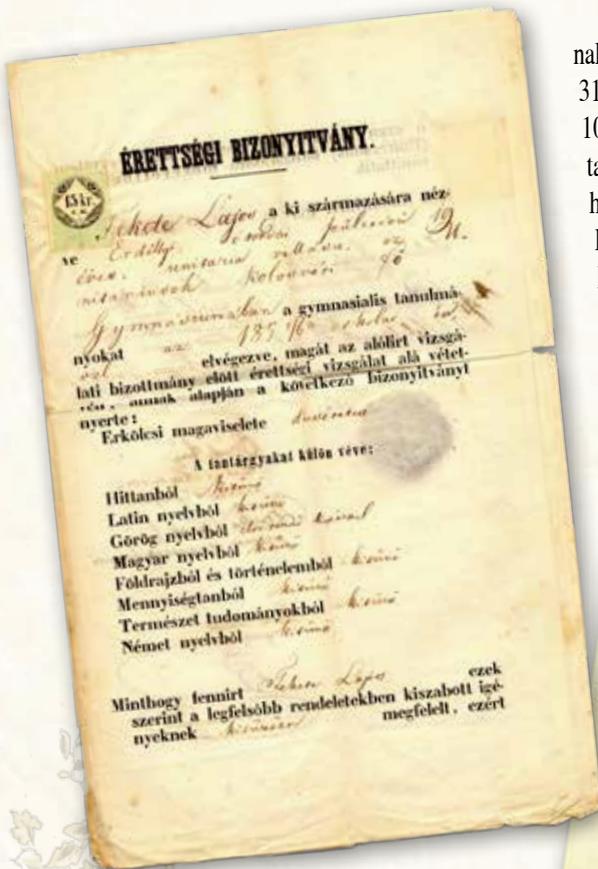
Az unitárius
főgimnázium épülete
(MUE KGY)

Volt egy sárgaréz mozsarunk F. L. és Sz. T. betűkkel, azt te oly ügyesen elhelyezted a pinczében az ászok lába mögé, hogy éppen azon helyt találtuk meg [...] Bizony sokat kellett igyekezni és nélkülözni míg akkori veszteségünköt valamennyiben pótolgattuk.”

Az említett nehéz erdélyi időket túlélte Fekete Lajos, aki – évekkel később – a tordai elemi iskolát követően a kolozsvári unitárius gimnáziumban folytatta tanulmányait, ahol 1856. július 1-jén dr. theol. Salamon József cs. és k. oskolatanácsos, Dézsi Pataki József osk. felügyelő gondnok, Székely Mózes egyházi főjegyző, történelem, földrajz és bölcsélet tanár, Kriza János hittan és magyar irodalom tanár, Bezda Áron matematika és természettan tanár, igazgató, Mikó Lőrincz jogtanár és német nyelvtanító, Bedő Dániel görög nyelvtanító és Botár Ferencz latinnyelv tanító előtt kitűnő eredménnyel tette le érettségi vizsgáját.

A kolozsvári diákélet, az ott kötött barátságok fontosságának hiteles emlékkörzője egy fogadalomról szóló, 1857. október 31-én kelt levél, miszerint 1868. május hó első napján, reggel 10 órakor tíz év után újra találkoznak a kolozsvári unitárius főtanoda 14-es számú szobájában. A levél fontos dokumentum, hiszen a főgimnázium dokumentumai mára elvesztek vagy lappanganak valahol, így csak e levélből ismerhetjük Fekete Lajos osztálytársainak névsorát.

Fekete Lajos érettségi bizonyítványa (SOE KKL, MUE KGY)

„FOGADALOM

Tünedező fiatal korunk oly sok édes emléke: iskolai életünkben az ifjú kebel legszebb virága az őszinte baráti vonzalom s viharban verőfényben ugyanazon összetartás – [...] közös öröm s, bű s azon tudat, hogy ugyanazon napnak sugara melegíté s kelté ki elménkben az ismeretek első sarjait, azon szent és elhatározott fogadalmat szürke lelkünkben, hogy 1868^{ik} év május hava első napján reggeli tíz óraker a kolozsvári unit főtanoda 14 számú szobájába találkozás, baráti kézszerítés végett összegyűljünk hogy akkor aztán egymás rokonszenveljes baráti szívének valhassuk be 10 hosszú esztendő áldásait vagy sulyításait s az oly élménydus viszontlátás szürke emlék a nyomorban sinlőt enyhítse és a boldogát még boldogabbá tegye.

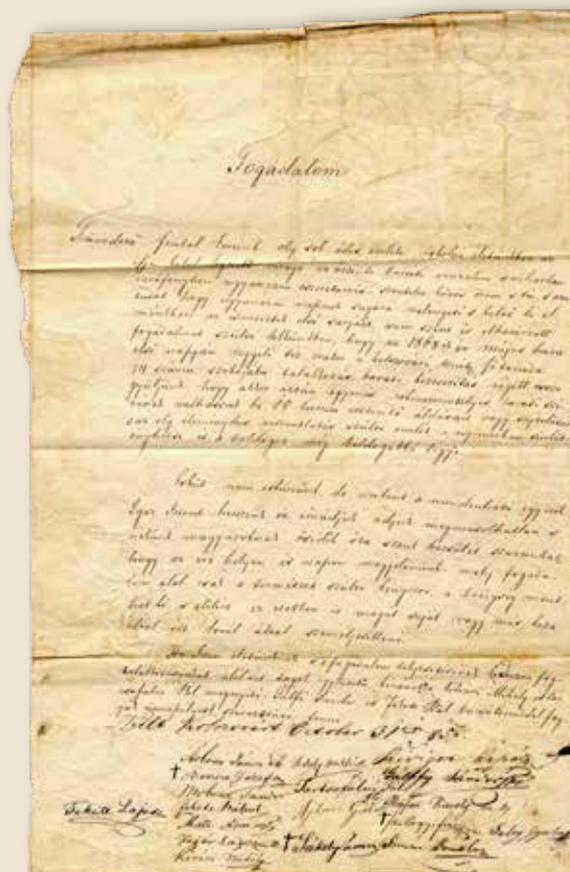
Esküt nem teszünk, de miként a mindenható egy örök Igaz Istent hisszük és imádjuk adjuk megmásolhatatlan s nekünk magyaroknak ősidők óta szent becsület szavunkat, hogy az irt helyen és napon megjelenünk, mely fogadalom alól csak a természet szülte kényszer, a betegség menthet ki, s alólért ez esetben is magát saját vagy más keze által írt levél által személyesíteni.

Ha Isten életünknek s e fogadalom teljesítésének kedvezni fog – találkozásunkat alól ért tagok egyöntetű kívánatára Kővári Mihály és Tancsafalvi Pál megnyitó – Gálfi Sándor és Fekete Pál bucsúbeszédet fogják ünnepélyest színezetűvé tenni.

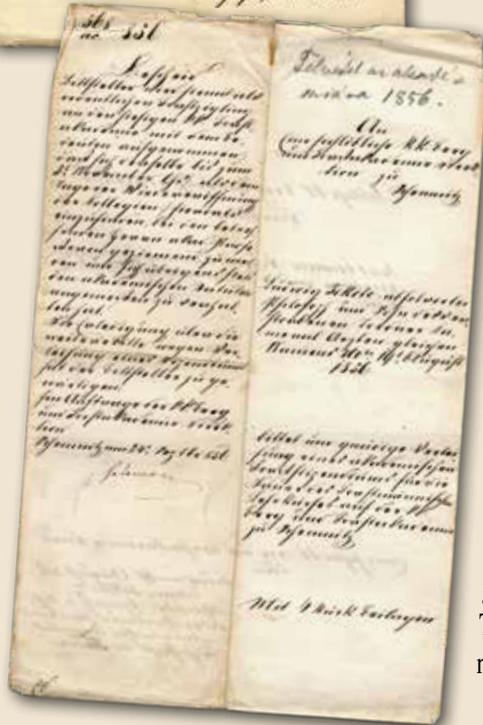
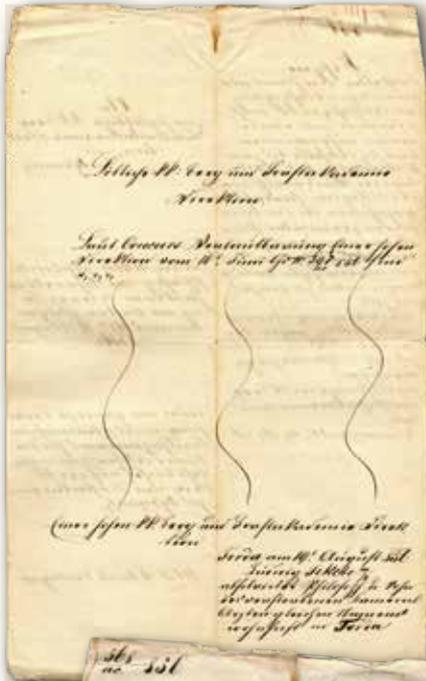
Kelt Kolozsvárt october 1^{en} 857.

Árkosi Sándor, Székely Miklós, †Bencze József, Molnár Sándor, Fekete Pál, Fekete Lajos, Máté Áron, Fejér Lajos, Kővári Mihály, †Székely [...], Tarcsafalvi Pál, Ajtani Gábor, Rédigér, [...], Gálffy Sándor, Rafai Károly, †Szilágyi Ferencz, Simán Domonkos, Jeley Gyula.”

Az osztálytalálkozó alkalmából tett fogadalom (SOE KKL)

A természet szeretete, titkainak kifürkészése már itt felébredt benne, amiért is Koncz Imre kolozsmonostori kincstári főerdész tanácsát követve a szülővárosától meglehetősen távol eső alsó-magyarországi bányavárosba, Selmezbányára ment, hogy az akadémián erdészeti tudományokat hallgasson, stúdiumait az 1856/57-es tanévben kezdte meg.³⁹

Fekete Lajos akadémiai felvételi értesítője (SOE KKL)

„Löblicher kk. Berg und Forstakademie Direktion!

Laut Concurs Verlautbarung einer hohen Direktion vom 16. Juni I.J.

Einer hohen kk. Berg und Forstakademie Direktion Torda, am 19. August 1856, Ludwig Fekete absolvierter Philosoph und Sohn des verstorbenen Kammeral Arztes gleichen Namens, wohnhaft in Torda.

Ludwig Fekete bittet um gnädige Verteilung eines akademischen Forststipendiums für die Dauer des Forstmännischen Lehrkurses auf der kk. Berg und Forstakademie zu Schemnitz. Mit 4 Stück Beilagen.

Bescheid

Bittsteller wird hiermit als ordentlicher Forstzögling an der hiesigen k.k. Forstakademie mit dem bedeuten aufgenommen, dass sich derselbe bis zum 3ten November laufendes Jahres, (also dem Tage der Wiedereröffnung der Kollegium) hierorts einzufinden, bei den betreffenden Herrn akad. Profesoren geziemend zu melden und sich übrig aus stets den akademischen Statuten angemessen zu verhalten hat.

Die Erledigung über die weiteren Bitte wegen Verleihung eines Stipendiums hat der Bittsteller zu gewärtigen. Im Auftrage der kk. Berg und Forstakademie Direktion.

Schemnitz, am 24. September 1856.”

Tekintetes K.K. Bányászati és Erdészeti Akadémia Igazgatósa!

A folyó évi jún. 16-án megjelent pályázati hirdetmény tárgyában.

Torda, 1856. augusztus 19., Fekete Lajos és az elhunyt azonos nevű kamarai orvos, tordai lakos fia.

Fekete Lajos akadémiai erdészeti ösztöndíj megadása iránt folyamodik abból a célból, hogy Selmeceen az Akadémián erdészeti tanulmányokat folytathasson. 4 db. melléklet.

CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI Bányászati és Erdészeti Akadémia⁴³

Az intézmény átszervezését követően a korábbi Erdészeti Tanintézet az Akadémia egyik tanszéke lett, illetve a már meglévő három bányászati tanszék mellett további két új tanszékkel bővült az Akadémia, amelyek a következők voltak:

- Matematika-fizika-mechanika,
- Ábrázoló geometria-építészet,
- Kohászat-kémia,
- Ásványtan-földtan-öslénytan,
- Bányaművelés-bányamérés-bányagéptan,
- Erdészet.⁴⁴

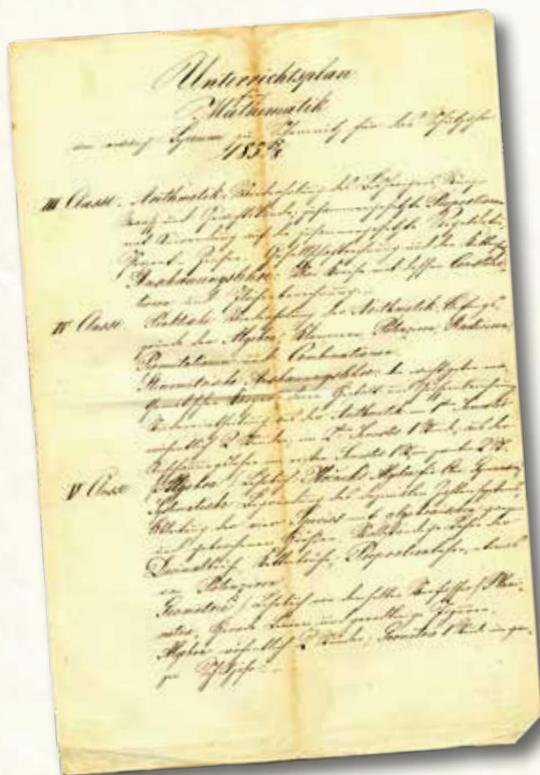
Az 1846. évi akadémiai oktatási reform következtében az akadémiai igazgatóság az intézmény tanáiraiból szervezett tanács volt, amelynek elnökségi feladatainak ellátásával – az akadémia igazgatójaként – a főbányagróf volt megbízva. Az akadémiai igazgató tanács által megfogalmazott felterjesztéseket az udvari kamarán keresztül egyenesen az uralkodónak címezték. A tanulmányi idő mind az erdész, mind pedig a bányász szakon egy-egy évvel nőtt, így négy évre emelték a bányászati szakon, és három évre az erdészeti szakon.⁴⁵ A hét öt napján volt oktatás, délelőtt általában előadások, délután pedig gyakorlat formájában.⁴⁶

A selmeci „Lyceum” matematika tanmenete és Fekete Lajos tanítványainak névsora (SOE KKL)

Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc jelentős változásokat hozott az akadémia életében is, amelyek közül a legfontosabb, hogy a magyar kormány igazgatása alá került az intézmény („bányász és erdészstanoda”). A forradalom ideje alatt az oktatás gyakran szünetelt, mivel a hallgatóság nagy része részt vett a harcokban, másrészt a felvidéki területek is hadszíntérré változtak. A császári csapatok 1849. februári bevonulása után ugyan átmenetileg megkezdődött az oktatás, azonban a hallgatókat „megbízhatatlannak” nyilvánították, így az oktatás kényszerűen ismét szünetelt, majd csak 1850. január 2-án indulhatott újra. Ezt követően 1850. január 5-én Ferenc József – a földművelési és bányászati minisztérium előterjesztésére – jóváhagyta az erdészeti államvizsga első szabályzatát. Ennek megfelelően a záróvizsga letétele igazolta az önálló gazdaságvezetés képességét. Ezzel kapcsolatban nem mellékes megjegyezni, hogy e rendelkezés nem kimondottan a selmeci akadémiaira vonatkozott, hanem „egy nyilvános erdészeti iskola” elvégzését, valamint legalább két gyakorlatban eltöltött évet írt elő, és nem kötődött időben a tanulmányok befejezéséhez.⁴⁷

Fekete Lajos akadémistaként a Selmecbányai Evangélikus Líceumban fél évig mennyiségtant tanított a III., IV. és V. osztályokban, amire vonatkozóan ismerjük a részére kiadott – osztályonként összeállított – tanmenetet, valamint diákjai névsorát is.

A kiegyezést követően az oktatás hivatalos nyelve a magyar lett, ráadásul csak a magyarországi származásúak kaphattak ösztöndíjat – emiatt az ausztriai és cseh-morvaországi hallgatók nagyobb része elhagyta az akadémiát.⁴⁸ A távozó diákok részére új tanintézeteket alapítottak Leobenben és Příbramban, amelyeket később szintén akadémiai rangra emeltek.⁴⁹ Mindez jelentős változást hozott a bányászati és erdészeti szakoktatást illetően, hiszen a selmeci akadémia Habsburg Birodalom egészére kiterjedő kizárólagos szerepe megszűnt. Az „utóintézmények” azért nem teljesen függetlenül működtek egymástól, amit jól példáz a három intézmény közös kiadásában megjelenő szakmai-tudományos évkönyv, a „Berg- und Hüttenmännisches Jahrbuch” is.

A következő évtizedben az akadémia megmaradása kérdéses volt, mivel mind a tanári kar, mind a hallgatói létszám megfogyatkozott,⁵⁰ de az intézmény végül megmaradt, sőt a bánya- és kohóipar kiegyezést követő fellendülése nyomán 1868-tól a Pénzügyminisztérium felügyelete alatt működő magyar intézménnyé vált Magyar Királyi Bányászati és Erdészeti Akadémia néven.

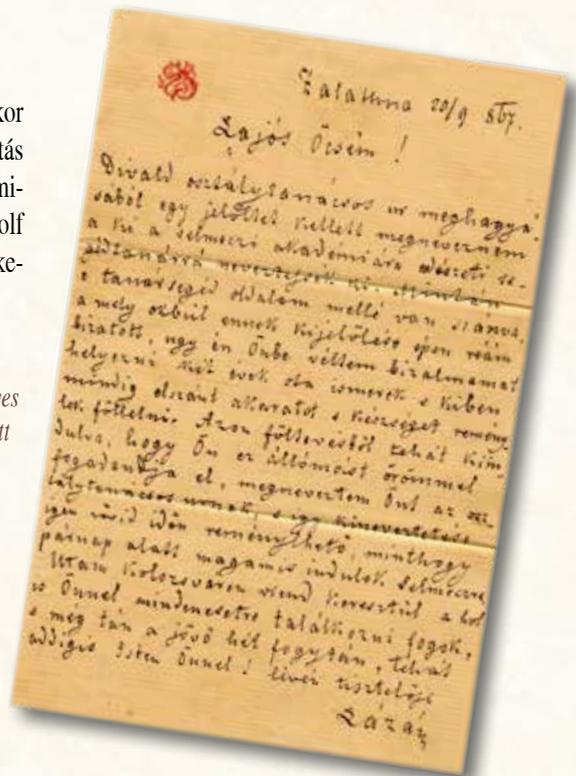

Az 1866. május 15-én kelt kolozsmonostori gondnokság teendőiről szóló megbízás (SOE KKL)

Az akadémia elvégzése után Fekete Lajost a kolozsvári kincstári jószágigazgatóság kerületében a Kolozsvári cs. k. Bánya- Erdő és Sőügyi Igazgatóság 1859. évi november 19-én kelt, 6 607/1 996 sz. rendeletével erdészjelöltnek nevezte ki, s mint ilyen a kolozsmonostori alapítványi erdők „berendezési munkálataiban” vett részt. Az 1860. december 8-án kelt 6 386/1 952 számú rendelet folytán az abrudfalvi uradalom erdőségeinek kezelését átvette és a következő évben az ottani főerdész halálát követően a „külső kezelet” mellett az adminisztrációs feladatokat is ő végezte. Mindezt 52 K napi javadalmazás és 115 frt 50 K évi lótartási illeték ellenében végezte. Közben 1862-ben Kolozsváron letette az erdészeti államvizsgát, és még ebben az évben a 4 783/1 325 számú igazgatósági rendeletnek megfelelően a zalathnai uradalomhoz tartozó vulkóji erdőgondnokság kezelésével bízták meg, mint helyettes erdészt. Fekete Lajos munkába állásának időszakában indult az Erdészeti Lapok című folyóirat, ami azóta is az elsőszámú periodikája a magyarországi erdész szakmának, s amelynek Fekete Lajos meghatározó szakírójává vált. E lap előfizetője 1863-tól – a lap indulását követő évtől –, s többek között e folyóirat hasábjain értesülhetett arról is, hogy Fekete Lajost 1864. január 6-án az abrudfalvi erdőgondnoksághoz helyezték át⁵¹ – 80 K napidíj mellett –, ahol erdészjelöltként folytatta gyakorlati szakmai munkáját. Itt kapta meg 1865. január 13-án a 218/51. számú rendeletnek megfelelően a gyakornoki kinevezését is, majd gyakornoki esküt január 25-én tett. Még 1865. május 2-án áthelyezték a kolozsmonostori erdőgondnoksághoz, ahol 1866. június 6-tól mint erdész helyettes működött.⁵²

Élete akkor vett jelentős fordulatot, amikor 1867-ben a magyar nyelvű erdészeti oktatás egyik úttörője, Lázár Jakab⁵³ a selmeci akadémián megüresedett segédtanári állásra Divald Adolf osztálytanácsosnál őt javasolta, amiről a következő kéziratos levél tanúskodik.⁵⁴

Lázár Jakab 1867. szeptember 20-án kelt személyes hangvételű levele a segédtanári megbízásra tett javaslatáról (SOE KKL)

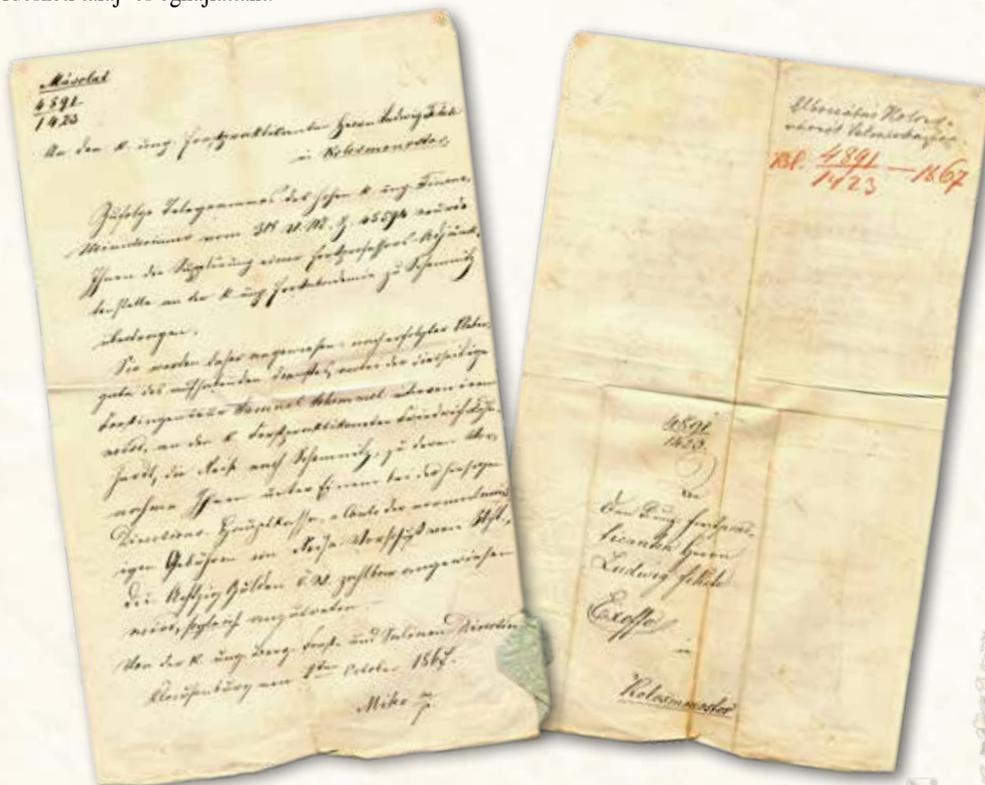
„Zalatna 20/9 '867.

Lajos Öcsém!

Divald osztálytanácsos ur meghagyásából egy jelöltet kellett megneveznem a ki a selmeczi akadémiára erdészeti segédtanárrá neveztessek ki. Miután a tanársegéd oldalam mellé van szárvá, a mely okbúl ennek kijelölése épen reám bízott, úgy én Önbe véltem bizalmamat helyezni kit évek óta ismerek s kiben mindig elszánt akaratot s készséget reménylek föllelni. Azon föltevésből tehát kiindulva, hogy Ön ez állomást örömmel fogadandja el, megneveztem Önt az osztálytanácsos urnak, s így kineveztetése igen rövid időn reménylhető, minthogy párnap alatt magam is indulok Selmeczre. Utam Kolozsváron viszen keresztül, a hol is Önnel mindenestre találkozni fogok, s még tán a jövő hét folytán, tehát addigis Isten Önnel!

Lévén tisztelője Lázár”

Fekete Lajos akadémiai szolgálatát 1867. október 11-én kezdte meg, mint erdőgyakornok és helyettes segédtanár, amiért 1 frt napidíjat – ez mai értéken 4 432 forintnak felel meg⁵⁵ – és 50 K napidíj-pótlékot kapott.⁵⁶ Segédtanárként e csekély honoráriumért azonban tanári teendőket látott el, ugyanis már ekkor ő adta elő az általános és erdészeti növénytant, a nemzetgazdaság- és pénzügytant, az erdőértékszámítás-tant, az általános állattant, az erdészeti rovartant, valamint az erdészeti talaj- és éghajlattant.

A kolozsmonostori szolgálat alóli felmentés és a Selmeczbányára való áthelyezésről szóló megbízás (SOE KKL)

1868. március 21-én kelt, a „Nagyméltóságú Magy. Kir. Pénzügy-Ministerium”-hoz címzett levelében Fekete a „Buda-Pesti közlöny” 57. számában közzétett (4 411 sz.) február hó 10-i dátummal kelt pályázatra jelentkezett, amiben a Péczkai, Lippai és a Temesvári Jóságigazgatóságnál megürrült I. vagy II. osztályú erdészi állások egyikéért folyamodott, azonban pályázatát nem támogatták, így továbbra is az akadémia kötelékében maradt. Ugyanezen év augusztus 30-án a Tordán megtartott unitárius zsinati főtanács ülésének döntéséről tájékoztatták Fekete Lajost, miszerint a főtanács megválasztotta egyházi tanácsnoknak, tehát a tordai unitárius egyházzal való szoros kapcsolata szülővárosából való távozását követően sem szakadt meg.⁵⁷

1869. augusztus 4-én kelt levelében újabb pályázatot nyújtott be, ezúttal a „nagyméltóságú Földművelés- Ipar és Kereskedelem-ügyi m. kir. Ministerium”-hoz, amiben a folyó év július 5-én (12 379 sz.) meghirdetett erdészeti tanári állásra⁵⁸ jelentkezett, amelyet felvétele esetén a Kolozsmonostoron felállítandó Országos Gazdasági Tanintézetnél töltött volna be. A tárgyak, amelyek oktatására az állást meghirdették a „botanica, erdészet, közültetvényezések, vízhasznosítás és ezzel kapcsolatban rétművelés és haltenyésztés” voltak. Annak ellenére, hogy erdőakadémiai abszolutóriummal, államvizsgabizonyítvánnyal, továbbá az erdészeti szaknál 8 évnyi gyakorlattal – amiből 3 év és 5 hónapot a kolozsmonostori alapítványi erdőgondnokságnál töltött el –, továbbá két évi akadémiai oktatói gyakorlattal rendelkezett, a pályázatát a minisztérium újfent elutasította,⁵⁹ így az akadémia elhagyásának újabb kísérlete hiúsult meg. Arra nem tudunk egyértelmű választ adni, hogy az intézmény elhagyása kapcsán mi volt Fekete Lajos motivációja, de vélelmezhető, hogy a szerény javadalmazás mellett a szakmai előmenetel kilátástalansága lehetett a próbálkozás hátterében.

A „m kir. Pénzügyministerium” 1869. október 20-án kelt levelében (33 150 sz.)⁶⁰ tájékoztatta Fekete Lajost az ideiglenes erdészi kinevezéséről, továbbá javadalmazásáról, ami 600 frt évi fizetés és 30 frt havi általány, illetve 12 hasáb öl tűzifa illetmény, és az éves fizetés 15 százalékának megfelelő szálláspénz, azzal a megkötéssel, hogy „további intézkedésig tanári szolgálattétel végett az erdőakadémiánál hagyassék.” Itt kell megjegyeznünk, hogy nem ismertek azok a körülmények, amik folytán hivatalos eskütételére 1869. november 22-én került sor.⁶¹ Fekete Lajos pályázatait nem támogatta a minisztérium. Ez idő tájt, hivatali ténykedése kezdetén bizonyára még nem láthatták benne azt a hatalmas lehetőséget, ami csak később bontakozott ki, mindazonáltal az erdészeti felsőoktatás és a magyar erdészeti irodalom kétségkívül hatalmas nyereségként könyvelheti el, hogy Fekete Lajos végül az akadémia kötelékében maradt. Mindemellert az akadémiai lajstromok vezetésével is megbízták, titkári teendőiért 100 frt javadalmazásban részesült.⁶² A Besztercei m. k. Pénzügyi Igazgatóság 1869. december 5-én kelt értesítése szerint a tisztai díjjavadalmazás az ideiglenes kinevezések után nem jár, vagyis csak akkor lenne jogosult a díjazásra, ha „végleges állapotbani kinevezése bekövetkezne”⁶³, viszont egyéb javadalmazásokra is volt példa, hiszen a hivatalos kirándulások alkalmával X. díjosztály szerinti besorolásnak megfelelő napidíjat számoltak.⁶⁴ Az így elért honoráriumára már lehetővé tette, hogy az ekkor 33 éves Fekete Lajos családot alapíthasson, s 1870. május havában megnősült.⁶⁵

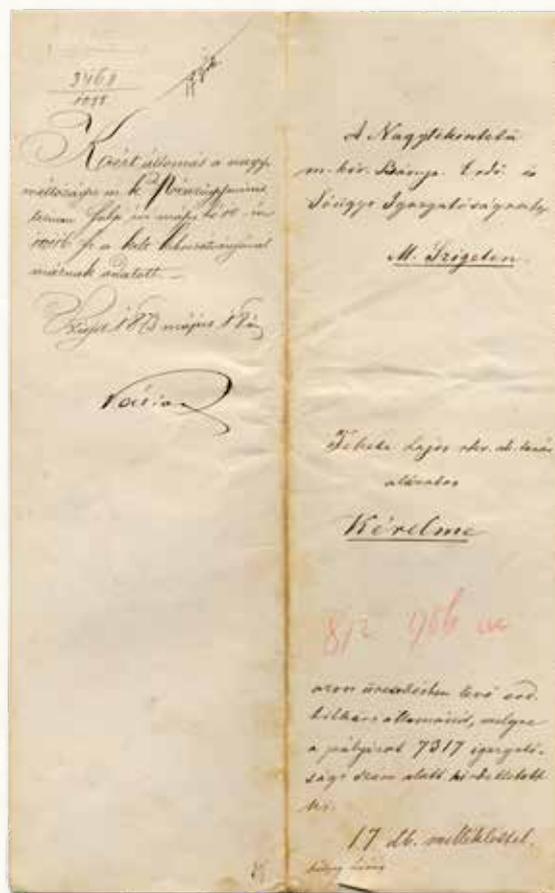
Kikiüldetés külföldi tanulmányútra (SOE KKL)

1871 májusában évi 1 000 forint éves fizetéssel VIII. rangosztályba sorozott rendkívüli tanár lett,⁶⁶ s lajstromvezető tiszttét 1872. június hó 20-án keltezett felmentéséig megtartotta, amit aztán majd Fitze József segédtanárnak adott át.⁶⁷ Erről azért kellett lemondania, mert a Pénzügyminisztériumnál április 4-én beadott folyamodványát folyó hó 8-án (27 842 sz.) elfogadták, így július és augusztus hónapokban „a tanár úr félévi előadásainak befejezése, s az illő vizsgák megtartása után” külföldi tanulmányúton vett részt. Ezen utazása alatt meglátogatta a mariabrunni, tharandti, neustadt-eherswaldeci, müncheni, hohenheimi és aschaffenburgi erdészeti tanintézeteket, továbbá az erdészeti kísérleti állomásokat, és az útjába eső jelesebb erdőgazdaságokat is tanulmányozta. Az utazást a Pénzügyminisztérium 732 forint 49 K összeggel támogatta, amiről „a m. k. főbányagróf és akad. igazgató távollétében” Farbaky István levélben tájékoztatta Fekete Lajost.⁶⁸ Ezenfelül – kiküldetési rendeletének értelmében – a beutazott külföldi országok erdészeti szervezeti és adminisztratív ügyeire is kiterjesztette figyelmét, és hazatérése után mindezekről a pénzügyminiszternek részletes jelentést adott.⁶⁹

1871. október 10-étől Sóltz Gyula⁷⁰ erdész, ideiglenes akadémiai tanártól a Főbányagrófi Hivatal utasításának megfelelően átvette az általa oktatott tárgykörökhöz (úgy mint állattan, rovartan, talaj és klimatológia) és az ezekhez tartozó gyűjtemények, minták eszközök és rajzok feletti felelős felügyeletet is.⁷¹ Személyes vonatkozású információ sajnos csak kevés áll rendelkezésre, de azért a hivatalos iratok sorában is akad olyan, amiben apróbb életrajzi morzsákra – betegsége, esetleg tordai látogatására – bukkanhatunk. Ilyen az általa 1872. október 9-én, már Tordán írt levele, amelyben kéri az akadémia igazgatóságánál a hatheti szabadságolását, mert a mellékelt „orvosi bizonyítvány” szerint „hagymással”⁷² ágyba kényszerült. Mindez bizonyára örömteli lehetett ekkor már 70 éves özvegy édesanyjának.

Fekete Lajos, mint rendkívüli akadémiai erdész tanár 1872. november 22-én beadja jelentkezését a „Nagytekintetű m. kir. Bánya- Erdő- és Sőügyi Igazgatóság” által meghirdetett⁷³ máramarosszigeti erdész titkári állásra. Tapasztalatai és nyelvismerete ellenére pályázati folyamodványát újfent elutasították.⁷⁴

A máramarosszigeti erdész titkári állás pályázatára érkezett elutasító válasz (SOE KKL)

Az 1873-as évben jelent meg az Illés Nándorral társszerzőségben írt, pályadíjnyertes „A közerdész” című könyve, tehát kutatói ténykedése mellett a cikk és szakkönyv írás is kiemelt szerepet tölt be. Azt gondolhatnánk, hogy az akadémia berkein belül a kibontakozó szakmai munka elégedettséggel tölti el, de talán mégsem. Magánlevelezéséből tudjuk, hogy Bedő Albert javaslatára kereste meg a Pénzügyminisztériumot, mivel „egy főerdészi állás közelebről valószínűen betöltendő lesz” és ha nem is egyszerre, de az egyleti titkári feladatkör is megüresedik. Mindezt Bedő azon szívbéli reményben írta, hogy Fekete Lajos anyagi helyzete rendeződik.

„Válaszolj tehát nekem rögtön, hogy azon esetre ha mindkettőt megkapod, van-é kedved Budára jönni vagy nincs. Ha mellette vagy hogy ide jöjj, akkor küldj nekem egy pénzügyminisztériumhoz intézett és munkabizonyítvány nélkül való rövid kérelmet, melyet illő időben itt használhatunk. Ezen kérelem körülbelül egy mondat: (Jövöm érdekében) s mert az erdészeti szolgálat adminisztratív vagy gyakorlati kezelése körében szolgálni kíválott hajlamot érzek magamban, bátorodom a m. k. Pénzügyminisztériumnak kegyes tudomására hozni, hogy azon esetre, ha erdészeti szolgálatomat igénybe venni jónak találná én készséggel fogadnék el egy alkalmasszerint üresedésbe jövő elsőosztályú főerdészi állást s kérem hogy e szolgálati ajánlkozásomat kegyesen tekintetbe venni méltóztassék.

Kedves nőd kezeit csokolva maradok őszinte barátod: Bedő Albert

Szinte feledvén! E dolgot soha senkinek tudni nem szabad!!”⁷⁵

A Bedő Albert személyes, baráti levelében foglaltakat megszívlelve Fekete Lajos 1873. augusztus 28-án levélben kereste meg a Pénzügyminisztériumot, melyben jelzi, hogy azon esetre, hogy ha erdészeti szolgálatát a központban „a nagymáltóságu ministerium valamelyik erdészeti ügyosztályban igénybe venni jónak látná” készséggel fogadna első osztályú főerdészi állást.⁷⁶

1873 áprilisában a Pénzügyminisztérium értesíti, hogy „a tanár úrnak rendelkezési állapotba való jutása óta egy évi kedvezményi időt azon hozzá adással engedélyezni méltóztatott, hogy tanár úr amennyiben az állami erdészetenél tovább is alkalmazást kívánna, akiért pályázatok alapján hivatásának megfelelő erdőügyi állásért folyamodjék.” Egyúttal értesítik arról is, hogy az akadémia igazgatóságát felhatalmazták a tanár urat „megfelelő tényleges pályázatra alkalmazni.”⁷⁷ Bedő Albert már 1873. március 6-án kelt levelében tájékoztatta Fekete Lajost a fentiekről.

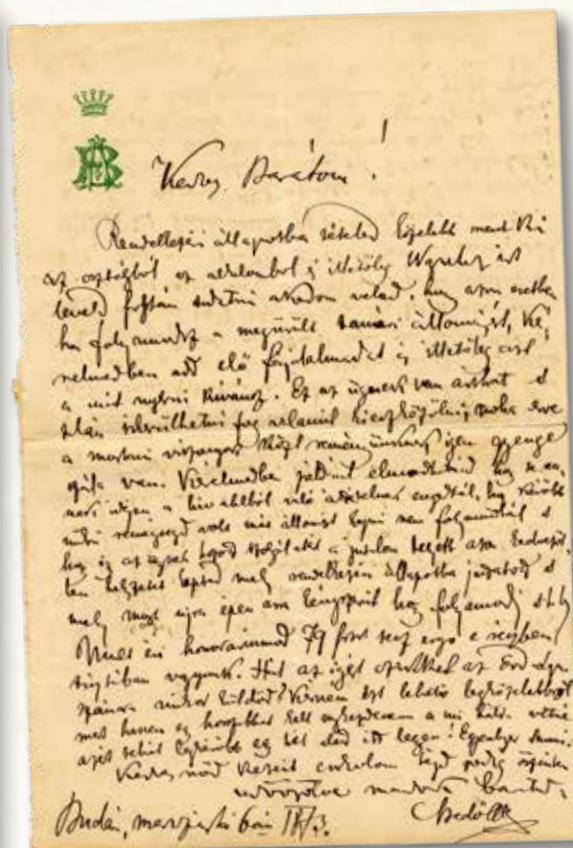
Oklevél 1888-ból Bedő Albert és Fekete Lajos aláírásával (Fricz-Molnár Péter gyűjteménye)

„Kedves Barátom

Rendkívüli állapotba vételed közelebb ment ki az osztályról ez alkalomból is illetőleg Wagner irt levele folytán tudatni akarom veled, hogy abban esetben ha folyamodsz a megürült tanári állásért kérelmedben add elő fájdalmadat is illetőleg azt amit nyerni kívánsz. Ez az ügynek nem árthat és talán sikerülhetni fog valamit kieszközölni, noha erre a mostani viszonyok közt reményünknek igen gyenge szála van. Kérelmedben például elmondhatnád, hogy te annak idején a hivatalból való átvételnek engedté, hogy később [...] reménységed volt más állást kapni nem folyamodtál s hogy így az ügyek hozott szolgálatért a jutalom helyett azon kedvezőtlén helyzetet kaptad mely rendelkezés állapotba juttatott s mely most újra éppen arra kényszerít hogy folyamodj s hogy rendes évi honoráriumod 79 frt terv ergo e részben tisztában vagyunk. Hát az ígért cikket az Erd. Lap számára mikor küldöd meg? Kérném ezt lehető legközelebbre mert hanem egy hosszabbat kell megkezdenem ami hátra vetne azért tehát legkésőbb egy hét alatt itt legyen! Egyenlőre semmi.

Kedves nőd kezét csókolom téged pedig őszintén üdvözölve maradok barátod:

Bedő Albert, Budán, márczius hó 6^{án} 1873.⁷⁸

Bedő Albert Fekete Lajoshoz címzett,
1873. március 6-án kelt levele
(SOE KKL)

1873 májusában, az akadémia újjászervezése során ismét kinevezték rendkívüli tanárnak, de most már évi 1.200 frt fizetéssel, 180 frt évi szálláspénzzel és 20 bécsi öl tűzifa illetménnyel.⁷⁹ Ezzel az előrelépéssel Fekete Lajos új munkakört is kapott, az Illés Nándor távozásával előadó nélkül maradt tárgyak gondozását bízták rá. Így ettől az időponttól kezdve előadta az általános növénytant, a növényélet- és növényboncztant, állat- és rovarant, erdőtenyésztést, talaj- és klímát, az erdővédelemtant, valamint az erdészeti, vadászati és urbéri törvények című tantárgyakat. Mivel a tárgyak új felosztása eltért attól, ami szerint a tanórárend összeállításra került, ezért a minisztérium kérésének megfelelően elkészítette a tanórárendben szükséges változtatásokat és előadásai vázát úgy, hogy „a többi tanárok előadásai meg ne zavartassanak.”⁸⁰ Mindezek mellett a botanikus kertek gondozása,⁸¹ valamint a kisiblyei akadémiai pagony erdőművelési és kísérleti ügyeinek intézése is rá hárultak. Az új munkaterület jelentős energiabefektetést kívánt tőle, mert az új tárgyainak tananyagát ki kellett dolgozni, s a növénykertek, valamint kísérleti területek erősen lekötötték idejét. De a hozzáfűzött reményeknek és bizalomnak ez idáig elért tudásával és fáradhatatlan munkabíráásával teljes mértékben meg tudott felelni, s azzal a soha el nem múló lelkesedéssel, mellyel az erdészet szolgálatában állt.

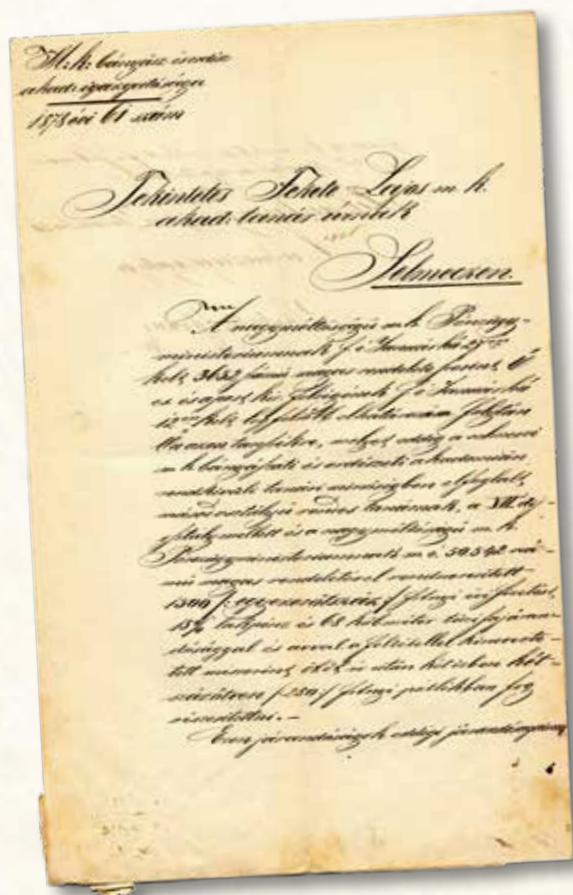
Egy 1873. június 14-én kelt levélben tájékoztatták Fekete Lajost, hogy az állami költségvetésből 3 000 forintnyi összeget elkülönítettek a selmeci akadémia tanárainak továbbképzési célú kiküldetésével kapcsolatos költségek fedezésére. „Ezen cél elérése fentcímzett rendelet értelmében tanár úr tan évi teendőinek befejeztével Bécsbe kiküldetik” Sóltz és Nikl tanár urakkal.⁸² Fekete Lajos 1874-es tanulmányútja során a költségek meghaladták a Pénzügyminisztérium utalványozott 350 frt támogatást, így a többletköltségek térítésének kérvényével folyamodott a minisztériumhoz, de kérvényét elutasították: „figyelemmel az állam jelen pénzügyi helyzetére. [...] Öntől csak oly hosszú utnak megtétele követeltetett, melynek költségét az utalványozott 350 frt-nyi utalványról fedezhette volna.” Ugyanakkor a minisztérium dicséretben részesíti lelkiismeretes munkájáért. „Tekintetbe véve azonban, hogy a tanár úr a fatenyészési adattár gyűjtésében nagy szorgalommal járt el és megbízatásának künőn módon felel meg, felhatalmazta a Nagyméltóságú m. k. Pénzügyminisztérium a m. k. bányász és erdész akadémia igazgatóságát, hogy Önnek ez alkalommal is tanusított közhasznú szolgálataért a Nagyméltóságú m. k. Pénzügyminisztérium elismerését fejezze ki.”⁸³ E levélre Fekete Lajos a következő megjegyzést írja: „Az 1874. tanulmányi utam pótköltségei nem adatnak meg, hanem a dicséret igen. 1875.” E félmondat is sokat elárul szakmai alázatáról és személyiségéről, s a növényföldrajzi kutatásait a következő évtizedben is töretlenül folytatta.⁸⁴

1875-ben az Erdélyi Gazdasági Egylet Igazgató-választmányának – a bírálókat egybehangzó véleménye alapján hozott – döntése alapján a Fekete Lajos által az „Egy fa nem erdő” című pályamunkája a Mezőség befásítására kiírt pályázatra beérkezett verseny munkák közül első díjat nyert, munkáját 50 arannyal jutalmazták.⁸⁵ Fekete Lajos nem tétlenkedett a publikálás terén sem, jelentős elfoglaltsága, újabb feladatai (pl.: fegyelmi bizottsági tagság)⁸⁶ ellenére a következő évben megjelent első, önállóan írt nagyobb műve, az „Erdőértékszámítástan”, amelynek kiadására az akadémia igazgatósága 400 frt segélyt engedélyezett folyósítani.⁸⁷

Termékeny írói munkálkodása nyomán 1876-ban napvilágot látott szintén pályadíjnyertes műve, „A Mezőség kopárainak befásítása” című munkája. E mértékadó szakírói tevékenység már ekkor széles körben is ismertté tette a nevét. Ugyanebben az évben a Természettudományi Társulathoz benyújtott, nagy gonddal összeállított részletes tervet dolgozott ki az erdélyi erdőtenyésztési viszonyok tudományos tanulmányozására, de ebbéli elképzelése csak később, Bedő Albert közbenjárása folytán valósulhatott meg.

1877-ben többek mellett részt vett abban a Wagner Károly elnöklete alatt kiküldött bizottságban, amely az erdőőri szakképzés ügyét karolta fel.⁸⁸ Bár az utókor csaknem megfeledkezett róla, de Fekete Lajos volt az, aki az erdőőri szakiskolák létesítésének eszméjét fölvetette, s ennek eredményeképpen jöttek létre e kétéves képzési idejű intézmények, tehát a középfokú erdészképzés atyja tulajdonképpen Fekete Lajos!

Fekete Lajos II. osztályú tanári kinevezéséről szóló levél (SOE KKL)

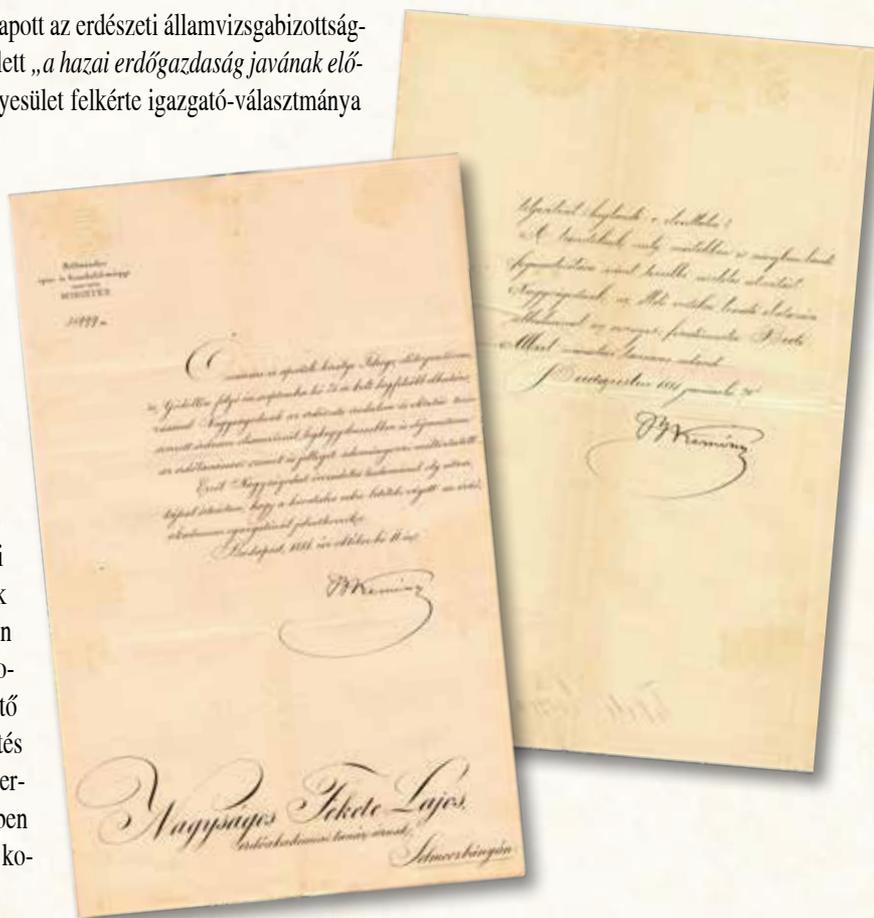
Munkakedve és munkabírása töretlen, hiszen a következő évben, 1877-ben újabb könyve jelenik meg „Az erdővédelem körvonala” címmel, annak ellenére, hogy több tragédia is érte családját. 1872 februárjában meghalt egy esztendőskisfia, a család első gyermeke, Géza, majd 1877 júniusában elveszíti másik gyermekét, az alig hároméves Bélát is.⁸⁹

Az 1878. évi nyári szünet egy részét ismét külföldi utazásnak szentelte. Saját költségén Svájcot kereste fel, ahol az ottani erdészeti és növényzeti viszonyokat tanulmányozta. Ezt az augusztusi utat egyben pihenőnek is szánta, előtte rendezte ugyanis sajtó alá az „Erdészeti rovartan” című művét,⁹⁰ aminek megjelentetésére az akadémia költségvetéséből a tudományos munkák kiadására elkülönített összegből, 975 frt-tal támogatták.⁹¹ Ezt követően – 10 év tanári szolgálat után 41 éves korában – az új tanév végre meghozta Fekete Lajosnak a II. osztályú tanári rangot.⁹² Ennek megfelelően éves fizetése 1 500 frt-ra emelkedett, továbbá évi fizetése 15%-ának megfelelő lakáspénzt és 65 köbméter tűzifa javadalmazást kapott. Tanári esküjét 1878. január 31-én tette le Farbaky István akadémiai igazgatónál.⁹³ Addig szakírói munkásságához, oktatási tevékenységéhez képest rangbeli haladása az akkori viszonyokhoz mérten lassabb volt, mint tanártársai esetében, mindez azonban munkakedvét soha nem lohasztotta, alázattal és lelkesedéssel dolgozott. Ebből az is kiviláglik, hogy – az unitárius neveltetés eszmeiségét követve – a termékeny munka szeretete a címeinél fontosabb volt számára.

Még 1878 június 25-én értesítést kapott az erdészeti államvizsgabizottságba való hat évre szóló felkéréséről⁹⁴, emellett „a hazai erdőgazdaság javának előmozdítására” az Országos Erdészeti Egyesület felkérte igazgató-választmányá tagjainak sorába.⁹⁵

Ocsovszky Vilmos polgármester, a selmeci közigazgatási bizottsági helyettes elnöke, 1880. augusztus 27-én kelt levelében tájékoztatta Fekete Lajost, hogy a M. Kir Belügyminisztérium 25 372 szám alatt kiadott rendeletének megfelelően a Városi (Selmecbánya) Közigazgatási Bizottság az 1879. évi XXXI. tcz. – vagyis az erdőtörvény – végrehajtása tárgyában megalakítandó másodfokú erdészeti albizottság és bíróság tagjává szavazták meg, amely ülését szeptember 14-én kezdte meg.⁹⁶ Szakírói ténykedése nyomán ez évben jelenik meg a népszerűsítő könyveinek sorát gazdagító „Beszélgetés az új erdőtörvényről” című, ismeretterjesztő munkája, aminek a következő évben második kiadása is elhagyta Stein János kolozsvári nyomdáját.

Eredményekben gazdag tevékenységéért 1881 októberében kapta az első elismerést, amikor is erdőtanácsosi rangra emelték.⁹⁷

Fekete Lajos m. kir. erdőtanácsosi kinevezéséről szóló értesítés
(SOE KKL)⁹⁸

Fekete Lajos portréja az 1870-es '80-as évekből (SOE KKL)

Ugyanez az év hozta meg számára azt az örömet is, hogy a főbb erdei fanemek elterjedésének és tenyészeti viszonyainak tanulmányozását célzó régi tervét valóra válthassa. Bedő Albert közbenjárására a Földművelésügyi Minisztérium anyagi támogatásával 800 frt-ot⁹⁹ részére és 200 frt-ot Renner (Rejtő) Adolf akadémiai segédtanár számára utaltak ki munkadíj gyanánt.¹⁰⁰ 1881-től 1889-ig Fekete Lajos nyaranta a szünidőben hazánk különböző területeire utazott, hogy növényföldrajzi és növénytenyészeti tanulmányokat folytasson. Az első évben (1881) a Hunyad megyei kincstári erdőkben és az ezek közvetlen szomszédságában lévő magánerdőkben végezte felvételeit,¹⁰¹ de a jelentős időt igénylő terepi kutatásai ellenére még ez évben közreadta a kisebb lélegzetvételű „Az emberi trágya a mezőgazdaságban” címmel írott munkáját, s 1882-ben az „Erdészeti talajtan” könyvének első kiadása is elhagyta a selmeci Joerges nyomdát. E mű második, teljesen átdolgozott, bővített kiadására azonban majd egy évtizedet kellett várni. Az 1882-es év valóban termékeny volt Fekete Lajos számára, hiszen fenti, mértékadó könyve mellett még egy remekbeszabott tankönyv, „Az erdőbecsléstan kézikönyve” került ki kezei közül Sóltz Gyula társszerzőségében, amelyet az Országos Erdészeti Egyesület 100 arany pályadíjjal jutalmazott.

Fekete Lajos II. osztályú akadémiai tanár 1883. július 31-én kelt levelében kérelmezi a minisztériumnál I. osztályú rendes akadémiai tanári kinevezését, hivatkozva a Litschauer Lajos nyugdíjazása folytán megüresedő oktatói helyre, valamint a „nagyméltóságú Földművelés- ipar és pénzügyi ministerium” 1877 augusztusában kelt 50 542. sz. és az 1878 januárjában kelt 3 652. sz. rendeletére,¹⁰² de kinevezésére csak három év múlva, 1890-ben került sor.

1885-ben Szécsi Zsigmond¹⁰³ akadémiai tanárral együtt minisztériumi megbízatást kapott, amiben felkérték őket a folyó évben, Budapesten megrendezett országos „erdészeti viszonyokat is kiválóan ismertető kiállítás szakszerű tanulmányozásának” előmozdítására, amihez fejenként 150 frt anyagi fedezetet engedélyeztek.¹⁰⁴

Tanári mivoltából fakadóan elsődleges feladatként a szakkönyvek írását tűzte célul maga elé, így e munkának szentelte ideje és ereje legjavát. Az 1888 és 1905 között eltelt években több mint tíz könyve jelent meg, melyek jelentős része – az erdészeti munkát közérthetően népszerűsítő, illetve a szakmai tudományosság igényét kielégítő – erdészeti tan-, illetve kézikönyv (A tölgy és tenyésztése [1888], Talajtan, második, teljesen átdolgozott és bővített kiadás [1891], Erdészeti növénytan. I. kötet [1891], Erdészeti növénytan. II. kötet. [1896], A szálalóerdők berendezése [1897], Az erdészeti vagy növényteni tekintetben nevezetesebb fajok tenyészeti határainak megállapítása [1898], Erdészeti nyereségszámítástan [1900], Erdőrendezéstan [1903]), kisebb hányada pedig ismeretterjesztő, népszerűsítő munka volt (Beszélgetés az új erdőtörvényről [1880, 1881], A Magyarországon előforduló főbb fanemek csemetéinek termesztése és ültetése [1889], Az erdei vetésről és ültetésről. Néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára [1893],

Az erdő ápolásáról és használatáról, annak megalapításától a letarolás idejéig [1895], Az erdők berendezése [1898], A vágásra érett erdő kihasználása. Néptanítók, községi elöljárók és kisbirtokosok számára [1898], Az erdők felújítása kapcsolatban azok rendszeres kihasználásával [1899], Népszerű erdészeti növénytan beszélgetésekben [1905]). E köteteket a néptanítók, községi elöljárók és kisbirtokosok számára ajánlotta.

E termékeny szakirodalmi tevékenység ellenére I. osztályú tanári kinevezése váratott magára, éves fizetését 1889-ben ugyan 2 000 ft-ra emelték, továbbá ennek 15%-ában lakhatási javadalmazást és 85 úrköbméter fajárandóságot biztosítottak részére.¹⁰⁵ Az I. osztályú akadémiai tanári kinevezéssel járó főerdőtanácsosi címre is várnia kellett, ami csak 1894-ben jutott neki osztályrészü.¹⁰⁶

1891-ben az apácalepke kártételének tanulmányozására Bajorországba utazott, s a nálunk is föllépett károsító elleni védekezésre részletes utasítást dolgozott ki. Még ebben az évben közreadta a „Talajtan” c. könyvét, amely az „Erdészeti talajtan” munkája második, átdolgozott és bővített kiadása, továbbá kiadták a Mágócsy-Dietz Sándor és Rejtő Adolf közreműködésével már korábban megírt „Erdészeti növénytan” első kötetét. Egy évvel később, 1892-ben sajtó alá rendezte az „Erdőértékszámítástan” c. könyve második, átdolgozott kiadását, s a következő évben Sóltz Gyulával közösen írt „Erdőbecsléstan” c. munka második kiadását is közreadta, illetve ekkor jelenik meg „Az erdei vetésről és ültetésről” c. népszerű munkája is.

Fekete Lajos fontos szerepet játszott az akadémiai paloták sorában elsőként felépült Erdészeti Palota „teljes elkészülése és berendezése” érdekében, így fáradozásaiért 1891-ben dr. Wekerle Sándor pénzügyminiszter miniszteri elismerésben részesítette.¹⁰⁷ Fekete életében jelentős fordulat következett be 1891. szeptember 25-én, amikor a földművelésügyi miniszter levélben tájékoztatja, hogy jelenlegi tanszékéről felmenti és az üresedésben lévő Erdőrendezéstani tanszék ellátásával és a kisiblyei erdőbirtok kezelésével bízta meg. Így 1891-ben elhagyta az Illés Nándortól örökölt Növénytani-Erdőtenyésztéstani tanszék, s átvette a Sóltz Gyula távoztával megüresedő Erdőrendezéstani tanszék.

Fekete Lajos dolgozószobája selmecbányai tanári házában az 1800-as évek végén
(Fekete Zoltán és családja hagyatékából SOE KKL)¹⁰⁸

A tanszékesere ténye a szakemberek körében általános meglepetést keltett. Nehezen értették meg, hogy az akkor 55. életévében járó Fekete Lajos – 19 évi eredményes vezetés után –, miért hagyta ott korábbi tanszékét, mi okozta és indokolta a cserét. Csak a hozzá közelállók tudták, hogy vállalkozása megegyezés eredménye volt, melyet a földművelésügyi minisztérium részéről Fekete Lajos addigi, témakörbe vágó szakirodalmi működése, az ő részéről pedig pályája kezdete óta az erdőrendezés iránt viseltetett hajlama támasztott alá. Egyidejűleg értesítették Fekete Lajost arról is, hogy Sóltz Gyula akadémiai tanár által lakott lakást használatára átengedik, mert Sóltzot „*Ő császári és apostoli királyi Felseje folyó évi június hó 28-án címe meghagyása mellett a máramaros-szigeti m. kir. erdőigazgatóságához erdőigazgatóvá kinevezni méltóztatott*”, valamint felkérték, hogy a Sóltz Gyula erdőtanácsos által ez idáig oktatott tárgyak előadásait vegye át.¹⁰⁹ A fentiek következtében 1891-től az Erdőbecslés tan, Erdőrendezés tan, Erdőértékszámítás tan, Erdészeti statisztika és erdészeti irodalom-történet c. tantárgyakat adta elő egészen nyugalomba vonulásáig.¹¹⁰ A növénytani és erdőtenyésztési tantárgyakat Vadas Jenő kapta meg a tanszékváltást követően, aki az első nyilvános előadásán méltatta elődje tevékenységét, amiről a Selmeczbányai Híradó is beszámolt:

– Új akad. tanár. Okt. hó 9-én deli 12 órakor tartotta az új akadémia növénytani termében Vadas Jenő m. kir. főerdész, az akadémia új tanára nagyszámú hallgatók előtt program beszédét, melyben igen lelkes és szép szavakban méltatta Fekete Lajos, erdőtanácsos és akadémiai tanár, elődje érdemeit. Kedves és megnyerő hangja nem tévesztette el a hatást; rokonszenves alakja az első pillanatra megnyerte hallgatóit. Beszédje végén kiemelte, hogy a kezdet nehézségeit csak úgy lesz képes legyőzni, ha kedves hallgatói szintén segídenek abban. A beszédet óriási éljenzés követte.

Forrás: Selmeczbányai Híradó 1891. 2. évfolyam 41. szám (október 11.) 168–169. o.

Fekete Lajos akadémiai aligazgatói kinevezéséről szóló értesítés (SOE KKL)¹¹¹

Még ebben az évben megválasztják az akadémia aligazgatójává,¹¹² amiért évente 200 frt-nyi aligazgatói tiszteletdíj illette meg.¹¹³

Meg kell jegyeznünk, hogy áthelyezésének pontos háttere – tantárgyak elosztásából fakadó esetleges feszültségek stb. – nem ismert, ilyen formán arra a kérdésre, hogy miért épp Fekete Lajost helyezték át, pontos válasz nem adható.

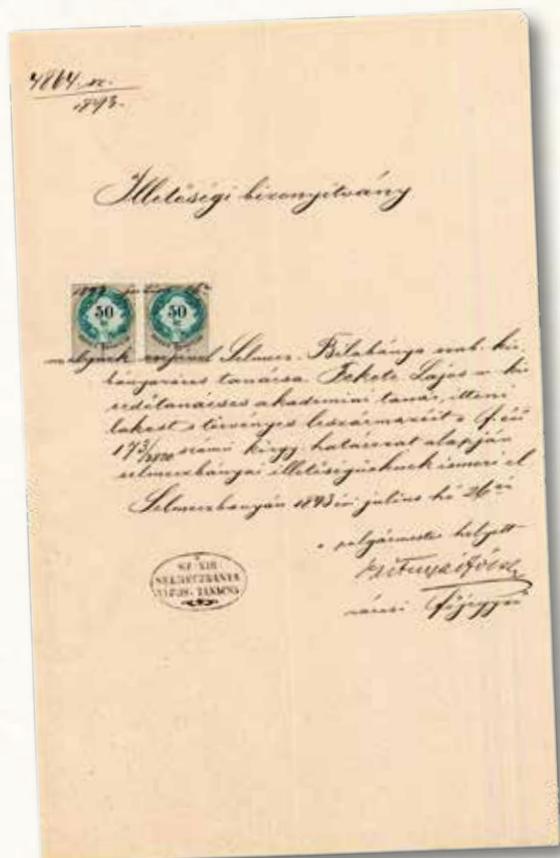
Fekete Lajos az Erdőrendezési tanszék átvételét követően, 1893. június 10-én folyamodványban fordult a Pénzügyminisztériumhoz, amiben kérte, hogy „*méltóztassák őt folyó évi augusztus és szeptember hónapokban a beszerzbányai m. k. Erdőigazgatóság kerületébe kiküldeni, hogy ott a luczfenyő állabokban e fanem termési táblái összeállításához szükséges próbafelvételeket megtehesse [...]*” Amennyiben a két hónap és a kért segédzemélyzet rendelkezésére áll, esetleg egyéb fanemek felvételét is kilátásba helyezte, amelyekre vonatkozóan e fatermési táblák hiányát pótolhatná.

Ugyan már több mint 25 éve élt Selmecbányán, de csak 1893-ban folyamodott a város vezetéséhez a település kötelékébe való felvétel kérelmével, aminek a városvezetés dr. Szitnyai József városi főjegyző – későbbi, 1895 és 1906 közötti polgármester – ellenjegyzésével megküldött értesítés tanúsága szerint helyt adott.¹¹⁴

Még ez évben emelték a fizetését, így a főerdőtanácsosi címmel egybekötött VI. fizetési osztálynak megfelelően 2 500 firt jövedelemre, valamint 400 firt lakáspénzre és 102 úrköbméter tűzifa javadalmazásra tett szert.¹¹⁵

Ugyanebben az évben az Erdészeti Kísérleti Állomás Nemzetközi Szövetségének Bécsben és Mariabrunnban tartott első kongresszusán megfogalmazták az erdészetileg fontos fa- és cserjefajok elterjedésével kapcsolatos kutatások fontosságát, mely mozgalomhoz 1896-ban hazánk is csatlakozott. A nemzetközi munkaterv alapján Fekete Lajos vezetésével az akadémia tanárai részletes kimunkálást adtak a hazai növényföldrajzi megfigyelésekre vonatkozóan. Ez volt a legnagyobb vállalkozás, amit Fekete Lajos vezetett, ez volt az a megmozdulás, amibe a kincstári erdészeket is sikerült bekapcsolnia, s ennek lett csaknem két évtized múltán olyan eredménye, ami kül- és belföldön egyaránt felejthetlenné tette Fekete Lajos nevét a növényföldrajz jeles művelőinek körében. A tanszékváltás nem csökkentette szakírói termékenységét, sőt, mintha felvillanyozta volna munkakedvét, s így az 1892–1903. közé eső évtized hozta az erdész szakunknak a leggazdagabb termést. Ekkor jelent meg a szintén Mágócsy-Dietz Sándorral közösen írt roppant nagy vállalkozás eredményeképpen az „Erdészeti növénytan” című tankönyv második kötete, mely hazánkban e téren az első növényrendszertani munka, majd pedig sorra láttak napvilágot hiánypótló könyvei, így „A szálaló erdők berendezése”, az „Erdészeti nyereségszámítástan” és az „Erdőrendezéstan”, valamint az Országos Erdészeti Egyesület megbízásából ekkor írta népszerűsítő könyveit is, melyek párbeszédese nyelvezetben az egész erdőgazdaság alapvonalait felölelik.

Ugyan már 1894-ben meghaladta a nyugdíjazás lehetséges korhatárát, de fáradhatatlan kutató, oktató kedve, munkabírása továbbra is az akadémia kötelékében tartotta. Személyi ügyében 1894. december 8-án a szolgálati idejének kimutatását kérte,¹¹⁶ mert szolgálati idejének teljes betöltése alkalmából 1894. december 19-én kelt levelében személyes pótlékkért folyamodott a Pénzügyminisztériumhoz,¹¹⁷ amit 1895. június 26-án jóvá is hagytak, összegét 500 firt-ban állapították meg.¹¹⁸ Ez időre összesen 32 év és 3 hónap munkaviszonyt tudhatott a háta mögött, amelyből 23 év 7 hónap és 29 nap a selmeci akadémián telt el.¹¹⁹ A levél teljes szövegét közöljük, mert a kérés indokolása jól összefoglalja szakmai-oktatói elhivatottságát, munkabírását és tudományos munkássága sokrétűségét.

A selmecbányai polgárságot elismerő illetőségi bizonyítvány (SOE KKL)

Nagyméltóságú m. kir. Földművelési Minister Úr! Kegyelmes Uram!

Miután alázatosan aláírott szolgálati ideje a teljes nyugdíj élvezetére szükséges időt az / . alatt eredetiben ide csatolt hivatalos választ és a // . alatti kimutatással együtt ide mellékelte 17 db okmány alapján, már több évvel túlhaladta; - mindazonáltal tanári pályája további sikeres folytatására és irodalmi működésére még teljes lelki erővel rendelkezik: annál fogva hivatalban maradása szándékának bejelentése mellett egy quinquenniális fizetésemelés értékének megfelelő személyes pótlék kegyes engedélyezését kéri.

E kérést a következőkkel támogatja:

1. Előtte már többen kaptak, szolgálati idejük kitöltése révén személyes pótlékot, melyek közt 500 forint volt a legkisebb.
2. Mert az akadémia erdészeti osztályának megmagyarosítására és fejlesztése alatt mindig ott kívánván az ügyet támogatni, ahol legnagyobb volt a szükség, összesen már 11 tantárgy előadására volt alkalma, melyek most 4 tanszék keretébe vannak beosztva.
3. Alólírott hathatós részt vett a botanikus kertek újrendezésében, és különösen a felső kert neki köszönheti mostani alakját.
4. A növény – és állattani, az erdőtenyésztés, és erdővédelemtani, valamint a talajtani gyűjteményeket nagyobbára alólírott szerezte be és rendezte be.
5. Hogy a magyar erdészeti szakirodalom megteremtésében mennyi része van, arra nézve bátorkodik utalni Szinnyei „Magyar írok élete és munkái” c. művére, valamint a Pallas Nagy Lexiconára, de szükségesnek tartja hozzátenni, hogy másokat is sikerrel ösztönzött a nagy cél megvalósítására, amint bizonyít az is, hogy a tanársegédei közül (eltekintve folyóiratokban megjelent dolgozataiktól) hárman, Dr. Mágócsy-Diez, Tomcsányi Gusztáv és Téglás Károly írtak oly önálló munkákat, amelyek akkori tanszéke keretéhez tartoznak.

Ezekben tartottam szükségesnek tanár működésének vázát megadni, melynek részletei egyaránt a Nagyméltóságod vezetése alatt álló ministerium erdészeti osztálya előtt eléggé ismeretesek. Ezek után bizton remélve, hogy nagyméltóságod meg fogja lelni kérésem teljesítésének módját, vagyok

A Nagyméltóságú m. kir. Földművelésügyi Minister Úrnak, Kegyelmes Úrnak

Selmeczbányán, 1894. december 14.

alázatos szolgája

Fekete Lajos

m. kir. főerdőtanácsos

akadémiai tanár és a selmeczi m. kir.

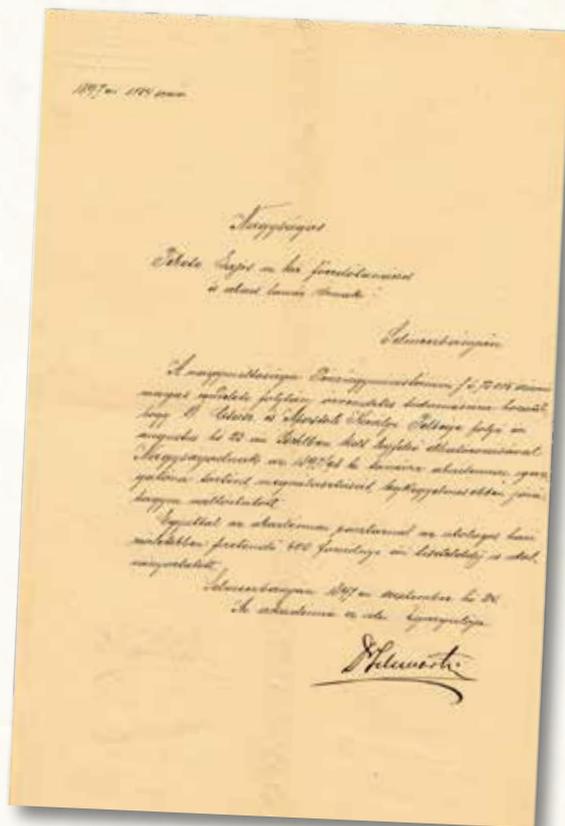
bányászati és erdészeti akadémia igazgatója

Az akadémiai tanári kar bizalmát élvezve az 1892/93. tanévben és az 1898/1899.¹²⁰ 121 tanévben igazgatói, az 1897/98.¹²² és az 1899/1900.¹²³ tanévekben pedig igazgatói tisztet töltött be, s több éven át ő volt az erdészeti szak főnöke is.

Fekete Lajos a millennium évében, 1896-ban a közügyek terén szerzett érdemeiért a III. osztályú Vaskorona rendet kapta.¹²⁴ Ez volt a legnagyobb kitüntetés, amit szolgálata évei alatt kiérdemelt, ekkor már a 60. életévben járt, de fiatalos kedvvel és ifjúú élelénkséggel dolgozott tovább.

Az oktatásban még mindig aktív volt, sőt részt vett a gyakorlatokon is, annak ellenére, hogy már nem volt fiatal. Fia naplójegyzése szerint 1902-ben még részt vett a nagygyakorlaton is, ahol június 16-án – ahogy Vadas Jenő, úgy ő is – leesett a lóról, ami meg is rúgta, így sántítva folytatta a tanulmányi gyakorlatot. Hasonló balesetről számol be fia a naplójában 1914-ből, amikor is elütötte apját egy szekér, de komolyabb baja szerencsére nem történt.¹²⁵ Fekete Lajos 1903-ban szintén nagygyakorlatra utazott fiával és Téglás Károllyal a III. éves erdészek kíséretében.¹²⁶ Ugyanebben az évben a növényföldrajzi megfigyelések érdekében folyó kutatására a m. k. földművelésügyi miniszter 1 600 forint juttatást biztosított,¹²⁷ hasonlóan az 1905-ös évhez.¹²⁸ Szakadatlan munkabírását és munkakedvét tükrözte, hogy 1904-ben megjelent legújabb könyvmunkája, az „Erdőrendezést”, amelynek kiadását a m. k. földművelésügyi miniszter 1 000 forint-al támogatta.¹²⁹ „Hosszú időre visszatekintő, fáradhatatlan munkával teljes életnek a hazai erdészeti irodalom és tanügy terén elért sikerei és szerzett érdemei” miatt 1905-ben a Horváth Sándor-alapítvány 1 000 koronás jutalomdíjában részesült.¹³⁰

69 esztendőskorában, 1906. október 1-jével, saját kérelme¹³¹ folytán, az örökös munkában elgyengült szemei miatt, nyugalomba helyezték. Látása tovább romlott, olyannyira, hogy élete végére egyik szemére teljesen megvakult.¹³² Fekete Lajos nyugalomba vonulásával – majd négy évtizednyi, 39 évi töretlen munka után – az akadémia első (1868. évi) magyar erdészeti tanári karának utolsó szolgálatában lévő tanára vált meg a katedrától.

Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos és akadémiai tanár akadémiai igazgatói kinevezése (SOE KKL)

„Fekete Lajos utódjával az erdészeti főiskola erdőrendezési tanszékébe Ő felsége a király Muzsnay Géza m. kir. erdőmestert nevezte ki, aki eddig a kincstári erdők erdőrendezési ügyeit vezette a földművelésügyi minisztériumban. Legjelesebb erdőrendezőink egyike került vele a főiskolára, kinek széleskörű gyakorlata és látköre, az ország számos erdőgazdaságának ismerete, alapos tudása és megnyerő nyílt jelleme előre is biztosítja a sikert új, fontos működési körében. Irodalmi munkásságáról az Erdészeti Lapok olvasói is előnyösen ismerik.”¹³³

A hatvan esztendőős Fekete Lajos portréja 1897-ben
(Fekete Zoltán és családja hagyatékából SOE KKL)

A földművelésügyi miniszter, Darányi Ignác előterjesztésére, Ferencz József magyar királyként – 1906. évi szeptember hó 1-jén – Fekete Lajos főerdőtanácsos, főiskolai rendes tanár részére állandó nyugalomba vonulása alkalmával kiváló szolgálatainak elismeréséül a miniszteri tanácsosi címet adományozott: „Magyar földművelésügyi miniszterem előterjesztésére megengedem, hogy Fekete Lajos főerdőtanácsos, főiskolai rendes tanár saját kérelmére állandó nyugalomba helyeztessék és ez alkalommal neki kiváló szolgálatainak elismeréséül a miniszteri tanácsosi címet díjmentesen adományozom. Kelt Teschenben, 1906. évi szeptember hó 1-én. Ferencz József s. k. Darányi Ignác s. k.”¹³⁴ Munkásságáért 1910-ben kapta meg a legnagyobb elismerést, amikor a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjainak sorába fogadta.¹³⁵ Székfoglaló előadását „Az északi szélesség hatása a fajok természetes elterjedésének magassági hatáira Magyarországon” címmel írta, amelyet 1911. június 19-én a Magyar Tudományos Akadémia III. osztályának tagjai előtt betegeskedése miatt – mindvégig lelkes barátja és egykori tanársegédje, az

ekkor már akadémikus – Mágócsy-Dietz Sándor olvasott fel. A majd két évtizedig tartó növényföldrajzi térképezés eredményeit összefoglaló, „Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén” című monumentális munka nyilvánosságra kerülését azonban már nem érthette meg. Ezt a művet az Erdészeti Kísérleti Állomások Nemzetközi Szövetségének VII. kongresszusán szerették volna bemutatni, melyet hazánkban 1914. szeptember 7. és 17. között szándékoztak megrendezni, de a kongresszus megtartását a háború kitörése megakadályozta. Így Fekete Lajos és Blattny Tibor nagyszabású műve csak Fekete Lajos halála utáni évben, 1917 végén jelenhetett meg a nyilvánosság számára.

FEKETE LAJOS LAKHELYEI

Sajnálatos tény, hogy Fekete Lajos selmecbányai lakhelyeiről kevés információ áll rendelkezésünkre, ugyanis a neki küldött leveleket az akadémia/főiskola címén, hivatalában kapta meg, olyan személyes dokumentum pedig, amiben a lakhely megjelölésre került alig lelhető fel. A helyzetet nehezíti, hogy Selmecbánya belterületét négy kerületre osztották (I–IV.), s ezen belül a házak arab számozást kaptak. A más településeken megszokott utca és házszám használata itt évszázadokon keresztül mellőzött volt, valójában a fontosabb intézmények és a polgárság házáinak önálló neve volt, amit rendszerint a(z egykori) tulajdonosról kaptak. A lakhely felderítésében sajnos Fekete Zoltán naplója¹³⁶ sem nyújtott mankót.

Némi támpontot adnak az evangélikus születési anyakönyvi források, ugyanis a fiúgyermeket Händel Vilmos keresztelte, aki az anyakönyvben esetenként a lakhelyet is feltüntette. Az első gyermek, Fekete Géza 1871. június 2-án született,¹³⁷ s az anyakönyvben az Oberer Ring 34/III. ház van megjelölve. Az „Oberer Ring” a mai Szentháromság tér, ahol a ringbürger házak sorakoznak. A rendelkezésre álló irodalmi forrás¹³⁸ alapján a Szarvas szálló és vendégfogadó, azaz a Jónás-ház viselte a III/34-es számot, tehát ott született Fekete Lajos első gyermeke, s itt lakhatott akkoriban a családjával. A második fiúgyermek, Fekete Árpád 1873. január 19-én született, az anyakönyvben lakhelyként továbbra is a III/34-es házszámot találjuk azzal, hogy itt még az „Ober Ring” bejegyzés is szerepel. A harmadik fiúgyermek Fekete Béla Aladár Imre 1875. május 29-én látta meg a napvilágot és az

A Fekete-család a Fortuna-ház mögött (SOE KKL)

anyakönyvben születési helyként már a 252/III. ház szerepel. Sajnos e ház mai pontos helymeghatározása a korabeli töredékes térkép¹³⁹ hiányossága miatt nem lehetséges. Tény, hogy Fekete Lajos az akkori III. kerületet (lakónegyed) nem hagyta el, vagyis a Glanzenberg alatti (Hibalka) részen lakott. Fekete Ernő Zoltán Leó 1877. április 18-án született és az anyakönyvben sajnos már nem találunk lakhely jelölést. Az egyetlen leánygyermek, az 1878. november 5-én, a családban utolsóként született Fekete Emilia Margaretha Elizabeth – az anyja után – római katolikus volt, így őt Selmecen ennek megfelelően keresztelték. Sajnos a keresztelés kapcsán kelt bejegyzésben azonban nem adták meg a pontos lakhelyet, csak a „Selmecz IV.” megjelölés szerepel.

Egy lakhelyről már biztosabb adataink vannak, s ez nem más, mint az Erdészeti Tanintézet számára 1838-ban megvásárolt Fortuna-ház, pontosabban házak. Irodalmi forrásokon¹⁴⁰ túl fényképfelvételek is ismertek, amelyen a Fekete-család tagjai a ház mögött, az Alsó Botanikus kertben láthatók.

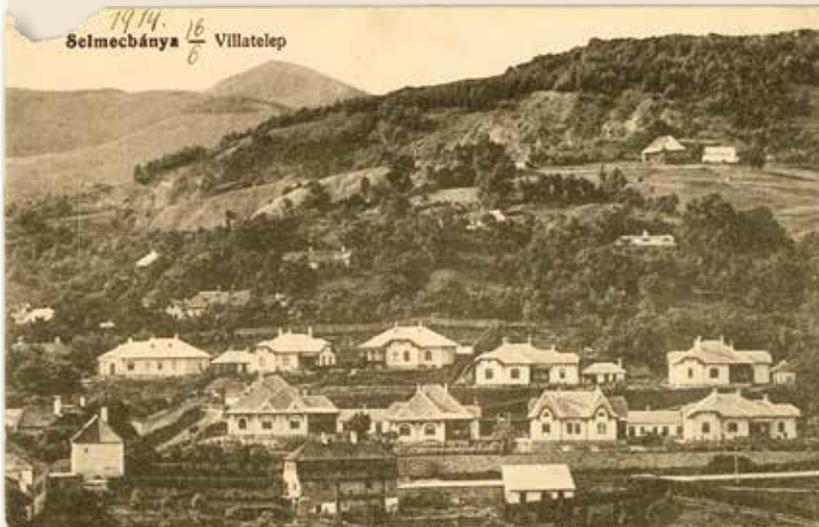

Fekete Lajos otthonában az 1900-as évek elején (SOE KKL)

Vélhetően a leghosszabb ideig, szolgálati lakásként ezt az ún. földszintes Fortuna-házat lakhatta a család. Az emeletes Fortuna-ház ma is látható, azonban a földszintes épületet a Bélabányai-kapu felrobbantása után, 1945-ben lebontották.

Utolsó lakhelyéről már valamivel több információ áll rendelkezésre, s az újabb adatok tükrében a korábbi téves vélekedések és megállapítások is javíthatók. A századforduló elején az ősi bányaváros egyik nyomasztó gondja volt a lakásínség, illetve a meglévő lakások vizesedése, dohossága és ezzel együtt egészségtelen mivolta. Ez a probléma a tanári kart is érintette, s talán nem véletlen, hogy java részük – jóval a trianoni elszakítás előtt – szorgalmazta a más városba való áttelepülést. (Ezt lásd részletesebben a »Menni vagy maradni? – a „Selmec-kérdés”« című fejezetben.) E probléma orvoslására a város és az 1847-ben alapított selmeci takarékpénztár is támogatta új lakások, villák felépítését. 1905-ben Selmecen csak a takarékpénztárnak volt ehhez elegendő pénztőkéje, ezzel sem a város, sem a főiskola nem rendelkezett. A Bélabányai út melletti és az akadémiai felső botanikus kert mögötti „professzori villáknak” is nevezett kilenc házból álló lakónegyed felépítése az egykori faraktár helyén, a város által átengedett ún. Zlinszky-féle telken bő egy év alatt, 1905 nyara és 1906 ősze között zajlott. Az akkor új és modern villalakásokban – többek között – Fekete Lajos és fia, Fekete Zoltán, valamint Krippel Móric, Szent-Istvány¹⁴¹ Gyula és Réz Géza főiskolai tanárok is laktak, így a „professzori villák” elnevezés ennek köszönhető,¹⁴² bár érdemes megemlíteni, hogy nem csupán professzorok laktak az új villaépületeket.

Szerencsére az egykori takarékpénztár archívumában fent maradt¹⁴³ a Zlinszky-telek elosztási vázrajza és a birtokátruházási szerződés a selmecebányai 2151-es telekkönyvi betétben vezetett 229/2–6, 9–12 helyrajzi számú telkekre és az azokon található házakra, mely alapján a tulajdonjogot átruházták Selmec- és Bélabánya szabad királyi városról az új tulajdonosokra. E szerint három telket és a rajtuk álló villát már három tényleges tulajdonos [229/2 (225/III. házszám) Boleman Ede városi mérnök és neje, Belcsák Erzsébet; 229/3 (226/III. házszám) Becker Nándor líceumi tanár és neje, Cselkó Eszter; 229/4 (227/III. házszám) Szolár Lajos takarékpénztári tisztviselő és neje, Gubcsó Hermina] „kebelezett be”, míg a további hat telek és villa a Selmeci Takarékpénztárra mint megrendelőre, beruházóra szállt. A selmecebányai 2303-as telekkönyvi betétnél 12. tételként a 229/12 helyrajzi számú telek és az azon található 233/III. számú ház esetében Fekete Lajosné született Tornay Anna javára történt bekebelezés, ami a 8. szám alatt található.

A selmeci takarékpénztár 9 lakóházas villatelepe a Hibalka oldalában az építést követően. Fekete Lajos villája az első sorban jobbról az első épület (Hodosy Szabolcs archívuma)

Az 1915. május 7-én kelt telekkönyvi bejegyzés szerint 20 ezer korona vételárért vette meg a 258 négyszögöles telket és a rajta álló ingatlant. A villától férje halála után a szerény nyugdíjból élő özvegy kénytelen volt megválni, amit 1917. május 19-én 21 ezer koronáért Klaniczay Sándor líceumi tanárnak és nejeének, Horn Rózsának adott el¹⁴⁴. Ezek szerint csak rövid ideig és csak élete alkonyán lakott az idős Fekete házaspár a villában, így maga Fekete Lajos sajnos már betegesen – fél szemére szinte megvakulva – alig élvezhette munkával telt élete egyik „jutalmát”, a Kálváriára tekintő panorámás villát.

A professzori villatelep vázrajza (Fekete Lajos villája a 229/12 helyrajzi számot és a 233/III. házszámot viseli)
(Hodosy Szabolcs archívuma)

Fekete Lajos a villája előtt (Fotó: Roth Gyula, SOE KKL)

Fekete Lajos egészségi állapotának erőteljes romlása 1915 januárjában vette kezdetét. E hónap 17-én dr. Tóth Imre, Selmechánya városi orvosa tüdőgyulladást diagnosztizált nála.¹⁴⁵ Ekkor készültek az utolsó fotók az idős, betegeskedő Fekete Lajosról, fia is lefotózta május 24-én, de sajnos a felvételt nem ismerjük.¹⁴⁶ Fia, Fekete Zoltán napi rendszerességgel látogatta és gyakran olvasott fel neki, ugyanakkor Fekete Lajos gyenge szeme és fizikuma már nem tette lehetővé számára a munkát, így az utolsó másfél esztendőben már nem alkotott, szakmai életműve végleg lezárult, szerető családja és időskori betegségével való küzdelme töltötte ki mindennapjait.¹⁴⁷ 1916. februárjában tovább romlott egészségi állapota, 3-án rosszul lett. Az orvos gyomorrontást állapított meg, a család nagyon megijedt a Fekete Lajoson eluralkodott nagyfokú kimerültségtől és erőtlenségtől, alig egy héten belül (február 9-én) újra belézasodott, tüdőgyulladása is kiújult.¹⁴⁸

Fekete Lajos a februári erős lázat és a tüdőgyulladást ugyan kiheverte, de 1916 június végére állapota ismét romlott. A gyomorfájás és a hányás újfent erejét vette az immár több mint egy éve betegeskedő Fekete Lajoson. Fia aggódó soraiból kiviláglik, hogy apja ekkor már nagyon rossz állapotban volt.¹⁴⁹ Végül egy heti szenvedés után 1916. június 29-én, este ½ 8 órakor,¹⁵⁰ életének 80. évében¹⁵¹ elhunyt Fekete Lajos, az erdészet terén működött utolsó polihisztor. Fia, Fekete Zoltán naplóbegyegyzésében örököltette meg édesapja állapotának romlását, és utolsó napjait.

„1916. június 23. (péntek): Apa ma rosszul lett. Kiverte a hideg veríték, végtagjai hidegek voltak, többször hányt és gyomrát fájlalta. Az orvos székrekedés folytán beállott zavarokat állapított meg nála.

1916. június 24. (szombat): A kabinetben és hatszor apáéknál voltam. Az apa állapota válságosra fordult. A hashajtó szerek nem használtak. Az orvos bélelzáródást állapított meg. Erős al-lövetek sem segítettek eddig. Zolti is beteg lett. Erős lázat kapott torokfájással.

1916. június 25. (vasárnap): Apánál és az irodában voltam. Az apa állapota változatlan. A jelek némi reményre jogosítanak a dolog jobbrafordultát illetőleg.

1916. június 26. (hétfő): Az apa állapotában ma reggel javulás állott be. A folyamat megindult, 11-ig ott voltam, aztán az irodában. Délután ötig Zoltánt ápoltam lenmagliszttel (a nyakmirigyei is gyulladtak). 5-től 6-ig kabinetben, aztán apánál voltam.

Az idős és beteg Fekete Lajos halála előtt, 1916-ban selmebányai otthonában (SOE KKL)

1916. június 27. (kedd): Az apa állapota nem kielégítő. Ereje hanyatlott. Egy keveset evett már, de nem jó étvágygal. A bélmozgás teljesen renyhe. Este többször hányt. Beszélni alig tud, csak súgva, nyögve, nehezen érthetően ejti ki a szavakat. A borlevest megette. Injekciót is kapott a bélműködés előmozdítására. Apáéknál éjjeleztem.

1916. június 28. (szerda): Az apa állapota rosszabbodott. Kámforinjekciót is kapott. Estére megjött ugyan a széke, de új bajok merültek fel. Gyomorvérzést kapott. Sok barna véralvadékat köp. Lélekzése igen gyors és erőltetett. Beszélni már nem tud. Az orvos süllyedéses pneumóniától tart. Az állapotát reménytelennek nyilvánította. Felváltva virrasztottunk apa mellett mamával, egész éjszaka.

1916. június 29. (csütörtök): Reggel megvizsgálta apát az orvos és azt mondta, hogy 1–2 napig élhet még. 11-ig ott voltam, aztán felmentem az irodába.

1916. június 29. (csütörtök): Délután 3-kor apáékhoz mentem át. Szegény apa igen gyorsan, de nehezen lélezett. Tüdője erősen szortyogott a lassú vérömléstől, melyet hajszálereinek aggkori szétesése okozott. Érverése mindegyre gyengült. 6 órakor az orvos erős kámforinjekciót adott neki. Ez azonban csak rövid időre használt. 1/2 8 órakor apa nagy kínnal vért köpött a tüdejéből s egy percnyi kínlódás után kilehelte nemes, nagy lelkét. Fogadjá őt be az országába a Mindenható és jutalmazza meg azért a sok jóságáért melylyel minket elhalmozott, azért az önzetlen, becsületes munkáért, melyet életén át a haza, a tudomány, a társadalom érdekében kifejtett. Este átvittük apát az utolsó szobába, lemostuk szenteltvízzel és éjjel tájban aludni tértünk.

1916. június 30. (péntek): D.e. a temetés rendezése körül voltam elfoglalva. Ma egy népfelkelő katona leveléből arról értesültünk, hogy Árpád elesett.¹⁵² Szent-István Aladár is hasonló értelmű levelezőlapot írt haza. Mama bánata a miénkkel együtt végtelen. Bár hamisnak bizonyulna ez a hír! Este és vacsora után mamánál voltam. Apát ujonnan beszublímáztuk. Vacsora után gyászjelentéseket címeztem éjjelig. Ma sokan felkeresték mamát.

1916. július 1. (szombat): Gyászjelentéseket írtam. Este átvittük az apa holttestét a főiskola aulájába. Megjött Gyulabácsi is. Nálunk vacsorázott, mamához szállt.

1916. július 2. (vasárnap): Gyászjelentéseket írtam, a temetés dolgában intézkedtem. Délután megérkezett Emi, kivel elmentünk mindnyájan megnézni az apa ravatálát. 5 órakor volt a temetés. Este még mamáéknál voltunk Mimivel, ott is vacsoráztunk.”¹⁵³

Délután 3-kor apáékhoz mentem át. Szegény apa igen gyorsan, de nehezen lélezett. Tüdője erősen szortyogott a lassú vérömléstől, melyet hajszálereinek aggkori szétesése okozott. Érverése mindegyre gyengült. 6 órakor az orvos erős kámforinjekciót adott neki. Ez azonban csak rövid időre használt. 1/2 8 órakor apa nagy kínnal vért köpött a tüdejéből s egy percnyi kínlódás után kilehelte nemes, nagy lelkét. Fogadjá őt be országába a Mindenható és jutalmazza meg azért a sok jóságáért melylyel minket elhalmozott, azért az önzetlen, becsületes munkáért, melyet hosszón át a haza, a tudomány, a társadalom érdekében kifejtett!

Fekete Zoltán naplőbejegyzése apja haláláról
(Horváth Tamás gyűjteménye)

Mélyeséges fájdalommal tudatjuk, hogy

Nagyajtai FEKETE LAJOS

miniszteri tanácsos, a m. kir. bányászati és erdészeti főiskola ny. tanára, a III. osztályu vaskoronarend lovagja és a szolgálati aranyérem tulajdonosa, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja

Selmechányán, folyó évi június hó 29-én, életének 80-ik, boldog házasságának 46-ik évében rövid szenvedés után elhunyt.

Drága halottunkat vasárnap, július hó 2-án délután 5 órakor kísérik utolsó útjára a főiskola díszsarnokából, s a Kőpogó melletti sírkertben helyezzük örök nyugalomra.

Selmechányán, 1916. évi június hó 30-án.

Hosszú, kitartó, becsületes munkád után, melylyel önzetlenül szolgáltad a hazát, a tudományt és a társadalmat, nyugodjál csendesén! A mindenható mennyei Atya kezébe ajánljuk nemes lelkedet!

Fekete Lajosné Tornay Anna az elhunyt neje	Fekete Árpád Fekete Zoltán Ormós Zsigmondné Fekete Emília Fekete Lajos gyermekét	Fekete Zoltánné Szentistványi Mici 1882	Ormós Jerne Ormós Zsigmond Fekete Panni Fekete Zoltán 1884
Fekete Erzsébet néje		Ormós Zsigmond 1878	

Árpád bátyámat
elesett az orosz harc-
terén 1916 jún. 16. án.

Nagyajtai Fekete Lajos parte-
cédulája és annak hátulja
(Völker Jenő archívuma)

Nem csupán a hazai szakközön-ség gyászolta Fekete Lajost, halálhíre a szétesőben lévő monarchia határain túlra is eljutott. Roth Gyula hosszú méltatást írt Fekete Lajosról – hazai munkássága nemzetközi hatására is tekintettel – a Centralblatt für das gesammte Forstwesen folyóiratba.¹⁵⁶

*Fekete Lajos és unokája, Fekete Pannika
sírja a selmechányai evangélikus
temetőben (SOE KKL)*

Ezen túlmenően a család a következő gyászjelentést adta ki:

„Mélységes fájdalommal tudatjuk, hogy Nagy-ajtai Fekete Lajos miniszteri tanácsos, a m. kir. bányászati és erdészeti főiskola ny. tanára, a III. osztályú vaskoronarend lovagja és szolgálati aranyérem tulajdonosa a Magyar Tudományos Akadémia levelezőtagja, Selmechányán, folyó évi június hó 29-én, életének 80-ik, boldog házasságának 46-ik évében, rövid szenvedés után, elhunyt. Drága halottunkat vasárnap, július hó 2-án, délután 5 óraker kísérvük utolsó útjára a főiskola díszcsarnokából s a Kopogó melletti sírkertben helyezvük örök nyugalomra. Selmechányán, 1916. évi június hó 30-án. Hosszú, kitartó, becsületes munkád után, mellyel önzetlenül szolgáltad a hazát, a tudományt és a társadalmat, nyugodj csendesen! A mindenható mennyei atya kezébe ajánlvük nemes lelkedet! Fekete Lajosné Tornay Anna, az elhunyt neje. Fekete Erzsébet nővére. Fekete Árpád, Fekete Zoltán, Ormos Zsigmondné Fekete Emilia, Fekete Lajos gyermekei. Fekete Zoltánné Szent-Istvány Mici menyé. Ormos Zsigmond veje. Ormos Jerne, Ormos Zsigmond, Fekete Panni, Fekete Zoltán unokái.

Koszorúk: Fedhetetlen, jó férjemnek. A viszont látásra. – Jóságos atyánknak. Bánatos gyermekei. – Pannika és Zolika. – Szeretettel a Szent-Istvány-család. – Kegeletük jeléül a földművelésügyi minisztérium erdőültetvei. – Egykori nagyne-vű tanártársának a főiskola tanári kara. – Nagynevű választmányi tagjának az Országos Erdészeti Egyesület. – Kiváló munkatársának az erdészeti központi kísérleti-állomás. - Kegeletük jeléül a főiskola ifjúsága. – Kegeletük jeléül a bá-nyaigazgatóság és a számvevőség. – Szeretett Mesterének Blattny Tibor. – Nagynevű megalapítójának a növénykert.”¹⁵⁷

Fia, Fekete Zoltán így emlékezett naplóbejegyzésében az édesapja temetését követő napokra:

„1916. július 3. (hétfő): Mamáéknál, Gyulabácsival Szent-Istványéknál és az irodában voltam. Délelőtt megjött Lajkó is. D. u. Emivel kimentünk a temetőbe. Ma mama és a vendégek nálunk ebédeltek. Ebéd után a kertben ültünk. Vacsorán mamáéknál voltunk.

1916. július 4. (kedd): Az irodában és mamánál voltam. Gyulabácsi elutazott.

1916. július 5. (szerda): Részvétközönlő látogatásokat tettem Micivel és külön. Este mamáéknál voltunk. Lajkó ma reggel elutazott.”

Blattny Tibor kormánytanácsos emlékező gondolatai mestere, Fekete Lajos sírjánál halálának 50. évfordulóján.

(A fotón többek között látható a selmeci Erdészeti Kutatóintézet igazgatója és több munkatársa, a selmeci Erdészeti Középiskola Igazgatója, a kassai botanikus kert képviselője, a zólyomi erdészeti főiskola dékánja, a prágai és a brnói erdészeti főiskola professzorai, a Magas Tátra Nemzeti Park képviselője, a hradeki (liptóújvári) Intézet igazgatója, a selmeci tanács elnöke (SOE KKL))

Fekete Lajos élete és munkálkodása alatt mindvégig szellemi iránymutatóul szolgált. A szavak valóban nem túlzók. Fekete Lajos munkássága, emberi magatartása valamennyiünk – kései szaktárs utódok – előtt példaként állhat. Nincs az erdészeti szaknak egyetlen olyan speciális tudományága sem, amelyben tevékenysége ne hagyott volna maradandó nyomokat. Mindemellett példaértékű és tiszteletre, illetve emlékezetre méltó, hogy fáradhatatlan munkabírását és párját ritkító szorgalmát hosszú szolgálata alatt teljes odaadással a magyar erdészetnek szentelte.

„Fekete Lajos, mint ember, azok közé a férfiak közé tarozott, akik a szakadatlan odaadómunkában találják legnagyobb gyönyörűségüket. Hallgatag, csendes, szerény ember volt, ki nagy tudását nemcsak hogy sohasem fitogtatta, hanem a leghatározottabban kitért mindenféle ünnepeltetés elől. Mikor kartársai, ismerősei, jóbarátai egy-egy, a külföldön is magasztaló elismeréssel fogadott munkájának megjelenésekor gratuláltak neki, elhárított magától minden érdemet. Az igazi tudós szerénységével tartózkodott mindenféle nyilvános szerepléstől. Ez a szerénysége volt az oka, hogy a legilletékesebb fórum, a Magyar Tudományos Akadémia is csak 74 éves korában választotta tagjai közé, őt, a magyar erdészeti irodalom megteremtőjét, úttörőjét s leghivatottabb művelőjét. Nagy tudásánál csak jósága volt nagyobb. Szerető férj, példás családapa s érzésben-gondolkodásban ízig-vérig magyar ember.

Mint író, az erdészeti irodalom minden ágában egyaránt nagy tudással, alaposággal, bámulatraméltó szorgalommal s ritka eredménnyel működött. Az erdészeti irodalom egy-egy ágának alapos művelése egész embert, egész életet kíván egymagában is, ő minden ágát egyforma alaposággal művelte s mindenikben alapvető munkákkal gazdagította az erdészetet. Az erdészeti studiumoknak matematikával való kapcsolatát tanulmányozta s Ő volt Magyarországon az első, aki ezeket a studiumokat a tudomány magaslatára emelte. Munkássága korszakot alkotó s írói működésének gazdag eredményei a tudomány nyereségei maradnak mindenkor. Elérte, amit csak egy nagy szellem érhet el: Fekete Lajos neve a magyar erdészeti irodalomban fogalomná lett. Hosszú, szép, harmonikus és munkás életnek, azt hisszük, ez a legnagyobb jutalma Legyen áldott emléke!”¹⁵⁸

Sorszám	Kiállító hatóság	Okmány száma	Kiállítás éve	Az okmány tartalma
1.	Kolozsvári m. k. Erdészeti és Tóügyi Igazgatóság	6 607/1996	1859	Erdész jelöltté „Forstkandidat” való kinevezés.
2.		–	1860	Abrudfalvára az erdőgondnokságra történő áthelyezés.
3.		4 783/1 325	1862	Zalathnára az erdőgondnokságra történő áthelyezés.
4.		2 475/644	1865	Áthelyezés Kolozsmonostorra szolgálattétel végett.
5.		218/51	1865	Gyakornoki kinevezés, ugyanezen minőségben való feleskettetésről szóló bizonyítvány.
6.		2 222/590	1866	Megbízatus a kolozsmonostori erdőgondnokság vezetésével.
7.		4 891	1867	Felmentés a külső szolgálat alól és behívatus tanári szolgálatra Selmechányára.
6.	M. Kir. Bányászati és Erdészeti Academia Igazgatósága	497	1867	Napidíj utalványozás tanári állásban.
7.		659	1869	Ideiglenes erdészé váló kinevezés tanári teendőkkel.
8.		256	1871	Rendkívüli akadémiái tanárrá váló kinevezés VII. rangosztályban 1 000 frt évi fizetéssel.
9.		421	1873	Rendkívüli akadémiái tanár 1 200 frt évi fizetéssel.
10.		61	1878	II. osztályú rendkívüli akadémiái tanári kinevezés VII. rangosztályba sorolva 1 500 frt évi fizetéssel.
11.	Földmívelés- Ipar- és Kereskedelemügyi m. k. Minister	35 999	1881	Erdőtanácsosi cím adományozása.
12.		18	1889	Kinevezés a VI. rangosztályba 2 000 frt fizetéssel.
13.	M. Kir. Bányászati és Erdészeti Academia Igazgatósága	18	1891	Kinevezés I. osztályú rendes akadémiái tanárrá.

14.	Földművelés- Ipar- és Kereskedelemügyi m. k. Minister	52 832	1894	Kinevezés az Erdőrendezési tanszék tanárává 2 500 forint fizetéssel.
15.	M. Kir. Bányászati és Erdészeti Academia Igazgatósága	207	1894	Bizonyítvány arról, hogy 1867/68. tanévtől rendkívüli tanárrá való kinevezéséig tanári teendőket végzett, folyamatosan rendszeres előadásokat tartott.
16.		1 1134	1897	Értesítés az 1897/1898. évi akadémiai igazgatói kinevezésről 500 forint tiszteletdíj utalvány kiegészítéssel.
17.		15	1898	Értesítés az 1898/1899. évi akadémiai igazgatói kinevezésről 500 forint tiszteletdíj utalvány kiegészítéssel.
18.		30	1899	Értesítés az 1899/1900. évi akadémiai igazgatói kinevezésről 500 forint tiszteletdíj utalvány kiegészítéssel.
19.		602	1899	Fizetésemelés 2 750 forint.
20.	M. Kir. Bányászati és Erdészeti Főiskola Igaz- gatósága	162	1904	Az 1904. évi 366. sz. törvény által biztosított 6 000 K fizetés mellé a nyugdíjba beszámít- tandó 1 200 K működési pótlék engedélye- zése.
21.		1 715	1906	Az 1906. évi IX. törvény értelmében évi 8 000 korona fizetést állapítottak meg.
22.	M. kir. Földmű- velésügyi Minister	8 367/eln.- I/A.-3.	1906	Értesítés 7 200 korona nyugdíj megállapításáról és annak 1906. év október hó 1-től való kiutalványozásáról.
23.	Selmec- bányai M. Kir. Bányászati és Erdészeti Főiskola Rektora	280	1907	Fizetés 7 200 K helyett 8 000 K-val került megállapításra.

Szolgálati és minősítési táblázat

Név: *Fekete Lajos* a k. rendtartású k. szolgálati és minősítési táblázat

Szolgálati						Gyermek			
év	hó	nap	szolg.	szolg.	szolg.	Név	életkor	születési hely	születési év
1879	II	11	Magyar Kir.	Magyar Kir.	Magyar Kir.	1. <i>Anna</i>	10	Buda	1878
						2. <i>Erzsébet</i>	8	Buda	1877
						3. <i>Mária</i>	6	Buda	1875

Nyelvismeretek:

Németül:		Zs:	
Tudomány: <i>Magyarul beszélt</i>		Tudomány: <i>Magyarul beszélt</i>	
Értelme: <i>stabil</i>		Értelme: <i>stabil</i>	

Végzett tanulmányok

megjelölés	a bizonyítvány kelte, száma	a megjelölés leírása
1. <i>Magyar nyelv és irodalom</i>	1879. május 10. 100/1	1. <i>Magyar nyelv és irodalom</i>
2. <i>Magyar történelme</i>	1879. május 10. 100/2	2. <i>Magyar történelme</i>

Letett vizsgálatok

megjelölés	a bizonyítvány kelte, száma	a megjelölés leírása
1. <i>Magyar nyelv és irodalom</i>	1878. június 10. 100/1	1. <i>Magyar nyelv és irodalom</i>
2. <i>Magyar történelme</i>	1878. június 10. 100/2	2. <i>Magyar történelme</i>

az állami szolgálatba való felépítés előtti szolgálati és minősítési táblázat
 Hirdetelmek közzétételének előtti szolgálati és minősítési táblázat
Magyar Kir.

A szolgálat részletezése

A. Kiváltási állás meg- jelölés	B. Szolgálati hely	C. Feltételek szolgálati helyre	D. Szolgálati hely megnevezése	E. A. szolgálati helyre való előzetes fel- készítés	F. Szolgálati idő			G. Szolgálati hely megnevezése	H. Szolgálati hely megnevezése
					év	hó	nap		
1879. II. 11.	Magyar Kir.	Magyar Kir.	Magyar Kir.	Magyar Kir.	1879	II	11	Magyar Kir.	Magyar Kir.
1879. II. 11.	Magyar Kir.	Magyar Kir.	Magyar Kir.	Magyar Kir.	1879	II	11	Magyar Kir.	Magyar Kir.
1879. II. 11.	Magyar Kir.	Magyar Kir.	Magyar Kir.	Magyar Kir.	1879	II	11	Magyar Kir.	Magyar Kir.
1879. II. 11.	Magyar Kir.	Magyar Kir.	Magyar Kir.	Magyar Kir.	1879	II	11	Magyar Kir.	Magyar Kir.
1879. II. 11.	Magyar Kir.	Magyar Kir.	Magyar Kir.	Magyar Kir.	1879	II	11	Magyar Kir.	Magyar Kir.

Minősítés

I. Szolgálati	II. Szolgálati	III. Szolgálati	IV. Szolgálati	V. Szolgálati	VI. Szolgálati	VII. Szolgálati	VIII. Szolgálati	IX. Szolgálati	X. Szolgálati
II	II	I	I	I	I	I	I	I	I
I	I	I	I	I	I	I	I	I	I

Fekete

Fekete Lajos szolgálati és minősítési táblázata (SOE KKL)

FEKETE LAJOS FELMENŐI ÉS LESZÁRMAZOTTJAI

A családfa összeállítása során nagyban támaszkodhattunk Fekete Enikő munkásságára, aki Fekete Lajos unokájaként évtizedeken át dolgozott azon, hogy felderítse felmenőit és a Fekete család oldalági rokoni szárait, amelyek országokat, sőt kontinenseket ívelnek át, és számos nagymúltú családot olvasztottak magukba az elmúlt évszázadok során.

E munka során nem törekedhettünk teljességre, de igyekeztünk Fekete Lajos közvetlen leszármazottjait, rokoni szárait egészen napjainkig felderíteni és e könyvben bemutatni. Mivel olyan terjedelmes a családfa szövevénye, hogy – e könyv praktikus használhatóságát is figyelembe véve – ezt kénytelenek voltunk megosztani, ezért az egyes leszármazottak családjakkal, s aztán az ő leszármazottjaik újabb táblákon kerülnek megadásra (a táblák hivatkozásaival), amelyek természetesen hierarchikus sorrendet követnek. E könyv főszereplője életútjának bemutatását követően az életrajz részletes ismertetése után Fekete Lajos felmenőit, azt követően pedig leszármazottjait, végül külön fejezetben felesége és gyermekei életútját tárgyaljuk. A családfát az alábbi beosztásban tekintjük át:

Fekete Lajos felmenői és oldalági rokonai

I. Anyai ág

I. tábla: Aranyos-Rákosi Székely Boldizsár leszármazottjai

I.1. tábla: Aranyos-Rákosi Székely István és Szekeres Klára, valamint Aranyos-Rákosi Székely Sámuel és Csehi Eszter leszármazottjai

II. Apai ág

II. tábla: I. Nagy-Ajtai Fekete Ferencz leszármazottjai

II.1. tábla: Nagy-Ajtai I. Dr. Fekete Lajos és Kőszegi Julianna leszármazottjai

II.2. tábla: Nagy-Ajtai I. Dr. Fekete Lajos és Aranyos-Rákosi Székely Teréz leszármazottjai

II.2.1. tábla: II. Dr. Fekete Ferencz és Thordafalvi Végh Mária leszármazottjai

II.2.1.1. tábla: III. Fekete Ferencz és Karen Kristine Wiborg leszármazottjai

II.2.1.2. tábla: II. Fekete Teréz és Dracental von I. Pausperl Károly, valamint Fekete Ilona és Kimpel Flóris leszármazottjai

II.2.1.3. tábla: Fekete Sára és Lehel Gyula, valamint Fekete Magda és Gyulai István leszármazottjai

Fekete Lajos gyermekei és az ő leszármazottjaik

II.2.2. tábla: Nagy-Ajtai Fekete Lajos és Varsányi Tornay Anna leszármazottjai

II.2.2.1. tábla: I. Dr. Fekete Zoltán és Szent-István Mária leszármazottjai

I. Aranyos-Rákosi Székely Boldizsár
Született: cca. 1610.
Házasságkötés: ?
Született: ?
Vallás: ?

Aranyos-Rákosi Székely Márton
Született: ?
† ?

Aranyos-Rákosi Székely Kata
Született: ?
† ?

Aranyos-Rákosi Székely Miklós
Született: cca. 1674.
Házasságkötés: ?
Született: ?
Vallás: ?

I. Aranyos-Rákosi Székely Ferencz
Született: ?
† ?
Házasságkötés: ?
Született: ?
Vallás: ?

I. Aranyos-Rákosi Székely István
Született: ?
† ?

II. Aranyos-Rákosi Székely István
Született: ?
† ?

III. Aranyos-Rákosi Székely István
Született: ?
† ?

Aranyos-Rákosi Székely György
Született: ?
† ?

II. Aranyos-Rákosi Székely Boldizsár
Született: ?
† ?
Házasságkötés: ?
Született: ?
Vallás: ?

Vargyas Judit
Született: ?
Vallás: ?

II. Aranyos-Rákosi Székely Ferencz
Született: ?
† ?
Házasságkötés: ?
Csiptkés Anna
Született: ?
† ?

II. Aranyos-Rákosi Székely Kata
Született: ?
† ?

Anna
Született: ?
† ?

Mihály
Született: ?
† ?

Aranyos-Rákosi Székely Mária
Született: ?
† ?

III. Aranyos-Rákosi Székely Boldizsár
Született: ?
† ?

IV. Aranyos-Rákosi Székely István
kálipap
Született: ?
† 1823.
Házasságkötés: ?
Született: ?
† 1847

Aranyos-Rákosi Székely Sámuel
Született: ?
† 1823.
Házasságkötés: ?

III. Aranyos-Rákosi Székely Ferencz
kálipap
Született: ?
† 1823.

Aranyos-Rákosi Székely László
kálipap
Született: ?
† 1823.

Aranyos-Rákosi Székely János
kálipap
Született: ?
† 1823.

Szekeres Klára
Született: ?
† 1847

Csehi Eszter
Született: ?
† ?

I. I. tábla

I. I. tábla

**Nagy-Ajtai Fekete Lajos –
családja
I. ANYAI ÁG
I. tábla**

Aranys-Rákosi Székely Sámuel
Született: ?
† ?

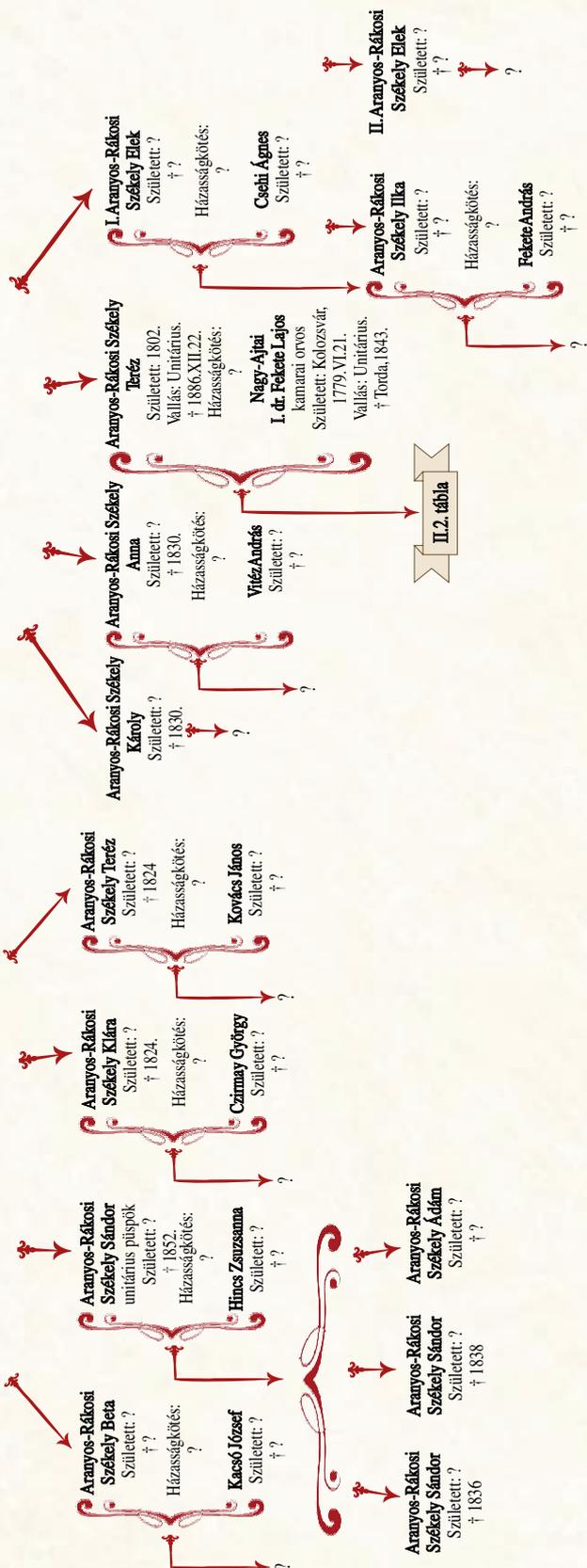
Házasságkötés: ?

Csehi Eszter
Született: ?
† ?

IV. Aranys-Rákosi Székely István
kálipap
Született: ?
† 1823.

Házasságkötés: ?

Szekeres Klára
Született: ?
† 1847

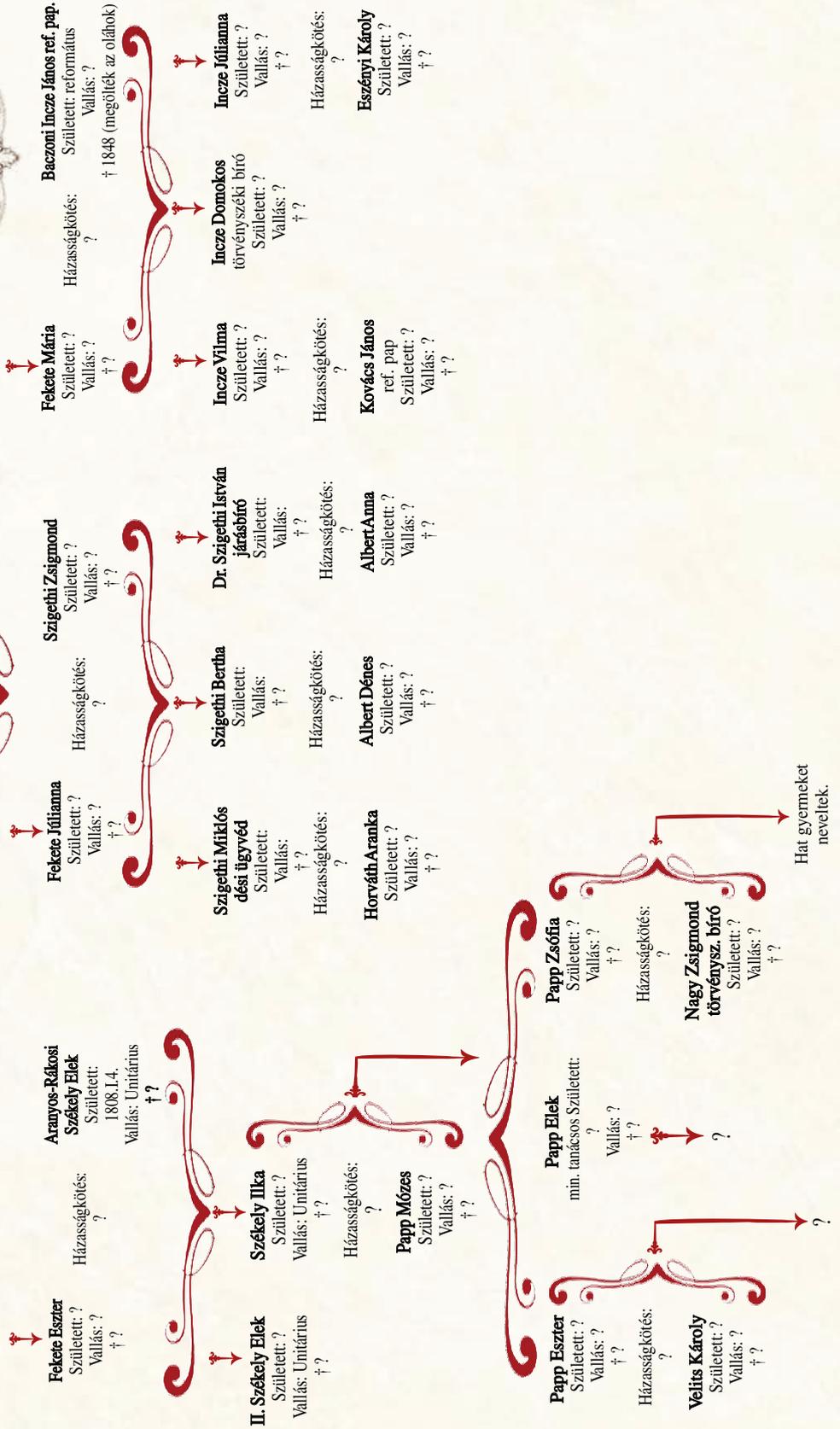

**Nagy-Ajtai Fekete Lajos –
családfa II.1. tábla
Nagy-Ajtai
I. Dr. Fekete Lajos**

I. feleség:
Kőszegi Julianna
Született: ?
Vallás: +?

Nagy-Ajtai I. Dr. Fekete Lajos
Született: Kolozsvár, 1779.VI.21.
Vallás: Unitárius.
† Torda, 1843.

Házasságkötés:
?

**Nagy-Ajtai Fekete Lajos –
családja II.2. tábla**
Nagy-Ajtai
I. Dr. Fekete Lajos

2. feleség:
Aranys-Rákosi Székely Teréz
Született: 1802.
Vallás: Unitárius.
† 1886.XII.22.

Nagy-Ajtai I. Dr. Fekete Lajos
kamarai orvos
Született: Kolozsvár, 1779.VI.21.
Vallás: Unitárius.
† 1843, Torda.

Házasságkötés:
?

→ **I. Fekete Teréz**
„Terézi”
Született: Torda, ?
Vallás: Unitárius.
† ?

→ **Fekete Karolina „Lina”**
Született: Torda, cca. 1825.
Vallás: Unitárius.
† ?
Házasságkötés:
?

Némethi Sándor
Született: ?
Vallás: ?
† ?

→ **II. Dr. Fekete Ferencz**
Született: Torda, 1829.
Vallás: Unitárius.
† ?
Házasságkötés:
?

Thordafalvi Véghe Mária
Született: (?).
Vallás: ?
† ?

→ **Fekete Anna**
„Nina”
Született: Torda, cca. 1832.
Vallás: Unitárius.
† ?

Házasságkötés:
?

Májay István
Született: (?).
Vallás: ?
† ?

→ **Fekete Károly**
Született: Torda, cca. 1835.
Vallás: Unitárius.
† cca. 1837. Két évesen hunyt el.

→ **Nagy-Ajtai Fekete Lajos**
min. tanácsos, akad. tanár
Született: Torda, 1837.VI.18.
Vallás: Unitárius.
† Selmechánya, 1916.VI.29.

Házasságkötés:
Selmechánya,
1870.V.15.

Varsányi Tomay Anna
Született: Órhegy, 1852.II.25.
Vallás: Katolikus.
† Selmechánya, 1924.XII.31.

→ **Fekete Erzsébet**
„Liza”
Született: cca. 1840, Torda.
Vallás: Unitárius.
† ? (1916-ban még élt).

I.2.2. tábla

Némethi László
Született: (?).
† három évesen

Némethi Sándor
Született: (?).
† két évesen

Némethi N.
Született: (?).
† egy évesen

Némethi Kálmán
Született: ?
† cca. 25 évesen (1891-ben még élt. „Egyedül élte meg a férfi kort.”)

Májay István
Született: (?).
† Anyja halálát követően két évvel, nőten volt.

Májay Béla
Cs. és Kir. tábornok
hadbíró
Született: ?
† ?

Májay Ivánka
Született: ?
† ?

Szöcs Fanni
Született: ?
† ?

Varga Dénes
ig. tanár
Született: ?
Vallás: ?
† ?

Nagy-Ajtai Fekete Lajos – családja II.2.1. tábla II. Dr. Nagy-Ajtai Fekete Ferencz

II. Dr. Nagy-Ajtai Fekete Ferencz
Született: Torda, 1826.
† 1886.V.3. Torda.
Házasságkötés: ?

Thorodfalvi Végh Mária
Született: Torda, ?
† ? Torda.

II. Fekete Sámuel
Született: Torda, ?
† Két évesen elhunyt torokbujban, Torda.

IV. Fekete Mária „Mimi”
Született: Torda, ?
† Vallás: ?
Házasságkötés: ?

Némethy József
Született: Torda, ?
† ? Torda.

Fekete Gyula
Született: Torda, ?
† ?

Fekete Iona
Született: Torda, ?
† ?
Házasságkötés: ?

Krimpel Flóris
Született: ?
† ?

II. Fekete Teréz
Született: Torda, ?
† ?
Házasságkötés: ?

Pausperd Károly
Született: ?
† ?

I. Fekete Sámuel „Samu”
Született: Torda, ?
† Torda. Három évesen elhunyt torokbujban.

Fekete Mihály
Született: Torda, ?
† ?
Házasságkötés: ?

Tejfalusi Jozsefné
Született: Torda, ?
† ? Torda.

III. Fekete Ferencz
Tordai Egylestől Kisegítő Takarékpénztár vezérigazgatója
Született: Torda, 1866.X.4.
† Torda, 1919.IX.22..
Házasságkötés: ?

Wiborg Karen
Született: Oslo, 1898.XI.16.
† Oslo, 1951.XII.2.

IV. Fekete Lajos
Kereskedő
Született: Torda, 1865.
† ? Torda.

III. Fekete Mária „Mari”
Született: Torda, 1864.
† Torda, 1866.
Torokbujban hunyt el.

I.2.1. tábla

Némethy Zsuzsanna „Zsuzska”
Született: ?
† ?
Házasságkötés: ?

Major István
Született: ?
† ?

Major Péter
Született: ?
† ?
Házasságkötés: ?

Major Péter
Született: ?
† ?

Fekete Sára
Született: ?
†
Házasságkötés: ?

Fekete Mária
Született: ?
†
Házasságkötés: ?

V. Fekete Lajos
Született: (?), ?
†

Fekete Sára
Született: ?
†
Házasságkötés: ?

Lehel Gyula
Született: ?
†

Fekete József
Született: ?
†
Házasságkötés: ?

Lónczy Mária
Született: ?
†

Fekete Erzsébet
Született: ?
†
Házasságkötés: ?

Nagy Albert
Született: ?
†

Fekete István
Született: ?
†
Házasságkötés: ?

Némethy Pirooska
Született: ?
†

Bauer József
Született: ?
†
Házasságkötés: ?

Fekete Katalin
Született: (?), ?
†

Major Péter
Született: ?
† ?
Házasságkötés: ?

Major Péter
Született: ?
† ?

Major Judit
Született: ?
† ?
Házasságkötés: ?

Daczó Imre
Született: ?
†

Daczó Zoltán
?
†

Daczó Zolt
?
†

Daczó Zsuzsa
?
†

Fekete Tamás
Született: ?
†
Házasságkötés: ?

Himjtia Éva
Született: ?
† ?
Házasságkötés: ?

Bauer Enikő
Született: ?
†
Házasságkötés: ?

Kovács András
Született: (?), ?
†

Kovács István
?
†

Kovács Barbara
?
†

Daczó Zsigmond
?
†

Nagy-Ajtai Fekete Lajos –
családfa II. 2.1.1. tábla
III. Fekete Ferencz

Karen Kristine Wiborg
Született: Kragero,
1898.XI.16.
† 1951.XII.2. Oslo.

Házasságkötés:
Torda,
1900.

III. Fekete Ferencz
Tordai Egyesült Kisegítő Takarékpénztár
vezérigazgatója
Született: Torda, 1866.X.4.
† 1919.IX.22. Torda.

Karen Kristine Wiborg Fekete

Színész.
Született: Torda,
1905.XI.02.
† 1962.V.30. Oslo.
Házasságkötés:?

2. férj: Tore Ejarsson Ross

Született: Oslo,
1901.II.21.
† 1968.VIII.06. Oslo.

2. férj: Helge Dabl

Piltå a Det Norske
Luftfartsselskapnál. Született:
Oppgård, 1902.XII.21.
† ? 1981.VI.12. Örebro.

Anne Nanne Wiborg
Fekete von Nagy-Ajta
Született: Torda,
1903.XI.11.
† 1983.V.11. Oslo.
Házasságkötés:?

1. férj: Emil Carl Jonas Lie

Született: Berchtesgaden
1897.VII.29.
† 1976.VIII.03. Oslo.

2. férj: Sigval Bergesen

Született: Stavanger,
1893.IV.27.
† 1980.IV.07. Oslo.

Ferencz Wiborg Fekete

Az oslói Jockey Club titkára,
később a stokke-i lofarm
tulajdonosa és üzemeletője.
Született: Sarkány,
1902.I.19.
† 1953.XI.25. Oslo.
Házasságkötés:?

Ingeborg Dorthæa Ullrig

Született: Oslo,
1909.II.11.
† 1992.08.23. Tønsberg.

Maria Wiborg Fekete

Született: Torda,
1909.V.8.
† 1910.VI.30.

Ikerestvérek voltak.

Lajos Wiborg Fekete

Született: Torda,
1909.V.08.
† 1910.VI.22.

I. Thomas Ferencz Wiborg Fekete von Nagy-Ajta

Shipowner, Ship Management.
Született: Oslo,
1937.XI.22.
† ?

Házasságkötés:?

Sidsel Strandmoee

Született: ?
† ?

Christian Thomas Fekete

Liet. Cdr. RNN igazgatóhelyettes
Coca-Cola Norge AS
Született: Oslo,
1961.VIII.27.
Házasságkötés:?

Brigitta Immingen

Rendőrségi tisztviselő.
Született: Bodó,
1961.I.28.

dr. Helge Ferencz Fekete

Physicimmed., doctor.
Született: Oslo,
1963.XII.01.
Házasságkötés:?

Lisbeth Une

Physicimmed., doctor.
Született: Courbevois,
1963.III.13.

Eric Colin Fekete

Lawyer Cand. Jur.
Született: Oslo,
1966.III.25.
Házasságkötés:?

Helena Glede

Született: Oslo,
1967.VI.21.

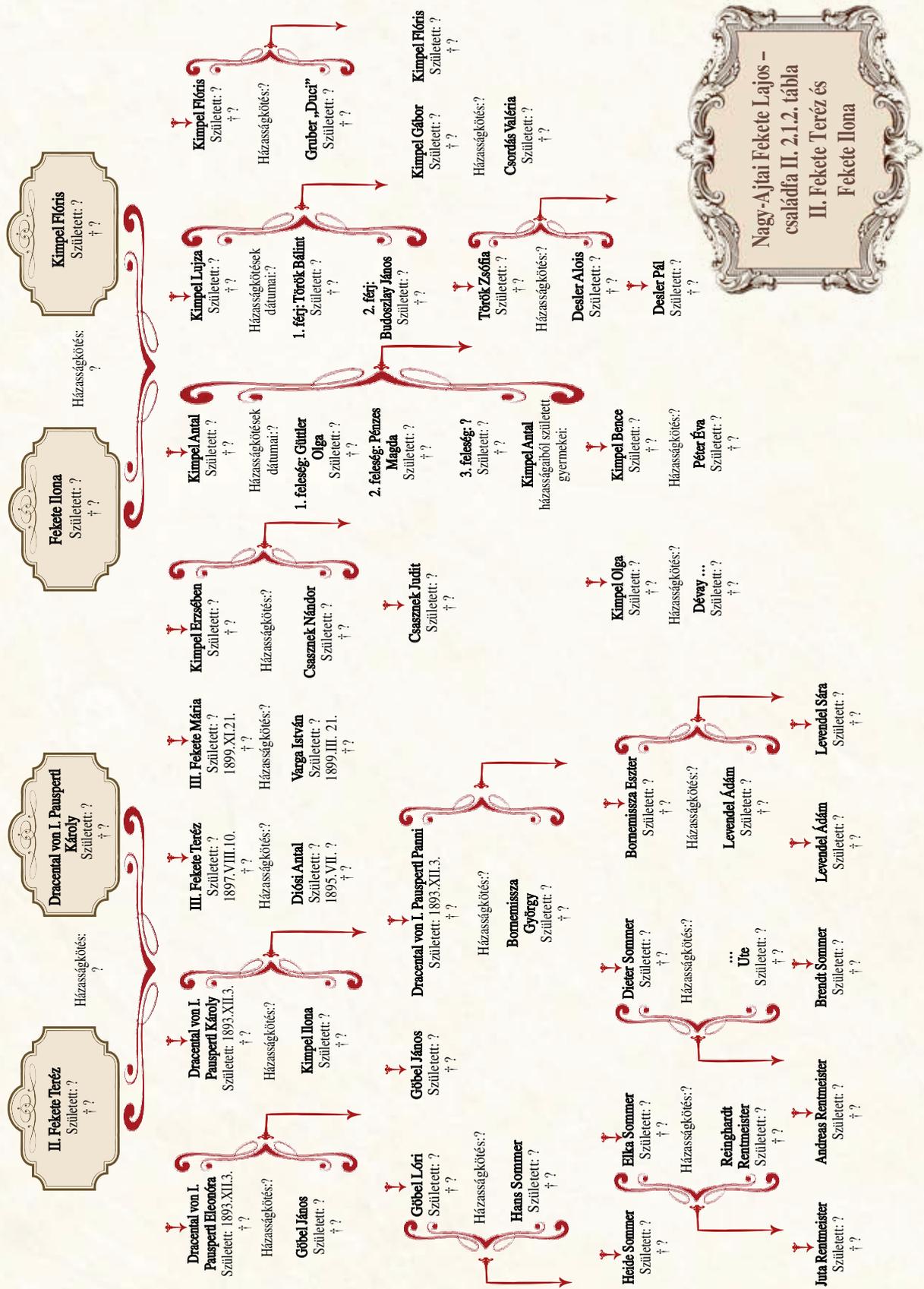
Philip Eri Glede Fekete

Született: Oslo,
1995.VI.11.

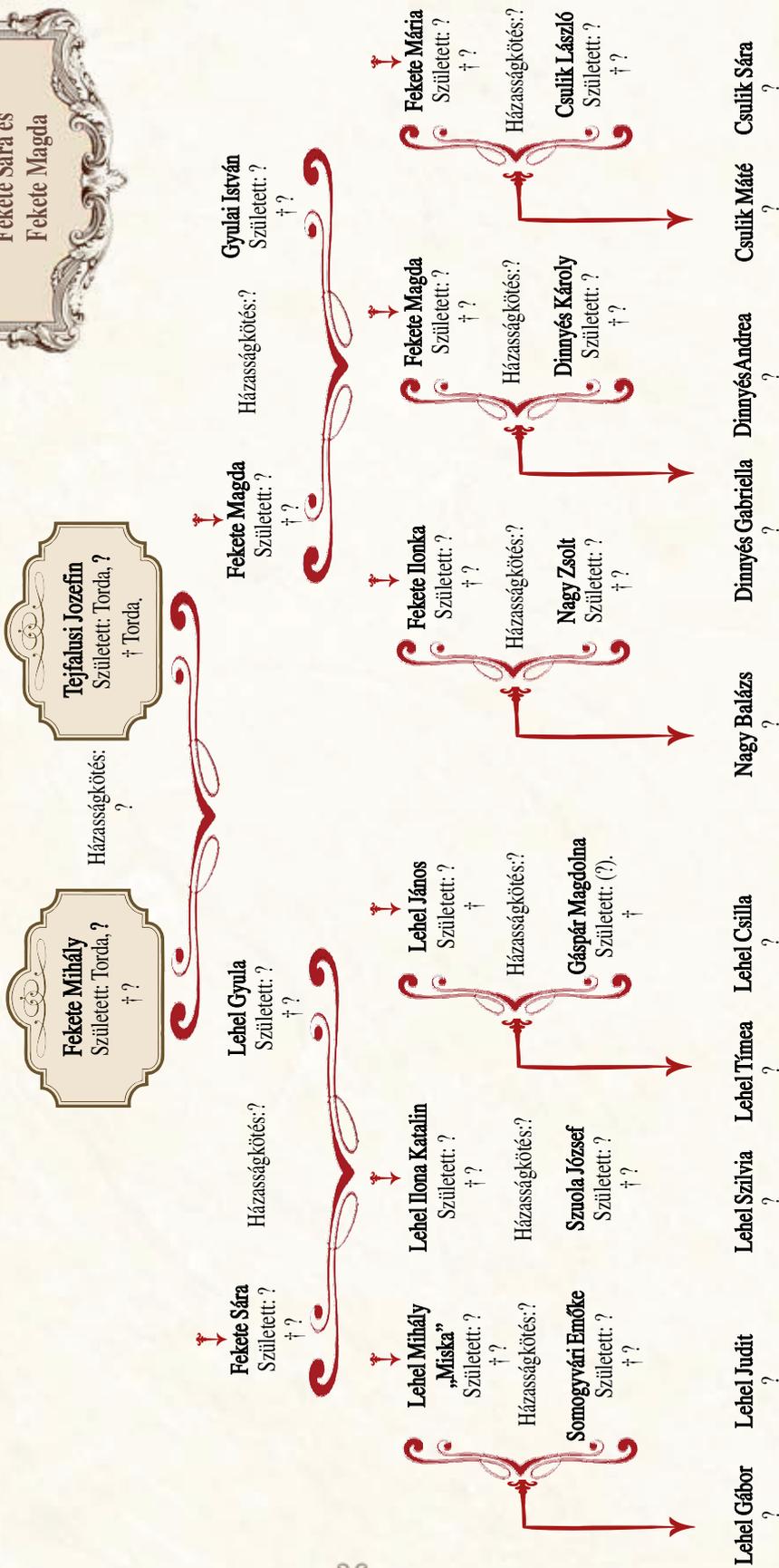
Eva Theresa Fekete

Született: Oslo,
1971.XII.14.

I.2.1.1.1. tábla

Nagy-Ajtai Fekete Lajos –
családja II. 2.1.2. tábla
II. Fekete Teréz és
Fekete Ilona

Nagy-Ajtai Fekete Lajos –
családja II.2.2.1. tábla
I. Dr. Fekete Zoltán

I. Dr. Fekete Ernő Zoltán Leó

Született: Selmecbánya
1877. IV.18.
Vallás: Unitárius
† Sopron, 1962. IV.4.

Házasságkötés:
1907. IX.5.
Selmecbánya

Szent-Isrvány Mária Sarolta Ida

Született: Hodrusbánya, 1888. IX.14.
Vallás: Baptista
† Sopron, 1968. VIII.9.

Fekete Anna „Panni”
Született: Selmecbánya,
1908. IX.02.
Vallás: Unitárius
† Selmecbánya, 1918. IX.20.
Spanyol náthában hunyt el.

II. Dr. Fekete Zoltán
Született: Zsarnóca,
1911. III.31.
Vallás: Evangélikus
† Budapest, 1988. X.14.
Házasságkötés: 1936. II.1.
Budapest.

II. Fekete Júlia
Született: Selmecbánya,
1912. XII.19.
Vallás: Unitárius
† Selmecbánya,
1912. XII.29.

Fekete Illdikó
Született: Budapest,
1918. VII.09.
Vallás: Evangélikus
† Sepherdstown, WV,
USA, 2012. V.25.
Házasságkötés: 1941. VI.28.
Sopron.

Serdült Irén
Született: Debrecen,
1914. X.14.
† ?

Fekete Enikő
Született: Budapest,
1939. V.20.
Vallás: Református
† Budapest, 2011. VIII.12.

III. Fekete Zoltán
Született: Keszthely,
1947. IX.14.
Vallás: Evangélikus
† Budapest, 1988. X.14.
Házasságkötés: ?

Tildy Zsuzsanna
Született: Budapest,
1949. I.23.
† Szeged, 1997. IV.05.

Fekete Zsófia
Született: Szeged,
1974. IX.19.

Fekete Dániel Zoltán
Született: Szeged,
1977. IV.02.

Almay Katalin
Született: Innsbruck,
1946. VIII.8.
† Sepherdstown, WV,
USA, 2023. IX.8.

Iona Volker
Született: Washington DC,
1980. VI.2.

Házasságkötés:
Washington DC.,
1979. VI.16.

**Dr. Volker Jenő
(Eugene Volker)**
Született: Sopron,
1942. V.13.

Gabor Volker
Született: Washington DC,
1982. IV.16.

Dr. Volker Ferenc
Született: Sopron,
1911. VII.09.
† Rockville, MD, USA,
1967. IX.23.

Skultéy Viktor
Született: ?
† ?

Skultéy Rudolf
Született: ?
† ?

Skultéy Rezső
Orvos.
Született: Budapest,
1911. XI.19.
† Budapest, 1993. III.28.

**Házasságkötés: ?
Novák Zita**
?

Fekete Árpád

Fekete Zoltán

Fekete Emília

Ifj. Fekete Lajos

A HITVES ÉS A GYERMEKEK – A FEKETE CSALÁD

Bizonyosan nem túloznak e könyv írói, ha Fekete Lajos leszármazottjairól, mint „tehetséges Feketékről” beszélnek. A családfát mustrálva ugyanis Fekete tanár úr szellemiségéhez, az általa képviselt polgári értékekhez méltó utódok hosszú sora alkotja a napjainkra szerteágazó családfa – Magyarországon, sőt Európán átívelő – ágait. Egyetemi és középiskolai oktatók, mérnökök, orvosok, jogászok, katonatisztek és hosszasan sorolhatnánk azokat a pályákat, amelyeket a család képviselői befutottak. De kanyarodjunk vissza a kiindulópontunkhoz, Fekete Lajoshoz és Tornay Annához, s az ő selmezbányai életükhöz, a család gyökereihez. A következő fejezetben őket, az ő gyermekeiket szeretnénk röviden bemutatni, azt az időszakot, amikor a családfa új hajtásai szárba szökkentek.

Fekete Lajosné varsányi Tornay Anna¹⁵⁹

Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos, rendes akad. tanár felesége, aki 1852. február 25-én Óhegyen született, római katolikus családban. 1870. május 15-én ment hozzá az ekkor 33 esztendő Fekete Lajoshoz. Házasságukból hat gyermek született, akik közül ketten korán elhunytak: elhunytak: Fekete Géza 1872-ben, születését követően alig 9 hónaposan és Fekete Béla 1877-ben, kétévesen halt meg. A harmadik, méltatlanul korán elvesztett gyermekük Fekete Árpád volt, aki ereje teljében, 1916-ban, 43 esztendősen halt hősi halált frontszolgálat teljesítése közben. A negyedik fiúgyermek Fekete Zoltán, a később apja nyomdokaiba lépő erdőmérnök, akadémikus, egyetemi tanár. Egyetlen leánygyermekük Fekete Emília, „Emy” volt, akit a meglehetősen későn született kisöccse, Fekete Lajos, „Lajkó” követett, akinek születésekor édesanyja már betöltötte a 35. életévét, ami akkortájt már meglehetősen késői gyermekáldásnak számított.

Fekete Lajosné (szül. Tornay Anna) a felső botanikus kertben unokáival „Fekete Pannikával és Fekete Zolikával”, valamint Ilussal, a cselédlánnyal 1914-ben (Fekete Zoltán és családja hagyatékából SOE KKL)

Fekete Lajosné az akkor szokásos polgári családi lét feleségszerepét töltötte be, de emellett aktívan részt vett a város közéletében, gyakran adakozott is. A feleségszerepről – melyet bizonyára odaadóan töltött be – kevés ismeretünk van, viszont a városi közéletben való ténykedéséről a korabeli helyi lapok tudósításai tájékoztatnak, amik valamelyest bepillantást is adnak a polgári Selmezbánya életébe. Az erre vonatkozó első, Tornay Annával kapcsolatos utalást a helyi sajtóban, a Selmezbányai Híradó 1895. évi számában olvashatjuk. E tudósításban a Betegsegélyező-pénztárak működési köréről számolnak be, ahol a város életét meghatározó polgári elit adakozó hölgy tagjainak – úgymint dr. Fodor Lászlóné, Faller Károlyné, Gretzmacher Gyuláné, Händel Vilmosné, Kubacska Hugóné, Margótsy Jánosné, Melcs

Fekete nagymama lányával, Fekete Emyvel és unokáival, Zsigával („Kukóval”) és Jernével (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Antalné, Nyitray Lászlóné, Oszvaldt Gusztávné, Priviczky Rezsőné, Schenek Gyuláné, Sóltz Vilmosné, Seidené, Surjanszky Kálmáné, Szépné, Schwarzné, Stemákné, Sztancsay Miklósné, dr. Tóth Imréné, Wagner Józsefné, Wankovits Lajosné etc. – hosszú sorában olvashatjuk Fekete Lajosné nevét is.¹⁶⁰ 1888-ban a „Selmeczi bányász és erdészakadémiai dal és zeneegylet” szervezésében, december 8-án megtartott zenés est prominens résztvevőinek sorában szintén szerepel neve,¹⁶¹ hasonlóan a következő évben megrendezett „Segély egyesületi bál” esetében is.¹⁶² Választmányi tagja volt a Szent-Erzsébet Római Katolikus Nőegyletnek, amely jelentős karitatív tevékenységgel segítette a város nehéz sorsú lakosságát. 1899-ben a nőegylet képviselőjeként az „örökimádás templomára” szerveztek gyűjtést.¹⁶³ 1901 karácsonyán 65 leánygyermeket ruháztak fel, havi pénzsegélyben részesítették a nincstelen

asszonyokat.¹⁶⁴ 1902-ben 1047 koronát, 1903-ban 343 koronát ajánlottak a „Kolos leánynevelő-intézet” felújítására és a városban ekkor megalakuló „szegény és aggmenház” ellenőrző felügyeletét is vállalták,¹⁶⁵ de Fekete Lajosné akár árván maradt gyermekek megsegítéséért is nagylelkűen adakozott.¹⁶⁶

A széleskörű segélyezéshez szükséges pénzalapot, a nőegylet tagjai, többek között zenés irodalmi estek szervezésével teremtették meg.¹⁶⁷ A leánynevelő intézetet Fekete Lajosné később is támogatta, 1905-ben „két csinos imakönyvet” ajándékozott az intézet növendékei számára.¹⁶⁸ Az 1909-es év farsangján több úrnő a leányiskola részére a szükséges felszerelés költségeinek fedezésére jótékonyági táncmulatságot szeretett volna rendezni. A mulatság végül elmaradt, de a jótékony célra való tekintettel a rendező úrinők maguk között gyűjtést szerveztek, aminek eredményeként 200 koronát adtak át az iskola vezetőségének, amihez Fekete Lajosné – a többi hölgyhöz hasonlóan – 10 koronával járult hozzá.¹⁶⁹ A Nagyboldogasszonyról elnevezett belvárosi plébánia templom renoválására 10 koronát adakozott több akadémiai oktató feleségéhez (dr. Fodor Lászlóné, Böckh Hugóné, Sobó Jenőné etc.) hasonlóan.¹⁷⁰ Természetesen Fekete Lajosné a város értelmiségi polgársága számára rendezett eseményeken is rendszeresen részt vett.

1905-ben belépett az ekkor 127 tagot számláló „József Főherceg Szanatórium Egyesületbe” is. Az 1913-as évben is bőkezűen adakozott,¹⁷¹ többek között a zárdában tartott operaelőadást követően, ahol is bájos leánycsapat gyönyörködtette három estén keresztül a selmecbányai közönséget. Két koronával támogatta őket.

A háború vészterhes időszakában aligha tehetek többet e polgári hölgyek, mint hogy segítették otthonról a frontszolgálatosokat, akár közvetve, a Vöröskereszt vagy épp a Hadsegélyező Hivatal támogatásával. 1914-ben Fekete Lajosné 10 koronát ajánlott e nemes célra.¹⁷² 1914 novemberében szükségkórház felállítását rendelték el Selmecen a Zsembery-ház második emeletén, amit azonban be kellett rendezni a városba érkezett 57 sebesült katona ellátására, akiket a Magyar Királyi Bányakórház nem vett fel, mivel a Hadikincstár nem fizette ki ápolási díjukat (napi 3,80 korona). Horváth Kálmán kir. tanácsos, polgármester felhívást intézett a lakásnak kórházi helyiséggé való berendezésére. „Selmecbánya jószívű, áldozatra mindenkor kész közönsége a szükségkórház öt szobáját rövid kétóra alatt teljesen berendezte, úgy, hogy a vezetőség igen sok nagylelkű adományt el nem fogadni volt kénytelen.”¹⁷³

Fekete Lajosné e nemes ügyet is támogatta, valamint a Vöröskeresztegylet selmecbányai sürgősségi kórházainak fenntartására egy katonazubbonyt és egy katonanadrágot adományozott.¹⁷⁴ Az 1915-ös évben is számos adakozást említ a helyi sajtó a Fekete család részéről. Fekete Lajos felesége a Katolikus Nőegyleten keresztül, segélyaukciókon¹⁷⁵ támogatta a sebesülteket,¹⁷⁶ a hadbavonultakat.¹⁷⁷ A selmecbányai sürgősségi kórházban lábadozó sebesült katonák megsegítésére adományozást szerveztek 1915 márciusában. Fekete Lajosné 100 cigarettával támogatta a sérülteket.¹⁷⁸ A sürgősségi kórházat működtető Vöröskeresztegylet választmányát ez évben 10 koronával segítette.¹⁷⁹ Tornay Anna fiával, ifj. Fekete Lajossal a negyedik magyar hadikölcsönre vonatkozóan, a Selmecbányai Hírlapban közreadott jegyzések sorában is szerepel 100 korona összeggel,¹⁸⁰ de emellett a háborús évek alatt is ismerjük vallási ügyeket támogató adakozásait, például a „Máriafalva” létesítési költségéhez való hozzájárulását.¹⁸¹

Persze nemcsak a hadba vonult katonák szorultak támogatásra, hanem hátrahagyott családjaik is, megsegítésükre a Fekete család 1914-ben és 1915-ben 10–10 koronát adakozott, emellett a szegény iskolás gyermekeket,¹⁸² valamint Erdély Selmecre érkező menekültjeit is támogatta.¹⁸³ A harmadik magyar hadikölcsönre jegyzetek sorában 1 000 koronás bejegyzéssel olvashatjuk nevét a Selmecbányai Híradóban.¹⁸⁴ De milyen is volt ez a támogató, adakozó polgári, „selmeci idill”?

A selmeci polgárok jószívűek, bőkezűek, kamrájuk mindig teli füstölt oldalassal meg szalonával, és szíves örömet gyakorolják az irgalmasság erényét, mert az a babona járja, hogy mihelyt a polgárok bezárják adakozó szívüket, kezüket – a föld megnyílik, és elnyeli a várost. Selmecbánya alatt ugyanis keresztül-kasul járták a földet az állami ezüst- és arany bánya tárnái, és csak nemrég történt, hogy a Felsővárosban Kuzsma polgár háza váratlanul a föld alá süllyedt, és helyén feneketlen mély tó támadt. A tó tükre alatt várja az angyalok harsonaszavát Kuzsma úr meg családja, akiket a földindulás épp ebédnél ért.

Forrás: JAROSLAV HASEK (1961): *Hörcsög a díványban*. – Gondolat Kiadó, Budapest, 21. o.

A fent részletezett nagylelkű bőkezűséghez természetesen nagyban hozzájárult a család stabil anyagi háttere, miután Fekete Lajos felkerült a virilisták városi jegyzékére, vagyis a legnagyobb adófizetők sorába, s a törvényhatósági bizottság tagjainak névjegyzékébe is.¹⁸⁵

*Az idős Fekete házaspár selmeci villájuk télikertjében
(SOE KKL)*

Élete utolsó éveiben Fekete Lajosné nagy veszteségek érték, hiszen Árpád fia 1916-ban hősi halált halt frontszolgálatában, szeretett férje, Fekete Lajos méltósággal viselt súlyos betegséget követően szintén ez évben hunyt el. Ekkor feleségének már túl nagyknak bizonyult a villatelepi ház és átköltözött az Alsórózsa utcába, az ún. Sever-házba.¹⁸⁶

Az 1918. évben tomboló spanyolnátha elragadta alig tíz esztendőes unokáját, Pannikát. Méltatlan és bizonyára nehezen viselt veszteségek ezek egy nagylelkűségéről ismert, a jó célért mindenkor bőkezűen adakozó úrihölgy életében.

Fekete Zoltán levelezéséből kiderült, hogy édesanyjukat halála előtt szélütés érte, s csak nagy takarékossággal tudott megélni, hiszen az államfordulat után a csehszlovák nyugdíj nagyon kevés volt.¹⁸⁷

Tornay Anna a férjéről készült portréval (SOE KKL)

„özv. Nagyajtai Fekete Lajosné szül. varesányi Tornay Anna” partecédulája (Völker Jenő archívuma)

Fekete Zoltán naplóbejegyzéséből tudjuk, hogy 1924. december 24-én édesanyjuk rosszul lett, aminek oka „*agyéreltömődés, szklerózisos embólia*” volt.¹⁸⁸ E hó 27-én sürgöny érkezett Fekete Zoltán hűgától, Emytől, amiben tájékoztatja bátyját, hogy édesanyjuk állapota egyre rosszabb, így Zoltán hazautazott. Másnap este érkezett Selmechányára, ahol édesanyját nagy betegen találta, már nem ismerte meg fiát. December 31-én már nem ébredt fel Fekete Lajos özvegye, este kilenc óra tájban „*örökre lehanyatlottak azok a munkás kezek, amelyek annyit fáradoztak, annyi jót tettek egy hosszú önzetlen élet folyamán. Az az erős, fárasztó test, mely a másokért végzett munkában őrlődött meg, ott pihen leromolva, csonttá és bőrré aszva a halottas deszkán, az évekkel előre elkészített halotti díszben, némán, de szép, nemes, nyugodt arccal, mint aki nyugodt lelkiismerettel halt meg. Állassa őt az Úr jobb keze felől, ha lejön érte.*”¹⁸⁹

Nyughelye a selmeci Úri temetőben található.

A „tehetséges Feketék” – Fekete Lajos és Tornay Anna gyermekei

Fekete Árpád

Árpád harmadik gyermekként érkezett a Fekete családba 1873. január 19-én. Természetesen ő is az ősi bányavárosban látta meg a napvilágot, amiről a Händel Vilmos lelkész kézjegyével ellátott 1886. szeptember 17-i keltezésű keresztlevele¹⁹⁰ tanúskodik.

Életének kezdeti időszakáról kevés információ áll rendelkezésünkre. Előtanulmányait – vagyis az első négy osztályt – a selmechányai Evangélikus Kerületi Líceumban végezte¹⁹¹. 1891-ben a fiumei Királyi Tengerészeti Akadémián záróvizsgát tett és bizonyítványt szerzett.

Ezt követően a II. kerületi Felső Kereskedelmi Iskolában tanult Budapesten, itt tett érettségi vizsgát 1902. június 12-én. Ezt megelőzően a M. Kir. Tengerészeti Hatóság 1899. január 2-án kelt bizonyítványa alapján¹⁹² gőzgépekre és a gőzhajók vezetésére vonatkozó vizsgát tett Fiumében a kereskedelmi hajóhadnagy és hajókapitányi jelöltekre vonatkozó előírásnak megfelelően.

Az 1902/3-as tanév bizonyítványa alapján kimagasló tanulmányi eredményei voltak a Keleti Kereskedelmi Akadémián,¹⁹³ ahol 1904. június 15-én, az akadémia felügyelő bizottsága előtt francia, német, angol, bolgár-szerb és orosz nyelvből, keleti nép- és földrajzból, külkereskedelemből, vám- és konzuli ügyből, közlekedés-ügyből, jogi encyclopediából, kereskedelmi és hiteltörvényhozásból jól megfelelt minősítéssel tett vizsgát.

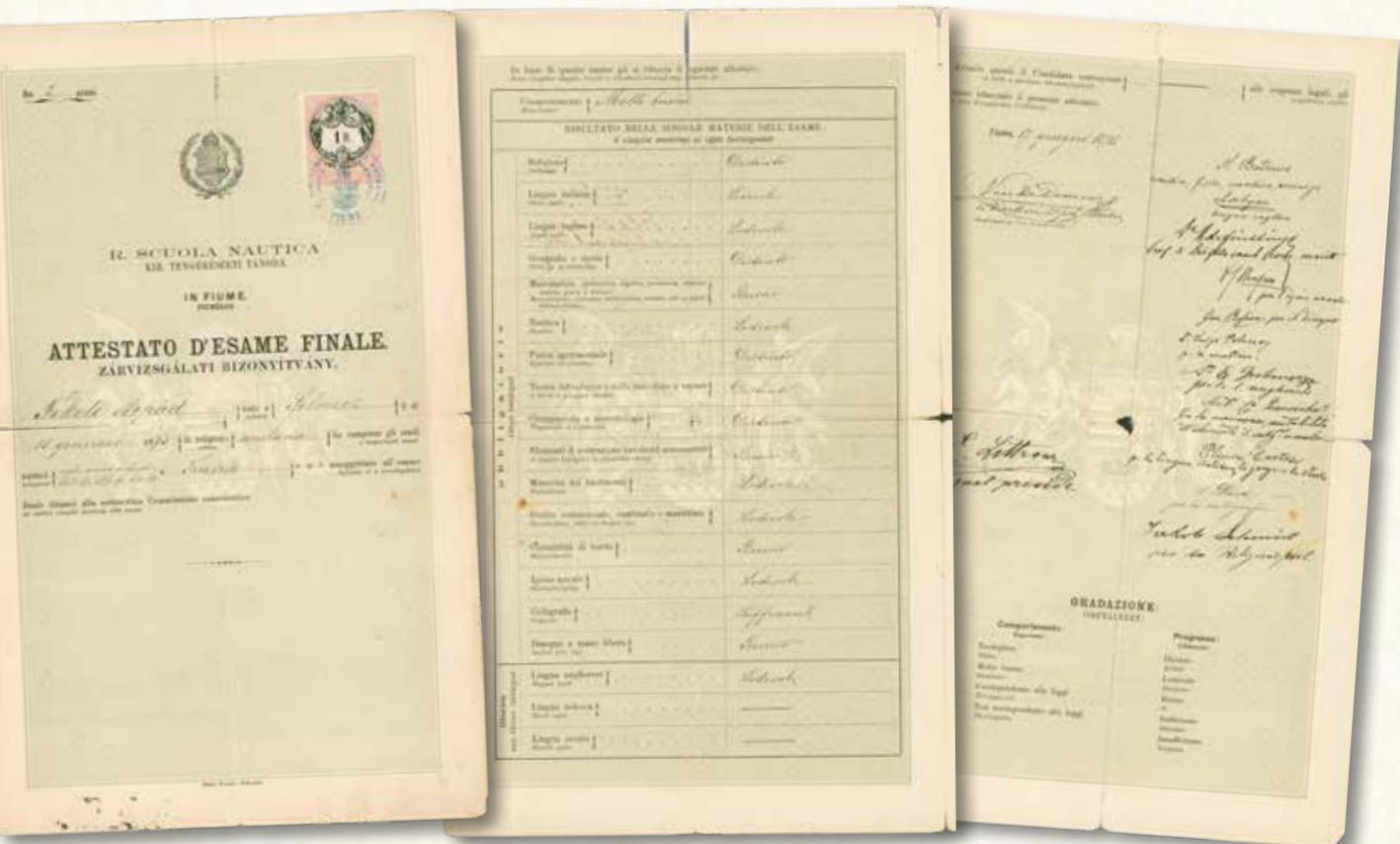

Fekete Árpád ifjú kori portréja (SOE KKL)

Fekete Árpád a fiumei akadémia hallgatójaként oktatóival és évfolyamtársaival (SOE KKL)

A Kir. Tengerészeti Tanodában Fekete Árpád részére kiállított záróvizsgálati bizonyítvány (SOE KKL)

INSTITUTO DELLA SCUOLA NAUTICA DELL'ADRIANO
di classe nominata al capo Navigante

1	Relazioni [ ]	Benissimo
2	Legge italiana [ ]	Benissimo
3	Legge austriaca [ ]	Benissimo
4	Grammatica e storia [ ]	Benissimo
5	Matematiche [ ]	Benissimo
6	Storia [ ]	Benissimo
7	Pratica [ ]	Benissimo
8	Teoria dell'arte di navigare [ ]	Benissimo
9	Pratica di navigare [ ]	Benissimo
10	Pratica di navigare [ ]	Benissimo
11	Pratica di navigare [ ]	Benissimo
12	Pratica di navigare [ ]	Benissimo
13	Pratica di navigare [ ]	Benissimo
14	Pratica di navigare [ ]	Benissimo
15	Pratica di navigare [ ]	Benissimo
16	Pratica di navigare [ ]	Benissimo
17	Pratica di navigare [ ]	Benissimo
18	Pratica di navigare [ ]	Benissimo
19	Pratica di navigare [ ]	Benissimo
20	Pratica di navigare [ ]	Benissimo

GRADAZIONE:
SODDISFATTO

Comparsa: [ ]
Esame: [ ]
Primo: [ ]
Secondo: [ ]
Terzo: [ ]
Quarto: [ ]
Quinto: [ ]
Sesto: [ ]
Settimo: [ ]
Ottavo: [ ]
Nono: [ ]
Decimo: [ ]

Az államszámviteli állami vizsgáló
bizottság bizonyítványa (SOE KKL)

1905 márciusától két éven keresztül apja szülővárosában, Tordán látott el hivatali feladatokat a Tordai Cellulózgyárnál, távozásakor elismerően nyilatkoztak munkája mellett személyéről is: „Mivel a fent említett úriembert rendkívül tiszteletreméltó, lelkiismeretes és szorgalmas személyiségnek ismerjük hivatali feladatainak ellátása során, további erőfeszítései sikeréhez csak a legjobb kívánságaink kísérhetik.”¹⁹⁴ Fekete Zoltán itt meg is látogatta 1905. július 19-én, ahonnan a következő napon Székelyudvarhelyre utazott, de kedélyes napot töltött bátyja és a rokonság körében.¹⁹⁵ Árpád öccse, Fekete Zoltán esküvőjén, 1907. szeptember 5-én¹⁹⁶, mint tanú volt jelen, amiről a helyi sajtó hasábjain is olvashatunk.¹⁹⁷ E néhány apró részletől eltekintve magánéletéről nagyon kevés információ áll rendelkezésre. A Selmeczbányai Híradó 1908. évi 31. számában Vihnye-fürdő vendégeinek névsorában családjával együtt bukkanunk nevére. Az ott szereplő „Fekete Árpád hivatalnok” akár Fekete Lajos fia is lehetett, de nem egyedül, hanem nejevel és Marianna lányával szerepel a jegyzékben.¹⁹⁸ Mivel családjáról nincs információnk, továbbá a végrendelet gyermeket és özvegyet nem említ, így e kérdésben nem tudunk hitelt érdemlően állást foglalni. Öccse, Fekete Zoltán naplója azonban megerősíti, hogy 1907. július 7-én vele és Szent-István Tiborral járt Vihnyén, ahol a „nagyamát” látogatták meg.¹⁹⁹

1911. április 4-i keltezéssel küldték meg kilépési bizonyítványát, amiben tájékoztatták arról, hogy a „Jubileumi emlékérem a fegyveres erők számára” kitüntetés kiváló szolgálataért odaítélik neki, de kilépését követően „Fekete úr nem jogosult az egyenruha és a tengerészcadét cím viselésére.”²⁰⁰ 1911 júniusában bizonyosan meglátogatta szüleit, Fekete Zoltán naplőbejegyzése szerint apjukkal, Fekete Lajossal Herkulesfürdőn pihentek június 21-én.²⁰¹

Fekete Árpád egyik utolsó portréja
1912-ből (SOE KKL)

Az I. világháegés kirobbanásának évében kérvényezte, hogy haditengerészeti kadétként helyezték át tartalékos státuszba és hívják be szolgálatra, de kérését a Hadügyminisztérium Haditengerészeti Osztálya elutasította.²⁰² Ebben az évben, júniusban még találkozott öccsével, aki 18-án reggel érkezett Fiuméből Velencébe, a nagygyakorlat során következő állomására. Zoltán itt találkozott bátyjával, s az egész délutánt együtt töltötték.²⁰³

A következő év március 21-én levelet kapott Velencéből, amiben tájékoztatták arról, hogy a március 17-én kelt kérelmére válaszul engedélyt kapott a katonai szolgálatra. Ennek megfelelően a velencei főkonzulátuson teljesítendő kötelezettségei alól felmentették és utasították, hogy haladéktalanul induljon el a Monarchiába és a bevonulás tényét közvetlenül a főkonzulátuson jelentse, miután értesítették arról, hogy melyik katonai egységénél kell szolgálatát teljesítenie.²⁰⁴ Május 12-én a lévai honvéd kiegészítő parancsnoksághoz intézett – és onnét továbbított – kérvénye alapján folyó hó 7-én a Pozsonyi Honvéd Kerületi Parancsnokságnál történő megjelenési kötelezettségéről értesítették az ekkor Selmecbányán tartózkodó Fekete Árpádot.²⁰⁵ Öccse naplóbejegyzése szerint május 19-én reggel hagyta el Selmecet, Nyitrába utazott és ott, mint önkéntes népfelkelő jelentkezett.²⁰⁶ A m. kir. népfelkelő táborig hadtáposztály parancsnoksága 1915. december 22-én kelt levelében Fekete Árpád hadnagy távozásáról ad hírt, amit az alábbiakban idézünk:

Fekete Árpád hadnagy, ki 1915. június 15-étől kezdve a zljnál [zászlóaljnál] teljesített szolgálatot, 1915. okt. hó 24.n betegén kórházba került. Most felgyógyulóban a nyitrai 14. számú honv. pótzljhoz [pótzászlóaljhoz] vonult be és ott kapott szolgálati beosztást. – Fekete Árpád hadnagy tehát ezennel kivált a zlj. [zászlóalj] kötelékéből, miért is annak állományából törleendő. Fekete Árpád hadnagy itteni szolgálata alatt mintaszerű kötelességtudása, szorgalma, tanultsága és megbízhatósága révén legteljesebb megalégedésemet érdemelte ki, miért is i[...]tatva érzem magam, hogy a zljtől [zászlóaljtól] való megválása alkalmából őt dicséretben részesítem és példás működéséért neki köszönetemet fejezzem ki. Belgrád, 1915. december 22.²⁰⁷

*Fekete Árpád katonai portréja
(SOE KKL)*

— **Hősi halál.** Fekete Árpád, a 12. honvéd-
gyalogezred népfelkelő-hadnagya, néhai Fekete
Lajos miniszteri tanácsos fia, Fekete Zoltán 16-
iskolai tanár testvérbátyja, folyó évi június hó
16-án, életének 44-ik évében, a volhyniai fronton
hősi halált halt.

1915. december 13-án Árpád hazaérkezett Selmece és nyolc napot töltött családjá körében,²⁰⁸ de senki sem gondolta ekkor, hogy ez a nyolc nap lesz az utolsó viszontlátás...

Bevonulását követően végül a doberdói fennsíkon teljesítette frontszolgálatát,²⁰⁹ annak ellenére, hogy kiváló műszaki ismeretekkel felvértezett tengerésztiszt volt, gyalogság kötelékében vett részt az ütközetben.²¹⁰ A Selmecebányai Hírlap 1916. évi május 7-én megjelent számában olvashatjuk azt a rövid hírt, amelyben beszámolnak Fekete népfelkelő hadnagy sebesüléséről. „[...] április 22-én, amikor mint századparancsnok, egy ellentámadás alkalmával századát rohamra vezette, közvetlenül az ellenség állásai előtt megsebesült. A combját fúrta át az ellenséges puskagolyó.”²¹¹ A háború második évében, 1916. június 16-án a harctéren esett el.²¹² Július 9-én Fekete Zoltán egy korábbi, Árpádnak címzett levelét kapta vissza a postával, amin az „elesett, vissza” feliratot olvasta, mindez megerősítette a tragikus hírt: „Úgy látszik tehát valóban igaz az a lesújtó hír, mely először június 30-án érkezett ide. Mamának addig nem mondunk semmit, a még az ezredtől értesítés nem jön.”²¹³

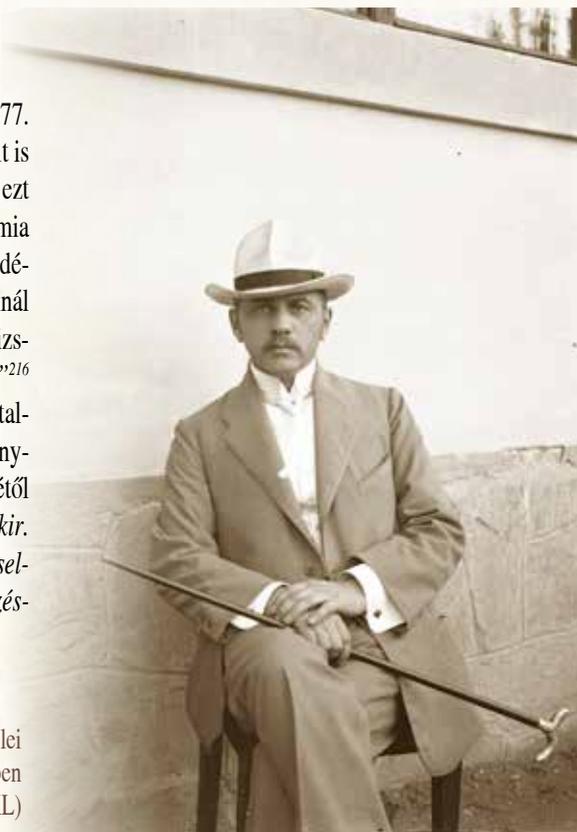
Ezt a szomorú hírt a július 26-án kézhez kapott távirat hivatalosan is a gyászoló család tudtára adta. II. Fekete Zoltán, Árpád unokaöccse visszaemlékezésében fontos részleteket közöl nagybátyja haláláról: „[...] az olasz fronton parancskiadás volt este és akkor hallotta (Szent-István Aladár), hogy Fekete Árpád elesett. Azonnal kiment és a bakancsáról ismerte meg, mert a bakancsának nagyon tompa orra volt. [...] Kitakarta és bizony felismerte, hogy Fekete Árpád holtteste van alatta. [...] Visszavergődött és megírta ezt haza és így a Fekete szülők örökké gyászolták, halálukig. [...]”²¹⁴

Vagyonának felosztása családtagjai között történt a Selmeczi Takarékpénztár 8 981. sz. betétkönyve alapján: édesanyja 9 788 korona összeget, Csicseri Ormos Zsigmondné Fekete Emília 48 943 koronát, öccse, ifj. Fekete Lajos pedig 4 897 koronát örökölt az 1917. január 26-án kelt leirat alapján.²¹⁵

Dr. Fekete Zoltán [Dr. Fekete Ernő Zoltán Leó]

Az apja nyomdokaiba lépő legendás erdész professzor 1877. április 18-án látta meg a napvilágot Selmecebányán. Tanulmányait is itt, szülővárosában végezte, a líceumban tett érettségi vizsgát, ezt követően pedig beiratkozott a Bányászati és Erdészeti Akadémia Erdészeti Osztályára. Tanulmányai befejezése után az államerdészeti szolgálatot 1898 ősztől a zarnócai állami erdőhivatalnál kezdte meg mint segélydíjas erdőgyakornok. Erdészeti államvizsgáját 1900. októberében „kitiüntetéssel képesített minősítéssel”²¹⁶ abszolválta. M. kir. erdészjelöltként²¹⁷ a lipótvári főerdőhivatalhoz került, itt kapcsolódott be a hazánkban is meginduló növényföldrajzi megfigyelésekkel kapcsolatos kutatásba. 1901 ősztől jelentős fordulatot vett szakmai munkássága, ugyanis „A m. kir. földmivelésügyi minister Fekete Zoltán m. kir. erdészjelöltet a selmecebányai bányászati és erdészeti akadémiához az erdőrendezéstani tanszék mellé tanársegéddé nevezte ki.”²¹⁸

Az ifjú Fekete Zoltán szülei selmecebányai villájának kertjében (SOE KKL)

1905-ben adjunktusi kinevezést kapott²¹⁹ és 1907-ig ebben a beosztásban dolgozott. Apjával, Fekete Lajossal közösen is oktatott, erről több naplóbejegyzése is tanúskodik, az első ilyen rövid leírásban, amely 1902. május 9-én kelt, a következőt olvashatjuk: „*Délután apával kimentünk a III. évesekkel erdőrendezési gyakorlatot tartani. Gyakorlat után egy-egy kis hordó sört fizettünk.*”²²⁰ Nagygyakorlatot is tartottak közösen (pl. 1902-ben és 1903-ban), amelyeken több tanártársuk is részt vett, így Vadas Jenő, Csiby Lőrinc és Téglás Károly. Az erdőrendezéssel kapcsolatos oktatási feladatok mellett a korábban megkezdett növényföldrajzi kutatásokat – amelyek kiterjedtek a Központ-Tátrára, a Liptói-havasokra, az Alacsony-Tátrára, a Kis- és Nagy-Fátrára, a Kiskárpátokra, a Kárpátok keleti láncolatára és az Északnyugati-Beszkidekre – ebben a minőségében is folytatta. E munka eredményeinek összefoglalása a híres Fekete Lajos – Blatny Tibor szerzőpáros által kiadott »Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén« című növényföldrajzi műben jelent meg. Az ifjú Fekete Zoltán 1905. július 25-én nagy döntésre szánta el magát, ugyanis hosszas udvarlás után megkérte „Micike” kezét,²²¹ az eljegyzés 1906. április 15-én, húsvét vasárnapján volt, s az ifjú pár szeptember 30-án költözött új lakásába.²²² 1907-ben elhagyta az akadémiát, munkáját a zsarnócai állami erdőrendezőség vezetőjeként folytatta, kinevezését február 18-án vette át,²²³ s e munkakörben tevékenykedett a következő négy esztendőben. Még ebben az évben (1907. szeptember 5.)²²⁴ házasságot kötött Szent-István Máriával [Micikével], amiről a helyi sajtó is beszámolt:

Fényes esküvő. Fekete Zoltán m. kir. főerdész e hó 5-én vezette oltárhoz Szent-István Micikét Szent-István Gyula bányatanácsos, főiskolai tanárnak és nejének Pfeilmeyer Irmának leányát. A polgári házasságkötés délelőtt tizenegy órakor volt az anyakönyvi hivatalban, ahol Kőrös László erdőmester és Fekete Árpád hajókapitány voltak a házasulók tanúi. Délután öt órakor volt az egyházi esketés az ág. hitvallású evangélikus templomban, amelyet ez alkalomra szépen feldíszítettek virágokkal és délszaki növényekkel. Händl Vilmos kerületi főesperes tartotta az esketési szertartást, aki magas szárnyalást, szép beszédet intézett a fiatal párhoz. A templomból a fényes nászmenet a Bogya-féle virágterembe ment, ahol gazdag nászslakoma volt.”²²⁵

1908. szeptember 26-án, hajnal 2 óra 35 perckor Selmechánán megszületett első gyermekük, Fekete Panni. Azt is rögzíti édesapja naplójában, hogy 48 cm és 2,9 kg volt az újszülött, aki beragyogta a fiatal pár életét. Második gyermekük, (II.) Fekete Zoltán 1911-ben, Zsarnócán látta meg a napvilágot. Harmadik gyermekük, Fekete Júlia 1912-ben jött világra, de tíz napos korában elhunyt. Erről az édesapja így ír 1912. december 30-án kelt naplóbejegyzésében: „*Eközben szegény Juliskának, kinek állapotát tegnap este Tardlich reménytelennek jelentette ki s a kit dr Tóth utasítása szerint kezdem kezelni reggel 4 óra tájban az ebédlőszobában kilehellte ártatlan kis lelkét. Ez volt életem legkomorabb éjszakája.*”²²⁶

Fekete Zoltán és felesége, Szent-István Mária első gyermekükkel, Pannikával Zsarnócán, 1908-ban (Fekete Zoltán és családja hagyatékából SOE KKL)

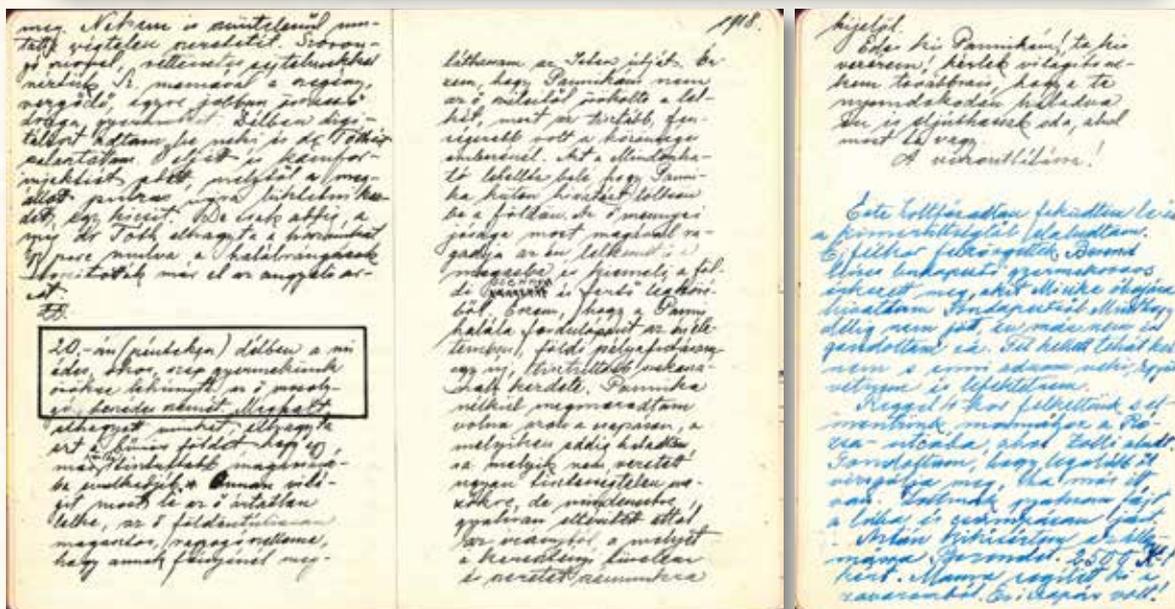

Fia, II. Fekete Zoltán idős korában rögzített visszaemlékezésében beszél elhunyt hűgáról is. A család emlékezetében mosolygós, nagyon jó kisgyermekként élt, aki alig sírt, ugyanakkor a szülők mindvégig félték attól, hogy a gyermek nem egészséges, amit tragikus hirtelenséggel bekövetkezett halála pecsételt meg. A gyermeket az evangélikus temetőben helyezték végső nyugalomra, sírján a vaskereszt még az államfordulat után évtizedekig megvolt, de emlékével együtt a sírhely is a múlté már.²²⁷ A negyedik gyermek, Fekete Ildikó volt, aki 1918. július 9-én²²⁸ született Budapesten. Az ötödik gyermek, Fekete Ágnes 1921-ben – az áttelepülést követően már – Sopronban született. Júlia csecsemőkori halálát követően 1918. szeptember 20-án a spanyolnátha járványban elveszítették az ekkor alig tíz esztendő, kis licsita²²⁹ Pannikát is. A gyermek halálának tragédiája szüleit élete végéig elkísérte.

20-án (pénteken) délben a mi édes, okos, szép gyermekünk örökre lehunyta az ő mosolygó beszédes szemét. Meghalt, elhagyott minket, elhagyta ezt a bűnös földet, hogy egy más világ tisztább magasságába emelkedjék. Onnan világít most le az ő ártatlan lelke, az ő földöntúli magasztos, ragyogó szelleme, hogy annak fényénél megláthassam az Isten útját. Érzem, hogy Pannikám nem az ő szüleitől örökölte a lelkét, mert az tisztább, fenségesebb volt a közönséges embereknél. Azt a Mindenható lehelté belé, hogy Pannika külön hivatást töltsön be a földön. Az ő mennyei jósága most magával ragadja az én lelkemet is a magasságba és kiemeli a földi szenny és fertő légköréből. Érzem, hogy Panni halála fordulópont az én életemben, földi pályafutásom egy új, tisztább szakaszának kezdete. Pannika nélkül megmaradtam volna azon a csapáson, a melyiken eddig haladtam s a melyik nem vezetett nagyon tisztességtelen mezőkre, de mindenesetre gyakran eltértett attól az iránytól a melyet a keresztyéni türelem és szeretet számunkra kijelöl.

Édes kis Pannikám, te kis vezérem, kérlek világíts nekem továbbra is, hogy a te nyomdokaidon haladhassak oda, ahol most te vagy.

A viszontlátásra!²³⁰

Fekete Zoltán 1918. szeptember 20-án kelt naplóbejegyzése gyermekük, Pannika haláláról (az egykori Erdőrendezéstani Tanszék archívumából)

Pannika portréi (Fekete Zoltán és családja hagyatéka SOE KKL)

Fekete Zoltánné gyermekeivel, Pannikával és Zolikával a főiskola botanikus kertjében Selmecbányán (SOE KKL)

Fekete Zoltán erdőrendezősi tevékenysége során kiterjedt összehasonlító vizsgálatokat végzett a mintateres fatömeg-meghatározási módszerek gyakorlati használhatóságára és megbízhatóságára vonatkozóan, felismerte a kísérletezés jelentőségét az erdészeti tudományok megalapozásában. 1911-ben visszatért a Bányászati és Erdészeti Főiskolára, ahol az Erdőrendezéstani tanszék rendkívüli,²³¹ majd 1913-tól rendes tanára lett: „Földművelésügyi magyar miniszterem előterjesztésére Fekete Zoltán főiskolai rendkívüli tanárt a selmecbányai bányászati és erdészeti főiskolához rendes tanárrá kinevezem. Kelt Bécsben, 1813. évi május hó 10-én. Ferencz József s. k. Gróf Serényi Béla s. k.”²³² Az 1911. július 30-án tartott tanácsülés egyhangúlag és első helyen javasolta tanári kinevezését,²³³ de a Zsarnócáról történő visszatérés koránt sem volt zökkenőmentes, ugyanis a fiatal Fekete család lakásgondokkal küszködött.

Először Boleman Gézáék fűthető nyári házában kaptak bérlőként szállást, de állítólag „Boleman néni rendkívül szimpatizált”²³⁴ Fekete Zoltánnal, így felesége, Szent-Istvány „Mici” szorgalmazta, hogy minél hamarabb költözzenek el mielőtt konfliktus alakul ki Bolemanékkal. Innen a Zsembery-ház harmadik emeletére költöztek, amit az 1911. szeptember 3-án tartott árverésen 1 000 koronáért vásároltak meg.²³⁵ A későbbiekben szerencsésen alakult a lakáskérés, hiszen a megüresedő hatszobás Böckh-villát²³⁶ sikerült megvásárolni 1914. szeptember 14-én²³⁷ az ifjú Fekete házaspának a házon lévő hitellel együtt, amit ki is fizettek, ezzel megoldódott a család lakhatása,²³⁸ így 1914. október 16-án birtokba vehették az új lakhelyet.²³⁹

Fontos hangsúlyoznunk, hogy élete alakulását alapvetően határozta meg a főiskola sorsa. Amikor az erdészeti felsőoktatás 1918 végén kényszerűen Sopronba költözött, ő maga is elhagyta 1919 áprilisában Selmecet és a főiskolának otthont adó új városban települt le. Az intézmény átkerülését követő újjászervezés munkáiból jelentősen kivette részét. Tevékenyen vett részt a főiskola, illetve a kar igazgatásában is. Négy éven át volt a főiskola rektora és hét évig a kar dékánja.

Fekete Zoltán kisgyakorlaton Vihnyén, 1914. május 30-án (Fekete Zoltán és családja hagyatéka SOE KKL)

Mint főiskolai, majd egyetemi tanár 1946. évi nyugállományba vonulásáig aktívan dolgozott, oktatott és kutató, aminek eredményeként gazdag publikációs tevékenység maradt az utókorra. Írói munkássága nyomán 20 könyv, könyvrészlet, illetve jegyzet született, tudományos és népszerűsítő cikkeinek száma 94.²⁴⁰ A folyóiratokban megjelent dolgozatai főként faterméstani, faállomány-szerkezetani, erdőbecslési és erdőrendezéstani témájúak. Emellett azonban számos publikációja jelent meg egyéb, az erdészetet érintő témában is, példaként említhetők az erdészeti szaknyelvről foglalkozó írásai. Az 1951-ben megjelent „Erdőbecslés” című vastkos könyve előkelő helyet foglal el önálló munkái között, és mind a mai napig az egyetlen ilyen témájú magyar nyelvű tankönyv. A könyvben minden olyan erdőbecslési elvet, segédeszközt és eljárást ismerttet, amelyről egyáltalán tudomást szerezhettek, és megadta az egyes eljárások bírálatát is. Az általa az erdészeti irodalomba bevezetett „faállomány-szerkezetan” fogalomnak és az ehhez tartozó ismeretanyagának könyvében külön részt szentelt. Jól mutatja a könyv időtállóságát, hogy azt az erdőbecslésben elsajátításához a hallgatók ma is haszonnal forgathatják.

A Magyar Tudományos Akadémiának 1941 óta volt levelező tagja. Székfoglaló előadását 1941. április 24-én az „Egykorú tölgyesek növekedése és összetétele” címmel tartotta meg. Az oktatást nyugdíjazását követően sem hagyta abba, erdőbecslésben előadásait még 1952-ben is megtartotta, így 47 éves tanári működést tudhatott maga mögött. Oktató munkája során mindvégig szerette az ifjúságot, sokan voltak, akik atyai támogatását is élvezték. A hozzá tanácsért forduló fiatal nemzedéket legjobb tudása szerint igazította útba. Élő krónikája volt a derűs, kedves bányász-erdész hagyományoknak, nótafordításai is ismertek. A főiskolai ifjúság minden olyan rendezvényén, amelyre meghívták, vagy amelyekre hivatalból kellett mennie, ugyanolyan pontossággal jelent meg, mint előadásain, és a rendezvényeken aktívan részt is vett.

Fekete Zoltán dolgozószobájában, Sopronban (Fekete Zoltán és családja hagyatéka SOE KKL)

Az idős Fekete Zoltán íróasztalánál soproni lakása dolgozószobájában (SOE KKL)

A II. világháború előtti években a főiskola képviselőtében az akkori szabályoknak megfelelően tagja volt a Felsőháznak, emiatt a világháború után elmarasztalták. Fontos hangsúlyozni pártalanságát, ugyanis a Felsőház egyik csoportjához sem szegődött el, a felsőoktatás jó ügyét szolgálta.

Fekete Zoltán apjához hasonlóan élete utolsó napjáig dolgozott, 1962. április 4-én délelőtt, váratlanul magához szólította a Teremtőt.

Az elhunytat a Magyar Tudományos Akadémia saját halottjának nyilvánította, földi maradványait 1962. április 9-én a főiskola főépületének csarnokában ravatalozták fel, s a főiskola, valamint az erdész szakma jeles képviselői kísérték utolsó útjára, az Evangélikus temetőbe.

Fekete Emília [Fekete Emy]

Fekete Emília a család egyetlen leány gyermekeként 1878. november 5-én született Selmechányán. Életéről nagyon kevés adatot ismerünk. Anynyi bizonyos, hogy a XIX. század végének polgári családjában nevelkedő kisasszonyokhoz hasonlóan aktív társadalmi és kulturális életet élt, már amennyire ennek az elszigetelt Selmechánya lehetőségei teret engedtek.

E feltevést a városi sajtóban fellelt utalás is alátámasztja, amelyben az akadémiai ifjúság szervezésében 1897. december 7-én megrendezett hangversennyel összekötött irodalmi estről adnak hírt. E műsorban Fekete Emy is fellépett: „Elsősorban ki kell emelniünk a közreműködő hölgyeket; é. p. Margótsy Gizi k. a. szép szavulatát, ki Kiss József „Ágoston kisasszonyát” - szavalta, s tiszta kiejtésével, sikerült hangszínezésével nagy hatást ért el. Nem kevésbé tetszett az „Első csata” című dialóg, melyet Fekete Emy k. a. és Körmendy Dezső úr adtak elő, mindvégig derült hangulatban tartva az egész közönséget. [...] Az előadást táncz követte, mely a legvidámabb hangulatban a reggeli órákig tartott.”²⁴¹

Fekete Emília (Emike) (Fekete Zoltán és családja hagyatéka SOE KKL)

Csicseri Ormos Zsigmond és Fekete Emília esküvői képe (Fekete Zoltán és családja hagyatéka SOE KKL)

A fenti sorokat olvasva talán nem is annyira meglepő, hogy Fekete Lajos lánya az akadémia egykori erdész diákjához ment férjhez. A menyegzőre 1900. október 2-án került sor, a férj pedig a temesvári születésű Csicseri Ormos Zsigmond²⁴², későbbi m. kir. főerdőtanácsos, erdőfelügyelő, ez idő tájt (1912) a herkulesfürdői erdőgondnokság vezetését látta el, ahova Vadászerdőről került áthelyezésre.²⁴³

A Fekete család társadalmi státuszát jól jelzi, hogy leányukat Temesvár megye alispánjának fiához, Csicseri Ormos Zsigmondhoz adták. Esküvőjükéről a Selmezbányai Híradó hasábjain is olvashattak a város lakói.²⁴⁴ Házasságukból két gyermek született Lugoson: Ormos Jerne (1902. január 9. – 1989. szeptember 16.) történelem, földrajz és magyar szakos tanár és dr. Ormos Zsigmond (1906. március 1. – 1997. február 14.) Békés megye közigazgatási gyakornoka és szolgabírája. Fekete Zoltán naplójából ismert, hogy Emília első terhessége nem volt zökkenőmentes. 1902. február 6-án aggasztó hírek érkeztek a családhoz. A kismama kórházba került, a szülést követően ugyanis fertőzést kapott, majd pedig tüdőgyulladást, állapota „úgyzólván reménytelen”-nek tűnt, amiből azonban szerencsésen felépült.²⁴⁵

Ormos Zsigmondné Fekete Emília és gyermekei, Jerne és Zsiga „Kukó” (Fekete Zoltán és családja hagyatéka SOE KKL)

Arról kevés információk van, hogy a nagyszülőkkel milyen gyakran tudott találkozni leányuk és családja. A nagypapa, Fekete Lajos 1902. február 17-én tartott előadást az Országos Erdészeti Egyesület közgyűlésén, és innen Lugosra utazott, ahol egy hetet töltött még fekvőbeteg lányánál,²⁴⁶ tehát az bizonyos, hogy nemcsak Selmecen találkozott a család. Hosszas szenvedés után 1937. március 20-án életének 59. és nagyon boldog zavartalan házasságának 37. évében adta vissza lelkét teremtőjének.²⁴⁷

Emy 1916-ban (Fekete Zoltán és családja hagyatéka SOE KKL)

Ifj. Fekete Lajos [Lajkó]

1887. március 3-án született Selmechányán, Fekete Lajos és Tornay Anna legelső – csecsemőkorban elhunyt – gyermekének születését követően 16 évvel.

A meglehetősen későn született fiú apja halálát megelőzően két évvel, 1914-ben államvizsgázott a selmechányai M. Kir. Bányászati és Erdészeti Főiskola erdészeti szakán.²⁴⁸ Édesapja már nem tanította, hiszen 1906. október 1-jével, saját kérelmére,²⁴⁹ 69 éves korában végleg nyugállományba vonult, de a főiskola Erdőrendezéstani tanszékére 1911-ben vizsztatérő²⁵⁰ bátyja, Fekete Zoltán viszont oktatta, sőt a selmeci társasági életben is nagyon sokszor fordultak meg közösen bátyja naplóbejegyzései tanúsága szerint, így bizonyos, hogy szoros testvéri viszonyt ápoltak.²⁵¹ Unokaöccse, II. Fekete Zoltán magnószalagon rögzített visszaemlékezésében említi, hogy „Lajkó bácsi” bizony nem volt jó tanuló. Ugyan a középiskolában nem bukott meg, de a főiskolán több utóvizsgálója is volt, „*amit azonban kiküszöbölt a javítóvizsgálóval és így idejében tette le az erdőmérnöki vizsgát. [...] Lajkó bácsiból kiváló gyakorlati erdőmérnök lett, ami azt mutatta, hogy inkább csak fiatalos negligencia lehetett az oka a nem megfelelő vizsgáknak és semmiképpen sem az, hogy ő nem lett volna alkalmas az erdőmérnöki pályára.*”²⁵²

Az 1908-ban, Selmechányán tartott katonai sorozás alkalmával sorkatonai szolgálatra alkalmasnak találták.²⁵³ A Selmecen töltött időszakról kevés információ áll rendelkezésre, de a városi életben a család társadalmi státuszának megfelelően az ifjú Fekete Lajos is aktívan részt vett. A Selmechányai Híradó ezekről az eseményekről röviden beszámolt, az első vele kapcsolatos említés az 1909. évből ismert: „*Álarcos Kalikó-estély. A Selmechányai hölgyek a Kolos leányiskola javára 1909. évi februárius hó 6-án a városi vigadóban álarcos kalikó-estélyt rendeznek. A rendező bizottság e hó 1-én tartotta alakuló ülését. Főrendező Bartók Ernő, táncrendezők Rónai György, Göbel Árpád, Fekete Lajos és Tilt Dénes, cigánybíró Blatthny Tibor, pénztáros Urbán Antal és ellenőr Prónai Lajos. Továbbá harminchét bizottsági tagot választottak. A mulatság igen kedélyesnek ígérkezik, a meghívók legközelebb kibocsájtának, a részletekről pedig annak idején a rendezőség fogja tájékoztatni az érdeklődőket.*”²⁵⁴

Fekete Lajkó, Margóty Gizi, Fekete Emy,
Margóty Marcsa 1898-ban Selmecen
(SOE KKL)

Évfolyama 1910. május 28-án tartotta zártkörű táncestélyét a legendás Vígadóban, amelynek főrendezője volt ifjabb Fekete Lajos is.²⁵⁵ A „Katholikus Nőegylet” álarcosbált rendezett 1911. januárjában a Vígadóban, ami „igen fényesen sikerült”. Ifj. Fekete Lajos, mint báli rendező vett részt a szervezésben, ő jelentette be a bevonuló álarcosokat, s ő vezette a hajnalig tartó mulatságot, ami nyomán 254 korona jótekonyságra fordítható összeg gyűlt össze.²⁵⁶ 1911. májusában hirdetést adott fel, lakást szeretett volna bérelni a városban.²⁵⁷ A selmeci sajtóban a főiskolai hegyi zászlóalj által rendezett hadgyakorlatról is olvashatunk.²⁵⁸ E gyakorlatok során a következő években sorozásra kerülő fiataloknak tartottak többek között lövészetet, fegyvergyakorlatot. A kezdeményezés élén ifj. Fekete Lajos főiskolai hallgató, a hegyi zászlóalj egyik főtisztje állt.²⁵⁹

A m. kir. földművelésügyi miniszter, mint végzett erdészeti főiskolai hallgatót, 1911-ben ideiglenes minőségű m. kir. erdőmérnök-gyakornokká nevezte ki.²⁶⁰ Államvizsgáját 1914. november 16-án tette le Budapesten, amire 31 fő nyert engedélyt, de csak 26-an jelentek meg, amiből végül 25-en szereztek oklevelet,²⁶¹ s ezt követően bátyja naplóbejegyzése szerint hazautazott Selmecre.²⁶² 1913-ban még Zsarnócán dolgozott, vélhetően fivére, Fekete Zoltán révén volt lehetősége az álláshely megszerzésére – aki a főiskolára való visszatéréséig a zsarnócai állami erdőrendezés vezetőjeként tevékenykedett –, de áthelyezték, s ezt követően, mint m. kir. erdőmérnök-gyakornok Temesvár–Vadászerdőn folytatta munkáját.²⁶³ A vadászerdői M. Kir. Erdőőri Szakiskola gyűjteményeinek összeállításában is tevékenyen részt vállalt, az iskola gyűjtőivein Illés Vidor és Török Sándor mellett az ő nevével is találkozhatunk.²⁶⁴

1915-ben megkapta ideiglenes minőségű m. kir. segéderdőmérnöki kinevezését,²⁶⁵ majd pedig Görgény-szentimrére²⁶⁶ osztották be szolgálatra az ott működő M. Kir. Erdőőri Szakiskolához.²⁶⁷ Nem hívták be katonának, mivel az erdőmérnökök zöme hadi szolgálatot teljesített, s így nagy szükség volt a szakmai munkacsrére, ezért a katonai szolgálat alól mindvégig mentesült, ugyanakkor korábban a főiskolai zászlóalj parancsnoki tisztségét ő töltötte be.²⁶⁸ Fivére gyermekei nagyon szerették, meleg szívvel emlékezett meg róla unokaöccse, II. Fekete Zoltán professzor időskori visszarévedésében: „*Mi gyerekek minden esetre rendkívül szerettük őt, nagyon mókás, vidám ember volt.*”²⁶⁹

1918. július 6-án megnősült,²⁷⁰ majd pedig ismét áthelyezték, mint m. kir. segéderdőmérnököt, így Hidasligetre került, s egyben új feladattal bízták meg, a M. Kir. Vadőri Szakiskolában kapott oktatással járó feladatot.²⁷¹ Segéderdőmérnöki beosztásából 1919-ben léptették elő, ekkor ideiglenes minőségű erdőmérnökként folytatta munkáját.²⁷² Apja halálát követően 1917-ben kérelmezte, hogy az Országos Erdészeti Egyesület apja alapító tagsági jogait ruházza át rá, aminek az egyesület az alapszabályok értelmében eleget is tett.²⁷³

Fekete Lajkó bátyja gyermekeivel, Zolikával és Pannikával az 1910-es évek közepén (Fekete Zoltán és családja hagyatéka SOE KKL)

Fekete Lajkó és a Török lányok – jobbra „Encsi”, azaz Török Irén (Fekete Zoltán és családja hagyatéka SOE KKL)

A Fekete család jótékony adakozásáról rendre olvashatunk a selmeci sajtó hasábjain és az Erdészeti Lapokban is. Ifj. Fekete Lajos a „*Mensa Academica*” céljaira 5 korona adománnyal segítette a főiskolai „Segélyező-Egyesület” munkáját,²⁷⁴ de később a Bugacmonostori Levente Egyesület zászlóaljának,²⁷⁵ a Kórházközi úti iskola javára²⁷⁶ és a Szegénygondozó Hivatal részére is adakozott.²⁷⁷

Ifjabb Fekete Lajos 1927-ben pályázatot nyújtott be Tatáról a kecskeméti városi erdészethez számvevői pozícióra.²⁷⁸ Miután a közgyűlés egyhangúan elfogadta pályázatát, családjával még ebben az évben átköltözött és itt folytatta szakmai munkáját, ahol hivatali esküjét 1927 októberében tette le.²⁷⁹ A következő említés 1929-ből származik, ekkor egy hirdetésben találkozunk nevével, a család egy zongorát kívánt értékesíteni, amiből tudjuk, hogy lakhelyük Töserdő, Szikra volt.²⁸⁰ Később egy pulykalopás kapcsán tett bejelentésből az is kiderül, hogy a Kinizsi utca 3. szám alatt laktak.²⁸¹

Zimay Károly kecskeméti polgármester évente megrendezett kohárszentlőrinci vadászatai – amelyeken Horthy Miklós kormányzó és több magas rangú politikus (pl. gr. Bethlen István miniszterelnök, dr. Zsitvay Tibor igazságügyi miniszter, gr. Ráday Gedeon belügyminiszter, Sztranyavszky Sándor belügyi államtitkár, Fáy István főispán, dr. Kiss János kúriai bíró stb.)²⁸² is részt vett – többek között Fekete Lajos erdómérnök közreműködésével valósultak meg.²⁸³ Az 1929-es vadászat eredményes volt, a helyi lap beszámolója szerint a prominens társaság 126 fácánt, 116 nyulat és két erdei szalonkát ejtett el.²⁸⁴

A csirkét sütő Fekete házaspár Král Ervin karikatúráján (1933)²⁹²

Ifjabb Fekete Lajost 1931-ben áthelyezték a bugaci erdőgondnoksághoz, ahol a vadászat²⁸⁵ mellett szervezőként részt vett a bugaci idegenforgalom felvirágoztatásában is, ami többek között a „világhírűvé” vált csirkésütési²⁸⁶ turisztikai tevékenységével²⁸⁷ fémjelvezhető. A Fekete-féle csirkenyárs valóban kuriózum lehetett, hiszen Prajadhipok sziámi király bábolnai látogatása során e bugaci speciálitást kapta ebédre, s annak elkészítése céljából Kállay földművelési miniszter kérésére Kecskemét polgármestere ifj. Fekete Lajost küldte Bábolnára.²⁸⁸ Svájci, német, olasz²⁸⁹ és erdélyi²⁹⁰ vendégek is szép számmal megfordultak ekkor Bugacon, akik a kiváló borok mellett többek között Feketékék jobbnál jobb főztjeit is megkóstolhatták. De megfordult Bugacon Gusztáv Adolf svéd trónörökös és felesége is, akiket Fekete Lajos fogaton vitt körbe, persze a nyárson sült csirke sem maradt el a programok sorából.²⁹¹

Az 1933-as évben tervben volt az is, hogy a szikes tó medrét kibővítve fürdő-, üdülőhelyet létesítsenek, többek között az ő közreműködésével.²⁹³ A turisztikai tevékenység mellett a cserkészlet ügyének előmozdítása érdekében is aktívan tevékenykedett ifjabb Fekete.²⁹⁴

1932-ben Kerner Edével, Fodor Vincével és Szabó Jánossal együtt tb. vadász mesterré választották ifj. Fekete Lajost is,²⁹⁵ a vadászat szerves része maradt életének, ugyanakkor bohókásan sokoldalú személyiségétől az sem állt távol, hogy filmben szerepeljen. 1934-ben Uher Arisztid rendezésében forgatták „A pusztá románca” című filmet, aminek több jelenetét Bugacon vették fel. Ebben a filmben többek között ő is szerepelt.²⁹⁶ A helyi sajtó beszámolója szerint szolgálati éveit alapján a város közgyűlése 1934 decemberében egy fizetési kategóriával előléptette Fekete Lajos erdómérnököt.²⁹⁷ 1936-ban Kecskeméten a Kada parkban megnyílt a Meteorológiai Allomás, amelynek bugaci méréseit Fekete Lajos erdómérnök végezte, akinek lakása mellett esőmérőt és talajmenti hőmérőt állítottak be.²⁹⁸

Állami főerdőmérnöki kinevezését 1941-ban kapta meg, s ennek okán a következő rövid méltatás olvasható a Kecskeméti Közlöny hasábjain: „A hivatalos lap legutóbbi száma közli, hogy Fekete Lajos városi erdőmérnököt állami főmérnökké nevezték ki. Fekete Lajos 1927-ben került a város erdőgazdaságához, először a szikrai, majd a bugaci erdőgazdaság vezetője volt és pár éve az erdőhivatalnál teljesít szolgálatot. Rendkívül rokonszenves egyénisége, szolgálatkészsége sok barátot, jóismerőst szerzett számára. Kinevezésével sem válik meg Kecskeméttől, az itteni m. kir. erdőfelügyelőségénél marad új beosztásban.”²⁹⁹

Ifj. Fekete Lajos a temesvári születésű (1897. december 5.) csekefalvi Török Irént,³⁰⁰ „Encsit” vette feleségül, akitől két fia született: Fekete Gábor (1924. március 12.) és Fekete Iván (1929. október 8.).

Iván fia a nagybátyja és nagyapja nyomdokaiba lépve mérnök professzor lett a Műegyetemen.³⁰¹ Az első fiúgyermek születését köze adó helyi sajtóból az is kiderül, hogy a család megtartotta vallási szempontból tordai gyökereit, unitárius hit szerint éltek továbbra is.³⁰²

Nyugdíjas éveit Kecskeméten töltötte egészen 1953. november 13-án bekövetkezett haláláig, felesége 1977-ben hunyt el, akivel a kecskeméti köztemető HF parcellájában (a 9. sír balra) alusszák örök álmukat.

A Fekete házaspár, Fekete Lajosné Török Irén és férje, ifj. Fekete Lajos (Fekete Zoltán és családja hagyatéka SOE KKL)

AZ AKADÉMIAI TANÁR ÉS AZ ERDÉSZETI KÍSÉRLETÜGY ELŐHARCOSA

A MAGYAR NYELVŰ OKTATÁS ÉS SZAKNYELV MEGTEREMTŐJE – A POLIHISZTOR ERDÉSZTANÁR

Fekete Lajosra tanulmányai során végig nagy hatást gyakorolt magyar érzelmű tanára, Wagner Károly. Harmadéves hallgató korában, 1859 tavaszán egy osztagolási gyakorlat alkalmával Wagner a magyar fiúkból alkotott csoport előtt a magyar irodalom megteremtésének eszméjét pendítette meg. Ez meleg és reményteljes érdeklődést keltett az ifjakban, s amikor csapatuk az akadémiai pagony legmagasabb pontjához ért, Fekete Lajos felállt a legmagasabb sziklaorom tetejére, s lelkesedésének e szavakkal adott kifejezést: „*Itt fognak valaha a magyar erdészeti irodalom megpendítésének emléket emelni*”.³⁰³ Jóslata végül beteljesedett, hiszen 1900. július 1-jén azon a ponton, ahol e szavak elhangzottak, az Országos Erdészeti Egyesület Selmechányán szervezett közgyűlése alkalmából Fekete Lajos – akkor már mint akadémiai igazgató – méltató szavai mellett Wagner-emléktáblát avattak. A tábla szövege a következő:

**Viselje e csúcs
WAGNER KÁROLY
nevét. E helyen pendítette ő meg az 1858/59. tanévben
a magyar erdészeti irodalom eszméjét
lelkesülő tanítványai előtt.
Ennek emléket ünnepelték meg itt a
magyar erdészek
1900. júl. 1.**

Fekete Lajos az alábbi szavakat intézte a táblaavatás alkalmával az ünneplő közönséghez:

**SZERETETT SZAKTÁRSAK!
MÉLYEN TISZTELT GYÜLEKEZET!**

Íme feljöttünk eme csúcsra, a Wagner Károly csúcsára, hogy szívünk legnemesebb érzelmeivel áldozunk amaz ember emlékének, a ki élete legszebb éveit, egész valóját, egész tetterejét és munkaképességét a magyar erdészetnek és irodalmának megalapítására és kifejlesztésére szentelte. És tette ezt teljes önzetlenséggel, az anyagi haszon reményének teljes kizárásával, tisztán nemzetének és szakjának kiolthatatlan szeretete által indítva, vezetve és gyámolítva. Szép és igaz történet fűződik e helyhez, amely Vadas Jenő kollegának az erdő-akadémia történetét tárgyaló művében le van írva. Minthogy a nevezett munka szerint Wagner Károly az erdészeti tanszékhez adjunktus gyanánt 1859. tavaszán neveztetett ki, ugyanez év április végén, vagy május hónapja elején kellett történnie annak az akkor igénytelen, de az idők által nevezetessé érlelődött kis esetnek, melyet elbeszélendő vagyok.

Az erdőrendezési gyakorlatok tartásával ő volt megbízva és mint hőn érző magyar embernek, jól esett, ha magyar tanítványaival édes anyanyelvén társaloghat, s azokat a gyakorlatokon idegen elemek nélkül látja maga körül csoportosulva. Az erdőrendezés hallgatóit tehát úgy osztotta csoportokba, hogy az egyikben mind magyarok voltunk. Szép tavaszi délután volt. A még egészen ki nem lombosodott fák között elég élénken szűrődtek át a nap sugarai. Az osztagolás gyakorlati bemutatása végett bejárván az erdőt, mikor e csúcs felé közeledtünk, szóba hozta szeretett tanárunk azt a szomorú tényt, hogy nincs magyar erdészet, nincs magyar erdészeti irodalom. Mindenikünk kérdezte magában, hogy megéri-e azt az időt, mikor annak legalább erőteljes csirái megindulnak. A fiatal lélekben azonban leghamarább megcsillan a remény sugara. Midőn e pontra érkeztünk, szeretett tanítónk figyelmeztetett arra, hogy ez a szikla a kisiblyei erdő legmagasabb pontján áll. Az egyik, akkor még ürge tanítvány azonnal felkúszott és felállván annak csúcsára, lelkesedéssel kiáltotta, hogy itt fognak emléket emelni egykor a magyar erdészeti irodalom eszméje megpendítésének. Azóta éppen 41 év telt el! És mily változás! Van magyar erdészetünk, van magyar szakirodalmunk! És hála Istennek, a fejlődés útján hatalmasan haladunk! Az eszme, mely akkor csak szerényen, titokban csillant fel bennünk, oly szép valósággá vált, a milyet akkor még álmodni se mertünk!

Uraim! Kedves szaktársak!

Azon 1859-ik évi szerény történetkét, melyet most elmondtam önöknek, ezen most az 1900. évben lefolyó kis ünnepséggel a tények hosszú láncolata köti össze, melyen ha végigtekintünk, lehetetlen fel nem ismerünk abban a magyar nemzet és magyar erdészet ügyét felkaroló gondviselő vezető és gyámolító kezét. Vezetni és gyámolítani fogja ez a magyar erdészetet továbbra, s sugallani és erősíteni fogja annak harcosait, munkásait ezután is mindig, a míg önzetlenül és igaz szeretettel szolgálndják annak ügyét és ne felejtjük el kedves szaktársak, hogy teljes egyetértés köztünk csak akkor lesz, és közös munkálkodásunk sikert csak úgy arathat, ha nem tulajdonítjuk saját személyiségünknek a szépet és nagyot, a mit csak Isten sugallata és segedelmé által voltunk képesek elérni. Boldog ki ennek a sugallatnak enged, ellenben jaj annak, aki tisztán önzésből és dicsvágyból segít elő valamely, még oly népszerű ügyet is. Kövessük e tekintetben az önzetlen és tiszta jellemű, szerény Wagner Károlyt. Az ő szelleme, az önzetlen hazafiság és szakszeretet szelleme honoljon örökké a magyar erdészek közt és az ő keblükben. Díszítsük tehát e csúcsot az ő nevét megörökítő emléktáblával és adjunk kifejezést azon forró óhajtságunknak, hogy Wagner Károly emléke és szelleme a magyar erdészek lelkében örökké éljen!

Forrás: Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 7. füzet 681–684. o.

Az Országos Erdészeti Egyesület közgyűlésén az emléktáblaavatás kapcsán Fekete Lajost Bedő Albert méltatta. A közgyűlésen elhangzottakról az Erdészeti Lapok hasábjain is tudósítottak: „*Dr. Bedő Albert: T. közgyűlés! Méltóztassék megengedni, hogy pár perczre igénybe vegyem idejét és lerójam a kegyelet azon adóját, melyet velem együtt bizonyosan a közgyűlés minden tagja, sőt azok is, akik az országban távol vannak, kétségkívül örömmel rónak le. Mi hálás érzéssel közeledtünk ide, Selmeczre, a mikor a tárgysorozatból arról értesültünk, hogy felejthetetlen első alelnökünk, néhai Wagner Károly emléktáblája fog ez alkalommal lelepleztetni. Tegnap ezen emlék felavatása megtörtént; és hogy ez lehetővé vált, az Fekete Lajos erdőtanácsos ur fáradhatatlan buzgalmának eredménye. (Éljenzés) Mi mindnyájan kegyelettel viseltetünk néhai Wagner Károly emlékezte iránt, mert tudjuk, hogy ő volt egyike azoknak, akik a magyar erdészeti irodalom alapjait megvetették. A sors kifürkészhetetlen akarata korán ragadta őt el tőlünk, de emléke*

évről-évre erősebben él szívünkben. Ez az emléktábla jelöli meg azt a helyet, ahol először tette azt a nyilatkozatot, hogy szükséges a magyar erdészeti irodalom megalapítása és tette akkor, a mikor nehéz volt ezt megcselekedni. Ezen emléktábla felállítása Fekete Lajos tagtársunk érdeme és azt hiszem, csak kedves kötelességet teljesítünk, ha ezért neki elismerést szavazunk és ennek a közgyűlés jegyzőkönyvében is kifejezést adunk. Elnök: Azt hiszem, azok, akik tegnap részt vettek abban a szép ünnepélyben, őszinte lelkesedéssel járulnak hozzá ahhoz az indítványhoz, hogy köszönetünket Fekete Lajos tagtársunk iránt jegyzőkönyvünkbe iktassuk. (Általános helyeslés.)”³⁰⁴

Vadas Jenő 1896-ban megjelent az intézmény történetét bemutató könyvéhez az első akadémiai tanári kar utolsó élő tagjai, Illés Nándor ny. kir. főerdőtanácsos és Fekete Lajos, ekkor az akadémia rendes tanára vetették papírra visszaemlékezéseiket a magyar erdészeti felsőoktatás megkezdésének időszakáról. Fekete Lajos a következőképpen írt Wagnerről: „Vannak emberek, akiket a gondviselés kiszemel, hogy az emberiség fejlődésének irányt adjanak, egy nemzetet vagy más nagy testületet szellemi hatalmuk által a bukástól megmentsenek vagy annak felvirágozását lényegesen előmozdítsák, vagy pedig valamely szak fejlődése történetében korszakot alkotó haladást idézzenek elő: Ilyen providentialis ember volt Wagner Károly. Bámulatos szívóssággal ragaszkodnak valamely magasztos eszméhez, mely lényüktől elválaszthatatlan. Honnan vennék a kiolthatatlan vonzalmat, ragaszkodást amaz eszméhez – honnan a kimeríthetetlen erély annak kivitelezéséhez, ha nem az lehelt volna beléjük, aki az emberi társadalom titkos rugóit felhúzza, s annak a folytonos fejlődésre irányuló tevékenységét fenntartja. Az ily emberek, mint egy erős áram más kisebb szellemeket is magukkal sodornak, s azok sorsára elhatározó befolyással vannak. Ki adta nekik ezen hatalmat?... Ilyen elhatározó befolyással volt az én jövőmre, illetve jelenemre Wagner. Ha nem csalódom 1858-ban történt ama látszólag jelentéktelen esemény, mely későbbi következményeiben Wagner által végzetessé vált rám nézve. Megbocsásson a kegyes olvasó, ha itt magamról is kell beszélnem. Mit tehetek én róla, ha tényező voltam az elbeszélendő esetben, melyet azért tartok érdekesnek, mert nemcsak Wagner jellemére vet világot, hanem képes bennünk emelni a gondviselésben vetett bizalmat. Nem volt még magyar erdészet, nem volt még magyar erdészeti irodalom. De voltak magyar fiatalok, akik a selmeczi akadémián az alig értett német nyelven gyűjtötték az ismereteket szakunk terén. Törték, rontották az idegen nyelvet a szakért, melytől kenyeret vártak. Oh mennyivel könnyebb lett volna édes anyanyelvünkön hallgatni az előadásokat! Mennyivel könnyebb lett volna az anyanyelvünkön versenyezni vizsgáinkon a babérért. De erre gondolni sem mertek akkor. Csak a vágy volt a keblükben, mely oly mélyen rejtett ott – azon idegen atmosphaera nyomása alatt –, hogy gondolatban sem nyerhetett még alakot, kifejezést... Ekkor Wagner az erdészeti tanár mellett mint adjunctus volt alkalmazva. Neve német, de szíve lelke magyar volt, még pedig a szó legnemesebb értelmében. A másodéves erdészhallgatók közt sok volt a magyar fiú. Wagner úgy osztotta fel a gyakorlati kirándulások miatt az évfolyamot, hogy egyik csoportba mind magyarok essenek. Ezekkel magyar nyelven tartotta a gyakorlatot az erdőbecslésből. A selmeczi akadémia rendelkezésére álló erdőréz legmagasabb pontját egy hegyorom képezi. Egy ha jól emlékszem osztagolási gyakorlat alkalmával – történetesen-e vagy szándékosan – e helyre vezette Wagner a magyar fiúkból álló csoportot. Az erdészeti magyar irodalom megteremtésének eszméjét pendítette meg előttük. Kifejezést adott a fiatal keblekben mélyen rejtett vágyanak. Kicsalta azt setét rejtekéből, a társalgásnak a remény által megvilágított kedélyes körébe. A megpendített hang minden kebelben élénk, édes visszhangot idézett elő. A fiatalok szíve erősebben kezdett dobogni; arcuk kipirult a hazafias remény tüzeitől. Ez alatt a legmagasabb pont közelébe ért a társaság. Én egy magas szikladarabra másztam fel, mire Wagner azt a megjegyzést tette, hogy az a legmagasabb pontja a kisiblyei területnek. Itt fogunk valaha a magyar erdészeti irodalom megpendítésének emléket emelni – mondtam. S miért ne teljesednék be?...

A magyar erdészeti irodalom megszületését – azt hiszem – méltán tehetjük 1862-re, midőn az Erdészeti Lapok a Wagner Károly által szerkesztése alatt először megjelentek, nem czélom e vállalat kezdő nehézségeit ecsetelni, csak azt jegyzem meg, hogy azok legyőzésére oly lankadatlan munkaerő és kimeríthetetlen áldozatkészség volt szükséges, amilyennel egy Wagner rendelkezett és olyan méltó utódra, aminő Bedő Albert lett, aki a megkezdett munkát nemcsak folytatta, de új s maradandó alkotásokkal ki is egészítette.

A közjogi kiegyezéssel hatalmasan javultak a viszonyok; de Wagnernek új feladat nehézségeivel kellett megküzdnie. A selmeczi erdész-akadémia újjászervezése és megmagyarosítása kimondatván Wagnert nevezték ki az egy évvel korább elhalt Schwarz bányatanácsos és erdészeti tanár helyére, megbízván a fokozatos megmagyarosítás kivételével. Tanerőkről – magyar erdészeti tanerőkről kellett gondoskodnia, ami azon időben nem volt könnyű dolog. A kívánatos egyéni tulajdonságok közt nemcsak készültség és előadási tehetség, hanem a magyar nyelv teljes birása s odaadó hazafiság is szükséges volt a siker biztosítására. S Wagner ez utóbbit igen lényeges kelléknak tartotta. Engem, egyszerű gyakornokot is berendeltetett a gyakorlatból, hogy mint előadó segédtanár, más új erővel együtt, segítsem feladata megoldásában. Csudálkoztam, hogy engem is felvett a választottak sorába, s egy bizalmas órában megkérdeztem okát. Emlékszik-e még azon gyakorlatra, midőn Kisiblyén a magyar erdészeti irodalom megteremtéséről beszélünk? – mondta. Sokszor gondoltam rá és sohasem fogom elfeledni. – felelém. No én sem feledtem el akkori lelkesedését. Kilencz év nem oltotta ki lelkéből azt a jelenetet, melynek emléke volt köztünk azóta az egyedüli szellemi kapocs. Mondhatom, hogy én is daczára a távollétnek, elszigeteltségemben sokszor gondoltam ama jelenetre... és Wagnerre, aki előttem a nemes lélek eszményképévé vált.

Az eredeti (Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 7. füzet 683. o.) és a helyreállított emléktábla (Bartha Dénes archívuma)

A magyar történelem egyik legnagyobb vihara, Trianon és annak magyarellenes utórezgéseit ezt az emlékművet sem hagyták sértetlenül, csak azért, mert a szövege magyar, a márványtáblát összetörték. Darabjait sem lehetett fellelni, így csak az üres kőbevésett keret jelezte az emléktábla egykori helyét. A kései utódok azonban nem feledték elődeik munkásságát, így az 1981-ben valótálló erdőmérnök évfolyamban megszületett az emlékmű helyreállításának gondolata, ami évfolyamtalálkozójuk alkalmával a 2007. évben meg is történt, de a táblát ismét összetörték...

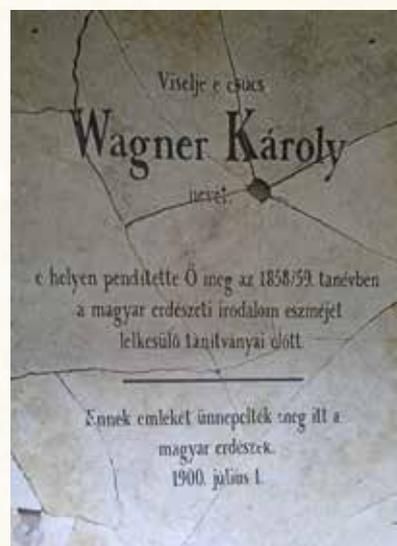
A megrongált emléktábla darabjai
(Fotó: Szabó Sándor)

Tiszta igaz, hogy ama kilencz év alatt, ámbár Wagnerrel soha sem találkoztam, mindig reméltem, hogy egykor oldala mellett fogok szolgálni, és hogy nem fog rólam megfeledkezni. De e hit és remény háttére nem anyagi érdek volt, hanem a jellem-nagyság által rám gyakorolt vonzalom. Ama jelenet óta – ott a kisiblyei pagony legmagasabb ormán – huszonöt év telt el...

Van magyar erdészetiünk...

Van magyar erdészeti irodalmunk...

De nincs megtestesítve amaz eszme! Emeljük oda lelkünket!"³⁰⁵

Az újabb rongálás nem tántorította el a kezdeményezőket az emléktábla immáron harmadik alkalommal történő visszahelyezésétől, amit az Országos Erdészeti Egyesület a kezdetektől támogatott, felvállalva a tábla elkészítésének költségeit. A megvalósításban az Ipoly Erdő Zrt. és az OEE Balassagyarmati Helyi Csoportja szerzett érdemeket. Ugyan immár nem márványból, de a gótikus bükkös templomban megbúvó sziklán lévő emléktábla a 2009. évtől újra fenn hirdeti az erdészeti szaknyelv megszületésének nemes pillanatát.³⁰⁶

A fent megidézett történelmi jelentőségű pillanat Fekete Lajost egész munkálkodása során elkísérte, hiszen a hazai magyar nyelvű szakirodalom megteremtésében elvülhetetlen érdemeket szerzett, amit a szakírói ténykedése kérdéskörét tárgyaló fejezetben értékelünk és teljességében be is mutatunk. Érdekes az a megmagyarázhatatlan lelkesedés, ami mindvégig feszítette és egészen haláláig elkísérte, hiszen az akadémiai pályán ez idő tájt inkább az eltöltött idő segített az előrejutásban és kevésbé a publikációs teljesítmény. Fekete Lajosban azonban egy olyan mély megismerési vágy munkált, ami ebben az időben talán inkább a tudományegyetemek professzorainak lehetett sajátosága és kevésbé a vidéki akadémiák és főiskolák gyakorlatot kiszolgáló diszciplínáit és kísérletügyét művelő oktatóinak. E belső sugallatot körvonalazta egyik beszédében, a következők szerint: „A világ hálátlanságáról a történelem számtalan példája tanúskodik; de az igaz embernek, aki törhetetlenül, lankadatlanul követte tiszta belső érzelmvilága sugallatát, mindig megtalálja belső jutalmát. De e jutalom csak akkor folytonos, ha a munka is az.”³⁰⁷

AZ ERDÉSZETI KÍSÉRLETÜGY PIONÍRJA

*„A gyakorlat eszköze pedig a kísérlet
s ennek célja az igazság.”*

VADAS JENŐ

Selmecebánya, 1899. május 1.

Az 1890-es évekre elodázhatatlannak látták a honi erdőgazdálkodás céljait okszerűen segítő erdészeti kísérletügy kidolgozását. Az erdőgazdálkodás számára biztos alapot jelentő, a különböző termőhelyi viszonyok mellett nevelhető, a lehető legjobb minőségű erdőállományok létrehozása mellett fontos feladat volt az erdészeti szakoktatás – úgy az akadémiai, mint az erdőéri szakiskolák – számára a megfelelő gyakorlati háttér biztosítása is. Ehhez az erdészeti kísérletek nyújthattak megfelelő szakmai háttérrel. A honi intézményes erdészeti kutatás megindításának gondolatát az Országos Erdészeti Egyesület kalocsai közgyűlésén Fekete Lajos tárta a szakközönség elé, Magyarországon elsőként. Mivel a kezdeményezés kiemelkedő jelentőséggel bír a későbbi erdészeti kutatásügy megszervezésében és főbb irányvonalaink kimunkálásában, ezért felvetését teljes szöveggel idézzük, hangsúlyozva azt a tényt, hogy gondolata megvalósulására több mint negyed évszázadot kellett még várni.

AZ ERDÉSZETI KÍSÉRLETI ÁLLOMÁSOK ÜGYÉBEN.

Az Országos Erdészeti-Egyesület az erdészeti kísérleti állomások kérdésével még nem foglalkozott, és ugyanezért kedvező jelenségnek lehet tekinteni azt, hogy jelenleg ezen ügy is felvetetett a közgyűlés tárgysorozatába, annyival inkább, miután ezen program készítésénél oly emberek vettek részt, kik tisztában vannak azzal, hogy mikor szükséges ezen kérdést a napi eszmecsere tárgyául tenni. Mindennek dacára azonban én nem hiszem, hogy ezen kérdés mai megvitatásának különös pozitív eredménye legyen.

Azt hiszem, nem kecsgethetjük magunkat nagy reménnyel, hanem inkább a kényszerűségnek köszönhetjük, hogy ezen kérdés a programba felvétel. Ugyanis a közelebbi években a szomszéd Németországban és részben Ausztriában az erdészeti kísérletek terén nagy mozgalom indult meg. És mi nem zárhatjuk el füleinket és szemeinket ezen mozgalom elől, ha csak a vakság és siketség gyanújába nem akarunk esni. Idején van tehát mindenesetre, hogy ezen kérdést az országos erdészeti közgyűlésen szellőztessük. Ezen ügynek át kell mennie a közönség érdekeltségébe, s ezen közgyűlésnek minden egyes tagja kell, hogy e kérdés apostola legyen saját körében. Az eszme nem a legközelebbi idők szüleménye. Tudjuk, hogy a természettudományok gyors előhaladásukat csak a kísérleteknek köszönhetik. Megszűnt már azon kor, midőn a szobatudósok speculációjuk által hitték megfejthetni a legfontosabb kérdéseket, s a természetvizsgálók annak tudatára jöttek, hogy a természet tüneményei, s általában mindazon dolgok, melyek azokkal összefüggésben vannak, csupán csak észlelés, csupán csak vizsgálat és kísérletek útján dönthetők el, s ítéltetők meg. Csupán a természet maga, csupán a tények adhatnak mindig egyenlő és mindig igaz feleletet. Hogyha az ember nem vizsgálja a tényeket, hanem csupán csak alap- és melléktudománnyal, vagy talán épen hypothesisokkal akarja a felmerülő kérdéseket megoldani, akkor igen érzékeny tévedéseknek teszi ki magát. Épen ezt mondhatjuk az erdészeti tudományok és az erdőgazdaságnak fejlődéséről. Mert ezen szakmában is, épen úgy, mint másutt, a gyakorlat és elmélet nem valami két egymással ellentétes dolog, hanem egy tárgynak csak két oldalai; egyik a másikat szüli, egyik a másikat előmozdítja; mindkettő csak karöltve fejlődhetik. Az erdészeti gazdaság is kísérleteknek köszönheti kifejlődöttségét, melyek történet öntudatlanul, a nélkül, hogy annak „kísérlet” lett volna a neve. Mielőtt mindazon szabályok, melyek itt-ott az erdőszgazdák által követtetnek, egy rendszeres egészzé lettek volna, tétettek ily kísérletek, melyek egyidejűek az erdőgazdasággal. Ezen kezdetet ugyanis nem ott kell keresnünk, midőn az ember az erdőt használni kezdte, hanem az szerintem ott kezdődik, hol az ember a levágott erdőnek felújításáról gondoskodni kezdett. A legelső erdőgazda, ki a magot az erdőtalajba szórta, s a legelső ültőnczöt tette, kísérletet tett. Több helyütt különböző fánemekkel tétettek kísérletek. Ezek bizonyították be, hogy ezen felújítási módok melyike által tenyésztethető legjobban egyik, vagy másik fánem. De nem csak e téren, hanem az erdőszet más ágaiban is tétettek kísérletek; de nem akarom ezen számos kísérleteket elősorolni, mert mindnyájan meglehetünk győződve arról, hogy történniük kellett ily kísérleteknek, mert különben nem jutottak volna az erdőgazdák azon meggyőződésre, hogy melyik mód legjobb. De történnek ily kísérletek ma is. Nincs köztünk gazda, a ki ne tett volna kísérleteket, mert az erdőszetnél nagyon különbözők a viszonyok, melyek legnagyobb részére nem lehet tankönyvekből feleletet kapni, s így kénytelenek vagyunk magunk kísérletek által tanulmányozni a természetet. Nem is arról lehet jelenleg szó, hogy tétettek-e ily kísérletek, vagy hogy szükségesek-e ily kísérletek? Hanem főképen arról kell, hogy szóljunk, hogy vájjon van-e szükség arra, hogy ily kísérletek rendszeresen tétessenek, bizonyos meghatározott módok szerint, tudományos pontossággal és egyöntetűséggel, országos vezetés alatt, nehogy az erők szétforgácsoltassanak, s nehogy ugyanazon kísérletek százszor történjenek, hanem csak annyiszor, a hányszor hiányos tények constatálására elegendő. Szükséges ez azért is, hogy ne legyen az erdőgazda új, költséges kísérleteknek kitéve, melyek fáradságosak, s időbe és pénzbe kerülnek, hanem hogy minden viszonyok között szabadon meg lehessen határozni egyik, vagy másik mód használati előnyét. Nemesak a gyakorlati téren szükségesek e kísérletek, hanem, habár egyelőre nem is kecsgetnek nagy haszonnal, a tudomány előmozdítása céljából is nagyban kívánatosak, pl. a physiologia, a talajtan, a meteorológia terén stb., mert mind ezen tudományok szoros összefüggésben vannak az erdőszettel,

s csak kísérletek útján lehet pl. eldönteni, hogy mily befolyást gyakorolnak az erdők a climára? Nálunk a közelebbi években nagy vita tárgyát képezte e kérdés, s mai napig sem tudunk e tekintetben megállapodásra jutni; de nem is juthattunk, mert feltevések útján e kérdés nem dönthető el, hanem csak kísérletek segítségével. Nem is lehet azt mondani, hogy az eszme kivihetetlen. Jelenleg Németországban sok kísérlet történik e célra. Különösen az utóbbi évek alatt Ebermayer által a legrendszeresebb tudományos észleletek történtek, melyek, bár csak rövid idő óta folynak, már positiv eredményt képesek felmutatni. Tehát azt, hogy mind a gyakorlati erdőgazdasági, mind pedig a tudományos téren az erdőszettel kapcsolatba lépő kísérletek szükségesek, tagadni nem lehet és be kell, hogy lássuk, hogy az elszórva tett kísérletek csak egy pár százalékját adhatják azon haszonnak, mi ugyanannyi erővel tett önhangzó és rendszeres kísérletekből kármolhatnak az országra s az erdőszeti közönségre. E tény fontosságát belátták a német erdőgazdák is, belátták e század harmadik tizedében, s már akkor foglalkoztak azon eszmével, hogy vajjon miképen lehetne a kísérletekbe bizonyos rendszert behozni, s azért egyeseket és egyleteket szólítottak fel ily kísérletek tételére bizonyos meghatározott rendszer alapján. Sokat vitatkoztak a fölött, miképen lehetne e tekintetben valamely positiv eredményt létrehozni? Díjakat tűztek ki bizonyos kérdések megoldására, pénzt gyűjtöttek a kísérleti állomások felállítása céljából, s díjazták azon egy pár hivatalnokot, kik a kísérletek tételével és azok összegyűjtésével megbíztak. Daczára azonban az egyesek és társulatok ezen törekvésének, a kísérletek nem vezettek szerencsés eredményre és sikerre. Ez meggyőzhet bennünket arról, hogy ha a német nép között, mely sok tekintetben a legelső helyet foglalja el a művelt népek sorában, nem sikerültek a kísérletek, annál kevésbbé számíthatnánk mi arra, hogy az egyleti működés következtében szervezett kísérletek nagy sikerre vezetnének. Volt azonban annak, hogy e tárgy az egyletek körében megvitattatott, egy nagy haszna. Ugyanis felébredt az ügy iránt a közérdeklődés és ezen egyleteknek sikerült az illető országok kormányait meggyőzni arról, hogy mily szükséges e kísérletek szervezésének ügyét kezükbe venniük. És midőn az egyes német államok kormányai itt-ott felkarolták az ügyet, volt is annak látszatja. Legelőször is használható általános termési táblákat készítettek, úgy, hogy meglehetősen pontossággal képesek vagyunk a fának korát, vastagságát és magasságát, annak köbtartalmát az életidő egyes éveiről tudni. Tétettek ezenkívül meteorológiai észleletek is az erdők hatásának kipuhatólása céljából; tétettek talaj-elemzések, különböző fanemek kísérlettek meg nedves és száraz földben. Egy szóval, mióta a kísérletek ügyét a kormányok vették kezükbe, lényeges eredményeket voltak képesek a kísérletek felmutatni. Daczára annak, hogy jelentékeny összegre van szükség az egyes kísérleti állomások helyes berendezésére, vezetésére és egyesek jutalmazására, mert hiszen a legtöbb esetben a pusztá ügybuzgóság nem elegendő az ügy kellő menetének biztosítására, a németek még ezt sem tartották elégségesnek, hanem e tekintetben is diadalra jutott az egyesség eszméje, mert az egyes kormányok belátták, hogy a külön működés nem vezet annyira célra, mint az összhangzó és egyöntetű szervezet. Ennek következtében a német mezőgazdák 1869-ben Bécsben tartott közgyűlése már elismerte azt, hogy szükséges a kísérletek egyöntetű szervezése, és kívánatos, miszerint megállapítsanak azon elvek, melyek szerint valamennyi kísérleti állomás egy szervezetbe öntetnék. A részletes terv kivételére egy öt tagú bizottságot választottak, melyben minden illető állam képviselve volt. Ezen bizottság 1869. novemberben ült össze, s az előadottak szerint részletes tervet készített, melynek alapján jelenleg a nagy Németország egyes államai, sőt Ausztria is belépett az így alkotott kísérleti hálózatba. Ezen események láttára mi sem hagyhatjuk ezen ügyet szó nélkül. Azt hiszem, hogy mindnyájan megvagyunk győződve arról, hogy a kísérlet ügyének felkarolása és szervezése nálunk is ép oly szükséges, mint

Németországban; mert habár vannak is kiterjedt erdőseink, melyek jelenleg nem jövedelmeznek, s melyeknél a kísérleteknek csakugyan semmi pozitív eredménye nincs, de vannak oly kiterjedt erdőseink is, melyeknél minden hibás lépés nagy kárral jár, mind a hazára, mind a társadalomra nézve. Hogy egyebet ne említsek, tudjuk, hogy minő nagy kár pl. az, ha a tölgy szálerdők felújításánál a vágás a tuskósarjaktól, a magról kelt növények védelme czéljából meg nem tisztítatik, de csak összehasonlító kísérletek által lehetne számokban kimutatni a különbséget egy 120 éves, sarjokról nevelt, és ugyanily idős, magról kelt szálerdőknek fa- és pénzhozama közt. Illés barátommal együtt, Nagy-Károly vidékén egy homokon nevelt cserfaállab szomorú állapotából közelebből én is meggyőződtem, mennyi tévedésnek van az erdőgazda kitéve, ha nem követi azon irányt, melyet a tudomány kijelöl, ez pedig csak akkor mutathat helyes irányt, akkor világhíthatja meg az erdészeti járatlan tereit, hogyha a kísérletek szilárd alapot biztosítottak számára. Hiszem, mindnyájan megvagyunk győződve arról, hogy a kísérleti állomásokat szervezni kell, de fájdalom, azt is hiszem, hogy pénzügyi helyzetünk folytán akadályozva leszünk abban, miszerint a munkához rögtön hozzáfoghassunk. Én tehát a következő határozati javaslatot bátorodom előterjeszteni: „Az Országos Erdészeti-Egyesület mondja ki a kísérleti állomások felállításának és ezen ügy szervezésének szükséges voltát, s azon meggyőződését, hogy ennek kivitele csak a kormány által létesíthető. Kérje fel a közgyűlés az igazgató-választmányt a pénzügyi és a földművelési ministeriumhoz kérést intézni az iránt, hogy az erdészeti kísérletek országos ügyét felkarolja, tanulmányoztassa, annak szervezéséről javaslatot készíttessen, s a mikor és a mennyiben az ország pénzügyi viszonyai megengedendik az erdészeti kísérleti állomások felállítását és az ügy országos szervezését foganatosítsa.” *)

*) A közgyűlés előadó indítványát egyhangúlag és azon hozzáttétellel fogadta el, hogy a terhes költséget különben sem igénylő erdészeti kísérleti állomások mielőbbi szervezését és életbeléptetését szükségesnek ismeri.

Forrás: Erdészeti Lapok 1874. 13. évf. 12. füzet 576–582. o.³⁰⁸

A közgyűlés jegyzőkönyvében az Országos Erdészeti Egyesület titkára az alábbiakat jegyezte fel: „A napirend harmadik tárgyához, névleg az erdészeti kísérleti állomások ügyében Fekete tanár szólalt fel, örömmel üdvözölvén a kísérleti állomások eszméjét, melynek fejlesztésén a német mező- s erdőgazdáknak 1869-ben Bécsben tartott gyűlése óta Európa valamennyi állama közreműködik, s mely cél felé – mert elmaradni nem szabad – nekiünk is haladnunk kell. Indítványozza tehát, mondaná ki az erdészeti egyesület a kísérleti állomások szervezésének szükséges voltát, s azon meggyőződését, hogy ennek kivitele csak a kormány által létesíthető, továbbá kérje fel a földművelés s pénzügyi ministeriumot, hogy az erdészeti kísérletek ügyét tanulmány, s a mennyiben s mikor az ország pénzügyi viszonyai megengedendik, kivétel tárgyává tegye. Ezen szakavatottan indokolt indítványt a közgyűlés Prugbergernek a kivétel mielőbbi megkezdését ajánló javaslatával együtt egyhangúlag határozattá emelte.”³⁰⁹

A fenti közgyűlésen elhangzott beszéd kapcsán érdemes megjegyezni azt, hogy Fekete Lajos csak a kutatás alap gondolatát fogalmazta meg, tudatában annak, hogy pénzügyi okok miatt felvetése csak a későbbiekben valósulhat meg. Ennek alátámasztására a későbbiekben az alábbi megjegyzéssel élt: „Előbbutóbb ezen kérdést is napirendre kell tűzniük azoknak, kiknek kezébe vannak letéve országunk ügyei; jó lesz tehát azt az irodalomban is kissé pengetni. ... Jóllehet erdei rendőrségünk rendezése, erdőfelügyelők felállítása, az erdő birtokviszonyainak rendbehozása s más égető kérdések megoldása, törvényhozásunk, kormányunk és erdőbirtokosaink előtt sokkal életbevágóbbak és súlyosabb

*feladatokként nehézkednek vállalkra, mint a tudományos kísérletek ügye, mindazonáltal, ha az európai művelt államok sorában az igényelt helyet akarjuk elfoglalni, nem vonhatjuk ki magunkat.*³¹⁰

E kérdéskör kapcsán fontos megjegyezni, hogy már korábban megfogalmazódott igényről beszélünk, hiszen Fekete Lajos 1875-ben, az Országos Erdészeti Egyesület közgyűlésén felszólította a gyakorlat területén ténykedő erdőgazdálkodókat, hogy fogalmazzák meg a kísérletüggyel kapcsolatos igényeiket, amit az igazgató-választmány akár 300 forint értékben támogathat, amennyiben azt arra érdemesnek tartja.

„V. Az erdészeti kísérletek ügyében a f. évi közgyűlésen Fekete és Nickel tagtársak által tett, és attól az igazgató választmányhoz utasított és alább következő indítványok feletti —, valamint a kísérleti ügyben való általános javaslatételre Székely, Fekete, Nickel és Bedő tagtársakból álló bizottság küldetett ki. Fekete L. tagtárs indítványa.

1. Az „Orsz. Erdészeti Egyesület” közgyűlése felkéri az elnököt, az egyesület közlönye útján felszólítást intézni, az erdőgazdasággal gyakorlatilag foglalkozó egyesületi tagokhoz nyilatkozni afelől, hogy mely észleletek, vizsgálatok és kísérletek megindítására éreznek hajlamot, és újított működési terük jó alkalmat? Az eljárás okvetlen szükséges egyöntetősége végett annak módozatai felől az egyesület titkára, vagy valamely más, általa felszólított szakember ad az „Erd. Lapok” útján utasítást és ugyane folyóiratban közöltetnek az eredmények is.

2. Az „Orsz. Erd. Egyesület” közgyűlése felhatalmazza az igazgató választmányt évenként 300 forint erejéig segílyt nyújtani oly erdészeti kérdések kísérleti és vizsgálati úton való megoldására, melyekre a sikert biztosító egyén ajánlkozik. Azt, hogy a kérdés a segílyezésre méltó-e, és mekkora segílyezésben részesíthetők a fentebbi összeg határán belől, a választmányi gyűlés titkos szavazat által dönti el.

3. Kérje fel az „Orsz. Erd. Egyesület” Haynald kalocsai érsek ő excellentiáját, hogy erdőmestere által, esetleg szakértők véleménye meghallgatása után, javaslatot terjesztessen fel oly kísérletek felől, melyek alkalmasak lennének azon kérdés megoldására, hogy hazánkban mely fánemek, mely homokkötési és értési módok leghelyesebbek a futóhomok beerdősítésére.

4. Mondja ki a közgyűlés, hogy igen korszerű, üdvös és hasznos intézkedésnek tartaná, ha az erdélyi mezőségnek megfelelő pontján kísérleti állomás rendeztetnék be annak kipuhatolására, hogy mely fánemek és értési módok legalkalmasabbak azon terület kopár és legelőnek sem alkalmas hegyoldalai beerdősítésére. Ezen kísérleti állomás az egyúttal berendezendő központi magonczerk és faiskolával együtt az azon vidék számára minél hamarabb kinevezendő erdőinspektor igazgatása alá lenne helyezendő. Igen célszerűen lehetne ezen kettős intézeten az erdőművelés minden munkálataira munkásokat betanítani. Ezen összesített intézmény létesítése céljából lépjen az „Orsz. Erdészeti Egyesület” képviselője érintkezésbe az erdélyi Orsz. Gazdasági Egyesülettel, mely a mezőség befásítására már is tett lépéseket.”³¹¹

A kísérletek ügye azonban továbbra sem lendült előre, annak ellenére sem, hogy a gazdálkodás tudományos alapokra helyezésének kérdését többek az ágazat sikerének zálogaként aposztrofálták. Sztokosza Géza az 1880-as évben írott tanulmányában így fogalmazott: *„Ma azonban már ismerjük a célhoz vezető utat, s ez exakt vizsgálatokban, kísérleti állomások felállításában és az erdészeti tanintézeteken a munka felosztásnak a tudomány időszerinti állásának megfelelő szabályozásában nyilvánul. A tanárok régi polyhystoriája és minden szervezet, mely ezt szüli, manap a tudományos haladást bénítja, a szellemi és az anyagi felvirágzást gátolja s ezért csak szívből kívánhatja minden erdész, hogy előre a kísérleti ügy terén!”*³¹²

A kísérletügy elindítását – a korszerű erdőgazdálkodási célok elérése érdekében – külföldi mintára szerették volna megszervezni. Az első határozott lépést 1892-ben Bedő Albert országos főerdőmester tette meg a kísérletügy számára megfelelő hely biztosítása révén. Úgy látták, hogy kedvező lehet, ha az erdészeti szakoktatás fellegvárában, az akadémia új épületében kap helyet az erdészeti kutatás új szervezete. Szintén Bedő javaslatára küldte ki a földművelésért felelős miniszter, Bethlen András 1893-ban Ausztriába, Németországba és Svájcba Vadas Jenő akadémiai tanárt, hogy tanulmányozza az ott folyó kísérleti munkálatokat, majd pedig dolgozzon ki javaslatot a minisztérium számára, hogy miként szervezhető meg az erdészeti kutatás Magyarországon.³¹³ E tanulmányút tapasztalatairól a hazai szakközönség az Erdészeti Lapok hasábjain olvashatott „*Szervezzük a magyar erdészeti kísérletügyet*”³¹⁴ címmel 1893-ban.

A külföldi példaktól eltérően nem különálló intézetet létesítettek, hiszen a kísérletügy központja az akadémia volt, míg az egyes állomások vezetése a m. kir. erdőőri szakiskolák feladata lett. A tervezet szerint mindaddig kívánták a kísérletügyért felelős központot az akadémia égisze alatt működtetni, amíg „*teljesen külön, önálló személyzettel rendszerezett intézetet*” nem tudnak kialakítani. „*A javaslat annyival is inkább sürgetőnek jelezte a szervezést, mert eddig a kísérletügygyel kapcsolatos törekvéseink elszigetelten s támogatás nélkül állottak, de most már, amikor a kísérletügy nyomában az erdőgazdaság terén mindenütt új élet kél, mely új irányt és eszméket hoz felszínre mi sem maradhatunk vissza s nekünk is a kísérletügy kibontott lobogója alá kell sorakoznunk.*”³¹⁵

Vadas tervezetében a feladatok megosztása a következőképpen alakult: M. Kir. Bányászati és Erdészeti Akadémián működő központban az e célra kijelölt akadémiai tanár feladata a külső állomások igazgatása. A szakiskolákban a vizsgálatok vezetője a szakiskolai igazgató. A kísérletügyért felelős tanár mellé beosztott segédoktató feladata a terepi kutatás, valamint a kísérleti állomások által szolgáltatott adatok feldolgozása. A kísérleti munkákhoz szükség esetén

az egyes tanszékek tanársegédjei állnak rendelkezésre, de a szakiskolák növendékeit is bevonják szükség esetén a tevékenységbe, például a meteorológiai megfigyelések során. A magyar erdészeti kísérletügy háttérét az erdőakadémia gyűjteményei, eszközei, laboratóriumai és könyvtára, az élőnövény-gyűjtemény, valamint a kisiblyei csemetekert biztosította. Ezek mellett a javaslatban hangsúlyosan jelent meg szakiskolai taneszközök és természetesen a kísérlet céljára okszerűen kijelölt kincstári erdőterületek szerepe is.

Vadas Jenő az erdészeti kísérletügy kiemelkedő alakja (SOE KKL)

Vadas Jenő az erdészeti kísérleti állomások egyikének csemetekertjében (SOE KKL)

Vadas javaslatát a minisztérium véleményezés céljából elküldte a selmeci akadémiára, ahol az ügy megvitatására 1893. július 28-án tartottak tanácskozást, amelyen Fekete Lajos m. kir. erdőtanácsos nem támogatta a Vadas által vízi-onált koncepciót.³¹⁶ Megítélése szerint teljesen önálló kísérleti állomást kell szervezni, így a Vadas által felterjesztett javaslat kapcsán ellenjavaslatot nyújtott be. Végül a kérdést az akadémián szavazásra bocsátották. Vadas előterjesztését támogatta Hermann Emil, dr. Schwartz Ottó, dr. Fodor László és Bencze Gergely. A többség azonban a Fekete által javasolt koncepció mellett tette le a szavazatát, tehát a Vadas Jenő által megálmodott struktúra megbukott. A szavazás eredményéről az akadémiai igazgatóság jelentést küldött a minisztériumnak, azonban a kísérletügy kapcsán tett miniszteri lépések még vártak magukra.

A szervezet megszületése szempontjából fontos és előremutató döntés volt az a minisztériumi döntés, hogy magyar delegáció is vegyen részt a Bécsben megtartandó erdészeti kísérleti állomások első nemzetközi kongresszusán. A magyar erdész szakma képviselőiben Sóltz Gyula erdőigazgató (később miniszteri tanácsos), báró Feilitzsch Artur kir. erdőtanácsos (később főerdőtanácsos, országgyűlési képviselő) és Tavi Gusztáv erdőtanácsos (később főerdőtanácsos) vett részt a kongresszuson, de a hazai erdészeti kísérleti állomások hálózatával kapcsolatos döntés továbbra is elodázódott. Ennek kapcsán Vadas kissé élesen meg is jegyezte, hogy „*ha a verebet*” az akadémia tanácsa elfogadta volna, talán nem kellene még most is a „*tűzokra*” várni.³¹⁷ Mindemellett tény, hogy e szavazás eredményeként elfogadott koncepció alapján Darányi Ignác földművelésügyi miniszter négy évvel később, 1897. december 31-én kelt rendeletével indulhattak meg intézményes formában a hazai erdészeti kísérletek, amelyek elválaszthatatlanul Fekete Lajos nevéhez kötődnek. Végül a hazai erdész szakma legrégebb óta fennálló szervezetének, az Országos Erdészeti Egyesületnek az 1896. évi augusztus 30–31-én megtartott országos gyűlésén hozott – és egyhangúan elfogadott – javaslata lendítette át a holtpontra a kísérletügyet, miszerint „*az erdészeti kísérletügy mielőbbi szervezése a magyar erdők, mint nemzeti vagyonosodást előmozdító kincs értékének fokozása s ennél fogva az erdőgazdaság jövedelmének gyarapítása szempontjából feltétlenül szükséges.*”³¹⁸

Ennek folyományaként 1896–1897-ben Tuzson János, akkori akadémiai tanársegédet Németországba (München) küldték, hogy ott növényteni stúdiumokat folytasson, s emellett tanulmányozza a kísérleti állomásokat Zürichben és Mariabrunnban. Horváth Sándor m. kir. főerdőtanácsos, az Országos Erdészeti Egyesület akkori főtitkára javaslata nyomán Darányi Ignác m. kir. földművelésügyi miniszter és nemeskéri Kiss Pál államtitkár támogatásával megkezdődtek a minisztériumban az előkészítő munkálatok. Sóltz Gyula, Horváth Sándor, Tavi Gusztáv és Bartha Gyula m. kir. főerdőtanácsosok lettek az erdészeti kísérletügy közvetlen előadói. Végül a minisztérium 1897. december 31-én kelt 12 650 sz. rendeletével hívta életre a „*magyar kir. erdészeti kísérleti állomásokat*”.³¹⁹

A MAGYAR KIR. ERDÉSZETI KÍSÉRLETI ÁLLOMÁSOK SZEMÉLYZETE 1899-BEN

1. A központi erdészeti kísérleti állomásnál Selmecbányán

Vezető: VADAS JENŐ m. kir. erdőtanácsos, akadémiai rendes tanár

Adjunktus: TUZSON JÁNOS m. kir. erdész

Erdőlegény: IFJ. VARGA JÓZSEF

2. A külső kísérleti állomásoknál

Királyhalma

Vezető: TEODOROVITS FERENC m. kir. igazgató-főerdész

Asszisztens: BÉKY ALBERT m. kir. erdészjelölt

Vadászerdő

Vezető: TÖRÖK SÁNDOR m. kir. igazgató-főerdész
Asszisztens: BARSY RICHÁRD m. kir. erdészjelölt

Liptóújvár

Vezető: BENKŐ REZSŐ m. kir. igazgató-főerdész
Asszisztens: TOMASSEK MIKLÓS m. kir. erdőgyakornok

Görgényszentimre

Vezető: PÉCH DEZSŐ m. kir. erdőmester
Asszisztens: FEKETE BÉLA m. kir. erdőgyakornok

A központ személyzetét önkéntes munkaerő is segítette az erdészeti akadémia tanárai és tanársegédjei jóvoltából. A kutatómunkát többek között Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos, Bencze Gergely, Csiby Lőrinc erdőtanácsos akadémiai tanárok vezették, akiknek Tomasovszky Imre, Kolossy Imre, Spettmann János és Szvoboda Zenó akadémiai tanársegédek voltak segítségére.³²⁰

Az intézet munkáját leginkább a kutatások nyomán közreadott könyvek és cikkek világítják meg, úgy a ténykedés horizontját, mint az elvégzett kutatások tudományos mélységét illetően. Ennek megfelelően nem mellékes néhány mértékadó könyv megemlézése, amelyek fémjelzik az intézet működését:

FEKETE LAJOS és BLATTNY TIBOR: Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén I-II. A M. Kir. Földművelésügyi Minister megbízásából, Fekete Lajos ministeri tanácsos, nyugalmazott főiskolai tanár vezetése alatt végzett erdészeti növényföldrajzi megfigyelések adatainak felhasználásával. A M. Kir. Földművelésügyi Minister kiadványa. – Joerges Ágost özvegye és fia könyvnyomdája, Selmechánya, 1913, Első kötet: 793 o. + 18 műmelléklet + számos szövegközi kép; Második kötet (Táblázatok): 150 o. + 5 térkép.

FEKETE LAJOS und BLATTNY TIBOR: Die Verbreitung der forstlich wichtigen Bäume und Sträucher im Ungarischen Staate I-II. Im Auftrage des Königl. Ung. Ackerbauministeriums, mit Benutzung der unter der Leitung des Ministerialrat, Hochschulprofessors I. P. Ludwig Fekete vorgenommenen forstlichen Pflanzeographischen Erhebungen verfasst. Mitverfasser: Tibor Blattny. Herausgegeben vom. Kön. Ung. Ministerium für Ackerbau. – Commissionsverlag von August Joerges' Witwe & Sohn, Selmechánya, 1914, Erster Band: 845 S. + 18 Kunstbeilagen in Heliogravure, Autotypie, Lithographie und viele Textabbildungen; Zweiter Band (Tabellen): 150 S. + 5 Karten.

PÉCH DEZSŐ: A külföldi fanemeknek hazánkban való telepítéséről. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Rt., Budapest, 1903, 236 o. + XVIII tábla.

ROTH GYULA: A likavkai m. kir. erdőgondnokság kerületében fekvő kísérleti területeink. – Joerges Ágost özvegye és fia könyvnyomdája, Selmechánya, 1914, 58 o.

TUZSON JÁNOS: Anatómiai és physiológiai vizsgálatok a vörösfenyő (*Larix europaea* DC.) fáján. – Joerges Ágost özv. és fia könyvnyomdája, Selmechánya, 1899, 51 o.

TUZSON JÁNOS: A bükkfa korhadása és konzerválása. A m. kir. földművelésügyi minister kiadványai 17. szám. – Pallas Részvénytársaság nyomdája, Budapest, 1904, 94 o.

TUZSON JÁNOS: Anatomische und mykologische Untersuchungen über die Zersetzung und Konservierung des Buchenholzes. – Verlag von Julius Springer, Berlin, 1905, VIII + 89 o.

VADAS JENŐ: Az árvédelmi fűzesek telepítése és művelése. A földművelésügyi m. kir. minister kiadványai 12. sz. – Pallas Részvénytársaság nyomdája, Budapest, 1898, 61 o.

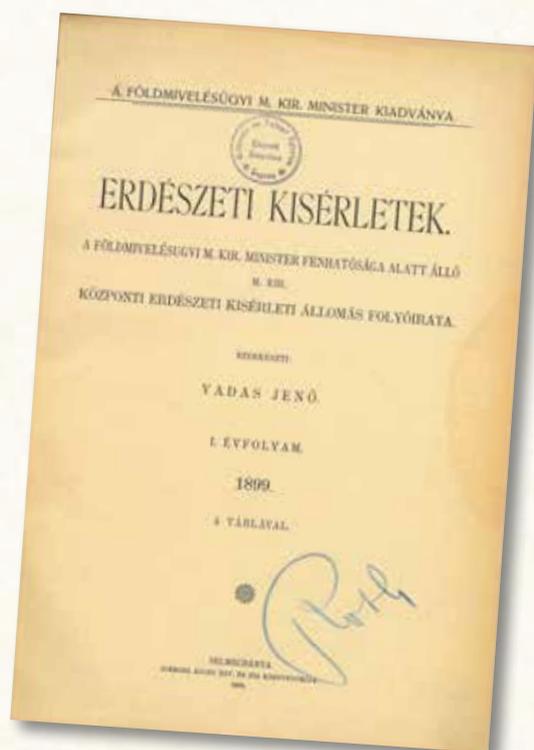
VADAS JENŐ: Az ákácfa monográfiája, különös tekintettel erdőgazdasági jelentőségére. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Rt., Budapest, 1911, 236 o. + 10 műlap + 14 tábla.

A könyvek mellett a meglehetősen szerény keretek közé szorított hazai erdészeti kísérletek első eredménye saját periodikája, az Erdészeti Kísérletek című lap elindítása volt.³²¹ „Hosszú ideig tartó küzdelemnek, kitartó munkásságnak első eredménye gyanánt bocsátjuk közre szerény folyóiratunk első füzetét: a szervezett magyar erdészeti kísérletügy irodalmi közegét, mely címében foglalja hivatását is” – olvashatjuk az Erdészeti Kísérletek első számának bevezető soraiiban. A lap 1899-től a hazai erdészeti kutatások meghatározó közvetítője lett, amelynek legfőbb célja az volt, hogy a tő melletti erdészek számára fontos, a hétköznapi gyakorlatában hasznosítható eredményeket adjon közre, így mozdítva előre a hazai erdőgazdálkodás – végső soron pedig a nemzetgazdaság – ügyét. A fent részletezett kísérleti területeken végzett kutatások eredményeit az Erdészeti Kísérletek 1899 és 1918 között évente négy füzetben publikálta.

Az 1910-es években a kutatóintézet központjában még mindig csak öten dolgoztak Vadas Jenő vezetése alatt. Fekete Lajos és Blattny Tibor a növényföldrajzi megfigyeléseket dolgozták fel, mellettük Roth Gyula az erdőművelési kérdésekkel foglalkozott, akinek kérésére bővült a létszám, ugyanis Volfinau Gyulát és Rónay Györgyöt is beosztották az intézethez. A jeles intézeti munkatársak a fentiek mellett faterméstani kérdésekkel, sőt mellékhaszonvételrel is foglalkoztak, amiről a megjelent tudományos igényű publikációk is tanúskodnak.

A központi állomásnak 1914-ig az Erdészeti Palota adott otthont, majd átköltöztek a Probiertgarten nevű telken létrehozott kutatóépületbe. Ennek előzménye kapcsán fontos megemlíteni, hogy az Erdészeti Kísérleti Állomások Nemzetközi Szövetségének hazánkban tartandó VII. nagygyűlésére készülve a hazai kísérletügy nagyobb támogatást kapott. Így 1911-ben sikerült megvásárolni a telket és ezen felépíteni az új központi épületet, amit – a 4,5 kh területű kertet együtt – Vadas tervei alapján alakítottak ki. Az új egység munkahelyiségeken kívül egy erdőtisztai és egy altisztai lakot is magába foglalt.³²² Ekkor még nem sejtették, hogy az új akadémiai palotákhoz hasonlóan sajnos a kísérleti állomás épületét sem használhatják sokáig.

Az első világháború éveit érdemi munkáról, előrehaladásról nem beszélhetünk, majd az erdészeti kísérletek fejlesztési ügyének keresztbe tett az országvesztés, és az 1920 utáni újjáépítés feladataiból fakadó anyagi korlátok is nehezítették a dualista korszakban megindult tudományos fejlődést. 1920-ban, a trianoni döntés következtében tulajdonképpen elveszett minden, amit az elmúlt két évtizedben felépítettek. Odaveszett az intézet összes vagyona, a kutatóintézet épületei azok teljes felszerelésével (labortárgyak, műszerek, bútorok stb.), a szakkönyvek és az iratok, de odaveszett a kisiblyei kutatóház is. A központi épület ugyanakkor 1919 után is az erdészeti kutatást szolgálta – ahogy napjainkban is –, hiszen jelenleg a zólyomi erdészeti kutatóintézet selmecbányai állomása működik benne. Az épület a mai Selmecbányán a Lesnícka 720/11 cím alatt, a híres selmeci kálvária közelében található.

Az Erdészeti Kísérletek első számának címlapja (SOE KKL)

Az Erdészeti Kísérleti Állomás önálló épülete Selmecbányán (SOE KKL)

Azt is fontos megjegyezni, hogy az államfordulat után olyan kutatók nevével fémjelezhető a selmeci kutatóintézet munkája, mint pl. Blattny Tibor, Fekete Lajos kiváló tanítványa és későbbi munkatársa. Határon kívülre került a három részes kisiblyei csemetekert, a 10 ha-os dendrológiai kert, a Pojászki dűlő simafenyő, duglászfenyő és mamutfenyő telepítése is. Emellett elveszett a két erdőrészt az egzóta telepítésekkel, a likavai nagyszabású kísérleti terület, amelyet épp ekkor akartak bővíteni a szálaló tömbbel, és persze a szabédi terület arborétuma is. E területek immár három ország területén helyezkedtek el... A Lillafüred-Hámorba települt Vadas még négy évig élt, de búskomorságba esett, ugyanis még életében széthullott nagy műve, az erdészeti kísérletügy hálózata, aminek tagjai sorában végül már csak Roth Gyula szerepelt. Az újrakezdés nehéz éveit már a főiskola új, soproni fejezetének időszakába vezetnek minket, amikor 1923-ban végül a Földművelésügyi Minisztérium és annak Erdészeti Főosztálya megbízást adott a kutatóintézet újjászervezésére.³²³

AZ ERDÉSZETI TUDOMÁNY MINDMÁIG LEGTERMÉKENYEBB SZAKÍRÓJA

Szerteágazó szakírói ténykedésének területei

Az erdész polihisztor Fekete Lajos legszélesebb szakmai körben ismert és elismert hagyatéka kétségtelenül a szakírói ténykedésének eredménye, amivel egyben a legmaradandóbbat alkotta. Könyvek, szakkikkek hosszú sora fémjelzi nyughatatlan kíváncsiságát és szerteágazó érdeklődését, aminek nyomán szakunk csaknem minden ágában maradandót alkotott. Kitartása, szorgalma magyarázatára álljon itt egy önvallomás, amely az 1896 októberében a fáklyás-zenés felvonuláson elmondott beszédéből való: „Én uraim, higgyék el, valódi rabszolgája vagyok a belső sugallatnak. Ez valódi zsarnokom, mely nyugodni nem hagy. De ezért jól érzem magamat, mert édes nekem annak engedelmeskedni. Az nemcsak követel, hanem egyszersmind erőt is ad a munkára, mellyel nyomban jutalmaz. De a jutalommal szemben áll a rettenetes büntetés, mely a munkátlanságot követi.”

Könyvírások

„Több erdész azon kérdésre: hol és minő erdészeti magyar tankönyvek kaphatók? Csak azt felelhetjük, hogy ily tankönyvek még nem léteznek.” – olvashatjuk az Erdészeti Lapok 1870. évi számában.³²⁴ A XIX. század elején-közepén, a tervszerű erdőgazdálkodás kibontakozása idején az erdészeti szakismeretek szélesebb körben való elterjesztésének legfőbb akadálya az volt, hogy többnyire nem álltak rendelkezésre magyar nyelvű szakkönyvek. A korábbi időkből volt ugyan egy-két erdészeti tárgyú könyv, s a mezőgazdasági ismereteket taglaló munkákban is lehetett erdészeti alapismereteket találni, de alapvetően hiányzott a magyar nyelvű erdészeti szakirodalom. Az Országos Erdészeti Egyesület volt az, amelyik felismerte a hiányt, amelyet két úton-módon lehetett pótolni: egyrészt az előrehaladottabb külföldi országokban megjelent szakmunkák hazánkra is alkalmazható eredményeinek átvételével, másrészt a hazai gyakorlatban már sikerrel művelt módszerek összegyűjtésével. Az első esetben elsősorban a bőséges német erdészeti szakirodalom nyújtott forrást, a második esetben az egyesületi közgyűlések alkalmával fölvetett és megtárgyalt szakmai témák kínáltak lehetőséget. A magyar nyelvű szakirodalom és ezzel együtt a magyar nyelvű erdészeti szaknyelv megteremtése, fejlesztése és fenntartása leginkább a selmeci akadémia oktatóira hárult, de jelentős szerepet vállalt néhány kiemelkedő gyakorlati szakember is. Ezen a téren az építkezés 1868-ban kezdődött el a magyar-német és német-magyar erdészeti műszótár³²⁵ megjelentetésével, amely a hiányzó tankönyvek, később a speciális témákat tárgyaló szakkönyvek közreadásával folytatódott. Ebbe a munkába kapcsolódhatott be Fekete Lajos rögtön az elején, s bátran kijelenthetjük, hogy ő az, aki az elkövetkező közel fél évszázadban a legtöbbet tette a magyar nyelvű erdészeti szakirodalom megteremtése, kiépítése terén! Említést érdemel, hogy a selmeci társszakmában, a bányászatban hasonló (magyarosító) munka folyt, ugyanis Péch Antal 1879-ben Selmechányán adta ki a „Magyar és német bányászati szótár” című könyvét³²⁶.

Az idős korában is fáradhatatlanul alkotó Fekete Lajos dolgozószobájában (SOE KKL)

A kezdeti sikereken³²⁷ felbuzdulva az Országos Erdészeti Egyesület még nagyobb lendülettel igyekezett a magyar erdészeti szakirodalom megerteremtéséért vívott erőfeszítéseit folytatni. A „haza bölcse”, Deák Ferenc 1876-ban bekövetkezett halála után Tisza Lajos egyesületi elnök javaslatára az 1876. január 31-én tartott választmányi ülésen határozták el, hogy a kiadási költségek és a szerzői tiszteletdíjak biztosítására állandó pénzügyi alapot hoznak létre, amely jól működő vállalkozás a Deák Ferenc Alapítvány nevet kapta. Ezen alapítvány célját Bedő Albert, az egyesület akkori titkára az alábbiakban fogalmazta meg: „Célja az, hogy az egyesület szellemi működésére és illetőleg a magyar erdészeti irodalom fejlesztésére szükséges alapítvány e célra folytonosan rendelkezésre álló és évenkénti jövedelmet szolgáltató kamatot hozzon. Ezen alapítvány 10.000 forintban lett megállapítva, melynek évenkénti kamata 550 forint, mely körülbelül 100 db. aranyra felel meg. Ezen alapítvány létesítése által 100 db. arany vagy 550 forint pályadíj lesz évenként kifizethető, a mi kétségkívül lényeges befolyást fog az erdészeti irodalom további fejlesztésére gyakorolni.”³²⁸ Megjegyzendő, hogy a Deák Ferenc Alapítványt maga Fekete Lajos is többször támogatta önkéntes pénzadománnyal.³²⁹

Az Országos Erdészeti Egyesület által kiadott, a Deák Ferenc Alapítványból támogatott Fekete Lajos-féle könyvek

Mű címe, megjelenési éve	Tiszteletdíj
A közérdész (1873) [Társszerző: ILLÉS NÁNDOR]	200 forint
Az erdőbecslés tan kézikönyve (1882) [Társszerző: SÓLTZ GYULA]	100 arany
A tölgy és tenyésztése (1888)	100 arany
A Magyarországon előforduló főbb fánemek csemetéinek termesztése és ültetése (1889)	50 arany
Erdészeti növénytan I–II. (1891, 1896)	200 arany
Az erdei vetésről és ültetésről (1893)	40 arany
Az erdőbecslés tan kézikönyve (1893) [Társszerző: SÓLTZ GYULA]	100 arany

Az Országos Erdészeti Egyesület (OEE) által kiadott további Fekete Lajos-féle könyvek

Mű címe, megjelenési éve	Megjegyzés
Az erdő ápolásáról és használatáról, annak megalapításától a letarolás idejéig (1895)	OEE kiadása
A szálalóerdők berendezése (1897)	OEE kiadása
Az erdők berendezése (1898)	OEE kiadása
A vágásra érett erdő kihasználása (1898)	OEE kiadása
Az erdészeti vagy növénytan tekintetben nevezetesebb fajok tenyésztési határainak megállapítása (1898)	OEE kiadása
Az erdők felújítása kapcsolatban azok rendszeres kihasználásával (1899)	OEE kiadása
Népszerű erdészeti növénytan beszélgetésekben (1901–1905)	OEE kiadása

Más forrásból kiadott Fekete Lajos-féle könyvek

Mű címe, megjelenési éve	Megjegyzés
Erdőértékszámítástan (1874)	Önerőből
A Mezőség kopárainak befásítása (1876)	Erdélyi Gazdasági Egylet támogatásával
Az erdővédelem körvonalai (1877)	Önerőből
Erdészeti rovartan (1878)	Önerőből
Beszélgetés az új erdőtvényről (1880, 1881)	Erdélyi Gazdasági Egylet támogatásával
Az emberi trágya a mezőgazdaságban (1881) [Társszerző: NIKEL (SZÉCSI) ZSIGMOND]	Erdélyi Gazdasági Egylet támogatásával
Erdészeti talajtan (1882)	Önerőből
Talajtan (1891)	Önerőből
Erdőértékszámítástan (1892)	Önerőből
Erdészeti nyereségszámítástan (1900)	Önerőből
Erdőrendezéstan (1903)	Önerőből
Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén I-II. (1913) [Társszerző: BLATTNY TIBOR]	M. Kir. Földművelésügyi Minister kiadványa
Die Verbreitung der forstlich wichtigen Bäume und Sträucher im Ungarischen Staate I-II. (1914) [Mitverfasser: TIBOR BLATTNY]	M. Kir. Földművelésügyi Minister kiadványa

A tankönyvek és a kézikönyvek íratásán – tehát a komolyabb szakirodalom megteremtésén – túl az Országos Erdészeti Egyesület arra is tekintettel volt, hogy a nem szakemberek is kellő ismereteket szerezzenek az erdőről, az erdőgazdálkodásról. Ez a vállalkozás kétféle alakban öltött testet: egyrészt az átlagos műveltséggel rendelkezők részére egy igényesebb, de nem kimondottan szaktudományos ismeretterjesztő sorozat megindításában és könnyen hozzáférhető módon, olcsó áron, másrészt a kevésbé művelt rétegeknek, különösen a parasztságnak a legelemibb erdészeti tudnivalókat a nép nyelvén és mesélő stílusban, ingyen terjesztett formában. Ez utóbbi volt az „erdészeti ponyva”, amely három füzetének összeállításához nem volt köze Fekete Lajosnak. Az előbbi esetében viszont az ő tollából öt füzet jelent meg, s egyedül ő volt az, aki vállalta a fáradságot népszerűsítő kiadványok összeállítására, s mindössze két koronáért ezekhez jutottak el ezek a kiadványok.

Cikkírások

Sem belföldön, sem külföldön nem volt még akkoriban nagyszámú periodika, amelyekben publikálni lehetett volna. Fekete Lajos megragadta az alkalmat, s időnként nem szakmai lapokba is írt, ezzel is kihasználva a népszerűsítés lehetőségét, amivel bizonyos könyvei terén is sikereket ért el. Az alábbiakban röviden bemutatjuk azokat a lapokat, amelyekben publikációi jelentek meg:

C[Z]entralblatt für das gesammte Forstwesen

1875-től megjelenő folyóirat, amely 2011-től Austrian Journal of Forest Science névre hallgat. A Hochschule (Univerzität) für Bodenkultur kiadásában jelent/jelenik meg, Ausztria tradicionális erdészeti periodikája. A havilap 1918-ig rendszeresen beszámolt a magyarországi erdészeti szakkörökben történt változásokról is. Fekete Lajosnak az ebben a periodikában megjelent írásai, illetve a róla szóló híradások eddig ismeretlenek voltak a hazai körökben készült, Fekete Lajos életét és munkásságát ismertető művekben, publikációs jegyzékekben.

Erdélyi Gazda

Az Erdélyi Gazdasági Egylet (EGE, 1939-től Erdélyi Magyar Gazdasági Egylet, EMGE) hivatalos lapja, mezőgazdasági folyóirat, amelyet Kolozsvárott 1869-ben alapítottak. 1945-ig élt, majd 1989 után indították újra. Eredetileg kéthetenként, olykor hetenként, 1920 után rendszeresen havonként egyszer jelent meg. 1918 októberétől 1920 júniusáig megjelenése szünetelt. Célja a korszerű mezőgazdasági ismeretek terjesztése, a falu életének vizsgálata, a lapkiadó egyesület mozgalmi életének tükrözése volt. A lap hatása jelentős, szinte valamennyi erdélyi faluba eljutott, ahol magyarul olvastak. Könyvsorozat kiadásával is próbálkozott (Az Erdélyi Gazda Könyvtára), de művelődéspolitikai jelentőséggel inkább az évi mellékletként megjelenő „Az Erdélyi Gazda Naptára” bírt, amely a mezőgazdasági tárgyú írásokon kívül sok szépirodalmi és tudományszerűsítő anyagot is közölt.

Az Erdélyi Gazdában egyébként nagyon kevés erdészeti témájú cikk van, ami részben annak tudható be, hogy hosszú időn keresztül tartotta magát az a nézet, miszerint az erdélyi erdőgazdálkodáshoz elegendő az „éles fejsze, tompa ész”. Bár a kolozsmonostori gazdasági tanintézetnek volt erdész tanára, ők alig-alig publikáltak, egyedül Székely Mihály, akitől több írás látott napvilágot. Ébner Sándor mezőgazdasági gazdatiszt Tisza László birtokán pedig az Erdélyi Gazda 1875. évi 7. évfolyamában közölt a fűz, kőris, nyár és akác fafajokról külön-külön, a Mezőség befásítása érdekében írásokat.

Erdészeti Kísérletek

Az 1898-ban létesített Erdészeti Kísérleti Állomás hivatalos – Selmechányán alapított – folyóirata, 1899–1918 között Fekete Lajos tanártársa, Vadas Jenő szerkesztette, majd megjelenése 1926-ig szünetelt. 1951-től neve Erdészeti Tudományos Intézet Évkönyve, majd 1954–2010 között Erdészeti Kutatások lett. 2011-ben egyesült az Erdészeti és Faipari Tudományos Közleményekkel, s Erdészettudományi Közlemények néven jelenik meg. E periodika kezdeti időszakában az Erdészeti Lapok is közölt még tudományos cikkeket, mely szerepet fokozatosan vett át az Erdészeti Kísérletek, amelyekben már hosszabb tanulmányok is megjelenhettek magyar nyelven.

Erdészeti Lapok

1862-ben – Selmechányán, Lorber Ferenc könyvnyomdája kiadásában – indította meg Wagner Károly és Divald Adolf, az ország második, ma is élő legrégebbi periodikája. A folyóirat célja a magyar nyelvű erdészeti irodalom megismertetése, a magyar szaknyelv fejlesztése, a szakmai képzettség fokozása és az erdészeti szakszemélyzet összefogása volt. Havonta jelent/jelenik meg, 1907–1917 között viszont havonta kétszer látott napvilágot. A folyóirat tulajdonosa 1862–1873 között Wagner Károly volt, ezután az Országos Erdészeti Egyesület kiadásában jelent meg. 1862–1871 között Fekete Lajos tanártársa, Wagner Károly, 1871–1900 között Bedő Albert, 1900–1925 között Bund Károly szerkesztette. Fekete Lajos legtöbb írása ebben a lapban látott napvilágot.

Közgazdasági Értesítő

Az 1876-tól heti három alkalommal megjelenő értesítő a Földmívelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium hivatalos lapjaként indult, majd megjelenetése a minisztérium 1889-ben történt kettéválása után a Kereskedelemügyi Minisztérium kebelén belül folytatódott. Ettől kezdve heti kétszeri alkalommal jelent meg. A miniszteri rendeleteken, határozatokon túl a kereskedelmi cégek bejegyzéseit, szabadalmakat, védjegyeket, szerzői jogokat lehetett benne nyomon követni, de a személyi változások, valamint az újtjelentések is tanulmányozhatók voltak benne. Fekete Lajos a minisztériumtól a hazai erdőségek tanulmányozására 1882–1884 között kapott támogatást, amely útjairól e periodika hasábjain öt jelentésben számolt be.

Magyar Erdész

1901-től a Borsod–Gömör–Heves megyék Erdészeti Egyesületének hivatalos lapjaként kéthetente adták ki, jó egy évtizedig állt fenn. E folyóiratban megjelentek az Országos Erdészeti Egyesület által képviselt erdészetpolitikai nézetekkel vitakozó írások is, amelyek az Erdészeti Lapokban nem láthattak napvilágot. Fekete Lajos egyik írói álnevéen (Ardai) egyetlen cikket jelentetett meg benne, amely egy korábbi tanulmány helytelen megállapításaira válaszol.

Magyar Föld és Gazdasági Lapok

1849-től Gazdasági Lapok néven jelent meg, 1881-től egyesült a Magyar Föld című lappal, s 1885-ig ezen az összetett néven látott napvilágot. Jelentős szerepe volt az új mezőgazdasági eljárások és találmányok ismertetésében, népszerűsítésében, továbbá közreadta a gazdasági egyesületek híreit, gazdasági és kereskedelmi tudósításokat is. A Fekete Lajos által jegyzett Erdészeti talajtan című könyvből egy mutatóvány jelent meg benne.

MTA Matematikai és Természettudományi Értesítő

A Magyar Tudományos Akadémia 1861-ben indult, s 40 kötetben kinyomtatott Matematikai és Természettudományi Közlemények c. folyóiratának utódja, amely 1882-től egészen 1944-ig ezen a néven jelent meg. Az Akadémia III. Osztályának (Matematikai és Természettudományi) folyóirataként összesen 62 kötete látott napvilágot, amelyben a hosszabb tanulmányok mellett rövidebb közlések is helyt kaptak. Fekete Lajos az MTA III. osztályának 1911. június 19-én tartott ülésén elhangzott akadémiai székfoglalója jelent meg benne.

Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Közlései

A Bányászati és Kohászati Lapok mellékleteként 1897–1902 között hat évfolyama jelent meg, havonta kétszer adták ki. Fekete Lajos a Bányászati és Kohászati Palota átadásánál mondott beszéde jelent meg benne.

Selmecbányai Gyógyászati és Természettudományi Egyesület Évkönyve

Az 1870-ben alapított egyesület periodikája, amelyet többnyire évente adtak ki Selmecbányán. Sajnos a teljes sorozat hazánkban nem érhető el, így Fekete Lajosnak sem az egyesületben végzett tevékenysége, sem a periodikában megjelent közlései teljes mértékben nem göngyölíthetők fel. Három olyan, az egyesületben tartott előadásáról tudunk, amelynek teljes terjedelmében itt jelent meg a szövege.

Selmecbányai Híradó, Selmecbányai Hírlap

1890. július 1-jén jelent meg az első száma, s 19 évfolyama látott napvilágot ennek a fontos társadalmi hetilapnak, amelyet Vörös Ferenc szerkesztett. 1910-től Selmecbányai Hírlap néven 1918 végéig tájékoztatta a selmeci polgárságot a város és környéke eseményeiről. Fekete Lajosnak az Erdészeti Palota felavatásakor elmondott beszéde, illetve a főiskola áthelyezésével kapcsolatos véleménye jelent meg benne, de sok lapszámában számos információ is található róla.

Természettudományi Közlöny

Európa egyik legrégebb tudományos ismeretterjesztő folyóirata, amelyet a Természettudományi Társulat gondoz, első száma 1869 januárjában jelent meg. A folyóirat a századfordulóig számos eredeti tudományos cikket is közölt, miután a szócikkek a XX. század elejétől fokozatosan átkerültek az egyes tudományágak szaklapjaiba, a lap fő profilja a természettudományok kutatási eredményeinek népszerűsítése lett. 1968-tól Természet Világa néven lát napvilágot. Egy rövid nyelvészeti vonatkozású hozzászólása, és egy, a Selmecbányai Gyógyászati és Természettudományi Egyesületben elhangzott előadásának kivonata kapcsolódik Fekete Lajos nevéhez.

FEKETE LAJOS SZERZŐSÉGÉVEL MEGJELENT KÖZLÉSEK NÉVALÁÍRÁSAI

A periodikákban való publikálás során elsősorban a nagyobb terjedelmű cikkek esetében találjuk a teljes szerzőnév (Fekete Lajos) megadását, a rövidebb közlemények terén főként a szerzőnév valamilyen mértékű rövidítésével (Fekete L., Fekete, F. L., Fe., F.) találkozunk. A publikációs jegyzék teljesebbé tétele során történt aprólékos felderítő munka közben különösen a monogramok (F. L., Fe., F.) okoztak gondot, amelyek akár más szerzőre is vonatkozhatnak. Különösen az Erdészeti Lapok és az Erdélyi Gazda folyóiratok esetében ezért lehetnek olyan cikkek, amelyek ezen okok miatt maradtak ki, vagy éppen (tévesen) kerültek be.

Fekete Lajos hét esetben, kényes témákban, személyeket érintő kritikákban írói álnéven publikált, amelyek közül öt esetben használta az Ardai (tévesen egy helyen Andai, az Erdészeti Lapokban, a Magyar Erdészben, az Erdélyi Gazdában), egy-egy esetben pedig a Tordai (az Erdélyi Gazdában) és az – e. – s. (az Erdélyi Gazdában) álneveket. A Tordai írói álnév teljes bizonyossággal Fekete Lajos szülővárosa nevéből származik, amelyet – nem véletlenül – az Erdélyi Gazda folyóiratban alkalmazott. Az – e. – s. nagy valószínűséggel a Fekete vezetéknev és a Lajos keresztnév utolsó betűiből tevődik össze, a cikksorozat első részében a szerkesztőség a lábjegyzetben megjegyezte, hogy „Elsőrendű szakember tollából közöljük az új erdőörvény népszerű ismertetését és azt érdeklődő t. olvasóinknak kiváló figyelmébe ajánljuk”, amely megerősíti, hogy róla van szó.

Írói álnéven közreadott munkái

- A talajbaktériumok működése s ennek mező- és erdőgazdasági fontossága. [Lapszemle.] [Andai (sic!) írói álnéven.] – Erdészeti Lapok, 1906, 45(2): 175–180.
- Az államerdők eladásának kérdéséhez. [Ardai írói álnéven.] – Erdészeti Lapok, 1875, 14(7): 307–311.
- Az államerdők eladásának kérdéséhez. [Ardai írói álnéven.] – Erdélyi Gazda, 1875 (július 30.), 7(31): 245–246.
- Könyvismertetés. (Girókuti Ferencz és Kozooca Tivadar: A fák alak- és fejlődéstana.) [Ardai írói álnéven.] – Erdészeti Lapok, 1881, 20(7): 532–537.
- Egy eddig nem ismertett fatömegbecslési mód. [Ardai írói álnéven.] – Magyar Erdész, 1901, 1(12): 220.
- A Mezőség befásítása és az erdő-törvényjavaslatban tervezett erdőfelügyelők. [Tordai írói álnéven.] – Erdélyi Gazda, 1877 (január 26.), 9(4): 40–42.
- Beszélgetés az új erdő-törvényről. I. rész: Az erdő-törvényjavaslat létrejötte; II. rész: Az erdőre vonatkozó korábbi törvényeinkről; III. rész: Az új erdő-törvény szükségé és felosztása; IV. rész: Az első cím tárgyá és felosztása fejezetekre; V. rész: A feltétlen erdőtalajról, erdőégés és rovarpusztításról; VI. rész: Különös határozatok az állam, a törvényhatóságok, a községek, az egyházi testületek és egyházi személyek, az alapítványok, hitbizományok és közbirtokosságok erdeiről; VII. rész: Az erdőrendészeti hatóságokról és közegekről, az erdőbirtokosok által saját erdeikben elkövetett erdőrendészeti áthágásokról, a hatóságokról, az illetékességről és eljárásról előbbiekre nézt; VIII. rész: Az erdei kihágásokról; IX. rész: Különös határozatok, a bíróságokról, az illetékességről és az eljárásról erdei kihágások esetében; X. rész: Kopár területek beerdősítéséről; XI. rész: Az erdei termékek szállításáról; XII. rész: Az országos erdei alapról, zárhatározatok. [– e. – s. írói álnéven.] – Erdélyi Gazda, 1880 (május 4., 18., június 8., 22., július 6., augusztus 3., 17., szeptember 7., 21., október 5., 19., november 16.), 12(18): 142–144., (20): 160–161., (23): 184–185., (25): 197–199., (27): 213–215., (31): 245–246., (33): 261–263., (36): 285–287., (38): 301–303., (40): 317–319., (42): 333–335., (46): 368–369.

Bizonytalan szerzőségű munkák

Az Erdélyi Gazda c. folyóiratban két olyan, F. és F.L. monogrammal ellátott kisebb közlemény jelent meg, amelyek esetében nem lehetett egyértelműen eldönteni, hogy valóban Fekete Lajos tollából származnak-e:

F.: Az erdőpusztítás egy szomorú példája. – Erdélyi Gazda 1885. 17. évf. 22. szám (június 2.) 202. o.

F.L.: Az erdő befolyása a lég nedvességére. – Erdélyi Gazda 1886. 18. évf. 9. szám (május 1.) 106. o.

Szakírói tevékenység a publikációk tükrében – Fekete Lajos szakírói tevékenységének súlypontjai

A selmeci akadémián / főiskolán oktatott diszciplínákhoz kapcsolható könyvei és cikkei

Általános erdészet

Egyetlen, átfogó jellegű erdészeti szakmunka került ki Fekete Lajos kezei közül, amit Illés Nándor tanártársával együtt írt [1, 2]. A közerdész című könyvüknek azonban hamar vetélytársa akadt, ugyanis Bedő Albert 1874-ben megjelentette az Erdő-őr elnevezésű könyvét,³³⁰ amit 1912-ig további nyolc kiadás követte. Vélhetően Bedő országos elismertsége, a versenyhelyzet elkerülése miatt »A közerdész« későbbi kiadása nem vált lehetségessé.

- [1] A közerdész. Gyakorlati útmutatás az erdészeti műszaki segédszemélyzet számára egyszersmind az erdészet rövid vázolata kisebb birtokosok és gazdasági tanintézetek használatára. Az Országos Erdészeti Egyesület által 200 forint pályadíjjal jutalmazott munka. Társszerző: ILLÉS NÁNDOR. – Khór és Wein könyvnyomdája, Budapest, 1873, 231 o.
[2] Mutatvány Fekete Lajos és Illés Nándornak „Köz-Erdész” című művéből. – Erdészeti Lapok, 1874, 13(4): 167–181.

Talajtan és éghajlat

Fekete Lajos tanulmányai e témakörben – egy kivétellel – a tanszékváltásig, 1892-ig jelentek meg. Még a Növénytan-Érdőtenyésztési tanszék elfoglalása előtt, azaz 1872-ig rendelkezési állományban lévő rendkívüli tanárként, légtüneti észleletei, azaz meteorológiai megfigyelései emelendők ki, amelyeket Selmecen végzett az 1868–1869. években [4, 5, 6, 8]. Utána tanártársa, Schwartz Ottó gyűjtött meteorológiai és éghajlati adatokat e területről, s a készülő Selmecbánya monográfiájához ő írta meg a Selmecbánya klímája című fejezetet.³³¹ Fontos adalékokat találunk az 1876. évben fellépett májusi fagyhatást és a botanikus kertben tenyésztett fajok érzékenységet elemző cikkében is [9, 10]. Az 1911-ben napvilágot látott és az Erdélyi-medence klímájával foglalkozó dolgozata a növényföldrajzi megfigyelések mellékterméke, szintén nagyon sok klimatológiai adatot, következtetést találunk a Blatny Tiborral közösen jegyzett nagy művében is [23].

Talajtani vonatkozásban kiemelendő a hamuval történő trágyázásra tett kísérlete [7, 14], amelyről az osztrák szaklap is referátumot közölt.³³² Érdekes, hogy az 1885. január 16-án tartott akadémiai tanácsülés 6., elfogadott napirendi pontjában³³³ Fekete Lajos indítványa az volt, hogy az akadémiai polgárokat utasítsák a kályhahamu begyűjtésére és díj ellenében való beszolgáltatására, a kisblyei pagony trágyázása céljából. Az egyik legkülönlegesebb témájú dolgozatát Szécsi Zsigmonddal együtt szintén a trágyázás témakörében írta, a mezőgazdaságban az emberi trágya felhasználhatóságát járták körbe [12]. E pályamunka nemcsak cikksorozat, hanem önálló könyv alakban is megjelent [1].

E témacsoportban mindenképpen legjelentősebb műve az Erdészeti talajtan című könyv saját költségen történő megjelentetése 1882-ben, amely bővített, átdolgozott, 1891-ben Talajtan címmel megjelent változata már nemcsak erdészeti célokat szolgált, hanem általánosan alkalmazható volt valamennyi vonatkozó szakterületen [2, 3, 15, 21].

A Debrecen környéki homoki tölgyesek főképp legeltetéssel és kaszálással való kiélésére külön tanulmányban hívta fel a figyelmet, s a talajok összehasonlító vizsgálatát is tervbe vette, de utóbbi eredményéről nincs tudomásunk [22].

Fekete Lajos e téren is élt a népszerűsítés lehetőségével. Az erdélyi parasztság számára az Erdélyi Gazda folyóiratban az 1880-as évek legelején több cikket jelentetett meg, amelyek az általános és szükséges talajtani ismereteken túl az Erdélyi-medencében az erdőirtások és a kíméletlen legeltetések nyomán fellépő vízmosásokkal, azok megkötésével is foglalkoztak [13, 16–20].

- [1] Az emberi trágya a mezőgazdaságban. Az Erdélyi Gazdasági Egylet által jutalmazott pályamunka. Társ szerző: NIKEL (SZÉCSI) ZSIGMOND. – Kiadja az Erdélyi Gazdasági Egylet, Nyomatott Gámán János örökösainél, Kolozsvár, 1881, 32 o. + 2 tábla.
- [2] Erdészeti talajtan. – Kiadta özv. Joerges Ágostonné, Selmecz, 1882, 184 o.
- [3] Talajtan. Második, teljesen átdolgozott és bővített kiadás. – Joerges Ágost özv. és fia kiadása, Selmeczbánya, 1891, 210 o. + 1 térkép.
- [4] Légtüneti észleletek Selmeczen 1868. – Erdészeti Lapok, 1868, 7(3): 143–144., (10): 452., (11): 489–490.
- [5] Az 1868-ik évben, Selmeczen tett légtüneti észleletek összevonása. – Erdészeti Lapok, 1869, 8(2): 56–57.
- [6] A fák virágzására és a gyümölcsérésre szükséges melegösszeg. – Erdészeti Lapok, 1869, 8(2): 57–60.
- [7] Hamualkatrészek a talajban. – Erdészeti Lapok, 1869, 8(2): 76–77.
- [8] Légtüneti észleletek Selmeczen 1869. – Erdészeti Lapok, 1869, 8(5): 203–204., (8–9): 357–358.
- [9] A múlt évi fagy hatása a selmeczi erdőakadémia tankerteiben tenyésztett fanemekre. – Erdészeti Lapok, 1877, 16(2): 73–84., (3): 154–169.
- [10] Még valami a múlt évi májusi fagyról. – Erdészeti Lapok, 1877, 16(9): 534–537.
- [11] Észleletek az erdőknék a hóolvadásra gyakorolt befolyása felett. – Erdészeti Lapok, 1880, 19(2): 89–98.
- [12] Az emberi trágya a mezőgazdaságban. [Pályamunka.] Társ szerző: Nickel (Szécsi) Zsigmond. – Erdélyi Gazda, 1881 (április 26., május 3., 10., 17., 24.), 13(17): 129–130., (18): 138–140., (19): 145–147., (20): 153–155., (21): 161–162.
- [13] Vízmosságok megakadályozása vízszintes árkok által. – Erdélyi Gazda, 1881 (július 5.), 13(27): 212.
- [14] A hamu hatása az elültetett csemetékre. – Erdészeti Lapok, 1882, 21(1): 64.
- [15] Párhuzam a talajban véghezmenő physikai és vegyi folyamatok és a szerves élet közt. [Részletek az Erdészeti talajtan c. könyvből.] – Erdészeti Lapok, 1882, 21(6): 524–528.
- [16] A talaj feladata, keletkezése és nemei. – Erdélyi Gazda, 1882 (június 6.), 14(23): 185–186.
- [17] A talaj berszerkezete. – Erdélyi Gazda, 1882 (június 20.), 14(25): 202–203.
- [18] A talajban véghez menő physikai folyamatok. – Erdélyi Gazda, 1882 (július 4.), 14(27): 217–218.
- [19] A talaj vastagságának és berső minőségének változásai. – Erdélyi Gazda, 1882 (július 18.), 14(29): 234–235.
- [20] A gazda kötelessége a talaj iránt. – Erdélyi Gazda, 1882 (augusztus 8.), 14(32): 261–262.
- [21] A talajban véghez menő physikai és vegyi folyamatok áttekintése. [Mutatvány Fekete Lajos kir. erdőtanácsos és selmeczi akad. tanár „Erdészeti talajtan” című munkájából.] – Magyar Föld és Gazdasági Lapok, 1882 (április 9.), 34(15)³³⁴.
- [22] A debreczeni erdők és a talaj elszegényedésének elmélete. – Erdészeti Lapok, 1887, 26(10): 814–816.
- [23] A Bihar-hegység befolyása az Erdélyi Medence klímájára. – Erdészeti Lapok, 1911, 50(1): 9–13.

Erdészeti növénytan

Fekete Lajos növénytani munkássága nemcsak erdészeti körökben ismert, hanem a hazai és külföldi botanikusok körében is. S ez az a nagy tématerület, amely művelése túlnyúlik a tanszékváltáson, s egészen haláláig tartott.

A Növénytani–Erdőtenyésztéstani tanszéken eltöltött időszak kétségkívül legnagyobb vállalkozása a Rejtő Adolf és Mágócsy-Dietz Sándor tanársegédjeivel összeállított Erdészeti növénytan I. és II. kötete [1–4]. Érdekes szakmai polémiában vett részt a vörösfenyő törzsének görbesége kapcsán (lásd részletesen »Egy mára elfeledett műfaj – szakmai viták az Erdészeti Lapok hasábjain« fejezetben) [8]. Kevesen tudják, hogy a selmeczi Felső botanikus kertben még ma is látható hegyi mamutfenyők szaporítóanyagának beszerzése, a csemeték megnevelése, kiültetése és gondozása Fekete Lajos érdeme [9].

Roth Gyula azt írta a Fekete Lajosról írott megemlékezésében,³³⁵ hogy csak magyar nyelven publikált.³³⁶ Neki sem volt tudomása arról, hogy a nekrológnak helyt adó lap korábbi számaiban három német nyelven írott tanulmány látott tollából napvilágot, melyek mind botanikai témájúak [5–7].

Szisztematikai munkásságának egyik terméke a barkócaberkenye egyik változatának felismerése és ismertetése [10], de valójában a tölgykutatói, s azok eredményeinek gyakorlati vonatkozásai tették őt e téren ismertté és elismertté. Ő volt az, aki a nép körében már ismert fehér és vörös cserre felhívta a szakközönség figyelmét, további megfigyelésekre, vizsgálatokra buzdította őket. Cikkében még nem foglalt állást arról, hogy önálló fajoknak („válnfaj”), változatoknak („változvány”) vagy esetleg az akkor még kevésbé ismert hibridizáció termékeinek kell őket tekinteni. Ebben a tanulmányban a másik tölgyalak, amelyre a figyelmet irányította, a kocsányos tölgy alakkörébe tartozó ún. fekete tölgy, amely szintén ismert volt a nép körében. Valójában a későn fakadó változatról volt szó, amely ismerete a későbbiekben több gyakorlati szakember tollából született cikk révén jelentősen gyarapodott. E gyarapodás érdekében e cikkében is, miként többször más tanulmányában, együttműködésre buzdította a szaktársakat: „Nyújtsatok tehát segédkezet hazánk erdészei, szaktársaink, hogy honunk tölgyfajai és fajtái végre ismerve legyenek! Hogy felderítsük a homályt, mely a tudomány e terét beburkolja. Nektek kell e térnek minden zugát felkutatni, hogy a növénytan szakférjainak kalauzsképen szolgálhassatok! Ki tudja, mely haszon fog háramlani a válfajok ismeretéből a gyakorlatra is!” [11]. A magyar tölgy a helyi lakosság körében Erdélyben viszont kevésbé volt ismert, ezért az Erdélyi Gazda folyóiratban igyekezett ráirányítani a figyelmet [12]. S ez az a tölgyfaj, amelynek csekély változatossága bizonyos botanikusokat önálló fajokként való elkülönítésre ösztökélte, amely heves szakmai vitában Fekete Lajos tudományos és gyakorlati ismereteket felsorakoztató tanulmánya döntő jelentőségű volt [16]. Tölgykutatói munkásságára a koronát mindenképpen »A tölgy és tenyésztése« című monografikus feldolgozásával tette fel [17, 18].

Fekete Lajos érdekes, a mai napig kellően meg nem magyarázott jelenséget feszegetett a növényekben történő vízállítással kapcsolatos cikkeiben [14, 15].

Már jóval tanszékváltása előtt, 1870-es évektől, fiatal oktatóként fogott hozzá a magyarországi fa- és cserjefajok horizontális és vertikális elterjedési viszonyainak, összefüggéseinek feltárásához. Ez volt az a kutatómunka, amely egészen haláláig tartott, s a Blattny Tiborral közösen megjelentetett kétkötetes, magyar és német nyelven napvilágot látott művet, valamint akadémiai székfoglalójának tárgyát eredményezte [5, 13–29].

Természetesen e tárgykörben sem maradt el a népszerűsítő tevékenység, mi több, itt hág csúcspontra a »Népszerű erdészeti növénytan beszélgetésekben« három füzetével [30].

- [1] Erdészeti növénytan. I. kötet. Általános növénytan. Társ szerzők: MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR és REJTŐ ADOLF. Az Országos Erdészeti Egyesület Deák Ferencz-Alapítványából 200 arannyal jutalmazott pályamunka. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, A Pesti Lloyd-Társulat Könyvsajtója, Budapest, 1891, XXIII + 529 o. + 553 kép.
- [2] Erdészeti növénytan. II. kötet. Növényrendszertan, részletes növénytan, növényföldrajz. Társ szerző: MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR. Az Országos Erdészeti Egyesület Deák Ferencz-Alapítványából 200 arannyal jutalmazott pályamunka. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, A Pátria könyvsajtója, Budapest, 1896, IV + 31 + 1336 o. + 613 kép.
- [3] A fák visszaszerző képességének nyilvánulása erőszakos sérülések folytán. [Mutatvány a Fekete L. és Mágócsy Dietz S. által Rejtő A. közreműködésével írt »Erdészeti Növénytan« című 200 arannyal jutalmazott pályamunkából, mely e napokban került ki a sajtó alól.] – Erdészeti Lapok, 1891, 30(9): 647–658.
- [4] A vörös fenyő és fajai (Larix Lk.) [Mutatvány Fekete L. és Mágócsy-Dietz S. „Erdészeti növénytan, II. k. Növényrendszertan. Részletes növénytan. Növényföldrajz” című munkájából.] – Erdészeti Lapok, 1897, 36(3): 159–175.
- [5] Zur Verbreitung einiger Baumarten in den Ostkarpathen. – Centralblatt für das gesammte Forstwesen, 1875, 1: 577–581.

- [6] Die Wirkung des heurigen Frostes auf die Holzgewächse im botanischen Garten der Forstakademie zu Schemnitz. – Centralblatt für das gesammte Forstwesen, 1876, 2: 474–478.
- [7] Die Reproductionsfähigkeit der Keimpflänzchen. – Centralblatt für das gesammte Forstwesen, 1877, 3: 49.
- [8] A vörösfenyő törzsek görbeségének oka. – Erdészeti Lapok, 1880, 19(5): 337–348.
- [9] Egy serdülő Sequoia (Wellingtonia) gygantea Endl. hazánkban. – Erdészeti Lapok, 1887, 26(10): 896–899.
- [10] A barkóczaának egy válfaja. – Erdészeti Lapok, 1889, 28(1): 105–106.
- [11] Két új tölgyfajta. – Erdészeti Lapok, 1881, 20(5): 346–349.
- [12] A Magyar tölgy (Quercus Conferta Kitaibel). – Erdélyi Gazda, 1881 (október 18.), 13(42): 331.
- [13] A bánági fásnövények elterjedéséről. – Selmechányai Gyógyászati és Természettudományi Egyesület Évkönyve, 1883, 11–13. o.
- [14] A víz felemelkedésének okairól a növényekben. – Természettudományi Közlöny, 1884, 16(178): 266.
- [15] A víz felhágásának okai a növényekben. – Selmechányai Gyógyászati és Természettudományi Egyesület Évkönyve, 1884, 6–13. o.
- [16] A Quercus conferta Kit., a Quercus Hungarica Hubeny és a Quercus Farnetto Ten. ugyanaz. – Erdészeti Lapok, 1886, 25(6): 456–461.
- [17] A tölgy és tenyésztése. Az Országos Erdészeti Egyesület Deák Ferencz Alapítványából 100 arannyal jutalmazott pályamunka. 80 fametszettel. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Nyomatott a Magyar Királyi Államnyomdában, Budapest, 1888, 203 o.
- [18] Hazánk tölgyesei. [Mutatvány szerzőnek „A tölgy és tenyésztése” című 100 darab arannyal jutalmazott pályamunkájából, mely az Országos Erdészeti Egyesület kiadásában közelebbről fog megjelenni.] – Erdészeti Lapok, 1888, 27(1): 1–24.
- [19] Közlemények a magyarországi főfajok tenyésztési határaitól és az erdőművelés köréből. – Erdészeti Lapok, 1875, 14(2): 49–61., (3): 115–128., (4): 192–198., (5): 213–221., (6): 259–272.
- [20] Külföldi fák tenyésztési észlelete hazánkban! – Erdészeti Lapok, 1880, 19(7): 518–520.
- [21] Az erdészeti vagy növénytani tekintetben nevezetesebb fajok tenyésztési határainak megállapítása. – Erdészeti Lapok, 1898, 37(5): 529–552.
- [22] Az erdészeti vagy növénytani tekintetben nevezetesebb fajok tenyésztési határainak megállapítása. [Különnyomat az Erdészeti Lapok 1898. évi V. füzetéből.] – Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1898, 26 o.
- [23] Az erdészeti növényföldrajzi megfigyelések ügye és jelen állapota hazánkban. – Erdészeti Kísérletek, 1902, 4(2): 39–45.
- [24] Az északi szélesség hatása a fajok természetes elterjedésének magassági hatáira Magyarországon. (Székfoglaló értekezés. A M. T. Akadémia III. osztályának 1911. június 19.-én tartott üléséből.) – MTA Matematikai és Természettudományi Értesítő, 1911, 29: 976–982.
- [25] A kitétség hatása az erdészeti jelentőségű fa- és cserjefajok tenyésztésére a Magyar Állam területén. (Tanulmány.) – Erdészeti Kísérletek, 1912, 14(1-2): 1–10.
- [26] Az északi szélesség hatása a fajok természetes elterjedésének magassági hatáira Magyarországon. [A MTA székfoglaló értekezés rövidített változata.] – Erdészeti Lapok, 1912, 51(5): 206–211.
- [27] Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén I-II. A M. Kir. Földművelésügyi Minster megbízásából, Fekete Lajos ministeri tanácsos, nyugalmazott főiskolai tanár vezetése alatt végzett erdészeti növényföldrajzi megfigyelések adatainak felhasználásával. Társzerző: BLATTNY TIBOR. A M. Kir. Földművelésügyi Minster kiadványa. – Joerges Ágost özvegye és fia könyvnyomdája, Selmechánya, 1913, Első kötet: 793 o. + 18 műmelléklet + számos szövegközi kép; Második kötet (Táblázatok): 150 o. + 5 térkép.

- [28] Die Verbreitung der forstlich wichtigen Bäume und Sträucher im Ungarischen Staate I-II. Im Auftrage des Königl. Ung. Ackerbauministeriums, mit Benutzung der unter der Leitung des Ministerialrat, Hochschulprofessors I. P. Ludwig Fekete vorgenommenen forstlichen Pflanzengeographischen Erhebungen verfasst. Mitverfasser: Tibor Blattny. Herausgegeben vom. Kön. Ung. Ministerium für Ackerbau. – Commissionsverlag von August Joerges' Witwe & Sohn, Selmechánya, 1914, Erster Band: 845 o. + 18 Kunstbeilagen in Heliogravure, Autotypie, Lithographie und viele Textabbildungen; Zweiter Band (Tabellen): 150 o. + 5 Karten.
- [29] Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén. Társszerző: Blattny Tibor. [Mutatvány az erdészeti növényföldrajzi megfigyelések felhasználásával összeállított, jelenleg sajtó lévő s 1914-ben megjelenő munkából.] – Erdészeti Lapok, 1913, 52(16): 701–720., (17): 743–758.
- [30] Népszerű erdészeti növénytan beszélgetésekben. Néptanítók, községi előjárók és kisbirtokosok számára. 1. füzet: Spórás növények; 2. füzet: Mohok, edényes virágtalanok, tűlevelűek; 3. füzet: Magházias növények. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvény-Társaság nyomása, Budapest, 1901–1905, 1. füzet (1901): 85 o. + 1–59. szövegbe nyomott kép + 15 színes nyomatú tábla; 2. füzet (1903): 102 o. + 60–105. szövegbe nyomott kép; 3. füzet (1905): 196 o. + 106–328. szövegbe nyomott kép; Betűrendes név- és tárgyjegyzék: 20 o.

Erdőtenyésztés

Az erdőművelés (klasszikus szóhasználatnál erdőtenyésztés) terén kifejtett szakírói tevékenysége – az éghajlatlanhoz, talajtanhoz, erdészeti rovartanhoz és erdővédelemtanhoz hasonlóan és érthetően – a Növénytani–Erdőtenyésztéstani tanszéken eltöltött időszak alatt domborodott ki, 1891 után csak elvétve találunk tőle néhány közlést. Kiemelendő az is, hogy nem jelent meg tollából Erdőtenyésztés tan c. tankönyv, mivel e témában művet Illés Nándor, egykori tanártársa rövid selmeci ténykedése közben jelentetette meg.³³⁷ A későbbiekben pedig a Növénytani–Erdőtenyésztéstani Tanszék élére 1891-ben kinevezett Vadas Jenő alkotott ilyen jellegű tankönyvet.³³⁸

Erdélyi kötődése ezen a téren a kezdeti időszakban nyilvánult meg, ugyanis a Mezőség kopárainak befásításával behatóan foglalkozott [1, 2]. De ez ügyben nemcsak szakmai összeállítást készített, hanem külön cikkben a helyi lakosságot erdősítésre-fásításra buzdította, s közben szakhatóság felállítására is javaslatot tett. Nem mulasztotta el a jogszabályalkotók késlekedését, valamint a vadászati tárca kedvezményezettségét kritikái észrevételekkel illetni, amely miatt írói álnéven (Tordai) jelentette meg cikkét [3].

Az erdőművelés valamennyi szakterületére kiterjedt szakírói ténykedése, a csemetetermesztéstől kezdve az az erdősítésen át az erdőnevelésig, illetve az akkor még teljesen újszerű természetközeli erdőkezelésig minden területen alkotott. A csemetetermesztés tekintetében foglalkozott amerikai famagvakkal [4], az erdei magvak csírázóképeségével [5], s vetésűkhöz leleményes készüléket, az ún. tolokás magvetőt konstruálta [6, 7] (lásd részletesebben »A tollforgató kreativitása – Találmányok az erdészeti gyakorlat szolgálatában« fejezetben). Nem szakembereknek szóló, a néptanítók, községi előjárók és kisbirtokosok számára írott sorozatában e témakörrel is részletesen foglalkozott [8].

Az erdőfelújítás és erdőtelepítés szakterületén is számos tanulmánya jelent meg, foglalkozott az elfüvesedés jelenségével [9], a „magoncok és ültőnczök” nevelésével [10, 13–15], a fafajválasztással, beleértve a honosítást is [11, 12]. Már akkor is időszerű kérdés volt az, hogy „ültessünk vagy vessünk”, azaz magvetéssel vagy csemeteültetéssel történjenek-e az erdősítések [16]. E tárgykörben megírta szokásos népszerűsítő sorozatában a „néptanítók, községi előjárók és kisbirtokosok számára” gazdagon illusztrált kis füzetecskéjét [17]. E körnek még egy tanulmányt állított össze, amely az erdők felújításával, illetve azok rendszeres kihasználásával foglalkozik [18].

Az erdőnevelés terén a több főfajúsága miatt manapság is problémát okozó elegyes erdők kezelésével [19], a tölgyesek nevelésével [21], a gyérítések szorgalmazásával [22] foglalkozó tanulmányai lényegesen kiemelendők az „összszekszált” erdőkkel kapcsolatos írása, azaz a rontott erdők problémakörének fölhozatala és átalakítási javaslatokkal való ellátása [20]. E cikk bevezetője érzékelteti a probléma nagyságát és hosszú ideig megoldatlanságát: „A czim, mely e szerény czikk homlokán áll, a tárgyak és fejtegetések oly halmazát karolja föl, és hazánk erdészetének oly égető kérdését pendíti meg, hogy azt egy vaskos kötet is méltán viselhetné. Ezen néhány sornak tehát nem lehet más czélja, mint rámutatni hazánk erdészete ezen égető alkalmi feladatának sokoldalúságára.” Talán már nem meglepő, de itt is megtaláljuk a „néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára” írott vaskos füzetet [24], amely témájának fontossága miatt az Erdészeti Lapok mellékleteként is napvilágot látott. Ez utóbbi jelzés értékű a tekintetben, hogy a rontott erdők kérdéskörével az erdész szakma is alig foglalkozott [23].

Az erdőtenyésztés körében még egy tanulmánya emelendő ki, amely korszakos voltához nem fér kétség. Ez pedig részletesen foglalkozott a (rendszeres) szálalással, s a szálaló erdőalak kialakítása céljából új módszert is kidolgozott [25]. Ennek erdőrendezési vetülete nevét máig emlegetetté tette, s előrelátását mutatja, hogy a későbbi erdőművelés professzorok közül csak Roth Gyula az, aki ismételen elővette ezt a szakkérdést, s részleteibe hajlóan foglalkozott is vele.

- [1] Útmutatás a Mezőség kopárainak befásítására. I. rész: Bevezetés, A Mezőség kopár legelőinek befásítására alkalmas erdei fák fajainak megvitatása; II. rész: A Mezőség kopárainak befásítására ajánlott fanemek megtelepítésének módjai, tekintettel a fennforgó viszonyokra. – Erdélyi Gazda, 1876 (I. rész: január 7., 14., 21., 28., február 4., 11., 25., március 3., 10., II. rész: március 17., 24., 31., április 7., 14., 21., 28., május 12., 26., június 2., 9., 23., 30., július 7., 14., 21., szeptember 1., 8., október 6., 13.), I. rész: 8(1): 5–6., (2): 11–14., (3): 19–22., (4): 29–30., (5): 37–38., (6): 45–46., (8): 61–62., (9): 67–68., (10): 75–76., II. rész: 8(11): 84–85., (12): 91–92., (13): 99–100., (14): 108–109., (15): 115–116., (16): 122–124., (17): 131–132., (19): 147–148., (20): 155–157., (21): 163–165., (22): 170–172., (23): 181–182., (25): 196., (26): 203–205., (27): 213–214., (28): 220–221., (29): 228–229., (35): 275–277., (36): 284., (41): 329–330., (42): 337–338.
- [2] A Mezőség kopárainak befásítása. Az Erdélyi Gazdasági Egylet által ötven arannyal jutalmazott pályamunka. – Kiadja az Erdélyi Gazdasági Egylet, Nyomatott Gámán János örökösénél, Kolozsvárt, 1876, 161 o. + IX. tábla.
- [3] A Mezőség befásítása és az erdő-törvényjavaslatban tervezett erdőfelügyelők. [Tordai álnéven.] – Erdélyi Gazda, 1877 (január 26.), 9(4): 40–42.
- [4] Tenyésztési kísérletek amerikai famagvakkal. – Erdészeti Lapok, 1877, 16(10): 569–572.
- [5] Erdei magvak csírázóképesége. – Erdészeti Lapok, 1885, 24(6): 632–633.
- [6] A tolokás magvető. – Erdészeti Lapok, 1888, 27(2): 119–124.
- [7] A tolokás magvetőről. – Erdészeti Lapok, 1889, 28(2): 184–186.
- [8] A Magyarországon előforduló főbb fanemek csemetéinek termesztése és ültetése. Néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára. Az Országos Erdészeti Egyesület által a Deák Ferencz Alapítványból 50 darab arannyal jutalmazott pályamunka. 60 fametszettel. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Nyomatott a Magyar Királyi Államnyomdában, Budapest, 1889, 124 o.
- [9] A legártalmasabb erdőgyomokról, a füvekről. – Erdészeti Lapok, 1868, 7(1): 21–26.
- [10] A magoncok és ültönczök felfagyása. – Erdészeti Lapok, 1868, 7(3): 128–129.
- [11] Közlemények a magyarországi főfanemek tenyésztési hatáiról és az erdőművelés köréből. – Erdészeti Lapok, 1875, 14(2): 49–61., (3): 115–128., (4): 192–198., (5): 213–221., (6): 259–272.
- [12] A tengeri fenyő (Pinus pinaster) (Ait.) acclimatisatiójához. – Erdészeti Lapok, 1875, 14(3): 150–151.
- [13] Tölgyültönczök nevelése a Levret-féle eljárás szerint. – Erdészeti Lapok, 1881, 20(9): 746–747.
- [14] Vidéki levél. [A Kořešnik-féle ültető módrol.] – Erdészeti Lapok, 1887, 26(10): 881–883.

- [15] Az egy águ szellőztető kapa. – Erdészeti Lapok, 1888, 27(2): 166–167.
- [16] Ültessünk-e vagy vessünk? – Erdészeti Lapok, 1889, 28(1): 18–24., (2): 130–142.
- [17] Az erdei vetésről és ültetésről. Néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára. Melléklet az Erdészeti Lapok 1893. évi VII–VIII. füzetéhez. Az Országos Erdészeti Egyesület által a Deák Ferencz Alapítványból 40 darab arannyal jutalmazott pályamunka. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, A Pesti Lloyd-Társulat könyvnyomdája, Budapest, 1893, 72 o. + 14 fametszet.
- [18] Az erdők felújítása kapcsolatban azok rendszeres kihasználásával. Néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1899, 127 o.
- [19] Miként kezeljük a bükkkel és gyertyánnal elegyült tölgyeseket. – Erdészeti Lapok, 1877, 16(12): 685–690.
- [20] Néhány szó a rossz karban lévő erdők helyrehozásáról. – Erdészeti Lapok, 1883, 22(8): 625–635.
- [21] A tölgy és tenyésztése. Az Országos Erdészeti Egyesület Deák Ferencz Alapítványából 100 arannyal jutalmazott pályamunka. 80 fametszettel. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Nyomdát a Magyar Királyi Államnyomdában, Budapest, 1888, 203 o.
- [22] A gyérítés ügyében. – Erdészeti Lapok, 1907, 46(9): 531–533.
- [23] Az erdő ápolásáról és használatáról, annak megalapításától a letarolás idejéig. Néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára. – Erdészeti Lapok, 1895, 34(Melléklet): 1–106.
- [24] Az erdő ápolásáról és használatáról, annak megalapításától a letarolás idejéig. Néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Részvénytársaság könyvnyomdája, Budapest, 1895, 106 o.
- [25] A szájalóerdők berendezése. [Különlenyomat az Erdészeti Lapok 1897-i évfolyamából.] – Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság nyomása, Budapest, 1897, 65 o.

Erdészeti rovartan és erdővédelem

Fekete Lajos ezekkel a témakörökkel a tanszékváltásig foglalkozott, hiszen mindkét témakör egészen 1891-ig az oktatósi feladatai közé tartozott. Értelemszerűen itt is az alapot a német erdészeti szakirodalom jelentette, amely ezen a téren is előttünk járt. Érdemes kiemelni, hogy a növénykórtan ekkoriban még kevésbé ismert szakterület volt, a mikroorganizmusok, gombák kártételére – nehéz kutathatóságuk miatt – még nem, vagy csak alig fordult figyelem.

Fekete Lajos két könyvvel ajándékozta meg a szakközönséget, mind az Erdővédelem körvonalai [1], mind az Erdészeti rovartan [2, 5] úttörő és a többi szakmunkához képest korai vállalkozás ezen a téren.

A máramarosi lucfenyvesekben történt nagyarányú „fenyőszú” (közönséges betűzőszú = *Ips typographus*) károsítás miatt ez a téma az érdeklődés középpontjába került, amely szakmai vitának és későbbi álláspontnak megfogalmazásában döntő jelentőségű volt Fekete Lajos korábban megjelent kettő cikke [3, 4]. Az Országos Erdészeti Egyesület véleményének megfogalmazására, a fenyőszú ártalmas vagy ártalmatlan volta iránti véleményadásra Fekete Lajos, Székely Mihály és Bedő Albert tagtársak személyeiben kiküldött bizottság készítette a jelentést, ami aztán egyesületi véleményként az Erdészeti Lapokban meg is jelent.³³⁹ Mivel ezek után is voltak kételkedők, s közülük Reviczky Matejecz János külföldi szaklapokban is hangoztatta az egyesületi és a selmeci akadémiai véleménytől eltérő nézeteit, Fekete Lajos nyílt levélben, az Erdészeti Lapok hasábjain igyekezett lezárni ezt a polémiát [6]. Még egy szű témájú dolgozata jelent meg, amely a virágos kőrís héjaszása következtében támadó kőrísszú kártételével foglalkozik. Kabina János m. kir. kataszteri erdőbecslő közölte megfigyeléseit az Erdészeti Lapokban, cikkében³⁴⁰ felkerlte Fekete Lajost a jelenség kivizsgálására, amely a beküldött anyag alapján meg is történt [7].

Szentgyörgyi József az Erdélyi Gazda 1880. évi egyik lapszámában³⁴¹ a hernyózási rendelettel kapcsolatban tette meg kritikai észrevételeit, s a rendelet eltörlését javasolta, a gyümölcsösökben pusztító hernyók elleni védekezés módját pedig a gazdákra javasolta bízni. Fekete Lajos tollat ragadott, s ugyanebben a lapban, egy későbbi számban megvédte a rendeletet, s hangsúlyozta, hogy a betartásával a problémát lehetne orvosolni [8].

A fenyőragó karcsúmoly (*Dioryctria abietella*) károsításáról hazánkban először Fekete Lajos számolt be rövid híradásban [9]. Gróf Zichy Pál nagyhőrcsöki (Fejér megye) birtokán erdeifenyő-ültetvényekben bukkant fel tömegesen a faj, s aggodalomra adott okot. A szerző kérte „a nevezett erdők kezelőjét, hogy ezen szaktársainkat érdeklő esetet figyelemmel kísérje, s a baj lefolyásáról a magyar erdész közönséget e lapok hasábjain értesíteni ne sajnálja, a mivel szaktársainak köszönetét fogja kiérdemelni.”

Fekete Lajost 1890 szeptemberében a M. kir. Földművelésügyi Minisztérium Bajorországba küldte ki az „apáca-gyapocsz”, azaz az apácalepke (*Lymantria monacha*) által okozott károk megszüntetésére és az ellene fogantatott irtási módok tanulmányozására. Erről részletesen beszámolt az Erdészeti Lapok olvasóközönségének is [10]. A hazai károk megelőzése, illetve a már károsított állományokban azok leküzdése érdekében a m. kir. földművelésügyi miniszter, Bethlen András gróf 1891. július 29-én rendeletet adott ki,³⁴² amelyben részletesen tárgyalják az egész problémakört. Vélhetően e rendelet összeállítása során kikérték Fekete Lajos véleményét is, illetve felhasználták az e tárgyban készített újtjelentését. A rendeletben a bajor tapasztalatok alapján bemutatták a védekezési eljárásokat, köztük a hernyóenyvgyűrű készítését. Az itt szerzett tapasztalatok indították Fekete Lajost arra, hogy az addig alkalmazott módszert továbbfejlessze, s nagyobb magasságokban is alkalmazható, rúdra erősített hernyóenyvgyűrű-készítő eszközt alkosson [11]. (Erről részletesebben »A tollforgató kreativitása – Találmányok az erdészeti gyakorlat szolgálatában« fejezetben lehet olvasni.) Az eszközt egyébként a kifejlesztője nemcsak az apácalepke, hanem a gyapjaslepke (*Lymantria dispar*) és az akác pajzstetű (*Eulecanium corni*) elleni védekezésre is ajánlotta.

[1] Az erdővédelem körvonalai. – Kiadja Joerges Ágoston özvegye, Selmecezen, 1877, 57 o.

[2] Erdészeti rovartan. Első vagy általános, és második vagy leíró rész. Harmadik vagy meghatározó rész. – Nyomatott Joerges Á. özvegyénél, Selmecezen, 1878, 344 + 47 o.

[3] Tanulságok a cseh erdőkben a betű[s]zű-ellen viselt háborúból. – Erdészeti Lapok, 1875, 14(7): 348–350.

[4] Árt-e a fenyőszű. – Erdészeti Lapok, 1876, 15(11): 576–585.

[5] A növény- és állatélet közt az erdőben fennálló súlygyen, annak megzavartatása és helyreállítása. (Mutatvány Fekete Lajos erdőakadémiai tanár „Erdészeti Rovartan” című művéből.) – Erdészeti Lapok, 1878, 17(5): 297–308.

[6] Reviczky Matejecz János és a selmeczi erdészakadémia véleménye a fenyőszű káros voltáról. – Erdészeti Lapok, 1878, 17(8): 492–494.

[7] A virágos kőrís pusztulása a Bakony vidékén. – Erdészeti Lapok, 1879, 18(2): 81–91.

[8] Még egy szó a hernyózási rendeletről. – Erdélyi Gazda, 1880 (március 2.), 12(9): 69–70.

[9] Káros hernyók. – Erdészeti Lapok, 1885, 24(4): 399.

[10] Az apáca-gyapocsz rovar a bajorországi erdőkben. – Erdészeti Lapok, 1891, 30(2): 111–113.

[11] Rúdra erősített ecset enyvtartóval, hernyó-enyvgyűrűk alkalmazására nagyobb magasságban. – Erdészeti Lapok, 1891, 30(11): 837–843.

Erdőbecslés és fatermésztan

1872-ben az erdészeti tárgyak oktatására három tanszékot szerveztek a selmeci akadémián: 1. Erdőrendezés, 2. Növénytan-Erdőtenyésztés, 3. Erdészeti iparműtan-Erdőhasználat. Az első tanszék vezetését Sóltz Gyula, a másodikét Illés Nándor, a harmadikét Szécsi Zsigmond kapta meg. Sóltz Gyula 1871 februárjától rendes tanárként oktatta az Erdőrendezést, Erdészeti statisztika, Erdészeti irodalom története, Erdőbecslés, Erdőhozam-számítás, Erdőérték-számítás tantárgyakat. Oktatói munkásságáról kevés ismeretünk van, aminek egyik oka, hogy alig publikált, mindössze két kézikönyve (Fekete Lajos társszerzőségével), három könyvatos akadémiai jegyzete (hallgatók által az előadási anyag lejegyzetelve), három – oktatással, illetve méltatással foglalkozó – cikke jelent meg. Fekete Lajos szakmai-oktatói elismertségének tudható be, hogy a kevésbé termékeny tanártárs és szakíró Sóltz Gyula 1882-ben megjelent erdőbecslés, Erdőbecslés kézikönyvének [1] Fekete a társszerzője lehetett, jóval azelőtt, hogy Sóltz Gyula 1891-ben távozott volna az akadémiáról, s Máramaroszigeten erdőigazgató lett. Ez a mű az üzemtervek készítéséhez alapvető fontosságú fatömegbecslési tudnivalókat magyar nyelven először foglalta össze. A kötetet már a tanszékváltás kezdetén megújították és teljesen átdolgozták [2], Sóltz Gyula társszerzőségét meghagyva. Fekete Lajos erdőbecslési és fatermésztani további tanulmányai kizárólag a tanszékváltás után jelentek meg.

Elméleti téren foglalkozott a folyó- és átlagnövedék kapcsolatával [3], az alakszámokkal [5, 13³⁴³], a törzsszám helyes meghatározásával [9]. Ez utóbbi cikkét Arday Álné írta, mivel egy már megjelent cikkre válaszolt, az ott ismertetett módszert vette kritikai górcső alá. A szakközönségnek nem lehetett nehéz kitalálni, hogy kit rejt az álnév, mivel a kézirat keletkezési helye, Selmechánya szerepelt az írás végén. Feltalálói-fejlesztői képessége ezen a téren is megnyilvánult, egy már ismert famagasságmérési eljárást egészített ki és tett gyakorlatiasabbá [4].

Számos tanulmánya látott napvilágot az akkori Magyarország legfontosabb ipari fája, a lucfenyő növekedési viszonyairól, a lucfenyvesek fatermési tábláiról [6-8, 10-12, 18]. Hangoztatni kell, hogy ezek a kutatási eredmények nem minden előzmény nélküliek, ugyanis mások már korábban is foglalkoztak ezekkel a kérdésekkel. Az eredmények különbözőségei esetenként szakmai vitákat okoztak (lásd »Egy mára elfeledett műfaj – szakmai viták az Erdészeti Lapok hasábjain« fejezetet), maga Fekete Lajos is élt a kritikai észrevétel lehetőségével. Ezt Bartha Ábel cikke kapcsán egy esetben Muzsnay Gézával, későbbi tanszéki utódjával, kiváló gyakorlati érzékkel és nagy tapasztalatokkal bíró kollégájával tette közzé [15-17]. Fia, Fekete Zoltán viszont – talán elfogultságtól is vezérelve – kizárólag dicsérő szavakkal illette apja ezen ténykedését és eredményeit: „A törzsszám megosztására nézve Fekete Lajos vezetett le igen szép törvényszerűségeket. Ezek az eredmények alapvetőknek tekinthetők s nagyarányú bel- és külföldi irodalmi mozgalom megindulásának szolgálták kiindulópontjául. Megállapította, hogy a lucfenyvesek vastagsági összetételében nagy állandóság uralkodik, s hogy a különböző átmérőjű törzsek számának az átlagos átmérőjű törzsek számához való viszonylagos (százalékos) mennyisége a faállomány korától és számszerű méretviszonyaitól többé-kevésbé független. Ebből következik az, hogy az erre vonatkozó törvényszerűség ismerete lehetővé teszi valamely adott törzsszám és középtátmérő alapján bármely más vastagsági fok törzsszámát is kiszámítani s így a faállomány képét ebből a két adatból megszerkeszteni.”³⁴⁴

Ki kell emelni azt is, hogy Fekete Lajos nevéhez fűződik egy fatermésztábla-szerkesztési elgondolás, amelynek a későbbiekben Magyar János, az alapfogalom kivitelezésének megteremtője a „Fekete Lajos-féle mértani haladványos eljárás” nevet adta.³⁴⁵

Az idézett kézikönyveken túl máig tartó hatása van a bükk őserdők faállomány-szerkezetéről készített vizsgálatoknak [14³⁴⁶], hangoztatva, hogy Fekete Lajos még igazi – és a mai Magyarországon már fel nem lelhető – őserdőkben is végezhetett kutatómunkát, ezért ezek forrásértékűnek bizonyulnak.

- [1] Az erdőbecsléstan kézikönyve. Az Országos Erdészeti Egyesület által 100 arany pályadíjjal jutalmazott munka. Társ szerző: SÓLTZ GYULA. – Nyomtatott Joerges Á. özvegyénél, Selmecczen, 1882, 349 o. + 16 melléklet.
- [2] Az erdőbecsléstan kézikönyve. Társ szerző: SÓLTZ GYULA. Az Országos Erdészeti Egyesület által 100 arany pályadíjjal jutalmazott munka. Második teljesen átdolgozott kiadás. – Kiadja: Fekete Lajos, Nyomtatott Joerges Ágost özv. és fia könyvnyomdájában, Selmecczbánya, 1893, 341 o.
- [3] A folyó és átlagnövedék közti viszony. – Erdészeti Lapok, 1895, 34(2): 153–156.
- [4] Goulier famagasságmérőjének alkalmazása mérő rúddal. – Erdészeti Lapok, 1895, 34(5): 489–497.
- [5] Az alakszámok lényegének rövid foglalata. – Erdészeti Lapok, 1895, 34(6): 621–627.
- [6] A dobrócsi és karámi erdőgondokságok luczfenyveseinek növekvési viszonyai a Veporhegység észak-nyugati lejtőin. – Erdészeti Lapok, 1898, 37(2): 121–146.
- [7] A dobrócsi luczfenyőfatermési táblák ügyében. – Erdészeti Lapok, 1898, 37(10): 1014–1024.
- [8] Tanulmány a lúcfenyő törzsek átlagos alaki és térfogati viszonyairól, a Vepor hegységben felvett adatok alapján. – Erdészeti Kísérletek, 1901, 3(2): 37–52.
- [9] Egy eddig nem ismertett fatömegbecslési mód. [Ardai álnéven.] – Magyar Erdész, 1901, 1: 220.
- [10] Tanulmány az egykorú lúcfenyvesek növekvésének és átlagfájának viszonyairól, a Vepor hegység elsőrendű termőhelyein, a dobrócsi és karámi erdőgondokságok területén felvett adatok alapján. – Erdészeti Kísérletek, 1902, 4(1): 1–9.
- [11] Tanulmány az egykorú lúcfenyvesek vastagsági összetételéről, a Veporhegység elsőrendű termőhelyein felvett adatok alapján. – Erdészeti Kísérletek, 1902, 4(3-4): 81–97.
- [12] Szabályos egykorú erdőben keletkező mellékállomány meghatározásának egy módja. – Erdészeti Kísérletek, 1903, 5(3-4): 43–49.
- [13] A jegenyefenyő, lúcfenyő és bükk törzseinek alakszáma a horvátországi mészkőhegységeken. – Erdészeti Kísérletek, 1905, 7(3-4): 75–79.
- [14] Tanulmány az ungmegyei bükk őserdők faállományának szerkezetéről. – Erdészeti Kísérletek, 1906, 8(3-4): 105–118.
- [15] Észrevételek Bartha Ábelnek „A Lúcfenyőről” című dolgozatára. Társ szerző: Muzsnay Géza. – Erdészeti Kísérletek, 1909, 11(1-2): 28–32.
- [16] Észrevételek Bartha Ábelnek „A Luczfenyőről” című dolgozatára. Társ szerző: Muzsnay Géza. – Erdészeti Lapok, 1909, 48(2): 77–81.
- [17] Bartha Ábel 3. cikke a luczfenyőről. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1909, 48(20): 992–996.
- [18] Előhaladás a lúcfenyő erdők vastagsági összetételének elméletében és az u. n. mellékállomány kiválásának felfogásában. – Erdészeti Kísérletek, 1909, 11(3-4): 162–164.

Erdőrendezéstan

Fekete Lajosnak kevés, ténylegesen erdőrendezési témával foglalkozó munkája született. De azért itt is akad összefoglaló jellegű műve, éspedig az Erdőrendezéstani tanszék vezetésének átvétele (1891) után Koller János tanársegédje által összeállított előadási anyag, amely az akkoriban szokásos nyomatos formában látott napvilágot [1]. Ez szolgálta az alapját Erdőrendezéstan című könyvének, mely tíz évvel később került ki a nyomdából [2], s némi vitát gerjesztett a gyakorló erdészek körében [3]. Részben azért, mert, ahogy az előszóban írja, a könyv „*sok olyan dolgot tárgyal, melyeket az eddigi erdőrendezés-tanokban hiába keresünk*”. Itt kell kitérnünk arra, hogy sok elméleti fejtegetése miatt többször és több helyen is kritizálták Fekete Lajost, ami érthető is. Ugyanis a rendes menet az, hogy az elmélet megelőzi a gyakorlatot, akkoriban viszont sok diszciplína esetében hiányzott az elméleti alap, amelyre építeni lehetett volna.

Ennek megteremtése nem volt egyszerű feladat, ráadásul a gyakorlati erdészkedésnek már voltak berögzött, esetenként több évszázados módszerei, amelyek nem biztos, hogy a tervszerű, rendszeres erdőgazdálkodásnak adtak teret. Ilyen viszonyok között mindenképpen dicséretes a selmeci elődök úttörő tevékenysége, amely lehet, hogy német alapon nyugszik, de mindenképpen a „*theoria cum praxi*” – gyakorlattal társított elmélet – elvet követi.

A Fekete-féle találmányok sorában a talán leghíresebb tolokás magvető után a nyél nélküli ferdejáratú átlalót találjuk [4] (lásd részletesebben »A tollforgató kreativitása – Találmányok az erdészeti gyakorlat szolgálatában« fejezetben). Az erdőtenyésztéstannál már emlegetett „A szálalóerdők berendezése” című tanulmánya itt is fölhozandó, s ebben a témakörben a legidőtállóbb, s napjainkban is korszerűnek tekinthető munkája, mely először foglalkozott részletesen a szálalóerdők erdőrendezési kérdéseivel [6]. Kétségtelen, hogy a gyakorlatban, európai kitekintésben, Biolley Kontrollmethod-ja volt elterjedve,³⁴⁷ külföldön általában ezt ismerték/ismerik, „*bár kétségtelen, hogy ezzel szemben Fekete L. eljárásának olyan előnyei vannak, amelyek annak gyakorlati alkalmazását teszik ajánlatosabbá*”³⁴⁸.

Az erdőrendezés rendszerének átalakításáról és egyszerűsítéséről szóló javaslata azon alapul, hogy „*azon szövevényesség, mely állami adminisztrációnk minden ágára kiterjed, erdőrendezésünkre is ránehezedik*”. Ezen előadása és az abból írott cikke szakmai vitát gerjesztett [7, 8], amely az erdész szakma konzervatív szemléletét akkor is jól tükrözte (lásd »Egy mára elfeledett műfaj – szakmai viták az Erdészeti Lapok hasábjain« fejezetet). Végezetül a hálás közönségnek, a néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára írott sorozat két művét kell kiemelni, amely egyike az erdők berendezésével [9], a másik a vágásra érett erdő kihasználásával foglalkozott [10].

- [1] Erdőrendezéstan I-II folyam. Fekete Lajos előadásai nyomán összeállította KOLLER JÁNOS akad. tanársegéd. – Kézírt könyvnyomatos jegyzet, Selmezbánya, 1893, I. folyam: 196 o. + 12 o. táblázat és ábra, II. folyam: 222 o. + 10 o. táblázat és ábra.
- [2] Erdőrendezéstan. – Nyomatott Joerges Á. özv. és fiánál, Selmezbánya, 1903, 412 o. + 27 szövegbe nyomott rajzzal, nagyszámú példával és mintával.
- [3] Válasz erdőrendezéstanom ismertetésére. [Irodalmi szemle.] – Erdészeti Lapok, 1903, 42(11): 1103–1110.
- [4] A nyél nélküli ferdejáratú átlaló. – Erdészeti Lapok, 1894, 33(5): 361–364.
- [5] A szálalóerdők berendezése. [Különlenyomat az Erdészeti Lapok 1897-i évfolyamából.] – Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság nyomása, Budapest, 1897, 65 o.
- [6] A szálalóerdők berendezése. – Erdészeti Lapok, 1897, 36(10): 823–857., (11): 921–949.
- [7] Az erdőrendezésnek hazánkban szokásos rendszeréről, annak módosításáról és egyszerűsítéséről. [Az Országos Erdészeti Egyesület 1902. március hó 18-án tartott előadás.] – Erdészeti Lapok, 1902, 41(5): 567–588.
- [8] Válasz Porubszky Gy. „Néhány szó Fekete L. előadásához” cz. cikkére. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1902, 41(7): 818–819.
- [9] Az erdők berendezése. Néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Részvénytársaság könyvnyomdája, Budapest, 1898, 105 o.
- [10] A vágásra érett erdő kihasználása. Néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1898, 84 o.

Erdészeti gazdaságtan

Annak már több bizonyítékát láttuk, hogy Fekete Lajos a természettudományok számos területén, valamint az erdészeti diszciplínák java részén otthonosan mozgott, s igen jelentős szakmai ismeretekkel rendelkezett. Kevésbé ismert azonban, hogy a gazdaságtudományok egy részében is nagyot alkotott, melynek maradandóságát csak a folyamatosan megváltozó gazdasági és politikai környezet írta felül.

Az Erdőértékszámítás-tan [1–3] és az Erdészeti nyereségszámítástan [6, 7] két lényeges mérföldkő, ráadásul mind a kettő úttörő vállalkozás az erdészet területén. Az Erdőértékszámítástan első kiadása 1874-ben jelent meg, akkor még a Növénytan-Erdőtenyésztéstan vezetője és az ahhoz tartozó tárgyak előadója volt Fekete Lajos. Mi készíthetett arra, hogy a nem kis leterhelést nyújtó, s a természettudományokhoz tartozó tantárgyak oktatása mellett a gazdaságtudományokkal is foglalkozzék, nem tudjuk. Ráadásul olyan tárgykörrel, amely nem is az ő tanszékéhez, hanem a Sóltz Gyula által vezetett Erdőrendezés tanszékhez tartozott, s Erdőértékszámítás tantárgyként már 1871-től elő is adták. (Az Erdészeti nyereségszámítástan is hasonló helyzetű, annak tantárgya ugyanekkortól az Erdőhozam-számítás volt.) Egyik ok talán éppen maga Sóltz Gyula lehetett, aki keveset publikált, s ezzel teret nyitott másoknak. Fekete Lajosnak e téren két jegyzete is jelent meg, az egyik éppen Sóltz Gyulával közös, s a szokásoknak megfelelően, hallgatók készítették [4]. A másik jegyzetet már kizárólag Fekete Lajos állította össze, s az előző egy évtizeddel későbbi megújítása [5].

Cikkei között egy van, amely még a Növényteni-Erdőtenyésztéstani tanszékre való kerülése előtt, 1872-ben jelent meg folytatásokban [8], mely elmélyült ismereteit e téren már igazolja. A többi, jelentős matematikai háttérrel is fölvolultató cikke a tanszékváltás után keletkezett [9–13], közülük három pedig nyugdíjazását követően jelent meg.

- [1] Erdőértékszámítástan. Erdészek, erdőbirtokosok, erdőtiszték és általában az erdőüzlettel foglalkozók számára, erdészeti tanintézeteken való használatra, de egyszersmind az öntanítás kiváló figyelembe vételével. – Nyomatott Joerges Ágostonnál, Selmecezen, 1874, 233 o.
- [2] Mutatvány Fekete Lajosnak „Erdőérték-Számítástan” című művéből. – Erdészeti Lapok, 1874, 13(3): 112–129.
- [3] Erdőértékszámítástan. Második teljesen átdolgozott és bővített kiadás. – A Pesti Lloyd-Társulat könyvnyomdája, Budapest, 1892, 239 o.
- [4] Erdészeti statisztika és erdészeti irodalomtörténet. Sóltz Gyula és Fekete Lajos előadásainak alapján összeállította: TORNAV GYULA ÉS SZAKMÁRY FERENC. – Kézrel írt könyvnyomatos jegyzet, Selmecezbánya, 1893, 289 o.
- [5] Erdészeti statisztika és az erdészet történelme. Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos és akad. tanár előadásai. – Kézrel írt könyvnyomatos jegyzet, Selmeceze, 1903, 118 o.
- [6] Erdészeti nyereségszámítástan. – Nyomatott Joerges Ágost özv. és fia gyorsajtóján, Selmecezbánya, 1900, 138 o.
- [7] A középerdő, valamint az egyes főfakorosztályok pénzügyi érettségének megállapítása. [Mutatvány Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsosnak „Erdészeti Nyereségszámítástan” című új művéből.] – Erdészeti Lapok, 1900, 39(4): 243–253.
- [8] A pénzügyi forda ismertetése. – Erdészeti Lapok, 1872, 11(9): 321–339., (10): 361–375., (11): 405–414.
- [9] Kölcsönös viszony az állab eladási és befektetési értéke között. – Erdészeti Lapok, 1895, 34(1): 25–29.
- [10] A közép erdő és szálalóerdő talaja gazdasági értékének meghatározása. – Erdészeti Lapok, 1898, 37(12): 1165–1169.
- [11] Az erdőgazdaságban működő tőkék kamatozási százalékának megállapítása a grafikus módszer segítségével, valamint az élőfakészlet eladási értékével. – Erdészeti Lapok, 1908, 47(21): 1050–1064.
- [12] A magyarországi erdők jövedelmezőségi viszonyai a XIX. század utolsó évtizedében. – Erdészeti Kísérletek, 1909, 11(3-4): 77–115.
- [13] A magyarországi erdők jövedelmezőségi viszonyai a XIX. század utolsó évtizedében. – Erdészeti Lapok, 1910, 49(6): 239–245.

Erdészeti politika

Erdészeti politika című tantárgyat a selmeci akadémián nem oktattak, az ebbe a tárgykörbe sorolható témák viszont bizonyos tantárgyakban megjelentek, de Fekete Lajos ettől függetlenül is foglalkozott szakpolitikai kérdésekkel.

Érdekes tény, hogy fiatal oktatóként a vadászati joggal is foglalkozott [1, 3, 4], s ő volt az, aki az Országos Erdészeti Egyesület 1869. évi szeptember 27-től október 1-jéig Kassán tartott közgyűlésén e téren vitaindítót is tartott.³⁴⁹ Ez annál is inkább érthető, mert az Erdészeti, vadászati és úrbéri törvények elnevezésű tantárgy a Növényteni–Erdőtenyésztési tanszékhez tartozott, s ennek oktatását 1873-tól Fekete Lajos vette át. A vadászati törvény előkészítésén túl – amelyben szereplése csak rövid ideig tartott – foglalkozott az erdőtörvény hiányával, szükségszerűségével, illetve megjelenése után annak részletes ismertetésével [2, 14–17] is.

Legtöbb cikke szervezeti kérdéseket vitat, egészen attól, hogy mely minisztériumhoz tartozzék az erdők ügye, egészen addig, hogy hogyan működjenek az erdőfelügyelők, milyen a helyzete a magánuradalmi erdőtisztéknek [5, 6, 13, 20, 21]. Fontos szakpolitikai kérdés volt az erdőadó és annak kivetési módja [7, 8], illetve az államerdők eladásának kérdése, amelyben határozott álláspontot, elutasítást képviselt, ezért is használta írói álnévét (Ardai) [10].

Az erdészeti kísérletügy – mint tudjuk – szívügye volt, ennek megteremtésén, szervezett keretek közé szorításán dolgozott, s megragadott minden fórumot, hogy e kérdéskörnek hangot adhasson [10, 12]. Kiemelendő még a középfokú erdészsképzés beindítása terén végzett buzgólkodása [12], valamint az erdészeti szaknyelv megteremtése, pallérozása terén tett javaslatai is [18, 19].

- [1] Új alapelvek a vadászati jog és vadászati rendőrség számára a Lajthán túli tartományokban. [Az Oest. Monatschrift f. Forstwesen után fordította Fekete Lajos.] – Erdészeti Lapok, 1868, 7(6): 269–279.
- [2] Felhívás az erdőbirtokosokhoz és a kezelő tisztekhez. – Erdészeti Lapok, 1868, 7(10): 413–415.
- [3] A vadászati jog a tulajdonjognak elválaszthatatlan tartozéka. – Erdészeti Lapok, 1869, 8(6): 209–217.
- [4] Megjegyzések a fennebbi levélre. [Neisziedler János inkei uradalmi főerdész levelére.] – Erdészeti Lapok, 1869, 8(8-9): 340–344.
- [5] Ötletek a volt m. k. pénzügyminiszternek az államvagyonról tett felterjesztése alkalmából. – Erdészeti Lapok, 1870, 9(12): 442–447.
- [6] Néhány szó a kincstári erdők igazgatóságának elkülönítéséről a kincst. bánya-igazgatóságoktól. – Erdészeti Lapok, 1871, 10(2): 87–97.
- [7] Az erdő-adóról. – Erdészeti Lapok, 1871, 10(12): 477–494.
- [8] Az erdőadó kivetési módjáról. – Erdészeti Lapok, 1872, 11(8): 281–289.
- [9] Az erdészeti kísérleti állomások ügyében. [Az Országos Erdészeti-Egyesület kalocsai közgyűlésén előadta: Fekete Lajos.] – Erdészeti Lapok, 1874, 13(12): 576–582.
- [10] Az államerdők eladásának kérdéséhez. [Ardai írói álnéven.] – Erdészeti Lapok, 1875, 14(7): 307–311. és Erdélyi Gazda, 1875, 7(31): 245–246.
- [11] Egy eszme a kísérleti állomások ügyében. – Erdészeti Lapok, 1875, 14(8): 384–386.
- [12] Mi a teendő az erdészeti szolgálathoz szükséges szakképzett műszaki segédzemélyzet nevelése érdekében? [Előadatot az Országos Erdészeti-Egyesület 1870. évi közgyűlésén.] – Erdészeti Lapok, 1877, 16(1): 13–31.
- [13] A Mezőség befásítása és az erdő-törvényjavaslatban tervezett erdőfelügyelők. [Tordai álnéven.] – Erdélyi Gazda, 1877 (január 26.), 9(4): 40–42.
- [14] Az Orsz. Magyar Gazdasági Egyesület közgazdasági értekezletére kitűzött erdészeti kérdésekhez. – Erdészeti Lapok, 1880, 19(6): 437–447.

- [15] Beszélgetés az új erdőtörvényről. I. rész: Az erdőtörvényjavaslat létrejötte; II. rész: Az erdőre vonatkozó korábbi törvényeinkről; III. rész: Az új erdőtörvény szüksége és felosztása; IV. rész: Az első cím tárgya és felosztása fejezetekre; V. rész: A feltétlen erdőtalajról, erdőégés és rovarpusztításról; VI. rész: Különös határozatok az állam, a törvényhatóságok, a községek, az egyházi testületek és egyházi személyek, az alapítványok, hitbizományok és közbirtokosságok erdeiről; VII. rész: Az erdőrendészeti hatóságokról és közegekről, az erdőbirtokosok által saját erdeikben elkövetett erdőrendészeti áthágásokról, a hatóságokról, az illetékességről és eljárásról előbbiekre nézt; VIII. rész: Az erdei kihágásokról; IX. rész: Különös határozatok, a bíróságokról, az illetékességről és az eljárásról erdei kihágások esetében; X. rész: Kopár területek beerdősítéséről; XI. rész: Az erdei termékek szállításáról; XII. rész: Az országos erdei alapról, zárhatározatok. [e. – s. – írói álnéven.] – Erdélyi Gazda, 1880 (május 4., 18., június 8., 22., július 6., augusztus 3., 17., szeptember 7., 21., október 5., 19., november 16.), 12(18): 142–144., (20): 160–161., (23): 184–185., (25): 197–199., (27): 213–215., (31): 245–246., (33): 261–263., (36): 285–287., (38): 301–303., (40): 317–319., (42): 333–335., (46): 368–369.
- [16] Beszélgetés az új erdőtörvényről. Népszerű ismertetés közigazgatási bizottságok tagjai, erdőbirtokosok, falusbírák s mindazok számára, kiket az erdőtörvény érdekel; de kellő erdőgazdasági ismeretekkel nem bírnak. [Megjelent az „Erdélyi Gazda” 1880-ik évi folyamában.] – Kiadja az Erdélyi Gazdasági Egyesület, Nyomatott Gámán J. örök., Kolozsvártt, 1880, 68 o.
- [17] Beszélgetés az új erdőtörvényről. Népszerű ismertetés közigazgatási bizottságok tagjai, erdőbirtokosok, falusbírák s mindazok számára, kiket az erdőtörvény érdekel; de kellő erdőgazdasági ismeretekkel nem bírnak. [Megjelent az „Erdélyi Gazda” 1880-ik évi folyamában.] II-ik javított kiadás. – Stein János m. k. egyet. nyomdász és könyvkiadó, Kolozsvár, 1881, 68 o.
- [18] Műszavaink érdekében! – Erdélyi Gazda, 1880 (június 15.), 12(24): 193.
- [19] Még egyszer műszavaink érdekében. – Erdélyi Gazda, 1880 (július 13.), 12(28): 224–225.
- [20] A községi erdők kezelése tárgyában. – Erdészeti Lapok, 1881, 20(2): 159–161.
- [21] A magánuradalmak erdőtisztjeinek helyzete. – Erdészeti Lapok, 1904, 43(4): 294–296.

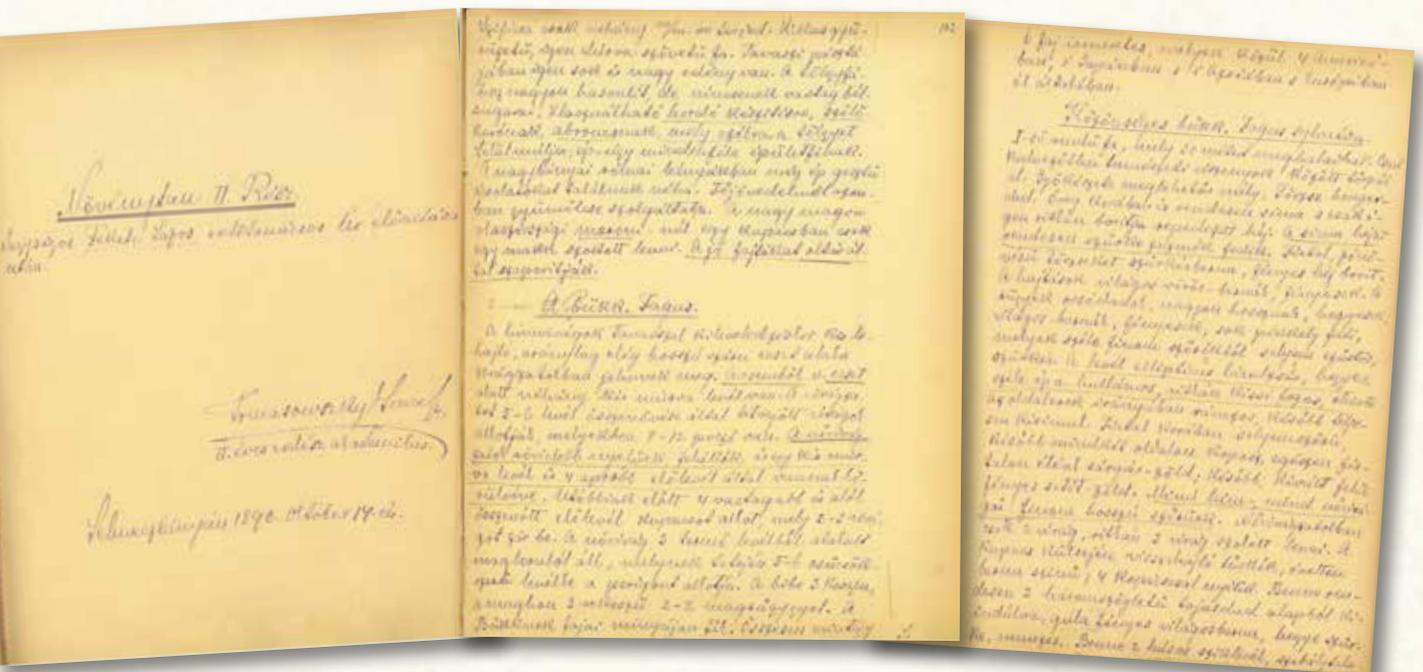
Akadémiai jegyzetei

A selmeci akadémián a kiegyezés utáni időszakban, amikor is a magyar lett az oktatás nyelve, a hallgatók vizsgára való felkészülését elsősorban nem jegyzetekkel, hanem tankönyvekkel igyekeztek segíteni. Ehhez segítséget nyújtott az Országos Erdészeti Egyesület kezdeményezése és a Deák Ferenc Alapítványából történő anyagi támogatása, amelynek keretében tan- és szakkönyvek írására buzdították az arra alkalmas szakfőiskolaiakat. Ennek tudható be, hogy Fekete Lajosnak kevés akadémiai jegyzete, viszont annál több tan- és szakkönyve jelent meg. Mindössze négy akadémiai jegyzetéről van tudomásunk, amit a jó selmeci szokásnak megfelelően az előadások nyomán hallgatók, illetve fiatal oktatók vetettek papírra, s terjesztették aztán azokat könyvmegosztás formájában.

Növénytan I–II.

Az 1891-ben bekövetkezett tanszékváltásig Fekete Lajos oktatta a Növénytan–Erdőtenyésztéstani Tanszéken a botanikai témájú tárgyakat. Tomasovszky Imre³⁵⁰ „erdész-akadémikus”, aki később az 1896–1897. évben tanársegéd lett éppen ezen a tanszéken, 1890-ben vetette papírra az előadásokat,³⁵¹ az első félév tananyagát 1890. március 12-i, a második félévét pedig 1890. október 14-i kezdődátummal. Az I. rész terjedelme 186 kézzel írott oldal, a II. részé 221.

Az előadások alapján összeállított kézirat – amely összecsengést mutat az 1891-ben és 1896-ban megjelent Erdészeti növénytan I–II. művel, tulajdonképpen annak egyszerűsített formája – három fő fejezetre tagolt. Az első főfejezet a növénybonctannal, a második a növényélettannal, míg a harmadik a növényrendszertannal foglalkozik. Az első kötetbe az első és második főfejezet (126 és 35 oldal), illetve a harmadik főfejezet első, az alacsonyabbrendűekkel foglalkozó része került (25 oldal), míg a második kötet a virágos növényeké lett (221 oldal). A kézzel írott anyagot számos ábra illusztrálja, továbbá helyenként későbbi, ceruzás bejegyzések is találhatóak benne. A kéziratot a szerző 1891. január 24-én zárta le, arról viszont nincs tudomásunk, hogy a korban szokásos könyvnyomtatásban kiadták-e. A kiadásnak az is gátja lehetett, hogy a következő félvétől kezdve már Vadas Jenő adta elő a növénytani tárgyakat. Szerencsés módon e kézirat mindmáig fennmaradt, aminek két kötetét egybekötve a Soproni Egyetem Központi Könyvtára őrzi.

Tomasovszky Imre kéziratosa növénytani jegyzete Fekete Lajos akadémiai tanár előadásai nyomán (SOE KKL)

Erdészeti statisztika és erdészeti irodalomtörténet

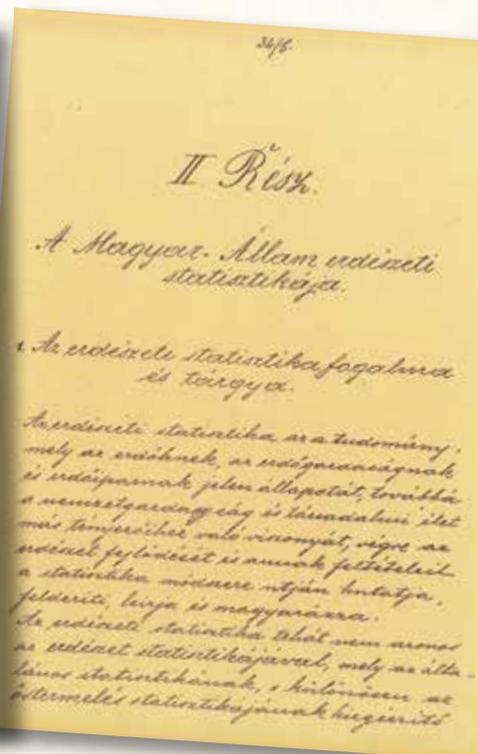
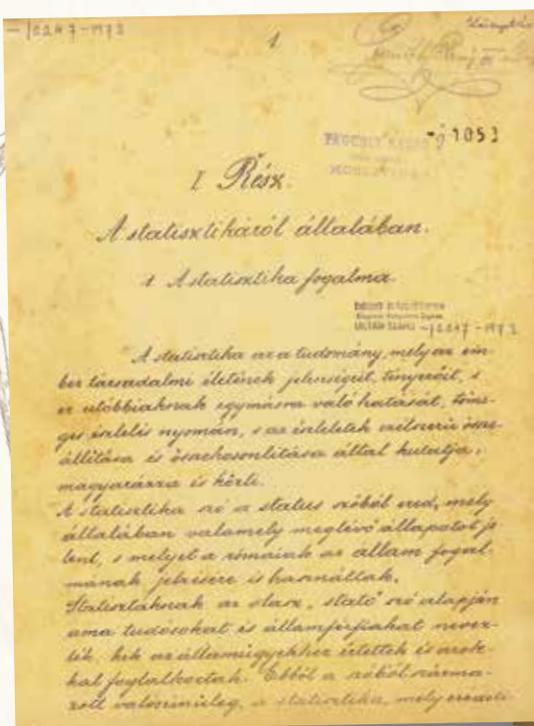
Sóltz Gyula, az Erdőrendezéstani tanszék vezetőjének, az akadémiairól való, az 1891. évben bekövetkezett távozása után az „Erdészeti statisztika és erdészeti irodalom története” című tantárgy oktatását Fekete Lajos vette át. 1893-ban adta közre azt a könyvnyomtatott jegyzetet³⁵², amelyet »Erdészeti statisztika és erdészeti irodalomtörténet« címen a címlap szerint Sóltz Gyula és Fekete Lajos előadásai alapján Tornay Gyula és Szakmáry Ferenc³⁵³ jegyeztetle. E jegyzet első része Sóltz Gyulához köthető, aki 1871 és 1891 között oktatta ezt a tantárgyat. Az 1883. évi előadásait Tornay Gyula és Szakmáry Ferenc vetette papírra, s ez »Erdészeti statisztika« címmel meg is jelent³⁵⁴. Ez a már meglévő anyagba épült be az 1893. évben megjelent Sóltz–Fekete-féle jegyzet esetében. Ennek első része az általános és az erdészeti statisztika alapjait ismerteti, melyet a magyarországi erdők erdészeti viszonyok általános adatai követnek. A második rész a Fekete Lajos által előadottak alapján készült, s »Az erdészet történelme és irodalmának kifejlődése« címet viseli. Viszont nincs tudomásunk arról, hogy ezt az anyagrészt ki vethette papírra, ugyanis Tornay Gyula és Szakmáry Ferenc ekkoriban már nem tartózkodtak Selmecen, hanem az 1887-ben megszerzett oklevelükkel a gyakorlati életben tevékenykedtek.

A bevezető részben e téren készült német nyelvű művek bemutatását találjuk, majd a megállapítást, miszerint „magyar nyelven ily munka nincsen”. A kiadvány az erdészet történelmének forrásait, területi változásait, a birtokviszonyokat, az erdők használatát, az értékesítést és az üzemmódok kifejlődését, a fanemekben bekövetkezett változásokat tárgyalja. Részletesen szól az erdőtenyésztés és erdőrendezés feladatairól, a különféle szolgalmakról, a mellékhasznalatokról, a vadászatról is. További fejezetek ismertetik az erdei rendtartást, az erdőrendészetet, az erdőtvényeket, valamint az erdőkezelést és adminisztrációt. Végül az erdészeti tudományok és a szakirodalom létrejötte, illetve az erdészeti szakképzés bemutatása zárja a jegyzetet.

A tantárgy és az erdészettörténet szükségességét a jegyzetben található alábbi megállapítás húzza alá: „erdőgazdálkodásunk egész 1880-ig oly viszonyok között vergődött és küzdött, melyek az okszerű erdőhasználat kifejlődésére általában kedvezőek nem voltak. Az 1850–1880-ig terjedő időre esnek azon nagyobb mérvű és a jövő érdekeit is sértő használatok, melyek a magyar birodalom erdősegeit mindenütt ott, hol azok hozzáférhetőek voltak, annyira igénybe vették, hogy azok most kevés kivétellel még a gazdaság kellő folytatásához szükséges faanyag tőkével sem bírnak, hozzájárulva még ehhez az is, hogy úrbéres községek részére nagy terjedelmű erdők adtak át, amelyeket új tulajdonosai eléggé becsülni nem tudván, azokat általában véve pusztították, s hogy a közbirtokossági erdők tulajdonosai is a közös erdő osztatlan fenntartásából állandóan várható jövedelemnél többre becsülték az egyénileg ebből mielőbb kapható bármi kevés pénzt, s a birtokos vagy az erdész a faállományára jelentkező fakesereskedők gazdag üzleti jutalmazására igyekszik túladni”.

Az »Erdészeti statisztika és erdészeti irodalomtörténet« c. jegyzet első és második részének kezdő oldala (SOE KKL)

Erdészeti statisztika és az erdészet történelme

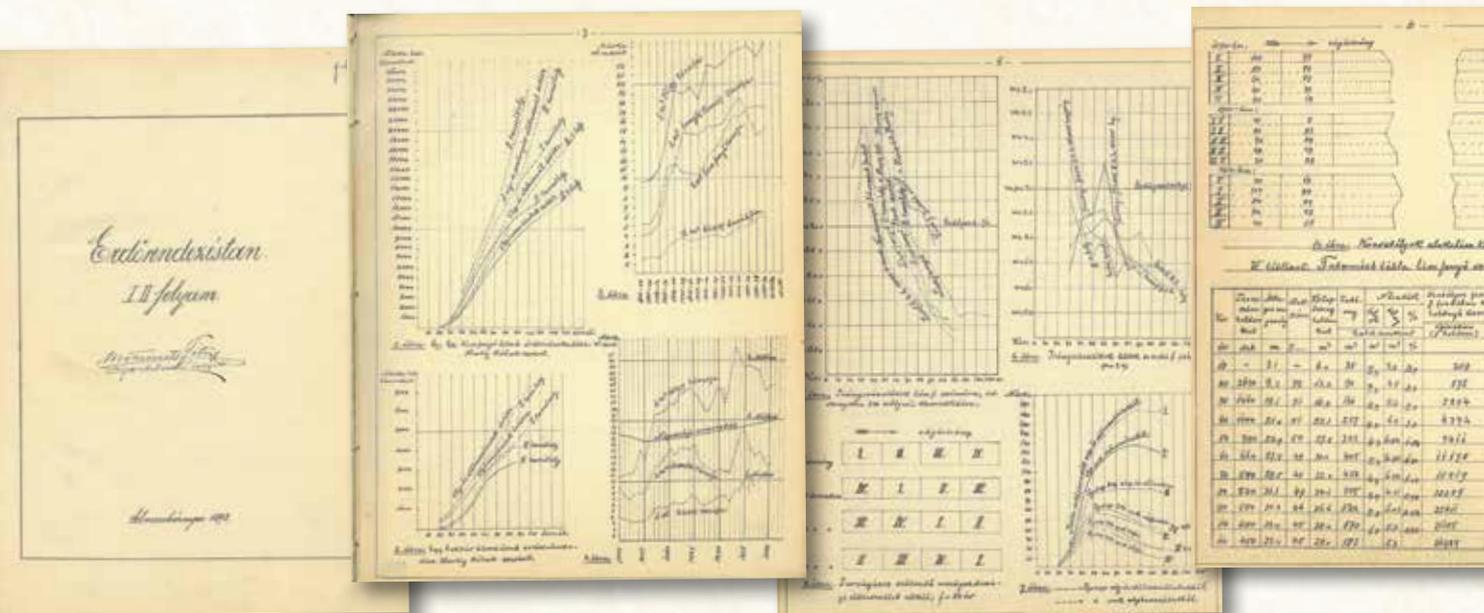
Fekete Lajos második, a fenti tárgyban írott jegyzete³⁵⁵ 1903-ban jelent meg. Itt sem tudjuk meg, hogy ki volt az, aki az előadások alapján a tananyagot papírra vetette. Mindenesetre a jegyzetből tükröződik a több mint egy évtizedes oktatói tapasztalat, továbbá beépültek a millennium időszakában megjelent értéktéremtő nagy művek³⁵⁶ adatai is. (Megjegyzendő, hogy ez a jegyzet nem szerepel a Gerlai-féle erdészeti bibliográfiában, s a közönyvtárakban sincs belőle példány, létezéséről Márkus László tanulmánya³⁵⁷ alapján tudunk.)

Az »Erdészeti statisztika és az erdészet történelme« c. jegyzet címlapja és kezdő oldalai (SOE KKL)

Erdőrendezéstan

Az erdőrendezéstan diszciplína oktatásának 1891. évi átvétele után két évvel e témakörből már akadémiai jegyzet látott napvilágot.³⁵⁸ Fekete Lajos előadásai nyomán ezúttal nem a hallgatók, hanem Koller János³⁵⁹ akadémiai tanárségéd jegyzeteit nyomtatták ki. Az 1893-ban megjelent akadémiai jegyzet előfutára, próbaköve a tíz évvel később ugyanilyen címen napvilágot látott tan- és szakkönyvnek, az előadó az anyagot folyamatosan, előadásai során csiszolta. Figyelemre méltó az 1904-től már két szemeszteren keresztül előadott tárgyhoz a jobb megértést szolgáló, aprólékosan kidolgozott ábra- és táblázattömeg, amelyek a jegyzet két „folyamának” (részének) függelékében kaptak helyet.

Az »Erdőrendezéstan« c. jegyzet címlapja és két belső oldala (SOE KKL)

Egyéb írásai

Területismertetések

A Pénzügyminisztérium Fekete Lajost már 1874-ben hazai tanulmányútra küldte ki azzal a céllal, hogy hazánk erdőtenyésztési viszonyait tanulmányozza. Erről először az Erdészeti Lapok 1875. évi számaiban számolt be, s ezzel megvetette az alapját azon nagyívű, több mint három évtizeden át tartó adatgyűjtésnek és kutatásnak, amelyet az Erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén című műben öltött tetet. Lelkesedését valamelyest lassíthatta, hogy az 1876. évben a Természettudományi Társulathoz „Erdély erdőtenyésztési viszonyainak tanulmányozása és leírása” címmel pályázatot nyújtott be, amelyet a társulat – illetékességi alapon – áthelyezett az Országos Erdészeti Egyesülethez, ahol aztán az elfelejtődött. Később, 1881 és 1889 között minden év augusztus és szeptember havában az ország erdőtenyésztési és erdőművelési viszonyainak tanulmányozására küldte ki a minisztérium, amely eredmények aztán számos tanulmányban láttak napvilágot.

Fekete Lajosnak is köszönhetjük, hogy hazánk tájainak erdőszeti viszonyait a századfordulóra többé-kevésbé megismertük. Azonban érdekes módon nem valamelyik magyar táj ez irányú bemutatásával kezdte, hanem más országokéval, amelyekhez a forrásokat természetesen külföldi szakirodalomból merítette. Ezt a tényt meg is indokolja az első, e szakterülethez tartozó tanulmányában: „Hazánk erdőszeti viszonyait mérlegelni az állapotot megítélni, s azon helyet, mely erdőszetiünket a fejlettség fokozatán megilleti, kijelölni csak akkor vagyunk képesek, ha más országok erdőszeti viszonyait ismerjük. Mennél tágabb körből vannak merítve ilyenmű ismereteink, annál helyesebb alakot ölt elménkben egy átlagos szabály-állapot eszméje, mellyel saját állapotunkat összehasonlítani kell; annál élesebben tűnnek fel a hiányok saját viszonyainkban és annál könnyebben találjuk fel ezen hiányok ellenszereit; annál biztosabban ítélni tudjuk meg az irányt, mely szerént haladva, adott körülmények közt a legjobb állapotot elérhetjük. Ezen eszmemenet bátorított arra, hogy egy idegen tartomány erdőszeti viszonyait ismertessem akkor, midőn saját honunkéit oly kevésbé ismerjük; ezen nézetek legyenek védőim e sorok netaláni unni másságának vádja ellenében.”³⁶⁰ A Porosz-Szilézia erdőszeti viszonyait bemutató munka után a Törökország erdőszeti állapotait tárgyaló tanulmány következett.³⁶¹ Csak ezek után jöttek sorra a Magyarország egyes tájainak erdőszeti viszonyait taglaló, személyes tapasztalatokon alapuló írások.

Az ország erdőállományainak állapotáról kevés ismeretekkel rendelkeztek az 1879. évi erdőörvény életbe lépése előtti időszakból. Divald Adolf néhány terület kincstári erdősegeiről adott áttekintést, amelyek az akkori viszonyokat elsősorban gazdasági tekintetben tárgyalták. E hiányt felismerve báró Kemény Gábor földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. miniszter intézkedett, hogy „az ország erdősegeinek s az ezekben előjövő fajoknak és fajoknak, s az erdőgazdasági érdekből művelt és művelendő fák tenyésztési viszonyainak az erdőszeti szaktudomány színvonalán álló igényeknek megfelelő s az országos főerdőmester vezetése alatt a közelebbi éveken át a czéltől foganatosítandó leírását elrendelte, hogy ennek segélyével az erdőgazdaság megfelelő kezelése, az erdők helyes művelése és felújítása iránt az egyes vidékek helyi viszonyainak szakszerű útmutató szolgáltatassék.”³⁶² Ezzel a feladattal Fekete Lajost bízták meg, aki a fenti rendelkezés értelmében 1881-től 1889-ig minden év augusztus-szeptemberében hosszabb tanulmányutakat tett az ország erdőtenyésztési és erdőművelési viszonyainak tanulmányozására. Az ezen utak alkalmával szerzett ismeretekről és tapasztalatokról a minisztérium felé utazási jelentésekben, a szakközönség felé cikkekben számolt be. Ezekben a szerzett tapasztalatok alapján a fajok tenyésztési viszonyairól, az erdők akkori állapotáról és a szokásban lévő erdőművelési módokról, illetve a feltűnőbb erdőpusztításokról adott áttekintést. A bejárt és bemutatott területek az alábbiak:

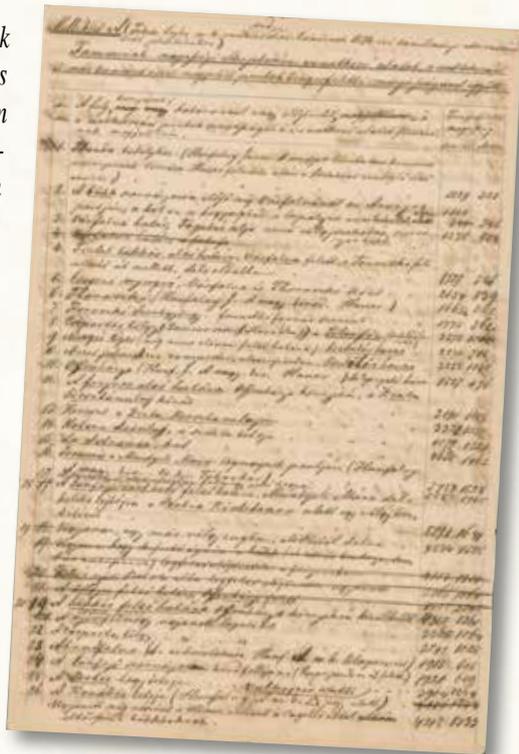
Terület	Vonatkozó publikáció
Erdély (1874, 1882–1884)	<p>Közlemények a magyarországi főfánemek tenyésztési határaitól és az erdőművelés köréből. – Erdészeti Lapok, 1875, 14(2): 49–61., (3): 115–128., (4): 192–198., (5): 213–221., (6): 259–272.</p> <p>Zur Verbreitung einiger Baumarten in den Ostkarpathen. – Centralblatt für das gesammte Forstwesen, 1875, 1: 577–581.</p> <p>Erdély déli részeinek erdőiről. – Közgazdasági Értesítő, 1883, 2(50): 1432–1436.</p> <p>Véderdők az Aranyos mentén. – Erdélyi Gazda, 1883 (november 27.), 15(48): 406–407.</p> <p>A bánági fásnövények elterjedéséről. – Selmechányai Gyógyászati és Természettudományi Egyesület Évkönyve, 1883, 11–13. o.</p> <p>Erdély erdőseégeinek állapota és tenyésztési viszonyai I. – Közgazdasági Értesítő, 1884, 3(15): 513–519.</p> <p>Erdély erdőseégeinek állapota és tenyésztési viszonyai II. – Közgazdasági Értesítő, 1885, 4(17): 617–621.</p> <p>Erdély keleti határ-hegységeiben a Bánágban, Alsó-Fehér-, Bihar és Szilágy-megyékben és a Hargitában Brassótól Naszódig, valamint a Dunántúli vármegyékben tett utazásokról szerkesztett jelentések egy része. – Közgazdasági Közlöny, 1891.³⁶³</p> <p>Kéziratos anyagok³⁶⁴</p>
Felvidék (1885–1888)	<p>Abauj-Torna-, Szepes- és Gömör vármegyék erdőtenyésztési viszonyai. – Erdészeti Lapok, 1887, 26(7): 525–549.</p> <p>Abauj-Torna, Gömör-Kishont vármegyék fanemei és erdőtenyésztési viszonyai. – Közgazdasági Értesítő, 1887, 6(39): 970–974.</p> <p>Barsvármegye erdőtenyésztési viszonyai. – Erdészeti Lapok, 1888, 27(9): 777–796.</p> <p>Nyitra- és Pozsonymegye erdőtenyésztési viszonyai. – Erdészeti Lapok, 1888, 27(10): 875–893.</p> <p>Trencsénvármegye erdőtenyésztési viszonyai. – Erdészeti Lapok, 1888, 27(11–12): 969–981.</p> <p>Bereg vármegye erdőtenyésztési viszonyairól. – Erdészeti Lapok, 1890, 29(2): 94–121.</p> <p>Ung vármegye erdőtenyésztési viszonyairól. – Erdészeti Lapok, 1890, 29(3–4): 159–178.</p> <p>Zemplén vármegye erdőtenyésztési viszonyairól. – Erdészeti Lapok, 1890, 29(5): 281–291.</p>
Délvidék (1889)	<p>Horvát-Szlavonország erdőtenyésztési viszonyai. – Erdészeti Lapok, 1890, 29(11): 801–825., (12): 899–912.</p>
Dunántúl (1887)	<p>A győri és szombathelyi erdőfelügyelőségek kerületében lévő erdők állapota és tenyésztési viszonyai. – Közgazdasági Értesítő, 1887, 6(29): 702–706.</p>

A fenti, hosszabb ideig (6–8 hét) tartó tanulmányutakon kívül – esetenként átutazóban – kisebb bejárásokat is tett, amelyekről rövidebb közleményekben számolt be. Ilyen például a Fogarasi-havasokba tett útja,³⁶⁵ amely során a fafajok vertikális előfordulása terén tett észleletei, az erdőhatár leszorításának felismerése a nagy mű, „Az erdőszeti jelentőségű fák és cserjék előfordulása a Magyar Állam területén” előfutarának is tekinthető. Debrecen város erdeiről 1886. augusztusának közepén tett látogatása alkalmával szerzett tapasztalatokat,³⁶⁶ s bár a korábbi Országos Erdészeti Egyesület vándorgyűlésén az itteni problémákat részletesen tárgyalták, az erdőtalaj kihasználásával kapcsolatban Fekete Lajos új, addig fel nem ismert gondokat tárt fel. De turistáskodás közben is figyelte az egyes területek erdeinek és erdőgazdálkodásának sajátosságait, a Tornai Karsztra tett túrán látottakról is készült összefoglaló:

„Múlt évben a Kárpát egyesület „Keleti Kárpátok” osztályának közgyűlése alkalmával egy kirándulásban vettem részt a híres szádélői völgyön át a falucskai barlanghoz, a midőn alkalmam nyílt e mézhegység egy kis részének erdészeti viszonyaival megismerkedni. Nem emlékszem, hogy e viszonyokat szaklapunkban valaki megbeszélte volna, azért nem akarom elmulasztani, hogy számot adjak szakközönségünknek azon csekély tapasztalatokról is, melyeket egy turista kirándulás alkalmával nyertem.”³⁶⁷

A szakirodalomban nemcsak a fent részletezett területbejárásokról kapunk részletes tájékoztatást, hanem esetenként az ott megtörtént kalandos történekekről is. A Vadász Lap 1888-ban az alábbi, Fekete Lajossal is kapcsolatos „medvehistóriát” adta közre:

Melléklet az 1874. évi tanulmányi utazásról tett jelentéshez (SOE KKL)

KALAND A RENGETEGBEN

Nagy-Bereznáról félelmes kalandról írnak a Budapesti Hírlapnak, amely nemrégiben esett az Ung megyei erdőségekben, négy erdészeti tisztviselővel.

Hosszabb sétára indult a négy jó ismerős. Élénk beszélgetésben haladtak már jó ideje egy szűk hegyi ösvényen. Nagyon belemélyedtek a rengetegbe, amikor egyszerre csak szokatlan zaj ütötte meg fülüket. Vagy 150 lépésnyi távolságban erős ágropogás hallatszott, de a nagy sűrűségben nem láthattak semmit. Már csak 50 lépésre jártak a helytől, ahonnan a zaj jött, amikor egy szürke medve hatalmas alakja tűnt fel előttük. Egész félelmetes hosszában felegyenesedve, szikrázó szemekkel mérte végig az erdészeket. Néhány pillanat múlva még két medve csatlakozott az előbbihez, míg lentebb oly csámcsogás hallatszott, mely csak medvebocsoktól jöhetett.

A négy ember lába gyökeret vert, s bármennyire hozzászokhattak az ilyen találkozásokhoz, most mégis aggodással tekintettek egymásra: egyik sem hozott magával sem puskát, sem vadászkést. Beláthatatlan távolságban voltak minden emberi laktól, érezték, hogy a halál torkában vannak. Néhány percig merően néztek szembe a medvékkel, amelyek nem mozdultak helyükről. Minden zaj megszűnt, a néma rengeteg még félelmesebbé tette a helyzetet. Így tartott ez néhány percig, míg végre a halálos veszedelem elmés gondolatot ébresztett az egyik erdészben. Más védelmi eszköz hiányában egy hatalmas husángot szakított magának, s a kétségbeesés erejével kezdte vagdalni a fenevadakat. A példát követték társai is. A vakmerő kísérlet sikerült: a fenevadak megijedve hátráltak, s így a négy ember nyert egy kis utat.

Sebes léptekben mérték azután végig egyik hegyet a másik után, de bárhogy siettek, látták, hogy a medvék még mindig nyomukban vannak. Csak akkor maradtak el véglegesen, midőn az erdészek kijutottak az erdőből. Ha a válságos pillanatban nem támad a jó gondolatuk, mint védtelen áldozatok pusztulnak el.

Forrás: Vadász Lap 1888. 9. évf. 28. szám (október 5.) 365. o.

A fent idézett cikkben foglaltakra bizonyára többen felfigyeltek, s közülük egy főerdész tollat ragadva a „Kaland a rengetegben” igaz történetét is papírra vetette.

Találkozás medvével

A becses lap f. évi 28-dik számában „Kaland a rengetegben” cím alatt egy kis elbeszélés jelent meg, amely azonban annyira túlzóan volt leírva, hogy állításainak helyreigazításra a t. Szerkesztőségétől egy kis tért kell kérnem, hogy a tiszta igazságot elmondhassam.

Fekete Lajos erdőtanácsos és akadémiai tanár, Szepessi Gusztáv erdőmester és Kochlicz Nándor főerdész, egy erdőőr kíséretében az erdőgondnoksághoz tartozó zsarnovai völgyben lévő erdőtelepítések megtekintésére indultak. Az erdőőr előttiük járt, kit a három úr, egymással beszélgetve, lassan követett. Az erdőőr egyszerre csak megállt, és az urakat csendben magához intette, valami sustorgást figyelmesen hallgatva. A sűrűségből hallott zajt eleinte szarvasoknak tulajdonították.

Szepessi erdőmester felhágott egy tuskóra, ahonnan körülbelül 80-100 lépésnyi távolságban egy medvét pillantott meg. A medve, első lábaival kidőlt fatörzsön támaszkodva, egy lejjebb lévő másik medvére nézett. A két medve és a kis társaság közt lévő sűrűségből pedig zörgés és csámcsogás hallatszott, mely zaj mindenesetre medvebocsoktól jött. Ebben a völgyben korábban csakugyan bocsoknak és nagy medvéknek a nyomait találtuk.

Az urak egynéhány percig farkasszemet néztek a két medvével, és hangos kiabálással akarták azokat távozásra bírni. A medvék azonban a sűrűségben lakmározó bocsokat nem akarván magukra hagyni, lassacskán, minden támadási szándéktól ment, a bocsok felkeresésére szép csendben visszahúzódtak a sűrűségbe.

Most már aztán az urak is jobbnak látták sebes léptekkel a medve-találka helyszínét mielőbb elhagyni. Még egy ideig a sűrűségben hallották a zajt, ám azt bizony egyikük sem látta, hogy a medvék mindig a nyomukban lettek volna. De persze épp úgy az sem igaz, hogy hatalmas kiabálással, botsuhogtatással akarták volna életüket megmenteni, s hogy pláne a támadó medvéket suhánggal vagdalták volna. De azt sem érezték egy pillanatig is, hogy a biztos halál torkában lennének. Az egész kaland vadászember számára mindenesetre érdekes volt, de életveszélyes egyáltalában nem.

Ungvár, okt.20-án, vadászüdvvel: Cornidess György főerdész

Forrás: Vadász Lap 1888. 9. évf. 31. szám (november 5.) 405. o.

Oktatásügy

Az oktatási kérdések, problémák többnyire az akadémia/főiskola belügyi voltak, azonban időnként bizonyos témák – különlegességüknél vagy éppen súlyosságuknál fogva – átlépték ezeket a határokat. Fekete Lajosnak három olyan írása van, amely az akkori oktatásügyben és az erdész szakmában is jelentős visszhangot keltett. Az első ilyen írás – tulajdonképpen az Országos Erdészeti Egyesület 1870. évi vándorgyűlésén elhangzott előadás szerkesztett szövege – nem is az akadémiai, tehát felsőfokú oktatással, hanem a középfokú oktatás megteremtésével foglalkozik, s ez alapján őt tekinthetjük a középfokú erdészeti szakképzés úttörőjének [1]. A másik nagy hatású írás szintén az Országos Erdészeti Egyesület 1884. évi vándorgyűlésén elhangzott beszéd lenyomata, amely az akadémiai szintű erdészeti képzés megreformálását szorgalmazza [9]. A harmadik írás pedig a már főiskolai rangot élvező selmeci felsőoktatási intézmény áthelyezésének tárgyában vallott véleményét tartalmazza [13].

Kisebbségi fajsúlyú, oktatásüggyel foglalkozó írásai közül kiemelendő a tanszéki gyűjtemények, különösen az állatgyűjtemény, illetve a kár- és kórképek fejlesztése érdekében tett felhívásai [3, 4, 8, 10], amelyek eredménnyel jártak. Esetenként beszámolt a hallgatók ún. nagy tanutazásairól is [5, 7], illetve a hallgatói létszám alakulásáról [6]. Protokolláris megnyilvánulása pedig az uralkodói pár tiszteletére ültetett emlékfákról szóló beszámoló [2], valamint az Erdészeti Palota, továbbá a Bányászati és Kohászati palota felavatásakor mondott beszédei voltak [11, 12].

- [1] Mi a teendő az erdészeti szolgálathoz szükséges szakképzett műszaki segédszemélyzet nevelése érdekében? [Előadott az Országos Erdészeti-Egyesület 1870. évi közgyűlésén.] – Erdészeti Lapok, 1877, 16(1): 13–31.
- [2] A Felséges Királyi-Pár ezüst menyegzőjének emlékére ültetett fák. [XXI.] – Erdészeti Lapok, 1879, 18(12): 899–900.
- [3] Kérelem. – Erdészeti Lapok, 1879, 18(12): 916.
- [4] Nyilvános köszönet. – Erdészeti Lapok, 1880, 19(3): 219–220.
- [5] A selmeci m. kir. erdőakadémia hallgatóinak ez évi nagy tanutazása. – Erdészeti Lapok, 1881, 20(8): 600–618.
- [6] A selmeci erdő- és bányakadémia hallgatói az 1881/2. tanév kezdetén. – Erdészeti Lapok, 1881, 20(12): 1046.
- [7] A selmeci m. kir. erdőakadémia hallgatóinak ez évi tanutazása. – Erdészeti Lapok, 1882, 21(7): 576–587.
- [8] Felhívás. – Erdészeti Lapok, 1883, 22(3): 258.
- [9] A selmeci m. k. erdőakadémia reformálásáról. [Az Országos Erdészeti-Egyesület 1884. évi közgyűlésén tartott előadás.] – Erdészeti Lapok, 1884, 23(11): 969–987.
- [10] Kérelem az erdész közönséghez. – Erdészeti Lapok, 1884, 23(4): 363.
- [11] Felavató beszéd. [Elmondott az új akadémiai épület felavatásakor.] – Selmezbányai Híradó, 1892 (július 3.), 3(27): 107.
- [12] [A bányakadémia B) palotájának átadása felett tartott beszéd.] – Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Közlései, 1900 (júl. 1.), 4(12): 97–99.
- [13] A főiskola áthelyezésének kérdéséhez. – Selmezbányai Híradó, 1905 (szeptember 24.), 15(39): 2.

Népszerűsítő törekvései

„Az erdészeti író feladata csak a népszerűsítés lehet.” E mondást Fekete Lajosnak tulajdonítják, s a Beszélgetések az új erdőtvényről című könyvéhez kapcsolják, amely 1880-ban látott napvilágot. Valójában ezt a mondatot e könyv ismertetésében³⁶⁸ találjuk meg, amelyet Illés Nándor írt az Erdészeti Lapok hasábjain. Az alapot ehhez természetesen Fekete Lajos adta, aki megteremtette a népszerű stílust, melynek remek mesterévé vált. A „népszerű” jelző már a fent idézett könyv alcímében is megjelenik („népszerű ismertetés...”), amely aztán a Népszerű erdészeti növénytan beszélgetésekben című, három füzetből álló művének főcímébe is bekerült. Megszületett egy olyan, hét kötetből álló sorozat,

amely az erdőkhöz nem vagy alig értő, de iskolázott réteghez szólt. A cél természetesen az volt, hogy a „néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok” szakismeretekhez jussanak, s ezáltal megfékezzék az erdőirtásokat, a megmaradt erdők pedig szakszerűen kezeltessenek.

- [1] A Magyarországon előforduló főbb fafajok csemetéinek termesztése és ültetése. Néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára. Az Országos Erdészeti Egyesület által a Deák Ferencz Alapítványból 50 darab arannyal jutalmazott pályamunka. 60 fametszettel. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Nyomatott a Magyar Királyi Államnyomdában, Budapest, 1889, 124 o.
- [2] Az erdei vetésről és ültetésről. Néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára. Melléklet az Erdészeti Lapok 1893. évi VII–VIII. füzetéhez. Az Országos Erdészeti Egyesület által a Deák Ferencz Alapítványból 40 darab arannyal jutalmazott pályamunka. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, A Pesti Lloyd-Társulat könyvnyomdája, Budapest, 1893, 72 o. + 14 fametszet.
- [3] Az erdő ápolásáról és használatáról, annak megalapításától a letarolás idejéig. Néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Részvénytársaság könyvnyomdája, Budapest, 1895, 106 o.
- [4] Az erdők berendezése. Néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Részvénytársaság könyvnyomdája, Budapest, 1898, 105 o.
- [5] A vágásra érett erdő kihasználása. Néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1898, 84 o.
- [6] Az erdők felújítása kapcsolatban azok rendszeres kihasználásával. Néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1899, 127 o.
- [7] Népszerű erdészeti növénytan beszélgetésekben. Néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára. 1. füzet: Spórás növények; 2. füzet: Mohok, edényes virágtalanok, túlevelűek; 3. füzet: Magházias növények. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvény-Társaság nyomása, Budapest, 1901–1905, 1. füzet (1901): 85 o. + 1–59. szövegbe nyomott kép + 15 színes nyomatú tábla; 2. füzet (1903): 102 o. + 60–105. szövegbe nyomott kép; 3. füzet (1905): 196 o. + 106–328. szövegbe nyomott kép; Betűrendes név- és tárgyjegyzék: 20 o.

Könyvismertetések

Hat könyvismertetéséről van tudomásunk, valamennyi az Erdészeti Lapokban jelent meg. Közülük három külföldi munkákat mutat be [3–5], melyek azért bírnak értékkel, mert ezekhez a művekhez a szakközönség nem férhetett hozzá, létezésükről nem is tudhatott, ugyanakkor ezek olyan alpművek, amelyek a hazai szakkönyvek írásának alapját jelentették. A könyvismertetések közül egy írói álneven (Ardai) jelent meg [2], ennek körülményei az »Egy mára elfeledett műfaj – szakmai viták az Erdészeti Lapok hasábjain« fejezetben olvasható. Könyvismertetéseiben – különösen a hazaiakat illetően – jócskán találunk kritikákat is, amelyeket a következőképpen indokolt [1]: „*E lapok olvasó közönségének használni kívánván, kötelességünknek tartottuk, azon némi hiányokra figyelmeztetni, melyek e mű olvasásánál nekiünk föltűntek, s melyeket itt kiigazítani törekedtünk, azon célból, hogy a mű használatánál netalán keletkező kételyeket előre eloszlassuk.*” Ugyancsak hosszúra nyúlik a legelőrdők berendezése kapcsán írott mű kritikai bemutatása is [6]: „*a hármás bírálat, melynek alapján az oda ítéltetett, minden esetre illetékesebb, mint az én alábbi, a bírálattól sem mentes ismertetésem*”.

- [1] Könyvismertetés. [Kodolányi Antal: Növényboncz-, vegy- és élettan különös tekintettel a növénytermelésre.] – Erdészeti Lapok, 1868, 7(3): 129–136.
- [2] Könyvismertetés. (Girókuti Ferenc és Kozocsa Tivadar: A fák alak- és fejlődéstana.) [Ardai írói álnéven.] – Erdészeti Lapok, 1881, 20(7): 532–537.
- [3] Könyvismertetés. [Robert Hartig: Ueber die Vertheilung der organischen Substanz, des Wassers und Luftraumes in den Bäumen, und über die Ursache der Wasserbewegung in transpirirenden Pflanzen.] – Erdészeti Lapok, 1883, 22(5): 427–432.
- [4] Könyvismertetés. [J. T. C. Ratzeburg, J. F. Judeich és H. Nitsche: Lehrbuch der mitteleuropäischen Forstinsektenkunde, mit einem Anhang: die forstlichen Wirbelthiere.] – Erdészeti Lapok, 1885, 24(5): 530–531.
- [5] Könyvismertetés. [J. F. Judeich és H. Nietsche: Lehrbuch der mitteleuropäischen Forstinsektenkunde etc.] – Erdészeti Lapok, 1891, 30(3): 271–272.
- [6] Könyvismertetés. [Zsarolyáni Márton Sándor: A Legelő-erdők berendezése, kezelése és hasznosítása stb. című munkájáról.] – Erdészeti Lapok, 1897, 36(9): 772–789.

Lapszemlék, kisebb cikkek

Fekete Lajos az Erdészeti Lapok megindulásától, 1862-től fontosnak tartotta, hogy a külföldön elért eredményeket megismertesse a hazai szakközösséggel. Ehhez alapot nagyobb részt a selmeci akadémiára járó szaklapokban érdekesnek talált cikkek referálása adott, kisebb részt a saját megfigyelésekből, tapasztalásokból eredő ismeretek közkinccsé tétele szolgáltatott. Olvasottságát, nyelvtudását, szakkérdésekben való jártasságát mutatja, hogy számos szaklapból szemezgetett, ugyanakkor az erdészethez tágabb értelemben köthető valamennyi szakterülethez kapcsolódóan írta lapszemléit. Az általa tanulmányozott, illetve referált idegennyelvű periodikák az alábbiak: Ungarischer Lloyd, Comptes rendus, Revue des eaux et forêts, Monatschrift für Forst und Jagdwesen, Allgemeine Forst- und Jagd-Zeitung, Centralblatt für das gesammte Forstwesen, Forstwissenschaftliches Centralblatt, Zeitschrift für Jagd- und Forstwesen, Forstlich-Naturwissenschaftliche Zeitschrift, Österreichische Forstzeitung, Forstliche Blätter, Wochenblatt für Landwirtschaft, Jahrbuch der Naturwissenschaften, Chemischer Ackersmann, Centralblatt für Agrikultur-Chemie. Ezek a kisebb lélegzetű írásai az Erdészeti Lapok „Különfélék” vagy „Lapszemle” rovatában jelentek meg, sokszor csak monogrammal ellátva, s az 1891-ben bekövetkezett tanszékváltás, s ezzel együtt a más irányú oktatási és kutatási feladatok nem szakították félbe a korábbi szakterületek (pl. növénytan, talajtan, erdővédelemtan, erdőtenyésztéstan) cikkeinek, illetve tapasztalásainak ismertetését.

A vágási idő befolyásáról a fák tartósságára nézve. – Erdészeti Lapok, 1862, 1(6): 193.

A veresfenyő mint tüzelőfa. – Erdészeti Lapok, 1864, 3(1): 32.

Az alany befolyása az oltvány gyümölcseré. – Erdészeti Lapok, 1868, 7(7): 305–306.

Magyarország feladata az ipar terén. [Az Ung. Lloyd 1868. évi 227-ik számában „Egy Amerikai” tollából megjelent cikket teljes egészében közli Fekete Lajos.] – Erdészeti Lapok, 1868, 7(10): 424–427.

A gyümölcsfák nyári trágyázásáról. [Hummel után közli Fekete Lajos.] – Erdészeti Lapok, 1869, 8(3): 118–119.

Az 1869-ik évi tavaszi derek. [A Monatschrift für Forst und Jagdwesen 1870. márciusi füzetében Burkhardt erdőgazgató cikke nyomán közli Fekete Lajos.] – Erdészeti Lapok, 1870, 9(9–10): 323–327.

A fűrészpor mint tápszer kérődzők számára. – Erdészeti Lapok, 1871, 10(1): 21–30.

Erdőkáros rovarok ellen vitt harc. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1872, 11(2): 77.

- Észleletek a kohó és kőszénfüst káros hatásáról a növényekre, különösen pedig a lúcz- és jegenyefenyőfára. – Erdészeti Lapok, 1872, 11(1): 31–35.
- Lúczfenyő, melynek nincsenek mellékhatásai. [Különlélek.] – Erdészeti Lapok, 1872, 11(2): 77.
- Vizinövenyművelés az erdőtudomány érdekében. [Robbe Nándor tanár után.] – Erdészeti Lapok, 1872, 11(5): 196–198.
- Kiállítási közlemény. Ausztria erdészeti kiállításáról. – Erdészeti Lapok, 1873, 12(12): 453–471.
- Kiállítási közlemény az Eucalyptusról. – Erdészeti Lapok, 1874, 13(1): 43–44.
- A tömőfű nyérése, és jövedelméről. [Baur Ferencz a Monatschrift für Forst- und Jagdwesen folyóiratban megjelent cikkét teljes terjedelemben közli Fekete Lajos.] – Erdészeti Lapok, 1874, 13(2): 68–74.
- Adalék a betűző-szű (Bostrychus typographus) életmódjához. [Fischbach Károly, fh. hohenzolleri főerdőtanácsos után közli Fe.] – Erdészeti Lapok, 1875, 14(1): 23.
- Az erdészet nemzetközi ügyei. – Erdészeti Lapok, 1875, 14(8): 420.
- A talajlazítás befolyása a fanövésekre. – Erdészeti Lapok, 1875, 14(8): 420.
- Magasan repülő áskák. [Különlélek.] – Erdészeti Lapok, 1877, 16(10): 626.
- „Zemerchefa”. Szemerkefa (Abies excelsa D. C.). – Természettudományi Közöny, 1878, 10(111): 446.
- A kocsános-tölgy makkjának tartós csíráképessége. [Különlélek.] – Erdészeti Lapok, 1879, 18(10): 726–727.
- Erdei magvakkal tett csíráztatási kísérletek. [Ismeretetés az Allg. Forst- u. Jagd-Zeitung-ből.] – Erdészeti Lapok, 1880, 19(2): 151–152.
- Néhány erdei fa csírázásához megkívántató meleg. [Ismeretetés Tietz A. O. O. inaugurális disszertációjából.] – Erdészeti Lapok, 1880, 19(3): 224–225.
- Az Eucalyptus tenyésztése. [Ismeretetés az Allg. Forst- u. Jagd-Zeitung-ből.] – Erdészeti Lapok, 1880, 19(3): 225.
- Szappanpépet. [Ismeretetés a Centralblatt f. d. ges. Forstwesen-ből.] – Erdészeti Lapok, 1880, 19(3): 226.
- A légköri villamosság befolyása a növény táplálkozására. [Grandeau tanár a Comptes rendus 1878. évi 87. kötetében megjelent cikkének ismertetését közli F.] – Erdészeti Lapok, 1880, 19(4): 304–305.
- A porhanyóság befolyása a talaj nedvességére. [Különlélek.] – Erdészeti Lapok, 1880, 19(4): 308–309.
- A lúcz és jegenyefenyő igényeit összehasonlító vizsgálatok ásványi tápanyagok tekintetében. [R. Weber az Allg. Forst- u. Jagd-Zeitung 1881. évi 1. füzetében megjelent cikkét ismerteti Fekete L.] – Erdészeti Lapok, 1881, 20(2): 97–102.
- A rendkívül korai termés egy példája. [Különlélek.] – Erdészeti Lapok, 1881, 20(2): 158.
- A fenyőcsemetek csúchajtásának lekátrányozását a szarvas és őzvad ellen... [Különlélek.] – Erdészeti Lapok, 1881, 20(2): 159.
- A csemetek védelmezésére szánt gabona épen árt azoknak. [Különlélek.] – Erdészeti Lapok, 1881, 20(2): 159.
- Az „Országos Erdészeti-Egyesület” máramarosi közgyűléséről. – Erdészeti Lapok, 1882, 21(9): 747–767.
- A világ legelső keményítőgyártóiról. – Selmechányai Gyógyászati és Természettudományi Egyesület Évkönyve, 1882, 9–10. o.
- A marhatenyésztés hanyatlásának főoka. – Erdélyi Gazda, 1884 (január 15.), 16(3): 17–18.
- A fenyőpinty (hegyi pinty, Fringilla Montifringilla L.) tömeges megjelenése. – Erdészeti Lapok, 1885, 24(3): 304–306.
- A vaddisznó által okozott erdőkárosításnak egy új neme. [Különlélek.] – Erdészeti Lapok, 1889, 28(1): 113.
- Baur egyetemi tanár az áterdőlésről. [A »Forstwissenschaftliches Centralblatt« után közli: Fekete Lajos.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(4): 199–210.
- Élőfa egyes ágainak eltávolítása. [Különlélek.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(5): 354–355.
- A magyal tölgy (Quercus Ilex L.) fa és kéregtermésének értéke. [Különlélek: G. des Chesnes a Revue des eaux et forêts 1892. évi februári füzetében közölt írása alapján.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(5): 355–356.
- Vizenyős területek kiszárítása fenyves telepítése által. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(6): 408–410.
- Az öntött fa. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(6): 410–411.

- Az oltás sikerének előmozdítása. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(6): 433.
- Egy drága erdő. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(6): 434.
- Vizenyős területek sajátos lecsapolási módja. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(8): 553–555.
- A kámbium tevékenységének évi felébredése és megszűnése. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(9): 631–635.
- A gyökérölő gombákról. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(9): 644–645.
- Jól jövedelmező fiatal erdő. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(9): 645–647.
- A tölgyfa beelegyítése a bükk és a gyertyán közé. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(10): 765–766.
- Új gomba betegség az erdei fenyőn. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(10): 767–768.
- A landsbergi erdészegyesület. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(10): 768.
- A fenyőfélék gesztje. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(10): 768–769.
- A vigályos állás befolyása a fenyőfa technikai tulajdonságaira. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(11): 855–857.
- Veszedelemes levéldarázsok. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(11): 857.
- Hangyák elszaporodása. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(11): 857–858.
- Ültető gép. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(11): 858.
- A talaj-lazítás, öntözés és a talaj mesterséges takarásának hatása a csemetekertekben. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1893, 32(3): 274–276.
- A legelőerdők tárgyában. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1893, 32(3): 276.
- A keményített fa (bois durci), mint az öntött fa (bois fondu) vetélytársa. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1894, 33(1): 105–106.
- A mykorhiza gombák befolyása az erdei fák táplálkozására. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1894, 33(5): 403–407.
- A törzsek számának hatása a magasság, vastagság és fatömeg kifejlődésére szabályos állabokban. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1894, 33(7): 620–622.
- Faóriások az 1893. chicagói kiállításon. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1894, 33(7): 649.
- Fahéjból szappan. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1894, 33(7): 650.
- Egy őserdő képe Északamerika nyugoti részéből. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1895, 34(3): 330–331.
- Hengeralakú hordók bükkfából. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1895, 34(3): 331–333.
- Douglas fenyő. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1895, 34(3): 359–360.
- Az Acacia megtelepítésének kérdéséhez. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1895, 34(11): 1210–1211.
- Tölgy és bükk vasúti talpfák. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1895, 34(12): 1336–1338.
- A hevített fa. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1896, 35(4): 275–277.
- Bükk vasúti talpfák. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1897, 36(5): 377–379.
- A növényzet táplálására szükséges nitrogén vegyületeknek egy új forrása az erdei alomban. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1897, 36(12): 1072–1075.
- Egy kis helyreigazítás a Hysterium Pinastri kérdésében. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1900, 39(7): 690–691.
- A talajbaktériumok működése s ennek mező- és erdőgazdasági fontossága. [Lapszemle.] [Andai (sic!) írói álnéven.] – Erdészeti Lapok, 1906, 45(2): 175–180.
- Az erdőbirtok értéknövekedése. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1907, 46(5): 316–317.
- A kisiblyei gyérítésekről. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1907, 46(10): 624.
- A fa szénítéséről. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1907, 46(22): 1392–1393.
- A krassovai szilvafák megdőlése. – Erdészeti Kísérletek, 1908, 10(3-4): 128–129.
- Fakülkereskedelmi forgalmunk. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1910, 49(12): 507–509.
- Az erdeifenyő egy új betegségéről. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1912, 51(20): 856–857.
- Faller Károly †. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1913, 52(12): 553.

Lexikon szócikkek

A Pallas Nagy Lexikona a századforduló legnagyobb irodalmi alkotása volt, amely önálló, nem fordításon alapuló magyar nagylexikon. A Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt. adta ki 1893 és 1897 között 16 kötetben, 1900-ban még 2 pótkötete látott napvilágot. A több mint 300 fős szerzői kör a kor szinte egész magyar tudományosságát képviselte. A lexikon 18 kötete több mint 150 ezer címszót és tízezer ábrát tartalmaz. A lexikon 1–5. kötetében (1893) még Balás Árpád írta az erdészeti vonatkozású szócikkeket, a fásszárú növények botanikai vonatkozásait pedig Fialowsky Lajosnak köszönhetjük. (Balás Árpád egyébként a mezőgazdasági oklevele mellett Selmechányán erdészeti képzést is szerzett, a magyaróvári M. Kir. Gazdasági Akadémia igazgatója volt, nyugdíjba vonulása után pedig a Magyar Mezőgazdasági Múzeum első igazgatója.) A 6. kötettől (1894-től) már Fekete Lajos szerkesztette, s részben írta ezeket a szócikkeket.³⁶⁹

*„A Pallas Nagy Lexikona szerkesztésében legutóbb megjelent... VI. kötet az E és F betűs szavakkal foglalkozik, tehát az erdészeti ismereteket a leggazdagabb szógyűjteménnyel öleli fel. Ennek a kötetnek erdészeti cikkei már ismert nevű szakíróinknak Fekete Lajos, Szécsi Zsigmond és Vadas Jenő selmeczi akadémiai tanároknak tollából valók, a kiknek nevei a szakszerkesztők névsorában (Fekete L.) s a szakírók névsorában (Fekete, Szécsi, Vadas) fel is soroltattak. A közlemények tartalmasak, a lehetőségig részletesek s úgy ezen tulajdonságuknál fogva, mint a fogalmaknak objektív és a laikusok előtt is könnyen érthető tárgyalásánál fogva alkalmasak arra, hogy szakismereteink terjesztésének eszközei legyenek.”*³⁷⁰ Az Erdészeti Lapok olvasói még egyszer kaptak hírt a Pallas Nagy Lexikonában írott Fekete Lajos-féle szócikkekről: *„Szakkérdéseink egyik legérdekesebbje és legnehezebbje a Karst erdősítése. E kérdéssel szakirodalmunk is kellően foglalkozik. Aki az „Erdészeti Lapok”-at átnézi, Bedő Alberttől (1866), Divald Adolftól (1872), Székely Mihálytól (1880), Lavotha Alberttől (1884), Fekete Lajostól (1890) és a tengerparti Karst egyik volt művelőjétől, Maibolhán Edétől (1893) olvashat közleményeket. A Karst sajtószertű erdősítési módjáról s a karsti viszonyokról kimerítően emlékezik meg Vadas Jenő erdőműveléstanában és a Pallas Lexicon 10-ik kötetében Fekete Lajos ismerteti a Karst különféle viszonyait jeles tollával.”*³⁷¹

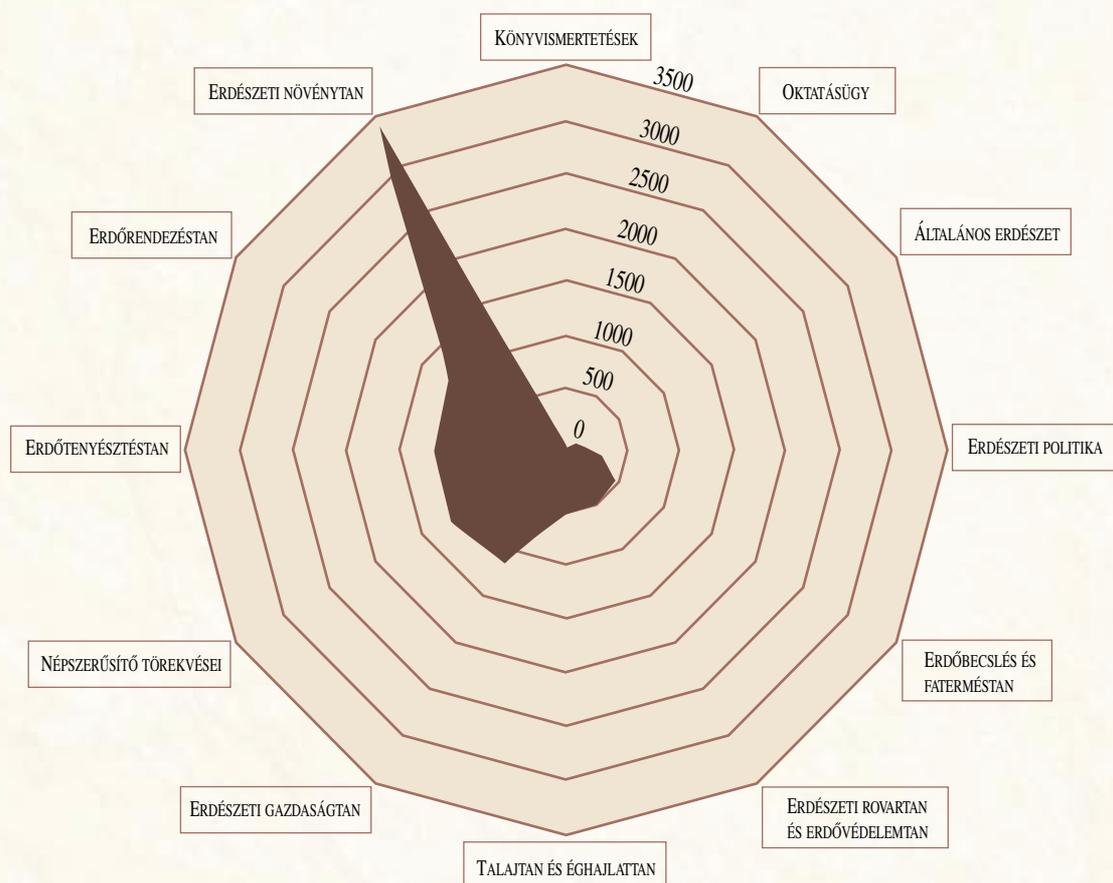

Az életmű számokban

Fekete Lajos az egyik, ha nem a legszorgalmasabb szerző volt az erdészek sorában, akinek publikációs teljesítménye még mai szemmel is lenyűgöző, az akkori viszonyok ismeretében pedig egészen elsodálkozató, hiszen 1862 és 1916 között összesen 10 453 oldalnyi szakmai anyag került ki kezei közül. Ha a publikációs tevékenységét tématerületenként vizsgáljuk, akkor a legmeghatározóbb hányadot egyértelműen a botanikai témakör jelenti. E tudományterületen 3 382 oldal terjedelemben jelentek meg szakírásai, ami a teljes életmű 32,4%-át képezi. A sorban következő szakmai területek az erdőrendezéstan (11,8%), az erdőtenyésztéstan (11,3%), az erdészeti gazdaságtan (11,3%) és a népszerűsítő törekvések (11,1%) témakörei, amelyek közel azonos arányt képviselnek az életműben, s ezek között természetesen a szakkönyvek hiánypótló jellege nem kérdőjelezhető meg. Ugyan kisebb hányadot képez a talajtan és az éghajlat (4,8%), az erdészeti rovar- és erdővédelemtan (4,8%), valamint az erdőbecslés és faterméstan (4,7%), ugyanakkor ezek jelentősége is kiemelkedő, hiszen e szakterületeken az első mértékadó magyar nyelvű szakmai anyagok szintén Fekete Lajos tollából születtek. A fenti szakírói munkálkodást egészíti ki a területismertetések kapcsán született tanulmányosorozata, ami az életmű 2,6%-át teszi ki. Az általános erdészet területén, a különböző könyvismertetések és az oktatásügy kérdéskörében született írásai a fentiekől messze elmaradó hányadot jelentenek (2,4%), de csak ezek említésével alkothatunk teljes képet e valóban szerteágazó tudományos tevékenységről.

Ha a teljes életművet az 1891-es tanszékváltást megelőző és azt követő időszakra bontjuk – és a szakmai ténykedés súlypontjait vizsgáljuk –, akkor megállapítható, hogy terjedelemben alig marad el a második időszak összes teljesítménye (30,4%) a megelőző időszakétól (54,5%). Mindezt árnyalja persze az a tény, hogy például a Fekete–Blattny-féle monumentális növényföldrajzi mű, már szakmai működése második felében látott napvilágot, ugyanakkor ne felejtjük el, hogy a tanszékváltáskor Fekete Lajos már 55 esztendő volt, s csak kevesek lettek volna képesek két évtizedes, alapvetően a botanikára koncentrált oktató és kutató munka után teljesen megújulni és fiatalos lendülettel nekilátani egy-egy újabb tudományterület kimunkálásának. Vélelmezzük, hogy a növényteni diszciplínában való kiteljesedést követően az örökösen kíváncsi és folyamatos publikációs lehetőségeket kereső – az erdészeti tudományban felismert kisebb-nagyobb hiányokat pótolni igyekvő – Fekete Lajos meglátta a Sóltz Gyula távozásában rejlő lehetőséget, hiszen elődje alig ragadott tollat. Természetesen az általa művelt diszciplínák mellett a fent részletezett egyéb témákban is publikált, de ezek csak kisebb hányadot jelentenek (15,1%) az 1891-et megelőző és az azt követő időszakban egyaránt.

Fekete Lajos publikációs tevékenységének súlypontjai a teljes életműre vonatkozóan oldalszámokban kifejezve

Az erdészeti tudományok elévülhetetlen összegzői – Fekete Lajos tan- és szakkönyvei

A szerzőknél rendelhető még:
„Erdőmiveléstan.” Irta: Vadas Jenő (Selmeczbánya). Ára tagoknak 7 K., nem tagoknak 10 K.
„A tölgy és tenyésztése.” Irta: Fekete Lajos (Selmeczbánya). Ára tagoknak 4 K., nem tagoknak 6 K.
„Erdőértékszámítástan.” II. kiad. Irta: Fekete Lajos (Selmeczbánya). Ára 6 K.
„Erdőbecsléstan.” II. kiad. Irta: Sóltz Gyula és Fekete Lajos. (Kapható Fekete Lajos m. k. főerdőtanácsosnál Selmeczbányán.) Ára 8 K.
Egybeült megrendelhető magyar erdészeti művek:
„A magyar állam erdősegeinek gazdasági és kereskedelmi leírása.” 4 kötet, egy térképpel. Kiadta a földmivelésügyi m. kir. ministerium. 1896.
„Erdészeti földméréstan.” Irta: Cséti Ottó. II. kiadás. (Kapható Joerges A. özv. és fiánál Selmeczbányán.) Ára 10 K.
„Erdővédelem.” Irta: Téglás Károly. (Kapható ugyanott.) Ára 5 K. 40 fill.
„Erdővédelem.” Irta: Fekete Lajos. (Kapható ugyanott.) Ára 80 fill.
„Erdészeti talajtan.” Irta: Fekete Lajos. II. kiadás. 1891. (Kapható ugyanott.) Ára 5 K.
„A mezőség kopárainak befásítása.” Irta: Fekete Lajos. (Stein János könyvkeres. Kolozsvárt.) Ára 2 K.
„Beszélgetések az új erdőtörvényről.” Irta: Fekete Lajos. (Kapható ugyanott.) Ára 40 fill.

A »Szerteágazó szakírói ténykedésének területei« című fejezetben részletesen bemutatuk a könyvírással kapcsolatos fáradozását, illetve a könyveit besoroltuk az egyes szakterületekhez is. Mivel a szakíró legnagyobb jutalma az, ha könyvet jelentethet meg, ezért azok összeállításának körülményeit részletesebben tárjuk az érdeklődők elé. A bemutatásnál nem szakterületi csoportosítást alkalmazunk, hanem egyszerű kronologikus sorrendet, felhívva a figyelmet arra, hogy több könyvnek második, később napvilágot látott kiadása is létezik.

*Fekete Lajos néhány könyvének hirdetése az
Erdészeti Lapokban*

I. Szak- és tankönyvek

A közerdész

Fekete Lajos első könyve³⁷² közös alkotás – a Wagner Károly vezette oktatói kar másik tagjával – az akkor szintén rendkívüli tanárként tevékenykedő Illés Nándorral. Az e könyvvel kapcsolatos pályázati felhívás az Országos Erdészeti Egyesület évkönyvében³⁷³ jelent meg. Kiemelendő, hogy ez az első olyan kezdeményezés az egyesület részéről, amely az addigi meglehetősen gyér szakkönyv-ellátottságot volt hivatott valamelyest enyhíteni. Ezt a következőképpen fogalmazta meg gróf Keglevich Béla az Országos Erdészeti Egyesület 1867. augusztus 7–10-én, Losoncon tartott vándorgyűlésének elnöki beszédében: „Az erdészeti alapos szakismeretnek minden irányban való terjesztése az egyesület céljai közé tartozván, ennek folytán a közgyűlés Tisza Lajos úrnak a múlt választmányi ülés XVI-ik pontja szerint tett azon indítványát, hogy az egyesület pályadíjt tűzzön ki egy az alsóbb rendű kezdő erdőszők számára röviden és népszerű nyelven szerkesztendő erdészeti kézikönyvre, tárgyalás alá vette s miután annak szükségessége valóban fennforog és kívánatos is, hogy az erdészet itt értett kezdő szolgálai az eddig gyakorlatban szerzett ismeretek mellett, jövődöbéli szakmájuknak általuk végrehajtandó teendőit önmaguknak mintegy indokolni tudják, s hogy a hivatásuk és teendőik megérthetése nézve legszükségesebb alapismereteket bírhatva, már ez által is több buzgóság, akarat és erély indítsa a reájok bízottakban minél sikeresebben eljárni; ugyanezért a közgyűlés 200 ft. pályadíjt tűz ki a fennebb megjelölt 4–8 nyomtatott ívre terjedhető kézikönyvre. A pályadíjt a jövő közgyűlés adja ki; a mű a szerző sajátja marad; a pályázat további részleteinek elhatározását a közgyűlés az igazgató választmányra bízta.”³⁷⁴

A fenti gondolatok vitán felül előremutatóak voltak, de meg kellett teremteni a kiadás feltételeit is, ugyanis akkor még nem volt az egyesületnek pénzalapja, még nem állt rendelkezésre a későbbiekben nagy sikert aratott Deák Ferenc Alapítvány. A fenti nehézségek okán a pályázat költségeinek előállítására a közgyűlés „aláírást nyitott”, s kimondták azt is, hogy a fennmaradó összeget az egyesületi pénztárból kell majd fedezni. Az aláírások megkezdésekor az első gróf Keglevich Béla elnök volt, aki 50 forintot adományozott erre a nemes célra, akit Kubinyi Ágoston, a Nemzeti Múzeum igazgatója és Bozó Pál, a Heves megyei gazdasági egyesület képviselője követte 25–25 forinttal, így a pályadíj fele azonnal rendelkezésre állt.

PÁLYÁZAT ERDÉSZETI KÉZIKÖNYVRE³⁷⁵

Az Országos Erdészeti-Egyesület Losonczon tartott f. é. közgyűlése 200 frt pályadíjt tűzött ki egy az alsóbbrendű műszaki-segéd személyzet tanítására szánt és az erdészet alapvonalait népszerű nyelven röviden fejtegető kézikönyvre, melynek tartalma 4–8 nyomatot ívre terjedhet egyedül azt tárgyalhatván minek ismeretes az érintett erdészeti személyzet számára mulhatlanul szükséges.

Az idegen kézzel leíratott pályaművek a szerző nevét tartalmazó és lepecsételt jeligés levelek kíséretében legkésőbb az 1868. évi július 31-ig az Országos Erdészeti-Egyesület igazgató választmányához Pestre küldendőek. Az említett határidő eltelte után érkező művek pályázatra nem bocsátatnak. A nyertes mű szerző sajátja marad s díja a Debreczenben tartandó 1868. évi közgyűlésen fog kiadatni.

Az Országos Erdészeti-Egyesület igazgató választmánya nevében. Pesten, december 21-én 1867.

Bedő Albert,
egyesületi titkár.

A kitűzött határidőig három pályamű érkezett az egyesülethez, s időközben az adományozások révén a szükséges 200 forint költség is összegyűlt, de működési probléma is jelentkezett, ami nem meglepő, hiszen az Országos Erdészeti Egyesület első ilyen jellegű vállalkozásáról volt szó. Az igazgató-választmánynak nem volt felhatalmazása bírálóbizottság választására, ugyanis akkoriban a közgyűlés feladata volt, hogy a közbizalomnak megfelelő bizottsági tagokat kijelölje. A közgyűlés viszont évenkénti összefüggésével késleltette az ügymenetet, a döntést és az eredményhirdetést, mivel abban a sajátos helyzetben így mindössze négy hét állt a bírálók rendelkezésére, ami érthető módon kevésnek bizonyult. A bírálóbizottság elnökéül Divald Adolf pénzügyminiszeri osztálytanácsost, a bizottság tagjaiul pedig Scholcz Rezső m. k. erdőtanácsost, Bedő Albert együleti titkárt, Giller János gróf Esterházy tatai erdőmesterét és Haske Emilt, Kassa város erdőbíráját kérte fel a közgyűlés felhatalmazása alapján az Országos Erdészeti Egyesület elnöke a Debreczenben 1868. szeptember 20–24-én tartott éves összefüggés³⁷⁶. Mindez csak akkor történt meg, amikor az eredeti elképzelés szerint már a díjakat szerették volna átadni.

Csak az egy évvel későbbi – az 1869. szeptember 27-től október 1-jéig – Kassán tartott közgyűlés volt az, amelyen Wagner Károly alelnök javaslatára a pályadíj odaítélésének jogát a közgyűlésről az igazgató-választmányra ruházta át,³⁷⁷ így ha a jelen mű esetében nem is, de a későbbiekben az ügymenet mindenképpen felgyorsíthatóvá vált.

Ismét egy bő esztendőnek kellett elteltie ahhoz, hogy az 1870. december 18-án, Pesten tartott rendkívüli közgyűlés újra foglalkozzék a kérdéskörrel. Ezen Bedő Albert titkár ismertette az Erdészeti kézikönyv megírása tárgyában hirtetett pályázatra beérkezett pályamunkákat. A három pályamű címe a következő volt: 1.) A közerdős, 2.) Erdészeti kézikönyv, 3.) Kézikönyv közerdősök és erdőszuhancok használatára. A pályázat anonimitását betartva a jeligék pedig

a következők voltak: 1.) „*Elmélet s gyakorlat karöltve járnak egymással; egyik a másik nélkül félszeg. A közerdész az erdő dajkája, a milyen ő, olyan az erdő*”; 2.) „*A ki a tudomány körében semmi újat nem talált is, hanem mindig csak azon ösvényen tartotta magát, melyen előtte mások jártak, legalább az által érdemli utódainak köszönetét, hogy az ösvényt, melyet használt, tágasabbá és járhatóbbá tette. – Báró Eötvös József (Gondolatok)*”; 3.) „*Keveset markolj, de azt jól megszorítsd.*” A bírálóbizottság még 1870. augusztus 14-én összeült Budán, s egyhangúan az első pályamunkának javasolta a pályadíjat megítélni, viszont azzal a kitételrel, hogy az erdőhasználat leírását oly terjedelemben kell kiegészíteni, mint amilyen az erdőművelést tárgyaló fejezetet. Emellett a tudományosabb meghatározások – a szakképzettségben nem részesült kezelőszemélyzet nyelvigényéhez igazodva – lehetőség szerint egyszerűsítését, illetve az első szám első személy használatának lehetőség szerint mellőzését, vagy a tárgyhoz képest megfelelően átdolgozását javasolták. Ez utóbbi kritika azért érdekes, mert a későbbiekben Fekete Lajos a népszerű erdészeti ismeretterjesztő sorozat öt kötete megírása során éppen ezzel a stílussal aratott sikert. Szerencsére ez a korai fiaskó a szerzőnek nem szegte kedvét. A második pályamunkáról a bírálók véleménye az volt, hogy figyelemre méltó szorgalommal és igyekezettel íródott a mű, míg a harmadikról azt nyilatkozták, hogy az önálló értékkel nem bír, s hogy a két előbbi pályaműnek sem lehet méltó társa.³⁷⁸ A könyv a pályázati elhatározáshoz és kiíráshoz képest hat évvel később hagyta csak el a nyomdát!

ILLÉS NÁNDOR, A TANÁRTÁRS ÉS SZERZŐTÁRS

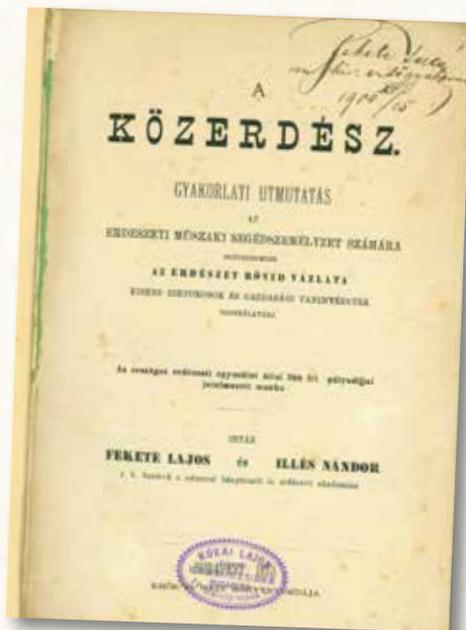
A Wagner Károly vezette selmeci akadémia első magyar erdészeti tanári karának tagja volt Illés Nándor, aki Fekete Lajossal a »A közerdész« című művüknél szerzőtárs is volt. Életükben sok közös vonást találunk.

Fekete Lajosnál Illés Nándor egy évvel korábban született, 1836. május 15-én és két évvel hamarabb, 1854-ben iratkozott be a selmeci akadémiára, viszont csak egy évvel később, 1860-ban végzett. Az oklevele megszerzését követően Fekete Lajoshoz hasonlóan ő is a gyakorlati életben tevékenykedett. Az uradalmi erdészetenél teljesített szolgálatot követően 1867-ben került a selmeci akadémiai tanári karba, fél évvel később, mint Fekete Lajos. Csak sajnálhatjuk, hogy rövid ideig, mindössze öt évig vállalta az oktatás nem kis teherét, s a csekély javadalmazás miatt attól megválva 1872-től erdőmesterként és erdőfelügyelőként, majd 1881-től minisztériumi erdőfelügyeleti ügyosztály vezetőként ténykedett egészen 1891. évi nyugállományba vonulásáig. Fáradhatatlan szakíró volt, Fekete Lajoshoz hasonlóan széles látókörrel rendelkezett, de kevesebb könyvet jelentetett meg, ugyanakkor vadászati témájú cikkei fontos részét képezik szakírói munkásságának. 1863-ban jelent meg első közleménye az Erdészeti Lapokban, s „*ez időtől kezdve több mint négy évtizeden át ritkán pihent tolla, amelyet előretörékvő, nyugtalan szelleme mindenkoron a haladás szolgálatába állított*”. Sokat tett az erdészeti szaknyelv ápolása terén is, Fekete Lajossal együtt lelkes híve volt a – sajnos meghiúsult – Erdészeti műszótár összeállításának, amelynél az erdőművelés szóanyagát egymaga gyűjtötte és állította össze. Az ő tollából származik az első magyar nyelvű erdőtenyésztéstan könyv is. Miként Fekete Lajos, úgy ő is hosszú ideig tagja volt az Országos Erdészeti Egyesület igazgató választmányának, illetve az erdészeti államvizsga bizottságnak is.

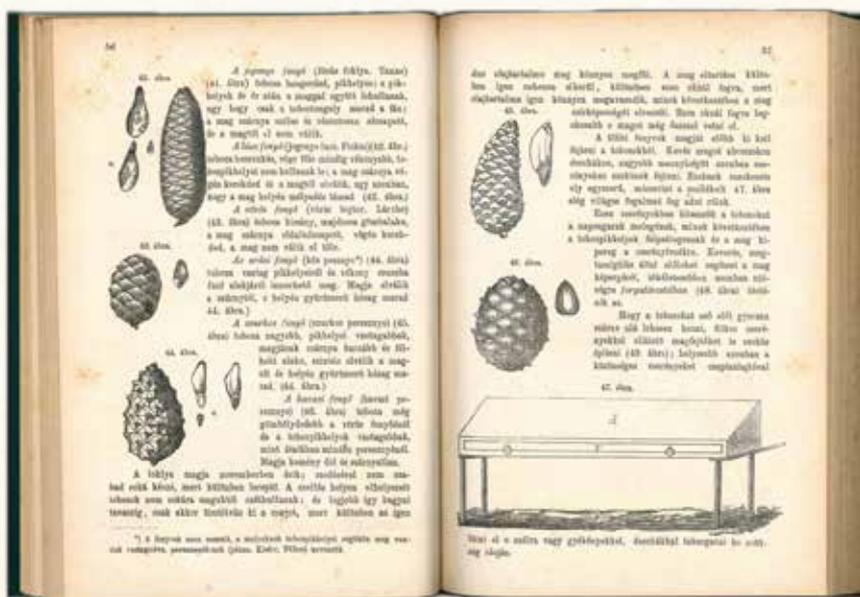
Forrás: ANON.: Illés Nándor (1836–1907). – Erdészeti Lapok 1907. 46. évf. 10. füzet 581–585. o.

A kötet előszavában a szerzőpáros megfogalmazta művük egyértelmű célját és feladatát: „Nézetünk szerint a pályázat feladata, az erdészet alapvonalait gyakorlati oldalról ismertetni.” S rögtön a könyv jeligéjéből is kiderül, hogy a szerzők egyértelműen a *theoria cum praxi* elvet vallják, a közerdészt pedig az okszerű erdőgazdálkodás fontos szereplőjének tartják: „Elmélet és gyakorlat karöltve járnak egymással; egyik a másik nélkül félszeg. A közerdész az erdő dajkája: a milyen ő, olyan az erdő.” Fekete Lajos és Illés Nándor tisztában volt az előttük álló feladat nehézségével, amelyre az előszóban utaltak is: „Midőn az alsóbb rendű műszaki segédszemélyzet tanítására szánt és az erdészet alapvonalait népszerű nyelven röviden fejtegető kézikönyv megírására vállalkoztunk, nem voltak ismeretlenek előttünk a nehézségek. Mert nem csekély feladat, az erdészet tanait népszerűn, s még is úgy adni, hogy az alsóbb műszaki személyzet annak hasznát vehesse. Tudományos előképzettséget u. i. föltenni nála nem lehet, s még is a tudomány vívmányait kell vele megismertetni.” Művüket – a pályázati kiírásban rögzítetteknek megfelelően – az erdészeti műszaki segédszemélyzetnek szánták, de annak összeállítása során arra törekedtek, hogy művük szélesebb körben is hasznosuljon, így reményeik szerint a könyvet kisbirtokosok, a gazdasági tanintézetek tanulói, valamint mindazok, akik az erdészeti tudományokat népszerű, rövid kivonatokban kívánták megismerni, haszonnal forgathatták. E szándékukat rögtön az alcímben is tetten érheti az olvasó: „Gyakorlati útmutatás az erdészeti műszaki segédszemélyzet számára egyszersmind az erdészet rövid vázlatá kisebb birtokosok és gazdasági tanintézetek használatára.”

A szerzők bevezetőjének a fentiek mellett van még egy fontos üzenete, amely nemcsak akkor, hanem a későbbiekben, sőt napjainkban is iránymutatásul szolgálhat: „Az alsóbb rendű erdőszemélyzet műszaki képzettségétől függ az erdő jókarban tartásának és belleges kihasználásának lehetősége. Csak ily személyzettől lehet várni az erdőtiszték rendeleteinek célszerű végrehajtását. Mert nem kell azt hinni, mint-ha elég lenne, ha valaki puskával bánni és vadat kergetni tud, hogy erdőt lehessen kezére bízni. A vadászat csak alárendelt, mellékes használata az erdőnek; csak azért jó, ha a közerdész vadász is egyszersmind, mert míg egyrészt a vad állományt ápolni, s a vadászatot rendszerint üzni fogja, szenvedélye többször kiviszi az erdőre, s ott is megfordul, a hova különben csak akkor vetődnek, ha valami más véletlen, vagy feljebbvalója parancsa hajtáná oda. A közerdésznek minden erdészeti munkákban jártasnak és gyakorlottnak, ő neki a legügyesebb, legértelmesebb munkásnak kell lenni.”

»A közerdész« című könyv címlapja Fekete Zoltán tulajdonosi bejegyzésével (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Mutatvány »A közerdész« című könyv bellapjaiból (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

A kéziratot a szerzők 1868-ban állították össze, amelyben a talaj és égaljtant, növénytant, erdővédelmet, erdőbecslést, az erdőrendezés és hozamszámítás rövid ismertetését Fekete Lajos, az erdőtenyésztés, használat, faszállítás, szénégetés, a mellékhasználatok és vadászat fejezeteket pedig Illés Nándor írta. A pályázat eredményét azonban – mint azt fentebb részleteztük – csak 1870. augusztus 14-én hirdették ki, s a könyv kinyomtatása is húzódott-halódott. Kiadása csak az által vált lehetségessé, hogy a m. kir. földművelési-, ipar- és kereskedelemügyi minisztérium e célra 500 forintnyi segélyt „kegyeskedett adományozni”³⁷⁹. Székely Mihály, a kolozsmonostori gazdasági tanintézet erdészeti tanára 1872-ben született történeti áttekintésében kevésbé derűlátóan fogalmazott: „Az erdészeti szaktudomány előmozdítása tekintetéből az egyeslet [...] pályadíjt tűzött ki egy „Erdészeti kézikönyv” megírására, minek megfelelő eredménye is volt; a pályanyertes munka kinyomtatása azonban a bíráló bizottság által szükségesnek ismert némely kibővítések és igazítások miatt – úgy látjuk – egy időre megakadt.”³⁸⁰

Az 1873-ban a nyomdát elhagyó műről a szakközönség csak 1874 januárjában értesült,³⁸¹ s 2 forint 50 krajcárért Fekete Lajosnál volt megrendelhető. Ugyanezen év áprilisában mutatványt³⁸² közölt az Erdészeti Lapok a műből, amivel annak eladását szerették volna serkenteni.

Erdőértékszámítástan

1. és 2. kiadás

Fekete Lajos első, önállóan megírt könyve³⁸³ az erdőértékszámítástan témakörével foglalkozik. Munkásságát ismerve ezen akár csodálkozhatunk is, hiszen az akadémiai oktatópályája elején Wagner Károly, majd pedig az ő helyébe lépő Sóltz Gyula feladata volt az erdőrendezést, erdőbecslést, erdőértékszámítás-tan, valamint az erdészeti statisztika oktatása. Fekete Lajos ekkor ún. rendelkezési állapotban lévő tanár volt, s így maradt valamelyest ideje a szakkönyvírásra is. Az »Erdőértékszámítástan« című tantárgyat az 1867. évi reform után a harmadik év nyári félévében heti két óra előadás és két óra gyakorlat keretében oktatták, s őt bízták meg a tananyag előadásával.

Mivel a német nyelvű erdészeti szakirodalom jóval a magyar előtt járt, ezért érthető, hogy művének összeállítását Fekete Lajos ezekre alapozta, amelyet nem is óhajtott titkolni. Magyar nyelvű művet ebben a témában csak egyet tudott tanulmányozni és feltüntetni, mégpedig Beivinkler Károly munkáját. E mű 1855-ben,³⁸⁴ majd 1861-ben³⁸⁵ látott napvilágot, mindkét esetben magyar és német nyelven. Fekete Lajos a könyv megírásánál Heinrich Cotta, Georg Ludwig Hartig és Johann Christian Hundeshagen nagynevű német szakírók munkáira is alapozott, akiknek tiszteletére emlékoszlopot is állítottak a selmeci Alsó Botanikus kertben.³⁸⁶

Annak ellenére, hogy kevésbé feltárt szakterületről van szó, a könyv meglehetősen terjedelmes. Ennek magyarázatát az előszóban adja közre a szerző: „*Adhattam volna igen sok dolgot rövidebben is; de főképp öntanításra számítván, igyekeztem az egyes kérdéseket több oldalról megvilágítani, hogy az által az élő magyarázatot pótoljam. Félek azonban, hogy ezen czél miatt a jó ízlés határát sok helyt átléptem; de ha ez által egyfelől a kömlyebb felfogásúaknak talán unalmat szereztem, vigasztal másfelől azon hit, hogy a kevésbé gyors eszűeknek a megértést lehetővé tettem.*” Már ebből a pár mondatból is kiviláglik Fekete Lajos jó pedagógiai érzéke, amely már oktatói munkássága elején is hasznára válhatott diákjainak és a szakközönségnek egyaránt. Egyébként a szerző igen alapos közgazdasági és matematikai ismeretekről tett tanúbizonyságot, bonyolult képletek, számítási módok is találhatók művében, ezért is kellett az „öntanítás” módszerére felhívnia a figyelmet. A tantárgy fontosságát szintén megindokolja röviden az előszóban: „*e tant, mely az erdőgazdaság minden kérdéseinél pénzügyileg számítani megtanít, többé nélkülözni nem lehet.*”

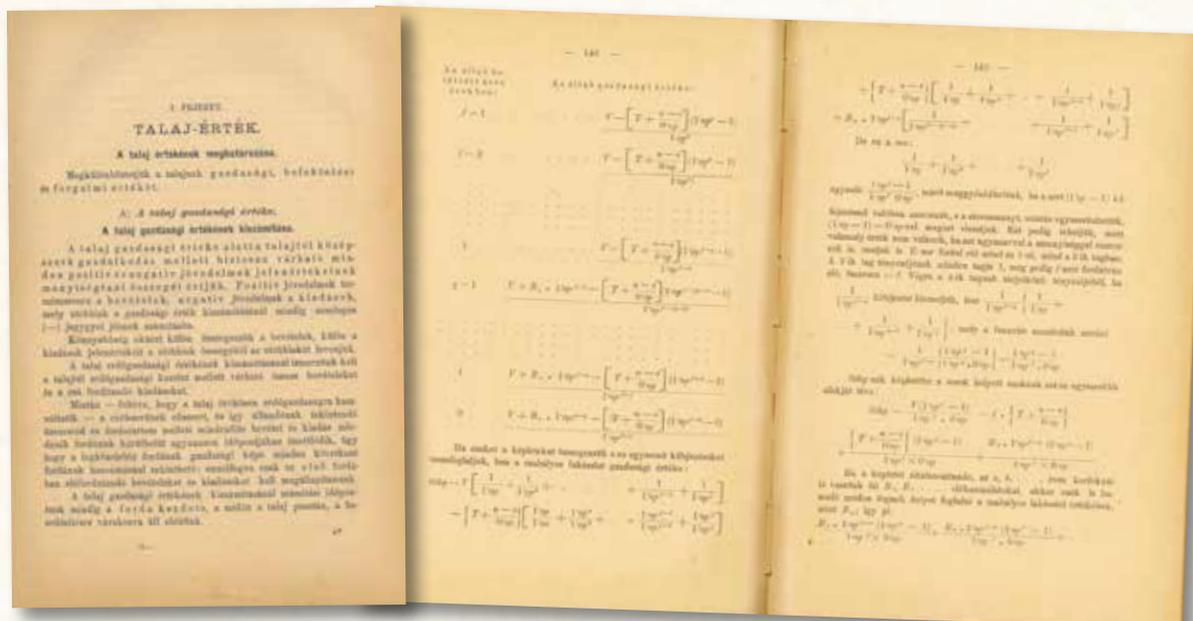
Az előszóban van még egy érdekes félmondat, amely háttéréről csak sejtéseink lehetnek: „*Midőn e, már pár év előtt elkészült munkát most a tanulni óhajtó közönségnek átadni szerencsés vagyok [...]*”. Miért nem jelenhetett meg Fekete Lajos munkája elkészülte után, miért kellett még pár évet várni, hogy a szakközönség kézbe vehesse e hiánypótló könyvet? Talán azért, mert Wagner Károly minisztériumba való kerülésével megfelelő támogatóra talált, vagy valami más állhatott a háttérben? E kérdésekre ma már nehéz lenne válaszolni, mindenesetre tény, hogy a könyv kiadására az akadémia igazgatósága 400 forint segélyt engedélyezett folyósítani.³⁸⁷

A kötetet egyébként Wagner Károlynak, akkor már a M. Kir. Pénzügyminisztérium Erdészeti Osztálya főnökének ajánlotta, s nyilvánosan kifejezte köszönetét „*a magas kormány iránt, mely kegyes segélyezésével annak kinyomatását lehetségessé tette*”.

A kötetre a figyelmet az Erdészeti Lapok előbb egy rövid híradással,³⁸⁸ majd egy mutatóványfejezettel³⁸⁹ igyekezett felhívni. Érdekesség, hogy az Országos Erdészeti Egyesület csak jó három évtizeddel később szerezte be ezt a művet: „*Fekete Lajos erdőértékszámítástanának (I. kiadás) egy tiszta példányát az Országos Erdészeti Egyesület titkári hivatala teljes árban megváltani hajlandó és erre vonatkozó szíves ajánlatokat kér.*”³⁹⁰

Az »Erdőértékszámítástan« második, átdolgozott kiadása két példányának címlapja, Fekete Zoltán tulajdonosi bejegyzéseivel (1. Fekete Zoltán erd. ak. hallg. 1896/97. és 2. Fekete Zoltán m. kir. erdőgyakornok 1900. XI. 24.) (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Mutatóványoldalak az »Erdőértékszámítástan« című könyvből (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Szak-könyvek.

Fekete L. tanárnál Selmeczen levelezési lap-
pon megrendelhetők:

Erdőérték számításban, erdészek, erdőbirtokosok
stb. számára az öntanítás kiváló figyelembe vételével. Irta
Fekete L. Selmecz, 1874. Ára 3 frt.

A közerdész. Gyakorlati útmutatás az erdészeti mű-
szaki segédszemélyzet számára, egyszersmind az erdészet
rövid vázlata, birtokosok és gazdasági tanintézetek használa-
tára. Az Orsz. Erdészeti-Egyesület által 200 frt
pályadíjjal jutalmazott munka. Irta Fekete Lajos
és Illés Nándor. Budapest, 1873. Ára 2 frt 50 kr.

Erdészeti rovartan. Irta F. L. Első vagy általános,
második vagy leíró és harmadik vagy meghatározó rész. Sel-
mecz, 1878. Ára 4 frt.

Mindezen könyvek ezentúl franco fognak megküldetni.

Könyvhirdetés 1879-ben az Erdészeti Lapokban

gazdasági és kereskedelmi leírása című munkája szolgált forrásul. Hátránya is akad viszont könyvének, ugyanis abba már nem lehetett az új pénzrendszert felvenni, mivel annak már nagyobb része ki volt nyomtatva, amikor a „korona” és „fillér” pénznemek a látóhatáron feltűntek.³⁹²

Az átdolgozott és bővített második kiadás megjelentetésében Halász Géza tanársegédre, a mű megjelenése idején királyi alerdőfelügyelőre támaszkodott a szerző, s azt már nem a selmeci Joerges nyomda, hanem a pesti Lloyd Társulat könyvnyomdája készítette el.

Fekete Lajos Erdőértékszámításban könyve megjelenése után – nem számítva Fekete Zoltán 1947-ben megjelent litografált jegyzetét – közel egy évszázadot kellett várni arra, hogy ebben a témában újabb mű³⁹³ lásson napvilágot, s jusson el a szakközönséghez. E munka terjedelmében messze alulmarad Fekete Lajos munkájához képest, s a később megjelent bővített kiadásáról³⁹⁴ is hasonló mondható el, pedig azóta a közgazdasági szemlélet jócskán megerősödött az erdőgazdaságban is. E könyvben maguk a szerzők is elismerik: „Fekete könyve a hazai erdőérték-számításban olyan kimagasló alapmunkája, amely nélkülözhetetlen annak, aki elmélyült ismereteket akar szerezni.”³⁹⁵

A Mezőség kopárainak befásítása

Bár Fekete Lajost szűkebb hazájától, Erdélytől elszakította a sors, ennek ellenére selmeci munkálkodása elején többször foglalkozott e terület erdészeti problémáival. Az Erdélyi-medence erdőkben legszegényebb tája a Mezőség, amely agyagos-márgás üledékeinek csuszamlásos-suvadásos tömegmozgásai – különösen az erdőirtások után – a jelentős erózió révén állandóan formálódó domborzati felszínt idéztek elő. A nehéz megélhetési viszonyokkal küszködő itteni népesség életkörülményei javítása érdekében erdősíteni, fásítani kívánták e területet, amely cél megvalósítása érdekében 1870. május 16-án az Erdélyi Gazdasági Egylet lapjában, az Erdélyi Gazdában pályázatot hirdetett.

PÁLYÁZAT

Adassék terv 10–15 nyomatott ívnyi népszerű munkában arról, miként lehetne hazánk erdélyi részének, különösen a Mezőségnek említést alig érdemlő sovány legelőnél egyebet nem nyújtó, meredek kopárait szintúgy a déli, mint az északi oldalakon befásítani.

Neveztesse meg az ezen helyek légköri, s talaji viszonyainak legmegfelelőbb fanemek; írassanak le azok élettani, növénytanilag, s osztályoztassanak a talaj különböző alkatrészeinek megfelelőleg.

Adassék elő az ajánlott fanemek magva gyűjtésének, faiskolában vagy állandó helyükre való elvetésének, faiskolában nevelésök- s állandó helyre kiültetésöknek, mindkét helyen ápolatásuknak legczélszerűbb, egyszerű módja; a teendők elintézése legalkalmasabb idejének mindannyiszor kijelölésével.

Ismertessenek meg az erdő-ültetésekhez kellő legczélszerűbb eszközök, rajzaik segítségével.

A pályamunkák szokott módon, idegen kézzel írva, s jeligés levelekkel ellátva 1870. december 31-én estig Kolozsvárra az erd. gazdasági egylet titkárához küldendők be.

A pályaművek megbíráltatását szakértők által a választmány eszközöndi, s ez adja ki az abszolút becsel bíró legjobb mű írójának a díjt.

A pályamunka a díj odaítélése napjától számítandó fél évig az író tulajdona marad. Ha azonban ez alatt kinyomatását nem eszközölné, a tulajdoni jog az erdélyi gazdasági egyletre száll.

A pályadíj 50 arany.

Forrás: Erdélyi Gazda 1870. 2. évf. 9. szám 93. o., illetve a lábjegyzetben kérték a Gazdasági Lapokat és az Erdészeti Lapokat, hogy tegyék közzé felhívásukat. Ennek az előbbi eleget tett (lásd Gazdasági Lapok 1870. 22. évf. 22. szám 291–292. o.), az utóbbi ekkor még nem.

Mivel a pályázat eredménytelen maradt, ezért az Erdélyi Gazdasági Egylet igazgató-választmánya – az 1871. április 15-én tartott közgyűlés határozata alapján – 1871. június 10-iki ülésén megújította azt, illetve kérte erdélyi lap-társait, továbbá a Gazdasági Lapokat és az Erdészeti Lapokat, hogy a pályázat sorait ők is vegyék át.³⁹⁶ A pályaművek beküldési határideje – miként azt az Egyveleg rovatból megtudjuk – 1872. január 31-re módosult.³⁹⁷ Viszont időközben más történések is kapcsolódtak ehhez a szálhoz!

Az Országos Erdészeti Egyesület az 1872. évi közgyűlését Tordán kívánta megtartani, ezért az ott megtárgyalandó nyolc szakkérdés közé – nagy valószínűséggel a vendéglátók kérésére – felvették a Mezőség befásításának kérdését is: „5. Mi módon lenne a mezőség vidékének kopár és sovány legelői is alig szolgáltatható talaja legczélszerűbben beerdősíthető.”³⁹⁸ Az 1872. augusztus 20-án tartott közgyűlésen³⁹⁹ Illés Nándor vezette elő ezt a szakmai problémát,⁴⁰⁰ melyet rövid erdélyi utazása előzött meg, s ez alapján kijelentette, hogy „nem szükséges ott egyéb, mint egy ügyes erdőtenyésztőt kiküldeni s kellő pénzt és munkaerőt adni rendelkezésére, s ha ekkor mégis eredményre nem jut, igen rossz bizonyítványt állít ki magáról”. A vita után pedig a titkári jelentésben⁴⁰¹ ez a summázat került rögzítésre: „[Illés Nándor] szerint a kérdés erdőtelepítési szempontból nincsen nehézségekkel összekötve, mert a Mezőség dús talaján minden fanem díszlenni fog, a klíma pedig kedvező és nem zord”. Ez az előadás már a közgyűlésen szakmai vitát gerjesztett, amely után a kérdést függőben hagyták addig, amíg az Erdélyi Gazdasági Egylet által kiírt pályázat határideje lejár, s annak eredménye nem lesz nyilvánvaló. A pályázatot illetőleg, amely már másodszor lett kiírva, és amelyre – valószínűleg a szövegezés következtében – az első alkalommal pályázó nem akadt, Tisza László, az Erdélyi Gazdasági Egylet

alelnöke azt a fölvilágosítást adta, hogy „eltérően a pályázat szövegezésétől, a pályázat oly munkának fog odaítéltetni, a mely tisztán a beerdősítés szempontjából leghelyesebb tanácsot és utasítást fog szolgálni.”⁴⁰² Közben az Erdélyi Gazda c. folyóiratban, illetve ebből átvett formában az Erdészeti Lapokban heves szakmai vita kerekedett Székely Mihály, a kolozsmonostori gazdasági tanintézet erdészeti tanára és Illés Nándor között.⁴⁰³

A megújított pályázat viszont nem járt eredménnyel, nem érkezett be pályamű, ezért az Erdélyi Gazdasági Egylet igazgató-választmánya 1872. február 5-én tartott ülésén a pályázat megisméltése mellett döntött. Ezen kiírásban a pályázat szövegét változatlan formában adták ismét közre,⁴⁰⁴ mindössze a beadási határidőt módosították 1872. december 31-re. Az Egyveleg rovatban pedig ezt olvashatjuk: „A mezőség befásítása érdekében kiírt pályázatot immár harmadízben ... kénytelen az erdélyi gazd. egylet kihirdetni! Felkérjük t. olvasóinkat, szíveskedjenek tőlük telhetőleg oda hatni, hogy e pályázatok minél szélesebb körű elterjedést nyerhessenek.”⁴⁰⁵ Ezt a felhívást már az Erdészeti Lapok és a Gazdasági Lapok is lehozta.⁴⁰⁶ Erre a harmadíziglen megismélt pályázatra viszont egy pályamunka már benyújtott! Jelígeje: „Ültess, ültess és ismét csak ültess.”⁴⁰⁷ Az Erdélyi Gazdasági Egylet igazgató-választmánya bírálókul Tisza László és gr. Bethlen Géza földbirtokosokat, valamint Székely Mihályt kérte fel. A bíráló bizottság részletes véleményt adott, amelyből csak néhány lényeges elemet emelünk ki: „A munka terjedelme a pályázati feltételekben megszabott mértéket távolról sem üti meg. ... Első és megbocsáthatlan hiánynak tekinti a bíráló bizottság, hogy a pályamunka szerzője a Mezőséget eléggé nem ismeri és alaposan nem tanulmányozta. ... Szerző – bár maga nem nevezi meg, de úgy látszik leginkább Illés Erdőtenyésztéstanát használta forrásul; a különbség leginkább az, hogy a pályamunkában az elvek kevesebb praecisióval és részletességgel vannak előadva, mint az Illés könyvében. [...] A választmány a jelentés értelmében a mű szerzőjének a pályadíjt a munka hiányossága miatt nem adandja ki, s őt művének visszavételére felszólítja.” (Jelentés a Mezőség befásítása kérdésében kiírt pályázat eredményéről. A bíráló bizottság tagjai által külön-külön előterjesztett vélemények alapján.)⁴⁰⁸

Bár a pályázat jelíges és ennek megfelelően anonim volt, gyanítható, hogy a pályázó személye nem más, mint Illés Nándor, aki a közgyűlésen Tisza Lászlótól, az Erdélyi Gazdában és az Erdészeti Lapokban pedig Székely Mihálytól kapott finomabb vagy éppen élesebb hangvételű kritikát. Nem tudjuk, hogy az előzmények milyen mértékben befolyásolták a pályamű bírálóit, mindenesetre az a kitűzött célnak szerintük nem felelt meg, elutasításra került, így ez a szakkérdés és problémakör továbbra is megoldatlan maradt.

Az Erdélyi Gazdasági Egylet igazgató-választmánya a fentiek miatt az 1873. május 6-án tartott ülésén úgy határozott, hogy a pályázatot némi módosítással újból kiírja, s a pályamunka benyújtási határidejének 1874. április 30-át jelölte meg. A módosítás mindössze annyi volt, hogy a „hazánk erdélyi részének” megjelölés helyett a „hazánk Királyhágón inneni részének” helypontosítás szerepelt. A minél szélesebb körben való pályázttatás érdekében kérték az erdélyi lapírtások, illetve a magyar szaklapok szerkesztősegeit a pályázati kiírás átvételére.⁴⁰⁹

Ez újbóli felhívás alapján határozta el Fekete Lajos, hogy a pályázat fő szempontjait és annak sorrendjét megtartva – korábbi tapasztalatai alapján – papírra veti e témában összegyűjtött gondolatait. Nem tudjuk, hogy tudott-e a korábbi fiaskóról, egyeztetett-e tanártársával, Illés Nándorral, netán kapott-e buzdítást tőle vagy másoktól, mindenesetre az elhatározás megszületett, s a munkával 1874. április 27-én készült el, s azt be is nyújtotta az Erdélyi Gazdasági Egylet titkárához.

Az erdélyi gazdasági egylet igazgató-választmányának Kolozsvárt, 1875. szeptember hó 6-án tartott ülésén az alábbi bejegyzést tették: „A *”Mezőség befásítását”* tárgyozó pályamunkákról a bírálókat beérkezvén, a bírálók egyhangú véleménye alapján az *”Egy fa nem erdő”* jelígejű dolgozat, mint absolut becsű és a pályakérdést kitűnően megfejtett munka a jutalomra érdemesnek ítéltetett. A jelíges levélke nyílt ülésben felbontván, abból mint pályanyertes Fekete Lajos a selmeczi erdész- és bányászakadémia r. k. tanárának neve tűnt ki, s neki a jutalom kiadatni rendeltetett.”⁴¹⁰

A kitűzött díjat Tisza László,⁴¹¹ az Országos Erdészeti Egyesület alapító tagja ajánlotta fel, Fekete Lajos tanulmányát – folytatásokban – pedig az Erdélyi Gazda című hetilap az 1876. évi első számától teljes terjedelemben közölte.⁴¹²

Erről az Erdészeti Lapokban is olvashattunk rövid híradást: „Különfélék. Útmutatás a mezőség kopárainak befásítására. Fekete Lajos selmeczi erdészeti tanár előbbi cím alatt írt művével pályanyertes lett azon 50 aranynak, melyet Tisza László úr Ő méltósága az erdélyi gazdasági egyesület útján a királyhágón túllévő mezőség nevű vidék kopárainak mikénti befásítására díjul tűzött ki. A pályanyertes mű szövegét az „Erdélyi Gazda” című hetilap ez évi 1-ső számától kezdve egész terjedelmében közli.”⁴¹³

Közben a nyertes pályamunkát az Erdélyi Gazdasági Egylet 1876-ban Kolozsváron könyv alakban is megjelenítette,⁴¹⁴ melyről az Erdélyi Gazda Egyveleg rovatában olvashatunk: „A Mezőség kopárainak befásítása cím alatt külön kiadásban is megjelent az erdélyi gazdasági egylet által 50 drb arannyal jutalmazott pályamunka, melyet a selmeczi bányász- és erdészakadémia rendkívüli tanára Fekete Lajos írt. Az érdekes munka 161 lapra terjed, több a szöveg közé nyomott fametszettel és kilencz könyvomatú táblával van ellátva, mely Schacht után erdészakadémiai hallgató Frits János állal rajzolva, Kolozsvárt Stein Jánosnál metszetett és hazai iparunknak méltó becsületére válik. A munka elárúsítás végett budapesti könyvkereskedő Aigner Lajos bizományába adatott, ára csak 1 frt A mű érdemleges ismertetését alkalmaslag egy más szakközlöny bírálata után közölni fogjuk, miután nem tartjuk illőnek, hogy saját cikksorozatunk felett mi magunk mondjunk ítéletet, addig is melegen ajánljuk e könyv megszerzését érdeklődő olvasóink szíves figyelmébe.”⁴¹⁵

A könyv dicsérő hangvételű könyvismertetése az Erdészeti Lapokban jelent meg.⁴¹⁶ Ebből egy mondatot ki kell ragadnunk, amely azt érzékelteti, hogy a szerző tudományos hangvételű művein túl olyan szakmunkákat is tud írni, amelyek mindenki számára közérthetőek: „A munka iránya világos és népszerű, hogy azt szakképzettség nélkül is megérteni lehessen, a mire az író különös gondot fordított.”

A Mezőség befásításának kérdése időről-időre előkerült, mivel a földtulajdonosok továbbra sem becsülték az erdőt, nem akartak nagyobb mértékű erdőtelepítéseket végezni, inkább maradtak a szántó, rét és legelő művelésnél.

»A Mezőség kopárainak befásítása« című könyv címlapja és egy beloldala (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

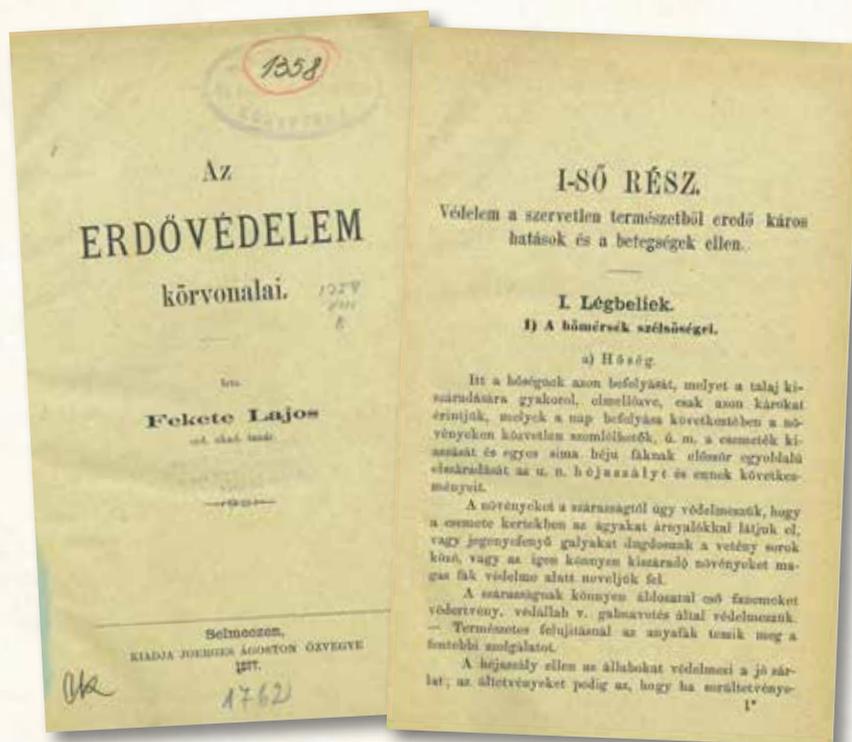
Ennek – tapasztalat útján szerzett – következményeire többek között gazdálkodók is rámutattak:⁴¹⁷ „A mezőség befásítása oly kérdés, melynek teljesítését szakférfiaink halaszthatlannak mondották ki s a teljesítés megoldása tekintetéből: szakmunkák és hírlapi cikkek, a gazdaközönség figyelmét újabb meg újabb felhívásokkal igyekeztek ébren tartani. Jelen év tavaszán, a mezőség terjedelmes részét beutazva, igen sok község határán láttam és észleltem a hegyek és oldalak csuszamlásait, melyek saját birtokomon is – több holdnyi területen – előállottak. E hegy- és oldalcsuszamlások földtani okait ásatások után, de elméletileg is abban vélem feltalálhatónak, hogy a termő talaj alatt kisebb-nagyobb mélységben szürke vagy fehér palaréteg van: a mi sikamlós és nedv át nem bocsátó voltánál fogva a mint a felső túlságos nedv addig lehatott – miként ez a múlt években történt – a termő réteget hátáról lecsúsztatja. [...]”

Az erdész szakma sajátossága, hogy a két évtizeddel később Péch Dezső tollából megjelent, a szabédi erdészeti kísérleti telepen szerzett ismereteket tömörítő, a fenti témával foglalkozó szakmunka⁴¹⁸ már meg sem említi Fekete Lajos nevét, s vonatkozó művét.

Az erdővédelem körvonalai

E művet az 1878-ban megjelent – szintén Fekete Lajos által írt – »Erdészeti rovartan« című könyv előfutárának tekinthetjük, illetve a témakör kiegészítője is egyben »Az erdővédelem körvonalai« című könyv.⁴¹⁹ Mint több más, ezen időszakban megjelent erdészeti szakkönyv esetében az alapot ennél a könyvnél is a hazai erdész szakma előtt járó német szakirodalom szolgáltatta. A felsorolt irodalmi tételek alapján valószínűsíthető, hogy az alapot J. T. C. Ratzeburg »Die Waldverderber und ihre Feinde«, ill. ennek J. F. Judeich révén történő, 1876-ban megjelent átdolgozása jelenthette, amit

a művek összevetése is megerősít (némi ellentmondásra ad okot, hogy Fekete Lajos az előszóban azt írta, hogy a kézirattal már jóval a megjelentetés előtt kész volt). E mindössze 60 oldalas könyv négy nagy fejezetre tagozódik aszerint, hogy az erdőt milyen tényezők veszélyeztetik. Ennek megfelelően a szervetlen természetből eredő káros hatásokkal és betegségekkel, a kártékony növényekkel, a kártékony állatokkal és az emberi behatásokkal foglalkozik részletesebben. Ennél a műnél is feltűnő, hogy ekkoriban a kórokozók tárgyalása – az azokról rendelkezésre álló csekély ismeretanyag miatt – még alárendelt volt, szemben a kártevőkkel, melyek közül a rovarokról külön és sokkal terjedelmesebb kötetet jelent meg Fekete Lajosnak egy évvel később.

»Az erdővédelem körvonalai« című könyv címlapja és első oldala (SOE KKL)

Az erdővédelem körvonalai című könyvet a szakközönség az Erdészeti Lapok hasábjairól, egy viszonylag rövid szakirodalmi felhívásból ismerhette meg. Ebben tudatták, hogy „*Tartalmas kis munka, mely könnyen felfogható értelmes előadással ismerteti meg az erdővédelemről szükséges tudnivalókat. Ajánljuk t. olvasóink figyelmébe, mint haszonnal tanulmányozható könyvet.*”⁴²⁰ A könyvet egyébként 40 koronáért Selmeceen Joerges Ágost özvegye könyvnyomdájában lehetett megvenni, illetve megrendelni.⁴²¹ Valószínűsíthető, hogy a legfontosabb felvevő piacot az akadémiai ifjúság jelenthette, akiknek tankönyvként ajánlották e művet.

Mivel a szakismeretek gyorsan szaporodtak, s a témába vágó Fekete-féle két könyv – Az erdővédelem körvonalai és az Erdészeti rovartan – rövid idő alatt elfogytak, ezért hamar aktuálissá vált egy bővített kiadás megjelentetése. Erre azonban – elsősorban elfoglaltsága, jelentős leterhelése miatt – nem maga Fekete Lajos vállalkozott, hanem tanársegédjét, Téglás Károlyt buzdította és bízta meg. Téglás könyve⁴²² egyesíti Fekete Lajos két könyvének tartalmát, valamint művébe bevette az addig nem tárgyalt kórokozókat is, főleg a Bedő-féle »Erdő-őr«⁴²³ alapján. Nem véletlen, hogy könyvét Téglás Károly mesterének ajánlotta: „*Nagyságos Fekete Lajos m. kir. erdőtanácsos és akadémiai tanár úrnak, mint a magyar erdészeti irodalom legfáradhatatlanabb munkásának mély tisztelete jeléül ajánlja a szerző*”, s az előszavában is meleg szavakkal írt róla: „*szertve tisztelt volt főnököm – Fekete Lajos m. kir. erdőtanácsos és akad. tanár buzdítására elhatároztam az erdővédelemtan megírását*”.

A bővített kiadás is hamar elkelt, az Országos Erdészeti Egyesület titkára az 1904. március 21-én tartott rendes választmányi ülésen azt vetette fel, hogy erdővédelemtan tárgyú könyv megírására kellene fordítani a Deák Ferenc Alapítvány 1905. és 1906. évi kamataiból rendelkezésre álló, nagyságrendileg 900 koronát. A régebben megjelent erdővédelemtan ugyanis már nem volt kapható. Az igazgató-választmány, mielőtt új műre pályázatot írt volna ki, e házag pótlására elrendelte, hogy a régebbi erdővédelemtan szerzőjét kérdezzék meg, hogy, vajon ő nem szándékozik-e művéből új kiadást rendezni.⁴²⁴ Az erdészeti rovartanhoz hasonlóan sokáig kellett még várni egy új erdővédelem szakkönyvre, egészen 1953-ig, ekkor jelent meg Haracsi Lajos műve⁴²⁵, majd 1963-ban Gyórfi János nagyszabású, máig ható, hasonló címet viselő kézikönyve.⁴²⁶

A Fekete-féle »Az erdővédelem körvonalai« című könyv megjelenésének százéves évfordulóján az erdővédelem akkori professzora írt megemlékező méltatást az erdészeti szaklapban.⁴²⁷ A szerző nagyságát és műve jelentőségét a szűkszavú méltató egyetlen mondatba sűrítette: „*A 18,5 × 12 cm méretű, 55 oldal terjedelmű könyvecskét megilletődéssel fogom kezembe és őszinte tisztelettel emlékezek most meg szerzőjéről.*”

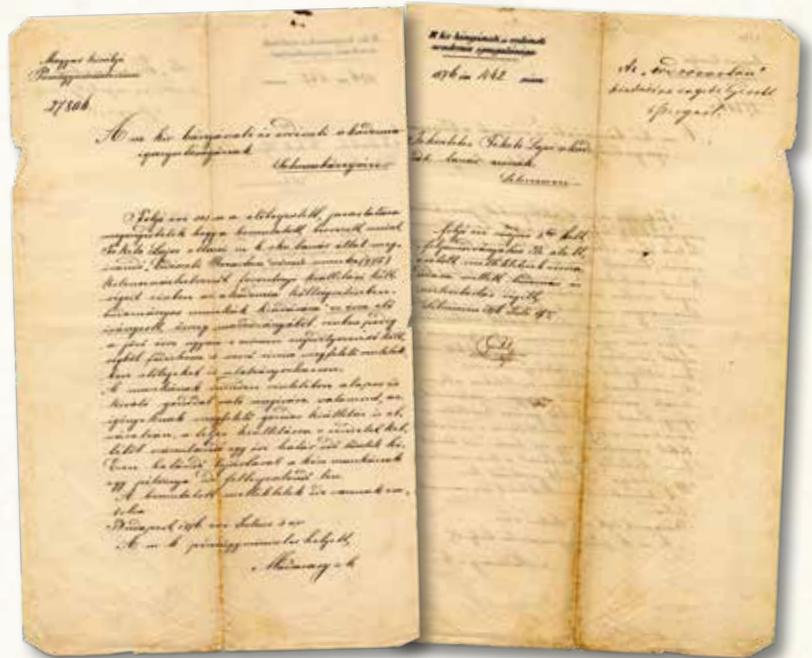

Erdészeti rovartan

Fekete Lajos egyik első könyvének, az »Erdészeti rovartan« közelgő megjelenéséről az Erdészeti Lapok 1877. évi októberi lapszámából értesülhetett a szakközönség. Ez a beharangozó nemcsak a főbb tartalmi részeket, hanem a megjelentetés és a terjesztés körülményeit is röviden taglalta: „*Sajtó alatt van Fekete Lajos akadémiai tanárnak „Erdészeti Rovartana”, mely legkésőbb ez év végén a közönség használatára fog bocsáttatni. A munka három részből álland, melyek elseje a rovarokról és azoknak az erdőgazdasághoz való viszonyairól általában fog szólni; másodika az erdőgazdaságra nézve fontos, vagy legalább érdekes, káros és hasznos rovarokat tárgyalja a természetrajz által előírt rendben és jelentőségüknek megfelelő terjedelemben; végre harmadika egy zsebbeli nagyságban külön bekötethető meghatározó könyvecskéből fog állani, melynek segélyével a kártékony erdei rovarok nevét a kár elkövetése helyén könnyen meg lehet határozni. A munkában 230-nál több faj van felvéve; legalább 24 ívre fog terjedni és 111 fametszettel lesz illusztrálva. Előfizetési ára csak 3 frt 50 kr, és a munka ezért bérmentve fog megküldetni.*”

E csekély árt, mely csak fele annak, a menyibe a német erdészeti irodalom hasonló termékei kerülnek, csupán az teszi lehetségessé, hogy a kiadás költségeit a selmeczi erdészeti akadémia viseli. A bolti ár 5 forintnál nem lesz kevesebb. Előfizetheti postautalvány által szerzőnél Selmeczen. Ajánljuk t. olvasóink figyelmébe.⁴²⁸ Négy hónappal később az Erdészeti Lapok felhívta az érdeklődők figyelmét, hogy a szerző megkeresése okán és a postai kézbesítés késése miatt a kötet 4 forintért továbbra is kapható lesz, de bizonytalan ideig.⁴²⁹

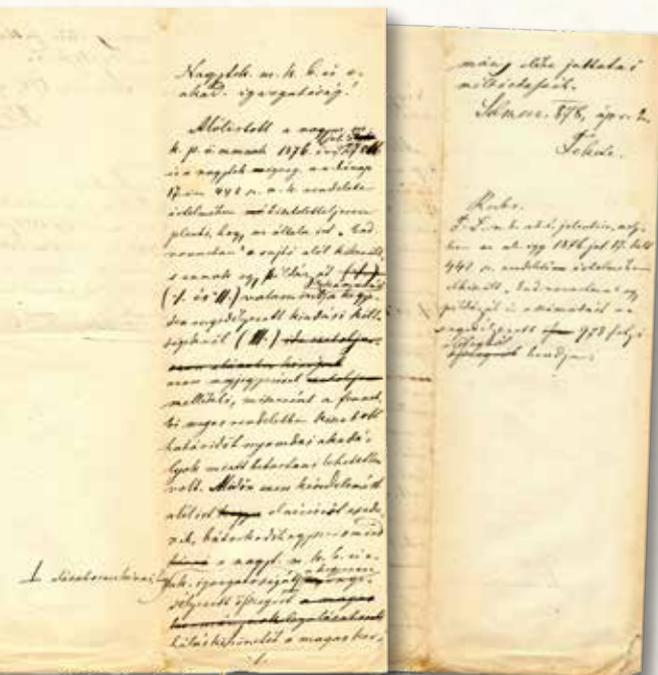
Valójában a kiadás költségeit nem a selmeczi akadémia, hanem a magyar kormány (akkori néven minisztertanács) viselte. A M. K. Pénzügyminisztérium 27.806 számú, 1876. július 3-án kelt ügyiratában rögzítették, hogy az Erdészeti rovartan kiállítására (kinyomtatására) 975 forint kiutalását engedélyezték⁴³⁰. Kikötötték azt is, hogy e rendelkezéstől számított egy éven belül a kész munka egy példányát el kell küldeni a minisztériumhoz.⁴³¹ A támogatás mikéntjét egyébként a könyv előszavában is említették, amiből kiderül az is, hogy az erdészeti szakközönség java részében a szakkönyvek megjelentetésére még nem merült fel az igény. „Midőn e kis munkát szaktársaim használatára bocsátom, kedves kötelességemnek tartom mely

A M. K. Pénzügyminisztérium 27.806 számú ügyirata, amelyben az »Erdészeti rovartan« kiállítására (kinyomtatására) 975 forint kiutalását engedélyezik (SOE KKL)

köszönetemet kifejezni a magas m. kir. kormány iránt, mely annak kiadását pénzbeli segélyével lehetővé tette. Sajnos, hogy a szakkönyvek szükségét érző magyar erdészeti közönség száma még oly csekély, hogy ily munkák a kormány segélye nélkül létre nem jöhetnek; de a közönség ezen számra csekélyebb felének igényeit igyekeznünk kell kielégíteni, hogy a szükség érzete a másik részben is lassanként felébredjen.⁴³²

A M. K. Pénzügyminisztérium egyébként 1878. július 7-én kelt 25.919 sz. ügyiratában megaláztatását fejezte ki, s tudatta a szerzővel, hogy az Erdészeti rovartan kiállítására utalványozott segélyt helyesen használta fel.⁴³³

Fekete Lajos 1878. április 2-án kelt jelentése a M. K. Bányászati és Erdészeti Akadémia igazgatóságához, amelyben tudatja, hogy az »Erdészeti rovartan« kötete kikerült a sajtó alól (SOE KKL)

Tomius curvidens, Grm.

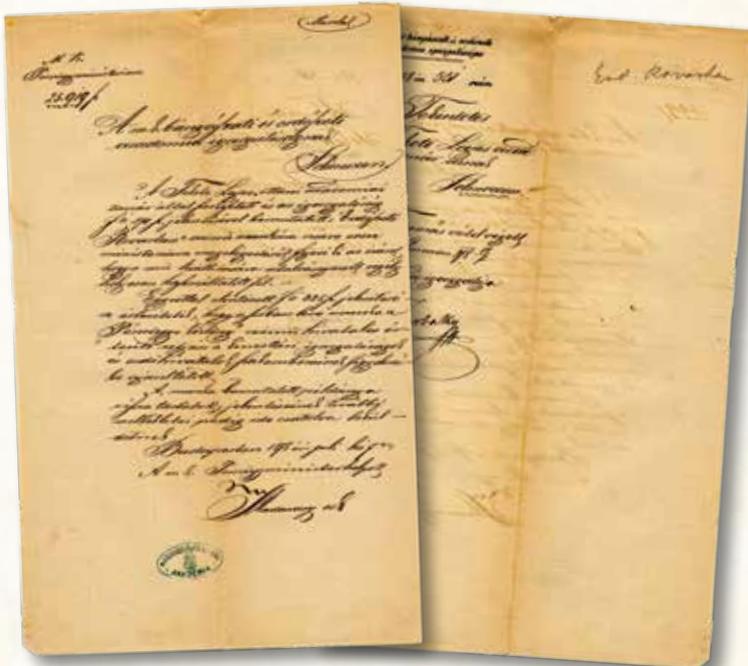

A könyv terjesztésével is adódott némi bonyodalom: „„Fekete erdészeti rovartaná”-ra a jelen füzethez mellékelt előfizetési felhívásokat rendkívüli postai elkésés miatt néhány héttel később kapván, szerző megkeresésére tudósítjuk lapunk t. olvasóit a felől, hogy a munka akár az összegnek előre való beküldésére, akár postai utánvétel útján 4, azaz négy forintért bizonytalan ideig ezután is kapható lesz.”⁴³⁴

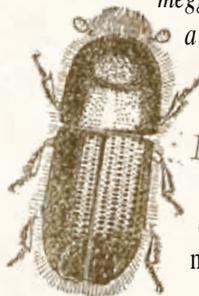
Miben is rejlik az »Erdészeti rovartan«⁴³⁵ jelentősége? Elsősorban abban, hogy e könyv megjelenéséig e témával foglalkozó magyar nyelvű, hazánkban megjelent munkát nem találunk. Az Erdészeti Lapok megindulásától, 1862-től ugyan már találunk rovarkárokkal foglalkozó közleményeket, a Divald Adolf és Wagner Károly által szerkesztett »Erdészeti műszótár«-ban (1868) pedig néhány erdei rovarfaj magyar neve már megtalálható, de összefoglaló munka nem látott napvilágot. Fekete Lajos vállalkozása tehát ezúttal is úttörő jelentőségű volt, s érthető módon könyve összeállításánál a német nyelvű művekre, elsősorban J. T. C. Ratzeburg, G. Henschel, E. L. Taschenberg és B. Altum szakmunkáira támaszkodott. Kiemelendő, hogy az első (általános) és második (részletes) rész megírása után a szerző szükségét érezte egy harmadik rész, a „káros” rovarokat fajokként csoportosítva tárgyaló határozókulcs összeállításának. Ez formátuma miatt terepi határozásra is alkalmasnak bizonyult, s ennek bevezetőjében a szerző arra buzdította a gyakorlati szakembereket, hogy előbb az első részt és a második részből a nagyobb rovarcsoportokat taglaló fejezeteket tanulmányozzák át, de véletlenül se merüljenek el a fajok leírásaiban, mert akkor megunják, és rögtön félreteszik a könyvet. Csak a fajok meghatározása után érdemes a részletes rész vonatkozó oldalainak alapos tanulmányozása. Mindezzel az utasítással Fekete Lajos kiváló didaktikai érzékére újfent fény derül, tudta azt, hogyan lehet az erdészek érdeklődését valamelyest felcsigázni. Mindezek magyarázatát a harmadik rész bevezetőjében találjuk: „Egy felől tudva és érezve azt, hogy a gyakorlatban lévő erdészek, kiknek e könyvecske főképpen szánva van, rendszeren nincsenek beavatva a rovarok tudományos meghatározásának módjaiba, s ehez megkívánható igen drága tudományos munkák sem állnak rendelkezésükre; – figyelemre véve továbbá azt, hogy a legtöbb esetben, midőn t. i. csak az álczából és annak életmódjából kell a kártévő nevét meghatározni, az ily terjedelmes tudományos munkák sem segítenek az emberen; – másfelől pedig azon meggyőződést táplálván, hogy a könyv használhatóságának és gyakorlati célja valósításának első és fő feltétele a káros rovar felismerése: múlhatatlanul szükségesnek tartotta szerző a munkácskát ez utolsó, meghatározó részszel megtoldani, melynek segítségével a főbb esetekben a kezdő is könnyen fogja magát tájékozhatni.”

A könyv megjelenéséről az Erdélyi Gazdasági Egylet hetilapja, az Erdélyi Gazda is hírt adott,⁴³⁶ illetve I a cserebogarak irtásmódjáról, valamint a májusi cserebogárról szóló leírásokból rövid ízelítőt közöltek.⁴³⁷

Fekete Lajos Erdészeti rovartanának időtállóságát mi sem bizonyítja jobban, hogy időben a másik, ezzel a témával foglalkozó mű hazánkban a Győrfi János által 1957-ben megjelentett,⁴³⁸ azonos című, de érthető módon már jóval részletesebb kiadvány.

A M. K. Pénzügyminisztérium 25.919 számú ügyirata, amelyben megelégedésüket fejezik ki, hogy az »Erdészeti rovartan« kiállítására utalványozott segély helyesen használtatott fel (SOE KKL)

Az »Erdészeti rovartan« címlapja Fekete Zoltán aláírásával és a könyv oldalai Fekete Lajos kézírásával (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Az emberi trágya a mezőgazdaságban

Fekete Lajos legkülönlegesebb témájú cikksorozata és az abból – társszerző közreműködésével – készült könyve az Erdélyi Gazda folyóirat felhívásának köszönhető. Ennek előzménye az, hogy az Erdélyi Gazdasági Egylet az 1870-es évek elején nagy hangsúlyt fektetett a trágyázás segítségével végzett tápanyagutánpótlásra. Erre szükség is volt, mert az extenzív állattartás miatt kevés volt az összegyűjthető trágya, ugyanakkor a talajok kiélése miatt a szántóföldi növénytermesztés terméshozama Erdély-szerte csökkent. A parasztsághoz az Erdélyi Gazda előbb cikksorozat⁴³⁹ indított a trágyaféleségekről, a trágyázás módozatairól. Ebben két képzeletbeli szereplő, bátyám uram és öcsém uram disputáltak a témáról úgy, hogy azt mindenki megértse. Ezenfelül az Erdélyi Gazdasági Egylet titkára, Gamauf Vilmos szerkesztésében és kiadásában Emil Wolff, a hohenneimi akadémia tanára e tárgyban írott könyve⁴⁴⁰ is sokak számára elérhetővé vált. A jószág alól kikerülő trágya kevésnek bizonyult, ezért adódott az ötlet – külföldi példák alapján –, hogy az emberi trágya hasznosítását is oldják meg. E különös trágyatípus megismertetésére és felhasználására született az Erdélyi Gazdában pályázati kiírás.

»Az emberi trágya a mezőgazdaságban« című könyv címlapja Fekete Zoltán tulajdonosi bejegyzésével (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

PÁLYA KÉRDÉS

„Adassanak elő népszerű rövidséggel, legfeljebb egy és fél nyomtatott íven azon érvek, melyek alkalmasok legyőzni gazdáink azon ellenszenvét, mellyel az annyira hatályos emberi trágya gazdasági használata iránt viseltetnek.

Adassék a legjobb mód, e trágyának undort kizáró szagtalan kezelésére; egyszerű, minden gazda által használható mód, e trágyának poudretté változtatására s utasítás arra, mily növényeknél, mily mennyiségben és mi módon kell azt a mezőn felhasználni.”

Az idegen kézzel írt pályaművek a szokásos jeligés levelekkel 1880 július 1. déli 12 óráig az erd. gazd. egyesület titkári hivatalához Kolozsvárra küldendőek be, a bíráló bizottságot az erdélyi gazdasági egyesület igazgató választmánya nevezi ki.

Pályadíj: 12 darab 20 frankos arany, felajánlja Tisza László, az erdélyi gazdasági egyesület elnöke.

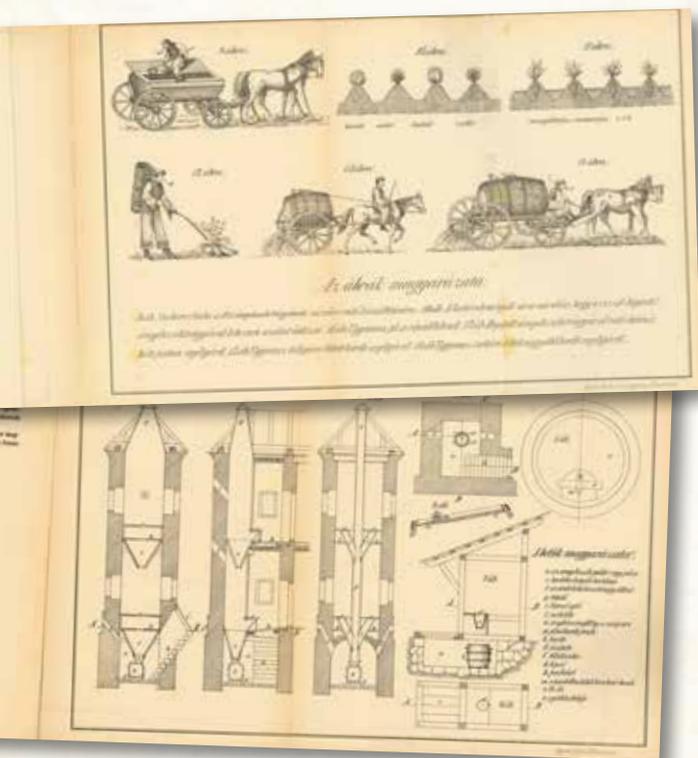
Forrás: Erdélyi Gazda 1879. 11. évf. 43. szám 362. o.

A pályázatra – a viszonylag rövid, fél évet alig meghaladó beadási határidő ellenére – négy pályamunka érkezett. A bírálóbizottság véleménye alapján az Erdélyi Gazdasági Egyesület igazgató-választmánya Kolozsváron 1880. január 3-án tartott ülésén a „*Haladjunk, hogy el ne maradjunk!*” jelige alatt beküldött tanulmányt tartotta a legalkalmasabbnak, s a kitűzött díjat ennek ítélte. A pályanyertes munka szerzői, Szécsi (Nikel) Zsigmond és Fekete Lajos selmecbányai m. kir. akadémiai rendes tanárok voltak, a pályadíjat nem nyert három munka pedig levéltárba került, s jeligés levélkéiket a nyílt ülés színe előtt elégették. A nyertes szerzőket – a pályadíj megküldése mellett – egyben felszólították, hogy gondoskodjanak munkájuknak a bírálótanács szerinti javítása utána kinyomatás iránt 1881. július 1-ig, annál is inkább, mert ezen határidőn túl a tulajdoni és kiadási jog az Erdélyi Gazdasági Egyesületre száll, amely azt legjobb belátása szerint érvényesíteni fogja.⁴¹

SZÉCSI (NIKEL, NICKEL, NIKL) ZSIGMOND

Az öttagú első magyar erdészeti tanári kar tagja, egy ízben Fekete Lajos szerzőtársa, aki 1841. október 6-án született. Fekete Lajoshoz képest három évvel később, 1862-ben végzett a selmeci akadémián, s ő is a gyakorlati életben, a selmeci kincstári jószágigazgatóságnál teljesített szolgálatot. 1867-ben lett az akadémia oktatói karának tagja, s korán bekövetkezett haláláig, 1895-ig ténykedett az intézményben. Az erdőhasználaton kívül erdészeti iparműtant, vadászattant, halászatot és mezőgazdasági enciklopédiát is oktatott, ez utóbbi témakör művelése okán lett Fekete Lajos szerzőtársa e különös témájú könyv összeállításánál. Kevésbé volt olyan termékeny szakíró, mint Fekete Lajos, de két kiadást is megért erdőhasználaton tankönyvét az erdész hallgatók évtizedekig haszonnal forgatták. Az oktatást segítő akadémiai gyűjtemények kialakításában vezető szerepet vállalt.

Forrás: ANON.: Szécsi Zsigmond (1841–1895). – Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 10. füzet 1108–1114. o.

A szerzőknek, Fekete Lajosnak és tanártársának, Szécsi Zsigmondnak természetesen nem volt érdekében tanulmányukat saját költségen kiadni, ezért a tulajdoni és kiadási jogról lemondtak. Így az Erdélyi Gazdasági Egylet lapjában, a Fekete Lajos által jól ismert Erdélyi Gazda című heti folyóirat öt egymás után következő lapszámában, 1881-ben, a pályamunkát cikksorozat⁴⁴² formájában adta közre a lap.

A tanulmányban a szerzők a párbeszédes stílusban történő ismeretátadás módját választották. Két szereplője van e párbeszédnek, Pista bácsi, a gazdálkodó és Gyula öcsse, aki külföldön járt, s onnan tért haza tapasztalatokkal. Gyula türelmesen és közérthetően magyarázza el, hogy miként lehet kinyerni az emberi trágyát, milyen összetevői vannak és ezek hogyan hatnak a növényekre, milyen előnyei lesznek ennek alkalmazása során. Pista bácsi természetesen előbb kételkedik, majd fokozatosan hagyja magát meggyőzni, végül teljes mértékben elfogadja öccse érvelését.

Illusztrációk »Az emberi trágya a mezőgazdaságban« című könyvből (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Még ugyanebben az évben az Erdélyi Gazdasági Egylet e művet könyv⁴⁴³ formátumban is megjelentette. Ennek a végére két táblát is befűztek, ezeken összesen 14 ábra található. Közöttük vannak olyanok is, amelyeken a „modern” árnyékszékek felépítése tanulmányozható, amelyekből könnyedén ki lehet nyerni az emberi trágyát. E könyvet egyébként az Erdélyi Gazdasági Egylet érdemdús elnökének, Tisza Lászlónak „mély tiszteletük jeléül” ajánlották a szerzők.

Az Erdélyi Gazdában egyébként később is felbukkant az emberi trágya hasznosíthatóságának kérdésköre, amihez a tanulmányok szerzői igazán leleményes berendezéseket készítettek.⁴⁴⁴

Erdészeti talajtan és Talajtan

A Fekete Lajos életével foglalkozó írások és különösen a bibliográfiák talajtani szakkönyveinek a számát – a címek alapján tévedésből – megkétszerezik. Valójában nem két különböző – »Erdészeti talajtan«, illetve »Talajtan« – címen írott első és második kiadásokról van szó, hanem az 1882-ben megjelent »Erdészeti talajtan« 2. kiadásáról, amely 1891-ben már csak »Talajtan« néven jelent meg.

Az »Erdészeti talajtan« és a »Talajtan« is tankönyvnek készült, de nem az Országos Erdészeti Egyesület könyvpályázatának támogatásával, hanem a szerző saját kiadásában láttak napvilágot. Az első kiadás, az »Erdészeti talajtan«⁴⁴⁵ előszava ugyan rövid, de a könyv szükségességét, illetve a felhasználását illetően a szerző egyértelmű választ ad.

ELŐSZÓ

Nagy örömmre szolgál, hogy erdészeti irodalmunk épületéhez újból egy épületkövel járulhatok. Igyekeztem bevonni e munkácska körébe mindazon talajtani ismereteket, melyeket tanult erdésztől mai napság megvárhatunk. Több elmélet talán felesleges lett volna, több számadat nehézkessé tette volna azt.

Szeretném, ha nem csak szakunk tanuló ifjúsága, hanem a gyakorlat közönsége is megismerkednék e könyvecskével, melyben minden, általános műveltségre igényt tartó ember talál olvasni valót; s a ki a legközönségesebb ásvány- és kőzettani ismereteket nem nélkülözi, minden vezető nélkül teljesen magáévá teheti annak tartalmát.

A talajkimerülés réme már rég kezdi ijesztetni a gazdaközöniséget; a talajmegsemmisítés ördögi munkája naponta nagyobb mérveket kezd öltetni hegyes vidékeinken; ezért a társalgás hason tárgyú iránya kezd bizonyos körökben divatosá lenni. Azt hisszük tehát, hogy nem lett volna helyes még tovább is várakozni e munkácska közrebocsátásával.

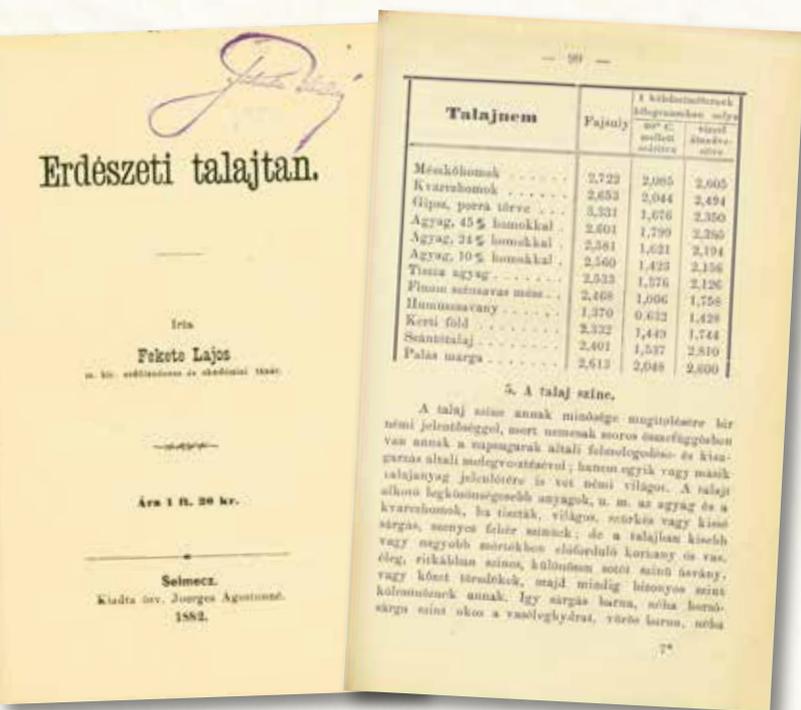
Selmecz, 1882

A szerző.

A könyvet egyébként báró Kemény Gábor m. k. földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszternek, az országos erdészeti egyesület tiszteletbeli tagjának, mint „*a magyar erdőgazdaság munkás és bölcs vezérének*” ajánlotta, feltehetően a kiadás anyagi támogatásáért.

Az »Erdészeti talajtan«-ról két könyvismertetés is megjelent. Az egyik az Erdélyi Gazdában, annak a területnek a lapjában, ahol a talajok kiélése és pusztulása akkoriban a leglátványosabb volt. A téma fontosságát és a szerző stílusát röviden, már az első mondatban dicséri a recenzens (K. Gy.): „*A könyv irálya – daczára a tárgy nehézkes és még ez ideig teljesen fel nem derített kérdéseket magában foglaló természetének – könnyű, mondhatni népszerű, mi különben szerzőnk összes munkáit jellemzi és kellemes olvasmánnyá teszi.*” A befejezés azonban kissé szarkasztikus, no, nem a szerzőre nézve: „*A könyv kiállítása magában véve ugyan szerény, de azon mértékhez képest, melyben magyar szabadirodalmunk igénybe vétetik és termékei a piacokon elkelnek, nagyon is díszes.*”⁴⁴⁶

A másik könyvismertetést Fekete Lajos egykori tanártársa, több művének referálója, Illés Nándor készítette. Ebben azonban nemcsak a könyv bemutatása, továbbá néhány kritikai észrevétel szerepel, hanem nagyon érzéletes kórképet fest Illés az akkori könyvírás viszonyokról is: „*E lapok szíves olvasói meg fogják talán bocsátani, ha ez alkalommal kiemeljük azt, mennyi nehézséggel küzd meg mai napság az, a ki irodalmunk művelésének szentelte életét. Nem a munka megírása az, mi neki legnagyobb fáradságot okoz. A munka jutalmát önmagában leli; a siker új erőt kölcsönöz annak folytatására. A munka nyilvánosságra hozása az, a mi legnehezebb. A kiadó azzal utasítja el szakunk íróját: erdészeti magyar munkáknak nincs vevő közönsége. Valóban kevesen vagyunk; s ha annak a kevésnek minden tagja nem lelkesül szakja irodalmáért, s minden megjelenő munkát meg nem szerez, át nem olvas: sem szakirodalmunk föl nem virágozhat, sem szakképzettségünk magasabb lendületet nem vehet.*” Ebből az ismertetésből tudjuk meg azt is, hogy miért oly szerény kiállításban került ki a könyv Joerges Ágostonné selmeci könyvnyomdájából, s milyen érdeklődésre számíthat: „*Szakirodalmunk gyenge pártolása mentheti csak az előtűnk fekvő munka kiállításának szerénységét, a mely, úgy látszik, ugyanazon betűkkel lett nyomtatva, a melyekkel az „E. L.”⁴⁴⁷ első évfolyamai. Valóban a munka tartalma díszesebb kiállítást érdemelt volna! Hiszszük is, ha biztosabb kelendőségre számíthat, e lapoknál megszokott papíron és betűkkel jelent volna meg.*”

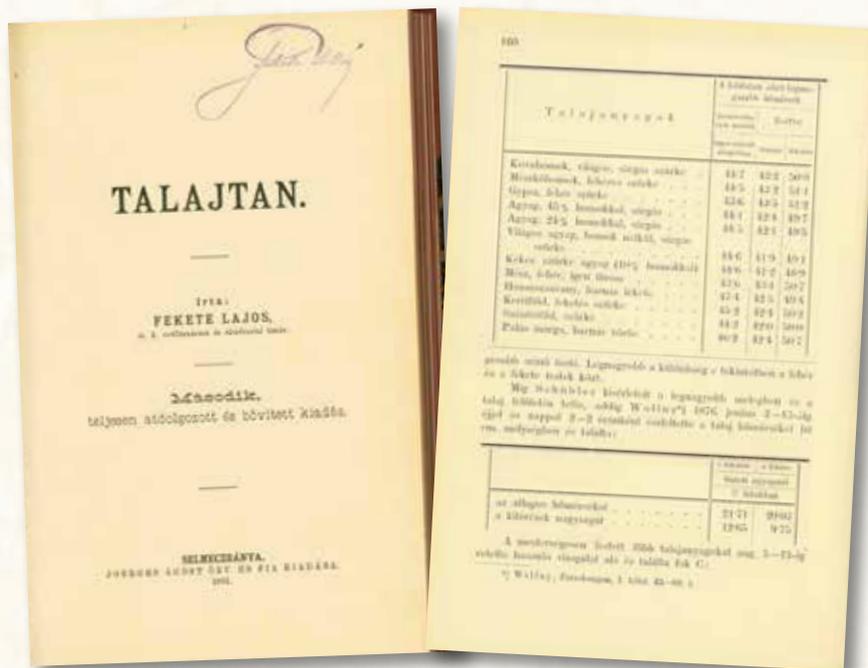

Fekete Lajos kiváló könyvírói képessége, didaktikus szemléletmódja természetesen e műben is megnyilvánul, ami Illés Nándornak természetszerű lehetett, de erre itt is szükségét látja felhívni a figyelmet: „Miatán a tudományos taglalgatást kerüli és inkább népszerű modorban adja elő mind ezeket: az olvasó, mindamellert hogy sokat, illetve annyit tanul, mint a mennyire közvetlenül szüksége van, sohasem érezi hiányát a megkívántató előismereteknek. Nem kell tehát valamely tény megértése végett physical vagy vegytani törvények hosszas előadásán magát keresztül küzdeni, vagy azokat más munkákban fölkeresni. A mire szükség van, azt megtalálja, s azon kívül sem többet, sem kevesebbet. Bátran ajánlhatjuk tehát e 184 lapra terjedő munkát t. szakértőinknek, sőt a mezőgazdákknak is, és meg vagyunk győződve, hogy senki sem fogja közülök meglepés nélkül kezéből letenni.”⁴⁴⁸

Az »Erdészeti talajtan« címlapja Fekete Zoltán aláíráspecsétjével és mutatónyoldala a műből (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

A második kiadás⁴⁴⁹ szükségessége 1891-ben azért érett meg, mert az első kiadásának 1882-ben való megjelenése óta nemcsak számos ily tárgyú tankönyv látott napvilágot, hanem különösen a német irodalomban sok tanulságos kísérlet eredményét publikálták. Mindez az új kiadás beható átdolgozását és bővítését tette szükségessé. Az átdolgozás közben Fekete Lajosban teljesen megérlelődött az a meggyőződés, hogy a talajtan az erdészek és a mezőgazdák számára lényegesen nem különbözik, s azt a keveset, ami az erdészt jobban érdekli, a mezőgazdának is jó tudni és viszont. Ez a meggyőződés indította arra, hogy a címben az „erdészeti“ jelzőt elhagyja, és az átdolgozásnál és bővítésnél a mezőgazda igényeit is figyelembe vegye, hogy könyvének mind a két szakember egyformán vehesse hasznát. Minthogy kevés mezőgazdának és erdésznek áll valamely geológiai vagy talajtani térkép rendelkezésére, szükségesnek látta a magyar állam talajtani térképét is a munkához csatolni. Viszont az előszóban azt is elismerte a szerző, hogy a térkép méretarányának kicsinségéből kifolyólag az részletes tanulmányozásra nem alkalmas. Célja e térkép közreadásával csupán az volt, hogy nagyvonalakban némi átnézetet nyújtson a magyar állam talajtani viszonyairól mindaddig, amíg valaki jobb minőségűvel gazdagítja a szakirodalmat.

A hazai talajtani irodalom megteremtésében Fekete Lajos nem számított úttörőnek, ugyanis művét, az »Erdészeti talajtan«-t megelőzve, Sporzon Pál 1865-ben jelentette meg az első talajtani szakkönyvet.⁴⁵⁰ Sporzon Pál egyébként Divald Adolffal és Wagner Károlyval is szakmai kapcsolatban állt, s a keszthelyi majd a magyarvári akadémián többek között erdészetet is oktatott, így könyve Fekete Lajos műve előfutárának is tekinthető, azt „minden rendű s állású gazdának”⁴⁵¹ írta. Fekete Lajos Sporzon Pál talajtanából kiindulva egy speciális erdészeti talajtant akart írni, amit meg is tett 1882-ben, de közben rájött arra, hogy a talajtan elválaszthatatlanul közös ügyet szolgál a mezőgazda és az erdész között.⁴⁵² Ennek a felismerésnek köszönhetjük az 1891-ben megjelent második kiadást, a kibővített »Talajtan«-t. E műve azonban csak rövid ideig töltötte be hivatását, mert 1894-ben napvilágot látott Cserhádi Sándor magyarvári tanár »Talajismeret« c. könyve,⁴⁵³ amely egyébként az addigi talajtani szakmai kiadványszerkesztés korszakos lezárását is jelentette.

A »Talajtan« címlapja Fekete Zoltán aláíráspecsétjével és mutatóványoldal a műből
(Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Az erdőbecslés tan kézikönyve

1. és 2. kiadás

Az Országos Erdészeti Egyesület a gondozásában működő Deák Ferenc Alapítványból a kezdeti időszakban évente 100 arany jutalmat tűzött ki egy-egy, a szakma számára fontos tan- vagy kézikönyv írására. Az erdőbecslés tan kézikönyvére a felhívás az Erdészeti Lapokban 1878 végén jelent meg.

PÁLYÁZAT AZ ERDŐBECSLÉS TAN KÉZIKÖNYVÉRE

Írassék meg az erdőbecslés tan kézikönyve különös tekintettel a gyakorlati élet követelményeire a felső mennyiség tan és elemző mér tan alkalmazása nélkül népszerű nyelven.

E tankönyvnek magában kell foglalni a fekvő- és álló fák, valamint a feldolgozott faválasztékok tömör tartalmának meghatározását, az állabok fatömegbecslésének különféle módjait, a fatömegnövedék kipuhátolását, a termőhelyi- és állabjóság meghatározását és a fatermési táblák összeállítását.

A pályamű az „Országos Erdészeti-Egyesület” alapszabályainak 70–78. §-ában foglalt határozatoknak van alávetve s díja az egyesület Deák Ferencz-alapítványából 100 arany 550 frt értékkel.

Az idegen kézzel írott jeligével ellátott pályamunkák az író nevét rejtő lepecsételt jeligés levéllel együtt legkésőbb 1879. évi decemberhó 31. napján az „Országos Erdészeti-Egyesület” titkári hivatalánál benyújtandók.

Az „Országos Erdészeti-Egyesület” nevében és az 1878. évi rendes közgyűlés határozata alapján kiadta: Budapesten, 1878. deczemb. 18-án.

Bedő Albert,
az egyesület titkára.

Forrás: Erdészeti Lapok 1878. 17. évf. 12. füzet 775. o.

A pályázatra két pályamunka érkezett be, az egyik „*Mennyi a fa? .... Számítsd, ha tudni vágyol! Mert tévedsz, ha enélkül tudni véled*”, míg a másik „*Nem dicsvágy, de a nemzet szelleme hajt*” jeligével. A pályázatok bírálatával három főt bízott meg az igazgató-választmány, nevezetesen Bikkal Nándor, Belházy Emil és Szécsi (Nikel) Zsigmond szakfőútkat. Bikkal Nándor és Belházy Emil együtt, Szécsi Zsigmond külön nyújtotta be véleményét, amit a szaksajtó együttesen közölt.⁴⁵⁴

A Bikkal–Belházy bírálat általánosságban kiemeli, hogy „*A pályázat eredménye, akár a pályázó művek számát, akár azok szerkezetét tekintjük, nem mondható kielégítőnek. Benyújtott ugyanis mindössze csak két pályamű, mely mind a kettő inkább tankönyvnek, mint kézikönyvnek nevezhető. Ez utóbbi körülményt azonban nem tartjuk hátránynak, a mennyiben a becsléstan föltételezi az illető alaptudományok ismeretét, tehát a könyv első sorban a tanuló fiatalság igényeihez alkalmazandó, kik azt azután a gyakorlatban akadály nélkül kézikönyvül használhatják; tisztán kézikönyvnek szerkesztve pedig a mű a tanulókra nézve hiányos volna, anélkül, hogy lehetővé tenné, mikép azok, a kiknek nem volt alkalmuk az alaptudományokban jártasságot szerezni, a becslési munkák mibenlétéről és a különféle eljárások czélszerű alkalmazásáról alapos ismereteket szerezhessenek.*

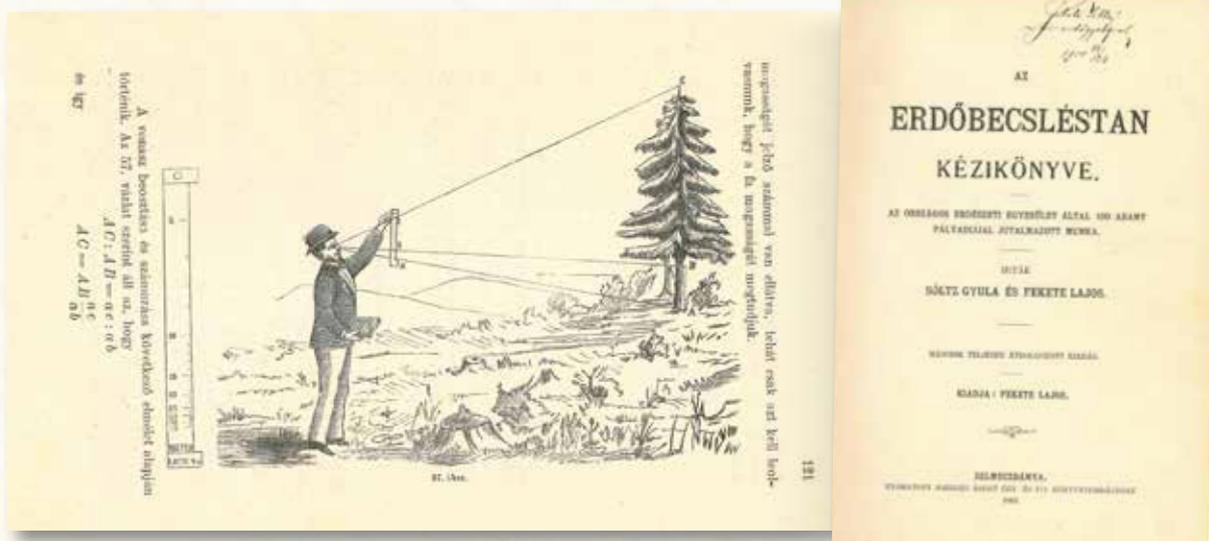
A pályaművek tartalmának lényegére nézve mindkét műnek alapul szolgált Baur becsléstanának újabb kiadása, (kivéve a termőhelyi és állabjóság meghatározását és a fatermési táblák összeállítását, melyek Baur művében tárgyalva nincsenek). A tárgy feldolgozására nézve azonban a két pályamű lényegesen eltér egymástól.”⁴⁵⁵ Az első pályaműről ugyan részletes kritikát is írt Bikkal Nándor és Belházy Emil 1880. május 14-én, véleményük mégis sommás: „*Az egész műből látszik, hogy a szerzőnél meg van a jóakarát, s meg van annyi szakismeret is, a mennyi a becslőnek a közéletben szükséges; de a könyvíráshoz megkívántató egyéb tulajdonságokkal nem rendelkezik.*”⁴⁵⁶ A második pályaműről ezzel szemben azonban jóval kedvezőbben nyilatkoznak: „*Tiszta, folyékony, könnyen érthető nyelven, s megfelelő modorban van írva, minden kitétel helyesen megmagyarázva és alkalmas példákkal ellátva; a rajzok helyes alkalmazása és tiszta kivitele pedig jelentékenyen növeli a könyv becsét. Különös figyelmet érdemel az utolsó rész, mely magában véve is önálló szakirodalmi becsset bír, a mennyiben a fatermési és növekvési táblák összeállításánál követendő eljárásnak ily rendszeres és helyes leírásával a német erd. szakirodalomban sem találkoztunk. A fatömeg becsléséről szóló fejezetekben azonban több önállóságot óhajtottunk volna. Egyebek közt nem helyeselhetjük azt, hogy a pályaműből nem lett kirekesztve azon elvi ellenszenv, melylyel Baur viseltetik Pressler irányában, mely annak egész művéből kirí, s melyet hozzánk átláptálni annál kevésbé szükséges, mivel Pressler tanaiban, amint azt maga Baur is több helyen kénytelen beismerni, sok olyan is foglaltatik, a mi gyakorlatilag valóban hasznos és értékes. [...] Egészben véve azonban a mű a jelesebb szaktudományi könyvek színvonalán áll, és mint ilyen kétségkívül méltó helyet foglalhat el erdészeti szakirodalmunkban.*”⁴⁵⁷

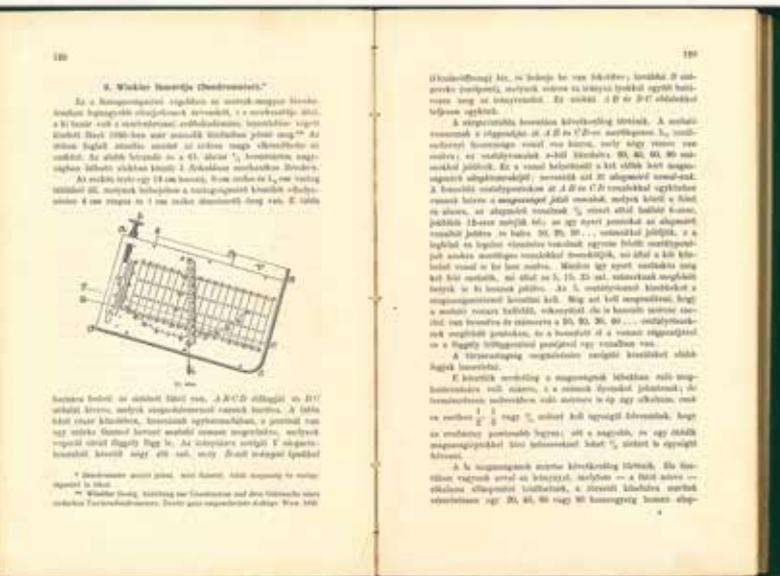
Szécsi Zsigmond az 1880. július 20-án külön benyújtott véleményében szintén hangsúlyozta, hogy mindkét pályamű Franz Baur »Die Holzmesskunst« című munkája alapján született, s bár az első pályaműről nem írt oly lesújtó kritikát, mint bírálótársai, ő is a második pályázatot tartotta elfogadásra alkalmasnak: „A II-dik pályamű teljes átnézéttél bír a pályázat által kijelölt anyag felett, a mű kerekded beosztása és az egyes tárgyakra szentelt fejezeteknek, azok fontosságához és a gyakorlat igényeihez mért terjedelme által is tanúsít. [...] Kiváló érdemül felróhatni továbbá e pályaműnek, hogy a termési táblák szerkesztését behatóan ismerteti, és minden eljárásnál az előjövő munkálatokat oly példák által részletesen és átnézetesen kimutatja, melyek hazai erdőseinkben gyűjtött adatokra vonatkoznak, s már magában véve is a szerkesztésnél követendő eljárásnál kellő tájékozást nyújtanak. Általában mondhatni, hogy a II-ik pályamű az illető téren megjelent műveknek szakértelemmel és szakavatottsággal való felhasználása mellett a gyakorlat igényeinek teljesen megfelelően szerkesztetett, hogy a mű teljes, és hogy bármely nemzet hasonnemű irodalmi termékei közt méltó helyet foglalhatna el.”⁴⁵⁸

Az igazgató-választmány az 1880. szeptember 19-én Mehádián tartott választmányi ülésén – amelyen Fekete Lajos is részt vett – a jelentések alapján az erdőbecslés tan kézikönyvére kitűzött 100 arany pályadíjat a beérkezett két mű közül annak ítélte oda, amelynek jeligeje: „Nem dicsvágy, de a nemzet szelleme hajt.”⁴⁵⁹ A mű szerzői pedig selmeci akadémiai tanárok, Sóltz Gyula és Fekete Lajos voltak. A későbbiekben az Országos Erdészeti Egyesület 1881. december 18-án, Budapesten tartott közgyűlésén, maga az elnök, gróf Tisza Lajos beszédében jelentette be, hogy „Sóltz és Fekete tanár urak egyhangúlag jutalomra méltatott „Erdőbecsléstana” nem sokára a sajtót is elhagyja.”⁴⁶⁰ Erre azonban még egy kis időt várni kellett. Az Erdészeti Lapok az 1882. évi júliusi lapszámában adta hírül, hogy a selmeci özv. Joerges Ágostonné nyomdájában kinyomatott »Az Erdőbecslés tan kézikönyve«⁴⁶¹ és a szerzőknél 4 forintért vásárolható meg.⁴⁶²

A szerzők könyvüket Deák Ferenc emlékének dedikálták, s az 1882 júliusában írt rövid előszavukban a következőt olvashatjuk: „Gyászba borult volt hazánk ege az 1876-ik év jan. 28-adján a nemzet bölcsének, korunk egyik legkiválóbb államférfiának, Deák Ferencnek elhunytával. Az Országos Erdészeti Egyesület elnöke, Nagyméltóságú Tisza Lajos Ő Excellentiája, nemzetünk e kitűnőségének emlékére egy magot vetett el a nevezett együletnek 1876. jan. 31-én tartott választmányi ülésén, mely nemsokára jelentékeny fává, a Deák Ferenc alapítványára nőtte ki magát. Itt nyújtjuk át e fa felnevelőjének és ápolójának, a magyar erdészközönségnek, e fa első termését, kívánva, hogy azt élvezhetők és táplálónak találja.”⁴⁶³

»Az erdőbecslés tan kézikönyve« című könyv második kiadásának címlapja Fekete Zoltán tulajdonosi bejegyzésével és a mű egy mutatónyoldala (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Belvék »Az erdőbecsléstan kézikönyve« című könyv második kiadásából (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

hitet kelteni fel, mintha a két munkának, mint második kiadásoknak, ismertetését ezzel már teljesítettnek lehetne tartani; [...] beosztásban, tárgyalási modorában és tartalmasságában annyi módosítást s előrehaladottságot mutat mindakettő, hogy az alapos ismertetést, beható bírálatot méltán s' egyaránt megérdemlik és várhatják. Épen azért e rövid közlemény, reményem szerint, csak előhírnöke a nemsokára megjelenő terjedelmesebb, tárgyilagosan részletes »könyvismertetéseknak«, melyek, úgy sejttem, némi hiányosságot fedezhetnek ugyan fel a művekben, de mindenesetre kevesebbet, hogyszem azok legtermékenyebb szakírónk újabb érdemeivel szemben megbocsáthatók ne lennének. (Sylvius.)⁴⁶⁵ A beharangozott könyvismertetés azonban elmaradt.

Sóltz Gyula a második kiadás megjelentetése idején már Máramaroszigeten volt erdőigazgató, a nyomda alá rendezés és a nyomdai munkálatokkal járó vesződség Fekete Lajosra maradt. A javított, kiegészített kiadás szükségességét az 1893 júniusában írott előszavukban az alábbiakban indokolták: „Egy évtized folyt le, mióta e munka első kiadása világot látott, s bár az több évvel ezelőtt elfogyott, nem találhattak szerzők mostanáig időt annak átdolgozására. Az erdőbecslési eszközök és módok fejlődése, az irodalomban felmerült újabb nézetek, a fatermési táblák felállításának jelenleg elfogadott okszerűbb módja, s általában az erdőbecsléstan újabb fejlődése kötelességünkké tette a munkának teljes átdolgozását. A felmerült lényegesebb új vívmányokat felvettük az új kiadásba; de hogy annak szükség nélkül igen nagy terjedelmet ne adjunk, jónak láttuk egyes elavult eljárások leírását megrövidíteni, vagy csak kivonatosan adni. Nagyon természetes, hogy a szövegben tett újítások számos új ábra felvételét tették szükségessé. Reméljük, hogy erdészeti szakközönségünk a munka I. és II. kiadásának összehasonlításánál fel fogja ismerni az előhaladást.”

A Sóltz-Fekete-féle Erdőbecsléstan 57 éven keresztül nem talált követőre, 1951-ben pedig éppen Fekete Zoltán volt az, aki apja nyomdokain haladva közreadta az Akadémiai Kiadó által gondozott, s meglehetősen sajátos megjelenési körülményeknek örvendő alapvető művét.⁴⁶⁶

Hamarosan szükségessé vált a könyv kiegészítése, javítása, s e munka nyomán 1893-ban elhagyta a nyomdát a második kiadás is,⁴⁶⁴ amelyet a szaklap a következőképpen harangozott be: „Két szakkönyv, jelent meg néhány hónappal ezelőtt könyvpiacunkon, melyeket ha nem lehet is szakirodalmunk teljeseen új termékeinek neveznem, a mennyiben csak régebbi művek második kiadásai, de tüzetes átdolgozásánál fogva mind a kettő s főleg az egyik, szinte egészen új könyv számba vehető. E könyvek: a Soltz Gy. és Fekete L.-féle »Erdőbecsléstan-nak« és a Fekete L.-féle »Erdőértékszámítástannak« második, teljesen átdolgozott és bővített kiadásai, melyek mindegyike a selmeczbányai nyomdából, Fekete L. kiadmányaként került ki. E híradással, – melynek csupán azt tekintem céljálául, hogy erdészeti irodalmunk terén mindenesetre számottevő ezen eseményt a t. szaktársak és az erdészet iránt érdeklődők szívestudomására hozzam, – korántsem óhajtom azt a

A tölgy és tenyésztése

Az Országos Erdészeti Egyesület 1884. szeptember 15–17-én Pécsen tartott rendes közgyűlésén – amelyen Fekete Lajos is részt vett – az igazgató-választmány elérkezettnek látta az időt, hogy mielőtt a következő évi 100 arannyal jutalmazandó pályázat tárgyára nézve megállapodásra jutna, részletes áttekintést kapjon a szakirodalom aktuális állásáról, felfedve ezzel a hiátusokat. Egy szűkebb körű bizottságot állított fel azzal a feladattal, hogy az erdészeti szakirodalom meglévő termékeiről és összes kielégítetlen szükségleteiről részletes összeállítást készítsen, s ezeknek figyelembevételével jelölje ki azokat a hiányosságokat, amelyeket legsürgősebben pótolni kell. A bizottsági véleményben rögzítették, hogy a korábbi irodalmi pályázatoknál az egyesület mindig azon szempontból indult ki, hogy elsősorban a rendszeres kézi- és tankönyvek megírására helyezték a fő hangsúlyt. Az igazgató-választmány továbbra is ezt az elvet tartotta szem előtt, azonban a bizottsági jelentés arra a meggyőződésre juttatta az egyesület vezetőségét, hogy az akadémiai oktatás szakirodalmi igényei többé-kevésbé már ki vannak elégítve, így e közgyűlésen úgy látták jónak, hogy a gyakorlati élet szükségleteit is figyelembe veszik. E területről a bizottság a vízmosások és kopár területek beerdősítését, valamint a magyarországi tölgyesek jó karba hozatalának és okszerű kezelésének kérdését emelte ki. Végül az utóbbi témakör kidolgoztatása mellett döntöttek, amelyet a következőképpen indokoltak: *„Mindezeknél fogva részünkről egy oly munka megírását ajánljuk, melynek a magyarországi tölgyesek jelenlegi állapotának részletes leírása s azok jó karba hozásának módjai, továbbá a tölgyesek apadásának okai és az ebből származó bajok orvoslása képezik tárgyát. Mert úgy vagyunk meggyőződve, hogy ezek a kérdések napjainkban, midőn az értékes tölgyesek különösen az alvidéken oly rohamosan apadnak, nem csak időszerűek, de gyakorlati haszonnal is járók s az Országos Erdészeti Egyesület igen nagy szolgálatot tenne szakunknak, ha azoknak szakavatott megoldását pályázata által elősegítené.”*⁴⁶⁷

A kiküldött bizottság által előkészített pályázati kiírás az Erdészeti Lapok 1884. évi októberi számában jelent meg.

PÁLYÁZAT

Az Országos Erdészeti Egyesület pályázatot hirdet egy népszerű nyelven írt munkára, mely a magyar-honi tölgyfajok rövid ismertetésével hazánk tölgyeseinek jelenlegi állapotát és azok jó karba hozásának módjait, továbbá a tölgyesek apadásának okait s ezen baj megakadályozásának és orvoslásának eszközeit röviden és világosan tárgyalja.

A pályamunka az Országos Erdészeti Egyesület alapszabályaiban 70–78 §§-ok alatt felsorolt feltételeknek van alávetve s díja az egyesület Deák Ferencz alapítványából 100 arany, 550 forint értékkel.

Az idegen kézzel írott és jeligével ellátott kéziratok, az írónévét rejtő jeligés levéllel együtt „pályamű” felirattal ellátott borítékba zárva, legkésőbb 1886. évi márczius 31-éig az egyesület titkári hivatalához küldendők be.

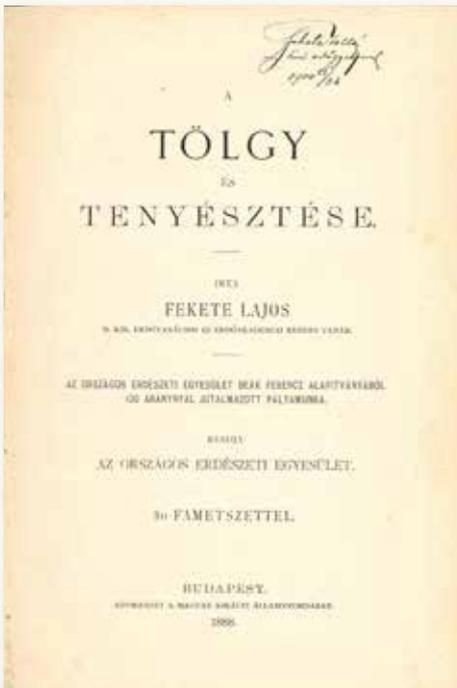
Az Országos Erdészeti Egyesület nevében az 1884. évi szeptember 15-én tartott rendes közgyűlés határozata alapján kiadja:

az egyesület titkári hivatala.

Forrás: Erdészeti Lapok 1884. 23. évf. 10. füzet 948. o.

»A tölgy és tenyésztése« c. pályamunka az „Élj az idővel” jeligével (SOE KKL)

»A tölgy és tenyésztése« című könyv címlapja Fekete Zoltán tulajdonosi bejegyzésével (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Az Országos Erdészeti Egyesület 1886. április 19-én tartott rendes választmányi ülésén Horváth Sándor titkár jelentette, hogy a magyarországi tölgyesek állapotát és jó karba hozását tárgyaló népszerű könyvre kiírt pályázatra egy pályamű érkezett „Élj az idővel” jelige alatt. A kézirat »A tölgy és tenyésztése« címet viselte, s a rajzokat egy külön füzet tartalmazta. Miután a munkát és annak benyújtását alaki tekintetben a pályázati feltételeknek megfelelőnek találták, bírálatra Bedő Albert első alelnök elnöklete alatt Illés Nándor, Hoffmann Sándor és Horváth Sándor tagokból álló bizottságnak adták ki, s a jeligés levélkét az elnök és a titkár pecsétje alatt külön borítékba zárva a pénztárban helyezték el.⁴⁶⁸

A bírálóbizottság részletes véleményét az 1886. december 10-én tartott rendes választmányi ülésén Horváth Sándor bizottsági tag ismertette. A bírálat első részében azokat a kérdéseket szedték csokorba, amelyeket a pályázatban a szerzőnek szerintük meg kellett oldania. Tény és való, hogy a bírálóbizottság nagyobb elvárást támasztott a pályázattal szemben, mint ami a rövid pályázati kiírásban szerepelt, s ezért is fogalmazhatta meg azt a véleményt, miszerint: „Ha ezekkel szemben már most azt a kérdést vetjük fel, hogy az „Élj az idővel” jelige alatt jelentkező szerző mennyiben felelt meg „A tölgy és tenyésztése” című pályamunkájában ezen követelményeknek, egész röviden azt kell felelnünk: annyiban, a mennyiben a pályázat feltételei kifejezve vannak a munka címében. „A tölgy és tenyésztése” című pályamunka ugyanis egészen azt és csupán azt foglalja magában, a mi a címében kifejezve van. [...] Kétségtelen tehát, hogy a pályamunka, mint tulajdonképpen csak egy töredéke annak a műnek, a melyet az országos erdészeti egyesület kívánt, nem felel meg teljesen azoknak a követelményeknek, melyek a pályázati feltételekben kiűzettek, s ennél fogva a bíráló bizottság ha ítéletét szigorúan ezen feltételek alapján kellene meghoznia, nem is ítélné érdemesnek a kítűzött jutalomra. Másként áll a dolog azonban, ha a munkát önmagában, irodalmi becse és erdőgazdasági hasznossága szerint ítéljük meg, ha azt kérdezzük, milyen sikerrel oldja meg benne a szerző azt a feladatot, melyet a pályázati feltételek egy részének mellőzésével önmaga tűzött ki maga elé s miféle haszon áramolhatik az irodalomra és a hazai erdőgazdaságra abból, ha mint ilyen, napvilágot láthat. Ebből a szempontból vizsgálva szerző kéziratát, határozottan értékes és hasznos irodalmi terméknek kell azt kijelentenuünk, mely ha megjelenik, sok jó szolgálatot tehet az erdészetnek a tölgyesek jó karba hozatalának nagy munkájánál. Önálló kerek egészét képező munka, melyben mindent meg lehet találni, rendszeresen és a szaktudomány jelenlegi állásához képest kimerítően előadva, a mit a szakembernek és erdőbirtokosnak a tölgyek tenyésztésére alkalmas területek kiszemelésénél, az egyes fajok megválasztásánál és a tölgyesek megtelepítésénél és felnevelésénél, avagy rossz karban levő tölgyeseink jó karba hozásánál tudni és tenni kell.”⁴⁶⁹

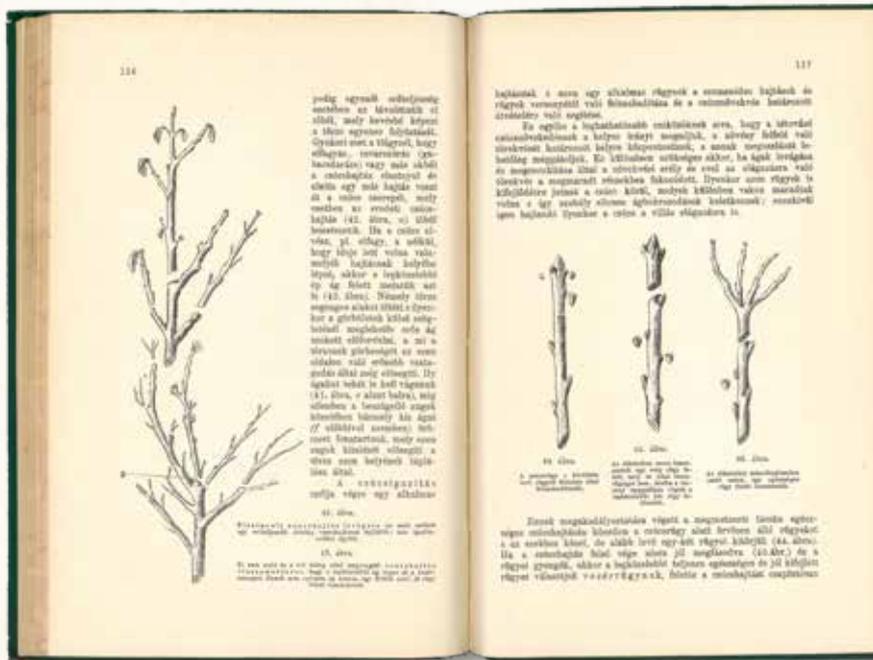
A kézirat kapcsán született vélemény számos kisebb észrevételt, kiigazítanivalót tartalmazott, de amint a bírálók több esetben is megállapították, ezek könnyen „elenyészthetők”. Érdekesség az is, hogy a szerző számos műszót alkotott, s kívánt közzétenni kéziratának megjelentetése esetén, amelyek közül kiemelendő a „magoncz”, „magonczerk”, „kelvény”, „erdővetény” újkeletű kifejezés.

A jelentés alapján az igazgató-választmány az 550 forint értékkel számított 100 darab arany jutalmat »A tölgy és tenyésztése« című pályamunkának egyhangúlag és feltétlenül odaítélte a következő megjegyzéssel: „Az egyesület elvárja a szerzőtől, hogy munkájának sajtó alá rendezésekor, ha nem is olyan terjedelemben mint eredetileg kívántatott, de legalább olymértékben a mint az a bevezetésben történhetik, az ezúttal mellőzött kérdéseket is kidolgozza s különösen hogy művében a bíráló bizottság által szükségeseknek jelzett kiegészítéseket, módosításokat és javításokat lehetőségig megteszi.”⁴⁷⁰

Az Országos Erdészeti Egyesület 1887. szeptember 18–20-án megtartott közgyűlésének titkári beszámolóából tudhatjuk meg, hogy Fekete Lajos »A tölgy és tenyésztése« című kéziratát az egyesület kívánalmait figyelembe véve sajtó alá rendezte,⁴⁷¹ ugyanakkor kérte az igazgató-választmányt, hogy a könyvét ugyanolyan feltételek mellett jelentessék meg, mint tanártársa, Szécsi Zsigmond »Erdőhasználat« című könyvét 1884-ben.⁴⁷² Ez azt jelentette, hogy az egyesület viselte a kiadás terheit, oly feltétellel, hogy a könyv árusításából befolyó összeget az egyesület a kamat nélkül számított kiadás fedezésére fordította mindaddig, míg ezek teljesen megtérülnek, a felesleges példányok pedig a szerzőhöz kerültek.⁴⁷³ A kiadás ezen feltételeit előbb az igazgató-választmány, majd a közgyűlés elfogadta.⁴⁷⁴

Az Erdészeti Lapok 1887. évi első számának első cikke már mutatványt közölt »A tölgy és tenyésztése« pályamunkából, s azt is hírül adták, hogy a mű az Országos Erdészeti Egyesület kiadásában hamarosan meg fog jelenni,⁴⁷⁵ azonban a kiadás előrelátható költségei jelentős terhet róttak az egyesületre, ezért több ajánlatot kértek be, s alapos árkalkulációt végeztek. Ezek szerint a mű költségei 1 000 példányban nyomva, az államnyomda előzetes költségvetése szerint, rajzok nélkül, körülbelül 580 forintra volt tehető. A fametszetek elkészítését Morelli Gusztáv 338 forint 10 koronáért, Pusztai Pál pedig, az egyesület rendes fametszője, 225 forintért volt hajlandó elvállalni. Ez utóbbi ajánlatot véve alapul, a kiadás összes költségét kerek-számban 800 forintra taksálták. Az igazgató-választmány ezen összeg keretén belül engedélyezte a költségeket, a kinyomandó mű árát tagok részére 2 forintban, nem tagok részére 3 forintban állapította meg. Azt is megerősítették, hogy amennyiben az előadásandó könyvekből a kiadás költségei az egyesületnek megtérülnek, az 1 000 példányból fennmaradó készletet a szerzőnek adják át.⁴⁷⁶

Az Erdészeti Lapok 1888. évi januári száma már nemcsak mutatványt közölt a műből, hanem a március közepén várhatóan megjelenő könyv⁴⁷⁷ előfizetési felhívását is csatolták a lapszámhoz azzal a kéréssel, hogy a tagok azt a szak érdeklődőkkel, s különösen az erdőbirtokosokkal minél szélesebb körben megismertessék.

Belvéke »A tölgy és tenyésztése« című könyvből
(Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Közvetlenül a szerzőnél rendelhető meg:

„A tölgy és tenyésztése” című pályadíjnyertes munka a szerzőnél, Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos és akadémiai tanárnál rendelhető meg. Megrendelések egyszerű levelező lapon, vagy postautalványon közvetlenül Selmecze a szerzőhöz intézendők. Ára az egyesület tagjai részére 2 forint, nem tagok részére 3 forint.

Ugyancsak Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos és ak. tanárnál rendelhetők még meg:

az „Erdőértékszámítástan” II. javított és bővített kiadása (ára 3 forint), és

az „Erdőbecsléstan” II. teljesen átdolgozott kiadása. (Ára 4 forint.)

»A tölgy és tenyésztése« című könyv hirdetése az Erdészeti Lapokban

nyomatási költség fele, 390 forint befolyt az előfizetésekből, ami jól mutatta »A tölgy és tenyésztése« című mű sikerét és egyben hézagpótló jellegét is. Az 1888. december 18-án, Budapesten megtartott közgyűlésen a titkár arról számolt be, hogy már csak 114 forint fedezetlen még, az eladásokból már 650 forint folyt be.⁴⁷⁹

Az Erdészeti Lapok 1890. évi májusi számában közreadott rövid híradásból tudhatták meg a lap olvasói, hogy a könyv addig még el nem kelt példányait a szerzőnek, Fekete Lajos akadémiai tanárnak adták át, s a megrendelések egyszerű levelező lapon vagy postautalványon közvetlenül Selmecze, a szerzőhöz intézendők. A mű ára a korábban megszabott volt, azaz az egyesület tagjai részére 2 forint, nem tagok részére 3 forint.⁴⁸⁰

A századfordulón élénk vita bontakozott ki a kocsányos tölgy magasabb térszíneken való művelésének helytelenségéről, illetve a kocsánytalan tölgy e miatt tapasztalt visszaszorulásáról. Ebben a vitában természetesen Fekete Lajos is részt vett, s az Országos Erdészeti Egyesület a földművelésügyi miniszternek 1901. március 27-én tett felterjesztésében hangoztatta, hogy „[...] a tölgyerdők pusztulásának kérdése már 1884-ben foglalkoztatta, a midőn az erdőgazdasági irodalom támogatására hivatott „Deák Ferencz” alapítványból pályázatot írt ki egy oly munkára, a mely a magyarhoni tölgyfajok rövid ismertetésével, hazánk tölgyeseinek jelen állapotát és jókarban tartásának módjait, továbbá a tölgyesek apadásának okait s ezen baj megakadályozásának és orvoslásának eszközeit tárgyalja. A pályázat eredménye Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos és akadémiai tanárnak „A tölgy és tenyésztése” című kiváló műve volt, a mely kétségkívül sok helyen hozzájárult a helyes tölgygazdaság meghonosodásához.”⁴⁸¹

Miben is rejlik a Fekete-féle mű népszerűsége, használhatósága? Erre feleletet a könyv előszavában találunk, amely meghatározza azt a műfajt, amelynek gyakorlásával a szerző a későbbiekben tucatnyi, hasonló stílusú művet írt, s később e stílus csiszolásával jutott el a „népszerű” sorozat kötetének megírásához. „Komoly tanulmányra szánt munkának, nézetünk szerint, egyik feltétele a rendszeresség. Ez a megértéshez feltétlenül szükséges. A nem szakembert be kell vezetnünk először az egyszerűbb dolgokba, meg kell őt ismertetni az előfogalmakkal, s úgy menni át az összetettebbekre. De a fejezetenként és szakaszonként való előadást az is megköveteli, hogy a munka használója bármikor megtalálja benne éppen azt, a miről esetenként felvilágosítást kíván. Ha szakember akarja a munkát használni, annak csak azon fejezetet vagy cikket kell felkeresnie, melyre éppen szüksége van. A pályázat népszerű előadást kíván azon okból, hogy azt a nem szakképzett ember is megérthesse. E kívánalmat lehetőleg szem előtt tartottuk; de mivel fő feladatul tűztük ki magunknak a tárgyat szakszerűen kimeríteni, a szakbeli műkifejezéseket nem nélkülözhetjük, s ahol azok először fordulnak elő, ott e műkifejezések értelmével meg kellett ismertetnünk a nem szakembert.”⁴⁸²

Kétségtelen, hogy e stílus, tárgyalási mód megteremtésében Fekete Lajost kiváló pedagógiai érzéke, megszerzett oktatói tapasztalata, rendkívül széleskörű és szerteágazó szakismerete, az ügy iránti buzgalma, elhivatottsága egyaránt segítette.

Ki kell még térni arra is, hogy az illusztrációk java része eredeti, ezek e könyv számára készültek, s nem a „szokásos módon” a német irodalomból átemelt ábrák. A rajzoltatás, fametszés megrágította a mű elkészítését, s megnehezítette az Országos Erdészeti Egyesület részére a kiadást, de a jól sikerült és máig is használt illusztrációk megkönynyították a tölgyfajok felismerését mind a szakemberek, mind pedig a magán-erdőgazdálkodók számára. Fekete Lajos könyvét ugyan az erdészeti köröknek írta, de műve jelentős visszhangot kapott a botanikusok körében is.

Erdészeti növénytan I-II.

A növényteni diszciplína fontosságát Illés Nándor az Otto Wilhelm Thomé német szakíró által írott és Borbás Vince által lefordított, »A növényország tankönyve« című mű ismertetésében már korán megfogalmazta: „A növénytan tagadhatlanul az erdészeti tudományok legszükségesebb és leglényegesebbjei közé számítandó. Növényteni ismeretek nélkül a legtöbb esetben sötétben tapogatódnánk, és a számos, helyi tapasztalások után írt szabályokat körülményeinkhez képest alkalmazni képesek nem volnánk, a jelen előhaladott század pedig minden szakembertől megkívánja, hogy minden egyes esetben számot tudjon adni arról, miért történik valami, így vagy úgy, és nem másképen.”⁴⁸³ Sztokosza Géza is hosszan érvelt az Erdészeti Lapok hasábjain a növényteni kutatások és az abból leszűrhető ismeretek fontossága mellett, miközben az »Érdeklődjünk a növénytan és az erdészeti kísérletek ügye iránt!« című cikkében részletes történeti áttekintést is adott.⁴⁸⁴ Vélhetően ezek a figyelemfelhívások is hatással lehettek az Országos Erdészeti Egyesület igazgató-választmányára, s az 1880. szeptember 19-én Mehádián tartott választmányi ülésére, amelyen Fekete Lajos és Illés Nándor is részt vettek. Tisza Lajos elnök figyelmeztette a választmányt, hogy a Deák Ferenc Alapítvány díjára újabb pályázatot kell kiírni, s a pályakérdés megállapítása iránt a választmánynak kell javaslatot terjeszteni a közgyűlés elé. A választmány javaslata megfogalmazásakor azon szempontból indult ki, hogy a szakirodalomban mindenképp a kézi- és tankönyvekben fennálló hiányt kell pótolni, ezért elhatározta, hogy a pályázat tárgyául egy magyar erdészeti növénytan tankönyv megírását tűzi ki. A pályázatban a munka elkészítésére – tekintettel a feldolgozandó anyag nagy terjedelmére – kétévi határidővel kettős pályadíjat állapított meg.⁴⁸⁵ A pályázati felhívás az Erdészeti Lapok 1881. évi áprilisi számában jelent meg.

PÁLYÁZAT ERDÉSZETI NÖVÉNYTANRA

Az „Országos Erdészeti-Egyesület” pályázatot nyit egy általános erdészeti növénytanra, melynek az alap- és segédtudományok megfelelő mértékben való felvétele mellett tartalmazni kell a magyar birodalomban honos erdei fák és cserjék, s illetőleg az erdészeti tekintetben figyelemre méltó összes növények leírását.

A pályamű az „Országos Erdészeti-Egyesület” alapszabályaiban 70–78. §§. alatt foglalt határozatoknak van alávetve, s díja az egyesület Deák Ferencz alapítványából 200 arany, 1100 frt értékkel.

Az idegen kézzel írott és jeligével ellátott pályamunkák, az író nevét rejtő lepecsételt jeligés levéllel együtt, legkésőbb 1883. évi márcziushó 31. napjáig az egyesület titkári hivatalánál nyújtandók be.

Az „Országos Erdészeti-Egyesület” nevében az 1880. évi rendes közgyűlés és az 1881. márcziushó 19-én tartott rendes választmányi ülés határozata alapján kiadja: az egyelet titkári hivatala.

Forrás: Erdészeti Lapok 1881. 20. évf. 4. füzet 305–306. o.

Gróf Tisza Lajos, az Országos Erdészeti Egyesület 1881. december 18-án, Budapesten tartott közgyűlésén elnöki beszédében bizakodó hangot ütött meg: „Irodalmi tevékenysége egyesületünknek általában véve fokozódott a letelt három év alatt. A „Deák Ferencz alapítvány” kamataiból minden évben 100 arany pályadíjat tűztünk ki egy-egy olyan tankönyv megírására, melyre szakunknak eddig is égető szüksége volt. Ezek közül az 1879. évi pályázat eredménye, Soltz és Fekete tanár urak egyhangúlag jutalomra méltatott „Erdőbecsléstana” nem sokára a sajtót is elhagyja; az „Erdőhasználat” kézikönyvére hirdetett pályázat, bár a feladat terjedelmessége, határidő meghosszabbítást tett szükségessé, bizonyára szintén eredményre vezet s biztós a reményünk, hogy az „Erdészeti növénytan” pályázata is egy szükséges és hasznos könyvvel fogja gazdagítani folytonosan izmosodó szakirodalmunkat.”⁴⁸⁶ Az 1883. április 26-án tartott rendes választmányi ülésen azonban a titkár a március 31-én lejárt határidejű pályázatok esetében kevésbé kedvező képet festett: „Végül a harmadik pályázatra, mely 200 darab arany díjjal 1881. márczius 19-én az „Erdészeti növénytan” kézikönyvére hirdetett, „Ember tervez, Isten végez” jelige alatt négy, különböző helyről kiszakított mutatófüzet és egy a bíráló bizottsághoz intézett nyílt levél érkezett be, melyben szerző sajnálattal említvén meg, hogy munkáját, mely körülbelül 70 nyomott ívre tehető, nem dolgozhatta ki teljesen, részletes tervet mutat be, kérvén a bíráló bizottságot, hogy azon esetben, ha a pályázatra teljesen kész munka nem érkeznek be s ennekfolytán a pályázati határidő meghosszabbíthatnék, irányadó megjegyzéseit úgy a tervezetre, mint a beküldött mutatófüzetekre nézve megtenné, hogy azoknak a további kidolgozásánál szerző hasznát vehesse.”⁴⁸⁷ A választmány azonban ragaszkodott azon eljáráshoz, amelyet egy hasonló esetben már jónak látott követni; a pályázatra a töredékes munkát nem fogadta el, s felkérte az elnökséget, hogy a pályázati határidőt a feltételek megtartása mellett 1884. március 31-ig hosszabbítsa meg. A mutatófüzetek szerzőjét pedig nyilvánosan felhívták, hogy azoknak visszavétele iránt a szokásos módon gondoskodjon.

PÁLYÁZATI HATÁRIDŐ MEGHOSSZABBÍTÁSA

Az Országos Erdészeti Egyesület által az 1881. évi márczius hó 19-ikén tartott választmányi ülés határozata alapján az „Erdészeti növénytan” kézikönyvére nyitott és az „Erdészeti Lapok” 1881. évi IV. füzetében közzétett pályázat határideje a pályázati feltételeknek változatlanul való fentartása mellett 1884. évi márczius hó 31-ikéig meghosszabbíttatik.

Az Országos Erdészeti Egyesület nevében az 1883. évi április hó 26-án tartott választmányi ülés határozata alapján kiadja: a titkári hivatal.

FELHÍVÁS

Az „Erdészeti növénytan” kézikönyvére hirdetett pályázat alapján „Ember tervez, isten végez” jelige alatt az Országos Erdészeti Egyesülethez beérkezett töredékes pályamunka szerzője a f. évi áprilishó 26-án tartott választmányi ülés III. pont alatt hozott határozata értelmében (lásd ugyanezen füzet 411. lapját) felhívatik, hogy kéziratának visszavétele iránt megfelelő módon intézkedjék. – Budapest, 1883. május 7. A titkári hivatal.

Forrás: Erdészeti Lapok 1883. 22. évf. 5. füzet 459. o.

Az 1884. május 23-án tartott választmányi ülésen a titkár jelentette, hogy az »Erdészeti növénytan« kézikönyvre hirdetett 200 arany jutalomú pályázatra az egy évi meghosszabbítással a kitűzött határidőig egyetlen pályamunka sem érkezett, s így a pályázat egészen sikertelen maradt. A választmány e jelentést sajnálattal vette tudomásul, s hosszabb tanácskozás után elhatározta, hogy a pályázatot az az évi közgyűlésen, tekintettel az »Erdészeti növénytan« szükségességére, 1885. március végéig terjedő egy évvel ugyan még meghosszabbítani javasolja. De egyúttal annak kimondását is kérték a közgyűléstől, hogy abban az esetben, ha az óhajtott eredmény az újabb határidő letelte után is elmarad, a pályázat a napirendről levétesse, s más célra használják fel a 200 arany pályadíjat.⁴⁸⁸

Bizonyára hathatott az akkor még ismeretlen szerzőre a fenti szigorú döntés, mert Horváth Sándor titkár az 1885. május 31-én tartott rendes választmányi ülésen bemutatta az »Erdészeti növénytan« pályázatára beérkezett három kéziratcsomagot, melyek közül egy vastagabb a rendes határidőben, március 31-én, egy második csomag május 25-én, és a harmadik május 30-án érkezett be. A csomagok felbontása után kitűnt, hogy mind egy, és ugyanazon pályamunkának képezik a részeit, s mindegyik „*Jobb későn, mint soha*” jellegével van ellátva. A pályamunkát bírálatra elfogadták, a jellegés levélkét az elnök és a titkár pecsétje alatt külön borítékba zárva a pénztárban helyezték el, a munka megbírálására pedig Bedő Albert első alelnök elnöklete alatt dr. Jurányi Lajos egyetemi tanárt, Illés Nándor főerdőtanácsost, Hoffmann Sándor főerdőtanácsost és Horváth Sándor egyesületi titkárt kérték fel.⁴⁸⁹ A bírálóbizottság a rá bízott feladatot gyorsan elvégezte, s bírálatát az 1885. szeptember 15-én tartott rendes választmányi ülésen már ismertették is.

TEKINTETES IGAZGATÓ VÁLASZTMÁNY!

Az „Erdészeti Növénytan” megírására kiírt pályázat eredményének megbírálására küldetvén ki, tegnap tartott utolsó ülésünk megállapodásához képest a következőkben van szerencsénk véleményünket röviden előadni.

A pályamunka jelen alakjában és szerkezetében nem nevezhető sikerültnek, s annak kiadása csak nagy mértékű átdolgozás után történhetik meg.

Egyik főhibája az anyag célszerűtlen beosztása, a mely sem az elméleti sem a gyakorlati igények szempontjából helyesnek el nem fogadható, s a mi míg egy részt a tárgy feletti áttekintést nem csak nehezíti, de zavarja is, másrészt hozzájárul a munka nagy terjedelméhez, mert ugyanazon kérdések két három helyt is tárgyaltnak, s mindenütt csonkán, úgy hogy az összefüggés ez által meg van bontva, az érthetőség meg van nehezítve.

Másik nem kevésbé nagy hibája a pályamunkának, a mi leginkább az I. könyv első részén, az általános növénytanon tűnik fel, az önállóságnak csekély mértéke, sőt hiánya. Ezen jelzett rész nagyobbára nem egyéb dr. Reinke „Lehrbuch der allgemeinen Botanik” című művének szószerinti, helyenként kivonatos fordításánál; a többi részek feldolgozása azonban szabadabb; de a fák alaktana nincsen a megfelelő összefüggésben az általános alaktannal; a rendszertan külön választása a leíró résztől sem szerencsésen, sem célszerűen nem történt és végre a fanemek leírásánál azok elterjedését illetőleg hazánkra nem lett fektetve a főszűl.

Reinke munkájának választása egyáltalában nem nevezhető szerencsésnek, részint azon oknál fogva, mert a tárgyalás alapjául nagyrészt nálunk meg nem szereshető tengeri moszatokat használ, részint pedig beosztásánál és az életteni résznek dogmaticus száraz előadásánál fogva, melyből hiányzik a kísérletek módszerének és eszközeinek leírása, a mi a tudomány ezen részét, érdekessé és a tanulóra nézve feldolgozhatóvá teszi.

Tekintettel az előadottakra csak feltételes kiadását hozhatjuk a pályadíjnak javaslatba, oly formán t. i. hogy szerző előbb az egész munkát az általunk később előadandó s a közgyűlés megnyíltáig előterjesztendő feltételek és utasítások szerint átdolgozza, s megbírálásra újból előterjessze.

Ha pedig szerző azon feltételeknek magát alávetni vonakodnék, czélszerűnek tartanók a pályakérdést két felé osztani, s új pályázatot hirdetni külön-külön az általános és részletes növénytanak erdészeti szempontból való megírására.

Budapesten, 1885. szeptember 14-én.

A választmány sajnálattal vette tudomásul, hogy e fontos és még 1880-ban kiírt pályázat továbbra sem vezetett eredményre. Ezzel egyidejűleg elhatározták, hogy a bírálóbizottság jelentését – melyet utólagosan a pályamunka átdolgozására vonatkozó részletes feltételekkel és utasításokkal is kért kiegészíteni – azon javaslattal terjesztik a közgyűlés elé, miszerint a szerzőt az Erdészeti Lapokban szólítsák fel négy heti határidő kitézése mellett nyilatkozatra, vajon a megjelölt feltételek alatt vállalkozik-e munkájának átdolgozására, s ha igen, mily határidő alatt. Azon esetre, ha a felhívás eredményre vezet, az átdolgozás határidejének megállapításával a választmányt bízzák meg.⁴⁹⁰

A bírálóbizottság az 1885. szeptember 27–28-án, Budapesten tartott közgyűlésére elkészítette az átdolgozásra vonatkozó feltételeket és utasításokat, amit a titkár a részletes előzményekkel együtt ismertetett is. *„A bírálatban az anyag czélszerűtlen beosztása volt egyik főhibájául a pályamunkának megjelölve. Ezt tehát gyökeresen megváltoztatni kell, mint például úgy, hogy az első könyvben adassék elő a „Növények boncztana” (a sejt- és szövettan), az „Általános morphologia” és „Élettan”. A második kötet tartalmazza a részletes „Morphológiát”, a „Rendszertant” és végre a „Növények földrajzát”. A „Boncztan” megírásánál különösen a fák és fásnemű, s egyáltalában az erdészetre nézve fontos növények szerkezetére fektetendő a főszűly s ennél fogva az elemi szervek leírásánál, valamint a „Szövettan”-ban is főképen ezekkel foglalkozzék a szerző, s kitelhetőleg ezekből vegyen példákat, míg az alsóbbrendű növényekkel csak mellékesen s annyiban, a mennyiben azok az erdészetre nézve érdekesekek, vagy egyes szövettani kérdések, vagy életfolyamatok érthetőbbé tehetőek általok. Ezekből is azonban a példák mindég hazai és ismertebb oly fajokból veendő, a melyek a tanulók és olvasók által megszerezhetőek, illetve, a melyeken a tanított dolgok a természetben hazai viszonyaink között megvizsgálhatóak. Az élettan tárgyalásánál ne szorítkozzék a szerző egyedül a tények száraz, dogmaticus előadására, hanem adjon helyet a kísérletezés módszerének és az apparátusok leírásának is, a mi nemcsak könnyebben felfoghatóvá teszi a tárgyat, de az érdeket is inkább felkölti és öntevékenységre serkent. A „Morphológiá”-ban megtartandó az eddigi szokásos és természetes sorrend, s ezzel egybefüggőleg előbb a cryptogamok, s azután a phanerogamok tárgyalandók. A részletes „Növénytan” foglalkozzék a szerző által elfogadott rendszer alapján a hazánk erdeiben előforduló fanemekkel, cserjékkel és gyomokkal; mellékesen felvehetőek még a kertekben és parkokban tenyésztett és meghonosítás tárgyát képező külföldi fanemek is. A tárgyalás folyamán azonban mindég és első sorban a hazai viszonyok tárgyalandók, a külföldiek pedig csak mellékesen és alárendelve. Ne menjen túl szerző a „Növénytan” határain, illetve, ne foglalkozzék erdőtenyésztési és használati kérdésekkel, legfeljebb, a mennyiben az a növények leírásával összefügg. A vágásokban előforduló gyomok, mint például az „*Epilobium senecio*” sat. részletes leírást érdemelnek, mert tényleg az erdőtenyésztésre befolyást gyakorolnak. A „Növénytani földrajz”-ban különös súly fektetendő hazánk növénygeográfiai viszonyaira és hazánk erdészeti fontos növényeire, s az ezekre vonatkozó és idevágó dolgok itt adandók elő átnézetesen.*

A munka átdolgozásánál szemmel tartandó a munka célja, hogy t. i. első sorban tankönyvül szolgáljon s terjedelme tehát ne menjen túl annak határán. Végül arra az esetre, ha a tisztelt közgyűlés az igazgató válaszmány ezekben előadott javaslatát elfogadni méltóztatik s a közzeendő felhívás folytán az ismeretlen szerző az átdolgozást elvállalni hajlandónak nyilatkozik, még csak azt vagyok bátor kérni, hogy az átdolgozás határidejének megállapításával szintén az igazgató válaszmányt méltóztassék megbízni.⁴⁹¹ A közgyűlés a javaslatot elfogadta, s azt is megszavazták, hogy amennyiben a szerző a megszabott feltételeknek megfelelően dolgozza át a kéziratot, akkor a pályadíjat az igazgató-válaszmány is kiadhatja.⁴⁹²

A bírálóbizottság előterjesztéséből lényeges kiemelni, hogy a nem csekély terjedelmű kéziratot két kötetre javasolták bontani, amivel egyben lehetőséget kínáltak a szerzőnek két részhatáridő teljesítésére. Ez nem kis könnyítést jelentett és egyben azt is eredményezte, hogy a második, terjedelmesebb kötet időben jóval később jelenhessen meg.

FELHÍVÁS

Az Országos Erdészeti Egyesület „Erdészeti Növénytan”-i pályázatára „Jobb későn mint soha” jelige alatt beérkezett pályamunka szerzője felkérjük, hogy a folyó évi közgyűlés fennebb közölt jegyzőkönyvi határozatához képest az „Erdészeti Lapok” ezen számának megjelenésétől számított 4 hét alatt jeligéje aláírásával nyilatkozni szíveskedjék:

1. hajlandó-e művét a bíráló bizottságnak ezen füzet 983. és 985. lapján olvasható bíráló jelentése és utasításai értelmében átdolgozni?

2. ha az átdolgozásra vállalkozik, mily határidőt kíván e célra kitézni.

A nyilatkozat az Országos Erdészeti Egyesület titkári hivatalához intézendő.

Forrás: Erdészeti Lapok 1885. 24. évf. 10. füzet 1039. o.

Az Országos Erdészeti Egyesület 1885. december 20-án tartott rendes válaszmányi ülésén fény derült a „Jobb későn mint soha” jeligéjű pályázat egyik szerzőjére, aki természetesen nem más mint Fekete Lajos. Azt is megtudhatjuk, hogy a benyújtott munkát két szerzőtársával együtt írta, de az ő kilétükre ekkor még nem derült fény. Fekete Lajos nyilatkozott, hogy a bírálóbizottság véleménye alapján hajlandó a kéziratot átdolgozni, ha e célból részére 1888. március 31-ig terjedő határidő áll rendelkezésre. Az igazgató-válaszmány e feltételt elfogadva, utasította a titkári hivatal, hogy a pályamunka kéziratát a szerzőnek kiszolgáltassa.⁴⁹³ A kitézött határidőre azonban a javított és kiegészített kézirat teljesen nem készült el, amit Fekete Lajos az igazgató-válaszmányhoz intézett jelentésében azzal indokolt, hogy rendes tanári teendőin kívül az utolsó két évben egyfelől utazásokkal, másfelől a »Tölgy és tenyésztése« című munkájának megírásával annyira el volt foglalva, hogy az »Erdészeti növénytan« kézikönyvét – bár a legnagyobb részével készen van – teljesen nem fejezhette be. A bejelentést az igazgató-válaszmány tudomásul vette, s a kitézött határidőt 1888. augusztus végéig meghosszabbította.⁴⁹⁴

A nyílt megbízással, a bírálat értelmében történő átdolgozással a szerzők a végső határidőre végül elkészültek,⁴⁹⁵ s a kéziratot »Növénytan erdészek számára« cím alatt Fekete Lajos azzal a kérelemmel nyújtotta be, hogy azt az egyesület újból bíraltassa meg, s ha a bírálat kedvező lesz, akkor azt minél előbb nyomtassák is ki. Az igazgató-válaszmány, tekintettel arra, hogy e kézirat újbóli megbírálásánál azt kellett vizsgálni, hogy a szerző(k) az első bírálóbizottság véleményében

foglalt utasításoknak és kívánalmaknak megfelelőképpen jártak-e el, a kézirat átvizsgálására ugyanazon bizottságot kérte fel, mely az első bírálatot korábban teljesítette. Egyúttal felhatalmazta az elnökséget, hogy arra az esetre, ha e bizottság valamelyik tagja most a bíráló tisztelet el nem fogadhatná, helyette más tagot kérhessen fel.⁴⁹⁶

A »Növénytan erdészek számára« című pályamunka megbírálására kiküldött bizottság nevében az egyesület titkára, mint bizottsági előadó, a következő jelentést terjesztette elő: „Tekintetes igazgató választmány! A folyó évi szeptember 3-án tartott ülésben megbízni méltóztatott, hogy az „Erdészeti Növénytan” című, 1885-ben megbírált s átdolgozás végett visszaadott pályamunkának Fekete Lajos, dr. Mágócsy-Dietz Sándor és Rejtő Adolf társszerzők által újból beterjesztett kéziratát átvizsgáljuk s felőle véleményt adjunk. Ez átvizsgálásnál a megbízásunkra vonatkozó határozat szerint, főleg arra nézve kellett meggyőződést szerezniünk, vajjon szerzők a munka átdolgozásánál megfeleltek-e kellőképen azon utasításoknak és kívánalmaknak, melyek az első bírálatban foglaltak. Véleményünk e tekintetben, t. választmány az, hogy szerzők a feltételeknek egészben véve eleget tettek s a kézirat most a kikötött kívánalmaknak oly mértékben mindenestire megfelel, hogy a 200 drb arany pályadíj a szerzőknek feltétlenül kiadható, maga a pályamunka pedig, melyre szakunknak kétségkívül szüksége van, kiadható s illetve, minél előbb kiadandó. Ezen általános ítéletünk mellett azonban néhány megjegyzésünk is van a kéziratra, melyeket igen kívánatos, hogy szerzők a munka sajtó alá rendezése előtt gondosan figyelembe vegyenek. Egyik ilyen megjegyzésünk az, hogy a pályamunka, mely tárgyánál fogva szűk korlátok között úgy sem mozoghatott, a túlságos részletezés miatt, nagyon terjedelmes; nézetiünk szerint mindenestire terjedemesebb, mint a minőnek a használat és könnyű kezelhetés szempontjából lennie kellene. Ezért a sajtó alá rendezés előtt szövege egyfelől a hosszadalmas magyarázatok és leírások rövidebb és szabatosabb szövegezésre s másfelől az okvetlenül nem szükséges dolgoknak elhagyása által a lehetőség határai között minden részében megrövidítendő. Gondosan keresztül viendő ez, különösen az élettani résznek az anyagforgalomról szóló fejezeteiben, hol a fák vztartalmáról és hamutartalmáról közölteknek egy nagy része a mű becsének minden csökkentése nélkül elhagyható. Hasonlóképen rövidebbre szabandó a „Részletes növénytan”-i rész is, melyben a Magyarországon elő nem forduló fák inkább csak megemlítendő, a honos fajok újabb felfedezett bizonytalan fajainak és változatainak leírása rövidebbre szabandó, s végül az élettani részből az erdőtenyésztés és erdőhasználat körébe vágó dolgok, a mennyiben a szabatos növénytan tárgyalás szempontjából mellőzhetők, kihagyandók. Másik megjegyzésünk az, hogy egyes helyeken nyelvezete nem eléggé tömör és nem is mindig eléggé magyaros. A hiányok tehát a végleges átvizsgálásnál e tekintetben is még egyszer pótlandók. Végül a munka ellátandó egy részletes tartalomjegyzékkel, egy tárgymutatóval és a műben előforduló összes növényfajok és nemek betűsoros mutatójával, mivel ezek nélkül egy ily nagy terjedelmű munka a szó szoros értelmében használhatatlan volna. Ezek volnának a műre vonatkozó főbb észrevételeink, tisztelettel kérjük tehát a választmányt, hogy a pályadíj kiadása alkalmával, szerzőket azoknak figyelembe vételére utasítani méltóztassék. Budapest, 1888. december 8-án. Bedő Albert bizotts. elnök, Illés Nándor bizotts. tag, Hoffmann Sándor bizotts. tag, Horváth Sándor bizotts. jegyző.”⁴⁹⁷

Tekintetes Igazgató Választmány!

Az erdei fák csontvázaik nevelését iró munk. pályadíjnak című munka, valamint az erdészeti növénytan pályadíjnak című munkájának a névvel felvett adatközlés költségei közöttben, hatar vagyis a tekintetes igazgató választmányhoz azon általános kérelmet juttatás, hogy az erdei növénytan kiadásának költségét, egy aranyot az „a folyó évi szeptember 3-án tartott ülésben” megbeszélésük alapján munkánál fordult, először megbeszéljük. Kérem magamat tiszteltetni, a megbeszélés juttatások és a sajtó alá rendezés kiállítására, mely munkát a sajtó alá rendezés költségeinek beállítására Budapeston (Budapest, 1888. dec. 8.) lakó Dr. Mágócsy Dietz Sándor tanár urat, mint munkatársat, juttatást kérem, ki ell. az erdei növénytan kiadásának költségét, valamint a sajtó alá rendezés költségeit beállítására.

Solomonváry, 1889. január 1.

*Fekete Lajos
m. t. erdőtanár
váladalmi tanár.*

Fekete Lajos 1889. január 1-jén kelt levele az Országos Erdészeti Egyesület igazgató-választmányához, amelyben kéri, hogy az »Erdészeti növénytan« kiadásának költségeit előlegezzen szíveskedjenek (SOE KKL)

Az igazgató-választmány a fenti jelentés alapján az »Erdészeti növénytan« 200 arany jutalomdíját Fekete Lajos, dr. Mágócsy-Dietz Sándor és Rejtő Adolf szerzőknek egyhangúan odaítélte, s egyszersmind a szerzők kérelmére elhatározta, hogy a jutalmazott munka egyesületi költségen való kiadására az azévi közgyűléstől felhatalmazást kér. E felhatalmazás megadása esetében a kiadást oly feltétellel viszik véghez, hogy az egyesület kiadásainak megtérülése után az 1 000 példányból álló készlet felesleges példányait a szerzők szabad rendelkezésére bocsátják.⁴⁹⁸ Az 1888. december 16-án, Budapesten tartott közgyűlés elfogadta az igazgató-választmány előterjesztését azzal a kikötéssel, hogy szerzők a bírálóbizottság véleményében felsorolt megjegyzések tekintetbe vételével a mű egyes fejezeteit átdolgozzák, továbbá e hasznos és szükséges munkát az egyesület saját költségén minél előbb kiadja⁴⁹⁹. Természetesen a kiadás azon feltételek alatt valósulhat meg, melyeket az eddigi kiadványoknál is alkalmaztak, azaz az egyesület megelőlegezi a szükséges költségeket, s ha ez az előleg a munka után befolyó pénzekből megtérül, a megmaradó könyveket a szerzők rendelkezésére bocsátja. Ezen a közgyűlésen részt vett Mágócsy-Dietz Sándor is, aki a határozat ismertetése után szót kért. „Engedje meg a t. közgyűlés, hogy mint a „Növénytan erdészek számára” című pályadíjjal jutalmazott munka szerzőinek egyike távollévő munkatársaim nevében is hálás köszönetemet fejezzem ki az egyesület iránt azon nagylelkű határozatáért, hogy műünk mielőbbi kiadását elhatározni kegyeskedett. Egyszersmind legyen szabad saját és társaim nevében is kijelentem, hogy műünkben a bíráló bizottság által követelt rövidítéseket és javításokat a sajtó alá rendezés előtt készséggel és lelkiismeretesen megtesszük. Annyival határozottabban ígérhetem ezt, mert különösen a rövidítések szükségességét magunk is érezzük már a kézirat betérjesztésekor.”⁵⁰⁰ Gróf Tisza Lajos elnök így válaszolt Mágócsy-Dietz fent idézett gondolataira: „E nyilatkozatot a közgyűlés meglelégedéssel veszi tudomásul, mert az egyesület most már nem csak reméli, de biztosítva is van felőle, hogy a megjutalmazott munka a kívánt módosításokkal jelenhetik meg.”⁵⁰¹

A kötet megjelenése azonban még váratott magára. Az 1889. december 21-én, szintén Budapesten tartott közgyűlésen Horváth Sándor titkár jelentésében sajnálattal számolt be arról, hogy a terjedelmes kézirat átdolgozásával és sajtó alá rendezésével a szerzők még nem tudtak elkészülni. Így a régóta nélkülözött munka megjelenésére a szakközönségnek még legalább egy évet várnia kell.⁵⁰² Az 1890. június 26-án tartott rendkívüli választmányi ülésen viszont végre azt az örömteli hírt jelenthette a titkár, hogy a »Növénytan erdészek számára« című pályadíjnyertes munka szerzői elkészültek az első kötet sajtó alá rendezésével. Egyúttal megemlítette azt is, hogy a kötet számára néhány finomabb kivitelű kézi rajznak elkészítése még várat magára. Az igazgató-választmány az első kötet kiadását engedélyezte, s utasította a titkárt, hogy a költségekre nézve alapos számítást végezzen, annak eredményét pedig a következő ülésen terjessze elő. Felhatalmazást adtak továbbá az előbb említett rajzok elkészíttetésére is, olyan feltétellel, hogy az erre szükséges összeg a munka kiadói költségeibe – melyek később az egyesületnek megtérítendőek lesznek – szintén beszámításra kerüljenek.⁵⁰³

Az 1890. december 20-án tartott rendes választmányi ülésen bejelentették, hogy a jutalomnyertes munka első kötetének kinyomatásáról a szerzőkkel egyetértésben gondoskodtak. A kötet megjelentetéséhez szükséges 542 darab rajzot cinkografiában összesen 431 firt 75 krajcárért a helybeli Weinwurm-céggel készíttették el, a szöveg kinyomatásával pedig a Pester Lloyd könyvnyomdáját bízták meg, mely a körülbelül 30 ívre terjedő kötet 1 000 példányban – ívenként, fűzés és boríték nélkül – 30 forintért vállalta el. A teljes kötet mindenestül így 1 500 forint költséggel készülhetett el.

Az igazgató-választmány a kiadás kapcsán elhangzott titkári jelentést jóváhagyólag tudomásul vette.⁵⁰⁴

Az 1891. június 1-jén tartott rendes választmányi ülésen a titkár jelentős előrehaladásról számolt be.⁵⁰⁵ Az időközben Erdészeti növénytan címre váltott mű első kötetére – melynek utolsó nyomdai munkálatai folytak – kérte a titkár az ár megállapítását, ugyanakkor arról is tájékoztatást adott, hogy a második – az elsőnél jóval terjedelmesebb – kötet esetében, mely körülbelül 600 ábrából és 50–60 nyomott ívből áll, s a szerzők a kézirat sajtó alá rendezésével elkészültek. Az igazgató-választmány ezen bejelentést tudomásul véve, az első kötet

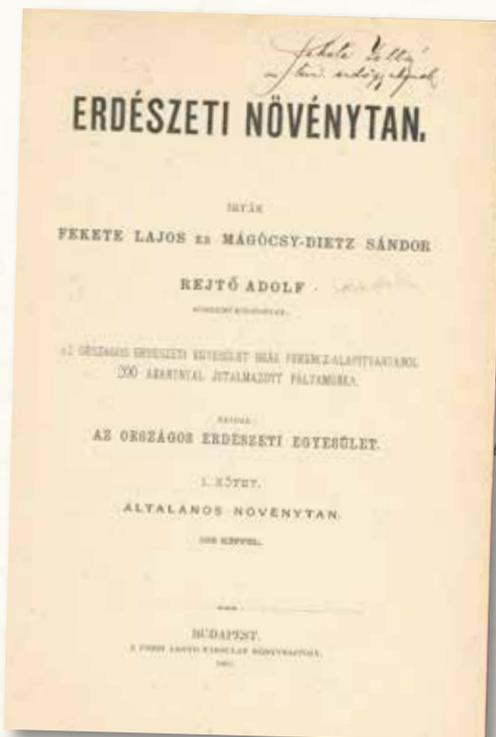

– ismeretlen körülmények között – január 6-án áthelyezték főerdésznek a besztercebányai erdőigazgatóság dobrócsi erdőgondnokságához, majd ugyanebben az évben kezelő főerdésznek nevezték ki a sóvári erdőhivatalhoz, ahol 1892-ig ténykedett. 1892 és 1896 között az ungvári főerdőhivatalnál, majd 1899-től a besztercebányai erdőigazgatóság központjában teljesített szolgálatot. 1900-ban főerdésszé, 1902-ben erdőmesterré léptették elő, majd 1909-ben a kolozsvári erdőigazgatóság központi szolgálatához került.

Most már kicsi az esély arra, hogy fény derüljön a selmeci akadémiáról való távozása okára, ugyanis a tanácsulési jegyzőkönyvek szerint munkájával meg voltak elégedve. 1884-ben a tanársegédi kinevezését határozatlan időre meghosszabbították, több ízben is megbízták, hogy Fekete Lajos helyett tartsa meg az előadásokat, ezért, valamint a botanikus kert és az üvegházak felügyeletéért, jutalmat is kapott.

Az Erdészeti növénytan I. kötetében ő írta a bevezetést, amelyben a növénytan szakterületi felosztása és botanikatörténet szerepel, továbbá a sejtán és szövettan fejezeteket, valamint a telepes növények, a mohák és a harasztok szaporodását ismertető részt. A budapesti tudományegyetemi tanársegédi megbízatása idején intenzíven publikált, többek között a kukoricaüszög, a mézharmat és az anyarozs bonctanát kutatta. Selmeci tanársegédi megbízatása idején, 1877-ben »Gubacsok a selmeczi erdészeti akadémia gyűjteményében« címmel az Erdészeti Lapokban jelent meg tanulmánya, illetve 1884-ben a Selmeci Gyógyászati és Természettudományi Egyesületben »A körtefa rozsdája« címmel értekezett.

Az Erdészeti növénytan I. kötetének ismertetése az Erdészeti Lapok 1892. évi februári számában jelent meg Simonkai Lajos botanikus, középiskolai tanár tollából. Figyelemre méltó, hogy erre a műre a botanikusok is felfigyeltek, annál is inkább, mert hazánkban addig nem létezett felsőfokú növénytani tan- és szakkönyv. Az úttörő próbálkozás természetesen számos buktatóval járt, ezzel a szerzők is tisztában voltak. Mindezek ellenére az ismertetés alapvetően dicsérő, s csak kis mértékben kritizáló jellegű. „A magyar tan- és kézikönyvirodalomnak nem volt eddig oly nagyobb szabású és önkorlátozta szélesebb mederben folyó műve, mely a tudomány mai színvonala szerint kívánta volna összefoglalni a növénytan összes jelentősebb eredményeit; a mely magasabban szárnyalhatott volna, mint azt középiskolai tankönyveink feladata és módszertani igényei megkövetelik. Nem volt olyan, újabb keletű növénytani könyvünk, a mely a felsőbb (ez esetben különösen a gyakorlati) oktatás igényeinek kielégítését tűzte volna ki céljául, ha úgy tetszik, akár a tudományegyetemig gondolva; nem volt oly magyar kézikönyvünk, a mely a növénytan ismeretkörének a mai színvonalon való összefoglalására – legalább általános szempontokból is – törekedett volna, mint végczélja felé.

Az »Erdészeti növénytan« első kötetének címlapja Fekete Zoltán tulajdonosi bejegyzésével (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Könnyű belátni, hogy ma már nagy szüksége volt ily műre a magyar műveltségnek. Ámde ily hézagpótló magyar műnek tekintem és ítélem én a fent jelzett tisztelt Szerzők „Erdészeti növénytanának” I-ső kötetét. Örömmel üdvözlöm hát az eszmét, a mely ezt a most ismertetett munkát létre hozta; üdvözlöm annak szerzőit, a kik az eszmét megvalósították; üdvözlöm és őszinte elismeréssel köszöntöm „Az Országos Erdészeti Egyesület”-et, – még pedig mint a magyar fűvészeknek egyike, – azért, hogy egy ily nemcsak az erdészet, hanem az egész magyar művelődés érdekeit szolgáló felsőbb fokú növénytani tan- és kézi-könyv megjelenését lehetővé tette. [...] Botanikusainkat arra kérem, hogy e művet figyelmiük tárgyává tegyék; az erdészeket arra, hogy bíráló megjegyzéseimet oly botanikus szavának tekintsék, a ki a magyar erdészet érdekeit telhetőleg előmozdítani törekszik; a szerzőket pedig arra, hogy ne polemizáljanak velem. Nem szenteltem volna annyi időt, megdondolást, fáradságot e műnek, ha azt kiváló fontosságúnak nem tartottam volna. Látni akarom a 2-ik kötetet mielőbb; és még inkább óhajtánám látni e mű megérdemelt második kiadását.”⁵¹¹

Az első kötet megjelenésekor valószínűleg senki sem gondolta, hogy a második kötet kézbevétele még egy fél évtizedet kell várni. Az Országos Erdészeti Egyesület 1891. december 20-án, Budapesten tartott közgyűlésén a titkár nemcsak az első kötet megjelenésével büszkélkedett, hanem azt is hírül adta, hogy a második kötet szedés alatt van, s mintegy 50–60 ívre fog terjedni, közel 600 magyarázó ábrával, így a könyv kiállítási költségei igen jelentékenyek voltak.⁵¹²

Betekintés az »Erdészeti növénytan« első kötetébe (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

„Erdészeti növénytan I. k. Általános növénytan” című, 200 arannyal jutalmazott pályamunka ára az egyesület tagjai részére 2 ft 80 kr.; nem tagok részére pedig 4 ft. Legszívesebben postautalvánnyal rendelhető meg az Országos Erdészeti Egyesület titkári hivatalánál, mely a művet abban az esetben, ha a fentebbi összegben felül még 25 kr. beküldetik (keresztkötés alatt, ajánlva), bérmentve küldi meg.

Az »Erdészeti növénytan« első kötetének hirdetése az Erdészeti Lapokban

Egy évvel később a közgyűlésen a titkár jelentésében további reménykedésnek adott hangot: „A szerzők elfoglaltsága miatt nem jelenhetett meg a lefolyt évben az Erdészeti növénytan második része sem. Remélhető azonban, hogy a jövő év első felében szerzők a sajtó alá rendezéssel elkészülnek s ezen évetően szükséges munka rövid idő alatt közrebocsátható lesz.”⁵¹³ Az év végén, december 3-án tartott rendes választmányi ülésen jelentették be, hogy az Erdészeti növénytan II. kötetének elkészítésével a Pester Lloyd kiadó ajánlatát – mely igen magasnak bizonyult – elutasították, s ezt a kiadót újabb, illetve a Hazánk kiadót ajánlattételre szólították fel. Mivel utóbbi ívenként 40 krajcárral olcsóbb javaslatot tett, ezért az igazgató-választmány úgy döntött, hogy az akkoriban alapított Hazánk kiadóval köt szerződést. Úgy taksálták, hogy 1 000 példányban a nyomdaköltségek mintegy 2 000 forintot, a hozzá tartozó klisék pedig 5–600 forintot tesznek ki, s így az előállítás összesen mintegy 2 500–2 600 forintra rúg.⁵¹⁴ Az 1893. december 17-én a közgyűlés a fenti költségirányzatot elfogadta, s a titkár előterjesztésében reménykedően közölte, hogy az Erdészeti növénytan II. kötetének költségei idővel bizonyára megtérülnek, miként megtérültek az eddigi kiadványaikra fordított kiadásai is az I. kötet kivételével, melynek 1 651 forint 48 krajcárt kitevő költségeiből 886 forint 80 krajcár ekkor már fedezve volt.⁵¹⁵ Az 1894. október 20-án tartott rendes választmányi ülésen – amelyen Fekete Lajos is részt vett – a titkár jelentette, hogy az Erdészeti növénytan II. kötetének szövege teljesen ki van szedve és a rajzok is elkészültek, úgy, hogy csak a korrektúra és a revízió van hátra, minek folytán remélhető, hogy az év végéig ez a kiadvány is megjelenhet. Ezek a tények mindenképpen bizakodásra adhattak okot,⁵¹⁶ ugyanakkor közel egy évig nem történt híradás a kötet megjelenéséről. Az 1895. augusztus 28–30-án, Besztercebányán és környékén megtartott közgyűlésen – melyen szintén részt vett Fekete Lajos – a titkári jelentés rövid utalásából arra következtethetünk, hogy a kötet sajtó alá rendezésnél problémák merültek fel. A nem várt nehézségek folytán a könyv tehát még nem kerülhetett ki a nyomdából.⁵¹⁷ Az 1895. december 12-én, gróf Tisza Lajos lakásán megtartott rendes választmányi ülésen Horváth Sándor titkár jelentette, hogy az Erdészeti növénytan II. kötete a sajtó alá rendezésnél felmerült nehézségek folytán még mindig nem került ki a nyomdából, arra hivatkozott, hogy a kesedelemnek nem ő az oka. A nyomda azt is jelezte, hogy betűkészlete már két év óta ebbe a műbe van fektetve, ezért a kész munka arányában 1 200 forint előleget kért, s ezt a kérelmet a titkár utólagos jóváhagyás reményében kénytelen volt teljesíteni, nehogy a nyomda később másnemű kárpótlást is kérhessen. Az igazgató-választmány jóváhagyta a titkár ez irányú intézkedését és egyidejűleg elrendelte, hogy a szerzőket kérjék fel, hogy a munka mielőbbi elkészülését tegyék lehetővé.⁵¹⁸

MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR, A TÁRSSZERZŐ

Fekete Lajos szakírói tevékenységére jellemző volt, hogy tanulmányait java részt egyedül készítette. Cikkei esetében nem találunk társszerzőt, s számos könyve közül is csak néhány esetben (Illés Nándor: Közérdész, Szécsi Zsigmond: Emberi trágya a mezőgazdaságban, Sóltz Gyula: Az erdőbecsléstan kézikönyve I. és 2. kiadás, Blattny Tibor: Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén I–II.). Ez utóbbi sorba tartozik az Erdészeti növénytan I–II. is, ahol az első kötet írásánál Mágócsy-Dietz Sándorra és Rejtő Adolfra, a második kötetnél pedig Mágócsy-Dietz Sándorra támaszkodhatott. Blattny Tibor mellett ő volt az, aki jelentősen hozzájárult egy-egy korszakos mű elkészültéhez.

Dietz (1890-től Mágócsy-Dietz) Sándor 1855-ben Ungváron született, majd Eperjesen nevelkedett nagybátyja, a botanikus és mikológus Hazslinszky Frigyes házában, aki az ifjúval megszerettette a növénytant. 1866 és 1874 között az eperjesi evangélikus kollégiumba járt, majd az Ázsia-utazó gróf Andrássy Manó családjában vállalt nevelői állást. A budapesti tudományegyetem hallgatója volt 1876–1879 között természetrajz-kémia szakon. 1879 és 1880 között egy tanévet töltött Fekete Lajos mellett a selmeci akadémia növényteni tanszékén tanársegédként,⁵¹⁹ tehát kapcsolatuk, későbbi barátságuk innen ered. Érdekesség, hogy a Pénzügyminisztérium tanársegéddé történt kinevezése alkalmával kötelezettségévé tette, hogy az erdészeti szaktárgyakat hallgassa és azokból rendes vizsgákat tegyen, ezért az 1879/80. tanévre be is iratkozott az akadémia. Tanári oklevelét 1880-ban szerezte meg, s 1888-ig a Jurányi Lajos vezette budapesti tudományegyetemi növényteni tanszéken volt tanársegéd. Időközben bölcsészdoktori oklevelet kapott (1883). 1889-ben magántanárrá habilitált, de munkahelyváltásra kényszerült, így 1897-ig középiskolai tanárként ténykedett a fővárosban. Kutatásait ekkor is folytatta, többek között hosszabb külföldi tanulmányúton vett részt állami kiküldetéssel. 1897-ben nyilvános rendkívüli tanárrá nevezték ki, s a Budai Állami Tanítóképezdőben is oktatott. 1901-ben lett a növénymorfológia és növényélettan nyilvános rendes egyetemi tanára, a budapesti tudományegyetem növényteni, majd 1914-től általános növényteni tanszékének vezetője és a botanikusok igazgatója. 1928-ban vonult nyugdíjba, de utána is rendszeresen publikált. 1897-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1908-tól rendes, 1937-től tiszteleti tagja, ahol több társaság vezető szerepkörét is betöltötte. 1945-ben hunyt el Budapesten.

Selmeci tartózkodása idején kezdte összeállítani a »Rügy- és levélkulcs a Magyar Birodalomban honos és honosított fásnövények meghatározására« című munkáját, amelyet aztán a budapesti tudományegyetemen fejezett be. E mű az Országos Erdészeti Egyesület támogatásával 1882-ben – az Erdészeti Lapok 21. évfolyamához kapcsolva – 100 oldalon jelent meg a Magyar Királyi Államnyomda jóvoltából. Számos cikke foglalkozik fászárú növényekkel, melyek főleg az Erdészeti Lapokban, a Természettudományi Közönlönyben és a Kertészeti Lapokban jelentek meg.

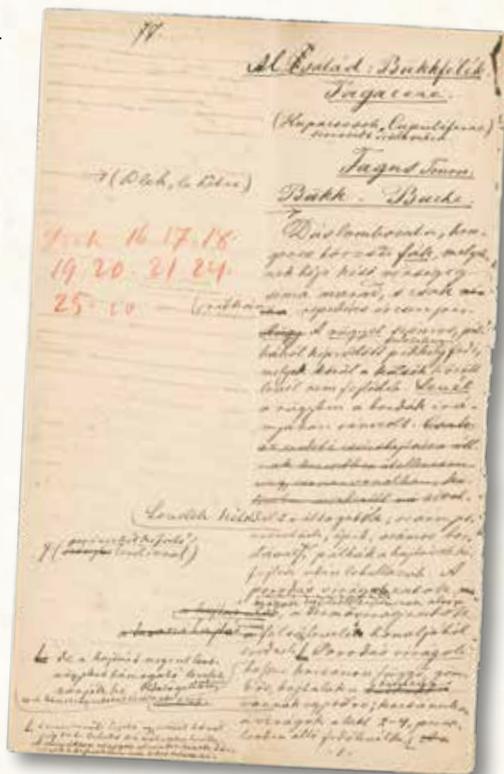
A Fekete – Mágócsy-Dietz-féle Erdészeti növénytan I–II. megújítását tervezte Fehér Dániel, a Selmecről való áttelepülés utáni időszak növénytan professzora Sopronban. Az eredetileg három kötetesre tervezett mű első két kötete⁵²⁰ teljes egészében, a harmadik kötet⁵²¹ csak csonkán, a virágtalan növényeket és a nyitvatermőket tárgyalva látott napvilágot. A zárvatermők megírásában Fehér Dánielt egyre szaporodó intézeti feladatai, intenzív kutatómunkája, Mágócsy-Dietz Sándort pedig hajlott kora akadályozta. E csonka harmadik kötetet Fekete Lajosnak, a magyar erdészeti növénytan megalapítója emlékének ajánlották.

Forrás: KOUDELA PÁL: Mágócsy-Dietz Sándor. Mindennapi történet egy egyetemi tanárról. – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2010, 236 o.

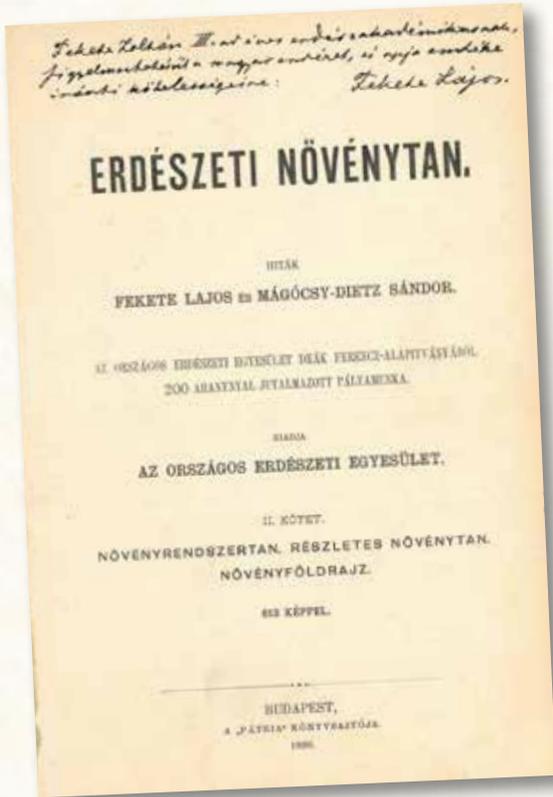
Az Országos Erdészeti Egyesület által a magyar nemzet évezredes ünnepéye alkalmából – 1896. augusztus 30. és 31. napjaira – Budapestre összehívott, és az egyesület rendes évi közgyűlésével együttesen megtartott országos erdészeti gyűlésen – melyen természetesen részt vett Fekete Lajos is – az egyesület titkára sajnálkozva adott számot arról, hogy az Erdészeti növénytan II. kötetének megjelenésével kapcsolatos vállalást, amelyet a múlt évi közgyűlésen mint valószínűen teljesíthetőt jelentett be, nem tudták betartani. A mű második része kapcsán elsősorban dr. Mágócsy-Dietz Sándor tagtárs, a munka sajtó alá rendezésével megbízott társszerző sokféle elfoglaltsága okozta a késlekedést. Arról is tájékoztatást adott, hogy a mű nemsokára el fogja hagyni a sajtót, mert már a kézirat utolsó íveit is kiszedték.

A tagok családottságát fokozta az is, hogy a Vadas Jenő-féle Erdőműveléstan kötete, a szerző egyéb irányú leterhelése miatt, szintén nem jelenhetett meg a kitűzött határidőre.⁵²² Az egyre feszültebbé váló helyzetben az igazgató-választmány az 1896. december 2-i rendes választmányi ülésén utasította a titkárt, hogy a munka sajtó alá rendezésével foglalkozó társszerzőt, dr. Mágócsy-Dietz Sándort hivatalosan kérje fel a még hátralévő rész sürgős befejezésére azzal, hogy a munka a hó végéig feltétlenül megjelenhessen.⁵²³ Az Erdészeti Lapok 1897. évi első füzetében Sylvius (Arató Gyula) írói álnéven tudósítás jelent meg arról, hogy az Erdészeti növénytan II. kötete⁵²⁴ a napokban kerül ki a sajtó alól.⁵²⁵ Itt már rövid betekintést is kapunk a mű felépítésébe, a három nagy fejezet témájára és tagolására nézve. Emellett a referáló a mű előszavára is kitér, amelyben a szerzők a késedelem okát azzal indokolják, hogy a kötet sajtó alá rendezésekor fennforgott hátráltató körülményekhez az átdolgozáshoz szükséges hosszú idő, valamint másnemű hivatalos és halaszthatatlan tudományos elfoglaltságuk is hozzájárult. Végül az anyagi szempontokat is megemlítik: „A mű ára – mint értesültem – az egyesület tagjai számára 6 forintban, nem tagok számára pedig 9 forintban fog megállapítani, tehát egy-egy ívre 7,5, illetve 11,2 kr esik. A második kötet tehát ívenként 1 krral olcsóbb lenne, mint az első kötet volt; a mi pedig a könyv árát általánosságban véve illeti, bátran el lehet mondani, hogy ily olcsón nemcsak nálunk, hol bizony kivált a szakkönyveknek igen magas ára miatt sok panaszra lehet okunk, hanem a külföldön s nevezetesen az olcsónak elhíresztelt német nyelvű munkák piacán sem lehet jóra való munkát szerezni. Ez az olcsóság pedig csakis a kiadás módja révén válik lehetségessé, aként, hogy az egyesület a kiadás munkáját – a költségek előlegezése mellett – maga teljesíteti s ebből nyereséget csupán erkölcsi értelemben húz, lehetővé tévén, hogy egyfelől a szerzők munkája tisztességesen jutalmaztassék, másfelől szakközönségünk a kiadott munkákat mégis jutányosan szerezhesse meg. Természetes, hogy az egyesületnek ezt a tevékenységét nekiünk támogatnunk kell, mely támogatás abban áll, ha kiadmányainak mennél jobb piacot teremtünk. Áldozat nélkül tehetjük ezt, mert az a pénz, amit szakirodalmunk termékeinek megszerzésére fordítunk, busásan visszatérül abban a haszonban, amit ismereteink körének szélesbedése nyújthat s abban az erkölcsi eredményben, mely egyképen kijut mindannyiunk számára egyaránt a magyar erdészeti szakirodalomnak hovatovább mind nagyobb megerősödésében, termékenységében s jó hírében.”⁵²⁶

A második kötet ismertetését Illés Nándor tollából olvashatjuk az Erdészeti Lapok 1897. évi májusi számában. A terjedelmes recenzió először a mű nem mindennapi terjedelmével foglalkozik: „Rég éreztük hiányát magyar erdészeti növénytanak. Nemcsak a szakra készülő ifjúságnak, hanem a gyakorlatban működő szakérteőknek is szüksége volt rá. Utóbbiaknak még inkább. Az életben gyakran állunk kérdésekkel szemben, melyeket könnyebben tudunk megoldani, ha könyv áll rendelkezésünkre, melyben össze van gyűjtve mindaz, mit erdeink növényzetének életére vonatkozólag eddig a tudomány és gyakorlat megállapítottak. Az előtűnk fekvő munka írói kitelhetőleg megfeleltek e kívánalomnak. Már terjedelme árulja el azt. Nagy vaskos, 1336 lapra terjed a magyar erdészeti irodalomnak ez új szülötte. Tán nagyon is nagy. A gyakorlat embere ennek csak örvendhet, mert többet fog találni benne. A tanuló ellenkezőleg fog ítélni. Arra az jobb, ha csak az van benne, mit okvetlenül meg kell tanulnia. Mielőtt azonban ítélnék fölötte, ismerkedjünk meg tartal-

Az »Erdészeti növénytan« második kötetébe készült bükk (*Fagus*) nemzetség jellemzésének kéziratja (SOE KKL)

Az »Erdészeti növénytan« második kötetének címlapja Fekete Lajos dedikálásával („Fekete Zoltán III-ad éves erdőszakadékosnak, figyelemmelkötésül a magyar erdőszet, és apja emléke iránti kötelességére: Fekete Lajos”) (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Az eredetileg garmonddal kizsedett szövegrészeket a szerzők rendelkezésére ugyanis petittel kellett újból szedni. A szerzők rendelkezése folytán őt nem illető kész kiadásokat kellett teljesítenie a nyomdának, s végül az első szedéssel szemben olyan lényeges javításokat és kiegészítéseket kellett a korrektúra és revízió átvezetésekor eszközölni, melyek magukban véve is 425 forint szedési költségfelettel eredményeztek. Miután a nyomda ezen követelésének jogosultsága felett csak a korrektúráknak az eredeti kézirattal való összehasonlítása alapján, s csak a szerzők meghallgatása után lehet ítélni, a titkár indítványozta, hogy e célból egy bizottságot delegáljanak. Egyszersmind megemlíttette azt is, hogy a múlt évi költségvetésben a szóban forgó munka költségeire a könyvkiadások rovat alatt 1 549 forint 66 krajcár állt rendelkezésre, ezt az összeget azonban nem adták ki a nyomdának, hanem a felmerült követelés elbírálásáig letétbe helyezték. Az igazgató-választmány a jelentést tudomásul vette, s a 724 forint 50 krajcárnyi követelés megvizsgálására, illetve a méltányosan kifizethető összeg megállapítására Belházy Emil választmányi tagot és Arató Gyula alapító tagot kérte fel, azzal a kitételrel, hogy ez ügyben dr. Mágócsy-Dietz Sándor szerzőt és a nyomdát is hallgassák meg. Végül kimondta az igazgató-választmány, hogy a szóban forgó munka költségeinek a szerződéses áron felüli része is a szerzőket terheli, s ennél fogva az egész összeg megtérítendő az egyesületnek. Miután az egyesület kiadásainak visszatérülésére hosszú ideig nem várhat, erre a célra nem csupán az »Erdészeti növénytan« szóban forgó II. kötetének árusításából befolyó pénzek lesznek elszámolandók, hanem amennyiben az I. kötet kiadási költségei már megtérültek, az ebből ezentúl befolyó összegek is.⁵²⁸

mával. Rendkívül dús az; maga a tartalomjegyzék 27 lapot tölt be, míg a sajtóképeni növénytan 1207 lapra terjed. [...] Végre a munkához betűsoros név és tárgymutató van csatolva. Ez 125 lapra terjed, miből következtetni lehet nemcsak a gazdag tartalomra, hanem a gondos kiválasztásra is. A jól egybeállított tárgymutató rendkívül könnyíti a munka használatát, mert csak a növénynevet vagy a mesterszót kell ismerni, s tüstént megtalálja az ember a lapszámát, hol róla szó van.” A fejezetek tartalmának bemutatásán túl a recenzenstől elismerő méltatásokat és kritikai észrevételeket egyaránt olvashatunk. Végkövetkeztetése pedig a következő: „Tekintettel már most arra, hogy ez a munka növénytani, sőt erdőgazdasági szempontból is minden lehető tájékoztatást megad, annak egy magyar erdősz könyvtárából sem szabad hiányozni.”⁵²⁷

Visszatérve a kötet megjelentetésére, ki kell emelni, hogy a nyomtatási költségekkel gondok adódtak! Az 1897. február 28-án tartott választmányi ülésen a titkár bejelentette, hogy a megkötött szerződés szerint a munka nyomdai költségei, amelyekre az 1895. év végén 1 200 forint előleget már kifizettek, összesen 2 787 forint 75 krajcárt tettek volna ki. A nyomda azonban ezzel szemben 3 512 forint 25 krajcárt, tehát 724 forint 50 krajcárral többet számított fel, s ezt a követelését azzal indokolta, hogy a munka elkészítése saját hibáján kívül, 1893. december 1-étől 1897. február 15-ig húzódtott, s e miatt a papír költségeit és a szedési költségek egy részét már éveken előtte ki kellett fizetnie. 50 ívnyi betű anyaga éveken át lekötve állt, egy kinyomott ívet újból kellett szedni és nyomni.

Belházy Emil és Arató Gyula, mint a kiküldött bizottság tagjai, az »Erdészeti növénytan« nyomdai költségei ügyében 1897. március 27-én az egyesületnek részletes jelentést terjesztettek be. Ebben részletezték a túlköveteléseket, amelyek valóságát többnyire a meghallgatott szerzőtárs, Mágócsy-Dietz Sándor is elismerte. Áttekintették a rendelkezésre álló hasábos kefelevonatokat és revízióíveket, s ezeket a kész könyvvel is összehasonlították és úgy találták, hogy a szerzők nemcsak a hasábos kefelevonatokon, hanem az első, sőt több esetben a második revízió íven is számos lényeges igazítást tettek. Ezért a törlések vagy új betoldások miatt a kész íveknek egész sorát kellett a korrigálás mellett újra törölni, s helyenként a majdnem egész oldalra terjedő szedést soronként áttörölni. Alapos számítás után úgy ítélték, hogy az időközben Pátria névre hallgató nyomda összes követelésének kiegyenlítése fejében 694 forint még megfizetendő. Az igazgató-választmány a jelentést tudomásul vette és a nyomda szerződésen felüli követelése kapcsán felhatalmazta a titkárt, hogy a fenti összeget a Pátria nyomdának utalja ki.⁵²⁹

Az »Erdészeti növénytan« második kötetének néhány lapja
(Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Az „Erdészeti Növénytan II. k. Növényrendszertan. Részletes növénytan. Növény földrajz” című, 200 arannyal jutalmazott pályamunka megjelent. Ára az egyesület tagjai számára 8 (hat) forint, nem tagok számára 9 (kilenc) forint. Legezésrűbben postautalvánnyal rendelhető meg az Orsz. Erd. Egyesület titkári hivatalánál.

Az »Erdészeti növénytan« második kötetének hirdetése az Erdészeti Lapokban

Mágócsy-Dietz Sándor társszerző kérelmére az Erdészeti növénytan I. kötetéből 32, a II. kötetből pedig 28 ingyen példányt kaptak a szerzők tiszteletpéldány címén.⁵³⁰ Talán a több mint másfél évtizedes tortúra, a sok vesződség és bosszúság is eredményezte, hogy az Országos Erdészeti Egyesület 1897. december 19-én, Budapesten tartott közgyűlésén – melyen Fekete Lajos is részt vett – csak visszafogottan emlékezett meg a titkár az Erdészeti növénytan tan- és kézikönyv elkészültéről. „Megjelent az Erdészeti Növénytan II. része s ezzel teljes befejezést nyert az a régen sürgetett nagy munka, melynek megírására még 1880-ban tettük meg az első intézkedéseket”⁵³¹

A későbbiekben Fekete Lajos és Mágócsy-Dietz Sándor társszerzők kérték az egyesülettől, hogy az Erdészeti növénytan I. és II. kötetét a selmeci akadémia hallgatóinak Fekete Lajos tanár nyugtájára, a budapesti hallgatóknak pedig Mágócsy-Dietz Sándor tanár nyugtájára az Országos Erdészeti Egyesület tagjai számára megállapított kedvezményes áron biztosítsák. Utólagosan kérték, hogy ezt a kedvezményt a budapesti m. kir. kertészeti tanintézet tanulóira is terjesszék ki. Az igazgató-választmány a kérelmet teljesítette.⁵³² Egy másik beadványukban, amely előtt az elszámolás velük megtörtént, köszönetet mondtak az egyesületnek a mű terjesztése körül kifejtett tevékenységéért, s egyúttal azt a kérelmüket terjesztették elő, hogy az Erdészeti növénytan árusítását a könyv expedíálási költségeinek fedezése ellenében az egyesület továbbra is magára vállalja. Egyben kérték, hogy amennyiben a választmánynak nincs ellenére, a könyvük példányainak egy részét adják valamely a könyv hirdetésére és ajánlására alkalmas könyvkereskedő cégnek az egyesületi tagoknak szóló kedvezményes áron. Az egyesületi tagok és az egyetemi hallgatók természetesen ezután is csak az egyesület útján szerezhették be a művet. Az igazgató-választmány a kérelmet azzal a kikötéssel teljesítette, hogy a könyvkereskedésnek átengedett példányokról a szerzők közvetlenül az illető céggel számolnak el.⁵³³

Erdész körökben feledésbe merült ez a kétkötetes, nagyszabású vállalkozás, annak ellenére, hogy a Fehér Dániel kezdeményezésére indult megújítása csak torzó maradt. Mindössze a két kötet megjelenése százéves évfordulóján látott napvilágot egy-egy rövidebb méltatás.⁵³⁴

EGY VERSENGŐ KEZDEMÉNYEZÉS

Egyik legkiválóbb magyar botanikus, Simonkai (Simkovic) Lajos 1889-ben a Természettudományi Társulat növénytani nyílt pályázatára tervezetet nyújtott be „Hazánk önkéntes és termesztett fásnövényeink kézikönyve (Magyar dendrológia)” megírása céljából. A kitűzött határidőig, április végéig beérkezett 15 ajánlatból tízet elutasított a társulat által kiküldött bizottság, melynek tagjai Jurányi Lajos, Klein Gyula, Staub Móric és dr. Mágócsy-Dietz Sándor voltak. Az 1889. május 20-án kelt indoklásukban a következő szerepel: „Az ismert botanikai író ez ajánlatában fás növényeink meghatározására szükséges jellemkulcsot, a fajok és jelentős fajtáik rendszeres leírását s a honi fás növényzet területeinek leírását stb. tűzi ki munkája céljául, s tagadhatlan, hogy viszonyaink ily természetű munkának szükségét nagyon is érzik. Az ajánlkozás mind tárgyánál, mind tervezeténél fogva számot tarthatna a megbízatásra s bizonyára irodalmunknak dicsőre váló munkával gazdagítaná társulatunk kiadványait: de tekintve, hogy ajánlattevő az egész összeg elnyeréséhez ragaszkodik, kénytelen a bizottság a többi, ugyancsak érdemes tervezeteket számba véve, ez ajánlkozás alapján való megbízatásról sajnálattal lemondani.”

Az elutasított ajánkozások közül azonban hármat, köztük a Simonkai-félét is pártolandónak tartotta a választmány, s úgy döntött, hogy „Kerestessék meg a M. kir. Földművelési minisztérium és az Országos Erdészeti Egyesület, hogy az V. számú ajánlat tevőjét, Dr. Simonkai Lajost pártolásukban részesítve, lehetővé tegyék az erdészeti s a közismeret szempontjából annyira fontos munka létrejövetelét.”⁵³⁵

A Társulat ezen munka kiadásának támogatása céljából a Földművelésügyi Minisztériumhoz fordult, s 1 500 forint segélyért folyamodott. A minisztérium 32.448. szám alatt kelt leiratában az Országos Erdészeti Egyesületet a Természettudományi Társulat kérelme ügyében véleményadásra kérte fel. A leirat, valamint az említett megkeresés és az ahhoz csatolt tervezet javaslatlétét végett 1889. szeptember 21-én Bedő Albert elnökle alatt Hoffmann Sándor és Tomcsányi Gusztáv tagokból álló bizottságnak adatott ki.⁵³⁶

A bizottság véleményét 1889. november hó 11-i keltezéssel terjesztette az igazgató-választmány elé. A bizottsági tagok kifejtik, hogy a megírásra ajánlott munka nagyjában a Magyarországon honos és honosított, vagy mint a tervezet mondja az „önkéntes és természet” fásszárú növények növénytanát, egyszersmind növényföldrajzát képezné, mégpedig a botanikusok, erdészek és kertészek igényeinek megfelelően összeállítva. Meglátásuk szerint azonban vannak ezen kívül oly részek is, amelyek ezen keretbe véleményünk szerint csak nehezen lennének beilleszthetők. Ilyen az erdősítések fontosságát, valamint a szerző szavai szerint „az erdeink újjáteremtésére vonatkozó irányelveket”, továbbá az utak, sétateretek befásítását és a fűvészkerteknek fanemű növényekkel való benépesítését kívánta tárgyalni, s végül az a rész, a mely a fásnövények és a fatenyésztés ellenségeit, valamint az ellenük alkalmazandó eljárásokat sorolná fel. Véleményük szerint az utóbbi rész inkább az erdővédelem, az előbbieket az erdőművelés körébe tartoznak, s a megírandó mű az erdészeti irodalomra nézve csak azon esetben képezne nyereséget, ha a szerző tisztán a növénytan és növényföldrajz körébe vágó rész megírására szorítkozna. Az ezen kívül feldolgozandó témák pedig az »Erdővédelem«, »Erdészeti rovartan«, »Erdőtenyésztéstan« című szakkönyvekben már meg van írva. Megjegyezték továbbá, hogy a tervezett mű növénytani része az egyesület által nemrég 200 darab arannyal jutalmazott és a következő év folyamán valószínűleg megjelenő »Erdészeti növénytan« című munkában lesz behatóan tárgyalva, épp ezért a Simonkai-féle növénytani rész inkább a nem erdészeti közönség igényeit lenne hivatott kielégíteni. A véleményező hangot adtak annak is, hogy a tervezet indoklásában a szerző egyrészt az általános erdészeti ismeretek terén való járatlanságát árulja el, másrészt Magyarország erdészeti viszonyait egyáltalán nem ismeri, mivel nem állította volna oly határozottan, hogy „az erdészeti körök sincsenek tisztában azzal, mit hogyan természetesen és védelmezzenek.” Mindezek alapján azt javasolták, hogy az Országos Erdészeti Egyesület a szóban lévő mű növénytan és növényföldrajzi részének megjelenését a magyar szakirodalom szempontjából találja kívánatosnak és pártolásra méltónak.⁵³⁷

Simonkai Lajos a Magyar dendrológia megírásáról nem mondott le, 1891-ben a Természettudományi Közlöny lapjain meglehetősen homályos és árnyalt fogalmazásban jelezte, hogy „A napi lapok azon tudósításai nyomán, hogy a K. M. Természettudományi Társulat alulírottat »Magyar dendrológia« megírásával fogja megbízni, [...] egyszersmind jelentem, hogy a »Magyar dendrológia« megírását immár elvállaltam; valamint készséggel kijelentem, hogy elvállalt munkám tökéletesítéséhez bárminemű adatot és tudományos támogatást hálás köszönettel fogok fogadni.”⁵³⁸

1899 nyarán a Királyi Magyar Természettudományi Társulat hazánk régibb főúri kertjeinek, valamint állami kertjeinek – az akkori színvonalon álló – megfigyelésére kiküldte Simonkait, ezzel is segítve a Magyar dendrológia kötetéhez az anyaggyűjtést.⁵³⁹ Simonkai Lajos 1908-ban vonult nyugdíjba, hogy nagy művének, a »Dendrologia Regni-Hungarici« megírásának szentelhesse minden idejét. E nagyszabásúra tervezett munka azonban nyomtatásban sohasem látott napvilágot. A nyitvatermők és az egyszikűek kéziratát ugyan befejezte, de a kétszikűek közül csak egyes nemzetségek jelentek meg külön cikk formájában. A kéziratból csak halálának százéves évfordulóján közöltek részleteket.⁵⁴⁰

A szálalóerdők berendezése

A szálaló erdők erdőrendezési kérdéseivel, azaz régiesen szólva „berendezésével” foglalkozó tanulmány – korát jóval megelőzően – kétrészes cikk formájában az Erdészeti Lapokban⁵⁴¹ látott napvilágot. Véltetően az újszerűség, továbbá a szélesebb körben való terjeszthetőség okán jelentették meg könyv alakban⁵⁴² is, változatlan tartalommal. A történeti hűség kedvéért azonban meg kell említenünk, hogy Koller János, aki 1891–1894 között Fekete Lajos tanársegédje volt az Erdőrendezéstani tanszéken, e téma bizonyos részletkérdéseivel – vélhetően éppen tanszékvezetője ösztönzésére – már foglalkozott.⁵⁴³

A szerző érezhette, hogy témaválasztása szakmai körökben ellenérzést válthat ki, ezért a zárszóban igyekezett rámutatni módszerének gyakorlatias voltára, illetve megmagyarázni azokat az eljárásokat, amelyekről vélhetően a szakemberek idegenkednek. „Midőn a szálalóerdők berendezésének némi tekintetben új módját ismertetjük és azzal kapcsolatosan új elméleti fejtegetésekkel lépünk a szakközönség elé: nem zárkozhattunk el az elől a szemrehányásnak is beillő kérdés elől, hogy vajjon nem korai-e egy ily, az íróasztal szürke légkörében megfogamzott eszmészüleményt nyilvánosságra hozni? Hisz tudjuk, hogy sok elmélet a papíron igen szépen összevág, de a gyakorlatba át nem ültethető; mert a kivételnél legyőzhetetlen akadályokba ütközik, gyakorlatiatlannak bizonyul. Szedjük hát kissé szét az eljárást és kutasuk, hogy egyes részleteiből mi van már a gyakorlatban alkalmazva? Mi benne új? És hogy ütközhetik e nehézségekbe ez utóbbiak alkalmazása, végrehajtása?”

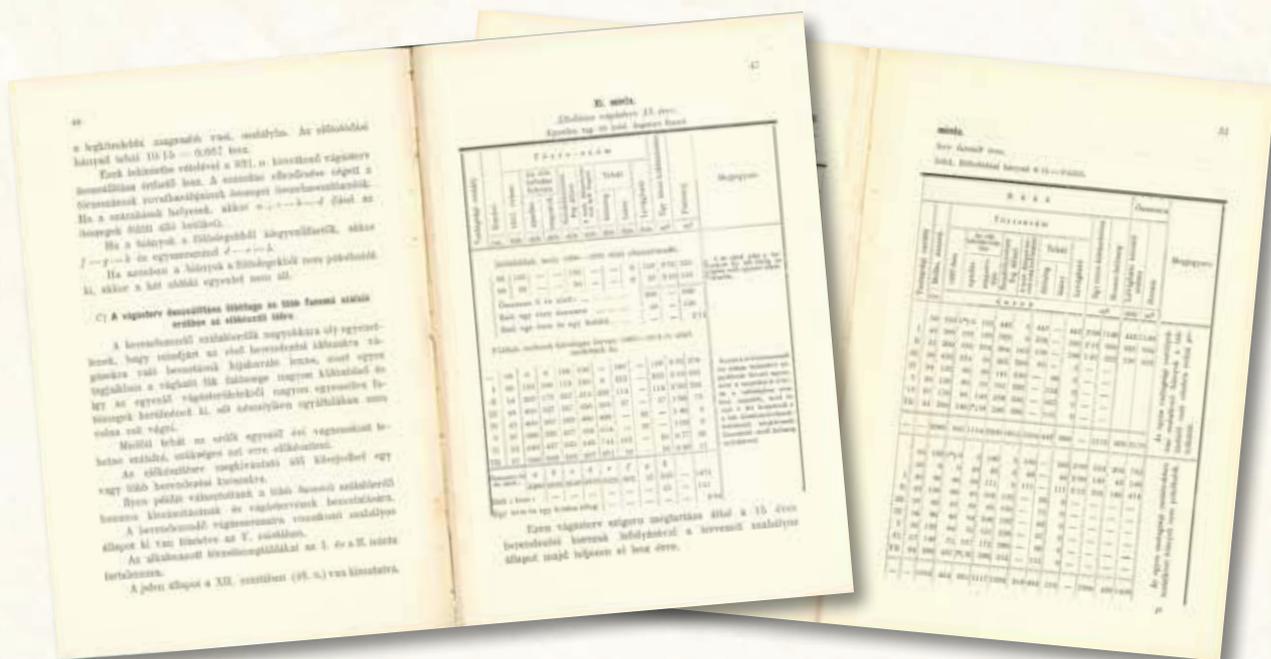
A részletes fejtegetés után következik a sommás megállapítás és a kérés, miszerint „Ami tehát ebben az irányban a gyakorlati kivitelbe vág, az ki van próbálva. Az alap biztos, az épületek szilárdak, csak az összeállítás, a modor új. [...] Mindezek tekintetbe vételével alkalmasnak tartjuk ezt az eljárást a nyilvánosság elé való hozatalra és kérjük az erdőrendezés gyakorlatában jártas szaktársakat a hozzászólásra.”⁵⁴⁴

Kétségtelen, hogy e művével Fekete Lajos jóval megelőzte korát, hiszen a szálaló erdők erdőrendezési kérdéseivel hasonló részletességgel majd csak az 1990-es években kibontakozó Pro Silva mozgalom foglalkozott.

»A szálalóerdők berendezése« című könyv címlapja Fekete Zoltán aláíráspecsétjével (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Belévek »A szálalóerdők berendezése« című könyvből (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Az erdészeti vagy növényteni tekintetben nevezetesebb fafajok tenyészeti határainak megállapítása

Ez esetben egy olyan könyvről⁵⁴⁵ beszélünk – hasonlóan »A szálaló erdők berendezéséről« című munkához – amely valójában cikk⁵⁴⁶ gyanánt íródott, s az Erdészeti Lapok hasábjain adták közre, de az ügy fontossága miatt az Fekete Lajos kérésére különnyomatként is megjelent. A fafajok tenyészeti határainak megállapítására a földművelésügyi miniszter részéről körrendelet jelent meg, s az Erdészeti Lapokban közreadott rendeletből és a hozzá tartozó munkatervből, úrlapmintából 200 példány különnyomat készült, melyet – az igazgató-választmány felhatalmazásával – az Országos Erdészeti Egyesület nyomdai költségei között számoltak el. (A további részleteket lásd »Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén I–II.« c. könyv kapcsán írt fejezetben.)

E könyvecskének – és az ennek alapját képező cikknek – különösen érdekes az utolsó, a „Végző” című fejezete, mert az alkalmat megragadva Fekete Lajos ebben világítja meg az erdészeti kísérletügy fontosságát, illetve a megfigyelés és a kísérletezés közötti különbséget úgy, hogy a sokszor lenézett megfigyelés rangját megőrizhesse. „Egy képzett ember sem kételkedik ma azon, hogy a természettudományokban nyilatkozó óriási előhaladás az észleléseken és kísérleteken alapul induktív rendszernek lehet köszönni. Nem várhatjuk más úton az erdészeti tudomány azon ágainak előhaladását sem, a melyek a természettudományokon alapulnak. Már pedig az erdészetnek kiválóan ezek az ágai érdemlik meg leginkább, hogy a tudományok közé soroztassanak.

A kísérletezés az észleléssel közel rokon. Az előbbi is részben észlelés, de olyan viszonyok eredményeinek észlelése, melyeket a kísérletező maga állít össze. Helyesen mondják, hogy a tudományos kísérlet a természethez intézett kérdés, melyre a felelet az észlelés és az ebből levont következtetés adja meg. De a kísérletezés a természet nagyszerűségét nem tudja utánozni. Hegyeket, völgyeket az ember nem teremthet és azokon a klímái viszonyokat tervszerűen nem szabályozhatja. Az ember csak igen kis mértékben és roppant hosszú időn át is csak kis eredményeket képes e téren létrehozni.

De van a természet óriási könyve olvasásának, törvényei megértésének egy más módja is, melyet nem nélkülözhetünk. Ez a meglévő viszonyoknak tudományos megfigyelése, az észleletek czélszerű összeállítása, rendszeres csoportosítása és az ezek alapján vont következtetések. A kísérleteket általában megelőzték az észlelések. [...] Szerencsés véletlennek kell elismernünk azt, hogy a fajok elterjedési viszonyainak megállapítását feladatul kitűzött észleletek éppen most, sőt valamivel hamarabb megindultak, mint az erdészeti kísérletezés.

Mivel itt a természet által nyújtott tények már készen előttiünk állanak s csak összegyűjtésre és feldolgozásra várnak, ez által talán még hamarabb leszünk képesek eredményt felmutatni, mint a tulajdonképpeni kísérletezéssel. Minthogy azonban a kísérletügy az észlelés ügyével oly közel rokon, sőt egymást sok tekintetben fedi s minthogy az észleléseknek most megindított, szóban forgó feladata oly terjedelmes és már az összegyűjtés, ellenőrzés, kiegészítés és feldolgozás is oly nagy munka és oly hosszú időt kíván, melynek végrehajtását egyes embertől várni és munkaképessége épségben maradásától függővé tenni nem lehet: annál fogva kívánatos és jelen viszonyaink közt egyedül helyes, hogy ez az ügy is a kísérleti központi állomás alá rendeltessék, mely okvetlen nagyobb eszközökkel rendelkezik és hosszabb életű, mint az egyes ember. Így történt ez az összes európai államokban, melyek kísérleti állomással bírnak s így fog történni nálunk is. [...] Fel hát munkára tisztelt szaktársak, erdőrendező és erdőgondnok urak! Fel fiatal erdész nemzedék! Vegyetek részt mindnyájan, vegyenek részt legalább legjobbjaink a kísérleti ügy első nagy munkájában. Arany könyvet fognak képezni észlelő íveitek, melyeken neveitek meg lesznek örökítve az utókor előtt!”⁵⁴⁷

Erdészeti nyereségszámítástan

Az »Erdészeti nyereségszámítástan« című könyv – miként az »Erdőértékszámítástan« – nem az Országos Erdészeti Egyesület támogatásával jelent meg, éppen ezért keletkezéséről kevés információval rendelkezünk. Ez a tény egyben azt is jelzi, hogy az egyesület akkori, könyvkiadással kapcsolatos elképzeléseibe, ez a két erdészetet érintő szakterület még nem bírt nagy jelentőséggel. Valójában a megjelenésekor napvilágot látott rövid híradás, miszerint a szerző az egyesület könyvtárának adományozott egy kötetet. S az a tény, amelyből az erdészeti szakközönség egyáltalán tudomást szerezhetett e mű kinyomtatásáról,⁵⁴⁸ illetve az Erdészeti Lapok ugyanezen a füzetében közreadott könyvismertetés vázolta az érdeklődőknek a könyv⁵⁴⁹ tartalmát.

Fekete Lajosnak e kötet közreadásával – mint azt az előszóból megtudjuk – régi szándéka teljesült, melyet tankönyvnek szánt, s ezzel a szakirodalom akkori hiányát volt hivatva pótolni. Az eredeti elképzelése az volt, hogy ezen írását, 1892-ben, az »Erdőértékszámítástan« második kiadásával egyesíti, de ennek valóra váltása számos egyéb közcélú teendői miatt akkor nem volt lehetséges. A másik ok pedig az, hogy több, akkoriban megjelent tankönyv írásához hasonlóan nem akarta az erdészeti nyereségszámítást egyszerűen a német irodalomból a magyarba átültetni, mert úgy vélte, hogy ez a szakterület még kiegészítésre szorul, amihez pedig időre volt szüksége. Időközben sikerült anynyira tisztáznia a közép- és szálalóerdők hozadékszámításának elméletét, hogy az az erdőérték- és nyereségszámítás feladatainak megoldására alkalmassá vált, s beilleszthette ezeket az üzemmódokat is ebbe a tankönyvbe. Fekete Lajos e könyvben lefektette azokat az elveket, megismertette azokat a módszereket, amelyek segítségével az erdőgazdaság más üzemgazdaságokkal összehasonlíthatóvá vált, továbbá a különböző üzemmódok, vágásfordulók, vágáskorok, továbbá az állománynevelés különféle rendszereinek pénzügyi eredménye számokban is kifejezhető lett.

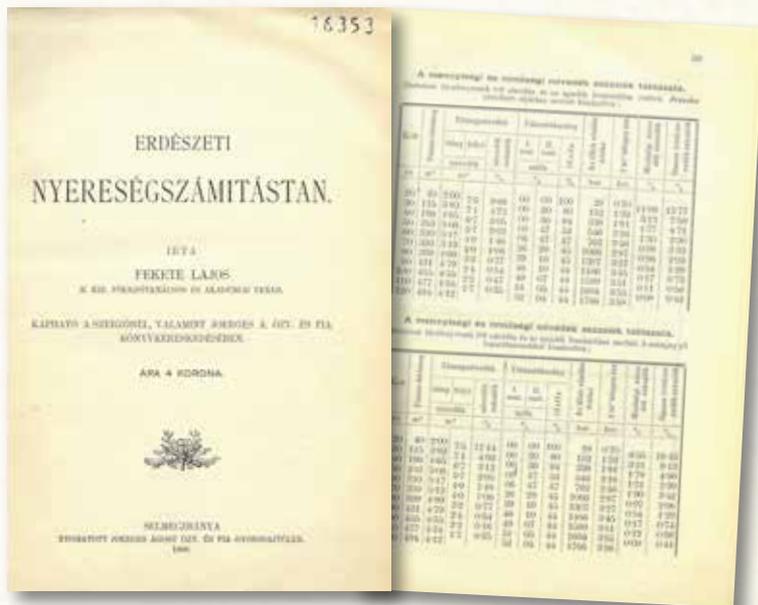
Mi is a különbség a két szakterület között? Erre a Cserny Győző által írt könyvismertetésből⁵⁵⁰ is választ kaphatunk: „Míg az erdőértékszámítástannak feladata a gazdaságban működő tőkék kiszámítása, addig a nyereségszámítástan a tőkék működésének gazdasági eredményével s ennek a tőkékhez való viszonyával foglalkozik. A két tan tehát szoros kapcsolatban van egymással, de mégis az erdészeti tudományok két külön ágának tekinthető.”

Érdekes tény, hogy több német szakíró foglalkozott már Fekete Lajos úttörő munkája előtt ezekkel a területekkel, s valamennyien iparkodtak rámutatni, hogy a nyereségszámítástannak nincsen meg a neki tulajdonított szerepe és jelentősége, s talán azért, mert a számítások alapját képező tényezőket az állandó változás jellemzi. E szakírók még azon aggodalmuknak is kifejezést adtak, hogy a nyereségszámítástan elvei szerint vezetett erdőgazdálkodás az erdők gyorsabb kihasználásához vezet, így ez az erdők fenntartása szempontjából veszélyes.

Ismételten ki kell emelni, hogy Fekete Lajos a közép- és szálalóerdőre is kidolgozta a nyereségszámítás módszereit, amely azóta is lényegében az erdészeti tudományok egyik legnehezebb feladatai közé tartozik. A szerző érdeme, hogy e két üzemmód hozadékszámítása elméletének megállapításán kívül e munkájával ezeket az üzemmódokat is az erdészeti nyereségszámítástan kereteibe vette fel, s ezzel a német szakírókat is megelőzte, ami a magyar erdészeti szakirodalomban aligha fordult elő korábban.

A kötet megjelenítésében Lukács László pénzügyminiszternek volt jelentős érdeme, aki a kiadás költségeinek fedezésére 600 koronát adományozott, a sajtó alá rendezésben és a kinyomtatás munkáiban pedig Spettmann János tanársegéd volt a szerző, Fekete Lajos segítségére. A könyvet a szerzőnél 4 koronáért lehetett megvenni, valamint Joerges Ágost özvegye és fiai könyvkereskedésében, Selmechányán.

Fekete Zoltán 1931-ben megjelent tanulmányában⁵⁵¹ még sajnálkozva tért ki édesapja elméletének csak hazai berkekben való térnyerésére. „Nagy kár, hogy a szerző nem adta ki ezt a munkát német nyelven is, mert a nyereségszámítás elmélete olyan tisztán, olyan logikus rendszerességgel van benne tárgyalva, mint egyetlen más nyereségszámítástanban sem. [...] Elfogultság nélkül állíthatjuk, hogy Fekete Lajos műve a maga nemében ma is vezető helyen áll.” S e megállapítás talán még közel száz évvel később sem veszített mondanójából.

Címlap és belvő az »Erdészeti nyereségszámítástan« című könyvből (SOE KKL)

Erdőrendezéstan

Az erdőrendezéstan témakörét felölelő könyv írására – érthető módon, az 1879. évi erdőtörvénynek és az 1880. évi, a gazdasági üzemtervek készítésére kiadott miniszteri utasításnak köszönhetően – már korán pályázatot hirdetett az Országos Erdészeti Egyesület az 1882. augusztus hó 21-én tartott rendes közgyűlés és az 1882. október 5-én megrendezett választmányi ülés határozata alapján. Ennek megfelelően a Deák Ferencz Alapítványból 100 arany pályadíjat tűztek ki, s a megírandó könyvvel szemben kettős elvárást támasztottak, miszerint „az minden igénynek megfelelően, mely egyfelől a tudomány szempontjából egy jó tankönyv s másfelől a gyakorlat szempontjából egy nálunk használható kézikönyv iránt támasztható.”⁵⁵² Az 1882. október 6-án kiírt pályázatban határidőként 1884. december 31-ét jelölték meg.⁵⁵³

Az eredmény azonban a határidő lejártával kedvezőtlen volt, még csak töredékes pályamunka sem érkezett be. Az 1885. évi közgyűlés ezért a határidőt az év végéig meghosszabbította, azonban pályamunka a második határidőre sem érkezett be. Az Országos Erdészeti Egyesület igazgató-választmánya a könyv megírását továbbra is sürgősen szükségesnek tartotta, ezért a zárt pályázat eredménytelensége miatt Bedő Albert első alelnök javaslatára elhatározta, hogy a munka megírásáról megbízás útján gondoskodik, amely javaslatot az 1886. évi közgyűlés magáévá is tett. A mű tiszteletdíját a Deák Ferencz Alapítvány 1882. és 1886. évi kamataiból 200 aranyra emelték meg, s a benyújtás határidőjéül pedig 1888. május elsejét tűzték ki. Bizonyos feltételek kikötése után a választmány a mű megírására Belházy Emil m. kir. főerdőtanácsost kérte fel, aki a megbízást el is fogadta.⁵⁵⁴

Fekete Lajos sokoldalú szakírói tevékenységét ismerve talán meglepő, hogy nem pályázott, s nem ő nyerte el az Országos Erdészeti Egyesület ez irányú támogatását. Ennek magyarázatául szolgáljon, hogy tudományos igényességgel csak az 1890-es évek elejétől foglalkozott erdőrendezési problémákkal, s csak tanszékváltása után jelentetett meg ebben a témakörben tankönyvet, tanársegédje által papírra vetett akadémiai jegyzetet, illetve szacikket. Belházy Emil viszont 1868-tól 1880-ig gyakorlati erdőrendezői munkát végzett Diósgyőrött, majd Máramaroszigeten, utána pedig a minisztérium erdőfelügyelői feladataival, később, 1884-től 1898-ban bekövetkezett haláláig az erdőrendezési ügyosztály vezetésével foglalatzkodott. Így ezen a téren fontos szaktekintélynek számított, s nem véletlen, hogy a választás reá esett.

Belházy Emil azonban vállalásával csak 1894 közepére készült el, egészen pontosan annak első részével.⁵⁵⁵ Hivatalos elfoglaltsága, s később súlyos betegsége, melyből a könyv megjelenéséig sem gyógyult fel teljesen, a könyv megírását nagyon késleltették. Megítélése szerint mivel az I. rész magában véve is önálló egész volt, ezért a II. rész elkészültéig várni nem lett volna célszerű. Az »Erdőrendezéstan« című könyv felépítése, stílusa és célja kettősséget hordozott, ami már a pályázati feltételek között is hangsúlyosan jelent meg. A könyvet ugyanis olyan módon szerették volna megírni, hogy az egyfelől tankönyvnek, másfelől a gyakorlatban kézikönyvnek is használható legyen. Belházy Emil a fő súlyt az utóbbi követelményre helyezte, amire a könyv bevezetőjében részletesen rá is mutatott. S az is fontos volt számára, hogy olyan részeket (pl. éghajlattani, talajtani, növénytani, erdőtenyésztési) is belefoglaljon munkájába, amelyek szorosan véve nem képezik az erdőrendezéstan tárgyát. Tette ezt azért, mert tapasztalata szerint a szakférjak nem fordítottak elég figyelmet az erdészeti tudomány mindazon ágaira, melyek az erdőrendezésnél alapvetőknek tekintendők.

Az Országos Erdészeti Egyesület vezetése azonban Belházy Emil halála után sem mondott le a második, gyakorlati rész megírattásáról. Az igazgató-választmány erre a feladatra Fekete Lajos főerdőtanácsost, az Erdőrendezéstan tanszék tanárát tervezte felkérni. Arra az esetre, ha ő egymagában nem lett volna hajlandó a megbízást elfogadni, a választmány Csiby Lőrincz erdőtanácsost, mint szerzőtársat rendelte el felkérni.⁵⁵⁶ Fekete Lajos azonban más elvállalt és megkezdett szakirodalmi teendői miatt, sajnálatára, ezen feladatra nem vállalkozhatott, azonban hitet adott reményének, hogy Csiby Lőrincz erdőtanácsos eleget tesz a megbízásnak. Ő az »Erdőrendezéstan kézikönyve« II. részének elkészítését hajlandó is volt elvállalni, s kérte az Országos Erdészeti Egyesületet, hogy megbízása esetén néhai Belházy főerdőtanácsos örököseitől szerezzék meg és bocsátsák rendelkezésére a II. részre vonatkozó jegyzeteket. Ennek teljesülése esetén a munka beterjesztését az 1901. év végére ígérte. Az igazgató-választmány a nyilatkozat alapján az »Erdőrendezéstan« II. gyakorlati részének megírásával 100 arany tiszteletdíj felajánlása mellett Csiby Lőrincz erdőtanácsost, a selmeczi akadémia tanárát bízta meg. S egyúttal intézkedett a felől is, hogy néhai Belházy Emil özvegyét a férje által esetleg hátrahagyott jegyzetek átengedése iránt mielőbb megkeressék.⁵⁵⁷ A várva várt II. rész azonban nem készült el, amelynek okait nem ismerjük.

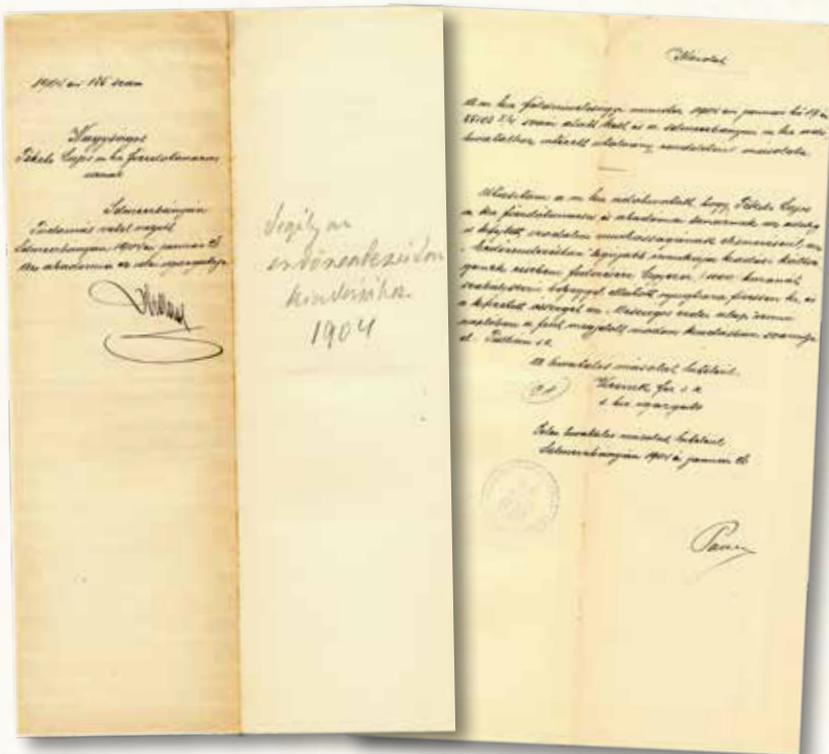
Fekete Lajos részéről a felkérés elutasítása – utólag, a tények ismeretében – érthető, hiszen 1903-ban napvilágot látott az általa írt »Erdőrendezéstan« című könyv.⁵⁵⁸ Az erről szóló hírt az Erdészeti Lapok júliusi lapszámában olvashatta a szakközönség.

„Ezen 26 ívre terjedő új kézikönyvre ezúttal olvasóink figyelmét csupán fel akarjuk hívni, megjelenését mint szakirodalmunk fejlődésének örvendetes jelenségét örömmel üdvözölve. A mű ismertető bírálatát annak részletesebb áttanulmányozása után fogjuk közölni.”⁵⁵⁹

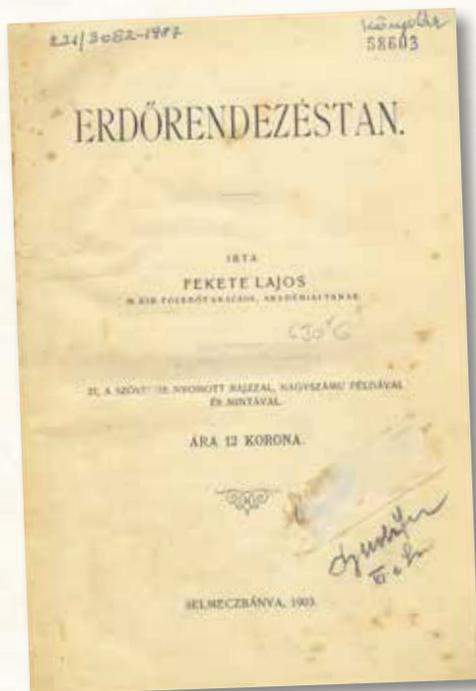
E mű megjelenése az Országos Erdészeti Egyesület igazgató-választmányát korábbi elhatározása megváltoztatására készítette „tekintettel arra, miszerint a Belházy által megírt I. rész mindazt, sőt többet ölel fel, mint a mi az erdőrendezési kézikönyvekben foglaltatni szokott s a gyakorlati kivitelre is sok útmutatást tartalmaz, tekintettel továbbá arra, hogy a közelmúltban Fekete Lajosnak is jelent meg egy erdőrendezéstana, az annak idején tervbevett II. résznek megírását leveszi a napirendről s a Deák Ferencz alapítvány 1904. évi kamatainak felhasználási módjára nézve javaslatot tevő bizottságot [melynek Fekete Lajos is tagja volt] felkéri, hogy az ekként fel szabaduló 1100 korona hovatfordítása iránt szintén tegyen javaslatot”.⁵⁶⁰

Fekete Lajos saját kiadásban jelentette meg a szerzőnél 12 koronáért kapható könyvet. Azt nem tudjuk, hogy volt-e versenyhelyzet, esetleges szakmai féltékenység közötté és az erdőhasználattant oktató Csiby Lőrincz között, az viszont tény, hogy Csiby 1903-ban elhunyt, így a tervbe vett II. rész általa történő megírására sajnos már esély sem volt.

Fekete Lajos az 1903 májusában írott előszóban könyvének szükségességét alaposan megindokolta, ami a szakközönségnek magyarázatul is szolgált, hogy nyolc év elteltével miért is kellett újabb erdőrendezéstani művet közreadni. Az indokok között első helyen az szerepelt, hogy Belházy Emil az első részt inkább kézikönyvnek szánta, mintsem tankönyvnek, s ezt ő már az előszóban el is ismerte. Fekete Lajos viszont – az Erdőrendezéstani tanszék vezetőjeként és a diszciplína oktatójaként – érthető módon tankönyvet kívánt megjelentetni. A másik szempont a terjedelem volt, ami a Belházy-féle műnél 43 ívre rúgott a tervbe vett, de el nem készült II. rész nélkül, viszont a Fekete-féle, számos példával és mintával ellátott könyvnél ez csak 26 ívet tett ki. Ennek oka, hogy tankönyvbe csak az előadásokhoz és a számonkéréshez igazodó mennyiségű tananyagot lehet elhelyezni, s ez a tény is jól igazolja Fekete Lajos pedagógusi mivoltát és kiváló didaktikai érzékét. Szakmai tekintetben is sok újat hozott az 1903. évi »Erdőrendezéstana«, ugyanis a sarjerdők és a szálerdők mellett az addig nem tárgyalt közép- és szálalóerdők berendezésének sajátos módját is tartalmazza, továbbá az előző kettőnél újdonságként alkalmazott grafikus módszer is belekerült a könyvbe, de mindez nem csorbította a tömörség iránti igényt. „Egyáltalában főtörekvésem volt az előadás tömörsége, lehető egyszerűség és világosság mellett, mert ezek nézetem szerint minden jó tankönyvnek főkellékei.” – ismételtelen csak a tapasztalt pedagógus szavait olvashatjuk az előszóban.

A M. Kir. Földművelésügyi miniszter 1904. január 19-én kelt leirata az adóhivatalhoz, amelyben elrendeli, hogy az »Erdőrendezéstana« kiadásí költségeinek részbeni fedezésére 1 000 koronát fizessenek ki a szerzőnek (SOE KKL)

Az »Erdőrendezéstan« címoldala
(Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

A Fekete-féle »Erdőrendezéstan« könyv igen részletes ismertetését Muzsnay Géza tollából az Erdészeti Lapok 1903. évi októberi lapszámában olvashatjuk. Muzsnay elismert szakember volt, jelentős erdőrendezési gyakorlati és szakigazgatási múlttal, aki 1906-ban aztán Fekete Lajost követte az Erdőrendezéstan tanszék élén, ahol sajnos csak rövidebb ideig, 1911-ig tevékenykedett. Az ismertetésben kevesebb dicséretet és több kritikát találunk: „Fáradhatatlan munkásságú szakírónk Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos, akadémiai tanár új művel gazdagította a magyar erdészeti irodalmat. Gazdagította, mert „Erdőrendezéstan”-ának megjelenése szakirodalmunkra nézve határozott nyereséget jelent. Nem változtat ezen az, hogy néhai Belházynk kiváló becsű művével is rendelkezünk, mert minél több forrásunk van szakismeretek megszerzésére, annál biztosabban találja meg úgy az elmélet, mint a gyakorlat embere azt, a mire éppen szüksége van. [...] több olyan új dologgal találkozunk, a melyet más erdőrendezéstanokban hiába keresünk, a melyek tehát az eredetiség jellegével bírnak. Ilyenek a közép- és a szálaló erdőkre vonatkozó elméletek. Igaz ugyan, hogy – legalább mai erdőgazdasági viszonyaink között – ezek nagy részének alkalmazására aligha kerülhet sor, nem szabad azonban feledniünk, hogy tankönyvvel van dolgunk, tankönyvben pedig sok olyan elmélet is foglalhat helyet, a mire a gyakorlatnak közvetlen szüksége nincsen.”⁵⁶¹ Tény azonban, hogy a kritikáknak Muzsnay Géza – már csak tiszteletből is – óvatos fogalmazással adott hangot. „Igaz ugyan, hogy egy tankönyvnek, melynek lényeges feladatát képezi a tudomány művelése és fejlesztése is, megírásánál nem követelhető, hogy az író a fennálló rendszerhez alkalmazkodjék, főleg alaki dolgokban; tekintve azonban, hogy mi – mai viszonyaink között – még távol vagyunk attól, hogy az erdőrendezésre tisztán a tudomány szempontjából nagy súlyt helyezhetnénk, kívánatosnak vélném, hogy a tanítással is a meglévő és viszonyainkhoz alkalmazott rendszerbe illeszkedjünk. Önként értetik, hogy e mellett úgy a tanítás, mint maga a tankönyv is kiterjeszkedhetik, sőt ki kell hogy terjeszkedjék ennek a rendszernek bírálataira, nehogy a tanuló a ma érvényben lévő és változásoknak kitétt gyakorlati eljárást, sőt még a formákat is dogmaként tekintse.”⁵⁶²

Fekete Lajos szaknyelv magyarosító tevékenysége e művében is tetten érhető, amelynek a recenziens szintén nem felejtett el hangot adni. „A könyv olvasása közben jól eső örömmel tölt el, hogy az eddigi sok rossz műszavunk helyett helyesebb, új műszavakat igyekeznek a közhasználatba átvinni. A világos, jó előadás mellett lényeges előnye ez a könyvnek, valamint az is, hogy az üzemtervek összeállításánál az egyszerűsége való törekvés szükségességét hangoztatja.”⁵⁶³

A meglehetősen terjedelmes könyvismertetést – benne a megfogalmazott számos kritikával – Muzsnay Géza engesztelő hangnemből zárja: „Feltűnhetik, hogy ismertetésemben többet írtam a mű hiányairól mint előnyeiről. Kérem azonban úgy a szerzőt, mint az olvasót, tisztán annak az általános emberi gyarlóságnak tudja be ezt, hogy könnyebben megakad a szemünk a hibán, mint a jón. Mert távol volt tőlem a hibakeresés szándéka főleg a szerzővel, szakirodalmunk legfáradhatatlanabb munkásával szemben, kinek a magyar erdészet oly sokat köszönhet, s kinek páratlanul bő és sokoldalú szakismeretei előtt ma is a tanítvány tiszteletével hajlok meg. Az általam felsorolt hiányok egyébiránt nem olyan természetűek, hogy azokon a tanár előadásában könnyű szerrel ne segíthetne s eltörpülnek a könyv javára felhozható előnyökkel szemben. Ebben a műben véleményem szerint jól használható tankönyvet nyertünk s e mellett sok haszonnal forgathatja azt a gyakorlat embere is.”⁵⁶⁴

A történelmi hűség kedvéért meg kell említenünk, hogy Muzsnay Géza rövid ideig tartó, mindössze öt évet átölölő főiskolai tanárkodása idején egy erdőrendezéstan szakkönyvvel⁵⁶⁵ és egy tankönyvvel⁵⁶⁶ is előrukkolt.

Fekete Lajos a Muzsnay-féle kritikákra reagált. Az Erdészeti Lapok következő, 1903. évi novemberi lapszámában hosszan és a tőle megszokott szelíd hangnemben válaszolt könyve ismertetőjére. „Hálával tartozom erdőrendezés-tanomnak az Erdészeti Lapok X. füzetében megjelent ismertetéséért; mert egészben véve kedvező ítéletet tartalmaz. De nekem úgy tetszik, hogy az ismertető ítéleténél nem egy erdőrendezési tankönyv kellékeit veszi mértékül; hanem a gyakorlati erdőrendező igényeit tartja szemé előtti és túlságosan ragaszkodik a nálunk nagyon elterjedt és évtizedek óta a gyakorlatban kialakult erdőrendezési mód külsőségeihez. Szívesen elhallgatnám, de válaszom álláspontjának jelzése miatt kénytelen vagyok kifejezést adni a könyvismertetésből merített ama benyomásomnak, hogy annak szerzője szemet huny ama tagadhatatlan tény felett, mely szerint a mi erdőrendezési módunkban igen sok oly fölösleges dolog kiszámítása és aprólékos feltüntetése túlságig ki van fejlesztve, a melyek felett nemcsak a gyakorlat (Németország, Franciaország), hanem az elméleti okoskodásokra oly hajlandó tudomány is már régen napirendre tért.” Védelmébe kelt a közép- és szálalóerdőknek is, mely egyben üzenet lehet a másnak is: „Azt állítja a könyvismertető, hogy a közép- és szálalóerdőkre vonatkozó elméletek „nagyobb részének alkalmazására, mai erdőgazdasági viszonyaink között aligha kerülhet a sor”. Már bocsánat, de oly tetemes területet elfoglaló szálalóerdeink helyes berendezéséről már ideje van gondoskodnia az elméletnek; mert az eddig alkalmazott módszerek nem állják ki a tudomány kritikáját. Különbösen kívánatos volna nyilvánosságra hozni azokat az elveket és módokat, melyek hazánkban a szálaló-erdők berendezésénél alkalmaztattak. A középerdők berendezésének elméletét, bár rendes középerdeink nincsenek, a munka keretének kiegészítése miatt kénytelenek voltunk felvenni... Tehát ennek a fejezetnek is főképpen didaktikai értéket tulajdonítunk.”⁵⁶⁷

A kritika alapját jelentő probléma a Belházy-könyv megjelenése óta változatlan! Fekete Lajos egyértelműen tankönyvet írt, Belházy Jenő és a későbbiekben Muzsnay Géza inkább szakkönyvvel rukkolt elő. Ezt az álláspontot, valamint oktatói hitét próbálta megvédeni Fekete Lajos a recenzióra adott válaszában is: „[...] kénytelen vagyok megjegyezni, hogy a feladata színvonalán álló tankönyvnek nem csak azt kell maga elé célul kitűzni, hogy a leghatékonyabb erdőrendezési eljárásokat ismertesse, hanem azt is, hogy azokat kiegészítse, javítsa, fejlessze, a fölösleges sallangoktól megszabadítsa és az intézetről kikerülő fiatalok ebéli felfogását tisztítsa és irányítsa. [...] Ha az apró részletekbe bocsátkoznánk s a hallgatót az elkönyvelés szövevényébe mélyebben vezetnék bele, akkor túlterhelnék őt s többet kívánnánk tőle, mint amennyit egyéb tanulmányaival való elfoglaltsága mellett végezni képes. Hiszen gondoljuk meg, mily hosszú időre van szükség a gyakorlatban is az egyes részletek és fogások alapos megismerésére. Ezt alig lehet könyvből megtanulni. [...] Végezetül kérem a tisztelt szakközönséget, hogy munkámat úgy ítélje meg, mint tankönyvet, melynek feladata a tanulót bevezetni az erdőrendezés minden ágába, miután őt erre elméletileg előképezte és azután legalább kivonatossan megismertetni vele a hazánkban szokásos erdőrendezési műnek alaki berendezését is.”⁵⁶⁸

Az Országos Erdészeti Egyesület 1903. évi közgyűlésén Bund Károly titkár kissé keserédesen tálalta a szakközönség elé az »Erdőrendezéstan« megjelenésének tényét. „Örömmel jelenthetem azonban, hogy az erdészeti irodalmunknak volt a folyó évben oly könyvterméke is, a mely egyesületünk támogatása nélkül jelent meg. Értem ez alatt fáradhatatlan szakírónknak, Fekete Lajosnak Erdőrendezéstanát, a mely Selmezbányán, a szerző saját kiadásában jelent meg.”⁵⁶⁹

Mutatványoldal az »Erdőrendezéstan« című könyvből
(Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén I–II. Die Verbreitung der forstlich wichtigen Bäume und Sträucher im Ungarischen Staate I–II.

A hazai botanikában a XIX. század még a florisztika kora. A Kitaibel Pál tudományos tevékenységével meginduló florisztikai kutatás számos követőre talált, munkásságuk nyomán a század végére ismertté vált az akkori Magyarország mintegy négyezer edényes növényfaja, ezzel alapot szolgáltatva egy új tudományág, a növényföldrajz művelésének létrejöttéhez.

A magyarországi növényföldrajzi megfigyelések kezdete furcsa módon egy osztrák botanikus, Anton Kerner nevéhez fűződik, aki 1855-től 1858-ig a budai főreáliskolában, 1859-től 1860-ig pedig a József Ipartanodában tanított, s közben Közép- és Kelet-Magyarországon lankadatlanul botanizált. Megfigyeléseit, a növényzeti viszonyok részletes tárgyalását 1867-től tette közzé az *Österreichische Botanische Zeitschrift* hasábjain, s folytatta 1875-ig, amikor is az egész mű könyv alakban is napvilágot látott Innsbruckban.⁵⁷⁰

Kerner magyarországi növényföldrajzi ténykedését Degen Árpád így jellemezte: „A sok ezerre menő termőhelyi adaton kívül a benne foglalt szisztematikai fejtegetések, a növények horizontális és vertikális elterjedésére s a termőhelyek talajminőségére vonatkozó megfigyelések teszik munkáját legterjedelmesebb és legbecsesebb dolgozatává.”⁵⁷¹

1862-ben Fuchs Frigyes Szepes vármegyei erdőoszt tollából jelent meg az első, kimondottan erdészeti növényföldrajzi tanulmány,⁵⁷² aki a szepességi Központi-Kárpátok fontosabb fajajainak magassági elterjedési viszonyairól adott áttekintést. Bevezetőjében ezt írja: „Ez irányban, amennyire tudom, ez ideig még senki sem közölt kimerítő adatokat, minélfogva mindeddig is legfőlebb azt tudjuk, hogy az erdőtenyészet legfelső határa általában, vagy a henyefenyő és a cirbolyafenyő ebbeli határa mily magasra terjed; vagy azt, hogy hol nem tenyészik többé egy-két kényesebb növény, például a pompás diófa vagy szőlőtőke.” Hunfalvy János zömében a fentiek adataira támaszkodva állította össze könyvét,⁵⁷³ műve azonban egységes szemlélet hiányában sem az erdészek, sem pedig a botanikusok igényeit nem elégíthette ki, annál is inkább, mert kutatómunkája csak néhány vidékre és néhány fa- és cserjefajra terjed ki.

Fekete Lajos, a selmecbányai akadémia tanára pályája elején is foglalkozott már fajajaink magassági elterjedésének vizsgálatával. 1874-ben pénzügyminisztériumi támogatással a Gyulai- és Görgényi-havasokban, majd Máramarosban végzett megfigyeléseket, aminek eredménye 1875-ben magyar⁵⁷⁴ és német⁵⁷⁵ nyelven is napvilágot látott. Itt fogalmazta meg először az ilyen irányú megfigyelések szükségességét is: „Hazai fanemeink tenyészeti határainak közvetlen szemlélődéseink alapján való ismerete nem csak reánk erdészekre bír gazdasági tekintetben kiváló érdekekkel, hanem úgy hisszük, hogy eléggé kiérdemli az erdőbirtokosaink figyelmét is, valamint nem kevésbé szükséges tudnivaló a növényzet nyomozóira nézve is.”⁵⁷⁶ 1876-ban korábbi terve megvalósulni látszott, ugyanis a Természettudományi Társulat nyílt pályázatára⁵⁷⁷ részletes tervezetet nyújtott be «Erdély erdőtenyészeti viszonyainak tanulmányozása» címen. A pályázatot nem fogadták el, az ezzel járó 2 000 forint megszerzésének kísérlete kudarcba fulladt, mert ebben az ügyben a Társulat az Országos Erdészeti Egyesületet tartotta volna illetékesnek.

Talán ez a korábbi fiaskó eredményezhette azt, hogy a földművelésügyi miniszter a magyarhoni erdők tenyészeti viszonyainak leírása ügyében rendelkezett. „Nagy jelentőséggel bír báró Kemény Gábor földművelési miniszter úr azon legújabb intézkedése, mely szerint az ország erdőségeinek s az ezekben előjövő fanemeknek és fajoknak, s az erdőgazdasági érdekből művelt és művelendő fák tenyészeti viszonyainak az erdészeti szaktudomány színvonalán álló igényeknek megfelelő s az országos főerdőmester vezetése alatt a közelebbi éveken át a célból foganatosítandó leírását elrendelte, hogy ennek segélyével az erdőgazdaság megfelelő kezelése, az erdők helyes művelése és felújítása iránt az egyes vidékek helyi viszonyainak szaksterű útmutató szolgáltatassék. Ezen munka a folyó évben a lippai m. k. főerdőhivatal, a lugosi erdőgazgatóság, az orsovai erdőhivatal összes, a szászsebesi erdőhivatal kerületéből pedig a hunyadmegyei kincstári erdőknek, valamint az ezekkel szomszédos magán erdőknek az előbb megjelölt célból leendő leírására terjed ki, s vele

egyik kiválóbb szakemberünk Fekete Lajos selmeczi erdőakad. tanár lett megbízva. Erdészeti igényeinknek ily kiváló felismerése míg egyrészt gondos előrelátásról tanúskodik, másrészt bizonyosságul szolgál azon buzgalomról, melylyel ministerünk a magyar földművelés ügyét s azzal erdészetiünkét is szolgálja.”⁵⁷⁸

Fekete Lajos a fenti rendelkezés értelmében 1881-től 1889-ig minden év augusztus-szeptember havában hosszabb tanulmányutakat tett az ország erdőtenyésztési és erdőművelési viszonyainak vizsgálatára, s ezeken az utakon kihasználta az alkalmat a fontosabb erdei fák horizontális és vertikális elterjedésének megfigyelésére is.⁵⁷⁹ Az addig összegyűjtött adatokat a Mágócsy-Dietz Sándorral közösen megírt Erdészeti növénytan második kötetében hozták nyilvánosságra, de az utolsó sorokban tett kritikái megjegyzésük a jövő feladatait is körvonalazta. „Az egyes fontosabb fajok tenyésztésének határvonalaire és magasságbeli emelkedéseire vonatkozó adatokra [...] is meg kell azonban jegyeznünk, hogy különösen a régiék nem teljesen megbízhatók, s újabb adatok gyűjtése kívánatos [...]”⁵⁸⁰

Pax Ferdinánd, a boroszlói (a mai lengyelországi Wrocław) egyetem botanika professzora és a botanikus kert igazgatója a XIX. század utolsó harmadában mindvégig a Kárpátokban kutató, kétkötetes könyve – mely számos faj elterjedési viszonyait is tartalmazza – 1898-ban, illetve 1908-ban látott napvilágot.⁵⁸¹ Ez az az összefoglaló mű, amely a későbbiekben Fekete Lajos és Blattny Tibor számára kárpáti viszonylatban megadta az összehasonlítási lehetőséget, illetve a kritikái észrevételek, javítások, kiegészítések megtételének lehetőségét is.

Kerner, Fuchs, Hunfalvy, Fekete és Pax munkásságának eredményeképpen bár egyes területek erdészeti növényföldrajzi viszonyaira fény derült, mégis nagyon sok fehér folt maradt az országban, s hiányzott egy egységes, átfogó mű is ezen a téren. E hiátus pótlásának óhaja Fekete Lajosban fogalmazódott meg, s akkor válhatott valósággá, amikor Magyarország is csatlakozott az európai Erdészeti Kísérleti Állomások mozgalmához, amely céljául az erdei fajok földrajzi elterjedésének megállapítását tűzte ki. Az Erdészeti Kísérleti Állomások Nemzetközi Szövetségének 1893-ban Bécsben és Mariabrunnban tartott első kongresszusán Schuberg főerdőtanácsos, a Badeni Kísérleti Állomás képviselője a következő indítványt tette: „Kívánatos, hogy honi erdőalkotó és erdészeti jelentőséggel bíró fajtáink függőleges és vízszintes elterjedési köre megállapíttassék és előfordulási területük olyképpen osztassék tájakra és övekre, hogy a közös feladat, helyes kezelésük, növekvésüknek és fatermésüknek meghatározása egybehangzó tenyésztési határokon belül legyen megoldható. Törekedni kell, hogy ezen határok kijelölésére nézve elvi megállapodás létesüljön mindazon államok között, melyeknek erdeit ugyanazok a fajták alkotják.”⁵⁸² A munkatervet az 1896. évi II. kongresszuson akarták részletesen kidolgozni, azonban 1895 áprilisában a neustadt-eberswaldei állomás előterjesztése alapján Münchenben a német, svájci és osztrák kísérleti állomások képviselői már megállapodtak abban. 1896-ban Németországon, Ausztrián és Svájcön kívül Oroszország, Svédország, Norvégia, Dánia, Olaszország, Franciaország, Bosznia-Hercegovina és Magyarország is csatlakozott a fenti mozgalomhoz, s a nemzetközi munkaterv alapján Fekete Lajos vezetésével a selmeczi akadémia tanárai a hazai megfigyelések elvégzésére részletes kimunkálást adtak.

A beterveztett javaslat alapján 1897. március 18-án jelent meg Darányi Ignác földművelésügyi miniszter 37.046/96 számú rendelete, amelyben a kincstári erdőhatóságok és erdőrendezősek, továbbá a beszercei erdőigazgatóság, a csíkszeredai, sepsiszentgyörgyi, székelyudvarhelyi és zalaegerszegi erdőhivatalok és a gyergyószentmiklósi erdőrendezőség, továbbá az erdőőri szakiskolák utasítást kaptak a közreműködésre.

»Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén I-II.« első kötetének címlapja
(Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

KÖRRENDELET

valamennyi m. kir. erdőfelügyelőségnek
(Az erdei fanemek földrajzi elterjedésének megállapítása ügyében.)

Az eberswaldei porosz kir. erdészeti kísérleti főállomás kezdeményezésére a németországi, ausztriai és svájci erdészeti kísérleti állomások az erdei fanemek földrajzi elterjedésének megállapítását működési körükbe felvették.

Az erdei fás növényzet elterjedési körére vonatkozó még sok tekintetben hézagos ismereteknek gyarapítását célzó és nemcsak tudományos becsű, hanem a gyakorlati erdőgazda által is értékesíthető eredményekkel kecsegtető megfigyelések jelentőségét méltányolván és felismervén azt, hogy az összegyűjtendő adatok teljessége, valamint a honi erdészeti ismeretek bővítése végett mennyire kívánatos, hogy a magyar királyság területén, mely földrajzi helyzeténél és függőleges tagoltságánál fogva oly változatos erdei növényzettel bír, hasonló megfigyelések tétessenek, elhatároztam, hogy az e téren külföldön (és pedig kevés kivétellel egész Európában) kifejtendő tevékenységhez hozzájárulok. Felhívom tehát, hogy úgy a maga részéről tegye hivatalos utasásai alkalmából a kerületbeli erdei fanemek elterjedési körét beható megfigyelés tárgyává, mint pedig a kerületében lévő erdőbirtokosokat, illetőleg azok erdészeti tisztviselőit igyekezék ezen vizsgálatoknál való hathatós közreműködésre megnyerni, súlyt fektetvén különösen oly erdőbirtokok átkutatására, melyek nagyobb magassági különbségeket ölelnek fel és oda törekedvén, hogy a fanemek tenyészeti határainak megfigyelése a kerületébe eső minden főbb hegycsoportra, e mellett azonban a dombos és lapályos vidékre is kiterjesszék, hogy a magassági fekvésen kívül a földrajzi helyzetnek, valamint az éghajlati viszonyoknak hatása is felderíthető legyen. Felhívom továbbá az erdőfelügyelőséget, hogy a vizsgálatok sikerének és megbízhatóságának érdekében a megfigyelő szakközvegeket útmutatások nyújtása által kellő erkölcsi támogatásban részesítse.

Tájékoztatom értesítem, hogy a kincstári erdőhatóságok és erdőrendezősek, továbbá a beszteczzei m. kir. erdőigazgatóság, a csíkszeredai, sepsi-szt-györgyi, székely-udvarhelyi és zalaegerszegi m. kir. erdőhivatalok és a gyergyó-szt-miklósi m. kir. erdőrendezőség, valamint az erdőőri szakiskolák szóban forgó vizsgálatoknál való közreműködésre közvetlenül nyertek utasítást.

A megfigyeléseket teljesítő szakközvegeknek kézbesítendő *munkatervet és utasítást, a megfigyelések eredményének feljegyzésére vonatkozó két mintát és a feljegyzésre szolgáló űrlapokat* (lásd ugyanezen és a köv. oldalakon) megfelelő mennyiségben mellékelve megküldöm, megjegyezvén, hogy csakis azok között osztandók szét, kik a megfigyelések teljesítésére hajlandók s erre nézve nyilatkoztak.

Értesítem egyszersmind, hogy a megfigyelések által nyert adatok összegyűjtésével, rendezésével és feldolgozásával, valamint a netalán szükségessé váló felvilágosítások megadásával a selmeczbányai m. kir. erdészeti akadémia tanárát, Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos urat bízom meg, kihez a gyűjtött adatok az általa meghatározandó határidőig beküldendők és esetleges kérdések intézendők.

Végül felhívom, hogy a megfigyelések eszközzésére vállalkozott szakközvegek névsorát, valamint az általuk átkutatandó területet nevezett főerdőtanácsossal közölje és felmerülő szükség esetén a megfigyelésre vonatkozó nyomtatványokért is hozzá forduljon.

Kelt Budapesten, 1897. évi márczius hó 18.-án.

Darányi.

Forrás: Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 5. füzet 403–404. o.

A munkaterv szükségesnek tartotta minden erdészeti növényteni tekintetben fontos fafaj elterjedési határának megállapítását a Magyar Állam területén úgy, hogy a légnedvességnek és a csapadékviszonyoknak a hatása is kideríthető legyen. Az Erdészeti Kísérleti Állomás Nemzetközi Szövetsége által javasolt fajlistába felveendőnek tartottak még néhány fajt, azokat, amelyeknek elterjedési határainak megállapítására épp Magyarország volt hivatva. Ennek megfelelően 19 faj kötelezően volt vizsgálendő, 15 faj tenyészeti határainak megvizsgálása hazai viszonyainak kiderítése céljából vált szükségessé, 23 faj tenyészeti határainak megállapítása pedig kívánatos volt. A megfigyelések által nyert adatok összegyűjtésével, rendezésével és feldolgozásával, valamint a szükségessé váló felvilágosítások megadásával a földművelésügyi miniszter Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsost, a selmechányai akadémia tanárát bízta meg.

Fekete Lajos kérelmére az Erdészeti Lapokban megjelent körrendeletből és a hozzá tartozó munkatervből, úrlapmintából 200 példány különnyomat készült, melyet – az igazgató-választmány felhatalmazásával – az egyesület nyomdai költségei között számoltak el.⁵⁸³

Az Erdészeti Kísérleti Állomás Nemzetközi Szövetségének 1896-ban, Braunschweigben tartott összejövetelén Svájc és Ausztria a megfigyelések terén elvégzett részeredményekről számolhatott be, a munkálatok befejezését a századfordulóra tervezték. A hazánkban 1897-ben meginduló észlelések egyévi mérlege még kevés eredményt szolgáltatott.⁵⁸⁴ A bejelentett 247 megfigyelőből csak ötvenen küldtek be észlelőlapot, mely 877 adatot tartalmazott, s ennek nagy része is hasznavehetetlennek bizonyult, ugyanis vagy az üzemtervekből íródtak ki, vagy megbízhatatlanok voltak. A következő két évben is önkéntes megfigyelők végezték az észleléseket, ezzel az észlelők száma 150-re, az átvizsgált községhatárok száma 718-ra, a beküldött észlelőlapok száma 2 783-ra növekedett.⁵⁸⁵

Az 1899-ben meginduló Erdészeti Kísérletekből tudjuk meg, hogy az Erdészeti Kísérleti Állomás felvette 1899. évi munkatervébe a hazai fafajok tenyészeti határai megállapításának folytatását,⁵⁸⁶ amelynek az alapját a földművelésügyi miniszter a 30.061/98 számú rendelete adta meg. Ebben megbízzák Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos akadémiai tanárt a munkálatok vezetésével, s felhatalmazták, hogy a megfigyelések vezetésénél az osztrák erdészeti kísérleti állomással történt megállapodás értelmében járjon el, s az észleléseket a legközelebbi egy-két évben főleg az Északnyugati- és Északkeleti-Kárpátokra irányítsa.⁵⁸⁷ 1899 augusztusában és szeptemberében Fekete Lajos a besztercebányai, máramarosi és beszterce-naszódi m. kir. erdőigazgatóságok kerületeibe utazott, ahol a felmérésbe az erdőtiszteket kívánta bevonni. A rossz időjárás azonban a terepi munkákat megakasztotta, ezért előadásokat tartott a felmérések céljáról, szükségességéről, végrehajtási módjáról.⁵⁸⁸

A munka meggyorsítása, az adatok megbízhatóbbá tétele a továbbiakban csak hivatásos megfigyelők közreműködésével volt elképzelhető, ennek a meggyőződésnek véghezviteléhez nagy lendületet adott báró Ambrózy István főrendiházi tagnak a főrendiház 1899. április 24-én tartott ülésén a földművelés és az erdészet ügyében mondott beszéde, melynek egy része az országszerte megindult erdészeti növényföldrajzi megfigyelésekkel foglalkozott.⁵⁸⁹ Ambrózy – lelkes botanikus lévén – maga is végzett észleléseket és saját tapasztalatai alapján is a hivatásos megfigyelők kiküldése mellett kardoskodott.

Ambrózy István beszédének meg is lett a hatása, ugyanis a földművelésügyi miniszter 1900. évi 11920. számú rendeletével az iránt intézkedett, hogy Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos és akadémiai tanár mellé hat erdőgyakornok, illetőleg erdészjelölt rendeltessék, akik az év alkalmas hónapjaiban csakis a megfigyelési munkálatokkal foglalatoskodtak.⁵⁹⁰ A miniszter ugyanebben az évben kiadott 31.930/I/2 számú rendeletével a kincstári erdőhatóságokhoz tartozó további öt fiatal erdőtisztet rendelt ki a megfigyelések folytatására. Munkálkodásuk eredményeképpen 1901 végére 6 162-re nőtt a megfigyelőlapok száma, azonban így is még 23 vármegyében nem, 16 vármegyében alig történt észlelés.

Az 1903. augusztus 30. és szeptember 5. között Bécsben tartott Erdészeti Kísérleti Állomások Nemzetközi Szövetségének IV. kongresszusán Fekete Lajos is részt vett Söltz Gyula országos főerdőmester és Vadas Jenő tanártársa kíséretében.⁵⁹¹ Fekete Lajos a „Mitteilungen über die Ergebnisse der Untersuchung hinsichtlich der Verbreitung der Haupt Holzarten” szekcióban Alfred Dengler – a későbbi eberswaldei professzor – a német növényföldrajzi térképezés

VIII. Példa.

Magyarország területén a lucfenyő elterjedésének földrajzi megállapítása

Beliv »Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén I-II.« első kötetéből (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

irányítója után számolt be az erdészeti növényföldrajzi megfigyelések hazai állásáról,⁵⁹² s itt derült ki, hogy az Németországban és Magyarországon van a legelőrehaladottabb állapotban. Ausztriában viszont jelentős elmaradások vannak, mint arról Adolf Cieslar bécsi professzor előadásában értesülhettek a jelenlévők. Fekete Lajos egyébként magyarázataihoz a Bedő-féle nagy átnézeti térképet használta, mely a külföldi tudósok figyelmét a legnagyobb mértékben lekötötte, s ennek megrendelésére nyomban lépéseket is tettek. Az előadásban egyébként különösen érdekes volt annak a módnak ismertetése, amellyel a Magas-Tátrában a lucfenyő elterjedésének felső határát állapították meg.⁵⁹³

Az 1904 végéig összegyűlt mintegy 35 000 adatot átvizsgálták és rendezték, a külső munkálatok a közreműködők részéről befejeződtek. A belső munkálatok elvégzésére, a Fekete Lajos melletti szolgálatlételre 1906 novemberében Danielisz Elek és Blattny Tibor erdészjelölteket rendelték ki.⁵⁹⁴ Ez időben vonult nyugalomba Fekete Lajos, aki a földművelésügyi miniszter 7751/II-A-3. számú rendelete alapján továbbra is megbízást nyert a munkálatok irányítására. „Egyszermind számítok arra, hogy Méltóságod a magyar erdészet iránt mindenkor tanúsított ügyszeretetét és buzgalmát továbbra is megőrizve, gazdag tapasztalatait és mély szakismereteit erdészeti szakunk javára hasznosan fogja gyümölcsoztetni: s azon kiváló megbízatást, amely a magyarországi fásnövények földrajzi elterjedésének megállapításával Méltóságodra ruháztatott, továbbra is megtartva, a megkezdett nagy munkát befejezésre is fogja juttatni.”⁵⁹⁵

Időközben Vadas Jenő, az Erdészeti Kísérleti Állomás vezetőjének beszámolójából tudhatta meg a szakközönység, hogy Fekete Lajos a nagy jelentőségű munkájával annyira előrehaladt, hogy a külső felvételek még 1909-ben véget érnek.⁵⁹⁶

1910. december 10-én az Országos Erdészeti Egyesület Alkotmány utcai székházában Blattny Tibor «Az erdei fatenyészet határai Magyarországon» címen felolvasást tartott, amelyben az erdészeti növényföldrajzi kutatások addigi eredményeit ismertetette. Az előadó szavait, amelyek az összegyűlt hallgatóság figyelmét mindvégig lekötötték, térképekkel és rajzokkal kísérte. A hallgatóság soraiban ott volt egyébként báró Bánffy Dezső elnök, Bedő Albert alelnök, Horváth Sándor, Tomcsányi Gyula, Laitner Elek miniszteri tanácsosok és még sokan az erdészet meghatározó alakjai közül. Az előadás szövege később az Erdészeti Lapokban nyomtatásban is megjelent, amelyet a következő szavakkal kezdett Blattny Tibor: „Nagyméltóságú Elnök Úr! Igen tisztelt Uraim! Az a nagy munka, mely az erdészeti kísérleti állomások nemzetközi szövetségének 1895. évi gyűlése kezdeményezésére s Fekete Lajos miniszteri tanácsos úr vezetése mellett 1897-ben nálunk is megindult s az erdészetileg nevezetes fa- és cserjefajok elterjedésének megállapítását tűzte ki feladatul, olyannyira előrehaladt már, hogy abban a helyzetben vagyunk, hogy ez alkalommal az érdekelt köröket: első sorban az erdészeti szakközöniséget az elért eredményekről tájékoztathatjuk. A kitűzött feladatot – hála a magas kormány mindenkori áldozatkészségének – megoldhattuk s most már csak rövid idő kérdése, hogy a részletes mű sajtó alá kerüljön. ...”⁵⁹⁷

Blattny Tibor 1912. október 9-én a Természettudományi Társulat növényteni szakosztályának ülésén tartott felolvasást, amelyben Pax Ferdinánd Grundzüge der Pflanzenverbreitung in den Karpathen című munkájának adatait több tekintetben is helyesbítette. Az erdészeti növényföldrajzi megfigyelések eredményei alapján pontos magassági határadatokat állított a Pax által nagy általánosságban megadottak helyébe. Az előadáshoz Mágócsy-Dietz Sándor és Tuzson János egyetemi tanárok szóltak hozzá, elismerőleg nyilatkozva a sajtó alatt lévő erdészeti növényföldrajzi munkálatok eredményeiről. Az erdészeti s a botanikai irodalomban egyaránt hézagpótló mű iránt a szakbotanikusok körében is nagy érdeklődés nyilvánult meg.⁵⁹⁸

Az Erdészeti Kísérletek hasábjain igyekeztek a figyelmet továbbra is ezen nagyszabású vállalkozáson tartani, s a lelkesedést fenntartani. „*Ez az évek óta folyó nagyszabású munka mindinkább közeledik befejezéséhez. Az 1914-ik évi kongresszusnak már a kész munkát fogjuk bemutatni. A nagyon terjedelmes mű egyes részletei közölve voltak már és ezentúl is meg fognak jelenni, hogy a kritikának alkalma legyen már most a hozzászólásra és egyes kétes adatok, vagy hibák és tévedések még a végleges munka megjelenése előtt kiküszöbölhetőek legyenek. Az összegyűjtött adatok feldolgozását Fekete Lajos miniszeri tanácsos végzi Blattny Tibor kir. alerdőfelügyelő segítségével.*”⁵⁹⁹ Egy évvel később arról tudósítottak, hogy ez a nagyszabású munka, mely «Erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén» címet fogja viselni, mind inkább közeledik befejezéséhez. A feldolgozott anyagot összehasonlították az irodalommal, s általában megkezdődtek a sajtó alá rendezés előmunkálatai is.⁶⁰⁰ Blattny Tibor 1912-ig több ízben is beutazta az országot a hiányzó adatok pótlására, a kétes adatok revideálására, így a végleges kézirat az 1912. év végén nyomdába is kerülhetett.

BLATTNY TIBOR, A FÁRADHATATLAN SZERZŐTÁRS

1883. február 22-én született Kassán, ahol édesapja kataszteri erdőbecslő, majd később Lőcse erdőmérnöke lett a szepességi Tarcafőn. Blattny Tibor itt végezte általános iskolai tanulmányait, majd 1891-ben Lőcsére küldték az elemi iskola befejezése és a gimnáziumi tanulmányi folytatására. Szülei időközben a Sáros megyei Tótsóvárra költöztek. A lőcsei főreáliskolát 1900-ban jeles eredménnyel fejezte be. Tanári pályára készült, a budapesti tudományegyetem természetrajz szakán szeretett volna végezni, s szülei nehéz anyagi körülményei miatt ehhez megpályázta az Eötvös-kollégiumot. Itt azonban elutasításra került, ezért a selmeci akadémiára adta be a jelentkezését, ahol – erdész végzettségű apja miatt – a Bedő-féle ösztöndíjat tudhatta magáénak. Tanulmányait az előírt három év alatt elvégezte, így 1903. július 31-én kiállították abszolutóriumát. Ettől fogva gyors előmenetelt tapasztalunk: 1903. szeptember 14-én a besztercebányai erdőigazgatóságához került gyakornoknak, 1905. október 26-án pedig sikeres államvizsgát tett, s erdészjelölt lett. 1907-ben segéderdőmérnökké, 1910-ben alerdőfelügyelővé, 1914-ben címzetes főmérnökké, 1917-ben tényleges főmérnökké, 1919-ben pedig erdőtanácsossá léptették elő.

Életében döntő változást az 1906. esztendő hozott, amikor is a nyugdíjba vonuló Fekete Lajos – aki korán felismerte Blattny Tibor botanikai érdeklődését – a minisztériumtól kérvényezte, hogy a növényföldrajzi megfigyelések adatainak statisztikai feldolgozására személyében állandó munkaezőt kaphasson. A felettes hatóság ezt a kérést teljesítette, s 1906 októberében Besztercebányáról áthelyezte Blattnyt Selmecbányára. A rájuk váró munka nagyságáról a következők írta: „[...] még akkor magának Fekete Lajosnak sem volt sejtelve, mert e munkálatok előrehaladtával egyre újabb kérdések megoldása bizonyult

szükségesnek. Teljes ambíciókat kellett tehát latbavetnünk, hogy a munka – melynek sikerében igen sokan kételkedtek – mihamarább tető alá kerüljön. 1906-tól 1912-ig tartott az adatgyűjtés, csoportosítás és durva feldolgozás munkája.”

Bár a nagy mű kézirata magyar és német nyelven az I. világháború kitöréséig elkészült, s a nyomdai munkálatok is, további tudományos terveinek megvalósítását hadbavonulási kötelezettsége, a hároméves frontszolgálat megakasztotta. 1917-ben az államerdészetnél helyezkedett el; reménykedve abban, hogy majd folytathatja kutatómunkáját, de ebben sorozatos csalódások érték. Kaán Károly, aki rábeszélte az államerdészeti szolgálatra, elzárkózott előle, továbbá a földművelésügyi minisztériumban felállítandó természetvédelmi osztály ügye, amelynek ő lett volna a vezetője, kútba esett, s végül bekövetkezett az államfordulat. Az új államban maradásra szánta el magát, s nyugalomba vonulásáig, 1945. április 30-ig a csehszlovák államerdészethez szegődött, s számos telephelyen dolgozott. Érdeklődése eközben a vadászat-halászat irányába terelődött, de erdészettörténettel is szívesen foglalkozott. 1959-ben Tibor Štátný szerzőtársával összeállították a Szlovákiára vonatkozó Fekete–Blattny művet »Prirodzené rozšírenie lesných drevín na Slovensku« [Az erdei fák természetes elterjedése Szlovákiában] címmel, amely Pozsonyban 402 oldalon látott napvilágot.

Hadba vonulásáig, illetve a nagy csalódásokig igen termékeny szakírónak bizonyult, csak a növény-földrajzi térképezéssel kapcsolatban 24 tanulmánya jelent meg magyar nyelven az Erdészeti Lapok, Erdészeti Kísérletek, Az Erdő, Botanikai Közlemények, Magyar Botanikai Lapok című szakfolyóiratokban. Sajnálhatjuk, hogy nemcsak egy sikeres fiatal életút tört meg, hanem a magyar erdészet egyik legnagyobb vállalkozása is megszakadt. Sajnálatos tény az is, hogy az elcsatolások után nem adódott meg a lehetőség a vele való további szakmai kapcsolat fenntartására.

Forrás: CSAPODY ISTVÁN: Megemlékezés Blattny Tiborról (1883–1969). – Az Erdő 1970. 19. évf. 5. füzet 227–231. o.

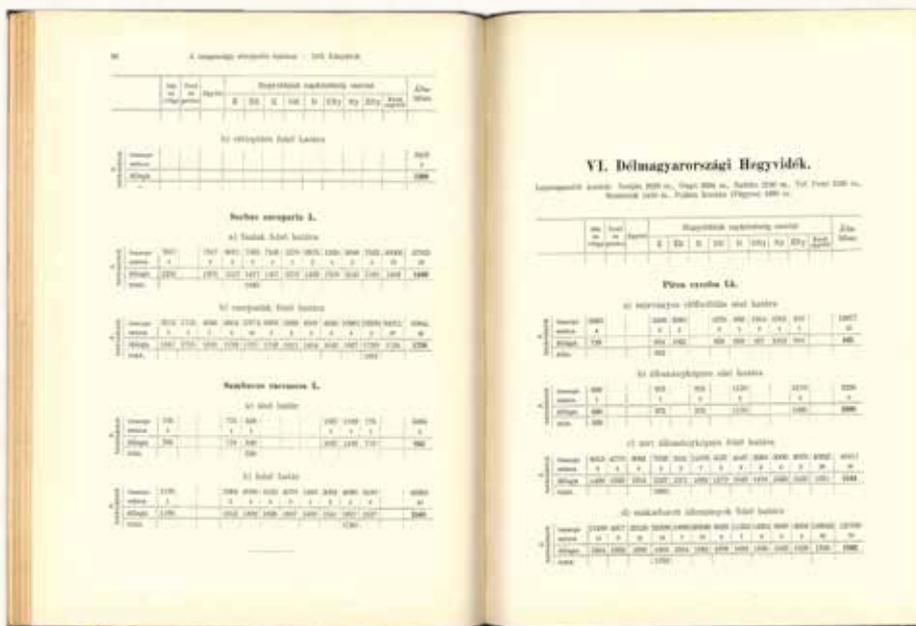
Az Erdészeti Lapok 1913. évi augusztusi és szeptemberi számában a készülő műből kétrészes mutatót közöltek néhány fontosabb fafaj vízszintes elterjedését bemutató, amelyben azt is hírül adták, hogy a könyv éppen sajtó alatt van, s 1914-ben fog megjelenni.⁶⁰¹ Az Erdészeti Kísérletek pedig azt közölte, hogy ez a nagyszabású munka az 1913. évben teljesen elkészült, s a magyar nyelvű kiadása rövid időn belül hozzáférhetővé válik, a német nyelvű kiadás pedig sajtó alatt áll.⁶⁰² A Selmechányai Hírlap is tájékoztatta a város polgárait arról, hogy a kötet most van sajtó alatt, illetve arról is, hogy Blattny Tibor 1913. október 17-én az Országos Erdészeti Egyesületben tart előadást a nagy mű egyik kisebb témaköréről, az erdőtáj átalakulásáról.⁶⁰³

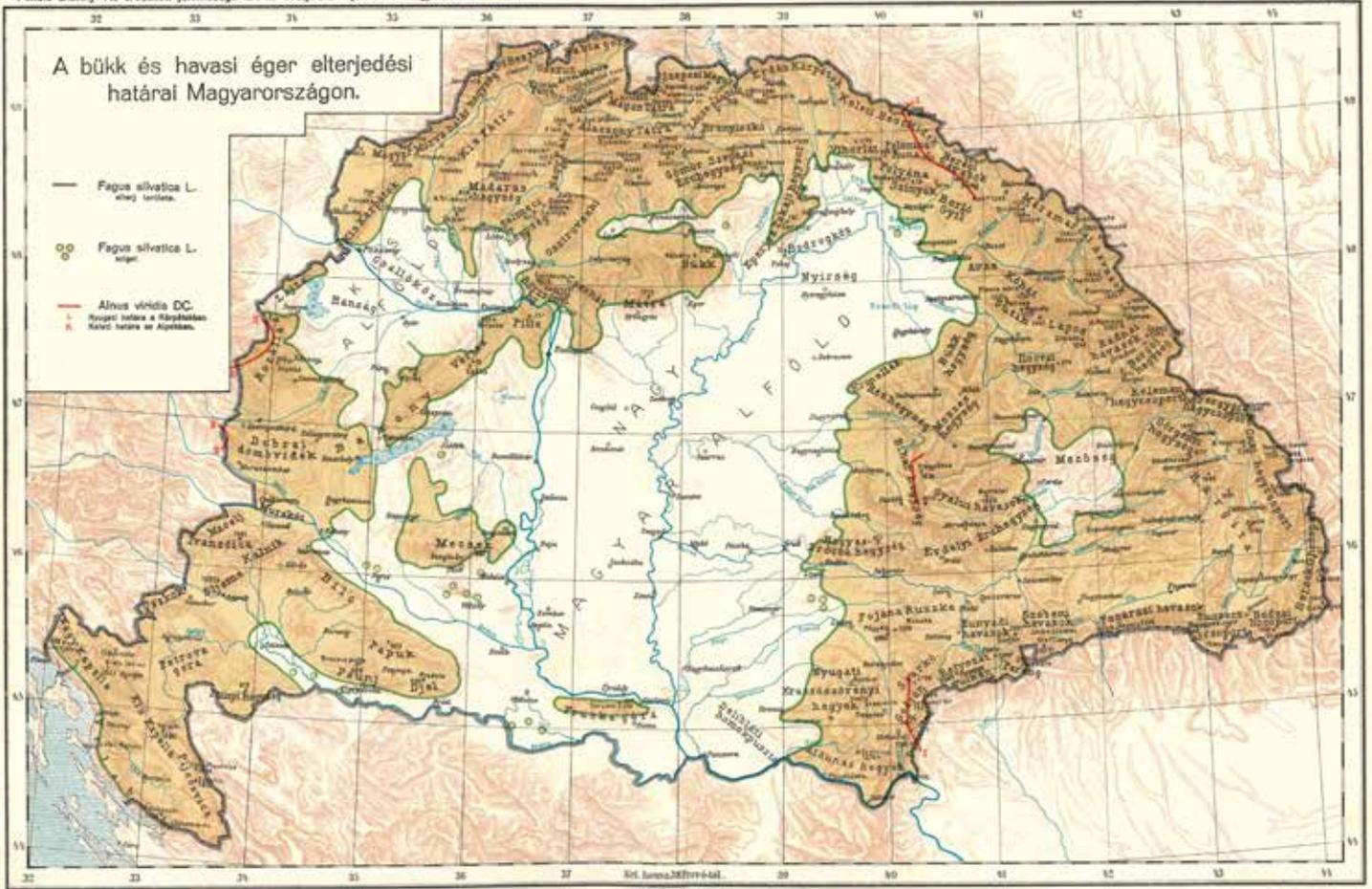
Az anyag feldolgozása közben számos tanulmány született Blattny Tibortól, Fekete Lajostól és Fekete Zoltántól (felsorolásukat lásd a fejezet végén). Fekete Lajos a Magyar Tudományos Akadémia III. osztályának 1911. június 19-én tartott ülésén akadémiai székfoglaló értekezéseként is erdészeti növényföldrajzi témát választott, melyet »Az északi szélesség hatása a fafajok természetes elterjedésének magassági határai Magyarországon« címmel Fekete betegeskedése miatt Mágócsy-Dietz Sándor olvasott fel.

A szinte egész Európára kiterjedő megfigyelésekben résztvevő országok közül Magyarország elsőként végzett az anyaggyűjtéssel, s ez valóságos alapja volt annak a szándéknak, hogy az Erdészeti Kísérleti Állomások Nemzetközi Szövetségének VII. kongresszusán – amelyet hazánkban 1914. szeptember 7–17-én szándékoztak megtartani – a kész művet bemutathassák. A magyar nyelvű kiadás⁶⁰⁴ 1913-ban, a német nyelvű kiadás⁶⁰⁵ 1914-ben hagyta el a sajtót, de a világháború kitörése miatt a kongresszust bizonytalan időre elhalasztották,⁶⁰⁶ így a művet visszatartották. Egy évvel később keserűen számolt be az Erdészeti Kísérletek, hogy a kongresszusra megíratott 19 magyar nyelvű munka mellett „ugyancsak a kongresszus kiadványaihoz tartozik még a Fekete–Blattny-féle növényföldrajzi munka német kiadása is, amely a kongresszuson lett volna átadva a nyilvánosságnak, éppúgy Vadas Jenő »Az akácfa monográfiája« című könyvének német kiadása.”⁶⁰⁷ 1916-ban elhunyt Fekete Lajos, az ügy kezdeményezője és mindvégig lelkes irányítója, és az erdészeti szakközönség csak nekrológiájából⁶⁰⁸ értesülhetett a nagyszabású vállalkozás befejezéséről, míg a szerzőpáros könyve csak 1917 végén lett elérhető a nyilvánosság számára. Az Erdészeti Kísérletek pedig lakonikusan zárta a mintegy két évtizedes kutatómunkát: „A növényföldrajzi megfigyelések – amelyeknek eddig gyűjtött anyaga egyébiránt teljesen fel van már dolgozva – Fekete Lajos halálával egyelőre véget ért.”⁶⁰⁹

A Természettudományi Társulat Növénytani Szakosztályának 1918. május 8-án tartott ülésén Tuzson János egyetemi tanár méltatta a művet,⁶¹⁰ aki kegyelettel emlékezett meg az időközben elhunyt Fekete Lajosról. A botanikusok részéről ismertetés jelent még meg Dégen Árpádtól,⁶¹¹ aki számos adattal szolgált az összeállításához, Rapaics Raymundtól⁶¹² és Jávorka Sándortól⁶¹³ is. A külföld csak két rövid híradás keretében szerezhette tudomást a német nyelvű változat megjelenéséről az Österreichische Botanische Zeitschrift 1918. évi július 1-én, illetve a Verhandlungen der zoologisch-botanischen Gesellschaft 1919. január 31-én megjelent füzetéből, amely ismertetések⁶¹⁴ sajnos alig keltették fel a figyelmet. Az erdészeti szakközönségnek pedig maga Blattny Tibor mutatta be a művet az Erdészeti Lapok hasábjain.⁶¹⁵ Ennek kezdő fejezeteiben nemcsak az előzményekről, hanem elhunyt szerzőtársáról, egykori mesteréről is meleg hangon szólt. „Két évtizeddel ezelőtt egy tudós és lelkes szakemberünket – hogy egy nemzetközi értekezlet határozataihoz csatlakozzunk – azzal bízták meg, hogy oly munkához kezdjen, melynek fontosságát és szükségességét akkor még nem látták be szakkörünk s úgy vélték, hogy egy halom kimutatás sablonos kitérésével és statisztikai összevonásával éppen eleget teszünk kötelességünknek. Csakhogy az a férfiú, kire e kivitelt bízták, ezzel nem érte be, mert belátta, hogy tudományos rákészültség és pénz nélkül nem alkothat oly művet, mely a tudomány színvonalán állhatna. Nem elégedett meg tehát egy tudományos kutatásra váró kérdés bürokratikus elintézésének megbízhatatlan eredményeivel, hanem küzdött, kért, proponált mindaddig, míg illetékes helyen érvelésének helyt nem adtak, a munka sikerében a bizalmat föl nem ébresztette. Néhány év el is múlt addig és sokan azt hitték, hogy befejezett a munka, pedig még a kezdet nehézségeivel küzdött.”

»Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén I–II.« második kötetének belíve (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

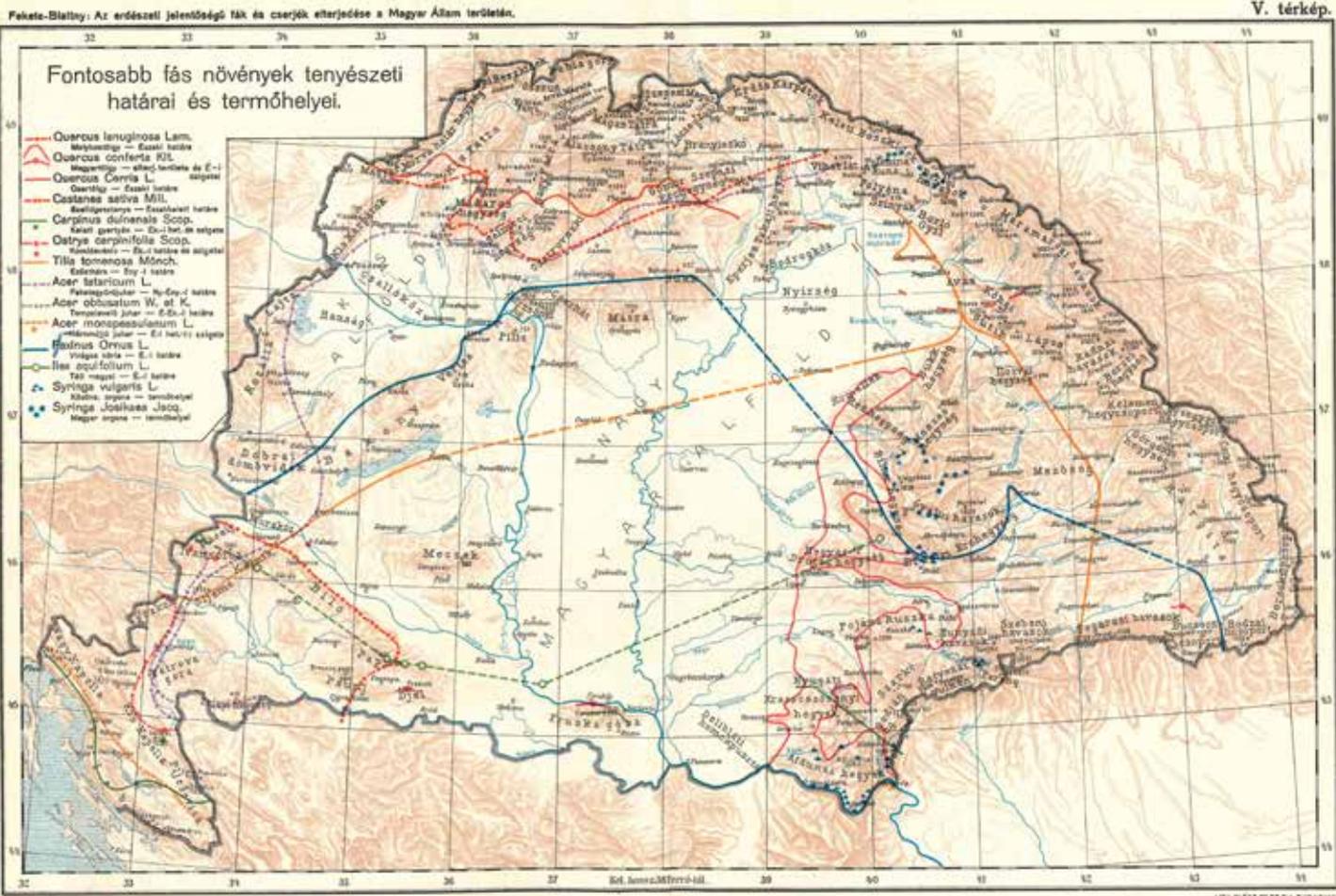
»Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén I–II.« második kötetének térképlapjai
(Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Bár röviddel az erdészeti kísérleti állomások nemzetközi szövetségének Bécsben megtartott gyűlése után, mely a növényföldrajzi megfigyelések tervét megpendítette, 1897-ben napvilágot láttak már az idevágó intézkedések, az erdészeti növényföldrajzi megfigyelések rendszeresebb adatgyűjtő munkája az előbb említett okok folytán tulajdonképpen csak 1900-ban vette kezdetét Fekete Lajos vezetésével.

Kormányunk jóvoltából ettől az időtől kezdve annyi pénz és eszköz állott rendelkezésre, amennyire a kitűzött cél érdekében szükség volt. Így lett lehetséges, hogy tetet ölthetett Fekete Lajos régi ábrándja a hazánk területén előforduló fontosabb fajok magassági elterjedésének, a tenyészeti határok helyzetére befolyással bíró tényezőknél és okoknál fűrkészéséről, melyekből majd következtetést lehet vonni a felső erdőhatárok helyzetére s ingadozásaira természetes és mesterséges tényezők hatása folytán, figyelembe lehet venni a kitétség, talaj, szomszédság, hegytömegek befolyását és több más, ezekkel összefüggő növényföldrajzi kérdést sok-sok adat gyűjtésével megvilágítani, magyarázni lehet.

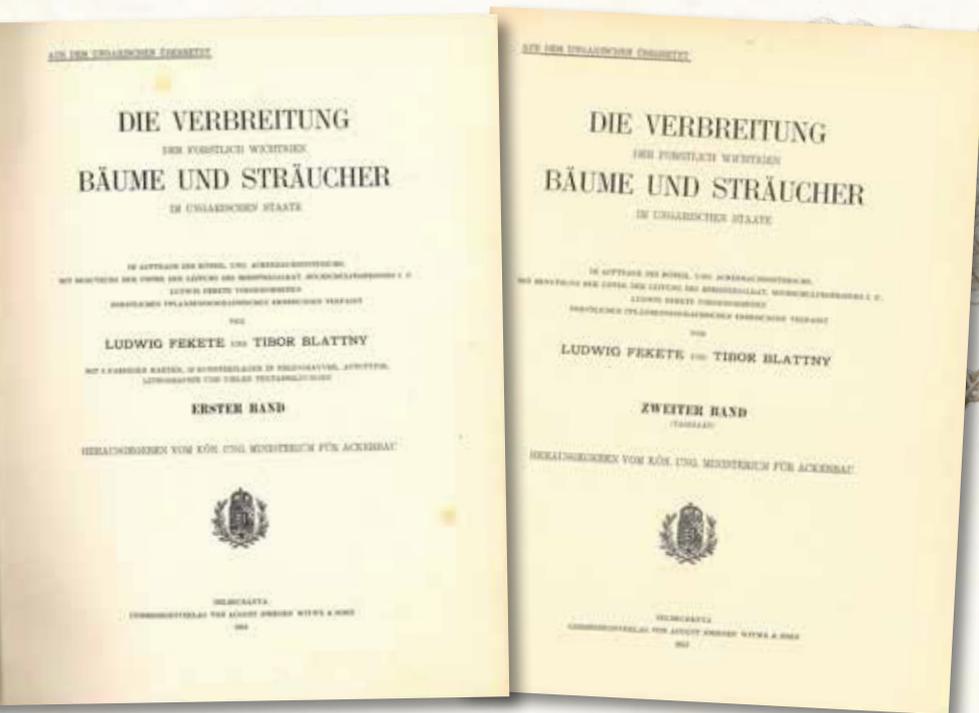
Hiszen Fekete Lajosnak nem az 1897. évi bécsi kísérletiügyi kongresszus adta meg az első impulzust a növényföldrajzi megfigyelésekre. A terv sokkal régebben megszületett benne, csak tetet nem ölthetett.

Ha a sors nem kérlelhetetlen, úgy neki kellene most beszámolni e nagy munka eredményéről. Elmondhatná most, hogy sok küzdelem árán érte el egyik legkedvesebb eszméje megvalósulását; az a terv, melyet még 1876-ban papírra vetett, csak most, tehát 40 év lepergése után valósulhatott meg. Fekete Lajos ezt a napot nem érthette meg, de mégis a befejezett munka tudatával hunyta le szemét.

Hogy most én reám, mint Fekete Lajosnak 10 éven át hű segítőjára hárul kollégáink egész serege segítségével összehordott növényföldrajzi vizsgálatok eredményeinek ismertetése, hogy ennek kapcsán maga a vaskos kétkötetes mű «Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a magyar állam területén» is a nyilvánosság elé kerüljön, – feledhetetlen mesterem emlékénel nem mehetek tova anélkül, hogy az elismerés palmaágát meg ne hajtsam hervadhatatlan érdemei előtt. Hogy kije volt az erdészetnek Fekete Lajos, mit köszönhet az erdészet Fekete Lajosnak, azt a legtöbb kolléga tudja és érzi; nem is czélom most, hogy munkálkodását méltassam, – bár életében gyakran helytelen nézőpontból ítélték ezt meg. Én, aki sok évet töltöttem vele közös munkálkodásban, aki előtt zárkózottsága fölengedett s jobban bele tudtam tekinteni lelkébe és gondolatkörébe, más szemmel is nézem a legkülönbözőbb téren kifejtett buzgalmát. Fáradhatatlan munkakedve, kitűnő memóriája és önbizalma, nyugodt ítélőképessége, számtalan kicsi-nagy problémán örökösen töprengő s megoldást kereső szelleme képessé tették őt arra, hogy ott tegye magát hasznossá, ahol azt a szükség megkövetelte. Minden gondolata az előrejutás, az erdészeti tudományok átültetése, terjesztése, népszerűsítése volt. Nem volt a természettudományok oly ága, mely őt, utolsó életéveiben is, ne érdekelt volna.

»Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén I–II.« német nyelvű kiadása első és második kötetének címlapja (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Növényföldrajzi irányú tervezeterei tartoztak azonban legkedvesebb foglalkozásai közé már tanári pályája legelején is. Az év legnagyobb részén tanári s írói tevékenysége lefoglalták minden idejét, de alig akadt vakáció, amiből 1–2 hetet ne szakított volna kedvenc témájának.”⁶¹⁶

A földművelésügyi miniszter még 1912. június 22-én kelt 45.057/II/A-2 számú rendeletében intézkedett, hogy a tovább kutatóknak és a részletek után érdeklődőknek az észlelőlapok tömege, a feldolgozás munkálatának okmányai, az eredmények összeállítása és a térképek bármikor rendelkezésre álljanak. Minderre és az irattár megőrzésére a selmecbányai M. kir. Központi Kísérleti Állomást kötelezte a minisztérium. Maga Blattny Tibor is reménykedett a folytatásban, melyről így vallott: „A munka hiányait, hézagait pótolni kell, erre szükség van; [...] vállalom a folytatólagos kiegészítés, pótlás, helyreigazítás munkáját [...] mert ez a mű csak le van zárva, de befejezve még nincs.”⁶¹⁷

A pótlás, kiegészítés Blattny Tibor részéről elmaradt. Egyrészt azért, mert a földművelésügyi miniszter 1917 januárjában ideiglenes szolgálattételre beosztotta a m. kir. központi erdészeti kísérleti állomáshoz, majd még ugyanazon év áprilisában főerdőmérnöki minőségben átsorozta a magyarországi kincstári erdők kezelésének szolgálati ágazatához, s ideiglenesen megbízta a Selmecbányai m. kir. erdőgondnokság teendőinek ellátásával.⁶¹⁸ Blattny Tibor a trianoni békeszerződés után Csehszlovákiában lelt otthonra, a gondosan kötegelt-leltározott kéziratot pedig a XX. század második felében átszállították Sopronba. Meglehetősen sajátos és itt nem részletezhető (emberi gondatlanságtól sem mentes) okok miatt anyagai megsemmisültek. S a sors kegyetlen csapása, hogy az eredetileg 57 faj elterjedési adatainak megállapítását célul kitűző vállalkozás, amely a mű befejezésekor 159 fa- és cserjefajra duzzadt, a nagy háború szomorú kimenetelének következtében sajnos már nem szolgálhatta azt a területet, melynek erdészei, botanikusai, élükön Fekete Lajossal és Blattny Tiborral azon fáradoztak, hogy az erdészeti növényföldrajzi ismereteket az erdőgazdálkodás szolgálatába állítsák.

A könyv korszakos, nemzetközi összehasonlításban is párját ritkító voltát mi sem jellemzi jobban, mint hogy az utókor időtől-időre megemlékezik⁶¹⁹ az erdészeti tudományok eddigi legnagyobb, felülmúlhatatlan vállalkozásáról.

AZ ERDÉSZETI NÖVÉNYFÖLDRAJZI TÉRKÉPEZÉS SORÁN KELETKEZETT SZAKMUNKÁK

- BLATTNY TIBOR: A magyar Alföld befásítása érdekében. – Erdészeti Lapok 1909. 48. évf. 11. füzet 582–588. o.
- BLATTNY TIBOR: A selmecbányai diófákról. – Erdészeti Kísérletek 1909. 10. évf. 113–118. o.
- BLATTNY TIBOR: A bükk növényföldrajzi méltatása, különös tekintettel az Északkeleti Kárpátokra. – Erdészeti Kísérletek 1910. 12. évf. 1–45. o.
- BLATTNY TIBOR: A *Syringa Josikaea* Jacq. elterjedéséhez. – Botanikai Közlemények 1910. 9. évf. 3. füzet 65., 163. o.
- BLATTNY TIBOR: Adatok a molyhos tölgy (*Quercus lanuginosa* Lam.) elterjedéséhez. – Botanikai Közlemények 1910. 9. évf. 4–5. füzet 65., 240–241. o.
- BLATTNY TIBOR: Részletek a jegenyefenyő (*Abies pectinata* DC) magyarországi elterjedésének méltatásához. – Erdészeti Lapok 1910. 49. évf. 11. füzet 447–467. o.
- BLATTNY TIBOR: Tiszafa a Délkeleti Határkárpátokban. – Erdészeti Lapok 1910. 49. évf. 22. füzet 866–868. o.
- BLATTNY TIBOR: A szelídgesztenye elterjedési és természeti viszonyai a Magyar Állam területén. – Erdészeti Kísérletek 1911. 13. évf. 1–49. o.
- BLATTNY TIBOR: Az erdei fatenyészet határai Magyarországon. – Erdészeti Lapok 1911. 50. évf. 4. füzet 267–287. o.
- BLATTNY TIBOR: Horizontale und vertikale Verteilung der Rotbuche in Ungarn. – Centralblatt für das gesammte Forstwesen 1911. 37. évf. 209–221. o.
- BLATTNY TIBOR: A jegenyefenyő erdőgazdasági jelentősége növényföldrajzi szempontból. – Erdészeti Lapok 1912. 51. évf. 3. füzet 147–160. o.
- BLATTNY TIBOR: A vörösfenyő őstermőhelyei a Szebeni Havasokban. – Erdészeti Kísérletek 1912. 14. évf. 101–103. o.
- BLATTNY TIBOR: A vörösfenyő őstermőhelyei a Szebeni Havasokban. – Magyar Botanikai Lapok 1912. 11. évf. 305–308. o.
- BLATTNY TIBOR: Megjegyzések Pax F.: „Grundzüge der Pflanzenverbreitung in den Karpathen (1. és 2. kötet) című munkájához. – Botanikai Közlemények 1912. 11. évf. 5–6. füzet 185–193. o.
- BLATTNY TIBOR: A havasi fenyőről. – Az Erdő 1913. 7. évf. 293–294. o.
- BLATTNY TIBOR: A vörösfenyő (*Larix decidua* Mill.) elterjedése Magyarországon. – Erdészeti Kísérletek 1913. 15. évf. 34–43. o.
- BLATTNY TIBOR: Adatok az ezüsthárs (*Tilia tomentosa* Mönch.) északi határának megállapításához. – Botanikai Közlemények 1913. 12. évf. 4. füzet 165–166. o.
- BLATTNY TIBOR: Az erdőtáj átalakulásairól. – Erdészeti Lapok 1913. 52. évf. 21. füzet 907–922. o.
- BLATTNY TIBOR: Újabb adatok a *Syringa Josikaea* Jacq. fil. elterjedéséhez. – Botanikai Közlemények 1913. 12. évf. 1. füzet 12–14. o.
- BLATTNY TIBOR: Az ismertebb fák hazai elterjedéséről. – Az Erdő 1914. 8. évf. 73–75. o.
- BLATTNY TIBOR: Levélváltás Dégen Árpáddal „Az erdei fatenyészet határai Magyarországon” ügyében. – Magyar Botanikai Lapok 1912. 11. évf. 340–346. o.

- FEKETE LAJOS – BLATTNY TIBOR: Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén. [Mutatvány az erdészeti növényföldrajzi megfigyelések felhasználásával összeállított, jelenleg sajtó lévő s 1914-ben megjelenő munkából.] – Erdészeti Lapok 1913. 52. évf. 16. füzet 701–720. o., 17. füzet 743–758. o.
- FEKETE LAJOS – BLATTNY TIBOR: Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén I-II. A M. Kir. Földművelésügyi Minister megbízásából, Fekete Lajos ministeri tanácsos, nyugalmazott főiskolai tanár vezetése alatt végzett erdészeti növényföldrajzi megfigyelések adatainak felhasználásával. A M. Kir. Földművelésügyi Minister kiadványa. – Joerges Ágost özvegye és fia könyvnyomdája, Selmechánya, 1913, Első kötet: 793 o. + 18 műmelléklet + számos szövegközi kép; Második kötet (Táblázatok): 150 o. + 5 térkép.
- FEKETE, LUDWIG – BLATTNY, TIBOR: Die Verbreitung der forstlich wichtigen Bäume und Sträucher im Ungarischen Staate I-II. Im Auftrage des Königl. Ung. Ackerbauministeriums, mit Benutzung der unter der Leitung des Ministerialrat, Hochschulprofessors I. P. Ludwig Fekete vorgenommenen forstlichen Pflanzengeographischen Erhebungen verfasst. Herausgegeben vom Kön. Ung. Ministerium für Ackerbau. – Commissionsverlag von August Joerges' Witwe & Sohn, Selmechánya, 1914, Erster Band: 845 S. + 18 Kunstbeilagen in Heliogravure, Autotypie, Lithographie und viele Textabbildungen; Zweiter Band (Tabellen): 150 S. + 5 Karten.
- FEKETE LAJOS: Az északi szélesség hatása a fajok természetes elterjedésének magassági hatáira Magyarországon. (Székközlő értekezés. A M. T. Akadémia III. osztályának 1911. június 19.-én tartott üléséből.) – MTA Matematikai és Természettudományi Értesítő 1911. 29. évf. 976–982. o.
- FEKETE LAJOS: A kitettség hatása az erdészeti jelentőségű fa- és cserjefajok tenyészetére a Magyar Állam területén. (Tanulmány.) – Erdészeti Kísérletek 1912. 14. évf. 1–2. füzet 1–10. o.
- FEKETE LAJOS: Az északi szélesség hatása a fajok természetes elterjedésének magassági hatáira Magyarországon. [A MTA székközlő értekezés rövidített változata.] – Erdészeti Lapok 1912. 51. évf. 5. füzet 206–211. o.
- FEKETE ZOLTÁN: Növényföldrajzi megfigyelések a Közép-Tátrából. – Erdészeti Kísérletek 1902. 4. évf. 55–66. o.
- FEKETE ZOLTÁN: Növényföldrajzi megfigyelések a Magas Tátrában. – Erdészeti Kísérletek 1904. 6. évf. 1–16. o.
- FEKETE ZOLTÁN: Növényföldrajzi megfigyelések a Magas Tátrában. – Erdészeti Lapok 1905. 46. évf. 2. füzet 161–172. o.

A kutatási eredményeknek már akkor is volt némi természetvédelmi vonatkozása: „Blattny Tibor közöl végül újabb adatokat a növényföldrajzi kutatás köréből és pedig a veresfenyőnek oly termőhelyeiről, amelyek eddig az irodalomban ismertetve nem voltak. A Kárpátok déli határláncolatának Czód és Lotru völgyeiben vannak ezek az állományok, illetőleg csoportok, amelyeket az ott folyamatban levő nagyszabású kihalással kapcsolatban a kivágás veszedelme fenyegetett. A növényföldrajzi munkák vezetőjének, Fekete Lajos ministeri tanácsos úrnak javaslatára közbelépett a földművelésügyi minisztérium, hogy ezek a rendkívül érdekes facsoportok természeti emlékképpen fenn maradjanak. A terület tulajdonosa, a szász egyetem ennek következtében kivonta ezeket a csoportokat a kihalás alól és bekerítve „Tilos” jelzéssel látta el azokat, úgy hogy fennmaradásuk remélhetőleg biztosítva van.”⁶²⁰

II. Népszerűsítő könyvek

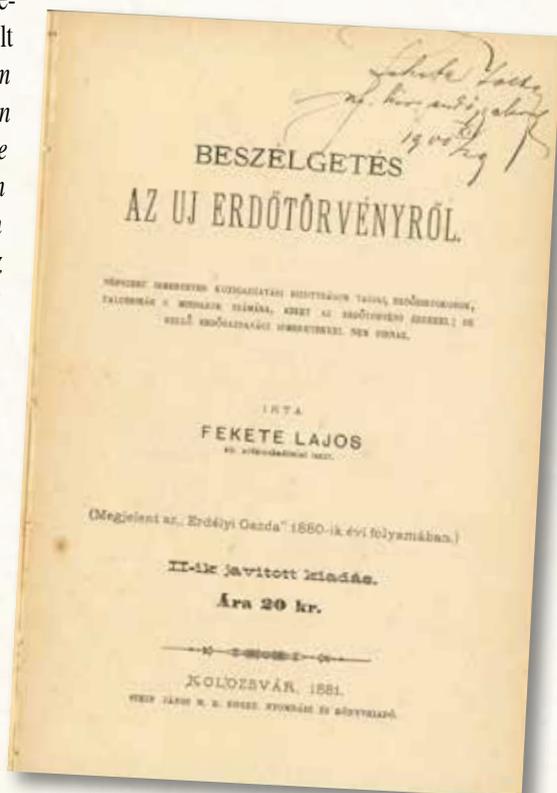
Beszélgetés az új erdőtörvényről

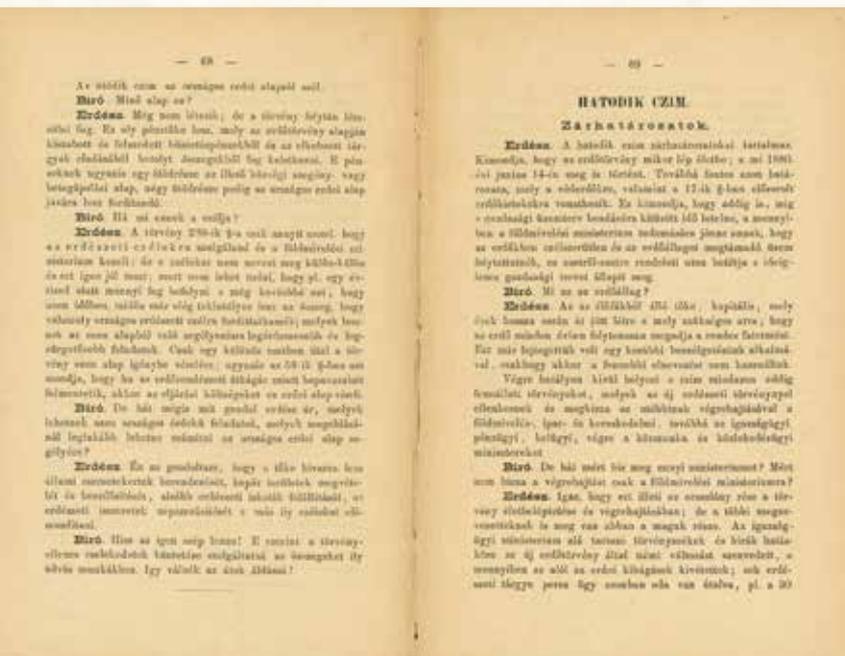
Az 1879. évi első erdőtörvény jelentős fordulópont volt a hazai erdők fenntartása ügyében. A törvény hatályba lépése alkalmával a képviselőház szükségét látta annak, hogy azt magyarázatokkal lássák el és népszerűvé tegyék mindazon körökben, akik részére a törvényt megalkották, s akiket az legjobban érinthet. A Földművelési Minisztérium – a képviselőház ezen határozata nyomán – pályázatot írt ki, amely azonban nem vezetett célra. Érdekes sajátossága a törvénynek, hogy Divald Adolf és Wagner Károly az első javaslatukat nem az Országos Erdészeti Egyesületen, hanem az Országos Magyar Gazdasági Egyesületen keresztül nyújtották be. Vélhetően ennek tudható be, hogy az Erdélyi Gazdasági Egyesület is magáénak érezte a kezdeményezést, s folyóiratuk, az Erdélyi Gazda szerkesztője, Gamauf Vilmos 1879 tavaszán felkérte Fekete Lajost, hogy lapjukban megismertető-népszerűsítő módon mutassa be az új erdőtörvényt. A kívánt stílus nem állt messze a felkért szakembertől, aki a párbeszédes megjelenítés mellett döntött.⁶²¹ Érdekesség, hogy e sorozat írói álnév [-e.-s.] alatt jelent meg, amelynek pontos okát nem tudjuk. Az első résznél a lábjegyzetben mindössze ennyi utalást találunk a szerzőre vonatkozóan: „Elsőrendű szakember tollából közöljük az új erdőtörvény népszerű ismertetését és azt érdeklődő t. olvasóinknak kiváló figyelmébe ajánljuk.”⁶²²

Fekete az idealizált párbeszédes megjelenítés keretében feltételezte, hogy a falusi bíró, aki az értelmesebb parasztemberek közé tartozik, hallott már az erdőtörvényről, s érdeklődik is iránta. Bekopogtat tehát a helybeli erdészhez és felvilágosítást kér azon paragrafusok esetében, amelyeket nem ért. Az erdész, ki szakja érdekét szívén viseli, készséggel szolgál a kívánt felvilágosításokkal, s miután attól jó eredményt remél, nem elégszik meg az egyszerű magyarázatokkal, hanem fejezetről-fejezetre végigmegy az egész erdőtörvényen, kiemelve a lényegesebb paragrafusokat, s megadja a kellő részletességű felvilágosítást, amely az avatatlanokat megszemélyesítő bíró számára is könnyen felfoghatóvá teszi azokat. A célt és a stílust jól érzékeltetik a záró sorok: „Erdész: Evvel befejeztem volna feladatomat kedves bíró uram. Kérem, hogy hatáskörében minden erejéből s óhajtom, hogy legjobb sikerrel működjék közre ezen üdvös törvény foganatosításában. / Bíró: Én pedig igen szépen köszönöm, hogy oly buzgón törekedett engem az erdészeti ügyekben felvilágosítani, s ha erdész úrnak nem, de legalább szakjának, az erdészeti ügyének előmozdításával kívánom csekély erőm szerint meghálálni fáradozását. Istent pedig kérem, hogy adjon testet azon igének, mely az erdőtörvényben ki van mondva és áldja meg hazánk erdőügyét!”

Az Erdélyi Gazdasági Egyesület igazgató-választmánya, az ügy fontosságára való tekintettel, engedélyezte a külön füzetben⁶²³ való megjelentetést, amely először 1880-ban látott napvilágot.

»Beszélgetés az új erdőtörvényről« című könyv második, javított kiadásának címlapja Fekete Zoltán tulajdonosi bejegyzésével (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Belvék a »Beszélgetés az új erdőtvényről« című könyv második, javított kiadásából (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Ezt a füzetet a szerző kálnoki Bedő Albert m. kir. főerdőtanácsosnak, a Pénzügyminisztérium Erdészeti Osztálya főnökének ajánlotta tisztelete és barátsága jeléül. Egy évvel később, más nyomdában készült el e könyvecske javított változata.⁶²⁴ Ismertetést Illés Nándor, Fekete Lajos egykori tanártársa, elismert erdész szakíró készített a műről, amely alapvetően dicsérő hangnemben íródott: „Az erdészeti író feladata csak a magának szerző. A megoldás sikerülneken nevezhető, s részünkről csak ajánlhatjuk azon közönségnek, melynek számára készült; sőt szakközönségünk is nem egy felvilágosító magyarázatot fog találni benne. A csekély ár, elterjedésének csak előnyére szolgálhat, és óhajthatóan tartjuk, hogy szakközönségünk, kivált a kisbirtokosok, községi elöljárók és körjegyzőknek ajánlja.”⁶²⁵

Néptanítók, községi elöljárók és kisbirtokosok számára

A Magyarországon előforduló főbb fanemek csemetéinek termesztése és ültetése

Az Országos Erdészeti Egyesület a Deák Ferencz Alapítványából a kezdetekben tankönyvek, illetve szakkönyvek megírását támogatta. 1887-ben az igazgató-választmány elé viszont olyan javaslatot terjesztettek, amely a felkarolandó művek esetében bővítést eredményezett: „E [...] kérdés megválasztásánál figyelemmel az április 7-iki ülésen e tárgyban lefolyt eszmecsere, jónak láttuk némileg eltérni az eddig követett iránytól, a menyinyben nem oly szakmunka megírását javasoljuk, a mely kizárólag a szakemberekkel rendelkező nagyobb erdőbirtokosok s általában a magasabb képzettséggel bíró osztályok céljaira szolgálna, hanem oly ismeretterjesztő irodalmi terméket vagyunk bátrak a tisztelt igazgató választmányának javaslatba hozni, mely kizárólag a népet, nevezetesen a községi elöljáróságokat, népiskolákat, munkavezetőket és kisgazdákat lesz hivatva az erdőgazdaság egyik fontos teendőjének teljesítésénél útmutatással ellátni. Mint általában tudva van, a községek és kisbirtokosoknál az erdőgazdaság legfontosabb művelete az erdőtelepítés, főleg azért, halad olyan lassan előre, azért van annyi nehézséggel összekötve, mert az ültetéshez szükséges csemetekészlethez nem mindig juthatnak hozzá a közelben, maguk pedig a csemeteneveléshez nem értenek. – Ezért részünkről igen kívánatosnak tartanók, ha a tisztelt igazgató választmány ezúttal a Deák Ferencz alapítvány 1888-ik évi kamatait egy oly egyszerű népies nyelven írt utasítással kis munka megírására tűzné ki, melynek feladata lenne a községi elöljárókkal, néptanítókkal, munkavezetőkkel és kis gazdákkal a csemetenevelés teendőit, kezdve a maggyűjtéstől és a talaj

megművelésétől egész az erdőbe való kiültetésig, minden tudományos magyarázatások nélkül, a nép észjárásához alkalmazott egyszerű és lehetőségig vonzó előadással alaposan megismertetni. E munkának ki kellene terjedni minden hazánkban előforduló főbb fanemre és figyelemmel kellene lenni minden eltérésre, mely az egyes fanemek csemetéinek nevelésénél a változó éghajlati viszonyok, fekvés és talajviszonyok szerint tekintetbe veendő. E pályamunka díja 50 aranyban volna megállapítandó oly kikötéssel, hogy a jutalmazott munka kiadási joga az országos erdészeti egyesület tulajdonát fogja képezni. A pályázat határidejéül 1888. évi szept. 1-e volna kitűzhető.”⁶²⁶ Az igazgató-választmány bizottságot küldött ki a fenti javaslat megtárgyalására, amelynek jelentését az teljes mértékben a magáévá tette, s azt változatlanul terjesztette az 1887. évi közgyűlés elé. A döntést gróf Tisza Lajos elnök az alábbiakban sommázza: „Mert a tankönyvek kiadása tekintetében ma már csakugyan meglehetősen előrehaladtunk, ennél fogva helyesen járunk el, ha működésünket kiterjesztjük arra is, hogy az erdőgazdaságnak elemeit a néppel is igyekezzünk megismertetni.”⁶²⁷ A határidő – kisebb vita⁶²⁸ után – a javasolt időpont lett, amelynek halaszthatatlanságát Horváth Sándor titkár a következőképpen indokolta: „A községekben az erdősítési munkálatok már nagyobbára megindultak s kezdenek nagyobb mérvet öltetni. Ha tehát útmutatást akarunk nekik adni a tervezett munkában a csemete-nevelésre nézve, akkor ezt késedelem nélkül kell tenni. A határidő azért tűzött ki tehát szeptember elsejére, hogy a pályamunka még a jövő év végén kiadható legyen.”⁶²⁹ A pályázati felhívás szövege az Erdészeti Lapok októberi számában jelent meg, s megjegyzendő, hogy e pályázat mellett egy másik is kiírásra került, amelyben ugyanazok a fanemek (tölgy, akác, szelídgesztenye, kőris, juhar, éger, lucfenyő, jegenyefenyő, erdeifenyő, vörösfenyő, feketefenyő) csemetéinek nevelésével kapcsolatos ismereteket kellett összegyűjteni, s 1888. február utolsó napjáiig megküldeni. Ez utóbbi kisebb tanulmányokat az Erdészeti Lapokban szándékoztak megjelentetni, amelyek segítséget jelenthettek az összefoglaló munka megírásához.⁶³⁰ A könyv alakban megjelentetendő műre kiírt pályázatra három jeligés pályamunka érkezett be határidőre, amelyek a következők voltak: „Szeget szeggel”, „Segíts magadon s az isten is megsegít” és „Csemete nevelés”. A bírálóbizottságba felkérték Fekete Lajost is, de ő azt nem fogadta el, így az elnökség részéről helyette Szécsi Zsigmond m. kir. erdőtanácsost hívták meg. A bizottság további tagjai (Kallina Károly, Hoffmann Sándor és Horváth Sándor) szintén kiváló gyakorlati szakemberek voltak. Szécsi Zsigmond a bírálóbizottság ülésén akadályoztatása miatt nem tudott személyesen megjelenni, így véleményét írásban küldte el. Az ő nézete szerint a pályázati feltételeknek csak a „Szeget szeggel” jeligéjű pályamunka felelt meg, „mely vonzó és a nép észjárásához alkalmazkodó előadásával s a gyakorlatban legjobbnak bizonyult eljárási módok rövidre szabott ismertetésével leginkább megfelel azon kör igényeinek, melynek szánva van. Előnye e munkának nézete szerint az is, hogy minden fanemet külön, önállóan tárgyal, úgy hogy az olvasó, bármelyiknél kezdheti az olvasást, mindent megtalál, a mi szükséges.”⁶³¹

»A Magyarországon előforduló főbb fanemek csemetéinek termesztése és ültetése« című könyv címlapja (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Mutatványoldal »A Magyarországon előforduló főbb fajok csemetéinek természete és ültetése« című könyvből (Fekete Lajos és családja hagyatéka)

Ezzel szemben a bizottság további tagjai az 1888. december 7-én tartott összejövetelükön elismerték ugyan, hogy a pályázat szözszerinti értelemben vett feltételeinek a „Szeget szeggel” jeligéjű pályamunka a legjobban megfelelő, de egyszersmind azt is egész határozottan kijelentették, hogy a tulajdonképpeni cél, a csemetenevelés módjainak ismertetése szempontjából a másik két munka részletesebben kidolgozott tartalmával jobban megfelel. „Míg ugyanis a „Szeget szeggel” jeligéjű valóban népies és jó ízű előadásával inkább az eszmét megkedveltető buzdító iratnak tekinthető, addig a másik kettő a tulajdonképpeni célra, a csemetenevelésnél szükséges tenni és tudnivalók minden részletének kimerítő és alapos megismertetésére törekszik. És ez célt különösen a „Csemetenevelés” jeligéjű munka teljesen el is éri. E munka nézetünk szerint a három közül a legjobb és legsikertelenebb önálló becses bíró munka, mely a külföldi irodalom hasonló termékeivel bátran kiállja a versenyt s e mellett megvan az az előnye, hogy szigorúan a hazai viszonyok szempontjából van megírva, adatai a hazai erdőgazdaság köréből vannak merítve s ezek mindvégig biztos tapasztalatokra támaszkodnak. Nyelve is, habár nem népies, mégis könnyen megérthető, előadása pedig olyan, hogy az erdészeti szakkal nem foglalkozók, a kisbirtokosok, értelmesebb erdőőrök stb. is haszonnal fogathatják s mégis tartalma kielégítheti a szakemberek igényeit is.”⁶³² Az igazgató-választmány abba a kellemes helyzetbe került, hogy nemcsak a pályadíjat ítéltette oda az egyik munkának, hanem emellett egy másikat is oly kitüntetésben részesíthetett, melynek erkölcsi értéke méltán felér a jutalom odaítélésével. A közgyűlés döntése értelmében e két munka kiadása azonban nem egyforma feltételek mellett történhetett

meg, mert a „Szeget szeggel” jeligéjű a pályázati feltételek értelmében az egyesület tulajdonát képezte, míg a „Csemetenevelés” jeligéjű csak a szerző beleegyezésével, s azon feltétellel volt kiadható, hogy az egyesület kiadásainak megtérülése után a megmaradó készlet a szerzőt fogja illetni. A „Szeget szeggel” jeligéjű, jutalmazott munka⁶³³ szerzője Fekete Lajos volt, így az 50 darab aranyat a Deák Ferencz Alapítványból neki utalták ki,⁶³⁴ míg a „Csemetenevelés” jeligéjű⁶³⁵ Tomcsányi Gusztáv lett.⁶³⁶ Az igazgató-választmány véleménye szerint a „Szeget szeggel” jeligéjű jutalmazott pályamunka, mint igen sikerült népszerű alkotás, tulajdonképpeni célját csak akkor éri el, ha az minél szélesebb körben terjesztik, ezért úgy határoztak, hogy e munkát nagyobb számban kinyomatva, a magyar ajkú községeknek a törvényhatóságok útján ingyen kívánják megküldeni, s az egyesület tagjainak is ingyen fogják az Erdészeti Lapok mellékleteként rendelkezésére bocsátani. Ezért utasították az egyesület titkárát, hogy amennyiben a költségek a 600 forintot jelentékenyen túl nem haladnák, ezt a munkát egyelőre 5 000 példányban nyomtassák ki.⁶³⁷ Mivel a bírálóbizottság észrevételeinek figyelembevételével átdolgozott kézirat kiadási költsége időközben megemelkedett, ezért az igazgató-választmány a későbbiekben úgy döntött, hogy Fekete Lajos munkáját 4 000 példányban, Tomcsányi művét pedig 1 500 példányban nyomattatja ki.⁶³⁸

Tomcsányi Gusztáv könyve hamarabb hagyta el a nyomdát, mint Fekete Lajosé, ugyanis utóbbi a sajtó alá rendezés közben nyolc ívnyi terjedelemre nőtte ki magát, ezért a kiadási költsége is többé került, mint amennyit az igazgató-választmány korábban engedélyezett. A különbözetet azonban megszavazták.⁶³⁹ Tomcsányi Gusztáv egyébként könyve előszavában keserédesen fogalmazott: „A pályadíjat ugyan művem nem nyerhette el, mert az elsőség dicsőségét a könnyű nyelvezet, népszerű és vonzó előadás feltételei miatt – oly mesterrel állván szemben, a minőnek Fekete Lajos

tisztelt barátomat ismerjük az erdészeti irodalom terén – másnak kellett átengednem. [...] Az ítélet, mely munkám felett kimondattott így a helyett, hogy levert volna felemelt s én mindenestre megnyugvással lépek vele szaktársaim elé.”⁶⁴⁰

Az igazgató-választmány 1889. április 27-én tartott ülésén azt a határozatot hozta, hogy a Fekete-féle kötetet az egyesület tagjai az Erdészeti Lapok augusztusi-szeptemberi kettős füzetéhez mellékelve kapják. A mű nem várt technikai nehézségek folytán azonban az csak október elején hagyta el a nyomdát.⁶⁴¹ Az egyesületi tagokon (1 605 példány) kívül minden gazdasági egyesületnek térítésmentesen juttattak egy-egy példányt, s az igazgató-választmány elrendelte, hogy a fölös készletből a törvényhatóságok útján minél előbb juttassák el azok kezébe, akiknek a művet szánták (2 100 példány). Ez utóbbi szétosztására azt az iránymutatást adták, hogy a törvényhatóságok között a példányszámot abban az arányban kell megosztani, amilyen arányban működési területükön az erdővel, illetve erdősíntendő területekkel bír, magyar nyelvet beszélő községek előfordulnak. Az egyesület magának visszatartott 295 példányt, 50 példányt pedig az erdélyi közművelődési egyesületnek küldtek meg.⁶⁴²

Miben is rejlik a Fekete-féle »A Magyarországon előforduló főbb fanemek csemetéinek termesztése és ültetése« című könyv úttörő jelentősége és későbbi szerepe? Először is a nyelvezetében, amely stílust Fekete Lajos itt honosította meg először, s amely aztán az ilyen jellegű művek írásánál nem hagyta cserben. A mű közvetlensége már az előszóban megmutatkozik.

Kedves olvasó!

Mikor e kis könyvet a kezedbe veszed, gondoldj arra az öreg emberre, aki azt esténként neked megírta. Szívesen társalkodom én veled mindannyiszor pár perczet, ahányszor hozzám folyamodol; meg is adom e könyvecskében a feleletet minden okos kérdésedre, amennyiben tőlem kitelik. De arra kérlek, hogy csak akkor vedd azt elő, mikor bőven van időd, és csak azt olvasd el belőle, amire kíváncsi vagy; mert különben megunna. Az étel is csak akkor esik jól, mikor az ember éhes, s ha jóllaktál vele, hadd félbe. Hogy hol kapod meg benne amit keressz, azt megmutatja az itt következő tartalomjegyzék és a könyvecske végén lévő tárgymutató.

A szerző.

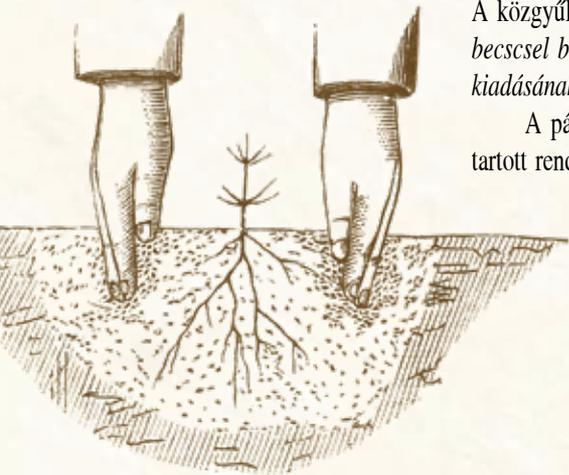
Másodsorban kiváló ötletnek bizonyult a párbeszédes stílusban történő ismeretátadás. A beszélgetőpartnerek egyike mindig szakember (pl. főerdész, erdész, erdőfelügyelő, erdőőr, vagy éppen maga közvetlenül a szerző), míg a másik a szakismeretek hiányával küszködő, de arra éhes, a falusi lakosság szemében tekintéllyel bíró fél (pl. falubíró, falusi esküdt, tanító, pap, földbirtokos, erdőbirtokos). Harmadsorban a nyelvezet emelendő ki, amely szakszavakat használ ugyan, de könnyen érthető mindenki számára. Nem mellékes az sem, hogy a könyv jól illusztrált, számos fametszet nemcsak ékesíti, hanem fontos ismereteket is közvetít, s végül a kötet végén található gyakorlatias táblázatokat kell kiemelnünk. Közel másfél évszázad távlatából is kijelenthetjük, hogy újabb remekmű került ki Fekete Lajos kezei közül, amely megszületéséhez természetesen a következő bírálók is hozzájárultak. Ez az a munka, amely elindított egy olyan sorozatot, amelyre méltán lehet büszke az erdész szakma, s amely hatása a szigorúan vett tudományos műveken jóval túlmutat és talán a legjobban fémjelzi írója didaktikai érzékét.

Az erdei vetésről és ültetésről

Az Országos Erdészeti Egyesület 1890. évi közgyűlésen Horváth Sándor titkár beszámolójában részletesen foglalkozott a Deák Ferenc Alapítvány kamataiból felhasznált összeggel. Felemlítette továbbá, hogy a kamatból származó összegek „a csemetenevelést tárgyaló népszerű munkák díjazására fordított 85 drb. arany kivételével mind nagyobb, rendszeres kézi- és tankönyvek megírására fordítottak, úgy, hogy szakirodalmunknak hézagai ebben az irányban mondhatni teljesen pótolva vannak már, holott a kiserdőbirtokosoknak, községeknek stb., szóval a népnek a Fekete Lajos által írt „Az erdei facsemeték termesztése és ültetése” című sikerült népies munkán kívül egyebet eddig nem nyújtottunk. Indokolt volna tehát, hogy irodalmunkat most már ily népies munkákkal is lehetőségig gyarapítsuk. Ilyen munkák lehetnének például a nép szükségletét tekintve a következők: [...] egy lehető rövidre összefoglalt kis munka az erdei vetésről és ültetésről, könnyen megérthető, világos nyelven és abban a modorban megírva, mint Feketének a csemete-nevelésről szóló fentebb említett kis munkája.” A „kis munka” általános tetszésnek örvendett mind szakmai, mind egyéb körökben, stílusa, nyelvezte alkalmas volt arra, hogy a szakmai berkekben nem jártas emberekkel a csemetenevelés főbb fortélyait megtanítsa. Nem véletlen hát, hogy az Országos Erdészeti Egyesület vezetősége is lelkesnek mutatkozott ezen a téren, s a második könyv tervezetén túl további kötetek megírását is szorgalmazta. A titkár előterjesztése így folytatódik: „Ehez csatlakozhatnék azután egy másik, hasonló nyelven és szellemben írt népies munka az erdő ápolásáról és hasznosításáról a letarolás idejéig, könnyen megérthető gyakorlati útmutatást adva a népnek a fiatal erdők tisztogatására, később okszerű gyérítésére, a kiszedett anyag helyes értékesítésére s a hol helyén van és megengedhető, a mérsékelt erdei legeltetés gyakorlására nézve; szem előtt tartva természetesen nemcsak a gondos erdőültetésből származó egyenlő korú s szabályos állapotban levő erdőket, hanem a szabálytalan állapotban levő megrongált, elegyes korú és vegyes fanemű erdőket is. Végül befejezhetné ezen sorozatot, mely a Fekete csemete neveléséről szóló, már elkészült munkáját is beleszámítva, négy külön füzetben volna hivatva a népet az erdőtelepítés és erdőkezelés tenni és tudnivalóival megismertetni, egy kis munka a vágás alá kerülő erdők okszerű kihasználásáról, tanácsot adva a népnek egyfelől arra nézve, hogy mikor kell az erdőt levágni, s miként lehet a vágások fakészletét a különféle minőségű erdőkben legjobban értékesíteni s másfelől arra nézve is, hogy miként kell a kihasználást eszközölni, hogy a letarolt terület, abban az esetben, ha az természetes úton is felújulhat, költség és fáradság nélkül ismét beerdősüljön. Ez a népnek szánt erdészeti ismerettár tehát, ezen utolsó munkában megint visszatérne az erdő telepítésre, a mennyiben a természetes erdőfelújítás leírásával, a vetésről és ültetésről szóló részt természetesen kiegészítené.” Az igazgató válaszmány a javaslatot magáévá tette, azt lelkesen támogatta, s a pályázati feltételek kiírásánál külön hangsúlyt fektetett arra, hogy ezen munkák megírásánál a kis erdőbirtokosokat kell szem előtt tartani, s azokat olyan szellemben kell megírni, mint amilyen Fekete Lajos többször említett népszerű munkája. A benyújtás határidejére mind a három munkánál 1892. január 1. kitűzését javasolták a közgyűlésnek, a pályadíjat pedig egyenként 40 aranyban javasolták megállapítani.⁶⁴³

A közgyűlési előterjesztésben külön kiemelésre került, hogy „a pályadíj csak abszolút becses bíró munkának adatik ki. A [...] jutalmazásra érdemesnek ítélt pályamunkák kiadásának és terjesztésének jogát az egyesület magának tartja fenn.”⁶⁴⁴

A pályázat eredményeket az Országos Erdészeti Egyesület 1892. március 22-én tartott rendes válaszmányi ülésén ismertették. Az első témára, az erdei vetésről és ültetésről szóló népszerű anyag összeállítására két munka érkezett a következő címmel és jeligével: 1. Utasítások az erdővetésre és ültetésre hazánk különféle termőhelyein. Jelige: „Ki mint vet, úgy arat”; 2. Az erdei vetésről és ültetésről. Jelige: „Vessünk, ültessünk, gyarapítsuk erdeinket”.

A 2. és 3. pályakérdésre viszont nem jelentkezett versenyző. Formai tekintetben egyik pályaművet sem kifogásolták, ezért az igazgató-választmány a két pályamunka bírálására Tomcsányi Gyula elnökle alatt Havas József és Benkő Rezső egyesületi tagokat kérte fel azzal a kitéttel, hogy az egyesület titkára a bizottság munkájában – akár csak a korábbi pályázatok bírálatánál – jogosult részt venni.⁶⁴⁵

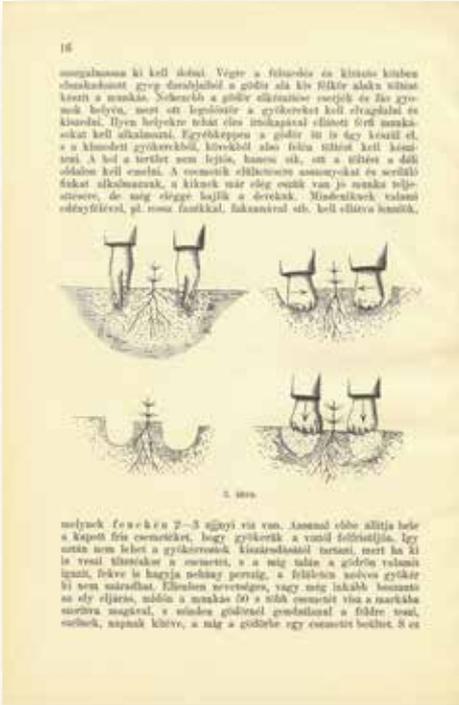
A kiküldött bírálóbizottság 1892. július 8-án készült el a bírálatokkal, amiket az Országos Erdészeti Egyesület 1892. évi október 5-én tartott rendes választmányi ülésén Tomcsányi Gyula erdőtanácsos, a bizottság elnöke terjesztett elő. A „Vessünk, ültessünk, gyarapítsuk erdeinket” jeligéjű pályázatot annak rövidege, számos szakmai hiányossága miatt elutasításra javasolták, s kiemelték, hogy e mű nem lenne méltó folytatása a mintául szabott Fekete-féle »A Magyarországon előforduló főbb fanemek csemetéinek termesztése és ültetése« című munkának. A másik pályázati anyagot szintén nagyon részletes bírálat alá fogták, nagyon sok kisebb szakmai megjegyzéssel éltek, de végső sommázatuk így szól: „Mindezeknél fogva összefoglalva véleményünket javaslatunk oda terjed, hogy a »Ki mint vet, úgy arat« jeligéjű műnek, mely jó magyarsággal, népiesen van megírva, gondosan van kidolgozva, a felhozott példákak érthetően és tanulságosan fejt meg és minden tekintetben hézagpótló műnek mondható, a kitűzött jutalom kiadható azzal a kikötéssel, hogy szerző az általunk szükségesnek mondott helyreigazításokat és pótlásokat a műnek sajtó alá rendezése alkalmával megtegye.”⁶⁴⁶ Az igazgató-választmány az előterjesztett jelentést tudomásul véve, a bizottság javaslatát olyan kijelentéssel fogadta el, hogy a „Ki mint vet, úgy arat” jeligéjű pályamunka szerzőjének a pályázati feltételekben kikötött 40 arany pályadíj csak akkor adható ki, ha a szerző a bírálóbizottság által szükségesnek jelzett módosításokat megteszi. Mivel a jutalomra érdemesnek talált munka jeligés levélkéje az addigi gyakorlathoz képest úgyis csak a decemberben tartandó közgyűlésen került felbontásra, s addig a kívánt módosítások megtételére elég idő állt rendelkezésre. A pályamunka szerzőjét a szükséges javítások elvégzésére az Erdészeti Lapok októberi száma útján hívták fel.⁶⁴⁷

Az Országos Erdészeti Egyesület 1892. december 11-én tartott rendes választmányi ülésén a titkár jelentette, hogy a „Ki mint vet, úgy arat” jeligéjű pályamunka szerzője az Erdészeti Lapokban közzétett nyílt felhívásra kéziratát visszavette és a bírálatnak megfelelően azt átdolgozta, a módosított kéziratot pedig a bírálóbizottság – melynek a munka ismét átadásra került – teljesen megfelelőnek találta azt. Az igazgató-választmány ezt tudomásul véve, a 40 arany pályadíjat e pályamunkának ítélte oda, s egyszersmind elrendelte, hogy a pályázat ezen eredményének bejelentése alkalmával a jutalmazott munka 5 000 példányban történő kinyomatásáról és a magyarajkú községek, népiskolák és iskolatanítók között való kiosztásáról a közgyűléshez előterjesztést tegyenek. Egyúttal kimondta a választmány, hogy a nép számára tervezett erdészeti ismerettár még hátralévő két füzetének megírására az első ízben eredmény nélkül maradt pályázatok – 1893. évi december 31-éig terjedő határidővel – újból kerüljenek kiírásra.⁶⁴⁸

Az igazgató-választmány által hozott döntéseket az Országos Erdészeti Egyesület 1892. december 18-án, Budapesten tartott rendes közgyűlése hangos helyesléssel elfogadta, s a jeligés borítékot felbontották. Különösebb meglepetést nem okozhatott, hogy a nyertes pályamunka szerzője ezúttal is Fekete Lajos volt, amit a közgyűlés éljenzéssel nyugtázott. Ezután viszont Feilitzsch Arthur báró fontos előterjesztést tett:

»Az erdei vetésről és ültetésről« című könyv címlapja Fekete Zoltán okl. erdész tulajdonosi bejegyzésével (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Mutatványoldal »Az erdei vetésről és ültetésről« című könyvből (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

„T. Közgyűlés! Mint méltóztatnak tudni, a most megjutalmazott munka egy, több füzetben tervezett népszerű munka egyik részét képezi. Midőn e ciklusnak első részére hirdetett pályázat eredménye egy korábbi közgyűlésen kihirdetett, a pályamunka szerzőjeként akkor is Fekete Lajos tanár úr neve tűnt ki a jelígés levélből. Ugyan ő lett most a második pályadíj nyertese is. Én tehát azt hiszem, legcélszerűbb lesz, ha a pályázat mellőzésével a hátra levő részek megírásával is Fekete Lajos urat bízunk meg. Mert azt más úgy elkészíteni, mint az első két rész szerzője el fogja készíteni, valószínűleg senki sem lesz képes. Sőt talán helyes volna a pályadíjat is bizonyos összeggel felemelni. Mindenesetre indítványozom, hogy a harmadik és negyedik rész megírásával pályázat nélkül Fekete Lajos tanár úr bízassák meg.”⁶⁴⁹ E javaslatot a közgyűlés hangos helyesléssel vette tudomásul, a közgyűlést levezető gróf Tisza Lajos elnök pedig határozatilag kimondta, hogy a 3. és 4. rész megírásával Fekete Lajos selmeci akadémiai tanárt bízzák meg ugyanazon tiszteletdíj fejében, mint amely annak idején pályadíjúl kiíratott. Azt is kimondták, hogy a kéziratokat bírálóbizottság elé kell majd terjeszteni, s a tiszteletdíj akkor lesz kiutalványozható, ha a munka teljesen elkészült, s az igazgató-választmány kedvező értelemben határozott.⁶⁵⁰

Fekete Lajos – a két első füzet szerzője – a közgyűléstől nyert megbízást köszönettel fogadta, s kijelentette, hogy a hátralevő két füzetet a közgyűlés által megállapított feltételek mellett készséggel meg fogja írni. Ezen nyilatkozatától függetlenül azonban azt a kérést terjesztette elő – az 1893. február 5-én tartott rendes választmányi ülésen – az igazgató-választmány elé, hogy

amennyiben méltányossági szempontokból lehetségesnek találják, ezen népies munkák második kiadásának jogát neki, mint szerzőnek, engedjék át. Az igazgató-választmány Fekete Lajos kérelmét a titkárnak oly utasítással adta ki, hogy az egyesület itt szóba jövő érdekeinek figyelembevételével a jövő ülések valamelyikén indokolt előterjesztést tegyen.⁶⁵¹

Visszatérve a sorozat második részét képező »Az erdei vetésről és ültetésről« című kéziraatra, az Országos Erdészeti Egyesület 1893. április 23-án tartott ülésén – amelyen Fekete Lajos is részt vett – a titkár felhatalmazást kért, hogy a kinyomtatás ügyében intézkedhessen, s ezen célból 460 forint kiutalását kérte. Az igazgató-választmány azzal a kitételrel adott engedélyt, hogy a munkát a csemesenevelésről szóló, első népszerű kiadványhoz hasonló kiállításban kell elkészíteni.⁶⁵²

1893 nyarának végén a 72 oldal terjedelmű, 14 fametszetet tartalmazó könyv⁶⁵³ elhagyta a nyomdát. Már az előszóban egyértelmű útmutatást kapunk a könyv tagolására: „Kezdve a Kárpátok henyefenyő földje magaslataival, végezve az alföldi zombékos lápokkal, tőlünk kitelhetőleg fölvetjük e munka keretébe hazánk összes tipikus termőhelyi viszonyait, minden egyes esetben felsorolva azokat a fanemeket és a telepítés ama módjait, melyek mostani viszonyaink között kisbirtokosoknál, községeknél, s általában azoknál, kiknek e munka szánva van, tekintetbe jöhetnek és ajánlhatóak.”⁶⁵⁴ Fekete Lajos hat fejezetre bontotta művét, aki egy már nyugállományba vonult szakember képében összehívja régi ismerőseit, s rögtönzött ismertetést tart nekik. Az érdeklődők az ország valamennyi magassági régiójából érkeznek, így ennek megfelelően Tátrai, Fenyőfalvi, Bükszádi, Gyertyánosi, Kún és Ligeti nevű emberek halmozzák el őt kérdéseikkel. A hat régió erdősítési problémáit sorra veszik, s közben a már megszokott kérdezz-felelek módon, a már megszokott egyszerű stílusban világítanak rá a sarkalatos pontokra.

Az 5 000 példányban kinyomtatott könyvből 2 067 példányt az Erdészeti Lapokhoz csatolva valamennyi egyesületi tagnak és előfizetőnek díjtalanul küldtek el, 20 példányt a szerző kapott, 3 példányt pedig az egyesület könyvtárában helyeztek el. A korábban kitűzött célnak megfelelően a maradék készletből 60 darabot gazdasági egyleteknek, 200 darabot közművelődési egyleteknek juttattak el, 2 400 példányt pedig a magyar nyelvet beszélő községi elöljáróságok, néptanítók és népkönyvtárak között osztottak ki abban az arányban, amelyben Fekete Lajosnak a facseteték természetéről írt hasonló célú, a sorozat első részét képviselő népies munkáját is szétküldték. A maradék 250 példányt az egyesület tartotta meg, s az azt megszerezni óhajtóknak darabonként 1 forintért árusította.⁶⁵⁵

Az Országos Erdészeti Egyesület 1893. december 17-én tartott rendes közgyűlésén Horváth Sándor titkár beterjesztette Fekete Lajos azon – az igazgató-választmány által támogatott – kérelmét, miszerint a népszerű erdészeti ismerettár második kiadásának jogát maga a szerző kapja meg, tekintettel a csekély honoráriumra. A második kiadás jogát az egyesület Fekete Lajos m. kir. erdőtanácsosra, mint szerzőre ruházta át, elvárta azonban a szerzőtől, illetve jogutódaitól, hogy az ezen jog alapján kiadandó füzetek árát annak idejében a lehető legolcsóbban szabják majd meg.⁶⁵⁶

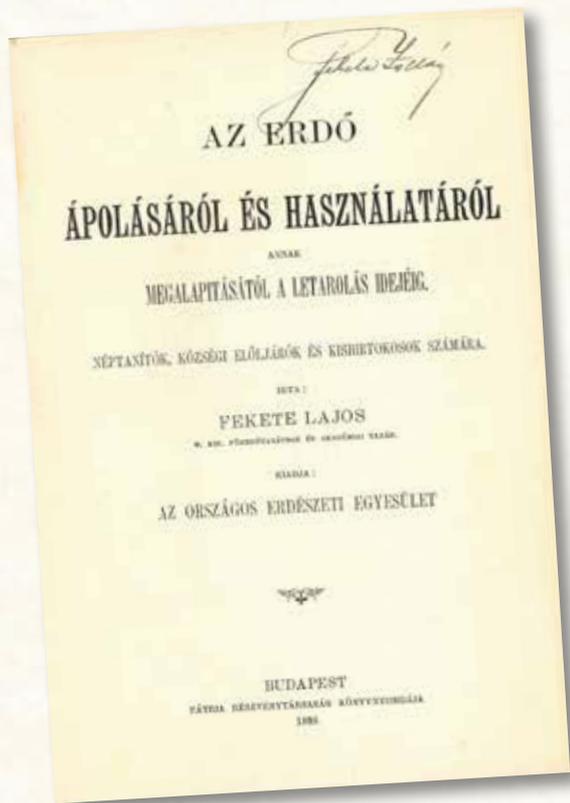

Az erdő ápolásáról és használatáról, annak megalapításától a letarolás idejéig

Az Országos Erdészeti Egyesület 1894. január 28-án tartott rendes választmányi ülésének Fekete Lajos sajnálattal jelentette, hogy a népszerű erdészeti ismerettár hátra levő két füzetével – melyek megírására 1893. december 31-i határidővel megbízást nyert – nem készülhetett el. Remélte azonban, hogy az egyik füzetet három hónap alatt beterjesztheti. Egyúttal hálás köszönetét fejezte ki az egyesületnek azért, hogy a népszerű ismerettár második kiadásának jogát rá, mint szerzőre át ruházta. Az egyesület részéről a bejelentést tudomásul vették.⁶⁵⁷

Az 1894. október 20-án tartott ülésen – amelyen Fekete Lajos személyesen vett részt – a titkár bejelentette, hogy a népszerű erdészeti ismerettár harmadik füzetének kéziratát, a szerző ígéretéhez híven, bírálatra beterjesztette. Ugyanakkor sajnálattal jelezte, hogy a negyedik füzetel csak egy év múlva készülhet el. Az igazgató-választmány a negyedik füzet megírására az egy évi időhaladékat megadta, a beterjesztett harmadik füzet kéziratát pedig megbírálás végett Almásy Andor, Tomcsányi Gusztáv és Kallina Károly választmányi tagoknak adta ki azzal a kérelemmel, hogy jelentésüket a munka felől lehetőleg az az évi közgyűlés előtt terjesszék be.⁶⁵⁸

A bírálóbizottság időre elkészült a jelentéssel, de Kallina Károly és Tomcsányi Gusztáv együttesen, míg Almásy Andor különállóan fogalmazta meg véleményét. Tették ezt azért, mert a kézirat stílusára vonatkozóan eltérő álláspontot fogalmaztak meg. A bírálópáros szerint „szerző ezen művének megírásánál a pályázati feltételek kívánalmaihoz képest arra törekedett, hogy az erdészeti ismereteknek ezt a részét oly módon írja meg, hogy azt a mi szakunktól távolállók könnyen megértsék, s nevezetesen az olyanok, a kik foglalkozásuknál, hivatásuknál fogva az erdők kezelésébe többé-kevésbé befolyjni kénytelenek, s a szakértők tanácsát nem mindenkor vehetik igénybe, ú. m. a községi elöljárók, néptanítók és kisbirtokosok. Ezen feladatát a szerző épen úgy, mint a népszerű nyelven írt többi munkájánál, nemcsak teljesen megoldotta, hanem vonzó előadásával elérte azt is, hogy ezen művét örömmel fogja elolvasni nemcsak az, a ki a dióhéjba szorított ismeretekre valóban reá szorul, hanem a szakember is, a ki csak a kedélyes beszélgetések és levelekben fog keresni mulattató szórakozást, s mégis azzal fogja letenni a füzetet, hogy nem hiábavaló munkát végzett, mert a szórakoztatás mellett szerző sok oly dolgot elevenített fel emlékezetében, a mit éppen a szakembernek feledni egy pillanatra sem szabad.”⁶⁵⁹ A különvélemény ezzel szemben így érvelt:

»Az erdő ápolásáról és használatáról, annak megalapításától a letarolás idejéig« című könyv címlapja Fekete Zoltán tulajdonosi bejegyzésével (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

alárendeltek erdei hasznvételek közé utólagosan az alomszedést is felvegye. Ezt a használatot ugyanis a szerző, mint az erdőre nézve feltétlenül és minden körülmények között káros hasznvételt, melyre a népnek nem tanácsos felhívni a figyelmét, szándékosan kihagyta művéből. Az alomszedés azonban fájdalom már nem ismeretlen erdei használat hazánkban, sok vidéken kiterjedt mértékben gyakorolják, még pedig a viszonyok kényszerűsége folytán egyenes hatósági engedély alapján. Az egyszerű elhallgatással tehát ma már nem lehetne elérni azt a célt, melyet a szerző szem előtt tartott. Az igazgató-választmány ennél fogva helyesebbnek találta, hogy a nép lehetőségig felvilágosítottassék e használat káros voltáról; arra az esetre pedig, ha azt a viszonyok kényszerítő befolyása alatt még is alkalmaznia kellene, helyes útmutatással láttassék el arra nézve, hogy az alomszedést mily módon és mily korlátok között gyakorolhatja nagyobb kár nélkül.⁶⁶²

Az Országos Erdészeti Egyesület 1895. május 2-án tartott választmányi ülésén döntött a kézirat kiadásáról, s arra 500 forintot irányzott elő, majd a titkár szeptemberi jelentésében annak a reményének is hangot adott, hogy a vállalkozás negyedik füzetének kézírata is hamarosan elkészül. A harmadik füzet költsége várhatóan a 650 forintot nem haladta meg, ugyanakkor a negyedik füzet kiadására szánt összeget a közelgő közgyűléssel kívánták elfogadtatni.⁶⁶³ A december 12-én, gróf Tisza Lajos elnök lakásán megtartott rendes választmányi ülésén jelentette be a titkár, hogy a harmadik füzet⁶⁶⁴ elhagyta a nyomdát, s az egyesületi tagoknak és az Erdészeti Lapok előfizetőinek egy-egy ingyenes példányt megküldtek.⁶⁶⁵

E kiadvány sajátossága abban rejlik, hogy a meglehetősen hosszú bevezetésben a szerző részletesen bemutatja a különböző erdőalakokat, a fák táplálkozási viszonyait, fénykeresését és árnyéktűrését, s összefoglalja a különböző haszonvételeket is. Az erdők neveléséről és ápolásáról szóló második fejezetben pedig már megtaláljuk a „darwini létért való küzdelem” kifejtését is.

De ez alatt a hosszú idő alatt a szomszédos fák gyökereikkel a talajtáplálékért, lombzatukkal világosságért, élet-halál harcot folytatnak egymással. A melyik kezdettől fogva jobb viszonyok közt volt, tán valamivel hamarabb keletkezett a magból, vagy jobb földbe volt ültetve vagy vetve, vagy pedig több volt benne az életerő, bogarak, gombabetegségek nem kínozták, vagy száz más kedvező véletlen következtében jobban felkapott a szomszédainál, az folytonosan előnyben marad s kiterjesztve ágait azok felett, elnyomja őket, elrabolja tőlük a világosságot, s így annál inkább biztosítja magának a további légbeli táplálkozást. Ennek folytán gyökerei is jobban fejlődnek, a szomszéd fák gyökerei közé toladnak s a földi táplálék jó részét is elveszik azoktól. Midőn így győzve, ágai egy távolabbi, hasonlóan győztes társának ágaival érintkeznek, a köztük lévő gyengébb, visszamaradott fácskák sorsa el van döntve: azok rövidebb vagy hosszabb sínlődés után a halál áldozatai lesznek. S most a győztes egyedek közt új küzdelem indul meg, mely ismét és ismét az erősebbik győzelmével végződik.

Részlet »Az erdő ápolásáról és használatáról, annak megalapításától a letarolás idejéig«
című műből (46–47. o.)

Az erdei mellékhaszonvételek címet viselő harmadik fejezetben az erdei fű használatáról, az erdei legeltetésről, a lombtarkarmány-nyerésről, a makkoltatásról, az alomszedésről, tehát a különböző erdőkielési formák egy részéről értekeznek a szerző, s igyekezik meggyőzni olvasóit ezek káros hatásáról. Úgyszintén ebben a szellemben íródott a negyedik fejezet is, amely az erdőtalaj ápolásának szükségességét bizonygatja. Magától értetődő, hogy e füzet stílusa is a már jól bevált párbeszédes formát követi.

Mutatványoldal »Az erdő ápolásáról és használatáról,
annak megalapításától a letarolás idejéig« című könyvből
(Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Az erdők berendezése
A vágásra érett erdő kihasználása
Az erdők felújítása kapcsolatban azok rendszeres kihasználásával

»Az erdők berendezése« című könyv címlapja Fekete Zoltán tanárségéd tulajdonosi bejegyzésével és a mű mutatónyomdala (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

Az Országos Erdészeti Egyesület által a magyar nemzet évezredes ünnepélye alkalmából 1896. augusztus 30–31-én, Budapestre összehívott és az egyesület rendes évi közgyűlésével együttesen megtartott országos erdészeti gyűlésen – amelyen Fekete Lajos személyesen is részt vett – Horváth Sándor titkár sajnálattal állapította meg, hogy a népszerű erdészeti ismerettár utolsó füzeté részint a szerző elfoglaltsága, részint nem kedvező egészségi állapota miatt még nem készült el. Különöbben nem lehetett mentés, de a további vállalások, Staudner (Sobó) Jenő Erdészeti építéstanának két kötetét, továbbá Belházy Emil Erdőrendezéstanának második kötetét hasonló okokra hivatkozva nem vehette még kézbe a szakközönség.⁶⁶⁶

Fekete Lajos 1897 februárjában végre elkészült a kézirat, amit a következő levél kíséretében terjesztett be, amelyből a késlekedés okára is részben fény derül.

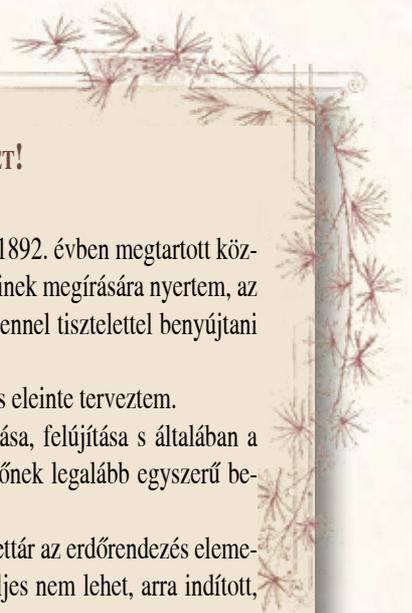
NAGYÉRDEMŰ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET!

Azon nagyrabecsült megbízatásnak, melyet az Orsz. Erd. Egyesülettől, az 1892. évben megtartott közgyűlés határozata alapján, a népszerű erdészeti ismerettár még hátralévő füzetének megírására nyertem, az ide mellékelt munkával teljesen megfelelővé, azt további intézkedés végett ezennel tisztelettel benyújtani van szerencsém.

A munka sokkal terjedelmesebb lett, mint azt megbízóim hitték s magam is eleinte terveztem.

Ennek legfőbb oka pedig az a tény, hogy az erdők rendszeres kihasználása, felújítása s általában a folytonosság kellékével felruházott, némileg rendszeres erdőgazdaság, az erdőnek legalább egyszerű berendezése nélkül és a főhasználatok szabályozása nélkül alig képzelhető.

Ez a tény, valamint az a meggyőződésem, hogy a népszerű erdészeti ismerettár az erdőrendezés elemeinek és a hozadékszabályozás legegyszerűbb módjainak ismertetése nélkül teljes nem lehet, arra indított, hogy ezt is felvegyem a munka keretébe.

Ezenkívül sokkal czélszerűbbnek láttam az erdőhasználatani részt a kiválóan a felújítással foglalkozótól elkülöníteni, mert különben nagyon sokféle anyagot kellett volna egy-egy fejezetbe összehalmoznom. E szerint a jelen munka második része tisztán erdőhasználatani dolgokkal foglalkozik.

A munka utolsó részében már egyesítettem az erdők felújítását az első és második részben tárgyalt ismeretek alkalmazásával; még pedig részint azon okból, hogy az erdőrendezés, erdőhasználat és felújítás összevágását, összeműködését, egymásba való kapcsolódását, konkrét esetekkel világosíthassam meg; részint pedig könnyebben tehettem ezt már azért is, hogy az erdőfelújítás egyes módjai, részletei, ú. m. a vetés és ültetés, az alátelepítés, a vágások kijavítása stb. már a megelőző, különösen az I. és II. füzetben tárgyalva voltak.

Igy tehát a most beküldött munka, egy közös bevezetés előre bocsátása után, három részre oszlik, ú. m. az erdőrendezési és erdőhasználati részre és az ezek alkalmazása mellett a felújítással foglalkozó részre, melybe még a közép- és száraló erdők berendezését is jónak láttam bele foglalni, minthogy ezen erdők lényegének és kezelésének megismertetését, leginkább azok használatának szabályozásával kapcsolatosan véltem legvilágosabban és legérthetőbben tárgyalhatni.

A most beküldött munka terjedelmére és beosztására való tekintettel bátorkodom a Nagyérdemű Országos Erdészeti Egyesületet azon kérdés eldöntésére felhívni, hogy vajjon nem volna-e helyesebb azt három külön füzetben kiadni?

Ez semmi nehézséggel sem járna, mert csupán a szövegben itt-ott tett hivatkozásokon kellene az illető változtatásokat megtenni, ami az első korrektúra alkalmával könnyen megtörténhetnék.

A három külön füzetre való elkülönítés már azért is előnyös volna, mert egy-egy kis füzettől olvasni nem szerető közönségünk sem idegenkednék úgy, mint egy 14 ívnyi könyvtől; aztán az olvasás is kényelmesebb volna.

Tekintve a munkának a kikötőtnél nagyobb terjedelmét és ez által belértékének emelkedését s azt a körülményt, hogy ily, az egész erdőgazdaság lényegét felkaroló, példákkal bőven megvilágított népszerű munka ez idő szerint egyetlen nemzeti irodalmában sincs, s hogy ennek kiadásával az Orsz. Erd. Egyesület a magyar erdőkedvelő közönséggel szemben igen nagy érdemeket szerez magának, tekintve végre azt a tényt, hogy a kítűzött díjjal tulajdonképen csak a munka megírásával, másolásával, többszörös javításával, az eredeti rajzok és ábrák elkészítésével stb. járó fizikai fáradság van jutalmazva; bátorkodom a pályadíj arányos felemelését kérni, a nélkül természetesen, hogy arra távolról is jogot formálnék.

Remélve, hogy a Nagyérdemű Országos Erdészeti Egyesület ismert méltányossága ez alkalommal is meg fog nyilatkozni, vagyok

Selmeczbányán, 1897. febr. 14.

A Nagyérdemű Országos Erdészeti Egyesületnek

kész szolgája
Fekete Lajos.

Forrás: Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 3. füzet 203–207. o.

»A vágásra érett erdő kihasználása« című könyv címlapja és mutatványoldala (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

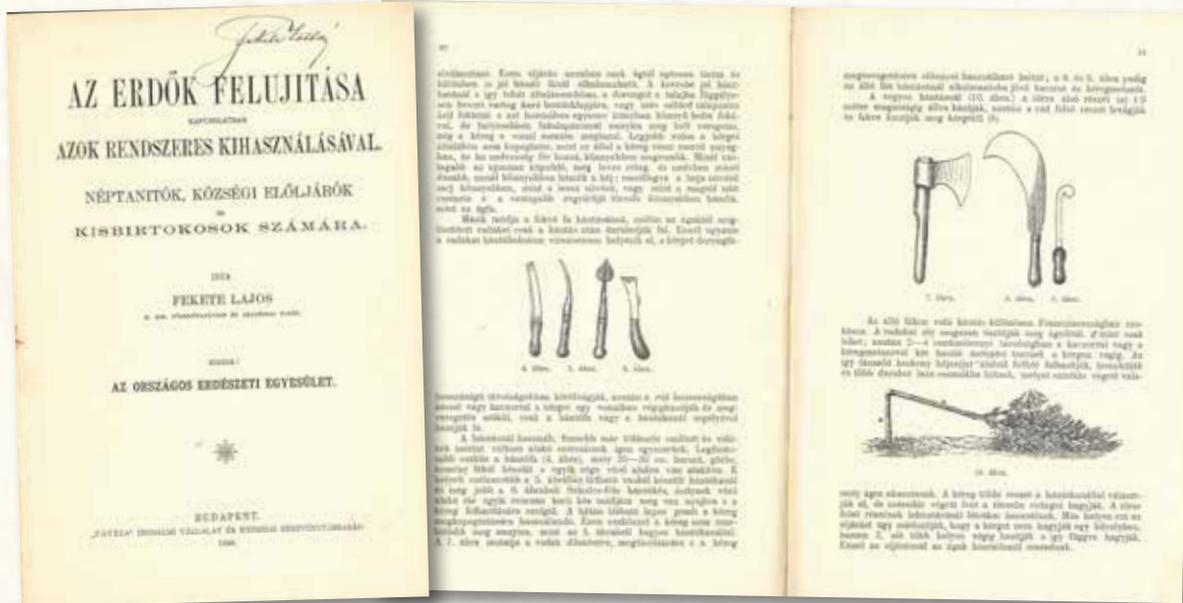
kében valónak tartjuk, mert az olvasó az egyes füzetekben sokkal könnyebben megtalálja, amire szüksége van, mintha azt egy vaskos kötetben lenne kénytelen keresni. De ezenkívül azért is célszerű lenne a 3 részre való felosztás, mert ez a vaskos kötet sehogy sem illenék a Népszerű erdészeti ismerettárnak már megjelent 3 vékony füzetéhez. Igaz ugyan, hogy a szétválasztás által az eredetileg 4 füzetre tervezett egész mű 6 füzetből fog állni, ez azonban, mint már említeni bátorokdunk, a műnek csak előnyére fog szolgálni, annak kezelését és használatát csak megkönnyíteni lesz hivatva. Ezért bátorokdunk javasolni, hogy szerző ezen kívánságát az alatt a feltétel alatt méltóztassék teljesíteni, hogy a 3 rész mindegyikéhez külön előszót írjon, a tartalomjegyzéket megfelelően szétválassza és a hivatkozásokat a szétválasztásnak megfelelően helyesbítse.”⁶⁶⁸ Az igazgató-választmány a bírálóbizottság jelentését örömmel vette tudomásul, elrendelte a kézirat három külön füzetben történő megjelentetését, s felkérte a szerzőt, hogy a szükséges módosításokat hajtsa végre. Ugyanakkor a bizottság azon kérését, hogy a szerző tiszteletdíját – tekintve a terjedelemre, a kéziratba fektetett sok munkára – emelje meg, elutasították, s a már korábban megállapított 40 arany kifizetését helyezték kilátásba.⁶⁶⁹

Az igazgató-választmány a kiadással járó költségek emelkedése miatt csak az első két füzet 5–5 ezer példányban való kinyomatását rendelte el, azzal, hogy a harmadik kinyomatására csak akkor fog felhatalmazást adni, ha a rendelkezésre álló költségvetési hitelből a felmerülő kiadások majd fedezhetőek lesznek.⁶⁷⁰ A Pátria nyomda gyorsan és megbízhatóan cselekedett, a három kinyomásra váró füzetből az első az 1898. évi májusi Erdészeti Lapok mellékleteként, a másodikat a júniusi lapszám mellékleteként tervezték szétküldeni, mi több, a harmadik füzet elkészítését is elvállalta úgy, hogy annak költségeit majd csak a következő évben kell kifizetni.⁶⁷¹ A kiosztás ugyan a tervezetthez képest késlekedett, ennek ellenére a harmadik füzetet az 1899-es év elején eljuttathattott az érintettekhez. Valamennyi füzet egyébként a szokásos 5–5 ezer példányban, s a megszokott elosztási módon került az érdeklődők kezeihez.⁶⁷²

A terveknek megfelelően a szerző a kéziratot három részre bontotta. Az első rész előszavában a sorozat akkori állása szerinti zárásaként összegezte véleményét és érzéseit: „Most már van tehát a magyar erdészetnek egy népszerű munkája, mely rövidre szabva mindent felkarol, a mi az erdészetben lényeges. Azt hiszem, hogy belőle nemcsak az er-

Az igazgató-választmány a beérkezett munkát megbírálás céljából ugyanannak a bizottságnak adta ki, amely a népszerű erdészeti ismerettár harmadik füzetének bírálatát is végezte. Együttal e bizottságot felkérte az egyesület, hogy véleményének beterjesztése alkalmával a munkának esetleg három füzetben történő kiadása felől is kimerítően nyilatkozzék. A szerzőnek erre vonatkozó javaslatát tehát az igazgató-választmány a bíráló bizottság véleményének beérkezéséig függőben tartotta.⁶⁶⁷

Az erdők kihasználása és felújítása címet viselő kéziratról a bírálóbizottság tagjai (Havas József, Kallina Károly, Tomcsányi Gusztáv) kedvező bírálatot adtak, amelynek lényege az alábbi soraikból egyértelműen kiviláglik. „Szerző azon kívánságát illetőleg, hogy ezen műve 3 külön füzetben adassék ki és pedig külön az erdőrendezési, külön az erdőhasználati és külön az erdőfelújítási rész, a magunk részéről nemcsak teljesíthetőnek, de egyszersmind a Népszerű erdészeti ismerettár érde-

»Az erdők felújítása kapcsolatban azok rendszeres kihasználásával« című könyv címlapja Fekete Zoltán tulajdonosi bejegyzésével és mutatványoldalak a műből (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

dészetben még avatatlanok tanulhatnak; hanem leírásai, példái, nagyszámú öszszerű (concret) képei lényegesen hozzá fognak járulni végzett, de még kevés tapasztalattal bíró ifjatságunk eszméinek tisztázásához, megérleléséhez. Azért e füzetek forgatását, olvasgatását nagyon ajánlom nekik saját hasznukra.”⁶⁷³

Sorrendben a negyedik füzet⁶⁷⁴ az erdőrendezési ismereteket tartalmazza a szokásos párbeszédés stílusban. E füzetből kiemelendő az első fejezet, amely az őserdő felépítését, szerkezetét és működését mutatja be úgy, hogy a szerző az erdő szellemével beszélget. A további fejezetekben a már jól ismert beszélgetőpartnerekkel folyik az eszmecsere. Az ötödik füzet⁶⁷⁵ némileg eltér a korábbiaktól, ugyanis a szerző az erdőhasználattal kapcsolatos ismereteket közvetlenül mondja el az érdeklődő embereknek, itt a párbeszédés stílus mellőzte. A hatodik füzet⁶⁷⁶ az erdők felújításával kapcsolatos ismereteket veszi sorra, ismét a jól bevált, társalgó stílust alkalmazva. A mondanivaló lényegét a szerző már az előszóban megfogalmazta: „Egyszóval, ha az erdőgazda aratott, vetnie (és ültetnie) is kell a jövő számára. Az erdőbirtkosnak azokból az ezresekéből, melyekkel erszényét megtöltötte, néhány tizest vissza kell adnia az erdőnek; el kell költenie annak okszerű felújítására.”⁶⁷⁷

Az Orsz. Erdészeti Egyesületnél továbbá megrendelhetők a következő népszerű nyelven írt művek, melyek, ha a t. megrendelők árukon kívül egyenkint 40 fill. postaköltséget is beküldenek, bérmentve kiülthetők:

- „Az erdei vetésről és ültetésről.”
  - „Az erdő ápolásáról és használatáról.”
  - „A vágásra érett erdő kihasználása.”
  - „Az erdők felújítása kapcsolatban azok rendszeres kihasználásával.”
  - „Az erdők berendezése.”
- Valamennyit Fekete Lajos írta. Egy egy füzet ára 2 K.

A „Néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára” írott könyvek hirdetése az Erdészeti Lapokban

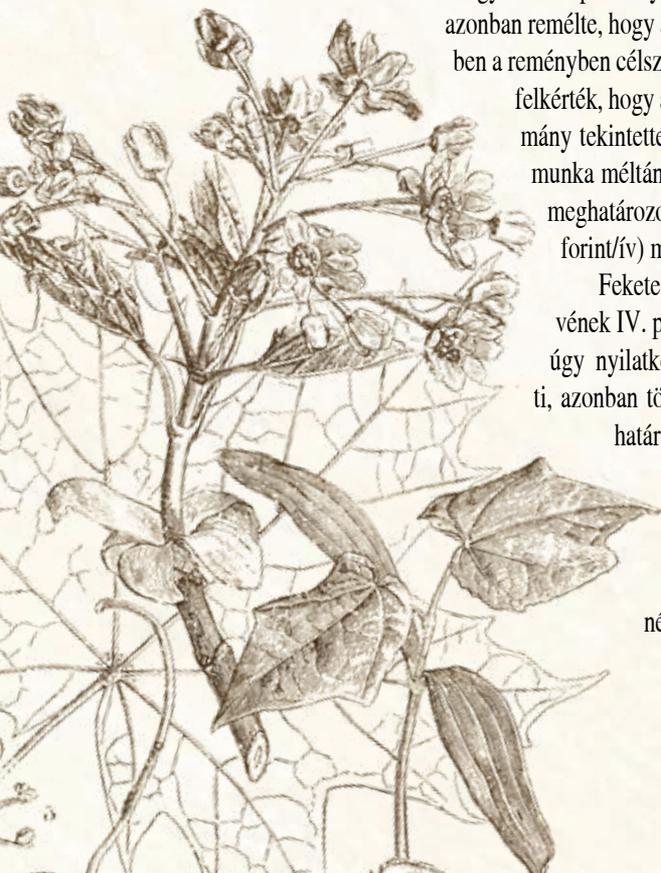

Népszerű erdészeti növénytan beszélgetésekben

Az eredetileg négy kötetre tervezett népszerű erdészeti ismerettár az utolsó kézirat három részre bontásával hat kötetre bővült, de a sorozat ezzel nem zárult le. Fekete Lajos 1897. február 14-én, az Országos Erdészeti Egyesülethez intézett levelében – mint azt korábban láthattuk – kérte a tiszteletdíja felemelését, tekintve, hogy az ötödik és hatodik kötet nem volt eredetileg betervezve, s a szokásos 40 arany szerzői tiszteletdíjként nem volt arányos. A szerzőnek a honorárium arányos felemelésére vonatkozó kérését illetően a választmány – hivatkozással az 1896. december 2-án tartott ülés jegyzőkönyvének IV. pontja alatt közölt határozatra – sajnálattal jelentette ki, hogy a közgyűlés által megállapított tiszteletdíj felemelésére nem érzi magát feljogosítottnak, s erre elvi okokból a közgyűlésnek nem is tehetett javaslatot. Másfelől azonban teljes mértékben elismerték a szerzőnek az erdészeti népszerű ismerettár megírása által szerzett érdemeit, s ezek méltányolásával készséggel javasolták, hogy az ismerettár újabb füzetének tiszteletdíja a már elkészült füzetekéinél magasabb összegben állapíttassék meg és annak megírására is Fekete Lajost kérjék fel. Az igazgató-választmány ugyanis az eredetileg tervezett negyedik füzet kéziratának elkészültével szükségesnek tartotta, hogy az egyesületnek ez a hasznos szakirodalmi vállalkozása egy új füzettel egészítsék ki. Ennek a füzetnek azt a rendeltetést szánták, hogy

*„az erdészeti ismerettár közönségével, a hazai erdők növényzetét, nevezetesen a Magyarországon honos faneemet, cserjéket és a különböző vidékeken és termőhelyeken előforduló erdők vágásaiban, erdősítéseiben, tisztásain és ritkás részein fellépő, gazdasági tekintetben is figyelmet érdemlő más hasznos és káros növényeket könnyen megérthető népszerű előadással megismertesse, úgy, hogy azokat e füzet segítségével a nem szakavatottak is felismerhessék és gazdasági jelentőségük szerint méltathassák.”*⁶⁷⁸ Az igazgató-választmány úgy vélekedett, hogy a fenti módon vázolt füzet megírása és kiadása, mivel az »Erdészeti növénytan I–II.« kötetei már megjelentek, aránylag nem fog nagy nehézséggel jární, s az egyesületet sem fogja nagy kiadásokkal terhelni. Utóbbi alátámasztására felhozták, hogy a szükséges illusztrációk, amelyekre szerintük ennél a füzetnél különös súlyt kell helyezni, nagyrészt már rendelkezésre állanak. Kétségtelen, hogy e füzet elkészítésére senki sem lehetett illetékesebb, mint Fekete Lajos főerdőtanácsos, aki a népszerű erdészeti ismerettár első négy füzetét már megírta, s az Erdészeti növénytan köteteinek is egyik szerzője. E tervről dönteni ugyan az alapszabályok értelmében a közgyűlés volt az illetékes, az igazgató-választmány azonban remélte, hogy a közgyűlés ez iránt előterjesztendő javaslatát jóvá fogja hagyni. Ebben a reményben célszerűnek látták, hogy Fekete főerdőtanácsost erről előre is értesítsék, s felkérték, hogy a megbízást fogadja el. A tiszteletdíj kérdésében az igazgató-választmány tekintettel a negyedik füzet kéziratánál felmerült kényszerhelyzetre, mely a munka méltányos honorálását lehetetlenné tette, célszerűbbnek vélték a korábban meghatározott összeg (40 arany füzetenként) helyett az ívenkénti elszámolást (35 forint/ív) megvalósítani.⁶⁷⁹

Fekete Lajos az 1897. február 28-án tartott választmányi ülés jegyzőkönyvének IV. pontja alapján a hozzá intézett felhívásra július 28-án kelt válaszában úgy nyilatkozott, hogy bár a neki szánt megbízást megtiszteltetésnek tekintti, azonban több irányú hivatalos elfoglaltsága, valamint az erdei fák tenyésztési határaitra vonatkozó adatok gyűjtése és más tudományos problémákkal való foglalkozása miatt nincs abban a helyzetben, hogy a szóban forgó népszerű munka megírását elvállalhassa. Ezt a nyilatkozatot azonban később úgy módosította, ha az igazgató-választmány neki a munka betérjesztésére másfél évi időt enged, kész a népszerű erdészeti ismerettárnak ezt a kiegészítő füzetét is megírni.

Az igazgató-választmány Fekete főerdőtanácsos nyilatkozatát tudomásul véve elhatározta, hogy a közgyűlésen a szóban forgó munkának a február 28-án tartott választmányi ülés jegyzőkönyve IV. pontjában és a Fekete főerdőtanácsos bejelentett nyilatkozatában foglalt feltételek mellett történő megíratását javasolta.⁶⁸⁰

Az Országos Erdészeti Egyesület 1897. december 19-én, Budapesten tartott rendes közgyűlésén – amelyen Fekete Lajos személyesen részt vett – a titkár a népszerű erdészeti ismerettárat illetően nagyon részletesen ismertette az előzményeket és az igazgató-választmány javaslatait. A közgyűlés a vonatkozó előterjesztéseket elfogadta és úgy döntött, hogy a Deák Ferenc Alapítvány kamataiból újabb pályázatot nem ír ki, ezzel is biztosítva a fedezetet a függőben lévő kéziratok megjelentetésére.⁶⁸¹ Az Országos Erdészeti Egyesület 1898. augusztus 23-án tartott rendes választmányi ülésén a titkár, Horváth Sándor már előrevetítette, hogy „*a mellett a sokféle irodalmi feladat mellett, melyet Fekete t. tagársunk magára vállalt, talán megtörténhetik, hogy a két évi határidő is rövidnek bizonyul, de abban a tekintetben, hogy ismerettárunknak szóbanforgó utolsó füzeté elkészül, semmi esetre sem lehet kétségünk.*”⁶⁸² Az Országos Erdészeti Egyesület 1899. június hó 20-án tartott rendes választmányi ülésén részletesen foglalkozott a készülő népszerű erdészeti növénytannal, ugyanis Fekete Lajos két kérelmet, illetve jelentést terjesztett be az igazgató-választmányhoz:

Nagytekintetű Országos Erdészeti Egyesület!

Azon ígéremhez képest, melyet egy népszerű növénytan megírása tárgyában annak idején tettem, jelenthetem, hogy annak a telepes növényekről szóló első része már majdnem készen van.

A munka közben azon erős meggyőződésre jutottam, hogy ezen rész csak úgy lenne teljes értékű és a nagyközönség előtt becses, ha az ehető gombák ismertetését is felkarolná. Ez pedig jó színes képek nélkül lehetetlen, azokkal ellenben elég könnyű dolog. Azért átnézve mindazon, gombákról szóló műveket, melyek színes képei felhasználhatók lennének, legmegfelelőbbnek találtam a Dr. Jul. Roll, *Unsere essbaren Pilze* cz. munkácskájához mellékelt képeket és megkérdeztem a kiadó czéget (H. Laupp'sche Buchhandlung in Tübingen), hogy a 26 fajt tartalmazó 15 táblát minden felírás nélkül mennyiért bocsátaná rendelkezésünkre 5000 példányban. Ő azt válaszolta, hogy ezrenként 750, tehát egészben 3750 márkáért (2250 forint).

Mielőtt tehát a népszerű erd. növénytannak e részét befejezném és tisztába íratnám, azon kérdést vagyok bátor intézni a nagytekintetű Orsz. Erd. Egyesülethez, hogy hajlandó-e a munka belértékének és gyakorlati hasznának érdekében ily áldozatot hozni, hangsúlyozom, hogy az ehető gombák hazánkban oly csekély ismeretének elterjedését ez az áldozat jelentékenyen előmozdítaná.

Egy további kérdésem az, hogy nem tartaná-e a nagytekintetű Orsz. Erd. Egyesület czélszerűnek, a népszerű erd. növénytan egyes (összesen 3-4) füzetekbe foglalt részeit külön-külön kiadni, a mi a forgalomnak való átadást siettetné és a munka tanulmányozását belterjesebbé tenné.

Selmeczbánya, 1899. május 17.

Fekete Lajos,
alapító tag.

A nagytekintetű Országos Erdészeti Egyesületnek

Budapesten.

Folyó évi 755. sz. a. hozzám intézett nagybecsű felszólítására van szerencsém legjobb tudomásom szerint a következőkben válaszolni:

Hazai irodalmunkban csak egy munkát ismerek, mely a gombákat színes képekkel illusztrálva népszerűen tárgyalja. Ez Lorinsernek Renner Ad. által fordított munkája, „A legnevezetesebb ehető, gyanús és mérges gombák” címe alatt. Kiadott 1877-ben, Hölzel Ede bécsi cég által. Képei meglehetősek, de nem versenyezhetnek a Roll tábláival. Legnagyobb hibája ezen kiadásnak azonban az, hogy elfogyott és már csak antiquariusi úton kapható.

Ezenkívül meg kell említenem Hartinger falitábláit, melyek az osztrák népiskolák céljaira készültek. De ezek sem tehetnek fölöslegessé egy kis népszerű munkát, mely csak a legjobb és legközönségesebb ehető gombákat ismerteti lehetőleg élvezhető módon, szóban és képen.

A Kalchbrenner-féle nagy tudományos munka pedig tudományos irányánál, terjedelménél és drágaságánál fogva sem jöhet szóba. Különbösen is éppen a különlegességeket tárgyalja, ellenben a legközönségesebb ehető gombákat lehetőleg mellőzi; holott a mi kis munkánkban csakis ezeknek van jogosultságuk.

Ezek szerint, valamint támaszkodva egyszersmind dr. Mágócsy-Dietz Sándor egyetemi tanár véleményére, jó lelkiismerettel kijelenthetem, hogy a legközönségesebb ehető gombáknak képekkel és magyar szóval való ismertetése nagyon is szükséges; és ha a nagytekintetű Országos Erdészeti Egyesület ezt az áldozatot meghozza a közjóért, nemcsak a nagyközönség háláját érdemli ki, hanem a magyar tudományos világ azon részének elismerésére is számíthat, a mely a tudomány népszerűsítését és az élet céljaira való alkalmazását fontos feladatnak ismeri el.

Meg vagyok arról győződve, hogy a leghasznosabb ehető gombák népszerű ismertetésének szándékát a földművelésügyi m. kir. minister úr ő nagyméltósága is jóakarattal fogja méltányolni és annak megvalósítását anyagi segélyezéssel is elő fogja mozdítani.

Rátérek most azon fontos kérdésre, hogy vajjon a képeket hazai cég által készíttessük-e, vagy pedig a Röhl-féle táblák kiadójához forduljunk.

A „H. Laupp'sche Buchhandlung” újabb megkeresésemre kissé leszállította az árt, ezrenként 700 márkára, mely 60 kr.-jával számítva, 5000 példány után 2100 forintot tenne ki.

Ha hazai céggel akarnók elkészíttetni, akkor a képeket először valamely kiváló tehetséggel rajzoltatni és kifestetni kellene; a mi azok tökéletességének mindenestre hátrányára lenne és rengeteg vesződéssel volna összekötve, a mit magamra nem vállalhatok, mert időmet és erőmet hivatásom szorosabb keretei közt már a köz érdekében is jobban érvényesíthetem. Különbösen sem hiszem, hogy, mindent beleszámítva, a táblákat itthon lényegesen olcsóbban lehetne kiállítani. A képek tökéletességét mindenestre kockára tennők. Aztán nem szabad felednünk, hogy abban a 700 márkában már a szerzői jog díja is benne van.

Midezek után a legmelegebben ajánlom a Röhl-féle táblák megszerzése végett, a nekem utójára írt és ide mellékelt levélre való hivatkozással, a tárgyalást az illető céggel folytatni és vele megegyezni.

Tessék meggyőződve lenni, hogy a Népszerű Erdészeti Növénytan első füzetét ezeknek az ehető gombáknak szép képek segítségével való ismertetése fogja igazán kedvelté és az életre nézve is hasznossá tenni.

Hogy a képek találó alakjáról és színezetéről meggyőződést szerezhessenek azok, a kik e tárgyban döntésre vannak hivatva, jónak látom a Röhl-féle kis gombás könyvet, visszavárás mellett idemellékelni és kérem ez ügy mielőbbi elintézését, hogy annak alapján az első füzetet kiegészíthessem és mielőbb tisztába irathassam.

Így aztán remélem, hogy ez a füzet még ebben az évben napvilágot lát.

Selmeczbánya, 1899. június 11.

Fekete Lajos,
az Országos Erdészeti Egyesület alapító tagja.

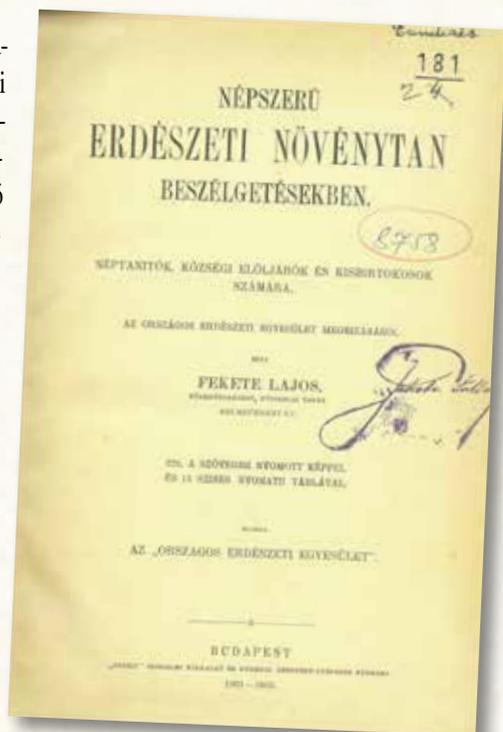
A fenti sorok is jól érzékeltetik, hogy Fekete Lajos mennyire magáénak érezte a népszerű sorozatot, s annak utolsó részét, az erdészeti növénytanról foglalkozó füzeteket. Jelentős küzdelmet folytatott azért, hogy a szöveget kellőképpen illusztrálja, s ezzel magyarázatait mind érthetőbbé tegye.

Az igazgató-választmány az előterjesztett indokok alapján Fekete főerdőtanácsos javaslatát elfogadta, s felhatalmazta az elnökséget, hogy amennyiben a közgyűlés az 1900. évi költségvetés XX. rovata alatt ezúttal előirányzott 2 500 forint hitelt engedélyezte, a színes képek megszerzése iránt a szükséges további lépéseket is megtették. A választmány egyúttal elhatározta, hogy a Deák Ferenc Alapítvány 1900. évi kamatainak felhasználására nézve azt a javaslatot terjesztette a közgyűlés elé, hogy az alapítvány ezen kamatait a népszerű növénytan füzetek írói tiszteletdíjának fedezésére fordítsák.⁶⁸³

Az 1899. augusztus 30-án, Pozsonyban tartott közgyűlésen a titkár tájékoztatta a tagságot a népszerű erdészeti növénytanról kapcsolatos eddigi ténykedésekről, továbbá megemlítette, hogy a korábbi megállapodás értelmében május 1-ig kellett volna a kéziratot elkészíteni. Ez a szerző másirányú elfoglaltsága, illetve a 26 gomba illusztráció megszerzésével járó fáradozások miatt azonban eltolódott. A közgyűlés a képek beszerzésére 2 500 forintot szavazott meg.⁶⁸⁴

Az Országos Erdészeti Egyesület 1900. június 5-én tartott rendes választmányi ülésén bejelentették, hogy Fekete Lajos a »Népszerű erdészeti növénytan« I. füzetének anyagát sajtó alá rendezve az egyesület rendelkezésére bocsátotta. A nyomtatást, a vonatkozó árajánlatok alapján, a Pátria nyomda nyerte el. Mindezeket az éves közgyűlésen – melyet éppen Selmeczbányán rendeztek – július hó 1-jén bejelentették a résztvevőknek is.⁶⁸⁵

A »Népszerű erdészeti növénytan beszélgetésekben« című könyv címlapja Fekete Zoltán tulajdonosi pecsétjével (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

A második füzet⁶⁹¹ nyomdából való kikerülését az Erdészeti Lapok 1903. évi júniusi számában adta hírül, s azzal a lapszámmal azt szét is küldték az előfizetőknek.⁶⁹² Az érdeklődést és a vállalkozás sikerét mutatja, hogy a földművelésügyi miniszter a Népszerű erdészeti növénytan első két füzetét egyenként 2 400 példányban szétosztatta és az első füzet kiadási költségének részbeni fedezésére 2 000 korona rendkívüli állami segélyt utalványozott. Ezt a tényt az igazgató-választmány őszinte köszönettel vette tudomásul.⁶⁹³

Az Országos Erdészeti Egyesület 1904. december 18-án, Budapesten tartott közgyűlésén Bund Károly titkár beszámolójában bejelentette, hogy a sorozat harmadik, egyben utolsó füzetének kézírata benyújtásra került. Bár az előzményekről nincs tudomásunk, vélelmezhető, hogy az egyesület felkérését, miszerint az eredeti terjedelmet nem célszerű átlépni, figyelembe vette a szerző. A kinyomtatott példányokat⁶⁹⁴ az Erdészeti Lapok áprilisi füzetével küldték ki az előfizetőknek. Az itt közreadott híradásban az egyesület óháját is megfogalmazták: „Ezzel a füzettel az Országos Erdészeti Egyesület népszerű erdészeti ismerettára, amely Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos és főiskolai tanár szakavatott tollából került ki, befejezést nyert. Vajha elérné célját és beleoltaná népünk szélesebb rétegeibe az erdő szeretetét!”⁶⁹⁵ A titkár az 1905 májusában tartott igazgató-választmányi ülésen jelentette, hogy a szerző tiszteletdíját és a nyomtatási költségeket részben az erre a célra felhasználható letétből, részben pedig a folyó évi költségvetés terhére utalványozta. Felhatalmazást kért azonban arra, hogy a szerzőnek a művéről készített tárgymutató után is kiutalványozhassa az ívenként 70 koronányi tiszteletdíjat, amiért végül is 87 korona 50 fillér járt volna. A választmány a titkár jelentését tudomásul véve a tiszteletdíj kiegészítésére vonatkozó felhatalmazást megadta.⁶⁹⁶

Ismételten Illés Nándor adta az Erdészeti Lapok májusi számában a harmadik füzet ismertetését, amelyben néhány kritikai észrevétel mellett dicsérő szavakat olvashatunk. „Hogy a munka kiadásával az orsz. erdészeti egyesület elérte azt a célt, mely előtte lebegett, azt a következmények fogják megmutatni. Hogy azonban az író becsületesen igyekezett megoldani feladatát, arról ez újabb füzet is bizonyosságot tesz. Népszerű növénytant írni, vajmi nehéz dolog. Nehéz eltalálni annak a néprétegnek a gondolkodásmódját, melynek számára a munka szánva van. Szintoly nehéz elhelyezkedni annak az ismeretkörébe, hogy azt szolgáltatassa neki az ember, a mire szüksége van, s azt magyarázza meg, a minek tudtával nem bír. Ennek a munkának megírásánál a népréteg meg volt jelölve, csak az a kérdés, nem voltak-e nagyon is heterogén elemek belevonva. Nekem úgy látszik, hogy a néptanító és az előljáró kisbirtokos ismeretköre meglehetősen messze áll egymástól. Már t. i. úgy érte a dolgot, hogy oly előljárókról és kisbirtokosokról van szó, a kik csak elemi iskolát jártak. Mindezen nehézségeken szerző a részünkről tőle már megszokott ügyességgel és szellemességgel győzedelmeskedett.

Mutatványoldal a »Népszerű erdészeti növénytan beszélgetésekben« című könyvből (Fekete Zoltán és családja hagyatéka)

NÉPSZERŰ ERDÉSZETI NÖVÉNYTAN. I. füzet. Spórás növények. Elfogyott
 II. f. Mohok, edényes virágtalanok, tülevelűek. Ára 2 K. III. füzet. Magházias
 növények. Ára 3 K.
 Valamennyit Fekete Lajos írta.

A »Népszerű erdészeti növénytan beszélgetésekben« című könyv hirdetése az Erdészeti Lapokban

Remélem az országban sok Jóska fog találkozni, a ki a szerző Jóskájával megegyező felfogással és tanulékonysággal fogja megismerni az erdő növényeit és megérteni azok szerkezetét. Hogy azonban ez megtörténhessék, azt tanácsolnám t. szaktársaimnak, kik a füzetet az E. L. mellékleteként megkapták, hogy juttassák azt a nép kezébe. Adják, ha csak olvasás végett is, néptanítóknak, értelmes és könyvet olvasni szerető parasztembereknek. Hallgassák meg azok kérdéseit, magyarázzák meg azokat, melyekre a könyvben nincsen felelet és közöljék. Ezeknek a remélt újabb kiadás átdolgozója a legbecsesebb útmutatást fogja köszönhetni. Ebből fog meglátszani, miből kívánna a nép még tájékozást szerezni. Az a benyomás, melyet a munka rám tett, kedvező és remélem a szaktársak is szívesen fogják átlapozni, sőt biztos vagyok benne, nem egy oly adatot fognak találni, a melyet vagy elfelejtettek, vagy nem tudtak. Én legalább úgy voltam vele. [...] Ha az ember a tartalomjegyzéket végigbetűzi, meggyőződik, hogy erdeink minden fája és cserjéje le van írva, s a káros növények közül a szembetűnőbbek javarésze, minél fogva még az erdész is használhatja repetitóriumul, az erdőőri szakiskolák tankönyvül. Előbbinek könnyíti a használatát a tárgymutató. A mi a kiállítást illeti, az az országos erdészeti egyesület kiadmányainak jellegét viseli magán: tetszetős forma, finom jó papíros, éles olvasható nyomás és jellemző, világos, szép képek.”⁶⁹⁷

Az Illés-féle észrevételekre a szerző a júniusi lapszámban finoman válaszolt, elismerve néhány javítandó hibáját.⁶⁹⁸ A harmadik füzet szétosztása egyébként a szokásos módon történt, 2 400 példányt ismételtlen a földművelésügyi miniszter hivatali közreműködésével osztottak ki.⁶⁹⁹

A harmadik füzet megjelenését a Szatmáron megjelenő Gazdák Lapja is hírül adta, s stílusát tömören így adta meg: „A munka népszerű nyelvezetben sajtószzerű beszélgető modorban van megírva, ami nemcsak egyszerűbb emberek számára érthetővé, de egyúttal élvezetesebbé is teszi.”⁷⁰⁰

A népszerű erdészeti növénytan sikerét mi sem bizonyítja jobban, hogy 1916-ban az Országos Erdészeti Egyesület azzal a kérelemmel fordult olvasóihoz, hogy a mutatkozó kereslet miatt, aki nélkülözni tudja a könyvkereskedelemben már nem kapható első füzetet, annak felajánlott példányait 3 koronáért szívesen megváltják.⁷⁰¹

A szakírói ténykedés meghiúsult vállalkozásai

Fekete Lajost hosszúra nyúlt szakmai ténykedése során bizonyára számos kisebb kudarc, megpróbáltatás érte, amelyekről részben szelíd természete, részben a források hiánya miatt nincs tudomásunk. Azonban két nagyobb, részben vagy egészben őt is érintő fiaskónak maradt nyoma, mellyel kapcsolatos elképzelések, kezdeményezések meghiúsulása nemcsak neki okozhattak lelki problémákat, hanem az erdész szakma is szegényebb lett kettő, bizonyára veretes művel.

Egy meghiúsult könyv: Erdély erdőtenyészeti viszonyai

Az 1841-ben alapított Királyi Magyar Természettudományi Társulat a kutatások előmozdítása és az azzal járó kiadások enyhítése céljából rendszeresen írt ki pályázatokat. 1876-ban a társulat periodikájában, a Természettudományi Közlönyben az alábbi pályázat látott napvilágot:

Felhívás nyílt pályázatra

A k. m. természettudományi társulat a jelen 1876-ik évben kétezer (2000) frtnyi összeget oly tudományos munkálatok előmozdítására kíván fordítani, melyek az ország mező-, bor- és erdőgazdasági viszonyainak kutatását vagy megismertetését vagy egyes magyarországi gazdasági terményeknek és cikkeknek, a tudomány jelen állásának megfelelő megvizsgálását és leírását vagy e kiemelt célú előmozdító szakmunkák írását tűzik ki céljokul.

Mindenkinek egyenlő alkalmat akarván nyújtani, hogy a fentebb említett szakmához tartozó munkával versenyre kelhessen, a kir. m. Természettudományi Társulat választmánya ezennel nyílt pályázatot hirdet.

A munkálatok beküldendő tervezetei vonatkozhatnak az ország valamely részében teendő új kutatásokra vagy utazásokra, vagy a kiemelt célokat előmozdító szakmunkák írására.

A pályázók kötelesek: szándékolt munkálatuk tervezetét beküldeni, magukat megnevezni és egyszerűsmond kijelenteni, hogy vajjon munkálatukkal az egész kitűzött összegre vagy belőle mennyire tartanak igényt.

A beérkezendő tervezetek megbírálására a választmány szakférfiakból álló, legalább három tagú bizottságot küld ki, mely a tervezetek czélszerűsége felett ítélt, s a választmány beleegyezésével megbíz a pályázók közül egyet, vagy, ha a körülmények megengedik, többet terveik végrehajtásával, kiknek egyszerűsmond a kívánt összeget díjjúl odaítéli. A díj rendszerint a munkálat befejeztével adatik ki, de ha végrehajtása pénzkiadással járna, részben már a megbízatás alkalmával is kiadathatik. A tervezetek f. évi május hó 31-ikéig a k. m. Természettudományi Társulat titkári hivatalához (Budapest, Lipótváros, régi Lloyd-épület) küldendők.

Forrás: Természettudományi Közlöny 1876. 8. kötet 78. füzet 95–96. o.

A nyílt pályázatra a tervezetek beküldése határidejéig nyolc javaslat érkezett, közülük számunkra egy érdekes. Ennek közzétett szövegezése a következő volt: „*V. ajánlkozás „Erdély erdőtenyésztési viszonyainak tanulmányozására és leírására” a következő beosztás szerint: Az erdőtenyésztési régiók megállapítása; a különböző régiókat öt szakaszban tárgyalván s egyszerűsmond kiterjeszkedvén a régiókat jellemző fanemeken kívül a többi vadon termő erdei fatenyészet természetes alsó és felső határának kijelölésére is. — A régiók határvonalainak eltérései átlagos tengerfeletti magasságuktól és azok magyarázata. — A kőzetek és talajnevek befolyása a fajok tenyészterületeire.*” A pályázatokat a Természettudományi Társulat szakbizottságainak adták ki, a bírálók neves természettudósok voltak. Wartha Vincze, Frivaldszky János és Herman Ottó bírálók véleményes jelentése alapján az 1876. június 13-ikán tartott választmányi ülés örömmel állapította meg, hogy a nyolc ajánlat kivétel nélkül figyelemre méltó, de mivel az általuk igénybe veendő összeg 9800 forintra rúgott, mely a pályadíj kitűzött 2000 forintot tetemesen túlhaladja, ezért a jelentések felett szövéződött eszmecsere után elhatározta, hogy csupán három ajánlattevőt bíznak meg részletes programjuk alapján tervezett munkálataik elkészítésével. A többi öt ajánlatot a választmány mellőzni volt kénytelen. Az I., V. és VII. számú ajánlatokkal kapcsolatban, amelyek tisztán gazdasági érdekűek és így a társulat működési körébe tartozóknak szorosán véve nem is voltak tekinthetőek, a választmány a pályázókra nézve kedvező megoldást hozott.

Úgy döntöttek, ha az ajánlatok szerzői beleegyezésüket kinyilatkoztatják, akkor az I. és VII. ajánlközt a Magyar Gazdasági Egyesülethez, a V. számút pedig az Országos Erdészeti Egyesülethez teszik át, s az illető egyesületeknek, mint legilletékesebb fórumoknak fgyelmébe ajánlják.⁷⁰²

A Királyi Magyar Természettudományi Társulat 1876. július 3-án kelt átiratát az Országos Erdészeti Egyesület augusztus 2-án tartott választmányi ülésén ismertették: „... *Miután Fekete Lajos tanár úr, az V-ik számú ajánlat benyújtója, hozzá intézett kérdéssünkre azóta kijelentette, hogy tervezetének a magyar Erdészeti-Egyesülethez leendő áttételébe beleegyezik, van szerencsénk a fentebb előadottak értelmében Fekete Lajos úr tervezetét idezárva, a mélyen tisztelt egyesülethez azon kérelemmel áttenni, hogy azt érdeme szerint méltatni és a tervezett mű elkészítését becses belátása szerint elősegíteni kegyeskednék. Szily Kálmán, e. titkár, Balogh K., alelnök.*” Az Országos Erdészeti Egyesület igazgató-választmánya az Erdély fatenyészeti viszonyai leírását tárgyzó munkatervezet feletti véleményadásra Wagner Károly alelnököt, Maltsek Gusztáv és Sóltz Gyula választmányi tagokat kérte fel.⁷⁰³

A későbbiekben azonban nincs semmiféle jele annak, hogy a háromtagú bizottság adott-e véleményt, s ha igen, akkor az mit tartalmazott. Mindenesetre a tervezett mű nem készült el, amely esetében ki kell emelni, hogy Fekete Lajos vélhetően a kolozsvári jószágigazgatóságánál eltöltött nyolc év tapasztalatait szerette volna abban kamatoztatni úgy, hogy a támogatás révén szeretett hazáját, Erdélyt okszerűen beutazta volna. A rövid, közreadott tervezetből az is kiderül, hogy a fatenyészeti viszonyok, s különösen a fafajok vertikális megjelenésének tanulmányozása már itt megfogalmazódott benne, amely célt csak jóval később, élete vége felé, az erdészeti növényföldrajzi felmérési munkálatok során tudta csak beteljesíteni.

Egy meghiúsult vállalkozás: az erdészeti műszótár megújítása

Az Ungarischer Forstverein átalakulása Magyar (ill. megalakulásakor már Országos) Erdészeti Egyesületté megkívánta a magyar erdészeti szaknyelv létrejöttét. Ezt a törekvést segítette a m. kir. helytartótanács 1862. március 27-én kelt 6099. számú, a magyar gazdasági egyesülethez intézett leiratának passzusa is: „*Mivel a magyar erdészet érdekei a tudomány szempontjából, úgy éppen mint a gyakorlati eljárások s ügyvitel tekintetében, egy magyar erdészeti szótárt nélkülözhetlenné tesz, ezen királyi Helytartó Tanács bizalma az Egyesület hazafias közremunkálásához oly biztos reményben fordul, hogy egyetértve a magyar tudós társasággal, s az annyi erdészeti szakavatott, s ügybuzgó férfiakból alakult magyar erdész egylettel – teljes buzgalommal oda fog törekedni, miszerint ezen annyira sürgető szükségű erdészeti szótár mielőbb a legkielégítőbb modorban elkészítetvén – a közönség s különösen a magyar erdész vizsgát letenni óhajtó ifjak használatára átadattathassék. .... ezen kir. helytartó tanács, miképpen áthatva azon meggyőződéstől, hogy jól rendezett erdészeti tanoda e részbeni képzésnek legbiztosabb eszköze, Ő császári és apostoli királyi Felségéhez azon legalázatosabb kérelemmel járult, hogy a selmeczi bányász és erdészeti akadémiában az erdészeti tanfolyamra nézve magyar tanszékek felállítását legkegyelmesebben engedélyezni s az által a magyar erdészeti szak képzését elősegíteni méltóztatassék.*”⁷⁰⁴ A magyar nyelvű előadás ennek dacára csak 1867-ben indult meg, s bár már 1862-től volt magyar szaklapja a hazai erdészetnek, nem csekély nehézségbe ütközött a tanítás megkezdése magyar nyelven. Nemcsak az adott nehézséget, mert nem létezett az előadások alapjául szolgáló magyar nyelven írott szakmunka, de a segédtudományok nyelve sem volt akkor még kiforrva. Leginkább nehezítette azonban az előadások magyar nyelven történő tartását az erdészeti szakemberek akkor uralkodó nézete, mely szerint a mintául szolgáló nemzetek szakkifejezéseit szóról-szóra vélték szükségesnek átültetni. E nem kis feladat megoldására Wagner Károly és Divald Adolf vállalkozott, akik az erdészeti műszótár szerkesztőiként 1862-ben arra kérték a szakközönséget, hogy „*ha azon műszavak*

kifejezésére pedig, melyek még magyar nyelven nem léteznek, mindenki jó hangzású és a szó értelmét tökéletesen kifejező magyar szót fog ajánlani, azt szintén a német szó mellé iktatván, a csinált és gyűjtött szavak megkülönböztetés végett bizonyos meghatározott s ki-ki által önkényesen választott jeggyel látandók el.” Azaz, a német műszavak összegyűjtése után megkérték a németül jól tudó, a szaknyelvet ismerő kollégákat, hogy segítsenek magyar megfelelőt találni.⁷⁰⁵ Az előmunkálatokat 47 szakférfiúnak, köztük Fekete Lajosnak küldték ki,⁷⁰⁶ segítségükkel látott napvilágot 1868-ban az első magyar-német, német-magyar erdészeti műszótár.⁷⁰⁷ Maguk a szerkesztők is, mint az előszóban hangoztatják, aggódva bocsátották közre művüket, nem állítván, hogy készen vannak, sőt belátván, hogy feladatuk tökéletes megoldásának reményéről is le kell mondaniuk. A hazai erdészeti szakközönség az 1870-es évek vége felé a műszótár második, javított kiadására számított, viszont az – vélhetően Wagner Károly korai, 1879-ben bekövetkezett halála miatt – nem jelenhetett meg.

Ki kell emelni, hogy a műszótár ellenére nemcsak a hivatalokban, hanem az oktatásban is gondok akadtak a magyar szaknyelv alkalmazása tekintetében. Ezen szükségnek érzete indította Wagner Károlyt, az erdészeti szak akkori vezető tanárát, hogy tanártársait, az erdészeti szaktudományok előadóit időnként maga köré gyűjtse. Ezeknek az összejöveteleknek ideje a péntek délután, ürügye pedig egy csésze feketekávé volt. A megbeszélés tárgyát nemcsak az előadás körében támadt nehézségek képezték, hanem a tanítás összes ügyei, valamint az Erdészeti Lapok szerkesztésénél felmerült kérdések is. Ezen összejövetelek szükségességét mi sem bizonyítja jobban, hogy azokról a résztvevőknek egyike sem maradt el, sőt a többi szakok előadói is a legnagyobb készséggel és örömmel jelentek meg, ha néha napján meghívást kaptak. Az összejöveteleket Wagner dolgozószobájában tartották meg, amely a Fortunában lévő tanári lakban volt. Az összejövetelek tagjai az első magyar tanári kar oktatói voltak: Wagner Károly erdőtanácsos és rendes tanár, Lázár Jakab erdőmester és rendkívüli tanár, Fekete Lajos, Nickel (Szécsi) Zsigmond és Illés Nándor segédtanárok. A hét során összejegyezgetett kérdéseket terjesztették elő, a szakkifejezéseket kölcsönösen alkották meg, feltárva saját tudásuk tárházát, a nép között szerzett szókincset. Néha erős viták támadtak, melyeket mindig közmegnyugvásra döntöttek el. E szaktanács mindig alaposan megmagyarázta, mire keresi a szót és miért van arra szükség. A vitatkozások folyamán azonban gyakran az is kiderült, hogy a magyaros gondolkodás mellett a kifejezésre nincsen szükség, vagy magyar észjárással az a magyar szókincsből vett szóval is kifejezhető. A megkívántató műszavak és kifejezések előteremtésén kívül a pénteki összejövetelek legnagyobb haszna azoknak egységes megállapításában állott. E vitatkozások jó hatása szemmel láthatóvá vált az illetők tollából az Erdészeti Lapokban megjelenő cikkek folytonosan tisztuló nyelvezetén. A szakközönség körébe a tisztább, magyarosabb kifejezések azonban főként az akadémiai ifjúság által vitettek ki.⁷⁰⁸

A Divald – Wagner-féle mű megújítására azonban várni kellett! Az Országos Erdészeti Egyesület 1882. évi máramarosi közgyűlésén tették azt az indítványt, hogy az erdészeti műszótár ügyét újra vegyék elő. E célból egy bizottságot hívtak össze, amely Bedő Albert első alelnök elnökle alatt Belházy Emil, Bothó Imre, Fekete Lajos, Hoffmann Sándor, Illés Nándor, Rónai Antal, Rutska Tivadar, Sóltz Gyula, Szécsi Zsigmond választmányi tagokból és az egyesület titkárából alakult meg.⁷⁰⁹ Nagyon részletesen dolgozták ki a munkatervet, mely szerint „mindenik tag a részére kijelölt szakmakörhöz tartozó műszavakat összeírja s az ekként összegyűjtendő anyagot azután a bizottság együttesen dolgozza fel”. Fekete Lajos az erdészeti talajtant, klímátant és növénytant felölelő rész gondozására kérték fel. Azonban az ügy húzódozott, halódott, Horváth Sándor titkár – az 1894. (!) december 16-án Budapesten tartott közgyűlésen – a késlekedés okául a következőket hozta fel: „arra utalok, hogy a bizottság tagjai kivétel nélkül hivatalos teendőikkel elfoglalt egyének, a kik csak itt-ott jutnak egy kis szabad időhöz s a kik között többen, mint például Fekete Lajos, Szécsi, Belházy tisztelt tagtársaink rendes teendőiken kívül még irodalmilag is le voltak és vannak foglalva, úgy hogy, mint tudjuk, ezen irodalmi munkájukat is alig győzik.” Fekete Lajos ezen érvelés után szót kért: „Elfogadom a t. titkár úr által felhozott indokokat arra nézve, hogy a műszótár ügye talán még nem érett meg eléggé. De ő a selmeczi akadémia tanárait úgy említette fel, mintha ezek talán nem feleltek volna meg kötelességüknek. Erre csak azt mondhatom, hogy azért nem jelenünk meg a bizottságban, mert az nem hivatott össze. Különbö a mit reánk róttak annak tisztességgel megfeleltünk.”⁷¹⁰

A későbbiekben egy betűsoros erdészeti enciklopédia, azaz lexikon összeállítására is érkezett javaslat Schauschek Gábor tagtárs részéről, amelynek véleményezésére Fekete Lajost is felkérték. Ő az 1898. április 12-én kelt véleményében azon volt, hogy „egy teljes és terjedelmes betűsoros encyclopaedia számára az időt még elérkezettnek nem tartom. Sok tekintetből nem. Hanem e helyett igenis szükségesnek s immár elodázhatatlannak tartom egy teljes erdészeti műszótár kiadását, melyben nemcsak a műszavak német és francia kifejezései lennének benne, hanem az azokhoz kötött fogalom bőven és világosan kifejtve, sőt illusztrálva lenne, olyformán, mint a Pallas Nagy-Lexikonában. Részemről nem látom be egy ily munka halogatásának okait és szerkesztésének nehézségeit.”⁷¹¹ Ebben az évben az Országos Erdészeti Egyesület újra elővette az erdészeti műszótár ügyét, s Fekete Lajost is szóra bírta, aki 1898. július 17-i keltezéssel a következő választ adta: „A Nagytekintetű Országos Erdészeti Egyesületnek Budapesten. Folyó év június 3-án kelt 885. számú becses felhívására van szerencsém válaszolni, hogy miután az Erdészeti Műszótár összeállítására kiküldött bizottság tudtommal 16 éven át összehíva nem volt, az ügyet a napirendről levettnek kellett tartanom s rendelkezésre álló időmet jónak láttam kevésbé meddő munkával elfoglalni, mint a műszavak összeállításával. Azóta a viszonyok annyira megváltoztak, hogy az 1882-ben kinevezett bizottságot jóformán feloszlottnak s újjal kicserélendőnek vélem. Ez idő alatt az akkor rám bízott szaktudományok terén azonban működésemet úgyszólván befejeztem. Az erdészeti talajtan és növénytan, műszavaival együtt rendelkezésre áll. A klímatanból is vannak magyar szakkönyveink. E tárgyakkól most a műszavak kiírása csak mechanikai munka, s ezenkívül nagyrészükknek magyarázatát magában foglalja a „Pallas nagy lexicon”⁷¹² is. A többi még felveendő műszó magyarázata sem ütközik nehézségekbe a meglevő tankönyvek fonalán. Ennélfogva, s miután jelenlegi működésem körét szakunk más terére tettem át, a műszótár összeállításának 1882-ben rám bízott részét nem vállalhatom el. Úgy vélem azonban, hogy ez ügynek sokkal jobb szolgálatot tehetek, ha mint a már összeállított műszótár felülbíráló bizottságának egyik tagja fogok annak idejében működni; mely irányban szolgálatomat annyival is inkább bátorkodom felajánlani, mivel eddigi irodalmi működésem a szakirodalomnak majd minden terére kiterjed. A Nagytekintetű Országos Erdészeti Egyesület fennebb idézett iratának utolsó soraiban foglalt, s a bizottság kiegészítésére vonatkozó becses felszólítására bátorkodom ajánlatba hozni a földmérési műszavak összeállítására Cséti Ottó akadémiai tanárt, az Erdészeti Földmérési megíróját; az erdővédelemre nézve Vadas Jenő ak. tanárt, az erdőhasználat- és iparüzlettanra Csiby Lőrincz ak. tanárt; ugyan ő volna felszólítandó ajánlattétel végett az erdészeti géptant illetőleg is.”⁷¹³ Fekete Lajos már korábban beküldte a növénytan magyar, illetve a talaj- és klímatan magyar és német szógyűjteményének előmunkálatát. A későbbiekben az erdészeti műszótár szerkesztésének ügye fölgyorsult, 1898. október 13-i határozattal felkérték az új szerkesztőbizottság tagjait, akik közül Fekete Lajos, Illés Nándor, Vadas Jenő, Bencze Gergely, Csiby Lőrincz, Rózsay Rezső és Arató Gyula elfogadták a felkérést, Cséti Ottó elfoglaltságára hivatkozva viszont kétévi haladékot kért. Az új szerkesztőbizottságban az erdészeti növénytan feldolgozására már Vadas Jenőt, az erdészeti talajtan, klímatan és vegytan szóanyagának feldolgozására Bencze Gergelyt kérték fel. Fekete Lajos az erdőbecslés, erdőrendezés és erdőértékszámítás szóanyagának kimunkálására kapott felkérést.⁷¹⁴⁷¹⁵ Közben a szakközönség részéről is napvilágot láttak észrevételek, többek között Nagy Károly m. kir. főerdész Fekete Lajos fennebbi levelére hivatkozva bírálta a Pallas Nagy Lexikonának fafajneveit, melyek szócikkeit Borbás Vince írta: „Szaktársaim közül velem együtt, tudom, hogy senki sem táplál az iránt kétséget, hogy Fekete főerdőtanácsos úr csakis az elfogadott nevekre gondolt, nem pedig a Pallas Lexikonában közölt hibás nevekre, a mikor a kérdéses nagy műre, mint forrásmunkára hivatkozott. Nehogy azonban ebből a levélből az illető természettudós úr [azaz Borbás Vince] azt a téves következtetést vonja le, hogy az Erdészeti Lapok szerint is helyeselték az ő elnevezéseit, nem tartom felesleges dolognak, ha az erdészet köréből is felszólalunk a Pallas Lexikonának hibás elnevezései ellen.”⁷¹⁶ Az 1899. március 25-én megtartott szerkesztőbizottsági üléstől fogva az Erdészeti Lapok minden összefüggés után „Az erdészeti műszótár szerkesztése köréből” címmel beszámol a fejleményekről. Ezen az ülésen – amelyen Fekete Lajos hivatalos elfoglaltsága miatt nem tudott részt venni – részletesen meghatározták az erdészeti műszótár készítésének munkatervét.⁷¹⁷ Ettől fogva a szerkesztőbizottság rendszeresen ülésezett, így 1899. október 22-én, majd 1900. június 6-án gyűltek össze, s az addig elkészült szóanyagot megtárgyalták.

Utóbbi alkalmon Fekete Lajos bejelentette, hogy „a reábízott csoport szóanyagának 1/3-át összegyűjtötte és reméli, hogy a legközelebbi gyűlésig munkálatait teljesen befejezheti”.⁷¹⁸

1900. évi november hó 18-án tartott értekezletéről kimentette magát⁷¹⁹, az 1901. december hó 8-án tartott megbeszélésen viszont ott volt, és ellenvéleményt is tett. Ugyanis Illés Nándor megokolás mellett az értekezlet megítélése alá bocsátotta azt a javaslatot, hogy az állab szó, amelyet a saját részéről a közhasználatból kiküszöbölendőnek tartott, az állomány szóval helyettesítsék. Fekete Lajos viszont más véleményen volt. Szerinte „ugyanis mindenekelőtt az erdőben élő, illetőleg ott még tövön álló (élő vagy elszáradt) fák megnevezésére kell szót találni vagy képezni. Ha erre a célra tőfa elfogadtatnék, akkor továbbképzés útján az állab alatt értett fogalom megjelölésére s így az állab szó helyettesítésére alkalmas volna a tónép vagy tőfanép szó (továbbképzésben: tónépesedés vagy tónépeség, illetőleg tőfanépesedés vagy tőfanépeség, tőfasereg, tőfacsoport, tőfacsoport stb.).” Egyéb iránt ezen az ülésen jelentette be, hogy a számára kiosztott munkakör szóanyagát földolgozta és az egyesülethez már be is küldötte. Egyszersmind megemlítette, hogy az általa földolgozott szóanyag között kétes szavak is előfordulnak, melyekről a jegyzéket el fogja készíteni.⁷²⁰

1902. március 19-én ismét értekezletet tartott a szerkesztőbizottság, ahol a legutóbbi összejegyzéssel megállapodása szerint a kétes műszavak tárgyalását kezdték meg. Az alábbi idézet bepillantást enged a bizottság nehéz munkájába: „Fekete Lajos az erdőrendezés körébe vágó kétes szavakat a következőkben terjeszti elő: a) Alfa (Unterholz) helyett ajánlja; alifa. A bizottság hozzájárul. b) Állab helyett ajánlja: faság. Főállab = a faság zöme; mellékállab = a faság járulékos része, járuléka; állabalak = a faság szerkezete. A bizottság több tagja ezzel szemben a faállomány szót tartja megfelelőbbnek, miután állab alatt valamely erdőrészlet (osztag) faállományát értjük. Ismételt használat esetén egyszerűen: állomány. Összetételben pl. faállománytérkép (fanem és kortérkép.) A bizottság az állab szó helyett a faállomány, illetőleg állomány szót fogadja el. c) Fekete Lajos biz. tag folytatólag a felfa szó helyett (Oberstander, Oberholz) a magyarosabb főfa kifejezést ajánlja. Elfogadtatik. d) Forda helyett a bizottság a fogalomnak teljesen megfelelő, helyesen képezett és már meg is honosodott vágásforduló, rövidesen forduló kifejezést fogadja el. e) A hozam és hozadék szavakat a bizottság egyaránt használhatóknak tartja. f) Osztag helyett az irodalomban a tagrészlet már előfordul. Miután azonban van tagokra be nem osztott erdő is s nemkülönben előfordulhat az az eset, hogy a tag csak egyetlen osztagból áll, a bizottság a Fekete részéről szintén ajánlott erdőrészlet kifejezés mellett foglal állást. g) Evvel kapcsolatosan felmerült az a kérdés, hogy mi értendő erdőrészlet alatt. A bizottság többsége ezalatt az erdőrészletnél sokkal tágabb fogalmat ért, a nép által külön névvel illetett erdőterületeket, dűlőket, a melyekkel a néppel való érintkezés közben helymeghatározás céljából a szakember is él. (Juharos, Bükkökút stb.) h) A kétes képzésű pagony szó, mint határozatlan és könnyen nélkülözhető fogalom, az erdészeti műnyelvben mellőzendő. i) Vaskos alatt a köznyelv egészen mást ért, mint eddigi erdészeti műnyelvünk s éppen az oly fatörzseket illetik a vaskos jelzővel, a melyek legkevésbé hasonlítanak a hengerhez. E tekintetben közeledni kellene a közhasználathoz; Fekete a telided szót ajánlja, a bizottság azonban hosszabb eszmecsere után a hengeres kifejezésben állapodik meg. k) Zárlat helyett a bizottság két új szót fogad el Fekete Lajos biz. tag ajánlatára 1. Záródás (Schluss, Bestandeschluss) a fák koronái érintkezési fokának jelölésére és 2. Sűrűség (Bestockung) a fatörzsek aránylagos mennyiségének megjelölésére. Mindkét fogalmat az erdőszültség öleli fel.”⁷²¹ Az 1902. december 7-én tartott újabb értekezleten – amelyre december 5-én utazott Budapestre⁷²² – ismét területekre kerültek az erdőrendezés tárgykörébe tartozó szakszavak. A bizottság a több mint 900 szót tartalmazó gyűjtemény egy részét egyenként tárgyalás alá vette, s a felmerült észrevételek értelmében való átnézés céljából azt az összegyűjtőnek, Fekete Lajosnak ismét kiadta.⁷²³ A következő ülés, amelyen Fekete Lajos betegsége miatt nem vett részt, 1903. október 7-én volt. Bedő Albert, a bizottság elnöke bejelentette, hogy Fekete Lajos a neki átdolgozás végett visszaadott szógyűjteményt újból beküldötte. A bizottság a szógyűjteményt – további intézkedésig, megőrzés céljából – azzal a kéréssel adta át az Országos Erdészeti Egyesület titkárnak, hogy a gyűjtött és földolgozott szóanyag megtekintését a műszótár ügye iránt érdeklődőknek – esetlegesen megjegyzéseik megtétele céljából – az egyesület hivatalos helyiségében tegye lehetővé.⁷²⁴

Az 1906. május 31-én és november 17-én továbbra is Budapesten tartott üléseken is részt vett Fekete Lajos, de már csökkenő tettvággyal, az üléseken nem nyilvánított véleményét.⁷²⁵ Időközben elhunyt az egyik bizottsági tag (Cséti Ottó), illetve a szerkesztői feladatokat senki sem vállalta, így azt az egyesület titkárához delegálták. Az évtizedek óta halogatott ügy megvalósulása megakadni látszott! Sajnos véglegesen, ugyanis a mai napig hasonló műszótár nem jelent meg az erdészek tollából...

Fekete Lajos nyelvújító tevékenysége a későbbiekben is említésre került, ugyanis fia, Fekete Zoltán apja halála után több mint két évtizeddel is előhozta a korábbi fiaskót: „Az olyan új szótól, amely szokatlan hangzású, gyakran még akkor is idegenkednek, ha egyébként a magyar nyelv szellemének megfelel. Ezért nem fogadták el annakidején a Fekete Lajos ajánlotta faság szót sem az állab helyett, holott nyelvi szempontból nem lehet ellene kifogást emelni. A ság képző a sok-ból alakult. Például: sok tó = tóság (v. ö. a Tóság helynévvel. Ilyen származású a Malomsok is). Sok rét = rétság (v. ö.: Rétság), sok erdő = erdőség, sok fa = faság. Most is azt tartom, hogy ez egyszerűsége mellett kifejezőbb és találóbb, mint a faállomány. Ha abból indulunk ki, amit a fennebb idézet felhívás kíván, hogy a kifejezésnek „első-sorban a fogalmat kell teljes mértékben fednie”, akkor a faállomány nem kifogástalan. Ez alatt a nemerész éppen a nyelv szellemében sokkal inkább érti a faanyag állományát (Substanz), mint az álló fák sokaságát. És különösen esik a magyar fülnek az is, ha a többesben faállományokról beszélünk. S mégis ezt fogadták el, mert az állomány szót más értelemben már használták, míg a faság merőben új, szokatlan kifejezés volt. (Pedig azóta már megszoktuk volna!).”⁷²⁶

Egy mára elfeledett műfaj – Szakmai viták az Erdészeti Lapok hasábjain

A szakmai vita műfaja napjaink folyóirataiból nyomtalanul eltűnt. Ugyanakkor egy emberöltővel ezelőtt a szakmai egyet nem értés – nem ritkán parázs – vitái nyomán számos, a hazai erdészet ügyét előmozdító gondolat öltött testet. Természetesen e vitáknak a szakma zöme csak személője és hasznélvezője volt, hiszen az erdészeti tudomány, s annak gyakorlati aspektusai aktuális kérdéseiről folyt a diskurzus a szaklapok hasábjain. Voltak azonban még néhányan a szakférfiak közül, akik bátran ragadtak tollat, s igazuknak nem restelltek írásban is hangot adni. Ezen kiváló erdész szakírók sorába tartozott Fekete Lajos selmeci akadémiai tanár is. E rövid fejezetben sorra vesszük azokat a kérdésköröket, amelyekben a magyar erdészeti szaknyelv nesztora, az akadémia nagy tudású tanára a vita műfajában megnyilatkozott. Talán nem véletlen, hogy a vitatémák – amelyeket az azokra adott válaszokkal e fejezetben röviden összefoglaltunk – Fekete Lajos fő működési területei köré csoportosulnak. Találunk e viták sorában erdőrendezési, fatermési kérdéseket, taxonómiai polémiát, erdőérték-számítási problémakört, de a magyar erdészeti szakszavak ügyében írt véleményeket és ellenvéleményeket is. Már ezeken keresztül is kiviláglik előttünk Fekete Lajos széles látóköre, s az erdészeti tudományok egymástól rendkívül távol eső szegmenseiben való elmélyült jártassága, ami vitán felül irigylésre méltó ma is. Szakismeretein kívül még egy fontos dolog körvonalazza előttünk Fekete Lajost, mégpedig finom, sohasem bántó, de mindig határozott stílusa. Nem véletlen hát, ha az ellenvélemények közreadói mindenkor igen nagy tisztelettel fogalmazták meg egyet nem értésüket „Fekete tanár úr” irányába, ami az egész erdész szakmai – egyébként máig sugárzó – tiszteletét tükrözi.

A fák görbeségének okai

Fekete Lajos az Erdészeti Lapokban cikket⁷²⁷ jelentetett meg 1880-ban a vörösfenyő-törzsek görbeségének okairól. Ebben a részletes szakirodalmi bemutatás után saját, Selmechánya környékén tett vizsgálatai alapján megállapította, hogy a nap nem lehet oka a törzsek görbeségének, a gyakori és egyirányból jövő szeleknek tudta azt be. Kijelentésének alátámasztására kérte szaktársait „ez állításra nézve mennél több tényleges adatot közleni”, s ezt más fafajra is kérte kiterjeszteni. E cikkre Fuchs János m. kir. erdész reagált jó egy évvel később.⁷²⁸ Ő a fekete és a fehér nyár esetében tett megfigyeléseket, s ő az okot a heliotropizmus (napraforgás) tünetében vélte megtalálni: „Az én „erős meggyőződés” tehát az, hogy a fák nem annyira akarnak a szeleknek hátat fordítani, mint inkább oda nézni, a honnan a kenyér jön, éltető elemüknek: a napnak, világosságnak bókolni.” Vélte felismerésének nyomatékot is igyekezett adni: „És Fekete tanár úr is bármennyire idegenkedik az általam pártolt nézettől, csak az én malmomra hajtja a vizet, mert nem oda vág, a hová néz.” Fekete Lajos természetesen az őt bíráló cikket nem hagyta szó nélkül, s az Erdészeti Lapok következő lapszámában rögtön válaszolt is.⁷²⁹ A szelek hatását előtérbe helyező állítását továbbra is fenntartotta, s most már más fafajokkal (nyárok, szilvafa, közönséges boróka) és az egész országban tett megfigyeléseire támaszkodva érvelt, viszont finomított korábbi álláspontján. „Azt soha sem állítottam, hogy a szél egyedüli oka a fák görbeségének; ki is állíthatna ily badarságot! Hisz ott szerepel még mellette nemcsak a világosság egyoldalú befolyása, hanem bizonyos fekvéseknél, különösen nyergek és gerinczek közelében a hó nyomás, sőt némely berekben erős és hosszan tartó áradások nyomai is szembe ötlenek.” A részletes indokolás, s különösen a hónyomás hatásának elemzése, továbbá Fuchs János helytelen „napraforgás” kifejezésének kritizálása után az alábbi módon zárta cikkét: „Végre megjegyezni kívánom, hogy részemről e vitához többé hozzászólni nem óhajtok.” A viszontválasz nem maradt el Fuchs János részéről,⁷³⁰ mert „arra moraliter kényszerítve” volt. Rövid cikkében, frappáns módon, Fekete Lajostól vett szó szerinti, érveléséhez jól illeszkedő és csattanó idézetekkel cáfolta. Vélte győzelmének örömét zárszavával enyhítette valamelyest: „Végre legyen meggyőződve, hogy „jóhiszeműségét nem vonja kétségbe” senki sem, legkevésbé én, a ki őt, mint oly sok tanáraim közül egyik legderekabbat, tanítványai oktatásában, erdészeti irodalmunk megalapításában fáradhatlant tanultam ismerni és becsülni, azt azonban még sem kívánhatja, hogy azért senki se jöjjön az övével nem egyező „más gondolatra”.”

Fenti vitához járulékos elem még, hogy Fekete Lajos, egyik írói álnevén, az Erdészeti Lapok 1881. évi júliusi lapszámában könyvismertetés⁷³¹ formájában erős kritikát fogalmazott meg Girókúti Ferenc és Kozocsa Tivadar képezdei tanárok – a Franklin Társulatnál megjelent – „A fák alak- és fejlődéstana” című munkájáról. Tájékozatlansággal – tegyük hozzá: nagyobbrészt joggal – vádolta a szerzőket, s esetenként éles megjegyzésekkel tarkítja recenzióját. Az erre megjelenő válasz⁷³² viszont ügyesen eltusolja a joggal kritizált és nagyszámú tévedést, s visszájára fordítja Fekete Lajos kritikáját, hiszen epés megjegyzéseikkel őt magát vádolják számos apró, esetenként torzított tévedése miatt. Lelki világának bizonyára nem tehetett jót, hogy ez a méltatlan válasz éppen abban a lapszámában, éppen azon cikk előtt jelent meg, amelyben Fuchs János második reakciója is napvilágot látott.

A témát Fekete Lajos – elsősorban saját lelkiismeretének megnyugtató és igazának bizonyítása céljából – még egyszer előhozta, éspedig az Erdészeti Kísérletek 1908. évi számában.⁷³³ A már 1881-ben is említett krassovai szilvafáknál végeztetett beható vizsgálatokat, s mind az 59 faegyed esetében egyöntetű eredményként az egyirányú megdőlés okául a szeleket hozták fel.

Polémia a tölgytaxonokról

A XIX. század második felének két nagy botanikusa, Borbás Vince és Simonkai (Simkovics) Lajos körülbelül egy időben indultak el pályájukon, eleinte együttműködve, aztán csakhamar szétválva, s ugyan egy cél fele haladva, de lelki adottságaik különbözősége következtében, mint ellenfelek álltak egymással szemben egészen halálukig.⁷³⁴ Az 1880-as években mindketten foglalkoztak a hazai tölgyfajokkal és hibridjeikkel, versengésük sokszor egymás ostorozásában, kíméletlen kritizálásában is tetet öltött. Többek között a magyar tölgy és faj alatti egységeinek taxonómiai felfogásában is lényegesen különböztek egymástól,⁷³⁵ amely vitához Fekete Lajos is hozzájárult az Erdészeti Lapok hasábjain.⁷³⁶ Fekete Lajos egyszerűen csak B. úrról ír cikkében, s a „szénagyűjtő” botanikusokkal szemben gyakorlati megfigyeléseivel cáfolja Borbás azon állítását, hogy „a szlavóniai *Quercus conferta*, meg az alduamelléki *Qu. Hungarica* nem egészen ugyanegy.” Ezt a cikket sem hagyta Borbás Vince válasz⁷³⁷ nélkül, s természetesen személyeskedő megnyilvánulása sem maradt el: „Én Simonkai-val, mint általában senkivel, a polémiát nem kerestem. A *Quercus spectabilis*-ről való véleményét csak azért idéztem, a *Qu. Haynaldianájá-ról* csak azért szóltam, mert Fekete tanácsos úr ellenem szóba hozta. Nem félek semmiféle becsületbíróság ítéletétől, hogy nem objective s talán sértőleg szóltam volna róla.”

A tölgyekkel kapcsolatos, a három személyt érintő további polémiát a Fekete-tölgy, Bedő-tölgy és Tisza-tölgy fejezetekben részletezzük.

Turdiáról kapott, s később a kisiblyei csemetekertben iskolázott csemetéről szedett magyar tölgy hajtás Fekete Lajos által 1888. október 15-én írott schedával
(Lelőhely: Magyar Természettudományi Múzeum
Növénytára, Budapest, herbáriumi jelzete: BP 40963)

A fatermési táblák megbízhatósága

A fajaj jelentősége, valamint a fatermési táblái könnyű elkészíthetősége miatt az 1800-as években a lucfenyőre több fatermési tábla készült. Bund Károly, akkor még m. kir. erdész ezeket a táblákat hasonlította össze, s közöttük lényeges eltéréseket is talált. Többek között a Fekete Lajos-féle táblát is összevetette a korábbiakkal és a fontosabb külföldiekkel:⁷³⁸

„Mégis, midőn a Fekete főerdőtanácsos úr által szerkesztett fatermési táblát⁷³⁹ tanulmányoztam és alkalmam nyílt erre a két erdőgondnokságra vonatkozó számos más próbavételeket is átnézni, nem tudtam elnyomni azt az aggályt, hogy ez a tábla feltűnően magas tételeket tartalmaz és a nevezett erdőgondnokságokban is igen kevés állab akad, mely bár kétségtelenül I. termőhelyen áll, teljes zárlat mellett is megütné a fatermési tábla tételeit. Ez az aggályom megerősödött bennem, midőn a fenn közölt összehasonlítást megtettem és azt a nagy, áthidalatlannak mutatózó úrt láttam, mely a Fekete főerdőtanácsos úr által közölt és a többi adat között élénk tárul. [...] Éltam azzal az engedélyvel, melyet Fekete főerdőtanácsos úr idézeti cikkében ad és fatermési táblájának alapjait és eredményeit megbeszélés tárgyává tettem, szerény nézetemnek nyíltan adva kifejezést. Ne vegye a főerdőtanácsos úr egykori hálás tanítványától a köteles tisztelet hiányának, ha a fentiekben szóvá téve fatermési tábláinkat, az általa szerkesztettre nézve is kifejezésre juttattam igénytelen, de legjobb meggyőződésemet.” Fekete Lajos válasza,⁷⁴⁰ ha kicsit megkésve is, természetesen nem maradt el: „Fáradságos hivatalos kiküldetésem közben vettem tudomást Bund K. úr cikkéről (E. L. f. é. VIII. f. 797. és köv. o.), melynek éle az általam felállított dobrocsi lucfenyő fatermési táblák ellen irányul. Meg vagyok arról erősen győződve, hogy Bund K. úr jóhiszeműleg, tiszta meggyőződése alapján kifogásolta fatermési tábláimat. Igen magasaknak találja azoknak tételeit, más fatermési táblákkal összehasonlítva. Én is ismertem azokat a fatermési táblákat, és hasonlóan magasaknak találok azokhoz képest a dobrocsi és karámi erdők faterméseit. De ebből még sem lehet azt következtetni, hogy az általam felállított és a folyó évi Erdészeti Lapok II. füzetében közölt fatermési táblák helytelenek. Ezt csak akkor volna joga Bund K. úrnak állítani, ha azokon a termőhelyeken, melyekre a kérdéses fatermési táblák vonatkoznak, tényleges adatokat gyűjtött volna, ezeket közölte volna és kedvezőtlen véleményét ezekre alapította volna. Bund K. úr a kérdéses fatermési táblák adatainak magasságát abból véli megmagyarázhatni, hogy én eszményi állabokat kerestem, s azok adataiból indultam ki.” A szakmai vitában többnyire cáfolta kritikusa állításait, de esetenként igazat is adott annak: „Azt is kifogásolta Bund K. úr, – és el kell ismernem, hogy ez a legerősebb érve, hogy igen kis próbatereket vettem. Ebben igaza van.” A részletes indokolások, cáfolatok végén azonban mégiscsak elismerte Fekete Lajos, hogy közölt fatermési táblái nem általános érvényűek, hanem csak a felvételi terület állományaira alkalmazhatók. „Még sokat mondhatnék Bund K. úr cikkéhez; de azt hiszem, hogy máris hosszadalmas lettem. Válaszomat tehát befejezem azzal, hogy a dobrocsi és karámi erdők, az általam tekintetbe nem vett kevés meredek és köves, szakadásos oldalak és a Vepor legfelső részén álló vegyes állabok kivételével, mindnyájan a besztercebányai hivatalos fatermési táblák I. termőhelyi osztályába tartoznak, vagy azt meghaladják; és hogy erre a kis területre, a fenyvesek Eldorádójára vonatkozó helyi fatermési tábláim nem hasonlíthatók össze a sokkal nagyobb területeket és sokkal többféle termőhelyet felkaroló fatermési táblákkal.” Bund Károly a következő lapszámban röviden reagált⁷⁴¹ Fekete Lajos hosszú érvelésére, amelyből érzékelhető, hogy további vitát nem akart generálni, viszont meggyőződéséből sem akart engedni.

Öt évvel később, amikor Bund Károly már az Országos Erdészeti Egyesület titkáraként és az Erdészeti Lapok szerkesztőjeként ténykedett, a Lapszemle rovatban ismertette Fekete Lajos cikkét,⁷⁴² amely az Erdészeti Kísérletekben látott napvilágot. A lapszemlék szokásos tárgyilagosságát megtartva ezúttal nem bocsátkozott vitába a szerzővel. „Az Erdészeti Kísérletek m. évi utolsó füzetében ily czímen folytatja Fekete Lajos azon adatok tudományos feldolgozását, a melyeket még az 1893. évben a Vepor hegység (dobrócsi m. kir. erdőgondnokság) elsőrendű termőhelyein gyűjtött s a melyek részben az Erdészeti Lapok régebbi évfolyamaiban is közöltettek. [...] Ez szép eredményt ígérő s az erdészeti tudomány haladását jelentő nagy vállalkozás, melynek sikeres keresztülviteléhez kitartó munkaerőt és kedvet kívánunk a szerzőnek.”⁷⁴³

Az erdőrendezés adminisztrációjának egyszerűsítése

A századforduló táján az Országos Erdészeti Egyesületben is meghonosították a felolvasó üléseket. 1902. március 18-án Fekete Lajos »Az erdőrendezésnek hazánkban szokásos rendszeréről, annak módosításáról és egyszerűsítéséről« címmel értekezett.⁷⁴⁴ Ennek előzménye volt, hogy két hónappal korábban ugyanitt és ugyanilyen körülmények között Porubszky Gyula erdőmester „»Hozamszabályozásunk« címmel tartott előadást,⁷⁴⁵ aki végszavában felkérte szaktársait, hogy a felvetett kérdéshez szóljanak hozzá. Ezt az alkalmat ragadta meg Fekete Lajos saját véleményének tolmácsolására, aki leginkább az erdőrendezésre nehezedő állami adminisztrációt kifogásolta, de Porubszky Gyula megállapításait, kritikái észrevételeit esetenként cáfolni is igyekezett. Természetesen nem maradt el a válasz,⁷⁴⁶ amelynek elején inkább az egymás szavaiba való belekapaszkodás olvasható, majd Porubszky Gyula kihasználta az újabb alkalmat, s a múlt „divatos”, de már idejétmúlt erdőművelési, erdőrendezési szokásait ostorozta. Időnként azért Fekete Lajosnak is „oda-vágott”, leginkább azért, mert a tanári székéből intézte a gyakorlatban dolgozókhöz intencióit: „*Persze a főerdőtanácsos úr ezekről a miseriákról nem tudhat, mert működési köre más, de éreztük mi, akiknek vállaira nehezedik a törvények, a rendeletek közvetlen végrehajtása.*” Fekete Lajos az Erdészeti Lapok következő lapszámában adta meg viszontváltását,⁷⁴⁷ amelyben néhány cáfolat esetében igazat adott cáfolójának, mi több, elismerve hibáját a szakmai vitáról is őszintén vallott. „*De ha mondataim egymásutánja mégis azt a látszatot kelti, - amit előadásomnak nyomtatásban való utólagos átnézése után nem tagadok, - ezt a tényt nagyon sajnálom, és kérem Porubszky Gy. erdőmester urat, hogy azt, mint szándékomtól távol állót, tisztán a forma hiányosságának tekintse. [...] Igazán sajnálnám, ha előadásom szakközönségünk egy részénél a polémia színében tűnt volna fel; mert én annak nem vagyok barátja és komoly szakkollegok megbeszélésénél inkább károsnak tartom, mint hasznosnak. De hiába! Néha az embert önként bele viszi nem eléggé fékezett eszmemenete, mint a huszárt a lova, a csetepatéba. Dolgozunk tehát ezután is vállvetve, egymás mellett, ne pedig egymás ellen. Ez az én felfogásom, és sajnálom, ha előadásom formája az ellenkező feltevésre adott okot.*”

A személyes megnyilvánulásokat leszámítva a Fekete–Porubszky eszmecsere érzékeny, az államigazgatást érintő területet kritizálta. A szakmai tovább gondolást, a megoldáskeresést azonban az Országos Erdészeti Egyesület fékezni igyekezett.⁷⁴⁸ „*Az egyesületben meghonosított felolvasások az elmúlt télen folytatódtak. Fekete Lajos főerdőtanácsos és Porubszky Gyula erdőmester urak ragadták meg az alkalmat, hogy erdőrendezési rendszerünkről véleményt mondjanak. A felolvasásokban feltárt anyagot azonban ezúttal a választmány, tekintettel arra, hogy ezen tárgyhöz az Erdészeti Lapokban is többen hozzászólnak, megvitátás tárgyává még nem tette, mivel célszerűnek találja bevárni, a míg a megindult eszmecsere egy bizonyos nyugvóponthoz ért.*”

Műszavaink érdekében

Fekete Lajos az erdészeti oktatás nyelvének megmagyarosítása érdekében tanártársaival a kiegyezés után sokat tett, s a későbbiekben is nagy gondot fordított a németből átvett szakkifejezések helyes magyar megfelelőinek megtalálásában és alkalmazásában. Tudjuk azt is, hogy az erdészeti műszótár összeállítása és megújítása – melynek hosszú időn át cselekvő részese volt – dugába dőlt (lásd részletesebben az »Egy megghiúsult vállalkozás: az erdészeti műszótár megújítása« című fejezetben), így az egyes szak- és tankönyvek maradtak lehetőségként a magyar szaknyelv pallérozására. Ebből Fekete Lajos jelentős mértékben vette ki részét, s esetenként a különböző folyóiratok hasábjain is igyekezett kardoskodni a megfelelő „műszavak” használata érdekében.

Korai selmeci éveiben, amikor már elismert szakembernek számított, de szűkebb pátriájától, Erdélytől még nem szakadt el teljesen, rendszeres olvasója volt az Erdélyi Gazda című hetilapnak, s gyakran publikált is abban. Az 1880. évi 23. számban felkeltette a figyelmét egy cikk, amelyben a „fa-fehérsze” kifejezés szerepelt. Azért, hogy a szakmai szókincsbe ez a fogalom magát be ne fészkelje, tollat ragadott, s »Műszavaink érdekében!« címmel cikket⁷⁴⁹ írt. Nem tartotta helyesnek, hogy a szíjácsra alkalmazzák a fa-fehérsze kifejezést, mivel a szíjács és geszt már régóta és egyértelműen használtak a magyar nyelvben. A szerkesztő már élt a véleménynyilvánítási jogával, s a lábjegyzetben megjegyezte, hogy a fatörzs külső rétegei elnevezéseire a háncs szót még alkalmasabbnak tartja, s az erdélyi ember a szíjács helyett a színfa, a geszt helyett a bélfá szavakat használja inkább. Két héttel később a híres pomológustól, Bereczki Mátétól, a fa-fehérsze szó alkalmazója tollából jelent meg Fekete Lajos cikkére észrevétel,⁷⁵⁰ aki a betűszedőt vádolja azzal, hogy a fafehérje szót kétszer is rosszul szedte ki. De a nyelvújítással kapcsolatban is elmondta sajátos, kritikai véleményét: „*Mint hogy én csakis gyakorlati irányú lapokba s csakis gyakorlati irányú cikkeket szoktam írni; biztosítom F. L. urat, hogy a tudományos műszókat nemcsak, hogy nem fogom szaporítani, de a hol lehet, szorgosan kerülöm is. Nem szaporítom újakkal a meglevő műszókat azért, mert nem vagyok nyelvész, hogy hivatva érezhetném magamat új műszókat is alkotni. Kerülöm, a mennyire lehet a műszókat azért, mert arra törekszem, hogy a mit írok, megértse mindenki s ne csak azok, a kik a tanodákban az újonnan alkotott magyar tudományos műszókkal már megbarátkoztak.*” Ezt még tetézte azzal, hogy „*olyan „szíjács“-féle műszót, mondom, használni trott munkáimban, nem visz rá lelkiismeretem*”, s a szíjácsot inkább a szíjgyártó helyettesítésére gondolja a takács, kovács, szakács mintájára. Nógrád megyei szülöttként a szíjács és a geszt helyett ő inkább marad a fafehérje, illetve a fakeménye kifejezések használata mellett. Nyilvánvalóan nem hagyhatta e sorokat megjegyzés nélkül Fekete Lajos, s ismét élt a helyretétel lehetőségével.⁷⁵¹ Ebben részletesen megmagyarázta a háncs, szíjács és geszt fogalmakat, s kérte azok helyes használatát. Ezután rövid szerkesztői megjegyzést találunk, amely elárulja, hogy akkoriban a nyelvújításra való törekvés, a helyes szakkifejezések használata milyen akadályokba ütközött. „*Ezúttal a dolog lényege nem az, hogy mi vitatkozzók, egymást elemi növénytani ismeretekre oktassuk, hanem azon fontos elvi kérdés, hogy nagyobb olvasó közönség elébe szánt népszerű cikkeken helyes-e az olyféle műszavakat használni, minő pl. a szíjács; s nem sokkal jobb-e a nép nyelvében élő, ha szintén a tudós fülnek kevésbé tetsző kifejezéseket fölkeresni s melyek a magyar nyelv természetén sem követnek el erőszakot. Én e kérdésben Bereczki úrral, az utóbbit vallom.*”

Egy dicséret

Az Erdészeti Kísérletekben megjelent cikkekről az Erdészeti Lapok – melynek jóval szélesebb olvasóközönsége volt – lapszemle rovatában részletesen beszámolt. Az ismertetések tárgyilagosak, kritikát többnyire nem tartalmaztak, dicséretet viszont egy-két esetben igen. Az Erdészeti Kísérletek 1909. évi számában a magyarországi erdők jövedelmezőségi viszonyairól érkezett Fekete Lajos.⁷⁵² A tanulmányt az Erdészeti Lapok is közölte, mivel fontosnak tartotta a szakközönséget az eredményekről tájékoztatni.⁷⁵³ Ugyanebben a lapszámban találjuk az Erdészeti Kísérletek tanulmányainak rövid ismertetését, amelyben a referáló a Fekete-féle tanulmány esetében személyes véleményének is hangot adott, a következőképpen: „*Furcsán hangzanék nézetem szerint, ha éppen ennek a munkának szerzőjével szemben, a munka ismertetésével kapcsolatban, dicséretet emlegetnék; de nem fojthatom el bámulatomat szakirodalmunk nesztora előtt, hogy még ezen a téren is ő jár elől és ő az első, aki számokban fektette le azt az alapot, amely egyedül alkalmas arra, hogy erdőgazdaságunk haladását vissza tükröztethesse.*”⁷⁵⁴

Helyreigazítások

Az erdészeti műszavak tárgyában és az erdészeti műszótár összeállítása érdekében számos közlés jelent meg az Erdészeti Lapokban. Kiss Ernő Temes-Kubinból írott, a „Vidéki levél” rovatban közreadott cikkében arra hivatkozott, hogy „Az „állab” helyett azt hiszem Fekete Lajos főerdőtanácsos úrnak sikerült a helyes kifejezést megtalálni, midőn végleg szakítva az állással, az erdőben élő illetve ott még tövön álló fák megnevezésére kívánja a „csapat” vagy „csoport” elnevezéseket használni.”⁷⁵⁵ A következő lapszámban az Erdészeti Lapok főszerkesztője közölte a helyreigazítást, melyben arról tájékoztatja a szakközönséget, hogy „Kiss Ernő úrnak az E. L. f. é. III. füzetében a 412. oldalon foglalt azon állítása, hogy ő az állab szó helyett a csapatot vagy csoportot ajánlotta volna, tévedésen alapszik.”⁷⁵⁶

Fekete Lajos az Erdészeti Lapokban, 1908-ban hosszú cikket jelentetett meg az erdőgazdaságban működő tőkék kamatozási százaléknak megállapításáról.⁷⁵⁷ Ebben számos bonyolult képlet szerepelt, amelyek között több sajtóhiba is keletkezett. A következő lapszámban – vélhetően a szerző kérésére – a helyreigazítások megtörténtek.⁷⁵⁸

A TOLLFORGATÓ KREATIVITÁSA – TALÁLMÁNYOK AZ ERDÉSZETI GYAKORLAT SZOLGÁLATÁBAN

Az akadémia vezetése által 1873. március 28-án jóváhagyott és a május 10-én érvénybe lépett (21 425. sz.) rendelettel a növény-, növényélet- és boncztan, az erdőtenyésztés, az állat- és rovaratan, a talaj és klímatan, az erdővédelem, az erdészeti, vadászati és úrbéri törvények rendkívüli tanárává nevezte ki Fekete Lajost. Széles körben ismert az általa gondozott diszciplínák körében kifejtett gazdag és úttörő szakirodalmi ténykedése, azonban a szakírói tevékenység mellett a gyakorlati szakma számára is kínált innovatív megoldásokat. Ezek sorában több eszközt és eszközfejlesztést kell megemlítenünk.

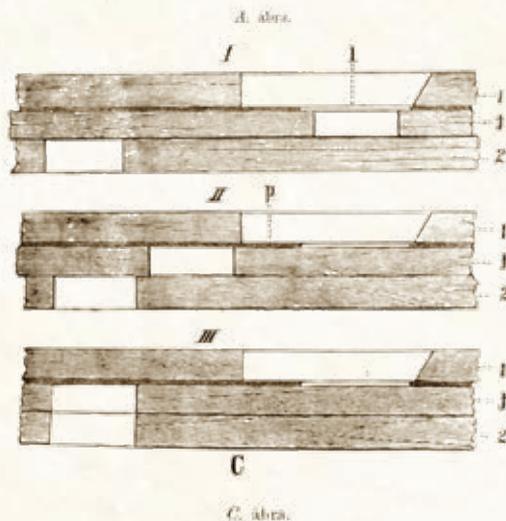
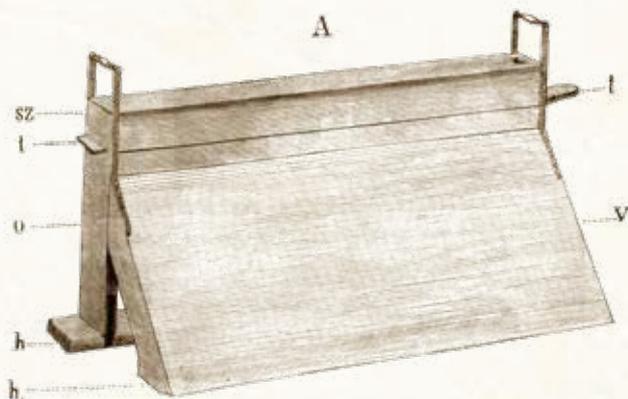
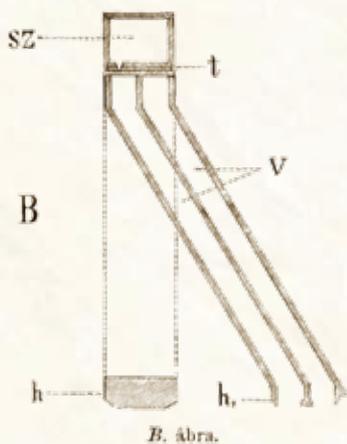
Tolókás magvető

Az első eszközfejlesztés a fenyőfajok kézi magvetésének hatékonyabbá tételére konstruált tolokás magvető volt, amelyet a Körmöcbányán tartott 1887. évi Országos Erdészeti Egyesület közgyűlése alkalmával mutattak be a szakközönségnek.⁷⁵⁹ A tolokás magvető selmebányai találmánynak tekinthető, melyet Fekete Lajos 1888. december 24-én szabadalmi oltalom alá is helyezett és 1889-ben 18 (2024-es értéken közel 97 ezer forintért) árult.⁷⁶⁰

Az eszköz részletes leírását Fekete Lajos „A Magyarországon előforduló főbb fanemek csemetéinek termesztése és ültetése. Néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára” című tanulmányában adta közre: „A lúczfenyő, erdei, fekete és vörös fenyő magnak vetésére az eddig használt eszközök közt talán legalkalmasabb az én tolokás magvetőm. A czigány is a maga lovát dicséri – ugye kedves olvasó. De ha ezt a szemrehányást teszed is, mégis megismertetlek e szerszámmal röviden. Itt a képe. Egészben véve hossza 1 méter, magassága 80 centiméter, szélessége alól mintegy 35 centiméter. **A.** mutatja az egész szerszámot, **B.** annak keresztmetszetét. Fent egész hosszában van egy magszokrénye (sg, B. ábrán) melybe 4 liter mag fér el; a szokrény alatt egészen lent van **h** horonnyomó lécz, mely két végén 10 centiméterrel kijebb áll. A magszokrény alól indul ki az A. ábrán részletesen előre, B. ábrán jobbra és lefelé vezető magvezeték v. A munka vele úgy történik, hogy két munkás megfogja a szerszám két végén lévő fogantyút, és keresztbe állítja az ágy

végétől mintegy 20 centiméter távolságra, úgy hogy a magvezeték az ágy végére (rövid szélére) essék. Most mindkettő rá lép a horonynyomóra és kinyomja az első hornyot, azután a mesgyékben hátrálva tovább teszik a magvetőt, úgy hogy a magvezeték talpa épen a kinyomott horonyra jöjjön, most amelyik munkás balkézrel tartja a fogantyút, az jobb kezével meghúzza és vissza tolja a tolokát, melynek fogantyúját A ábrán f-nél láthatod, mire a magszekrényből az első horonyba épen annyi mag pereg le, szépen, egyenletesen elhintve, amennyi szükséges. Ekkor újból rálépnek a horonynyomóra és kinyomják a második hornyot. Most megint tovább teszik a magvetőt mint előbb, magot eresztenek a 2-ikba, kinyomják a 3-ik hornyot s így tovább. A munka gyorsabban megy, mint annak leírása vagy elolvasása. C ábrán láthatod a tolokát, mely egy 5 mm. vastag vonalzóhoz (lénia) hasonlít, két oldalt váltogatva lyukakkal ellátva. A fogantyú közelében van e hosszudad rés, melyen át az akasztó szeg (A. ábra a) megy keresztül, mely a tolokának csak pár centiméternyi ide-oda mozgást enged meg. A mag szabályszerű kihullását megmagyarázza D. ábra, mely a magszekrény kettős fenekének (1 és 2) és a köztük járó tolokának (t) egy kis részletét mutatja 1/2 nagyságban és hosszszelvényben. A felső fenéken (1) hosszudad likak vannak oly elrendezésben, mint a tolokán (C). I. ábránál a tolóka egy lika a felső fenék lika alatt van és maggal megtelik; húzás közben a tolóka mentője a magot 1 fenék alá húzza, mint II. ábra mutatja, a tolóka ott áll meg, ahol merítői épen az alsó fenék likai felé esnek (III), s így belőlük a mag kihull, és a magvezeték két lejtős fenekén leperogva szétszóródik, míg a horonyba jut: a visszatolásnál a tolóka merítői megint a felső fenék likai alá jöven, megtelnek maggal s így tovább. A lúcfenyőnél vet a szerszám mintegy 600 szemet; de más magvak és ritkább vagy sűrűbb vetés számára van még 2 tolokája, melyek könnyen beilleszthetők, kicserélhetők. A ki az első ily szerszámot megvette, irta nekem, hogy már az első tavaszon 6-szorosan kinyerte az árát a megtakarított napszámbérekben. Ára 18 frt Megrendelhető e munka szerzőjénél. Ha a vetőágyban minden négyzet méterre 4 hornyot számítunk kell 100 négyzet méterre körülbelől 2 kg. mag. Különbön akár mi módon is eszközöljük a mag elvetését, lúcfenyőnél tavasszal, rendszeren májusban történik az. Az elvetett magot előre készített könnyű, porhanyó földdel takarjuk be, mint a jegenyefenyőnél. Ha a talaj nagyon laza, jó azt a mag betakarása után kézi hengerrel megtömöttetni, a mi a felfagyás veszélyét csökkenti.”⁷⁶¹

A Fekete-féle tolokás magvető
(Erdészeti Lapok 1888. 31. évf. 10. füzet)

Emellett az eszközt a magyar erdészek számára természetesen az Erdészeti Lapok is bemutatta: „Átadom tehát a szót Fekete Lajos tanár urnak, ki ezen alkalomból egy új vetőgépet fog bemutatni. Fekete Lajos: ismerteti vetőgépét, melynek gyakorlati alkalmazását megelőzőleg már bemutatta. Elnök: Azt hiszem, köszönetünket fejezhetjük ki a tanár urnák szives fáradozásáért; rövid leírását is közölni szíveskedjék egyesületünkkel. (Helyeslés.)”⁷⁶² Az új konstrukció kapcsán megjegyzik azt is, hogy „A gép szellemesen” van kieszelve, s „dicsőségére válnék bármely németországi erdésznek.”⁷⁶³ Olyannyira igaz ez, hogy a német szakközönség számára is bemutatták a Fekete-féle tolokás magvető rövid leírását, használati módját, amit a Zentralblatt für das gesammte Forstwesen című folyóirat ismertetett.⁷⁶⁴ E cikk jelentősége nemcsak abban állt, hogy a külföldi szakemberek figyelmét is felhívta a vetőgépre s ezáltal annak a történelmi Magyarország határain túl való megismertetését szolgálta, hanem azért is igen figyelemre méltó, mert a gép előnyeit, annak huzamosabb használata után – tehát a gyakorlatban elért tényleges eredmények után – sorakoztatja fel.

A hazai gyakorlati alkalmazás tükrében az új konstrukciót illetően a következő megállapításra jutottak: „A Fekete-féle tolokás magvető alkalmazása a herczeg Pállfy-féle malaczkai uradalomhoz⁷⁶⁵ tartozó terjedelmes erdőbirtokon, a hol évenként 26 csemetekertben, mintegy 14 millió fenyőcsemete neveltetik, kitünőnek bizonyult, előnyei a kézzel való vetés és más vetőgépek felett a következők:

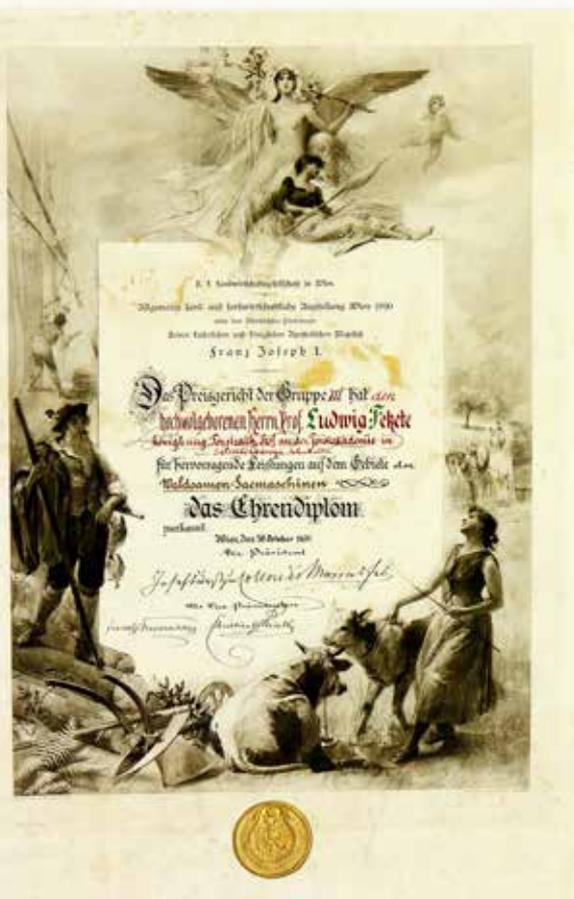
1. A vetőgépnek egyszerű szerkezete és könnyű kezelése tetemes munka és idő megtakarítást biztosít. Két, középszerűen begyakorolt munkás ugyanis egy óra alatt 340 m hosszú hornyot készít e géppel s egyszersmind el is veti a magot, míg kézzel vetve, ugyancsak 2 munkás ily idő alatt csak 70 m hosszú hornyot képes bevetni.

2. A gép használata vetőmag megtakarítással is jár. Mert a míg egy 10 m hosszú, 1 m széles csemeteágyon 15 cm sor-közrel vont 8 cm széles horonyba, tehát 45 folyó m-re, a vetőgéppel 140 g fenyőmag szükséges volt, addig kézzel vetve 400 g, vagyis 2–8-szor több lett felhasználva.

3. A gép további előnye, az elvetett magnak a horonyban való oly egyenletes eloszlása, a mi a kézzel való vetésnél soha sem érhető el.

4. Továbbá azon számokban ki nem fejezhető előny, hogy a géppel vetett ágyakból nyert csemeték jól kifejlett gyökérrzettel és ebből kifolyólag szép, erőteljes növéssel bírnak, a mi csakis abból magyarázható meg, hogy a mag a fanem igényeihez képest egyenlően lévén elszórva, a kikelt, csemetéknek a szükséges nőtere meg volt. A géppel bevetett csemeteágyakban nevelt csemeték egy négyzet dm-re átlag 20–25 egy éves erdei fenyőt számítva, oly szép növést mutatnak, hogy azok koronaszélessége 6–9 cm, gyökereik hossza pedig 12–15 cm. Hogy az ily csemeték az ültetéshez sokkal jobb anyagot szolgáltatnak, mint a sűrű vetésből nyert s e miatt nagyrészen vézna, használatlan csemeték, az természetes.

5. Végül a vetőgép előnye az, hogy a csemeték kiszedésénél, minthogy azok egyenletesen vannak a vetésbarázdában elosztva, a gyökerek nem sérülnek meg annyira, mint az egyenetlen és túlsűrű vetésből keletkezett csemeték kiszedésénél. Ezek felsorolása után czikk írója a vetőgépet a legmelegebben ajánlja a szakközönségnek.”⁷⁶⁶

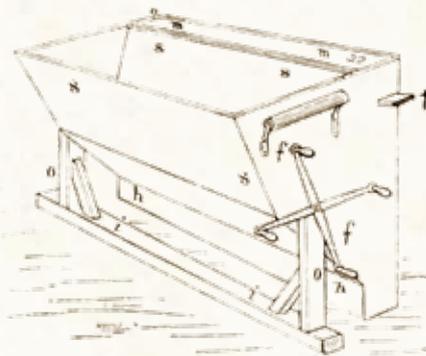
Az 1890-ben Bécsben rendezett általános mezőgazdasági és erdészeti kiállítás díszoklevele, amelyet a „Waldsamen-Saemaschine” alkotója kapott (SOE KKL)

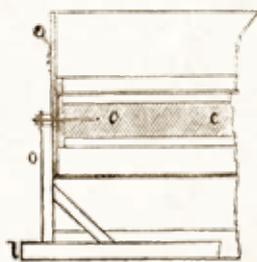
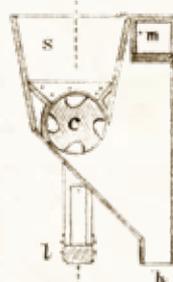
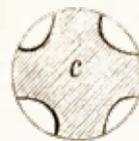
A gyakorlat próbáját kiállt magvetőt az 1890. évi bécsi általános mezőgazdasági és erdészeti kiállítás keretén belül is bemutatták, mint a fenyőfélék csemetekerti szaporításának hatékony eszközét, bár megjegyzik, hogy „... a Fekete Lajos-féle tolokás magvetővel eszközölt $2m^2$ -nyi luczfenyő vetés, mely azonban nem sikerült egészen, mert azt első ízben a práterbeli verebek tették tönkre s ennél fogva ismételni kellett.”⁷⁶⁷ A kiállításon három konstrukciót mutattak be. Az egyik magvető gép csak abban különbözött a többitől, hogy egy földszórót alakítottak ki rajta, míg a harmadik konstrukciót ki sem próbálták a gyakorlatban, így a legalkalmasabbnak a három gép közül a Fekete-féle konstrukciót találták.⁷⁶⁸

A következő évben a Fekete-féle tolokás magvető konstrukciója is változott a használat során keletkezett tapasztalatok alapján. A vetőgépet földszóróval látták el, s erről az újragondolt konstrukcióról írt Koller János, erdőakadémiai tanársegéd, ajánlva az eszközt a szakközönség számára. Az új konstrukciót az akadémián lehetett megtekinteni, melynek gyakorlati alkalmazását a kisiblyei csemetekertben évről évre bemutatták. A tapasztalatok természetesen nemcsak az akadémia gondozásában működő tanterületről származtak, hiszen széles körben vásárolták az eszközt, így szép számmal voltak Fekete-féle tolokás magvetők a kincstári és a magán erdőbirtokokon és a külföldi szakintézményekben is. A földszóró kialakítására azért volt szükség, mert a vetést követően a magot takarni kellett, így a magvetőt kezelő két munkás mellett még legalább két főre volt szükség, akik az elvetett fenyőmagra a földet hintették. A takarás problémáját már az eszköz 1887. évi bemutatása alkalmával felvetette Bedő Albert, amit a gyakorlati tapasztalat megerősített, így Fekete Lajos kiegészítette, módosította az alapkitvítelt. Az alapkonstrukció a magszekrényvel (m-m az I. rajzon), a horonynyomó léccel megmaradt, s ez egészült ki egy földtartó szekrényvel (I. és III. rajz), aminek fenekét hosszirányban egy hornyolt földszóró fahenger (c) zárta le (II. és III. rajz). A földtartó szekrény stabilitását két oszlop (o-o az I. képen) biztosította, amelyek egyben a földszóró henger kiálló csapjainak befogadására is szolgáltak. E kiálló csapokra erősítették a karral ellátott forgattyút (f-f az I. rajzon), aminek segítségével a hornyolt (IV. rajz, hosszszete a c-c a II. rajzon) henger forgatható volt.

Az új magvető működése a következő volt: „Miután m-m szekrény maggal, ss-ss pedig a takarásra előkészített földdel megtöltetett, két munkás a készüléket a földszekrényre oldalt alkalmazott fogantyúknál fogva a vetőágyra keresztbe helyezi, s most mindkető egyszerre a horonynyomó léczre lép, minek következtében ez a földbe nyomul s itt megfelelő hornyot állít elő. Ezután a készüléket fölemelve úgy teszik tovább, hogy annak üres talpa, (h az I. és III. képen) – mely a mag és föld levezetésére szolgál – éppen a már kinyomott horony fölé kerüljön.

I. ábra.

 II. ábra
Hosszszete.

 III. ábra.
Keresztszete.

 IV. ábra
A földszóró henger keresztmetszete.

Az új, földszóróval ellátott Fekete-féle tolokás magvető
(Erdészeti Lapok 1892. 31. évf. 10. füzet)

A Fekete-féle tolokás magvető
(Magyar Mezőgazdasági Múzeum gyűjteménye)

Ekkor a két munkás az említett módon mindenképp kinyomja a második hornyot, azután az egyik a tolóka meghúzásával (melynek az I. képen csak a vége látszik t-nél, fogantyúja azonban, a készülék másik oldalán van) magot ereszt a horonyba, a másik pedig a következő másodpercben a forgattyúnak 1/4 körívnyi fordításával földet szór a horonyba hullott magra. A kihulló földet a III. képen a földszóró henger alatt látható ferde fenék vezeti a horonyba. Most a készüléket – mint előbb – l-h távolsággal (III. kép) odább helyezik, a vetést s a földszórást eszközölő fogásokat az említett módon megismétlik s mindezt újra meg újra hasonló módon teljesítik mindaddig, míg az egész ágy bevetése meg nem történt. [...] A föld mennyiségének szabályozása részint a szükséghez mérten kisebb vagy nagyobb hornyokkal ellátott hengereknek kicserélgetése által, részint pedig az által történik, hogy a hengert a szükséges földmennyiséghez képest 1/4 vagy 2/4 körívvel fordítjuk odább, s ehez képest a vetőágy egy-egy hornyába a földszóró henger 1–1, vagy 2–2 hornyát által felvett föld jut. Egyébiránt ugyanegy hengeren is vághatunk különféle tágasságú és mélységű hornyot, melyek közül ezután földszórásra – a forgattyút előre és visszafordítva – csak az egyik, még pedig a célznak megfelelő hornyot használjuk. Különben pedig a henger úgy van készítve, hogy a rendszeren használt fenyőmagvak vetésénél a takarás a hengernek 1/4 körívnyi fordítása által teljesíthető.”⁷⁶⁹

A feltaláló Fekete Lajos a magvető készíttelési jogát magának tartotta fenn. Az eredeti tolokás magvető újabb, könnyebb kivitelét Fekete egy pozsonyi iparossal készítette el. Az eszközt 1893. január 1-től vásárolhatták meg az érdeklődők „vasúthoz szállítva 15 forintért”, a megrendelések pedig „közvetlenül nagys. Fekete Lajos kir. erdőtanácsos és akadémiai tanár úrhoz” voltak intézendők. A földszóróval ellátott tolokás magvető áráról ekkor még nem adtak információt.⁷⁷⁰ Nemcsak Magyarországon, hanem német nyelvterületen is érdeklődés mutatkozott Fekete Lajos találmánya iránt, így az osztrák erdészeti szaklap hasábjain is hirdették a tolokás magvetőt: „Die Säemaschine von Oberforstrath Fekete, welche übrighens schon den Besuchern der Wiener Ausstellung von 1890 bekannt geworden, war auch in Paris exponiert; sie dient zur Rillensaat von kleinkörnigen – vornehmlich Nadelholzsamen. Der Apparat ist 10 kg schwer und kostet 30 K; derselbe hat sich in der Praxis sehr gut bewährt.”⁷⁷¹

Az 1900. évi párizsi erdészeti kiállításon bemutatott erdészeti gépek sorában – úgymint a Mokry-féle kézi kapáló eke, a Lótos-féle makkvetőgép, a Banyáry-féle átiskolázó készülék, a Török-féle csemetekiszedő, az Ivanich-féle makkvető eke és a Gábor-féle makkvető bot – „egyszerűsége és gyakorlati alkalmazhatósága folytán elsősorban feltűnik a Fekete-féle magvetőgép” is⁷⁷², hasonlóan az 1920-ban Pozsonyban megrendezett erdészeti és vadászati kiállításhoz, ahol szintén bemutatták Fekete magvetőjét.⁷⁷³ A földszóró nélküli kivitel 1908-ban 34 koronáért⁷⁷⁴, 1909-ben pedig 38 koronáért⁷⁷⁵ volt megrendelhető a feltalálónál. Az Erdészeti Lapok hasábjain 1910-ben ismét találkozhatunk egy, a megrendelésekkel kapcsolatos tájékoztatással, miszerint „akik Fekete L. tolokás magvetőjét beszerezni kívánják, kéretnek megrendelésüket még januárban megtenni, hogy az elkészítésről gondoskodás történhessen, mert különben raktáron nem lesz kapható”⁷⁷⁶ tehát a hazai forgalmazás töretlen volt. A magyar erdészet részt vett az 1911. évi turini nemzetközi

kiállításon, ahol az erdészeti csoport kiállítását számos magyar erdészeti szakember gazdagította. A Temes és Krassó-szörény vármegyékben fekvő kincstári tölgyerdők fatermési táblái, valamint a Tomcsányi Gusztáv-féle légfűtésre berendezett magpergető és tölgyemlék teletető modelljei mellett a Fekete Lajos-féle tolokás magvetőt is bemutatják.⁷⁷⁷ E konstrukció kiállta a gyakorlat próbáját, hiszen még a feltaláló halálát követően egy évtizeddel is forgalomban volt, de ekkor már Sopronba kellett címezni a megrendeléseket Fekete Zoltán főiskolai tanár, a feltaláló fia címére. A vetőgép ára Sopronban – csomagolással együtt – 45 pengő volt.⁷⁷⁸

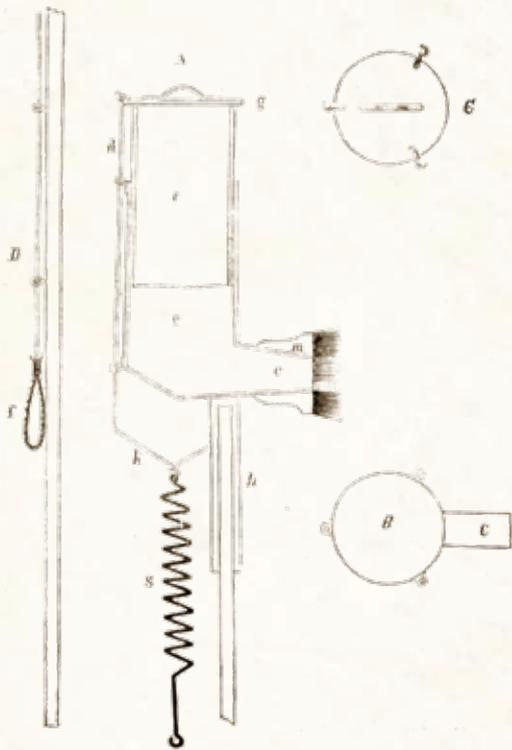
Rúdra erősített, ecset-enyvtartóval ellátott eszköz

A Fekete Lajos által szerkesztett eszközök sorában a második, az erdővédelmi céllal megkonstruált rúdra erősített, ecset-enyvtartóval ellátott eszköz volt, amit a hernyók elleni enyvyűrűk felkenésére javasolt alkalmazni nagyobb magasságban. Fekete az eszközről, annak használhatóságáról 1891-ben, az Erdészeti Lapok hasábjain hosszasan értekezett. Először az „apácza-gyapocsz”, vagyis az apácalepke (*Lymantria monacha*) elleni védekezés nem túl hatékony megoldásait tekintette át, amire végül is egy új megoldást kínált az alábbiak szerint:

„A nagyméltóságú m. k. földmívelésügyi ministerium által az apácza-gyapocsz megfigyelése és az ellene teendő óvó és irtó intézkedések ügyében kiadott, és az Erdészeti Lapok folyó évi VI–VII. füzetében megjelent utasítás IV. fejezetének 3. pontjában suly van fektetve a fákon nagyobb magasságban alkalmazandó hernyóenyvyűrűkre, a melyek a törzsön alább kikelő gyapoczhernyók felmászását a koronába biztosan megakadályozzák, és sokkal hatásosabbak, mint a hernyófoltoknak a fához való dörzsölése. Ezt megelőzőleg a fák héját oly magasságban, a melyben szükséges, vagy a mily magasságig az ember még rúddal dolgozni képes, az idézett utasításban ismertetett kaparó vassal vagy drótkéfével meg kell tisztítani. A hernyó-enyv felkenését rúdra erősített ecsettel vagy kéfével lehet eszközölni, mint ez Bajorországban ez év tavaszán történt. Másutt létrák alkalmazását is megkísérelték, még pedig jó sikerrel.

A létra alkalmazása azonban – a mint az utasításban olvassuk – nagy kiterjedésben, midőn ezer meg ezer holdon kell a fákat megenyvezni, nem kivihető. Másfelől pedig nagyon hosszú, 6–8 méteres rudakkal a fentebb leirt módon megint nem lehet dolgozni, mert a kéfét vagy ecsetet egy fa megenyvezésénél is többször kell bemártani, a mi ily hosszú rudaknál már nagy erőfeszítéssel és idővesztéssel járna. Ama meggyőződés, hogy a törzs nagyobb magasságában alkalmazott enyvyűrű a fát minden más irtószernél hathatósabban képes megóvni a lerágatástól, arra indított, hogy oly eszközt szerkesztszek, melylyel több fát lehetne 6–8 méter magasságban körülenyvezni, a nélkül, hogy a rudat lehajtani, illetve az ecsetet vagy kéfét az enyvbe többször belemártani volna szükséges.

Sok kísérletezés után sikerült is végre egy használható eszköznek készítése, melynek képe a mellékelt rajzban látható. A készüléket hosszszetben tünteti elő A kép, hol e a bádogból készült enyvtartó edény, c annak csapja a középen átfűrt (m) kefe felvételére. Az enyv kitolására a hasonlóan bádogból készült, belül üres ramasz (r) szolgál (mely azonban könnyű fából is készíthető), ennek fedele, C-nél látható, melyen három horog van vízszintesen alkalmazva. Ezek a horogok a ramaszt a rugókészülékkel kapcsolják össze, mely áll S tekercsrugóból, (spirálrugó), továbbá az edényen kívül s azzal egyközűen futó három vezetődrótból d, (az A képen csak egy látható egész hosszában), melyek az edénynek (lásd A és B képen) kis fülczimpa alakú nyúlványain mennek át, alul össze vannak húzva és kis karikában (k) végződnek, felül pedig az edény körületénél valamivel tágasabb drótyűrű (g) által tartatnak össze. Maguk a vezető drótok felső végükön karikára vannak begörbítve, melyekbe a ramasz fedelének három horga fordító mozdulattal bele kapaszkodik. A drótyvezeték alján k-nél látható karikába van akasztva S tekercsrugó, mely a rúdcsavart gyűrűkön átvezetett vékony drót által van a munkás kezével összeköttesbe hozva. Ez a drót alul a biztosabb fogás végett zsinórhurokkal van ellátva, a mint ez D-nél látható. A rud megfaragott végének felvételére az edényhez forrasztott h négyszögletű hüvely szolgál.”⁷⁷⁹

A rúdra erősített, ecset-enyvtartóval ellátott eszköz
(Erdészeti Lapok 1891. 30. évf. 11. füzet)

hűvös időben egy, alsó végén laposra faragott dorong segítségével a csöbörben az enyvvet gyakran megkeveri, mi által annak folyósságát tetemesen emelni lehet. Különböznél az enyv tartó edényt kettős fenékkal is szerkeszteni, hogy az enyv különösen az edény alsó részében a két fenék közé öntött meleg víz által melegen tartassák, a mi tömöttebb és így ragadóságát több hónapig megtartó hernyóenyvnek alkalmazását, sőt az enyvezést télen is lehetővé teszi. Ez az erdőben nagyban csak úgy lenne ki viheto, ha minden 8 tagból álló munkáscsoport után az egy fél napra való hernyó-enyvet a szükséges vízzel és melegítő készülékkel, valamint a töltő-eszközzel együtt egy külön munkás hordaná egy e célra berendezett targonczán, vagy ha ez nem volna lehetséges, két munkás vinné hordozó-rudakon. Ily vízmelegítő készüléket könnyű volna a fontos téli enyvezésre berendezni; de nem akarok most e kérdésbe részletesen belebocsátkozni, csak a fentebb leirt enyvezőeszköz alkalmazásának gyakorlati hasznáról még egyet-mást elmondani.

A magasban való enyvezésnek lúcz fenyvesekben gyökeres hatást nem tulajdonítok; mert különösen a jelen évben nálunk és a külföldön tett tapasztalatok arra a szomorú eredményre vezettek, hogy az apácza-gyapocsz petéit a lúcz fenyőfáknak egész törzse hosszában, sőt fenn a koronában is nagy mennyiségben rakja le. Az enyvyüriüt rudas ecset segítségével nem vagyunk képesek 7 (talán legfeljebb 8) méternél nagyobb magasságban alkalmazni. Egy 20–23 s több méter magas lúcz fenyő fánál tehát a kikelő hernyóknak csak kisebb részét akadályoztathatnák meg a felmászásban. – Erdei fenyő erdőkben azonban – azt hiszem – igen jó szolgálatot tenne ez az eszköz; mert a lepkék ott a peték legnagyobb részét a fatörzsnek 7 méteren alóli, durvább kérgén rakják le; azon felül a vékony foszlányokban leváló héjon kevés pete van vagy semmi sincs. Azonkívül az erdei fenyő héjának kaparóvas vagy drótkéfe által való megtisztítása az enyv felkenése előtt igen könnyű munka; sokkal könnyebb, mint a vastag héj lefaragása vonókésekkel mellmagasságban.

„Az edény hernyóenyvvel ugyanis a munkás vagy lehúzza a rudról, kikapcsolja egy kis fordítással a ramaszt a drótvzetékből és kiemeli az edényből s az után megtölti utóbbi a csöbörből egy tojásdad lapátú falapiczkával; – vagy pedig a mi inkább ajánlható, a rúdon hagyott edény ramaszt nem bántva, kolbásztöltőhöz hasonló készülékkel tolja be az enyvvet a kefe nyílásán és a csapon át az edénybe. Minthogy a munkafelosztás tekintetéből előnyös, hogy 4–6 enyvező munkás után egy suhancz vigye az enyvescsöbröt, a ki a töltőkészüléket mindig tele tartja: az enyvező munkásnak csak oda kell tartania enyvező-eszközét s a segédmunkás egy tasztással megtölti. Az eszköz kezelése aként történik, hogy a munkás a jól kiszárított fenyő-rudat alul balkezelével, mintegy 60 centiméterrel fennebb pedig a zsinórfogantyun átdugott jobb kezével megfogva, a kezét a törzs megenyvezendő részéhez emeli, ha most jobb kezével a vezetéket kissé meghúzza s a zsinórt azután a rúdra szorítja, a feszült rugó működni kezd, az enyv lassankint a kefére áttödul, miközben ez a törzsön jobbfelé vezetettvén, az enyvyüriü elkészítetik. Egy kis gyakorlat a biztos kezelésre megtanítja a munkást. Hosszabb rud alkalmazása mellett célszerű rövid le- és felfelé tett mozdulatokkal az enyvvet először durván felkenni, s azután, (a rugót megeresztve, hogy az az enyvvet kitolni megszűnjék,) az üres kefével elsimítani. A segédmunkás

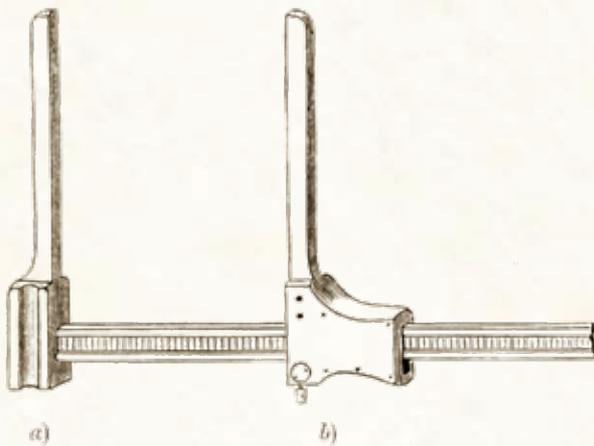
De más, a fatörzsön kikelő hernyók ellen is jó alkalmazást nyerhetne ez az eszköz, pl. a közönséges gyapocsz⁷⁸⁰ (Ocneria dispar) ellen. Legnagyobb sikert jósolok ez eszköznek azonban az akácpaizstetű ellen. E rovar, a mint a nagyméltóságú m. kir. földművelésügyi ministeriumnak a f. évi »Erdészeti Lapok« első füzetében megjelent 60.231–14. 1890. sz. rendeletében olvashatjuk, a petéből június elején kél ki, és a hajtások üde, zöld részeire, nevezetesen a levelek alsó lapjára vándorol és ott meglepedik, finom szipókáját abba beszúrja, és ott mozdulatlanul vesztegel augusztus közepe tájáig, mikor második vedlése bekövetkezik. Ekkor hosszúsága az 1 mm-ért meghaladja. Nem sokára a kis rovarkák között némi mozgolódás észlelhető, mely az ősz kezdetével mindinkább fokozódik. [...] A paizstetűeknek a legnagyobb része a fatörzsön és a földön teel. Ha tehát az akáczfákat lehető magasan ellátjuk enyvygűrűvel még április közepe előtt, akkor a paizstetűkre nézve; melyek az enyvygűrű alatt teleltek ki, lehetlenné van téve a fa felsőbb részeire az új hajtásokon való felmászás. Az enyvezést természetesen a hég megtisztításának, a zuzmók és héjcserepek lekaparásának kell megelőznie. Két munkásnak kell együtt járni; az egyik végzi a kaparást ép oly hosszú rúdra alkalmazott kaparó-vas-sal, a milyen hosszú az enyvező ecset rudja; a közvetlen utánna menő másik munkás elkészíti a megtisztított helyen az enyvygűrűt. Hitz prágai czég „universális hernyóenyve” (Universal-Raupenleim) elég folyékony arra, hogy az ecsettel a kaparás után fennmaradó héjrepedéseket is kítöltse, s így az enyvygűrű megszakítás nélkül való (folytonos) legyen. Az én enyvező eszközöm megrendelhető Tandler Gyula bádognosnál Selmeczbányán (ára 3 frt) [...]”⁷⁸¹

A hazai szaksajtó mellett az osztrák erdészeti folyóirat, a Centralblatt für das gesammte Forstwesen is részletes, illusztrációval ellátott leírást közölt Fekete Lajos új találmányáról, így erről a praktikus eszközzel a nemzetközi szakmai közönség is értesülhetett.⁷⁸² Az enyvező kapcsán írt részletes ismertető után Fekete Lajos kérte, hogy az erdészek az akác pajzstetűről szerzett gyakorlati tapasztalatokat osszák meg a szakközönsséggel, célszerűen az Erdészeti Lapok hasábjain. Az akác pajzstetű kérdése ugyanis az 1880-as években olyannyira aktuális probléma volt, hogy Bedő Albert országos főerdőmester, 60.231. szám alatt, 1891. január 21-én körrendeletet⁷⁸³ adott ki a megfékezésére. Emellett az Országos Erdészeti Egyesület szakbizottságot alakított a károsító tanulmányozására, aminek elnöke Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos lett, s e tisztséget egészen az 1895. esztendőig töltötte be.⁷⁸⁴

Az akadémia életében jelentős fordulat következett be az 1891/92. tanévben, ugyanis az intézmény kötelékéből távozó Sóltz Gyula helyére az Erdőrendezéstani tanszék ellátására és a kisiblyei erdőbirtok kezelésére Fekete Lajost kérték fel. E váltással nemcsak az erdőértékszámítás-, az erdőbecslés- és az erdőrendezéstani szakirodalma bővült, hanem annak gyakorlati eszköztára is Fekete Lajos eszközfajlesztő tevékenységének köszönhetően.

Nyel nélküli ferdejárátú átlaló

Fekete Lajos 1894-ben ajánlotta a szakközönsség számára az általa fejlesztett nyelv nélküli ferdejárátú átlalót. A konstrukció gondolata az 1893-as évben a dobrocsi és karámi erdőgondnokságok területén – fatermési táblák összeállítás céljából – végzett lucfenyves felvételezések során szerzett tapasztalatai nyomán született meg. Fekete meglátása alapján a leggyakorlatiasabb, legkönnyebben kezelhető átlaló a Böhmerle által módosított Aldenbrück–Friedrich-féle⁷⁸⁵ megoldás volt, amely nedves időben is használható volt, mindig könnyen járt, és ha kiszáradás, kopás vagy megdagadás miatt az ún. vonasz kissé változtattatta is a térfogatót, a keletkező mérési hiba gyorsan és könnyedén kiigazítható volt. Ezt az átlalót szerette volna Fekete még tökéletesebbé tenni azzal, hogy a karok nyúlványát képező nyeleket mellőzte és ezeket a Heyer Gusztáv-féle átlalón alkalmazott – a vonasz irányába eső – fogantyúkkal helyettesítette. Ez a módosítás azt eredményezte, hogy az átlaló tartása és kezelése kényelmesebbé vált, továbbá a „kiigazító csavart a mozgó fogantyúnak nem felső és jobb, hanem alsó és bal szögletén” helyezte el. Az ábrán az [...] „**a** és **b** a fogantyúk,

1. ábra. (1/10 term. nagyság.)

A ferde járatú átlaló (Erdészeti Lapok 1894. 33. évf. 5. füzet)

csavarkával van a fogantyú nyilasának alsó részéhez erősítve. A kiigazításnál a mozgó fogantyú alsó bal szögletét a vonasz alsó s egyúttal felső jobb szögletét a vonasz felső éléhez szorítva, a mozgó kart a szilárd karhoz toljuk: ha azt végig érinti, akkor az átlaló helyes; ha ellenben a fentmondott állásban a karok felső végükön érintkeznek, de tövüknél rész marad köztük, akkor a csavart kifelé, ha a karok alól érintkeznek, de fenn szétválnak, akkor a csavart befelé csavarjuk s így igazítjuk ki a hibát. Hogy a vonasz soha sem szorulhat meg, s így a mozgó kar mindig vígan jár, azt mutatja a 3. kép, melyből látható, hogy az utóbbi fogantyújának nyilasa jóval szélesebb, mint a vonasz s csak abban a pillanatban szorul a vonaszhoz és veszi fel a kar a kívánt merőleges állást, mikor azt a megmérendő fatörzshöz szorítjuk.”⁷⁸⁶

A fenti leírás szerint működő átlalóból 1894-ben még csak egyetlen példány készült, s ennek kapcsán a konstruktor megjegyezte, hogy ha az erdészek és különösen az erdőrendezősek ezt a javított megoldást megfelelőnek tartják és megkezdődhetne a gyártás, akkor „az átlaló ára a hazánkban leginkább elterjedett selmeczi átlalótól nem haladná túl s így nagyság szerint 3.50–5 forinton lenne elkészíthető.”⁷⁸⁷

Ismerve azokat a bosszantó kellemetlenségeket, melyekkel az eddigi átlalók alkalmazása járt, különösen nedves időben, Fekete Lajos úgy vélte, hogy szolgálatot teljesít a hazai erdészeknek ezzel a jól működő új megoldással: „A ki ilyen átlalóval csak egyszer is dolgozott, soha sem fog többé semmiféle, eddig ismeretessé vált, más átlalónak használatához visszatérni.”⁷⁸⁸

Fekete Lajos ferdejáratú átlalója valóban bevált konstrukció volt, hiszen 1913-ban, mintegy két évtizeddel e konstrukció megszületését követően, az Erdészeti Lapok hasábjain még mindig méltatták újszerű megoldását. Ekkor többféle konstrukció is forgalomban volt, amelyeket néhány – a hazai igényeket kielégíteni képtelen – selmecbányai és besztecebányai asztalosipari vállalat állított elő. Ezek mellett a hiányt Bécsből igyekeztek pótolni. Az első világhégés előtt, 1913-ban egy selmecbányai műasztalos, Nigrédy János indított vállalkozást azzal a céllal, hogy „fából készült átlalókat nagyban fog gyártani s igyekezni fog ezen iparcikk külföldi behozatalát versenyképes áraival hathatósan ellensúlyozni.”⁷⁸⁹ Az általa készített átlalók sorában a Böhmerle által javított egyvonóléces, ferdejáratú átlalót, a Wagner Károly kétvonóléces eredeti minta szerinti, valamint a Nigrédy által módosított selmeczi átlalóját, továbbá a kétféle Nigrédy „utazóátlalót”, valamint a Fekete-féle konstrukciót is megtaláljuk. Fekete Zoltán a piacon beszerezhető megoldásokat értékelte, és úgy tartotta, hogy „az egyvonóléces ferdejáratú átlalónak Fekete Lajos által módosított alakja az összes átlalók közül legjobban felel meg a gyakorlat igényeinek s ezért előreláthatólag e felé fog irányulni a legnagyobb fogyasztás is.”⁷⁹⁰ Arról nem áll rendelkezésre irodalmi adat, hogy valóban nagy kereslet mutatkozott-e a Fekete-féle nyél

nélküli ferdejáratú átlalóra, de közel négy évtizeddel később, az 1951-ben megjelent Erdőbecsléstan című könyvben Fekete Zoltán írt az apja által fejlesztett átlalóról,⁷⁹¹ így vélhetően e fejlesztés jóval túlélte Fekete Lajost, és ezt a gyakorlat igényeit kielégítő megoldást sokáig haszonnal alkalmazták a gyakorló erdészek, erdőrendezők.

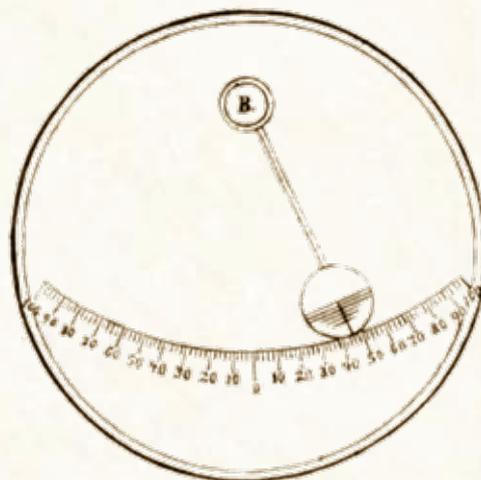
Fekete-féle famagasságmérő műszer

Fekete Lajos találmányainak sorában a következő szintén az erdőrendezés, erdőbecslés témaköréhez tartozik. E famagasságmérő műszer alapját, amelyet Fekete aztán továbbfejlesztett, Goulier francia ezredes, katonatiszt alkotta meg, amit eredetileg ugyan más célokra talált fel, de igen jól bevált famagasságmérőnek. E műszerről a „Goulier famagasságmérőjének alkalmazása mérő rúddal” című cikkében – szintén az Erdészeti Lapokban – írt, amit természetesen a Sóltz–Fekete-féle 1882-ben megjelent »Az erdőbecsléstan kézikönyve« című könyv II. fejezetében (Segédeszközök és azok kezelése) is megemlíttettek.⁷⁹² A készülékről a következő leírást adta a konstruktőr, Fekete Lajos:

„Ez egy fémlap, *R* központból írott, 90 fokra terjedő körívvel, mely a közepén látható 0 pontból kiindulva, mindkét oldalt a szögök 100-szoros tangenseinek megfelelően van beosztva és számozva. *R* középpontból egy függély indul ki, melynek fémszára egy nehezítő korongban végződik. A korong kiélesített alsó felén van a mutató jegy, melynél a függély állása leolvastatik. Ez az egész (itt a csinosság kedvéért kör alakú) fémlap egy 11 cm széles s ép oly hosszú négyzet alakú falterében van elhelyezve, melynek a felső szélével egyközű irányzó készüléke van, a melyre *RO* vonal természetesen merőleges.”⁷⁹³

„Ha már most az irányzó készülékkel valamely pontot megirányzunk, akkor a függély mutatójánál leolvassott szám adja azon szög tangensének 100-szorosát, melyet az irányvonal a vízszintes síkkal alkot. Rendkívül emeli e műszer használhatóságát egy rugókészülék, mely a függély *R* pontjával van kapcsolatban. A rugó a keret hátsó lapján van elhelyezve s végét egy gomb képezi, melyen a függély tengelye áthalad. Ha a gombot ujjunkkal megnyomva tartjuk, akkor a függély szabadon játszik, ha ellenben a nyomást megszüntetjük, akkor a függély odaszorítatik s elfoglalt helyzetét kényelmesen leolvashatjuk. Ehhez még csak azt teszszük hozzá, hogy a műszer megóvása végett az említett kerettel szemben, evvel egy hasonló fatáblácska van saroklemezekkel össze kötve, s így az egész, mint kis szelencze, összezárható. E fedél-tábla belső oldalán egy tükör foglal helyet, melyen a függély bejátszását az irányzás közben szemlélhetjük, sőt annak állását bármely pillanatban le is olvashatjuk, mert a tangens számok a rendszeren írt számok alatt még azok tükörképeivel is meg vannak jelölve. Ez a famagasságmérésnél ugyan szükségtelen, mert itt a rugókészülék ujjunk nyomásának megszüntetésével odaszorítja a függélyt s annak állását aztán könnyen leolvashatjuk; ellenben szükséges a tükör akkor, ha bizonyos tangensnek megfelelően akarjuk a műszert irányozni. Ha pl. 20/100-os lejtet akarunk kitézni, akkor a tükörben kell megfigyelniünk, mikor a függély a 20 számnál játszik, s ez a keresett irány.”⁷⁹⁴

Fekete Lajos e rövid, a műszert érintő kiegészítés után tért csak rá a tanulmány lényegi részére, méghozzá a mérőrúd alkalmazására. De miért is van szükség a mérőrúdra?

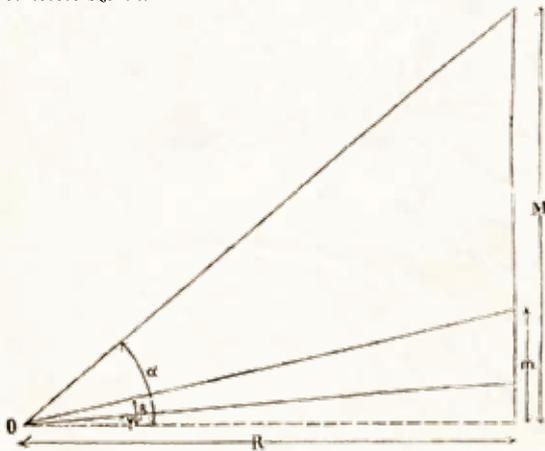
1. kép.

A Goulier-féle mérőműszer
(Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 5. füzet)

A Goulier-féle megoldásnál az a probléma adódott, hogy sokszor nehézséget okozott a megméréndő fa vízszintes távolságának meghatározása, aminek szorzata az emelkedési szög tangensével adja a szemlélt és a szemlélt pont közötti magassági különbséget. A műszer előnye pedig épp abban állt, hogy a mérőrúd alkalmazása révén e vízszintes távolság megmérését feleslegessé teszi. Több fa magasságának mérésekor legjobb egy 4 méteres mérőrúd alkalmazása, végén egy T alakú, 10 cm-es, fehérre festett keresztlécecskével. A mérendő fák magasságához igazodva alkalmaztak 2 vagy 3 méteres rudakat is. A mérési eljárás számításának menetét Fekete Lajos tanulmányában típuspéldákon keresztül mutatta be:

„Legyen a fa magassága M , a mellette egyenesen tartott mérőrúd magassága m , a fa vízszintes távolsága O szemtől legyen R , a fa csúcsára vetett irányvonal emelkedési szöge α , a mérőrúd csúcsára vetett irányvonal emelkedési szöge β a mérőrúd csúcsára vetett β és mérőrúd tövére vetett irányvonalé γ ; akkor az elemi báromszögméltan elmélete szerint:

$$M = R \operatorname{tg} \alpha - R \operatorname{tg} \gamma$$

és

$$m = R \operatorname{tg} \beta - R \operatorname{tg} \gamma$$

e szerint

$M/m = (R \operatorname{tg} \alpha - R \operatorname{tg} \gamma) / (R \operatorname{tg} \beta - R \operatorname{tg} \gamma)$,
de az egyenlet jobb oldalán álló törtnek mind számlálóját, mind nevezőjét oszthatjuk R -rel, anélkül, hogy értéke változnék, s így lesz:

$$M = m (\operatorname{tg} \alpha - \operatorname{tg} \gamma) / (\operatorname{tg} \beta - \operatorname{tg} \gamma)$$

A famagasság meghatározásának első típuspéldája, amikor β és γ szögek a vízszintes sík fölé esnek (Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 5. füzet)

„Ha $\operatorname{tg} \alpha - \operatorname{tg} \gamma$ kifejezést a fa magasságának megfelelő tangens-értéknek, $\operatorname{tg} \beta - \operatorname{tg} \gamma$ kifejezést pedig a mérő-rudnak megfelelő tangens-értéknek mondjuk, akkor fennebbi képletet így értelmezhetjük:

A fa magasságát kapjuk, ha a neki megfelelő tangensértéket a mérőrúd tangens-értékével elosztjuk és az osztatot a mérőrúd hosszúságával szorozzuk.”⁷⁹⁵

Viszont, ha a fenti alapesettől eltérően β és γ szögek valamelyike, vagy mindkettő a vízszintes sík alá esik, tehát negatív előjelű lesz, akkor a tangenseik is negatív előjelet kapnak, valamint, ha valamelyik szög zérus, akkor a tangense is zérus lesz, így ezekre az esetekre is megoldási példával áll elő Fekete, hogy ezekben a helyzetekben is meg lehessen határozni a fák magasságát. Vegyük az első esetet, amikor csak az egyik, jelen esetben a γ szög zérus:

„Legyen [...] $p = 0$ és γ előjegye tagadó (negatív); akkor a fa magasságának megfelelő tangensérték lesz:

$$\operatorname{tg} \alpha - \operatorname{tg} (-\gamma)$$

vagy

$$\operatorname{tg} \alpha - (-\operatorname{tg} \gamma)$$

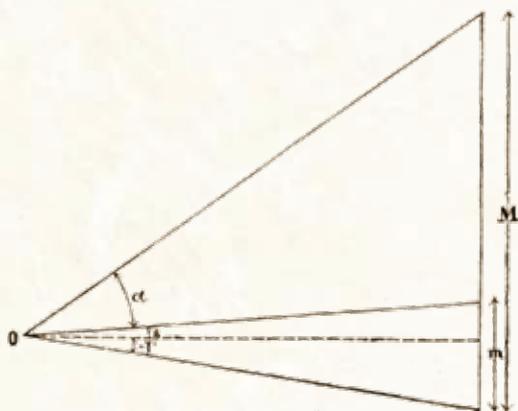
s végre

$$\operatorname{tg} \alpha + \operatorname{tg} \gamma$$

Ha tehát a függély a két irányzásnál a zérus pont különböző oldalára esik, akkor a tangensek összeadódnak.

A mérőrud tangens-értéke

$$tg 0 - (-tg \gamma)$$

$$0 - (-tg \gamma)$$

s végre

$$+ tg \gamma$$

E szerint:

$$M = m (tg \alpha - tg \gamma) / tg \gamma$$

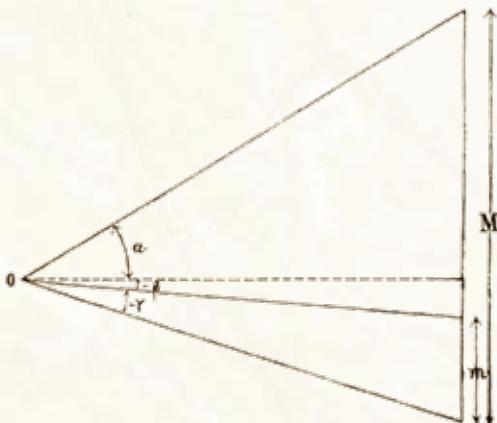
A famagasság meghatározásának második típuspéldája, amikor β szög a vízszintes sík fölé, míg γ a vízszintes sík alá esik (Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 5. füzet)

A [fenti] képen ábrázolt eset megoldása röviden:

$$M = m (tg \alpha - tg (-\gamma)) / (tg \beta - tg (-\gamma))$$

$$M = m (tg \alpha + tg \gamma) / (tg \beta + tg \gamma)$$

Az utolsó esetben nemcsak a fa, hanem a mérőrud tetejére és aljára történő irányzás esetében is különböző oldalra esik a függély, vagyis a tangensek mindkét esetben összeadódnak, tehát vegyük a második esetet, amikor mindkét szög (γ és β) zérus”:

A famagasság meghatározásának harmadik típuspéldája, amikor β és γ szögek a vízszintes sík alá esnek (Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 5. füzet)

A példa megoldására Fekete Lajos a következő számítást adta:

$$„M = m (tg \alpha - tg (-\gamma)) / (tg (-\beta) - tg (-\gamma))$$

és a végrehajtás művelete után

$$M = m (tg \alpha + tg \gamma) / (tg \gamma - tg \beta)$$

Ez esetben a mérőrud csúcsára s tövére való irányzásnál a függély mindig az egyik oldalra esett, tehát a tangensek egymásból levonatnak, még pedig a nagyobb „+” jegyű tangensből a kisebb „-” jegyű, s így az eredmény tevőleges, mint az előbbi esetekben is. A fennebbiekből világos, hogy a fa, valamint a mérőrud tangens értékének kiszámításánál a tangensek egymásból levonatnak akkor, ha a függély a köríven a 0 ponttól mindkét irányzásnál egy oldalra, – ellenben összeadatnak, ha különböző két oldalra esett. Az eredmény egyébiránt mindég tevőleges.”⁷⁹⁶

A fenti példákban Fekete Lajos a tangensekről írt, ugyanakkor a műszeren ezek 100-szoros értékét olvassuk le, így joggal vetődne fel a 100-zal való osztás gondolata, ami azonban szükségtelen. Ennek oka pedig az, hogy a képlet jobb oldalán szereplő tört értéke nem változik, ha annak mind a számlálóját, mind pedig a nevezőjét 100-zal szorozzuk.

A szorzatban megjelenő tört ugyanis – amivel „m”-et szoroznunk kell – egy viszonyszám, aminek értéke nem változik, ha tagjait 100-szorosan vesszük. Tehát a képletben a tangensek helyett egyenesen a leolvasott számokat kellett beírni és ezekkel lehet közvetlen módon számolni.

A fentiek alapján Fekete a gyakorlati alkalmazásra a következő példát hozza:

„Mutasson pl. a [7.] képek megfelelőleg a függély a fa csúcsára felfelé való irányzaskor 42-t, a mérörud csúcsára felfelé nézve 2-t, a fatövére lefelé nézve 8-at, akkor számításunk a következő lesz:

$$M = 4 \times (42 + 8) / (2 + 8) = 4 \times 50 / 10 = 20$$

s így

$$M = 20 \text{ m}$$

Vagy a [8.] kép szerint leolvasunk a fa csúcsára felfelé való irányzaskor 33-at, a mérörud végére lefelé való irányzaskor 9-et, a fa tövére lefelé való irányzaskor 18-at, ebben az esetben így kell számítanunk:

$$M = 4 \times (33 + 18) / (18 - 9) = 22.7 \text{ m}^{797}$$

Fekete Lajos a műszer alkalmazását javasolta, mert az erdőbecslők még e kis számítási többlettel is több időt takaríthatnak meg, mintha a valós szintes távolságot kellene meghatározniuk.

Fekete–Cséti-féle dendrométer

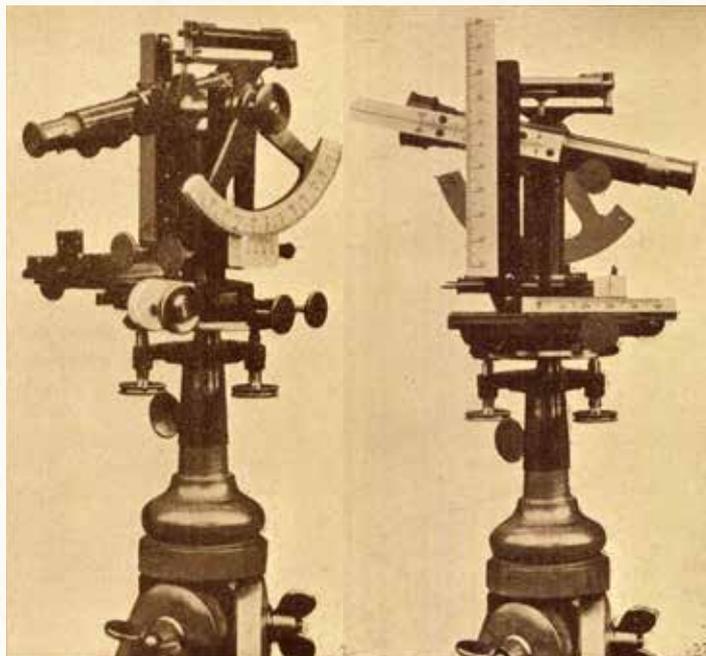
Az erdőbecslést segítő műszerek sorában az utolsó az 1905-ben, Cséti Ottóval – a Bányaméréstan–geodézia tanszék tanárával – konstruált Fekete–Cséti-féle dendrométer volt. A műszert Fekete Lajos utasításainak megfelelően Cséti Ottó tervezte, a távcsöves műszert pedig a főiskola mechanikai műhelyében készítették el.⁷⁹⁸

A műszerről Fekete Zoltán pontos leírást adott az »Erdőbecsléstan« c. könyvében, aminek alkalmazhatóságáról kritikát is megfogalmazott: „Mint magasságmérő, a Mayer–Hossfeld-féle rendszer alapján áll. Távcsövének oldal irányú elmozdítására paránycsavar szolgál, melynek korongján az elmozdulás mértéke μ egységekben olvasható le. Használata alkalmával a függőleges pókszál először a mérendő törzs egyik, azután (a paránycsavarral) a másik oldalára állítandó, majd a korongról leolvasott érték a megfelelő állandóval szorozandó, így kapjuk a mért átmérőt centiméterekben. A műszer távolságát a mért átmérőtől a távcsőre szerelt mércéről olvashatjuk le közvetlenül. A fától való vízszintes távolságot vagy mérőszalaggal mérjük le, vagy a műszerbe szerelt Reichenbach-féle távolságmérővel határozzuk meg. Fekete–Cséti fatörzsmérője szabatos kivitelű, pontos műszer, de szeles időben nem használható a kellő biztonsággal, mert mérés közben a fa elmozdulhat s ez nagy hibát okozhat.”⁷⁹⁹ A műszerből sajnos nem maradt fenn egyetlen példány sem, és a konstrukcióról tanulmányrajzzal sem rendelkezünk, mindössze két fotó ismert Fekete Zoltán dendrometriai témájú cikkéből.⁸⁰⁰

Az erdészeti tudományoknak nincs egyetlen olyan ága sem, amelyben Fekete Lajos tevékenysége ne hagyott volna maradandó nyomot. E rendkívül termékeny, szerteágazó és minden területen kimagasló teljesítményt produkáló életpálya kisebb, de nem elhanyagolható jelentőségű része az az eszköz- és műszerfejlesztő tevékenység sem, amely eredményeképpen a fent felsorolt eszközök – a tolokás magvető, a rúdra erősített, ecset-enyvtartóval ellátott eszköz, a nyél nélküli ferdejáratú átlaló, a Fekete-féle famagasságmérő műszer és a Fekete–Cséti-féle dendrométer – megszülettek. Az 1887 és 1905 között megvalósult eszköz- és műszerfejlesztések kronológiáját tekintve szembevetendő, hogy Fekete Lajos mindenkor igyekezett eleget tenni annak az önmagával szemben támasztott elvárásnak, hogy az éppen

művelt – jellemzően egymástól meglehetősen távol eső – erdészeti diszciplínákban olyan módon teljesséjen ki, hogy a kutatás és tankönyvírás területén végzett mértékadó tevékenysége mellett a gyakorlatban felmerülő problémákra és kérdésekre is választ tudjon adni. Az általa vagy iránymutatásai szerint konstruált műszerek, eszközök – találmányok – jelentőségét jól tükrözi, hogy a főiskola kényszerű, 1919-es székhelyváltása után még Sopronban is lehetett utánrendelni ezekből az eszközökből, tehát több mint fél évszázadon keresztül haszonnal alkalmazták a gyakorló magyar erdészek a Fekete-féle műszereket és eszközöket. Napjainkra sajnos alig maradtak fellelhető példányok a Fekete-féle eszközökből és műszerekből, közülük a tolokás magvető és a ferde járatú átlaló egy-egy példányát a Magyar Mezőgazdasági Múzeum őrzi, míg a többi eszköz, műszer csak a leírások és az ezekben közreadott tanulmányrajzok alapján ismert.

A konstruktőr halálát követően eltelt több mint egy évszázad során sajnos az erdész szakma méltatlanul keveset emlegeti a selmeci akadémia polihisztor professzorát, s nemcsak az általa konstruált eszközök veszték el az idők folyamán, hanem Fekete Lajos élete és példamutató munkássága is megfakulni látszik a szakmai köztudatban.

A Fekete–Cséti-féle távcsöves dendrométer
(Erdészeti Kísérletek 1905. 7. évf.)

A DENDROLÓGUS MEGVALÓSULT ÁLMA – ÚJ TAXONOK A HONI FAFAJOK KÖRÉBŐL

Bedő-tölgy és Tisza-tölgy

(*Quercus × bedoei* SIMONK. et FEKETE és *Quercus × tiszae* SIMONK. et FEKETE)

A Fekete-tölgy (*Quercus feketei* SIMK.) mellett még három olyan *Quercus* taxont ismerünk, amelyekhez köze van Fekete Lajosnak. Ezek közül kettő taxon leírását ugyanazon helyen, az Erdészeti Lapok 1887. évi, Simonkai Lajos által jegyzett cikkében⁸⁰¹ találjuk. Ebben a megtalálás körülményein túl a részletes botanikai jellemzéseket is fellelhetjük, valamint a szerző a tudományos nevek eredetére is kitér. A Bedő-tölgyről ezt olvashatjuk:⁸⁰² „Így először is, számot kell adnom a *Quercus Bedői* Simk.-ről, melyet e sorok emelnek ki és különböztetnek meg a *Quercus chaosból*. Erre az új fajra Ön tett figyelmessé a 22-ik és 28-ik számú szárított példányai által, s Ön volt az, aki engem felbátorított arra, hogy nevezzük el e sajtóságos és világosan karakterezett tölgyfajt *Quercus Bedői*-nek, annak a kiváló magyar férfúnak a tiszteletére, akinek neve előtt én is – bárha más működési terem van – mint a magyar erdők legjobb ismerőjének, lelkes fejlesztésök bátor előharcosának, s egyáltalán a magyar erdészet előrelátó vezérférfjának neve előtt, – hódolattal emelek kalapot. Ön nekem a *Qu. Bedői*-t Déva-Bezsnán hegyének erdős csúcsáról küldte, valamint a Hercules fürdőök Coronini

dombjáról; saját magam Vajda-Hunyad mellett szedtem azt a várhegyen túl, ott hol a Kaprucza hegyormára juthatni. Egy példányom volt eddig belőle csak, s azért azt legközelebbi rokonához, a *Quercus Streimii*-hez helyeztem el, de az ön példányai után most már elismerem, hogy tévedtem, mert e tölgyfaj a *Quercus Streimii*-től úgy leveleinek szabásában, mint elég hosszú csumája által is kétségtelenül megkülönböztethető, sőt meg is különböztetendő. Ez az új fajunk a *Qu. Streimii*-val megegyezik abban, hogy leveleinek fonákán a pelyhezet aprócska, legfeljebb félakkora szőröcskékből alakul, mint a főereken; ellenben eltér tőle abban, hogy a levél hátának e pelyhes szőrözete néha még apróbb, továbbá és főképp abban, hogy levelei nincsenek szárnyasan behasogatva, és mélyen öblösen kikanyargatva, hanem élükön sekély öblűek, ép, kerekített és kevésbé kikanyarodó karélyakkal, termései pedig mindég határozottan csumások, néha, mint az Ön egyik példánya mutatja, egész 42 mm hosszú csumájúak. Hajtásai majd meztelenek, majd elég sűrűen pelyhesedők, így hát a *Qu. Bedői*-nek e szempontból már két variétása is van, a mely variétásoknak azonban én az általános kijelölését tudományosabbnak tartom, mint külön névvel való ellátását. A variétás hajhászat mániájától én irtózom, és teljes erőmből kárhoztatom azt az eljárást, mely lelkendezve siet minden esetleges alaknak s az individualitás bélyegét magán viselő változatoknak, egy-egy nevet adni, hogy eláraszsa nevekkal a tudományos nomenklatúrát, és a végtelenig burjánzottassa fel a synonymokat. Midőn még megjegyzem, hogy én a *Quercus Bedői*-t is korcsfajnak tekintem, még pedig vagy a *Qu. Welandii* (Heuff.) és a *Qu. pendulina* Kit. korcsának, a mi legvalószínűbbnek tűnik fel előttem, vagy pedig a *Qu. Streimii* és a *Qu. Robur* középfajának, tehát harmadízű képződésnek; nem mulaszthatom el azt sem, hogy latin diagnosisát ide ne írjam. Ez a következő: „*Qu. Bedői. Stirps Quercus Streimii Heuff. proxima, quacum foliorum petiolis, laminae basi, pubescentis et colore congruit; sed distinguatur ab ea, foliorum margine leviter sinuato, lobulis parvis integris obtusissimis instructo, nec non pedunculo fructuum semper evidente, nonnunquam usque ad 42 mm protracto. Variat ramulis hornotinis et petiolis nunc glabriusculis, nunc sat dense pubescentibus. Nascitur in Transilvania, vicinque Banatu.*”

A Tisza-tölgy esetében pedig ezeket a sorokat olvashatjuk:⁸⁰³ „Számot kell adnom másodszer táblázatom egy másik új tölgyfajnak tudományos jogosultságáról, a *Quercus Tiszae* Simk. megnevezéséről és megkülönböztetéséről. Ön indítványozta és Ön óhajtotta, hogy ez érdekes tölgyfajunkat az Országos Erdészeti Egyesület nagyérdemű elnökének, Tisza Lajos gróf úrnak tiszteletére *Quercus Tiszae*-nek nevezzük el őszinte, botanikus hódolatunk kifejezéséül:

ezért a névválasztás az Ön érdeme. De abban, hogy e néven egy helyét megálló magyar tölgyfajt, hazánk erdeinek egy nevezetes természeti alkotását neveztük meg, abban saját magam is elvállalom a felelősséget. A *Quercus Tiszae* ugyanis, melyet Ön szintén új fajnak tekint, véleményem szerint azt a közbenső láncszemet képviseli, mely a *Quercus Streimii*-t, a *Qu. Kernerii*-vel köti össze. Vérrokon a *Qu. Streimii* Heuff.-l, de attól úgy meztelen hajtásai és meztelenedő vagy csak kevésbé pelyhes levélnyelei, valamint leveleinek apróbb elenyészőbb meze által határozottan elüt. Hasonlít a *Quercus Kernerii*-hez is, melylyel a *Qu. tridactyla* Borb.-t egyesítem; de attól leveleinek pelyhes háta által világosan megkülönböztethető s megkülönböztetendő. Az Ön *Qu. Tiszae* példányain, melyeket Déva-Bezsán nevű erdejében gyűjtött, nincs termés, az enyémeiken pedig, melyeket részben szintén a Bezsánban, részben pedig, a mint viszontküldeményből láthatja, Govasdia mellett a Kazányos hegy verőfényes mészkő lejtőin gyűjtöttem a *Hyacinthella leucophaea* Schur⁸⁰⁴ termőhelyén, még csak fiatal megkötődések látszanak.

A Bedő-tölgy ábrája Simonkai Lajos a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában 1890-ben megjelent »Hazánk tölgyfajai és tölgyerdei / *Quercus et querceta Hungariae*« című munkájának VI. tábláján

Ezért a *Quercus Tiszae* kupacsainak és makkjának leírását későbbi megfigyelésektől kell függővé tennem; egyelőre azonban el nem mulaszthatom, hogy e sajátos s kétségtelenül endemikus tölgy alakunknak latin diagnosisát röviden ide ne jegyezzem: „*Qu. Tiszae. Stirps Quercu Streimii* Heuff. proxima, quacum foliis pinnatilobus, basi inaequalibus et sat longe petiolatis congruit; sed distinguitor ab ea foliorum vestimento tenuiore, nec non ramulis hornotinis et foliorum petiolis glabriusculis, sub pilosis vel omnino glabris. Nas-citur in Transsilvania austro-occidentalis, *Quercu Streimii* Heuff. et *Qu. Kernerii* Simk. consociatim, – quarum intermedia.”

Simonkai Lajos a fent jelzett tölgytaxonok leírása után hamarosan átfogó cikket⁸⁰⁵ jelentetett meg az Erdészeti Lapokban a hazai *Quercus* fajok és hibridek vonatkozásában. Ebben már kissé más álláspontot képviselt, a *Quercus bedoei*⁸⁰⁶ és *Q. tiszae* taxonokat a *Q. streimii* Heuff. „fajtáinak” tekintette. Simonkainak sajátos, korát jóval megelőző felfogása volt a hibridekről. Ugyanis a szülőfajok között mindig két hibridet különböztetett meg, amelyek közül az egyik közelebb állt az egyik szülőfajhoz, míg a másik a másik szülőfajhoz. Amelyik szülőfajhoz közelebb állt, azt tekintette az anyának, amelyiktől távolabb, azt gondolta az apának. A molyhos tölgy (akkori néven *Q. lanuginosa*) és a kocsánytalan tölgy (akkori néven *Q. sessiliflora*) között is két hibridet velt fölfedezni: a molyhos tölgyhöz közelebb álló (tehát ezt anyának tekintett), Heuffel János bányászati kutató által leírt *Q. streimii*-t és a kocsánytalan tölgyhöz közelebb álló, általa leírt *Q. kernerii*-t. Mivel ebben a tanulmányban már a *Q. streimii*, mint hibridfaj alá rendelte a Bedő-tölgyet és a Tisza-tölgyet is, így azok taxonómiai értelemben hibridváltozatnak (nothovarietas) lennének tekintendők. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy akkoriban a kocsánytalan tölgyet, de a molyhos tölgyet sem bontották még kislejűkre, hanem egységes fajnak tekintették őket. A mai felfogásban a Bedő-tölgy és a Tisza-tölgy helyét a szűkebben vett molyhos tölgy (*Q. pubescens*) és az erdélyi kocsánytalan tölgy (*Q. polycarpa*) között kell keresnünk. De a botanikai nevezéktan nem enged két szülőfaj között egynél több hibridet megnevezni és diagnózissal ellátni, csak egy érvényes hibridnév lehet. Bár Simonkai ráérzett a visszakereszteződés tényére – azaz egy intermedier hibrid valamelyik szülőfajjal való kereszteződésre –, ugyanakkor ennek megnevezésére ma sincs sajnos nomenklaturai lehetőség. Így az általa adott nevek érvénytelenek, s helyettük – a vetélytárs Borbás Vince által adott nevet – a *Q. dacica*-t kell elfogadnunk. Borbás egyébként ugyanabban az évben az Österreichische Botanische Zeitschrift hasábjain jelentetett meg egy rövid tanulmányt⁸⁰⁷, amelyben mindössze egyetlen mondatlalt tért ki erre a problémakörre: „*Quercus Bedői* „Erd. Lap.” 1887, pag. 39 (non Borb. 1886) = *Quercus dacica* mihi.” De ez a mondat elegendő volt ahhoz, hogy a későbbiekben érvényes névként ezt a nevet ismerjék el.⁸⁰⁸

Fekete Lajos által gyűjtött Bedő-tölgy hajtás [A schedan található szöveg: „*Quercus Bedői* (Feketei × *Streimii*) Simk. / var) ramulis constanter pubescentibus et foliis eorumque petiolis evidentius pilosis. / Hungaria. Ad Thermas Herculis / Fekete.”] Lelőhely: Magyar Természettudományi Múzeum Növénytára, Budapest, herbáriumi jelzete: BP 40951

Dr. Simonkai Lajos

Simonkai Lajos, a botanikus barát és szaktárs
portéja (MTA Levéltára)

A Bedő-tölgy elnevezést bonyolítja, hogy a Simonkai és Fekete ellenlábásának számító Borbás Vince 1886-ban egy monografikus tanulmányában⁸⁰⁹ már alkalmazta a *Quercus Bedői*⁸¹⁰ nevet, igaz csak magyar nyelvű – „molyhos ágú mocsárfa” elnevezéssel – és rövid lezáréssal, melyet a „monori szép tölgyesből” jelzett. A tanulmányt egyébként kálnoki Bedő Albertnek ajánlotta!⁸¹¹ A botanikai nevezéktan szerint ugyanazt a nevet két különböző taxonra nem lehet alkalmazni (homonímia), közülük az tekinthető érvényesnek, amelyet időben korábban nyomtatásban jeleztek. Borbás ezúttal egy évvel megelőzte Simonkait!

Simonkai egyébként nem nyugodott bele abba, hogy Borbás megelőzte. Simonkai az 1890-ben megjelent, a Magyar Tudományos Akadémia által támogatott tölgymonográfiájában⁸¹² a botanika világnyelvén, latinul bizonygatta, hogy Borbás 1886. évi *Quercus bedői* leírása rövid és magyar nyelvű, de ez – Simonkai sajnálatára – megfelelt az akkori nomenklatúrai szabályoknak. Érdekesség, hogy a szerzőneveket e helyen mindkét taxonnál következtelenül használta, hol csak Simk., hol Simk. et Fekete az auktornev. E mű érdeme viszont, hogy a VI. táblán a Bedő-tölgy ábráját közli.

Fekete Lajost már kevésbé hajtotta a vágy, hogy a Simonkai-féle nevek mindenképpen győzedelmeskedjenek! Az Erdészeti növénytan második kötetében⁸¹³ a 472. oldalon a kocsányos tölgy eltérései között találjuk a *Bedői* Borb. nevet, amit érvényesnek fogadott el, s szinonimájaként a *Qu. Monorensis* Simk. nevet találjuk. Az 501. oldalon a „molyhos tölgynek a kocsánytalannal képzett fajvegyületei” között már a *Qu. dacica* Borb. érvényes nevet közölt, s zárójelben – tehát szinonimként – adta meg a *Qu. Bedői* Simk. nevet. Ehhez a lábjegyzetben hozzátette: „Legelőszőr leiratott az Erd. L. 1887. 38. és 39. l. Simonkai által”. Viszont ennél is lényegesebb, hogy e műből a megtalálás körülményeit pontosan megismerhetjük: „Ezt 1881-ben találtam Déva mellett a Bezsán feletti csúcson, köves sziklás talajon az alig karéjos levelű *Qu. Budayana* Heuff. és a *Qu. sessiliflora* Sm. társaságában mint kis fát, s ezek fajvegyületeknek tartom. Az akkor szedett példányok után a következőleg írhatom le. ...” Az 502. lapon a Simonkai művéből (tölgymonográfiájából) vett képét is közli, de már a Borbás-féle *Quercus dacica* néven. A *Quercus tiszae* viszont – valamilyen oknál fogva – kimaradt a könyvből. A korábban megjelent Tölgy és tenyésztése c. szakmunkában⁸¹⁴ (44. o.) csak röviden foglalkozott a „tölgykorcsokkal”, de itt még megtaláljuk a Tisza-tölgyet: „A *Qu. Tiszae* Simk. (a megnevező szerént); de ez még kétséges; valószínűbben ide tartoznak a *Qu. dacica* Borb. (*Qu. Bedői* Simk.) és a *Qu. Kernerii* Simk. (*Qu. glabrescens* Kern.)” Pontos okát nem tudjuk, hogy Fekete Lajos e taxont miért tartotta kétségesnek, de nyomós oka lehetett annak, hogy később már nem tárgyalta.

Ki kell még térni arra is, hogy az eredeti leírásoknál, az Erdészeti Lapok 1887. évi első számában Simonkai Lajos auktornek még csak saját magát adta meg mind a két tölgytaxon (*Quercus bedői*, *Q. tiszae*) esetében (Simk. rövidítéssel). Az Erdély növényfajait feldolgozó monográfiájában⁸¹⁵ (és az Arad vármegye botanikai értékeit bemutató monográfiájában⁸¹⁶ is) viszont már a Simk. et Fekete szerzőnévpárost használja, s innentől kezdve a tudományos világ is e két szerzőnek tulajdonítja a Bedő-tölgy és a Tisza-tölgy leírását. Némi zavart az okozhat, hogy a jelzett monográfia megjelenési éve a címlapon 1886, ugyanakkor Simonkai mind a két fajnál hivatkozik az Erdészeti Lapokban 1887-ben megjelent cikkére. A közlés időpontja a nevezéktanban kiemelt fontosságú, viszont ebben az esetben ugyanarról a szerzőről van szó. A taxonómiai irodalmat feldolgozó munka⁸¹⁷ szerint az Erdély edényes flórájának helyesbített foglalata c. mű 1887

július-augusztusban, vagy kissé utána hagyta el a nyomdát. Mindezek alapján a leírás és a tudományos név forrása az Erdészeti Lapok 1887. évi első lapszáma, míg az auktornevet a Simonkai-féle erdélyi flóramű alapján kell alkalmazni.

Az Erdészeti Lapokban megjelent cikket tanulmányozva érthető, hogy miért bővítette Simonkai Lajos az auktornevet, miért vette fel oda Fekete Lajost is. A megtalálás, a herbáriumi lapok, a magyar nevek javaslata tőle származik, míg Simonkainak a tudományos névadásokat, a leírásokat, a nyomtatásban való megjelentetést köszönhetjük. Ez is azt igazolja, hogy a két kiváló szakférfiú nemcsak jó munkakapcsolatot, hanem bensőséges barátságot is ápolt. Csak sajnálhatjuk, hogy egyik névadás sem állta ki az idők próbáját, a *Quercus × bedoei* Simonk. et Fekete – mivel a Borbás-féle *Quercus bedoei* időben megelőzte – a homonímia miatt sajnos érvénytelen név (nomen illegitimum), míg a *Quercus × tiszae* Simonk. et Fekete – a Simonkai-féle sajátos hibridfelfogás miatt – csupán a Borbás Vince által adott *Quercus × dacica* Borb. szinonim neveként maradhat fenn.

A herbáriumoknak is megvan a maguk – időnként sajnos szomorú – sorsa! Borbás Vince, Simonkai Lajos és Fekete Lajos életében nagy herbáriumot hordott össze, amelynek kiemelkedő részét képezte a *Quercus*-anyag. A holtípusokat, azaz a leírások alapjául szolgáló lapokat a Természettudományi Múzeum Növénytára őrizte, a duplumok pedig a kor szokásainak megfelelően, cserépdányként nagyobb intézmények herbáriumába kerültek. A selmeci gyűjtemény az áttelepülés után átkerült Sopronba, ahol a későbbiekben méltatlan körülmények közé jutott, a Növénytani Tanszék főépületi alagsorában, nedves helyen, félig megrohadva kallódott, melyet azután használhatatlansága miatt az 1950-es években kidobtak. Sajnos a budapesti holtípusok sem jártak jobban, báró Andreánszky Gábor, a Növénytár akkori igazgatója váchartyáni kastélyába vitette azokat, félve, hogy az orosz ostrom a növénytári anyagot is éri. Utóbbinak szerencsére nem esett baja, de a váchartyáni kastélyt orosz katonák felgyújtották, s a teljes anyag megsemmisült.⁸¹⁸

Az Erdészeti Lapokban a Fekete Lajos által közzétetett Simonkai-féle levél utolsó bekezdése arra utal, hogy a terepi munkába az erdészeket is igyekeztek bevonni, bízva abban, hogy a jövőt illetően jobban figyelnek majd a tölgyhibridekre (is): „Midőn e diagnosissal befejezem korcs tölgyfajaink általános tárgyalását, és örömmel üdvözlöm Önt szerencsés felfedezéseierért, bezárom levelem e szakaszát azzal, hogy Ön fényes igazat mondott akkor, midőn hazánk ambitiosus erdész urait arra kérte és figyelmeztette, hogy figyeljék meg és gyűjtsék a tölgyfák korcs szülőiteit.”

A kocsányos tölgynek egy válfaja

(*Quercus pedunculata* EHRH. var. *pseudosessiliflora* FEK.)

Az 1896-ban napvilágot látott, Mágócsy-Dietz Sándorral közösen jegyzett Erdészeti növénytan második kötetében találunk egy olyan tölgy taxont,⁸¹⁹ amit Fekete Lajos e helyen szándékozott a tudományba bevezetni. A kocsányos tölgy leveleinek változatossága alapján elkülönített, s addig ismert öt változat után egy hatodik, a tudomány és az erdészeti gyakorlat számára ismeretlen változat jellemzését találjuk. A var. *pseudosessiliflora* FEK. néven jelzett változatot 1885-ben látta először gróf Eszterházy Móríc csákvári uradalmában Bakonyháza határában, hol mint nevezetességet mutatták neki, mert bélyegei alapján kocsánytalan tölgynek tartották, viszont cserző gubacs (*Cynips calycis*) termett rajta, amely csak a kocsányos tölgyön fordul elő. Később más lelőhelyekről (Bakonyháza: Cziczahomok, Mocsárerdő, Komárom megye: Szent Györgyvári-tisztás) is kapott leveles hajtásokat, gubacsokkal és termésekkel. Mivel ezek a példányok feltűnően összeváltak, ezért szerinte „e fajzatot” meg kellett különböztetni. A választott tudományos név (lat. *pseudosessiliflora* = ál kocsánytalan tölgy) utal arra, hogy e változat több bélyegben hasonlít a kocsánytalan tölgyre.

A részletes jellemzés után ezeket a bélyegeket összefoglalta: „A csoportokban álló makkoknak gyakran rövid kocsánya, a levelek sárga és meglehetősen hosszú nyele és sárga erei, merevsége és szabályossága, valamint a héjnak gyakran szabályos rostos hosszanti repedéseinél fogva első tekintetre kocsánytalan tölgynek tartaná az ember és nem lehetetlen, hogy a két tölgy kereszteződéséből ered.” De kétkedésének is hangot adott, miszerint az általa (FEK. auktor névvel) leírt taxont célszerű volna a Bechstein-féle és korábban jelzett *Quercus coriacea*-val összevetni, melyet Borbás Vince az Erdészeti Lapok 1886. évi júliusi lapszámában már részletesen elemzett,⁸²⁰ s a kocsánytalan tölgyhöz tartozónak talált. Ugyanakkor a gyakorlati vonatkozásokra is felhívta a figyelmet, mivel „Dunántúl még másutt is hall az ember jó gubacsot termő csoportos tölgyekről. Pécs környékén az ilyet németül Knoppereichenak nevezik.”

Sajnos a Fekete Lajos által elnevezett és leírt tölgytaxon nem vonult be a tudományos köztudatba. A hazai tölgyek változatosságát részletesen feldolgozó Soó Rezső és Mátyás Vilmos sem vett róla tudomást, vélhetően nem tűnt fel nekik. Ennek egyik oka a leírás magyar nyelven lehetett, ugyanis a diagnózisokat általában latin nyelven készítették, így valamennyi botanikus megértette. Ebben a tekintetben ugyan nem követett el hibát az auktor, ugyanis a Nemzetközi Botanikai Kódex szerint 1935-ig nemzeti nyelven is el lehetett készíteni a leírásokat, bár tény és való, hogy a magyar nyelvet kevesen értették. Másik ok a közlés formája volt. Abban az időben ugyanis inkább már cikkek alakjában adták a nagyvilág tudomására a tudományos újításokat, s kevésbé kézikönyvek formájában. Sajnos herbáriumi példány(ok) létezéséről nincs tudomásunk. A tölgy irodalmat tanulmányozva azt is megállapíthatjuk, hogy rövid terméskocsányú és a kocsánytalan tölgyre hajazó levelű taxonokat (pl. *brevipes* HEUFF. 1850, *pseudosessilis* SCHUR 1866) már korábban is jeleztek, így a közlés prioritása szerint a Fekete Lajos által adott név csak szinonim név lehet.

A barkócafa egy válfaja

(*Sorbus perincisa* BORB. et FEK.)

1888. október 28-án Illés Nándor m. kir. főerdőtanácsos, Havas József m. kir. erdőfelügyelő és dr. Borbás Vince tanár kíséretében a budai hegyekben tett kiránduláson több, botanikai szempontból érdekes megfigyelést tettek⁸²¹. A Haggemacher-féle birtokon Fekete Lajos véletlenül rábukkant egy barkócaberkenyére, „melynek levelei csúcsuk felé hasogatottak, alól pedig osztottak, sőt a legtöbb esetben a lemeznek az alap felé eső részén, két levélke teljesen el van választva a lemez többi részétől; úgy hogy a levél 3 levélkéjűvé válik, melyek közül a középső legnagyobb és hasogatott, az alsó kettő pedig ülő és szálaslándzsás; ezen kívül gyümölcse is sajátos, hosszúdad mint a som. Ebből vetés céljából szedtem is pár marokkal. Érdekkel várom, hogy a kikelő csemeték levele fog-e hasonlítani a szülő fáéhoz.”

Az Erdészeti Lapokban közölt Fekete Lajos cikk bibliográfiai hivatkozását az Österreichische Botanische Zeitschrift 1889. évi kötetének irodalmi ismertetőjében⁸²² is megtaláljuk, nagyon nagy valószínűséggel az ebben a lapban is gyakran publikáló és ügybuzgó Borbás Vince küldhette azt el. Ezenkívül felfedezhetjük már a tudományos nevet

Fekete Lajos. A barkócafa egy válfaja. (Eine Varietät von *Sorbus torminalis*.) Erdészeti Lapok 1889, pag. 105—106.

Sorbus perincisa Borb. et Fek., mit dreitheiligen Blättern, Mittelzipfel gefiedert, Seitenlappen lineallanzettlich. Früchte länglich. Auwinkel bei Ofen.

A *Sorbus perincisa* BORB. et FEK. Borbás Vince által írt diagnózisa az Österreichische Botanische Zeitschrift 1889. évi kötetének 223. lapján

(*Sorbus perincisa*), az auktorokat (BORB. et FEK.), valamint rövid német nyelvű jellemzést, azaz a taxon diagnózisát („mit dreitheiligen Blättern, Mittelzipfel gefiedert, Seitenlappen lineallanzettlich. Früchte länglich. Auwinkel bei Ofen.”). [A tudományos név (lat. *perincisus* = nagyon bevágott, bemetszett) a legjellemzőbb tulajdonságot rögzíti.] Ezzel a szabályoknak megfelelő, s kétség kívül Borbás Vince által alkotott közléssel a taxon – faji rangon – bevonult a szakmai köztudatba. Viszont az 1896-ban megjelent Erdészeti növénytan második kötetében⁸²³ a barkócaberkenye ismertetésénél már változat (var. *perincisa* BORB. et FEKETE) rangon, s lényeges bélyegei nagyon rövid ismertetésével találjuk meg ezt a különös taxont. Ez azt is jelenti, hogy Fekete Lajos nem tartotta jónak a faji szintű megkülönböztetést, ami valóban túlzó is volt. Viszont a magyar nyelvű közlés és a könyvben való közzététel kevésbé kelti fel a botanikusok figyelmét, ezért ez a „lefokozás” nem került be a szakirodalomba!

A későbbiekben Borbás Vince még egy helyen említi ezt a berkenye válfajt, éspedig a Balaton környékének flórájáról és vegetációjáról írott nagyszerű munkájában.⁸²⁴ Itt röviden arra hívja fel a figyelmet, hogy több ritka növényfajt – köztük a *Sorbus perincisa*-t – kis egyedszáma miatt könnyen ki lehetne irtani. Viszont közli e faj és a barkócaberkenye (*Sorbus torminalis*) rajzát is (49. és 50. ábra), hogy az összehasonlítást meg lehessen tenni és a különbségeket jól fel lehessen ismerni, továbbá jelzi, hogy e mélyen tagolt levelű berkenyét Szigliget erdejében találta.

A *Sorbus perincisa* BORB. et FEK. rajza Borbás Vince
»A Balaton tavának és partmellékének növényföldrajza és
edényes növényzete« c. művéből, ahol hasogatott levelű bar-
kóczafa magyar néven szerepel

A faji rangról fokozatosan csúszott le a *Sorbus perincisa*. Camillo Karl Schneider német dendrológus dendrológiai kézikönyvében a már Fekete Lajos által is jónak talált változat rangon [*Sorbus torminalis* var. *perincisa* (BORB. et FEK.) C.K. SCHNEID.] ismertette.⁸²⁵ A hazai növényvilág szerény, de nagytudású kutatója, Jávorka Sándor élete főművében,⁸²⁶ a Magyar Flórában, 1924-ben már alfaji rangon [*Sorbus torminalis* subsp. *perincisa* (BORBÁS et FEKETE) JÁV.] szerepeltette, Günther Beck von Mannagetta osztrák botanikus a Bosznia–Hercegovina flóráját bemutató, 1927-ben megjelent monográfiájában⁸²⁷ viszont csak formaként tárgyalja [*Sorbus torminalis* f. *perincisa* (BORBÁS et FEKETE) BECK].

AZ AKADÉMIAI TANÁR TÉNYKEDÉSE HIVATALÁBAN ÉS A SELMECBÁNYAI POLGÁRI LÉTBEN

EGY FÉL ÉVSZÁZADOS SZAKMAI ÉLETÚT SZEREPVÁLLALÁSAI

Fekete Lajos munkálkodása a M. Kir. Bányászati és Erdészeti Akadémián – A selmecbányai erdészeti oktatás ügye a dualizmus időszakában

A magyar tannyelv életbelépése (1867) az akadémia életében is jelentős változást hozott. A meglehetősen „elárvult” intézményben Schwarz Frigyes halálát követően Belházy Jenő erdőgyakornok, mint helyettes adjunktus egymaga látta el az erdészeti szakoktatás feladatát. A Pénzügyminisztérium a megüresedett VII. díjosztályba sorolt erdész tanári állásra 1867. június 5-én pályázatot írt ki,⁸²⁸ amelyben kikötésként szerepelt, hogy a pályázóknak „a magyar nyelvet tökéletesen bírniok kell”. Több pályázat is érkezett, többek között Lázár Jakab is beadta pályázatát – aki ekkor Kolozsvárot igazgatósági erdőmesterként teljesített szolgálatot –, de az akadémia tanácsa 1867. július 13-án tartott ülésén egyhangúlag Wagner Károly (ekkor keszthelyi) erdészeti tanárt javasolta a pozíció betöltésére, akit ezt követően a földművelésügyi minisztérium arra utasított, hogy az akadémia újjászervezésében „mint szavazattal felruházott szakértő” működjön közre. Wagner haladéktalanul Selmecbányára utazott, ahol Farbaky István tanársegéddel hozzá láttak az átszervezéssel kapcsolatos terv elkészítéséhez. Wagner feladata az erdészeti szak átszervezési tervének elkészítése volt, amelyet – Farbaky a bányász képzésre vonatkozó tervével együtt – még az év szeptember 5-én tártak az akadémia tanácsa elé. Az átszervezés tervezetében rámutatott azokra a hiányosságokra, minek folytán a képzés a kor igényeit nem képes kielégíteni, amely „alig a közönséges erdésziskolák színvonalán áll”-t. A megoldást az új hároméves tanterv megvalósításában látták, amely alapvetően megegyezett a környező országok magasabb szintű erdészsképzéseinek tanmenetével – leginkább a mariabrunnival –, annyi eltéréssel, hogy a mennyiségtani, vegytani és géptani ismeretek terén bővebb tudást adott. E tanterv 50 órás heti óraszámának és az ezenkívüli rajztanítás feladatának az akkori tanerő (egy rendes tanár, egy segédtanár és egy tansegéd személyzet) nem volt képes megfelelni, így az akadémia igazgatósága a takarékoság (pl. a bányász szakkal való közös oktatás) lehetőségeit figyelembe véve az erdészeti tudományok oktatására az addigi három tanerőn felül további egy rendes tanár és egy segédtanár – tehát összesen öt fő erdészeti tanerő – alkalmazásba vételét engedélyezte. Mindez az akadémia akkori kalkuláció szerint 1 660 forint többletköltséget jelentett évente.

E személyi állománybeli bővülés sem volt elegendő, hiszen a két rendes tanárra nehezedett az oktatás teljes terhe, így ez csak „a legszükségesebb ideiglenes szervezés” volt. A magyar nyelv bevezetését már az 1868/1869-es tanévre javasolták, még hozzá olyan módon, hogy azoknak a diákoknak, akik esetleg a magyar nyelvet nem beszélik, biztosítsák a német nyelvű előadásokon való részvétel lehetőségét. A magyar nyelvű oktatás az 1867/68-as tanév októberétől valóban kezdetét vette, azonban az elméleti oktatás folytonosságának biztosítása mellett a gyakorlati képzés megerősítésének szükségességét is kiemelt feladatnak tartották. E tekintetben „a főkéllék” egy megfelelő méretű és közeli fekvésű – erdőakadémiai kezelésű – erdőterület lett volna. Javasolták, hogy a gießhübl-i (kisiblyei) pagony – amely egyébként is a gyakorlati oktatás színtere volt – az erdőőrrel, erdőőri lakkal együtt kerüljön az akadémia irányítása alá.⁸²⁹ A minisztérium eleget tett a tanterület ügyében megfogalmazott kérésnek, így a kisiblyei terület – a hozzá tartozó rétekekkel, legelőkkkel, a téglavetővel és az erdőőri lakkal – az akadémia önálló kezelésébe került,⁸³⁰ így biztosítva a gyakorlati oktatás céljainak megvalósulását.

A Pénzügyminisztérium Wagner Károlyt 1867 szeptemberében erdőtanácsossá és rendes erdészeti tanárrá nevezte ki, az eskü letételére 1867. október 1-jén került sor. Wagner közbenjárására 1867. október 2-án a Pénzügyminisztérium jóváhagyta az erdőakadémia ideiglenes szervezeti átalakulására felterjesztett javaslatot, s egyben helyettes erdészeti tanárrá nevezte ki Lázár Jakabot (ekkor zalatnai erdőmestert), akinek helyettes segédtanárai Fekete Lajos, Nickel (Szécsi) Zsigmond és Belházy Jenő erdőgyakornokok lettek. Viszont Belházyt – rossz egészségi állapotára való tekintettel – saját kérésére 1868. március 9-én felmentették akadémiai szolgálatából, így megüresedett egy segédtanári állás. Wagner Károly javaslatára az üres álláshely betöltésére Belházy távozása előtt két nappal Illés Nándort kérték fel, aki ekkor a Coburg hercegi uradalomban mint segéderdész tevékenykedett. Illés akadémiai alkalmazásba vételét Wagner az alábbiakkal indokolta:

„Illés nem tartozik azon sajnós, hogy igen nagy számú erdészek sorába, kik csak azért tanultak, hogy állandó alkalmazásukra szükséges bizonyítványt nyerjenek s ha ez kezükben van minden további szellemi képződéstől elfordulva, a mindennapiság tengerébe süllyednek, – ő nemesebb törekvéséről ösztönözve s kitartó ereje által segítve gyakorlati szolgálatában, többnyire igen távol a civilisatio kuforrásaitól s nélkülözve azon ingert is, mely a társak hasonló törekvéséről eredve az embert haladásra sarkallja – ellenkezőleg, miután az akadémián irányt nyert kezdte meg valóban komoly tanulmányait, melynek eredménye az lett, hogy kitérő szakképzettségén kívül, az erdészeink által oly kevésbé ápolt növény boncz- és élettanban s a górcsövi vizsgálatokban magának igen értékes ismereteket szerzett, melyeket szabatos tiszta magyar nyelven világosan és vonzóan elő is tud adni, miről az erdészeti s más lapokban már évek óta évenként megjelenő, figyelmet érdemlő cikkei bizonyítanak; ezen kívül a szabadkézi rajzban is jártas. Mind oly tulajdonságok, melyeknél fogva Illés megnyerését az erdészeti tanügy számára – melyre nyilatkozata folytán úgy is nagy hajlammal bír – nyereségnek tudjuk.”⁸³¹

Wagner fent idézett meggyőző sorai elegendőek voltak ahhoz, hogy a minisztérium utólagosan jóváhagyja Illés Nándor akadémiai alkalmazásba vételét, aki oktatói munkáját azonnal megkezdte. Így végül összeállt az akadémia első magyar oktatói kara – vagyis Wagner Károly, Lázár Jakab, Fekete Lajos, Illés Nándor, Szécsi (Nickel) Zsigmond –, akik az újjászervezett akadémián az erdészeti tudományának oktatásáért feleltek.

Péntekenként az erdészeti oktatói Wagner Károly dolgozószobájában gyűltek össze a Fortuna-házban. Többek között a tanügyeket is itt vitatták meg, ezzel segítve egymás munkáját. Vadas leírásából tudjuk, hogy előfordultak parázs viták is az oktatók között, amit mindig a vezetőtanács ítélete döntött el, azt azonban nem tudjuk, hogy Wagner és Lázár távozását követően milyen elv mentén és mekkora egyetértésben osztották fel a diszciplinákat, azonban arra következtetünk az alább idézett sorok alapján, hogy közöttük nem volt feltétlenül teljes az egyetértés: „A pénteki öszszejövetelek hatása még azon lelkesedésben is nyilvánult, amellyel az erdészeti szaktanító testület feladatát végezte, soha munkát nem találván tantárgy változás miatt nem neheztelvén. Pedig gyakran előadta magát az az eset, hogy tantárgyat változtatni kellett. Kiváltképpen Lázár eltávózsása adott ilyenre alkalmat. Azért még sem lehet hallani panaszt.

Az újjászervezett M. Kir. Bányászati és Erdészeti Akadémia első erdész tanári kara (balról: Szécsi Zsigmond, Wagner Károly, Fekete Lajos, Lázár Jakab, Illés Nándor)

M. kir. királyi és erdőgazdálkodási akadémia.

Az akadémia felső és alsó botanikus kertjének térképe

Mindenki készséggel adta oda tantárgyát, melybe már beledolgozta magát s vett át újat, hogy alapjaiból kezdje a munkát. Közös elhatározással történvén az új felosztás, mindenki megbarátkozott sorsával, látván, hogy nem lehet segíteni rajta.⁸³²

A magyar erdészi szaknyelv és szakirodalom pionírjai voltak ők, akiknek a tananyagok összeállításán túlmenően számos feladatuk volt. Így már 1868-ban hozzá láttak a tanulmányutak szervezéséhez is, amelyek során Lázár Jakab helyettes erdészeti tanár és Szécsi Zsigmond segédtanár az erdőművelés és erdőhasználat tárgyak keretében a Breznói és Besztercebányai Kir. Erdőhivatalok kerületeiben nyolc napot töltöttek el. Illés Nándor helyettes segédtanárral az erdőakadémista hallgatók a szénítést követő munkafolyamatok megismerése érdekében három napra Besztercebányára és Óhegyre utaztak.⁸³³

Az oktatás nélkülözhetetlen eszközei, a szakmai gyűjtemények sem álltak rendelkezésre. Jól tudták, hogy az elmúlt idők e téren tapasztalt hiányosságát egy év alatt nem lehet pótolni, de minden lehetőséget megragadtak annak érdekében, hogy az akadémia gyűjteményi anyagát fejlesszék. Szécsi Zsigmond leleményes és buzgó igyekezetét az erdőhasználati gyűjtemény bővítése terén elért eredményei jól tükrözték, hiszen Európában nem volt olyan gyűjtemény, ami vetekedett volna az akadémia erdőhasználati gyűjteményével. Ugyanezt mondhatjuk el a zoológia oktatását szolgáló gyűjteményről is, aminek alapját Busek Henrik meglehegyi erdőmester 160 példányból álló madárkollekciója és Hajek Károly királyi erdész hagyatékából származó 48 agancsból álló gyűjtemény képezte. A gazdag gyűjtemény értékét jól tükrözi, hogy az 1900. évi Párizsi Világkiállításon I. díjjal jutalmazták. Ezek mellett meg kell említeni az erdővédelmi gyűjtemény összeállításának megkezdését is, aminek alapját a dr. Büchner-féle gombagyűjtemény képezte, valamint az élőnövény gyűjtemények összeállításának megkezdését is. Természetesen már korábban megfogalmazódott

az igény egy az oktatás célját szolgáló dendrológiai gyűjtemény összeállítására, hiszen már Heinrich David Wilckens, az Erdészeti Tanintézet első oktatója 1808. augusztus 10-én kelt és a Kamaragrófi Hivatalnak címzett levelében egy fás- és csemetekert létrehozásának támogatását kérte, amelyet Giebhübel-ben, azaz Kisiblyén rendezne be. Wilckens azonban – annak ellenére, hogy az engedélyt megkapta – visszavonta kérelmét, így a növénygyűjtemény telepítése elmaradt. A dendrológiai gyűjtemény kialakításának gondolatát 1836-ban Rudolf Feistmantel karolta fel. 1837-ben hozzá is kezdtek a honos növények telepítéséhez a kisiblyei erdőőri lak közelében egy 3,5 holdas területen, viszont az egzóta fajok⁸³⁴ telepítése már nem itt történt meg, hiszen 1838-ban az akadémia megvásárolta a Fortuna-házat a hozzá tartozó, a későbbi alsó botanikus kertet alkotó telekkel (1,23 kh ~ 0,71 ha) együtt, s így a bécsi udvari kamara elrendelte,⁸³⁵ hogy ezeket a külhoni fajokat már ide telepítsék, aminek felügyeletét Schwartz Ignác tanársegédre bízta. A botanikus kert létrehozásának immár három évtizedes kálváriája megoldódott, ugyan a kert oktatásban betöltött szerepe és jelentősége ekkor még csak csekély lehetett. Az alsó botanikus kert tervszerű kezelését csak az 1850-es évtől kezdték meg Wiedenhoffer Bernhard akadémiai kertészi kinevezését követően. A botanikus kert azonban 1860-ban tovább bővült a Klauser-féle (később felső botanikus) kert (3,47 kh ~ 1,99 ha) megvásárlásával, ahol a növényállomány telepítését Wagner Károly kezdte meg, majd pedig Illés Nándor kinevezését követően válhatott az élőnövény-gyűjtemény – a folyamatos tervszerű kialakítás és betelepítés folytán – a gyakorlati képzés hatékony eszközévé. A kert Fekete Lajos és Szécsi Zsigmond tervei nyomán 1869-ben tovább bővült a botanikus kerti növényház létrehozásával.

1873-ban Fekete Lajost bízták meg a növénytan oktatásának és a botanikus kert vezetésének feladatával, aki oly mértékben fejlesztette a kert növényállományát, hogy az 1880. évi jegyzőkönyvek tanúsága szerint a felső kert területén 478, míg az alsó kertben 264, a hidegházban 110, míg a melegházban 38 növényfaj szolgálta a botanika oktatását, ami ekkor a pesti fűvészkert fajgazdagságával versengett. Fekete Lajostól Vadas Jenő, majd tőle pedig Kövessi Ferenc vette át a botanikus kert vezetését, ami Selmechánya kényszerű elhagyásáig töretlenül gyarapodott.⁸³⁶

A selmechányai M. Kir. Bányászati és Erdészeti Akadémián 1810-től 1896-ig előadott erdészeti tárgyak és azok oktatói

Az 1810–1833 közötti években

DR. WILCKENS H. DAVID	SCHITKO JOSEF	REUTH FRIGYES
Zoolog. u. Botanik	Mathematik	Doppie
Forstwissenschaft	Mechanik	

Az 1833–1842 közötti években

(A matematikán és a doppián kívül.)

SCHMALL FRIGYES	LANG GYÖRGY
Forstbotanik	Forstwissenschaft
Ort. Standortslehre	Forstpolizeilehre

Az 1856–1867 közötti években

Schwartz Ignác	Jenny Károly	Pöschl Ede	Méhes Rezső	Paulinyi Sándor
Zool. u. Botanik	Mathematik	Situationszeichnen	Allg. Chemie	Allg. Naturgesch.
Forstl. Productenlehre	Physik u. Mechanik	Darst. Geometrie	Org. Chemie	Geb. u. Bodenkunde
Forstverwaltung	Mathematische ueb.	Civilbau		Lehre vom Clima
Forstvermessen	Physik-Mechanik ueb.	Bauzeichnen		
Pract. Forstverwen.		Perspektivezeichnen		

Az 1867–1873 közötti években

WAGNER KÁROLY	LÁZÁR JAKAB	FEKETE LAJOS	SZÉCSI ZSIGMOND	ILLÉS NÁNDOR
Erdőbecslés és gyakorlat	Erdő-használattan	Nemzetgazd. és pénzügy	Középítészeti és rajz	Növénytan
Erdőrendezés hoz. szám. és gyakorlat	Hivatalszervezés és szabvány	Erdőértékszámítás-tan	Víz, útépités és rajz	Erdő-tenyésztés
Földmértan	Erdészeti számvitel	Állattan	Mezőgazd. encyclop.	Erdészeti iparműtan
Erdészeti irodalom történet	Erdővédelem és törvény	Talaj- és klímattan		Vadásztan
		Erdészeti rovtan		
FARBÁKY ISTVÁN	HERMANN MIKSA	DR. SCHENEK ISTVÁN	GRETZMACHER GYULA	DR. SCHWARTZ OTTÓ
Mennyiségtan	Erdőműtan	Általános vegytan	Szerkesztési rajz	Természettan
	Ábrázoló mértan	Szerves vegytan	Térkép rajz	

Megjegyzés: Fekete Lajos ekkor, mint rendelkezési állományban lévő tanár működött.

Az 1873–1891 közötti években

SÓLTZ GYULA	SZÉCSI ZSIG-MOND	FEKETE LAJOS	DR. SCHWARTZ OTTÓ	HERRMANN MIKSA	PÖSCHL EDE	DR. SCHENEK ISTVÁN
Erdőbecslés és gyakorlat	Erdőhasználatlan	Növénytan és gyakorlat	Mennyiségtan I. és gyakorlat	Erdőműtan és gyakorlat	Ábrázoló mértan	Általános vegytan
Erdőrendezés és gyakorlat	Erdészeti iparműtan	Állattan és erdészeti rovartan	Mennyiségtan II. és gyakorlat	Szilárdságtan	Szerkesztési rajz	
Erdőérték-számítás és gyakorlat	Gátak és gerebek	Állattani gyakorlat	Kisérleti természettan	A hó erdőműtani elm.	Szabadkézi rajz	
Földmértan	Gátak és gerebek rajza	Növény-élet-és boncztan				
Erdészeti statisztika és erdészeti irodalom történet	Mezőgazdaság encyclopoediája	Erdőtenyésztés és gyakorlat	Váltójog	Számvitel	Géptani rajz	
	Vadásztan	Erdővédelem erdészeti, vadászati és urbárius törvények				
WINKLER BENŐ	LEHOTZKY GYULA	CSÉTI OTTÓ	PAUER JÁNOS	KOSTENSZKY ADOLF	FARBÁKY ISTVÁN	KERPELY ANTAL
Ásvány és földtani encycl.	Középítészet és rajz	Geodesia I. és térképrajz	Nemzetgazdaság	Írálytan	Géptan	Tüzeléstan
	Vasút-hídépítés és rajz	Geodesia II. és térképrajz	Váltójog	Számvitel	Géptani rajz	
	Víz-útépítés és rajz	Politikai számtan			Erdészeti gépészet és rajz	
		Graphostatika			Gépelemek szerk.	
						Gépelemek rajza

Megjegyzés: Fekete Lajos ekkor, mint Növénytan–Erdőtenyésztési Tanszék vezetője ténykedett.

Az 1891–1906 közötti években

FEKETE LAJOS	VADAS JENŐ	BENCZE GERGELY	CSIBY LŐRINC	SÓLTZ VILMOS	DR. SCHWARTZ OTTÓ	CSÉTI OTTÓ
Erdőrendezés és gyakorlat	Növénytan I. és II. rész és gyakorlat	Általános és erdészeti vegytan	Erdőhasználatlan	Tüzeléstan	Mennyiségtan I. és gyakorlat	Geodesia I. és térképrajz
Erdőbecslés és gyakorlat	Állattan	Talaj és klímátan	Vadászat és fegyvertan		Mennyiségtan II. és gyakorlat	Geodesia II. és térképrajz
Erdőérték-számítás és gyakorlat	Erdővédelem erdészeti, vadászati és urbárius törvények		Erdészeti iparműtan		Természettan és elektrotechnika	
Erdészeti statisztika			Mezőgazdasági encycl.			
Erdészeti irodalom történet			Gátak és gerebek és rajz			
DR. FODOR LÁSZLÓ	STAUDNER (SOBÓ) JENŐ	WINKLER BENŐ	PAUER JÁNOS	SCHENEK GYULA	HERRMANN MIKSA	KOSTENSZKY ADOLF
Ábrázoló mértan	Középítészeti és rajz	Ásvány és földtani encycl.	Nemzetgazdaság és pénzügytan	Erdőmű- és erdészeti géptan	Általános géptan és hőelmélet	Államszámviteltan
Szerkesztési rajz	Út, vasútépítészeti és rajz			Erdőműtan I. II. és szilárdságtan	Általános géptan rajz	Hivatalos irálytan
Szabadkézi rajz	Víz, hídépítészeti és rajz				Erdészeti géptan	
Térképrajz						
Graphostatika						
Elemző térmértan						

Megjegyzés: Fekete Lajos ekkor, mint Erdőrendezéstani Tanszék vezetője ténykedett.

Az új, az 1868/69. tanévben életbe lépett tanterv

Az oktatás teljes megújítása mindhárom évfolyamot érintette, aminek legmarkánsabb eleme az oktatási nyelv volt, amely immár kizárólagosan a magyar lett. Az egyes évfolyamok tanterve a következő volt:

I. évfolyam

Téli félév: *Alsó és felső mennyiségtan, sík-, háromszög- és tömörmértan* (heti 10 óra előadás, 4 óra gyakorlat). *Leirati mértan* (heti 5 óra előadás, 6 óra gyakorlat). *Vadásztattan* (heti 2 óra előadás, gyakorlatok a szabadban hetenként egyszer). Hetente összesen 17 óra előadás és 10 óra gyakorlat.

Nyári félév: *Természettan, szerves, szervesetlen vegytan* (heti 10 óra előadás, 2 óra gyakorlat). *Növény boncz- és élettan, erdészeti növénytan* (heti 4 óra előadás, 2 óra gyakorlat, és heti egyszer gyakorlat a szabadban). *Rovartan* (heti 2 óra előadás). *Szabadkézi rajz* (heti 4 óra). Hetente összesen 16 óra előadás és 10 óra gyakorlat.

II. évfolyam

Téli félév: *Erdőműveléstan* (heti 6 óra előadás, hetente kétszer gyakorlat a szabadban). *Erdőhasználat* (heti 3 óra előadás, hetente kétszer gyakorlat a szabadban). *Talaj és klímata* (heti 3 óra előadás, 2 óra gyakorlat). *Nemzetgazdaságtan* (heti 5 óra előadás). *Térképrajz* (heti 4 óra gyakorlat). Hetente összesen 17 óra előadás és 6 óra gyakorlat.

Nyári félév: *Erdőmű- és géptan* (heti 7 ½ óra előadás, 4 óra gyakorlat). *Famértan* (heti 2 óra előadás, és heti kétszer gyakorlat a szabadban). *Erdészeti ipariüzlettan* (heti 3 óra előadás). *Gyakorlati mértan* (heti 5 óra előadás, hetente kétszer gyakorlat a szabadban). *Géptani rajz* (heti 4 óra előadás). Hetente összesen 16 ½ óra előadás és 4 óra gyakorlat.

III. évfolyam

Téli félév: *Erdővédelem, erdőrendőrség és erdőtörvények* (heti 2 óra előadás). *Polgári építészet* (heti 3 óra előadás, 2 óra gyakorlat). *Fatermés és pénzügyvédelem kiszámítás* (heti 3 óra előadás, 4 óra gyakorlat). *Erdőrendezés és ide tartozó tervezetek* (heti 5 óra előadás, 2 óra gyakorlat). *Hivatalsszervezés* (heti 2 óra előadás). *Gyümölcsfatenyésztés* (heti 1 óra előadás és heti egyszer gyakorlat a szabadban). *Építészeti rajz* (heti 4 óra gyakorlat). Hetente összesen 16 óra előadás és 12 óra gyakorlat.

Nyári félév: *Erdőértékszámítás* (heti 2 óra előadás, 2 óra gyakorlat). *Víz és útépítészet* (heti 3 óra előadás és egy kétszer gyakorlat a szabadban). *Ügyvitel és szabványok ismerete* (heti 3 óra előadás). *Számvitel* (heti 3 óra előadás, 2 óra gyakorlat). *Mezőgazdaság alapvonalai* (heti 3 óra előadás és heti kétszer gyakorlat a szabadban). *Erdészeti irodalom története* (heti 2 óra előadás). *Víz és útépítészeti rajz* (heti 4 óra gyakorlat). Hetente összesen 16 óra előadás és 8 óra gyakorlat.

Az újjászervezett, de még csak ideiglenesen jóváhagyott keretek között működő akadémiát 1869-ben a Pénzügyminisztérium felszólította,⁸³⁷ hogy az első év tanulságai alapján mihamarabb állítson össze egy olyan javaslatot, amely a korszerű erdőgazdálkodás igényeit kielégítő oktatási struktúrát irányoz elő. Az akadémia által készített jelentés rámutatott, hogy a szakmai gyakorlat által megfogalmazott igények kielégítése érdekében gyökeres változásra van szükség, ami ugyan a következő tanévig még váratott magára, viszont jelentésükben már ekkor utaltak az elodázhatatlan problémákra és azok mihamarabbi megoldásának szükségességére. Ezek közül az egyik legfontosabb az akadémiai tanszemélyzet hiányának megoldása volt, ugyanis az ideiglenes szervezet mindössze két erdészeti tanárból és három segédtanárból állt, így a segédoktatók heti óraszámja is minimum nyolc óra előadás volt, ami a tanárokéval – a megfelelő díjazást nélkülözve – közel azonos leterheltséget jelentett. Az akadémia igazgatósága hangsúlyozta, hogy a segédtanárok csakis a legkiválóbb szakemberek sorából kerülhetnek ki. Ez lehet a záloga annak, hogy az oktatásügy ne szenvedjen csorbát.

A lassú előmeneteli lehetőség, az alacsony javadalmazás gyakran szegte kedvét és igyekezetét a fiatal oktatóknak, így aztán hamar megváltak az akadémiától, hisz képzettségüknek megfelelően előkelőbb és jövedelmezőbb állásra tarthattak számot. Az előadó ideiglenes segédtanárok kapcsán szerzett tapasztalatok alapján azt kérte az akadémia igazgatósága, hogy a minisztérium – megfelelő javadalmazás mellett (1 000 forint fizetés, 100 forint lakáspénz a IX. díjosztálynak megfelelően)⁸³⁸ – rendkívüli tanári állásokat hirdessen meg, méghozzá három helyet Illés Nándor, Nickel (Szécsi) Zsigmond és Fekete Lajos részére. Javasolták továbbá azt is, hogy a gyűjteményi anyagok gondozására, a számadások elkészítésére, valamint a „növényteni észleletek” végzésére, illetve a gyakorlati oktatás segítésére egy jeles eredménnyel végzett erdőgyakornokot is vegyenek alkalmazásba 1 forint 50 K napidíjjal segédtanári minőségben.⁸³⁹

Az első magyar nyelvű akadémiai tanári kar felbomlása, Lázár Jakab és Wagner Károly távozása

A magyar erdészeti oktatásért oly sokat küzdő Lázár Jakab erdőmestert a Pénzügyminisztérium 1870 márciusában – a vizsgaidőszak végeztével – felmentette oktatói feladatai alól. Nem csak Lázárnak, de Wagner Károlynak is el kellett hagynia Selmechányát és a katedrát, hiszen 1871. január 7-én az uralkodó legfelsőbb elhatározással osztálytanácsosi rangra emelte, s a Pénzügyminisztériumhoz m. kir. főerdőtanácsossá nevezte ki. Az akadémia igazgatósága Farbaky István által fogalmazott – és Mednyánszky Dénes kamaragróf, akadémiai igazgató által is aláírt – levelében nagyra értékelése, elismerése és hálája mellett hangot adott annak is, hogy „[...] fájdalmasan érzi azon pótolhatatlan veszteséget, éppen most, midőn annak ujjaalkotása utáni kifejlődésében egy tapasztalt és jeles vezetőre oly nagy szüksége van, Nagyságod eltávozása által éri, ki éppen jövőjének alapjait szerencsésen megveté [...]”⁸⁴⁰

Az akadémia vezetése ekkor hívta meg Soltz Gyula diósgyőri erdőmestert a megüresedett oktatói állás betöltésére. A Pénzügyminisztérium 1871. február 23-án jóváhagyta Soltz kinevezését, aki erdőmesteri rangját is megtartotta, s az akadémia ideiglenes erdészeti tanára lett, aki részben a Wagner Károly által oktatott tárgyköröket vette át (úm. Erdőbecslés és gyakorlat, Erdőrendezés és gyakorlat), részben pedig a korábban Fekete Lajos által előadott Erdőértékszámítás-tan és gyakorlatot, valamint az Erdészeti statisztika és erdészeti irodalom története című tárgyat. Lázár Jakab tantárgyai közül Fekete Lajos az Erdővédelem, erdészeti, vadászati és úrbéri törvények című tárgyat kapta meg.

Az akadémia 1872. évi új szervezete⁸⁴¹

A korábbi ideiglenes működés tapasztalatait is beépítve 1872 augusztusára jóváhagyták az akadémia új szervezetét, működési rendjét és tanterveit, a téli szemeszter ennek megfelelően indult 1872 októberében. Az erdész képzésben szükségesnek látták, hogy az általános erdészeti tanfolyamon kívül erdőmérnöki tanfolyamot is szervezzenek, ami megfelelő tudást ad az erdőmérnöki gyakorlati pályájára vagy éppen a hivatali teendőik ellátására készülő szakérőfiúaknak.

Az általános erdészeti tanfolyam tanterve

I. ÉVFOLYAM	HETI ÓRASZÁM				II. ÉVFOLYAM	HETI ÓRASZÁM			
	I. FÉLÉV		II. FÉLÉV			I. FÉLÉV		II. FÉLÉV	
	EA.	Gy.	EA.	Gy.		EA.	Gy.	EA.	Gy.
Mennyiségtan I.	5	4	5	4	Nemzetgazdaságtan, pénzügytan, kereskedelem	3	–	3	–
Általános vegytan	4	4	4	4	Ásvány és földtan encyclopediája	–	–	2	–
Kísérleti természettan	3	–	3	–	Növényélet- és növényboncztan	3	–	–	–
Ábrázoló mértan, arány- s távlatlan	4	–	4	–	Erdőhasználatlan (vegy- és műtan, iparüzletlan)	3	–	–	–
Szerkesztési és mértani rajz	–	6	–	6	Talaj s klímatan			3	1
Szabadkézi és díszítési rajz	–	4	–	4	Erdőtenyésztéstan	5	+		
Növénytan			4		Erdőbecslés	–	–	4	+
Állat s rovartan	–	3	–	–	Geodesia I. (térképrajz)	–	–	4	4

III. ÉVFOLYAM	HETI ÓRASZÁM			
	I. FÉLÉV		II. FÉLÉV	
	EA.	Gy.	EA.	Gy.
Építészet I. (és építészeti rajz)	5	6		
Erdőrendezés és üzemtervek összeállítása	–	–	5	2, +
Erdőértékszámítás	3	–	–	–
Erdővédelem; erdészeti, vadászati és urbéri törvények	3	–	–	–
Erdészeti statisztika és erdészeti irodalom története	2	–	–	–
Víz- és útépítészet és rajz	–	–	3	3
Könyvvitel (hivatalos és kereskedelmi)	–	–	3	
Hivatalos irály, hivatalszervezés, szabványtan	–	–	2	
Vadászattan	–	–	2	+ (lövészet)
Gátak és gereberek szerkesztése és rajza	–	–	2	2
Erdőhozam számítás, termési táblák	5	–	–	–
Mezőgazdaság encyclopediája	–	–	3	–
Francia és német nyelv, tornászat	V	–	V	–

Jelmagyarázat: +: nem heti rendszerességgel tartott nagyobb – jellemzően terepi – gyakorlatok, V: nem kötelező.

Az erdőmérnöki tanfolyam tanterve

Az I. évfolyam tanrendje teljesen megegyezett az általános erdészeti tanfolyam tantervének I. évfolyamánál leírtakkal, így a téli félévben 19 előadás és 14 óra gyakorlat, a nyári szemeszterben 20 óra előadás és 16 óra gyakorlat volt.

II. ÉVFOLYAM	HETI ÓRASZÁM				III. ÉVFOLYAM	HETI ÓRASZÁM ⁸⁴²			
	I. FÉLÉV		II. FÉLÉV			I. FÉLÉV		II. FÉLÉV	
	EA.	Gy.	EA.	Gy.		EA.	Gy.	EA.	Gy.
Mennyiségtan II.	3	3	3	4	Elemző erdőműtan	–	–	5	1
Általános vegytan	4	4	4	4	Építészet I. (rajz)	5	6	–	–
Kísérleti természettan	3	–	3	–	Erdővédelem; erdészeti, vadászati és urbéri törvények	3	na	–	–
Ábrázoló mértan, aránys távlatlan	4	–	4	–	Erdőstatistika	2	na	–	–
Szerkesztési és mértani rajz	–	6	–	6	Víz- és útépítészet	–	–	3	3
Szabadkézi és díszítési rajz	–	4	–	4	Erdőrendezés (Hozamszámítás)	–	–	5	2, +
Növénytan			4		Gátak és gerebek szerkesztése szerkezete	–	–	2	2
Állat s rovartan	–	3	–	–	A hőnek elmélete	–	–	2	–
					Szilárdságtan	3	–	–	–
					Politikai számtan	?	?	?	?

IV. ÉVFOLYAM	HETI ÓRASZÁM			
	I. FÉLÉV		II. FÉLÉV	
	EA.	Gy.	EA.	Gy.
Géptan és gépszerkesztés I. II.	10	8	–	–
Geodesia II. térképelés	4	–	–	–
Vasút- és hídépítészet, rajz	–	–	3–3	2–2
Gépelemek szerkesztése	3	–	–	–
Erdészeti gépek	–	–	2	4
Építészet II., rajz	–	–	3	3
Mezőgazdaság encyclopediája	–	–	3	–
Könyvvitel (hivatalos és kereskedelmi)	–	–	3	–
Váltótörvény	–	–	2	–
Hivatalos irály, hivatalsszervezés, szabványtan	–	–	2	–
Francia és német nyelv, tornászat	V	–	V	–

Jelmagyarázat: +: nem heti rendszerességgel tartott nagyobb – jellemzően terepi – gyakorlatok, V: nem kötelező.

Meg kell jegyeznünk, hogy az elsőfokú erdészeti tanulmányok elvégzését követően „egy évfolyam hozzáadásával és kellő szorgalommal” lehetőség volt a másodfokú erdőmérnöki tanfolyam elvégzésére is. A tantárgyak hallgatásának rendje az egyes szemeszterekben vagy tanévekben tetszés szerinti lehetett, azzal a megkötéssel, hogy nem iratkozhattak be olyan tantárgyra, amelyekből az előadások vagy a rajzok ugyanabban az időben voltak, illetve nem hallgathatták egy tárgy második részét, amíg az első részt nem abszolválták. Természetesen ajánlatos volt a tárgyak hallgatási sorrendjét úgy ütemezni, ahogy azt a fenti tantervek is tartalmazták.

A téli szemeszterek október 15-én kezdődtek és február utolsó napjáig tartottak, míg a nyári szemeszterek március 15-én kezdődtek és július 31-én zárultak. Karácsonykor, december 22-től január 31-ig, húsvétkor a nagycsütörtök előtti szerdától a húsvétot követő szerdáig volt szünet. Ezen kívül a pünkösdi szünidők az ünnepnapokra szorítkoztak. Ha a fenti szünidőket valamely hallgató nyomós ok vagy igazolás hiányában nyolc nappal túllépte, az adott szemesztert elvesztette, kisebb mértékű mulasztás esetén mérsékeltbb fegyelmi büntetést szabtak ki. Az egyes tantárgyak gyakorlatai keretében akár évente több alkalommal szerveztek az oktatók nagyobb tanulmányutakat, akár országhatáron túra is.⁸⁴³

Hallgatói tanulmányutak

A selmeci akadémia országhatárokon túl elsősorban azért szerzett hírnevet, mert oktatása mindig is törekedett a gyakorlatiasságra. Ezt a helyszínen vagy annak közelében található gyakorlati helyek (laboratóriumok, gyűjtemények, botanikus kert, tanulmányi erdő, csemetekert, vad- és halgazdaság) mellett a különböző, 1868-tól Selmectől távolabb szervezett hallgatói tanulmányutak is biztosították. Az 1910-es évek tanulmányi rendje is rögzíti e gyakorlati munka szükségességét: „Az elméleti tanítással szoros kapcsolatban áll a gyakorlati oktatás. A hallgatók az illető tanár vezetése alatt e végből rendszeres gyakorlati kirándulásokat, évenként pedig egy vagy két nagyobb tanulmányi utat tesznek, amely az ország határain túl is terjedhet.”⁸⁴⁴

A hároméves képzés során kétféle tanulmányutat rendeztek, a II. évfolyam számára szervezett ún. kis tanulmányutak (gyakorlatok) közül az erdőhasználati hét napos volt, s ezt a besztercebányai m. kir. erdőigazgatóságnál töltötték el, míg az erdőtenyésztéstani három napig tartott, amire pedig a zsarnóczai m. kir. erdőhivatal kerületében került rá sor. A III. évfolyam hallgatói már hosszabb időre, 14–16 napra terjedő ún. nagytanulmányútra mentek és az ország távolabb fekvő erdőgazdaságait keresték fel. A kis tanulmányutakról csak ritkán (pl. az 1887. és 1900. évekből) tudósítottak, a nagytanulmányutakról viszont – a szakközönség érdeklődését is kiváltva – gyakrabban számoltak be, így a következő sorokban magunk is közlünk néhányat.

„Aus Munkacs in Ungarn. Die Schemnitzer Professoren Scholz, Nikel und Fekete haben Anfangs Juli vorigen Jahres mit den Hörern des letzten Jahrganges der Schemnitzer Forstakademie eine mehrtägige Lehrreise in die königlichen und Staatsforste Unghvars gemacht und von dort aus für zwei Tage die gräflich Schönborn-Buchheim'sche Domäne Munkacs besucht. Hier wurde dieser kurze Besuch für uns Betheiligte zu Festtagen, weil wir uns durch die vielseitigen Controversen über fachliche Fragen mannigfacher Anregung und nützlichen Ideenaustausches erfreuen konnten. – A magyarországi Munkácsról. Tavalý július elején Scholz, Nikel és Fekete selmecebányai professzorok többnapos tanulmányútra mentek az ungvári királyi és állami erdőke a selmeci Erdészeti Akadémia utolsó évfolyamos diákjaival, és onnan két napig a munkácsi Schönborn-Buchheim grófi uradalmat látogatták meg. Ez a rövid látogatás ünneppé vált az érintettek számára, mert szakkérdésekről szóló sok és változatos vitát, sok javaslatot és hasznos eszmecserét élvezhetünk.”⁸⁴⁵

„A selmeczi erdőakadémia növendékei a tangyakorlati utazást Scholz, Fekete, Nikl tanárok és Stokosza tanárségét vezetése mellett a görgényi m. k. erdőhivatal kerületében tartották meg.”⁸⁴⁶

„Az alábbiakban, bár kissé elkésve, megemlékezni szándékozom az erdészeti akadémia másodéves hallgatóinak a zsarnóczai m. kir. erdőhivatal kerületébe tett 1887. évi gyakorlati kirándulásáról. A zsarnóczai légfűtésre berendezett magpergető fennállása óta (1884) a selmeczi erdészeti akadémia másodéves hallgatóinak az elmúlt évben harmadszor volt alkalmuk a zsarnóczai erdőhivatal kerületében, egy rövidebb vagy hosszabb időre terjedő, de mindég igen tanulságos kirándulást tenni. E kirándulás az erdőtenyésztés tanulóanyagára nézve, melylyel a hallgatóknak a nyári félévben kell foglalkozniuk, mintegy gyakorlati előtanulmányoknak tekinthető, hogy lássák a hallgatók, miként alkalmaztatnak tényleg az erdőtenyésztés tanai a nagy erdőbirtokokban, s melyek azon gyakorlati tények, melyeken az erdőtenyésztés tan alapul. Az idej gyakorlat tárgyát azonban a figyelemre méltó erdőtenyésztési munkálatokon kívül, másod sorban még az erdőhasználat körébe tartozó tárgyak is képezték. Az erdőhivatal érdemdús főnökéé az érdem, hogy ezen évről-évről nagyobb fontosságra vergődő gyakorlati kirándulások létesülnek. Az 1887. évi gyakorlatok, melyeken Fekete Lajos erd. akadémiai tanár vezetése alatt számos hallgató vett részt, május hó 22–25-ikéig, tehát négy napig tartottak, még pedig az erdőhivatal által Fekete Lajos tanárral egyetértőleg megállapított [következő] program szerint. ... Selmecz, 1887 végén”⁸⁴⁷

„A selmeczi akadémia hallgatóival 1889-ben megtett nagygyakorlat alkalmával a vinkovcei főerdőhivatal területén, a Száva lapályán Bojkova nevű erdőben megmérünk egy különben egészséges, de a szél által ledöntött tölgyet.”⁸⁴⁸

„... A III. éves erdészeti hallgatók közül számra tizenheten jelezték részvételüket a kirándulásban, s [1894] június 10-én délután Fekete Lajos, Szécsi Zsigmond és Vadas Jenő tanár urak vezetése alatt indult útra a kis csapat, melyhez magam [Koller János tanársegéd] is csatlakoztam.”⁸⁴⁹

„A tanulmányutaknak, a miket az erdőakadémia a III. éves hallgatók számára évente rendez, kétféle céljuk van. Egyike az, hogy a szakismeretek bővítésére, s az erdőgazdaságot illetőleg szélesebb látkör szerzésére alkalmat nyújtsanak, a másik pedig, hogy az általános műveltséget fejlesszék, növeljék. E kettős célnak derekasán felelt meg az idej tanulmányút, mely [1897] június hó 8-tól kezdve 25-ig tartott, s melyen Fekete Lajos főerdőtanácsos, Vadas Jenő és Csiby Lőrincz erdőtanácsos, erdőakad. tanárok vezetése mellett a hallgatók közül 12-en s e sorok írója [Tomasovszky Imre tanársegéd] vettek részt.”⁸⁵⁰

„Erdészeti kirándulás. Az akadémiai erdész hallgatók egy kis csapatja nagy tanulmányútra megy e hó 12-én, melyen részt vesznek: Fekete Lajos, Vadas Jenő és Csiby Lőrincz akadémiai tanárok is. A kirándulók szép utat tesznek meg, bejárják szép hazánknak legszebb vidékeit. A program szerint Znióváralja, Turán, Zakamenelesztye, Oravicza, Turdosin, Árvaváralja, Fenyőháza, Liptóújvár, Feketevág, Kriván, Csorba, Táttra-Lomnicz, Táttra-Füred, Poprád és csodaszép vidékeik, azok a helyek, a melyeket meglátogatnak. A kirándulók csak e hó 24-én érkeznek vissza. Olyan szép az a kirándulási program, hogy az ember szeretne felcsapni erdésznek, mert hiába erdész élet legszebb élet.”⁸⁵¹

„Tanulmányút. A bányászati és erdészeti akadémia harmadéves hallgatói rendes évi nagy tanulmányi útjokra jövő hó elején indulnak el. ... Az erdészek Fekete Lajos, Vadas Jenő és Csiby Lőrinc tanárok vezetése mellett a Dunántúl nagy erdőgazdaságait nézik meg. Június 6-án indulnak s 20-án érkeznek vissza.”⁸⁵²

„A III. éves erdészhallgatók idej tanulmányútja. Tekintetes szerkesztőség! A folyó évben [1900] megtartott nagy tanulmányi kirándulás a Bakony hegységen és ennek előrészein elterülő erdőségekre terjedt ki. A kirándulást Fekete Lajos, Vadas Jenő főerdőtanácsosok és Csiby Lőrincz erdőtanácsos, akadémiai tanárok vezették; részt vett egy tanársegéd [Spettmann János] és 12 erdészhallgató. ...”⁸⁵³

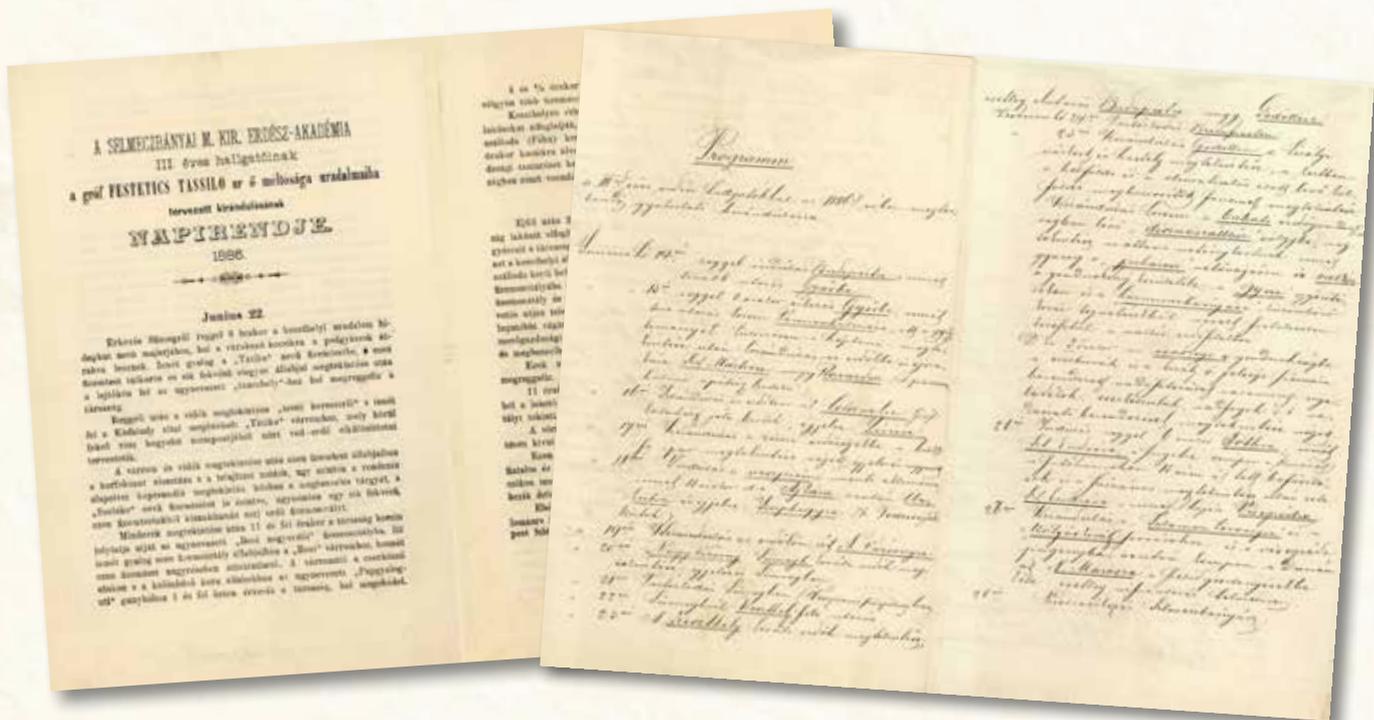

„Akadémikusok nagygyakorlata. A bányászati és erdészeti akadémia harmadéves hallgatói a jövő hó 7-én indulnak el ez évi nagygyakorlatukra. ... az erdészhallgatók Fekete Lajos, Vadas Jenő és Csiby Lőrinc ak. tanárok vezetése alatt az erdélyi hunyadmegyei havasokba mennek tanulmányútra. A tanulmányút két hétig tart.”⁸⁵⁴ E tanulmányúton Fekete Lajos fia, az ekkor tanársegédként működő Fekete Zoltán is részt vett, aki részletes leírást adott az utazásról, amelyen az említett tanárok mellett kilenc hallgató vett részt. A nagygyakorlatról június 21-én érkeztek vissza Selmechányára.”⁸⁵⁵

„Akadémiai hallgatók tanulmányútja. A bányászati és erdészeti akadémia hallgatói június hóban teszik meg nagy tanulmányútjukat. A tanulmányút két hétig tart s az összes csoportok június 7-én indulnak útnak. ... Az erdészhallgatók Fekete Lajos és Vadas Jenő főerdőtanácsosok vezetése mellett a Mátra és Bükk erdőségeibe mennek tanulmányútra.”⁸⁵⁶

„Nagygyakorlatok. A m. kir. bányászati és erdészeti akadémiai hallgatók nagygyakorlati tanulmányútjukat e hóban teszik meg tanáraik vezetése mellett. ... Az erdész akadémiai hallgatók Vadas Jenő főerdőtanácsos, Fekete Lajos főerdőtanácsos és Téglás Károly erdőtanácsos, akadémiai tanárok vezetésével az ungvári erdőhivatal és a máramarosszigeti erdőigazgatóság kerületébe tartozó erdőművelést fogják tanulmányozni. A nagygyakorlati tanulmányutak két-három hétig tartattak s a jövő héten kezdődnek.”⁸⁵⁷

A kisszámú hallgatószámot is jelentős létszámú tanári gárda kísérte végig a tanulmányutakon, s közöttük a meghatározó szaktantárgyak tanárait is megtaláljuk a segédoktatók mellett. Ugyanakkor az akkori nehéz közlekedési viszonyok ellenére a történelmi Magyarország távolabbi tájaira is eljutottak, így adva jó keresztmetszetet az akkori erdészeti viszonyainkról. Kiemelendő még, hogy a nagytanulmányutak több hétig is tarthattak, ami ismételten hozzájárult ahhoz, hogy jelentős területeket járjanak be, s ott a gyakorlati erdészkedést alaposan tanulmányozhassák. Mindezek nagyban előmozdították, hogy a hallgatók az elméleti és gyakorlati ismereteket egyaránt elsajátíthassák, és ezzel a tudással felvértezve könnyebben állhatták meg helyüket az államvizsgán és a gyakorlati életben.

Az 1886. évben megtartott tanulmányi kirándulás programja (SOE KKL)

Az erdészeti államvizsgák⁸⁵⁸

Az oktatási idő hossza három év volt, de a bármilyen okból tanulmányaikkal lemaradó hallgatók számára négy év állt rendelkezésre a szak követelményeinek teljesítésére. A tanrend véglegesítését követően megszületett a szigorlati rendszer és az államvizsgák letételének kötelezetté is.⁸⁵⁹ Mindez biztosította, hogy olyan szakemberek kerüljenek ki az intézményből, akik a tantárgyakat abszolvták, valamint fél vagy egy évet a gyakorlatban is eltöltöttek, s ezt követően sikeres államvizsgát tettek, ugyanis önálló erdőkezelésre csak az eredményes államvizsga adott jogosultságot, amire a következő szabályok voltak érvényesek.

Az akadémia tanárai, valamint a Pénzügyminisztérium által felkért és kiküldött szaktekintélyek előtt Budapesten vagy Kolozsváron kellett letenni az államvizsgát.⁸⁶⁰ Az elsőfokú erdészeti államvizsga jó sikerrel történt letételét követően – amennyiben állami szolgálatba kívántak lépni az ifjú erdészek – csak az erdészeti számvivői, pénztárnoki, raktártisztai állás elnyerésére volt lehetőség, akik erdőmesteri vagy ennél magasabb rangú erdőtisztai állásokra tartottak igényt, azoknak a másodfokú – vagyis az „erdőmérnöki és felsőbb administrationális” – államvizsgát is teljesíteni kellett. E vizsga letétele azonban gyakorlati időhöz volt kötve, méghozzá az akadémiai végzést követően legalább öt esztendőnek kellett eltelti, amiből legalább kettőt az erdőfelmérésnél és rendezésnél, egy évet az erdészeti száraz és vízi építkezéseknél, míg a maradék két évet külső és belső szolgálatban kellett eltölteni. Az elsőfokú erdészeti államvizsga csak elméleti, azonban a másodfokú erdészeti államvizsga elméleti és gyakorlati vizsgarészt is magában foglalt, vagyis „az utóbbi vizsgát letevő nemcsak szóval és írásban és különféle tervezetek készítésében, hanem kiűnt az erdőn is kell, hogy képzettségéről tanúságot tegyen.”⁸⁶¹

Akik tanulmányaik során minden előírt tárgyból eredményes vizsgát tettek és letöltötték a kötelező kétéves gyakorlati időt és záróvizsgára jelentkeztek,⁸⁶² azoknak a „vizsgáló-bizottmány” által kiadott – a szolgálati helyre vonatkozó – önállóan elkészítendő terjedelmesebb tervezési munkát kell kidolgozni, amelyet a felhasznált „irodalmi segédeszközök elősorolása” mellett a hozzá tartozó tervezetekkel és rajzokkal együtt a vizsgák előtt kijelölt határidőig a bizottmánynak

kötelesek megküldeni. Az államvizsgák írásbeli és szóbeli részből álltak, méghozzá úgy, hogy a bizottmány belátása szerint az előtanulmányok egyes tárgyköreiből csak egyik-egyik, vagy akár mindkét módon is számonkérhette a vizsgázót. E tárgykörök pedig a korábbi stúdiumok során hallgatott tárgyak mindegyike, méghozzá olyan módon, hogy a vizsgázóknak a „főtudományok” és „szaktudományok” mindegyikéből számot kellett adni, addig a melléktudományok esetében csak a megadottakból. Évente két alkalommal zajlottak az államvizsgák, tavasszal (március 1. és 15. között), valamint ősszel (október 1. és 15. között). A vizsgarendszer 1891 és 1895 között zajló reformja keretén belül újra megváltoztak a végső vizsga letételének feltételei.

Államvizsga bizonyítványok Fekete Lajos aláírásával (Fricz-Molnár Péter és az Erdészeti Múzeum archívuma)

Az „államvizgálatra” bocsátás feltételeként megadott gyakorlati idő ekkor már három év volt, amelyet olyan erdőtiszt mellett kellett eltölteni, aki az 1879. évi XXXI. tc. 36. §-ában foglalt előírásoknak megfelelően erdőakadémiai szakképesítéssel rendelkezett és államvizsgát tett. Az államvizgálatra a gyakorlat teljesítéséről szóló – az erdőgondnokság hivatalfőnöke által kiállított és az illetékes m. kir. erdőfelügyelő által hitelesített – bizonyítvány birtokában, valamint – az illetékes közigazgatási kerület vezetője (polgármester, főszolgabíró) által kiállított – erkölcsi feddhetetlenséget igazoló bizonyítvány birtokában jelentkezhetnek az akadémisták.

Az ún. állandó államvizsga bizottság tagjai az Országos Erdészeti Egyesület igazgató-választmányának javaslata alapján az illetékes minisztertől kaptak felhatalmazást kezdetben hat, a későbbiekben öt évre. A tagok száma 1914-ig húsz volt, utána harmincra emelkedett. Közülük az elnöki posztot betöltő mindenkori országos főerdőmester választotta ki azt a kezdetben kettő, utána három tagot, akik az őszi vagy a tavaszi államvizsgán tényleges vizsgáztatási feladatokat kaptak. Az új államvizsga-szabályzat életbe lépésétől Fekete Lajos egészen a haláláig folytatólagos felkérést kapott, ami a selmeci akadémia erdőszektatói karában páratlan értékű. Különösen úgy, hogy már 1878 előtt is kapott államvizsgáztatási megbízásokat. A felkérések periódusai az alábbiak voltak: 1878–1884,⁸⁶³ 1884–1889,⁸⁶⁴ 1890–1895,⁸⁶⁵ 1896–1901,⁸⁶⁶ 1902–1907,⁸⁶⁷ 1908–1913,⁸⁶⁸ 1914–1919.⁸⁶⁹ Az általunk ismert adatok alapján tizennyolc alkalomról tudunk, amikor az államvizsga bizottság tagjaként Fekete Lajos ténylegesen vizsgáztatási feladatot látott el. Ezen alkalmakat és a résztvevő államvizsgáló bizottsági elnököket és tagokat az alábbi táblázat tartalmazza:

Időpont	A vizsgáló bizottság elnöke	A vizsgáló bizottság tagjai (biztosok)
1874. X. 12. – ?	Scholcz Rezső m. k. jószágigazgató	Bikkal Nándor m. k. erdőtanácsos és Fekete Lajos erdőakadémiai tanár ⁸⁷⁰
1879. X. 13. – X. 22.	Wagner Károly pénzügyminis- teri főerdőtanácsos	Bikkal Nándor m. k. erdőtanácsos, Fekete Lajos erdőakadémiai tanár és Illés Nándor erdőfelügyelő ⁸⁷¹
1882. IX. 9. – XI. 25.	Bedő Albert országos főerdő- mester és minis- teri tanácsos	Belházy Emil főerdőfelügyelő, Fekete Lajos erdőtanácsos s erdőakadémiai tanár és Horváth Sándor erdőmérnök ⁸⁷²
1885. X. 5. – ?	Bedő Albert országos főerdő- mester és minis- teri tanácsos	Belházy Emil m. kir. főerdőtanácsos, Fekete Lajos m. kir. erdőtanácsos és akadémiai tanár és Rutska Tivadar kir. főerdőfelügyelő ⁸⁷³
1888. X. 19. – XI. 19.	Bedő Albert országos főerdő- mester és minis- teri tanácsos	Belházy Emil m. kir. főerdőtanácsos, Fekete Lajos m. kir. erdőtanácsos és Horváth Sándor kir. erdőfelügyelő ⁸⁷⁴
1890. V. 12. – 30.	Bedő Albert országos főerdő- mester és minis- teri tanácsos	Hoffmann Sándor m. kir. főerdőtanácsos, Fekete Lajos m. kir. erdőtanácsos és akadémiai tanár és Garlathy Kálmán m. kir. közp. főerdőrendező ⁸⁷⁵
1893. IV. 24. – V. 13.	Bedő Albert országos főerdő- mester és minis- teri tanácsos	Garlathy Kálmán m. kir. erdőigazgató, Fekete Lajos m. kir. erdőtanácsos és akadémiai tanár és Kallina Károly m. kir. erdőmester ⁸⁷⁶
1894. X. 22. – XI. 10.	Bedő Albert országos főerdő- mester és minis- teri tanácsos	Belházy Emil főerdőtanácsos, Fekete Lajos főerdőtanácsos, erdőszakadémiai tanár és Tavi Gusztáv erdőtanácsos ⁸⁷⁷
1896. IV. 20. – V. 6.	Bedő Albertnek, mint az ál- lamvizsgáló-bizottság állandó elnökének helyetteseként Sóltz Gyula minis- teri tanácsos	Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos és erdőakadémiai tanár, Podhradszky András, Fülöp szász Coburg Gothai herceg erdőigazgatója és Csik Imre kir. erdőfelügyelő ⁸⁷⁸

1897. X. 18. – 30.	Sóltz Gyula országos főerdő-mester	Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos és erdészeti akadémiai tanár, Almássy Andor m. kir. erdőtanácsos és Csik Imre m. kir. erdőfelügyelő ⁸⁷⁹
1899. IV. 24. – V. 1.	Sóltz Gyula országos főerdő-mester és miniszteri tanácsos	Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos és akadémiai tanár, Illés Nándor ny. m. kir. főerdőtanácsos és Garlathy Kálmán m. kir. erdőigazgató ⁸⁸⁰
1900. X. 29. – X. 10.	Sóltz Gyula országos főerdő-mester és miniszteri tanácsos	Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos és akad. tanár, Garlathy Kálmán m. kir. erdőigazgató és Almássy Andor m. kir. erdőtanácsos ⁸⁸¹
1902. IV. 21 – 25.	? (véltetően Sóltz Gyula országos főerdőmester és miniszteri tanácsos)	Illés Nándor m. kir. főerdőtanácsos, Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos, akad. tanár és Bund Károly az Orsz. Erd. Egyesület titkára ⁸⁸²
1903. X. 26. –XI. 6.	Sóltz Gyula országos főerdő-mester és miniszteri tanácsos	Fekete Lajos főerdőtanácsos, akadémiai tanár, Illés Nándor nyug. főerdőtanácsos és Havas Ágoston uradalmi erdőmester ⁸⁸³
1905. IV. 27. –V. 3.	Horváth Sándor miniszteri tanácsos	Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos, főiskolai tanár, Illés Nándor ny. m. kir. főerdőtanácsos és Bund Károly egyesületi titkár ⁸⁸⁴
1906. X. 22. – 30.	Horváth Sándor miniszteri tanácsos	Tomcsányi Gyula miniszteri tanácsos, Fekete Lajos miniszteri tanácsos és Téglás Károly m. kir. erdőtanácsos főiskolai tanár ⁸⁸⁵
1907. X. 28. – XI. 14.	Horváth Sándor miniszteri tanácsos	Fekete Lajos min. tanácsos, ny. főiskolai tanár, Téglás Károly m. kir. erdőtanácsos, főiskolai tanár és Bund Károly erd. egyesületi titkár ⁸⁸⁶
1908. IV. 27. – V. 7.	Horváth Sándor miniszteri tanácsos	Fekete Lajos min. tanácsos, ny. főiskolai tanár, Vadas Jenő m. k. főerdőtanácsos, főiskolai tanár és Bund Károly egyesületi titkár ⁸⁸⁷

A záróvizsgák ügyrendjében jelentős változást az 1877. március 24-én elfogadott szabályzat hozott, amelynek kidolgozásával Divald Adolfot és Bedő Albertet bízta meg a Földművelési-, Ipar- és Kereskedelmi m. kir. Ministerium, valamint az Országos Erdészeti Egyesület.⁸⁸⁸ Ezen változtatásokat követően november 19-én kezdődtek az államvizsgák Budapesten: „A vizsgáló bizottmány elnöke volt Wagner Károly, m. k. főerdőtanácsos és az Orsz. Erdészeti Egyesület első alelnöke; vizsgáló biztosok voltak: Ruttner Antal, m. kir. főerdőmester és Fekete Lajos, erdőakadémiai tanár. Az első napon megtartott írásbeli vizsgálaton a következő kérdések voltak írásban megfajitendők:

1. Írassék le a honi tölgyerdők fontossága általában, különösen pedig ezek haszna, tekintettel a nyerhető faválasztékok és mellékhaszonvételek értékére nézve.

Mily helyi viszonyok és tényleges körülmények között kell a tölgyeseknél a szálerdőüzemet választani, hogy egyrészt az erdőhasználat tartamossága, másrészt az erdőjövdelem lehető legnagyobb magassága eléeressék?

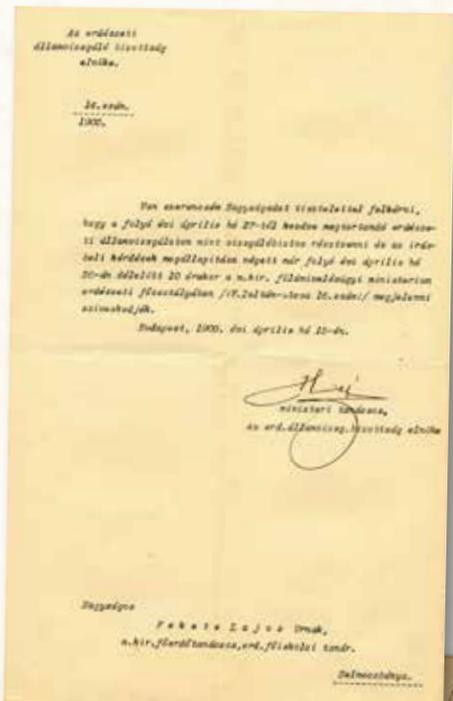
2. Mely eszközökkel rendelkezik az erdészeti technika, ha valamely usztatásra vagy tutajozásra berendezendő, de viszonylagos vízhiányban szenvedő patak e hátrányát akarja eltávolítani és ezen eszközök melyike, mikor, azaz mily viszonyok között nyerhet okadatolt alkalmazást?

3. Mily módon rendezendő egy szabálytalan állapotban lévő olyan tölgy szál-erdőnek üze, melyben a túlélt állapotok túlnyomók, s ezekben egyenként szétszórva számtalan elélt és csúcsaszályos fák fordulnak elő. Írassék le főbb vonalaiban az egész, ezen esetben követendő erdőrendezési eljárás a felméréstől kezdve egészen a részletes használati stb. tervek felállításáig, beleértve a hozam-számítást is, a melynek a fennforgó viszonyok között választandó legcélszerűbb módja alaposan indokolandó.

A november 19-én megkezdett vizsgák 24-én fejeztettek be, a megvizsgált 18 jelölt közül jelesen képesítettnek találtatott 1, jól képesítettnek 2, és kielégítően képesítettnek 10, nem képesítettnek pedig 5, a vizsgára nem jelent meg 3. A képesítettek közül Selmeczen végzett 12 és Tharandiban 1. A megjelölt számok nem nagyon vigasztalók és fájdalom igen sajnosan tanúskodnak arról, hogy jövődöbéli szaktársaink nem elég komoly akarattal igyekeztek a szakképzettség szükséges mértékét elsajátítani. A megbukottak számát nem is tekintve, mert ilyenek mindig szoktak akadni, mi a kielégítően képesítettek nagy számát is igen kedvezőtlennek találjuk ahoz képest, hogy csupán egy nyert jelesen és kettő jól képesített osztályzatot. Erre pedig azért fektetünk súlyt, mert a magyar erdőgazdaságnak nem csak kielégítő szolgálatot teljesíthető, hanem főleg jelesebb képzettségű egyénekre van szüksége, kik annak idején képesek is legyenek szakunk fejlődését előbbre vinni. Az élet iskolája és a szorgalom a kielégítő képzettségű emberekből is, a kitartó igyekezet s az elméleti és gyakorlati szakismeretek elsajátításában kifejtett folytonos buzgalom által, előbbre visz és bejuttat ugyan később némelyeket a jelesek sorába, de ezek általában véve kivételt képeznek, nekiünk pedig a kivételeknél többre van szükségünk, ha biztosan megérni óhajtjuk azt, hogy szakunk a hazai erdőgazdaság jelentőségének megfelelő állásontra juthasson és kellő elismerésben részesülhessen. Közönséges munkásunk, ki a mindennapi kenyérkereset körén túl nem akar, vagy talán nem tud látni, van elég s még több is mint kellene, de nekiünk a kitűnően tanuló és jelesen képzett fiatal erdészek nagyobb számára van szükségünk, s ezért a legmelegebb érzéssel ajánljuk erdőgyakornokainknak, hogy szakunk tudományos és gyakorlati ismereteinek elsajátítására minél nagyobb gondot fordítsanak, hogy így ne csak maguk részesülhessenek magasabb erkölcsi és anyagi elismerésben, hanem hitüink szerint szép jövővel bíró szakunk is kellő számban nyerje közölök azon kitűnőbb erőket, melyek Magyarország most nehéz küzdelmek közt élő erdőgazdaságát szolgálni és előbbre vinni hivatvák.⁸⁸⁹

Az Országos Erdészeti Egyesület ülésén, 1898-ban Schauschek Gábor felterjesztése nyomán szintén megfogalmazódott néhány javaslat az államvizsgákkal kapcsolatban, többek között az, hogy azok legyenek nyilvánosak, az államvizsga eredményét hirdessék ki azonnal és a vizsgázó tegyen fogadalmat. Schauschek azt is javasolta, hogy az államvizsgázottak névsora közöltessék az Erdészeti Lapokban.⁸⁹⁰

Az államvizsgáztatással kapcsolatban még arra is ki kell térni, hogy a földművelésügyi miniszter 1899 tavaszán a 26 209. szám alatt kelt leiratával arra kérte az Országos Erdészeti Egyesületet, hogy véleményezze az erdészeti államvizsgák szabályzatának új tervezetét. Ezt véleményadás végett Fekete Lajos, Tomcsányi Gyula és Vadas Jenő választmányi tagokból álló bizottságnak adták ki,⁸⁹¹ akik 1899. július 5-én kelt levelükben a módosítási javaslatokkal – a minősítés egyszerűsítése kivételével – egyetértettek. Érdemes a vélemény utolsó mondatát idézni, ami tükrözi a selmeci akadémia akkori felfogását: „Az eddigi osztályozásnak ... előnyeit nem szabad feláldozni azon eléggé meg nem okolható törekvésért, hogy az erdészek oklevele az egyetemi és az ennek mintájára alkotott műegyetemi oklevélnek utánzata legyen.”

Fekete Lajosnak címzett megbízás az edészeti államvizsgáló bizottság elnökétől (SOE KKL)

A történeti hűség kedvéért megemlítendő, hogy az igazgató-választmány nem fogadta el a minősítés egyszerűsítése ellen felhozott érveket, s teljes egyetértéséről biztosította az illetékes minisztert.⁸⁹²

Fekete Lajos államvizsgáztatásával kapcsolatban ki kell térjünk arra, hogy szelíd természete ellenére azon alkal-makkor, amikor tagja volt a bizottságoknak, több ízben is lesújtó eredmények születtek. Az ilyen esetekre álljon itt az alábbi három példa:

„A vizsga letételére 17 jelölt nyert engedélyt, kik közül jelesen képesített osztályzatot nyert 1, képesített osztályzatot 9, a vizsgát nem állotta meg 6 és nem jelent meg 1.”⁸⁹³

„Die Bewilligung zur Ablegung der Prüfung erhielten 47 Candidaten, von denen jedoch, da 6 noch vor Beginn derselben zurücktraten, bloß 41 sich der Prüfung unterzogen. Die Prüfung bestanden 34, und zwar wurden 2 als vor-züglich, 5 als gut und 27 als genügend befähigt befunden, während 7 kein Diplom erhielten.”⁸⁹⁴ [A vizsgára 47 jelölt jelentkezett, közülük azonban 6 fő a vizsga előtt visszalépett, s csupán 41 fő mérettetett meg. Sikeres vizsgát tett 34 fő, nevezetesen 2 fő kitűnő, 5 fő jó és 27 fő elégséges eredménnyel, míg 7 fő nem kapott oklevelet.]

„A vizsga eredménye ezúttal is rendkívül kedvezően volt. A 10 vizsgázó közül 1, amint már említettük, nem volt szóbeli vizsgára bocsátható, 4 pedig nem kapott oklevelet.”⁸⁹⁵

Az állandó államvizsga bizottság hozzáállását már az 1879. évi megmérettetésen tapasztaltak is magyarázzák: „Az államvizsga rendkívüli fontossága indította a vizsgáló bizottságot, mely jelenleg Wagner pénzügyministeri főerdő-tanácsos úr elnökleite alatt Bikkal Nándor m. k. erdőtanácsos, Fekete Lajos erdőakad. tanár és Illés Nándor erdőfel-ügyelő urakból állott, ezen szigorra, nehogy oly egyének is diplomát nyerjenek, kik nem bírván a kellő képzettséggel, az államvizsgái intézménybe vetett bizalomnál fogva alkalmaztatnak az erdőbirtokosok által, s több kárt okoznak, mint hasznot, s szakadatlan működésük által az erdészek tekintélyét nem hogy érvényre juttatni segítenének, aláássák.”⁸⁹⁶

Az akkori Selmecbánya polgári jellegét, Fekete Lajos városi megbecsültségét mutatja többek között az is, hogy a Selmecbányai Híradó, illetve a Selmeci Újság több ízben adott híradást arról, hogy beválasztották az állandó államvizs-ga bizottságba,⁸⁹⁷ illetve arról, hogy államvizsgáztatás végett Budapestre utazott.⁸⁹⁸

Az államvizsgákkal kapcsolatban családi vonatkozásokat is meg lehet említeni. Fekete Zoltán m. k. erdőgyakor-noknak 1900. november 10-én adta ki az államvizsgáló bizottság az első „kitüntetéssel képesített” minősítésű oklevelet.

Érdekesség, hogy a bizottság egyik tagja – az Erdészeti Lapok szerint – édesapja volt⁸⁹⁹, ugyanakkor Fekete Zoltán ok-levelén nem Fekete Lajos, hanem Tavi Gusztáv m. kir. főerdőtanácsos aláírását láthatjuk. Ennek okát csak találgatni tud-juk: vélhetően az összeférhetlenség mi-att Fekete Zoltán vizsgáztatásakor édes-apját Tavi Gusztáv váltotta fel. 1914-ben a húsz főről harminc főre emelkedett ál-landó államvizsga bizottságba már nem-csak Fekete Lajost, hanem a fiát is jelölte az Országos Erdészeti Egyesület igazga-tó-választmánya, amit a m. kir. földműve-lésügyi miniszter el is fogadott.⁹⁰⁰

Fekete Zoltán oklevele (SOE KKL)

A végzett hallgatók az államvizsgát tetszés szerint vagy egyszerre, vagy két alkalommal teheték el, mégpedig olyan módon, hogy ha egyszerre kívánt vizsgázní és az akadémiát júliusban végezte, akkor legkorábban a következő év októberében jelentkezhetett záróvizsgára, míg, ha két részletben óhajtotta teljesíteni a záróvizsgát, akkor először (március) az előkészítő tudományokból, másodjára (október) pedig a szaktudományokból kellett vizsgát tennie. Az államvizsgáról kiállított oklevelek „valóságos okleveleknek”, tehát diplomáknak számítottak, így nem egyes tantárgyak teljesítését, hanem a végzetek szakképzettségét igazolták. A diplomák kiállítására a záróvizsga sikeres letételét követően kerülhetett sor, abban az esetben, ha két részletben záróvizsgáztak az első rész teljesítésének igazolására egy „ideiglenes bizonyítvány” -t állítottak ki.

Erdőmérnöki oklevél 1888-ból Fekete Lajos aláírásával
(Fricz-Molnár Péter archívuma)

A vizsgarendszer reformja

Az 1872/73. tanévben életbelépő tantervi reformok – úgymint az erdészeti mellett az erdőmérnöki tanfolyam elindítása és a tantárgyak hallgatásának szabadsága – előremutató és lényeges változást hozott az akadémia életébe. Emellett fontos megemlíteni a vizsgarendszer megváltoztatására hozott – és három évig fennálló – intézkedések következményét is. A bevezetett „vizsgaszabadság” azt jelentette, hogy az akadémisták választott tantárgyakból csakis „szorgalmas hallgatásra, de nem egyúttal kolloquium letevésére voltak kötelezve.” Mindez olyan negatív változásokat eredményezett, amelyek folytán 1875-ben már megindultak a vizsga-felülvizsgálati tanácskozások, amelyek gyakran éles vitákat eredményeztek a tantestületben. A probléma megoldásának szükségességét Sóltz Gyula erdőtanácsos és Hermann Emil főbányatanácsos, rendes akadémiai tanárok indítványozták 1875. július 10-én,⁹⁰¹ a következők szerint:

A tanszabadságot meg kell szüntetni és minden hallgatót kötelezni kell a szemeszter végével azokból a tárgyakból, amelyek hallgatására jelentkezett egy második tanár, mint ülnök jelenlétében, meghatározott sorrendben és időben kollokválni, vagyis vizsgát tenni.

A tárgyak szabad választása megmaradt, valamint azoknak, akik diplomát szerettek volna szerezni – mert állami szolgálatba kívántak lépni – a szaktudományokból kellett államvizsgát tenni, tehát az előkészítő ún. alaptudományok a korábban tervezettel ellentétben nem képezték részét a záróvizsgáknak, ezekről a stúdiumokról „csak” a szemeszterek végén kellett számot adni a vizsgák keretében.

Jó eredményű szigorlatokra és záróvizsgákra nem lehet számítani, a hallgatók „nem tanulnak, és hogy ennek oka egyrészt a szorgalom hiányában másrészt a távoleső államvizsgákban, általában pedig a vizsgakényszer hiányában fekszik.”

Az előkészítő államvizsga heterogén tárgyköre kedvezőtlen volt, a záróvizsgák ügyrendje módosításra szorult.

A fenti problémák elhárítására a következő javaslatokat fogalmazták meg: 1. Szakiskolák szerinti elkülönítés; 2. Tantárgyak szabad hallgatása; 3. Egymás után következő kötelező vizsgák; 4. Államvizsgatárgyak a választott szak gyakorlatában jelentős hangsúllyal megjelenő tárgyak köréből.

Kerpely Antal bányatanácsos, rendes akadémiai tanár is kidolgozott egy, a fentiekől merőben eltérő alternatív megoldást a probléma kezelésére. A Sóltz és Hermann-, valamint a Kerpely-féle új megközelítések az akadémia tanácsulésein mérettek meg, végül az előbbi – a Sóltz Gyula és Hermann Emil által kidolgozott – tervezet mellett hét tanár szavazott (Szécsi Zsigmond, Fekete Lajos, Schröder Rezső, Winkler Benő, Farbaky István), a Kerpely-féle tervezet pedig nyolc szavazatot kapott (dr. Schenek István, Litschauer Lajos, dr. Kubatska Húgó, dr. Schwartz Ottó, Chrismár (Cséti) Ottó, Lehotzky Gyula és Pöschl Ede). A Pénzügyminisztérium nem tartotta kielégítőnek az egy szavazat különbséget e fontos kérdésben, így nem fogadta el az akadémiai tanács döntését. 1876. január 22-én rendeletben értesíti az akadémiát, hogy célszerűnek látja a budapesti műegyetemi tanács véleményének kikérését. Stoczek József műegyetemi rektor fel-szólítására három műegyetemi tanár (Kruspér István, dr. Wartha Vince és Bielek Mihály) az akadémián egy szavazattal leszavazott tervet fogadta el, azzal a kiegészítéssel, hogy egyes tárgykörökből ajánlják a szigorlatok keretében történő számonkérést is a szemesztervégi szokásos kollokviumok mellett.

A további tanácskozások eredményeképpen – a műegyetem oktatóinak javaslatát figyelembe véve – Kerpely Antal azt a javaslatot tette, hogy fogadják el a Sóltz és Hermann-fél tervet olyan módosítással, hogy a szemeszter végén kötelező vizsgákat tartsanak, de azok, akik diplomát szeretnének – tehát később állami szolgálatba kívánnak lépni –, ők az alapozó stúdiumokból (matematika, kémia, fizika, ábrázoló mértan) egy teljes szakfolyam befejezése után (tehát két év múlva, hogy ezeket hallgatták) a szigorlatot, majd újabb két év gyakorlat után az államvizsgát tegyék le. Dr. Schwartz Ottó azzal a javaslattal élt, hogy a műegyetemi tanárok által támogatott tervet fogadják el egészében, vagyis a kötelező szemesztervégi vizsgákat, az egyetlen államvizsgát, ami csupán a szakmai diszciplínákra vonatkozik. Erre az indítványra tíz tanár igennel szavazott öt ellenében, vagyis végül a kötelező vizsgák és a két éves gyakorlat után a szaktárgyakból tartandó államvizsga rendszere diadalmaskodott, ahogy azt már az államvizsgáztatásokat részletező fejezetben bemutattuk. Mindez a minisztérium 1876. október 20-án kelt rendelkezésével került teljes egészében véglegesítésre.⁹⁰² A záróvizsgákra évente két alkalommal (ősszel és tavasszal) lehetett jelentkezni, s a vizsgát Budapesten kellett letenni.

Az 1872-es szervezeti felépítés és a tanári kart érintő változások

Az akadémiát az akadémia igazgatósága vezette, amely egy igazgatóból és egy helyettes- vagy aligazgatóból áll. Az igazgatói feladatokat 1872-ig a selmebányai főbányagróf töltötte be, ezen évszázados gyakorlat azonban ezévtől megszűnt, s így az uralkodó az 1873. október 20-án kelt legfelsőbb elhatározással br. Mednyánszky Dénest akadémiai igazgatói feladatainak betöltése alól felmentette. Ettől kezdve – a Pénzügyminisztérium utasításának eleget téve⁹⁰³ – az akadémia maga választotta igazgatóját, s a választás eredményéről a minisztériumot köteles volt tájékoztatni, s végül a kinevezést az uralkodó hagyta jóvá. Ennek megfelelően az intézmény első, választott igazgatója Pöschl Ede bányatanácsos, rendes akadémiai tanár lett, aki hivatalát 1874. január 3-án vette át.

Az akadémiát két tanács, az ún. kisebb és nagyobb tanács vezette. A kisebb tanács tagjai az akadémia rendes tanárai voltak, és hatáskörükbe tartozott a tanári kart érintő személyi ügyek, megüresedő álláshelyek betöltésére delegált szakemberekre való javaslattétel, valamint a rendes tanári előléptetések ajánlása. A további ügyekben a nagy tanács járt el, amelynek az akadémia összes rendes és rendkívüli tanára tagja volt. Az igazgatót maguk választották három évre

az akadémia rendes tanárainak sorából, míg az aligazgatót az akadémiai tanács választotta – szintén három évre – az akadémia oktatóinak sorából. E posztot 1872. október 24-én történt megválasztását követően Farbaky István m. kir. bányatanácsos, rendes tanár töltötte be. Ezen kívül az egyes akadémiai szak(osztály)ok, illetve azon belül a szaktantárgyfelosztás szerinti szakiskolák (pl. erdészeti általános szakiskola és erdőmérnöki szakiskola) főnökeit választották megévenként a rendes tanárok sorából.

Az intézmény rendes tanárait ugyancsak a Pénzügyminisztérium felterjesztésére az uralkodó nevezte ki, míg a segédoktatókat a minisztérium, méghozzá a tanársegédeket mindig három évre, míg az erdőgyakornokokat nem több mint két évre. Az átszervezési rendelet az akadémia oktatóinak elvárt szakmai színvonalát illetően a következőket írja: „A tanárok kiképzett, a közlépszerűsége felülemelkedett és magasabb társadalmi műveltséggel bíró szakférfiak legyenek s megkívánja, hogy a tanár soha nem lankadó buzgalommal és erélylyel járjon el hivatásában, hogy a hallgatóiban buzgalmat, szeretetet és lelkesedést gerjesszthessen a tudomány és a szak iránt s a rendes tanítás mellett figyelemmel kísérje a tudomány minden mozzanatát, feldolgozza az újabb vívmányokat, átfürkésze az irodalom termékeit s végre szakirodalmi munkásságot is fejtessen ki.”⁹⁰⁴ A tantárgyak elosztásánál nem volt arra mód, hogy az egyes tárgyköröket külön-külön oktató gondozza, ezért a tantárgyak elosztásánál lehetőség szerint a rokon diszciplínák kerültek az egyes tanárokhoz.

Az 1872-es átszervezés fontos – erdészeti szakot érintő – változásainak sorából ki kell emelnünk a tanári álláshelyek kiírását. E szabad álláshelyekre négy pályázat érkezett az akadémia igazgatóságához, mégpedig erdőrendezés tárgykörére Sóltz Gyula ideiglenes tanár, növénytan, erdőtenyésztés tárgykörére Illés Nándor rendkívüli tanár és végül az erdészeti iparműtan és erdőhasználat tanárgörére Szécsi Zsigmond adott be pályázatot, továbbá Rózsay Rezső m. kir. erdész a további tanári álláshelyre. Az akadémia szűkebb tanácsának javaslatára az első három pályázót az uralkodó azokra a tanszékekre nevezte ki, amelyekre állásért folyamodtak. Az erdészeti szak főnökévé Sóltz Gyula m. kir. erdőtanácsos, rendes tanárt választották meg.

A fent leírt átszervezés visszatetszést váltott ki az oktatók körében, miszerint „nem a rendes tantárgyak, hanem a rendes tanárok részesültek figyelemben.”⁹⁰⁵ E visszatetszés alapja pedig nem volt más, minthogy a rendes tantárgyakat előadó rendkívüli tanárok – és nem csak az erdészek esetében – olyan helyzetbe kerültek, hogy kilátásuk sem volt az előre lépésre, a rendes tanári kinevezésre. Az akadémia rendkívüli tanárai – ez időben Illés Nándor, Szécsi Zsigmond és az ekkor rendelkezési állományban lévő Fekete Lajos – már öt éve előadó tanári minőségben működtek az akadémia erdészeti szakán, s emellett szakirodalmi tevékenységük már a kezdetektől igen jelentékeny volt és a szak magyar tannyelvű bevezetésében is igen nagy feladat hárult rájuk.

A fenti közismert tények ellenére nem állt nyitva a rendkívüli tanárok előtt az előrehaladás útja, s az akadémiahoz ragaszkodó, lelkiismeretes fiatal tanárok silány javadalmazása arra kényszerítette Illés Nándort, hogy 1873 januárjában – öt évi akadémiai szolgálatot követően – elhagyta a katedrát a jobb állás reményében, s így mint erdőmester tevékenykedett gr. nagykárolyi Károlyi György birtokán. Távozását követően pályázatot írtak ki a megüresedett álláshelyre, amire két pályázat érkezett, az egyik pályázó Fekete Lajos volt, míg a másik pedig a korábban elutasított Rózsay Rezső. Az akadémia igazgatósága, figyelembe véve Fekete Lajos öt éves oktatói működését és az erdészeti szakirodalomban kifejtett munkásságát, őt ajánlotta az álláshely betöltésére azzal a javaslattal, hogy javadalmazását 1 400 forint éves fizetésben állapítsák meg, amit további 200 forint-al növeljenek öt év múlva, majd újabb öt év elteltével szintén 200 forint-al. Ezekon felül biztosítsanak számára évi 20 öl illetményfát és a fizetésének 15%-át kitevő lakhatási támogatást. A Pénzügyminisztérium már a felterjesztést megelőzően intézkedett, s így Fekete Lajos, mint rendelkezési állományban lévő tanár 1872. december 5-től számítva egy évi kedvezményi időt kapott, és az akadémiaánál – annak költségvetési terhére – tényleges szolgálatra alkalmazták. Ennek megfelelően 1873. március 12-től a növény-, az erdőtenyésztés-, a talaj- és klímatan előadások megtartásával és a botanikus kertek felügyeletével bízták meg, majd

március 28-ától – a növény-, növényélet- és boncztan, az erdőtenyésztés-, az állat- és rovaratan, a talaj- és klímatan, az erdővédelem, az erdészeti vadászati és urbéri törvények tárgykörök – rendkívüli tanárrá nevezték ki.⁹⁰⁶ Még ez év májusában betöltötték a tanársegédi állásokat is, így Fekete Lajos tanársegédje Matuskovits Béla erdőgyakornok lett, az erdőhasználat tanára mellé Nagy Gyulát, az erdőrendezés tanára mellé Früstök Istvánt, és végül a gép és gépszerkezettan tanára mellé pedig Gyöngyössi Bélát nevezték ki tanársegédnek.⁹⁰⁷

Tanári létszámok és javadalmazások 1872-ben

Oktatói státusz	Fizetési osztály I–XII.	Fizetés (frt.)		Lakhatási támogatás (frt.)	Összesen 2022-es értéken frt./hó	Illetményfa	
		1872-ben frt./év	1872-ben frt./év			bécsi öl/év	m ³ /év
Rendes tanár erdőtanácsosi rangban – 1 fő	VII.	2 000	300 vagy szabad lakhatás	763 983	25	170,5	
Rendkívüli tanár – 2 fő	VII.	1 200	180	458 390	20	136,4	
Erdőgyakornok – 4 fő	XII.	600	120	239 160	–	–	
Összes költség (7 fő)		6 800	1 140	2 637 403	45	307	

Amennyiben a rendes tanárok a selmeci akadémián vagy más hasonló rangú felsőbb tanintézetben láttak el oktatói feladatokat, akkor részükre 300 frt.-os évtizedes fizetési pótlékot fizettek. A tanárok mellett működő beosztott erdőgyakornokok számára megállapított 600 frt fizetés csak abban az esetben járt, ha már államvizsgát tettek, egyéb esetben 100 frt./év javadalmazással kevesebb illette csak meg őket.

Az erdészeti oktatás 1874-ben

Az 1870-es évek közepén az erdészeti szak oktatásával kapcsolatos fontos változások zajlottak Magyarországon, amelyek közül fontos megemlíteni, hogy 1874 márciusától a „*József-műegyetem*”⁹⁰⁸ kebelében is megkezdődtek Hoffmann Sándor miniszteri titkár és közalapítványi erdőügyi előadó, majd műegyetemi magántanár megbízását követően az erdészeti előadások, azonban a műegyetemen folyó erdészsképzés öt év működés után, 1877-ben megszűnt. Az erdészeti felsőbb képzés kérdését az Országos Erdészeti Egyesület is tárgyalta az 1874. évi rendes közgyűlésén, aminek végső – Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter elé benyújtott összefoglaló – konklúziója az volt, hogy a szorosabb értelemben vett szakemberek képzésére hivatott erdőakadémián kívül csak „a m. kir. tudományos egyetemeket” ismeri el olyan központnak, amelyek az erdészeti tudományok oktatására legalkalmasabbak lehetnek, s ennek megfelelően arra kérték a minisztert, hogy a budapesti és a kolozsvári tudomány-egyetemen⁹⁰⁹ egy-egy erdészeti tanszék szervezését hagyja jóvá.

Emellett az előterjesztésben hangsúlyozták, hogy a Selmechányán működő M. Kir. Bányászati és Erdészeti Akadémia fenntartása egyetemi szintű oktatás szervezése esetén is szükséges. Ezen intézkedésekre azonban nem került sor, mindazonáltal világosan látható az a tény, hogy már 1874-ben felismerték az akadémia oktatói, hogy a Selmechányán működő képzés fejlesztésének lehetőségei erősen korlátozottak⁹¹⁰. Ez az útkeresés, az erdészet felsőbb szintű oktatásának legmagasabb képzési szint – a tudományegyetemi nivó – felé terelése magasztos és igen előremutató célja volt az akadémia tanárainak, azonban sajnos e cél sohasem valósult meg.

Az erdészeti szak tantárgyainak felosztása, az oktatott tárgykörök

I. Erdészeti általános szakiskola

Mennyiségtan I. rész.	Természettan.
Általános vegytan.	Ábrázoló mértan.
Szerkesztés és szabadkézi rajz.	Erdőértékszámítás.
Technikai erőműtan.	Erdővédelem, erdészeti, vadászati és urbéri törvények.
Állattan.	Erdészeti statisztika és erdészeti irodalom története.
Növénytan I., II.	Víz- és útéptészet rajzzal.
Ásványi encyclopaedia.	Gátak és gerebek szerkesztése rajzzal.
Talaj- és klímatan.	Számvitel. Irálytan.
Erdőtenyésztésstan.	Mezőgazdaságtani encyclopaedia.
Erdőhasználatlan.	Vadászattan.
Erdészeti iparműtan.	Nemzetgazdaság és pénzügytan.
Középtészet és rajz.	Váltójog.
Geodesia és geodesiai rajz I.	Erdőrendezés.
Erdőbecslés.	

II. Erdőmérnöki szakiskola

A fentiekén kívül hallgatják még a következőket:

Mennyiségtan II.
Elemző erőműtan az előző (I. szakiskola Technikai erőműtan c. tárgya helyett).
Geodesia és geodesiai rajz II.
A hőknek mechanikai elmélete.
Vasút és hídéptészet rajzzal.
Szilárdságtan.
Gépelemek szerkesztése.
Graphostatika. ⁹¹¹
Általános géptan I., II.
Erdészeti gépek rajzzal.
A tüzelésstan.

Az oktatás ügyét érintő legfontosabb változások 1877-től 1900-ig

Az akadémia első önállóan választott igazgatójának mandátuma 1876-ban lejárt. Az akadémia tanári karának döntése (1876. július 18.) értelmében Pöschl Edét Farbaký István bányatanácsos, rendes tanár követte az akadémia igazgatói székében, aki „*tanárkodásának egész ideje alatt dicsekedhetett a tanári kar bizalmával, mert 3 évenként ismétlődő választások alkalmával mindig őt érte ez a megtiszteltetés.*”⁹¹²

Farbaký igazgatói működése során nagy hangsúlyt fektetett az egyes tanszékek és a hozzájuk tartozó gyűjtemények megfelelő elhelyezésére, a kisiblyei gazdaság fejlesztésére. Az 1877-es esztendőben a Pénzügyminisztériumnak írt jelentésében a rendkívüli tanári státusz kérdésében tett javaslatot, fizetésük rendezését kérte, amit a minisztérium szeptemberben el is fogadott.⁹¹³ Ennek megfelelően hét első osztályú tanár VI., hét második osztályú tanár pedig VII. díjosztályba került, előléptetésük pedig fokozatos volt, 5–5 év után további 250 forint éves fizetési pótlékban részesültek. Az intézkedés keretében a rendkívüli tanárok VIII. fizetési osztályba kerültek, ami 1 200 forint éves fizetést, 180 forint szállásdíjat és 68 m³ tűzifát jelentett. A Farbaký István által kezdeményezett intézkedés nyomán kerülhetett Szécsi Zsigmond mellett Fekete Lajos is VII. fizetési osztályba.

Wagner Károly főerdőtanácsos 1879. december 21-én elhunyt, helyét a minisztériumban és az erdészeti államvizsga bizottság élén Bedő Albert m. kir. főerdőtanácsos vette át. 1881-ben az uralkodó Fekete Lajos és Szécsi Zsigmond akadémiai tanároknak szakmai tevékenysége elismerése jeléül erdőtanácsosi, míg Soltz Gyula akadémiai tanárnak – ezeitől akadémiai aligazgató – főerdőtanácsosi címet adományozott. Még ebben az évben Bencze Gergelyt kinevezték az akadémia főerdészévé.

1881-ben a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter elrendelte, hogy az erdőakadémiai hallgatók számára halászatot is oktassanak, amit azzal indokoltak, hogy a haltenyésztés okszerű fejlesztésével az erdőkinctárak és a magánerdők tulajdonosai is jelentős többletbevételhez juthatnak. A halászat mellett a vegytan oktatása terén is fejlesztésre volt szükség, ugyanis az „organikus vegytant” nem hallgatták az erdőakadémikusok olyan mértékben, amennyire az szükséges lett volna, így a vegytan előadó tanára, dr. Schenek István bányatanácsos folytatólagos előadásokat tartott e tárgyból. E témakör fontosságát jelzi, hogy a minisztérium pályázatot írt ki külföldi egyetemen folytatott tanulmányokra az 1882/83-as, valamint az 1883/84-es szemeszterekre a szerves és földművelési vegytan, a növények fiziológiái vegytanának tanulmányozására, valamint a meteorológia és a természettan terén – különösen az erdészetet érintő – stúdiumokra. E tanulmányi év célja volt az is, hogy a kísérleti állomások berendezésével, a kísérletügy menetrendjével kapcsolatban szerzett tapasztalatokat kamatoztathassák idehaza és elkezdődhessen az az erdészeti kutatás, amelynek lehetőségeit Illés Nándor az Országos Erdészeti Egyesület közgyűlésére készített beszámolójában vázolt 1875-ben.⁹¹⁴ Egy önálló „erdővegytani tanszék” felállításának gondolatát Bedő Albert is megfogalmazta, épp az állami erdészeti kísérleti ügy előmozdítása, és ezen keresztül a gyakorlati gazdálkodás fejlesztése érdekében.⁹¹⁵ E pályázat eredménye volt, hogy Bencze Gergely 1882 és 1885 között három évet a müncheni egyetemen töltött, ahol vegytani, talajtani, meteorológiai tanulmányokat folytatott, majd hazatérését követően az erdészeti és bányászati vegytan I. osztályú előadó tanárává nevezték ki 1886. március 1-jétől.

Az 1883/84-es tanévtől változtak a hallgatók minősítésére szolgáló szorgalmi osztályok. A korábbi „szorgalmas” és „igen szorgalmas” helyett három kategóriában zajlott a minősítés, mégpedig „jeles szorgalmú”, „jó szorgalmú” és „kielégítő szorgalmú”. Ezek mellett fontos változás volt, hogy – a tisztviselők működéséről szóló 1883. évi I. tc. 6. és 12. §-a szerint – rendes erdészeti hallgatók csak azok lehetnek, akik érettségi bizonyítvánnyal rendelkeztek, továbbá erdőtisztai minősítésben csak az volt alkalmazható, aki az egyéb bizonyítványokon kívül érettségi bizonyítvánnyal is rendelkezett, amit a záróvizsgára bocsátás feltételeként is előírtak.

Az akadémia emblematikus épülete: az Erdészeti Palota

Az erdészeti oktatás örökös helyhiánnyal küszködött Selmechányán, így az oktatás fejlesztése a tanszékek és a hozzájuk kapcsolódó, egyre bővülő gyűjtemények méltó, a kor színvonalát kielégítő elhelyezése nem várható tovább magára. Már Wagner Károly és Sóltz Gyula is felvetette egy, az erdészeti oktatás számára alkalmas épület felépítésének gondolatát, de ez ügyben csak 1885. július havában hozott végleges döntést az akadémia vezetése Farbaký István igazgatósága alatt.

Az építkezést – a fentiek mellett – az 1880. július 1-jén hatályba lépő új erdőtvény folyamánként növekvő hallgatói létszám indokolta, így a Pénzügyminisztérium jóváhagyta az ún. Klauser-féle kertben egy teljesen új épület építtetését. A második költségvetési tervet fogadta el az uralkodó, így 130 000 forint (mai értékén mintegy 542,6 millió forint).⁹¹⁶ költséggel az 1887. augusztus 26-án jóváhagyott terveknek megfelelően Geccsányi András besztecebányai építész és Cserey (Loh) Ede építészeti vállalkozók nekiláthattak a kivitelezés munkálatainak.⁹¹⁷ Az alapkövetételére 1888. május 14-én került sor.⁹¹⁸ Bedő Albert országos főerdőmestert kötelessége teljesítése Temesvárra szólította, de a következő táviratot küldte e jeles eseményre, amelyet Farbaký István házában tartott díszében olvastak fel: „*Mély sajnálatomra holnapi házi ünnepélyen részt nem vehetek. Kívánom azonban, hogy az erdészeti tudományok számára épülendő új hajlékban az erdőgazdaságnak hazát és nemzetet életető ismeretei nemzetünk életével együtt örökké tartó időközön át hirdettessenek!*”⁹¹⁹

Az épület végül 1890-ben készült el – a berendezési tárgyakkal együtt – összesen 150 000 forint költséggel (mai értékén mintegy 663,3 millió forint).⁹²⁰ s már az 1890/91-es tanévben az oktatást szolgálta, de felavatására csak 1892. június 25. és 27. között került sor. Az épület messze túlmutatott oktatási jelentőségén – még akkor is, ha a kor elvárásainak kialakítása, berendezése minden tekintetben megfelelt –, hiszen „[...] végre Selmechánya közösségének forró óhaja teljesült. A város aggodalma megszűnt, a gonosz fáma rebesgette már, hogy városunknak egyik díszét, az erdészeti akadémiát elviszik a központba. Nem akarjuk itt fejtegetni, hogy mily szellemi tőke ily intézet egy városban, legyen elég megjegyeznünk, hogy a mind inkább hanyatló bányászat mellett városunkra nézve ez a létkérdések közé tartozik még anyagi szempontból is.”⁹²¹ Ocsosvzky Vilmos polgármester fogadta az ünnepélyes átadás három napos ceremóniájára érkező Wekerle Sándor pénzügyminisztert (ez év november közepétől miniszterelnök) és gr. Bethlen András földművelésügyi minisztert.⁹²²

A selmecezi m. kir. bányászati és erdészeti akadémia új palotájának felavatásakor

Ünnepre ébred ez az ősi város,
S ihletve lelkesíti polgára mind:
A tudománynak új oltára épült,
A melyre büszkén s örvendőn tekint.

S e, tudománynak szentelt, csarnokokban
Ma hangzik el az avatási szó,
Mely ajkról ajkra száll, reményt fakasztva,
Mint szép jövő csiráját hordozó.

És eljövének távol- és közéről
A rónák tájiról, hegyek közül,
Kiket a pártfogókegy, édes emlék
Ez ünnepélyre vonzott részesül.

S ezernyi ajkról harsait a köszöntés:
„Istenhozott vendégink éljenek!”
És szárnyal e hang gördülő hulláma,
S fölzendül tőle a bércz és berek.

„Isten hozott, kik a trón zsámolyáról,
Ha perczre bár hozzánk leszálltatok!
Úgy teljes ünnepünk, ha nevetek is
A sok között elsőnek ott ragyog.”

„Ott él a nemzet és virul hazája,
Hol kormány és nép híven fog kezét,
S együtt halad, ha rögös is, a pályán.
A mely magasztos czél felé vezet.”

„Isten hozott, ti régi ismerősök,
Az Alma Mater régi gyermeki!
Ez üdvözöl, hogy im e kegyelettel,
Őt Ünneplón, adóztok most neki.”

„Legyen áldás, mit egykor itt nyérétek
A szellem kincséül: a tudomány!
Áldás legyen, mely rajtatok elárad,
És általatok a magyar hazán!”

„S legyen ez ünnep uj serkentő nektek,
Mely buzdít, mig a néma hant takar:
Hazánknak adni tiszta hon szerelmet,
S érezni mindig, mint igaz magyar!”⁹²³

ABAI OTTÓ

Forrás: Selmeczbányai Híradó 1892. 3. évf.
26. szám (június 26.) 101. o.

Fekete Lajos ünnepi beszéde az Erdészeti Palota avatásán

Az akadémia új épületének avatása nagy ünnep volt nemcsak az intézmény, de a város lakossága számára is, amiről természetesen a Selmeczbányai Híradó is beszámolt. A város és az akadémia elöljárósága július 25-én délután 2 és este 7 óra között fogadta a vendégeket, akik tiszteletére este fél tízkor a város díszkivilágítása mellett az akadémiai ifjúság, a városi polgárság, a bányász zenekar és a bányászok részvételével fáklás fölvonulást szerveztek. Másnap, június 26-án, verőfényes napsütés volt. Már reggel nyolc óra tájban gyülekezni kezdett a tömeg, s közben a küldöttségek is megérkeztek Teleki Géza gróf és báró Bánffy Dezső szálláshelye elé, hogy az avató ünnepség színhelyére kísérjék a vendégeket.⁹²⁴ A tarackok durrogása és a bányász-zenekar muzsikája jelezte az ünneplő közönség számára az avató ünnepség kezdetét, délelőtt ½10 órát. Csakhamar felvonult az akadémia tantestülete és az akadémiai ifjúság vezetése a zászlókkal, s az akadémia fiatalsága, az egyesületek elnökségei, tagjai és a persze a nagy ünneplő közönség.

Az ünnepi köszöntők sorát Sóltz Vilmos akadémiai igazgató ünnepélyes gondolatai nyitották meg, amit az akadémianak otthont adó város részéről Ocsovszky Vilmos polgármester, majd Wekerle Sándor és gr. Bethlen András miniszterek ünnepi beszéde követett. Ezt követően az ünnepi beszédek sorában az akadémia aligazgatója, Fekete Lajos következett.⁹²⁵

NAGYMÉLTÓSÁGU MINISTER URAK! KEGYELMES ÚRAINK! SZERETETT BÁNYÁSZ- ÉS ERDÉSZ SZAKTÁRSÁK! KEDVES VENDÉGEINK!

Az öröm, mely ma tetőpontját érte el, akkor vette kezdetét, mikor az épület felépítését a magas magyar kormány megengedni méltóztatott; – örömünk fokozódott amint az épület emelkedett s végre elkészült; – és azt hittük, hogy tetőpontjára hágott, midőn itt berendezkedtünk és előadásainkat megkezdettük. De az öröm napja zenitjét, csak ma érte el, ma melegít oly hévvel és világít oly fényvel, a milylyel ez intézet felett még soha!

Soha sem volt intézetünk egyszerre ennyi kitűnőség által megtisztelve, mint ma, midőn miniszterek, országos képviselők, hazánk bányászatának és erdészetének sok kiváló képviselője és buzgó munkása mutatta meg meleg érdeklődését akadémiank ügyei iránt, és adta meg tulajdonképpen a mai ünnepélynek fényét és jelentőségét. Minden szak emelkedésének jó jele az uraim, ha a gyakorlat emberei az illető szak tanügye iránt érdeklődnek, azt figyelemmel kísérik és arra tapasztalataik közlése által termékenyítőleg hatnak. A gyakorlat emberei végzik be tulajdonképpen a kiképzést, kik az intézet méhkasából kieresztett fiatal raj egyedeit szeretettel vezetik be a munkába és a tanintézetben hallott igét segítik megtestesíteni, mely ige közreműködésük nélkül kiáltó szó maradhatott volna a pusztában.

De még inkább tartom én az idők legjobb jelének mind az illető szakokra, mind az intézetre nézve azt, hogy a mai felavató ünnepélyt magas kormányunk mélt. ministerei tisztelték meg jelenlétükkel, kiknek kezükben van intézetünk jövője. Nagy jelentőségűnek tartom e mellett még azt is, hogy szeretett hazánk törvényhozása is képviselve van, itt megjelent kiváló tagjai által; mert intézetünk iránt való érdeklődésükben bírní véljük azon archimedesi pontot, melyre támaszkodva akadémiank ügyeit előmozdíthatják, s annak a korral való haladását biztosíthatjuk. Törvényhozásunknak és kormányunknak feladata, hazánk, nemzetünk jóllétét és fejlődését a vagyonosodás és a szellemi élet terén előmozdítani. Kisebb terén ugyanezt műveljük mi is az akadémian; mert az ész és szellem célirányos kiképzésével a termelő erők fejlesztésére törekszünk, s ez által közvetve a közvagyonosodásra hatunk, mi nélkül magasabb szellemi élet is képzelhetetlen.

Intézetünk tehát egyike ama fontos emeltyűknek a kormány kezében, melyeket magas feladatai megoldására eszközökül használhat fel. Tagadhatatlan ugyanis, hogy úgy a bányászat, mint az erdészet nagy befolyással van valamely ország önállóságára és jóllétére. Kétségbe vonatlan az is, hogy a szakképzés fontossága, az illető termelési ág jelentőségével egyenes arányban van.

Az akadémia ideiglenes igazgatója Sóltz Vilmos kollega kimutatta a bányászat közgazdasági fontosságát; én ugyanezt akarom igen röviden tenni az erdészetre nézve.

A magyar birodalomnak 28 százalékát, tehát egy negyedénél jóval nagyobb részét erdő borítja, melynek területe közel 10 millió kat. hold. Sajnálom, hogy nem állnak rendelkezésemre azok a statisztikai adatok, melyek alapján kétségtelenül kimutathatnám a magyar birodalom összes erdősegeiből évenként nyert nyersterményeknek, és az erdőipar félégyártmányainak, u. m. épület-, mű- és tűzifának, szénnek, fűrészárúnak, dongának, cserkéregnek, gubacsnak stb. értékét. De néhány adattal rendelkezem és megkísérlem azokat kiegészíteni.

Az 1882., 1883. és 1884-ik évek átlaga szerint*) volt a külső országokba kivitt nyerstermények és félégyártmányok értékének évi átlaga ..... 27 millió ft.

Legjobb fogyasztóink, u. m. a bányák, kohók, vasművek és üvegyárak által felhasznált nyers erdei termények értéke volt ..... 3 millió ft.

Ezek statisztikai adatok, melyeket kénytelen vagyok saját becslésem szerint a következőkkel kiegészíteni. A magyar állam 16 millió lakosa évi fogyasztását tűzifában és épület fában biztos tehetjük személyenként legalább is 1 tömör köbméterre, a mi a fogyasztási helyre szállítva csak 1 ½ ft-jával kitesz ..... 24 millió ft.

Az erdők által nyújtott mellék használatok u. m. erdei legeltetés és makkoltatás értékét tegyük csak ..... 1 millió ft.

A fennebb nem említett számtalan magániparvállalatok által fogyasztott tűzi-, épület- és műfa, szén, cserkéreg, gubacs stb. értékét tegyük ..... 15 millió ft.

Ez kitesz összesen ..... 70 millió ftot.

A magyar birodalom erdősegeiből évente nyert nyerstermények és az erdei ipar által előállított félégyártmányok értékét tehát mérsékelten számítva, kereken 70 millió forintba tehetjük.

De e számítással korántsem mérítettük ki az erdők közgazdasági fontosságát. Nem is szólva azok esztétikai jelentőségéről, közegészségügyi hatásáról, a levegő nedvességének és hőmérsékének kedvező kiegyenlítéséről, a szelek megfékezéséről: csak azt a kézzelfogható hatásukat akarjuk kiemelni, hogy az erdővegetáció felső határán a lavinák keletkezését megakadályoztatják, meredek hegyoldalokon a kőgörgötegeket feltartóztatják, a talaj lemosását, vízmosások keletkezését, utaknak, művelés alatti termőföldeknek, folyó vizek medreinek kavicsosul, homokkal és iszappal való behordását meggátolják, az áradásokat megszelídítik, s így az oly gyakran milliókat elsöprő, eltemető árvizeket már keletkezésük helyén megfékezik. Az erdők ily nagy kiterjedése és az erdészet ily nagy és sokoldalú jelentősége parancsolólag követeli Magyarországon legalább egy magasabb erdészeti tanintézet fennállítását, fontosságához mért felszerelését és javadalmazását. A művelt erdésznek az ismeretek egész tömegével kell a gyakorlatba kilépni és azt folytonosan tovább fejleszteni, hogy sokoldalú feladatainak megfelelhessen.

Erről tanúskodik a magasabb erdészeti tanintézeteknek 30–40 tantárgya. Mi itt megtanítjuk a fiatal erdészeknek, hogy miképpen kell az erdőt használni, termékeit nyers gyártmányokká átalakítani és értékesíteni, hogy kell ezekből utakat, vasutakat építeni, a vízi szállítást berendezni; hogy kell a kihasznált, letarolt erdőt felújítani, a kopárterületeket befásítani, a fiatal erdőket úgy felnevelni, a rossz erdőket úgy rendbe hozni, hogy annak idejében lehetőleg nagy jövedelmet nyújtsanak; oktatjuk őket, hogy miképpen kell az erdőt megoltalmazni, megvédelmezni az elemi csapások, emberek, állatok és betegségek által okozott károk ellen; miképpen kell az erdőket felmérni, megbecsülni, rendezni, értéküket és jó védelmüket kiszámítani stb.

Mindezek megértéséhez terjedelmes előismeretek szükségesek a mennyiségtan, mértan, természet-tan, meteorológia, vegytan, ásványtan, növény- és állattan, – valamint ismeretek az építészet, gépészet és a nemzetgazdaság és pénzügytan köréből.

Mostani szervezetünk és tantervünk egészben véve viszonyainknak megfelel ugyan; de még tökéletesítésre szorul. E tekintetben egyebeket elhallgatva, csak egyet emelek ki, azt ti. hogy bükk erdeink értékesítése érdekében okvetlenül szükségesnek tartom az erdészeti vegytan számára kijelölt helyiségekben készülékek berendezését és rendszeres kísérletek tételét a bükkfa műszaki czélokra való alkalmazhatóságának és tartósságának emelése czéljából, párolás és impregnálás által; továbbá destillálási terményeknek, u.m. az impregnálásra szükséges ereosolnak, továbbá faszesznek, alkoholnak, és faeczetnek s a.t. előállítására. Mert csak ily kísérletek sikerétől remélhetjük, hogy hazánk 7 millió holdnyi bükk erdője kihasználható, czélszerűen felújítható, s egyedül a kincstári erdőkben tétlen heverő 25 milliónyi köbméter bükkfa készletfőlölség értékesíthető legyen.

Engedjék meg végre uraim, hogy még pár szóval összehasonlítást tegyek az erdészeti szakoktatás múltja és jelene közt akadémiánkon. Eltekintve a bányászokkal közös tantárgyaktól, csak azt hozom fel, hogy a korszakalkotó 1867-ik kiegyezési év előtt a tisztán erdészeti összes tantárgyakat egyetlen tanár adta elő, ki mellé kisegítőül még egy u. n. adjunktus is volt rendelve, a ki egyszersmind akadémiai könyvtáros is volt. Az erdészeti tanár a túlterhelhetőség miatt az irodalom fejlesztésével éppen nem foglalkozott, úgy hogy ez idő előtt egyetlen kis munka jelent meg Selmeczbányán működő erdészeti tanár tollából, itteni tanárkodása alatt. Az erdészeti gyűjtemény néhány poros és molyette kitömött állatból, fagyűjteményből, mag- és rügygyűjteményből, továbbá a szállítást előtűntető egy pár mintából állott, melyek nagyobb része egy setét zugban volt elhelyezve. Az akkori botanikus kert az újabb korszakban újra rendeztetett, üvegházzal látatott el, és egy új (most a felső) botanikus kerttel gyarapítottatott, mely azelőtt úgyszólván parlagon hevert. Az erdészeti tanintézetnek 1809-ben történt megalapításától az 1866-ik évig bezárólag beiratkozott az erdészeti tantárgyakra – a bányásztól átlépők beszámításával – évenként átlagosan 16 új hallgató; a legtöbb első éves volt 1863-ban, azaz 41. Az 1876-ik év őszén beállott új korszak alatt legkevesebb beiratkozó volt az első évfolyamra 1868-ban, azaz 14; ez évtől fogva a szám folytonosan, s különösen az erdőtvény megalkotásától fogva rohamosan emelkedett 1885/6-ig, mikor az első évfolyamra 145 hallgató iratkozott be. Az erdészetet hallgatók összes száma oly magasra hágott az 1887/8-ik évben, melyhez fogható a világ egy erdészeti tanintézetében sem volt még együtt, t.i. 300-ra. Az óta a csökkenő kereslethez alkalmazkodva a látogatás a jelen évig leszállott 179-re 62 első évessel, a mely fokon kisebb nagyobb hullámmal valószínűleg meg is fog állapodni.

Most, hála a magas magyar kormány atyai gondoskodásának, – a nemzeti szellem felülkerekedésének és uralkodásának, szakunk fontosságához méltóan vagyunk ellátva tanerőkkel: – a legtöbb tantárgyból ki-merítő szakkönyveink vannak magyar nyelven; fel vagyunk szerelve szép tanhelyiségekkel és gyűjteményekkel, melyeket folyton gyarapítunk. Távol legyen tőlem a kérdés, de egyszerűen konstatálnom kell, hogy azon feltűnő előmenetelnek, melyet szakunk és szakoktatásunk a kiegyezés utáni negyed évszázad alatt felmutatni képes, főrugóját összes hazai erdészek és ezek közt intézetünk tanárai hazafias buzgóságában találjuk fel. Nem volna szép tőlünk ez alkalommal megfedelkezni az e tekintetben példányképül szolgáló országos erdészeti egyesületről, mely pályadíjak kitűzése által több tankönyv létrejöttét segítette elő, melyek kiadására a gyengén javadalmazott tanárok nem lettek volna képesek.

Végő szavaim, hogy mindazokat a jeles kormányfőfiakat, s velük együtt szeretett korábbi igazgatókat, kiknek e szép épület felépítését köszönhetjük, – kiktől szakoktatásunk további fejlődésének elősegítését reméljük, az Isten hazánk és szakunk javára sokáig éltesse.⁹²⁶

Az akadémia ifjúságának nevében Neuherz (Barlai) Béla erdész hallgató, ifjúsági kör elnök (később a főiskola vaskohómérnöki szakosztály főnöke és rektora) mondott beszédet,⁹²⁷ végül pedig az akadémia ifjúsági dalköre zárta az avató ünnepséget. Az Erdészeti Palota avatását követően délután egy órakor Wekerle Sándor a Kamaraházban fogadta a város küldöttségeit (akadémiai küldöttség, törvényhatóság és kir. járásbíró, egyházak és iskolák képviselője, bányai igazgatóság, m. kir. dohánygyár, m. kir. adóhivatal, m. kir. posta és távirada, m. kir. vasúti hivatal). A díszbédre délután kettő órai kezdettel a Vigadó épületében került sor, ahol Sóltz Vilmos akadémiai igazgató az uralkodóra, Szitnyai József főjegyző a magyar kormányra, Fekete Lajos erdőtanácsos pedig a megjelent vendégekre emelte poharát.⁹²⁸

Az ünnepség kapcsán érdemes megjegyezni, hogy az erdész szakma tisztai karának képviselői meglehetősen kis számban vettek részt az ünnepségen, annak ellenére, hogy a magyar erdőgazdálkodást szolgáló egyetlen erdészeti felsőszintű tanintézet új fellegvárát avatták. A 219 résztvevő közül mindösszesen 26 erdőtiszt képviseltette a szakmát és az Országos Erdészeti Egyesületet. A távolmaradás okát – az Erdészeti Lapokban megjelent írások alapján – az erdészeti szak alárendelt szerepében látták, ami a szakok közötti „paritás hiányában”⁹²⁹ a fejlődés egyik fő akadály volt. Horváth Sándor miniszteri tanácsos rámutatott az 1896. évi Országos Erdészeti Egyesület ülésén tartott beszédében, hogy a fenti problémakör a szakok alapításától jelen volt, sőt az erdészeti szakoktatás a későbbiek folyamán sem volt kellő mértékben elismert, valóban önálló oktatási jelentőséggel bíró fakultása az akadémiának, Wilckens és Lang ebbéli fáradozásai meddőnek bizonyultak, s Feistmantel is csak részben tudott sikereket elérni, ahogy az 1867-es átalakulás sem hozott áttörő sikert a fenti kérdésben. Ezen a helyzeten az 1846. évi akadémiai rangra emelés sem sokat változtatott, hiszen az intézmény „lényegében ugyanaz maradt, a mi volt: egy szerény iskola, mely előre haladás helyett időszakonként határozottan visszaesett.”⁹³⁰ A felszólaló megjegyezte, hogy „szakoktatásunk bajainak kutforrását első sorban és legfőbbképpen abban az önállóság nélküli, függő helyzetben találom, a melyben az a bányászati szakoktatással szemben állott.”⁹³¹ A kifogásolt önállóság és a vele szorosan összefüggő szakmaiság némiképp javult a kiegyezést követő változások nyomán, de korántsem annyit, amennyire azt a 13 millió holdnyi akkori magyarországi erdő közgazdasági vonatkozásokban is megkövetelt volna. A gyökeres változásoktól óvakodott a szakma és a szakmapolitika is, így a nagyívű reformok helyett Divald Adolf és Wagner Károly is meg kellett, hogy elégedjen a szak „megmagyarosításával.”

Mindez „[...] a hiányos szervezet nem sok változást szenvedett akkor sem, midőn az akadémia végleges szervezése 1872-ben végre bekövetkezett.”⁹³² Horváth Sándor az egyik legjelentősebb változást az 1877. évi azon intézkedésben látta, aminek nyomán az erdészeti tanárok is az általuk ellátott feladatokhoz méltó állásokat kaptak a tantestületben, ugyanis ekkor már, mint rendes akadémiai tanárok látták el oktatói feladataikat. Tíz esztendővel később pedig az erdészeti vegytan oktatására létesült egy új „negyedik tanári állomás”,⁹³³ azonban ezt követően a századfordulói érdemi szervezeti fejlődés – a tantervi reformokat leszámítva – nem történt az erdészeti oktatás előmozdítása ügyében.

Az akadémia új épületének felavatási ünnepélye 1892-ben.⁹³⁴ Az ünnepélyes alkalmon megjelentek többek között: Wekerle Sándor és gr. Bethlen András miniszterek, Belházy Jenő, Lukács László, Kerpely Antal miniszteri tanácsosok, gr. Teleky Géza, gr. Teleky Sándor, gr. Tisza István, Pulszky Ágost, Szájbely Gyula, br. Nyáry Béla, Probstner Arthur képviselő, Rónay János, Gájáry Ödön, gr. Pejacsevich [Tivadar], Graenzenstein [Béla], Szathmáry [György], Sóltz [Gyula] miniszteri tanácsos, Popovics Sándor oszt. tanácsos, dr. Téry Ödön egészségügyi főfelügyelő, Zsedényi [Béla] minist. titkár, br. Roszner Ervin főispán és Ocsovszky Vilmos kir. tanácsos polgármester, dr. Amon Ede országgyűlési képviselő Körnöcz főbányaváros képviselőjében, Chabada József kir. tan. polgármester, Neuherz (Barlai) Béla ifj. köri elnök, s száznál több bányász szakférfi, mint vendég és az erdőakadémista hallgatók⁹³⁵

Az oktatás kapcsán summásan megállapítja a miniszteri tanácsos, hogy a „[...] szakoktatásunknak eddigi színvonalon-maradását nem az intézménynek magának, hanem főleg a sors azon kiválóan kedvező szerencséjének köszönhetjük, hogy a selmeczi akadémia erdészeti tanszékeit [...] mind oly nagy hivatású emberek foglalták el, s a közülök később kiváltakat is mind oly egész férfiak pótolták, a kik nem törődve a maguk és az intézet alárendelt helyzetével, kivétel nélkül mind többet tettek az ügy érdekében, mint a mennyit a kötelességteljesítés szóval kifejezni lehet; akik nem csak egész képességüket és egész munkaerejüket fektették bele abba a közös törekvésükbe, hogy a szakoktatás ügyét magasra emeljék, hanem egész lelkesültségüket is [...]”,⁹³⁶ köztük Fekete Lajossal. Végső és legfontosabb konklúzióként megállapítja Horváth főerdőtanácsos a szakoktatás új alapokra helyezésének kérdésében, hogy „*ezt a közösséget oly természetellenesnek és lenyűgözőnek tartom szakunkra nézve, hogy ha a mult tapasztalatai nem ösztönöznének is rá, akkor is levonnám belőle azt az önmagától következő logikus következtetést, hogy ha szakoktatásunkat életképesse akarjuk tenni, okvetlenül ki kell menteniünk e közösségből, s a bányászati szakoktatástól teljesen elválasztva, egy minden szükségessel kellően felszerelt önálló erdészeti főiskolában teljesen újból kell szerveznünk.*”⁹³⁷ E szervezeti önállóság irányába tett lépések kapcsán természetesen az erdészeti szak oktatását szolgáló intézmény székhelyének kérdése is napirendre került. „*Ebből a szempontból én Selmeczet, őszintén megvallva, nem tartom alkalmas székhelynek. A mint én megítélni tudom a dolgot, Selmecz legfeljebb a növénytan és erdőművelés tanszékeit elégítheti ki, bár az erdőművelés legnehezebb feladatának, a futóhomok megkötésének és befásításának gyakorlati tanulmányozására az erdőművelési tanszéknek sem nyújthat semmit. Az erdőhasználati tanszékét pedig, melynek az igényei a legkövetelőbbek, még tűrhetően sem elégíti ki, s nem nagy előnyöket nyújt az erdőrendezési tanszéknek sem. Az én szerény nézetem szerint Selmecznél, az egyetlen botanikus kertet leszámítva, Liptóújvár, Ungvár és M.-Sziget mind előnyösebbek volnának egy erdészeti felsőbb tanintézet elhelyezésére, de különösen sokkal előnyösebb volna erre a célra Besztercebánya [...].*”⁹³⁸

Érdekes tény tehát, hogy az intézmény elköltöztetésének gondolata továbbra is napirenden maradt, tehát az új kampusz első épületének átadása sem odázta el teljesen a székhelyváltás gondolatát. E kérdésben Fekete Lajos is állást foglalt, rávilágítva arra a tényre, hogy az áthelyezés kérdésének bizonytalansága mellett érdemes lenne inkább a működés rég fennálló és ismert problémáinak orvoslásával foglalkozni, mindemellett a budapesti áthelyezést jelentős hallgatói létszámvesztéssel járó változásként vizionálta. Véleményét az Erdészeti Lapok hasábjain közre is adták.⁹³⁹

A Bányászati és Kohászati Palota avatása

Az Erdészeti Palota felavatását követően nem kellett sokat várni, hogy a bányászati és kohászati oktatás is méltó elhelyezést nyerjen a kiépülő kampusz területén. Az újabb klasszicizáló palota átadására 1900-ban került sor, amikor az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület (OMBKE) és az Országos Erdészeti Egyesület közgyűlését Selmecbányán tartotta. A Selmecbányai Híradó e magasztos hármass eseményről az 1900. július 1-jén megjelent számában részletesen tudósított.⁹⁴⁰ Az ünnepi eseménysorozat egészen június 29-étől július 2-áig tartott, és nagy érdeklődésre tartott számot az akadémia egykori öreg diákjai körében, akik főleg Garamberzence felől vasúton érkeztek a városba, amely „*Jobogó díszet öltött*”⁹⁴¹ E jeles eseményre a vendégek között számos nobilitás is érkezett Selmecbányára. A pénzügyminiszter képviselőjében gróf Teleki Géza bányász egyesületi elnök, báró Bánffy Dezső erdész egyesületi elnök, valamint Bedő Albert ekkor már nyugalmazott államtitkár, országgyűlési képviselő, az Országos Erdészeti Egyesület alelnöke és Böckh János m. kir. osztálytanácsos, a M. Kir. Földtani Intézet és a Magyar Földtani Társulat képviselője

is részt vett, de mellettük tiszteletét tette a kereskedelmi m. kir. miniszter képviselője, Sóltz Gyula miniszteri tanácsos, országos főerdőmester, a m. kir. földművelésügyi miniszter képviselője. Az országos és helyi politikai elit sorából meg kell említenünk Szathmáry Gyula miniszteri tanácsost, Mály Sándor osztálytanácsost a Pénzügyminisztérium képviselőjében, továbbá Horváth Béla Hont vármegye és Selmec-Bélabánya szabad királyi bányaváros főispánját, Svehla Gyula m. kir. bányagazgatót Selmecbányáról, lovag Berks Róbert cs. és k. kamarást a Geramb Unió képviselőjét, illetve dr. Amon Ede és Justh Ferenc országgyűlési képviselőket, Bárdossy Antal és Kachelman Farkas bányagazgatósági előadókat, Sóltz Vilmos bányász egyesületi elnököt, Topscher Samut a m. kir. főfémjelző igazgatóját, Martinyi István bányahivatali bányatanácsost, Kerpely Antal miniszteri tanácsost, Schröder Gyula igazgatót, a Coburg hercegi birtokok és vasgyárak képviselőjét, illetve Szitnyai József selmeci polgármestert és sok más előkelőségét az akkori hazai társadalomnak, a hazai bányászatnak, kohászatnak és erdészetnek.⁹⁴²

Az ünnepi események sora 1900. június 29-én, pénteken vette kezdetét. Szitnyai József királyi tanácsos, Selmecbánya polgármestere a vasútállomáson köszöntötte a vendégeket, ahol délután két órakor már több mint ezer ember várakozott.⁹⁴³ A köszöntőre válaszul Bánffy Dezső főudvarmester, az Országos Erdészeti Egyesület elnöke és volt miniszterelnök, továbbá gróf Teleki Géza, az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület elnöke meleg hangvételű üdvözlő szavai hangoztak el. A vendégeket elegáns kocsikon, bányász zenekar kíséretében vitték a városba, ahol éljenző tömeg várta az avatásra érkezőket. Délután négy órai kezdettel a vendégek bejárták az ősi bányaváros zezugos utcáit. Este fél tízkor vette kezdetét az ismerkedési estély. A Városi Vígadó feletti területen, az ún. Fizély-kerti sporttéren egy ideiglenes – 800 fő befogadására alkalmas – pavilont alakítottak ki, ahol e jó hangulatú estét megtartották. A talpalávalót a helyi Sági Balogh Laci kedvelt cigányzenész bandája, valamint a salgótarjáni bányász zenekar húzta.

Az Országos Erdészeti Egyesület közgyűlésén Fekete Lajos, mint az akadémia igazgatója az alábbi szavakkal köszöntötte a megjelenteket: *„T. közgyűlés! Ezt az alkalmat fel kívánom használni először is arra, hogy a bányászati és erdészeti akadémia nevében örömet fejezzem ki azon, hogy ennek falai közt méltóztatnak megtartani az erdészeti egyesület közgyűlését. E nap az erdészeti akadémia történetében örökké emlékezetes lesz. (Élénk éljenzés.) Midőn ezt kijelentem, egyszersmind a feletti örömömnek adok kifejezést, hogy én tehetem a közgyűlésen azt az indítványt, hogy intéztessek ezen akadémia falai közül a közgyűlés nevében üdvözlő távirat Darányi Ignác földművelésügyi miniszter úr ő nagyméltóságához (Lelkes éljenzés), aki mindig nagy érdeklődéssel és meleg szeretettel viseltetett az erdészeti egyesület és általában az erdészet iránt és akinek ez a meleg szeretete és érdeklődése oly gyakran nyilatkozott meg tettekben. (Élénk helyeslés.)”*⁹⁴⁴

A bányászati és kohászati képzés új otthonának avatására június 30. derűs, napsütéses reggelén került sor. Az erre vonatkozó felhívást a Bányászati és Kohászati Lapokban olvashatta a szakközönség.⁹⁴⁵ Az ünnepség előtt az akadémia igazgatósági főépülete – a Fritz-ház – előtt gyülekezett a tömeg, ahonnan fél tízkor indultak az akadémia új épületéhez. Elöl haladt a bányászzenekar, utánuk az akadémiai ifjúság négyes sorokban, majd pedig Bánffy Dezső és Sóltz Gyula főerdőmester, akiket pedig az akadémiai tanári kar és a vendégek tömege követett, a menetet bányászok nagy csapata zárta le. Az ünnepségen jelen volt Bedő Albert volt államtitkár és Horváth Béla honti főispán is. A menetben gyönyörködő tömeg előtt haladva hamar a Klauser-kertben magasodó, impozáns épülethez értek, amely gyönyörűen fel volt díszítve az ünnepi alkalomra, Selmec- és Bélabánya város címerai, a bányászok „kettős kalapácsa” és az erdészek tölgylevele díszítette az épület homlokzatát. Az épület két oldalán diadalkapu díszlett, mely árbócaira lobogókat vontak, az épület előtti teraszon pedig sötétvörös baldachin alatt a nobilitások kaptak helyet. Az esemény jelentőségét jól tükrözi, hogy az ünneplő tömeget mintegy háromezer főre becsülték.

Az ünnepséget az akadémiai ifjúság Hubay Jenő fohászának éneklésével nyitotta meg, amit Fekete Lajos főerdőtanácsos, az akadémia „erős magyar érzésű”⁹⁴⁶ igazgatójának ünnepi beszéde követett, amit a Selmecbányai Híradó⁹⁴⁷, az Erdészeti Lapok⁹⁴⁸, valamint a Bányászati és Kohászati Lapok⁹⁴⁹ hasábjai is teljes terjedelemben közöltek.

Fekete Lajos ünnepi beszéde a Bányászati és Kohászati Palota avatásán

Nagyméltóságú Gróf úr! Kegyelmes Uram! Mélyen tisztelt ünneplő gyülekezet!

Bölcs uralkodóink, I. Ferencz József ő császári és apostoli királyi Felsege 1898. évi márczius 18-án kelt legfelsőbb elhatározásával méltóztatott megengedni, hogy a selmeczbányai m. kir. bányászati és erdészeti akadémia számára ez a díszes palota építtessék, melynek felavatását ünnepeljük a mai napon. Most már három szép épület áll intézetünknek rendelkezésére, összesen bőven 6 000 m², a tanítás céljaira kihasználható területtel.

De ami még örvedetesebb, a terület valóban ki is van használva. Laboratóriumaink gépekkel, szerekkel, dolgozó asztalokkal és eszközökkel vannak felszerelve; gyűjteményeink a szemléltető oktatás mindenféle eszközeivel vannak megtöltve; tantermeink, rajz- és dolgozó termeink szorgalmas látogatásnak örvendenek. Mindez arról tanúskodik, hogy ezen díszes épületre már nagy szüksége volt akadémiánknak, mert annak legkisebb része sem marad használatlanul.

De midőn ez örömmel tölti el keblünket, nem szabad megfeledkeznünk a szerény kezdetről sem, és illőnek tartom gyors egymásutánban szemünk elé varázsolni intézetünk korábbi helyiségeit is és kiemelni az ebbeli fejlődés főbb mozzanatait.

Mikor dicső emlékeztető Mária Terézia királynőnk ezen intézet alapját megvetette az 1763-ik és a következő években, az első tanár Jacquin Miklós, egy 300 forintért kibérelt magán házban, az u. n. *Krecsmáry*-féle házban tartotta előadásait. Később az akadémiának átadott, u. n. *Belházy*-féle épület lesz a vegytani és kohászati előadások székelye; az erdészeti előadások számára a *Zsembery*-féle házban helyiséget bérelnek (1809); de ezen kívül már a most letűnő század elején kibérlik a *Fritz*-ház egyrészét 110 pengő forinton. Azután 1838-ban veszi bérbe a várostól a *kórház*-épületnek alkalmas helyiségeit és megveszik a *Torna*-telket, hova áthelyezik az erdészeti tanszéket.

A *Wallaszky* szerint akkoron európai hírű akadémia tehát létének első száz évében nagyobbára bérházakban volt kénytelen meghúzódni, így volt ez még az én akadémiai hallgató koromban is, csakhogy az előbb említetteken kívül, a kincstár tulajdonában lévő u. n. *Schittkó*-féle házban volt elhelyezve a könyvtár, az erdészeti szaktárgyak előadására pedig egy terem szolgált a hasonlóképpen kincstári, u. n. *Fortuna*-épületben. Az összes tanhelyiségek, a gyűjteményekkel és könyvtárral együtt ki tehetek akkor mintegy 1 200 m²-t.

Akadémiai épület felállítására vonatkozó tervekben és javaslatokban azonban nem volt hiány. Az első ezek közül már 1800-ban fogamzott meg, mely szerint *Hegybányán* (Siglisbergen) egy kincstári szabad telken internátussal egyesített és az akadémiai tanárok lakásait is magába foglaló hatalmas épületnek kellett volna emeltetnie. 1811-ben komoly tárgyalások indultak meg a *Fritz*-ház megszerzésére. Még a letűnt század első negyedében fogamzott meg az a nagyszerű terv is, hogy a város központjában, azon a területen, melyet a *Belházy*-épület, a *kórház* és a *felsőgyógygyezertár* jelölnek, egy impozáns épület emeltessék az akadémia összes tanszékei számára. Közelebb jutott a megvalósuláshoz az ötvenes években felvetődött az a terv, hogy az akadémiai épület az u. n. *Clauser*-féle kertben építtessék fel. Erre a célra a bányakincstár meg is vásárolta a nevezett telket összes épületeivel együtt és elkészült a szép terv, melynek kivitelére 206 000 forint kellett volna. Tudva van, hogy mindezen szép tervek az idők méhében veszték el.

Közvetetten alkotmányunk visszaállítása előtt, 1866-ban intézetünk a kor fokozódó követelményei mögött vissza volt maradva, amit az is bizonyít, hogy a hat helyen és többnyire bérházakban szétszórótt akadémiai helyiségek összes területe alig haladta meg az 1 600 m²-t és az ásvány- és kőzet-példányoktól eltekintve, alig voltak számottevő gyűjteményi tárgyaink.

1867-ben, az újonnan kinevezett magyar kormány alá került az intézet. Fokozatosan életbe lépett a német helyett édes magyar nyelvünk. Azon egy-két tanár mellé, akik magyar eredetüknél fogva a tanítási nyelv megmagyarosításának nehézségeivel meg tudtak küzdeni, új magyar fiatal erőket kellett kinevezni, kiknek száma, az intézetnek már égető szükségé vált reformálásával és kibővítésével megkétszereződött. A megindult reformmunka 1872-ben nyert befejezést, amikor tanintézetünk gyökeres átalakításon ment keresztül. Ez alkalommal a szakiskolák száma kettőről hatra emeltetett és egyfelől e miatt, másfelől a kor igényeinek nyomása alatt a tantárgyak, részben újaknak felvétele, részben a régieknek czélszerű szétbontása által tetemesen megszorodtak.

Hogy a rendelkezésre álló helyiségek az új szervezet mellett korántsem lesznek elegendők, az nyilvánvalóvá lett. A térhiányon nem segített a *könyvtárnak kamaraházba* való áthelyezése és az egész *bánya-bírószáki épületnek* és *Clauser-háznak* tanhelyiségekké történt átalakulása sem. Elhatározatott tehát a *Fritz-ház* megvétele, melyet a m. kir. bányakincstár a *Gizella-árvaház* részére 1882-ben megvásárolván, a nagyméltóságú m. kir. pénzügyminisztérium teljesen átalakíttatott és felszerelve, az akadémia rendelkezésére bocsátott. A vételár és átalakítás a belső berendezéssel együtt czirka 100 000 forintba került. Ez most az akadémia központi épülete. A nagyobbik bérház tehát teljesen átment az akadémia használatába, de a *kórház-épülettől* még nem tudott megválni; mert a folyton gyarapodó és a *Fortunában*, meg a *Clauser-házban* nyomorúságosan összezsúfolt erdészeti gyűjteményeket a kórházi épületnek kiürített helyiségeibe kellett átköltöztetni. A tizenöt év alatt összegyűjtött modellek, növény- és állattani gyűjtemények nemcsak a helyiségeket, hanem a szomszédos folyosókat is megtöltötték. Boldognak éreztük magunkat korán elhunyt Szécsi kollégámmal, midőn helyiségeken végig járhattunk.

Az erdész hallgatók száma az erdőtörvény életbe lépte után azonban oly rohamosan és akkorára emelkedett, hogy a szaktárgyak számára rendelkezésre álló fortunai két kis terem közel sem volt elegendő befogadásukra. Az erdész hallgatók száma a nyolczvanas években évfolyamonként 30-ról 100–150-re hágott. Elodázhatatlanná vált tehát az erdészeti szakiskola és a már tervbe vett központi kísérleti állomás elhelyezésére egy alkalmas épület emelése. Itt a szomszédban díszül a tíz év előtt épült palota, az erdészhallgatóknak és a központi kísérleti állomásnak otthona, mely belső berendezésével együtt kereken 150 000 forintban áll. Felavattatott 1892-ben, Wekerle Sándor miniszterelnök pénzügyminiszter és néhai gróf Bethlen András ő nagyméltóságai személyes jelenlétében.

A négy, szorosabb értelemben vett erdészeti tanszék evvel illően el lett helyezve. És hogy túlságos terünk nincs, azt méltóztatnak majd belátni, ha ottani helyiségeinket, gyűjteményeinket látogatásokkal megtisztelni szíveskednek. De annál inkább érezték tanhelyiségeiknek meg nem felelő voltát ez időtől fogva a többi tanszékek. Megindultak az érvelések szóban és írásban. A nagyméltóságú m. kir. pénzügyminisztérium 1897-ben elvben elfogadta egy új palota felépítését, megszavazta a képviselőház e célra az első 200 000 forintot, megszereztetett ez a telek és elfogadtatott Makay Endre építész terve. 1898-ban megkezdte az építést a Löhne & Strenge cég és 1899 őszén be is fejezte azt.

Az alacsony feszültségű gőzfűtést a budapesti Körting cég, a villamos világítást az »Általános villamosági részvénytársaság budapesti fiókja« rendezte be. Az egész épület a telekkel, belső berendezésével és felszerelésével együtt 737 000 koronában áll.

Kegyelmes uram!

Midőn ezen mű teljes befejezéséről Nagyméltóságodnak, mint nagyméltóságú pénzügyminiszter *Lukács Béla* ő kegyelmessége megbízottjának, az *építési bizottság* nevében ezennel jelentést teszek, egyszerűen kedves kötelességemnek ismerem, dicsérettel emlékezni meg a *Löhne & Strenge* cégéről, mely az elvállalt építést a kívánt alapossággal és szoliditással hajtotta végre és ki kell emelnem az építés *műszaki vezetőinek: Sobó Jenő* m. kir. bányatanácsos és akadémiai tanárnak fáradságot nem kímélő ügybuzgóságát, melylyel az építés körül rábízott terhes feladatokat az építési-bizottság teljes megelégedésére oldotta meg.

Forrás: Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Közlései 1900. 4. évf. 12. (ünnepi II.) szám 97–99. o.

A beszéd hangos lelkesedést keltett az ünneplő tömeg soraiban, így percekig tartott, míg a kormány képviselőiben delegált Teleki gróf szóhoz jutott. Beszédében, válaszul Fekete Lajos gondolataira, hangot adott abbéli örömeinek, hogy az akadémia helyhiánya, s méltatlan, már-már „nomád” élete megoldódott az új épület átadásával, ami valóban méltó hajléka lehet a bányászat és a kohászat oktatásának, hiszen a kor színvonalának megfelelően lett berendezve és felszerelve. A diákoktól lankadatlan szorgalmat kért, az akadémia tanáraihoz pedig a következő kéréssel fordult: „*Tisztelt tanári kar, nem kell hogy mondjam mit várunk önöktől, önök nagyon jól tudják azt, bebizonyították, s ha tovább is azon a pályán fognak maradni, nem tanácsokat adok Önöknek hanem a nemzet köszönetét kell kifejeznem.*”⁹⁵⁰

Teleki gróf ünnepi gondolatai nyomán ismét Fekete Lajos emelkedett szóra, hogy az intézmény igazgatójaként átvegye az új palotát.

Kegyelmes uram! Mélyen tisztelt ünneplő gyülekezet!

A Lukács László m. kir. pénzügyminiszter Ő nagyméltóságának gróf Teleki Géza Ő kegyelmessége által rendeltetésének átadott ezen díszes épületet ezennel a m. kir. bányászati és erdészeti akadémia nevében ünnepélyesen átvesszem. Ez alkalommal első kedves kötelességünknek ismerjük mi, az akadémia tanári testülete, valamint annak tanuló ifjúsága, hogy hódolatunkat fejezzük ki I. Ferencz József felséges királyunknak, kinek engedélyével és bölcs uralkodása alatt épült a tudomány ezen új hajléka; köszönetünket fejezzük ki a magas magyar kormánynak, azon intézetünk iránt szüntelenül ápoljt jóindulatáért, mely ezen épület nagy költségeinek rendelkezésére való bocsájtásában oly fényesen nyilvánult meg; – végezetül hálánkat fejezzük ki az országnak és képviselő-testületének áldozatkészségéért.

Nagyméltóságú Gróf úr!
Igen tisztelt ünneplő közönség!

Biztosítom önöket, hogy ezen most megnyilatkozott hódolat, hála és köszönet csak múltó jele annak a lelünkben élő törhetetlen elhatározásnak, hogy azt a célt, a melynek megvalósítására szolgál ez a palota is, t. i. a fiatal magyar bányászok és erdészek szakbeli kiképzését mennél teljesebben elérjük és az illető szakirodalmaknak fejlődését mennél sikeresebben előmozdítsuk.

Tiszta tudatában vagyunk azonban annak, hogy a kor igényei folyton és még nagyobb mértékben emelkednek, mint a hogy azt mostani szervezetünk mellett követni képesek leszünk. Már pedig ha azokkal intézetünk lépést akar tartani, nem szabad a fejlődésben megállapodnia. Tanintézetünk újjászervezésének követelménye az ajtón kopogtat már. A gyakorlatban működő bányászok és erdészek, kiket itt is nagy számban vagyunk szerencsések tisztelni, egyre sürgetik az illető szakoktatás reformálását és a kor követelményeinek megfelelő fejlesztését. Terjedelmes felterjesztés fekszik e kérdésben jelenleg az illető nagyméltóságú szakminisztériumok előtt és az akadémia tanári testülete szorongó szívvel várja annak bölcs elintézését.

Bizton reméljük azonban, hogy a magas kormány szakoktatásunkkal szemben mindig gyakorolt jó indulatánál és bölcs belátásánál fogva ez úttal is megtalálja a módokat és eszközöket annak a dicső óhajtnak megvalósítására, hogy: Vivat, crescat, floreat Academia!

Forrás: Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Közlései 1900. 4. évf. 12. (ünnepi II.) szám 100. o. vö. Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 7. füzet 666–667. o.

Fekete Lajos akadémiai igazgató beszéde után Böckh János emelkedett szólásra tolmácsolva a Magyar Geológiai Társulat és a Magyar Királyi Földtani intézet üdvözlését és meglegedését a bányászati és kohászati oktatás új fellegvárának átadása kapcsán. Természetesen nemcsak a szakmai és tudományos szervezeteknek szolgált meglegedéssel az akadémia fejlődése, hanem Selmezbánya számára is. A város nevében Szitnyai József királyi tanácsos is szólt az ünneplőkhöz: „A tudomány s kultúrának vívmányai azon győzelmek sikerei, melyeket se a dúló hadak, se az idők viszontagságai meg nem semmisíthetik s a melyek hervadhatlan babérkoszorút fűznek mindazok homlokára, a kik ezeket vívták. Természetes tehát, hogy azon országok s nemzetek boldogok igazán, melyek a tudomány s kultúra diadalát minél gyakrabban ünnepelik, mert ők élvezik a béke azon áldásait, melyek a nemzeteket nagygyá, hatalmassá s a tudomány s kultúra czéljának szánt kellékek létesítésére képessé teszi. Épp így élvezik azon városok is, melyek ölében ily alkotás támad, hogy az azokból virágzik s fejlődik; boldogok, mert ők az intézetet bírják, számos hasznát veszik, mert az ilyen intézet életében felmerülő díszünnepségeket is rendeznek. Az öröm s boldogság ezen érzete Selmezb-Bélabánya városok törvényhatóságát is áthatja azon örömmünnep felett, mely ünnepet a selmezbányai akadémia ma ezen fényes, monumentális palotájának felavatása alkalmából ül, melyet a nemzet bőkezű áldozatkészsége a város egy újabb gyöngye gyanánt szentel fel. [...]”⁹⁵¹ E ma is aktuális, nagyívű gondolatokat közvetítő beszéd után természetesen az ifjúság is megszólalt a palotaavatás ünnepi ceremóniáján. Gondolataikat fiatalos hévtől lelkesedő beszédében Rumpler Ernő bányamérnök akadémiai hallgató tolmácsolta. A beszédet követően felcsendült a nemzeti imádság, majd az ünnepség zárásaként a tantestület körbe vezette a díszvendégeket az új akadémiai épületben. A bányász zenekarok az akadémiai ifjúság zászlaját és az oszladozó tömeget visszakísérték az akadémiáról a városba.

Az ünnepi ebédre délután kettő órakor került sor ismét a korcsolyatéri (tornatéri) nagy pavilonban gyűltek össze.⁹⁵² A díszebéd étrendje a következő volt: „*Barna leves. Kecsege és fogas, tartármártással. Párolt Rostbeef csiperkegombával. Angol bélszín, hálóban körözve. Idei liba és kappan sült. Francia saláta, körözve compottal. Fagylalt, Parfaits, Crémek és Piték. Gyümölcs és sajtok. Egy fél liter magyarádi fehér óbor. Egy fél üveg pezsgő. Feketekávé.*”⁹⁵³ A Bányászati és Kohászati Lapok rendkívül részletes beszámolójából azt is tudjuk, hogy a gyorsan és ügyesen felszolgált ízletes fogások között, s az étkezés közben a szélaknai m. kir. bányász zenekar és a salgótarjáni bányatársulat zenekara, valamint a már említett sági Balogh „Laczi cigány bandája” felváltva muzsikáltak. A harmadik fogás után a muzsikát megszakítva az uralkodóra a kormány képviselője, gróf Teleki Géza mondott felköszöntőt.⁹⁵⁴ Mindezt az akadémiához érkezett táviratok felolvasása követte, miközben a vendégek az ünnepi asztaloknál tovább falatoztak. Ezt követően Fekete Lajos akadémiai igazgató mondott pohárköszöntőt:

Ő felségére és a magas kormányra emelem poharamat. Ők engedték meg egészben azt, hogy létesüljön ez a szép akadémiai épület, melynek ma felavatási ünnepélyét ültük. Kívánjuk mindnyájan, hogy a magyar kormány minden tagja, a miniszterelnök s a többi miniszterek s különösen a műszaki intézetnek, irányadó és vezető miniszterei, Lukács László Ő Nagyméltóságát, Darányi Ignác Ő Nagyméltóságát az Úr Isten sokáig éltesse.

Forrás: Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Közlései 1900. 4. évf. 12. (ünnepi II.) szám 103. o.

Megjegyzendő, hogy e pohárköszöntő szövegét a Selmezbányai Híradó kissé másképpen közölte:

Ő felségének kormányára emelem poharam, a melynek tagjai megengedték azt, hogy az új akadémia épület felépítették a melynek ma felavatási ünnepét üljük, kívánjuk mindnyájan, hogy a magyar kormány minden tagját a miniszterelnöktől kezdve és különösen a pénzügyminiszter *Lukács László* Ő nagyméltóságát és Dr. *Darányi Ignác* ő nagy méltóságát az Ur Isten sokáig éltesse.

Forrás: Selmezbányai Híradó 1900. 11. évf. 27. szám (július 8.) 4. o.

Fekete Lajos pohárköszöntőjét sorra követték az ünnepi felszólalások. Először Vörös Ferenc tb. városi főjegyző mondott beszédet, majd Sóltz Gyula miniszteri tanácsos emelte poharát ünnepi gondolatai kíséretében, akit Krausz (később Horváth) Kálmán, Selmezbánya város rendőrfőkapitánya (majd Szitnyai József halálát követően, 1907-től elhunytáig, 1918. október végéig polgármester) követett. Megszóltalt még dr. Schwartz Ottó m. kir. főbányatanácsos, az akadémia aligazgatója és az ifjúság képviselője, Rumlper Ernő köri elnök, Jákó Gyula főmérnök, Koller János m. kir. erdész is, s ezzel az ebéd véget is ért. Az ünnepi alkalmon számos fotó készült,⁹⁵⁵ viszont sajnos e képek elvesztek vagy máig lappanganak.

Az ünnepség záró rendezvénye az akadémiai ifjúság szervezésében megtartott táncos koncert volt, ami este nyolc órakor vette kezdetét. Selmezbánya jeles épülete, a Vigadó zsúfolásig megtelt: „*Annyi közönséget, Selmezbánya vigadója még soha sem látott; annyi, messze földről jött szép asszony, szép leány szeme nem csillogott e szegényes termekben. És mily díszek, mily toalettek? Jó, hogy a rendezőség sétatoaletteket kért, – mert ha ezt nem teszi, – a legfényesebb udvaribál is megszégyenült volna. Írjam le a hölgyek névsorát? Nem lehet! Írjam le az idegenből jött hölgyvendégek névsorát? Nem lehet! Igen sokan vannak!*”⁹⁵⁶ A tudósítás írója talán nem túloz, hiszen 753 ülő-, karzati- és állóhelyet adtak el.⁹⁵⁷

A palota avatása után némi kellemetlenség érte Fekete Lajost. Ugyanis Farbaký István országgyűlési képviselő párizsi útja miatt távolmaradt az ünnepségtől, akinek kimentése körül vitája támadt Szitnyai József polgármesterrel. A polgármester a helyi lapban⁹⁵⁸ tárta a nagyközönség elé a kínos esetet, amelyben Fekete Lajosra, mint az akadémia akkori igazgatójára is igyekezett a felelősséget ráterelni. Ezt az érintett azután határozottan visszautasította.⁹⁵⁹

A Bányászati és Kohászati Palota és az Erdészeti Palota épülete Roth Gyula felvételén (SOE KKL)

Személyi változások az akadémia tantestületében és az Erdészeti Palota rendeltetésének ügye

Sóltz Gyula főerdőtanácsost, akadémiai tanárt 1891-ben a Máramaroszigeti Erdőigazgatóság igazgatójává nevezték ki, így elhagyta az akadémia kötelékét, ami jelentős változást eredményezett az erdész szak egyes tanszékein. A kisblyei tanterület és az Erdőrendezéstani tanszék vezetésével a Földművelésügyi Minisztérium Fekete Lajos erdőtanácsost bízta meg, viszont így a Növénytan–Erdőtenyésztéstani Tanszék vezetői álláshelye is megüresedett, aminek betöltésére a minisztérium ideiglenesen Vadas Jenőt, a Temesvár–vadászerdői erdőőri szakiskola akkori igazgatóját rendelte ki. Ezzel egyidőben (1891. november 2.) Vadast az uralkodó Ferenc József magyar király rendkívüli akadémiai tanárnak nevezte ki. Érdekes tény, hogy nem a megüresedett álláshely betöltésére delegáltak oktatót, hanem Fekete Lajost helyezték át tanszékéről, aminek pontos hátterét nem ismerjük. Az 1892-ig elvégzett oktatói, kutatói munkáját és szakírói tevékenységét figyelembe véve kijelenthető, hogy a fenti döntés nem volt indokolt. Ámbár azt is figyelembe kell vennünk, hogy Fekete Lajos áthelyezése előtt is foglalkozott már erdőértékszámítás-tannal, erdőbecsléstannal, erdészeti joggal, amit az 1891-ig oktatott tantárgyai (Növénytan és gyakorlat, Állattan és erdészeti rovartan, Állattani gyakorlat, Növény-élet- és boncztan, Erdőtenyésztés és gyakorlat, Erdővédelem erdészeti, vadászati és urbárius törvények) és e témakörökben megjelent szakkönyvei (Erdőértékszámítástan 1874; Beszélgetés az új erdőtörvényről 1880, 1881; Az erdőbecsléstán kézikönyve 1882) is igazolnak. Utóbbi könyvet pedig éppen az eltávozott Sóltz Gyulával írta közösen. Fekete Lajost az is motiválhatta az új tanszék vezetésének elfogadásakor, hogy Sóltz Gyula keveset publikált a tanszék élén eltöltött negyed évszázad alatt, az említett társszerzős köteten kívül egy szintén társszerzős, hallgatók által papírra vetett akadémiai jegyzete (Erdészeti statisztika és erdészeti irodalomtörténet, 1893, Fekete Lajossal közösen) és egy kiállításismertetője jelent meg az Erdészeti Lapokban (1874). Az így megnyíló lehetőség eredményezhette aztán azt, hogy Fekete Lajos tollából a tanszékváltás után megjelenhetett az Erdészeti nyereségszámítástan (1900) és az Erdőrendezéstán (1903) c. szakkönyvek, az Erdőrendezéstán I–II. folyam (1893) és az Erdészeti statisztika és az erdészet történelme (1903) c. akadémiai jegyzetek, valamint számos szakcikk.

1892. április 30-án Farbaký István akadémiai tanárt saját kérésére – tekintettel arra, hogy elérte a nyugdíjazás korhatárát – felmentették akadémiai igazgatói állásából. Annak ellenére, hogy nyugállományba vonult, 1892. február havától Selmece- és Bélabánya sz. kir. város országgyűlési képviselői posztját látta el, vélhetően e politikai szerepvállalás mellett az oktatói munka akkora terhet jelentett volna, amit Farbaký már nem vállalt. Az igazgatóválasztást a megüresedett tanári állásokra hivatkozva Wekerle Sándor pénzügyminiszter elhalasztotta, az akadémia igazgatói feladatait pedig Sóltz Vilmos bányatanácsos, mint megbízott igazgató látta el. E döntéssel kapcsolatban Vadas Jenő azt írja, hogy „Az akadémianak tanári testülete fájdalmas érzéssel vette tudomásul Wekerle akkori pénzügyminiszter úrnak ezt az intézkedését, főképpen azért, mert ezzel a tanári testület 1872. év óta érvényben álló autonómiájának kardinális joga – habár előreláthatólag rövid időre is – függesztetett fel.”⁹⁶⁰ Nem csupán az igazgatóválasztás és a tanári állások betöltése kapcsán avatkozott bele a minisztérium az akadémia életébe. 1892 elején az intézmény vezetése szerette volna az Ásványtani és Geológiai Tanszéket az újonnan elkészült Erdészeti Palota – ekkor még üresen álló – földszinti részébe elhelyezni, amit a földművelésügyi miniszter nem engedélyezett,⁹⁶¹ hivatkozva arra, hogy az erdészeti kísérlet ügyét, valamint az erdészeti oktatást szolgáló tanügyi kívánalmakat kielégítendő módon kívánják az épületet berendezni.

Az 1891. évi átszervezést követően – de időben előre ugorva – az 1905. esztendőben ismét felvetődött az intézmény áttelepítésének gondolata. Ezzel kapcsolatban a tanári kar memorandumot fogalmazott meg, amely mellett az erdészeti tanári kar Fekete Lajos kivételével egyhangúlag foglalt állást, vagyis Fekete Lajos nem támogatta a főiskola elvételét.⁹⁶² Igyekeztek válasza provokálni Selmecebánya városát is, amelyben hosszabb történelmi bevezetés után a tanárok emlékiratának egyes tételeit igekezett a város cáfolni.⁹⁶³ Az Erdészeti Lapok hasábjain 1905-ben a „Felső erdészeti szakoktatásunk kérdései” cím alatt megjelent cikk nyomán Fekete Lajos is megszólalt. Részint azért, mert a memorandummal kapcsolatos véleménye nem derül ki e cikkből, részint pedig a kollégái iránt érzett tisztelet és a szakársai róla alkotott vélekedésének nagybecsülése okán.⁹⁶⁴ Az intézmény utóvégre is Selmeceben maradt, bár akkor még nem is sejtették, hogy mindez már csak alig másfél évtizedet jelent.

Fekete Lajos tanári működése az átszervezést követően

Az 1891. évi átszervezést követően Vadas Jenőt bízták meg a Növénytan I., II., az Erdővédelem, valamint az Erdészeti, vadászati és úrbéri törvények c. tárgyak, továbbá az Erdőtenyésztés tan oktatásával, Fekete Lajos, pedig mint tanszékvezető rendes akadémiai tanár kezdte meg működését új tanszékén, az Erdőrendezéstani tanszéken. Új munkakörében az Erdőbecsléstani, az Erdőrendezéstani, az Erdőértékszámítás-tant, valamint az Erdészeti statisztika és irodalom története c. tárgyak gondozását látta el egészen 1906. évi nyugdíjazásáig. Fontos megemlíteni, hogy az a széles oktatási paletta, ami Fekete Lajos sajátja volt, már rendelkezési állományú oktató korában, tehát az akadémia kötelékébe való belépését követően (1867–1873), de még az első tanszéke vezetését megelőzően megmutatkozott. Már ekkor két fő tématerületet művelt (Állattan, Talaj- és klímatan, Erdészeti rovaratan, valamint Nemzetgazdaságtan és pénzügy, Erdőértékszámítás-tan), amelyek mindkét általa vezetett tanszék oktatási területét lefedték. Érdekes adalék az Erdőrendezéstani tanszéken folytatott működéséhez, hogy a m. kir. földművelésügyi miniszter 1901-ben Fekete Lajos fiát, Fekete Zoltán erdészjelöltet jelölte ki apja mellé tanársegédnek.⁹⁶⁵ Az átszervezés 29 munkával töltött esztendő után következett be, a nyugdíjba vonulás lehetséges legkorábbi éve (1894) előtt három esztendővel. Fekete Lajos sokoldalúságának és rendkívüli munkabírásnak, széleskörű érdeklődésének és tenniakarásának köszönhetően az új munkakörhöz tartozó kutatási terület, valamint az ehhez tartozó oktatási anyagok hiányát pótló szak- és tankönyvírói feladatoknak nemcsak meg tudott felelni, hanem képes volt új látóhatárt is nyitni. Ezt tantárgyainak tematikái is igazolják:

Erdőbecsléstan⁹⁶⁶

Előadó: Fekete Lajos r. akad. tanár

Óraszám: Heti 4 óra előadás, két délután gyakorlat

Előadásainak tematikája, témakörei:

A fák köbözéséhez szükséges segédeszközök (átlalók, magasságmérők és táblázatok) bemutatása, ismertetése.

A köbözéshez szükséges alakzatok (henger, különböző kúpalakok, egész és csonka kúpok) térfogatszámítása, ezek csonkolása alsó, közép és háromnegyed részben, átmetszési síkok segélyével, ezek térfogatának meghatározása.

Fekvő fák, valamint farakások köbözése. Álló fák fatérfogatának meghatározása alakszámok, iránymagasság, törzs-tömegtáblák stb. segélyével.

„Állabok” – azaz faállományok – fatömegének meghatározása, kiszámlálás, próbaterek és körzés útján Hartig, Draudt, Urich és mások módszerei szerint. A „mellék állab” – azaz mellékfafajok – fatömegének és az áterdőlési fatömeg meghatározása.

A fák és állabok korának meghatározása, a vegyeskorú állabok átlagkorának kiszámítása.

A növedék fogalma és típusai. Egyes fák és állabok tömeg-növedékének és a növekedésmenetének meghatározása, ezek ábrázolása grafikus módszerekkel. A fatermési táblák fogalma, jelentősége és használata. Fatermési táblák szerkesztése, a hozzá szükséges adatok felvétele, összeállítása, rendezése és kiegyenlítése, a grafikus módszer alapos ismertetése.

Gyakorlatok tematikája, témakörei:

Hetenként 2 délután csoportonként beosztva zajlottak a gyakorlatok, melyeken bemutatták fokozatos fejlődésük szerint az egytolókás, kéttolókás és más szerkezetű átlalók, a hossz mérésre szolgáló eszközöket, mérlegeket és köböző edényeket (xylometer).

Az akadémia tulajdonát képező kisiblyei és más környékbeli erdőkben végezték a famagasságmérést karók-, derék-szögű háromszög-, továbbá a Hossfeld-, Klausner-, Sanlaville-, Christen-, Weise-, Faustmann-, Winkler-, Goulier- és mások által kifejlesztett magasságmérők segítségével.

A gyakorlatok során az álló és fekvő fák köbözése, a faállományok korának, záródásának és fatömegének beclése az előadásokon tárgyaltnak megfelelően.

Fekete Lajos, mint a diszciplína gondozója tankönyvet is írt az erdőbecsléstan témaköréből Sóltz Gyulával társszerzőségben, amely első kiadása 1882-ben⁹⁶⁷ hagyta el a nyomdát. A művet hamarosan javította, kiegészítette, s 1893-ban megjelent az Erdőbecsléstan kézikönyve című munka új, átdolgozott második kiadása.⁹⁶⁸ E mű jelentőségét jól tükrözi, hogy több mint fél évszázadon keresztül e témakör pótolhatatlan irodalma volt, ugyanis 1951-ben született csak újabb tankönyv az erdőbecsléstan témakörében.

Erdőrendezéstan

Előadó: Fekete Lajos r. akad. tanár

Óraszám: Heti 5 óra előadás és két délután gyakorlat

Előadásainak tematikája, témakörei:

Az erdőrendezéstan fogalma és felosztása. A növedék, mégpedig a tömeg vagy mennyiségi, a minőségi és „drágasági” növedék. A mutató százalék elmélete és annak alkalmazása.

A szabályos erdő fogalma, a vágásforduló és a szabályos vágáskor. Ennek különböző típusai, illetve megállapítása különböző szempontok szerint. A szabályos korfokozat és az évi vágástér meghatározása a különböző üzemmódok mellett. A „fordaszakok” és a korosztályok fogalma, azok száma és az utóbbiak által elfoglalt területek nagysága.

A szabályos fakészlet fogalma és kiszámításának módjai. A szabályos hozam kiszámítása a különböző üzemmódok mellett, és viszonya a szabályos növedékhez. Az erdő a valóságban és a szabálytalanságok kiegyenlítése módjainak lehetősége. Kiegyenlítés a hozamszabályozás, a vágásterület szabályozása és a szabályos fakészlet helyreállítása révén, a fatartalék meghatározása.

Erdőrendezési alapmunkálatok, a határok megvizsgálása, megállapítása és kijelölése: felmérés és térképezés; területszámítás. Becslési elővizsgálatok és becslési munkálatok: osztagolás, termőhelyi viszonyok felvétele, az állabok fanemének, elegyességének, záródásának, korának, fatömegének, növedékének meghatározása. Javaslatok az állományok jövőbeli kezelésére.

Az erdő általános viszonyainak meghatározása, valamint az erdőgazdaság alapelveinek megállapítása. Az erdőnek gazdasági beosztása, üzemosztályok, vágássorozatok és tagok kialakítása, ezek megjelölése a térképen és a természetben.

A hozamszabályozás különböző módjai, vágásosztás, térszakozás, tömegszakozás, egyesített szakozási mód. Állabgazdaságra alapított erdőrendezési mód, a szabályos és valódi élőfakészletek és a szabályos és valódi növedék arányára alapozott hozamszabályozási módok.

A szálaló erdők berendezése és hozamának meghatározása. Hundeshagen képletének vagy más képletnek alkalmazása; a „Francziaországban divatozó módok”. Hufnagl módosított eljárása, vagyis a vastagsági növekedésre alapított eljárás.

Üzemrendezés az eddigi üzemmód megváltoztatásával, áttérés szálaló erdőből, sarj- és középerdőből vagy vegyes erdőből rendes vágású szálaló üzembe példák kidolgozásával.

A gazdasági üzemterv felállítása. Az üzemrendezés végrehajtása, nyilvántartása, ellenőrzése és megújítása. A teljes erdőrendezési műhöz tartozó iratok, táblázatos kimutatások és térképek.

Gyakorlatok tematikája, témakörei:

A téli félévben hetenként két órás gyakorlaton az előadásokkal összefüggő gyakorlati példák kidolgozása.

A nyári félévben hetenként 2 délután csoportonként gyakorlat a kisiblyei esetleg más környékbeli erdőben, melyeken az előadott erdőrendezési tételek természetben való alkalmazása a feladat, a vágássorok, tagok és osztagok képzése, vonalak kitézése, a beosztást jelző pontok állandósítása stb. Ezek mellett kötelesek a hallgatók az oktatási célra szolgáló kisiblyei pagony üzemtervét és gazdasági térképét lemásolni.

Fekete Lajos fáradhatatlan munkabírásiának és szerteágazó érdeklődésének köszönhetően e témakörben is jelentékeny szakirodalmi munkásságot fejtett ki. Ennek eredményeképpen született meg 1903-ban az Erdőrendezéstan című tankönyve, illetve hasonló című akadémiai jegyzete.⁹⁶⁹

Erdőértékszámítástan

Előadó: Fekete Lajos r. akad. tanár

Óraszám: Heti 3 óra előadás és 2 óra gyakorlat

Előadásainak tematikája, témakörei:

Az erdőértékszámítás-tan témaköréhez szükséges nemzetgazdaságtani előismeretek a kamatos kamatszámítás alkalmazásának indoklására. A kamatszámítási előismeretek tárgyalása, tekintettel az erdőértékszámításra.

A talaj gazdasági értékének meghatározása, a talaj befektetési és forgalmi értéke.

Az állab gazdasági, befektetési és eladási értékének meghatározása, az erdőállomány ezen értékei közötti viszony, valamint az állab egyes részeinek értéke. A szabályos élőfakészlet értéke. Az erdő gazdasági, befektetési és eladási értéke.

A szabályos állapotú erdőnek értéke. Az erdőjövdelemlről. Az erdőértékszámítás alkalmazása különböző esetekben, pl. a gazdaság megváltoztatása, eladás, vétel, erdőosztás vagy egyesítés, szolgálommegváltás, kisajátítás stb. esetében.

Gyakorlatok tematikája, témakörei:

Hetenként 2 órás gyakorlaton az előadással párhuzamban példák kiszámítása.

E témakörben a tantárgy nevével megegyező, Erdőértékszámítástan című tankönyvet is közreadott, aminek első kiadása 1874-ben,⁹⁷⁰ majd a második 1892-ben⁹⁷¹ látott napvilágot.

*Az erdőrendezéstani előadó az Erdészeti Palota épületében
(SOE KKL)*

Erdészeti statisztika és irodalom története

Előadó: Fekete Lajos r. akad. tanár

Óraszám: Heti 2 óra előadás

Előadásainak tematikája, témakörei:

A tantárgy rövid története és irodalma, a statisztikai hivatalok, a statisztika módszere. Az erdészeti statisztika irodalmi forrásai. Az erdészeti statisztika általában, annak tárgyai, gyűjtendő adatok és azok feldolgozása.

A magyar állam általános átnézete: földrajzi fekvése, külső és belső szabása, éghajlata, erdősegeinek területi viszonyai, összehasonlítva más európai államokéval. A magyar állam hegységeinek leírása, domborzati, kőzet-talajtani és erdészeti viszonyok.

A magyar állam erdészeti viszonyai: a főbb fajok elterjedése, elfoglalt terület, magassági viszonyok, a talaj és kőzet befolyása; az egyes üzemmódokban kezelt erdők területe: az erdők állapota általában, azok felújítása, célszerű átalakítása.

Az erdők használata és értékesítése, ennek munkásviszonyai. Közlekedési és kereskedelmi viszonyok. Belfogyasztás, kivitel és behozatal. Mellékhasználatok és erdőrendezés, valamint adminisztráció. Az Országos Erdei Alap, az Erdővásárlási Alap, valamint a szakképzés.

Az erdészet történelme és irodalma, annak legújabb irodalmi forrásai. Az erdészet történelmének forrásai a régi korból. Erdőgazdaság, az erdők területében történt változások. A birtokviszonyok, az erdők használata és értékesítése és az üzemmódok kialakulása, változás a fajokban.

Erdőtenyésztés, erdőrendezés. Szolgalmak, mellékhasználatok és a vadászat.

Erdei rendtartás, erdőrendészet és az erdőtvény. Erdőkezelés és adminisztráció.

Az erdészeti tudományok és az irodalom kifejlődése: legrégebbi irodalmi művek, vadászírók, kameralista írók. Az erdészet alaptudományainak első felkarolása. Újabb korszak 1890-től máig, a magyar erdészeti irodalom. Az erdészeti szakképzés kifejlődése általában és Magyarországon.

Az előadásokhoz a magyar állam erdészeti, talaj- és katonai térképei kerültek bemutatásra.

E témakörben két akadémiai jegyzet látott napvilágot Fekete Lajostól, amit a kor szokásainak megfelelően hallgatók vetettek papírra.⁹⁷²

Fekete Lajos tanszéki munkatársai

Mint az életrajzi fejezetből is ismeretes, Fekete Lajos két tanszéken is teljesített szolgálatot, 1873 és 1891 között a Növénytani–Erdőtenyésztési Tanszéken, 1891 és 1906 között az Erdőrendezési Tanszéken volt tanszékvezető. Az akkori szokások és szabályozások szerint a tanszékvezető mellé egy-egy tanársegédet osztottak be, akik viszont gyakran cserélődtek. Az alábbiakban a tanszéki munkatársait mutatjuk be, de bizonyos személyek esetében az életrajzi adatokat más fejezetekben tárgyaljuk.

Növénytani–Erdőtenyésztési Tanszék (1873–1891)

MATUSKOVITS BÉLA

Bélabányán született, vélhetően 1847-ben. A selmeci evangélikus líceumban tett érettségi vizsgálatot, majd pedig rendes erdőmérnök-hallgatónak iratkozott be az akadémiára az 1867/68-as tanévben. Tanulmányait ösztöndíjas hallgatóként folytatta a 33313/868. min., illetve a 339/acad. 868. rendeletnek megfelelően. 1870-ben kitöltött abszolutóriummal rendelkezett, végzésének pontos éve azonban ismeretlen. Tanulmányai lezárása után 1871-ben a selmeci kincstári erdészetenél gyakornokoskodott, innen került a Növénytani–Erdőtenyésztési Tanszékre tanársegédnek, ahol 1875-ig teljesített szolgálatot. Az Erdészeti Lapokban négy cikke jelent meg, ezek közül legjelentősebbnek a selmeci akadémia növénykertjeit bemutató tekinthető.

SZTOKOSZA GÉZA

1853-ban született a Hont vármegyei Csall községben. Rendkívüli erdőmérnök-hallgatónak a gimnáziumi érettségi után az 1870/71. tanévben iratkozott be, az 1871/72. tanévtől már rendes hallgató, s 3+1 tanévet végzett, tehát a IV., úgynevezett erdőmérnöki tanévet is teljesítette. Az abszolutórium kiállítását követően végzésének éve ismeretlen, azt azonban tudjuk, hogy 1875–1879 között volt tanársegéd a Növénytani–Erdőtenyésztési Tanszéken, többek között ő állította össze az első növény-, faminta- és rügygyűjteményt is. A selmeci évek után az ungvári erdőhivatalnál, majd 1887–1891 között a zalaegerszegi erdőgondnokságon erdészkedett, ezt követően pedig Pécsen magántársulati főerdészként ténykedett. Hat cikke jelent meg az Erdészeti Lapokban, közülük az „Érdeklődünk a növénytan és az erdészeti kísérletek ügye iránt!” című a legkiemelkedőbb.

TOMCSÁNYI GUSZTÁV

1852-ben született az Abaúj vármegyei Ósva településen. Reáltanodai végzettségét megszerezve az 1871/72. tanévben iratkozott be rendes erdőmérnök-hallgatónak. A selmeci akadémián 6 félévet végzett el, és 1876-ban államvizsgázott, majd ezt követően 1877–1878 között volt tanársegéd a Növénytani–Erdőtenyésztési Tanszéken. Selmecebányai ténykedését követően gyakran kényszerült állomáshelyének változtatására: 1874–1880 között az ungvári, 1880–1881 között a besztercebányai, 1882–1883 között a péteri kincstári erdészetenél teljesített szolgálatot. Az 1881–1882-es évben állami ösztöndíjjal Németországban volt tanulmányúton, majd ezután 1890-ig a Földművelésügyi Minisztériumban hivatalnokoskodott. Innen ismét visszakért a gyakorlati szakmai életbe, 1890–1895 között a bustyaházi erdőhivatal, 1895–1898 között a lugosi erdőigazgatóság, 1899–1911 között a máramarosi erdőigazgatóság vezetője volt. 1910-ben miniszteri tanácsossá léptették elő. 1911. október 3-án Máramarosszigeten hunyt el. A légfűtésre berendezett magpergető és a tölgyfák telelő tervezése az ő nevéhez fűződik. Szakírói tevékenységét egy, az erdei facsemeték nevelésével foglalkozó könyve, illetve az Erdészeti Lapokban megjelent 32 tanulmány fémjelzi.

MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR

Rövid életrajzát lásd »Az erdészeti tudományok elévülhetetlen összegzői – Fekete Lajos tan- és szakkönyvei« fejezetben.

REJTŐ (RENNER) ADOLF

Rövid életrajzát lásd »Az erdészeti tudományok elévülhetetlen összegzői – Fekete Lajos tan- és szakkönyvei« fejezetben.

TÉGLÁS KÁROLY

Sepsiszentgyörgyön látta meg a napvilágot 1864. március 15-én. A Déván szerzett reál osztálybeli érettségi után az 1882/83. tanévben rendes erdőmérnök-hallgatónak iratkozott be az akadémiára. A 18 923. számú miniszteri rendelettel 1884-ben ösztöndíjat kapott. Erdészeti záradékát 1885. július 31-én állították ki, államvizsgáját 1888 őszén tette le, gyakornoki idejét pedig a Selmecbányától nem messze fekvő Zsarnócán, valamint Szinevér-Polyánán töltötte. 1890 és 1893 eleje között volt tanársegéd a Növénytani–Erdőtenyésztési Tanszéken. Ezután 1893–1896 között erdőgondnok Topánfalván, majd 1896–1903 között a brassói erdőhivatalnál dolgozott, 1898-tól vezetői beosztásban. 1903-ban a sors ismét a selmeci akadémiára sodorta, ahol 1907-ig az Erdőhasználati tanszék tanára és vezetője volt. Innen a Földművelésügyi Minisztériumba került Budapestre, ahol 1916. június 30-án bekövetkezett haláláig különböző beosztásokban teljesített szolgálatot. Egy erdővédelemmel foglalkozó könyve, két könyvatos főiskolai jegyzete, két legelőgazdasággal kapcsolatos nagyobb tanulmánya és 17 az Erdészeti Lapokban, illetve a Magyar Erdészben megjelent cikke ismert.

Oktató	Időtartam	Beosztás
Fekete Lajos	1873 – 1891	tanár
Matuskovits Béla	1871 – 1875	tanársegéd
Sztokosza Géza	1875 – 1879	tanársegéd
Tomcsányi Gusztáv	1877 – 1878	tanársegéd
Mágócsy-Dietz Sándor	1879 – 1880	tanársegéd
Rejtő (Renner) Adolf	1880 – 1889	tanársegéd
Téglás Károly	1890 – 1893	tanársegéd

Erdőrendezési tanszék (1891–1906)**BÍRÓ JÁNOS**

Schultz Jánosként született 1861. szeptember 2-án a Baranya vármegyei Belye településen. A Pécsen letett reál-érettségi után az 1882/83. tanévben iratkozott be az akadémia rendes erdészeti szakára. Az 1884. évben a 18 923. számú miniszteri rendelettel ösztöndíjat kapott. Erdészeti záradékát 1885. július 31-én állították ki, oklevelét pedig az 1887. évi őszi államvizsga után kapta kézhez. 1885 és 1888 között az orsovai kincstári erdőzetnél dolgozott, majd 1889 és 1891 között volt tanársegéd az Erdőrendezési tanszéken. Ezt követően elhagyta az akadémia kötelekét és 1893-ig Zalaegerszezen, majd pedig 1910-ig Marosvásárhelyen szolgált a kincstári erdőgazdaságoknál.

Az 1931-es nyugdíjazásáig a Földművelésügyi Minisztériumban dolgozott különböző beosztásokban. 1936. november 9-én hunyt el. Egy szépirodalmi alkotása (Színes árnyak), egy a legelőhasznosítással kapcsolatos szakkönyve és hét, az Erdészeti Lapokban megjelent cikke maradt ránk.

KOLLER JÁNOS

A Veszprém vármegyei Német-Tevelen született 1862-ben. A Szombathelyen letett gimnáziumi érettségi után a rendes erdészeti szakra iratkozott be az 1885/86. tanévben. Erdészeti záradékat 1888. július 31-én állították ki, oklevelét 1890 őszén vette át. Az ezt megelőző gyakornoki éveit Zalaegerszegen töltötte, 1891 és 1894 között volt tanársegéd az Erdőrendezéstani tanszéken. 1895-től a zsarnócai kincstári erdészethél egyre magasabb beosztásokba jutott, itt is hunyt el 1925-ben. Fekete Lajos erdőrendezéstani előadásait ő jegyezte le, ami nyomatos formában 1893-ban látott napvilágot. Őt szakcikke ismert az Erdészeti Lapokban, illetve a Magyar Erdészben, ezenkívül Cicero etymológiai címmel Aradon jelentetett meg tanulmányt.

TUZSON JÁNOS

Az Alsó-Fehér vármegyei Szászcsanádon született 1870. május 10-én. A Budapesten szerzett gimnáziumi érettségi után az 1887/88. tanévben iratkozott be az akadémia rendes erdészeti szakára. Tanulmányai alatt többször nyert ösztöndíjat, illetve államsegélyt. Erdészeti záradékat 1890. július 31-én állították ki, oklevelét az 1892. évi őszi államvizsga után szerezte meg. 1890 és 1894 között a zsarnócai és a besztercebányai erdőhivatal gyakornoka volt, majd 1894–1898 között tanársegédként tevékenykedett az Erdőrendezéstani tanszéken. Közben az 1896/97. tanévben a müncheni egyetemen tanult állami ösztöndíjjal, ez idő alatt az akadémián Pap István műszaki díjnok helyettesítette. 1898-tól az akkor alapított Erdészeti Kísérleti Állomáson kapott állást, ezalatt 1899-ben bölcsészdoktorrá avatták a kolozsvári egyetemen, ahol magántanári képesítést is szerzett. Az 1903/04. tanévben a növényteni előadásokat ő tartotta. Ettől fogva pályája egyre magasabbra ívelt, 1904 és 1912 között a budapesti műegyetem növényteni tárgyainak oktatója lett, 1912-től 1940-ig, tehát nyugalmába vonulásáig a tudományegyetem botanikaprofesszora, a tanszék és a botanikus kert vezetője volt. 1909-ben, egy évvel Fekete Lajost megelőzve, a Magyar Tudományos Akadémia tagjai sorába választotta. Kutatómunkája és publikációs tevékenysége rendkívüli módon szerteágazó és mélyreható volt. A fővárosi ténykedése során sem szakította meg a kapcsolatot az erdészeti tanok művelőivel, illetve a szakmai közélettel.⁹⁷³

SPETTMANN JÁNOS

1870. június 27-én született Lőcsén. Középfokú tanulmányairól nincs információnk, felsőfokú tanulmányait 1889–1892 között végezte Selmechányán az akadémia erdészeti szakán, 1895-ben tette le az államvizsgát. 1892–1896 között a máramarosi erdőigazgatóságnál teljesített különböző beosztásokban szolgálatot, majd 1896–1898 között a görgényszentimrei erdőri szakiskolában tanított. Az 1898. év őszi félévének kezdetétől az 1901. év tavaszi félévének végéig tanársegéd volt az Erdőrendezéstani tanszéken. 1901 és 1903 között visszakérült a gyakorlatba, a kolozsvári erdőigazgatóságon szolgált, majd egészen 1928-ig a Földművelésügyi Minisztériumban tevékenykedett, 1926-tól az Erdőtelepítés és Erdőrendezés Ügyosztály vezetője volt. 1938-ban hunyt el Budapesten. Az Erdészeti Lapokban két kisebb cikke jelent meg.

FEKETE ZOLTÁN

Fekete Lajos fiának rövid életrajzát lásd »A hitves és a gyermekek – A Fekete család« fejezetben.

Oktató	Időtartam	Beosztás
Fekete Lajos	1891 – 1906	tanár
Bíró János	1889 – 1891	tanársegéd
Koller János	1891 – 1894	tanársegéd
Tuzson János	1894 – 1898 ⁹⁷⁴	tanársegéd
Spettmann János	1898 – 1901	tanársegéd
Fekete Zoltán	1901 – 1905 1905 – 1907 ⁹⁷⁵	tanársegéd adjunktus

Fekete Lajos a hallgatók szemével

Fekete Lajos oktatói jelleméről nagyon kevés információk van. Sajnos több mint három évtizedes akadémiai oktatói működése során alig akadt diák, aki papírra vetette volna a vele kapcsolatos személyes élményeket. Mi most mégis kísérletet teszünk két visszarévedés alapján arra, hogy körvonalazzuk alakját. Először is Zivuska Jenő, az akadémia krónikásának tollából született mű Fekete Lajosra vonatkozó sorait idézzük:

„Ha valaki most, vagy a jövőben méltán foglal helyet az akadémia tanszékén, úgy a mi tisztelt kémia tanárunk: Bence Gergely az. – A tudás terjedelmére és a kor érdemére az a férfiú következik utána, a kinek a hazai erdészet szellemi élete legtöbbet köszönhet. Még másfél évtizeddel ezelőtt nem is nagy túlzással úgy nyilatkozhatott volna magáról, hogy ő a magyar erdészeti irodalom. Egész életének, működésének bírálata igényt tarthat arra a tiszteletre, mely az úttörőket megilleti. Viseltessünk azonban bármily kegyelettel az aggastyán múltja és hatalmas munkássága iránt, nem hallgathatjuk el, hogy pályája életének körülbelül harmadik negyedében eltolódást szenvedett és őt olyan irányba terelte, melyet legjobb meggyőződésünk szerint a magáénak nem mondhat. Tudjuk, hogy Fekete Lajos kitűnő botanikus hírében áll. Ha sok és sokféle munkái közül valamelyik maradandó becscsel bír, úgy növénytana az, különösen systematológiája, melyet haszonnal tanulmányozhat nemcsak az erdész, hanem a természetrajz bármelyik művelője is. Ha Fekete hajlama útmutatása szerint ezen a téren marad és rendkívüli energiáját egyetlen szak területén összpontosítja, iskolájának felejthetetlen nagysága, hazájának páratlan növénytudósa lehetett volna. Azonban valami eléggé nem károztatható végzet arra vette, hogy odahagyja a maga mesterségét és olyan ismeretkör tanításába fogjon, a mi neki soha életében szakmája nem volt. Az erdőrendezést kezdte előadni, noha ez a tan kétharmadában gyakorlati esetek sorozata. Én nem tudom, – lehet, hogy rosszul vagyok értesülve, – de én nem tudom, hogy Fekete az erdőrendezéssel gyakorlatilag valaha foglalkozott volna. Erdőt nem rendez, üzemterveket nem készít, földmérőnek nem földmérő, eféle ügyekben se mint munkás, se mint perdöntő nem szerepel. Elismeri mindenki, én magam is a legmélyebb tisztelettel, hogy vasszorgalmú, nagyeszű ember. Hálával tekint munkásságára minden olyan magyar, akit nemcsak az erdőgazdaság, de nemzeti művelődésünk általános színvonalának emelése is érdekel. Legyek azonban bármily reverenciával Fekete Lajos iránt, mégis engedje meg a t. tanár úr, ha jogot veszek magamnak azt hinni, miszerint praktikus ismeretet csak az taníthat eredményesen, aki a gyakorlat minden igényeit és fogásait a saját tapasztalatából ismeri. Meglehet, hogy nálamnál sokkal tehetségesebb és szorgalmasabb hallgatói bőven akadtak a tanácsos urnak s ezekkel

talán hasznosíthatóbb tudást közölt, de annyira világosan emlékszem, hogy az akadémia elvégzése után az erdőrendezést, mint élő valóságot megragadni képes nem voltam, s összes tudományom abban merült ki, hogy e tan kiforratlan irányzatai felett legfeljebb okoskodni bírtam.”⁹⁷⁶

A fentiek mellett meg kell jegyeznünk azonban azt a tényt, hogy Fekete Lajos munkássága az új diszciplína művelése terén nem merült ki az oktatásban. Tudományos munkássága az új szakterületen is maradandót alkotott. A „fatermési táblák, törzselemzések, erdőrendezés és állableírások, gyűjtemények” párizsi 1900. évi vilákiállításon való bemutatásáért az Országos Erdészeti Egyesület Fekete Lajost aranyérem kitüntetésben részesítette.⁹⁷⁷

A hallgatói legendáriumnak a vizsgák mindig fontos részét képezték. Jónéhány történet maradt fenn, szerencsére néhányat papírra is vetettek, egyet ezek közül Fekete Lajossal kapcsolatban is ismerünk. Ezek a kedves anekdoták a „békeidők” diákhumorával teleszőtt világába repítenek bennünket, velük visszaforgo az idő felgyorsult kereke az akadémiai tanárok nyugodt selmeci világába. Hogy e vizsgatörténetek igazak-e, nem tudhatjuk. A veteránok is csak úgy hallották őket még zöldfülű akadémista korukban, amikor még csak az ősi diákvárosba visszavágyó öreg veteránok meséin csüngtek...

„Fekete Lajosnak, Fekete Zoltán édesapjának, a híres „polihistor” erdésztanárnak két vulgója volt. Az egyik, amiről ő is tudott, Bostrichus: szű. A másik, amiről nem tudott, „tordai malac”. A delikvens vizsgázik erdészeti állattanból. Nyög. Nyögdécsel. A professzor úr át akarja „húzni”, s odaadja neki az alig fél centis, parányi Bostrichust.

— Na uram, ezt csak tudja! Ez az én vulgóm!

Mély csend, félszeg pislogás a válasz.

— Hát kérem, csak mondja ki, látom, hogy tudja!

Vizsgázonk kényszeredetten, zavartan mosolyog, de újabb biztatást kap:

— Mondja csak! Nem haragszom meg!

Gyáva torokhang feleli:

— Tordai malac!

Mégis átment!”⁹⁷⁸

A Selmezbányai Híradó rendszeresen tudósított az akadémia és a város életében is meghatározó Ifjúsági Kör által szervezett eseményekről, ismerkedési estélyekről, választmányi közgyűléseket követő estélyekről.⁹⁷⁹ Az első általunk ismert 1894-es híradásban a következőképpen írnak ezen események fontosságáról: „Azon, a mai kor szelleme által mindinkább kiszoruló, a felsőbb tanintézetek növendékei úgy egymás közti, mint tanáraik irányában barátságos s valóban családiasnak mondható viszony és életmód nyilvánításának, melyre pedig az ifjúságnak oly nagy szüksége van, egyikét folyó hó 16-án láttuk azon kedélyes estélyen, melyet az akad. ifjúsági kör, mint ismerkedési estélyt rendezett.”⁹⁸⁰ E jóhangulatú rendezvényeknek gyakran vendégei voltak az oktatók, többek között Hermann Emil, Cséti Ottó, Pauer János, Belházy Gyula és köztük Fekete Lajos is. De ott találjuk őt az Ifjúsági Kör tisztújító közgyűlésén is, ahol „emelkedett hangú felköszöntők között sokáig együtt maradt a legjobb hangulatban az egész társaság. Felköszöntőt mondtak először az új elnök Sochor József a tanárookra, mire Fekete Lajos tanár szokott kedélyességével válaszolt az ifjúság életésével fejezvéen be szavaíi.”⁹⁸¹ A következő körü választmányi közgyűlésről – amelyen Fekete Lajos képviselte az akadémia oktatóit – 1898-ban olvashatunk a helyi sajtó hasábjain.⁹⁸² Sőt, a Kör működésével kapcsolatos egyéb hivatalos ügyekben eljáró bizottságok tagjainak sorában is olvashatjuk Fekete Lajos nevét.⁹⁸³ 1896-ban három akadémiai tanár kitüntetése okán az ifjúság impozáns csoportja beszédekkel köszöntötte otthonukban oktatóit. Dr. Schwartz Ottó igazgató házánál Pásztói Ernő, Fekete Lajos főerdőtanácsosnál Zivuska Jenő, Sóltz Vilmos főerdőtanácsosnál Fekete Zoltán, Faller Károly bányatanácsosnál pedig Alföldy Zoltán akadémiai hallgató mondott „a szokottnál önérzetesebb” beszédet, amit meghatott örömmel fogadtak az ünnepelek. E rövid híradásból kitűnik,

hogyan „a haladó korszellem nivelláló hatását érezzük mindenütt s ez elől a katedrának sem lehet kitérnie”,⁹⁸⁴ ugyanakkor a diákok önértesebb, személyesebb közeledése a tisztelet határát nem lépi át. 1901. március 15-én „Mint már annyiszor, úgy az idén is méltóan ünnepelte ifjúságunk a nagy évfordulót, méltóan elődjeihez a 'márciusi ifjúsághoz', méltóan az ünnep jelentőségéhez.” Este 8 órakor a városi Vigadóban lehetett ismét együtt látni az ifjúságot, ahol hazafias hangulatban mulattak. „Az estélyt Rumpler Ernő elnök nyitotta meg, szép szavak kíséretében, mire Fekete Lajos főerdőtanácsos ékes szavakban kötötte lelkére az ifjúságnak hogy válassza vezéreszméül: „élni a hazáért”, tudjon dolgozni, nélkülözni hosszan, önzetlenül, gyakran szenvedések között is, mint a hogy atyáink egykoron meghalni tudtak a hazáért.”⁹⁸⁵ Egy évvel később hasonló fennköltségben telt ez az ünnep, Fekete Lajos nemcsak a városi ünnepségen, hanem a Vigadóban rendezett estélyen is részt vett: „Fekete Lajos kir. főerdőtanácsos szólott az ifjúsághoz s beszélt apai szeretettel azon viszonyról, mely a tanári testület – mint apa s az ifjúság – mint fiú között kell hogy fennálljon. Szavait zajos éljenzés követte.” (Mégjegyzendő, hogy tanársegédként már fia, Fekete Zoltán is részt vett az ünnepségen, aki szintén szólásra emelkedett.)⁹⁸⁶ 1906-ban a fent leírtakhoz hasonló ünnepélyes hangulatban köszöntötték Fekete Lajos akadémiai tanárt, amiről a következő rövid hírt olvashatjuk: „Szép ünnepélyt élvezett végig városunk 13-án szombaton este. A főiskolai hallgatóság fáklyás zenével tisztelte meg Fekete Lajos miniszteri tanácsost. Az ifjúság szónoka Blickhard József szép szavakkal tolmácsolta a hallgatóság szeretetét s ragaszkodását, mire Fekete Lajos meleg, megható szavakban mondott köszönetét, ígérve, hogy szeretete, mellyel a hallgatóság iránt a múltban viseltetett, a jövőben sem vészit intenzivitásából.”⁹⁸⁷

Uraim!

Tisztelt főiskolai ifjúság!⁹⁸⁸

Első és kedves kötelességemnek ismerem, köszönetet mondani önöknek ezen rendkívüli megtiszteltetésért, melyben jelenleg részesíteni szíveskednek. Közel 40 évi tanárkodásom ideje alatt egyik fő törekvésem volt a főiskola fiatalságának elismerő jóindulatát megnyernem. Engedjék meg a jelen szép megtiszteltetést e törekvésem sikerének tulajdonítanom. A jelenlegi megtiszteltetés egyik kimagasló pontja, hozzám intézett szép beszéde. Legyen szabad pár szóban evvel is foglalkoznom. Az önök tisztelt szónoka, hozzám intézett szép szavaiban a magyar erdészeti történelmének legfrissebb lapjával foglalkozott, mely laphoz az én nevem szorosán hozzá fűződik. Aki történelmet ír, annak nem szabad a tárgyilagosságban magát a szimpátia vagy az antipátia által megzavartatnia; ellenben a ki történelmet beszél, különösen ily alkalomkor, az bőven élhet a költői szabadalommal, a poëtica licentiával, mint ez a hozzám intézett alkalmi beszédben is történt. De nem vehetem ezt rossz néven, mert annak tulajdonítom, hogy a szónokban mint gócpontban százszorosa fokozódott az önök irántam való jóindulata, és ez aztán a rám vonatkozó jellemzést oly formán világította meg, a mint a nap rózsaszínre festi és megaranyozza a felhőt, mely különben közletről vizsgálva e szép tulajdonságokkal nem dicsekedhetik. Azonban bármint legyen is, ne zárjuk be a magyar erdészeti oktatás és irodalom történetének ezt a lapját a nélkül, hogy abból levonjunk egy tanulságot, melynek önökre nézve is, tisztelt uraim, nagy értéket tulajdonítok.

Amikor az erdészetnek Magyarországon nemzeti alapon való kifejlesztését az éppen megalakult magyar kormány, és itt a Selmeczbányai főiskolán Wagner Károly az általa meghívottakkal együtt kezébe vette, akkor a magyar közművelődés még majd minden téren oly kezdetleges volt, hogy annak fejlesztését nem lehetett csupán azokra az erőforrásokra fektetni, melyek egy már kifejelett kultúrállamban a további haladás biztos alapjául ismerhetnek el. Értem az egyéni ambícióból táplálkozó versenyt.

Ily verseny a magyar erdészet és bányászat terén akkor még nem, vagy csak igen kis mértékben létezett. Ezt a haza- és nemzetszeretetnek kellett pótolnia. Ez volt sokáig, mondhatni mostanig az a fő erőforrás, mely egyeseket fokozott munkára hevítette. Csak is így magyarázhatjuk meg azt a nagy előhaladást, mely hazánk művelődésének és közgazdaságának fejlődésében a közel múlt néhány évtizedében mutatkozik; melyet csak azok tudnak igazán méltányolni, a kik saját tapasztalatuk alapján összehasonlíthatják a jelent a múlt század közepén volt állapotokkal. Lassanként belejutottunk azonban abba kedvezőbb helyzetbe, amikor az egyesek inkább az ambícióból merítik az erőt a fokozott munkássághoz. De téved aki azt hiszi, hogy most már a hazafiság erőforrását nélkülözhetjük, akár az erdészet, akár a bányászat, vas- és fémkohászat terén. Számos szembeötlő példa mutatja a történelemben és a jelenkorban is, hogy a verseny magasabb szempontok irányítása nélkül elfajul, és áldás helyett romboló vésszé változhat. Az egyes ember erejét is jelentékenyen fokozhatja a haza- és emberszeretet. Folyamodjanak önök e szép eszmékhez szakjuk fejlesztése nehéz munkájában. Ápolják keblükben ezeket a nemes érzéseket, vezessék ezek önöket szakjuk fejlesztésére irányuló munkásságukban mindig, mert akkor kevesebb csalódásnak lesznek kitéve, mint ha csupán az ambícióból merítnék az erőt a fokozottabb tevékenységhez. És ezt a fokozott munkásságot már mint főiskolai hallgatók is érvényesíteniük kell azon tudományos műveltség megszerzésében, mely szakjuk fejlesztésére irányuló későbbi tevékenységükhöz nélkülözhetetlen.

Merítsenek erőt a fokozott tanuláshoz, nemcsak a megélhetés utógondolatából, hanem az édes hazaszeretetből is. És mikor majd a gyakorlat terén értékesítik tudásukat, emelkedjenek fel a hazaszeretet erőforrásának segítségével a nemzeti kultúrának lehetőleg magas szintjára. Mikor oda valósággal felértek, akkor még sokkal dicsőbb táj fog feltárulni önök előtt, melynek fényes magaslatait elérni a jelenkorban egyeseknek is csak kivételképpen sikerül; de az emberiségnek el kell azt érnie az emberszeretet erejével végre mégis. Ha ily magas tájak felé tekintesz, fiatal barátom, akkor ne csüggedj el! Nyugodj bele abba, hogy azok elérése az utókor számára van fenntartva.

Soha ne csüggedjete el! Mindig hallgassatok a költő világos szavára, mely egyszersmind a lelkiismeret szava, az Isten szava „Ember küzdj és bízza bízzál!”

A fiatalság fáklyás menete alkalmával fogalmazott beszéd

1906. október

Forrás: Fekete Lajos hátrahagyott kézírata (SOE KKL)

Sajnos kevés selmecbányai évfolyamtalálkozóról van ismeretünk, de egy 1912-ben tartott 25 éves évfolyamtalálkozóról hírt kapunk az Erdészeti Lapokban közreadott írásból. Ezt az évfolyamot tanította Fekete Lajos, akit meleg szívvel üdvözöltek volt diákjai. „A kollegialitás követésre méltó példáját adták az akadémiát 1886. évben végzett azon erdőtisztók, akik az elmúlt 25 év emlékére az idei közgyűlésünkkel kapcsolatban találkozót tartottak, amelyen, mint a felolvasott katalógusból kitént: az annak idején végzett 78 erdészeti hallgató közül megjelentek 30-an, míg 19 időközben meghalt. A találkozón résztvevők elsősorban volt tanáraikról emlékeztek meg s mint ilyeneket hálatelten üdvözölték Soltz Gyula és Fekete Lajos min. tanácsosokat, míg néhai Szécsi Zsigmondnak hálás kegyeletük jeléül koszorút küldöttek sirhalmára.”⁹⁸⁹

Az akadémiai oktatás színterei

Az akadémiai növénykertek

Már az Erdészeti Tanintézet felállítását követően megfogalmazódott az igény egy, az oktatás szolgálatába állítandó dendrológiai gyűjtemény kialakítására. A tanintézet első tanára, David Heinrich Wilckens 1808. augusztus 10-én kelt levelében kezdeményezte a növénygyűjtemény kialakítását, a telepítés helyéül pedig Kisiblyét jelölte meg. A főbányagrófi hivatal támogatta Wilckens tervét, azonban ő – a megadott engedély és a kinevezett kertész ellenére – elállt az erdészeti fás- és csemetekert létrehozásának gondolatától, amit azzal indokolt, hogy valójában Selmecbánya sem erre a célra, sem az erdészeti oktatás számára nem alkalmas. A botanikus kert létesítésének gondolata újra felvetődött, helyszínéül lehetőségként a Szentháromság-hegy (Kronenberg) is szóba került, azonban Wilckens ezt a helyszínt sem tartotta megfelelőnek, így a dendrológiai gyűjtemény létrehozására még három évtizedet várni kellett.⁹⁹⁰

A selmeczi akadémia első növénykertjének létrehozása Wilckens utódjának nevéhez fűződik. Rudolf Feistmantel első ízben szintén Kisiblyén, az erdőöri lak közelében elterülő 3,5 kh területen szerette volna megkezdeni a kert kialakítását. A honi 73 fafajjal – 423 forint költséggel elvégzett – telepítések 1837-ben kezdődtek meg. E növényeket a Pasqualati-féle műkertésztől szereztek be. A következő évben 77 exóta fajjal egészült ki a gyűjtemény, amelyeket 218 forintért⁹⁹¹ – a már említett Pasqualati-féle műkertészet mellett – Laxenburgból rendelt meg. Ezen exóták telepítése azonban nem Kisiblyén történt meg, ugyanis 1838-ban az akadémia az Erdészeti Tanintézet számára megvásárolta az özvegy Geramb Elíz által eladásra kínált Fortuna-házat a hozzá tartozó 0,71 ha területű telekkel együtt.⁹⁹² Az udvari kamara elrendelte, hogy a megvásárolt növényeket ebbe a kertbe, a későbbi alsó botanikus kertbe ültessék el. Így az 1838–1839-es esztendőben megkezdődött az alsó botanikus kert kialakítása, aminek gondozását Schwartz Frigyes Ignác tanársegéd látta el. Ekkor még a kertek jelentősége csekély volt, bár a kialakításnál igyekeztek az oktatási szempontokat is figyelembe venni,⁹⁹³ ugyanakkor a kert tervszerű kezelése csak Wiedenhofer Bernhard akadémiai kertészi kinevezését követően az 1850-es évektől kezdődött el.

Az alsó botanikus kert mellé az akadémiai tanács felterjesztése nyomán, az 1860-as évben sikerült megszerezni a hat évvel korábban megvásárolt Probsgarten-t, vagy másnéven Klauser-féle kertet, amelynek területe 1,99 ha, és alkalmas helyet kínált az alsó botanikus kert felett a növénygyűjtemény bővítésére, amelyet Wagner Károly tervei alapján kezdtek el, 1867-ben pedig a nagyközönség számára meg is nyitották. A kert szakszerű, az oktatás céljait is kielégítő módon történő betelepítése Illés Nándor kinevezését követően kezdődtek meg. Ekkor történt meg a kert úthálózatának kiépítése, az egyes parcellák kialakítása, így Illés tekinthető az oktatás céljait leginkább kielégítő akadémiai dendrológiai gyűjtemény igazi megalkotójának. 1869-ben tovább bővült a kert növényállománya, ugyanis Fekete Lajos és Szécsi Zsigmond tervei alapján 1 354 forint költséggel növényház és új szaporítóház létesült.

M. kir. bányászati és erdőgazdálkodási akadémia

Az akadémia növénykertjeinek terve (SOE KKL)

Az üvegház évtizedeken át működött, ahol olyan fajokkal is kísérletezhetek, amelyek nem viselték Selmece zord klímáját. Erre vonatkozóan az Erdészeti Lapokban a következő felhívást olvashatjuk:

„A selmecei botanikus kertben néhány száz egy éves Pinus pinea áll rendelkezésre. Minthogy ezek csak üvegházban telelnek ki, mindazoknak, akik belőlük kívánnak, rendelkezésükre bocsátatnak, tízével vagy százával ingyen, csupán a csomagolás megtérítésének postai utánvétele mellett. Megrendelhetők levelezési lapon Fekete Lajos tanárnál Selmecezen.”

Forrás: Erdészeti Lapok 1881. 20. évf. 9. füzet 749. o.

1873-tól – mint a növénytan tanára – Fekete Lajos volt a botanikus kert vezetője, aki sokat tett a kert növényállományának gyarapításáért, ami az 1880 augusztusában rögzített jegyzőkönyv szerint a felső kertben 478, míg az alsó kertben 264, a hidegházban 110, a melegházban pedig 38 tételt számlált,⁹⁹⁴ ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy ugyanazon fajnak akár 4–5 példányát is tartalmazta a jegyzőkönyv, tehát a mintegy 890 tétel nem azonos a kert által bemutatott taxonok számával (185 nemzetség, 85 család).

„Illés úr eltávoztával 1873. év februárában Fekete Lajos úr neveztetett ki rendkívüli, majd rendes tanárrá s előadási tárgyakat az állat, növény, erdőtenyésztés, erdővédelem, talaj és klímatan jelöltetett ki számára, ami ugyan a legnagyobb szorgalmi emberre is – és ilyent tisztelhetünk Fekete úrban – sok, mert a lehetőséget és erőt megosztani kényszeríti. Fekete tanár úr folytatta a kertek rendezését, betelepítését s neki köszönhetjük a mostani állapotokat. Illés úr a kertek rendszerességének vetette meg alapját, Fekete Lajos úr azt keresztül vitte s a kertet fajokban gazdagította.”

Forrás: DIETZ SÁNDOR: A selmeczbányai m. kir. erdőakadémia növénykertjei. – Erdészeti Lapok 1881. 20. évf. 6. füzet 423–430. o. uo. 20. évf. 7. füzet 506–516. o.

A bámulatos fajgazdagság – az egy- és kétnyári növények hiányában is – méltán vette fel a versenyt a budapesti fűvészkert növénygyűjteményével, annak ellenére, hogy a kert fenntartására csekély összeg (1 007 ft.) állt rendelkezésre. Az 1880 augusztusában felvett jegyzőkönyv tanúsága szerint a kertben ekkor csak évelő és elsősorban fásszárú növényeket lehetett találni, a nagyszámú fás növénycsoportot jól művelt pázsit övezte. A fajgazdagság érzékeltetésére jegyezzük meg, hogy ekkor mintegy 58 féle fűz, 36 féle tölgy, 23 féle kőris, 25 féle szil, 15–16 féle jegenyefenyő, juhar díszítette a gyűjteményt.

Pillanatkép az akadémia alsó botanikus kertjéből (SOE KKL)

Itt meg kell jegyezni, hogy a kertek termőhelyi viszonyaival és fenntartásával kapcsolatos nehézségek kapcsán papírra vetett aggályokat nem osztotta mindenki.⁹⁹⁵ A vélt vagy valós nehézségek ellenére olyan különlegességek is megtalálhatók voltak a kertben, mint a japán gyertyánszil (*Zelkova serrata*), a kacsurafa (*Cercidiphyllum japonicum*), a Láng-féle juhar (*Acer langii*) vagy épp az óriás mamutfenyő (*Sequoiadendron giganteum*). Sajnos számos faj (pl. *Paulownia*, *Catalpa*) a takarás ellenére is elfagyott.⁹⁹⁶

Óriás mamutfenyők az akadémia botanikus kertjében (Fotó: Bende Attila)

A mamutfenyők (*Sequoiadendron giganteum*) telepítése 1875-ben, Fekete Lajos javaslatára az elsők között épp Selmecen a felső botanikus kertben (Klauser-kert) történt, kiemelve, hogy a faj alig több mint húsz évvel korábban, 1853-ban került csak be Európába. Heves szakmai vita bontakozott ki arról, hogy e fafajok telepítésére alkalmas-e Selmecbánya éghajlata. Dietz Sándor 1881-ben közzétett cikkében azt írja, hogy „*legelől kelle vala említenem, a Wellingtonia (Sequoia, Washingtonia) gigantea Lindl.-t, melynek 7 szépen nőtt példánya díszlik a kertekben, melyeknek felneveléséhez nincs remény.*” Ennek ellenére az 1876-os kemény kései fagyok sem tettek kárt bennük,⁹⁹⁷ sőt Fekete Lajos mérései alapján egy 1877-es telepítésű, helyben, magról nevelt példányról tudjuk, hogy kifejezetten szépen gyarapodott.⁹⁹⁸ A későbbiekben is folyt szakmai vita az óriás mamutfenyő fagyérzékenységéről, amit Fekete Lajos a későbbiekben ismételtelen csak cáfolni tudott.⁹⁹⁹

Napjainkban nyolc óriási példány őrzi ültetői emlékét immár másfél évszázada a felső botanikus kertben, kiállva Selmec zord éghajlatát, s a történelmi múlt viharait. Egy példányt pedig Fekete Zoltán a századforduló után ültetett a felső kert felett a „professzorvillák” városrészben, a 9 villa közül a botanikus kerthez legközelebbi egykori villája kertjében.

1877-ben Fekete Lajos salicetumot, azaz fűzgyűjteményt létesített. A nehéz viszonyokat érzékeltető, hangoztatni kell, hogy egy akadémiai kertészre és egy napszámosra támaszkodhatott, igaz, a botanikus kert munkákba a mindenkori tanársegédet is bevonta. A kertek részletes bemutatását (Mágócsy-)Dietz Sándor,¹⁰⁰⁰ ennek kiegészítését, a fejlesztési javaslatokat pedig Matuskovich Béla tanársegédjei adták közre.¹⁰⁰¹ Az exotákkal való kísérletezés az országban ekkor kezdett kibontakozni.

Az új paloták építését követően Fekete Lajos akadémiai tanár tervei alapján Forsner kertész utódja, Kapsz István végezte a telepítéseket. Ki kell emelnünk a Wagnerről elnevezett füzeset, mely a felső növénykert korábban vizenyős, süppedékes helyén került kialakításra, felavatására 1883-ban került sor. Fekete Lajos ünnepi beszédében a következőkben méltatta elődjét: „*Ő volt az, a ki 1867-ben mint erdőtanácsos és az erdőszakadémia vezértanárra, az akadémiai növénykerteknek a közönség számára való megnyitását első sorban indítványozta és kieszközölte.*

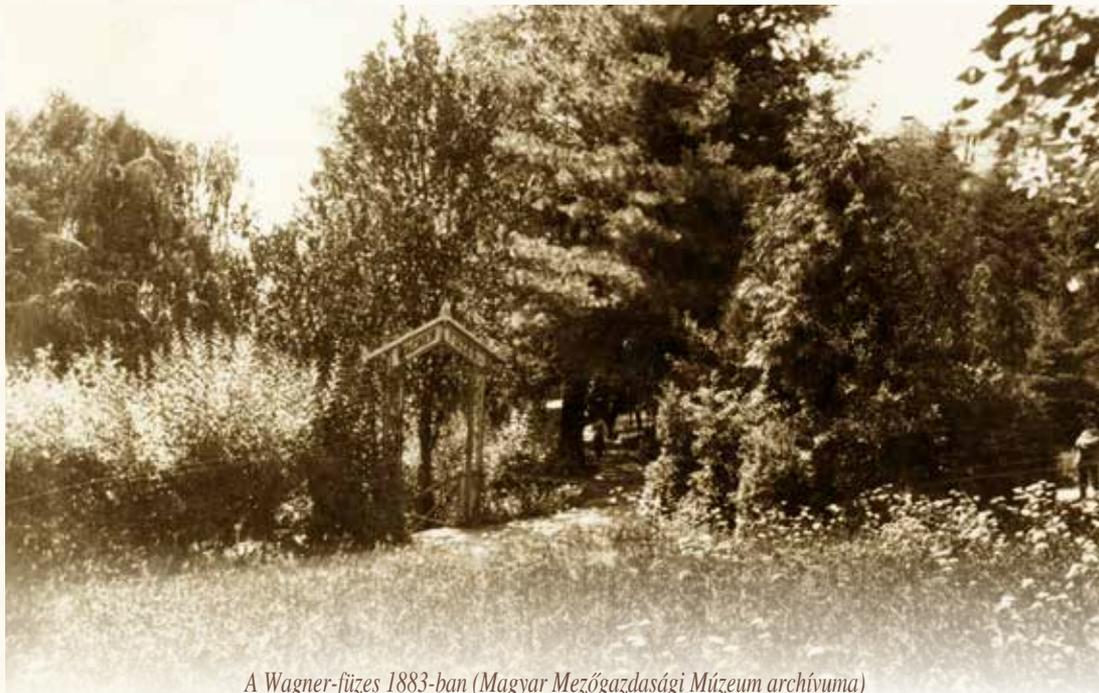

Ő, a fáknak és virágoknak nagy barátja s maga is nagy kertész, legjobban érezte, hogy mekkora jótétemény a városi közönségnek egy nyilvános kert; és emberbaráti érzelmeitől vezéreltetve nem tétovázott ezen kerteknek, mint a szakoktatás eszközeinek, feladata mellé még egy másikat is tűzni ki: a selmeczi közönségnek üdülést nyújtani. [...] Azért ezt az új telepet is, mely most adatik át a közönségnek, szakunk és nemzetünk egyik kiváló munkásának nevével akarjuk díszíteni. És ki lehetne erre méltóbb annál, akinek neve e kertek történetében is egy újabb, egy jobb kor kezdetét jelzi; aki az erdészeti akadémia megmagyarosításában a vezérszerepet vitte; akit – fájdalom – oly korán ragadott ki a halál hasznos munkásságának köréből!” Fekete Lajos a szakirodalmi méltatást követően, elődje jellemzőségeit példaként állítva az utódgenerációk elé a következőkkel zárta ünnepi gondolatait: „És hogy szakunk e nagy fiának emlékét lelketekben e szomorú fűzek mindannyiszor felidézzeék, ahányszor megtekintitek, legyen ez új telep neve: Wagner-fűzes.”¹⁰⁰²

A Wagner Károly emlékének ajánlott kertrész 1882. június hó 12-én, 11.00 órai kezdettel, az akadémia felső kertjében megtartott ünnepélyes átadásáról az Erdészeti Lapok hasábjain is megemlékeztek:

„Az ünnepély Fekete Lajos erdőtanácsos és akad. tanár kezdeményezése folytán, az akadémiai ifjúság általános részvétele mellett, a városi intelligencia és előljáróság, a bányai igazgatóság, az akadémiai tanártestület, jelesünk özvegye és számos érdeklődő jelenlétében nagyszámú közönség előtt és kedvező időben kitűnően sikerült. Alkalmi beszédek, melyek mint tervben van, külön füzetekben lenyomva, a „Wagner fűzes”-ben emelendő Wagner-emlék javára árusítatnak el, Fekete Lajos erdőtanácsos és akadémiai tanár és Rignáth Ödön II-od éves erdőakadémiai hallgató által tartattak. Az ünnepély végeztével Sóltz Gyula erdőtanácsos és akadémiai tanár vendégszerető házánál gyűlt össze az érdeklődők meghívott része, egy magyaros zamatú ebéd elköltésére, hol természetesen a lelkes pohárköszöntők sem hiányoztak.”

Forrás: Erdészeti Lapok 1882. 21. évf. 6. füzet 534–535. o.

A Wagner-fűzes 1883-ban (Magyar Mezőgazdasági Múzeum archívuma)

Fekete Lajos után a kert vezetésével Vadas Jenőt, majd pedig Kövessi Ferencet bízták meg. A kert gyűjteménye tovább gazdagodott – különösen Vadas munkája nyomán –, így 1896-ban már 80 féle fenyőt, 445 féle lombos fa- és cserjefajt, 138 féle hidegházi és 80 melegházi növényt számlált az élőnövény gyűjtemény, ami 1919-re, az akadémia kényszerű selmeci exodusáig 377 fafajra és 225 féle cserjefajra emelkedett. Hatalmas kihívás és munka nyomán állíthaták csak össze ezt a gyűjteményt, hiszen (Mágócsy-)Dietz Sándor leírásából tudjuk, hogy a kert fekvése és termőhelyi viszonyai koránt sem kedveztek a telepíteni kívánt növényfajoknak, amelyek a legkülönbözőbb ország- és világrészeket képviselték (Észak- és Dél-Amerika, Ausztrália, Afrika, Ázsia, Kis-Ázsia, Szibéria és Európa számos országa). Fekete Lajos tanársegédjének, (Mágócsy-)Dietz Sándornak a botanikus kertekről írt, 1881-ben született tanulmányának zárógondolatai ma is iránymutatóak lehetnek: „*az út, melyen az erdészeti tanügy elindult, még félig sincs elérve, s hogy sok még a tennivaló! Sietni pedig azért is kellene most, nehogy elmaradjunk, de még azért is, mert kérdés, később lesznek-e olyan szakembereink, kik ily kevés eszközökkel is ily sokat tudnának létesíteni, s oly sok önfeláldozással működnének a közügy érdekében, mint a jelenlegiek!*”¹⁰⁰³

Az erdészeti oktatás szolgálatába állított akadémiai gyűjtemények

Már az Erdészeti Tanintézet felállítását követően megkezdődött az oktatási demonstrációs anyag összeállítása. Heinrich David Wilckens, a tanintézet első tanára (oktatói ténykedés: 1807–1832), röviddel működése megkezdését követően indítványozta a Burgdorf-féle magláda, valamint Georg Dahl erdőkárosító rovargyűjteményének, továbbá egy 200 kötetből álló szakkönyvtár megvásárlását a tanintézet számára. A gyűjteményi anyag Wallhofer József tanársegédi kinevezését követően jelentősen bővült, ugyanis az ő feladata volt a fabetegségi gyűjtemény mellett a rügy-, levél-, virág- és maggyűjtemények összeállítása. Az erdészet második tanára, Rudolf Feistmantel (oktatói működés: 1835–1847) 1842-ben kérelmezte az udvari kamaránál a zoológia oktatását segítő demonstrációs anyag beszerzését, amit még 1842-ben meg is vásároltak. Ezt a tíz preparátumból álló gyűjteményt Ripka János bélabányai erdőőr állította össze, s a soproni Erdészeti Múzeum anyagában a mai napig megtekinthető. Ezen erdészeti szakgyűjtemények szerepe kiemelt volt, hiszen mellettük csak a szakkönyvek tanulmányrajzai álltak rendelkezésre az erdőkadémikusok számára. Erdődi (Divald) Adolf az Erdészeti Lapokban 1866-ban megjelent kétrészes tanulmányában irányította a szélesebb szakközönség figyelmét e gyűjtemények fontosságára, s arra, hogy e „*hihetetlenül szegény*” gyűjteményeket gyarapítani szükséges.¹⁰⁰⁴ A következő években a gyűjteményi anyagok összeállítása nagy lendületet kapott. Az 1868/69-es évben megvásárolta az akadémia Brusek Henrik erdőmester 160 darabból álló madárgyűjteményét, valamint a dr. Büchner-féle gomba mintagyűjteményt. Piso Kornél és az Országos Erdészeti Egyesület által az 1883. évben megálmodott, és 1885-ben megalapított Erdészeti Múzeum létrehozásáig az akadémiai gyűjteményi anyagok egyedülálló értéket képviseltek.¹⁰⁰⁵ Az 1885-ös országos kiállításból az Erdészeti Múzeum gyűjteménye számos bemutatóanyaggal bővült. Nem volt hosszú életű az első budapesti erdészeti múzeum, 1892-ben finanszírozási problémák miatt bezárt, gyűjteményi anyagát pedig szétszították az oktatási intézmények között, ezzel is gazdagítva a selmeci akadémia ekkor már egyedülálló anyagát. Emellett Fekete Lajos 1883-ban és 1884-ben felhívást tett közzé az Erdészeti Lapok hasábjain a gyűjteményi anyag bővítésére, pótlására, amire érkeztek is felajánlások.¹⁰⁰⁶

Felhívás

A selmeczi m. kir. bányász- és erdész-akadémia gyűjteményében az évenkénti használat miatt a rovar s más rágványok nagyon megfogyván, és itt csak kevésnek gyűjtésére lévén alkalom, felkérem szakoktatásunk barátait, hogy gyűjteményünk kiegészítése- és gazdagítására az erdészeti gyakorlat terén bőven gyűjthető mindenféle rovarrágványt, de ezenkívül evet, pele, egerek sat. által elrágott, megrongált tárgyakat minél nagyobb mennyiségben küldjenek. – Továbbá igen szívesen fogadunk gombától megtámadott növényrészeket, ha lehet a gombatermésel együtt (lágy gombák spiritusba teendő); ezenkívül rövid, s ha lehet száraz, 25–50 cm. hosszú tönköket vagy hasábokat is fagyűjtemény számára mindenféle fanemből. Természetesen kitömött állatokat vagy praeparált bőrböket is legnagyobb köszönettel vennénk; ámbár ilyenekre kevésbé számítunk; pedig szégyeljük a többek közt különösen azt, hogy a hazánkban lőtt vagy fogott hiúzokból bécsi s más külföldi gyűjteményekbe jut, de a mienkben ez állat hiányzik.

Forrás: FEKETE LAJOS: Felhívás. – Erdészeti Lapok 1883. 22. évf. 3. füzet 258. o.

Kérelem az erdész közönséghez

A selmeczi erdőakadémia barátait teljes tisztelettel felkérem, hogy bármiféle, az erdővédelem körébe tartozó farongásványokat, pl. mókus-, pele-, egér-rágványokat, – őz, szarvas vagy medve által meghántott és a hántás jellemző nyomait magán viselő törzs szelvényeket, a szúk vagy más faragók különböző fajai által megrágott jellemző héj- és szíjácscarabokat vagy ágakat, a káros lepkefajok petéivel megrakott héjat vagy ágakat, hernyófészkeket, továbbá fabetegségi tárgyakat stb. intézetünk számára, czélszerű alakra kisebbítve, gyűjteni és 250 grammon alól mint mustra küldeményt, 5 kilogrammig mint értéknélküli postai csomagküldeményt, ezen felül pedig mint vasúti közönséges teherszállítmányt szállítási határidővel, a selmeczi m. kir. bányász- és erdészakadémia költségére megküldeni szíveskedjenek.

Szaktársi üdvözléssel:

Fekete Lajos,
erdőakadémiai tanár

Forrás: FEKETE LAJOS: Felhívás. – Erdészeti Lapok 1884. 23. évf. 4. füzet 363. o.

A gyűjtemények fejlesztése terén vitathatatlanul Szécsi Zsigmond (1867–1895) főerdőtanácsos, rendes akadémiai tanár szerzett kimagasló érdemeket, akiről Vadas Jenő azt írta, hogy „a tárgyak gyűjtésében, összeválogatásában s rendezésében bámulatos kitartása s mesteri keze volt.”¹⁰⁰⁷ Valamennyi gyűjteményt az akadémia új épületében, az Erdészeti Palota tágas, világos termeiben helyezték el.

A gyűjtemények az oktatott tárgyköröknek megfelelően a következők voltak:

- Növénytani gyűjtemény (202 leltári tétel 1 620,22 forint értékben),
- Erdővédelmi gyűjtemény (44 leltári tétel 549,60 forint értékben),
- Erdőtenyésztési gyűjtemény (421 leltári tétel 1 450,18 forint értékben),
- Állattani gyűjtemény (1 315 leltári tétel 1 986,92 forint értékben),
- Erdőrendezési gyűjtemény (36 leltári tétel 403,43 forint értékben),
- Erdőbecslési gyűjtemény (73 leltári tétel 446,58 forint értékben),
- Erdészeti statisztikai gyűjtemény (4 leltári tétel 63,85 forint értékben),
- Erdőhasználati és gátgereg szerkezeti gyűjtemény (11 leltári tétel 1 107,25 forint értékben),
- Erdészeti iparműtani gyűjtemény (11 leltári tétel 1 010,50 forint értékben),
- Fegyvertani és vadászattani gyűjtemény (479 leltári tétel 1 804,02 forint értékben),
- Halászattani gyűjtemény (83 leltári tétel 279,14 forint értékben).¹⁰⁰⁸

A leltári nyilvántartások adatai alapján mintegy 2 679 tételes gyűjtemény (6 456,93 forint értékben) állt az oktatás szolgálatában. A gyűjtemények 1885 óta – különösen erdőhasználat-iparműtani vonatkozásokban – olyan mértékben gyarapodtak, hogy bármely külföldi erdészeti intézet gyűjteményeivel nem csak versenyezhettek, de minőségük és szakszerű összeállításuk felül is múlta azokat. Ez a páratlan gyűjtemény Európa egyik – ha nem a – legnívósabb bemutató anyagává fejlődött. A fentiek mellett az akadémia oktatóinak és hallgatóinak rendelkezésére állt a közel 20 000 kötetes (idővel az akadémiai központi épületben, a Fritz-házban elhelyezett) szakkönyvtár, melyben az erdészeti szakirodalom a nevezetesebb folyóiratokkal együtt megtalálható volt.

Az Erdészeti Palota folyosóján elhelyezett gyűjteményi anyag
(SOE Erdészeti Múzeum archívuma)

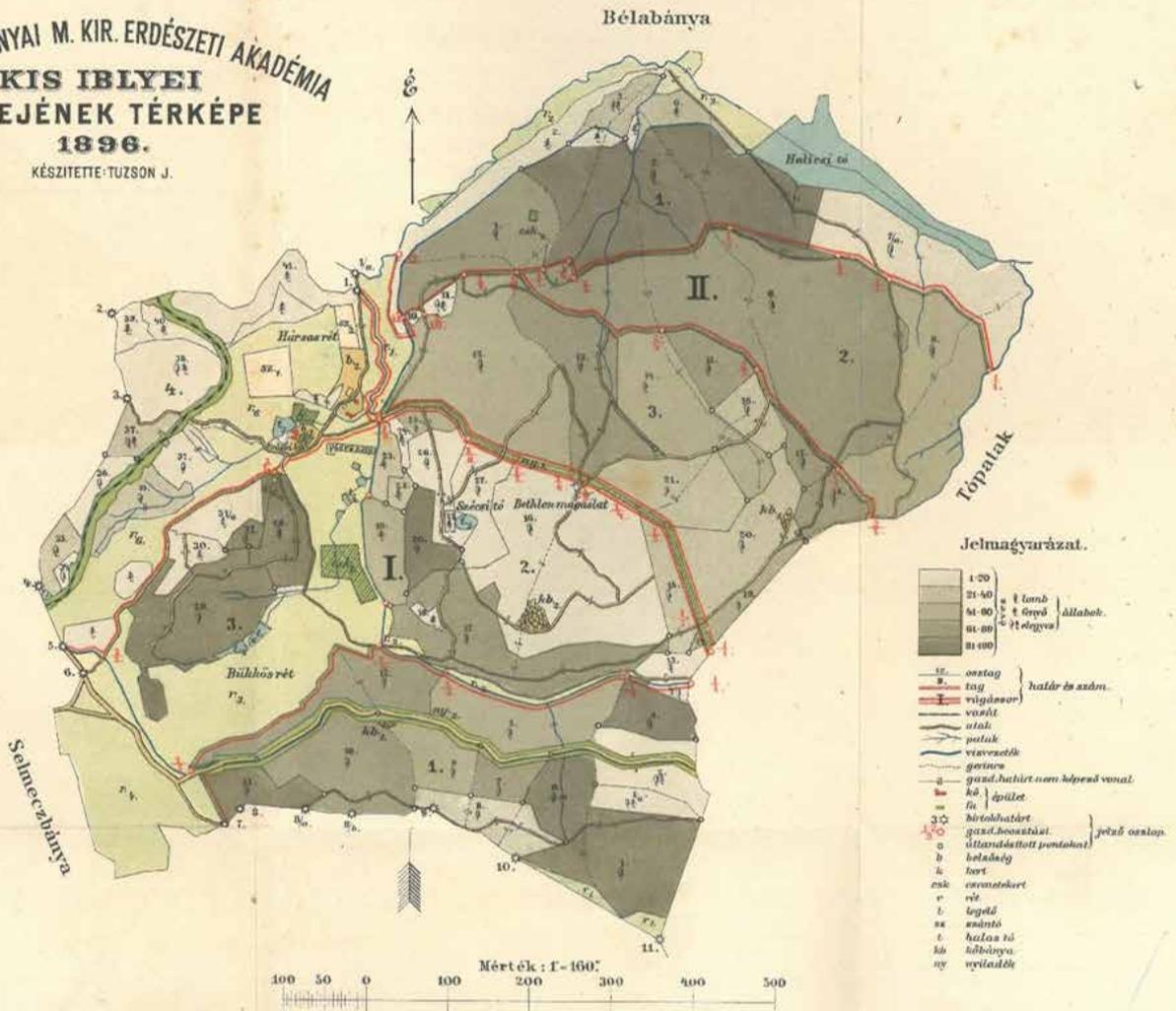

*Részlet az Erdészeti Palota gyűjteményéből
(SOE Erdészeti Múzeum archívuma)*

Az akadémiai tanterület: a kisiblyei gazdaság

1867-ben a Selmeczbányai Erdőhivatal kezelése alól kivették a kisiblyei területet és a M. Kir. Bányászati és Erdészeti Akadémia rendelkezésére bocsátották oly célból, hogy a birtokhoz tartozó erdők és rétek az elméleti ismeretek kiegészítésére alkalmas gyakorlati oktatás színteréül szolgáljanak. Kisiblye (Giesshübl) területe, mint önálló majorság, korábban a templárius szerzetesek birtokát képezte, később pedig a szászkői Dóczyak és Lippayak kezén volt, ezt követően pedig ismét egyházi tulajdonba került, a jezsuiták gazdálkodtak rajta. A rend birtoka a XVIII. században állami tulajdon lett. A szklenófürdői 2 500 holdas erdőterület helyett e területet javasolta 1835 októberében Rudolf Feistmantel a gyakorlati oktatás számára tanerdő és botanikus kert létesítése céljából. A szóban forgó birtokot még abban az évben átengedték a tanintézet számára, s mint ilyen a m. kir. erdőkincstár birtokát képezte, így annak kezelésébe az akadémia csak csekély mértékben avatkozott be, az erdészeti feladatokat a selmeci m. k. erdőhivatal végezte. A terület a Selmec- és Bélabánya szabad királyi városok határában elterülő „Polyaczka” nevű rét és Hont megye korponai járásához tartozó Tópatak község határában fekszik. A kisiblyei birtokon 392,13 kh erdő, 4,62 kh területen ház és csemetekert, 2,93 kh területen szántóföld, 76,84 kh-on pedig rét terült el, összes területe a természetlen részekkel együtt 497,97 kh volt. Wagner Károly kezdeményezésére a Pénzügyminisztérium jóváhagyta az akadémia azon igényét, hogy a Giesshübl-i Praedium az erdőőri lakkal és az erdőrrel együtt az akadémiahoz tartozzék, s így az erdőbirtok jövedelmei is az akadémiaét illették, valamint a halászati és vadászati jogot is az intézmény gyakorolta.¹⁰⁰⁹

A SELMECZBÁNYAI M. KIR. ERDÉSZETI AKADEMIA
KIS IBLYEI
ERDEJÉNEK TÉRKÉPE
1896.
 KÉSZÍTETTE-TUZSON J.

A kisiblyei tanterület térképe (SOE KKL)

A tanulmányi erdőterület

Az akadémia Erdészeti Tanintézete számára átadott különleges rendeltetésű erdőbirtok (392,13 kh) 450 és 670 m tengerszint feletti magasságban terült el Tópatlak község határában. Az erdőbirtok határait árkokkal, határdombokkal és határkövekkel állandósították. Jellemzően középhegységi viszonyok uralkodtak a területen, így éghajlata hűvös, évi középhőmérséklete 7,4 °C, a kezei fagyoknak gyakran kitett terület, évi csapadékmennyisége átlagosan 850 mm. A terület alapkőzete andezit, az ezen képződött savanyú erdőtalajokon jellemzően bükk, kisebb hányadában kocsánytalan tölgy és gyertyán elegyes állományai, valamint ezek mellett erdei-, luc-, jegenye- és vörösfenyő volt megtalálható. Továbbá kísérleteztek exóta tűlevelű fajok (duglász- és simafenyő) telepítésével is.

Az erdőterület az oktatás elméleti vonatkozásainak biztosított gyakorlati színteret, így az itt található erdőterület kezelése kapcsán az azt vezető szaktanárok nagyobb szabadságot kaptak az üzemtervben megfogalmazottakhoz képest.

Az erdőbirtokon az erdei legeltetést és a makkoltatást az erdő felújulásának biztosítása érdekében nem engedték, a mellékhaszonvételek sorában a kőfejtést kell megemlítenünk, amire a területen lehetőség volt, továbbá a rétek kaszálása és a téglavetés biztosított némi többletjövedelmet. Az évi fatermést jellemzően kisebb kereskedők vásárolták meg az akadémiától. A századforduló előtt Vadas Jenő nemcsak, hogy kielégítőnek, hanem mindinkább jövedelmezőnek ítélte meg a tanterület erdőbirtokán folytatott gazdálkodást, amelyet ekkor az erdőrendezéstan tanára, azaz Fekete Lajos vezetett. Az erdővédelemmel és az erdőőrzéssel kapcsolatos teendőket a főerdőőr látta el.¹⁰¹⁰

Két nevezetes pontja is van a kisiblyei tanterületnek. Az egyik a Bethlen-magaslat (korábban Stálovo), ahonnét az új akadémiai épület avatására érkező gróf Bethlen András földművelésügyi miniszter 1892. június 27-én megtekintette a tanterületet. A másik fontos helyszín, pedig a Wagner-emplék, amely a Bethlen-magaslat – s így a tanerdő – legmagasabb (670 m) pontján emeltetett 1900-ban a magyar erdészeti tannyelv 1859. évi megpendítésének örök emléket állítva.¹⁰¹¹

Az erdőgazdálkodás csemeteigényének kielégítésére, valamint a gyakorlati oktatás céljára Illés Nándor 1872-ben 2 kh területen csemetekertet hozott létre. A csemetekert a kisiblyei völgyben a Kohaus mellett terült el, és három ketrészből (A, B és C) tevődött össze. Két ketrész (A és B) az erdészeti kísérletet, a tudományos munkát szolgálta 8–8 parcellára osztva, míg a harmadik (C) – távolabbi, a főerdőóri lak mellett fekvő ketrész – a tanterületi erdőfelújítás csemeteigényét volt hivatott kielégíteni.¹⁰¹²

A kisiblyei csemetekert és a hozzá tartozó kezelőház épülete (SOE KKL)

A tógazdaság és a tanulmányi vadászterület

*„A lövészet, vadászat, halászat, tenyésztés és mezőgazdaság gyakorlati elsajátítását tetemesen megkönnyítik a birtok területén berendezett czéllövőház, a felállított vadetető, sonyalók, fogóeszközök, vastőrök stb., a berendezett halastavak, a jelentékeny nagyságú csemetekertek, a részben alagcsövezett rétek.”*¹⁰¹³ A kisiblyei erdőbirtokon nem előzmények nélkül kezdődött meg a tógazdasági munka, hiszen már a templáriusok is foglalkoztak haltenyésztéssel. A Garam vidékén, több település határában (pl. Zsarnóca, Geletnek, Szentkereszt) bukkantak az egykori tógazdasági tevékenység régészeti nyomaira. 1883-ban a földművelésügyért felelős minisztérium elrendelte, hogy az akadémián a Mezőgazdasági enciklopédia című tárgy keretén belül haltenyésztést is oktassanak, aminek előadója Szécsi Zsigmond volt. A gyakorlatokhoz halastavakra volt szükség, amelyek kialakításához még az 1883-as évben hozzáfogtak. Ismerték a korábbi – még a szerzetesek által üzemeltetett – tavak helyét, az első két tó ezek helyén létesült, vizét pedig a Tópataki-völgy patakja biztosította. A következő hét évben még hét tavat alakítottak ki, így a tógazdaság összes területe 9 020 m² volt. A legnagyobb tó – a Szécsi-tó – 1889-ben létesült 2 000 m² vízfelülettel.

E tavakban a ponty mellett pisztráng, csuka és compó tenyésztéssel is foglalkoztak. Évente mintegy 60–100 kg halat halásztak le a váltógazdaság elvén üzemeltetett tavakból, amelyeket a négyévente történő lecsapolásokat követően mezőgazdasági művelés alá vonva pihentettek. A tógazdaság működése nem volt gazdaságos, de nem is ez volt a cél, hanem az oktatás számára a gyakorlati háttér megteremtése, aminek viszont a kisiblyei tógazdaság tökéletesen megfelelt.¹⁰¹⁴

A tógazdaság egyik tagja: a Szécsi-tó
(SOE KKL)

A kisiblyei lövőház és az 1880-as „főlövészeti”
eredményei (SOE KKL)

Az akadémia kezelésébe átadott területen nagy gondot fordítottak a vadgazdálkodásra. A vadászattal kapcsolatos gyakorlatokat a tanév kezdetétől december 20-ig jellemzően a kisiblyei erdőbirtokon tartották. Az oktatók és hallgatók az akadémia fegyvergyűjteményéből kölcsönözött vagy saját puskáikkal vadászhattak a tanterületen, amely vadban nem igazán bővelkedett. A Vadas Jenő által összeállított, 1887 és 1895 között elejtett vadfajok jegyzékéből tudjuk, hogy a teríték valóban nagyon szegényes volt. Ebben a nyolc évben mindösszesen 14 vaddisznót, 39 őzet, 288 nyulat, 27 császármadarat, 11 foglyot, 21 fürjket, 35 erdei szalonkát, 3 vadgalambot, 108 rókát, 1 vadmacskát, 2 borzot, 2–2 nyestet és nyusztot, 3 mókust, 21 egyéb szárnyast, 1 ölyvet, 5 baglyot, 14 kóbor ebet és 1 kóbor macskát hoztak terítékre.

A fentiekből jól kitűnik, hogy nagyvad elejtésére kevésbé volt lehetőség, leginkább szárnyasvad és mezei nyúl kerülhetett az erdőakadémikusok aggatékára. 1899-ben ugyan voltak próbálkozások a gímszarvas megtelepítésére egy alig három kh területű vadaskertben, de e telepítés nem igazán járult hozzá a Selmeci-érchegység szarvasállományának megerősödéséhez, bár a kert állománya szaporodott, tehát a telepítés sikeres volt. A céllövészet gyakorlására is lehetőséget kínált a kisiblyei pagony. Hetente két alkalommal (hétfőn és szombaton) tartottak lövészeti gyakorlatot az itt kialakított lövőházban. A golyós lövészeti százötven lépésre kihelyezett álló tárcsára történő céllövészettel, míg a sörétes lövészeti ún. üveggyömbblövő-pályán lehetett gyakorolni. Természetesen a lövészversenyeknek

is a lövőház adott otthont, amelyek sorából az ún. „Király díj” címen kitűzött verseny volt a legrangosabb – az ún. Főlövészeti –, amelyet a tanév végén rendeztek. A legjobb lövő kapta e díjat, míg a legyengébben teljesítő „jutalma” hagymakoszorú volt.

Az 1895-ös esztendőben megrendezett akadémiai pisztolylövészeti ünnepségen Fekete Lajos, mint az akadémia aligazgatója, a következő ünnepi beszéddel köszöntötte a lövészeti majális Kisiblyén megjelent vendégeit:

BESZÉD KISIBLYÉN AZ AKAD.[ÉMIAI] PISZTOLYLÖV.[ÉSZETI] KÖR ZÁRÓÜNNEPÉLYÉN

Meg.[???] F.[???] T.[isztelt] u[raim]!

(A házigazda helyettesítése)

Mindenek előtt szeretett főlövész mesterünknek, Kollér barátunknak a feletti fájdalmát kell tolmácsolnom, hogy a mai napon ötlet megillető házi gazdai tisztét betegsége miatt személyesen nem teljesítheti. Ezen mindnyájunkat fájdalmasan érintő körülmény folytán rám ruházta a házigazda teendőit, mely megbízásnál fogva egy kedves kötelességemnek akarok eleget tenni jelen felszólalásommal.

(Kedves kötelesség!)

Mélyen T.[isztelt] uraim! Kedves nekem ez a kötelesség, mert nem kényszerít arra, hogy nem mindig őszinte felköszöntők túlzataihoz folyamodjam, hanem megengedi, hogy őszinte érzelmeim, igen meggyőződésem hamisítatlan, tiszta forrásából merítsem szavaimat.

(Szebb könnyen lehet egy felköszöntő, de őszintébb nem!)

Szebb könnyen lehet egy felköszöntő, mint az én egyszerű felszólalásom, de őszintébb nem, mely oly férfiert vagyok szerencsére poharat emelni, aki rövid idő alatt kivívta Selmec–Bélabánya egyesült szabad kir. város összes polgárainak tiszteletét és szeretetét, akit mindnyájan szívesen választunk mesterünknek, tanítónknak, vezérünknek.

(Tiszteljük, szeretjük és követjük őt!)

Tiszteljük őt, mint törvényhatóságunknak első politikai tisztviselőjét, ki finom politikai érzéke, erélye és tapintata által kitűnő buzgó, hazafias és odaadó tisztikar élén a város kitűnő igazgatását biztosítja; – szeretjük őt, mert kedves modora, tettei és szavai minden alkalommal csak az igaz emberbaráti szeretet és hazafiság összhangját keltik szíveinkben; – mesterünk, tanítónk ő a felvilágosodott humanizmus által áthatott hazafiságban; – követjük őt mint a kötelességérzettel ösztönzött buzgó tisztviselő mintaképét.

(Boldog az a törvényhatóság!)

Boldog az a törvényhatóság, a melynek élére ily kiváló vezért állított a jó sors.

(Éljen!)

Mert mindnyájunk legforróbb óhaját fejezem ki azon kívánságom által, hogy a mindenható Rudnay Béla főispánunkat kedves családjával egyetemben hozzánk nemzetünk és törvényhatóságunk javára, és mindnyájunknak örömére az emberi kor legvégső határáig éltesse. – Éljen szeretett főispánunk!

Tartottam 1895. aug. 1. Kisiblyén az akad.[émiai] pisztolylöv.[észeti] kör záró ünnepélyén.

Fekete

Menni vagy maradni? – a „Selmec-kérdés”

Kétségtelen, hogy a selmeci akadémia/főiskola reformja és helyszínének kérdése fennállásának utolsó 30–40 évében az egyik legérdekesebb, de legvitatottabb problémakör, amely a szakirodalomba aztán Selmec-kérdés néven vonult be. Ennek részletezése¹⁰¹⁵ nélkül csak azokat a történeteket emeljük ki, amelyek Fekete Lajoshoz köthetők.

Az Országos Erdészeti Egyesület 1875. évi, Pilismaróton rendezett közgyűlésén a tárgyalt szakkérdések egyike az volt, hogy *„Tekintettel a gyakorlati erdőgazdaság szolgálati igényeire, czélszerűnek ismerhető-e a selmeczi m. k. erdőakadémián jelenleg fennálló úgynevezett szabad tanrendszer és mennyiben lehet, kívánatos az, hogy az erdőakadémia a budapesti m. k. tudomány-egyetemmel egyesíttessék?”* E kérdés Bedő Albert egyleti titkárnak a téma szükségességét indokoló bevezetése után igen élénk eszmecserét keltett, melyben behatóbban részt vett Hoffmann Sándor közoktatási miniszteri titkár, Sóltz Gyula erdőtanácsos és akadémiai tanár, Fekete Lajos és Nikel Zsigmond erdőakadémiai tanárok, Eleőd Józsa és Bedő Albert, továbbá írásbeli értekezéseket küldött be Illés Nándor erdőmester és Székely Mihály magyaróvári erdészeti tanár. Az Erdészeti Lapok azonban a selmeci oktatók véleményének közlésétől tartózkodott, csupán a *„rendelkezésre álló térhez képest”* Hoffmann Sándor, Illés Nándor és Székely Mihály véleményét adta közre.¹⁰¹⁶

Az Országos Erdészeti Egyesület 1884. évi, Pécsen rendezett közgyűlésén Fekete Lajos m. kir. erdőtanácsosnak még a máramarosi közgyűlésen elfogadott indítványa alapján felvették a következő megtárgyalandó szakkérdést: *„Megfelel-e a selmeczi m. kir. erdőakadémia mostani szervezete a magyar erdészet jelenlegi igényeinek? S ha nem, minő átalakuláson kellene ennek keresztül mennie, hogy feladatát az erdőgazdaság és a szaktudomány követelményeinek megfelelő eredménnyel teljesítse?”*¹⁰¹⁷ A tárgy előadója, Fekete Lajos, mondandóját¹⁰¹⁸ történelmi bevezetéssel kezdte, s kiemelte, hogy az akadémia magyarosítása idején, 1867–68-ban az erdészek nem álltak ki kellő mértékben érdekeiket képviselve. Wagner Károlyt *„mérhetetlen szerénysége”* megakadályozta abban, hogy a mostoha körülmények között működő erdészek megfelelő helyiségekhez, esetleg új épülethez jussanak. Fekete Lajos szerint ezt az igényt akkor bizonyára nem utasították volna el. Ugyanis az a sajátos helyzet állt elő, hogy az 1879. évi erdőtörvény után számolni kell a megnövekedett hallgatói létszámmal, amelyhez sem a tanerők, sem a rendelkezésre álló helyiségek nem elegendők. Fekete Lajos előadásának végső kicsengése az akadémia megreformálása, eszközeinek, épületeinek bővítése, a tanárok és tanszékek számának szaporítása, továbbá a képzési idő háromról négy évre történő felemelése, valamint a két *„szakiskola”* (erdészeti és erdőmérnöki) összevonása, illetve a természettudományi (biológiai) jellegű tantárgyak óraszámának növelése volt. Javaslati közt szerepelt az is, hogy a bányászokkal együtt hallgatott közös tárgyakat lehetőség szerint különítsék el. Így látta lehetőségét annak, hogy csak a szükséges ismereteket hallgassák a diákok, illetve így teremthetne meg az egynapos gyakorlatok tartásának lehetősége. Megemlítené mindenképpen, hogy a szervezeti kérdéseket vizsgált nem bolygatta. Előadását az alábbi szavakkal fejezte be: *„a selmeczi erdőakadémiának minden tekintetben lényeges átalakításra van szüksége. Igaz, hogy ezen átalakítások nagy befektetéseket igényelnek és azon túl is tetemesen fogják emelni az évi költségvetést, de tekintve hallgatóink nagy számát, a hazai erdészetnek újabban nyert nagy lendületét és fontosságát, az átalakítással tovább már késlekedniünk nem szabad, ha szakunk érdekeit szívünkön hordozzuk.”*

Az ülést vezető elnök a fenti szakkérdést – annak bonyolultsága és kényes volta miatt – nem bocsátotta vitára, viszont összefoglalójában leszögezte, hogy: *„Egy oly tantervnek s egyszersmind végleges tanszervezetnek a megállapítása, a minőről itt szó van, oly részletes munkát és oly sok oldalú megfontolást igényel, hogy ezen feladat megoldásába egy közgyűlés nem bocsátkozhatik. A mi azonban a selmeczi felsőbb erdészeti tanintézet reformálásának szükségességét általánosságban illeti, ez ellen, azt hiszem, azon alapos indoklás után, melylyel a t. előadó úr nézeteit támogatta, senkinek sincs kifogása, s ennél fogva mindnyájan elfogadhatjuk azon indítványát, hogy az igazgató választmány bizassék meg azzal, miszerint lehetőségig tegye meg a lépéseket arra nézve, hogy ezen intézet minél előbb az erdészet mai színvonalára emeltesse s nevezetesen a kormánytól hasson közre az iránt, hogy ezen ügy részéről bokros teendői közepette is előkészíttessék és megfelelő módon megoldassék.”*¹⁰¹⁹

Kétségtelen, hogy az erdészeti felsőoktatás megreformálására tett javaslat bátor lépés volt Fekete Lajos részéről, s azt is tudhatta, hogy az abban foglaltak nem fognak maradéktalanul megvalósulni. Mindenesetre Farbaky István, az akadémia igazgatója, 1885-ben jelentette a földművelésügyi minisztériumnak, hogy az erdészeti oktatás körülményeinek javítása, a tantermek és gyűjtemények megfelelő elhelyezése csak úgy oldható meg, ha a kor igényeinek megfelelő új épületet emelnek, és 1888. május 14-én sor is kerülhetett az ünnepélyes alapkövetételre...

Fekete Lajosnak még egy lényeges szerepe volt az akadémiai oktatás megreformálása, illetve az ezzel kapcsolatos székhely-kérdés ügyében. A millenniumi erdészeti nagygyűlés tárgysorozatáról a rendező Országos Erdészeti Egyesület még 1895-ben döntött. A megvitatandó három téma közé felvették „a felsőbb erdészeti tanügy szervezetének kérdését”, amelyet Horváth Sándor adott elő 1896. augusztus 31-én.¹⁰²⁰ Az előadás után határozati javaslattal is élt, ami történelmi jelentőségű kijelentéseket tartalmazott: „A magyar nemzet évezredes ünnepélye alkalmából Budapestre összehívott országos erdészeti gyűlés, tekintettel arra, hogy az erdészetnek jelenlegi egyetlen felsőbb tanintézete, a selmeczi erdészeti akadémia nem önálló intézet, melynek minden szellemi munkása kizárólag az erdészeti érdekeknek szentelhetné idejét, hanem csak egy közös intézetnek a kiegészítő része, melyben az erdészeti szakoktatás az igazgatás közössége, a tanári testület nagy részének közössége, és az előadások közössége által a bányászati szakoktatással szervesen egybe van kapcsolva; s tekintettel továbbá arra, hogy az erdészeti akadémia jelenlegi székhelye, Selmeczbánya városa sem elégítheti ki azokat az igényeket, melyeket az erdészet egyetlen felsőbb tanintézetének székhelyétől okvetlenül megkívánni kell; kijelenti, hogy a selmeczi erdészeti akadémiát jelenlegi szervezete mellett és jelenlegi székhelyén nem tartja alkalmasnak arra, hogy a tanítás, az erdészeti tudományok fejlesztése és az erdészeti irodalom művelése terén ezentúl ráváró feladatoknak sikeresen megfelelhessen s ennél fogva szükségesnek tartja, hogy az erdészeti szakoktatás a bányászati szakoktatástól teljesen elválasztassék és az erdészeti szakoktatás részére a fővárosban egy egyetemi színvonalon álló, minden szükséges segédeszközzel kellően felszerelt önálló erdészeti főiskola létesíttessék.”¹⁰²¹ Az előadás utáni vitában a selmeci erdészprofesszorok (Fekete Lajos és Vadas Jenő), továbbá a korábban az akadémián oktató Illés Nándor Horváth Sándort egyértelműen támogatták. Titok fedí, hogy az egyesületi titkárként tevékenykedő Horváth Sándort ki bízta fel ezen szakkérdés programba vételére, illetve ki látta el azokkal a nélkülözhetetlen adatokkal, amelyekből az általános tetszést kiváltó előadását felépítette. Az előzmények ismeretében Fekete Lajost és/vagy Vadas Jenőt gyaníthatjuk kezdeményezőnek, illetve a megbízható adatok és információk szolgáltatásáért.

Fekete Lajos hozzászólása az alábbi volt:

MÉLTÓSÁGOS ELNÖK UR, MÉLYEN T. ORSZ. GYŰLÉS!

Horváth előadó t. barátom az akadémiának, illetőleg a magasabb erdészeti szakoktatásnak egy eszményképét állította elénk és ezen eszménykép megrajzolása előtt egy háttérrel is festett számára, előadván az akadémia történetét egészen napjainkig. Én most ahoz kívánok néhány szót szólni, a mit ő ebből a történetből kihagyott. (Halljuk!)

Talán nincs is tudomása t. barátomnak arról, hogy az erdészetnek 1872-ben volt rendkívüli tanárai, a kiket akkor nem szólítottak föl véleményadásra a szervezet dolgában, a nevezett év júniusa elején egy emlékiratot nyújtottak be, mely azonban figyelmen kívül hagyatott. Már a memorandum is olyan javaslatokat tartalmazott, a melyek határozottan alkalmasak lettek volna a tanári személyzet száma tekintetében fennforogó és ma is még létező hiányt részben megszüntetni. Még később, az egyesületnek Pécsen 1884-ben tartott

közgyűlésén szintén történt valami. Akkor ugyanis egy általam kifejtett teljes terv alapján kimondatott, hogy az erdészeti egyesület hasson az akadémia fejlesztésére a maga hatáskörében és erejét felhasználva, és – meg kell adni, hogy az akkor hangoztatott kívánalmak egy része teljesezésbe is ment.

Igaz, hogy csak kisebb része, ezek közt épp az előttem szóló Farbaký I[stván] országgyűlési képviselő úrnak igazgatósága alatt egy szép akadémiai épület emelése, a mely mindenestre a legégetőbb hiányon segített.

Az ügy tehát nem áll úgy ma már, mint 1867-ben.

A tanterv is fejlődött, ámbar csak toldozás-foldozás útján, nem úgy mint kívántuk, mert nem tudtuk megszerezni azt az anyagi erőt, a melyet ma is óhajtandónak látunk. De én azt gondolom, hogy miután az eszménykép, melyet az előadó úr festett, nagyon távol van tőlünk, jó lenne addig is azokat az előkészítő lépéseket megtenni az akadémiaán, melyek annak jelen elhelyezése mellett megtehetőek. Mert föltéve, – nem tudom, sokat mondok-e vagy keveset – hogy pl. 10 évig nem valósul meg, nem lenne jó addig a mai helyzetben hagyni az akadémiaát, hanem talán ki lehetne mondani az egyesület óhajtásaképp, hogy addig is, míg az valósítható, pótoltaassanak fokozatosan azok a hiányok, a melyek pótlása által ez a terv közelebb jönne valósításához. (Helyeslés.)

A mi azt illeti, hogy az akadémia ide a fővárosba helyezzessék át, erre nézve ki kell jelentenem, hogy véleményem szerint, – legalább ha az erdészeti akadémiaát végzett emberek javadalmaása a mostani marad, – nincs sok kilátás arra, hogy a szülők meghozzák azokat a nagyobb áldozatokat, melyekkel az itteni iskoláztaás jár, hanem azt hiszem, jövedelmezőbb pályára fogják adni fiaikat. (Helyeslés.)

Forrás: Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 9–10. füzet 815–817. o.

Fekete Lajos beszéde böles hozzáállásról ad tanúbizonyáságot, az elhamarkodott döntés helyett a megfontolt lépéseket tartja célszerűnek, továbbá a hirtelen változtatások helyett a fokozatosságot vallja célravezetőbbnek. Viszont a székhelyváltás ellen – mint tette azt a nagygyűlésen Farbaký István akadémiai igazgató vagy Szitnyai József polgármester – nem emelt szót, de azt nem is hangoztatta. A millenniumi erdészkongresszus aztán Horváth Sándor fent idézett határozati javaslatát változtatás nélkül elfogadta.

A „maradni vagy menni” kérdés többször napirendre került bányász, kohász és erdész körökben, de a városi életben is. Ez aztán odáig vezetete a főiskola tanári karát, a bányászokat, kohászokat és erdészeket egyaránt, hogy 1905. június 2-án és 5-én rendkívüli ülésen tárgyalták meg a főiskola székhelyének a kérdését, ahol memorandumukban egységesen foglaltak állást a Selmecről való távozás mellett. Ezen határozat ellen az erdészek közül csak Fekete Lajos szavazott.¹⁰²² Az Erdészeti Lapok tudósítása után az ellenvéleményt nyilvánító nyilatkozat megjelentetését kérte, amely az alábbi módon látott napvilágot:

NYILATKOZAT

Az Erdészeti Lapok jelen évi X. füzetében, „Felső erdészeti szakoktatásunk kérdései” cím alatt egy cikk jelent meg, melynek egyik mondata a 879. lapon így kezdődik: „A tanári kar memoranduma, mely mellett az erdészeti tanári kar Fekete Lajos kivételével egyhangúlag foglalt állást” stb. Minthogy ebből a néhány szóból az én állásfoglalásom a memorandummal szemben nem derül ki: részint a kollégáim iránt érzett tisztelet, részint pedig szaktársaim rólam való vélekedésének nagybecsülése indít arra, hogy egész teljességében közöljem e Lapokban azt a rövid felvilágosítást, melyet álláspontom tisztázása végett a „Selmeczbányai Híradó”, ez évi 39. számában közre adtam, s a mely itt következik: A főiskola áthelyezésének kérdéséhez. A „Selmeczbányai Híradó”, ez évi 37. számában közölte egy részét Selmeczbánya „Válasziratának” a főiskolai tanári kar emlékiratára. Hosszas távollétem után csak most került kezembe a válaszirat. Nem érzem magamat sem indíttatva, sem feljogosítva a válaszirathoz tüzetesen hozzászólni; de minthogy rólam, nevem említésével az van állítva, hogy én az áthelyezés ellen foglaltam volna állást, ennek helyreigazítását annyival is inkább szükségesnek tartom, mert álláspontom felől utazásom közben sok szaktársam intézett hozzám kérdést. Erre nézve tehát ki kell jelentenem, hogy én az áthelyezés kérdésében nem nyilatkoztam, hanem a főiskolai tanács elé terjesztett emlékiratot a részletes tárgyalás alapjául azon okból nem fogadtam el, mert meggyőződésem szerint a főiskola áthelyezésének kérdése, a bányászati és erdészeti felsőbb szakoktatás egymástól való elválasztásának kérdése nélkül nem oldható meg. Először tehát a felett kellene döntenem, vajjon a felsőbb szakoktatásnál elválasztassanak-e a bányászati szakok az erdészeti szaktól. Ha e felett a döntés megtörténne itt és fent, csak akkor lehet megvitatni a Selmeczbányán maradás vagy máshová való áthelyezés kérdését. Mert a felső szakoktatás helyére nézve más igényei vannak a közös főiskolának, mások a bányászatnak és hozzá kapcsolt ágazatoknak s végre más igényei vannak e tekintetben az erdészetnek. A fölött ugyanis nem kételkedem, hogy az áthelyezés a főiskola szétválását is maga után vonná. De ebben az esetben a főiskola szétváló részeinek elhelyezését nem lehet együttesen tárgyalni. Először tehát a szétválás kérdését kell eldönteni. Ami különösen az erdészeti felső szakoktatás kérdését illeti, ezt már az Országos Erdészeti Egyesület is többször vette tárgyalás alá. Ebbeli nézeteimet volt alkalmam kifejezni az Orsz. Erd. Egyesület Pécsen tartott közgyűlésén 1884-ben (I. Erd. Lapok, 1884. évf. 969. és k. lapokon) valamint a Budapestben 1896-ban tartott közgyűlésén is (I. Erd. Lapok, 1896. évf. 815. és k. lapok). Mielőtt a szétválasztás kérdése fel nem vették és el nem döntenek, addig az áthelyezés kérdésével foglalkozni nézetem szerint idő előtti. Selmeczbánya, 1905. szept. 21. Fekete Lajos. Hogy én az erdészeti szempontjából elsőnek tekintem a különválasztás kérdését, e mellett szól az Országos Erdészeti Egyesület 1896. évi közgyűlésének tárgyalása, a mely a szétválasztás kérdését mindig a székhely kérdése elébe tette és a két kérdést együttesen tárgyalta. Továbbá találkozik ebbeli felfogásom az Orsz. Magy. Bányászati és Kohászati Egyesület borsod-gömöri osztályának határozati javaslatával is, mely a többek közt ezt mondja: „Első sorban tehát válaszszzák a főiskolát ketté” stb. Épígy vélekedik Lázár Zoltán is a Bány. és Koh. Lapok szeptember 15-kén megjelent füzetének 375. lapján. Nem állok tehát egyedül avval a véleményemmel, hogy első sorban a különválasztás kérdésében kell döntenem, mert a székhely kérdése csak azután tárgyalható.

Selmeczbánya, 1905. október 24.

Fekete Lajos.

Forrás: Selmeczbányai Híradó 1905. 15. évf. 39. szám (szeptember 24.) 2. o. és Erdészeti Lapok 1905. 44. évf. 11. füzet 993–995. o.

A fent kellőképp megindokolt álláspont jogossága, azaz a székhely-kérdés csak a szétválasztás kérdésének tisztázása után tárgyalható, nem indokol különösebb bizonygatást. Tény, hogy Selmecet nem hagyták el – de talán helyesebb, ha úgy fogalmazzunk, hogy nem tudták elhagyni – mindaddig, amíg a háború fenyegetése ezt nem tette szükségessé. Ebben az egyéni érdekek mellett¹⁰²³ a városhoz való ragaszkodás, az érzelmi vonatkozások is minden kétséget kizáróan nagy szerepet játszottak. A fenti polémiát végül a történelem vihara döntötte el 1918–1919-ben, amikor is végleg el kellett hagyni a főiskolának otthont adó ősi bánya- és diákvárost.

EGY MAGYARORSZÁG SZÁMÁRA FELÁLLÍTANDÓ ERDÉSZAKADÉMIA TERVÉNEK ALAPVONALAI

Fekete Lajos hátra maradt iratai között ismert egy olyan kéziratot dokumentum, amely sok talányra, fejtegetésre ad okot. Az iratköteg külső gyűjtőlapján 417/1877. iktatószámmal és Budapest 1877. évi május hó 28-i keltezéssel az alábbiakat olvashatjuk: „*Kiadatik: Fekete Lajos tagtárs úrnak tudomás és esetleg a nentaláni észrevételeinek megtétele végett azon kéréssel, hogy ezen iratot f. évi június hó 6-ig hozzánk vissza juttatni szíveskedjék. Az Orsz. Erdészeti Egyesület nevében Bedő Albert egyl.[eti] titkár.*” A borítólapon belül 20 hosszában kettéhajtott, ahhoz képest más minőségű lapot találunk Fekete Lajos aláírásával és S. 77. 6/5. keltezéssel. A dátum sajátos írásmódú, de több más, a kezei közül kikerült irattal összehasonlítva megállapítható, hogy a kért visszajuttatási határidő előtti napot, azaz június 5-ét jelöli. Szokásos módon a kettéhajtott lap jobb oldalára írt a szerző, a bal oldalon pedig a javítások, kiegészítések kaptak helyet. Első ránézésre is megállapítható, hogy egy munkaanyagot tartunk kezünkben, az irat piszkozat állapotú, a tisztázatot vélhetően az egyesületi kérésnek megfelelően Fekete Lajos visszaküldte. Az kelt némi bizonytalanságot, hogy a külíven tett megfogalmazás arra utal, mintha más – nem Fekete Lajos – tollából származó írást küldtek volna meg neki tudomásulvétel és esetleges észrevételek megtétele céljából.

A Fekete Lajosnak tulajdonítható belív „*Egy Magyarország számára felállítandó Erdészakadémia tervének alapvonalai*” címet viseli, s nagyszabású elképzelést tartalmaz. 1877-et írunk, tíz évvel vagyunk a kiegyezés, az akadémián az erdészeti oktatás magyar nyelvűvé válása és Wagner Károlynak köszönhetően alapos átszervezése, s fél évtizeddel az 1872. évi tantervi reform után. Mégis miért döntött úgy Fekete Lajos, hogy előáll az Országos Erdészeti Egyesületnél egy erdészakadémia tervével? Tudjuk azt, hogy 1874 és 1877 között a budapesti József Műegyetemen erdészeti előadások tartását vezették be¹⁰²⁴, s ezeket Hoffmann Sándor miniszteri titkár tartotta. Ezen oktatás megszűnése után az egyesület szorgalmazta az erdészeti szakoktatás fejlesztését, az erdészeti tudományok szélesebb körben történő terjesztését. Ennek érdekében úgy gondolták, hogy a szakemberek képzését az erdőakadémián kívül is szélesebb körben kell végezni, amely feladatra a tudományegyetemeket tartották a legmegfelelőbbnek. A vallás- és közoktatási miniszternél azt szerették volna elérni, hogy a budapesti és kolozsvári tudományegyetemeken szervezzenek tanszéket az erdészeti tudományok előadására.¹⁰²⁵ Vélhetően részben ezek a körülmények készítették Fekete Lajost arra, hogy az addigi selmeci erdészeti oktatásnál magasabb színvonalat megcélzó képzési tervet állítson össze, amellyel közelíthet az erdészet felsőfokú szakoktatás a tudományegyetemek akkori szintjéhez.

Összeállításának bevezető részében röviden megindokolja az erdészakadémia létesítésének szükségességét: „E tanintézet fő célja szakembereket nevelni az erdészeti állami hatóságok számára, az állam, a törvényhatóságok, a községek, az egyházi testületek és egyházi személyek, az alapítványok, a hitbizományok és közbirtokosságok, valamint a magánbirtokosok erdeinek szakszerű kezelésére, ezen kívül az erdészeti tudományoknak a hazánkban tett észleletek és kísérletek alapján való kibővítése és terjesztése.” Ezek után a tantárgyak felsorolása következik csoportosítva, ahol az első csoportot a szaktárgyak alkotják. Itt először azokat találjuk, amelyek „az elérendő célhoz a legközelebb állnak”, majd azokat, „melyek előbbiekkal kapcsolatban vannak és azok megértésére szükségesek”. A főtárgyakat a melléktárgyak követik, ezeknek azokat nevezte, amelyek „az erdésznek mellékes foglalkozására vonatkoznak, vagy amelyeknek ismerete neki szükséges, anélkül, hogy akár szaktárgynak, akár alap- és segédtudománynak volna vehető”. 18 szaktárgyat (Erdőrendezés és hozamszámítás, Erdőbecslés, Erdőértékszámítás, Erdőhasználatlan, Erdőiparüzlettan (mechanikai és technikai), Erdőtenyésztéstan, Erdővédelem, Erdészeti statisztika, Az erdészet- és irodalmának története, Víz- és útépítészet, Középítészet, Gátak és gerebek szerkezete, Geodacsia, Irálytan, Számvitel, Talajtan, Erdészeti növénytan, Erdészeti gép- és műszertan), 11 alap- és segédtudományi tárgyat (Mennyiségtan, Vegytan (anorg., org., földművelési és technikai), Természtan, Meteorológia és klimatológia, Ábrázoló mértan, Szerkesztési és szabadkézi rajz, Ásványtan és földtan encyclopaediája, Általános növénytan, Állattan erdészek számára, Technikai eróműtan, Nemzetgazdaság- és pénzügytan) továbbá 3 melléktárgyat (Mezőgazdaság encyclopaediája, Vadászat és halászat, Magyar államjog, polgári jog és perrendtartás, büntetőtörvény és eljárás, úrbéri törvények) találunk lajtsromában. Ezek után a tantárgyak egy másfajta csoportosítása következik (I. Erdőrendezés, II. Igazgatás, III. Termelés: A. Termesztés, B. Használat) azzal az érdekességgel, hogy itt már 36 tantárgy került besorolásra. Új tantárgynak vette fel a Hivatalsszervezést, a Számvitel helyett már Könyvvitel megnevezés szerepel, s a legnagyobb változás az, hogy a Vegytant négy tantárgyra bontja (Anorganicus vegytan, Organicus vegytan, Földművelési vegytan és Technikai vegytan). Ez utóbbi tagolás merész elképzelésnek tűnhet, de Fekete Lajost ebben befolyásolhatta a bányászoknak-kohászoknak több tantárgy és magas óraszám keretében tartott kémiai oktatás is.

1876-ban az új tanrendszerről rendszabályt adtak ki, amelynek tantervével összevetve a Fekete Lajos-féle elképzelést az alábbi különbségeket találjuk: Az Általános növénytan és az Erdészeti növénytan tárgyak Növénytan első és második rész megnevezéssel szerepelnek, az Ásványtan és földtan encyclopaediája helyett Ásványtani enciklopédiát találunk, a Talajtan illetve a Meteorológia és klimatológia összevontan Talaj- és klímatan néven van, az Erdészeti statisztika és Az erdészet- és irodalmának története szintén összevonva található Erdészeti statisztika és erdészeti irodalom története néven, mint ahogy az Erdővédelem és a jogi tárgy egy része is Erdővédelem, erdészeti, vadászati és úrbéri törvények címmel. Az Erdészeti gép- és műszertan című tantárgy a ténylegesen oktatott tantervben Erdészeti iparműtanként fordul elő, s külön szerepel a Váltójog, amit Fekete Lajos a törvényekkel együtt egyetlen tantárgyban tárgyalt, illetve külön tárgynak vette az Erdőiparüzlettan és a Gátak és gerebek szerkezete című tantárgyat. Apróság, de megemlítsre érdemes, hogy a tantervben szereplő Vadászattan mellől már elmaradt a halászat. Azt a következtetést mindenesetre megengedhetjük magunknak, hogy a ténylegesen oktatott és a Fekete Lajos által elképzelt tantárgyak listájában lényeges különbség nincsen.

Az összeállítás további részében a tantárgyakat a hozzájuk tartozó óraszámokkal együtt tanszékekhez rendeli, de a tanszékeknek nem ad nevet. Hét rendes tanárt és egy rendkívüli tanárt tart szükségesnek foglalkoztatni e témakörök gondozásához, utóbbit a jogi és nemzetgazdasági tárgyak oktatására szánta. Az ő számítása szerint az órák száma összesen 124, azaz a hat szemeszterrel számolva hetente a hallgatókra 20–21 óra, a tanárookra 6–8 előadási óra jutna, a rajz és gyakorlati órák kimutatását szükségtelennek tartotta. Ugyanis elképzelése szerint a tanárok munkájának segítésére tanársegédek állnának rendelkezésre, akik az utóbbi tevékenységgel lennének megbízva. (Megjegyzendő, hogy az akkori, ténylegesen meglévő három tanszéken három tanár és három tanársegéd oktatott.)

A vázolt elképzelések alátámasztására közöl egy olyan táblázatot is, amelyben nyugat- és közép-európai erdészeti felsőoktatással foglalkozó intézményekkel tesz összevetést. Az általa korábban személyesen is tanulmányozott intézmények közül a bécsi Hochschule von Bodenkultur, a tharandti, a Neustadt-eberswalde, a müncheni erdőakadémia, valamint az addigra már megszüntetett mariabrunni és aschaffenburgi erdőakadémia jellemzőivel (beleértve az oktatott tantárgyakat és azok óraszámait is a tanerőszükséglettel és a leterhelésükkel együtt) hasonlítja össze az elképzelt selmeci erdőakadémiáját. Érthető módon ezzel az összehasonlítással szerette volna megerősíteni saját tervével kapcsolatos elképzeléseit.

A hallgatói létszám akkor tapasztalt öröndetes emelkedése folytán a tantermekkel való ellátottságra is kitér, bízva abban, hogy az erdészakadémisták száma 300 körülire fog emelkedni. Többek között szükségét látta három 120 főt befogadó előadónak (A–C), egy díszteremnek (D), mely az összes hallgatót befogadná, egy 150 fős rajzteremnek (E), egy 20 fős mikroszkópi teremnek (F), egy vegytani laboratóriumnak (G), melyben 40 hallgató gyakorolhatná a vegyelemzést, egy physicali laboratóriumnak és ezzel kapcsolatban egy meteorológiai észlelőhelynek (H). Ezen kívül kapnának a tanszékek is egy-egy termet (I–N), valamint a tanácskozásoknak (O), a könyveknek olvasóhelyiséggel (P), továbbá két szobából álló irodahelyiségnek (Q) javasolt elkülönítést. Természetesen a tanárok is külön szobákat igényelnek elképzelése szerint, s „a gyűjteményeket befogadó épületeknek oly nagyoknak kell lenniök, melyekben ne csak a gyűjteményi tárgyakat lehessen könnyen hozzáférhetőleg és megszemlélhetőleg elhelyezni, hanem hogy ott jó csoport hallgató úgy elférhessen, hogy nekik a tárgyak bemutatathatók legyenek”. Végül a házmesterre, tanszéki szolgálókra, laboránsokra is gondolt (R). Mindezek kimutatása szerint 4 290 m²-t igényelnek, amik egy háromemeletes épületben nyerhetnének méltó elhelyezést. Ezen kívül a botanikus kert és a „metaláni haltenyésztés” számára legalább egy 10 holdnyi terület szánt, melyen egy üvegháznak és egy szaporítósnak is helyet kell szorítani a kertész és a kertészszolga lakásaival együtt.

Ezen kívül kapnának a tanszékek is egy-egy termet (I–N), valamint a tanácskozásoknak (O), a könyveknek olvasóhelyiséggel (P), továbbá két szobából álló irodahelyiségnek (Q) javasolt elkülönítést. Természetesen a tanárok is külön szobákat igényelnek elképzelése szerint, s „a gyűjteményeket befogadó épületeknek oly nagyoknak kell lenniök, melyekben ne csak a gyűjteményi tárgyakat lehessen könnyen hozzáférhetőleg és megszemlélhetőleg elhelyezni, hanem hogy ott jó csoport hallgató úgy elférhessen, hogy nekik a tárgyak bemutatathatók legyenek”. Végül a házmesterre, tanszéki szolgálókra, laboránsokra is gondolt (R). Mindezek kimutatása szerint 4 290 m²-t igényelnek, amik egy háromemeletes épületben nyerhetnének méltó elhelyezést. Ezen kívül a botanikus kert és a „metaláni haltenyésztés” számára legalább egy 10 holdnyi terület szánt, melyen egy üvegháznak és egy szaporítósnak is helyet kell szorítani a kertész és a kertészszolga lakásaival együtt.

Fekete Lajos előterjesztésének piszkozati címlapja (SOE KKL)

Legvégül a szükséges személyi állományra találunk pontos kimutatást: hét tanár, hét segédtanár, szolgáló személyzet: egy házmester, egy laboráns a vegyműhelynél, egy szolgáló a vegyműhelyben, egy szolgáló a természetrajzi gyűjtemény ápolására, két szolgáló a többi gyűjtemények és tanteremek rendben tartására, egy kertész és egy kertiszolgáló.

Végül röviden kitér az eddigi felvételi követelmények megtartásának kérdésére is és nem ért egyet annak lazításával, amit többek között az Országos Erdészeti Egyesület elnöke is támogatott.

Mivel a tisztaíratot nem ismerjük, pontosan rekonstruálni sem tudjuk, hogy milyen volt Fekete Lajos véglegesített elképzelése. Azt sem tudjuk, hogy milyen mértékben foglalkoztak előterjesztésével, ugyanis a korabeli szaksajtó erről nem tájékoztatta a szakközönséget, egyéb irat ezzel kapcsolatban pedig nem maradt fent. Mindenesetre e pizszkozatból leszűrhetjük, hogy az ereje teljében lévő, 40. életévét taposó szerző, ha a tantervet lényegesen nem is akarta módosítani, az oktatás feltételeivel úgy a személyi állomány és a szervezeti forma, mint az infrastruktúra tekintetében kevésbé volt elégedett. Nézete szerint egy valós erdészakadémiai rangra való emelkedést, a külföldi példák segítségével, ezek lényeges változtatása után lehetett volna csak remélni. Nagy valószínűséggel ez az összeállítás is segítette őt az Országos Erdészeti Egyesület 1884. évi vándorgyűlésén elhangzott beszédének megtartásában,¹⁰²⁶ amelyben már nyilvánosan az akadémiai szintű erdészsképzés megreformálását szorgalmazta.

Selmec határain átívelő szaktevékenységek és annak elismerései

Aktív tagsági és szakmai tevékenységek az Országos Erdészeti Egyesületben

Pontos ismeretekkel nem rendelkezünk azzal kapcsolatban, hogy Fekete Lajos mikor és milyen körülmények között lépett be az Országos Erdészeti Egyesületbe. Az Egyesület első, az 1867. évről kiadott évkönyvében¹⁰²⁷ Fekete Lajos kir. erdész évdíjas tagként van feltüntetve, az 1868. évi évkönyvben¹⁰²⁸ „erdő-akad. segédtanár Selmecz” titullussal már rendes tagként szerepel.

Ezt követően a tagnyilvántartásokban hol évdíjas tagként, hol rendes tagként van feltüntetve és 5 forint éves tagdíjjal van nyilvántartva. Az alapító tagsághoz nem az egyesületi alapításkori belépés volt a feltétel, hanem bizonyos összeg befizetésével lehetett ezt a címet elérni. Fekete Lajos ezt a későbbiekben, 1877. november 20-án az alapítványi kötvények beszolgáltatása által az örökösöket is kötelező alapítványi kötelezvényekkel, 160 forint befizetésével alapított, s innentől fogva alapító tagként szerepel.^{1029 1030} Az 1901-ben közreadott tagnyilvántartásban 320 koronával szerepel az alapító tagok lajstromában.¹⁰³¹ Az Országos Erdészeti Egyesület Évkönyveiben és aztán az Erdészeti Lapokban 1867-től végig követhető, hogy haláláig folyamatosan tagja volt az egyesületnek, amelybe sok akadémiai hallgatónak volt ajánlója is.

Az Országos Erdészeti Egyesület oklevele Fekete Lajos rendes tagságáról (SOE KKL)

Az is jól nyomon követhető, hogy „Fekete Lajos cs. k. erdősz Abrudbányán”¹⁰³² 1863-ban már előfizette az Erdészeti Lapokat, amely akkor még nem volt az Országos Erdészeti Egyesület közlönye. Ettől fogva folyamatosan járatta a – a napjainkban is megjelenő – lapot.

Az alábbiakban ténykedését csoportokba rendezve igyekszünk bemutatni.

Az Országos Erdészeti Egyesület 1878. október 1-jén kelt, Tisza Lajos elnök és Bedő Albert titkár által aláírt okirata, amelyben Fekete Lajost alapító tagnak ismerik el (SOE KKL)

Az igazgató-választmány tagjaként

Az Országos Erdészeti Egyesület legfőbb döntéshozó szerve a közgyűlés volt, amit évi rendszerességgel hívtak össze. Két közgyűlés között az elnök, alelnökök, titkár és pénztáros munkáját az igazgató-választmány segítette. Ez a testület gondoskodott a közgyűlési határozatok végrehajtásáról és az időközben felvetődött problémák megoldásáról. Így az igazgató-választmány az egyesületi élet tulajdonképpeni irányítója, szellemiségének alakítója volt. Üléseit kéthavonta, negyedévente tartotta az egyesület székhelyén, létszáma változó, általában 30–40 fő volt, összetételében a tágabban értelmezett erdőgazdaság valamennyi ágát képviselte. A választmányi tagokat 4 évre választották, megbízásuk lejártá után újra-választhatók voltak. Fekete Lajos esetében 1876-ból van az első adat¹⁰³³ arra, hogy tagja volt az igazgató-választmánynak, utána egészen haláláig ismételtelen újra-választották,¹⁰³⁴ a legtöbb esetben a közgyűlés egyhangú szavazatával. A legérdekesebb az 1916. évi választás volt, ekkor ugyanis a megüresedő 15 helyre 26-an kaptak egyhangú szavazatot, ezért sorshúzással döntötték el, hogy közülük ki lesz választmányi tag. Fekete Lajosnak kedvezett a szerencse, így négy évre ismét megkapta a tagságot.¹⁰³⁵ Azonban magas korára való tekintettel erről a ciklusról már lemondott¹⁰³⁶, s a következő közgyűlésen Bund Károly titkár szomorúan jelentette be, hogy „Igazgató választmánynak az elmúlt évben öt tagját veszítette el, Fekete Lajost, Nagy Károlyt, Szálai Ernőt, Szentimrey Dánielt, és Téglás Károlyt. A magyar erdőszet legjelesebbjei közül szedegette ezúttal a halál áldozatait, kioltva a hosszú fáradságtalan munkában kifáradt érdemes tagtársaink életét épűgy, amint derékban törte életerejük teljében a magyar erdőgazdaság sok szép reménységét.”¹⁰³⁷

Az Országos Erdészeti Egyesület 1881. december 26-án kelt, Tisza Lajos elnök által aláírt ügyirata, amelyben értesítik Fekete Lajost, hogy az igazgató-választmány tagjául választották, s kéri ennek elfogadását (SOE KKL)

Egyesületi közgyűlési részvételek (1869–1901)

Fekete Lajos alapító tagja volt az 1866-ban létrejött Országos Erdészeti Egyesületnek, hiszen az 1867. évben megjelent évkönyv tagként említette, ugyanakkor az egyesületi közgyűlésen dokumentáltan és számottevően első ízben 1869-ben nyilvánult meg. Fekete Lajos az 1869. szeptember 27. és október 1. között Kassán tartott közgyűlésen, mint „akad. segédtanár Selmeczről” rendes tagi minőségében vett részt. Ezen az összejevetelen fontos vitaindító előterjesztést tett a már elkészült és vitára bocsátott vadászati törvényjavaslattal kapcsolatban, amely szó szerint olvasható az Egyesület 1869. évről készült évkönyvében. Az alapelvek ismertetése után a vadászati törvényjavaslat célját az alábbiakban fogalmazta meg: „én ez alkalommal csak az alapelvek bonczolgatását tűzöm ki czélul, s igyekezni fogok mindazon érveket, melyek azok mellett és ellen felhozattak, mérlegbe vetni, hogy a tárgy igazságosan fontoltassék meg.” Az érvek és ellenérvek felsorakoztatása mellett – korát jóval megelőzően – már a természetvédelmi szemlélet kibontakozását is megtaláljuk Fekete Lajosnál, melyet ekképpen fogalmazott meg: „a miniszteri törvényjavaslatban hiányul teszem ki

azt, hogy abból kihagyatott az erdészegylet bizottsága által szerkesztett törvényjavaslat 25. §-a, mely az erdészet- és mezőgazdaságra nézve hasznos vadak védelméről szól. Úgy vélem, hogy ennek leginkább a vadászati törvényben lenne helye, a mennyiben ezen állatok a vadászatnak tárgyait képezik.” A vitaindítót a közgyűlésen élénk szakmai vita követte, amelyben Fekete Lajos még egy előremutató nézetét, valójában a természetközeli erdőgazdálkodás alapelvét fogalmazta meg: „az erdész kövesse a természet sorrendjét”.¹⁰³⁸

Fekete Lajos az 1872. augusztus 20–26-a között Tordán tartott közgyűlésen – természetes módon, hiszen hazalátogatott – mint „erdőacademiai tanár Selmecezről” ott volt. Itt került szakmai terítékre a Mezőség befásításának kérdése, amely vitában érdekes módon nem vett részt. Ennek egyik oka az lehetett, hogy tanártársa, Illés Nándor osztotta meg rövid szakmai tanulmányútja tapasztalatait, amit a helyiek közül többen kritika alá vettek. Hallgatásában vélhetően az idősebb pályatárs, Illés Nándor iránti tisztelet játszott közre.¹⁰³⁹

Az 1874. október 5–7. között Kalocsán tartott közgyűlésen fontos előterjesztést tett Fekete Lajos, amely alapján őt tekinthetjük a hazai erdészeti kísérletügy kezdeményezőjének: „A napirend harmadik tárgyához, névleg az erdészeti kísérleti állomások ügyében Fekete tanár szólalt fel, örömmel üdvözölvén a kísérleti állomások eszméjét, melynek fejlesztésén a német mező- s erdőgazdáknak 1869-ben Bécsben tartott gyűlése óta Európa valamennyi állama közreműködik, s mely cél felé – mert elmaradni nem szabad – nekünk is haladnunk kell. Indítványozza tehát, mondaná ki az erdészeti egyesület a kísérleti állomások szervezésének szükséges voltát, s azon meggyőződését, hogy ennek kivitele csak a kormány által létesíthető, továbbá kérje fel a földművelési s pénzügyi ministeriumot, hogy az erdészeti kísérletek ügyét tanulmány, s a mennyiben s mikor az ország pénzügyi viszonyai megengedendik, kivitel tárgyává tegye. Ezen szakavatottan indokolt indítványt a közgyűlés Prugbergernek a kivitel mielőbbi megkezdését ajánló javaslatával együtt egyhangúlag határozattá emelte.”¹⁰⁴⁰ Részletes javaslata később az Erdészet Lapokban meg is jelent.¹⁰⁴¹

Az 1875. szeptember 19–22. között Pilismaróton tartott közgyűlésen tárgyalásba vették azt a szakkérdést, hogy „mely észleleteknek megtétele volna jelen viszonyaink közt legcélszerűbb, és egyszersmind kivihető is, és mi módon?” E kérdés megválaszolására elsőként Fekete Lajos kért szót, aki azon óhajának adott kifejezést, hogy „mindaddig is, míg az állam pénzügyi viszonyai megengedendik kormányunknak, a rendes kísérleti állomások szervezését, a kormány és az egyesület támogatása mellett egyesek ajánlközéséből tétessenek kísérletek.”¹⁰⁴² Fekete Lajos javaslata után a közgyűlés az igazgató-választmányhoz – melynek tagjául ekkor választották őt – utasította a felvetéseket.

Fekete Lajos az 1876. december 17-én Budapesten tartott közgyűlésen is részt vett, ahol előadást tartott „Mi a teendő az erdészeti szolgálathoz szükséges szakképzett műszaki segédszemélyzet nevelése érdekében?” címmel, amely vita-indítóra számos reakció érkezett. Mind az előadás, mind a hozzászólások az Erdészeti Lapokban teljes terjedelemben olvashatóak.¹⁰⁴³ Fekete Lajos indítványát az Országos Erdészeti Egyesület titkára a következőképpen foglalta össze: „A közgyűlés kimondja, hogy az országban legalább egy erdőőri iskola felállítását az alsóbbrendű műszaki segédszemélyzet kiképzésére szükségesnek tartja, és megbízza az igazgató választmányt az eszme tisztázására és foganatosítására a rendelkezésre álló eszközökkel a lehető megtenni.” E megmozdulása alapján őt tekinthetjük a hazai középfokú erdész-képzés első javaslattevőjének.

Az 1879. június 9–11. között Székesfehérváron tartott közgyűlésen az erdőtörvény által tilalmazott erdei legeltetés élénk szakmai vitát váltott ki, amelyben Fekete Lajos is részt vett, s a közgyűlési jegyzőkönyv egyik hitelesítője volt.¹⁰⁴⁴ Felszólalását az Erdészeti Lapok teljes terjedelemben közölte, amelyben felhívta a figyelmet a legeltetés és makkoltatás negatív következményeire is: „Azonban lassanként a legelő úgy tönkre megy, hogy nem érdemes a marhát kihajtani. ... A talaj meg van nyomkodva, e mellett folytonos mozgatás által a marhák lábai alatt lejtős helyeken a talaj legördítettetik, a záporok lemossák s vízmosságokkal teljes lesz. Nincs semmi föld. Az ember árkokat lát, s a nagy fák gyökerei csúcsokká lesznek, és mindmegannyi öreg óriás koldusként állanak ott a szegény talajon, mely semmire sem való.

*Én az ily makkoltató erdők tovább fenntartását ily alakban valóságos növénykiirtásnak, a talaj devastációjának tartom, a mit elősegíteni nem szabad.*¹⁰⁴⁵

Fekete Lajos az 1880. évi közgyűlésen részt vett, de nem szólalt fel.¹⁰⁴⁶

Az 1884. évi szeptember 15–17-én Pécsen tartott rendes közgyűlésen a megvitandó kérdések közé a választmány Fekete Lajos m. kir. erdőtanácsosnak még a máramarosi közgyűlésen elfogadott indítványa alapján a következő témát vette fel: *„Megfelel-e a selmeczi m. kir. erdőakadémia mostani szervezete a magyar erdészet jelenlegi igényeinek? S hanem, minő átalakuláson kellene annak keresztül mennie, hogy feladatát az erdőgazdaság és a szaktudomány követelményeinek megfelelő eredménnyel teljesíthesse?”*¹⁰⁴⁷ Az általános helyesléssel fogadott előadást az Erdészeti Lapok teljes terjedelmében közölte.¹⁰⁴⁸ Az előadás után az Országos Erdészeti Egyesület elnöke az alábbi szavakkal zárta le a felterjesztést: *„Azt hiszem, t. közgyűlés, mindnyájan érdeklődéssel hallgattuk meg Fekete erdőtanácsos úr szakszerű előadását, mely a selmeczi erdőakadémia történetének és jelenlegi helyzetének híű képét adja. A t. előadó úr kétségteljesen a leghivatottabb arra, hogy e tekintetben javaslatokkal lépjen fel, de azt hiszem, hogy az általa előterjesztett reformtervezet részleteinek megvitatását itt a közgyűlésnek egy tagja sem véli lehetségesnek. Egy oly tantervnek s egyszersmind végleges tanszervezetnek a megállapítása, a minőről itt szó van, oly részletes munkát és oly sokoldalú megfontolást igényel, hogy ezen feladat megoldásába egy közgyűlés nem bocsátkozhatik. A mi azonban a selmeczi felsőbb erdészeti tanintézet reformálásának szükségességét általánosságban illeti, ez ellen, azt hiszem, azon alapos indokolás után, melylyel a t. előadó úr nézeteit támogatta, senkinek sincs kifogása, s ennél fogva mindnyájan elfogadhatjuk azon indítványát, hogy az igazgató választmány bizassék meg azzal, miszerint lehetőségig tegye meg a lépéseket arra nézve, hogy ezen intézet minél előbb az erdészet mai színvonalára emeltessék s nevezetesen a kormánynál hasson közre az iránt, hogy ezen ügy részéről bokros teendői közepette is előkészíttessék és megfelelő módon megoldassék.”*¹⁰⁴⁹

Fekete Lajos ezen a közgyűlésen még egyszer szót kért, és pedig szeptember 16-án Szent-Lászlón a püspökség vadászkastélyában tartott második ülésen. Itt a Mecsek déli oldalán látott erdők kezelését vitatták meg, s Fekete Lajos elsősorban a szóba jöhető fanemeket vette számba. A „szőlők közelében lévő déli oldalak jobb talajú részsein” a közönséges dió és a szelídgesztenye felkarolását ajánlotta gyümölcsös formájában, a terület többi részeire általában a tölgyeket javasolta. Ezek közül is a molyhos tölgyet tekintette főfanemnek, de kipróbálásra javasolta a magyar tölgyet, amely *„hasonló viszonyok között meglehetősen jól nő, a melegtől és szárazságtól nem szenved, sarjadzási képessége elpusztíthatatlan s ezenfelül kitűnő műfát ad. A többi tölgyeket legfeljebb a jobb és mélyebb talajon és a verőfénynek kevéssé kitett oldalakon ajánlhatnám. Talajápolás szempontjából jó volna a tölgyeket azután gyertyán és bükkal keverve nevelni, de csak azon esetben, ha a felújítás, tisztítás és átérdeklés a tölgyre való tekintettel gondosan és szakértelemmel történik.”*¹⁰⁵⁰ Ezen az ülésen az ő részéről a Nagybánya környéki szelídgesztenyések gazdaságossága is szóba került.¹⁰⁵¹

Az 1885. évi közgyűlésen Fekete Lajos volt a jegyzőkönyv egyik hitelesítője.¹⁰⁵²

1887. szeptember 18–20-án Körömbányán és környékén megtartott közgyűlésen a résztvevők a terepi programon az alátéplítésről vitáztak. Fekete Lajos hozzászólásában kiemelte, hogy *„Én a magam részéről csupán egyre kívánom figyelmeztetni a t. tagtársakat. Arra t. i. hogy az alátéplítést bizonyos helyeken még jobb ültetés által eszközölni. Igaz, hogy ez valamivel nagyobb költségbe kerül, de némely helyeken jobban is célhoz vezet és minden esetre gyorsabban is, mert a kiültetett csemeté – mint itt, hol a bevetett fészkekbe egy-egy csemete helyeztetett, is láthatjuk – hamarabb felkapnak mint a vetésből keletkezettek.”* Ezzel aztán Podhradszky igazgató úr vitába szállt, amelyet az érintett így zárt le: *„Ily élesen állást foglalni egyik vagy másik erdőültetési mód mellett, nem helyes, mert mind az ültetésnek, mind a vetésnek helye van a maga helyén.”* A szakmai összevetelen volt még egy felvetése Fekete Lajosnak, azaz a csemetenevelésnek – saját tapasztalata szerint – a csemetekertekben való nevelés mellett más sikeres módja is van, tudniillik a megfelelően gyérintett és talajelőkészítéssel érintett erdőben való nevelés.¹⁰⁵³

1895. augusztus 28–30-án Besztercebányán és környékén megtartott rendes közgyűlésén részt vett, de nem szólalt fel.¹⁰⁵⁴

Az 1896. évi ezredéves kiállítással kapcsolatos közgyűlés előkészítésére kiküldött 8 tagú bizottság az egyes tagok javaslatainak meghallgatása után a következő kérdéseket javasolta megtárgyalni: 1. a kopár területek beerdősítésének kérdése; 2. a felsőbb erdészeti tanügy szervezetének kérdése; 3. az erdészeti kísérletügy szervezésének és tárgyainak kérdése. Fekete Lajos bizottsági tag a kongresszuson az erdei termékek szállítási díjának mérséklését óhajtotta volna szóba hozni, a bizottság többsége azonban ezzel szemben a fentebb bejelentett három kérdés mellett foglalt állást, amelyet aztán az igazgató-választmány beható tárgyalás után egyhangúan elfogadott. Kijelentette azonban, hogy az erdei termékek s különösen a tűzifa vasúti tarifájának kérdését szintén érdemesnek tartja arra, hogy az egyesület, ha nem is a kongresszuson, de valamelyik rendes választmányi ülésén behatóan foglalkozzék vele, s esetleg ebben az ügyben a kormányhoz felterjesztést intézzon. Ezért a kérdés tanulmányozására és javaslattételre Fekete Lajos, Kallina Károly és Podhradszky András választmányi tagok személyében bizottságot küldött ki.¹⁰⁵⁵

Az Országos Erdészeti Egyesület titkára – hivatkozással arra, hogy az 1895. évi közgyűlés az 1896. évi kongresszus jellegű országos erdészeti gyűlés tanácskozási tárgyaként olyan fontos kérdéseket tűzött ki, melyeknek kellő módon való előkészítése sok időt és munkát igényel – javasolta, hogy egy nagyobb bizottság alakuljon. Az igazgató-választmány az előterjesztett indítványt elfogadva az 1896. évi országos erdészeti gyűlés előkészítésére Bedő Albert első alelnök elnökle alatt Fekete Lajos, Ghyczy Emil, Horváth Sándor, Kallina Károly, Nemeskéri Kiss Pál, Rutska Tivadar, Sóltz Gyula, Tavi Gusztáv, Tomcsányi Gyula és Vadas Jenő választmányi tagokból, továbbá Arató Gyula, Csiby Lőrincz és Péch Kálmán alapító tagokból álló bizottságot hozott létre.¹⁰⁵⁶

Az 1896. évi országos erdészeti gyűlés előkészítésére kiküldött bizottság 1896. március 17-én Budapesten tartott ülést, amin Fekete Lajos is részt vett, illetve az egyik jegyzőkönyv hitelesítő is ő volt.¹⁰⁵⁷

Fekete Lajos a magyar nemzet évezredes ünnepélye alkalmából 1896. augusztus 30–31-én Budapestre összehívott és az egyesület rendes évi közgyűlésével együttesen megtartott országos erdészeti gyűlésen sokadmagával részt vett, amelyen ismét az igazgató-választmány tagjává választották. A második szakkérdés előadója, mely a felsőbb erdészeti tanügy szervezetével foglalkozott, nem a selmeci akadémia valamelyik tanára, például az ebben az ügyben többször megnyilvánuló Fekete Lajos, hanem Horváth Sándor, az egyesület titkára volt. Ennek oka az lehet, hogy az egyesületi titkár kemény kritikával illette az erdészeti felsőoktatást, az annak helyszínt adó akadémiát és magát Selmecebánya városát is: „[az országos erdészeti gyűlés] a selmeczi erdészeti akadémiát jelenlegi szervezete mellett és jelenlegi székhelyén nem tartja alkalmasnak arra, hogy a tanítás, az erdészeti tudományok fejlesztése és az erdészeti irodalom művelése terén ezentúl ráváró feladatoknak sikeresen megfelelhessen”.¹⁰⁵⁸ Fekete Lajos Szitnyai József polgármester, Farbaky István országgyűlési képviselő után kért szót. Hozzászólásának részleteit a »Menni vagy maradni? – a „Selmec-kérdés”« fejezetben tárgyaljuk.

Fekete Lajos az 1900. évi selmecebányai Országos Erdészeti Egyesület közgyűlésen természetesen részt vett.¹⁰⁵⁹ Itteni szereplését lásd »A Bányászati és Kohászati Palota avatása« fejezetben.

Fekete Lajos az 1901. december 7-ei fővárosi rendes közgyűlésen részt vett, de nem szólalt fel.¹⁰⁶⁰

A későbbiekben az Országos Erdészeti Egyesület közgyűlésein személyesen nem vett részt, így az esetleges ilyen irányú tevékenységéről 1901 után nem tudunk számot adni.

Bíráói szaktevékenységek

Az erdőtörvényhez sürgősen magyarázó utasításra négy pályamű érkezett az Országos Erdészeti Egyesülethez, a bírálatot az egyesület részéről Bedő Albert, az akadémia részéről Fekete Lajos, az Országos Magyar Gazdasági Egylet részéről Lónyay Gábor és Kenessey Kálmán vállalták.¹⁰⁶¹

(Mágócsy-)Dietz Sándor, akkor már tudományegyetemi tanáregéd és egyesületi tag folyamodványt nyújtott be az Országos Erdészeti Egyesülethez, melyben „*Táblázatok a magyar birodalomban itt honos és honosított fásnövényeknek télen és nyáron a rügyek – vagy levelekből eszközölhető meghatározására s az erre szolgáló ismertető jelek rövid foglalata*” című munkájának kiadását kérte. Az igazgató-választmány Fekete Lajos választmányi tag nyilatkozatára, ki a beterjesztett kéziratot, megelőző átvizsgálás alapján, hasznosnak és kiadásra méltónak jelentette ki, folyamodó kérelmének teljesítését határozta el oly módon, hogy a munka az Erdészeti Lapokban való felhasználás végett a szerkesztőnek adatik át, az itteni közlés befejezése után pedig szerző részére megfelelő számú példányban külön lenyomat is készíttetik.¹⁰⁶²

A csemetenevelés ismertetésére hirdetett kisebb pályázatok határideje 1888 februárjában lejárt. Összesen 15 pályamunka érkezett be, ebből kettő a kiírási feltételeknek nem felelt meg, ezért kizárták. Ezek közül hetet Scholcz Rezső, Fekete Lajos és Tomcsányi Gyula tagokból álló bíráló bizottságnak adtak ki, a további nyolcat az Illés Nándor, Kallina Károly és Hajós Gyula tagokból álló testület kapott meg véleményezésre.¹⁰⁶³ A Fekete Lajos és társai által elbírálandó pályamunkák a következők voltak: I. „A lucz és veresfenyő mesterséges tenyésztése”. Jelige: „Azok az idők elteltek, mikor még az erdő magától nőtt”; II. „Az erdei fenyő (*Pinus sylvestris*) és fekete fenyő (*Pinus austriaca*) csemeték nevelése”. Jelige: „Az erdő a szív érzésének és az ész gondolatainak bűvös uralkodója s nagyszerűségének hatalmával mindkettőt magához csatolja; nemesebbé teszi az érző szívet és megtérésre kényszeríti a meghasonló lelket”; III. „A tölgycsemeték nevelése”. Jelige: „A tapasztaltakat közölnünk kell”; VII. „A tölgycsemeték neveléséről”. Jelige: „Kopáraink befásításának sikere jórészt a csemeték okszerű nevelésében rejlik”; X. „A lucz- és vörösfenyő csemetéinek kertekben való nevelése”. Jelige: „Aki mint vet úgy arat”; XII. „Famagvak vetése, kikelesztése s a magoncok műveléséhez kívántató munkálatok módozata”. Jelige: „Győzzön a gyakorlat”; XV. „A jegenye-, lucz-, veres-, erdei-, fekete- és sima fenyő csemeték nevelése”. A bíráló bizottság meglehetősen szigorral csak két (VII. és XV.) pályamunkát tartott elfogadhatónak, de ott is módosításokat, kiegészítéseket kért.¹⁰⁶⁴

A „Csemetenevelés” ismertetésére hirdetett és 1888. szeptember 1-jén lejárt nagyobb pályázatra három pályamű érkezett be: 1. „A Magyarországon előforduló főbb fanemek csemetéinek termesztése és ültetése. Községi előljárók, néptanítók és kis gazdák számára.” Jelige: Szeget szeggel; 2. „A csemetenevelés gyakorlati kézikönyve, 43 drb ábrával.” Jelige: Segíts magadon s az Isten is megsegít; 3. Cím nélküli munka. Jelige: Csemetenevelés. Ez utóbbihoz a szerző névtelen levelet mellékelte, kijelentve, hogy művének második részéből a még hiányzó részt az év szeptember hó végéig utólagosan fogja beküldeni. Az igazgató-választmány a beérkezett pályamunkákat elfogadva, megbírálásukra Fekete Lajos, Hoffmann Sándor és Kallina Károly választmányi tagokat kérte fel, s felhatalmazta az elnökséget, hogy abban az esetben, ha valamelyik tag a bíráló tisztet nem fogadná el, akkor helyébe más tagot küldjön ki a bizottságba.¹⁰⁶⁵ Mivel az első pályázat Fekete Lajosé volt, ezért a felkérést nem fogadta el. További részleteket ezzel kapcsolatban „A Magyarországon előforduló főbb fanemek csemetéinek termesztése és ültetése” könyvvel kapcsolatos fejezetben lehet olvasni.

Arató Gyula egyesületi tag az igazgató-választmányhoz intézett előterjesztésében kimerítő megokolással javaslatot tett az iránt, hogy a hasznos erdészeti ismereteknek a nép körében való terjesztése, s egyszersmind azon téves fogalmak eloszlatása végett, a melyek a népben az erdőt és erdészetet illetőleg még ma is sok helyen élnek, az egyesület évenként egy népies erdészeti naptárt adjon ki, s azt lehetőleg olcsón a legszélesebb körben terjessze.

Másfelől pedig ugyanezen célból javasolta, hogy – az erkölcsös ponyvairodalom termékei mintájára – erdészeti füzeteket adjon ki, s annak időnként megjelenő termékeit a szükséghez képest ingyen vagy a lehető legolcsóbb áron terjessze a nép között. Az igazgató-választmány az előterjesztést részletes jelentéssel végett Horváth Sándor, Fekete Lajos, Havas József, Kallina Károly és Arató Gyula tagokból álló bizottságnak adta ki.¹⁰⁶⁶ Az indítvány ügyében kiküldött bizottságnak nem volt módja közös tanácskozásra összejönni, s ennek folytán ezen bizottság tagjai külön-külön terjesztették be jelentéseiket. Fekete Lajos bizottsági tag javaslata az volt, hogy egyelőre csak egy ponyva-irodalmi füzet készüljön, s ezáltal derüljön ki, hogy a javasolt népies irodalmi termékek valóban megtalálják-e az olvasó közönségüket.¹⁰⁶⁷ [Az erdészeti ponyvairodalomnak a későbbiekben 3 fürete látott napvilágot.]

Belházy Emil főerdőtanácsost az egyesület az Erdőrendezéstan kézikönyv megírásával bízta meg. Azonban az eredetileg Bedő Albert, Hoffmann Sándor, Sóltz Gyula, Horváth Sándor és Laitner Elek egyesületi tagokból megalakított bíráló bizottságnak egyik tagja, Hoffmann Sándor időközben elhunyt. Emiatt az igazgató-választmány a bíráló bizottság új tagjául Fekete Lajos választmányi tagot jelölte ki.¹⁰⁶⁸ A bírálatra kiküldött bizottság tagjai összejöttek közös tanácskozásra, s ennek folytán Sóltz Gyula és Fekete Lajos bizottsági tagok külön-külön, Bedő Albert bizottsági elnök és Horváth Sándor bizottsági tag pedig együttesen terjesztették be jelentéseiket. Fekete Lajos, mint az erdőrendezéstan az idej tanára az akadémián, szakmai féltékenységtől mentes bírálatát az alábbi sorokkal zárta: *„Az igazgatóválasztmánynak folyó évi augusztus 31-én tartott ülésén rám ruházott megtisztelő, és velem a f. é. 1185. sz. átírással közöti feladatnak, a Belházy Emil „Erdőrendezéstan”-a I. részének átnézése által megfelelően, bírálatom eredményeképpen van szerencsém véleményemet abban kinyilvánítani, hogy a nevezett munka a gyakorlatban működő erdőrendezők számára pótolhatatlan, nagybecsű kézikönyv, melyhez, mint a szükséges és hasznos tudnivalóknak jól rendezett kincsházához az erdőrendezés tanára is gyakran fog folyamodni, s azért azt nemcsak az elfogadásra ajánlom, hanem mielőbbi kiadását nagyon szükségesnek tartom.”*¹⁰⁶⁹

Az egyesület által az Erdőműveléstan kézikönyvére 1892. december 31-én kiírt pályázat határideje 1894. december 31-én lejárt, s ezen határidőre egy pályamunka érkezett be „Erdősítsünk” jelige alatt. Ennek megbírálására Fekete Lajos, Illés Nándor és Tomcsányi Gyula választmányi tagok kérték fel.¹⁰⁷⁰ Fekete Lajos az 1895. február 20-án kelt bírálatát sajátos módon oldotta meg. A szerkezetre, stílusra vonatkozó nagyobb észrevételeket külön lapon, míg a kisebb észrevételeit a kézirat lapszélén jelezte. Utóbbihoz kapcsolódva idézünk bírálatából: *„Nem követelhetem, hogy az ott kifejezett egyéni nézeteket mind elfogadják; csakis azok tárgyilagossá méltánylását óhajtom – úgy hiszem – a munka érdekében. Egészben véve a pályaműről csak kedvezően nyilatkozhatom. Szerző annak megírásánál kimerítően felhasználta épp úgy a hazai, valamint a német irodalmat is. E tekintetben néhol még igen bő is és túlságos lelkiismeretességgel igyekszik az erdőtenyésztés terén felmerült régiebb és újabb nézeteknek tért adni, hódolva e tekintetben a német tankönyvek módszerének. Ezt azonban annyival is kevésbé róhatom fel hibának, mert szükségesnek tartom, hogy magyar szakközönségünknek alkalma nyíljon e nézetek lényegével anyanyelven írott gyűjtő munka útján megismerkedni. ... Mindezeknek alapján van szerencsém kijelenteni, hogy a pályamunkát feladata magaslatán állónak s a pályadíj elnyerésére érdemesnek tartom és szerzőt szakirodalmunk sikeres művelői sorában örömmel üdvözlöm.”*¹⁰⁷¹

Pécs Dezső m. kir. erdőmester (Pécs Antal fia) 1895 decemberében bírálatra küldte be az Országos Erdészeti Egyesülethez azzal a céllal „A külföldi fanemeknek hazánkban való telepítéséről” címmel írott munkájának kéziratát, hogy az megfeleléség esetén könyvként is megjelenjen. Kijelentette, hogy kérésének teljesítése esetén csupán a kiadás költségeinek megtérülése után fennmaradó példányokra tart igényt. Az igazgató-választmány a beküldött kéziratot megbírálás és jelentéssel végett Fekete Lajos, Tomcsányi Gyula és Leviczky Albert választmányi, illetve egyesületi tagoknak adta ki.¹⁰⁷² A bíráló bizottsági tagok véleményüket 1896. augusztus 16-i dátummal terjesztették be, amelyben számos észrevételt fogalmaztak meg, s az is kiderül, hogy az Erdészeti növénytan II. kötetének megjelenése előtt semmiképpen

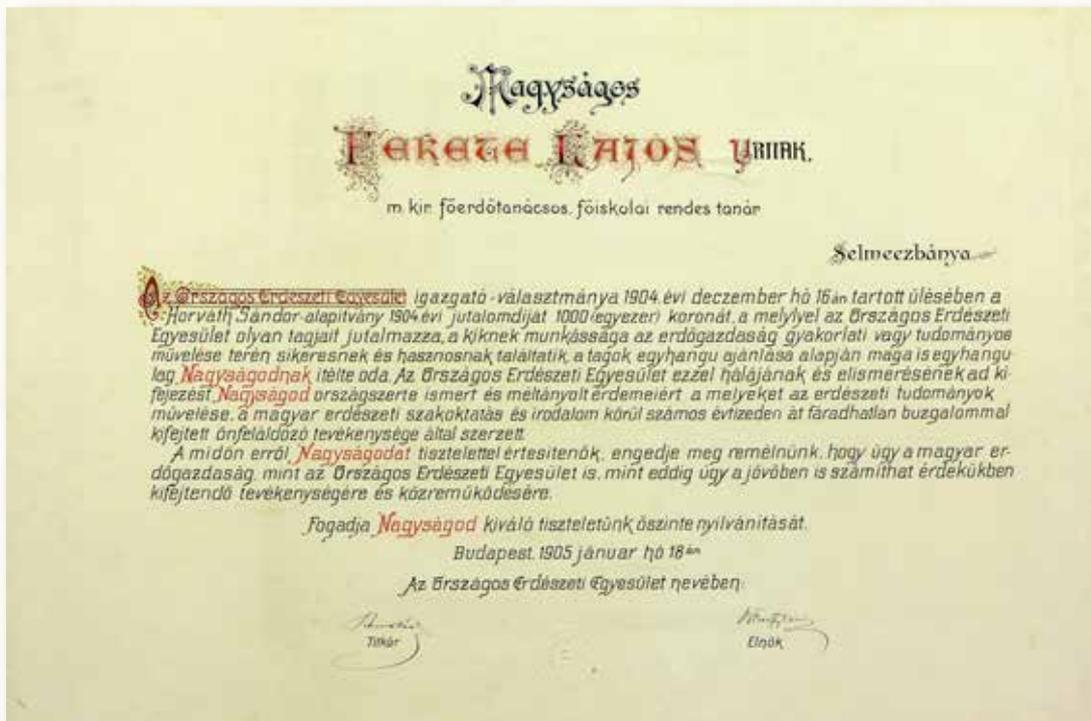

sem ajánlható e kézirat elfogadása és nyomdába való adása: „Ennek előrebocsátásával megjegyezzük továbbá, hogy a dolgozat Fekete Lajos jeles szakíróunk számos széljegyzetével van ellátva, melyek úgy a dolgozatban foglalt anyag tartalmára valamint a botanikai nyelvezetre is vonatkoznak; ezen széljegyzeteket, mint hivatott kézből származókat, mi is magunkévá tesszük... A külföldi fajoknak magyar nevekké való ellátását mellőzendőnek tartjuk; részint azért, mert erre egyelőre nincs szükség, részint, mert e tekintetben a sajtó alól nem sokára kikerülő erdészeti növénytan bevárando.” A szerzőnek javasolták a kéziratot visszaadni, s átdolgozás után azt ismét megbíráltatni.¹⁰⁷³ Péch Dezső átdolgozta a kéziratot, s azt ismétlen benyújtotta. Megbírálásra ugyanazt a bizottságot kérték fel, melynek tagjai külön-külön készítették el véleményüket. Az 1899. augusztus 25-én tartott igazgató-választmányi ülés azonban azt kérte tőlük, hogy együttes véleményt alkossanak. A három egyéni vélemény november második felében készült el, az együttes bírálatot decemberre állították össze, amelyet az Erdészeti Lapok közölt.¹⁰⁷⁴ A nagyon részletes véleményben megállapítják, hogy „A munka az első ízben előterjesztetthez képest tetemesen ki van bővítve és teljesen átdolgozva.”, ennek ellenére „A munkában sok értékes anyag foglaltatik, de sajnos, a szerző a nemes érc mellett salakot is nyújt.” A bírálók végső megállapítása ismét elutasító volt: „Miatán a munkát jelenlegi alakja és lényege mellett az Országos Erdészeti Egyesület ki nem adhatja, az a szerzőnek viszküldetük.” Az igazgató-választmány a bíráló bizottság véleményét elfogadta, az 1899. december 9-én tartott ülésén a kéziratot, az együttes véleményt és a bíráló bizottsági tagok korábban külön-külön beterjesztett véleményeinek másolatait azzal a határozattal rendelte a szerzőnek kiadni, hogy az egyesület Péch Dezső munkáját csak abban az esetben adhatja ki, ha azt a bírálat követelményeinek megfelelően átdolgozza. A szerző a kéziratot a bírálatnak megfelelően átdolgozva harmadszor is benyújtotta. Az újabb bírálatra ismét Fekete Lajost, Tomcsányi Gyulát és Leviczky Albertet kérték fel.¹⁰⁷⁵ A Budapesten, 1901. évi október 30-án kelt véleményben a bírálók még kifogásolták, hogy Péch Dezső nem az érvényes rendszertani sorrendet használja (az Erdészeti növénytan II. kötetének megfelelően), s „a szerző a műben itt-ott helytelen vagy rosszul alkalmazott műszavakat használ”. Azonban szerintük „Ezek a felsorolt és hasonló hiányok a nyomtatás előtt vagy közben könnyen kiküszöbölhetők; miért javasoljuk, hogy az egyesület ezt a szakirodalmunkban hézagot pótló művet kiadásra elfogadjja.”¹⁰⁷⁶ Egyebekben Péch Dezső könyve csak 1903-ban látott napvilágot.

Podhradzky András választmányi tag Jolsván, 1896. február hó 13-án kelt beadványában azt javasolta, hogy az igazgató-választmány létszámát az addigi 30 főről emeljék 40 főre. Indokolásul felhozta, hogy „hazai erdészetünk már minden irányban szakszerűen, s erdőtörvényünknek megfelelőleg fejlesztetik s már nem csupán a kincstárnál, de magánerdőbirtokosoknál is haladás és újabb vívmányok konstatalhatók, melyeknek szélesebb körben való terjesztése és általánosítása a közérdek tekintetében is kívánatos, sőt az egyesületünk főfeladata.” Mivel szerinte a kincstári erdészet a választmányi létszámában elegendő volt, ezért a magánerdőbirtokosok tisztjei közül javasolt új tagokat beválasztani. Az igazgató-választmány a választmányi tagok számának bővítését indokoltak találta és az indítványt, az alapszabályok vonatkozó paragrafusainak megfelelő módosítása, illetőleg javaslattétel végett Bedő Albert első alelnöklete alatt Ghyczy Emil, Fekete Lajos, Horváth Sándor és Tavi Gusztáv tagokból álló bizottságnak adta ki.¹⁰⁷⁷

Fekete Lajos és Mágócsy-Dietz Sándor Erdészeti növénytanának II. kötetét az Erdészeti Lapok hasábjain Illés Nándor ismertette.¹⁰⁷⁸ Ebben hibát követett el, ugyanis tévedésből Nördlinger-re hivatkozott Pfeil német szakíró helyett. Ezt vélhetően Fekete Lajos vette észre, és a következő lapszámában a hibaigazítás szerző nélkül megjelent.¹⁰⁷⁹

A Deák Ferenc Alapítvány 1908. évi kamataiból kiírt szabad (azaz tárgy megjelölése nélküli) pályázatra a kitűzött időn belül két pályázat érkezett be, amelyek közül azonban csak a „Fából készült cukor és spiritusz” címen „Nulla dies sine linea” jelíggel felelt meg a feltételeknek. A másik, idejében érkezett dolgozatot Bartha Ábel m. kir. főerdész küldte be, aki az Erdészeti Kísérletekben már megjelent, a lucfenyőről szóló dolgozata folytatásával pályázott. Ezenkívül névtelenül, de a határidőn túl érkezett az erdőri lakok építését tárgyaló munka „A ház ne legyen soha maga a cél stb.” jelige alatt.

Az Országos Erdészeti Egyesület 1905. január 18-án kelt, Bánffy Dezső elnök és Bund Károly titkár által aláírt okirata, amelyben értesítik Fekete Lajost, hogy a Horváth Sándor Alapítvány jutalmadíját neki ítélte oda (SOE KKL)

Végül beérkezett egy ajánlat Földes János m. kir. erdőmestertől, amelyben hajlandónak nyilatkozott Dél-Magyarország erdőgazdaságának történetét a rendelkezésére álló adatok alapján megírni. Az igazgató-választmány tekintettel arra, hogy három pályadíj volt kitűzve, s csak egy teljesen szabályszerű pályamű érkezett be, kivételesen a pályázati feltételeknek meg nem felelő pályamunkákat is bíráló alá bocsátotta. A díjazást a pályaművek elbírálásától tette függővé, s e végből Bedő Albert elnökle alatt Bencze Gergely, Fekete Lajos, Gaul Károly, Kaán Károly, Martian Livius és Muzsnay Gézából álló bírálóbizottságot küldött ki.¹⁰⁸⁰

Bíró Zoltán m. kir. főerdész az 1906. évi közgyűlés elé azt az indítványt terjesztette, hogy az Országos Erdészeti Egyesület készítsen olyan művet, amely hazánk akkori erdészeti viszonyait mutatja be. A Budapesten, 1908. májusában keltezett, s Fekete Lajos, Vadas Jenő, Nagy Károly bizottsági tagok által jegyzett vélemény lényege a következő: „Az igazgató választmány ez idő szerint, tekintettel számos függőben lévő irodalmi megbízásainkra is, csak elvben járuljon hozzá az indítványhoz, fenntartván magának, hogy a kivétel részleteivel akkor foglalkozzék, amikor a most függőben lévő irodalmi termékek megjelenése után, az ily leíró mű kiadásának körülményei úgy a szellemi rész, mint az anyagiak tekintetében jobban lesznek megítélhetők.” Az igazgató-választmány a bizottság javaslatát elfogadta és a titkárt utasította, hogy az ügyet nyilvántartva, azt a részletekre vonatkozó határozathozatal végett az 1911. év folyamán újból terjessze elő.¹⁰⁸¹ [Megjegyzendő, hogy a javaslat nem vált valóra.]

Bíró Zoltán m. kir. főerdész az 1907. évi közgyűlés elé is több indítványt terjesztett. Ezek közül az egyik az erdészeti kísérletügyet boncolgatta. Véleményadásra az igazgató-választmány Vadas Jenő, Fekete Lajos és Nagy Károly bizottsági tagokat kérte fel, akik az 1908. májusban kelt véleményüket az alábbi sorokkal zárták: „A tekintetes Igazgató-Választmány bölcs belátására bízunk, vajjon ezen véleményünk alapján a javasolt irányban kezdeményező lépéseket tesz-e.” Az igazgató-választmány a bizottság javaslatát elfogadta és annak értelmében intézett feliratot a kormányhoz.¹⁰⁸²

Sokrétű, a selmeci diákéletet is érintő egyesületi szaktevékenységek

Fekete Lajos 1875-ben Heinrich Moritz Willkomm német botanikus erdészeti növénytanának¹⁰⁸³ lefordítására ajánlkozott, s kérte az egyesületet, hogy az előzetes számítások szerint 3109 forintba kerülő kiadási költségeket egészben vagy fele részben fedezze. Ennek fejében az Országos Erdészeti Egyesületnek megfelelő számú példányokat engedett volna át, avagy amilyen arányban az egyesület e munkát segélyezte volna, a fordító azt olyan arányban adta volna az egyesületi tagoknak olcsóbban. Az igazgató-választmány elismerte Willkomm erdészeti növénytanának jelességét, de a kérést az alábbi szavakkal utasította el: „mindazonáltal tekintettel arra, hogy a hazai erdőgazdaság jelenlegi igényeiből kifolyólag és az egylet anyagi erejéhez mérten az egyesület segélye mellett kiadandó könyveknek ez idő szerint első sorban olyanoknak kell lenni, melyek nem annyira a magasabb elméleti ismeretek terjesztésére, mint inkább a gyakorlati gazdálkodásnál előforduló teendők körüli eljárásra oktatnak, a kérdésben forgó munka kiadásának pénzületi segélyezését nem teljesítheti, üdvözli azonban a választmány Fekete tagtársnak az erdészeti tudomány érdekében való nemes törekvését, s azon esetre, ha a munkának kiadására az egyesület anyagi segélye nélkül is vállalkoznék, művét az egyesület közlönye útján az egyleti tagoknak s az érdeklődő szakközönségnek ajánlani fogja.”¹⁰⁸⁴

Az Országos Erdészeti Egyesület tervbe vette, hogy a Magyarországon honos fásszárú növények gyűjteményét elkészíti, s valamennyi fa- és cserjefajt nemcsak préselt állapotban mutatja be az érdeklődőknek és a szakközönségnek, hanem faanyag-, rügy-, mag- és termés-, kéreg-, valamint széngyűjteményt is összeállít. 12 szakírófiú, köztük a selmeci akadémiáról Fekete Lajos szolgáltatott ezen gyűjteményekhez anyagokat, „s idővel, a más világrészekből importált és acclimatizált fák- és cserjékkel kiegészítve, oly teljes gyűjteményekké tökéletesíthetők, a minőket nem sok helyen lehet együtt találni.”¹⁰⁸⁵

1893-ban ünnepelte az Országos Erdészeti Egyesület Bedő Albert országos főerdőmester államerdészeti szolgálatának 25. évfordulóját. Ezen a selmeci akadémia részéről Fekete Lajos az akadémia tanári karának nevében rövid üdvözlő szavak mellett az ünnepeltnek két díszes albumot nyújtott át. Az egyik emlékalbum barna vászonba volt kötve, s kívül a következő arany nyomású feliratot viselte: „Méltóságos Kálnoki Bedő Albert úrnak országos főerdőmester és m. kir. ministeri tanácsos stb., stb. A selmeczbániai m. kir. bányászati és erdészeti akadémia tanári testülete, 1893.” Belseje selyemmel volt bélelve és a selyem borító lapokkal ellátott kettős lemezpapíron a díszesen írott következő emléksorokat tartalmazta: „Méltóságos országos főerdőmester úr! A selmeczbániai m. kir. bányászati és erdészeti akadémia tanári testülete hazafíúi örömmel ragadja meg az alkalmat, hogy államerdészeti szolgálata 25. évfordulójának magasztos ünnepén Méltóságodnak szerencse kívánatát kifejezze. A gondviselés Méltóságodat a magyar erdészet lelkévé jelölte ki, a kiben ez utóbbi minden tényezőinek s így erdészeti akadémiáknak is idegszállai összpontosulnak. Méltóságod soha sem szünetelő jóakarátának, figyelmének és tevékenységének kiváló része van intézetünknek a magyar korszak alatt tett szembetűnő haladásában. Az ész, hatalom és élet örök forrásához küldjük tehát ama fohászunkat, hogy Méltóságodat a hazai erdészet és intézetünk javára teljes erőben még évek hosszú során át megtartsa. Selmeczbánia, 1893. évi február hó 28.” A jókívánásokat az akkori teljes tanári kar aláírta. Az országos főerdőmester részére átnyújtották a másik emlékalbumot is, mely az újonnan épült akadémiai épületről – az Erdészeti Palotáról –, a növénykertekről, valamint az akadémiai épület belső berendezéseiről s kivált a gyűjteményes termekről készült fényképeket tartalmazott.¹⁰⁸⁶

Az 1880-as évek végén országszerte az „ákác paizstetű” jelentős károsítását figyelték meg, amely szakmai körökben riadalmat okozott. A károsítóról és az ellene való védekezés lehetőségeiről az országos főerdőmester, Bedő Albert 60.231. szám alatt, 1891. január 21-én körrendeletet¹⁰⁸⁷ adott ki. Az Országos Erdészeti Egyesület – az illetékes miniszter utasítására – szakbizottságot küldött ki a probléma tanulmányozására, amely elnökének Fekete Lajost kérte fel, aki elfoglaltságai ellenére igyekezett feladatát ellátni.¹⁰⁸⁸ Az 1895. május 2-án tartott választmányi ülésén a titkár jelentette, hogy Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos egy kiállott súlyos betegség után orvosi rendelet miatt tanári teendőin kívül

minden más szellemi munkától hosszabb időre el lett tiltva, ezért az „ákác pajzstetű” kérdésében kiküldött bizottság elnöki tisztjéről lemondott. Helyette az elnöki tisztségre Illés Nándor ny. m. kir. főerdőtanácsost kérték fel, aki e tisztelettel készséggel el is vállalta.¹⁰⁸⁹

Bedő Albert elnökletével Ghyczy Emil, Fekete Lajos, Horváth Sándor és Tavi Gusztáv tagjait bízta meg az Országos Erdészeti Egyesület, hogy az alapszabály módosítására tegyenek javaslatot. A bizottság a jelentését 1896. május hó 20-án terjesztette az igazgató-választmány elé, mely az Erdészeti Lapokban olvasható.¹⁰⁹⁰

Az Országos Erdészeti Egyesület igazgató-választmánya 1895. augusztus 27-én Szliácson tartott ülése alkalmával három tagú bizottságot küldött ki Fekete Lajos, Podhradszky András és Kallina Károly személyében azzal a feladattal, hogy a fatermények vasúti díjszabása kérdését tanulmányozzák, s annak alapján a vasúti díjak mérséklése tárgyában véleményt adjanak. A felkért testület egy évvel később, 1896 augusztusában terjesztette be nagyon részletes jelentését, mely teljes terjedelemben olvasható az egyesület lapjában.¹⁰⁹¹ Az igazgató-választmány 1897. évi december hó 2-án tartott ülésén – e témában hozzájuk intézett ismételt felhívásra – úgy nyilatkozott, hogy „miután a kereskedelemiügyi minister úrnak 4914/897. számú leirata a tűzifa küldemények, valamint a szőlőkaró és a bányafa szállítására nézve fennálló viteldíjak leszállítása iránt semminemű reményt nem nyújt, részükéről ebben az ügyben további lépések tételét egyelőre nem ajánlhatják, mert azt czéltalannak és hiábavalónak tartják.” Az igazgató-választmány a kiküldött bizottságnak ezt a véleményét tudomásul vette s kimondta, hogy a szóban forgó ügyben csak akkor tesz újabb lépéseket, ha arra kedvező alkalom fog kínálkozni.¹⁰⁹²

A Bányászati és Erdészeti Akadémia Ifjúsági Körének képviselőjében Zivuska Jenő erdőakadémiai hallgató két indítványt terjesztett be az Országos Erdészeti Egyesület 1896. évi közgyűlése elé. Az elsőben javasolta, hogy „az erdőmérnöki szakiskola továbbra is fentartassék és az erdészet czéljára teljesen alkalmassá téve minden hallgatóra kötelező legyen. A míg ezen általános kötelezettség be nem következne, addig vagy az akadémián, vagy a gyakorlatban bizonyos előnyök nyújtassanak a mérnök hallgatóknak, illetve a szakot végzetteknek. Ezen előnyök a negyedik éven felemelt ösztöndíj, a gyakorlatban magasabb személyi járandóság és megfelelő cím lennének.” A hallgatóság bizalmából ifjúsági kör elnökké is választott Zivuska Jenő a második indítványában javasolta, hogy „az akadémiáról való elbocsátás intézkedése tanulmányokban való elégtelen előmenetel miatt megszüntetessék. Hogy pedig az akadémiai hallgatóságban ne csökkenjen, sőt megsokszorozódjon a tudományok szeretete és művelése iránti komoly törekvés, alapíttassanak egy akadémiai 300 frtos ösztöndíjből különféle természettudományi vagy szaktudományi munkák írását jutalmazó pályadíjak. Meghatározott napokon álljon az ifjúság rendelkezésére az akadémiai könyvtár, melyből dús anyagot meríthet tudása és látköre kibővítésére. Felügyelet alatt vagy felelősség terhe mellett engedtessek meg az akadémiai gyűjteményekben, laboratóriumaiban való vizsgálódás, kísérletezés, végre tartassanak évközben akár az ak. tanár által kitűzött, akár hallgatók által kért, azonban nem kötelező colloquiumok, melyek a félévzáró vizsgálatok esélyeit a hallgatók javára fordítanák. Mivel pedig ezen említett módok nagyjából csak az igyekezők törekvését, a tehetségesek tudását emelnék, de a nembánomságnak élőket munkálkodásra nem sarkalnák, a relegálás (=eltanácsolás) helyett szabadabb vizsgarendszer hozassék be az akadémián, nevezetesen ne csak októberben, hanem márcziusban is tartassanak javító vizsgálatok s hiányzó tárgyból több akárhány ízben vizsgálhasson a hallgató. Büntetés volna az ismételt vizsgáknál emelkedő díj és azon körülmény, hogy míg az összes tárgyból aki eredményt nem mutat fel, addig záradékolt leczkekönyvet nem kap.”¹⁰⁹³ Az indítványt a közgyűlés megfontolás és belátása szerint való intézkedés végett az igazgató-választmányhoz küldte meg, amely az 1896. évi december hó 2-án tartott ülésén Bedő Albert elnökle alatt Fekete Lajos, Máday Izidor, Soltz Gyula és Vadas Jenő választmányi tagokból álló bizottságnak küldte azt ki véleményadás céljából.¹⁰⁹⁴ A bizottság 1897. május 8-án Bedő Albert lakásán ült össze, s az alábbi javaslatot tette: „a szóban forgó indítvány minden részletének érdemleges tárgyalása után, tekintettel arra, hogy az indítványban foglalt részletkérdések az akadémia belügyeihez tartoznak, egyhangúlag a következő határozatban állapotott meg:

Az országos erdészeti egyesület igazgató-választmánya arra kérendő fel, hogy az akadémiai ifjúság előterjesztését szíveskedjék a selmecbányai bányászati és erdészeti akadémia igazgatóságának esetleges további tárgyalás és a maga részéről netalán szükségesnek ismerhető intézkedés végett átküldeni.” Az igazgató-választmány a bizottság javaslatát elfogadta, s felkérte az elnökséget, hogy az akadémiai ifjúság indítványát a selmeczi m. kir. erdőakadémia igazgatóságához tegye át tárgyalás és esetleges intézkedés végett.¹⁰⁹⁵

Az Arató Gyula által javasolt ún. erdészeti ponyvairodalom harmadik termékét, amely „Hogyan lett igazza a bolond beszéde” címet viselte 30 000 példányban nyomtatták ki. A szétosztás után megmaradt 5 000 példány tekintetében Fekete Lajos javaslatára az igazgató-választmány akként intézkedett, hogy abból első sorban a kincstári és más nagyobb uradalmaknál és városoknál alkalmazott erdőőröknek küldendő meg egy-egy példány, a többi pedig a ponyvafüzetek terjesztésével foglalkozó kis könyvkereskedők között osztandó ki.¹⁰⁹⁶

Az Országos Erdészeti Egyesület 1897. december 19-én Budapesten tartott közgyűlésén Schauschek Gábor uradalmi erdész több, egymással összefüggő, kisebb jelentőségű indítványt tett az erdészeti szak tekintélyének és az erdészeti szakműveltség színvonalának emelését célozva. Főindítványa pedig az volt, hogy az egyesület gondoskodik egy magyar erdészeti ismerettár szerkesztéséről, azért, hogy a szak semmi tekintetben se legyen csak külföldi munkákra utalva. Ezt az előterjesztő kérésére aztán nem a közgyűlés tárgyalta, hanem az igazgató-választmányhoz tették át.¹⁰⁹⁷ Az igazgató-választmány az 1898. január 30-án tartott ülésén a közgyűlésen előterjesztett és a közgyűlés által a választmányhoz utalt indítványt Sóltz Gyula, Fekete Lajos és Arató Gyula választmányi tagoknak adta ki tárgyalás és véleményadás végett.¹⁰⁹⁸ A 10 pontból álló indítvány elsősorban a selmeczi akadémia ügyrendjének módosítására irányult. Az egyik véleményezőnek Fekete Lajost kérték fel, aki észrevételeit Sóltz Gyula m. kir. országos főerdőmesternek, miniszteri tanácsosnak küldte meg. Az 1898. április 12-én kelt levél az alábbiakat tartalmazta: „Az Országos Erdészeti Egyesület 1897. évi 1859. számú átiratával kapcsolatosan közölte velem a napokban Schauschek Gábor uradalmi erdésznek az Országos Erdészeti Egyesület múlt évi közgyűlésére beadott indítványa. Ez indítvány tulajdonképpen 10 óhajtnak a felsorolása, de hiányzik belőle a tulajdonképeni javaslat, vagyis annak kifejezése, hogy mely lépések megtételét tartja az indítványozó szükségesnek, amaz óhajtnak megvalósítására. Ennek folytán, mint az indítvány ügyében véleményezés végett kiküldött bizottság egyik tagja, csak ama 10 óhajttal szemben elfoglalt álláspontomat kívánom az alábbiakban Méltóságoddal közölni. 1. Schauschek G. tagtárs szükségesnek tartja, hogy az akadémián az év határai kellő ünnepélyességgel jelöltsenek. Ez a közelebbi években, különösen az erdőakadémia hallgatóira nézve megtörtént, ha nem is oly hivatalos alakban, mint az egyetemen szokás. A fiataliságnak a magyar himnuszszal megnyitott ismerkedő estélyen, minden év elején komoly szavú köszöntőt intézett az igazgató vagy aligazgató a fiatalisághoz. Az év végén a vizsgák megkezdése előtt pedig az erdőakadémia egyik termében a szakelnök szolgált a világba kilépőknek épűgy, mint a visszamaradóknak komoly tanácsokkal. Végre ily búcsúztató ünnepélyül szolgál a minden év júniusa végén Kisiblyén megtartott főlövészet is, melyen a tanárok az akadémiai ifjúsághoz, különösen pedig a távozóban levő harmad- (illetőleg negyed-) éves erdészekhez intéznek buzdító szótatot. Hogy vajjon ezek a kedélyes környezet hatása alatt tartott fogadó és búcsúztató beszédek megfelelnek-e az indítványozó felfogásának, azt nem tudom. Ha azonban a két év alatt felépülő új akadémiai épület készen lesz, annak aulájában valószínűleg oly alakban fognak a megnyitó és záró ünnepélyek megtartani, amilyen – úgy hiszem – az indítványtevő lelki szemei előtt lebeg. Miután tehát ez ügyben akadémiank erdészeti ágának tanárai eddig is megtették azt, amit körülményeikhez képest célra vezetőnek találtak s azt a változó viszonyok szerint ezután is fogják fejleszteni: úgy hiszem ez irányban az akadémiánál lépéseket tenni felesleges. 2. Adjon ki az akadémia a lefolyt évről szóló értesítőt. Ez 1896-tól fogva meg is történik. Igaz, hogy csak azoknak küldik meg, akik kérik, akik tájékozást akarnak maguknak szerezni az akadémia viszonyairól. Hogy ismertetés végett a napilapoknak is megküldessék, az semmi akadályba sem ütközik.

E helyett talán megfelelőbb volna indítványozó szempontjából, hogy a napilapokban többször közöltessenek cikkek a selmeczi akadémia viszonyairól. (Ebben azonban nagyon óvatosnak kellene lenni, mert könnyen túltermelés állhatna be a végzett hallgatók számában, amint volt is az erdészeti akadémián s van ma a bányászati akadémián.) Ez pedig nem kis baj. Egyébiránt a helybeli két lapban elég sűrűn jelennek meg az akadémiát illető cikkek s azokból a napilapok is átvehetik, ha akarják. 3. Vétessenek fel az előadandó tárgyak közé a községekéről szóló és mezőgazdasági törvények. Ezt helyesnek tartom, sőt hozzáteszem még a vízjogot és a közigazgatás szervezetének ismertetését is. Mindezeket az erdészeti, vadászati és úrbéri törvényekkel együtt hetenkint 3 órai előadással be lehet illeszteni a harmadéves erdészek tantárgyai közé. (Viszonyaink szerint az előadásokkal egy erre alkalmas ügyvédet lehetne megbízni a szokásos docensi tiszteletdíjjal.) 4. A közegészségtan az első segélylél kibővítve tétessék az erdészeknek kötelező tantárggyá. Ezt helyeslem és mivel a tárgy úgys előadatik, az indítvány elfogadása nehézséggel nem jár. 5. Nyújtsák az akadémiai hallgatóknak több alkalom a szakkbeli önképzésre, mire nézve nem volna fölösleges néhány pályázat kiírása stb. Az önképzésre nézve a könyvtár a hallgatók rendelkezésére áll; de mivel előadásokkal, rajz- és gyakorlati órákkal úgy is majd minden idejük el van foglalva, nem lehet tőlük többet kívánni, minthogy kevés szabadidejüket az előadások átolvasására, illetőleg földolgozására fordítsák. Ennélfogva a könyvtárt alig vehetik igénybe. Hogy pedig ezenkívül pályázattal szakkbeli dolgozatok írására kitézött feladatok megoldására buzdíttassanak: ezt egyenesen hiába valónak, sőt károsnak tartanám. Ily önálló munkálkodást csak attól lehet várni, aki a tanultakat már meg is emésztette és kellő gyakorlat által már assimilálta is. Az indítvány megvalósítása csak idő- és munkafecsérlés volna. 6. Az államvizsga legyen nyilvános. Nagyon megfontolandó kérdés. Úgy hiszem azonban, hogy nehézségeit, akadályait, következményeit írásban tárgyalni nem volna helyes. Azért itt ettől annyival is inkább elállok, mert a véleményező bizottság elnökének nézetét e tekintetben a legkompetensebbnek tartom. 7. Az eredmény az államvizsgát letevőknek közvetetten a vizsga után adassék tudokra. Ezt úgy értem, hogy mindennap kihirdetessék a vizsgázottak előtt a vizsga eredménye. Ez természetesen csak a napi szóbeli vizsga befejezését követő rövid tanácskozás után történhetnék meg. Részemről ezt helyesnek s a vizsgázottakra nézve igen előnyösnek tartom. 8. A „sub auspiciis regis” promoveálás behozatalát nem tartom célszerűnek. Különbben is először a doktori diplomát kellene behozni. Ez indítványt nem tehetem magamévá. 9. Az államvizsgázottak névsora közöltessék az Erdészeti Lapokban, az Erdészeti Zsebnaptárban pedig vétessenek fel a m. kir. Felmérési Felügyelőségek-nél és Államvasutaknál alkalmazott okleveles erdészek. Az indítvány első részéhez azon módosítást csatolom, hogy csak azon államvizsgázottak nevei közöltessenek az Erd. Lapokban, kik bizonyítványt kapnak, kiemelve azok között azokat, akik „jeles” osztályzatot nyertek. Az indítvány második része semmi akadályba sem ütközik, amennyiben az illetők neveiket az Erd. Zsebnaptár szerkesztőségének bejelentik. 10. Egy magyar erdészeti ismerettár (encyclopaedia) szerkesztése. Azt hiszem, hogy betűsoros encyclopaediát ért alatta az indítványozó, milyen pl. németben a Dombrowsky-é és a Fürst-é. Végül azt is mondja indítványozó, hogy ezt egy műszótár készítésével elodázni nem lehet. Nekem e tekintetben más véleményem van. Ugyanis egy teljes és terjedelmes betűsoros encyclopaedia számára az időt még elérkezettnek nem tartom. Sok tekintetből nem. Hanem e helyett igenis szükségesnek s immár elodázhatatlannak tartom egy teljes erdészeti műszótár kiadását, melyben nemcsak a mészavak német és franczia kifejezései lennének benne, hanem az azokhoz kötött fogalom bőven és világosan kifejtve, sőt illusztrálva lenne, olyformán, mint a Pallas Nagy-Lexikonában. Részemről nem látom be egy ily munka halogatásának okait és szerkesztésének nehézségeit. Ezekben tartottam kötelességemnek nézeteimet az indítványban kifejezett óhajokkal szemben Méltóságoddal közölni; az Országos Erdészeti Egyesület tisztelt választmányára bízván az azok megvalósítására célszerűnek mutatkozó lépéseknek megállapítását.¹¹⁰⁹

Az igazgató-választmány az indítványokat megfontolás tárgyává tette, de közöttük csupán kettőt talált olyannak, melynek megvalósítása érdekében az egyesület lépéseket tehet. Ennek megfelelően méltányosnak találták azt a kívánságot, hogy az érdekelteknek még a vizsga napján kihirdessék az államvizsga eredményét. Emellett helyesnek tartották azt is, hogy a selmeczi akadémián az erdészeti, vadászati és mezőgazdasági törvényekkel kapcsolatosan a közigazgatási jognak azt a részét is előadják, amelyeknek ismeretére az erdészeknek szolgálatuk közben szükségük lehet.¹¹⁰⁰

A földművelésügyi miniszter 26209. szám alatt kelt leiratában az erdészeti államvizsgák módosítani szándékolt szabályzatának új tervezetét véleményadás végett az Országos Erdészeti Egyesületnek megküldte. A tervezetet tanulmányozás és véleményadás céljából Fekete Lajos, Tomcsányi Gyula és Vadas Jenő választmányi tagokból álló bizottságnak adták ki azzal a kéréssel, hogy jelentésüket a következő választmányi ülésen terjesszék elő.¹¹⁰¹ A bizottság 1899. július 5-én küldte meg észrevételeit az igazgató-választmánynak. Valójában egy kivétellel egyetértettek a miniszteri javaslattal, viszont az államvizsga értékelésére használt kétfokozatú minősítés helyett három fokozatút javasoltak. Ezt az alábbiakkal indokolták: „Az oly derék fiatal emberek, akik az eddigi osztályozás szerint legalább is „jó”, sőt részben „jeles” képesítést érdemelnének, a tervezett osztályozás szerint ezután együvé soroztatnának azokkal, akik csak nagy nehezen, úgy szólva „nyögve” tudnak a vizsgán átvégődni, vagy egy-kétszeri bukás után kegyelemből eresztetnek át. Az ily eljárás az értelmes, szorgalmas, jól vizsgázó fiatal emberekre méltánytalan, igazságtalan, deprimáló.”¹¹⁰² [Az államvizsgáztatással és a jelentéssel kapcsolatban további részletek az »Erdészeti államvizsgák« fejezetben olvashatók.]

Fekete Lajos a selmeci honvédszobor 1899. évi leleplezési ünnepségén az Országos Erdészeti Egyesületet is képviselte. „Selmecz és Bélabánya sz. kir. város törvényhatósága és a Selmeczen felállított honvéd-émlék szobor-bizottsága az emléknek f. évi október 8-ára kiűzött leleplezési ünnepélyére egyesületünket is meghíván, az elnökség bejelenti, hogy az egyesületnek ezen az ünnepélyen való képviselőre az igazgató-választmány utólagos jóváhagyása reményében Fekete Lajos, Vadas Jenő és Csiby Lőrinc választmányi tagokat kérte fel.”¹¹⁰³

Az Országos Erdészeti Egyesület 1901. december 6-án tartott rendes választmányi ülésén ismertették azt a feliratot, amit a Sáros vármegyei Gazdasági Egylet juttatott el az Országgyűlésnek, s melyben a felvidéki lakosság elvándorlásának egyik okául a legelőterületek lényeges csökkenését okolják: „nép a legelőnek való területeket lehetőleg felszántotta, attól való félelemből, hogy az erdészeti hatóság a legelőt beerdősítés czéljából betilalmaztatja s az így keletkezett rossz minőségű földet nem bírja oszkerüen megművelni.” E vitában felszólalt Fekete Lajos is, aki felszólalásában szerencsés körülménynek találta, hogy a Sáros vármegyei Gazdasági Egylet megtámadta az Országos Erdészeti Egyesületet, mert ez által módot nyújtott arra, hogy az erdészet megvédelmezhesse magát, valamint az erdőgazdaság érdekében hozott törvényeket. Fő oknak azt tartotta, hogy ha a mezőgazdaság idejekorán fölismerne volna a bajok forrását, akkor a mezőgazdák is hozhattak volna olyan törvényeket, amelyekkel a legelőterületeket a romlástól megvédehették volna. Továbbá javasolta, hogy az egyesület véleményét ne csupán az Erdészeti Lapokban tegyék közzé, hanem röpirat alakjában nagyobb nyilvánosságra is hozzák.¹¹⁰⁴

Az Országos Erdészeti Egyesület pályázatot írt ki a bükk tűzifa romlásának vizsgálatára, melyre két pályamunka érkezett be: Kaán Károly m. kir. erdész és Gellért József vasúti mérnöké. A pályaműveket háromtagú bizottság bírálta meg, a bírálatok 1901. december 6-án az igazgató-választmány elé kerültek. A bírálók Gellért József munkáját tartották előbbre valónak, s a bírálatokban külön kiemelték, hogy a jutalmazásra ajánlott mű különös előnye az, hogy a bükkfa fülledésének közvetlen okát nem parazita gombáknak, hanem vegyi folyamatnak tulajdonítja. E kijelentéssel kapcsolatban szólalt fel Fekete Lajos, aki azon az állásponton volt, hogy a bükkfa fülledését parazita gombák okozzák és figyelmeztette az igazgató-választmányt arra, hogy e tekintetben az erdészeti kísérleti állomás folytat alapos kutatásokat. Továbbá azt is kifejtette, hogy nézete szerint az igazgató-választmány nem illetékes abban, hogy e tisztán tudományos kérdésben döntsön. Ezt a figyelmeztetést az igazgató-választmány meg is fogadta.¹¹⁰⁵

1902. március hó 5-én tette közzé az Országos Erdészeti Egyesület elnöksége azt a meghívót,¹¹⁰⁶ amelyben a Budapest V., Alkotmány utca 10. sz. alatti székházba az év március hó 18-án délután 4 és fél órakor Fekete Lajos által tartandó előadásra invitálták a tagtársakat, erdőbirtokosokat, erdőtisztéket és az erdőgazdaság iránt érdeklődő közönséget. Az előadás címe „Az erdőrendezésnek hazánkban szokásos rendszeréről, annak módosításáról és egyszerűsítéséről” címet viselte, s mintegy 70 főből álló hallgatóság előtt hangzott el.¹¹⁰⁷ A selmeci hetilap arról is hírt adott, hogy „a felolvasást az egyesületnek nagyszámban jelenvolt tagjai nagy tetszéssel fogadták.”¹¹⁰⁸

Az előadás írott formája az Erdészeti Lapokban¹¹⁰⁹ is napvilágot látott. Az előadás napján tartott rendes választmányi ülésen az elnök az igazgató-választmány nevében köszönetet mondott Fekete Lajos és Porubszky Gyula egyesületi tagoknak az erdőrendezés körébe vágó felolvasásaikért, amelyeket az ülést megelőzőleg, illetőleg az év január 22-ei felolvasó ülés alkalmával tartottak. Ami a felolvasások megvitatását illette, az elnök tekintettel arra, hogy mindkettő ugyanazzal a tárggyal foglalkozott és a kérdésre vonatkozólag még több közlemény volt várható, azt javasolta, hogy a két felolvasás anyagát később együttesen vitassák meg. Az igazgató-választmány ezt a javaslatot elfogadta.¹¹¹⁰

Györke István – a Bedő Albert Alapítvány egyik ösztöndíjasa – huzamosabb idő óta volt beteg, amit orvosi bizonyítványokkal igazolt, és a legutóbbi fél éve végén sem tudott vizsgákat tenni. Kérvényezte az Országos Erdészeti Egyesületnél, hogy ösztöndíját, tekintettel mulasztásának okára, ne vonják meg tőle. Az alapszabályok szerint a vizsgaeredmény hiánya csak abban az esetben vonta maga után az ösztöndíj elvesztését, ha elfogadható okok nem indokolták. Jelen esetben pedig Fekete Lajos is igazolta az igazgató-választmánynál, hogy tényleg súlyos betegség forog fenn, ezért az igazgató-választmány nem vonta meg Györke Istvánt ösztöndíját.¹¹¹¹

Csiby Lőrincz m. k. erdőtanácsos és akadémiai tanár 1903. évi elhunya alkalmából az Országos Erdészeti Egyesület az elhunyt ravatalára koszorút tett, az özvegynek részvétét táviratban fejezte ki, és a temetésen magát Fekete Lajos és Vadas Jenő választmányi tagokkal képviseltette.¹¹¹²

A Deák Ferencz Alapítvány 1904. évi kamatjainak, valamint az Erdőrendezés tankönyv II. rész megírásának elmaradása következtében rendelkezésre álló 1888. évi kamatok, összesen 2200 korona felhasználása céljából az igazgató-választmány Tavi Gusztáv, Fekete Lajos és Lászlóffy Gábor tagokból álló bizottságot küldött ki. Az 1903. november 3-án keltezett javaslat szerint a rendelkezésre álló pénzüsszeget az Erdészeti Lapok addig megjelent 45 évfolyama tárgymutatójának elkészítésére kellene fordítani, amelyet a lapok előfizetőinek díjtalanul gondoltak megküldeni. Továbbá javasolták, hogy a fennmaradó pénzüsszeget az Erdőgazdaság kézikönyve című, enciklopédikus összeállítás megírására fordítsák. Az igazgató-választmány a bizottság javaslatát elfogadta, csupán a pénzfelosztásban eszközölt némi módosítást.¹¹¹³ [Megjegyzendő, hogy egyik munka sem készült el.]

Fekete Lajos 1908 lelegején a műveihez tartozó kliséket az Országos Erdészeti Egyesületnek megvételre megküldte. Az egyesületi titkár felhatalmazást kért az igazgató-választmánytól, hogy a még felhasználhatókat kiválogatva, azokat mérsékelt áron megválthassa. Az igazgató-választmány ehhez hozzájárult.¹¹¹⁴

A Deák Ferencz Alapítvány 1909. évi kamatjainak hovafordítása iránt javaslatot teendő bizottságban¹¹¹⁵ szintén ott találjuk Fekete Lajost, aki – Vadas Jenővel és Muzsnay Gézával együtt az 1908. október 24-én tartott igazgató-választmányi ülés felkérése után – 1908. november 30-án nyújtotta be közös javaslatukat. Úgy vélték, hogy nagy szolgálatot tenne az Országos Erdészeti Egyesület a hazai erdőgazdaságnak azzal, ha az alapítvány 1909. évi kamatait olyan mű megírására fordítaná, amely a hazai erdészet igényeinek megfelelően rendszeresen tárgyalná azokat a kereskedelmi ismereteket, amelyekre az erdésznek szüksége van. Mivel sokrétű és terjedelmes munkáról volt szó, ezért az 1910. évi kamatok egy részét, esetleg a megelőző évekből felhasználatlanul maradt kamatokat is erre javasolták felhasználni.¹¹¹⁶

Fekete Lajos 1916-os elhalálózásakor az egyesületi elnök bejelentette, hogy „a legutóbbi ülés óta a választmányt és a magyar erdészetet súlyos veszteség érte Fekete Lajos és Téglás Károly miniszteri tanácsosok elhunytával, míg a harcztéren Webel Elek rendes tag áldozta fel életét hazájáért és mindnyájunkért. Az igazgató-választmány mély részvétellel veszi tudomásul a bejelentést s elrendeli, hogy részvéte az ülésről szóló jegyzőkönyvben is megörökíttessék.”¹¹¹⁷ Az 1917-es háborús évben ugyancsak megemlékeztek az egyesület előző évben elhunyt (jeles) tagjairól. „Igazgató választmány az elmúlt évben öt tagját veszítette el, Fekete Lajost, Nagy Károlyt, Szálai Ernőt, Szentimrey Dánielt és Téglás Károlyt. A magyar erdészet legjelesebbjei közül szedegette ezúttal a halál áldozatait, kioltva a hosszú fáradhatatlan munkában kifáradt érdemes tagtársaink életét épúgy, amint derékban törte életerejük teljében a magyar erdőgazdaság sok szép reménységét.”¹¹¹⁸

Fekete Lajos sokrétű és érdemdús egyesületi tevékenysége után érthetetlen és kegyeletsértő is, hogy az Országos Erdészeti Egyesület egykori fíradhatatlan alapító tagjánál, aki évről évre lelkiismeretesen fizette a tagdíjat, 1928-ban, halála után több mint egy évtizeddel 35,87 korona tagdíjtarozást mutattak ki.¹¹¹⁹

A Magyar Tudományos Akadémia tagja

Az 1825-ben alapított Magyar Tudományos Akadémiába csak kevés erdész végzettségű szakember került eddig be. Elsőként Divald Adolf (1828–1891) lett 1862-ben az MTA tagja, aki ezt az elismerést a magyar erdészeti szaknyelv és szakirodalom megteremtésének élharcosaként érdemelte ki. Másodikként Bedő Albert (1839–1918) jutott be a tudós testületbe 1885-ben a magyar állam erdőségeinek statisztikai feldolgozásáért. Divald és Bedő is állami alkalmazott, minisztériumi főosztályvezető volt, így az akkori értelemben vett tudomány művelése nem volt fő feladatuk. A harmadikként bejutott Tuzson János (1870–1943) szintén fiatalon, 1909-ben került be az MTA tagjai közé, aki 1904-ig a selmeci akadémián, illetve az erdészeti kísérleti állomáson teljesített szolgálatot, majd Budapesten lett botanika-professzor. A negyedik erdész végzettségű akadémiai tag Fekete Lajos lett, aki az előzőekkel ellentétben nem negyven éves kora körül, hanem 73 évesen, lankadatlan és szerteágazó szakirodalmi munkássága elismeréseként jutott ehhez a megtisztelő címhez 1910. április 28-án. Az MTA Matematikai és Természettudományok Osztálya Természettudományi Alosztályában kapott helyet. Ajánlói között ott találjuk Klein Gyulát, a műegyetem botanikaprofesszorát, aki elsősorban növény-szervezettani kutatásokat végzett, Mágócsy-Dietz Sándort, Fekete Lajos korábbi tanársegédjét, szerzőtársát, a budapesti tudományegyetem botanikaprofesszorát, aki növényanatómiai és élettani kutatásaival vált híressé, valamint Bedő Albertet, aki jól ismerte Fekete Lajos szakirodalmi munkásságát. Ajánlása¹¹²⁰ az alábbi volt:

XXXVI

FEKETE LAJOS bányászati és erdészeti főiskolai tanárt és miniszteri tanácsost *levelező* tagul ajánljuk. A Magyar Tudományos Akadémia a természettudományok magyar nyelven való mívelését is feladatai közé számítja. A természettudományok tágabb kerete felöleli az erdő- és mezőgazdaság tudományosan tárgyalt kérdéseit is és kivált nekünk kell ebben a tekintetben a külföld jó példáit követni, tekintettel arra a nagy jelentőségre, a mellyel közzgazdasági életünkben bír az erdő- és mezőgazdaság. Akadémiánk meggyőződésünk szerint nemcsak természettudományi és nyelvészeti, de közzgazdasági tekintetben is szolgálatot tesz a magyar tudománynak és a közéletnek, ha az erdő- és mezőgazdaság terén való tudományos munkásságot elismeréssel illeti. Ilyen tudományos és szakbeli munkásságot fejtett ki immáron negyven évet meghaladó időn át Fekete Lajos, a ki erdőgazdasági irodalmunk megteremtőinek sorában a legelőkelőbb helyek egyikét foglalja el, nemcsak szakbeli ismertető iratai, tankönyvei, hanem önálló kutatáson és vizsgálatokon alapuló közlései alapján is. Az ő erdőgazdasági irodalmi működése a természet-tudományi ismereteken épül fel — önálló kutatásaival még a természettudományi, nevezetesen a növény-tani ismereteket is előbbre vitte. Irodalmi munkálkodásának első éveiben, a hatvanas években első sorban a

nélkülözhetlen szakkönyvek megírásával foglalkozott a szakfolyóiratokban közölt cikkein kívül, majd önálló megfigyelések és vizsgálódások alapján az erdőgazdaság keretét érintő állattani és növénytani búvárlatokkal, végül pedig az erdőgazdaság jelentős kérdéseit a természettudomány és matematika módszereinek alkalmazásával önálló vizsgálatokon alapuló új és sok tekintetben jelentős ismeretekkel és adatokkal gazdagította. Munkái csupán magyar nyelven jelentek meg, holott ha idegen nyelvűeknek is hozzáférhetőkké lettek volna, bizonyára szélesebb körben is elismerést arattak volna. Irodalmi munkáinak hosszú sorozatából csak a következő legjelentősebbeket soroljuk fel, mellőzve a népszerű vagy csak erdészeti ismertető közléseket: I. Tankönyvek és kézikönyvek: 1. Erdőértékszámítástan. I. kiadás: 1873. II. kiadás: 1892. — 2. A mezőség kopárainak befásítása. 1876. Pályadíjnyertes munka. — 3. Erdészeti rovartan. 1878. — 4. Erdészeti talajtan. I. kiadás: 1882. II. kiadás: 1891. — 5. Sóltz Gyulával: Az erdőbecsléstan kézikönyve. I. kiadás: 1882. II. kiadás: 1893. Pályadíjnyertes mű. — 6. Erdővédelemtan. 1887. — 7. A tölgy és tenyésztése. 1888. Pályadíjnyertes mű. — 8. Mágocsy-Dietz Sándorral: Erdészeti Növénytan. I. kötet: 1891. II. kötet: 1897. Pályadíjnyertes mű. — 9. A szálalóerdők berendezése. 1897. — 10. Erdészeti nyereségszámítástan. 1900. — 11. Erdőrendezéstan. 1903. — II. Önálló értekezések és tanulmányok: a) Az Erdészeti Lapokban: 12. A legártalmasabb erdőgyomokról. 1868. — 13. A fák virágzására és a gyümölcs érésére szükséges melegség. 1869. — 14. A múlt évi fagy hatása a selmeczi erdészeti akadémiánakertjeiben. 1877. — 15. Miként kezeljük a bükket és gyertyánnal elegyült tölgyeseket. 1877. — 16. Észleletek az erdőknél a hóolvadásra gyakorolt befolyása felett. 1880. — 17. A vörösfenyő görbeségének oka. 1880. — 18. A fák görbeségének okairól. 1881. — 19. A *Quercus conferta* Kit., a *Quercus Hungarica* Hubeny és a *Quercus Farnetto* Ten. ugyanaz. 1886. — 20. A debreczeni erdők és a talaj elszegényedésének elmélete. 1887. — 21. Hazánk tölgyesei. 1888. — 22. A szálalóerdők berendezése. 1897. — 23. Az erdészeti vagy növénytani tekintetben nevezetesebb fafajok tenyésztési határainak megállapítása. 1898. — 24. A középerdő és szálalóerdő talaja gazdasági értékének meghatározása. 1898. — 25. Az erdőrendezésnek hazánkban szokásos rendszeréről, annak módosításáról és egyszerűsítéséről. 1902. — b) Az Erdészeti Kísérletekben: — 26. Tanulmány a luczfenyőtörzsek átlagos alakai és térfogati viszonyairól a Vépor-hegységben felvett adatok alapján. 1901. — 27. Tanulmány az egykorú luczfenyvesek növekvésének és átlagfájának viszonyairól a Vépor-hegység elsőrendű termőhelyein, a dobrocsi és karámi erdőgondnokság területén felvett adatok alapján. 1902. — 28. Tanulmány az egykorú luczfenyvesek vastagsági összetételéről a Vépor-hegység elsőrendű termőhelyein felvett adatok alapján. 1902. — 29. Szabályos egykorú erdőben keletkező mellékállomány meghatározásának egy módja. 1903. — 30. A jegenyefenyő, luczfenyő és bükk törzseinek alakszáma a horvátországi mészkőhegységeken. 1905. — stb. stb. A felsorolt értekezések önálló kutatás eredményeit foglalják magukban, de a tankönyvek sorában is nem egy van, a mely számos eredeti megfigyelés, önálló vizsgálat eredményeit közli, különlegesen az erdőgazdaság keretébe tartozik a 9. sz. a. felsorolt értekezés, a melyben sok eredeti új tapasztalat és kutatási eredmény van közölve a szálaló- és középerdőt illetőleg, továbbá a 28. sz. a. felsorolt, a melynek önálló kutatásokon alapuló számbeli eredményei az erdőgazdaságra nézve is nagy jelentőséggel bírnak. De ennyi munkásság után sem pihen még meg, hanem korától alig várt iparkodással foglalkozik régebben megkezdett munkájával, a fás növények hazánkban való földrajzi elterjedésének és tenyésztési viszonyainak a feldolgozásával, a melyhez már évek óta gyűjti az adatokat és a mely hazánk természeti

viszonyainak tudományos megismerését jelentékenyen elő fogja mozdítani. Ennyi jelentékeny munkásság elismerését ajánljuk melegen a Magyar Tudományos Akadémia figyelmébe, mert ez által nemcsak Fekete Lajos tudományos szakbeli munkássága, de maga az erdészeti tudományos szakbeli munkálkodás is elismeréshez jut. Akadémiánk ebbeli elismerése buzdítóan fog hatni a fiatalabb nemzedékre is, de Fekete Lajost is megkezdett nagy munkája kidolgozásában csak még jobban serkenteni fogja. Mindezeknél fogva melegen ajánljuk Fekete Lajost Akadémiánk levelező tagjául való megválasztására.

Klein Gyula, r. t.

Dr. Mágócsy-Dietz Sándor, r. t.

Dr. Bedő Albert, l. t.

Megválasztása alig kapott visszhangot, a Selmechányai Hírlap¹²¹ is csak röviden tudósított: „*Fekete Lajos miniszteri tanácsost, a magyar erdészeti tudományos irodalomnak legelső és legértékesebb művelőjét a Magyar Tudományos Akadémia a múlt héten levelező taggá választotta.*” Az Erdészeti Lapok már kissé részletesebben, kevésbé tárgyilagosan adta hírül ezen eseményt, amelynek, igaz, csak a Különfélék rovatban jutott hely: „*Fekete Lajos — a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. A Magyar Tudományos Akadémia a közelmúltban tartott f. évi nagygyűlése szakunk nagyérdemű tudósát, a magyar erdészeti irodalom egyik legtermékenyebb művelőjét, Fekete Lajos miniszteri tanácsos, ny. főiskolai tanárt, levelező tagjai sorába választotta. Őszinte örömmel üdvözljük őt e rég megérdemelt kitüntetése alkalmából, amelynek fényéből egy sugár szakunkra is esik, melynek méltánylást és megbecsülést szerzett, mert bár kétségtelenül elsősorban botanikus tudományos működése nyitotta meg Fekete Lajos előtt a Tudományos Akadémia kapuit, mégis ez mindig elválaszthatlan kapcsolatban állott erdőgazdasági tudományos működésével.*”¹²²

Székfoglaló előadására 1911. június 19-én került sor, előadásának címe az ekkor művelt nagy témának egy kis részlete volt „Az északi szélesség hatása a fajok természetes elterjedésének magassági hatáira Magyarországon” címmel. Fekete betegeskedése miatt azonban a székfoglalón nem tudott megjelenni, előadásának szövegét Mágócsy-Dietz Sándor olvasta fel. Előadásának írott változata a MTA Matematikai és Természettudományi Értesítőjében¹²³ látott napvilágot.

Fekete Lajos – idős kora és egyre rosszabbodó egészségi állapota, valamint a főváros Selmechányáról továbbra is nehéz megközelíthetősége miatt – a Magyar Tudományos Akadémiában érdemi munkát már nem tudott vállalni, és a különböző ülésekre sem volt módja eljárni. Bizonyára ennek tudható be, hogy az MTA részéről elhunyt után a szokásos megemlékezés¹²⁴ több mint két évtizeddel, a Magyar Tudományos Akadémia 1937. március 22-én tartott összes ülésén következett be, amit a pályatársnak és barátának, Mágócsy-Dietz Sándornak köszönhetünk. A megemlékezésben a késés okára is kapunk részleges magyarázatot: „*Már régebben részesített Akadémiánk III. osztálya abban a megtisztelő megbízatásban, hogy elhunyt Fekete Lajos levelező tagunkról megemlékezzem. A megbízatást már előbb kellett volna teljesítenem és hogy eddig nem tettem eleget kötelességemnek, annak egyéb, tőlem nem függő okain kívül, főleg az volt az indító oka, hogy bizonyos idő eltelté után kívántam különösen rámutatni, hogy Fekete Lajos életének és munkálkodásának eredményei az idők folyamán nemhogy elhomályosultak vagy feledésbe borultak volna, hanem ellenkezőleg, az idők múlása folyamán még inkább nyertek jelentőségükben és az ő szellemi nagysága csak emelkedett, aminek bizonyossága az ő tudományos munkásságának forrásul használt termékei és az erdészeti akadémiának erőssége és virágzása.*”

Az ő önzetlen nemzeti érzésekkel telt és tudományosan megalapozott munkálkodása ma még inkább példaként szolgálhat, mint életében. Mint szeretetteljes jó családfő, mint áldozatkész és lelkes tanár, továbbá mint eredményekkel bővelkedő szakíró és természetkutató, egész életét a Selmecebányai akadémia és a magyar erdészet szolgálatában töltötte el. Ez az oka annak, hogy munkásságának eredményei ma jelentős mértékben érvényesülnek élete értékének elismeréseként.”

Kongresszusi tevékenység

A XIX. század második felében még nem volt szokás rendszeresen kongresszusokat, konferenciákat szervezni, s azokon részt venni. A szakmai véleménycsere akkori formája a levelezés volt, a személyes találkozások az utazási nehézségek miatt szintén alárendelt szerepet játszottak, utóbbi Selmecebánya elzártsága miatt különösen kitapintható.

Az 1892-ben Eberswalde-ban megalakult Erdészeti Kutatóintézetek (korábban Kísérleti Állomások) Nemzetközi Szövetsége (IUFRO) rendszeresen szervezte/szervezi a tagállamok részére kongresszusait, amelyekre a kezdeti időszakban 3-4 évente került sor (1893 – Bécs, 1897 – Braunschweig, 1900 – Zürich), a negyedik kongresszust 1903-ban ismét Bécsben rendezték meg. Ezen részt vett Fekete Lajos, annál is inkább, mert a növényföldrajzi térképezés eredményeiről itt személyesen számolhatott be. Érdekes módon a kongresszus kevésbé keltette fel a hazai szakközönség figyelmét, arról az Erdészeti Lapok meg sem emlékezett, viszont rövid tájékoztatást a selmeci hetilapból szerezhettünk:

„Nemzetközi erdészeti kongresszus. Az erdészeti kísérleti állomások nemzetközi szövetsége, negyedik kongresszusát folyó hó 1-6. napjain Bécsben és környékén tartotta meg. A kongresszuson az erdészeti tudomány és gyakorlati erdészet kiváló férfiival valamennyi európai állam

képviselve volt. A magyar kormány a magyar erdészeti kísérletügy képviselőjével az országos főerdőmestert Soltz Gyula min. tanácsost és akadémiánk két tanárát Fekete Lajos és Vadas Jenő m. kir. főerdőtanácsosokat bízta meg, a kik a kongresszus munkálataiban tevékenyen vettek részt. Bizonyára érdekelni fogja városunk közönségét, hogy a legközelebbi kongresszus 3 év múlva Brüsszelben, az utána következő pedig Budapesten és Selmecebányán lesz.”¹¹²⁵

Végül is a hírlap jóslata csak részlegesen vált be, a következő kongresszust 1906-ban Stuttgartban tartották, s csak 1910-ben került sor a brüsszeli rendezvényre. Az 1914-re Budapestre meghirdetett kongresszus viszont az I. világháború miatt elmaradt, s így Selmecebánya a rendezvénytől elesett.

Fekete Lajos útlevele (SOE KKL)

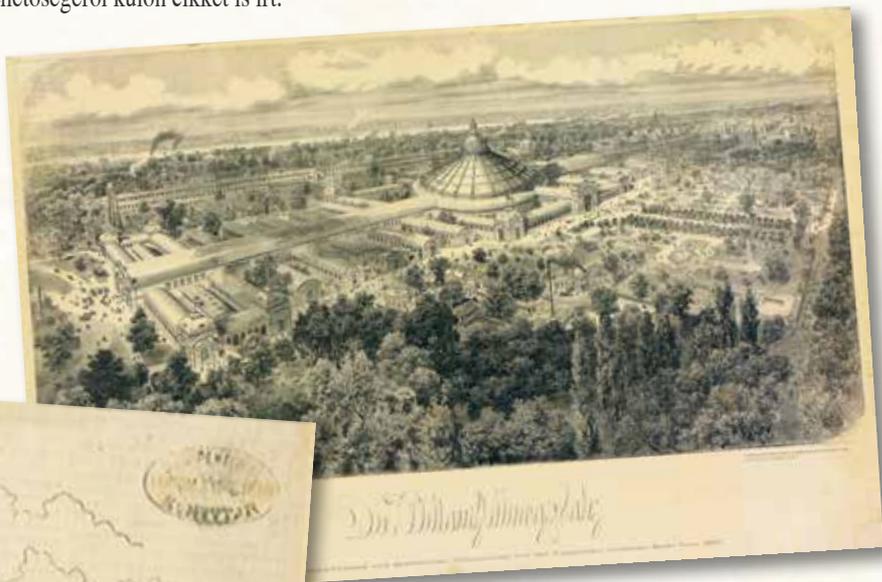
Részvétel szakmai (világ)kiállításokon

Az 1851-ben Londonban megtartott első világhiállítás után sorra szervezték külföldön, majd belföldön is a kiállítások különböző formáit, ahol a meghatározott tematika szerinti közszemlére tétel széles néptömegeket vonzott. A dualizmus kori Magyarország közszereplőinek fontos bemutatkozási lehetőséget adtak a kiállítások, amelyekkel éltek is. Fekete Lajos is több kiállításon vett részt, részben az 1888. december 24-én szabadalmi oltalom alá helyezett (selmeci) találmányával és 1889-ben (olcsónak tekintett) 18 forintért árult tolokás magvetővel,¹¹²⁶ részben a selmeci akadémia kötelékében annak oktatását, kutatását bemutatva. A források elégtelen volta miatt elképzelhető, hogy bizonyos bemutatókon való részvétele ebből a mostani felsorolásból kimaradt.

1873 – Bécs

Az Osztrák–Magyar Monarchia a kiegyezést követő hatodik évben, 1873-ban „A kiállító Ausztria meghívja az egész földkerekséget!” mottóval világhiállítás létrehozását vállalta fel. A tárlat Bécs világvárosi rangra emelését szolgálta, s Párizs és London korábbi világhiállítási vetélkedésébe léptette a közép-európai várost. Magyarország részéről bemutatták az erdészetet is, ahol elsősorban a fatermékekre helyezték a hangsúlyt.¹¹²⁷ A kiállításon részt vett Fekete Lajos, aki Ausztria erdészeti kiállítását a legapróbb részletekig mutatta be a nagyközönségnek az Erdészeti Lapok hasábjain.¹¹²⁸ Érdekesség, hogy az Algériából küldött, 9 éves fából származó *Eucalyptus globulus* korong megfogta figyelmét, s a fajról, annak európai alkalmazási lehetőségéről külön cikket is írt.¹¹²⁹

Der Weltausstellungsplatz, azaz a bécsi világhiállítás színhelye madártávlatból 1873 júniusának végén (SOE KKL)

A magyar erdészeti pavilon az 1873. évi bécsi világhiállításon (Rendkívüli melléklet a Vasárnapi Újsághoz 1873. I. szám I. o.)

1875 – Torda

Az Erdélyi Gazdasági Egylet 1875. szeptember 30-án – Tordán tartotta – negyedik vándorgyűlését, ahol termékiállítás is volt. Az erdészeti tárgyak megbírálására két helyi illetőségű kolléga kíséretében Fekete Lajost küldték ki.¹¹³⁰

1879 – Székesfehérvár

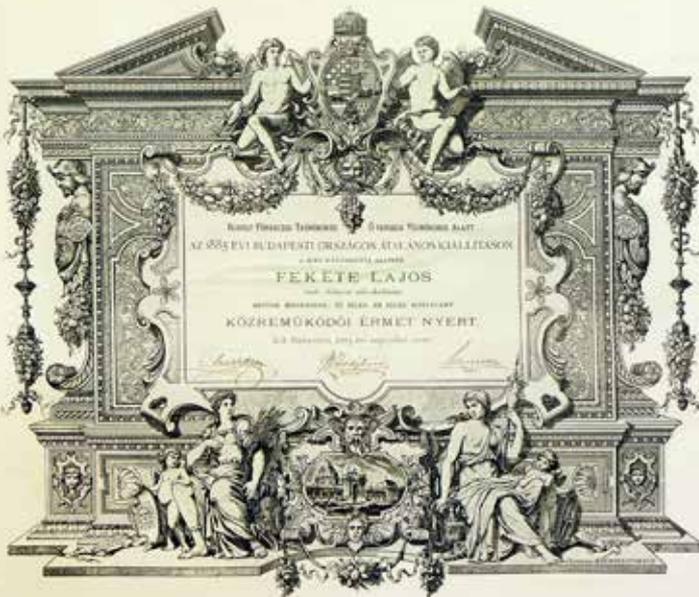
Fekete Lajos az 1879. évi székesfehérvári országos kiállításon közvetett módon vett részt, ugyanis a selmeci akadémiának volt kiállítása a megyeháza egyik termében,¹¹³¹ ahol a szakma az oktatók kutatási eredményeiről készült bemutatókat hiányolta. A kiállítási tárgyakról, gyűjteményekről részletes beszámoló is készült, amelyek összeállításában nagy valószínűséggel Fekete Lajosnak is volt része.¹¹³²

1885 – Budapest

Az 1885-ben Budapesten tartott országos kiállításra Bedő Albert országos főerdőmester vezetésével egy 25 tagú bizottságot alakítottak, amely a szervezési munkákat végezte. A kiállítás V. csoportjában „Erdészet, erdészeti szakoktatás és vadászat” címmel 8 nagy témakört alakítottak, s ezekhez rendelték a kiállítandó tárgyakat.¹¹³³ E célból külön erdészeti pavilont is emeltek.¹¹³⁴ A sikert az is mutatta, hogy több napilap is beszámolt a kiállítás ezen csoportjáról, s valamennyi dicsőítőleg írt róla. „A nagy közönség és a legbefolyásosabb körök is – bátran elmondhatjuk – egészen más véleménnyel vannak most az erdőgazdaság jelentősége felől, mint a kiállítás megnyílta előtt.” – írták megnyugvással az Erdészeti Lapokban, mely szintén részletesen beszámolt az eseményekről.¹¹³⁵ A selmeci akadémia is előrukkolt, a vonatkozó kiállítási anyag összeállításában Fekete Lajosnak, tanársegédjének, Rejtő Adolfnak, valamint Chrismár (Cséti) Ottónak, Szécsi Zsigmondnak és Pöschl Edének volt érdeme. „Az erdészet szellemi tevékenysége a legérdekesebb részét képezi a kiállításnak. ... A selmeci erdészeti académia büszkesége a magyar erdészetnek, de büszkesége lehet a magyar erdész-

nek is. Érdemessé teszi arra az, hogy oly jeles igaz magyar szakférfiak kerülnek ki belőle. Kiállítása igen sikerült, gazdag, változatos; hisz maga egy kisebb erdészeti kiállítás. Megtalálhat benne az ember mindent, amit az erdőben csak kereshet, amiről az erdésznek tudnia kell.”¹¹³⁶

A dicsőítő szavak ellenére „csak” közreműködői eredméllyel ismerte el tevékenységüket „Kitűnő munkásság-, jó ízlés- és jeles kivitelért” indokollással a budapesti országos kiállítás jury-tanácsa.¹¹³⁷

Az 1885. évi budapesti országos általános kiállítás díszes oklevele a közreműködői érem elnyeréséről (SOE KKL)

1890 – Bécs

A bécsi cs. és kir. gazdasági egyesület 1890. május 15. és október 15. között a bécsi rotundában rendezte az általános mezőgazdasági és erdészeti kiállítást. Az előkészítő munkálatokba bevonni szándékozták Fekete Lajost is, aki az erdősítések, erdőápolás és erdővédelem segédeszközei és az erdőtalaj és erdei fatenyészet biztosítására szolgáló segédeszközök négy alcsoportjánál, Sóltz Gyulával és Szécsi Zsigmonddal az erdészeti szakoktatás főcsoportjánál, valamint Tomcsányi Gyulával együtt az erdészeti kísérletügy csoportjánál kapott előkészítői feladatokat.¹¹³⁸ Viszont a hivatalos felkérések után a selmeci akadémiai tanárok (Fekete Lajos, Sóltz Gyula és Szécsi Zsigmond) közös nyilatkozatukban kijelentették, hogy a rájuk bízott feladatot készségesen elvállalnák, ha nem kellene attól tartaniok, hogy egyfelől elfoglaltságuk, s másfelől a központtól való távollétük miatt megbízásuknak nem lesznek képesek oly mértékben megfelelni, amint azt az ügy érdeke és fontossága megkívánná. Egyszersmind azt is kijelentették, hogy a maguk részéről az egyesület által időközben ez iránt megkeresett selmeci akadémia részvételét sem tartanák célszerűnek. Egyfelől azért, mert ezen a monarchia másik államának székvárosában tartandó kiállításon nem a selmeci akadémia, hanem a bécsi Hochschule für Bodencultur lesz hivatva az erdészeti oktatást és az erdészet mivoltát mintákban bemutatni, másfelől azért, mert a selmeci akadémia új épületébe éppen a jövő évben költöznek át, s a gyűjteményeiket a kiállítás ideje alatt kellene átköltöztetniük és rendezniük. Ez nem várt fordulatot eredményezett a szervező munkában. A részleteket sajnos nem ismerjük, de Sóltz Gyulát az egyik választmányi ülésen már szóban meggyőzték, Fekete Lajosnak és Szécsi Zsigmondnak pedig újólal küldtek írásos felkérést, hogy a nekik szánt feladat teljesítését elvállalják. Hasonlóképpen a selmeci akadémia is ismételt felkérték a részvételre, „és pedig annyival inkább, mert a bécsi Hochschule für Bodencultur, ha megjelenik is a kiállításon, csak a monarchia túlsó felét képviselheti s így Magyarország abban az esetben, ha a selmeci akadémia elmaradna, egyáltalán képviseletlenül maradna az erdészeti szakoktatás terén.”¹¹³⁹ A meggyőzés sikerült, a selmeci akadémia kis kérés után részt vett a bécsi általános erdészeti és gazdasági kiállításon. „Ugyanott voltak kiállítva Fekete Lajos erdőtanácsos és akadémiai tanár vetőgépei is; a tolokás magvető, mely e lapok hasábjain már ismertette volt, egyszerű és minden tekintetben megfelelő berendezése miatt általánosan a legjobb volt a három közül elismerve; a másik, mely az előbbtől csupán abban különbözik, hogy egy földszóróval van ellátva, kissé nehézkesnek látszik; a harmadik még annyira új találmány, hogy még kísérletek sem történtek vele.”¹¹⁴⁰ Fekete Lajos a tolokás magvetőjével első díjat és az ezzel járó díszoklevelet nyerte el.¹¹⁴¹ Ezt megelőzően azonban kisebb probléma is adódott, ugyanis „a fenyőcsemétékhez csatlakozott a Fekete Lajos-féle tolokás magvetővel eszközölt 2 m²-nyi luczfenyő vetés, mely azonban nem sikerült egészen, mert azt első ízben a práterbeli verebek tették tönkre s ennél fogva ismételni kellett.”¹¹⁴²

Az 1890-ben Bécsben rendezett általános mezőgazdasági és erdészeti kiállítás díszoklevele, amelyet a „Waldsamen-Saemaschine” alkotója kapott (SOE KKL)

1896 – Millenniumi kiállítás, Budapest

A nagyszabású Ezredéves Országos Kiállítást a Városligetben rendezték meg 1896. május 2. és október 31. között. A II. főcsoportban, amelyben a kiállítások voltak, a 19 csoportból az erdészet, vadászat önálló egységet képzett (VII. csoport), mely külön egy impozáns pavilont kapott. Itt is bemutatták a Fekete-féle tolokás magvetőt, továbbá a selmeci akadémiát ismertető kiállítási részleg összeállításában Fekete Lajos is fáradozott.¹¹⁴³ Ez utóbbi ténykedéséért Bencez Gergely tanártársával, ifj. Belházy Gyula és Bihari Ödön tanársegédekkel, valamint Kapsz János akadémiai kertésszel „sikeres fáradozásért” megjegyzéssel közreműködői érmet kaptak.¹¹⁴⁴ Érdekes módon e nagyszabású rendezvényről az Erdészeti Lapok meglehetősen szűkszavúan tudósított, így a résztvevők tevékenységéről is kevés információt kapunk.¹¹⁴⁵

Az 1896. évi ezredéves országos kiállítás bíráló bizottsága által „sikeres fáradozásért” adományozott közreműködői éremről szóló oklevél (SOE KKL)

1900 – Párizs

Az 1900. évi világi kiállítás (Exposition Universelle) 1900. április 14-től november 12-ig rendezték meg Párizsban abból a célból, hogy az elmúlt évszázad eredményeit felsorakoztassák és felgyorsítsák a fejlődést a következő évszázadra. A kiállítást majdnem 50 millióan látogatták meg. Magyarország erdészete, a vadászattal és halászzal együtt, részben a Szajna folyó mellett fekvő nemzetközi erdészeti csarnokban (Palais des Forêts), részben annak közvetlen közelében a szabad ég alatt nyert elhelyezést. Az erdőápolás és erdőtenyésztés részlegben „a gépek között egyszerűsége és gyakorlati alkalmazhatósága folytán elsősorban feltűnik a Fekete-féle magvetőgép”¹¹⁴⁶, de a kiállítót, Fekete Lajost nem ezért jutalmazták aranyéremmel, hanem a Fatermési táblák, törzselemzések, erdőrendezés és állableírások gyűjteményes kiállításáért (IX. csoport 49. osztály), amit 15 gyakorlati szakemberrel együtt állított össze.¹¹⁴⁷

Az 1900. évi párizsi világi kiállítás névre szóló oklevele a „Médaille d’or” elnyeréséről (SOE KKL)

1902 – Pozsony

1902. szeptember 7. és 28. között a II. Országos Gazdasági Kiállítás színhelye Szeged után a régi koronázóváros, Pozsony volt, ahol az egyik leglátogatottabb objektum az Erdészeti és Vadászati Pavilon volt. „Az erdészeti kiállítás sikerét annak a szerencsés körülménynek köszönheti, hogy azt a közönyt, amit az erdőbirtokosok nagy része a kiállítás iránt tanúsított, ellensúlyozta az az áldozatkész támogatás, a melyben a kiállítást aránylag kevés számú, de igen tekintélyes birtokos részesítette.” – írta a beszámoló az Erdészeti Lapokban.¹¹⁴⁸ A pavilon melletti szabad területen vető- és iskolázógépeket állítottak ki, közöttük Fekete Lajos tolokás magvetőjét is. Találmányáért díjat ezen a kiállításon nem kapott.

1911 – Torino

Az egységes Olaszország létrejöttének 50. évfordulóját viláikiállítás rendezésével ünnepelték meg, ahol Torinóban mutatták be a mezőgazdasági részt.¹¹⁴⁹ A rendelkezésre álló csekély hely miatt – az igazán feltűnést keltő pavilonban – szűkös keretek között volt csak lehetséges a magyar erdőgazdaság kiállításának megrendezése. A fősúlyt a fake-rekedelemre és a faipar árucikkeire fektették.¹¹⁵⁰ A Fekete-féle tolokás magvetőt a XV. csoport 79. osztályában itt is bemutatták, melyért aranyérmert nyert az eszköz kifejlesztője.¹¹⁵¹ A kiállítás hivatalos értesítőjében ezt így adták közre: „Fekete Lodovico, Consigliere ministeriale, Selmeczbanya (Ungherie) / Strumento per la semina a righe nei semenzai forestali.”¹¹⁵²

Diploma di medaglia d'oro, azaz névre szóló oklevél az 1911. évi torinói kiállításon nyert aranyéremről (SOE KKL)

Az erdészeti szakiskolák létrehívásának gondolata – Fekete Lajos a honi középfokú erdészeti szakoktatás atyja

E fejezet kezdetén rögtön felvetődhet a kérdés, hogy korábban miért nem fogalmazódott meg igény az alsó- és középfokú szakiskolai rendszer, az erdészeti szakképzés kidolgozására? Miért nem fogalmazódott meg annak ellenére sem, hogy a hazai erdőgazdálkodás gyakorlata, később az erdészeti felsőoktatás, valamint a kutatások iránya is a német nyelvterületek szakmai nyomdokain haladt? E kérdést nem tudjuk egyértelműen megválaszolni, de egy fontos kiegészítéssel mindenképpen élnünk kell, ami némiképp árnyalja a képet. Az erdészeti szakképzés alsóbb szintjeivel kapcsolatban 1876-ban megfogalmazott gondolatokat megelőzően is működtek ilyen célokat ellátó intézmények a monarchia területén, hiszen az első – ekkor még német nyelvű – ún. Wisner-féle iskola 1796-ban Liptóújíváron nyitotta meg kapuit, s egészen 1811-ig képzett erdészeket. Selmechányai működése előtt, 1867-ig Wagnes is itt tanított.¹¹⁵³ A liptóújívári mellett Kismartonban is működött egy hasonló iskola – ugyan csak néhány évig –, amelyet az Eszterházy-uradalom hozott létre saját birtokai szakemberekkel történő ellátása céljából.

Az iskolateremtő szándék újabb megnyilatkozása az 1851-es évre datálható, s bár a kezdeményező a Magyar Erdészeti Egylet (Ungarischer Forstverein) tagsága volt,¹¹⁵⁴ ami ez idő tájt meghaladta az ezer főt, mégsem jártak sikerrel, mivel az egyesület tagjai egy német nyelvű intézmény megalapítását nem voltak hajlandók támogatni.

Fekete Lajos szakmai működése során az erdészeti tudományok és a szakoktatás területén lényeglátó javaslatokkal élt, amely észrevételek sok esetben napjainkig meghatározó irányok kiindulópontjának tekinthetők. Szakmai körökben méltatlanul kevésbé ismert tény, hogy az egyik ilyen, egyértelműen Fekete Lajoshoz köthető kezdeményezés az alsó- és középfokú intézményes erdészeti szakoktatás szükségességének felismerése. E kérdéskört az Országos Erdészeti Egyesület 1876. december 17-én, Budapesten tartott rendes közgyűlésén vitatták meg, s e tanácskozás vitaanyagát az Erdészeti Lapok hasábjain közzé is tették. Fekete Lajos a szakképzéssel kapcsolatos meglátásait „*Mi teendő az erdészeti szolgálathoz szükséges szakképzett műszaki segédszemélyzet nevelése érdekében?*” címmel tartott előadásában foglalta össze. Javaslata elején a következő érveket olvashatjuk a megfelelő szakemberellátás kapcsán: „*Azt hiszem, hogy Magyarország tíz millió katasztrális holdat jóval meghaladó erdőterületének megvédésére és műszaki kezelésénél való segédkezésre legalább 10.000 erdőőr szükséges, és van is valószínűleg, különböző nevezetek alatt működésben; kik, ha átlag 30 évet szolgálnak, a mi ugyhiszem igen magasan van felvéve, akkor évenként 300-nál több erdővéd vétetik fel szolgálatba. Ezen tágabb értelemben vett erdőőröknek azonban csak nagyon kis részéről mondhatjuk el, hogy szakképzett műszaki segédszemélyek.*”¹¹⁵⁵

Vegyük sorra azokat a szempontokat, amelyeket a szakképzési kívánalmak sorában kiemelten fontosnak tartott.

Az erdőőröktől az erdőművelési feladatok vezetéséhez megfelelő ismereteket várt el, így érteniük kellett a talajmunkálatokhoz, a vetés, ültetés feladataihoz és az ápolási munkák kivitelezéséhez is. Az erdőőröknek az erdőfelújítás módjai, lehetőségei mellett azonban – az erdőművelési feladatokhoz szorosan kapcsolódó – erdőhasználati teendők elvégzéséhez szükséges ismereteket is el kellett sajátítaniuk, különösen a községi erdőkben, ahol a királyi erdőfelügyeletől e szakemberek csak ritkán kaptak instrukciót.

Mivel az intéző erdész csak kiadta az utasítást és átvette az elvégzett munkát, így a folyamatoknál csak az erdőőr volt jelen, tehát fontos feladatok hárultak rájuk. Ők vezették és végezték többek között a faanyag választékolását, felvételezését, szállítását és számozását, emellett pedig közreműködtek az utak és „szénhelyek” kijelölésnél is. Így Fekete Lajos kívánatosnak tartotta, hogy meg tudják ítélni e feladatok munkaigényét, továbbá értékelné tudják az elvégzett munka minőségét.

Az erdő védelmével kapcsolatos munkaköri feladatok ellátásához az erdészeti és vadászati törvények és hatósági intézkedések azon határozatait is ismerniük kellett, amelyekkel napi feladataik során kapcsolatba kerültek. Természetesen elvárásaként fogalmazódott meg az erdőőrök szabályszerű kötelességeinek ismerete is.

Visszásnak tartotta Fekete Lajos azt a gyakorlatot, hogy mindennemű erdészeti ismeretet nélkülöző személyekből az erdőgazda neveli ki a gyakorlati erdőgazdálkodási feladatokat ellátó személyzetét, akik csak napi praxisuk során tanulják meg mindazt az ismeretanyagot, ami munkájukhoz feltétlenül szükségeltetik. Az e téren szerzett tapasztalatok meglehetősen lesújtók voltak, hiszen *„legtöbb esetben a felvett képzetlen erdősuhanczok és erdőőrök csak évek hossza során át és a kellő alap nélkülözésével sajátították el teendőikben a gyakorlatot, de írási és számolási munkákban rendszeren azon állapotban maradnak, a mint beléptek.”*¹¹⁵⁶ E képzetlen munkaerő alkalmazása mellett azt sem tartja kedvezőnek, hogy – az egyébként szélesebb körű szakismeretekkel rendelkező – cseh vagy német ajkú erdőőrök honunkban álljanak munkába. Indokait abban látta, hogy az országukat elhagyók jellemzően a gyengébb képességűek, ezenfelül pedig *„nem hoznak magukkal rokonszenvet a haza és nemzet s annak intézményei iránt, a mit ép úgy tekintetbe kell vennünk, mint azt, hogy harmadszor nyelvünket illetőleg, a nép nyelvét sem értik.”*¹¹⁵⁷ A kellő ismeretekkel felvértezett műszaki segédszemélyzet ellátásának egyik alternatíváját Fekete Lajos a megfelelő képzőhelyekként működő uradalmak gyakorlatorientált ismereteket is biztosító 3-4 éves képzésében látta. E céhes alapokon nyugvó képzésekből a kimagasló képességű diákok – elmélyített szakismereteikről számot adva – az alsóbb erdészeti állammvizsgán méretethették meg magukat.

Fekete Lajos a fenti ügyrend szerint zajló képzés eredményességéről kételkedően írt, mivel *„ezen az uton elegendő számú műszaki segédszemély kiképzését nem várhatjuk. Habár megengedjük is, hogy az erdőgazda saját számára képezhet erdővédeket, kik azon bizonyos viszonyok közt igen jól megfelelhetnek az igényeknek; de hogy mások, és más viszonyok számára is képezzen olyanokat; azon rendszert nálunk behozni ma teljességgel hibás lépés volna. A minden elméleti vezérfonalat nélkülöző növendék csak kapkodva és minden rendszer nélkül sajátít el egyetmást, betanul egyes eljárási módokat, a nélkül, hogy egy és más részlet okát megértené, s utoljára is hiányozni fog nála minden átnézet. Ezenkívül melyik pagonyban talál a növendék oly különféle viszonyokat, és sok águ kezeletet, hogy kiképzetetése a követelt sokoldalúságnak megfeleljen?”*¹¹⁵⁸

Fekete Lajos a tőle megszokott precizitással és lényeglátással járta körbe a műszaki segédszemélyzet képzésének lehetőségeit, így a különféle képzési gyakorlatokat nemzetközi kitekintésben vette górcső alá. Németország, Pórország és Bajorország erdőőri képzéseit hozta példaként, ami nem véletlen. Németországban az alsófokú erdészeti szakoktatásnak ugyanis évszázados hagyományai voltak. Az első ilyen intézményt Heinrich Cotta alapította 1715-ben, amit aztán újabb intézmények sora követt.

Fekete Lajos meglátása szerint a hátrányok kiküszöbölése – az európai példákon okulva – csakis intézményesített formában, erdésziskolák felállításával lehetséges. *„Ezen intézeteken a növendék 1–2 évi tanfolyamban gyakorlattal egybekötött elméleti oktatást élvez, melyet aztán tisztán gyakorlattal teljesen kiegészít. Ott elsajátítja az előkészítő tantárgyakat, melyek nélkül sikeres haladás a tantárgyakban s azok gyökeres megértése nem képzelhető; rendszeres elméleti és gyakorlati oktatást kap a szaktárgyakban, a melyet a gyakorlatban a felette álló erdész adni, idő és alkalom, s tán tanítási képesség és hajlam hiányában ép úgy nem képes, mint az írás-, rajzolás-, számolás és más segédanyagokban sem. Alig fogja valaki megkísérteni azon állításon megdöntését, hogy egy czélszerű tanintézetben való rendszeres tanulás útján, ugyanazon idő alatt a növendék sokkal többet és alaposabban tanul, mint csupán gyakorlat útján. Hogy a kiképzés gyakorlati oldala elhanyagoltnak ily intézetben, azt nem lehet mondani, mert az elmélet a gyakorlattal illően egybekötöttetik, s azután az élet fogja pótolni a még hiányzó gyakorlatot. Az intézetből kilépő tanuló előtt már semmi sem teljesen ismeretlen a mit az erdőben lát, legfeljebb csak a tanultaknak módosított kifejezései, és csak a már meglévő keretbe szükséges beilleszteni az új tapasztalatokat, hogy lassanként teljesebbé legyen ismereteinek tára.”*¹¹⁵⁹

Mivel az erdőőrnek nemcsak erdészeti, hanem vadászati feladatokat is el kellett látniuk, Fekete Lajos fontosnak tartotta a vadászattal kapcsolatos gyakorlati ismeretek elsajátítását is. Ezt meghaladóan az erdőőrnek képesnek kellett lennie napló vezetésére, ami alapvetően a gazdálkodással kapcsolatos rövid jelentéseket, esetleg fizetésjegyzéket, kisebb költségvetéseket, statisztikák készítését jelentette. A tervezéshez szükséges területfelvételek és az ezekhez kapcsolódó számítások elkészítése is feladatuk lehetett. Ennek megfelelően Fekete Lajos szükségesnek tartotta az egyszerűbb térképek szerkesztésére való képességet. Fekete Lajos e szükségesnek vélt készségek, szakismeretek summázását követően a lesújtó valóságot a következők szerint vázolta: „[...] azon, tán 10.000-re menő személyzetnek, melyre Magyarországon az erdők megvédése bizva van, vajjon hány százaléka bír a fennebbi igényeknek megfelelni, még hozzávetőleg sem tudom meghatározni; de annyit a tisztelt tagtársak mindnyájan megengednek, hogy az aránylag kevésre tehető. Talán lehet állítani, hogy az erdővédszemélyzetnek felénél nagyobb része nem tud annyira írni, hogy naplót vezetni, fizetésjegyzékeket sat. szerkeszteni képes lenne, annál kevésbé a legegyszerűbb számolási műveleteket végrehajtani; még kevesebben értenek kellő mértékben az erdei munkákhoz, és csak csekély töredékre apad azok száma, kiket az intéző erdész még irodai munkákra, számolás- és rajzolásra is felhasználhatna. Ilyenek csak némely kincstári, közalapítványi és nagyobb, jól rendezett magánuradalmakban fordulnak elő... [...] ily értelmes és szakképzett műszaki segédszemélyzetre mindenütt szükség van, a hol erdei munkák folynak, s annál inkább és nagyobb mennyiségben, mennél értékesebb az erdő s mennél belterjesebb az üzem. Tudom, hogy vannak terjedelmes uradalmak, hol a fekvési és népesedési viszonyok folytán a gazdálkodás oly külterjes, hogy az erdő őrzését olcsó s így tanulatlan falusi parasztokra, úgynevezett erdőcsőszökre (erdőpásztorokra) bízni, erdei munkák felügyeletére és általában műszaki munkáknál az erdőgazda segítségére pedig egy-egy írni és számolni tudó, ritkán térképek másolatánál is használható egyént különféle nevezetek (u. m. alerdész, erdővéd sat.) alatt alkalmazni indokolva van.”¹¹⁶⁰

Fekete Lajos úgy vélte, hogy a lehető legnagyobb egyszerűséggel kell e szakképző helyeket létrehozni, megítélése szerint a tárgykörök és azok tartalma, s ezek egymáshoz viszonyított aránya attól függ, hogy milyen igényeket támasztanak az erdőgazdák a műszaki segédszemélyzettel szemben. Ennek megítélésére egy, a hazai viszonyokat alaposan ismerő szakértségből álló bizottságot javasolt felállítani. A felvételi követelmények és a tantárgyak, azok témaköreinek terjedelme és a képzés hossza vonatkozásában sem foglalt állást, de javaslatot tett a fő tárgykörökre vonatkozóan, a következők szerint:

„Fenntartva az erdőőrrel szemben azon valóban nem túlfeszített igényeket, melyek ez értekezés elején felállítottak, akkor a műszaki segédszemélyzet kiképzetésére szükséges erdőőri-iskola tantárgyai közé következőket kell soroznunk;

1. Az erdőtenyésztést.
2. Az erdőhasználatot ide értve a szénitést is.
3. Az erdővédelmet az ide vágó törvényes és rendőri intézkedésekkel együtt.
4. A vadászattant.

De az 1. és 2. alatti tantárgyak megértése és ezen értekezés elején a) b) és e) pontok alatt felsorolt kívánalmak betölthetése végett elkerülhetlenül szükségesek még a következő előkészítő tárgyak.

5. A mennyiségtan és mértan teljesen a cél által meghatározott szoros keretek közt, de alaposan. Ezzel kapcsolatban kis területek mértani felvétele és lejt mérés a legegyszerűbb eszközökkel; törzsek és egyszerű földmunkáknál mozgósítandó földtömegek köbtartalmának kiszámítása, álló fák és próbaterek felvétele és becslése, csemete-mennyiség kiszámítása, s más könnyebb erdészeti feladatok megoldása, mely célra az erdészeti segédtablákban való jártasságot már az intézetben kellene megszerezni. Ezen kívül megismerkednének egyúttal oly közönséges üzemi számadások összeállításával is, melyek az erdőőr feladatának körébe felvehetők.

6. Erdészeti növénytan, még pedig az általános növénytan csakis oly terjedelemben, a mint azt a fák és cserjék egymástól való megkülönböztetésének és természetes rokonságaiknak megértése, továbbá a fák élettana megkívánja; mely utóbbiba a talaj és éghajlattani is bele kellene vonni, melyek nélkül a fatenyészet főtenyezőiről helyes fogalmat szerezni nem lehet; a részletes növénytan az egyes fajok és nevezetesebb cserjék alakját, világosság, meleg, nedvesség és talaj iránti igényeit s általában mindazt magába foglalná, a minek tudása tenyésztésüknél lényeges, valamint használatukat is röviden.

7. Az írás-, fogalmazás-, számolás- és rajzból rendszeres gyakorlati oktatást vennének a növendékek, mely utóbbi csak egyszerű térképek lemásolására szorítkoznék.

A fennebbiek közül egy vagy más tárgyat feleslegesnek, vagy talán a kevés készülségű növendékekkel szemben igen nehéznek fognak tartani némelyek; pedig az a) b) c) és d) alatti igényekből aligha engedhetünk el valami lényegest, s ha ezeket elfogadtuk, akkor az 1–7. pont alattiak egymásból következnek. Mondhatná valaki, pl. hogy mire való a mennyiségtan, pedig e nélkül az illető egy gerenda köbözését megérteni, vagy egy tisztás területét kiszámítani nem képes; s ha már benne van a tanító a mennyiségtanban, miért ne használná fel az alkalmat a könnyebb erdészeti számtani feladatok megoldására, melyek közé pl. a próbaterek becslését is számítani lehet. Csak ott kell kezdeni a magyarázatot, a hol előkészütségéhez képest a tanuló a tárgyat megfoghatja; pl. a fák talajigényeinél nem lesz szükséges a tanulóknak egész chemiát, ásvány- és kőzettant, physicát, tudományos növény-physiologiát stb. előadni, mégis meg lehet vele értetni igen szépen a hamu alkatrészeknek szükséges voltát, a trágya becsét, a talaj megdolgozásának hatását stb. Hisz ezen kérdésekben, mint a legtöbbben (vagy inkább mindenikben), a legtudósabb ember sem mehet vissza az okok okára; hanem tényekből indul ki az ember a magyarázatnál, melyeknek felfogására minden épeszű ember képes.

Hogy az éveken át beárnyékolt fa kivesz, ez oly tény, melyet minden földműves érteni vél, ha arra figyelmeztetik. Hogy miért, azt nem kérde; de a tényből levont következtetéseket, pl. a vigályítás hatását stb. épügy elfogadja, mint ki tudja, hogy ez azért történik, mert a levél chlorophylja kisebb fokú világosság mellett nem képes képzőanyagokat készíteni, stb. Ezen kívül a tantárgyak nemcsak a weisswasseri két évi, hanem az aggsbacheri egy évi tanfolyami iskolák, sőt minden alsóbb rendű erdészeti államvizsgák programjába fel vannak véve.¹¹⁶¹

Az előadások és a szóbeli gyakorlatokra vonatkozóan a fenti tantárgytematika mellett Fekete Lajos a heti óraszámokat is megadta. Az elméleti ismeretek elsajátítására hetente 23 órát javasolt, amelyben alapvetően a szakmai alapozó és szaktantárgyak kerültek meghatározó súllyal. (Ezen belül is az erdőhasználat és iparüzlettan 5 óra!) A mennyiségtan csak heti 3 órában szerepel, a fennmaradó óraszám a javaslat szerint a szakismeretekre fordítandó.

Előadási órák.		Hetenként.
Erdőtenyésztés-tanra 1 féléven át	4	4
Erdőhasználat- és iparüzlettanra 1 féléven át	5	5
Erdővédelemre	1	3
Vadászattanra	1	1
Mennyiségtanra és a kapcsolatos tárgyakra 3 féléven át	4	4
Növénytanra és a kapcsolatos tárgyakra 2 féléven át	3	3
		27

Gyakorlati órák a szobában.		Hetenként.
Helyesírás és fogalmazás 3 féléven át	3	3
Rajzolás	3	3
Számolás	3	4
Ezen órák 3 félévre osztatvának fel, és pedig következőleg :		
I. félév, szeptember—január.		
Előadások.		
	Óraszám hetenként.	
Mennyiségtan és kapcsolatos tárgyak	4	} 10
Növénytan	3	
Erdővédelem	3	
Gyakorlatok.		
Írás és fogalmazás	3	} 10
Rajzolás	3	
Számolás	4	
II. félév, február—június.		
Előadások.		
Mennyiségtan és kapcsolatos tárgyak	4	} 11
Növénytan	3	
Erdőtenyésztés-tan és	4	
Gyakorlatok.		
Mint az első félévben		10
III. félév, szeptember—január.		
Előadások.		
Mennyiségtan és kapcsolatos tárgyak	4	} 10
Erdőhasználat	5	
Vadászattan	1	

Tantervi javaslat az erdőőri képzésben Fekete Lajos ajánlása nyomán¹¹⁶²

A felsőfokú erdészképzéshez hasonlóan e javaslatban is megjelenik egy, az előadás és a gyakorlat köztes foglalkozásaként aposztrofálható tantermi gyakorlati foglalkozás. Ez a helyesírással és fogalmazással, a rajzolással és számolással kapcsolatos készségeket volt hivatott fejleszteni három féléven keresztül heti 10 órában. A gyakorlatok óraszámát minden félévben heti 10 órában határozta meg Fekete Lajos, s a vizsgákat a javaslat szerint – az akadémiai képzéshez hasonlóan – minden félév végén kellett letenni.

E képzést másfél évre tervezte, amely kapcsán a következőt írta: „[...] a kilátásban lévő előkészültség, tantárgyak száma és a kívánatos gyakorlat végett egy évet igen kevésnek, – de a szegény sorsú növendékekre és kilátásaikra való tekintetből két évet igen soknak tartanék. A tanárok a szabad félévet igen jól felhasználhatnák utazásra, hogy a gyakorlati erdőgazdák igényeivel és neveltjeiknek a gyakorlatban tán kitént hiányaival s általában tanítási módjuk eredményével megismerkedjenek, hogy azt tapasztalataik alapján tökéletesítsék; felhasználhatnák ezen időt továbbá, hogy ismereteiket és átnézetüket az erdőgazdaság újabb követelményei szerint gyarapítsák, taneszközeiket szaporítsák, és végre, hogy ha szükségesnek mutatkozik, néhány hónapig tartó előkészítő tanfolyamot nyissanak oly növendékek számára, kik a felvételi igényeknek még teljesen nem felelnek meg, de ismereteiket a jövő erdészeti tanfolyam megkezdéséig kiegészíteni akarják.”¹¹⁶³

Fekete Lajos úgy vélte, hogy a kétévente felvételre kerülő diákok száma képzőhelyenként legfeljebb 30 fő legyen, mert a magasabb létszám már az oktatás minőségének rovására történhetne, különösen a gyakorlatok esetében. Ezen létszám esetén két tanár munkája elegendő látszott, s ezek egyike – a javaslat szerint – az igazgató lett volna. Őt Fekete Lajos az előadások gondozására javasolta, míg segédtanárát a gyakorlatok vezetésével bízta volna meg.

A képzésben való részvétel feltételeként Fekete Lajos algimnáziumban vagy reáliskolában legalább két osztály elvégzését javasolta, ha ezzel a felvételiző nem rendelkezett, akkor pedig felvételi vizsgán való részvételt és legalább egy, a gyakorlatban eltöltött évet írt volna elő. Ezenfelül korhatárt is javasolt, mégpedig 15 és 20 esztendő közötti fiataloknak biztosította volna e szakképzés lehetőségét. Mivel a diákok zöme vagyontalan család gyermeke volt, így tandíj fizetésének kötelezettségétől eltekintett volna, így kívánatosnak tartotta az ösztöndíjak rendszerének kidolgozását is. Az erdőőri iskolák létesítésének lehetőségét Fekete Lajos csakis állami szervezésben látta, a létrehozás helyszínét illetően pedig azt írta, hogy „egy nagyobb, jól rendezett és lehetőleg sokféle tenyészetű, használati és szállítási viszonyokat magába foglaló, leghelyesebben kincstári erdőbirtokkal kellene annyiban kapcsolatban lennie, hogy az ottani erdőkezelésnek minden ága nyitva álljon a szemléltetésre, sőt a növendékek az erdei munkákban is személyesen részt vehessenek.”¹¹⁶⁴ Ezenfelül egy, a kincstári erdővéd kezelésében levő csemetekertet is fontosnak tart a gyakorlati képzés minél szélesebb körű megvalósítása érdekében, továbbá az oktatást szolgáló gyűjtemények összeállítását is fontosnak tartotta.

Fekete Lajos szakiskolai javaslatának végén a képzésben rejlő lehetőségeket latolgatva a következőket emelte ki: „Ha az alsóbb erdészeti államvizsga által biztosított előnyök az erdővédeket arra ösztönzik, hogy az annak letételére szükséges ismereteket saját erejükön elsajátsítsák, és annak az eddig is tapasztalt jelentékeny számban vessék alá magukat: akkor hasonló, sőt nagyobb előnyök a felállítandó erdésziskolának is biztosítják a hallgatókat.”¹¹⁶⁵

Bár a felterjesztés rendkívül alapos és érveit külföldi intézmények jó tapasztalataival támasztotta alá, ennek ellenére az egyesület tagságának meghatározó hányadát Fekete Lajos e kérdéskörben kifejtett gondolatai nem győzték meg. A vita mégis eredményesen zárult,¹¹⁶⁶ hiszen az Országos Erdészeti Egyesület közgyűlésén kimondták, hogy „az országban legalább egy erdőőri iskola felállítását az alsóbbrendű műszaki segédszemélyzet kiképzésére szükségesnek tartja.”¹¹⁶⁷ Ennek érdekében az egyesület igazgató-választmányta bizottságot állított fel, hogy vizsgálják meg ezen igény megvalósításának lehetőségeit, és a rendelkezésre álló eszközökkel igyekezzenek mindent megtenni annak érdekében, hogy e képzőhelyek létrejöhessenek. Az egyesület nézete szerint elvi elhatározásban lehetett csupán megállapodni, mivel az 1874-es esztendőre a költségvetésről már parlamenti döntés született, így a szükséges anyagi források nem álltak rendelkezésre, tehát a javaslat még nem ölthetett testet. A szakiskolák ügyében egy, a kormányhoz címzett

felterjesztést helyeztek kilátásba, amelyben az alsóbbfokú erdészeti szakiskolák felállítását kérvényeznék az országban egy, esetleg két helyszínen. Úgy vélték, hogy a létesítés pontos helyszínt és körülményeit illetően majd csak akkor kell szólni, ha a kormány hajlandónak mutatkozik az egyesület kérelmét teljesíteni.

Wagner Károly, akkori alelnök, úgy vélte, az egyesületnek tisztában kell lennie azzal, hogy felterjesztését pontosan milyen képzési tartalommal fogalmazza meg a. Ebben a tekintetben nem volt teljes az egyetértés az egyesületi tagok között, Wagner Károly nem értett egyet Fekete Lajos – igen alapos – értekezésével. A képzés szintjére, idejére, az erdőőröktől elvárható szakismeretekre vonatkozóan a következő, merőben eltérő elvárásokat fogalmazták meg: „A cél az, hogy erdőőrök neveltessenek, kik a mellett technikai segédszolgálatokat is képesek legyenek végezni, és kisebb birtokosoknál, nevezetesen községeknél, melyek oly kis erdővel bírnak, hogy egy teljes képzettségű erdészt el nem tarthatnak, a szolgálatot elvégezhessék.”¹¹⁶⁸ Ez tulajdonképpen az alapvető feladatkör, amihez a következő elvárt szakismereti szintet adták: „Az ily emberektől nem lehet többet kívánni, mint hogy írni, olvasni tudjanak, a négy speciessel számolni értsenek, s józan ítélettel és helyes gondolkodással bírván empirice beavatva legyenek azon műveletekbe, melyek az erdőkezelés legsósó fokán szükségesek. Az ily embernek jobban kell tudni fát vágni, mint a legjobb favágónak, bizonyos viszonyok között szemet égetni, s egyéb munkákat végezni, mint a legjobb munkásnak. Tudnia kell köbözni, egy vágást láncszal felmérni, a bevételeket és kiadásokat vezetni és naplózni. Ily embereket nem tanintézeteken kell egy vagy másfél év alatt nevelni, hanem évek során át. Mint munkásnak kell kezdenie foglalatosságát, s e mellett kell nyernie a szükséges elemi oktatást. Ha a javasolt erdészeti iskolák felállítatnának, oda oly emberek jönnének, kik nem ismerik az erdőt, s jönnének főleg semmi más pályára nem való fiatal emberek. Az ily intézeteknek másfelől az a veszedelmük volna, hogy paraszt ripókökből urfiakat nevelnének. Az ily intézetekből kikerült egyén már nem elégszik meg 150–250 frt évi bérrel. E mellett az ily intézetekben, figyelemmel arra, hogy az ország különböző vidékeire kellene tekintettel lenniök, oly széles alapra kellene fektetni a tantervet, hogy már e miatt sem felelhetnének meg ezen intézetek feladatuknak. Szóló leghelyesebbnek tartja a régi rendszert, melylyel az erdőőr és vadász neveltetett, de oly módosítással, hogy a nevelés egy kissé több oktatással járjon.”¹¹⁶⁹ E véleményt, s annak indokait az egyesület elnöke is osztotta, hiszen úgy nyilatkozott, hogy „erdőkerülőket nevelni olyan iskolákban, mint a minőket Fekete tanár ur hoz javaslatba, nem lehetséges.”¹¹⁷⁰

Wagner Károly képzéssel kapcsolatban megfogalmazott észrevételei alapján született egy javaslat, mely a kormányhoz lett volna felterjesztendő, méghozzá abban a formában, „a mint Fekete tanár ur javasolta.”¹¹⁷¹ Ruttner Antal e közgyűlésen hangsúlyozta, hogy a meglehetősen leterhelt államerdészeti tisztviselők munkáját segíthetné a képzett műszaki segédszemélyzet. Így helyeselte, amit Fekete Lajos előadott a képzésükre vonatkozóan, „de az e részben szükséges erőket inkább társadalmi uton akarná kiképezetni.”¹¹⁷² Természetesen a fentiek mellett az is kiemelten fontos kérdés volt, hogy hol állítsák fel a tanintézetet. A gazdaságosság kérdése itt is fontos szempont, de számos pontja volt az országnak, hol kevés költséggel lehetett volna a tanintézeteket alapítani, de a megfelelő tanerő megléte is fontos kérdés volt.

Az Országos Erdészeti Egyesület keretein belül szakoktatási bizottságot hoztak létre, amelynek tagjai Wagner Károly, Fekete Lajos és Bedő Albert voltak. Javaslatuk szerint két intézményt lett volna szükséges alapítani, az egyiket Liptóútváron, míg a másikat Szekszárdon.¹¹⁷³ Végül a Wagner Károly főerdőtanácsos elnöklete alatt 1877. november 27-én tartott ülésén a bizottság tagjainak egyhangú hozzájárulásával a következő véleményt fogalmazták meg: „A bizottság egyhangúlag kimondja, hogy nagyon kívánatos lenne, hogy az erdőőrök szakképzése házilag egyes birtokosok és ezek tisztjeinek közreműködésével az Orsz. Erdészeti Egyesület szellemi támogatása mellett a legnagyobb terjedelemben eszközöltsék; mert ezen uton legrövidebb idő alatt legkevesebb költséggel legtöbb egyén nyerhetné kiképeztetését. Minthogy azonban ezen házi kiképeztetés sikere csak az önként vállalkozó birtokosok jó akaratától függ, de az ismert hazai erdészeti viszonyok között nem is lehet számítani arra, hogy ezen intézmény a kívánt elterjedésben és az ország különböző részeiben létre jöjjön, szükségesnek tartja a bizottság, hogy egyelőre állami költségen két erdőőri szakiskola állitassék fel. [...] Az iskolában és magán tanítás útján képzendő erdőőrök az erdőőri szakvizsgálatokra kiküldött bizottságok előtt tesznek vizsgát s ettől, ha kellő alkalmatosságot igazolnak erdőőri szakvizsgálati bizonyítványt nyernek.”¹¹⁷⁴

E javaslat a következő évben, 1878. május 17. napján került a kormány elé,¹¹⁷⁵ s a kormány – a kincstári erdőkért ez idő tájt felelős – Pénzügyminisztériumhoz továbbította az egyesület szakiskolai javaslatát. A minisztérium döntése azonban hosszasan elhúzódott, így a gyakorló szakma áthidaló javaslattal élt a szakképzett segédszemélyzet hiányának orvoslása ügyében, miszerint négy anyaországi, egy erdélyi és egy horvátországi állami erdőhivatal szervezésével és vezetésével három hónapos tanfolyam keretén belül képezzenek erdőőröket. Az 1878-as esztendőben néhány kincstári erdőhivatal és nagyobb uradalom magánkezdeményezése nyomán meg is indult ez a rendszertelen képzési forma, azonban a kis- és középbirtokokon, valamint a kincstári erőbirtokok jelentős részén továbbra is hiányzott a megfelelő képzettségű műszaki segédszemélyzet.¹¹⁷⁶ A fenti problémát végül az 1879. évi XXXI. tc. oldotta meg, hiszen a 37. §-ban egyértelműen kimondja, hogy e jogszabály kihirdetésétől (1879. június 14.) számított 10 éven belül csakis olyan erdészeti segédszemélyzet lesz alkalmazható a honi erdőgazdálkodási feladatok ellátására, aki bizonyítvánnyal tudja igazolni, hogy „jó sikerrel kiállotta”¹¹⁷⁷ az erdőőri szakvizsgát. E jogszabályban foglaltak foganatosítása érdekében a Földművelésügyi Minisztérium elrendelte (25 347/1880 FM) az erdőtanoncok gyakorlati oktatását, viszont az Országos Erdészeti Egyesület 1881. június 11-én tarott ülésén megállapította, hogy az erdőőri szakvizsga nem vérteljez fel a végzeteket megfelelő ismeretekkel, s ez az alacsony színvonalú képzés az erdőgazdálkodás ügyét aligha képes előmozdítani. Érdemes megjegyezni, hogy az erdőőri vizsgára szakiskolai képzés nélkül is lehetett jelentkezni.¹¹⁷⁸

Az Országos Erdészeti Egyesület megalakulása kezdetétől harcolt a magyar nyelvű alsófokú erdészeti szakiskola megteremtésének nemes ügyéért, de az elnöki bejelentést követően egészen 1883. október 10-ig váratott magára az alsófokú erdészeti szakoktatás megindítása Magyarországon.¹¹⁷⁹ Ekkor nyitotta meg kapuit a Szeged melletti Királyhalmán (ma Ásotthalma) az első alsófokú szakiskola, amiről az Erdészeti Lapok hasábjain Horváth Sándor – az erdészeti zsebnaptárak későbbi szerkesztője – tájékoztatta a szakközönséget.¹¹⁸⁰ „Örömmel jegyezzük fel e tényt az erdészet történetirója számára, mert szakunk egyik legrégebb és legsürgősebb óhajításának teljesülését látjuk benne. A magyar erdészet hála a törvényhozás bölcs figyelmének, melyben érdekeinket részesíti, és hála a kitűnő vezetésnek, mely önzetlen törekvéseinknek irányt szab, néhány év óta a biztos felvirágzás útján halad. Az erdőtörvény üdvös intentionit tartva szem előtt, napról napra új alapokat igyekszik lerakni jövő fejlődése számára s bár munkájának még csak kezdetén áll, már is számtalan eredményét láthatjuk fáradozásának azon hasznos alkotásokban, melyek 1880-ik év óta létrejöttek.

A görgényzentimrei szakiskola látképe (Erdészeti Múzeum archívuma)

A Temesvár-vadászerdei
szakiskola látképe
(Erdészeti Múzeum
archívuma)

*E hasznos alkotások közé sorozzuk mi a szegedi erdőőri szakiskolát is, mely ez évi októberhó 10-én kezdte meg működését azon szerény, de fontos hivatással, hogy az erdőbirtokosok egyik legégetőbb szükségén, a szakképzett műszaki segédszemélyzetben érzett általános hiányon, telhetőleg segítsen. Nagy és fontos feladat ez, mert az erdészettel a jó segédszemélyzet nélkülözhetetlen feltételét képezi az előhaladásnak.*¹¹⁸¹

Az iskola szabályzata (6 750/1885 FM) alapján a képzési idő két év volt, s ezt egyéves külső gyakorlat követte, amit 1887-ben háromnegyed évre csökkentettek (24 667/1887 FM).¹¹⁸² A gyakorlati képzés részeként a diákok – hasonlóan az akadémiai erdészsképzés gyakorlati ügyrendéhez – az intézmények saját tanulmányi célokat szolgáló pagonyjaiban és csemetekertjeiben¹¹⁸³ ismerkedhettek a gyakorlati szakma feladataival¹¹⁸⁴, s emellett tanulmányutakra vitték őket oktatóik.¹¹⁸⁵ Természetesen a gyakorlati vonatkozások elmélyítése érdekében az oktatómunkát gyűjtemények segítették.¹¹⁸⁶ A tanulók korhatárát 17 és 35 év között határozták meg, tehát a Fekete Lajos által javasolt koncepció végül teljességében nem valósult meg, viszont a képzési struktúra, az oktatott tantárgyak, a gyakorlatok tematikája alapvetően követte a Fekete tanár úr által felvázolt koncepciót.¹¹⁸⁷ A szakmai nevelést elősegítette a tanulók kötelező internátusi bentlakása, ahol részben ingyen, részben mérsékelt áron teljes ellátásban részesültek, sőt szolgálati egyenruhát is kaptak, ami a kincstári erdőőrök számára rendszeresített egyenruhának felelt meg (jelvény nélkül).¹¹⁸⁸ E szociális támogatások (pl. internátusi elhelyezés, étkeztetés) kérdéskörét már Fekete Lajos is felvetette, hiszen alapvetően szegény sorsú családok gyermekeiről volt szó, de e kérdéskört – a lehetőségekhez mérten – csak az adott intézmény működési szabályzatában lehetett ténylegesen megfogalmazni.

Az elméleti és gyakorlati tanulmányi idő (három év) letöltése után tehették le az erdőőri vizsgát az erdész tanoncok, akik a 24. életévük után tölthettek be teljes jogú erdőőri pozíciót. A szakvizsgát az ország számos pontján „kiállhatták” a diákok, szerveztek ilyen vizsgákat – többek között – Budapesten, Besztercebányán, Brassóban, Máramaros-Szigeten, Kassán, Kolozsváron, Miskolcon, Pécsen, Pozsonyban, Szombathelyen, Temesváron is.¹¹⁸⁹ E vizsgák komoly megmérettetést jelentettek a szakiskolák diákjai számára, hiszen a szakma jeles képviselői komoly elméleti és gyakorlati ismereteket igénylő kérdéseit kellett megválaszolniuk, írásban és szóban egyaránt. Nem véletlen, hogy e vizsgákon a magas bukási arány sem volt ritka.¹¹⁹⁰ A Kolozsváron, 1885-ben megrendezett vizsgáról a következőt olvashatjuk az Erdészeti Lapok hasábjain:

„Az írásbeli vizsga eredménye általában véve nem mondható kielégítőnek, mely körülményből a vizsgatévőknek az alapismeretekben való járatlanságára lehet következtetni. Iskolázottságuk annyira hiányos, hogy gondolataikat csak nagyon hézagosan tudják leírni; s különösen számtani képességük igen alsó fokon áll, minek aztán természetes következménye a félelem, s az ebből keletkező zavar. Ezen az állapoton csak úgy lenne segítve, ha az erdélyi részekben is egy kellőleg berendezett erdőőri szakiskola alapíttatnék, mely alkalmat nyújtson az erdészeti szolgálat iránt előszeretettel viseltető szegényebb sorsú egyéneknek is a szükséges alapismeretek rendszeres elsajátítására.”¹¹⁹¹

Épp e kritikai észrevétel megfogalmazásának évében, 1885 októberében – a Királyhalmán működő intézmény után másodikként – nyitotta meg kapuit Temesvár mellett a vadászzerdei szakiskola. A következő évben Liptó vármegyében, a liptóújvári tanintézetben is kezdetét vette az erdészeti műszaki segédszemélyzet képzése, amiről Kondor Vilmos számolt be az Erdészeti Lapok hasábjain.¹¹⁹²

Legvégül, 1893-ban¹¹⁹³ Maros–Torda vármegyében a görgényszentimrei erdőőri szakiskola kezdhette meg működését.¹¹⁹⁴ A szakközönséget tájékoztatták az intézmény létesítésének tervéről, s gr. Bethlen Gábor földművelésügyi miniszter ezen irányú elhatározásáról: „[...] a felállítandó új erdőőri szakiskola helyéül az ilyen iskolát nélkülöző erdélyi részeket s ott a székelyföld közvetlen közelében lévő Görgény-Szt.-Imre községet választotta, alkalmat adván ezzel a székelyföld népének is, hogy fiai közül azok, kik az erdőőri szolgálatra hajlandósággal bírnak, maguknak a görgényi kincstári erdők körében az erdészeti műszaki segédszolgálatra képesítő szakképzettséget megszerezhessék, s hogy azután az erdélyi birtokosok és gazdák is kellően képzett s mérsékelt fizetéssel megélhető oly egyéneket kaphassanak, kik az erdőhasználat és művelés terén jó és sikeres szolgálatokat tehetnek. Gróf Bethlen földművelésügyi minister [...] Görgény-Szt.-Imrén az ott lévő régi hires kastélyon kívül eső kincstári épületek, telkek és erdők közül a szakiskola céljaira szükségeseket a mocsári erdőgondnokság és az udvari vadászati ügyek jelenlegi vezetőjével, Pausinger központi erdőrendezővel együtt már ki is jelölte. Az építkezési anyagok beszerzése foganatba vétetett s a szükséges csemetekerti munkálatok is már legközelebről meg fognak kezdeni, hogy az intézet teljes felszerelésével a jövő 1893. év szeptember első napjaiban rendeltetésének átadható legyen.”¹¹⁹⁵

A szakiskolák tananyaga ugyan a századfordulóra bővült, hiszen olyan tárgykörök is bekerültek az oktatási anyagba, mint a gyümölcsstermesztés, vagy épp a méh- és haltenyésztés, ugyanakkor a tapasztalat mégis az volt, hogy az intézményesített alsófokú erdészsképzés nem váltotta be azokat a reményeket, amelyeket Fekete Lajos és az Országos Erdészeti Egyesület vízionált.¹¹⁹⁶ Török Sándor a vadászzerdei szakiskola igazgatója igazán lesújtó véleményt fogalmazott meg, miszerint a tanulók 30–40%-a teljesen alkalmatlan az erdőőri feladatok ellátására, ennek megoldására azzal a javaslattal élt, hogy az eddigi oktatást tantárgyi oktatás váltsa fel.¹¹⁹⁷ Az Országos Erdészeti Egyesület javaslatára az 1906-os évben jelentős tantervi reform valósult meg, melynek keretében az altiszti és az erdőőri szakoktatás kettévált, továbbá meghatározták a tankönyvek körét is, amelyek a megfelelő színvonalú oktatás alapját jelentették.

Nagyon fontos az erdőőri szakiskolák (12 650/1897 FM) és a Selmecebányán működő M. Kir. Bányászati és Erdészeti Akadémia, valamint az 1897-ben megszülető hazai erdészeti kísérleti állomások¹¹⁹⁸ hármának tudatos összekapcsolása, ami a szakma három fő pillérének szoros együttműködését alapozta meg. E kérdésben Fekete Lajos személye – mint azt láthattuk – kulcsszerepet töltött be, hiszen ahogy az akadémia magyar nyelvű erdészeti képzésében a sarokköveknek tekinthető diszciplínák gondozásában, azok szakkönyveinek megírásában, az erdészeti kísérletek megindításában, s a kutatás részeseként az eredmények publikálásában meghatározó volt. Fekete Lajos ikonikus személyén keresztül kapcsolódott össze hazánkban az erdészeti szakoktatás és a meginduló erdészeti kutatás, ami mértékadó és napjainkig meghatározó jelentőségű szakunk életében.

A SELMECBÁNYAI POLGÁRI ELIT KIEMELKEDŐ ALAKJA – AZ AKADÉMIAI TANÁR KÖZÉLETI SZEREPVÁLLALÁSAI

A polgári lét egyik megnyilvánulása a közjó javára működő helyi szerveződésekben aktív, önkéntes alapon való részvétel, amiről a Selmecebányai Híradó¹¹⁹⁹ első számában a következőt olvashatjuk: „Az egyesületi élet: a modern társadalom ez üdvös fejleménye oly erőt fejt ki falaink között, hogy városunk e tekintetben máris első hazai városaink mellett foglal helyet.” Az 1880-as években a 15 ezer lakosú Selmecebányán 25 egyesület tevékenykedett, amelybe az ifjúsági körök és az intézeti jelleggel bíró társulatok nem számítottak bele. A nemzeti ébredés kora a városban ugyan több egyesületnek adott helyet, de ezekből hosszabb ideig csak egy maradt fenn, és pedig az 1830-ban alapított Selmecezi Casino. A legnagyobb múltra a Polgári Lövészegylet tekint vissza, ami valóban patinás, hiszen az 1560-as évek táján keletkezett, azonban fontos megjegyezni, hogy működése nem volt folytonos. Az 1850-es évekből az 1859-ben alakult Evangélikus Nőegylet maradt fenn, melyet 1864-ben a Magyar Olvasó Egylet, egy évvel később pedig a Polgári Dalárda követett. Az egyletek nagyobb része azonban az 1870-es években keletkezett, többek között a következők: Selmecezi Gyógyászati és Természettudományi Egylet (1870), M. Kir. Bányászati és Erdészeti Akadémia Hallgatóinak Segélyegylete (1871), Gyermekbarát Egylet (1872),¹²⁰⁰ Önkéntes Tűzoltó Egylet (1873), Akadémiai Betegápoló Egylet (1875), Selmecezi és Vidéki Kereskedők Ipartársulata (1876), Selmecezi Tekéző Társulat (1876), Selmecezi Kőművesek Társulata (1877), Selmecezi Czipészek Ipartársulata (1877), Háziipar Egylet (1877), Bélabányai Önkéntes Tűzoltó Egylet (1878), Selmecezi és Vidéki Mészárosok Ipartársulata (1879), Vereskereszt Egylet (1879), Vadász Egylet (?), Földtani Egylet (?).

A Kir. Magyar Természettudományi Társulat 1876. március 15-én kelt oklevele, amelyben tudatják, hogy Fekete Lajost rendes tagul választották (SOE KKL)

Az 1880-as években az egyetlítésítés terén már mérsékelt aktivitás mutatkozott, de ebből az időszakból kiemelendők a következő szerveződések: R. K. Nagygimnázium Tápióköz (1880), Korcsolyázó Egylet (1880), Jogászkör (1871), Kisdédóvó Egyesület (1882), Magyarországi Kárpát Egylet Szitnya Oszálya (1882).¹²⁰¹ A fenti felsorolásból kiviláglik, hogy a város értelmiségétől a munkás, iparos rétegig alakultak olyan társadalmi csoportosulások, amelyek szorosabbra fűzték a kapcsolatokat, s egyben a selmeci lakosság kohézióját, a lokálpatriotizmust is erősítették.

Fekete Lajos, tanártársainak többségéhez hasonlóan, tevékeny tagja, illetve pártolója volt több helyi egyletnek és országos szerveződéseknek.

Fekete Lajos Selmecbányán belüli közéleti szereplése

Városi tisztségek

Az általunk vizsgált korszakban a törvényhatósági bizottságok a hatósági jogokat gyakorolták a törvényhatóságok, azaz a területi alapon szervezett közbizalmi testületek – így Selmecz- és Béalábánya szabad királyi bányaváros – képviselőiben. Összetételük szabályozott volt, a városokban szavazati joggal bírtak a törvényhatósági tiszviselők (pl. polgármester, jegyzők, rendőrkapitány, főmérnök, közgyám, tiszti ügyész és orvos, árvaszéki elnök, levéltárnok), valamint fele-fele arányban a legtöbb adót fizetők (virilisták) és a választott képviselők.

Fekete Lajost 1891. december 30-án választották meg Selmecbánya törvényhatósági bizottsága tagjának, amely megbízatása 1896. április 4-én járt le.¹²⁰² Ekkoriban a selmeci törvényhatósági bizottság 70 tagból állt, amiből 28 választott, 28 pedig a legtöbb adót fizető (virilista) és 14 fő városi tiszviselő volt.¹²⁰³ Ebben a periódusban a közigazgatási bizottság erdészeti albizottságának elnöke tisztét is betöltötte. Bencze Gergely és Szécsi Zsigmond voltak tagtársai, továbbá a közigazgatási bizottság erdei kihágási II. fokú bíróság elnöke is ő volt Heincz Hugó, Szécsi Zsigmond és Wankovits Lajos tagok mellett. Mindezek mellett az árvaszék tanácsnokaként, a városi szabályzatokat felülvizsgáló bizottság tagjaként és a városi erdészeti bizottság tagjaként is ténykedett.¹²⁰⁴

Az 1896. március 3-án megejtett választáson a 469 szavazatból Fekete Lajos 313 szavazatot kapott, s ezzel a törvényhatósági bizottságnak ismét választott tagja lett.¹²⁰⁵ A törvényhatósági bizottságon belül a közigazgatási bizottságnak ekkoriban a következő albizottságai léteztek: Gyámügyi fellebbviteli választmány, Fegyelmi választmány, Adóügyi felszólamlási bizottság, Erdészeti albizottság, Erdészeti másodfokú kihágási bíróság. Az Erdészeti albizottság elnöki tisztét Csiby Lőrinc töltötte be, tagjai pedig Fekete Lajos és Bencze Gergely volt. Úgyszintén ott találjuk az Erdészeti másodfokú kihágási bíróság rendes tagjai között is, Csiby Lőrinc, Wankovits Lajos és Nyitrai László mellett.¹²⁰⁶ Fekete Lajos az erdészeti bizottságban és a törvényhatósági bizottságban is aktív volt, erről tanúskodik a helyi hetilap több cikke.¹²⁰⁷ Elismerését mutatja, hogy 1896. szeptember 30-án a „helyi képviselő választók” névjegyzékébe is felvették.¹²⁰⁸

A selmeci városatyák felismerték, hogy a bányászat és kohászat hanyatlása miatt a városi erdővel való gazdálkodás szerepe megnőtt, amelyhez a törvényhatóság szintjén is megfelelő szakemberek kellettek. Ennek az egyik ülésen hangot adtak: „Városunk fő gazdasági érdeke az erdészet, ennek jövedelme a tulajdonképeni fentartó és vezető erő,

ennek évi jövedelme kockáztathatja a jövő alkotásokat és biztos pénzügyi alapot nyújthat több es jobb jövő alkotások lehetővé tételére. És hány erdész-szakértőnk van a bizottságban? Egy: Fekete Lajos, főerdőtanácsos. Nem kicsinyeljük Fekete Lajos főerdőtanácsos érdemeit, mert mit az egész országunk nagyra tud és ösmer, azt mi selmecziek közvetlen tudásból még nagyobbra tudjuk. De nem helyeselhetjük, hogy egy törvényhatósági joggal bíró város, melynek erdőgazdasága legerősebb támasza, csak egy szakértőt hozzon be a törvényhatósági bizottságba. [...] Szükségesnek tartjuk tehát, hogy bizottságunkban e három kiváló szakember: Fekete, Csiby és Vadas bent legyenek, s ha ők bent lesznek, biztos tájékozottsággal oldhatjuk meg legfontosabb s a közel múltban annyi port felvert erdészeti kérdéseinket.”¹²⁰⁹

Fekete Lajos választott törvényhatósági bizottsági tagsága 1902. április 4-én lejárt.¹²¹⁰ Ezt megelőzően, 1902. február 17-én – szokatlanul nagy, több mint 80 %-os részvétel mellett – folyt a törvényhatósági bizottsági tagok választása. A város polgársága ekkor két pártra (kamaraházi és polgári, azaz városi) oszlott. Fekete Lajost, 13 további társával, a kamaraházi párt indította. A szavazáson a polgári (városi) párt győzött, közülük 8 főt választottak be a törvényhatósági bizottságba, míg a kamaraházi párt csak 4 főt tudott bejuttatni. Fekete Lajos a leadott 501 szavazatból 236-ot kapott, amely kevésnek bizonyult.¹²¹¹ Ezzel megszakadt választott törvényhatósági tagsága.

A közigazgatási bizottság két albizottságában (Erdészeti és Erdészeti másodfokú kihágási bíróság) viszont tovább ténykedett,¹²¹² s 1905-ben ismét ott találjuk a törvényhatósági bizottságban, de már mint virilista tagot.¹²¹³ Innentől fogva ezt a tisztséget vagyoni helyzetének köszönheti, amelyet vélhetően haláláig élvezett, bár erre az 1909-es és 1910-es évekből csak részbizonyítékaink vannak.¹²¹⁴

A munkában megfáradt tanár és tudós tapasztalatára a törvényhatósági bizottság később is támaszkodott. A Bányászati és Erdészeti Főiskola műegyetemre fejlesztése ügyével a selmeci közgyűlés 1912. január 9-én foglalkozott „olyan emelkedett hangulatban, aminőt az ódon városháza barna tanácsstermében eddig még sohasem tapasztaltunk”. A felvetést valamennyi törvényhatósági bizottsági tag támogatta, akik közül egy 30 tagú bizottságot állítottak össze, melynek Fekete Lajos is tagja lett. E bizottság feladata az ügyvel kapcsolatos memorandum kidolgozása volt.¹²¹⁵

Fekete Lajosnál jóval korábban is összefonódott a város és a főiskola érdeke, ami ugyancsak a helyi közérdekű tevékenységét dicséri. Történt ugyanis, hogy amikor 1882 és 1885 között Schulek Frigyes tervei szerint lényegében a mai állapotának megfelelően átépítették az akadémia központi épületét, az igazgatóságát (a főtéri a Fritz-házat), akkor az igazgató „Farbaky István mellett az épület létrejötte körül különös érdemeket” szerzett Fekete Lajos is.¹²¹⁶ Fekete Lajos ragaszkodott a selmeci főiskolához, vagyis ahhoz, hogy a főiskola maradjon selmeci, nála e kettő szó elválaszthatatlanul összeforrt. 1905 június elején a főiskola – a tanári kara kiválóságaiból állt – tanácsa az ősi tanintézet elviteléről, „a főiskola székhelyének áthelyezése tárgyában” emlékiratot (memorandumot) fogalmazott meg és intézett a város vezetéséhez. E főiskolai memorandum kapcsán az azt támogató tíz professzor mellett a négy ellenző – vagyis a selmeci főiskola elvitelét nem támogató tanárok – között találjuk Fekete Lajost.¹²¹⁷ Ugyancsak Fekete Lajos helyi közcélú szerepvállalásához tartozott, hogy nemcsak a selmeci főiskolán oktatott, hanem a helyi római katolikus gimnáziumban is. Ott ugyanis 1887 és 1890 között az unitárius vallású diákoknak unitárius vallástant adott elő, továbbá ugyanott az intézeti helyiségek befűtésére fenyőfacsemetéket ajándékozott.¹²¹⁸ Fekete Lajos Selmechányán sokrétű közérdekű tevékenységet fejtett ki, ugyanakkor a magyarosítást szolgáló Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület (FMKE) 1907-es évkönyvében az alapító és 25 éve állandó (selmeci) tagok névsorában nem találjuk a nevét,¹²¹⁹ azonban a hazafias jellegű, március 15-ei városi vagy az épületavató akadémiai ünnepségeken részt vett, ahol ünnepi beszédek is tartott.¹²²⁰

A Lövészegylet pártolója

Lövészegyletekről hazánkban a legelső írott források a XVI. századból ismertek, s főleg a Felvidéket illetően. Selmecbánya polgársága úttörő volt a lövészet terén is, hiszen az 1900-as évekre a polgári lövészet hagyománya már négy évszázados múltra tekintett vissza.¹²²¹ A városban ugyan számos patinás egyesület tevékenykedett,¹²²² de a Lövész Egyesület volt a város legrégebbi idők óta folyamatosan működő egyesülete, amely megalakulása 1560-ra tehető, így az 1510-es alapítású késmárki után a monarchia területén a második volt. Emellett meg kell jegyezni, hogy már 1654. július 31-¹²²³ dátummal hitelesített lövészeti szabályzat is ismert a városból. Selmecbányán a XVIII. században, a békeévek idején, a lövészegylet már nem önvédelmi, hanem egyféle szórakozást nyújtó szervezetté vált. A szórakozás, az egymás társaságának keresése természetesen a lövészversenyeken csúcsosodott ki. A szabadságharc után ezen egyesületeket is betiltották, de a kiegyezés évétől újra virágoztak.¹²²⁴ 1878-ban 86 tagot számlált a selmecbányai lövészegylet, melynek az alapszabályban megfogalmazott célja a következő volt: „gyakorlat a céltáblába lövészetben, mulatás.” Az 1879-es évtől már külön Pisztoly Lövő Kör is szerveződött¹²²⁵ a lövészeti alkalmait a városi lövöldében tartották, a tanítóképző épülete melletti öreg hársakkal körülvett ligetes területen. A századfordulón a városi erdőmester, Krausz Géza (1860–1901),¹²²⁶ majd Horváth (Krausz) Kálmán 1907 és 1918 közötti selmeci polgármester bátyja volt a főlövészemester.¹²²⁷ A lövészetek mindig hétvégente történtek, évente akár több mint 30 lövésznappal. E vidám társas együttlétekről nemcsak az írott híradások és visszaemlékezések tanúskodnak, hanem a korszak és a lövészegylet tagjainak ízlésvilágát visszatükröző, művészi kivitelben készítette festett céltáblák is. E képeket nem a magas technikai, művészeti kivitelük, hanem a bennük megjelenő, már-már naív szentimentalizmus teszi különlegessé.

Akadémiai főlövészet festett céltáblaképe 1840-ből (Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica)

A városi lövészet mellett a hallgatók lövészségének javítására is rendszeresen tartottak lövészeti gyakorlatokat, mégpedig minden hétfőn és szombaton délután, de nem a város falain belül, hanem a kisiblyei pagonyban létesített lövőházban¹²²⁸

A selmeci sajtó híradásai szerint a polgári lövészet nimbusza épp akkor – a XIX–XX. század fordulóján – volt leáldozóban,¹²²⁹ amikor az erdőakadémisták számára a vadászati disziplína gyakorlati vonatkozásainak oktatása arra a szintre jutott, hogy a tantervben a tanulmányi vadászatok mellett a lövészet elmélete és gyakorlata is helyet kapott. Minde mellett azért meg kell jegyeznünk, hogy ekkor még a Lövészegylet soraiban a pártoló tagokon kívül 130 aktív tagot számlált.¹²³⁰

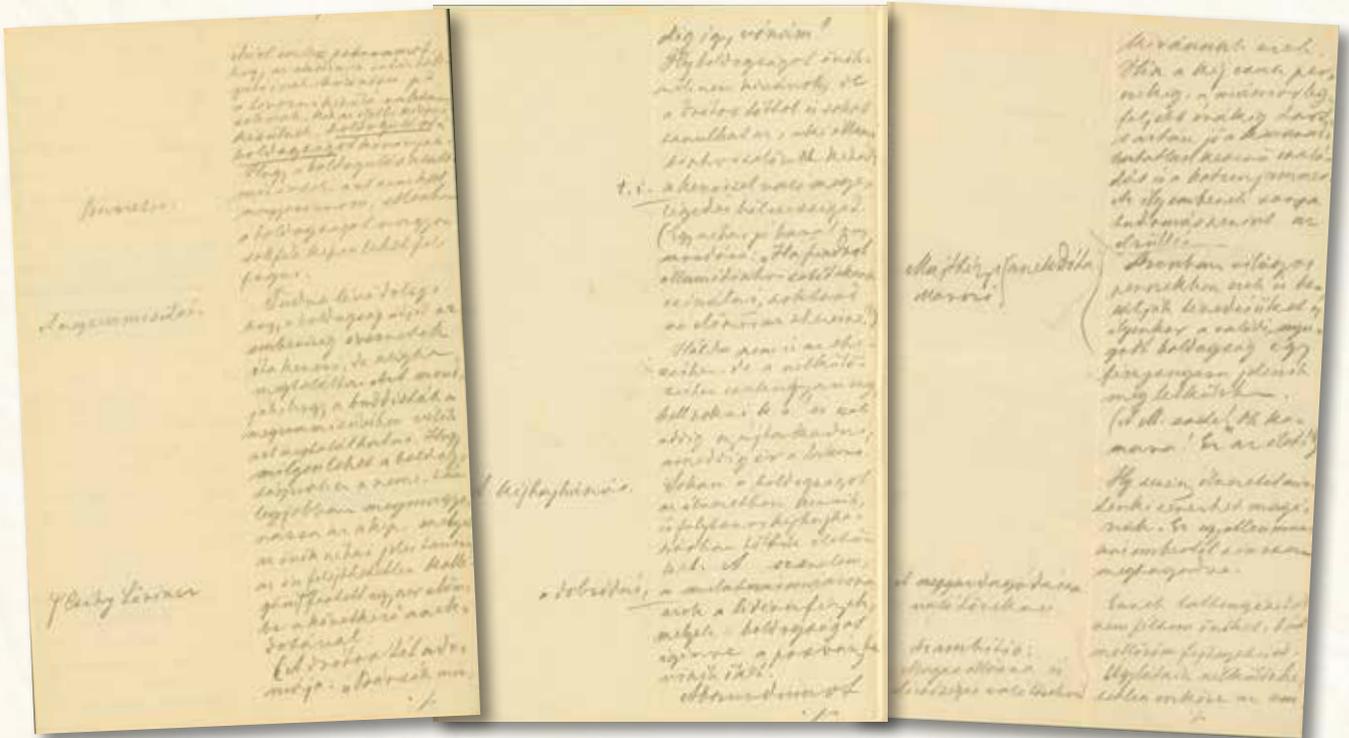
Az oktatástörténeti dokumentumok mellett a selmezbányai sajtó hírei lehetnek segítségünkre az akadémiai és a polgári lövészetek hangulatának megidézésében, ugyanis a helyi sajtó rendszeresen beszámolt a lövészetrel kapcsolatos eseményekről, a Lövészegylet közgyűléseiről, ami a polgárok érdeklődését jól tükrözi. A Selmezbányai Híradó az 1898. június 19-én tartott lövészegyleti közgyűlésről szóló beszámoló végén az alábbi módon bízottatott: „Részünkről miként lapunkban már számos ízben kifejeztük, úgy ez alkalommal is hangoztatjuk, hogy ezen legrégeb, a férfias akaratot s szilárdságot edző derék egyesület kiváló pártolásra méltó, miért is hön kívánjuk, hogy dicső múltjához híven társadalmi életünk élénkítésére s a kedélyesség ébresztésére állandó virágzásban fejlődjék s folytonosan erősbuljön.”¹²³¹ Ezen a közgyűlésen a tisztikart is megválasztották, ahol Fekete Lajos a „működő tagok köréből” a nyolcfős választmány tagja lett. Viszont a lökészsége nem lehetett kiemelkedő, ugyanis a rendszeres híradásokban a jó vagy a díjazott lövők sorában egyszer sem említik a nevét. Tanártársai közül Bencze Gergely viszont kiemelkedő lövő volt. A polgári és az akadémiai lövészet tehát nem volt teljesen független egymástól. Annak ellenére sem, hogy rendezvényeiket, néhány kivételtől, eltekintve eltérő helyszínen tartották. Fekete Lajoson és a már említett Bencze Gergelyen,¹²³² kívül ugyanis több akadémiai oktató (pl. Szécsi Zsigmond,¹²³³ Sóltz Gyula,¹²³⁴ Vadas Jenő,¹²³⁵ dr. Fodor László¹²³⁶) választmányi, sőt elnökségi tagja vagy épp főlövész mestere (dr. Pauer János,¹²³⁷ Bencze Gergely¹²³⁸) volt a városi lövész egyletnek (később Polgári Lövőegyesület). Persze voltak, akik csak mint érdeklődők látogattak szívesen (pl. Farbaky István,¹²³⁹ az akadémia egykori igazgatója) a polgári elitet magában foglaló egylet által szervezett – gyakran tekézzsel, ünnepi lakomákkal egybekötött – sporteseményeit. Köztük Fekete Lajos¹²⁴⁰ is, aki nemcsak a városi lövészegylet működésében vett részt, hanem az akadémiai lövészegyletében is. Erről ismételtelen egy híradás tudósít:

Főlövészeti vetélkedő résztvevői Kisiblyén, 1907. július 22. (Fricz-Molnár Péter archívuma)

„Szép verőfényes reggelre virradtak június 29-én azok, kik az akadémiai fölvészeten részt venni óhajtottak. A fölvészerek reggel 5 órakor indultak cigányzene mellett. Megérkezése után kezdetét vette a gömblövészet. ... A gömblövészet befejezése után kezdetét vette a céllövészet, mely délután 1/2 3 óráig tartott. A lövészetet ebéd követte, melyen Fekete Lajos főördőtanácsos akad. tanár szép szavakkal emlékezett meg a fiatalságról és kitartásra buzdította, végre tanácsot adott azoknak kik ez évben elhagyják az akadémiát, hogy hogyan viselkedjenek kint az életben. Az ifjúság nevében Schalát Béla fölvészermester köszönte meg ezen jó tanácsokat. Ebéd után kihirdették a céllövészet eredményét. ... A díjkiosztást Fekete Lajos akad. tanár végezte. Ezután tánc következett mely estig tartott.”¹²⁴¹

Fekete Lajos fölvészeti ünnepi beszédének kézirata 1903-ból (SOE KKL)

POHÁRKÖSZÖNTŐ AZ AKADÉMIAI HALLGATÓK FÖLVÉSZETI ÜNNEPÉLYE ALKALMÁVAL

1903

1.1. Bevezetés

Azért emelem poharamat, hogy az akadémia erdészhallgatóinak, különösen pl. a távozni készülő valétán-soknak, kik az életbe kilépni készülnek, **boldogulást** és **boldogságot** kívánjak! Hogy a boldogulás alatt mit értek, azt nem kell magyaráznom, ellenben a boldogságot nagyon sokféle képen lehet felfogni.

A gemsemmisülés

Tudva lévő dolog, hogy a boldogság útját az emberiség évezredek óta keresi, de aligha megtalálta. Azt mondják, hogy a budhisták a megsemmisülésben vélik azt megtalálni. Hogy milyen lehet a boldogságnak ez a szeme, tán legjobban megmagyarázza az a kép, melyet az Önök néhai jeles tanára, az én felejtethetlen kollégám Csiby Lőrincz festett egyszer előmbe a következő anekdotával:

(A drótos tót adomája: „Bárák mindig így vónám.”)

1.2. Ily boldogságot Önöknek nem kívánok, de a drótos tótból is sokat tanulhat az, aki állami tisztviselőnek készül: t. i. a kevéssel való megelégedés bölcsességét.

(Egy néhai jó barátom mondása: „Ha fiadból állami tisztviselőt akarunk csinálni, szoktasd rá először az éhezésre!”) Hát, ha nem is éhezéshez, de a nélkülözéshez csakugyan meg kell szokni k.b. és csak addig nyújtózkodni, ameddig ér a takaró.

A kéjhajhászás.

Sokan is boldogságot az élvezetben keresik, és folytonos kéjhajhászatban töltik életüket. A szerelem, a tobzódás, a mulatozás mámora azok a lidércfények, melyek boldogságot ígérve a posványba viszik őket.

Abszurdumot

1.3. Kívánnak ezek. Hisz a kéj csak perczekig, a mámor legfeljebb órákig tart, s aztán jó a kimaradhatatlan keserű csalódás és a katzenjammer. Az ilyen emberek sorsa tudomás szerint az elzúllás.

Majtényi Marczi anekdóta

Azonban világos perczekben ezek is belátják tévedésüket és ilyenkor a valódi, nyugodt boldogság egy fénysugara jelenik meg lelkükben. (A M. ezeket „ok kamara” Ez az élet!) Ily kemény élvezetet mindenki szerezhet magának. Ez egyetlen munkás embertől sincsen megtagadva.

1.4. A meggazdagodásra való törekvés

Az ambitio: Magas állásra és dicsőségre való törekvés Ennek haltengerétől nem félttem önöket, hát melőzőm fejtegetését.

Úgy látszik nélkülözhetetlen eszköze az emberiség tovább fejlődésének és az egyes emberek erőfeszítésének legfőbb rugója. Ezt a rugót már nem tisztán önzés feszíti, hanem a társadalmi érdekek előmozdítására való törekvés és vegyük ahhoz, és az utóbbi a tulajdonképen való célja. Ez tehát már úgyszólván társadalmi ösztön, mely egyeseket megragad. Ez az u.n. ambitio, amelynek egy fiatal emberből nem szabad hiányzani.

Két erő feszíti a rugót, az egyik az önérdek, a másik a társadalom jólétének előmozdítására való törekvés. Mennél nagyobb szerepet enged az ember az ambíciójának az önérdeknek, annál nagyobb csalódásoknak teszi ki magát és úgy jár, mint ama ló, mely elébe, hogy jobban siessem, a meghosszabbított szekérrúdra egy adag szénát kötött a szekeres, s a mint az ide oda lógott, néha sikerült ugyan a lónak a szénát megizlelni, de abból jól nem lakhatott.

2.1. Ellenben ha az ambíciót egy magasabb cél elérésének tudatában követjük, akkor soha sem csalódunk, mert az elért siker és a jól végzett munka érzése állandó megelégedéssel tölti el keblünket.

2.2. A boldogságnak mely foka elérhető?

Előbbiekből beláthatjuk, hogy a boldogságot hijába keressük az ösztön és önzés kielégítésének útján. Azok pillanatnyi örömeiket nyújthatnak ugyan, de ha túlhatjuk azokat, kiábrándulás, csalódás követi őket, sőt telhetetlenség esetében a megsemmisüléssel is küszködhet az ember.

Állandó megelégedést csak az állandó és sikeres munka nyújthat az embernek, melynek célja a közjólétnek emelése, karöltve saját sorsunk javításával, szellemünknek ismeretekkel való gyarapítására és lelkünknek tökéletesítésével.

2.3. Hosszas munka ez, melynek az egész életen végig kell tartania, és egyszersmind kimeríthetetlen forrása a megelégedésnek és a nemesebb érzelmeknek. A lélek nemesítésének, a szellem gazdagításának munkája nyomban megjutalmazza az embert kimeríthetetlen és örök, mely őt az Istennel, a természet lelkével egyesíti.

Ilyen boldogságot kívánok én önöknek. Ez finom arabeszkekkel átnőtt, puha szőnyeghez hasonlítható, melyre a nő, a család és a jó barátok keze egyik embernél több, másíknál kevesebb, de annál becsesebb, élénk színű virágokat hímez. Legjobb, amit önöknek, fiatal barátaim, kívánhatok, az ily csöndes boldogság elérése. E kívánsággal zárom szavaimat és üritem önök boldogulására poharamat.

Éljen az erdőakadémia fiatalsága!

1903. VI. 29.

Az Önkéntes Tűzoltó Egylet

Gróf Széchenyi Ödön – Széchenyi István ifjabb fia, akit később „tűzpasaként” tiszteltek – angol minta alapján történt kezdeményezésére és a soproni tűzoltók közbenjárására alakult meg 1870-ben a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség, melynek célja a tűzoltói intézménynek egyenlő elvek szerinti fejlesztése volt. A selmeci Önkéntes Tűzoltó Egylet 1873. június 11-én jött létre, meglehetősen nagy létszámmal, hiszen már létrehívásakor 11 alapító, 84 működő és 119 pártoló tagot számlált soraiban. A szertár és az őrszobák a Hohehausban (Magas-házban) kaptak helyet. Ez az (akkoriban I/45. számú) épület napjainkban is a Kossuth téri evangélikus templom melletti ház (Prasovnya).¹²⁴²A tűzoltóeszközök és -szerek megvásárlását Coburg Fülöp herceg és Simor János hercegprímás jelentős adománnyal támogatta. A selmeciek 1874-ben beléptek a Magyar Országos Tűzoltó Szövetségbe, amely két évente meghirdetett közgyűlései közül az 1884. évi éppen Selmechánán tartotta. Az egylet fennállásának 25 éves évfordulóján nagyszabású ünnepséget rendeztek, amelyen Fekete Lajos is, mint akadémiai igazgató, a vendégek között szerepelt, sőt ő kapta azt a tisztet, hogy a díszbédnél – tószát kíséretében – a tűzoltó egyletre üríthette poharát.¹²⁴³ Csak vélelmezhető, hogy a nagyszámú pártoló tag között az ő neve is szerepelt.

Selmeceb(bánya)i Gyógyászati és Természettudományi Egy(esü)let

A magyar Linné, Kitaibel Pál ugyan már 1802-ben javaslatot tett egy természettudományi társaság létesítésére, az csak 1841-ben öltött testet, méghozzá Bugát Pál felhívására, Királyi Magyar Természettudományi Társulat néven. Fekete Lajos e társulat 1876. március 15-én tartott választmányi gyűlésén választották meg rendes tagnak. Itteni ténykedéséről sajnos keveset tudunk, valószínűsíthető, hogy a selmeci elszigeteltség, mely a későbbiekben az akadémia elköltöztetése gondolatának egyik fő oka lett, lényegesen nehezítette őt ebben is.

Az 1868-ban, Szily Kálmán első titkárságával kezdődően megreformálódó társulat cselekvési kedvét, a természettudományok iránt fokozódó érdeklődést az is mutatja, hogy pár évvel a társulat újjáalakulása után vidéken is jöttek létre hasonló célú társulatok, melyek közül több, éveken keresztül eredményes működést fejtett ki. A Pozsonyi Orvos és Természettudományi Egyesület, a Nagyszébenben alakult Erdélyi Természettudományi Egyesület után, 1870-ben jött létre a Selmeceb(bánya)i Gyógyászati és Természettudományi Egylet, melynek alakuló ülésére március 5-én került sor. Előzményének tekinthetjük az 1852-ben alakult, a selmeci és környékbeli orvosok által alapított Orvosi Olvasóegyletet, a Szklenón rendezett időnkénti orvosi összejöveteleket, továbbá az 1868-tól rendszeresen Selmecen szervezett orvosi gyűléseket.¹²⁴⁴ Az egyletben való részvételre felkértek az akadémia, továbbá a római katolikus és evangélikus gimnáziumok tanártestületei, nemkülönben Selmecebánya városának és környékének bányászati és erdészeti hivatalnokai. A szerveződés rangját nagyban növelte, hogy Mednyánszky Dénes báró, m. k. főbányagróf az egylet pártfogására való felkérést elfogadta. Az egylet kitűzendő feladatai között a természettudományi búvárlatok és ezek terjesztése mellett a gyógyászat művelése, továbbá a közegészségügy fejlesztése és emelése állt. E nemes cél megvalósítását értekezések felolvasása, német és magyar nyelven tartandó előadások, kísérletek keresztülvitele, a nagygyűléseken és a szaküléseken különféle vitatások, továbbá népszerű előadások, nyáron kirándulások tartása szolgálta. Az egylet további célja volt Selmecebánya monográfiájának összeállítása, amelyen lelkesen serénykedtek.¹²⁴⁵ A tisztkar elnökből, alelnökből, titkárból, pénztárnokból és bizottmányi tagokból állt. Az első elnök Wagner Károlyt lett. Kezdetben a tisztségviselőket évente választották. Eleinte négy szakosztályban (természettudományi, erdészeti, orvosi, gyógyszerészeti) folyt a munka, az általában évente rendezett közgyűléseken túl a szakosztályok többnyire havonta tartottak ún. szakgyűléseket. 1870-ben, az alapításkor, 95 tag lépett be, s a létszám 1880-ig 70 fő körül mozgott.¹²⁴⁶ Az aktivitást mutatja, hogy az 1870–1880 közötti időszakban 12 közgyűlést tartottak, s ezeken – az elnöki megnyitó beszédek nem számítva – 18 előadás hangzott el. Továbbá a Természettudományi Szakosztály ugyanebben az időszakban 70 szakgyűlést szervezett, s ezeken 110 előadást ismertettek.¹²⁴⁷

Az Erdészeti Szakosztály az 1870/71. és 1871/72. években működött, utóbbi ciklusban a titkári teendőket Fekete Lajos, az elnököt pedig Illés Nándor látta el. Ez a szakosztály, miután tagjainak legnagyobb része az 1872. év elején áthelyezés folytán eltávozott, az április 26-án tartott ülésükön elhatározta, hogy a csekély létszám miatt a Természettudományi Szakosztályba beolvadnak, ami az október 19-i természettudományi szakgyűlésen ténylegesen meg is történt. Az Erdészeti Szakosztály fennállása alatt egyébként 15 szakgyűlést tartott, s ezeken 18 előadás hangzott el.¹²⁴⁸ Ekkoriban Fekete Lajos a selmeci Szentháromság téri III/34. számú épületben lakott, mely a bányatörvényszék palotája (Hellenbach-ház) fölötti, ma is meglévő ingatlan.¹²⁴⁹

Az 1874/75. évben Fekete Lajost az a megiszteltetés érte, hogy ő lett a Selmeczi Gyógyászati és Természettudományi Egylet titkára, az 1877. évben pedig alelnökként szavaztak neki bizalmat. 1870–1877 között évente választották a tisztkart, utána viszont a tisztújítás 3 éves ciklussal történt.¹²⁵⁰ Kerpely Antal, az egylet korábbi elnöke, aki az 1878., 1879. és 1880. években látta el ezt a tisztséget, az új ciklusban nem vállalhata az elnökséget, mert „*legmagasabb megbízás és meghívás folytán az ország központjába kellend távoznia*”, így az 1881., 1882. és 1883. évekre Fekete Lajost választották meg elnöknek.¹²⁵¹ Megbízataása lejárta után az 1884. március 22-én tartott közgyűlésen e tisztségben

újraválasztották,¹²⁵² azonban az 1885. évi november 21-én tartott közgyűlésen – melyet Jezsovits Károly alelnök vezetett – váratlan fordulat következett be. Az ülés végén az alelnök felolvasta a távol lévő elnök, Fekete Lajos nyilatkozatát, amelyben „a közgyűlésnek benne 4 éven át helyezett bizalmáért köszönetét kifejezi s az elnökségről lemond.”¹²⁵³ Ugyanezt a szándékát fejezte ki Margótsy János egyleti pénztáros is. A közgyűlés a lemondásokat nem akarta elfogadni, de miután értesültek, hogy az elnök és a pénztáros ezen szándékuknál határozottan megmaradnak, sajnálattal tudomásul vette és jegyzőkönyvi köszönettel illette. A lemondás oka ismeretlen előttünk. Az utolsó itteni közszerepléséről az 1903/04. évből van adatunk, ekkor a 158 tagot számláló együletben választmányi tag volt Fekete.¹²⁵⁴

Nagy valószínűséggel haláláig folyamatosan tagja volt az együletnek,¹²⁵⁵ a korábbi kimutatások szerint pontosan fizette az évi 1 forint, majd később 2 forint tagdíjat. A vállalt tisztikari szereplésén túl előadástartásaival is élénkítette az együleti életet. Sajnos pontos kimutatás – a források hézagos volta miatt – az előadásairól nem készíthető, viszont annyi bizonyos, hogy az 1870-es és 1880-as években aktív volt ezen a területen is, a későbbiekben – feltehetően egyre szaporodó egyéb vállalásai miatt – nem lehetett előadástartása nyomára akadni.¹²⁵⁶ Az előadások megtartására valószínűleg az akadémiai épületekben került sor.

Fekete Lajos előadásai a Selmeczbányai Gyógyászati és Természettudományi Együletben

(a források gyér volta miatt vélhetően hiányos)

Időpont	Előadás címe
1871. január 13.	A fűrészpornak takarmány-pótszer gyanánt való használhatóságáról ¹²⁵⁷
1871	Hartigh elmélete a fák nedvességének forgására vonatkozólag ¹²⁵⁸
1871	Az erdőadóról ¹⁴
1873	A nehézkedésről ¹⁴
1875	Közlemények a szaklapokból ¹⁴
1876	Hártyaröprüekről általában egy bükkfadarabban talált példány bemutatásával ¹⁴
1878	Párhuzam a sejt-társadalmak és az emberi társadalmak közt ¹⁴
1879	A fákon élődő gombákról ¹⁴
1882	A világ legelső keményítőgyártóiról ¹²⁵⁹
1882	A bánási fás növények elterjedéséről ¹²⁶⁰¹²⁶¹
1883. április 22.	A víz felemelkedésének okairól a növényekben ¹²⁶²¹²⁶³
1887	[Beharangozott, vélhetően megtartott, de ismeretlen című előadás] ¹²⁶⁴

Fekete Zoltán – aki ekkor már az Erdőrendezéstani tanszék kötelékében tevékenykedett¹²⁶⁵ – ezen a téren is követte apját, s 1902-ben ő is belépett a Selmeczbányai Gyógyászati és Természettudományi Együletbe.¹²⁶⁶

A Selmecezi Gyógyászati és Természettudományi Egylet néven létrejött szervezet 1870. március 5-én kelt díszes oklevele, amelyet Wagner Károly elnök és Kerpely Antal egyleti titkár írt alá, bizonyítja, hogy ennek a helyi szerveződésnek Fekete Lajos alapító tagja (SOE KKL)

A Selmecezbányai Casino

A 19. század első harmadában gróf Széchenyi István buzgólkodása eredményeképpen alakult meg a Nemzeti Casino, amely egyesület a nemzeti közművelődést, a közérdekű eszmecserét és párbeszédet, valamint a magyar társadalom és az ország fejlődésének előmozdítását helyezte előtérbe. Selmec e téren is az első városok sorában volt, hiszen a város egyik legrégebbi egyesülete, a Casino korán, már 1838¹²⁶⁷ megalakult. Tisztikara elnökből, alelnökből, jegyzőből, könyvtárnokból, pénztárnokból, gondnokból, továbbá négy választmányi tagból állott, legfőbb döntéshozó szerve pedig a közgyűlés volt. A legmozgalmasabb évben, 1898-ban 136 bel- és 13 kültagja volt, tehát a város polgári életében meghatározó szereppel bírt. Az elnöki funkciót Farbaký István, az akadémia tanára és országgyűlési képviselő egészen haláláig, több mint négy évtizeden át töltötte be. Társalgó, könyvtár, több mint 30 újság, billiárd, kártya, közös vacsora várta a tagokat, továbbá a kaszinói élet élénkítése, a társadalmi érintkezés és az összetartás erősítése céljából időszakonként még társasestélyeket is rendeztek.¹²⁶⁸

Fekete Lajost az 1915. március 14-én tartott közgyűlésen tiszteleti tagnak választották, „figyelembe véve félszázadig tartó tagságát s a Kaszinó felvirágoztatása körül szerzett érdemeit.”¹²⁶⁹ Ez alapján 1865-ben kellett a selmeci (úri) kaszinóba belépnie, ami kétségbe vonható, ugyanis csak 1867-ben került a selmeci akadémia kötelékébe, mert ekkor tért ismét vissza Selmecre. Mintegy három évtizeden keresztül nincs ismeretünk arról, hogy a kaszinói életben hogyan vett részt, viszont az 1898. március 13-án tartott közgyűlésen Fekete Lajost választmányi taggá választották.¹²⁷⁰ 1900. május elsejétől a Takarékpénztár, Felső-Magyarország legrégebb és legnagyobb pénzüzetete a Casino céljaira átengedte négy emeleti helyiségét, amit Sobó Jenő akadémiai tanár – ez idő tájt a Casino igazgatója – tervei szerint pazarul rendeztek be. Ekkor, a Casino újjászületésének évében már 11 választmányi tagot választottak, köztük Fekete Lajost.¹²⁷¹ Az 1901-ben tartott közgyűlésen – az alapszabály értelmében – három tagot kisoroltak, majd újból beválasztottak, köztük Fekete Lajos neve ismét olvasható.¹²⁷² 1904-ben újra kiléptették, majd ismét megválasztották,¹²⁷³ 1907-ben ismét,¹²⁷⁴ de e dátum a Casino életében talán nem ezért érdekes. Egy meglepő és új szabály lépett ekkor életbe, ugyanis ekkortól már a hét egy napján nők is látogathatták a Casino helyiségeit.

Selmecbánya virilista polgára

A virilizmus a kiegyezés után porosz mintára honosodott meg Magyarországon, s a törvényhatósági bizottságok, illetve községi képviselő-testületek választásánál alkalmazták, aminek lényege, hogy a virilista,¹²⁷⁵ azaz vagyonos, a legtöbb adót fizető polgárok aránytalan választójoggal, nagyobb képvisellel bírtak a település életében.

Az akadémia tanárai között több virilista akadt, ami részben annak köszönhető, hogy a diplomások esetében az adó kiszámításánál az 1886. évi XXI. tc. 26. §-a értelmében kétszeres szorzót alkalmaztak, részben a megbecsülésüket is mutató, az államtól kapott jövedelem nagysága játszott közre. Fekete Lajos hosszú időn át volt virilista, viszont a források hézagos volta miatt nehéz teljes áttekintést adni. Fekete Lajos 1894-ben érte el a nyugállományba vonulás korhatárát, de az ekkor még ereje teljében lévő oktató, kutató nem vált meg a katedrától. Továbbra is az akadémia kötelékében maradt, s így a 32 munkával töltött évből a 23. tanévet kezdte meg az akadémián. Sőt, az akadémia vezetésében ekkor kapja legjelentősebb megbízatásait, hiszen az 1892/93. tanévben igazgatói, majd pedig három ciklusban, egészen az 1899/1900-as tanévig igazgatói tiszteletet töltött be, illetve ő volt az erdészeti szak főnöke is.¹²⁷⁶ Ez természetesen a javadalmazásában is változást eredményezett, 1895-ben még nem szerepelt a legtöbb adót fizetők listáján.¹²⁷⁷ Az 1896-os évben 25 rendes tag és 5 póttag volt Selmecbányán virilista, melyek között 6 akadémiai tanárt találunk. Fekete Lajos a rendes tagok sorában a 19. helyet foglalta el.¹²⁷⁸ 1897-ben 26 rendes virilista tag volt, Fekete Lajos a 15 fős póttagok sorában a 3. helyet kapta. Adója ekkor 191 frt 70 K volt (1 forint = 2 korona).¹²⁷⁹ Az 1899. évre, 1900. évre és az 1902. évre összeállított listákban a neve nem szerepel.¹²⁸⁰

Az 1903. évre az igazoló választmány által kijelölt virilista városatyák közül a 33. volt a sorban, 459,- korona adóval. A rendes tagok közé – a fellebbezések lezárulta után – az első 25 fő került be, Fekete Lajos ekkor a póttagok sorában a 3. lett.¹²⁸¹ 1906-ban, nyugállományba vonulásának évében¹²⁸² a 25 rendes tag közül 637,20 koronával a 17. legtöbb adót fizető polgár volt.¹²⁸³ Az 1907. évre megállapított listában a 25 rendes tag közül a 18. helyre került 637,20 korona adóval,¹²⁸⁴ viszont ezt a listát később módosították, ugyanis valamennyi diplomás esetében – kérelmük hiányában – nem alkalmazták a kétszeres adószámítást, s így a kijelölt 30 virilista között neve már nem szerepel, a jegyzékből kihagyott 8 fő – vagyis a póttagok – közül viszont az első helyen említik őt.¹²⁸⁵ Érdekességképpen megemlítendő, hogy az igazoló választmány 1907. szeptember 16-án a városháza tanácstermében tartott ülésén sajátos eset történt.

Az ülésen Fekete Lajos személyesen jelent meg, s esetében „köztudomás szerinti tanári és erdészminőségére” hivatkozva kérte a kétszeres adószámítást. Az igazoló választmány ennek oklevéllel való igazolását kérte, „amire a miniszteri tanácsos haragra lobbando sarkon fordult és úgy ott hagyta a faképnél a választmányt, mint Szt. Pál az oláhokat.”¹²⁸⁶ Ezért arra az évre kimaradt a virilista listából. Az 1908. évre 32 rendes és 16 póttagot állapított meg az igazoló választmány, utóbbi csoportban 286,20 koronával a 13. helyre csúszott.¹²⁸⁷ Összehasonlításképpen közöljük, hogy az első helyet elfoglaló Wankovits Lajos üzlettulajdonost és kereskedőt 1890,60 korona, a második helyen álló Joerges Ágost nyomdatulajdonost 1509,24 korona adó fizetésére kötelezték.¹²⁸⁸ Fekete Lajos 1909-ben a 10. helyen állt,¹²⁸⁹ adója erre az évre 839 korona volt,¹²⁹⁰ viszont 1910-ben – meglepő módon – a 4. helyre került, 1350,- korona adóval. E listában az első helyet Vadas Jenő foglalja el 2052,- koronával, megelőzve Wankovits Lajost és Joerges Ágostot. Érdekeség, hogy még további hét főiskolai tanár neve szerepel a 32 fős listán.¹²⁹¹

Az I. világháború előtti évekből a helyi hetilap a képviselőkről részletes adatokat közölt, így a már nyugállományát élvező Fekete Lajos virilista múltjáról pontosabb adatokkal szolgálhatunk. 1911-ben a 32 rendes tagból és 9 póttagból álló virilista listán 702 koronával a 22. volt.¹²⁹² Az 1912-ben megállapított listán viszont jelentős előrukkolást találunk, már 1350 korona adót kellett fizetnie. Kiemelendő, hogy a 32+7 főt számláló listában 12 főiskolai tanár nevével találkozunk.¹²⁹³ 1913-ban az előzővel azonos létszámú és tagolású listán a 10. helyre „kapaszkodott fel” Fekete az általa befizetett 1350 korona adóval. Csak Fodor László, Vadas Jenő és Sobó Jenő tanártársai – akik még aktívan ténykedtek – előzték meg.¹²⁹⁴ 1914-ben 32 rendes és 11 póttagot vett fel az igazoló választmány, Fekete Lajos a 12. helyen állt 1360 korona adóval.¹²⁹⁵ Az utolsó, halálának éve előtti adat 1915-ből maradt ránk, 1378,46 koronával a 32 rendes és 8 póttagból álló listán a 15. helyen állt. Érdekeség, hogy a már a főiskolán ténykedő fia, Fekete Zoltán az utolsó helyen álló póttag lett.¹²⁹⁶

Faültetések

1896. május 11-én millenáris diófaültetést szerveztek dr. Tóth Imre bányakerületi főorvos kezdeményezésére a Majercsök nevű erdőrészletben. A negyedik fát Fekete Lajos főerdőtanácsos, akadémiai aligazgató ültette el „*Vivat, crescat, floreat!*” szavakkal.¹²⁹⁷ Az 1896. május 13-án megtartott millenniumi díszközgyűlés folytatásaként a törvényhatósági bizottság tagjai a Leányvár oldalában – még ma is meglévő – „millenáris diófákat” ültettek.¹²⁹⁸ Fekete Lajos főerdőtanácsos ezt az alábbi szavak kíséretében tette: „*Valamint az idő a fának egyes szerveit megrongálja, úgy egy ország fennállását biztosító intézmények, szervek is meggyengülnek idővel. Kívánom, hogy édes hazám fenntartó szervei megizmosodva újabb évezredekig biztosítsak Magyarországnak életét, fennállását.*”¹²⁹⁹

Adakozások

Az akkori jómódú polgári lét egyik velejárója volt a szegények, elesettek, rászorulóknak megsegítése. A Fekete-család e téren is kivette a részét, aminek ékes példáját éppen Fekete Lajos felesége, Tornay Anna esetében már a Fekete családról szóló fejezetben bemutattunk. Természetesen a ezen nemes ténykedésből családfeje sem maradhatott ki, amiből – a források vélt hiányossága miatt – csak ízelítőt tudunk adni.

Év	Adomány	Adakozás célja
1869	1 frt	Az „Erdészeti kistükör” 200 frtnyi pályadíjának fedezésére a bankói fürdőben tartott közebéd alkalmával ¹³⁰⁰
1880	15 frt	A Wagner Károly emlékére teendő alapítványra ¹³⁰¹
1896	50 K	Újévi üdvözetek megváltása a nyomor enyhítésére ¹³⁰²
1900	1 frt	Újévi üdvözetek megváltása iskolás gyermekek támogatására ¹³⁰³
1901	1 K	Újévi üdvözetek megváltása a szegények ínséges állapotának enyhítésére ¹³⁰⁴
1902	10 K	Akadémiai Segélyző Egyesület táncestélyén felülfizetés ¹³⁰⁵
1903	1 K	Újévi üdvözetek megváltása a szegény iskolás gyermekek felruházása céljából ¹³⁰⁶
1905	1 K	Újévi üdvözetek megváltása a városi szegények javára ¹³⁰⁷
1907	20 K	Szegény főiskolai hallgatók ebéddel és vacsorával segélyezése ¹³⁰⁸
1907	2 K	A kegyesrendiek rendházának falán elhelyezendő Erdősi Imre branyiszkói hős emléktáblájára ¹³⁰⁹
1908	115 K	Főiskolai Kör házalapja javára (külön köszönettel) ¹³¹⁰
1911	2 K	Újévi üdvözetek megváltása a szegény iskolás gyermekek felruházására ¹³¹¹
1911	25 K	Mensa Academica céljaira ¹³¹²
1912	50 K	Az Erdélyi Kör november 23-i műsoros táncmulatságán felülfizetés ¹³¹³
1913	1,60 K	Templomberendező Műintézet alkalmazottainak jótékony célú táncmulatsága a szegény iskolásgyermekek javára – felülfizetés ¹³¹⁴
1913	?	A Gayer-emlékmű felállítására vonatkozó felhívás aláírása ¹³¹⁵
1915	1 db vörösréz tepsi	Fémgyűjtés a hadsereg számára ¹³¹⁶
1915	2 K	A Selmezbányán elhalt katonák hozzájuk méltó módon való eltemetésére ¹³¹⁷

Fekete Lajos Selmezbányán kívüli közéleti szereplése

A Magyarországi Kárpát Egy(esü)let Szitnya Osztálya

„Történelmi határaink tekintetbevételével is kevés oly területünk van, amely annyira alkalmas a turistáskodásra, amelyen viszonylag kevés fáradsággal oly sok változatos tájat, gyönyörű körkilitást nyújtó pontokat lehet elérni pompás utakon, bővízű források, csobogó patakok, színdús bájos tavak mentén és szelíd, jóakarátú hegyi-lakók útmutatása mellett, mint Selmezbánya környékén és kevés oly város van, amely annyira alkalmas a turistáskodás kiinduló pontjával, mint Selmezbánya.” – írta 1936-ban az egykori selmeci turista étellel kapcsolatos nosztalgikus visszaemlékezésében¹³¹⁸ Vörös Tihamér, a Magyar Turista Szövetség akkori társelnöke, a Selmezbányaiak Egyesületének ügyvezető alelnöke.

A sorokat olvasva nem véletlen, hogy e városkában született meg az 1873-ban alapított és a Zsembery-(Marschalkó-) házban működött Magyarországi Kárpát Egy(esü)let (MKE) első turista osztálya, amely aztán a hazai turistaság számára és érdekében hasznos tevékenységet fejtett ki. 1882. május 12-én, a századik tag felvételekor alakult meg id. Tirts Rezső, a selmeci népbank pénztárosa és Téry Ödön, istvánfalvai bányorvos szervezésében a selmeci turista egyesület, az ún. Szitnya Osztály. Ennek védnöke Coburg Fülöp herceg, a Szitnya-hegy akkori tulajdonosa, díszelnöke Péch Antal bányai igazgató, elnöke Ocsovszky Vilmos polgármester, ügyvivő alelnöke Téry Ödön, pénztárosa id. Tirts Rezső, jegyzője Rejtő (Renner) Adolf lett a 12 választmányi tagon kívül.

Fekete Lajos viszont sokkal hamarabb lett tagja a hazai turistáskodásnak, ugyanis az 1873-ban létrehozott Magyarországi Kárpát Egyesület által Késmárkon kiállított díszes oklevél tanúsága szerint az alapító tagok közé 1878. január 8-án iktatták. A következő évben, az 1879-ben megjelent évkönyvben – 30 forint alapítási összeggel – már ott találjuk a nevét!¹³¹⁹ Amikor megalakult a Szitnya Osztály, Fekete Lajos természetesen tagja lett, ráadásul ő volt az egyetlen, aki az MKE alapító tagjaként lépett az osztály kötelékébe. E ténynek az évkönyvekben mindig is külön hangot adtak, alapító tagságának tényét évről-évre kiemelték.¹³²⁰ Így nem véletlen, hogy a Szitnya Osztály alapításakor a választmányi tagok között kapott helyet. S talán az sem véletlen, hogy az osztály titkára az a Rejtő (Renner) Adolf lett, aki akadémiai tanársegédként éppen Fekete Lajos mellett dolgozott.

Míg a Magyarországi Kárpát Egyesület elsősorban a magashegységi (kezdetben főképp tátrai) hegymászásra szakosodva alakult meg, addig a Szitnya Osztály a középhegységi tájak feltárását, a mai értelemben vett turistáskodás megvalósítását tűzte céljává, így annak első szervezetének tekintendő. Fekete Lajos pedig mindkét szervezet alapító tagja, s ebben az értelemben egyetlen ilyen az országban!

A Magyarországi Kárpát Egyesület 1878. január 8-án Késmárkon kiállított oklevele, amelyben tudatják, hogy Fekete Lajost alapító tagjai sorába iktatták (SOE KKL)

AZ ERDÉSZETI OKTATÁS ÉS KÍSÉRLETÜGY KEVÉSSÉ MÉLTÁNYOLT KÖZKATONÁJA

EGY KITELJESEDETT SZAKMAI ÉLETÚT CSEKÉLY ELISMERÉSEI

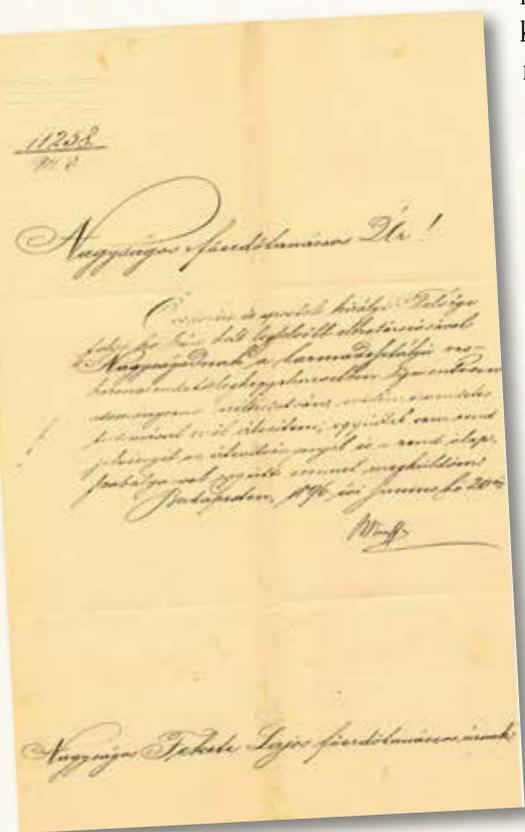
Fekete Lajos állami kitüntetései

III. osztályú Vaskorona rend kitüntetés

Az oktatásban és a hazai erdészeti kísérletügy terén mindmáig tiszteletre méltó érdemeket felmutató Fekete Lajosnak csak ritkán adatott meg a teljesítményéhez méltó elismerés. Ezek közül a legkimagaslóbb társadalmi elismerés a III. osztályú Vaskorona rend kitüntetés volt, amelyet 1896-ban, 59 évesen kapott meg az évtizedeken át teljesített hű és buzgó szolgálatának elismeréséül, aminek díjmentes adományozását – vélhetően az akadémia vezetőségének felterjesztésére – az uralkodó Ferenc Józsefnél kieszközölték. A Magyarország ezredéves fennállásának megünneplése alkalmából adományozott kitüntetés laudációjában indokolásként a közügyek terén szerzett érdemek elismerése szerepelt.¹³²¹ Érdemes

megjegyezni, hogy Fekete Lajos 1894-ben már meghaladta a nyugdíjazás lehetséges korhatárát, tehát e kimagasló uralkodói elismerés, akár egy beteljesedett életpálya méltó zárása is lehetett volna, de elhivatottsága és tette kész fiatalos lendülete az első magyar nyelvű tantestület utolsó oktatóját az akadémia kötelékében tartotta.

Kik részesülhettek ebben a kitüntetésben és mik voltak az adományozás feltételei? E kitüntetést I. Napóleon alapította 1805-ben, olasz királlyá koronázása alkalmából, amit aztán I. Ferenc osztrák császár – az olasz területek visszaszerzését követően – kissé megújítva, 1816-ban „Osztrák Császári Vaskorona rend” néven alapított újra.¹³²² A Habsburg Birodalom, majd pedig az Osztrák–Magyar Monarchia valamennyi országában adományoztak I., II. és III. osztályú Vaskorona rend kitüntetések. Magyarországon az I. osztályt magas társadalmi rangú személyek kaphattak, például miniszterek, országbírók, testőrkapitányok, püspökök. A II. fokozattal általában szintén a magasabb rangú állami tisztviselőket (bírók, katonatisztek) tüntették ki, míg a III. osztályt az alacsonyabb társadalmi állásúak is elnyerhették. Mindez azonban ne tévesszen meg senkit, hiszen olyan jeles emberek részesültek e kitüntetés III. fokozatában, mint például Munkácsy Mihály festőművész, a Budavári Palotanegyed legszebb épületeinek egyik tervezője, Hauszmann Alajos, vagy éppen a szintén országos hírvű Alpár Ignác építész.¹³²³

1896. június 20-án kelt értesítés Vaskorona rend III. fokozatának adományozásáról (SOE KKL)

A rend jelvényeit 75 év alatt mintegy 4 600-an kapták meg, majd az első világháború időszakában pedig csaknem 7 000 további adományozás történt.¹³²⁴

Fekete Lajos elismeréséről a Pesti Hírlap,¹³²⁵ sőt az osztrák erdészeti szaklap, a Centralblatt für das gesammte Forstwesen is írt,¹³²⁶ míg Selmec polgárai a köztisztelőnek örvendő akadémiai tanár kitüntetéséről a helyi sajtóban olvashattak.

— **Kitüntetések.** A Budapesti Közlöny számos jelesünknek legfelsőbb helyről jött kitüntetéséről ad hírt, a kik között városunkbeliek is vannak, nevezetesen Sóltz Vilmos főbányatanácsos és akad. igazgató és Fekete Lajos kir. főerdőtanácsos, kik Ő Felsége részéről a III. oszt. vaskorona renddel lettek kitüntetve. Wagner József kémleőegyesületi gondnoknak pedig a bányatanácsosi cím adományoztatott díjmentesen. A kitüntetettek a hír vétele után számosan látogatták meg ismerőseik, tisztelőik közül, sok távirat s levél is érkezett üdvözlőkre, és Sóltz Vilmos ev. lyceumi iskolai tanácstagot Jezsovits Károly lyceumi igazgató vezetése mellett a tanári kar is melegen üdvözölte.

Forrás: Selmezbányai Híradó 1896. 7. évf. 25. szám (június 14.) 93. o.

— **A királyi kitüntetést,** melyben Sóltz Vilmos főerdőtanácsos, bányászati s erdészeti akad. igazgató, Fekete Lajos főerdőtanácsos, igazgató, Wágner József kémleő-egyesületi gondnok törvényt. biz. tagok Magyarország ezredéves fennállásának megünneplése alkalmából a legmagasabb helyről részesültek, városunk törvényhatósági bizottsága utóbbi közgyűlésében jobbagyi hódolattal s alattvalói hálával fogadta, s kijelentette, hogy e legmagasabb helyről jött kitüntetés által a város közönsége is felmagasztaltnak tartja s e feletti örömeiben a kitüntetett három bizottsági tagot a legszívélyesebben üdvözli; továbbá kívánva hogy három biz. tag érdemének ezen királyi elismerését sokáig élvezze a haza s ezen város valamint családjuk felhőtlen boldogságára, elrendeli a közgyűlés, hogy ezen határozata egész terjedelmében a jegyzőkönyvbe bevezetessék.

Forrás: Selmezbányai Híradó 1896. 7. évf. 30. szám (július 19.) 114. o.

E kitüntetés egyes kategóriáinak viselési szabályai eltérőek voltak. Az I. osztály esetében a rend kitüntetése egy jobb vállon átvett széles szalagon kapott helyet, s a hozzá tartozó nyolc ágú csillagot a bal mellkason hordták, a szalag közepére pedig a csillag miniatűrje került fel. Az osztrák rend II. osztályát nyakban viselték, s itt a kisdíszítményen Lombardia vaskoronája kapott helyet, míg a III. osztályú kitüntetést a bal mellkason hordták szalagon, s itt hadidíszítményen a keresztbe tett kardok a háromszögletű szalagra kerültek.

A kitüntetés maga egy 50 × 28 mm nagyságú aranyból készült függő volt, melynek alja egy enyhén ívelt lombard Vaskorona, amin egy kétfejű, kiterjesztett szárnyú sas látható, amely egyik lábával egyenes kardot és egy jogart, míg másik lábával országalmát tart. A sason egy szegéllyel ellátott pajzson „F” betű olvasható, felette pedig az osztrák császári korona. A korona tetején lévő gömb alakú fülbe akasztott karikán keresztül kapcsolódik a fém rész a háromszög szalaghoz. A kitüntetés szalagjának színei a birodalmi sárga-zöld színről sárga-királyi kékre változtak. Fekete Lajos már ilyen kitüntetést kapott, amelynek szalagja 40 mm széles volt, s az aranysárga színű részt szélein 6 mm széles kék sáv díszítette.¹³²⁷

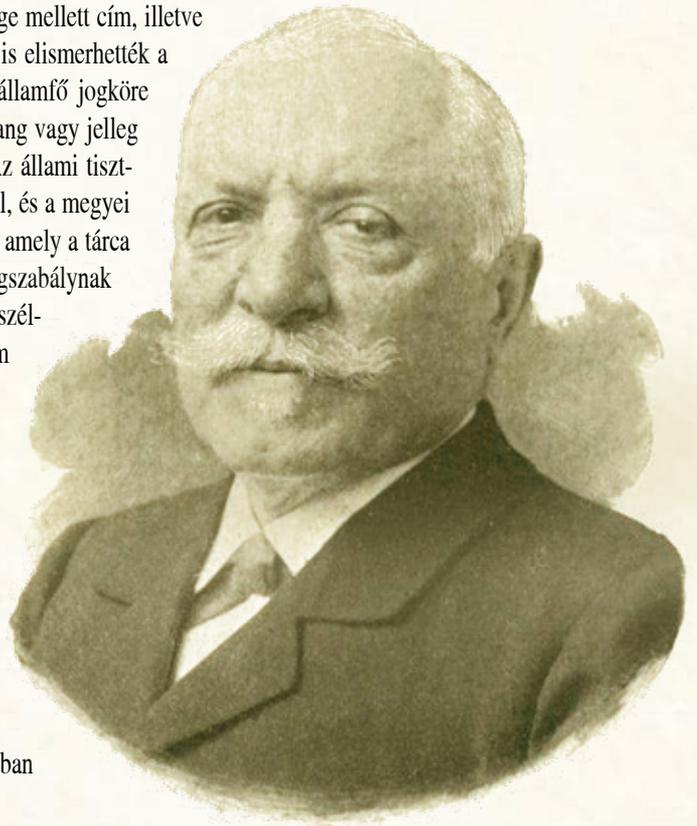
Sajnos Fekete Lajos kitüntetése nem maradt ránk, sőt olyan fotót sem ismerünk, ahol látható lenne e rangos elismerés az oktatóról készített portrén, azonban az adományozásról szóló értesítést a család megőrizte.

*Vaskorona rend III. fokozata
(Fotó: Darabanth Kft.)*

Miniszteri tanácsosi cím

Fekete Lajos elismeréseinek sorában a következő szakmai elismerés a Vaskorona rend III. fokozatának adományozását követően egy évtizeddel jutott osztályrészül. Hatvankilenc esztendő volt, amikor az uralkodó miniszteri tanácsosi címet adományozott az ekkor még mindig aktívan ténykedő akadémiai tanárnak. A hazai viszonyokat jellemző „polgári korszakban”, 1867-től egészen az 1940-es évekig az állami szolgálatban való működés meglehetősen stabil egzisztenciális háttérrel jelentett. Ahogy a közigazgatás színterein, úgy az akadémiai szférában is kialakult az egyes oktatói munkakörök meglehetősen merev hierarchikus rendszere, s az előmenetelre az eltelt szolgálati idő mellett a szakképzettség és a szakmai teljesítmény jelentett egyedüli lehetőséget úgy, hogy az állami költségvetésben meghatározott, adott státuszban foglalkoztatottak számát meghaladni nem lehetett. A ranglétrán való előrelépés lehetősége mellett cím, illetve cím és jelleg – vagyis tényleges rang – adományozásával is elismerhették a szakmai teljesítményt, ami a dualizmus időszakában az államfő jogköre volt.¹³²⁸ A Pénzügyminisztérium 1893-ban adta ki a cím, rang vagy jelleg adományozását részletező jogszabályt (1893. évi IV. tc. Az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról, és a megyei törvényhatóságok állami javadalmaszásának felemeléséről), amely a tárca feladataihoz kapcsolódó rendelkezéseket tartalmazta. E jogszabálynak megfelelően Fekete Lajos esetében korlátos elismerésről beszélhetünk, hiszen a miniszteri tanácsos címmel jelleget nem adományoztak részére, tehát ez nem jelentett tényleges hivatali kinevezést. Mindez azt jelentette, hogy Fekete Lajos esetében e megtiszteltetés nem járt egyébbel, mint azzal a jutalommal, hogy megillette „az agg tudóst”¹³²⁹ a magasabb hivatallal járó megszólítás, „címzés” megtiszteltetése.¹³³⁰ A XIX–XX. század fordulóján e címek a köznapi életben meglehetősen gyakorinak számítottak, így e kérdéskört több lexikon szócikkei sorában is megtaláljuk a szolgálati szabályok előírásainak ismertetésével, miszerint a „kitüntetés, magasabb fizetésre, lakbérre és napidíjra nem, de minden másra jogosít”.¹³³¹ E szabályozás ebben a formában egészen 1917-ig érvényben volt.

Fekete Lajos

Fekete Lajos főiskolai tanár nyugállományba vonulása alkalmából közreadott portréja (Erdészeti Lapok 1906. 45. évf. 9. füzet 654. o.)

FEKETE LAJOS.

Kettős ünnepet ül a magyar erdészet s vele együtt az egész tudományos világ. A szeretet, az öröm ünnepe az egyik azon alkalommal, midőn Fekete Lajost a trónról felé sugárzó kegy főiskolánk tanári karának eddig még egyetlen tagját sem ért kitüntetésben, a miniszteri tanácsosi rangban részesítette, – a szomorúságé, az árvaság érzetéé a másik, mert most válik meg az agg tudós katedrójától, melyből egy év híján négytized esztendőn keresztül hintette lángelméjének, roppant tudásának s az erdészetben való rajongva csüggésének sugarait.

A király leszállt a trónról, hogy megkoszorúzza a hatvankilenc esztendő örömeinek s bánatának, küzdelmének s eredményének szemtanúját, a galambósz fürtöktől övezett homlokot. A miniszteri legnagyobb fokú elismerés a tudomány bajnokát tiszteli meg benne, ki a sötétséggel, a tudatlansággal küzdött hazája s az erdészeti tudomány érdekében, lángelméjével, lankadhatlan szorgalmával, ifjú lelkesedésével vakító fényt, magyar tudományt teremtve. Barátai, tisztelői rajongó bámulattal s szeretettel nézik redőtlen homlokát, jóságtól, lélekemességtől sugárzó két szemét. Arcát ős fürtök környezik, azt hazudva, hogy ő öreg. Pedig ifjú, de ős fürtökkel. Lelke még most sem vesztette el fiatalos ruganyékonyságát, rajongó lelkesedését. Arca egy élő paradoxon, olyan, mint mikor a viruló ifjú tavasz hó alól mosolyog ...

Kalap levéve csatlakozunk az ünneplők táborához. Homéért hét város vallotta szülőttjének, Fekete Lajos a miénk is, Selmecbányáé. Városunkhoz fűzik őt rajongó, lelkében nagyot, fenségeset álmódó ifjúkori emlékei. Köztünk kezdete meg a teremtés, a halottfeltámasztás eleinte sziszifuszinak látszó nagy, korszalkalkotó munkáját. Mi láttuk Őt, az örök ifjút, amint lassan-lassan őszebe csavarodtak a fürtjei, s városunk ép oly intenzíven nőtt oda nagy nemes szívéhez, mint ő, az ő egész egyénisége a miénkhez.

Büszkén valljuk őt a magunkénak is s krónikáinkban meg lesz örökítve a neve, mint városunk dicsősége emelőjének ...

* * *

Ezernyolcszázharminchét június 18-án küldte őt a Teremtő a kiskorú, mostoha viszonyok közt tengődő erdészeti tudománynak. Már gyermek korában ott ragyogott homlokán a felkentség csillaga, a nagyra való kiválasztottság. A mindig kitűnően tanuló ifjúval 1856-ban ajándékozta meg az Ég városunkat. Nem lehet célunk fényes pályafutásának minden egyes fázisánál megállapodni; ez sokkal hivatottabb életrajz íróinak feladata leend. Csak annyit jegyzünk fel róla, hogy nagy tudománya s az ezzel párosuló lankadhatlan szorgalma s mesébe illő kitartása meghódított mindenkit s az elismerés egyenkint rakta le lábai elé a hála, a bámulat, a szeretet adóját. 1867-ben, örökemlékeztű kiegyezésünk évében kezdte meg az Akadémián a tanári teendőik végzését. 1871-ben rendkívüli tanárrá léptették elő, 1881-ben pedig Reá mosolygott a királyi kegy s a héroszi lelkesedésű férfit erdőtanácsosi rangra emelte. Tizenhárom esztendő múlva már mint főerdőtanácsos hirdette a tudomány ígését, s 1896-ban a vaskorona rendet tűzte mellére a Felség elismerése.

És azelőtt és azután is a legnagyobb szeretet és tudás vezérelte pályáján. A ki hallotta őt, az megszerette, mert egész lénye mintegy vindikálta azt. Egyszáznegyvennégy tankönyv, értekezés és tanulmány, fordítás és kisebb közlemény hirdetik teremtő, zseniális elméjét, és százak és százak páratlanul jó, nemes szívét, kik szerencsések voltak az Ő ajkairól hallgatni az ígét ...

* * *

Ma már egy esztendő híján hetven év nehezedik vállaira. Más ilyenkor már a megérdemelt nyugalom élvezetéhez lát, de az ő lelke nem tud nyugodni. Ott küzd még most is az első lelegején, kivéve az orosz-lánrészt még ma is a munkából. Szemeit, azt a jóságosan tekintő két szemet elgyöngítette a munkakolossz, melyet végzett, de a lelke még ép, azt elgyöngíteni nem volt képes hatvankilenc esztendőknél nehéz megpróbáltatása, emberfölötti munkássága.

Körünkben marad továbbra is mint vezér, nem a korára való tekintettel, hanem roppant tudására. Égető szükség van rá, ki egy nemzedék epedő vágyát, édes reményét rögzítette meg könyv alakban, kinek elméje még ma is világító szövétnek gyanánt szolgál.

S az Ég is mosolyog rá, ruganyossága még meg van, egészsége vas. És szeretettel reméljük, hogy még sokáig fog rá mosolyogni, a nagyra, a nemesre ...

Forrás: Selmeczbányai Híradó 1906. 16. évf. 38. szám (szeptember 23.) 1–2. o. (vezércikk)

Kiállítási kitüntetés

A szakmai és társadalmi elismerések kategóriájában még egy kitüntetést kell megemlítenünk, mégpedig a millenniumi kiállításon való részvételért kapott elismerő érmet. Hatalmas készülődés előzte meg az ország ezeréves fennállásának ünnepségét, amiből a selmeczbányai M. Kir. Bányászati és Erdészeti Akadémia sem maradt ki. A millenniumi rendezvény a tervek szerint országos kiállítás formájában valósult volna meg, de időközben számos további programmal bővült e hatalmas rendezvény, ami a „magyar állameszme” erősítését célozta meg.¹³³² 1896. április 21-én a képviselőház törvénybe is iktatta az ezredéves ünnepet, ami „A honalapítás ezredik évfordulójának megörökítésére alkotandó művekről” címet kapta (1896. évi VIII. törvénycikk) és június 8-án, Ferenc József megkoronázásának 29. évfordulóján lépett hatályba.¹³³³ A gigantikus ünnepségsorozat országszerte 1896. május 2. és október 31. között zajlott.

Ennek során Budapesten mindmáig meghatározó épületeket adtak át, így a főváros képe jelentősen megváltozott az 1896-os esztendő követően, hiszen többek között felavatták a Múcsarnokot,¹³³⁴ az Iparművészeti Múzeumot,¹³³⁵ a Nagykörutat¹³³⁶ teljes hosszában, átadták a Ferenc József-hidat¹³³⁷ (ma Szabadság-híd), kiépült a teljes rakpart, sőt ekkor kezdődött meg a Budai Vár újjáépítése¹³³⁸ is.

Pompás rendezvények követték egymást, így az uralkodó ez idő alatt több mint tíz alkalommal látogatott Budapestre. A rendezvények csúcspontja kétségtelenül 1896. június 8-án volt, amikor Ferenc József megkoronázásának 29.

évfordulójára szerveztek ünnepséget. Az Országház ugyan még nem készült el teljesen, de a Kupolaterem igen, ahol a főrendiház és a képviselőház tagjai együttes ünnepi országgyűlést tartottak.¹³³⁹ A nyár folyamán számos kulturális és sporteseményt is rendeztek, s a fővárosban és vidéken egyaránt nagyszabású ünnepségek zajlottak, számos új épület felavatásával ünnepelték az ország fennállásának ezredik évét.¹³⁴⁰

Az ünnepi forgatag központi rendezvénye – az eredeti terveknek megfelelően – a budapesti millenniumi kiállítást volt, amely május 2-án nyitotta meg kapuit. Ferenc József és Erzsébet királyné személyesen nyitotta meg e programot, amely befogadására építették ki a Városligetet a ma is látható formájában.¹³⁴¹ A kiállítás valóban grandiózus volt, hiszen mintegy 520 ezer négyzetméteres területen várta az érdeklődőket. A Városliget kiállítóhelyein november 3-ig, a kiállítás zárásáig mintegy 6 millió látogató fordult meg.¹³⁴² A selmeci akadémia bemutató anyagaival a II. főcsoportban kapott helyet – egészen pontosan a 19. csoportban – az erdészet és vadászat önálló egységet képező pavilonjában. Itt is kiállították Fekete Lajos kiváló találmányát, a tolokás magvetőt, de természetesen emellett az akadémiai kiállítási anyag összeállításában tevékenyen részt vett Fekete Lajos is.¹³⁴³ Azt sajnos nem tudjuk, hogy az intézmény képviselőjében résztvevő oktatóknak pontosan milyen feladata volt a kiállítás kapcsán, az viszont bizonyos, hogy a honalapítás ezredik évfordulójának tiszteletére szervezett kiállításon való részvételért Fekete Lajos és tanártársai, valamint a szakma képviselői elismerő kitüntetésben részesültek, amiről a Selmeczbányai Híradó tudósított.

KIÁLLÍTÁSI KITÜNTETÉSEK.

Az 1896-ik ezredéves orsz. kiállítás jury-tanácsának javaslata alapján a kereskedelmi m. kir. ministerium által adományozott állami érmek hivatalos sorozatából kivonatilag közöljük következőket:

K ö z r e m ü k ö d ő k é r m e:

Ifj. Belházy Gyula m. kir. tanársegéd, Selmeczbánya, sikeres fáradozásért. Bihari Ödön m. kir. tanársegéd, Selmeczbánya, sikeres fáradozásért. Burdács János m. kir. erdész, sikeres fáradozásért. Csipkay János m. kir. erdőmester, Zsarnócza, sokoldalú és sikeres intézkedésért. Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos, Selmeczbánya, sikeres fáradozásért. Lende Ede v. erdőmester, Körmöcz, kitűnő erdősítésért. Muzsnay Géza m. kir. erdész, Zsarnócza, sikeres fáradozásért. Pfeiffer Gyula m. kir. erdőgyakornok, Zsarnócza, sikeres fáradozásért. Péch Dezső m. kir. erdőmester, G. Sz. Imre, sikeres munkásságáért. Szécsi Imre erdőgyakornok, Bbánya, sikeres fáradozásért. Vadas Jenő m. kir. erdőtanácsos, huzamos és sikeres fáradozásért. Tavi Gusztáv m. k. erdőtanácsos, sikeres fáradozásért.

Forrás: Selmeczbányai Híradó 1896. 7. évf. 48. szám (november 22.) 114. o.

Az ünneppsorozat végét 1896. október 31-én – hasonlóan az ünnepség kezdetéhez (1895. december 31.) – az országszerte éjfélkor megkonduló harangok jelezték.

Fekete Lajos szakmai ténykedése nyomán született munkáiért a fenti kitüntetésen kívül további elismeréseket is kapott, amelyeket részletesen „Az akadémia/főiskolán kívüli szakmai szerepvállalások” című fejezetben tárgyalunk.

A botanikusok tisztelgése Fekete Lajos munkássága előtt – A Fekete-tölgy

(*Quercus* × *feketei* Simonk.)

Nem vitatható, hogy egy botanikus legnagyobb elismerése az, ha egy növénytaxont neveznek el róla. Fekete Lajos botanikai tevékenységének elismerése is ebben öltött testet, tiszteletére adta Simonkai Lajos egy tölgyhibridnek – a ma elfogadott nomenklatúrával és ortográfiával – a *Quercus* × *feketei*¹³⁴⁴ nevet.

E névadás előzményéhez hozzá tartozik, hogy az 1880-as évek közepén három hazai botanikus, Borbás Vince, Fekete Lajos és Simonkai (Simkovics) Lajos között élénk vita folyt a Magyarországon előforduló tölgytaxonokról. E vitában is tetten érjük e jeles férfiak jellemét: Borbás Vincét a lobbanékonyság, korai ítéletmondás, de élesszeműség jellemezte, míg Fekete Lajosra és Simonkai Lajosra egyaránt a nyugodtság, alapos megfontolás volt jellemző. A vita kiindulópontját Borbás Vince Erdészeti Lapokban néhány tölgyfajról megjelent cikke¹³⁴⁵ jelentette, amelyben a szerző több esetben határozott, kételkedésre okot nem adó kijelentést tett. Ezek közül a magyar tölgyre vonatkozó megállapításokat, miszerint nem is egy fajról, hanem legalább két fajról van ebben az esetben szó, Fekete Lajos – számos megfigyelést, gyakorlati tapasztalatot is felhozva – finoman cáfolni igyekezett¹³⁴⁶. Az ebben a cikkben foglaltakat Fekete Lajos más módon is alátámasztani igyekezett, mégpedig Simonkai Lajost hívta segítségül, akivel régóta levélváltásban állt, s egymásnak a botanikusok legfőbb kincsét, herbáriumi cserelapokat küldözgettek. Fekete Lajos Simonkai témába vágó levelét – a szerző beleegyezésével – az Erdészeti Lapokban az alábbi sorok kíséretében kérte nyilvánosságra hozni: „Ezen kitűnő szakavatottsággal írt levelet ide mellékelve, van szerencsém beküldeni, és annak közlését kérni, annyival is inkább, mert szakközönségünkre nézve rendkívül érdekes új adatokat tartalmaz. E nyílt levél írója, dr. Simonkai Lajos tanár úr is csak öt hazai valódi tölgyfajt ismer el, melyek variációi és kereszteződései hozták létre a többi fajtákat, vagy ha úgy tetszik, kis fajokat; mely nézetével teljesen egyet értek. De osztom azon nézeteket, illetve felfogást is, mely a „Nyílt levél” utolsó, dr. Borbás úr cikkével foglalkozó részében van kifejezve, s ezzel az utóbbi ügyet befejezettnek nyilvánítom. Ez alkalommal egyszersmind kedves kötelességemnek tartom köszönetemet fejezni ki dr. Simonkai úrnak, azon gyöngédségért, hogy egy általam szedett és valószínűleg két faj kereszteződéséből eredett tölgyet nevemmel mutatott be a botanikusok érdemes közönségének. Végre kifejezést kell adnom azon örömömnek is, hogy egy hazai tölgyeinket fölölélő quercetum felállításához segédkezet nyújtani ígérkezik, mert e tekintetben senki sem tehet annyit mint ő, a ki tölgyfajaink kereszteződési műhelyében, vagy annak tőszomszédságában lakik, s az év minden szakában alkalma nyílik a szakképzettség által kezébe adott eszközökkel a helyszínén kutatni és összehasonlítani a tölgyek ezerféle alakját. Selmezc, 1886. november 24. Fekete.” Ezen ajánlásból is kilálglik már a Fekete Lajos és Simonkai Lajos között fennállott bensőséges viszony, amelyet aztán a közreadott nyílt levél¹³⁴⁷ is megerősít. Simonkai így kezdte írását: „Tisztelt Uram! Ön engem legutóbbi szíves küldeményével is igen érdekes meglepetésekben részesített, melyekért örömmel mondok köszönetet. A 8-ik számú tölgyfa példány, melyhez ezt írá: „Igen nevezetes alak ... a Herkules fürdőknél a „Coronini” domb táján gyűjtetett egy jól megtermett erdei fáról”, valóban nevezetes tölgyfajt mutat be, a minőt én már régóta keresek e hazában, de mindeddig sikertelenül. Szerencsésebb volt Ön, mert ama fában, melyről a 8-ik számú példány ered, felfedezte azt a ritka korcsfajt, melyet tétova nélkül a *Quercus Robur* L. (vagyis *Qu. pedunculata* Ehrh.) és a *Quercus sessiliflora* Ehrh. kereszteződéséből fölmagzottnak kell kijelentennem, s a melyet, mint olyan új fajt, mely tudományos ismereteink egyik hézagát tölti ki, tudományos névvel kell ellátnunk. Azt hiszem hízelgés nélkül tehetem, s Ön meg fogja nekem engedni, hogy hazai tölgyfajaink régi ernyedetlen bűvárának, s ez új faj szerencsés felfedezőjének tiszteletére, emlékiül *Quercus Feketei*-nek nevezzem azt ezentúl. A *Quercus Feketei*-t mindenki, a ki azt figyelmes vizsgálat tárgyává teszi, bizonyonnyal a *Qu. Robur* L. és *Qu. sessiliflora* Ehrh. középfajául, vagy ha úgy tetszik, közös ivadékaul fogja elismerni; mert ama két telivér ősfaj jellemző vonásait egyesíti magában. Kupaccai, számra nézve 1-2, majdnem 8 cm hosszú

csumán ülnek, mintha csak a *Qu. Robur* látnók; ellenben leveleinek szabása, szubtilis meze és hosszú karcsú nyele, egészen a *Qu. sessiliflora* típusának szakasztott másai. Ha nem láttam volna hosszú csumájú termését, úgy a *Qu. sessiliflora* esetleges alakjának mondtam volna, mert hajtásai tökéletesen meztelenek és fénylők, rügyei is majdnem meztelenek s hozzá fényesek, levelének nyele 3–3.5 cm hosszú, karcsú s meztelen, levelének lemeze pedig hosszúkás, tojásdad hosszúkás vagy visszás tojásdadon hosszúkás, vállán merőben fületlen, élén tág és sekély öblű, kerekített, ép és aránylag kicsiny karélyokkal, lemezének felszíne teljesen meztelen és fényes, fonáka pedig halványabb és parányi csillag szőröcskékkel van behintve. Íme ezekben lefestettem már a *Quercus Feketei* jellemző képét. A méltányosság azonban úgy hozza magával, hogy a tudományos latin névhez, a botanika közkeletű világnyelvén, a latinnyelven is megírjuk a tudományos diagnózist, hogy a *scientia amabilis* új szülőtteinek keresztlevelét, a művelt világ minden fia megérthesse. Álljon hát itt a következő latin diagnosis is: „*Quercus Feketei (Robur × sessiliflora) Simk: Qu. e sectione Eulepidobalanus; gemmis glabrescentibus nitidis; ramulis hornotinis glaberrimis nitentibusque; foliis periodicis, membranaceis, leviter sinuatis, obtuse et subintegerrime lobulatis, facie omnino glabris nitidisque, dorso-pilis minutissimis sparsis obsessopallidis, basi exauriculata longe petiolatis, petiolo 3–3.5 cm longo, glaberrimo, gracilis suffultis; fructibus pedunculatis, pedunculo ad 8 cm usque longo praeditis; cupulae squamis illis Qu. pedunculata e similibus. Habitat in collibus silvosis ad Thermas-Herculis*”. E jellemző leírásokkal azt hiszem eleget tettem annak, hogy a *Quercus Feketei* felismerhető legyen; de jól tudom, hogy ezek a szíkszavú keretek még nem elegendők arra, hogy némely aggodalmat eloszlassanak. Diagnózisaim kellő figyelemre méltatása után is azt mondhatná valaki, hogy hát ez csak afféle korcsosodás, melyet leírni sem volt érdemes; más valaki pedig azt mondhatná, hogy én csak a *Qu. Robur*-tól és *Qu. sessiliflorá*-tól különböztetem meg új fajomat, s az ki tudja mely más, már rég ösmert fajjal esik össze. ... Midőn én e soraimban e *Quercus Feketei*-t mint új fajt felállítom, természetesen, hogy körültekinttem a tölgyfák irodalmában, és első teendőm volt, hogy számba vegyem a hazánkból ismeretes vagy ismertett tölgyfajokat. Mielőtt azonban e leszámolást Önnek bemutatnám, felelni óhajtanék arra, az esetleges ellenvetésre, hogy hát a *Qu. Feketei* Simk. csak korcsfaj, csak középfaj, vagy ha úgy tetszik újabb, másoderedetű faj. Igenis az! Tudom, hogy Ön rég túl van már azok skrupulositásán, akik a korcsfajokat kicsinylik, vagy szeretnék semmibe sem venni. Azok, akik a korcsokat nem veszik faj számba, saját maguk nem is figyelték még meg a korcsképződést, nem ismerik annak a jelentőségét és behatóan nem is gondolkoztak róla. Kérdezzék meg csak azok az urak a szakképzett kertészt, mennyi korcsfajt teremt az, s mily jelentős hasznát veszi az ő új korcs alakulásainak. Az ily kertész nevet is ad az ő újságainak. Hát mi ne nevezhessünk el faji értékkel egy oly korcsot, melyet a természet őserői hoztak létre, s amely a létért való könyörtelen küzdelemben sikerrel vívta ki a maga számára a tenyészetben való érvényesülését és ivadékról-ivadékra való szaporodását. Ellenkeznek ez a természet tárgyai iránt kifejtett élénk érzékünkkel; ellenkeznek a logika szabályaival. Igenis a korcsokat az egész földkerekségen fajokul tekinti a botanikus világ, és azokra nagy súlyt fektet. Hiszen ha a korcsképződést el nem ismerjük, vagy mibesem vesszük, számot sem tudunk magunknak adni hazai tölgyfajainkról!”

A fenti nyílt levél további, igen aprólékos és körültekintő része a vita tárgyát képező tölgytaxonokkal foglalkozik, megerősítve Fekete Lajos e tekintetben vallott álláspontját. Természetesen Borbás Vince nem hagyta ki az észrevétel-tétel lehetőségét, s meglehetősen éles, de tőle koránt sem idegen hangvételben adta meg válaszáat¹³⁴⁸. Ennek a hangvételnek tudhatjuk be, hogy az Erdészeti Lapok szerkesztősége e cikkhez fűzött megjegyzésében adta az olvasók tudtára, hogy a vitát lezártak tekinti, s további észrevételeket ebben a témában nem kíván közölni.

A szerkesztőség kinyilatkozása csak a vita személyeskedő lezárását jelentette, ugyanis a szakmai lezárását Simonkai Lajos kétrészes, az Erdészeti Lapokban a hazai tölgyfajok felsorolását és azok részletes bemutatását bemutató tanulmánya¹³⁴⁹ jelentette. Apró fricska lehetett Borbás Vincének, hogy az első rész az ő vitakozó és részben magyarázkodó cikkével egyazon lapszámban látott napvilágot. A Simonkai-féle tanulmány ismét személyes hangvétellel kezdődik: „Az Országos Erdészeti Egyesület közlönyének múlt évi XII. füzete többek közt egy nagyfontosságú pályanyertes műről hozott nekem öröndetes hírt. Szívemből üdvözlöm „A tölgy és tenyésztése” című szakmunka érdemes szerzőjét, ki oly

nehéz feladat megfejtését végezte sikerrel; de üdvözlöm egyszersmind az „Egyesületet” is, a mely ily életrevaló fontos kérdés megfejtésére írt ki pályázatot. A közzétett bírálatból – mely csak pár nappal ezelőtt jött kezemhez – olvasom, hogy Fekete Lajos erdőtanácsos és akadémiai tanár úr, a kijelölt kérdést úgy fűvészeti mint erdészeti szempontból behatóan tárgyalja: s mert ezeket olvasom, sietek e soraim megírására. Talán azok még nem késnek el, talán azok is támogatására lehetnek tölgyeink egyes oly nyílt kérdéseinek eldöntésénél, a melyek a fűvészeknek annyi fejtörést okoznak. Mert a mint ő az én „Nyílt levelem”-nél találóan megjegyzé, tölgyeinknek ezernyi alakja van; ennyi alakkal pedig emberül megküzdeni, ennyi alak közt a vezérfonalat mindenütt biztosan kijelölni, vajmi nehéz feladat.” A továbbiakban természetesen kitér az általa leírt *Quercus Feketei*-re is, illetve a második részben a hazai tölgyalakok határozókulcsába is beillesztette azt, azonban a hibrid eredetről szóló nézete megingott: „12. Terméseinek csumája a levélnyélnél legalább kétszer hosszabb, néha 8 cm. hosszúságú. Korcsfajnak látszik a *Qu. Robur* és *Qu. sessiliflora* közt; e nézetnek azonban ellentmondanak levelei, melyeken a *Qu. Robur*-nak semmi nyoma sincs. XIII. Fekete tölgy = *Qu. Feketei* Simk.”¹³⁵⁰

A Simonkai Lajosnak megküldött herbáriumi példány eredetét a Fekete–Mágócsy-Dietz-féle Erdészeti növénytan II. kötetéből¹³⁵¹ tudhatjuk meg, ahol természetesen szerepel ez a taxon (485. o.). A morfológiai jellemzés után ez áll: „Nó a Herkules-fürdő körül. A nálam lévő példányt azon tölgyágak közt találtam, melyeket Scheint Adolf erdőigazgató az erdészeti egyesületnek 1880-dik évi közgyűlése¹³⁵² alkalmával egy erdei ülésen az ottan növény tölgyek változatosságát felmutatandó, kiállított. Magam az élőfára nem tudtam ráakadni. Legfeljebb némi tudományos értékkel bír, de erdészeti szempontból jelentőségételen fajváltozat.” Fekete Lajos itt már azonosult Simonkai Lajos későbbi felfogásával, miszerint ők ezt a taxont már nem hibridnek, hanem a kocsánytalan tölgy alá rendelt változatnak tekintik, illetve jelentőségére is egyértelműen utal. Megjegyzendő, hogy a mai felfogásban úgy, mint az eredeti elképzelésben is, hibridnek tekintett „tölgykorcs” különösen Nyugat-Európában, de hazánkban is az alacsonyabb dombvidékeken nem ritka, s erdőgazdálkodási szempontból ma is figyelmet érdemelne.

Borbás Vince is megszólalt újra egy teratológiás (növényrendellenességi) eset kapcsán, ahol a csúcsrügy a termés kupacával nőtt össze.¹³⁵³ A cikk bevezető részében gyakorlatiasan mutatja be a Fekete-tölgyet [„A herkulesfürdői *Qu. Feketei*in, melyről a szíves olvasó képet úgy formálhat magának, ha a muzsalytölgyet (*Qu. sessiliflora* Salisb.) majdnem 8 cm hosszú gyümölcskocsánál, azaz a gyümölcsnyél apostasisával képzele (mert a hosszú gyümölcs-csumán kívül a mocsártölgyhöz éppen semmi hasonlatossága sincs)”, szavaiból sem féltékenység, sem harag nem szűrődik ki.

A későbbiekben a Fekete-tölgy bekerült Simonkai igen részletes, a Magyar Tudományos Akadémia által megjelentetett tölgymonográfiájába,¹³⁵⁴ valamint nemcsak a hazai, hanem a nemzetközi szakirodalomba és szakmai köztudatba is. Viszont a botanikai nomenklatúra szabálykönyve rendkívül következetes, csak az időben elsőként érvényesen közreadott nevet fogadja el helyes névnek, a többit csak társnévnek tekinti. Mivel már Johann Matthaeus Bechstein, német erdészeti szakíró, iskolaalapító és tanár erdészeti botanikájának¹³⁵⁵ 1. kiadásában, 1810-ben, a 333. oldalon *Quercus* × *rosacea* néven közölte ezt a hibridet, ezért a tudomány ezt a nevet alkalmazza. Csekély vigasz, hogy Simonkai Lajos neve mellett még további kilenc társnevet ismerünk, amelyek közül hármat is (*Quercus* × *csatoi*, *Qu.* × *erioneura*, *Qu.* × *superlata*) Borbás Vince alkotott a fent vázolt hazai tölgyvita idején.

Fekete Lajos életében megjelent méltató írások

Meglehetősen szűkös azon írások sora, amelyek Fekete Lajos személyével és szakmai írásaival kapcsolatban még életében látott napvilágot. Ezek sorában az első a Szinnyei József szerkesztésében közreadott „Magyar írók élete és munkái” című könyvsorozat III. kötetében jelent meg [1]. Ennél részletesebb összefoglaló olvasható életéről és munkásságáról későbbi utóda, Vadas Jenő 1896-os munkája nyomán [2], ami a M. Kir. Bányászati és Erdészeti Akadémia történetének mindmáig kiemelkedő összefoglaló műve. Ebben az oktatástörténet és az akkor aktuális oktatási rendszer részletes bemutatása mellett a Fekete Lajos által művelt diszciplínák leírása és az oktatók részletesebb életrajza is helyet kapott. Ezen kívül – szintén az akadémia kötelékében működő – Téglás Károly tollából az Erdészeti Lapok hasábjairól [3], illetve emellett a Selmeczbányai Híradóból [4] ismerünk még olyan írást, ami Fekete Lajost méltatta az 1906-os évben bekövetkezett nyugdíjazása alkalmából. Egy írást tudunk még megemlíteni, ezt Zivuska Jenő adta közre Fekete Lajossal kapcsolatban a „A megreformált akadémia. Pedagógiai tanulmány a felső erdészeti oktatás köréből.” című könyvében [5]. Ezt még maga Fekete Lajos is olvashatta, viszont a többi róla szóló írás a magyar és a nemzetközi szakközönség számára már halálhírét adja közre 1916-ban.

- [1] SZINNYEI JÓZSEF (szerk.): Fekete Lajos. In: Magyar írók élete és munkái. III. kötet. – Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése, Budapest, 1894, 310–314. o.
- [2] VADAS JENŐ: A selmeczbányai m. kir. erdőakadémia története és ismertetője. – Pátria, Budapest, 1896, 132–135. és 232–233. o.
- [3] ANON. [TÉGLÁS KÁROLY]: Fekete Lajos. – Erdészeti Lapok 1906. 45. évf. 9. füzet 655–670. o.
- [4] ANON.: Fekete Lajos. – Selmeczbányai Híradó 1906. 16. évf. 38. szám (szeptember 23.) 1–2. o. [vezércikk].
- [5] ZIVUSKA JENŐ: A megreformált akadémia. Pedagógiai tanulmány a felső erdészeti oktatás köréből. – Székely és Illés könyvnyomdája, Ungvár, 1906, 49–51. o.

Az Erdészeti Lapok 1906. évi szeptemberi számának vezércikke, amelyben Fekete Lajost köszöntik nyugállományba vonulása alkalmából

---

AZ UTÓKOR HALOVÁNY EMLÉKEZETE

A porrá lett emlékbresztő – Az egykori Fekete-forrás

Nem elhallgatható tény, hogy Fekete Lajos egész életén át tartó és maradandó szakmai munkálkodását nemcsak a kortársak, hanem az utókor sem méltányolja kellőképpen. Azonban a kevés emlékőrző közt van egy olyan, amelynek keletkezési körülményei, utólete napjainkra teljesen homályba vész, mi több, azt sem állíthatjuk biztosan, hogy valóban az ő érdemeinek ércebe (egészen pontosan kőbe) foglalására létesítették a Fekete-forrást.

A Soproni Egyetem Központi Könyvtár és Levéltára őriz egy olyan felvételt, amelyen a befoglalt forrás fölötti kőlapon a „Fekete forrás” felirat olvasható, s akadémistáknak tűnő fiatal emberek veszik azt körül. Ez a felvétel tudunkkal eddig csak a selmecbányai erdészeti szakközépiskola történetét bemutató kötetben¹³⁵⁶ látott napvilágot.

Mikor és hol létesítették a Fekete-forrást, amely nagy valószínűséggel – de nem teljes bizonyossággal – Fekete Lajosnak állít emléket, tettük föl a kérdést, amelyre pontos választ sajnos nem tudunk adni. Azt gondoltuk, hogy a forrásfoglalásra és a díszes foglalat elkészítésére nagy valószínűséggel csak Fekete Lajos halála után (1916. június 29.) kerülhetett sor, tekintve, hogy ily rangú – és ezzel nem lebecsülni akarjuk – emberek esetében nem volt jellemző az életükben való, ily mértékű elismerés. Viszont ezen nemes szándékú emlékállítás megérdemelte volna, hogy a helyi lap, a Selmecbányai Hírlap vagy az erdészek szakmai fóruma, az Erdészeti Lapok beszámoljon róla, azonban ilyen híradást sajnos nem találtunk. A fényképen látható személyek (véltetően főiskolások és oktatóik) alapján az is valószínűsíthető, hogy a fénykép a kényszerű áttelepülés, 1918 decembere előtt készült, amely akár a forrásfoglalás és névadás ünnepi pillanatát is ábrázolhatná. Mivel a Selmecbányai Hírlap csak 1918 december közepéig jelent meg, s abban erre utaló nyomokat nem találunk, az Erdészeti Lapok pedig 1919 áprilisa és novembere között nem volt folyamatos megjelenésű,

ebből arra következtettünk, hogy erre a nemes cselekedetre 1918 vége felé kerülhetett sor. E gondolatunkat az is megerősítette, hogy ekkor a helyi lap – megszűnése miatt – már nem közölhetett hírt a forrásfoglalásról, az országos szaklaphoz pedig az információ a háború viszontagságai miatt már nem jutott el. A fenti érveinket azonban Fekete Zoltán kéziratot naplójában egy 1911. november 17-én rögzített rövid bejegyzés megcáfolja, ugyanis itt arról számol be, hogy feleségével és kislányával a Fekete-forrásnál sétáltak Kisiblyén.¹³⁵⁷ Tehát a forrásfoglalás legalább 5 évvel Fekete Lajos halála előtt bizonyosan megtörtént, ami akár a nagyformátumú oktató nyugállományba vonulásának tiszteletére is készülhetett, de ebben a kérdésben, további tények hiányában, e könyvben sajnos csak vélekedésünknek adhatunk hangot.

A Fekete-forrás helyét illetően már nagyobb valószínűséggel, de továbbra sem teljes bizonyossággal írhatunk. A forrásfoglalás erdőben állt, amely akár Selmecbánya környékén, akár attól távolabb is lehetett.

A Fekete-forrásról 1914-ben készült fénykép (SOE KKL)

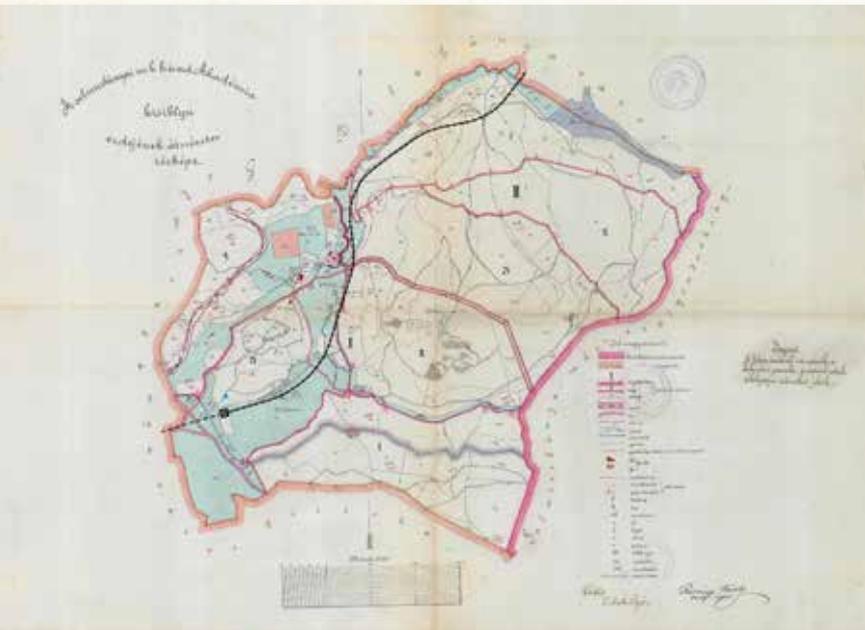
Tudjuk azt, hogy 1898-ban Erzsébet magyar királyné (Sissi) tragikus halálát követően országszerte Erzsébet emlékeket létesítettek, s Kisiblyén a híres-neves E-betű mellett forrásfoglalással is tisztelegtek a közkedvelt Sissi emléke előtt. Az Erzsébet-forrást – Schwartz Ottó akadémiai tanár javaslatára – a kisiblyei Bükkös-rét északi részén, az egykori Pisztrángos-(Bukovai) tavak felett található erdőtömbben foglalták, melynek vizet már nem szolgáltató foglalata egészen az 1990-es évekig megvolt, amikor is a környékére ültetett nagyméretű exóta fajok kitermelése során azt sajnálatos módon végképp tönkretették.¹³⁵⁸ Ettől délnyugatra nem messze szintén volt egy forrás, amely (és remélt foglalata) az 1950-es években a vasút vonal áthelyezésével semmisült meg.¹³⁵⁹ A korábban Kisiblyét északról, majd nyugatról kerülő vasút vonalat a Hársas-rét kezdeténél délre vezették, majd a Bükkös-rétet átlóban átszelve az erdőbe érve egy (ma is meglévő) alagútba kényszerítették. Itt, az alagút kezdeténél volt az a forrás, amelyet jó eséllyel a Fekete-forrásnak gondolunk. Az új vonalvezetést éppen azon (a régi nyomvonalat is tartalmazó) kisiblyei térképen ábrázoltuk, amelyet Fekete Lajos látta meg. Az Erdőrendezési tanszék vezetőjeként ugyanis a kisiblyei tanulmányi gazdaság gondjai is az ő nyakába szakadtak, s jó eséllyel ezért is választotta a hálás utókor a kisiblyei pagonyt efféle emlékkőzökként.

Az inkább rejtélyekkel fedett, mintsem tényekkel igazolt Fekete-forrással kapcsolatban még egy dokumentumot ismerünk. A Selmecről Sopronba történő kényszerű áttelepülés ingóságait tartalmazó jegyzőkönyv a közelmúltban került elő, melyben az 1151. tétel a „Fekete forrás” emléktábla megnevezést viseli.

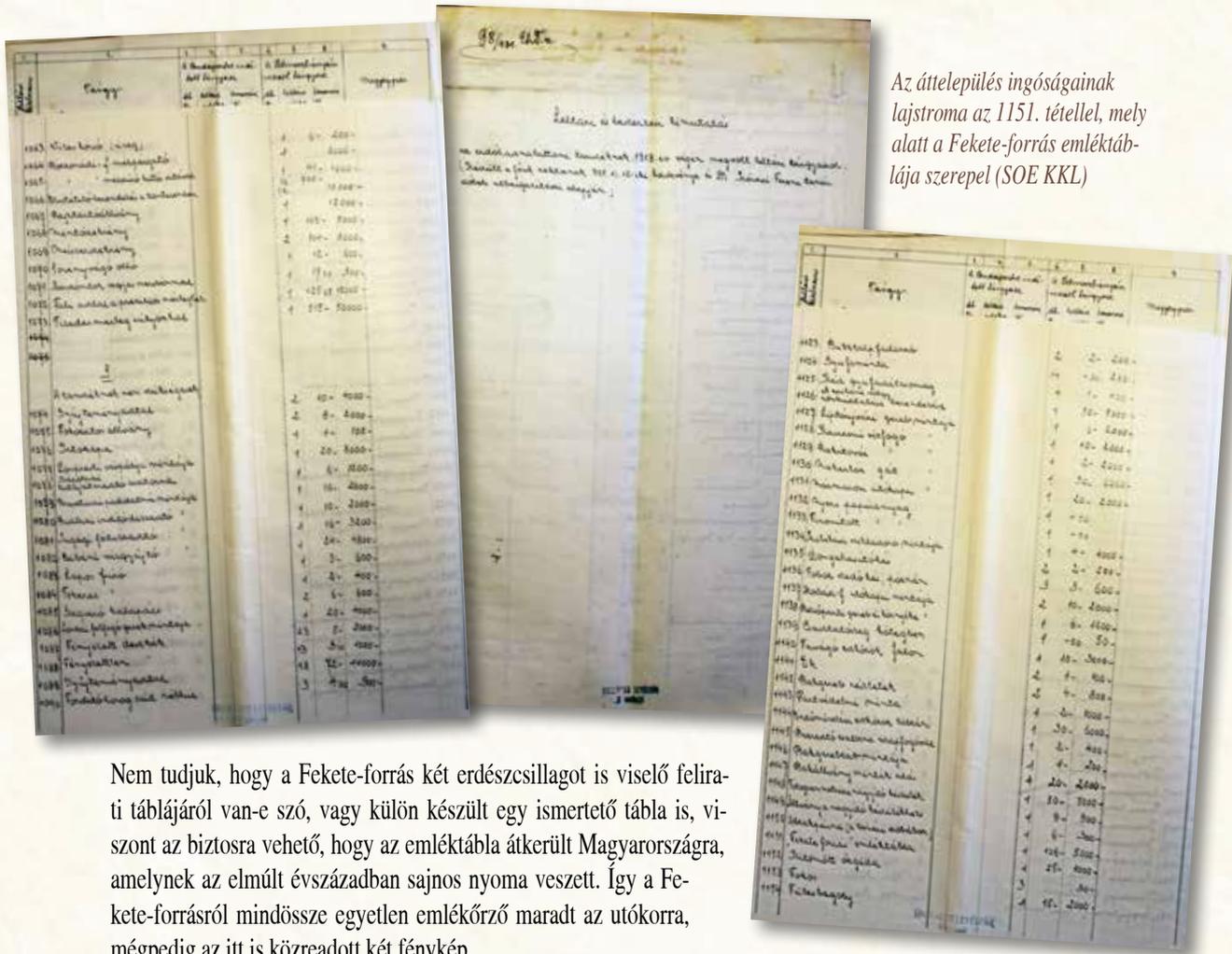
Kisiblye 1914.

A Fekete-forrásnál az 1910-es évek elején készült csoportkép (SOE KKL)

Az áthelyezett vasút nyomvonala és a Fekete-forrás egykori, feltételezett helye a selmecbányai akadémia kisiblyei pagonyának térképén, melyen Fekete Lajos látta meg. A térkép készítésének időpontja ismeretlen, de minden bizonnyal 1904 előtti (SOE KKL)

Az áttelepülés ingóságainak
lajstroma az 1151. tétellel, mely
alatt a Fekete-forrás emléktáb-
lája szerepel (SOE KKL)

Nem tudjuk, hogy a Fekete-forrás két erdészcsillagot is viselő felirati táblájáról van-e szó, vagy külön készült egy ismertető tábla is, viszont az biztosra vehető, hogy az emléktábla átkerült Magyarországra, amelynek az elmúlt évszázadban sajnos nyoma veszett. Így a Fekete-forrásról mindössze egyetlen emlékőrző maradt az utókorra, mégpedig az itt is közreadott két fénykép.

A keretbe foglalt emlékőrzők – A Fekete-portrék

Két alkotó műhelyéből kerültek ki azok az olajfestmények, amelyek Fekete Lajos m. kir. miniszteri tanácsos, selmeci akadémiai tanárt az utókor számára megőrkítették. Ezek közül két portrét ifj. Szent-Istvány Gyula készített, ezeken kívül még egy Fekete Lajost ábrázoló képet ismerünk Medgyesy Schwartz Antal soproni festő, grafikus munkája nyomán. Előre kell bocsátanunk, hogy nem vagyunk hivatottak művészettörténeti elemzés közreadására. Ezt aligha kísérelhetnénk meg, egyrészt azért, mert mindkét művész életműve önmagában egy-egy monografikus művet követel, másrészt a művészettörténet is adós még azzal, hogy e két alkotó életművét a teljesség igényével és az elvárt szakmaisággal összefoglalja. Fekete Lajos portréi kapcsán mégis megidézünk életútjukat, s közreadjuk az erdészeti ikonikus tanáremberéről készített festményeiket. Nemcsak azért kell a Szent-Istvány festményekkel kezdenünk a képek ismertetését, mert eggyel több portré került ki Szent-Istvány műhelyéből, mint a Medgyesyéből, hanem azért is, mert a képek alkotójának családját szoros rokoni szálak fűzték Fekete Lajos családjához, amin nem is lepődhetünk meg, hiszen Selmecbánya polgári elitje szegről-végről rokonságban volt egymással. A képek előtt e rokoni szálakat, s az alkotó rövid életútját mutatjuk be.

*Szent-István Gyula (1881–1930) önarcképe
(Fotó: Bende Attila)*

Szent-Istvány (József) Gyula bányamérnök, főbányatanácsos, főiskolai tanár fia, ifj. Szent-Istvány Gyula a Selmecbánya melletti Vihnyén született 1881. november 6-án. Kézüggyességét, művészi érzékenységét apjától örökölte, aki maga is szívesen festegetett, s több tájképe maradt ránk.

Nagy hatással volt a fiatal Szent-Istvány fiatalkori munkáira édesapja sógora, Bonyhády-Kliegl Róbert, aki a bécsi akadémián végzett festőművész volt. Ifj. Szent-Istvány Gyula tanulmányait a Selmecbányán működő akadémia erdészeti szakán kezdte meg, de festészeti ambíciói okán hamar elhagyta az intézményt és 1901-ben a budapesti Mintarajziskola és Rajztanárképző növendéke lett. A pályaválasztással kapcsolatos elhatározását 1901. évi látogatása során a budapesti múzeumok és képzőművészeti kiállítások tárlatainak lebilincselő látványa erősítették meg. Nemcsak a tanárképzőt végezte el, művészeti tanulmányait a Képzőművészeti Főiskolán folytatta, ahol többek között Hegedűs László, Zemplényi Tivadar és Székely Bertalan tanítványa volt. Külföldön is képezte magát, 1909 és 1914 között Münchenben Angelo Jank mesteriskoláját látogatta, ahol belecseppent a pezsgő nyugati kulturális életbe, mindez szintén nagy hatással volt munkásságára. Munkáival sikerrel szerepelt a Sezession és a Glaspalast tárlatain is. Az I. világháború időszakában a frontszolgálat és az orosz hadifogság miatt művészeti munkáját nem tudta folytatni. Hat évet töltött Szibériában, így csak 1920. december 20-án tért vissza Magyarországra, immáron Sopronba,¹³⁶⁰ rendkívül szegényen és kezdődő szívbajjal. A főiskola Sopronba településével új fejezet nyílt a Szent-Istvány család életében is, ugyanis a főiskolával együtt családja is Sopronba költözött, és a Károly-laktanyában kaptak ideiglenes lakást. Itt kezdett festegetni, önarcképét és nővére portréját is itt festette. 1921-ben visszatért Münchenbe, de egy év múlva újra hazajött és a budapesti Iparművészeti Iskolában az alakrajz tanára lett, egészen haláláig itt tevékenykedett. Hasonlóan családja számos nagy formátumú pedagógus alakjaihoz, ő is az oktatásban találta meg a helyét, bár külföldön is ismert és elismert gyakorló művész volt. Képeinek fő témája a bányászok élete (Bányász lovakkal, 1926; Bányász-halál, 1928 stb.) volt.

Szent-Istvány Gyula emlékkiállítás résztvevői Sopronban, középen Fekete Zoltán professzor (Fekete Zoltán és családja hagyatéka SOE KKL)

Kiemelkedő kompozícióinak tárgyát csaknem kivétel nélkül e téma ihlette, többek között a nagy ezüstéremmel jutalmazott „Bányász-temetés” című képe is. Emellett a lovakkal kapcsolatos képei szintén érdekes részét képezik az életművének, például az oroszországi élményei nyomán festett, vágató kirgiz lovasokat ábrázoló kompozíció, a „Partizánok”. Munkái közül kiemelkedő értéket képviselnek portréfestészeti alkotásai, amelyek sorában a családtagok mellett önarcképe is helyet kapott. Portréi közül azonban felesége arcképe a legismertebb. Több hazai és külföldi díjat nyert, 1926-ban Pállik-díjat a „Bányász lovakkal” című festményével, a „Bányászhalál” és a „Bányászok imája” című képeket pedig külön-külön a Képzőművészeti Társulat nagydíjával jutalmazták. Hadifogságban szerzett szívbetegsége miatt ereje teljében, 49 esztendő korában hunyt el Budapesten, 1930. október 15-én. Drámai eredetű kompozícióival nagy hatást ért el, tulajdonképpen a bányászok sokszor fájdalmasan gyötrelmes világának leghitelesebb hazai interpretátora volt, akinek munkáit az egyre inkább radikalizálódó ország galériáinak pincéikbe számították. Részben ez az oka, hogy munkássága teljességében a mai napig nem került feldolgozásra. A soproni Liszt Ferenc Múzeum és a család hatalmas és érdemes munkát végzett az 1961-es esztendőben, amikor műveiből Sopronban emlékkiállítás rendeztek.¹³⁶¹

E művek legértékesebb darabjait sógora, Fekete Zoltán professzor és leszármazottai családjai őrzik. E családi archívum értékes darabjai voltak azok a Fekete Lajosról készült portrék, amelyekről az idős korú selmeci akadémiai tanár köszön vissza a Szent-Istványtól megszokott biztos ecsetkezeléssel, kissé borongós tónusokkal és a Fekete Lajosra jellemző karakteres és szigorú kisugárással. Az egyik portrén Fekete Lajos a XIX–XX. századi polgári eleganciát sugalló viseletben látható, míg a másik portrén a szombatisták jellegzetes fejfedőjét viseli az ekkor már élete utolsó éveiben járó nyugalmazott oktató. Azt sajnos nem tudjuk, hogy a képek pontosan mikor készültek, hiszen a mester a portrékon csak kézjegyével látta el a munkákat, keltezését nem tüntetett fel. Csak ilyenkor érezzük igazán egy festmény keltezése idejének súlyos hiányát, amikor azt más festményekkel történő összevetés, a kor festészetének irányzataiba való elhelyezés szükségessé tenné. A véleményalkotás legfőbb nehézsége ebből eredeztethető, ami teret enged következtetések, találgatások megfogalmazására is. Mivel a festmény készítésének körülményeiről sem maradt fenn semmi használható támpont, így ha azt az évszámok nem cáfolnák, akkor szinte biztosak lehetnének abban, hogy a portré Fekete professzor modellülése alapján készült. A kor oktatási és gyakorlati portréfestészeti kívánalma tükrében fel sem

merülhetne emlékezetből, vázlatok alapján, rajz vagy más megjelenítési forma felhasználásával, netán fotográfiáról készülhessen mives olajportré. Ebben az esetben viszont épp ellenkezőleg, egy a családi archívumból ismert fénykép szolgáltatta az alapot a portré elkészítéséhez.

Kiemelendő, hogy a rokoni kapcsolatok miatt Szent-Istvány Gyula személyesen is ismerte Fekete Lajost, számos esetben találkozhatott vele, s az így szerzett benyomások is segíthették a művészt portréinak megalkotásában.

E képek közül jelenleg egy a Soproni Egyetem egykori Nővénytani Tanszékének professzori szobájában, a másik pedig Fekete Zoltán professzor egykori lakásában látható.

Fekete Lajos időskori arcképe a családi archívumból, amely a Szent-Istvány és a Medgyesy portrék alapjául szolgált (SOE KKL)

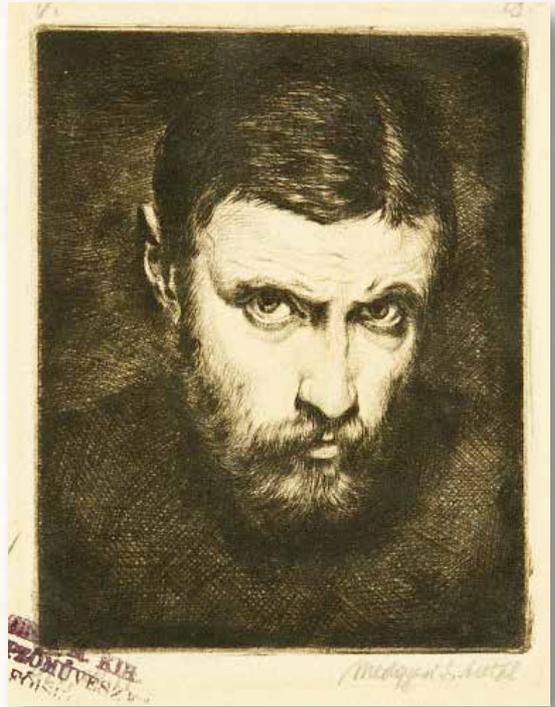

A fenti két mellportrét leszámítva csupán egyetlen portré készült még a tanár Fekete Lajosról, mégpedig Medgyesy Schwartz Antal (1897–1978)¹³⁶² festő munkája nyomán.

A művész édesapja, Medgyesy Schwartz Miklós – a művész nagyapjához hasonlóan – soproni ügyvéd volt. A család tagjai a város jeles polgári alakjainak sorát gyarapították, hiszen művész, pedagógus, iskolaigazgató, jogász, katonatiszt is került ki testvérei, unokatestvérei és nagybátyjai sorából.

A művész Schwartz Antal a soproni Templom utca 8. házszám impozáns épületében töltötte kora kamasz korát, 1915-ben érettségizett, s az ekkor már egy éve dúló háború elragadta a családi kötelékből, frontszolgálata miatt megszakította tanulmányait is. 1916-ban megsérült és Oroszország egyik legtávolibb szegletében, Vlagyivosztk közelében töltötte fogságát, ahol kiválóan megtanult oroszul. Rajz tehetségének köszönhetően kalandos úton tért haza 1919-ben, majd tanulmányait a budapesti Képzőművészeti Főiskolán folytatta. Itt olyan kiváló művésztanárok formálták tehetségét, mint Balló Ede, Olgyay Viktor és Rudnay Gyula. Miután 1925-ben elvégezte a főiskolát, Budapesten műtermet nyitott. Ebben az időszakban kezdett kibontakozni portréfestészete. Stílusához mindvégig hű maradt, portréit lehangoló életérő és frissesség jellemzi, portréalanyai arcvonásait hűen tükröző képeit rendkívül gyorsan készítette el, gyakran a modell „két ülése” elegendő volt ehhez. Főiskolai szerelmét, Mocsay Margit festőművészt 1928-ban vette feleségül, akitől két lánya született. A házasságkötést követően telepedett vissza szülővárosába, Sopronba, felszámolva budapesti műtermét.

A vármegye kastélyainak sorozata – amelyek megfestésére ekkor kérte fel a vármegye vezetése – érdekes részét képezi életművének, hiszen a portréihoz hasonlóan e képein a realizmuson túlmutató, az architektúra nemességét sugárzó kifejezés jelenik meg. Bár visszatért Sopronba, de nem ragadt meg a vidéki kisvárosi létben, külföldi utazások és ösztöndíjak inspirálták alkotói munkáját, ami szintén serkentően hatott portréfestészetére. Olyan jeles politikai alakok portréinak megfestésére is megbízást kapott, mint Simon Elemér főispán vagy épp vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó. A '30-as években a Magyar Tudományos Akadémia, a veszprémi székesegyház is vásárolt tőle képeket. Jelentősek ebben az időszakban készített vallási témájú munkái. 1931-ben Párizsba, a következő évben pedig Spanyolországba utazott, ahol főleg a diplomáciai testület rendelt tőle portrékat, köztük Sir Claude Russel angol nagykövet is, akinek a következő, portugáliai utazási lehetőséget köszönhette. A madridi Modern Művészetek Múzeuma megvásárolta két rézkarcát az 1933-as nagyszabású madridi kiállítását követően. Igazi kozmopolita életet élt, hiszen sorra nyíltak meg portréit és tájképeit bemutató kiállításai, nemzetközi elismertsége egyre nőtt. 1934-ben Lisszabonba utazott, majd családjával Estoiiban telepedett le néhány évre. Ezt követően Londonban élt másfél évig, ahol szintén termékeny portréfestői ténykedése. Elismertségét jól tükrözi, hogy 1939. évi tárlatát maga a spanyol királynő nyitotta meg. 1943-ban megvált német nevével és „Megyesi Schwartz” helyett „Medgyesy”-re magyarosította családnevét. Ugyan ekkor már 46 esztendő, de behívták katonai szolgálattételre, így mindkét világháborúban szolgálatot teljesített. Nagy hasznát vették nyelvismeretének, hiszen beszélt német, angol, francia, portugál, spanyol és orosz nyelveken. A háború után a tartalékos főhadnagy családjával ideiglenesen a bajorországi Würgl-ben telepedett le.

Medgyesy Schwartz Antal (1897–1978) önarcképe (1947) (Magyar Képzőművészeti Egyetem archívuma)

Portréfestészetből tartotta el családját, az ekkor festett képeit Innsbruckban mutatta be 1946 végén. A művész 1948 végén családjával együtt Brazíliába emigrált, és először Rio de Janeiroban, majd pedig Sao Paulóban telepedett le. Számos díjjal jutalmazták. 1955-ben felesége portréjával kisézüst-érmert nyert Santosban, míg 1957-ben egy portréjával Santo André-n első díjat. Emigrációjában minden évben részt vett az Associação de Belas Artes és a Salao Paulista Associação Paulista de Belas Artes kiállításain, ahol 1962-ben ezüst éremmel, 1963-ban pedig arannyal díjazták munkásságát.

Az idősödő mester 1964-ben Margit leányához utazott az USA-ba, ahol a University of Kentucky-n 70 festménnyel önálló kiállítást rendezett. Másfél évet töltött Lexingtonban, s ez idő alatt számos portré került ki kezei alól, de az alkotó művészet mellett két egyetemen is művészettörténeti előadásokat tartott, ami a 70. életéhez közeledő Medgyesy szellemi frissességéről árulkodik. 1965-ben hazatért Sopronba, így újra találkozhatott a család a Csongor úton, de ez a látogatás volt az utolsó, többé már nem tért haza. Egy évtizeddel később, 1978. augusztus 23-án hunyt el, Sao Paulóban helyezték végső nyugalomra.¹³⁶³

Festőművészeti munkásságának, kivált portréinak nagy száma és értéke megkérdőjelezhetetlen. E portrék gazdag sorában kapott helyet a Fekete Lajos akadémiai tanárról festett képe is, amelyet – a képen látható keltezés alapján – 1940-ben készített. A portrét készítő mester ekkor 43 esztendő volt, stílusa kiforrott, s e munka is jól tükrözi tehetségét, élethű ábrázolásmódját. Azt nem tudjuk, hogy ki volt a mellkép megrendelője, vélelmezzük, hogy nem a család, talán inkább az egyetem vezetése szerette volna bővíteni Fekete Lajos portréjával az intézmény vezetésével megbízott oktatókról készült impozáns galériájának sorát. E festmény jelenleg is a Soproni Egyetem szenátusi termének oktatói portrégalériáját gazdagítja. Erről a portréről a korosodó, de még élete teljében lévő akadémiai tanár köszön

viszsa, egy kissé más hangulattal, mint a Szent-Istvány portrékon. E festmény alapja ugyanaz a fénykép volt, mint a Szent-Istvány portré esetében, ugyanakkor azt is meg kell jegyeznünk, hogy e fényképről egy ceruzarajz is készült, amelyet aztán 1906-ban a Fekete Lajos munkásságát nyugdíjazása alkalmából méltató cikk is közreadott az Erdészeti Lapokban.¹³⁶⁴

A Medgyesy portré készültekor (1940) a két – sőt az 1906-ban megjelent ismeretlen alkotó rajzával együtt már mindhárom – Fekete professzorról alkotott mellkép már jóval korábban megvolt. Ez azt is jelenti, hogy ezek elvileg már Medgyesy rendelkezésére is állhattak, hiszen a rajz 1906-tól, a két Szent-Istváni kép pedig – ha a legkésőbbi lehetséges készítésük időpontját nézzük, akkor is – 1930-tól már bizonyosan készen álltak. A festmény készre festésének évében Fekete Lajos 24 évvel, Szent-Istvány pedig 10 évvel korábban elhunytak. Ezért e portré modell utáni megfestése kizárt, így a Medgyesy-féle portré egyértelműen e há-

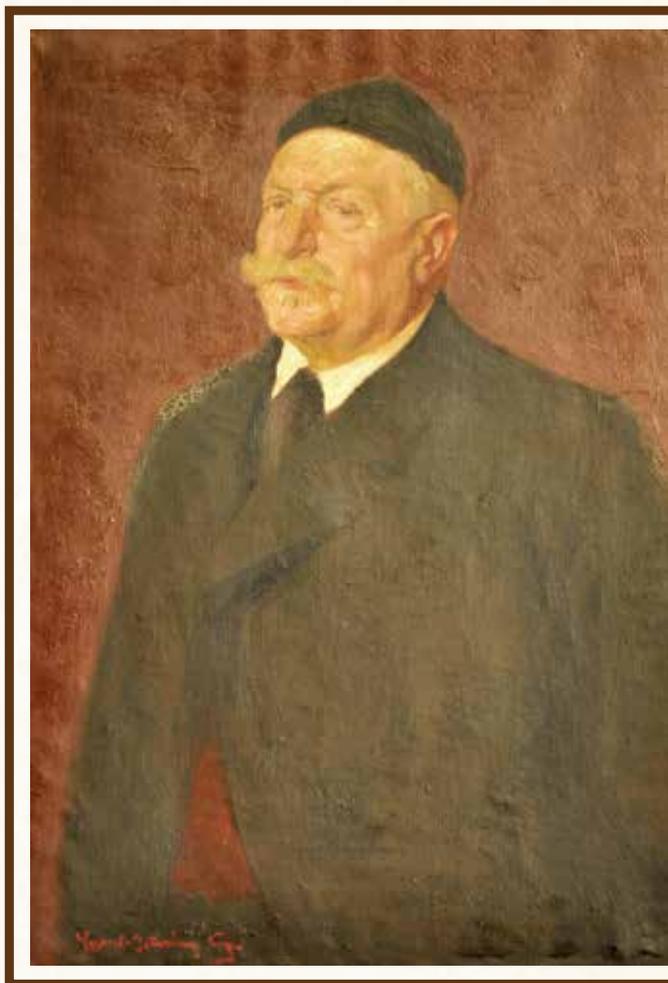

Az egykori Növényteni Tanszék által őrzött Fekete portré – Szent-Istvány Gyula festőművész munkája (Soproni Egyetem gyűjteménye)

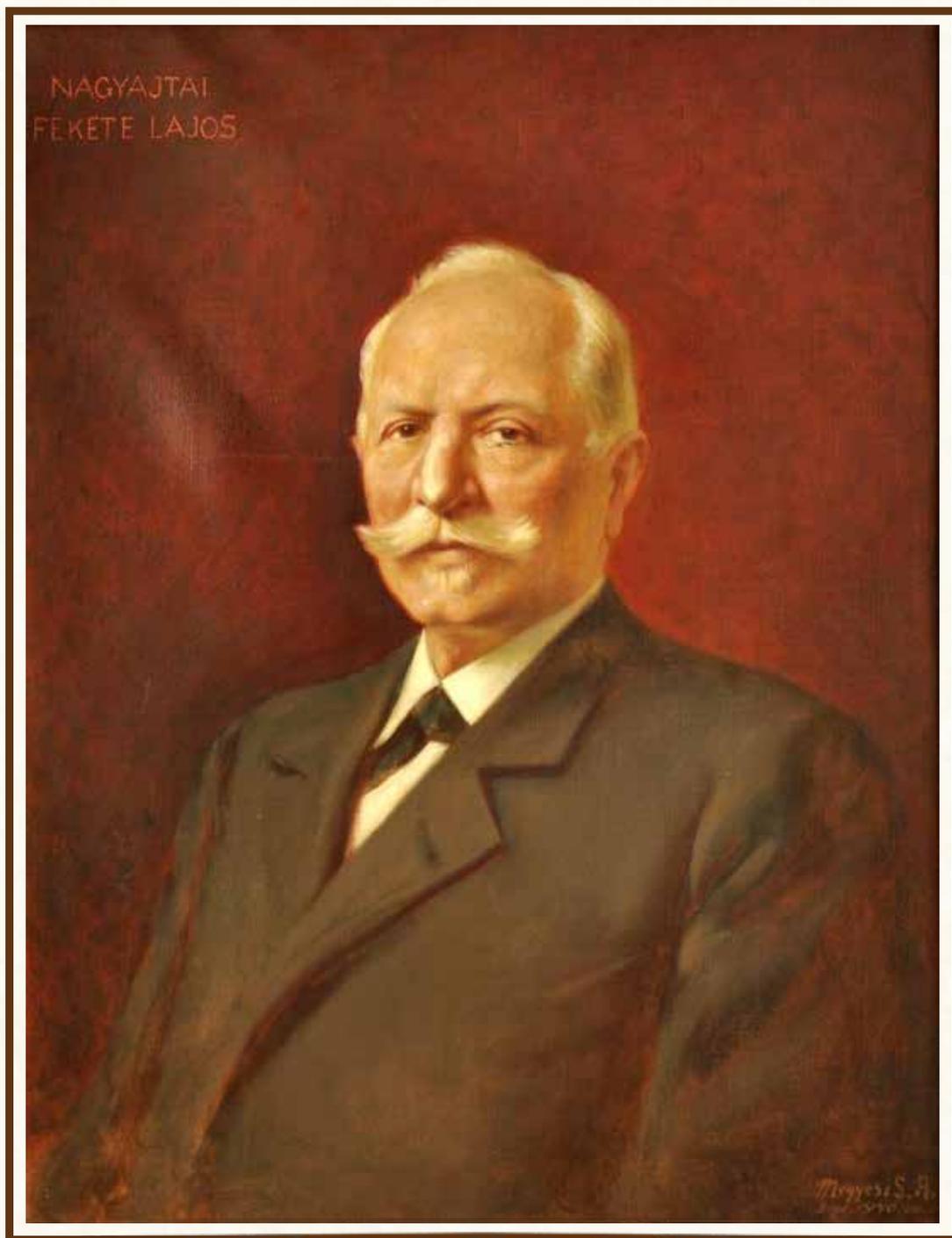
rom alkotás, vagy esetleg még más, lappangó kép vagy korábbi (esetleg ugyanazon) fotográfiák felhasználásával készülhetett. Ezt az is megerősíti, hogy a képek közül kettő – apró eltéréseken kívül – oly mértékű hasonlóságot mutat, hogy másolatnak is vélhetjük. De ha így van, akkor melyik készülhetett melyikről? Mivel Szent-Istvány képe az 1930. évben bekövetkezett halála előtt készülhetett, így csakis erről születhetett meg a másik. (Ha egyáltalán erről, és nem mindkettő egy régebbi fotográfiáról készült.) Az első benyomást a két kép hosszas szemrevételezése is megerősíti.

Ne vessük el ugyanakkor az ismeretlen művész által rajzolt mellportréjának hatását sem a kísértetiesen hasonló részletek (fejtartás, nyakkendő stb.) okán.

A két festőművész felsőfokú festőművészeti tanulmányai tekintetében – a köztük lévő 16 év korkülönbség miatt – jelentős az eltérés. Szent-Istvány esetében a Mintarajziskola és a Rajztanárképző, a Képzőművészeti Főiskola és a Münchenben folytatott tanulmányok a viláégés előtti, míg Medgyesy esetében a főiskola és a külföldi tanulmányok az első világháború utáni időszakra tehetőek. Ezt azért érdemes kiemelni, mert a két időszak a művészetekre nézve nagyon is másképp hatott. A viláégés előtti évtizedek a festészet számára a pezsgést, az új kihívásokat, a megújulást, az európai művészeti életbe való bekapcsolódást, kiállítások sokaságát, szervezetek kialakulását, művésztelepek létrejöttét és az új alkotások megszületését eredményezték, azonban az I. világháború gyökeres változásai épp ezek ellenkezőjét (megszűnést, elpusztulást, elcsatolást, bezárást, pangást stb.) eredményezte. Ahogy az európai, úgy a hazai festészet is megszenvedte a háború és az újrakezdés éveit, festészetünk Európa vérkeringéséből kimaradt és a kirekesztést is át kellett élnie. Ezekkel a történésekkel szembesült, s ezeket szenvedte meg mindkét jeles Fekete Lajost megőrkítő portréfestőnk, Szent-Istvány és Medgyesy is. Ugyan mindketten átvészelték a háborút, de a frontszolgálat és a hosszú orosz hadifogság mély nyomokat hagyott mindkettőjükben, s az is bizonyos, hogy a nehezen éledező hazai művészetbe történő visszakerekülés sem lehetett zökkenőmentes. Fekete Lajos akadémiai tanár portréinak megfestésére való felkérés idejére viszont már elfogadottságuk, tehetségük és igyekezetük – és persze a portréfestési rutinjuk – eredményezhette a három kitűnő portré megszületését. Ezekről a portrékról kiváló ecsetkezeléssel, hiteles módon ábrázolt alak tekint ránk. E portrék az arcképfestés elméleti és gyakorlati szabályait híven követő, arányos, az arcvonásokat jól visszaadó, a jellegzetességeket jól tükröző és a fény-árnyék hatást kedvezően kihasználó alkotások. Az árnyalataiban más-más, hangulatában is eltérő, de összhatásában mégis harmonikus festményeket a meleg színek használata teszi még inkább tetszetőssé.

Fekete Lajos portréja fia, Fekete Zoltán hagyatékából – Szent-Istvány Gyula festőművész munkája (Soproni Egyetem gyűjteménye)

Fekete Lajos portréja – Medgyesi Schwartz Antal festőművész munkája (Soproni Egyetem gyűjteménye)

Az ércbe öntött emlékezet – A Fekete szobor a soproni főiskola botanikus kertjében

Az intézmény nagy formátumú oktatóinak már Selmecbányán is állítottak szobrot, bár kétségtelen tény, hogy az ilyen formában történő tiszteletadás gondolata az ősi alma materben viszonylag későn, csak az első világháború időszakában fogalmazódott meg. Az első szoboravatás keretében a neves bányász, kohász elődök kaptak méltó emléket, aminek az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület, valamint a főiskola két napos közös ünnepet szentelt. 1914. május 17-én a Bányászati és Kohászati Palota aulájában leplezték le Kerpely Antal, id. Litschauer Lajos, Péch Antal és Zsigmond Vilmos mellszobrát, amelyek az egyesület tagságának jelentős anyagi hozzájárulásával készülhettek el, Márkup Béla fővárosi szobrászművész alkotómunkája nyomán.¹³⁶⁵ A magyar bányászati-kohászati szakma egysége és nagy formátumú alakjai előtti méltó tisztelgés jelképei számára nem is találhattak volna megfelelőbb helyet, mint a főiskolát, ahol ilyen formán a múlt és a jelen összekapcsolódhat, s az elődök életútja és munkássága igazodási pontként szolgálhatott a főiskolai ifjúság számára is.

A kényszerű székhelyváltás során az intézmény igyekezett ingóságait maradéktalanul átmenteni az új alma mater falai közé, s ezek sorából az emlékművek sem maradhattak ki. Ebben az értékmentő munkában az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület elvülhetetlen érdemeket szerzett, ugyanis 1927-ben az egyesület vitte keresztül, hogy az adakozásból elkészített szobrok – amelyek így nem állami tulajdon képeztek – visszakerüljenek oda, ahova szánták őket, a főiskolára. Az új ünnepélyes szoboravatásra Sopronban, 1927. szeptember 23. és 25. között került sor „az alma mater székhelyén tartott felejthetetlen szép közgyűlés alkalmából.”¹³⁶⁶ Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület elnöksége már ekkor ígéretet tett arra, hogy a főiskola kertjének szoborcsoportját gyarapítja, a tervek szerint először Herrmann Emil mellszobrával. Ez az ígéret testet is öltött, sőt az erdészek körében is megfogalmazódott annak gondolata, hogy szakmai kiválóságaik – köztük Fekete Lajos – mellszobrát elkészíttessék, így a Selmecbányáról átmentett szoborcsoport nem egy, hanem három új szoborral bővíthetett.

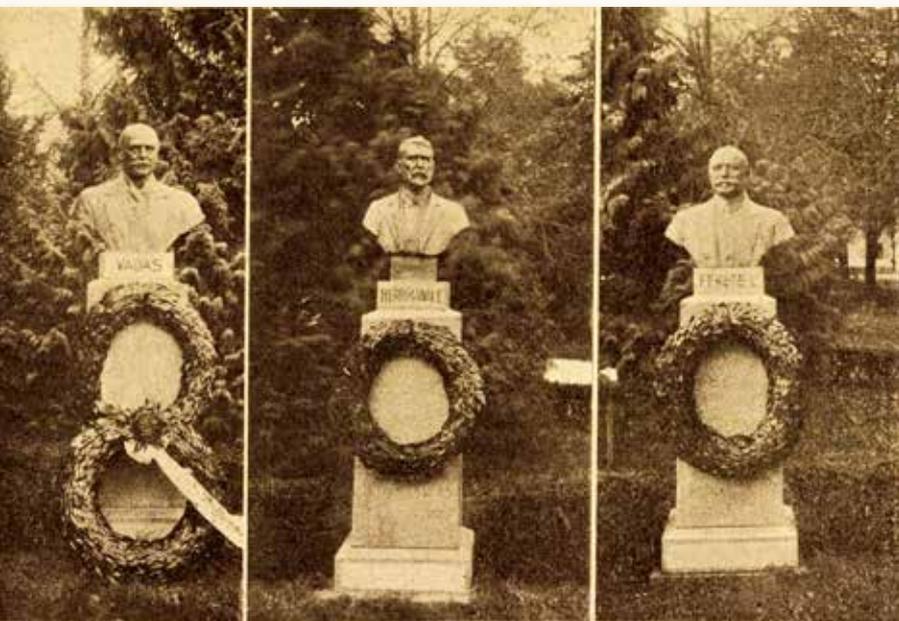
A szoborkészítetés gondolata az erdészek körében az 1930. évi újabb szoboravatást megelőzően két évvel – a selmeci szobrok elhelyezését követően – már bizonyosan megfogalmazódott, hiszen Fekete Zoltán professzor – aki ekkor a főiskola erdőmérnöki osztályának vezetője volt – 1928-ban az Országos Erdészeti Egyesület választmányi tagjaként javaslatot terjesztett be három jelentős selmeci oktató szobrának elkészíttetésére, amiről az Erdészeti Lapok is hírt adott.

Fekete Zoltán választmányi tag ismerteti a soproni bányamérnöki és erdőmérnöki főiskolának az egyesülethez intézett átiratát. A főiskola tanácsa ugyanis elhatározta, hogy a Selmecbányáról visszaszerzett öt darabból álló szoborgyűjteményt három darab új mellszoborral kiegészíti és pedig Herrmann Emil, Fekete Lajos és Vadas Jenő szobrával. Az emlékállítás iránti mozgalmat elsősorban társadalmi útra kívánja terelni és a siker biztosítása érdekében a két érdekelt szakegyesület támogatását kéri. Különösen pedig arra kéri az egyesületet, hogy Fekete Lajos és Vadas Jenő szobrára gyűjtést indítson s az Erdészeti Lapokat is állítsa ez ügy szolgálatába.

Forrás: Erdészeti Lapok 1928. 67. évf. 1. füzet 15. o.

1930. október 18-án, szombaton avatták fel a főiskola „évmegnyitó közgyűléséhez” kapcsolódó ünnepség keretén belül az új szobrokat, ahol Cotel Ernő, az intézmény új rektora köszöntötte a nagyszámú vendégeket, az ünnepségen megjelent nobilitásokat. A nagyszabású ünnepségen részt vett a M. Kir. Pénzügyminisztérium képviselőjében Böhm Ferenc, a Földművelésügyi Minisztérium képviselőjében Pfeiffer Gyula miniszteri tanácsosok, de jelen volt Sopron város országgyűlési képviselője (korábbi miniszter) Herrmann Miksa, Simon Elemér főispán, valamint a magyar egyetemek és főiskolák küldöttei, Zorkóczy Samu az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület elnöke, az erdészttársadalom színe-java, a törvényhatóságok, egyházak és közhivatalok képviselői is.

Miután a rektor ünnepi gondolatainak végén megnyitotta az 1930/1931-es tanévet, az ünneplő tömeg átvonult a főiskola tornaterméből az épület bejárata elé, ahol a három „világhírű tanár” mellszobra várt a felavatásra.

Vadas Jenő, Herrmann Emil és Fekete Lajos szobrai az emlékezés virágaival (Bányászati és Kohászati Lapok 1930. 63. évf. 21. szám 500. o.)

Először Herrmann Emil szobrát avatták fel, amely előtt Pattantyús Imre főiskolai tanár mondott megható beszédet. Ezt Fekete Lajos szobrának avatása követte, aminek leleplezésén Lesenyi Ferenc erdőmérnök, főiskolai tanár tartott „nagy szónoki felkészültséggel” emlékbeszédet. Ebben nagy tisztelettel és meleg hangon emlékezett meg az erdészeti felsőoktatás és az intézmény jogelődje igazgatójának életéről és heroikus munkásságáról.

Amikor Fekete Lajos szobra elé állok, úgy érzem, hogy hazánk és benne a mi évszázados Alma Materünk történelmének egyik legszebb korszaka elevenedik meg előttem. Visszajön a múlt messzetűnt sugára és ráveti fényét nemzeti életünknek azokra a csodás évtizedekre, amelyek az alkotmányos szabadság visszaállítását követték és amelyek alatt a népek életében szinte páratlan lendülettel pótoltuk mindazt, amit a fegyverzörgés hosszú, nyomorúságos évszázadai alatt elmulasztottunk.

Valóban, különös kegye a népek sorsa fölött örökös isteni Gondviselésnek, hogy a teremtő géniusznak olyan erejével áldotta meg nemzetünket, amellyel tudományunkat, művészetünket, gazdasági életünket, közéleti berendezéseinket és intézményeinket – a történelem mértéke szerint olyan rövid idő alatt – a nyugateurópai műveltség legmagasabb szintjére voltunk képesek emelni.

Ennek a géniusznak volt megtestesítője főiskolánk egykori nagynevű professzora, Fekete Lajos is. Ez a géniusz volt hajtóereje annak, a méreteiben és hatásaiban majdnem páratlan munkának, amelyet a főiskolán kifejtett. És ennek a géniusznak szelleme sugárzik felénk érbeöntött jóságos nemes arcáról ma is.

Fekete Lajos szobrának avatása (SOE KKL)

Gyűjtsek fel az emlékezés mécsesét és tekintsünk végig ennek világánál élete folyásán; kutassuk fel azt a vezérfonalat, amely munkás élete könyvének sűrűn teleírt lapjait összefűzi és emeljük ki azt a motívumot, amely küzdelmekben és sikerekben gazdag és fáradságot soha nem ismerő munkájában vezette.

Amikor Fekete Lajos 1856-ban mint 19 éves ifjú, lelkének sugallatát követve, a selmecebányai akadémiára jön, még a német előadási nyelvvel kell megküzdenie. Hiszen a magyar erdészeti szakoktatásnak a szabadságharcral együtt elbukott eszméjét az osztrák elnyomatás nem engedi feltámadni. De az eszme ott ég, ott parázslik az akadémia akkor nagynevű tanárának, Wagner Károlynak szavaiban és felszítja Fekete Lajos fiatal lelkében azt a lángot, amely nem aludt ki benne többé soha és amely véges-végig bevilágította hosszú, munkás életének útjait. És a hazafias fellángolás tüze erős barátsággá edzi a tanár és tanítvány közötti viszonyt, úgy, hogy amikor 1867-ben a magyar előadási nyelv eszméje testet ölt, Wagner Károly egyik tanársegédjének Feketét hívja meg. Ettől az időtől kezdve azután mint tanársegéd, majd nemsokára mint professzor 39 hosszú esztendőn át ennek az intézménynek kebelében élt, itt dolgozott, itt küzdött és itt aratta munkás életének legfényesebb sikereit.

Amikor Fekete tanári munkáját megkezdi, az akkor már világhírű, de németnyelvű akadémiát magyarrá kell tenni. Meg kell teremteni a magyar előadási nyelvet, a magyar erdészeti szakirodalom és szaktudomány alapjait. Mindezt pedig meg kell tenni gyorsan, sikeresen, jól, hogy az intézet ősi hírneve – világhíre csorbát ne szenvedjen. Ennek, a nemzeti közművelődés szempontjából is nagy horderejű feladatnak szentelte Fekete vasakarátát, fáradhatatlan munkabírását, fényes tehetségeit és nagy elméjét, amivel az ég megáldotta. És ma hálával kell megállapítanunk, hogy az erdészeti szaktudományok terén sem maradtunk el a legműveltebb nemzetek mögött, s hogy azt igen nagy részben az ő heroikus munkájának köszönhetjük.

Ahhoz, hogy ennek a munkának tartalmát részleteiben is adhassuk, egy emlékbeszédnek a keretei nagyon is szűkek volnának. Hiszen a Fekete Lajos termékeny tollából megjelent könyvek és tudományos értekezések egy egész könyvtárat megtöltenének. És így meg kell elégednünk azzal, hogy hazafias lelkesedéstől és lángoló egyszerűtől áthatott nemes egyéniségét munkásságának, törekvéseinek, hatásainak, sikereinek főbb mozzanataiban idézzük magunk elé. Így is megjeleníthetjük őt magunk előtt: az egész, a harmonikus embert, az önzetlen nemes munka bajnokát.

Ami Fekete Lajos munkásságának áttekintése során szinte elemi erővel ragadja meg a szemlélőt, az bámulatos sokoldalúsága. Mindjárt 1867-ben, mint fiatal tanársegédre a nemzetgazdaságtan és pénzügy-

tan, az erdőértékszámítástan, állattan, talaj- és klímástan és erdészeti rovarstan előadásának súlyos terhe nehezedik rá. Alig hat évvel később azonban már új munkakört kell vállalnia és a nemzetgazdaság- és pénzügytant meg az erdőértékszámítás-tant a növénytant és erdőtenyésztéstannal és a vadászati és úrbéri törvények előadásával kell felcserélnie. Aki a tanári munkával csak valamilyen vonatkozásban is áll, az könnyen el tudja képzelni azt a hatalmas munkát, amivel a váltakozó új tárgykörök előadási anyagának összeállítása és kidolgozása járt. Széleskörű tudása és sohasem lankadó munkaszeretete azonban mindenhol sikeresen győzi a nehézségeket, sőt arra is képessé teszi, hogy már akkor jelentős irodalmi alkotásokkal is gazdagítsa a magyar erdészeti szaktudományt. Ebben a munkakörben eltöltött időben jelennek meg – hogy csak a legfontosabbakat említsük – az „Erdőértékszámítástan”, az „Erdészeti rovarstan”, az „Erdészeti talajtan” és „Erdővédelemtan” című művei, megannyi jeles terméke az úttörő, alapvető irodalmi munkának. És ebben a tárgykörben eltöltött munkásságának gyümölcse, az erdészeti szakműveltség egyik alapvető, hatalmas nagy műve, a Mágócsy-Dietz Sándorral, főiskolánk egykori tanársegédével, majd a budapesti egyetem nagynevű botanikus professzorával közösen megírt „Erdészeti növénytan.”

Fekete Lajos szobra az avatást követően (SOE KKL)

megüresedett Erdőrendezéstani tanszék vezetésével bízzák meg. Az immáron 55 éves professzor itt is fáradhatatlan munkával bírja le a tanszékváltoztatás nehézségeit. Sőt, irodalmi tevékenysége most, a nyugdíjazásáig terjedő mintegy másfél évtizedben fogja leggazdagabb termését aratni.

Bármennyire is rövid az időnk, meg kell állanunk ennél a munkánál egy pillanatra. Ez az összefoglaló, két kötetes nagy munka nemcsak főiskolánknak, hanem az egyetemi tanulmányoknak is ismert segédeszközzé vált és mindazokban a részeiben, amelyekben a hatalmas lépésekben előrehaladó természettudományok új felfedezéseket, új eredményeket létre nem hoznak, így különösen morfológiai vonatkozásaiban, ma is a kor színvonalán áll. Ennek legfényesebb elismerése az, hogy a múlt évben, tehát 38 esztendő múlva kiadott új összefoglaló nagy botanikai munka, mint a Fekete Lajos és Mágócsy-Dietz Sándor-féle Erdészeti növénytan második átdolgozott kiadása látott napvilágot.

Hacsak az eddig elmondottakra gondolunk, úgy érezzük, hogy ez, a jelentőségében és méreteiben impozáns teljesítmény már túlon-túl elég ahhoz, hogy egy hosszú élet munkásságát tartalommal megtöltse. Pedig Fekete Lajos 1891-ben ismét új munkakört vállalt, amikor a Sóltz Gyula távozásával

Ebben az időben jelennek meg: a szintén Mágócsy-Dietz Sándorral közösen írt „Erdészeti növénytan” II. kötete, a Sóltz Gyulával közösen megírt „Erdőbecslés”, továbbá „A száraló erdők berendezése”, „Erdészeti nyereség[számítás]tan” [és „Erdőrendezés”] című három hézagpótló önállóan megírt műve és legnagyobb részét ekkor írta az Országos Erdészeti Egyesület megbízása folytán az erdőgazdasági ismeretek népszerűsítése szempontjából igen becses, népszerű erdészeti munkáit is, amelyek az egész erdőgazdaság alapvonalait felölelik.

Így forrott össze elválaszthatatlanul Fekete Lajos egész élete, egész tevékenysége főiskolánkkal és így vált ő a magyar erdészeti kultúra megteremtésének egyik legjelentősebb munkásává. Valóban, nincsen az erdészeti szaktudománynak olyan ágazata, amelyet az ő irodalmi munkássága maradandó alkotásokkal ne gazdagított volna.

Hódolatteljes tisztelettel állunk e hatalmas munkateljesítmény előtt és csodálattal vagyunk a hazafias lelkesedés és lángoló ügyszeretet e soha ki nem apadó energiaforrásával szemben.

Ez a tisztelet, ez a csodálat vette körül Fekete Lajost kortársai részéről is. És ennek külső megnyilvánulásai sem maradtak el: 1896-ban Őfelsége a közügyek terén szerzett érdemeiért a Vaskorona-renddel tünteti ki; nyugalomba léptekor pedig a miniszteri tanácsosi címmel jutalmazta. A Magyar Tudományos Akadémia is tagjai közé emelte.

És mégis ... Az igazán puritán szellemi nagyságok sorsát ő sem kerülheti ki. Voltak kortársai között, akik kifogás tárgyává tették azt, hogy 1891-ben az Erdőrendezéstani tanszék munkaterületére tért át. Nemcsak főiskolánknak lett volna felejthetetlen szellemi nagysága, nemcsak a magyar erdészet tisztelte volna benne egyik vezéralakját – mondták a kifogástevők –, hanem a világhír magas ormára emelkedhetett volna, ha páratlan tudását és hatalmas munkabírását nem forgácsolja széjjel és megmarad azon a téren, amelyen legnagyobb volt, a botanika terén.

Az emberi elhatározások lelki indítékainak keresése a feltevések ingatag talajára sodorják az embert. Ki meri azt állítani, hogy az emberi pszichikum bonyolult világában biztonsággal el tud igazodni.

És én mégis úgy érzem, hogy Fekete Lajos élete egy olyan nyitott könyv, amelyben erre a lépésére is feleletet kapunk. Ő sohasem kívánta egyéni érdekeit, egyéni nagyságát – hanem mindig az ügyet, a magyar erdészet ügyét szolgálni. Ezért nem vágyott ő a világhír rideg magaslatára, ezért szentelte minden energiáját, minden tudását az egyetemleges magyar erdészeti szaktudomány kiépítésének.

De amikor 69 évvel vállain nyugalomba vonulva, megválna a tanári katedrától, ismét visszatér a botanikához. És mintha csak az elhangzott kifogásokra kívánna válaszolni, összeállítja munkatársával, Blattny Tiborral „Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a magyar állam területén” című és a külföld szakközönsége előtt is széles körökben ismert, összefoglaló hatalmas munkáját.

Ez volt Fekete Lajos élete. Ő mindvégig hű maradt ahhoz az ideális célhoz, amelyet ifjúkori lelkesedéssel egykor maga elé tűzött. Dolgozott a magyar kultúráért, dolgozott a magyar erdészetért, dolgozott mindaddig, amíg 80 éves korában ő reá is elkövetkezett az idők teljessége és fáradhatatlan lelke megtért pihenni őseihez.

Fekete Lajos, kedves jó öreg professzorunk! Ma lelkünk, szívünk igaz mélyéből ünnepelünk! És ez a nap ünnepe nemcsak ősi tanítézetünknek, melynek Te oly hosszú időn át tanára voltál, ünnepe nemcsak tanítványaid hosszú-hosszú sorának, hanem ünnepe az egyetemleges magyar kultúrának is.

De emlékezéseink nemcsak a mai napon szállanak vissza Hozzád, amikor szobrodat főiskolánk szellemi nagyságainak ércalakjai közé helyezzük. Mi felgyújtjuk az emlékezés fáklyáját mindig, valahányszor ennek a főiskolának történetéről, valahányszor a magyar erdészet küzdelmes, becsületes múltjáról beszélünk hallgatóinkhoz. És amikor a Te mindig tiszta ideáloktól hevített munkásságod szelleme lendületbe kapja a katedra hangját és felszítja a hallgatóság szemeiben a lelkesedés tűzét, akkor ott vagy mindig közöttünk.

Ne is hagyj el bennünket soha! Vezess, taníts bennünket, mindnyájunkat továbbra is! Taníts bennünket úgy érezni, taníts bennünket úgy dolgozni, mint ahogy Te éreztél, mint ahogy Te dolgoztál!

Forrás: LESENYI FERENC: Emlékbeszéd Fekete Lajos volt főiskolai tanár szobránál. – Erdészeti Lapok 1930. 69. évf. 12. füzet 567–572. o.

E beszédet Vadas Jenő szobrának avatása követte, akit Roth Gyula főiskolai tanár hazafias hangvétellű beszédében méltatott.

A második világhétség viszontagságai nem hagyták érintetlenül a főiskola kampuszát sem. A Civitas Fidelissima bombázása során a főiskola főépülete¹³⁶⁷ és a szoborpark is megsérült, de ennél nagyobb veszteség, hogy a világháborút követő politikai átalakulás során az ősi szakokat erőszakosan szétválasztották,¹³⁶⁸ s a Selmecről áttelepített szoborpark bányász, kohász professzorainak ércalakjai a testvérkarokkal együtt Miskolcra kerültek. Így az első nyolc szoborból, amelyeket Sopronban állítottak fel, napjainkra csak kettő maradt meg, Fekete Lajos és Vadas Jenő mellszobra. A magyar erdészet polihisztorának mellszobra a második világhégest követően nem az eredeti helyére, a főépület elé került vissza, hanem az épület mögötti területre.

*Az intézmény főépülete az előterében látható szoborcsoporttal
(SOE KKL)*

Fekete Lajos életét és munkásságát halála után méltató írások

Amennyiben kronológiai sorban áttekintjük azokat az írásokat, amelyek Fekete Lajos életével és szakmai munkásságával foglalkoznak, akkor megállapíthatjuk, hogy az életmű szakmai jelentőségéhez mérten a tanulmányok sora meglehetősen szűkös, hiszen az elmúlt több mint egy évszázadban csupán néhány könyvrészlet, emlékbeszéd és alig több mint két tucat tanulmány jelent meg. Ezek sorában az első néhány részletesebb életrajzi összegzés 1916-ban látott napvilágot. Ezek a tanulmányok magyar [1–3] és német [4] nyelven tisztelegtek az elhunyt Fekete Lajos előtt. A következő, róla szóló méltatások az első emlékbeszédzők avatása kapcsán fogalmazódtak meg az 1930-as években [5],¹³⁶⁹ ahogy egykori tanársegédje – az ekkor már akadémikus, egyetemi tanár Mágócsy-Dietz Sándor – nagyívű emlékező gondolatai is ez idő tájt kerültek papírra a Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjairól szóló összeállítás keretében [6]. Emellett még egy, székelyföldi kutatások kapcsán összeállított műben méltatták Torda város szülöttének kutatómunkáját, egykori erdélyi ténykedése során elért eredményeivel összefüggésben [7].

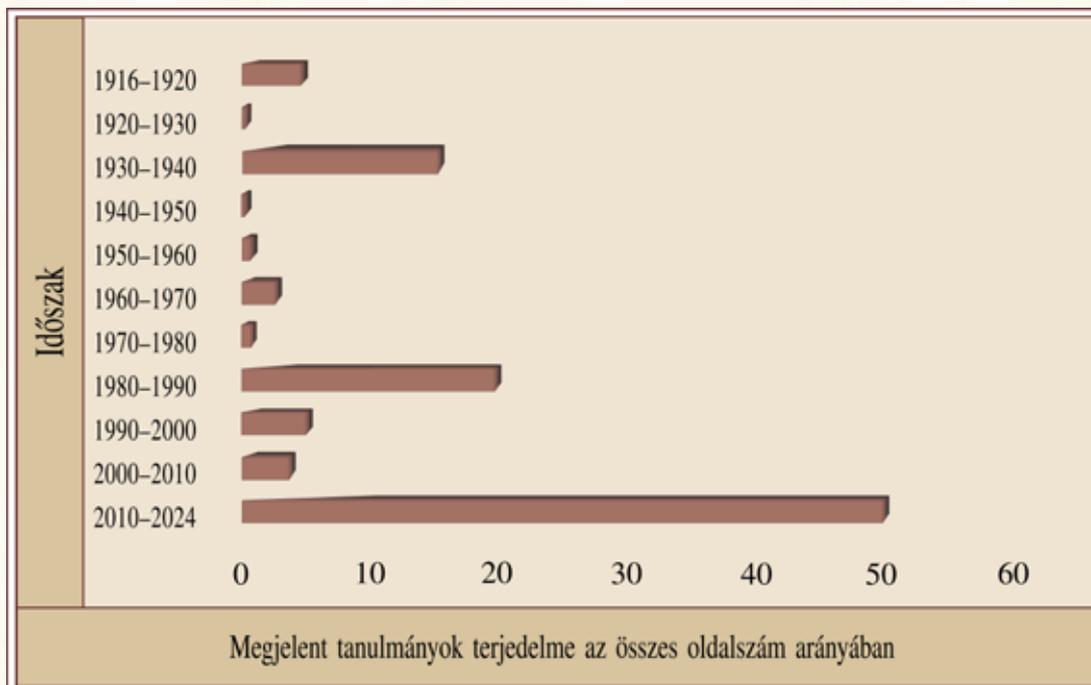
Fekete Lajos szobra a botanikus kertben (Fotó: Bende Attila)

Mágócsy-Dietz Sándor a Magyar Tudományos Akadémián tartott emlékbeszédének címlapja

A következő vele kapcsolatos írásra több mint két évtizedet kellett várni, amikor is 1960-ban az Új Magyar Lexikon II. kötete is napvilágot látott, melyben egy rövid leírás keretében megemlékeznek Fekete Lajosról [8]. A hatvanas évektől kezdődően egyre több tanulmány születik, amelyek egy része a már meglévő életrajzi adatokat igyekezett összegezni és pontosítani [13–15, 19–22], másrészt az általa művelt tudományterületeken elért eredményeket összefoglalni és méltatni, amelyek a XIX. század derekán valóban mértékadóak voltak úgy a szélesebb értelemben vett erdészeti tudományok [9, 11–12, 17], mint a botanika területén [10, 16, 18, 20]. Az életrajzi ihletettséggű munkák körében talán egy tanulmány lóg ki a sorból, hiszen alapvetően szakmai megközelítésekkel találkozunk a fentiekben részletezett írásokban, viszont vallási oldalról csak ez az egyetlen – másodközlésben is megjelent – írás tárgyalja életét [23]. Az ezredfordulótól jelentek meg azok a munkák, amelyek az előző évszázad írásait igyekeztek összegezni, így már valóban részletes, de még nem teljes életrajzi összefoglalók láthattak napvilágot a selmeci akadémia legendás oktatójáról [24–28].

E munkák nem lehettek teljesek, hiszen szerzőik a családi hagyatékot, valamint a közben felhalmozott levéltári archív anyagot nem ismerhették, így a teljes körűen értékelő munkák összeállítására csak a legutóbbi időben volt lehetőség. Fekete Lajos halálát követően több mint egy évszázadnak kellett eltelnie ahhoz, hogy a hazai erdész szakma lerója adósságát intézményünk és szakunk legendás tanára és kutatója előtt azzal, hogy életrajzának morzsáit [29] és szakmai ténykedését [30, 31] összegezve a lehető legteljesebb képet igyekezzék alkotni.

A Fekete Lajosról szóló tanulmányok az összes róla szóló publikáció terjedelmének arányában a halálát követő évtizedekben

A Fekete Lajosról született írások mellett érdemes megemlíteni, hogy 1997. december 3-án – születésének 160. évfordulóján – a Magyar Tudományos Akadémia Erdészeti Bizottsága és a Soproni Egyetem Erdőmérnöki Kara »Dendrológiai kutatások a Kárpát medencében« címmel emléküléssel egybekötött tudományos tanácskozást tartott a Magyar Tudományos Akadémia Kistermében. Fekete Lajos életének és munkásságának bemutatása után tizenegy előadás hangzott el a hazai aktuális dendrológiai kutatásokról.¹³⁷⁰

- [1] ANON.: Fekete Lajos †. – Erdészeti Kísérletek 1916. 18. évf. 3–4. füzet 1. o.
- [2] ANON.: Nagyjaitai Fekete Lajos †. – Erdészeti Lapok 1916. 55. évf. 13–14. füzet 381–384. o.
- [3] ANON.: Hírek. – Botanikai Közlemények 1916. 15. évf. 3–4. füzet 126. o., (38. o.), 5–6. füzet 183. o.
- [4] ROTH GYULA: Ludwig v. Fekete †. – Centralblatt für das gesammte Forstwesen 1917. 43. évf. 5–6. füzet 179–181. o.
- [5] LESENYI FERENC: Emlékbeszéd Fekete Lajos volt főiskolai tanár szobránál. – Erdészeti Lapok 1930. 69. évf. 12. füzet 567–572. o.
- [6] MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR: Fekete Lajos I. tag emlékezete. – A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek 1937. 23. évf. 2. füzet 1–24. o.¹³⁷¹
- [7] BÁNYAI JÁNOS: Székelyföld kutatása. – Székelység 1938. 8. évf. 8–9. szám 81. o.

- [8] ANON.: Fekete Lajos (1837–1916). In: Új Magyar Lexikon II. kötet. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 1960, 303. o.
- [9] ANON.: Fekete Lajos. In: ÁKOS LÁSZLÓ (szerk.): Erdészeti, Vadászati, Faipari Lexikon. – Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1964, 243. o.
- [10] NEMKY ERNŐ: Fekete Lajos emlékezete halálának 50. évfordulóján. – Az Erdő 1966. 15. évf. 5. füzet 198–201. o.
- [11] IGMÁNDY ZOLTÁN: 100 éve jelent meg az első erdővédelemmel foglalkozó magyar nyelvű szakkönyv. – Az Erdő 1977. 26. évf. 9. füzet 429. o.
- [12] HILLER ISTVÁN: Százéves az „Erdészeti talajtan”. – Az Erdő 1983. 32. évf. 11. füzet 507–508. o.
- [13] ZSÁMBOKY LÁSZLÓ (szerk.): Fekete Lajos. In: A selmeci Bányászati és Erdészeti Akadémia oktatóinak rövid életrajza és szakirodalmi munkássága 1735–1918. – Nehézipari Műszaki Egyetem, Miskolc, 1983, 158–166. o.
- [14] PINTÉR JÁNOS: Fekete Lajos (Torda, 1837. június 18. – Selmechánya, 1916. június 29.) In: ENDREI WALTER – GAZDA ISTVÁN – JAKAB ÁGNES – PALLÓ GÁBOR – SÍPKA LÁSZLÓ (szerk.): Évfordulóink a műszaki és természettudományokban 1987. – MTESZ Sajtó- és Propaganda Titkársága, Budapest, 1986, 76–77. o.
- [15] TARABA MÁRIA: Fekete Lajos (1837–1916). In: FÜR LAJOS – PINTÉR JÁNOS (szerk.): Magyar Agrártörténeti Életrajzok A–H. – Magyar Mezőgazdasági Múzeum, Budapest, 1987, 531–534. o.
- [16] BARTHA DÉNES: Az erdészeti növényföldrajzi megfigyelések kezdetei Magyarországon – OEE Erdészettörténeti Szakosztálya Közleményei 1988. 16. évf. 87–96. o.
- [17] OROSZI SÁNDOR: 75 éve jelent meg szakmai irodalmunk egyik legjelentősebb könyve. – Az Erdő 1988. 37. évf. 8. füzet 345–346. o.
- [18] BARTHA DÉNES: Százéves az erdészeti növénytan szakirodalom remeke. – Erdőgazdaság és Faipar 1991. 45. évf. 6. szám 9. o.
- [19] RÁCZ JÓZSEFNÉ: 75 éve hunyt el Fekete Lajos. – Erdészeti Lapok 1991. 126. évf. 4. füzet 126. o.
- [20] BARTHA DÉNES: Száz éves Fekete Lajos–Mágócsy-Dietz Sándor Erdészeti növénytana – Erdészeti Lapok 1996. 131. évf. 11. füzet 363. o.
- [21] BARTHA DÉNES: Fekete Lajos (1837–1916) élete és munkássága. Erdésznagyjaink arcképcsarnoka 1. – Soproni Egyetem, Erdőmérnöki Kar, 1998, 32 o.
- [22] KÁDÁR ZSOMBOR: Polihisztor erdészprofesszor. In: Székelyföldi erdészeti arcképcsarnok. – Erdészettörténeti Közlemények 1999. 39. évf. 77–80. o.
- [23] KELEMEN MIKLÓS: Unitárius elődeinkről... Fekete Lajos (1837–1916.). – Unitárius Élet 1997. 51. évf. 6–7. füzet 10–11. o., változatlan formában megjelent: KELEMEN MIKLÓS: Unitárius elődeinkről: Fekete Lajos. – Erdészeti Lapok 2000. 135. évf. 12. füzet 381–382. o.
- [24] ANON.: Fekete Lajos, nagyjait (1837. június 18. Torda – 1916. június 29. Selmechánya). In: KOLLEGA TARSOLY ISTVÁN (szerk.): Révai Új Lexikona VII. kötet. – Babits Kiadó, Szekszárd, 2001, 55–56. o.
- [25] CSÁKY KÁROLY: Fekete Lajos (1837–1916). In: Híres selmechányai tanárok. – Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 2003, 64–66. o.
- [26] BARTHA DÉNES: Fekete Lajos (1837–1916). In: Az erdészeti felsőoktatás 200 éve. I. kötet. In Memoriam – Kiemelkedő erdészoktatók életrajzai. – Nyugat-magyarországi Egyetem, Sopron, 2008, 239–240. o.
- [27] BARTHA DÉNES: Fekete Lajos. – Silva naturalis 2013. 2. évf. 172–173. o.
- [28] STOCKMANN VILIAM: Ľudovít Fekete. In: Dejiny lesníckeho školstva v Banskej Štiavnici. – Lesy SR, Banská Bystrica, 2017, 92–94. o

- [29] BENDE ATTILA – BARTHA DÉNES: Nagy-Ajtai Fekete Lajos m. kir. miniszteri tanácsos, erdőakadémiai tanár, a M. Kir. Bányászati és Erdészeti Akadémia igazgatója 1837–1916. – Gerundium: Egyetemtörténeti Közlemények 2023. 14. évf. 33–74. o.
- [30] BARTHA DÉNES – BENDE ATTILA: Apa és fia az erdészeti tudományok szolgálatában. Fekete Lajos és Fekete Zoltán akadémikusok rövid életrajza. – Magyar Tudomány 2024. 185. évf. 10. szám 1360–1363. o.
- [31] BENDE ATTILA – BARTHA DÉNES: Az első szobrok felavatása a M. Kir. Bányászati és Erdészeti Főiskolán Selmecbányán, majd Sopronban. – Bányászattörténeti Közlemények 2025. (megjelenés alatt)
- [32] BENDE ATTILA: Az erdész tanároknak emléket állító első szobrok felavatása Sopronban a M. Kir. Bányászati és Erdészeti Főiskolán. – Erdészeti Lapok 2024. 159. évf. 2024. 19. évf. 1/2. füzet 30–59. o.
- [33] BENDE ATTILA – BARTHA DÉNES: A szervezett erdészeti kísérletügy megindulása, a kutatások főbb eredményei 1898 és 1918 között. – Bányászattörténeti Közlemények 2025. (megjelenés alatt)
- [34] BARTHA DÉNES – BENDE ATTILA: Nagy-Ajtai Fekete Lajos m. kir. miniszteri tanácsos, selmecbányai erdőakadémiai tanár szakírói tevékenysége. – Bányászattörténeti Közlemények 2025. (megjelenés alatt)
- [35] BENDE ATTILA – BARTHA DÉNES: Fekete Lajos találmányai. – Agrártörténeti Szemle 2026. (megjelenés alatt)

A SZERZŐK UTÓHANGJA – FEKETE LAJOS SZELLEMI HAGYATÉKÁNAK SORSA ÉS KÉSEI TISZTELETE

E könyv szerzői a magyar történelmi emlékezet aranykoraként aposztrofálható 1867 és 1918 közötti dualista időszak kimagasló tanár egyéniségének, erdész kutatójának alakját idézték meg, aki az új kor felé vezető út időszakában alkotott maradandót az erdész szakma, oktatás és kutatás büszkeségére. Fekete Lajos selmeci akadémiai tanári tevékenysége épp egybe esett a magyar gazdasági felendülés, a polgári szabadságjogok, a szólás-, sajtó-, vallás-, lelkiismereti és tanszabadság megszületésének időszakával, ami óhatatlanul áthatotta a társadalom teljes szövetét, s egyben új horizontot nyitott a felsőoktatásban is. Az erdészeti téren működő utolsó polihisztor oktatói tevékenységének megkezdése egybevág e korszak kezdetével, s életének végén, az első világháború időszakával le is zárul a dualizmus kora. A főiskola kényszerű áttelepülését már nem érte meg, azt megelőzően három esztendővel, élete 80. évében hunyt el. Ebben a mai szemmel sokak által idillinek tekintett időszakban és a vágyott selmeci akadémiai aranykorban bontakozhatott ki, s talán ez a történelmi pillanat nagyban hozzájárult ahhoz, hogy alkotói kreativitása, nyughatatlan kutatói érdeklődése maradandó szellemi értéket teremtsen.

Halála előtt kevés írás jelent meg személyéről és munkásságáról, s az elmúlt másfél évszázadban sem sokan ragadtak tollat, így – a közelmúltat leszámítva – aránytalanul alacsony a róla szóló hírek, méltatások, illetve tanulmányok száma. Az utókor hálátlansága más módon is tetten érhető, hiszen az őt követő nagy formátumú erdészoktatók nevét számos szellemi műhely (egyetemi kar, doktori iskola, szakiskola, kutatóhely), díj és elismerés, szakmai vagy tanulmányi verseny, ifjúsági szerveződések viseli, de Fekete Lajosra, a magyar erdészeti szaknyelv és szakoktatás kimagasló egyéniségére, egy esetben sem gondoltak, ami különös, hiszen tevékenysége nem kizárólag az oktatómunkára és a szakirodalom művelésére szorítkozott. Nem túlzás azt állítani, hogy alkotói kreativitása az erdészet csaknem minden területén nyomot hagyott. Sokat fáradozott a gyakorlati erdészképzés előmozdítása ügyében, a selmeci akadémiai növénykertek gyarapítása, a csemetékertek bővítése, a gyűjtemények összeállítása terén. A gyakorló szakmának is bővítette az eszköztárát, találmányait az erdészek még halála után évtizedekig hasznosították. Gondoljunk akár csak a tolokás magvetőre, az általa szerkesztett, ferdejáratú átlalóra vagy a Cséti Ottó tanártársával szerkesztett új famagasság-mérő műszerre.

Töretlen munkakedve, fáradhatatlansága és alkotói fantáziájának sokrétűsége tükröződik vissza „elsőségeiben” is. Az ő javaslatára létesültek az első hazai erdészeti szakiskolák, de ezt a tényt sajnos mára elfeledte a középfokú erdész oktatás. Vajon miért nem viseli nevét egyetlen intézmény sem? Az erdészeti kutatóintézet létrehozásának javaslatát szintén ő fogalmazta meg, e kérdéskör mégis kizárólag Vadas Jenő nevével – akinek tevékenysége nem lebecsülendő – forrt össze, teljesen elhalványítva és feledésre ítelve Fekete Lajos érdemeit. Ő volt a magyar nyelvű selmeci akadémiai erdész tanári kar leghosszabb ideig munkálkodó oktatója, és két ciklusban az Alma Mater igazgatója. E tény köztudatba emelése kapcsán tett erőfeszítésekkel a jogutód intézmény sajnos mindmáig adós maradt. Fekete Lajos mindaddig a legtermékenyebb erdészeti szakírónk, aki a selmeci oktatók közül a legszélesebb szakterületet fogta át, de emellett neve a magyar hegymászás és turistáskodás kezdeti selmeci lépései kapcsán is említhető. Mindezek fényében tehát méltán jelenthetjük ki, hogy Fekete Lajos volt az utolsó erdész polihisztorunk, és a „legek” sorában vele kapcsolatban sajnos azt is ki kell jelentenünk, hogy a legelfeledettebb erdész szaktekintély hazánkban, aki az őt megillető megbecsülését mindmáig nem nyerte el.

Minden kétséget kizáró tény, hogy a tanári és a szakirodalmi munkásság volt szakmai működésének középpontjában, ami csaknem minden idejét lekötötte. Talán szerény személyisége mellett ez is magyarázhatja, hogy a közéletben kevésbé volt meghatározó szereplő. Természetesen tagja volt jó néhány szakmai szervezetnek, többek között az Országos Erdészeti Egyesületnek, a Selmecbányai Gyógyászati és Természettudományi Egyesületnek és a Királyi Magyar Természettudományi Társulatnak, de itt is a szakmai szerepvállalás motiválta. E könyvben részletesen bemutatott teljesítménye nyomán azt gondolhatnánk, hogy pályája szépen ívelő szakmai életút volt, de paradox módon előmenetele nem volt zökkenőmentes. Sokáig rendelkezési állományban lévő oktatóként működött, I. osztályú rendes akadémiai tanári címét csak negyed évszázadnyi oktató munka után kapta meg, az erdőtanácsosi és főerdőtanácsosi címet – több kollégájához képest – pedig aránytalanul későn adományozták számára. Fél évszázados aktív és mai szemmel is irigylésre méltóan termékeny munkássága nem kapott kellő megbecsülést kortársai körében sem. Miniszteri tanácsos csak nyugdíjba vonulásakor lehetett, a Magyar Tudományos Akadémia pedig már aggként fogadta sorai közé, ellentétben az őt megelőző erdész akadémikusokkal, akik a magyar tudomány fellegrától már negyven éves koruk körül megkapták e kitüntető figyelmet, akár úgy is, hogy teljesítményük csak töredéke volt Fekete Lajos munkásságának.

Joggal vetődhet fel a kérdés, hogy mi válhatta ki mindezt? Talán szerény emberi jelleme, szakmai féltés, irigység, esetleges belső feszültség az akadémia tanári karában? E kérdéskört másfél évszázad távolából már nehéz lenne megválaszolni. A selmeci elzártság is bizonyosan hátráltatta szakmai elismertségét, előrehaladását, hiszen a fővárosban vagy akár a Debrecenben működő kortársai helyzeti előnyével a felső-magyarországi elszigetelt bányavárosból aligha versenyezhetett. Talán a fenti okok egyvelege késleltette Fekete Lajost előrehaladásában, mindenek ellenére boldog családi létben és Isten közelségében, csendesen élte mindennapjait, Selmec megbecsült polgára volt. A hivalkodásoktól mentes, szolid élet tükröződik vissza puritán síremlékéből is.

Feltett szándékunk volt megtalálni annak módját, hogy megidézzük Fekete Lajos személyiségét, megmutatni a gazdag szakmai életút középpontjában álló embert. A családi levelezések morzsái, a kollektív emlékezet rostáján fennmaradt személyiségét érintő foszlányok összegyűjtésével talán sikerült valamelyest körvonalazni tiszteletre méltó alakját. E könyv megírása során nem csupán a történetírói objektivitás megszüiein barangoltunk, e vállalkozás számunkra ennél sokkal többet jelentett. E munka utazás volt térben és időben, a vágyott selmecbányai idill, a legromantikusabb történelmi pillanat megidézése. Ennek a kornak kimagasló alakja volt Fekete Lajos, a „Példakép” – akinek jelleme, kitartása, inspiráló munkabírása, széles látókörű műveltsége, alázata magával ragadott mindkettőnk, s szívbeli reményünk, hogy a kötet átlapozása után a tisztelt Olvasót is.

A selmeci aranykor azonban végérvényesen lezárult, így lehetőségünk nem több, mint hogy az emlékezet illúziójával a múltba révedjünk, ami Fekete Lajos leszármazottjai révén élő kapcsolatot jelent a mával és Sopronnal. A kapcsolat azonban nemcsak szellemi, hiszen Fekete Lajos emlékkörzői részei a mindennapjainknak is. E könyv egyik szerzőjére hivatalában portréjáról Fekete Lajos tekint le, a másik szerző pedig Fekete Lajos fia, Fekete Zoltán egykori lakhelyén éli hétköznapjait, így számunkra Sopronban is nap, mint nap megelevenedik a selmeci múlt.

Bízunk abban, hogy e monográfia közreadásával sikerült megvilágítani a másfél évszázad homályából kiemelkedő szellemi kolosszust, Fekete Lajost, s így törleszthettünk valamit az utókor adósságából.

Selmecbánya, 2024 karácsonyán

A Szerzők

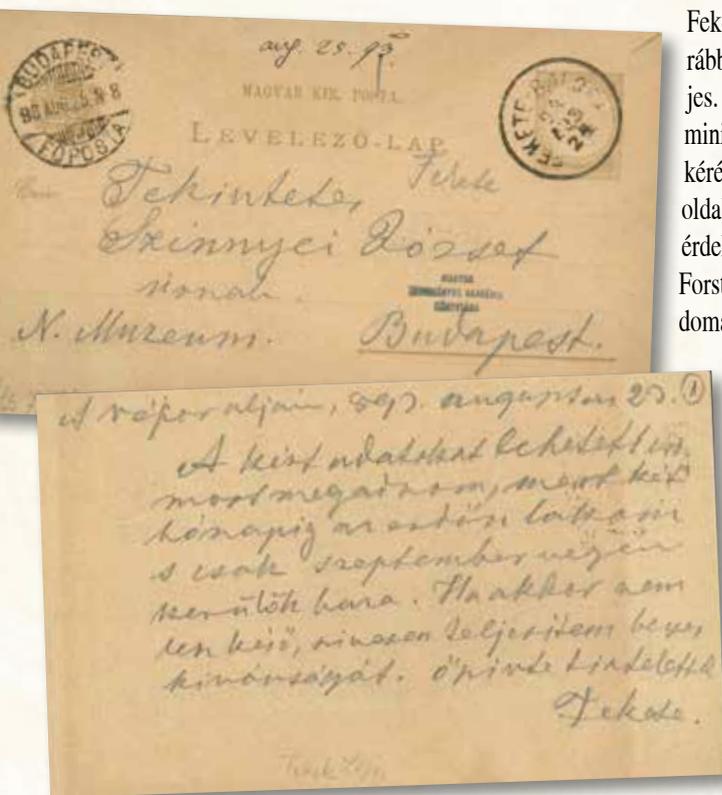

A két szerző (balra Bartha Dénes, jobbra Bende Attila) Fekete Lajos sírjánál 2024 telén (Fotó: Fricz-Molnár Péter)

FÜGGELÉK

FEKETE LAJOS PUBLIKÁCIÓINAK JEGYZÉKE

Fekete Lajos publikációs jegyzékének összeállításakor több korábbi forrásra¹³⁷² lehetett támaszkodni, azonban egyikük sem teljes. Ő maga 1910. szeptember 16-i keltezéssel Heinrich Gusztáv miniszteri tanácsos, a Magyar Tudományos Akadémia főtákará kérésére állított össze egy tollal írt, később ceruzával javított, 6+1 oldalból álló listát,¹³⁷³ de ebből hiányoznak a kisebb közlések és érdekes módon több folyóirat (pl. Centralblatt für das gesammte Forstwesen, Magyar Erdész, Közgazdasági Értesítő, Természettudományi Közöny, Selmezbányai Gyógyászati és Természettudományi Egyesület Évkönyve) egyáltalán nincs a jegyzéken, amelyekben pedig cikkei láttak napvilágot. Ezeken kívül még az Erdélyi Gazda, Erdészeti Lapok, Selmezbányai Híradó folyóiratokból is kerültek elő addig nem jegyzett tanulmányok. Bár a most közreadott jegyzéket jóval teljesebbnek hisszük, ennek ellenére nem kizárt, hogy a jövőben még előbukkannak eddig ismeretlen cikkek, ami különösen a külföldi szaklapok esetében valószínűsíthető.

Szinnyei Józsefnek, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatóórének írott levelezőlap, amelyben Fekete Lajos tartós terepi távolléte miatt kis időt kér a publikációs jegyzéke megküldéséhez (MTA Levéltára)

Szak- és tankönyvek

- A közérdész. Gyakorlati útmutatás az erdészeti műszaki segédszemélyzet számára egyszersmind az erdészet rövid vázlatára kisebb birtokosok és gazdasági tanintézetek használatára. Az Országos Erdészeti Egyesület által 200 forint pályadíjjal jutalmazott munka. Társszerző: ILLÉS NÁNDOR. – Khór és Wein könyvnyomdája, Budapest, 1873, 231 o.
- Erdőértékszámítástan. Erdészek, erdőbirtokosok, erdőtiszték és általában az erdőüzlettel foglalkozók számára, erdészeti tanintézeteken való használatra, de egyszersmind az öntanítás kiváló figyelembe vételével. – Nyomatott Joerges Ágostonnál, Selmecczen, 1874, 233 o.
- A Mezőség kopárainak befásítása. Az Erdélyi Gazdasági Egylet által ötven arannyal jutalmazott pályamunka. – Kiadja az Erdélyi Gazdasági Egylet, Nyomatott Gámán János örökösénél, Kolozsvárt, 1876, 161 o. + IX. tábla.
- Az erdővédelem körvonalai. – Kiadja Joerges Ágoston özvegye, Selmecczen, 1877, 57 o.

- Erdészeti rovartan. Első vagy általános, és második vagy leíró rész. Harmadik vagy meghatározó rész. – Nyomatott Joerges Á. özvegyénél, Selmeczen, 1878, 344 + 47 o.
- Az emberi trágya a mezőgazdaságban. Az Erdélyi Gazdasági Egylet által jutalmazott pályamunka. Társszerző: NIKEL (SZÉCSI) ZSIGMOND. – Kiadja az Erdélyi Gazdasági Egylet, Nyomatott Gámán János örököseinél, Kolozsvár, 1881, 32 o. + 2 tábla.
- Erdészeti talajtan. – Kiadta özv. Joerges Ágostonné, Selmecz, 1882, 184 o.
- Az erdőbecsléstan kézikönyve. Az Országos Erdészeti Egyesület által 100 arany pályadíjjal jutalmazott munka. Társszerző: SÓLTZ GYULA. – Nyomatott Joerges Á. özvegyénél, Selmeczen, 1882, 349 o. + 16 melléklet.
- A tölgy és tenyésztése. Az Országos Erdészeti Egyesület Deák Ferencz Alapítványából 100 arannyal jutalmazott pályamunka. 80 fametszettel. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Nyomatott a Magyar Királyi Államnyomdában, Budapest, 1888, 203 o.
- Talajtan. Második, teljesen átdolgozott és bővített kiadás. – Joerges Ágost özv. és fia kiadása, Selmeczbánya, 1891, 210 o. + 1 térkép.
- Erdészeti növénytan. I. kötet. Általános növénytan. Társszerzők: MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR és REJTŐ ADOLF. Az Országos Erdészeti Egyesület Deák Ferencz-Alapítványából 200 arannyal jutalmazott pályamunka. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, A Pesti Lloyd-Társulat Könyvsajtója, Budapest, 1891, XXIII + 529 o. + 553 kép.
- Erdőértékszámítástan. Második teljesen átdolgozott és bővített kiadás. – A Pesti Lloyd-Társulat könyvnyomdája, Budapest, 1892, 239 o.
- Az erdőbecsléstan kézikönyve. Társszerző: SÓLTZ GYULA. Az Országos Erdészeti Egyesület által 100 arany pályadíjjal jutalmazott munka. Második teljesen átdolgozott kiadás. – Kiadja: Fekete Lajos, Nyomatott Joerges Ágost özv. és fia könyvnyomdájában, Selmeczbánya, 1893, 341 o.
- Erdészeti növénytan. II. kötet. Növényrendszertan, részletes növénytan, növényföldrajz. Társszerző: MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR. Az Országos Erdészeti Egyesület Deák Ferencz-Alapítványából 200 arannyal jutalmazott pályamunka. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, A Pátria könyvsajtója, Budapest, 1896, IV + 31 + 1336 o. + 613 kép.
- A szálalóerdők berendezése. [Különlenyomat az Erdészeti Lapok 1897-i évfolyamából.] – Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság nyomása, Budapest, 1897, 65 o.
- Az erdészeti vagy növénytani tekintetben nevezetesebb fafajok tenyésztési határainak megállapítása. [Különlenyomat az Erdészeti Lapok 1898. évi V. füzetéből.] – Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1898, 26 o.
- Erdészeti nyereségszámítástan. – Nyomatott Joerges Ágost özv. és fia gyorsajtóján, Selmeczbánya, 1900, 138 o.
- Erdőrendezéstan. – Nyomatott Joerges Á. özv. és fiánál, Selmeczbánya, 1903, 412 o. + 27 szövegbe nyomott rajzzal, nagyszámú példával és mintával.
- Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén I-II. A M. Kir. Földművelésügyi Minister megbízásából, Fekete Lajos ministeri tanácsos, nyugalmazott főiskolai tanár vezetése alatt végzett erdészeti növényföldrajzi megfigyelések adatainak felhasználásával. Társszerző: BLATTNY TIBOR. A M. Kir. Földművelésügyi Minister kiadványa. – Joerges Ágost özvegye és fia könyvnyomdája, Selmeczbánya, 1913, Első kötet: 793 o. + 18 műmelléklet + számos szövegekőzi kép; Második kötet (Táblázatok): 150 o. + 5 térkép.
- Die Verbreitung der forstlich wichtigen Bäume und Sträucher im Ungarischen Staate I-II. Im Auftrage des Königl. Ung. Ackerbauministeriums, mit Benutzung der unter der Leitung des Ministerialrat, Hochschulprofessors I. P. Ludwig Fekete vorgenommenen forstlichen Pflanzengeographischen Erhebungen verfasst. Mitverfasser: TIBOR BLATTNY.

Herausgegeben vom. Kön. Ung. Ministerium für Ackerbau. – Commissionsverlag von August Joerges' Witwe & Sohn, Selmechánya, 1914, Erster Band: 845 o. + 18 Kunstbeilagen in Heliogravure, Autotypie, Lithographie und viele Textabbildungen; Zweiter Band (Tabellen): 150 o. + 5 Karten.

Népszerűsítő könyvek

- Beszélgetés az új erdőtörvényről. Népszerű ismertetés közigazgatási bizottságok tagjai, erdőbirtokosok, falusbirák s mindazok számára, kiket az erdőtörvény érdekel; de kellő erdőgazdasági ismeretekkel nem bírnak. [Megjelent az „Erdélyi Gazda” 1880-ik évi folyamában.] – Kiadja az Erdélyi Gazdasági Egyesület, Nyomatott Gámán J. örök., Kolozsvárt, 1880, 68 o.
- Beszélgetés az új erdőtörvényről. Népszerű ismertetés közigazgatási bizottságok tagjai, erdőbirtokosok, falusbirák s mindazok számára, kiket az erdőtörvény érdekel; de kellő erdőgazdasági ismeretekkel nem bírnak. [Megjelent az „Erdélyi Gazda” 1880-ik évi folyamában.] II-ik javított kiadás. – Stein János m. k. egyet. nyomdász és könyvkiadó, Kolozsvár, 1881, 68 o.
- A Magyarországon előforduló főbb fajok csemetéinek termesztése és ültetése. Néptanítók, községi elöljárók és kisbirtokosok számára. Az Országos Erdészeti Egyesület által a Deák Ferencz Alapítványból 50 darab arannyal jutalmazott pályamunka. 60 fametszettel. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Nyomatott a Magyar Királyi Államnyomdában, Budapest, 1889, 124 o.
- Az erdei vetésről és ültetésről. Néptanítók, községi elöljárók és kisbirtokosok számára. Melléklet az Erdészeti Lapok 1893. évi VII–VIII. füzetéhez. Az Országos Erdészeti Egyesület által a Deák Ferencz Alapítványból 40 darab arannyal jutalmazott pályamunka. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, A Pesti Lloyd-Társulat könyvnyomdája, Budapest, 1893, 72 o. + 14 fametszet.
- Az erdő ápolásáról és használatáról, annak megalapításától a letarolás idejéig. Néptanítók, községi elöljárók és kisbirtokosok számára. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Részvénytársaság könyvnyomdája, Budapest, 1895, 106 o.
- Az erdők berendezése. Néptanítók, községi elöljárók és kisbirtokosok számára. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Részvénytársaság könyvnyomdája, Budapest, 1898, 105 o.
- A vágásra érett erdő kihasználása. Néptanítók, községi elöljárók és kisbirtokosok számára. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1898, 84 o.
- Az erdők felújítása kapcsolatban azok rendszeres kihasználásával. Néptanítók, községi elöljárók és kisbirtokosok számára. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1899, 127 o.
- Népszerű erdészeti növénytan beszélgetésekben. Néptanítók, községi elöljárók és kisbirtokosok számára. 1. füzet: Spórás növények; 2. füzet: Mohok, edényes virágtalanok, túlevelűek; 3. füzet: Magházias növények. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvény-Társaság nyomása, Budapest, 1901–1905, 1. füzet (1901): 85 o. + 1–59. szövegbe nyomott kép + 15 színes nyomatú tábla; 2. füzet (1903): 102 o. + 60–105. szövegbe nyomott kép; 3. füzet (1905): 196 o. + 106–328. szövegbe nyomott kép; Betűrendes név- és tárgyjegyzék: 20 o.

Lexikonok

[Címszavak]. In: A Pallas nagy lexikona. Az összes ismeretek enciklopédiája. VI–XVIII. kötet. – Pallas irodalmi és nyomdai részvénytársaság, Budapest, 1894–1900. [F. l. monogrammal írott szócikkek]

Akadémiai jegyzetek

- Növénytan I–II. Nagyságos Fekete Lajos erdőtanácsos akadémiai rendes tanár úr előadásai után lejegyzetelte TOMASOVSKY IMRE erdész-akadémikus. – Kézzelel írt jegyzet, Selmeczbánya, 1890, I. rész: 186 o., II. rész: 221 o.
- Erdészeti statisztika és erdészeti irodalomtörténet. Sóltz Gyula és Fekete Lajos előadásainak alapján összeállította: TORNAY GYULA és SZAKMÁRY FERENC. – Kézzelel írt könyvmatos jegyzet, Selmeczbánya, 1893, 289 o.
- Erdőrendezéstan I–II folyam. Fekete Lajos előadásai nyomán összeállította: KOLLER JÁNOS akad. tanársegéd. – Kézzelel írt könyvmatos jegyzet, Selmeczbánya, 1893, I. folyam: 196 o. + 12 o. táblázat és ábra, II. folyam: 222 o. + 10 o. táblázat és ábra.
- Erdészeti statisztika és az erdészet történelme. Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos és akad. tanár előadásai. – Kézzelel írt könyvmatos jegyzet, Selmecz, 1903, 118 o.

Tudományos és népszerűsítő cikkek

- A vágási idő befolyásáról a fák tartósságára nézve. – Erdőszereti Lapok, 1862, 1(6): 193.
- A veresfenyő mint tüzelőfa. – Erdőszereti Lapok, 1864, 3(1): 32.
- A legártalmasabb erdőgyomokról, a füvekről. – Erdőszereti Lapok, 1868, 7(1): 21–26.
- A magoncok és ültönczök felfagyása. – Erdőszereti Lapok, 1868, 7(3): 128–129.
- Könyvismertetés. [Kodolányi Antal: Növényboncz-, vegy- és élettean különös tekintettel a növénytermelésre.] – Erdőszereti Lapok, 1868, 7(3): 129–136.
- Légtüneti észleletek Selmeczen 1868. – Erdőszereti Lapok, 1868, 7(3): 143–144., (10): 452., (11): 489–490.
- Új alapelvek a vadászati jog és vadászati rendőrség számára a Lajthán túli tartományokban. [Az Oest. Monatschrift f. Forstwesen után fordította Fekete Lajos.] – Erdőszereti Lapok, 1868, 7(6): 269–279.
- Az alany befolyása az oltovány gyümölcsére. – Erdőszereti Lapok, 1868, 7(7): 305–306.
- Felhívás az erdőbirtokosokhoz és a kezelő tisztekhez. – Erdőszereti Lapok, 1868, 7(10): 413–415.
- Magyarország feladata az ipar terén. [Az Ung. Lloyd 1868. évi 227-ik számában „Egy Amerikai” tollából megjelent cikket teljes egészében közli Fekete Lajos.] – Erdőszereti Lapok, 1868, 7(10): 424–427.
- Az 1868-ik évben, Selmeczen tett légtüneti észleletek összevonása. – Erdőszereti Lapok, 1869, 8(2): 56–57.
- A fák virágzására és a gyümölczésre szükséges melegösszeg. – Erdőszereti Lapok, 1869, 8(2): 57–60.
- Hamuaktrészek a talajban. – Erdőszereti Lapok, 1869, 8(2): 76–77.
- A gyümölcsfák nyári trágyázásáról. [Hummel után közli Fekete Lajos.] – Erdőszereti Lapok, 1869, 8(3): 118–119.
- Légtüneti észleletek Selmeczen 1869. – Erdőszereti Lapok, 1869, 8(5): 203–204., (8–9): 357–358.

- A vadászati jog a tulajdonjognak elválaszthatatlan tartozéka. – Erdészeti Lapok, 1869, 8(6): 209–217.
- Megjegyzések a fennebbi levélre. [Neisziedler János inkei uradalmi főerdész levelére.] – Erdészeti Lapok, 1869, 8(8-9): 340–344.
- Porosz-Szilézia erdészeti viszonyai. [Rövid kivonat ily című munkából; „Festschrift für die Versammlung deutscher Land- und Forstwirthe zu Breslau.” 1869. Közli Fekete Lajos.] – Erdészeti Lapok, 1870, 9(4): 129–142.
- Az 1869-ik évi tavaszi derek. [A Monatschrift für Forst und Jagdwesen 1870. márciusi füzetében Burkhardt erdőigazgató cikke nyomán közli Fekete Lajos.] – Erdészeti Lapok, 1870, 9(9–10): 323–327.
- Ötletek a volt m. k. pénzügyminiszternek az államvagyonról tett felterjesztése alkalmából. – Erdészeti Lapok, 1870, 9(12): 442–447.
- A fűrészpor mint tápszer kérődzők számára. – Erdészeti Lapok, 1871, 10(1): 21–30.
- Néhány szó a kincstári erdők igazgatóságának elkülönítéséről a kincst. bánya-igazgatóságoktól. – Erdészeti Lapok, 1871, 10(2): 87–97.
- Az erdő-adóról. – Erdészeti Lapok, 1871, 10(12): 477–494.
- Észleletek a kohó és kőszénfüst káros hatásáról a növényekre, különösen pedig a lúcz- és jegenye-fenyőfára. – Erdészeti Lapok, 1872, 11(1): 31–35.
- Lúczfenyő, melynek nincsenek mellékhatásai. (Különfélék.) – Erdészeti Lapok, 1872, 11(2): 77.
- Erdőkáros rovarok ellen vitt harcz. (Különfélék.) – Erdészeti Lapok, 1872, 11(2): 77.
- Vizinövényművelés az erdőtudomány érdekében. [Robbe Nándor tanár után.] – Erdészeti Lapok, 1872, 11(5): 196–198.
- Az erdőadó kivetési módjáról. – Erdészeti Lapok, 1872, 11(8): 281–289.
- A pénzügyi forda ismertetése. – Erdészeti Lapok, 1872, 11(9): 321–339., (10): 361–375., (11): 405–414.
- Kiállítási közlemény. Ausztria erdészeti kiállításáról. – Erdészeti Lapok, 1873, 12(12): 453–471.
- Kiállítási közlemény az Eucalyptusról. – Erdészeti Lapok, 1874, 13(1): 43–44.
- A tömőfű nyerése, és jövedelméről. [Baur Ferencz a Monatschrift für Forst- und Jagdwesen folyóiratban megjelent cikkét teljes terjedelemben közli Fekete Lajos.] – Erdészeti Lapok, 1874, 13(2): 68–74.
- Mutatvány Fekete Lajosnak „Erdőérték-Számítástan” című művéből. – Erdészeti Lapok, 1874, 13(3): 112–129.
- Mutatvány Fekete Lajos és Illés Nándornak „Köz-Erdész” című művéből. – Erdészeti Lapok, 1874, 13(4): 167–181.
- Az erdészeti kísérleti állomások ügyében. [Az Országos Erdészeti-Egyesület kalocsai közgyűlésén előadta: Fekete Lajos.] – Erdészeti Lapok, 1874, 13(12): 576–582.
- Adalék a betűző-szű (Bostrychus typographus) életmódjához. [Fischbach Károly, fh. hohenzolleri főerdőtanácsos után közli Fe.] – Erdészeti Lapok, 1875, 14(1): 23.
- Közlemények a magyarországi főfánemek tenyészet határaitól és az erdőművelés köréből. – Erdészeti Lapok, 1875, 14(2): 49–61., (3): 115–128., (4): 192–198., (5): 213–221., (6): 259–272.
- Zur Verbreitung einiger Baumarten in den Ostkarpathen. – Centralblatt für das gesammte Forstwesen, 1875, 1: 577–581.
- A tengeri fenyő (Pinus pinaster) (Ait.) acclimatisatiójához. – Erdészeti Lapok, 1875, 14(3): 150–151.
- Az államerdők eladásának kérdéséhez. [Ardai írói álneven.] – Erdészeti Lapok, 1875, 14(7): 307–311.
- Az államerdők eladásának kérdéséhez. [Ardai írói álneven.] – Erdélyi Gazda, 1875 (július 30.), 7(31): 245–246.
- Tanulságok a cseh erdőkben a betű[s]zű ellen viselt háborúból. – Erdészeti Lapok, 1875, 14(7): 348–350.
- Egy eszme a kísérleti állomások ügyében. – Erdészeti Lapok, 1875, 14(8): 384–386.

- Erdészeti állapotok európai Törökországban. [Báró Wilh. v. Berg erdőigazgató az Österr. Monatschrift 1875. januári számában megjelent cikke után közli: Fe.] – Erdészeti Lapok, 1875, 14(8): 390–403.
- Az erdészet nemzetközi ügyei. – Erdészeti Lapok, 1875, 14(8): 420.
- A talajlazítás befolyása a fanövésekre. – Erdészeti Lapok, 1875, 14(8): 420.
- Die Wirkung des heurigen Frostes auf die Holzgewächse im botanischen Garten der Forstakademie zu Schemnitz. – Centralblatt für das gesammte Forstwesen, 1876, 2: 474–478.
- Árt-e a fenyőszú. – Erdészeti Lapok, 1876, 15(11): 576–585.
- Útmutatás a Mezőség kopárainak befásítására. I. rész: Bevezetés, A Mezőség kopár legelőinek befásítására alkalmas erdei fák fajainak megvitatása; II. rész: A Mezőség kopárainak befásítására ajánlott fanemek megtelepítésének módjai, tekintettel a fennforgó viszonyokra. – Erdélyi Gazda, 1876 (I. rész: január 7., 14., 21., 28., február 4., 11., 25., március 3., 10., II. rész: március 17., 24., 31., április 7., 14., 21., 28., május 12., 26., június 2., 9., 23., 30., július 7., 14., 21., szeptember 1., 8., október 6., 13.), I. rész: 8(1): 5–6., (2): 11–14., (3): 19–22., (4): 29–30., (5): 37–38., (6): 45–46., (8): 61–62., (9): 67–68., (10): 75–76., II. rész: 8(11): 84–85., (12): 91–92., (13): 99–100., (14): 108–109., (15): 115–116., (16): 122–124., (17): 131–132., (19): 147–148., (20): 155–157., (21): 163–165., (22): 170–172., (23): 181–182., (25): 196., (26): 203–205., (27): 213–214., (28): 220–221., (29): 228–229., (35): 275–277., (36): 284., (41): 329–330., (42): 337–338.
- Mi a teendő az erdészeti szolgálathoz szükséges szakképzett műszaki segédszemélyzet nevelése érdekében? [Előadott az Országos Erdészeti-Egyesület 1870. évi közgyűlésén.] – Erdészeti Lapok, 1877, 16(1): 13–31.
- A múlt évi fagy hatása a selmeczi erdőakadémia tankerteiben tenyésztett fanemekre. – Erdészeti Lapok, 1877, 16(2): 73–84., (3): 154–169.
- Még valami a múlt évi májusi fagyról. – Erdészeti Lapok, 1877, 16(9): 534–537.
- Magasan repülő áskák. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1877, 16(10): 626.
- Tenyésztési kísérletek amerikai famagvakkal. – Erdészeti Lapok, 1877, 16(10): 569–572.
- Miként kezeljük a bükkal és gyertyánnal elegyült tölgyeseket. – Erdészeti Lapok, 1877, 16(12): 685–690.
- Die Reproductionsfähigkeit der Keimpflänzchen. – Centralblatt für das gesammte Forstwesen, 1877, 3: 49.
- A Mezőség befásítása és az erdő-törvényjavaslatban tervezett erdőfelügyelők. [Tordai írói álneven.] – Erdélyi Gazda, 1877 (január 26.), 9(4): 40–42.
- A növény- és állatélet közt az erdőben fennálló súlygyen, annak megzavartatása és helyreállítása. (Mutatvány Fekete Lajos erdőakadémiai tanár „Erdészeti Rovartan” című művéből.) – Erdészeti Lapok, 1878, 17(5): 297–308.
- Reviczky Matejecz János és a selmeczi erdészakadémia véleménye a fenyőszú káros voltáról. – Erdészeti Lapok, 1878, 17(8): 492–494.
- „Zemerchefa”. Szemerkefa (*Abies excelsa* D. C.). – Természettudományi Közlöny, 1878, 10(111): 446.
- A virágos kőrös pusztulása a Bakony vidékén. – Erdészeti Lapok, 1879, 18(2): 81–91.
- A kocsános-tölgy makkjának tartós csíráképesége. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1879, 18(10): 726–727.
- A Felsőes Királyi-Pár ezüst menyegzőjének emlékére ültetett fák. [XXI.] – Erdészeti Lapok, 1879, 18(12): 899–900.
- Kérelem. – Erdészeti Lapok, 1879, 18(12): 916.
- Észleletek az erdőknek a hóolvadásra gyakorolt befolyása felett. – Erdészeti Lapok, 1880, 19(2): 89–98.
- Erdei magvakkal tett csíráztatási kísérletek. [Ismertetés az Allg. Forst- u. Jagd-Zeitung-ből.] – Erdészeti Lapok, 1880, 19(2): 151–152.
- Nyilvános köszönet. – Erdészeti Lapok, 1880, 19(3): 219–220.

- Néhány erdei fa csírázásához megkívántató meleg. [Ismeretetés Tietz A. O. O. inaugurális disszertációjából.] – Erdészeti Lapok, 1880, 19(3): 224–225.
- Az Eucalyptus tenyésztése. [Ismeretetés az Allg. Forst- u. Jagd-Zeitung-ból.] – Erdészeti Lapok, 1880, 19(3): 225.
- Szappanpépet. [Ismeretetés a Centralblatt f. d. ges. Forstwesen-ből.] – Erdészeti Lapok, 1880, 19(3): 226.
- A légköri villamosság befolyása a növény táplálkozására. [Grandeau tanár a Comptes rendus 1878. évi 87. kötetében megjelent cikkének ismertetését közli F.] – Erdészeti Lapok, 1880, 19(4): 304–305.
- A porhanyóság befolyása a talaj nedvességére. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1880, 19(4): 308–309.
- A vörösfenyő törzsek görbeségének oka. – Erdészeti Lapok, 1880, 19(5): 337–348.
- Az Orsz. Magyar Gazdasági Egyesület közgazdasági értekezletére kitűzött erdészeti kérdésekhez. – Erdészeti Lapok, 1880, 19(6): 437–447.
- Külföldi fák tenyészteti észlelete hazánkban! – Erdészeti Lapok, 1880, 19(7): 518–520.
- Még egy szó a hernyózási rendeletről. – Erdélyi Gazda, 1880 (március 2.), 12(9): 69–70.
- Műszavaink érdekében! – Erdélyi Gazda, 1880 (június 15.), 12(24): 193.
- Még egyszer műszavaink érdekében. – Erdélyi Gazda, 1880 (július 13.), 12(28): 224–225.
- Beszélgetés az új erdőtörvényről. I. rész: Az erdőtörvényjavaslat létrejötte; II. rész: Az erdőre vonatkozó korábbi törvényeinkről; III. rész: Az új erdőtörvény szüksége és felosztása; IV. rész: Az első cím tárgya és felosztása fejezetekre; V. rész: A feltétlen erdőtalajról, erdőégés és rovarpusztításról; VI. rész: Különös határozatok az állam, a törvényhatóságok, a községek, az egyházi testületek és egyházi személyek, az alapítványok, hitbizományok és közbirtokosságok erdeiről; VII. rész: Az erdőrendészeti hatóságokról és közegekről, az erdőbirtokosok által saját érdekekben elkövetett erdőrendészeti áthágásokról, a hatóságokról, az illetékességről és eljárásról előbbiekre nézt; VIII. rész: Az erdei kihágásokról; IX. rész: Különös határozatok, a bíróságokról, az illetékességről és az eljárásról erdei kihágások esetében; X. rész: Kopár területek beerdősítéséről; XI. rész: Az erdei termékek szállításáról; XII. rész: Az országos erdei alapról, zárhatározatok. [e. – s. – írói álnéven.] – Erdélyi Gazda, 1880 (május 4., 18., június 8., 22., július 6., augusztus 3., 17., szeptember 7., 21., október 5., 19., november 16.), 12(18): 142–144., (20): 160–161., (23): 184–185., (25): 197–199., (27): 213–215., (31): 245–246., (33): 261–263., (36): 285–287., (38): 301–303., (40): 317–319., (42): 333–335., (46): 368–369.
- A lúcz és jegenyefenyő igényeit összehasonlító vizsgálatok ásványi tápanyagok tekintetében. [R. Weber az Allg. Forst- u. Jagd-Zeitung 1881. évi 1. füzetében megjelent cikkét ismerteti Fekete L.] – Erdészeti Lapok, 1881, 20(2): 97–102.
- A rendkívül korai termés egy példája. – Erdészeti Lapok, 1881, 20(2): 158.
- A fenyőcsemetek csúshajtásának lekátrányozását a szarvas és őzvad ellen... – Erdészeti Lapok, 1881, 20(2): 159.
- A csemetek védelmezésére szánt gabona épen árt azoknak. – Erdészeti Lapok, 1881, 20(2): 159.
- A községi erdők kezelése tárgyában. – Erdészeti Lapok, 1881, 20(2): 159–161.
- Két új tölgyfajta. – Erdészeti Lapok, 1881, 20(5): 346–349.
- Könyvismeretetés. (Girókuti Ferenc és Kozocsa Tivadar: A fák alak- és fejlődéstana.) [Ardai írói álnéven.] – Erdészeti Lapok, 1881, 20(7): 532–537.
- A selmeczi m. kir. erdőakadémia hallgatóinak ez évi nagy tanutazása. – Erdészeti Lapok, 1881, 20(8): 600–618.
- A fák görbeségének okairól. – Erdészeti Lapok, 1881, 20(9): 707–709.
- Tölgyültönzök nevelése a Levret-féle eljárás szerint. – Erdészeti Lapok, 1881, 20(9): 746–747.
- A selmeczi erdő- és bánya-akadémia hallgatói az 1881/2. tanév kezdetén. – Erdészeti Lapok, 1881, 20(12): 1046.

- Az emberi trágya a mezőgazdaságban. [Pályamunka.] Társ szerző: Nickel (Szécsi) Zsigmond. – Erdélyi Gazda, 1881 (április 26., május 3., 10., 17., 24.), 13(17): 129–130., (18): 138–140., (19): 145–147., (20): 153–155., (21): 161–162.
- Vízmosások megakadályozása vízszintes árkok által. – Erdélyi Gazda, 1881 (július 5.), 13(27): 212.
- A Magyar tölgy (*Quercus Conferta* Kitaibel). – Erdélyi Gazda, 1881 (október 18.), 13(42): 331.
- A hamu hatása az elültetett csemetékre. – Erdészeti Lapok, 1882, 21(1): 64.
- Párhuzam a talajban véghezmenő physical és vegyi folyamatok és a szerves élet közt. [Részletek az Erdészeti talajtan c. könyvből.] – Erdészeti Lapok, 1882, 21(6): 524–528.
- A selmeczi m. kir. erdőakadémia hallgatóinak ez évi tanutazása. – Erdészeti Lapok, 1882, 21(7): 576–587.
- Az „Országos Erdészeti-Egyesület” máramarosi közgyűléséről. – Erdészeti Lapok, 1882, 21(9): 747–767.
- A talaj feladata, keletkezése és nemei. – Erdélyi Gazda, 1882 (június 6.), 14(23): 185–186.
- A talaj belső szerkezete. – Erdélyi Gazda, 1882 (június 20.), 14(25): 202–203.
- A talajban véghez menő physical folyamatok. – Erdélyi Gazda, 1882 (július 4.), 14(27): 217–218.
- A talaj vastagságának és belső minőségének változásai. – Erdélyi Gazda, 1882 (július 18.), 14(29): 234–235.
- A gazda kötelessége a talaj iránt. – Erdélyi Gazda, 1882 (augusztus 8.), 14(32): 261–262.
- A talajban véghez menő physical és vegyi folyamatok áttekintése. [Mutatvány Fekete Lajos kir. erdőtanácsos és selmeczi akad. tanár „Erdészeti talajtan” című munkájából.] – Magyar Föld és Gazdasági Lapok, 1882 (április 9.), 34(15): ?¹³⁷⁴.
- A világ legelső keményítőgyártóiról. – Selmechányai Gyógyászati és Természettudományi Egyesület Évkönyve, 1882, 9–10. o.
- Kirándulás a fogarasi havasokba. – Erdészeti Lapok, 1883, 22(3): 202–212., (4): 307–319.
- Felhívás. – Erdészeti Lapok, 1883, 22(3): 258.
- Könyvismertetés. [Robert Hartig: Ueber die Vertheilung der organischen Substanz, des Wassers und Luftraumes in den Bäumen, und über die Ursache der Wasserbewegung in transpirirenden Pflanzen.] – Erdészeti Lapok, 1883, 22(5): 427–432.
- Néhány szó a rossz karban lévő erdők helyrehozásáról. – Erdészeti Lapok, 1883, 22(8): 625–635.
- Véderdők az Aranyos mentén. – Erdélyi Gazda, 1883 (november 27.), 15(48): 406–407.
- Erdély déli részeinek erdőiről. – Közgazdasági Értesítő, 1883, 2(50): 1432–1436.
- A bánási fásnövények elterjedéséről. – Selmechányai Gyógyászati és Természettudományi Egyesület Évkönyve, 1883, 11–13. o.
- A futóhomok megkötéséről szóló, „Mesterünk a természet, tőle tanuljunk” jeligéjű pályaműnek bírálata. Társ szerző: Bedő Albert, Belházy Emil, Horváth Sándor, Luzenbacher Pál. – Erdészeti Lapok, 1884, 23(1): 42–43.
- Kérelem az erdész közönséghez. – Erdészeti Lapok, 1884, 23(4): 363.
- A marhatenyésztés hanyatlásának főoka. – Erdélyi Gazda, 1884 (január 15.), 16(3): 17–18.
- A víz felemelkedésének okairól a növényekben. – Természettudományi Közlöny, 1884, 16(178): 266.
- A víz felhágásának okai a növényekben. – Selmechányai Gyógyászati és Természettudományi Egyesület Évkönyve, 1884, 6–13. o.
- A selmeczi m. k. erdőakadémia reformálásáról. [Az Országos Erdészeti-Egyesület 1884. évi közgyűlésen tartott előadás.] – Erdészeti Lapok, 1884, 23(11): 969–987.
- Erdély erdősegeinek állapota és tenyészeti viszonyai I. – Közgazdasági Értesítő, 1884, 3(15): 513–519.

- Erdély erdőségeinek állapota és tenyészeti viszonyai II. – Közgazdasági Értesítő, 1885, 4(17): 617–621.
- A fenyőpinty (hegyi pinty, *Fringilla Montifringilla* L.) tömeges megjelenése. – Erdészeti Lapok, 1885, 24(3): 304–306.
- Káros hernyók. – Erdészeti Lapok, 1885, 24(4): 399.
- Könyvismertetés. [J. T. C. Ratzeburg, J. F. Judeich és H. Nitsche: Lehrbuch der mitteleuropäischen Forstinsektenkunde, mit einem Anhang: die forstlichen Wirbelthiere.] – Erdészeti Lapok, 1885, 24(5): 530–531.
- Erdői magvak csírázóképesége. – Erdészeti Lapok, 1885, 24(6): 632–633.
- Az erdőpusztítás egy szomorú példája. – Erdélyi Gazda, 1885 (június 2.), 17(22): 202.
- A *Quercus conferta* Kit., a *Quercus Hungarica* Hubeny és a *Quercus Farnetto* Ten. ugyanaz. – Erdészeti Lapok, 1886, 25(6): 456–461.
- Az erdő befolyása a lég nedvességére. – Erdélyi Gazda, 1886 (május 1.), 18(9): 106.
- A győri és szombathelyi erdőfelügyelőségek kerületében lévő erdők állapota és tenyészeti viszonyai. – Közgazdasági Értesítő, 1887, 6(29): 702–706.
- Abaúj–Torna, Gömör–Kishont vármegyék fanemei és erdőtenyésztési viszonyai. – Közgazdasági Értesítő, 1887, 6(39): 970–974.
- Abaúj-Torna-, Szepes- és Gömör vármegyék erdőtenyésztési viszonyai. – Erdészeti Lapok, 1887, 26(7): 525–549.
- A debreczeni erdők és a talaj elszegényedésének elmélete. – Erdészeti Lapok, 1887, 26(10): 814–816.
- Vidéki levél. [A Kořešnik-féle ültető módról.] – Erdészeti Lapok, 1887, 26(10): 881–883.
- Egy serdülő *Sequoia* (*Wellingtonia*) gygantea Endl. hazánkban – Erdészeti Lapok, 1887, 26(10): 896–899.
- Kirándulás a tornai mészhegységekbe. – Erdészeti Lapok, 1887, 26(11): 945–948.
- Hazánk tölgyesei. [Mutatvány szerzőnek „A tölgy és tenyésztése” című 100 darab arannyal jutalmazott pályamunkájából, mely az Országos Erdészeti Egyesület kiadásában közelebbről fog megjelenni.] – Erdészeti Lapok, 1888, 27(1): 1–24.
- A tolokás magvető. – Erdészeti Lapok, 1888, 27(2): 119–124.
- Az egy águ szellőztető kapa. – Erdészeti Lapok, 1888, 27(2): 166–167.
- Barsvármegye erdőtenyésztési viszonyai. – Erdészeti Lapok, 1888, 27(9): 777–796.
- Nyitra- és Pozsonymegye erdészeti viszonyai. – Erdészeti Lapok, 1888, 27(10): 875–893.
- Trencsénvármegye erdészeti viszonyai. – Erdészeti Lapok, 1888, 27(11–12): 969–981.
- Ültessünk-e vagy vessünk? – Erdészeti Lapok, 1889, 28(1): 18–24., (2): 130–142.
- A barkóczafának egy válfaja. – Erdészeti Lapok, 1889, 28(1): 105–106.
- A vaddisznó által okozott erdőkárosításnak egy új neme. – Erdészeti Lapok, 1889, 28(1): 113.
- A tolokás magvetőről. – Erdészeti Lapok, 1889, 28(2): 184–186.
- Bereg vármegye erdőtenyésztési viszonyairól. – Erdészeti Lapok, 1890, 29(2): 94–121.
- Üng vármegye erdőtenyésztési viszonyairól. – Erdészeti Lapok, 1890, 29(3–4): 159–178.
- Zemplén vármegye erdőtenyésztési viszonyairól. – Erdészeti Lapok, 1890, 29(5): 281–291.
- Horvát-Szlavonország erdészeti viszonyai. – Erdészeti Lapok, 1890, 29(11): 801–825., (12): 899–912.
- Az apácza-gyapocsz rovar a bajorországi erdőkben. – Erdészeti Lapok, 1891, 30(2): 111–113.
- Könyvismertetés. [J. F. Judeich és H. Nietsche: Lehrbuch der mitteleuropäischen Forstinsektenkunde etc.] – Erdészeti Lapok, 1891, 30(3): 271–272.

- A fák visszaszerző képességének nyilvánulása erőszakos sérülések folytán. [Mutatvány a Fekete L. és Mágócsy Dietz S. által Rejtő A. közreműködésével írt »Erdészeti Növénytauk« című 200 arannyal jutalmazott pályamunkából, mely e napokban került ki a sajtó alól.] – Erdészeti Lapok, 1891, 30(9): 647–658.
- Rudra erősített ecset enyvtartóval, hernyó-enyvgyűrűk alkalmazására nagyobb magasságban. – Erdészeti Lapok, 1891, 30(11): 837–843.
- Erdély keleti határ-hegységeiben a Bánságban, Alsó-Fehér-, Bihar és Szilágy-megyékben és a Hargitában Brassótól Naszódig, valamint a Dunántúli vármegyékben tett utazásokról szerkesztett jelentések egy része. – Közgazdasági Közlöny, 1891.
- Baur egyetemi tanár az áterdőlésről. [A »Forstwissenschaftliches Centralblatt« után közli: Fekete Lajos.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(4): 199–210.
- Élőfa egyes ágainak eltávolítása. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(5): 354–355.
- A magyal tölgy (*Quercus Ilex* L.) fa és kéregtermésének értéke. [Különfélék: G. des Chesnes a Revue des eaux et forêts 1892. évi februári füzetében közölt írása alapján.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(5): 355–356.
- Vizenyős területek kiszárítása fenyves telepítése által. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(6): 408–410.
- Az öntött fa. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(6): 410–411.
- Az oltás sikerének előmozdítása. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(6): 433.
- Egy drága erdő. – Erdészeti Lapok, 1892, 31(6): 434.
- Vizenyős területek sajátosság lecsapolási módja. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(8): 553–555.
- A kámbium tevékenységének évi felébredése és megszűnése. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(9): 631–635.
- A gyökéréről gombákról. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(9): 644–645.
- Jól jövedelmező fiatal erdő. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(9): 645–647.
- A tölgyfa beelegyítése a bükk és a gyertyán közé. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(10): 765–766.
- Új gomba betegség az erdei fenyőn. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(10): 767–768.
- A landsbergi erdészegyesület. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(10): 768.
- A fenyőfélék gesztje. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(10): 768–769.
- A vigályos állás befolyása a fenyőfa technikai tulajdonságaira. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(11): 855–857.
- Veszedelmes levéldarázsok. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(11): 857.
- Hangyák elszaporodása. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(11): 857–858.
- Ültető gép. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1892, 31(11): 858.
- A talaj-lazítás, öntözés és a talaj mesterséges takarásának hatása a csemetekertekben. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1893, 32(3): 274–276.
- Felavató beszéd. [Elmondott az új akadémiai épület felavatásakor.] – Selmezbányai Híradó, 1892 (július 3.), 3(27): 107.
- A legelőerdők tárgyában. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1893, 32(3): 276.
- A keményített fa (bois durci), mint az öntött fa (bois fondu) vetélytársa. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1894, 33(1): 105–106.
- A nyél nélküli ferdejáratú átlaló. – Erdészeti Lapok, 1894, 33(5): 361–364.
- A mykorhiza gombák befolyása az erdei fák táplálkozására. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1894, 33(5): 403–407.

- A törzsek számának hatása a magasság, vastagság és fatömeg kifejlődésére szabályos állabokban. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1894, 33(7): 620–622.
- Faóriások az 1893. chicagói kiállításon. [Különlélek.] – Erdészeti Lapok, 1894, 33(7): 649.
- Fahéjból szappan. [Különlélek.] – Erdészeti Lapok, 1894, 33(7): 650.
- Kölcsönös viszony az állab eladási és befektetési értéke között. – Erdészeti Lapok, 1895, 34(1): 25–29.
- A folyó és átlagnövedék közti viszony. – Erdészeti Lapok, 1895, 34(2): 153–156.
- Egy őserdő képe Északamerika nyugati részéből. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1895, 34(3): 330–331.
- Hengeralakú hordók bükkfából. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1895, 34(3): 331–333.
- Douglas fenyő. [Különlélek.] – Erdészeti Lapok, 1895, 34(3): 359–360.
- Goulier famagasságmérőjének alkalmazása mérő rúddal. – Erdészeti Lapok, 1895, 34(5): 489–497.
- Az alakszámok lényegének rövid foglalata. – Erdészeti Lapok, 1895, 34(6): 621–627.
- Az erdő ápolásáról és használatáról, annak megalapításától a letarolás idejéig. Néptanítók, községi elöljárók és kisbirtokosok számára. – Erdészeti Lapok, 1895, 34(Melléklet): 1–106.
- Az Acacia megtelepítésének kérdéséhez. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1895, 34(11): 1210–1211.
- Tölgy és bükk vasúti talpfák. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1895, 34(12): 1336–1338.
- A hevített fa. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1896, 35(4): 275–277.
- A vörös fenyő és fajai (Larix Lk.) [Mutatvány Fekete L. és Mágócsy-Dietz S. „Erdészeti növénytan, II. k. Növényrendszertan. Részletes növénytan. Növényföldrajz” című munkájából.] – Erdészeti Lapok, 1897, 36(3): 159–175.
- Bükk vasúti talpfák. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1897, 36(5): 377–379.
- Könyvismertetés. [Zsarolyáni Márton Sándor: A Legelő-erdők berendezése, kezelése és hasznosítása stb. című munkájáról.] – Erdészeti Lapok, 1897, 36(9): 772–789.
- A szálalóerdők berendezése. – Erdészeti Lapok, 1897, 36(10): 823–857., (11): 921–949.
- A növényzet táplálására szükséges nitrogén vegyületeknek egy új forrása az erdei alomban. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1897, 36(12): 1072–1075.
- A dobrócsi és karámi erdőgondokságok lucfenyveseinek növekvési viszonyai a Veporhegység észak-nyugati lejtőin. – Erdészeti Lapok, 1898, 37(2): 121–146.
- Az erdészeti vagy növénytani tekintetben nevezetesebb fafajok tenyésztési határainak megállapítása. – Erdészeti Lapok, 1898, 37(5): 529–552.
- A dobrócsi lucfenyőfatermési táblák ügyében. – Erdészeti Lapok, 1898, 37(10): 1014–1024.
- A közép erdő és szálalóerdő talaja gazdasági értékének meghatározása. – Erdészeti Lapok, 1898, 37(12): 1165–1169.
- A középerdő, valamint az egyes főfakorosztályok pénzügyi érettségének megállapítása. [Mutatvány Fekete Lajos m. k. főerdőtanácsosnak „Erdészeti Nyereségszámítástan” című új művéből.] – Erdészeti Lapok, 1900, 39(4): 243–253.
- Egy kis helyreigazítás a Hysterium Pinastris kérdésében. [Különlélek.] – Erdészeti Lapok, 1900, 39(7): 690–691.
- [A bánya és erdőakadémia B) palotájának átadása felett tartott beszéd.] – Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Közlései, 1900 (júl. 1.), 4(12): 97–99.
- Tanulmány a lucfenyő törzsek átlagos alak és térfogati viszonyairól, a Vepor hegységben felvett adatok alapján. – Erdészeti Kísérletek, 1901, 3(2): 37–52.
- Egy eddig nem ismertett fatömegbecslési mód. [Ardai írói álnéven.] – Magyar Erdész, 1901, 1(12): 220.

- Tanulmány az egykorú lúcfenyvesek növekvésének és átlagfájának viszonyairól, a Vépor hegység elsőrendű termőhelyein, a dobrocsi és karámi erdőgondokságok területén felvett adatok alapján. – Erdészeti Kísérletek, 1902, 4(1): 1–9.
- Az erdészeti növényföldrajzi megfigyelések ügye és jelen állapota hazánkban. – Erdészeti Kísérletek, 1902, 4(2): 39–45.
- Tanulmány az egykorú lúcfenyvesek vastagsági összetételéről, a Véporhegység elsőrendű termőhelyein felvett adatok alapján. – Erdészeti Kísérletek, 1902, 4(3-4): 81–97.
- Az erdőrendezésnek hazánkban szokásos rendszeréről, annak módosításáról és egyszerűsítéséről. [Az Országos Erdészeti Egyesület 1902. márczius hó 18-án tartott előadás.] – Erdészeti Lapok, 1902, 41(5): 567–588.
- Válasz Porubszky Gy. „Néhány szó Fekete L. előadásához” cz. cikkére. [Különlélek.] – Erdészeti Lapok, 1902, 41(7): 818–819.
- Szabályos egykorú erdőben keletkező mellékállomány meghatározásának egy módja. – Erdészeti Kísérletek, 1903, 5(3-4): 43–49.
- Válasz erdőrendezésstanom ismertetésére. [Irodalmi szemle.] – Erdészeti Lapok, 1903, 42(11): 1103–1110.
- A magánuradalmak erdőtisztjeinek helyzete. – Erdészeti Lapok, 1904, 43(4): 294–296.
- A jegenyefenyő, lúcfenyő és bükk törzseinek alakszáma a horvátországi mészkőhegységeken. – Erdészeti Kísérletek, 1905, 7(3-4): 75–79.
- A főiskola áthelyezésének kérdéséhez. – Selmeczbányai Híradó, 1905 (szeptember 24.), 15(39): 2.
- Tanulmány az ungmegyei bükk őserdők faállományának szerkezetéről. – Erdészeti Kísérletek, 1906, 8(3-4): 105–118.
- A talajbaktériumok működése s ennek mező- és erdőgazdasági fontossága. [Lapszemle.] [Andai (sic!) írói álnéven.] – Erdészeti Lapok, 1906, 45(2): 175–180.
- Az erdőbirtok értéknövekedése. [Különlélek.] – Erdészeti Lapok, 1907, 46(5): 316–317.
- A gyérités ügyében. – Erdészeti Lapok, 1907, 46(9): 531–533.
- A kisiblyei gyéritésekről. [Különlélek.] – Erdészeti Lapok, 1907, 46(10): 624.
- A fa szénítéséről. [Különlélek.] – Erdészeti Lapok, 1907, 46(22): 1392–1393.
- A krassovai szilvafák megdőlése. – Erdészeti Kísérletek, 1908, 10(3-4): 128–129.
- Az erdőgazdaságban működő tőkék kamatozási százalékának megállapítása a grafikus módszer segítségével, valamint az élőfakészlet eladási értékével. – Erdészeti Lapok, 1908, 47(21): 1050–1064.
- Észrevételek Bartha Ábelnek „A Lúcfenyőről” című dolgozatára. Társszerző: Muzsnay Géza. – Erdészeti Kísérletek, 1909, 11(1-2): 28–32.
- Észrevételek Bartha Ábelnek „A Luczfenyőről” című dolgozatára. Társszerző: Muzsnay Géza. – Erdészeti Lapok, 1909, 48(2): 77–81.
- A magyarországi erdők jövedelmezőségi viszonyai a XIX. század utolsó évtizedében. – Erdészeti Kísérletek, 1909, 11(3-4): 77–115.
- Előhaladás a lúcfenyő erdők vastagsági összetételének elméletében és az u. n. mellékállomány kiválásának felfogásában. – Erdészeti Kísérletek, 1909, 11(3-4): 162–164.
- Bartha Ábel 3. cikke a luczfenyőről. [Lapszemle.] – Erdészeti Lapok, 1909, 48(20): 992–996.
- A magyarországi erdők jövedelmezőségi viszonyai a XIX. század utolsó évtizedében. – Erdészeti Lapok, 1910, 49(6): 239–245.
- Fakülkereskedelmi forgalmunk. [Különlélek.] – Erdészeti Lapok, 1910, 49(12): 507–509.

Az északi szélesség hatása a fafajok természetes elterjedésének magassági hatáira Magyarországon. (Székfoglaló értekezés. A M. T. Akadémia III. osztályának 1911. június 19.-én tartott üléséből.) – MTA Matematikai és Természettudományi Értesítő, 1911, 29: 976–982.

A Bihar-hegység befolyása az Erdélyi Medence klímájára. – Erdészeti Lapok, 1911, 50(1): 9–13.

A kitettség hatása az erdészeti jelentőségű fa- és cserjefajok tenyészetére a Magyar Állam területén. (Tanulmány.) – Erdészeti Kísérletek, 1912, 14(1-2): 1–10.

Az északi szélesség hatása a fafajok természetes elterjedésének magassági hatáira Magyarországon. [A MTA székfoglaló értekezés rövidített változata.] – Erdészeti Lapok, 1912, 51(5): 206–211.

Az erdeifenyő egy új betegségről. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1912, 51(20): 856–857.

Faller Károly †. [Különfélék.] – Erdészeti Lapok, 1913, 52(12): 553.

Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén. Társszerző: Blattny Tibor. [Mutatvány az erdészeti növényföldrajzi megfigyelések felhasználásával összeállított, jelenleg sajtó lévő s 1914-ben megjelenő munkából.] – Erdészeti Lapok, 1913, 52(16): 701–720., (17): 743–758.

FEKETE LAJOS BESZÉDEI

Fekete Lajos hivatali ténykedése és közszereplése során számos beszédet fogalmazott, amelyek vélhetően maradéktalanul nem ismertek, a ránk maradt beszédek esetében is csak a piszkozati példányokat tudtuk feldolgozni, a tisztázati példányok megléte, illetve holléte máig ismeretlen. A beszédek közreadásakor mindenben ragaszkodtunk az eredeti kéziratokhoz, így azokban nyelvtani, stilisztikai javításokat nem eszközöltünk, illetve megtartottuk az eredeti jelöléseket is. Azokat a beszédeket, amelyek adott fejezethez szorosan kapcsolódnak, ott közöljük, míg a továbbiakat e helyütt adjuk közre, az alábbi csoportosítás szerint:

I. Az ifjúsághoz intézett beszédek

1. Valétálás alkalmával mondott beszédek

- 1894 Nemzetiségi és nyelvkérdés
- 1896 Búcsúzás a tanítványoktól
- 1897 Valéta-beszéd
- 1898 Búcsúbeszéd a valetánsok előtt
- 1900 Valéta ünnepen búcsú a valétánsoktól

2. Egyéb, az ifjúsághoz intézett beszédek

- 1881 Beszéd a fáklyásmenet intézőihez
- 1896 Pohárköszöntő az ak. ifj. kör elnökének beiktatásakor
- 1896 Fáklyás zenés felvonulás

- 1903 Pohárköszöntő az akadémiai hallgatók főlovészeti ünnepélye alkalmával (lásd a »Fekete Lajos Selmecbányán belüli közéleti szereplése – A Lövészegylet pártolója« fejezetben)
- 1906 Fáklyás menet alkalmára fogalmazott beszéd
- 1906 A tiszteletére rendezett fáklyás menet alkalmából fogalmazott beszéd második, elmondott változata (lásd a »Fekete Lajos a hallgatók szemével« fejezetben)
- é.n. A sajnós eset

II. Az akadémiaival kapcsolatos beszédek

- 1883 A Wagner-füzes átadásánál mondott beszéd (lásd »Az akadémiai oktatás szinterei – Az akadémiai növénykertek« fejezetben)
- 1884 Az OEE közgyűlésén a selmeci m. k. erdőakadémia megreformálásáról mondott beszéd (Erdészeti Lapok 23. évf. 11. füzet 969–987. o.)
- 1892 Az Erdészeti Palota felavatásán mondott ünnepi beszéd (lásd »Az akadémia emblematikus épülete: az Erdészeti Palota« fejezetben)
- 1892 Farbaky István tiszteletére rendezett fáklyás felvonuláson mondott beszéd
- 1895 Beszéd Kisiblyén az akad.[émiai] pisztolylöv.[észeti] kör záróünnepélyén (lásd »Az akadémiai tanterület: a kisiblyei gazdaság – A tógazdaság és a tanulmányi vadászterület« fejezetben)
- 1896 Akad. áthelyezése Budapestre
- 1897 Felköszöntő a tanárok által rendezett vacsorán
- 1900 A Bányászati és Kohászati Palota felavatásán mondott ünnepi beszéd (lásd »A Bányászati és Kohászati Palota avatása« fejezetben)
- 1900 A Bányászati és Kohászati Palota átvételénél mondott beszéd (lásd »A Bányászati és Kohászati Palota avatása« fejezetben)
- 1900 Pohárköszöntő a Bányászati és Kohászati Palota átadása után rendezett díszebéden (lásd »A Bányászati és Kohászati Palota avatása« fejezetben)
- 1900 Üdvözlés Dr. Schwartz tanárnak, a Vaskorona-renddel lett kitüntetése alkalmából

III. Az erdészszakmával kapcsolatos beszédek

- 1869 Az OEE közgyűlésén a vadászati törvényjavaslattal kapcsolatban tartott vitaindító (lásd Az Országos Erdészeti Egyesület Évkönyve az 1869. évre. – Nyomatott Kocsi Sándor könyvnyomdájában, Pest, 1870, 9. évf. 45–54. o.)
- 1874 Az OEE közgyűlésén az erdészeti kísérleti állomások ügyében tartott beszéd (lásd »Az erdészeti kísérletügy pionírja« fejezetben)
- 1875 Az OEE közgyűlésén a gyakorlat területén ténykedő erdőgazdálkodók felszólítása, hogy fogalmazzák meg a kísérletüggyel kapcsolatos igényeiket (lásd »Az erdészeti kísérletügy pionírja« fejezetben)
- 1876 Az OEE közgyűlésén az erdészeti szolgálathoz szükséges szakképzett műszaki segédszemélyzet nevelésével kapcsolatban tartott vitaindító (lásd Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 1. füzet 13–31. o.)

- 1879 Az OEE közgyűlésén az erdőtörvény által tilalmazott erdei legeltetés kapcsán mondott beszéd (lásd Erdészeti Lapok 1879. 18. évf. 10. füzet 660–662. o.)
- 1884 Az OEE közgyűlésén a Mecsek déli oldalán látott erdők kezelésével kapcsolatban tartott beszéd (lásd Erdészeti Lapok 1884. 23. évf. 10. füzet 883–886. o.)
- 1896 Az OEE millenniumi nagygyűlésén a felsőbb erdészeti tanügy szervezetének kérdése tárgyában mondott beszéd (lásd a »Menni vagy maradni? – a „Selmec-kérdés”« fejezetben)
- 1900 Az OEE közgyűlésén mondott üdvözlő beszéd (lásd »A Bányászati és Kohászati Palota avatása« fejezetben)
- 1900 A Wagner-tábla avatásán elmondott beszéd (lásd »A magyar nyelvű oktatás és szaknyelv megteremtője – A polihisztor erdészstanár« fejezetben)

I. AZ IFJÚSÁGHOZ INTÉZETT BESZÉDEK

1. Valétálás alkalmával mondott beszédek

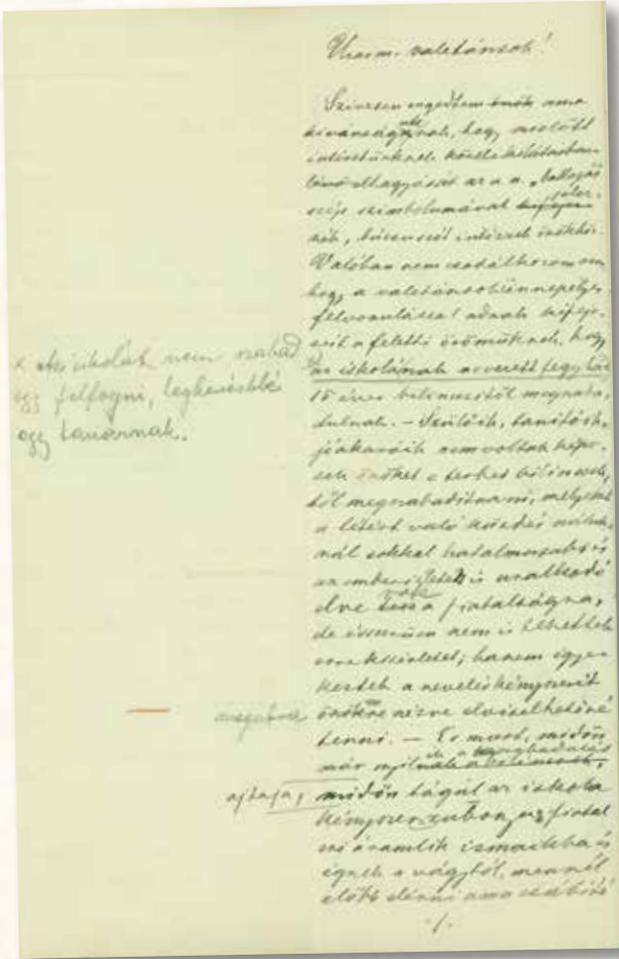
Uraim, valetánsok!

Szívesen engedtem ama kívánságuknak, hogy mielőtt intézetünknek elhagyását az ú.n. „ballagás” szép szimbólumával jelezzék, búcsúsztót intéztek önökhöz. Valóban nem csodálkozom azon, hogy a valetánsok ünnepélyes felvonulással adnak kifejezést a feletti örömüknek, hogy az iskolának nevezett fegyház¹³⁷⁵ 15 éves bilincseitől megszabadulnak. – Szülőik, tanítóik, jóakaróik nem voltak képesek önöket e terhes bilincsektől megszabadítani, melyeket a létért való küzdés nálunknál sokkal hatalmasabb és az emberi életen is uralkodó elve rak a fiatalságra, de ésszerűen nem is tehettek erre kísérletet; hanem igyekeztek a nevelés kényszerét magukra nézve elviselhetővé tenni. – És most, midőn már nyílik a szabadulás ajtaja, midőn tágul az iskola kényszerzubbonya: fiatal erő áramlik izmaikba és égnek a vágytól, mennél előbb elérni ama csábító álmképeket, melyeket a remény a szabadság megnyilatkozó egére fest. Az élveknak a remény által kölcsönzött emez előize olyan mint az illat, mely a lepkéket, méheket és más rovarokat a virágoknak mézet nyújtó kelyhéhez csalogatja.

Boldog, a ki mérsékelten élvezi és gyűjti az élet által nyújtott e jókat, maga, családja és nemzete javára, mint a méh; korán elvész az ideje korán = a maga idején nem pedig: mielőtt kellene, aki gondolatlanul az élvekre rohan felesleges és nem egészen találó, mint a lepke.

Sőt többet mondok fiatal barátaim; az ily élvhajhászó emberek nem csak egészségüket és életüket, hanem jó híruket és becsületüket is kockára teszik, s okvetetlen el is veszítik, mielőtt a természet által kijelölt életkort becsületben elérhették volna.

De nem akarok az erkölcsi leczkék terére lépni; mert akik az önkö korában az élet példáiból ilyeneket önként alkotni nem tudtak, azok az én tanácsaimat úgy sem vennék be.

Az 1894-ben elmondott valéta beszéd fogalmazványának első oldala (SOE KKL)

Hanem áttérek hazánknak egyik gyakorlati égető belügyi kérdésére, melynek tisztázásában és részletenként való megoldásában az erdésznek is alkalmá nyílik, és hazafiúi kötelessége is közre működni.

Ez a jelenleg kormányunk és törvényhozásunk ajtaján már türelmetlenül kopogtató nemzetiségi kérdés. Vizsgáljuk meg ennek lényegét és okait természet = bölcseletkézési alapon és keressük a kibontakozás útjait.

Mint hogy türelmökkel vissza élni nem akarok, nem bocsátkozhatom a nemzetiségek, nemzetiségek, nemzetek fogalmának és kifejlődésének természettudományi és történelmi alapon való fejtegetésébe, csak azt akarom előzetesen kiemelni, hogy az irodalomban és törvényhozásban elfogadott fogalom meghatározás értelmében nemzetiségeink alatt értem a Magyarországon élő ama népfajokat, melyeknek tagjait egymással faji rokonság és közös nyelv kapcsolja össze, melyekhez közös egyéni jellegek s gyakran közös társadalmi intézmények is járulnak. Hazai nemzetiségeink közt egyedül a zsidó az, mely anyanyelvét a sok hányattatás között elveszítette; de e helyett ősi vallását és erős faji jellegeit megtartotta.

A többi nemzetiségek összeolvadásának is igen nagy akadály az, hogy gyakran külön vallásfelekezetekhez tartoznak. – A faji rokonság lévén a nemzetiség fő jellege, ez értelemben a magyar nemzetiséget is meg kell a politikai magyar nemzetől különböztetnünk, a mely vallási tekintetben a legkülönbözőbb keresztény felekezetekhez tartozik.

Minden nemzetiség ragaszkodik a maga nyelvéhez, vallási és társadalmi intézményeihez, nem hajlandó megvalni faji sajátosságaitól, melyek összessége annak kebelében

egy közös szellemet teremt meg. Ez a közös szellem a közös gondolkozásmódban, közös jó és rossz hajlamokban nyilvánul, és közös kapcsa éltető eleme/az anyanyelv, melyet a magyarországi zsidóknál az ősvallás helyettesít. Ez a közös szellem – a melyet a magyarok személyesítve a magyarok Istenének is szoktak nevezni – a nemzetiségnek mintegy lelke. A míg ez meg van, addig a nemzetiség feloszlatása, faji összetartozósága érzetének s nyelvének eltörlése – a jelenlegi civilizált viszonyok közt, s azon humánus eszmék uralma alatt, mely a magyar nemzetet mindig vezette – hijába való törekvés. Ezt legszebben éppen a magyarság bizonyította be az elnyomás századai alatt. – De nem is látom ezt a törekvést sem a kormány, sem a magyar közművelődési egyesületek intézkedéseiben. Nem ebben, hanem másban kell nézetem szerint a magyar politikai nemzet megizmosodásának, részben megteremtésének útját keresni.

A nemzetiségi kérdés megoldásának oly útját akarom a következőkben megjelölni, mely nézetem szerint a nemzetiségek jogos igényeit nem sérti, a magyar állameszme érdekeivel összhangzásban van, és az európai művelt nemzeti elismerésével is kell, hogy találkozzék.

A magyar nemesség 1848-ban feláldozta kiváltságait a haza oltárán, példátlan nagylelkűséggel vállalta el a közös terhek viselését, szabad földbirtokkal ajándékozta meg jobbágyait, s mindenféle törvényes jogait megosztotta a haza összes polgárai között. A történelem kiolthatatlan betűkkel jegyezte fel a magyar nemzetnek a haza megvédése s az idegen nyomás alól való felszabadítása körül szerzett érdemeit. S a magyar nemzetiség (faj) mely e küzdelmekben örökké a főszerepet vitte, nem kér ezért most más jutalmat, csak azt, melyet tőle egy elfogulatlan politikus sem tagadhat meg, hogy a hivatalos nyelv, és a mívelt társadalom nyelve magyar legyen. Mert hát sem a külföldi, sem a hazai nemzetiségek nem vehetik rossz néven, sőt kénytelenek elismerni a magyar állam egységét, mely a művelt társadalom egységes nyelve nélkül képzelhetetlen. A pánszlávok, pángermánok, dákorománok sovinizmussal vádolják a magyar fajt. Hát sovinizmus-e az, ha a magyarfaj kezét nyújt a haza összes nemzetiségeinek, hogy vele a közös új haza megalkotásában egyesüljenek? Hát nem éppen a magyar faj áldozza fel magát, szóval és tettekkel nyilvánítva ki törvényhozásában és társadalmi életében azt, hogy kész faji léte feláldozásával velük összeolvadni, csak hogy e földön, melyet a Kárpátok és a Dráva befoglal, a haza összes népei érdekében egy erős és egységes politikai nemzetet hozzon létre? Kész összekelni a nemzetiségekkel, csak azt kövte ki, hogy a család nyelve egységes legyen, magyar legyen.

A ki ezt el nem ismeri, a hazában és azon kívül, az a mi ellenségünk, a kivel harcolnunk kell, a kivel kiegyezniünk nem lehet.

Ennek a nyelvben és törekvéseiben egységes politikai nemzetnek kell a haza minden ügyeiben az irányt megadnia; ennek kell vinnie a vezérszerepet a kormányon, a törvényhozásban, a társadalmi és gazdasági életben. Ebben a politikai nemzetben kell összefolynia, egyesülnie minden nemzetiség javának, tehetségének, szerető férfiainak. Ennek a politikai nemzetnek természetesen ethnográfiailag is össze kellene idővel tartoznia; és mi természetesebb, mint hogy a fajok nemesebb egyedeinek keserédese által csak nemesednek s így a nemzetiségeken tehetségek dolgában is felül-emelkednék; mert a mely nemes nagy életre való tulajdonság az egyik fajban hiányzik, azt a másikban megtalálhatnák az egybekelni óhajtó felek, s a fajok alakja mindinkább kiküszöbölődnék a helyes házassági elvek által, a létért való nemesen felfogott küzdelemben.

Az emberfaj nemesedését elősegítő s így a természet törvényeivel összhangzó, az Isten által kitűzött cél felé törekvő imez átalakulási folyamat tulajdonképpen már rég megindult nálunk, s tart mióta a magyarok e hazát elfoglalták. Az országot fenntartó e magyar nemzet a magyarfaj szellemét kapta örökségül, de e szellem egyfelől még nem hatotta át a közelebbi negyed században felvett új elemeket, másfelől nem hasonította át, nem asszimilálta ezek szellemi törekvéseit.

Az eredeti magyar szellem kereteit ki kell bővíteni és új eszmékkel tölteni ki annak hézagait.

Az eszmék csak az igazi humanizmus eszméi lehetnek. Az új nemzeti szellemnek magába kell foglalni mindent a mi szép, jó, igaz és nemes erkölcsben, vallásban, tudományban, az egyéni, nemzeti és társadalmi életben.

És a nemzetiségek néprétegei? Megsemmisülnek-e? Ettől nem kell félniök. A magyar kormánynak kötelessége ugyan az ország minden részén, lehetőleg minden községben alkalmat szolgáltatni és buzdítani a magyar nyelv elsjátítására, de a nemzetiségek nyelvét és intézményeit a magyar politikai nemzet nem fogja bántani, mindaddig amíg azokkal – a náluknál magasztosabb mert őket is felölelő magyar állameszme ellen vissza nem élnek. A kapcsolatot köztük és a magyar állam közt mindig fenn fogják tartani azok, a kik közülük tehetségeik által kiválva, de velük rokonságot fenntartva a kormányban, társadalomban, törvényhozásban részt vesznek.

Nagyon természetes, hogy annak, aki a néppel érintkezik, ügyeit vezeti, bajait orvosolja, versengéseit elintézi, a nép nyelvét tökéletesen érteni, s azon beszélni kell tudnia. Ez csak előnyére válik a népből kikerülő tisztviselőknak. De hogy olyanoknak, a kik arra törekednek, hogy tudásukat és tehetségüket a magyar állameszme megdöntésére, megvalósításának megakadályozására fordítsák, – hogy ily egyéneknek hatáskört a kormány nem adhat, adnia nem szabad, az magától értetődik.

A fennebiekből következik, hogy hazánk minden oly vidékén, a hol nem magyar ajkú nemzetiségek laknak, a míveltebb osztálynak, különösen pedig a néppel érintkező tisztviselőnek, a magyar nyelven kívül legalább egy, néhol több nyelvet kell beszélnie.

De az általam vázolt vezető politikai nemzet nyelvészeti tehetségeinek fejlesztését még egy más körülmény is befolyásolja: t. i. kapcsolatunk Ausztriával. A dolgokat úgy kell vennünk, a mint közjogi viszonyaink szerint ma valóban vannak. Közös ügyi hivatalokban, delegációkban, s mindenek felett közös hadseregben német nyelv nélkül boldogulni nem lehet. De a külkereskedelem teendői és a tudományos haladás is megkívánja, hogy Magyarországon minden művelt ember tudjon németül is.

A nemzetiségi és a nyelvkérdés megoldásának egy módja Magyarországon.

Ez a már napirenden lévő kérdés engem is mint sok más magyar hazafit évek hosszú során foglalkoztatott, s mint olyan a ki egy negyed századot a Királyhágón túl, és éppannyit éjszaki Magyarországon töltöttem, hivatottnak érzem magamat, ahhoz hozzá szólani.

Hogy ezen kívül a kik a diplomáciai pályára akarnak lépni, vagy általában más államokkal érintkezni, azok vívmányait a tudomány, kereskedelem, vagy ipar terén elsajátítani, szóval a bel- és a külföld szellemi közlekedése számára új csatornákat nyitni, azoknak még más, külföldi nyelveket is meg kell tanulnia, az magától értetődik; de ez már felvett tárgyam körén kívül esik.

Itt csak rá akartam mutatni egyfelől arra, hogy Magyarországon egy a néppel érintkező mívelt embernek legalább három nyelvet kell jól beszélni, s ezek közül kettőt irodalmilag is teljesen bírni. Mellesleg megjegyezve, ezt jó lenne azoknak is szívökre venni, a kik a középiskolákban oly rengeteg órát szabnak ki a holt klasszikus nyelveknek, különösen a latinnak a tanulására.

Én a nemzetiségi kérdés megoldását és a 67-edik évi közjogi alapon való békés fejlődést csak a fennebb megjelölt hármias nyelv lépcsőzet elve elfogadásával tartom lehetségesnek, s meg vagyok győződve, hogy ha egy párt a fennebb kifejtett nézeteket írná zászlajára, nagy többséget volna képes összehozni az országban. Ha ez a párt aztán zászlajára írná még a keresztényi szeretet által áthatott szabadelvűséget: akkor bizony sokkal szebb kilátásokkal kezdené meg a nemzet az új évezredet, mint a napirendben nem lévő közjogi kérdés előretolásával, mely a nemzet legjavát részekre bontja szét, és minden üdvös haladásának útját állja.

A magyar mívelt erdész helyzete és érdeke tehát megkívánja, hogy a magyar és német irodalmi nyelvet beszélje és írja, s ezen kívül szolgálati helye nemzetiségeinek nyelvét is lehető tökéletesen elsajátítsa, részint azért, hogy szolgálata érdekei ne szenvedjenek, részint pedig azért, – s ezt nagyon szívökre kötöm önöknek, – hogy a népet a fennebbiek szellemében felvilágosítván és oktatván, az izgatók és bujtogatók törekvéseit sikeresen ellensúlyozhassák, hazudozásaik tarthatatlanságát a nép előtt felderítvén, hitelüket lerontsák, őket mindenképpen ártatlanokká tegyék.

És most bocsánatukat kérve, visszatartóztatásul elbúcsúztatom önöket a kathedrámtól, intve, hogy a tanultakat kiegészíteni, kibővíteni, – szakképzettségüket folyton fejleszteni soha meg ne szűnjenek.

Isten Önökkel!

1894. június 1.

Fekete

1896 Búcsúzás a tanítványoktól

1896. jun. 5.

K.[edves] harmadéves tanítványaim!
T.[isztelt] búcsúzó akadémiai hallgatók!

Csak néhány rövid éve annak, hogy megjelentetek az akadémiai kapunál és bebocsátást kértetek és nyertetek, hogy táplálkozhattok a bányászati és erdészeti tudományok igéivel, kielégíthetetlen tudásvágyatok s egyúttal megszerrezték és kifejleszték azokat a szellemi képességeket, melyek választott pályátokon a megélhetést, az előmenetelt és a sikert biztosítani vannak hivatva.

Csekély időnek látszik, az mit itt tölthettek! Könnyen elfér a honfoglalás éve megállapításának hibás határai közé!

S mégis milyen nagy és jelentőségteljes időszak ez rátok nézve!

Vessetek most számot magatokkal, hogy vajjon czélszerűen és belterjesen használtátok-e fel ez életpályátokra oly nagy jelentőségű időnek óráit? Azt hiszem, hogy nem egy közületek néma sóhajtással fog e kérdésre felelni. Ezeknek, de azoknak is, akik önérettel felelnek igent ama kérdésre, azt tanácsolom, hogy ne dobják sutba könyveiket, jegyzeteiket, hanem ezeknek és a szaktudományok bőven folyó forrásainak felhasználásával egészítsék ki és tökéletesítsék tudásukat, fejlesszék képességeiket és szakismereteket, mert elsatnyul az a tehetség, melyet folytonosan nem gyakorolnak. Nektek pedig a tanultakat elfeledni nem szabad, hanem most már tovább fejlesztés és gyakorlati alkalmazás által kell tudástokat az életbe átvinni.

Ne feledjétek azt a közmondást, hogy „a ki nem halad az elmarad”, a mi soha nem volt oly igaz, mint ma.

Egy pár év múltán megint számba kéri tőletek, hogy az alatt mit tanultatok és mit felejtettetek.

Ne hozzatok akkor szégyent magatokra és az alma materre, az akadémiára.

Ti most képletesen búcsút vesztek tanáraitoktól és tanulóársaitoktól. A búcsú mindig bánatos! Hiszen a búcsú szónak törzse a bú. – Nem csoda, mert az ember nem szokott elbúcsúzni ellenségeitől, kiktől nehezen szabadul, hanem csak jóbarátaiktól, kiktől a válás keserű.

Különösen nehezen váltok el kollégáitoktól. Érthető ez, mert a selmeci akadémia méltán híres kollegiális szelleméről.

E szellemet a régi idők fonalán örökölte át az ifjúság és ápolnia is kell az akadémia keretén belül, és azon kívül. Ne vetkőzzétek le azt a szép erényt az intézet elhagyásával sem, hanem vigyétek ki magatokkal és ápoljátok a szó nemesebb értelmében künn az életben, a gyakorlat mezején is.

Legyetek apostolai a jó egyetértésnek. De csak a jókkal, nemesekkel. Igyekeztek egymást a rossztól visszatartani, a gyöngéket segíteni, oltalmazni, de ne alacsonyítsátok le a kollegialitást a czinkosság színházára, sőt zárjátok ki magatok közül a romlottakat, a selejtet, a javíthatatlant az életben is. Avval szolidaritást ne vállaljatok, mert ez aztán romba döntené a jók társaságának egyes tagjainak tekintélyét. Nagy okuk van pedig mind a bányászoknak, mind az erdészeknek szakuk tekintélyének emelésére ebben a korban, midőn nem is tartják képzett embernek, aki nem jogász.

Ha kiléptek az élethez, szereztek becsületet minden téren szakotoknak és amaz intézetnek, amely abban nevelt. Hirdessétek a világnak szóval és tettel, szabatos és mívelt magaviselettel, hogy az intézet falai közt s az akadémiai polgárság kötelékében nemcsak a szaktudományokat műveltétek, hanem magatokba szívátok a kollegialitás szellemét – megtisztult és megszilárdult bennetek a társadalmi műveltség, a tisztesség és humanizmus eszméje.

Bizonyítsátok be ma és mindenkor, hogy a régi selmeczi akadémia vad kinövése, a dorbézolás, ma itt már nem divat, s legalább is kiveszőfélben van, helyet adandó a tisztább, míveltebb ízű mulatozásoknak.

Hirdessétek szóval és tettel, hogy a selmeczi fiatalság minden szép és jóért lelkesül; mulatságaiban ma több és nemesebb a szellem mint valaha; azokat zenével, dallal és szavatokkal fűszerezi, s minden áron azon van, hogy körében mívelt közönség is szellemi élvezetet találjon.

Hogy ez itt Selmeczen így is legyen a jövőben, az az itt maradók nemes feladata! De a tiétek az, hogy ezt a jövőt, a minek itt még csak ezután kell igazában megvalósulni, már mint ténny vigyétek át az életbe.

Evvel a kéréssel, evvel a jó tanáccsal búcsúzom én el tőletek, kik mint a fiatal bányászok és erdészek új ezerévi első raja hagyjátok el most az akadémiát. Jó szerencsét s áldást kívánok nektek!

Isten veletek!

1897 Valéta-beszéd

T.[isztelt] Ak.[adémiai] Ifjúság!

Kedves valétánsok!

Mióta évenként megtisztelnék önök avval, hogy forma szeréni utolsó előadásomon megjelenvén tőlem mint a tanári testület szerény képviselőjétől elbúcsúzzanak, szónokuk egyszer sem mulasztja el, hogy engem a fiatalság atyjának ne nevezzen.

S valóban addig, annyiszor kellett e rám nézve felettébb megtisztelő kifejezést hallanom, hogy beteljesedett szó szerint a mennyiben egyikük, ki a fiatalságot néhány hónapig képviselte, csakugyan a szó szorosabb értelmében fiam, s miután – amint remélem – önök mind testvérek. Tehát a szellemi apaságot szívesen elfogadom.

De evvel egy nehéz kötelességet is veszek magamra, hogy t. i. nagy és fontos utukra, melyet magyarul prakszisnak neveznek, útravalóval lássam el önöket.

Minthogy önök ma jónak látják búcsú ünnepünknek bankett jelleget adni, hogy stílszerű legyek, a felajánlandó útravalót én is egy szerény étrend alakjában kívánom feltálatni.

1-ső fogás.

Erkölszi nyakleves kivonat; igen alkalmas korhelylevesnek azok számára, akik gyomrukak akadémiai tanulmányéveik során gyakran elrontották. Minden étkezés előtt tegyenek önök belőle néhány csöppet leveisekbe, hogy a multság kellemetlen utókövetkezményei elmaradjanak.

2. Mintegy 30 féle konzervet visznek önök magukkal, melyeket tanártársaimtól és tőlem kis adagokban kaptak, mint a tudomány erőteljes táplálékát, mely – remélem – agyukba illően be van tokolva és emlékezőtehetségük antiszeptikus savaival állandósítva.

E konzervekből nagyon sokra van szükségük és erre nézve felhasználom az alkalmat, fiatalabb, tehát még nem valétáló társaikat inteni, hogy minél többet gyűjtsenek össze belőle.

Meg kell azonban jegyeznem, hogy csak úgy lesz tápláló és szellemüket élénkítő eledellé, ha önök által szerzendő, egészen friss szósszal gyakran felfrissítik és újra betokolják, mert különben tápláló lényegük elillan, átváltozik.

3. Mindennapi kenyérül ajánlom azt, melyet a keresztény vallás alapítója, megtestesítője nyújtott tanítványainak, mondván, hogy az az ő teste. Bőven ellátta vele az emberiséget. Ebből a szegény is annyit ehet, amennyit akar. Megtalálhatják ezt önök mindenütt, az isten házában, a természetben és lakásuk falai közt, de mindenek fölött lelkükben keresniök kell.

4. Tegyenek tarisznyájukba hamupogácsákat is, a milyekkel a mesében a szegény anya ellátta volt útra indított gyerekeit. Durva tésztából a parázsban sütött pogácsák ezek, kissé zabkenyér ízűek és kevésbé táplálók. Nélkülözhetetlenek a nélkülözés és türelem hosszú éveit alatt, különösen a műszaki díjnokoknak, de meg kell szokni minden állami tisztviselőnek, ha nem oly szerencsés, még idején gazdag polgári házasságot köthetni.

De ne feledkezzünk meg az édességekről sem. Erre nézve ajánlatos

5. A kollegiálisnak igaz barátsággal fűszerezett tortája. Kítűnő ízű, vigasztaló s felvidítő eledel és csodák csodája! az a jó tulajdonsága van, hogy mennél többet élvezzük, annál zamatosabb lesz, s annál kevésbé fogy, de arra figyelmeztetem önöket, hogy mindig magas nívón tartsák, különben megromlik, undorító ízt kap, sőt még a vele élők szalonképességét is veszélyezteti.

Puszedlikkel nem szolgálhatok; azokat önmaguknak kell megszerezniök, de óvakodjanak a kifestettektől, mert azok között sok a mérges.

6. Szellemes üdítő italt bőven fognak önöknek szolgáltatni a természet tiszta forrásai. Némelyik talán egy kis nemzetiségi likőrt is tartogat oldalzsebébe.

De nem ajánlhatom eléggé, hogy vigyenek önök magukkal az élet küzdelmes és hosszú útjára mennél többet a nemes hazafiság lelkesítő borából, mely erejüket, kitartásukat és sikereiket meggyarapítja, sőt megsokszorozza.

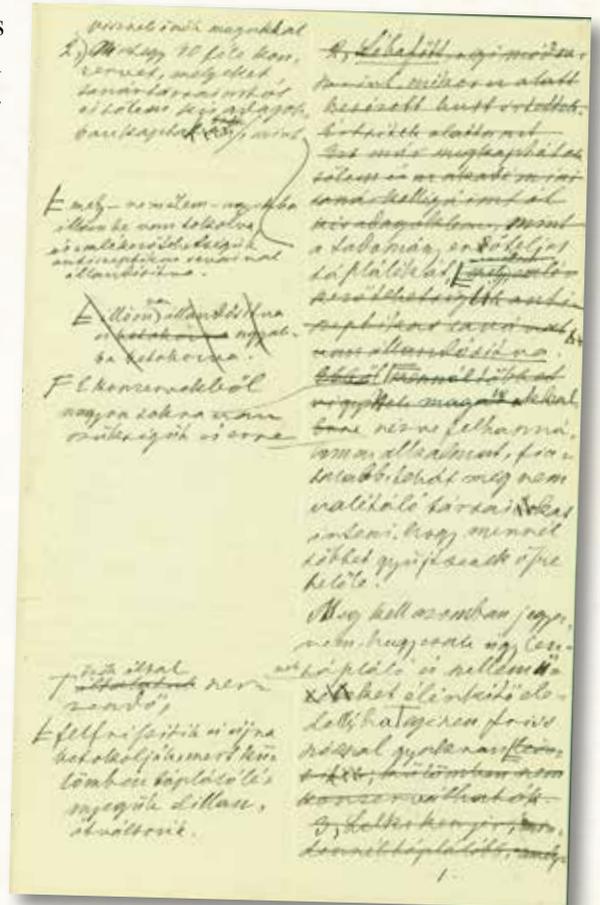
Ez útra valóval ellátva uraim bátran, szép reményekkel mehetnek a jövő elé.

Kísérje útjukat kedvező időjárás!

Kívánom, hogy jussanak el pályáikon a legszebb, legkellemebb, s tehetségükhöz képest a legmagasabb posztokra.

Isten legyen önökkel uraim!

Selmeczbánya, 1897. május 29.

Az 1897. évben mondott valéta beszéd egyik oldala
(SOE KKL)

Tiszt.[elt] Ur.[aim] Val.[éltáló] Ak.[adémisták] Bucs.[úzó] D.[iákok]!

Már régi idő óta állott fenn az a szokás, hogy az akadémiát elhagyni készülő erdészhallgatók tanáraik egyikét felkérték, hogy az ú.n. utolsó előadáson búcsúszavukat fogadja.

A fiatalság szellemének egyik szép vonása az a kegyelet, mely azon óhajtásukban évről évre nyilvánul, hogy tanáraiktól búcsút vegyenek. Csak annak a szertartásos külsőségnek van létjoga, melynek belső alapja van.

S hogy ennek a szerény ünnepélyes szertartásnak elég erős alapja van az önök érző keblében, – uraim – azt bizonyítja az a tény, hogy az erdész akadémikusok által kezdeményezett eme szép szokás nemesebb irányban tovább fejlődött. Igen, mert lassankint kezdettek abban részt venni az akadémia összes valétánsai a szakiskolára való tekintet nélkül.

Bizonyosága ennek az a tény is, hogy jelen búcsú ünnep itt lefolyó szakaszára nemcsak az erdész, hanem a búcsúzó bányász hallgató urak részéről is kaptam felszólítást.

E felszólításnak annál nagyobb örömmel tettem eleget, mert több oldalról hallatszanak a rosszallás hangjai a miatt, hogy ezen tanintézetben hiányzanak azok a nagyobb szabású ünnepélyek, melyekkel az egyetemeken a tanévet megnyitni és bezárni szokás.

Ez a szemrehányás egyébiránt nem egészen indokolt.

Igaz, hogy a selmeczi akadémia tanárai a hivatalos ünnepekre mindeddig súlyt nem vetettek, hanem a tanítást és tanulásra való serkentést tartották legfőbb feladatuknak. De a tanulók iránti ridegséggel még sem vádolhatók, mert hiszen a fiatalság által évente rendezett, bizony néha igenis nagy számú összejöveteleken, zeneestélyeken, mulatságokon a tanév elején, valamint annak folyamán és végén elég lelkiismeretesen szoktak részt venni.

S én azt hiszem, hogy az ilyen kedélyes ünnepeken őszintébben szokott megnyilatkozni a hangulat, az egymás iránti érzés, mint a hivatalos ünnepeken.

Majd ha a most tervben lévő akadémiai épület az aulával két év múlva készen lesz, remélem meg fognak tartatni évenként a tanévet megnyitó és bezáró ünnepélyek is, midőn aztán nem fognak hiányozni a díszelőadások az intézet fejlődésének feltételeiről és akadályairól a tudományágak előhaladásáról s.a.t.

A mai szerény ünnepélynek tartalma, feladata sokkal egyszerűbb, és a búcsúzás keretei közt kell mozognia.

Én tehát, mint az akadémiai tanári testület képviselője, köszönetet mondok a valetáló uraknak azon tiszteletért és szeretetért, melylyel tanáraik iránt viseltettek; azon jó tanácsokért, buzdító, bátorító, oktató szavaikért és tetteikért, melyekkel a fiatalabb társaikra hatva, az összes akadémiai ifjúság szellemét emelni, nemesíteni – s a kedély ittott feltűnedező kinövéseit kiküszöbölni igyekeztek.

Fogadják továbbá annak készséges elismerését valetáló uraim, hogy önök az első évben annak idején beiratkoztak közül mindnyájan azon jobbak és legjobbak közé tartoznak, kik elég komolyak és elég szorgalmasak voltak arra, hogy az akadémiát teljesen elvégezhessék.

De most, mielőtt bezáródnának önök mögött tanintézetünk sokszor átlépett ajtai, fogadjanak el tőlem még egy búcsú szót a jövőre nézve.

Uraim! Midőn kilépnek önök a felsőbb szakképzés otthonának küszöbén az élet tág, ismeretlen mezejére, számos különféle vágy élénkül meg önökben és dobogtatja meg fiatal szívüket. Ezen vágyak uralma alatt folyik le egész életünk.

Némely vallás azt tartja, hogy minden embernek van egy vezető szelleme, mely életutain irányítja. Más régi vallás szerint az ember különböző szellemek uralma alatt áll. S valóban nem egy, de számos jó és rossz szellem csalogatja az embert jó vagy rossz útra.

Ezek éppen a mi vágyaink és benső sugallataink. A vágyak az életnek, az emberi társadalomnak pótolhatatlan rugói, melyek az emberi természetből önként fakadnak, attól elválaszthatatlanok. Ezek hozzák létre az életnek, az emberi társadalom mozzanatainak ezerféle változatát. Mindnyájan tettekre serkentik az embert.

Egymást módosítva és nemes elvek által korlátozva mindenik jó tetteket szül, és üdvös az ember életére; ellenben azt aki vakon követi, lidércfényként törbe csalja, azt aki féktelen szenvedéllyé engedi nőni, elveszti azt.

Csak néhányat akarok felemlíteni az élet ezen mozgó erői közül.

Van-e szebb érzés a szerelemnél, mely helyes mederbe terelve családi boldogságra vezet csak szenvedélylyé fokozódva, ellenben egy vagy több élet boldogságát semmisíti meg.

Míg az ösztönök mérsékelt kielégítése az egészség előfeltétele, addig az élvágy minden faja alá ássa azt.

A vagyoni jólétre való törekvés egyesek és nemzetek boldogulásának egyik hatalmas eszköze; míg a mindenáron való gazdagodás vágya a legundokabb bűnök szülőjévé, a társadalom átkává lesz. Míg a nemes becsvágy az ambitio az egyesek legnagyobb tetteinek rugója, a társadalom haladásának egyik fő feltétele: addig a dicsvágy előbb-utóbb vesztét okozza az egyének, sőt nemzeteket is dönthet veszélybe. A dicsvágy undok kinövése a féltékenység, vagyis a jobbakra hátra szorítása útján való kapaszkodás magasabb rang és állás után.

A családnak, a fajnak, nemzetiségünk tagjainak igaz szeretete erény számba megy; de ha az igazság, hazafiság és humanizmus által korlátok közé nem szorítjuk: nepotizmusra, fajgyűlöletre, sőt belháborúkra vezet.

Lám, az életnek, a tetteknek legszebb, legjobb mozgó erői vesztére válhatnak az egyesnek épp így, mint a társadalomnak, ha az ember nemesebb eszmék, elvek által azoknak helyes irányt nem ad, korlátok közé nem szorítja.

Ezen nemes elveket megtaláljuk a vallásban, az erkölcsi szabályokban, az igazi hazafiságban, az emberszereteten és a humánizmusban.

Az élet ezen szabályozóira, nem kell kiterjeszkednem; hisz a középiskolai nevelés legfőbb feladatát képezi, hogy a fiatal lélek ezekben a nemes elvekben megerősíttessék.

Ha ezen magasabb szempontok szerint szabályozzák önök vágyait, és irányítják lépéseiket, akkor ne féljenek a csalódástól. – Ellenben, ha ily nemesebb elvek által nem korlátozva követik vágyait; akkor a keserű csalódás el nem marad, sőt a szenvedély biztos erkölcsi bukásra vezet.

De talán azt kérdik önök uraim, hogy miért is mondom én ezeket önöknek? Hiszen hallották már ezeket szülőiktől, tanítóiktól és papjaiktól elégszer.

Hát uraim, azt gondoltam, hogy lehet ezeket az igazságokat sokszor hallani, de elégszer soha! Aztán abban a hitben vagyok, vagy talán hiúságban szenvedek, hogy nekem, aki már annyi igazságot mondott önöknek, s akinek az önök háromszoros életkora alatt volt elég alkalmam a mondottak igazságáról meggyőződni, annyira, hogy állításait életből vett példákkal is bebizonyíthatná: sikerülni fog hozzájárulni ahhoz, hogy megerősítem Önöknek hitét a fennebbi irányelvekben.

Fogadják önök útravalóul e tanácsokat, talizmánul az élet útjain, hogy ne legyen részük a késő megbánásban. Az élet meg fogja tanítani azok igazságára.

Különbö az ú.n. gyakorlati élet, melybe most kilépni készülnek, sok tekintetben folytatása lesz, és kell, hogy legyen akadémiai életüknek.

Szaktanulmányaikat nem szabad megszakítaniok; hiszen az akadémián annak úgy szólva csak nyelvtanával ismerkedtek meg. – Már két év múlva bizonyosságot kell tenniük arról, hogy a tanultak felfrissítése által tudományukat gyarapították, s képesek azt a gyakorlat kérdései megoldására alkalmazni. – Az után pedig gyönyörű feladatuk, nemcsak önmagukat, hanem szakjukat is továbbfejleszteni.

Az élet legszebb és legnemesebb feladata, s a legcsalhatatlanabb és kimeríthetetlen forrása az örömeknek az önképzés, nemcsak szaktudomány, hanem általános műveltség tekintetében is.

Nemrégiben megköszönte a mostani harmadéveseknek egyik fiatalabb kollégájuk azon sikeres fáradozásukat, hogy az akadémiai ifjúság között a kollegialitást és a közszellemet nemesebb értelemben fejlesztették.

Hát uraim, ezt a szép működést tovább folytathatják most a gyakorlati élet mezején is. De ez után már nemcsak a szakma egypár évfolyamát, hanem az összes rokon szakbeli tisztviselőket, sőt még a munkásokat is be kell vonniuk üdvös társadalmi tevékenységük körébe.

Szép feladat fog várni önökre a munkás kérdésnek humánus irányban való fejlesztésében; a hazafias érzelmeknek az alsóbb rétegekben való felébresztésében és ébren tartásában; általános jollét fejlesztése akadályainak leküzdésében.

Működjenek tehát szerényen, de szerényen önmaguknak, a hazának, s az emberiségnek javára uraim!

Higgyék el, a kellő jutalom nem fog elmaradni!

Isten vezérelje az élet útjain!

Fogalmaztam 1898. május 22 és 23-án, a 25-ödiki valéta ünnepély számára

Fekete

1900 Valéta ünnepen búcsú a valétánsoktól (megkezdett fogalmazvány, irány és tárgy benne)

1900. május 26.

Tisztelt Valetans urak!

Mint eddig is, most is helyeslem az akadémiai ifjúságnak azt a szokását, hogy megünnepli azt a nevezetes eseményt, midőn a bány.[ászati] és erd.[észeti] szaktanulmányokat befejező társai az alma matert elhagyni készülnek.

Sok öröm, kedves órák emléke, de egyszerismind némi sajnó fájdalom is vegyül ezen ünnepélybe.

Szép érzelmek ezek uraim, melyek nemesítik a lelket, és emlékezetessé teszik ezen napot a valetánsok előtt egész életükön át.

Ne engedjék uraim, kérem önöket, ne engedjék, hogy a mai nap ezen szép és illatos virágai közé salak, sár vegyüljön!

Mikor a valéta ünnepély bejelentőjének igazgató kötelességemnél fogva ugyanezt figyelmeztetésképpen kinyilatkoztattam, azt mondva, hogy az ú.n. ballagás a kor nézeteinek megfelelően fog lefolyni.

Azt hiszem tisztelt valetans uraim, hogy ezt az alkalmat, midőn önök az életbe kilépni szándékoznak, nem szabad elszalasztanom a nélkül, hogy az én nézetemet a mostani kor nézetei felett el ne mondjam.

Megillet engemet, mint az alma mater képviselőjét, hogy mint ilyen önöknek egy kis szellemi útravalóval szolgáljak.

Eszméül választottam a társadalom nézeteit, melyekből annak kívánalmi és iránya önként következik.

Mióta az emberiség eszmél, mióta a gondolkodók bölcselkedése nyomokat hagyott hátra, két irány küzd egymással, a materialisztikus és az idealisztikus.

Magára és túlhajtva mindkettőt egyoldalú és félszeg. Az igazi bölcsesség azonban kibékíti őket és belátja, hogy azok együttesen munkálkodnak az emberiség előhaladásán.

A kor szelleme ma inkább a materializmus felé hajlik, s a mely nép a fejlődés ezen lépcsőjén marad, épp így elzúlik, mint az az egyén, a ki testi élvezetekben meríti ki erejét.

A materialisztikus nézet szülte a gazdagodási vágyat, mely egy szép teljes kifejlődésére elkerülhetetlen lépcsőfok. Ha a nemzet ezen a lépcsőn megállapodik, épp úgy nem éri el a fejlődés magasabb fokát, mint a fősvény, mely bankóval töltött matraczán hal meg.

Ambíció:

- * önző becsvágy
- * közérdek előmozdítása

Vagyoni jólétre való törekvés:

- * testi élvezet, fényűzés, külsín
- * a köz vagyonosodás előmozdítása, a család fenntartása; – a jónak igaznak, szépnek keresése és élvezése

Correctség:

- * külsín megóvása, a bátorság fitogtatása, hencegés, erőszakosság, költekezés
- * a tisztesség megóvása, igazság és tisztesség megadása másoknak, önzetlenség, keresztényi felfogás

1900. V. 26.

2. Egyéb, az ifjúsághoz intézett beszédek

1881. Beszéd a fáklyásmenet intézőihez

T.[isztelt] U.[raim]!

Ha e rendk.[ívüli] megtiszteltetés csupán a tisztelgés hidegvére volna – ha fáklyáik fényével csak egy ember hiú dicsvágyát jöttek volna önök megvilágítani, – Uraim, akkor néma maradna e kebel, mert az a dicsvágy ily fajának zenéjére nincs hangolva. – És ha még nem tudom eltitkolni örömemet idesereglésük felett az onnan van, mert ebben irántam való vonzalmuk jelét vélem látni! De midőn kérem önöket uraim, hogy jóindulatukat és szeretetüket irányomban továbbra is megtartsák, egyszersmind engedjék meg, hogy hálával emlékezzem meg ezen ünnepélyes percekben azon eszméről, vagy tán helyesebben mondva azon szellemről, amelynek e kitüntetést köszönhetem. Mióta e pályán vagyok, nem szüntem meg e szellemnek áldozni, s annak isteni erejét segítségül hívni azon – ily csekély tehetséggel szemben – igen nagy nehézségek legyőzésére, melyek minduntalan elémbe gördültek.

És e hatalmas szellem soha sem hagyott cserben, sőt mindig kirántott a hínárból uraim, midőn nagy munkába fogtam. Higyjenek önök is e szellem hatalmában, jóságában és áldozzanak neki szünetlenül, követelés nélkül Uraim, s e szellem meg fogja önöket jutalmazni.

E szellem a magyar nemzet szelleme!

És most kívánom uraim, hogy legyen mindig önökkel Isten és a magyar nemzet szelleme!

1881.

Ugyanezen alkalommal a fiatalság részéről Hoos Ernő tarthatta a beszédet.

1896. III/21.

Fekete

1896. Pohárköszöntő az ak.[adémiái] ifj.[júsági] kör elnökének beiktatásakor

T.[isztelt] A.[kadémiái] I.[fjúság]!

A honalapítás ezredik évének elménket és érzelmeinket megragadó ünneplése annyira elfoglalja bensőnket, hogy pohárköszöntőmhöz is onnan kölcsönzöm az eszmét.

Nem hiszem, hogy az ünnepek évének e század 96-adik esztendejében való megállapításánál arra gondoltak volna, hogy e szám éppen kétszerese annak, melyben hazánk terület épségét Erdélynek és az ú.n. kapcsolt részeknek visszacsatolása által újból visszakapta, országgyűlésünk az úrbériséget eltörölte, s ez által a népek millióit egy varázsütéssel felszabadította, a kiváltságokat eltörölte, a haza minden polgárát törvény előtt egyenlőnek mondta ki, és alkotmányát, kormányzatát a megváltozott viszonyokhoz képest újjá alakítván, mindezekre az akkor uralkodó V. Ferdinánd király szentesítését megnyerte. Leírhatatlan lelkesedés fogta el akkor a nemzetnek apraját, és nagyját, mely örömhirdető kiáltványokban, lángoló hírlapi cikkekben, gyűjtő hazafias szónoklatokban a nemzeti zászlók és kokárdák örömében lelt külső kifejezést.

De hasonlíthatatlanul értékesebb volt ezeknél az igaz hazafiságnak elméket elárasztó fénye, a szíveket átható melege, mely oly erős volt, hogy az azóta eltelt évtizedek hosszú sora sem volt képes kioltani, s hogy ha a már most öreg kortársak karjait hős tettekre nem is tudja buzdítani, de legalább könnyeket csal ki emléke bágyadt szemekbe.

A nemzet felébredt szelleme összefűzte a magyarfaj és barátjainak eszét, szívét, s oly hatalmas lelkes egységet alakított belőlük, egységgé alakította őket, mely képessé tette az újjáalakulás ellenségeit tönkre verni, kivéve a később segítségül hívott éjszakai óriást, két földrész népei szabadságának erőnket felülhaladó részét.

Ha én azt a lelkesedést a mostanival összehasonlítom, felette nagy különbséget találok nyilvánulásának erejében.

Belsőleg és külsőleg sokkal nagyobbnak, erősebbnek látszott az nekem a mostaninál. Igaz, hogy most más szemmel nézem a dolgokat. Az érzések ama kazánját, melyet a költők szívnek neveznek, megkérgesítette már az öregnél a kazánkő. Nem hat át rajta a lelkesedés lángjának az a melege, mely a fiatal szívekben az érzelmeket még forrásba képes hozni.

Az én látásom és érzésem tehát lelkesedésük megítélésére megbízható eszköz nem lévén, tőletek akarom megtudni, fiatal barátaim.

Érzitek-e szívetekben a lelkesedést, hallja-e lelketek a nemzet szellemének édes sugallatát, tette hívó tárogatóját, erőt adó buzdítását?

Csak akkor vagytok érdemesek a magyar névre, ha ezt a szellemet érzitek, halljátok, s szavait szentnek tartva fogadást tesztek, hogy minden tettetekben a haza java, a magyar állam eszme, a magyar nemzet szellemi és anyagi felvirágzásának czélja fog vezetni.

A nemzet szellemének nyissátok meg tehát elméiteket, kebletöket, hogy teljes erővel áramoljon belsőtökbe, irányt és erőt adjon tetteiteknek.

Higgyétek el nekem, hogy nemcsak a nemzetre nézve, hanem személyetekre nézve is kimondhatatlan kincs lesz ez a szellem, ha kebletökbe fogadjátok és ápoljátok; mert erőtöket a szó teljes értelmében megfogja kétszerezni, kiképez-tetéstöket sikeresebbé, lényeteket nemesebbé, s a munkát érdekessé fogja nektek tenni.

És az a jutalom, a mit így polgártársaitok elismerésében nyerni fogtok, többet ér a kincsnél, többet a magas állásnál.

A dicsőség és vagyonszerzés erős vágya s más törekvések is hatalmas rugói az ember iparkodásának, de a ki csak ezeket követi, nagyon ritkán, s igen rövid ideig van az elért díjjal megelégedve, sőt többnyire keservesen csalódik. Sokkal igazságosabb úr a nemzet szelleme, mely nemcsak buzdítja, hanem hatalmasan segít is, és igazságosabban jutalmazza meg azt, aki követi.

Remélem, kedves ifjú barátaim, hogy megértettetek és hisztek szavaimban. Remélem, hogy megkésztetted önkép-zési tevékenységötöket a kebletökbe fogadott magyar nemzeti szellem.

És kívánom, hogy vezérek legyen a késő vénségig, támaszotok küzdelmeitekben egész életen át.

Szavaimat azzal fejezem be, hogy „Éljen a magyar nemzeti eszme által áthatott akadémiai ifjúság!”

1896. május 16.

1896 Fáklyás zenés felvonulás

Uraim! Akadémiai hallgatók!

Az a megtiszteltetés, melyben önök engemet jelenleg részesítenek, csak megerősíti azt a kitüntetés, melyben Őfelsége, Magyarország apostoli királya, szeretett nemzetünk e szép hazában betöltött ezredik évében részesített.

Nagyra becsülöm azt a kitüntetés, mely alulról jöve, hozzájárult a felülről ért kitüntetés alapjának megszilárdulásához.

Ha az önök megtisztelése nemcsak e fáklyák külső fényében és szónokuknak hozzám intézett szép szavaiban, hanem hallgatóimnak s általában az akadémiai fiatalságnak belső érzelmeiben is nyilvánul, melyek hasonlíthatatlanul állandóbbak a fáklyák fényénél, s melyet reményem, későbbre is megőriznek kebleikben irántam; akkor az én örömöm és köszönetem is éppoly belső és tartós fog lenni.

Azoknak a rugóknak nagy száma közt, melyek az emberi társadalmat mozgatják, annak életet adnak, fejlődését előmozdítják, vannak anyagiak és szellemiek, külsők és belsők.

Hiszem, tudom és örvendek neki, hogy a fiatalság, helyes nevelési irányánál és a beléje oltott s ott a legjobb alanyra találó eszméknél fogva, a szellemieket többre becsüli az anyagiaknál, az ember belső érzelmi világából eredő buzdtítást a külső kitüntetésekre való vágyakozásnál.

És ezt nagyon helyesen teszi, mert a dicsvágy gyakran keserű csalódásokat terem; míg ha a belső, magasztosabb forrásból eredő buzdtításoknak engedelmesskedünk, soha nem marad el a jutalom, mely a munka jól és lelkiismeretesen való elvégzéséből ered, s azt nyomban követi; míg a külső eredmény gyakran elmarad.

A világ hálátlanságáról a történelem számtalan példája tanúskodik; de az igaz embernek, aki törhetetlenül, lan-kadatlanul követte tiszta belső érzelmvilága sugallatát, mindig megtalálja belső jutalmát. De e jutalom csak akkor folytonos, ha a munka is az.

Én uraim, higgyék el, valódi rabszolgája vagyok a belső sugallatnak. Ez valódi zsarnokom, mely nyugodni nem hagy. De ezért jól érzem magamat, mert édes nekem annak engedelmeskedni. Az nemcsak követel, hanem egyszers-mind erő is ad a munkára, mellyel nyomban jutalmaz.

De a jutalommal szemben áll a rettenetes büntetés, mely a munkátlanságot követi.

Ezeknek a sugallatoknak különféle forrásai lehetnek. Az önfenntartás ösztöne, a családfenntartás kötelessége, a fajszeretet, a hazafiság, az emberiség boldogításának feladata s.a.t. Mennél nagyobb körre terjed az ember működésének eredménye, annál magasztosabb a forrás, az eszme, a szellem, mely az ember munkásságának irányt és hozzá erőt ad.

Ezek egymásnak koránt sincsenek ellentétben, hanem igenis egymás felett.

Én a nemzet és a haza szeretetének szellemét választottam szakom mezején tetteim vezéréül; de ez – hála a gondviselésnek – mostani társadalmi és politikai helyzetünkben nem akadályoz, sőt segít abban is, hogy nemzetiségem, családom és személyem érdekeit is megóvjam.

És a mint éppen az a kitüntetés, mely engem is ért, világosan bizonyítja, belső megjutalmazásom járulékaul megszerezte nekem a legfelsőbb megelégedésnek kinyilatkoztatását is.

Örvendjük uraim, hogy oly korban élünk, midőn Őfelsége, szeretett, imádott királyunk külsőleg is méltányolja a hazafias és a szakfejlesztésre irányuló törekvéseinket, s kiáltuk fennhangon, hogy éljen Őfelsége, Magyarország apostoli királya.

De még van egy szavam önökhöz, fiatal barátaim.

Ha ily magas kitüntetést, s mindennekfelett azt a lelki megnyugvást akarják megszerezni, melyet én a legfőbb földi jónak tartok, akkor kövessék szerény példámat.

Hálaképp vezéremül a mindnyájuk lelkében élő hazafiság szellemét, és soha se szűnjenek meg annak szolgálatá-ban becsületesen, lelkiismeretesen, buzgón munkálkodni a közügyek és szakjuk terén.

Akkor nem marad el sem a belső jutalom, sem a külső kitüntetés, sem végre szaktársaik és honfitársaik elismerése!

Kívánom, hogy úgy legyen!

Éljen a selmeczbányai bányászati és erdészeti akadémia polgársága!

Selmeczbánya, 1896. okt.

Ez volt az első vázlat, melyet megváltoztattam. F.

Uraim! Tisztelt akadémiai ifjúság!

Igen köszönöm ezt a szép megtiszteltetést és nagyra becsülöm azt; mert megerősíti alapját annak a legmagasabb kitüntetésnek, mely az önök mostani rokonszenvenyilvánításának indító oka.

Nézzenek itt körül uraim! Ez a kis hajlék, melyeket fáklyáik fénye megvilágít, ez előtt 29 évvel a bányászati és erdészeti akadémia legelső magyar tanárának volt lakása. Boldog emlékezetű Wagner Károlyunkról szólok, aki 1862-ben alapította meg egyik buzgó és zseniális szaktársával az Erdészeti Lapokat és vetette meg ez által igazán a magyar erdészeti irodalom alapját. Csak 34 éve ennek, s mily óriási különbséget találunk az akkor és a „most” között.

Akkor felülről tekintve szeszélyesnek találtatt minden törekvés, a magyar kultúra emelésére; bűnnek rótták fel a hatalom kezelőit a magyar szakirodalom megindítását; s habár a címen Wagner ellen, ki akkor akadémiai segédtanár volt, keresetet indítani nem is lehetett, de elég eszköz állott az akkori kormány rendelkezésére, öt megkezdett munkájában meggátolni, terve kivitelezésben megakadályoztatni. De nem ecsetelem e setét képet, ismerik ezt így is azt hiszem.

Örvendjünk inkább a jelennek!

Adjunk hálát az Istennek, Uraim! azért, hogy most nem így van, jobban, sokkal jobban van; felsőbb és legfelsőbb helyen nemcsak elnézik, sőt meg is jutalmazza a hazafias érzés sugallata és buzdítása folytán végzett munkát.

Örvendjünk uraim, hogy Magyarország fennállásának ezredik évében a számos nagyobb fontosságú tények közt ebben is nyilvánul az az áldásos összhang, mely felséges Királyunk és a nemzet törekvései közt fennáll.

Hálát kell érezni minden magyarnak az iránt a fejedelem iránt, kinek uralkodása alatt ez a szerencsés egyetértés létrejött.

Azért uraim, kiáltjuk fennhangon, hogy Magyarország királyát, I. Ferencz József ő. cs. és k. apostoli fenséget az Úr Isten hazánk felvirágoztatására még igen sokáig éltesse. Éljen !!!

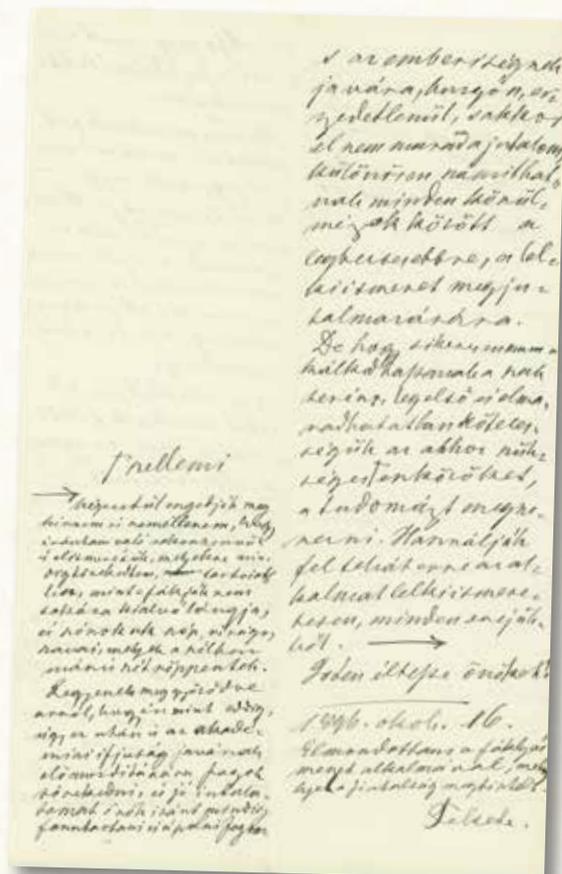
De még nem végeztem el önökhöz intézett szavaimat.

A személyemet ért legmagasabb kitüntetésből önöknek is buzdítást kell merítniök. Láthatják, hogy oly közepes tehetséggel is, mellyel a természet megáldott, el lehet az embernek érni fejedelemnek s előljáróinak megelégedését. De ennél nem kisebb jutalom, sőt minden demokrata érzelmű ember még többre becsüli honfitársainak és szaktársainak elismerését.

Ez adja meg igazi értékét a fejedelmi kitüntetéseknek is. De még ez nem a legfőbb, a mire az igaz embernek törekednie kell!

A legfőbb és csálhatatlan jutalom az Istentől jó,

Hanem mindezeknél többet ér uraim! s azt jól jegyezzék meg – a lelkiismeret jutalma, mert ez a jótett után azonnal, s a jól végzett munka közben folytonosan ott áll megnyugtatólag, buzdítólag, erősítőleg.

A fáklyás, zenés felvonulás alkalmából mondott beszéd fogalmazványának utolsó oldala (SOE KKL)

Erre törekedjenek tehát mindenk felett uraim, mert a lelkiismeret igazságos és soha sem csal; míg kitüntetések és elismerések gyakran elmaradnak, vagy elkésve érkeznek.

Munkálkodjanak hát fiatal barátaim szakuk terén, s ha erre alkalmuk lesz a közügyekben is, nemzetüknek, hazájuknak, s az emberiségnek javára, buzgón, ernyedetlenül, s akkor el nem marad a jutalom, különösen számíthatnak minden körülmények között a legbecesebbre, a lelkiismeret megjutalmazására.

De hogy sikeresen munkálkodhassanak a szak terén, legelső és elmaradhatatlan kötelességük az ahhoz szükséges szellemi eszközöket, a tudományt megszerezni. Használják fel tehát erre az alkalmat lelkiismeretesen, minden erejük-ből.

Végezetül engedjék meg hinnem és remélnem, hogy irántam való rokonszenvük és elismerésük, melyekre mindig törekedtem, tartósabb lesz, mint e fáklyák nemsokára kialvó lángja és szónokuk szép, virágos szavai, melyek a szélben máris szétröppentek.

Legyenek meggyőződve arról, hogy én mint eddig, úgy ez után is az akadémiai ifjúság javának előmozdítására fogok törekedni, és jó indulatomat önök iránt mindig fenntartani és ápolni fogom.

Isten éltesse önöket!

1896. oktob. 16.

Elmondottam a fáklyás menet alkalmával, mellyel a fiatalság megtisztelt.

Fekete

1903 Pohárköszöntő az akadémiai hallgatók főlovészeti ünnepélye alkalmával

Bevezetés

Azért emelem poharamat, hogy az akadémia erdészhallgatóinak, különösen pl. a távozni készülő valetánsoknak, kik az életbe kilépni készülnek, boldogulást és boldogságot kívánjak.

Hogy a boldogulás alatt mit értek, azt nem kell magyaráznom, ellenben a boldogságot nagyon sokféle képpen lehet felfogni.

A megsemmisülés

Tudva lévő dolog, hogy a boldogság útját az emberiség évezredek óta keresi, de aligha megtalálta. Azt mondják, hogy a buddhisták a megsemmisülésben vélik azt megtalálhatni. Hogy milyen lehet a boldogságnak ez a szeme, tán legjobban megmagyarázza az a kép, melyet az önök néhai jeles tanára, az én felejthetetlen kollégám Csiby Lőrincz festett egyszer előmbe a következő anekdotával:

(A drótos tót adomája: „Bárák mindig így vonám.”)

Ily boldogságot önöknek nem kívánok, de a drótos tótból is sokat tanulhat az, aki állami tisztviselőnek készül: t. i. a kevéssel való megelégedés bölcsességét.

(Egy néhai jó barátom mondása: „Ha fiadból állami tisztviselőt akarsz csinálni, szoktasd rá először az éhezésre!”)

Hát, ha nem is éhezéshez, de a nélkülözéshez csakugyan meg kell szokni k.b. és csak addig nyújtózkodni, ameddig ér a takaró.

A kéjhajhászás

Sokan a boldogságot az élvezetben keresik, és folytonos kéjhajhászatban töltik életüket. A szerelem, a tobzódás, a mulatozás mánora azok a lidércfények, melyek boldogságot ígérve a posványba viszik őket.

Abszurdumot kívánnak ezek. Hisz a kéj csak perczekig, a mámor legfeljebb órákig tart, s aztán jó a kimaradhatatlan keserű csalódás és a katzenjammer. Az ily emberek sorsa tudomás szerint az elzúllás.

Majtényi Marczi anekdota

Azonban világos perczekben ezek is belátják tévedésüket és ilyenkor a valódi, nyugodt boldogság egy fénysugara jelenik meg lelkükben.

(A M. esete „ok kamara Ez az élet!”)

Ily szerény élvezetet mindenki szerezhethet magának. Ez egyetlen munkás embertől sincsen megtagadva.

A meggazdagodásra való törekvés

Az ambitio: Magas állásra és dicsőségre való törekvés

Ennek túltengésétől nem féltsem önöket, hát mellőzöm fejtegetését.

Úgy látszik nélkülözhetetlen eszköze az emberiség tovább fejlődésének és az egyes ember erőfeszítésének legfőbb rugója.

Ezt a rugót már nem tisztán önzés feszíti, hanem a társadalmi érdekek előmozdítására való törekvés és vegyük ahhoz, és az utóbbi a tulajdonképpen való célja. Ez tehát már úgyszólván társadalmi ösztön, mely egyeseket megragad. Ez az u.n. ambitio, amelynek egy fiatalemberből sem szabad hiányzani.

Két erő feszíti a rugót, az egyik az önérdék, a másik a társadalom jólétének előmozdítására való törekvés. Mennél nagyobb szerepet enged az ember az ambíciójában az önérdéknek, annál nagyobb csalódásoknak teszi ki magát és úgy jár, mint ama ló, mely elébe, hogy jobban siessen, a meghosszabbított szekérrúdra egy adag szénát kötött a szekeres, s a mint az ide oda lógott, néha sikerült ugyan a lónak a szénát megízlelni, de abból jól nem lakhatott.

Ellenben ha az ambíciót egy magasabb cél elérésének tudatában követjük, akkor soha sem csalódunk, mert az elért siker és a jól végzett munka érzése állandó megalégedéssel tölti el keblünket.

A boldogságnak mely foka elérhető?

Előbbiekből beláthatjuk, hogy a boldogságot hiába keressük az ösztön és önzés kielégítésének útján. Azok pillanatnyi örömeiket nyújthatnak ugyan, de ha túlhatjuk azokat, kiábrándulás, csalódás követi őket, sőt telhetetlenség esetében a megsemmisüléssel is küszködhet az ember.

Állandó megalégedést csak az állandó és sikeres munka nyújthat az embernek, melynek célja a közjólétnek emelése, karöltve saját sorsunk javításával, szellemünknek ismeretekkel való gyarapításával és lelkünknek tökéletesítésével.

Hosszas munka ez, melynek az egész életen végig kell tartania, és egyszersmind kimeríthetetlen forrása a megalégedésnek és a nemesebb érzelmeknek.

A lélek nemesítésének, a szellem gazdagításának munkája nyomban megjutalmazza az embert kimeríthetetlen és örök, mely őt az Istennel, a természet lelkével egyesíti.

Ilyen boldogságot kíváncok én önöknek. Ez finom arabeszkekkel átszótt, puha szőnyeghez hasonlítható, melybe a nő, a család és a jó barátok keze egyik embernél több, másinál kevesebb, de annál becsesebb, élénk színű virágokat hímez. Legjobb, amit önöknek, fiatal barátaim, kívánhatok, az ily csendes boldogság elérése. E kívánsággal zárom szavaimat és ürítem önök boldogulására poharamat.

Éljen az erdőakadémia fiatalsága!

1903. VI. 29.

1906 Fáklyás menet alkalmára fogalmazott beszéd

Tisztelt és szeretett főiskolai fiatalság!

Első és kedves kötelességemnek ismerem, köszönetet mondani önöknek ezen rendkívüli megtiszteltetésért, melyben jelenleg részesíteni szíveskednek.

Közel 40 évi tanárkodásom ideje alatt egyik fő törekvésem volt a főiskola fiatalságának elismerő jóindulatát megnyernem. Engedjék meg a jelen szép megtiszteltetést, e törekvésem sikerének tulajdonítanom.

Az önök tisztelt szónoka, hozzám intézett szép beszédében a magyar erdészet történelmének legfrissebb lapjával foglalkozott, mely laphoz az én nevem szorosán fűződik.

A ki történelmet ír, annak nem szabad a tárgyilagosságban magát sem szimpátia sem antipátia által megzavartatni, ellenben a ki történelmet beszél, különösen ilyen alkalomkor, az élhet a poëtica licentiával, mint ezt tisztelt szónokjuk is tette.

De ezt nem vehetem rossz néven, mert annak tulajdonítom, hogy benne mint gócpontban százszorossá fokozódott az önök irántam való jó indulata, és ez aztán a rám vonatkozó jellemzést oly formán világította meg, ahogy a nap rózsaszínre festi és megaranyozza a felhőt, mely különben e szép tulajdonságokkal nem bír.

De ne zárjuk le uraim a magyar erdészeti oktatás és irodalom történetének ezt a lapját a nélkül, hogy abból levonjunk egy tanulságot, melynek a fiatalságra is nagy értéket tulajdonítok.

Amikor az erdészetnek Magyarországon nemzeti alapon való kifejlesztését az éppen megalakult magyar kormány, és itt a Selmeczbányai főiskolán Wagner Károly az általa meghívottakkal együtt kezébe vette, akkor a magyar közművelődés még majd minden téren oly kezdetleges volt, hogy annak fejlesztését nem lehetett csupán azokra az erőforrásokra fektetni, melyek egy már kifejlett kultúrállamban a további haladás biztos alapjául ismerhetnek el. Értem az egyéni ambícióból eredő versenyt. Ily verseny a magyar erdészet és bányászat terén akkor még nem, vagy csak igen kis mértékben létezett. Ezt a haza- és nemzet-szeretetnek kellett pótolnia. Ez volt sokáig, mondhatni mostanig az a fő erőforrás, mely az egyeseket fokozott munkára hevítette. Lassanként bele jutottunk azonban abba kedvezőbb állapotba, a mikor az egyesek inkább az ambícióból merítik az erőt a fokozott munkássághoz.

De téved, aki azt hiszi, hogy most már a hazafiság erőforrását nélkülözhetjük, akár az erdészet, sem a bányászat vas- és fémkohászat terén.

A nemes versenyből eredő energia mellett folyamodjanak önök hozzá szakuk fejlesztésének nehéz munkájában a hazafisághoz is. Ápolják keblükben ezt a nemes érzést, vezesse ez önöket szakjuk fejlesztésére irányuló munkásságukban mindig, mert akkor kevesebb csalódásnak lesznek kitéve, mint ha csupán az ambícióból merítnék az erőt a fokozottabb tevékenységhez.

És azt a fokozott munkásságot már mint főiskolai hallgatók is érvényesíteniük kell azon tudományos műveltség megszerzésében, mely szakuk fejlesztésére vonatkozó későbbi tevékenységükhöz nélkülözhetetlen.

Merítsenek erőt a fokozott tanuláshoz, nemcsak a megélhetés utógondolatából, hanem az igaz hazaszeretetből is.

És mikor majd a gyakorlat terén értékesítik tudásukat, emelkedjenek fel a hazaszeretet kimeríthetetlen erőforrásának segítségével a nemzeti kultúra lehetőleg magas mintájára.

Mikor oda valósággal felértek, akkor egy még sokkal dicsőbb táj fog önök előtt feltárulni, melynek fényes magaslatait elérni az egyeseknek a jelenkorhoz csak kivételképpen sikerül; de az emberiségnek el kell azt érnie.

Ha ily magas tájak felé tekintesz, fiatal barátom, akkor ne csüggedj el.

Nyugodj bele abba, hogy annak az elérése az utókor számára van fenntartva.

Soha ne csüggedjete el fiatal barátaim. Mindig hallgassatok a költő világos szavára, mely egyszersmind a lelkiismeret szava, az Isten szava „Ember küzdj és bízva bízzál!”

1906. októb. 6.¹³⁷⁶

T.[iszte]lt U.[raim]!

(A sajnos eset)

Bizonyára mindeniküket kellemetlenül érintette azon sajnálatos sértés, melyet a tanárségédi testület egyik tagja ellen a múlt héten egy – akkor még akadémiai vendéghallgató elkövetett.

(Az elégtétel)

Az akadémiai tanács ezért az önök testületének teljes elégtételt szolgáltatott. Az, a ki ezt a sértést elkövette, nem tagja többé az akadémiai hallgatóságnak.

(A dolog másik oldala)

Azonban ennek a sajnálatos esetnek más oldala is van.

Azon okok és körülmények közt, melyek folyományául ama sértés elkövetett, olyanok is vannak, melyek a sértést szenvedő fél viszonyaiban, tetteiben keresendők.

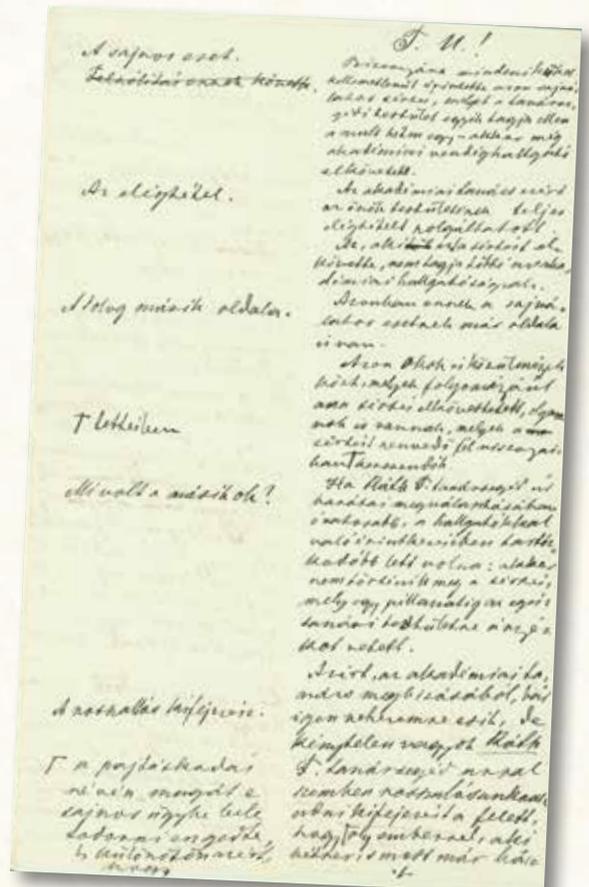
(Mi volt a másik ok?)

Ha Ráth F.[erenc] tanárségéd úr barátai megválasztásában óvatosabb, a hallgatókkal való érintkezésében tartózkodóbb lett volna: akkor nem történik meg a sértés, mely egy pillanatig az egész tanári testületre árnyékot vetett.

(A rosszallás kifejezése)

Azért, az akadémiai tanács megbízásából, bár igen nehezemre esik, de kénytelen vagyok Ráth F.[erenc] tanárségéd úrral szemben rosszallásunknak adni kifejezést a felett, hogy a pajtáskodás révén magát e sajnos ügybe belesodorni engedte és különösen azért, hogy oly emberrel, aki kétszer, s már harmadikszor bocsátatott el az akadémiairól, s a ki rossz tulajdonságairól már régen ismeretes, oly szoros barátságot tartott fenn, hogy az a jegyzőkönyvi kihallgatáson több ízben sajnálkozását fejezte ki a felett, hogy legjobb barátja ellen kellett így fellépnie.

(Kérelem az érettebb tanárségédekhez)

A Ráth Ferenc tanárségéd megfeddését szolgáló beszéd első oldala (SOE KKL)

Nem akarom ezen sajnálatos ügynek más árnyoldalait is feszegetni; csak arra kérem – megint a tanács határozatom folytán – igen tisztelt akadémiai tanárságéd urak közül azokat, kiknek helyzetüket eddig is jól fogták fel, hogy fiatalabb társaikat, kiket még szorosabb baráti kötelék fűz a hallgatóság egy részéhez, óva intsék az azokkal való pajtáskodástól.

Egyúttal különösen a fiatalabb tanárságéd urakat figyelmeztetem arra, hogy tekintélyüket ne csak önmagukért, hanem elfoglalt állásukért és az összes tanári testület érdekében megszilárdítani és tisztán fenntartani igyekezzenek, s egy általában minden oly vizsálytól vagy éppen oly tettől tartózkodjanak, a mely a hallgatók részéről helyén nem lévő bizalmaskodást szül és az egész tanári testületet bármi kismértékben kisebbitő következményeket vonhatna maga után.

[A „sajnos eset” megtörténtének időpontja ismeretlen, s így a beszéd elhangzásának ideje is. Ráth Ferenc – közvetett irattári adatok alapján – 1898-tól 1899-ig tanárságédeskedett az akadémián, ebben az időintervallumban hangozhatott el Fekete Lajos intelme.]

II. AZ AKADÉMIAVAL KAPCSOLATOS BESZÉDEK

1892 Farbaky István országgyűlési képviselő tiszteletére rendezett fáklyás felvonuláson mondott beszéd

A beszéd szövege nem áll rendelkezésre, de a Selmeczbányai Híradóból¹³⁷⁷ tudjuk, hogy Farbaky Istvánt választói fáklyás menettel tisztelték meg, amelyen Altman Imre városi levéltárnok beszéde után Fekete Lajos emelkedett szólásra. Ő beszédében jelezte azt, hogy „Farbaky távoztával csak az igazgató s a tanár távozik, de az intézet és tanári karának lelkes, őszinte barátja nem. Meleg belsősséggel elmondott rokonszenves szavai jó hatást keltettek.”

1892 Lehoczky Gyula bányatanácsos, akadémiai tanár búcsúztatása¹³⁷⁸

Kedves Barátunk!
Szeretett Pályatársunk!

Az akadémia tanárai akarnak tőled búcsút venni. Nem porhüvelyedet illeti e búcsúvétel, hanem abból kiköltözött szellemedet, mely most itt leng közöttünk.

Íme! Nem látjátok Őt ti, kik velem együtt tanulótársai voltatok az akadémián, — nem látjátok őt megifjodva, mint jó pajtást, aki soha egy heves szóval, sőt még gondolattal sem bántott meg senkit. Hallott-e valaki az ő szájából egy rossz szót kollégái ellen? Nem! Soha! A kollégiálítás volt főérenyed kedves elhunyt kartársunk, a kollégiálítás, mely maholnap csak az emberek emlékezetében fog élni. A békét szeretted mindenek felett; de nem tudtad a gyakorlatba átvinni a diplomaták azon divatos szójárását: Si vis pacem para bellum! Nem rendelkezteél elegendő képen a modern küzdés fegyvereivel.

Velünk együtt küzdötted az élet, a tanári pálya nehéz küzdelmeit; de porhüvelyed, melybe a természet lelkedet öltöztette, nem volt elég tartós anyagból készülve: testi eszközeid, szerveid, melyek által a szellem a külvilággal viszonyba lép, gyöngék valának, nem tudták sokáig kiállani a minden irányból jövő ellenséges támadásokat.

Küzdöttél, de szerveid el lankadtak! Kimerültél a nyugalmat nem ismerő küzdelemben. Kifáradtál... Megtörtél... Kiszenvedtél!

Itt kellett hagynod azokat, a kik legkedvesebbek voltak előtted, végtelenül szeretett kedves nődet és fiadat; de örökségül hagyta nekik azt, amit kartársaidtól s minden ismerősödtől méltán megkövetelhetsz, ezek szeretetét és jóindulatát.

Visszahívta az Úr elfáradt szolgálóját. Lelked az örök szellemben olvadt. Nyugodd ki magad annak atyai karjai közt. — Hamvaid pedig az őket visszafogadó természet ölen nyugodjanak békében! Ámen.

Lehotzky Gyula a király-lehotai előnévvel bíró nemesi családból származott, s 1837. május 6-án Király-Lehotán született. Középtanodáit Eperjesen végezte, a hol a nagy hírű Varga igazgatónak különös pártfogoltja volt, mely körülmény világosan bizonyít a mellett, hogy Lehotzky Gyula jeles tanuló volt.

Bányászati akadémiánkon 1860 évben bevégezve tanulmányait a szélaknai gépfelügyelőségénél nyert alkalmazást, majd 1863. évi jún. 28-ától mint tisztjelölt Rhonitzon. 1864. évi nov. 1-től mint tanársegéd a pribrami bányászati akadémián, 1867. okt. 1-től ugyanily minőségben a mi akadémiánkon működött.

Az 1868. okt. 1-től ellenőr helyettesül neveztetett ki Brezovára a vasgyárhoz, e hol 1869. évi április 1-től mint ellenőr, 1873. évi márcz. 1-től mint rendkívüli, 1878. febr. 1-től mint II-od oszt. rendes tanár, 1890 év óta I-ső oszt. tanár és bányatanácsos működött.

Akadémiánkon a középítészetet, víz- és útépítészetet, vasút- és hídépítészetet, aknaházak rajzát, architektonikus alaktant tanította.

Szakját szerette s alaposan értette. Magyarázata bő és világos, s előadása sokat nyert volna, ha kiejtése oly tótos nem lett volna.

Fiatalabb korában a társadalmi téren is fejtett ki munkásságot, különösen Rhonitzon, a hol vasárnapi iskolát alapított és hosszabb időn át annyira bővíté tanítványai ismereteit, hogy azoknak a szabadkézi és mértani rajzot is előadhatta; a miáltal kiválóan üdvös munkát végzett, a mennyiben a kincstári vállalatok ez által értelmesebb munkásokat nyertek az ő keze alól kikerült ifjakban.

De tett ő még más tekintetben is szolgálatokat a népnevelésügynek, tanítván a magyar nyelvet, történelmet azon a helyeken, a hol korábban alkalmazva volt.

Az utóbbi években emésztő belső baja nagyon növekedett, a minek enyhítésére olyan eszközhöz folyamodott, a melyhez oly sokan fordulnak : az italhoz, de ez csak kábít, javulást nem ad.

Szenvedésének csak a halál vethetett véget, mely őt váratlanul érte. Most már enyhült minden baja. Béke poraira!

1895 Beszéd Kisiblyén az akad.[émiai] pisztolyöv.[észeti] kör záróünnepélyén

Meg.[???] F.[???] T.[iszelt] u[raim]!

(A házigazda helyettesítése)

Mindenek előtt szeretett főlövész mesterünknek, Kollér barátunknak a feletti fájdalmát kell tolmácsolnom, hogy a mai napon őtet megillető házi gazdai tisztét betegsége miatt személyesen nem teljesítheti. Ezen mindnyájunkat fájdalmasan érintő körülmény folytán rám ruházta a házigazda teendőit, mely megbízásnál fogva egy kedves kötelességemnek akarok eleget tenni jelen felszólalásommal.

(Kedves kötelesség!)

Mélyen T.[isztelt] uraim! Kedves nekem ez a kötelesség, mert nem kényszerít arra, hogy nem mindig őszinte felköszöntők túlzataihoz folyamodjam, hanem megengedi, hogy őszinte érzelmeim, igen meggyőződéseim hamisítatlan, tiszta forrásából merítsem szavaimat.

(Szebb könnyen lehet egy felköszöntő, de őszintébb nem!)

Szebb könnyen lehet egy felköszöntő, mint az én egyszerű felszólamlásom, de őszintébb nem, mely oly férfiert vagyok szerencsére poharat emelni, aki rövid idő alatt kivítva Selmec–Bélabánya egyesült szabad kir. város összes polgárainak tiszteletét és szeretetét, akit mindnyájan szívesen választunk mesterünknek, tanítónknak, vezérünknek.

(Tiszteljük, szeretjük és követjük őt!)

Tiszteljük őt, mint törvényhatóságunknak első politikai tisztviselőjét, ki finom politikai érzéke, erélye és tapintata által kitűnő buzgó, hazafias és odaadó tisztikar élén a város kitűnő igazgatását biztosítja; – szeretjük őt, mert kedves modora, tettei és szavai minden alkalommal csak az igaz emberbaráti szeretet és hazafiság összhangját keltik szíveinkben; – mesterünk, tanítónk ő a felvilágosodott humanizmus által áthatott hazafiságban; – követjük őt mint a kötelességérettől ösztönzött buzgó tisztviselő mintaképét.

(Boldog az a törvényhatóság!)

Boldog az a törvényhatóság, a melynek élére ily kiváló vezért állított a jó sors.

(Éljen!)

Mert mindnyájunk legforróbb óhaját fejezem ki azon kívánságom által, hogy a mindenható Rudnay Béla főispánunkat kedves családjával egyetemben hozzánk nemzetünk és törvényhatóságunk javára, és mindnyájunknak örömeire az emberi kor legvégső határáig éltesse. – Éljen szeretett főispánunk!

Tartottam 1895. aug. 1. Kisiblyén az akad.[émiai] pisztolylov.[észeti] kör záró ünnepélyén.

Fekete

Akadémia áthelyezése Budapestre 1896. augusztus 31.

Az erdészeti akadémia Budapestre való áthelyezése iránt Horváth S. által az 1896. évi országos erd.[észeti] gyűlésen tett javaslatához, a gyorsírói feljegyzés szerint ezeket mondtam:

Méltóságos Elnök Úr, mélyen tisztelt orsz.[ágos] erd.[észeti] gyűlés!

Horváth előadó t. barátom az akadémiának illetőleg a magasabb erd. szakoktatásnak egy eszményképét állította elének, és ezen eszménykép megrajzolása előtt egy háttérrel is festett számára, előadván az akadémia történetét egészen napjainkig. Én most ahhoz kívánok néhány szót szólani, amit ő ebből a történetből kihagyott.

Talán nincs is tudomása t. barátomnak arról, hogy az erdészetnek ott, 1872-ben volt rendkívüli tanárai, akiket akkor nem szólítottak fel véleményadásra a szervezet dolgában, a nevezett év júniusa elején egy emlékiratot nyújtottak be, mely azonban figyelmen kívül hagyatott. Már ez a memorandum olyan javaslatot tartalmazott, amelyek határozottan alkalmasak lettek volna a tanári személyzet száma tekintetében fenn forgott és is még létező hiányt részben megszüntetni.

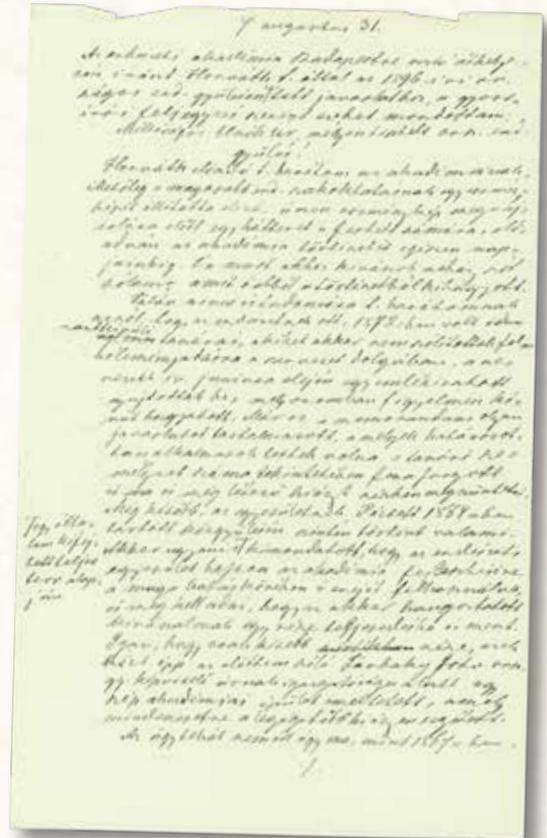
Még később, az egyesületnek Pécsen 1884-ben tartott közgyűlésén szintén történt valami. Akkor ugyanis egy általam kifejtett teljes terv alapján kimondatott, hogy az erdészeti egyesület halkan az akadémia fejlesztésére a maga hatáskörében és erejét felhasználva, és meg kell adni, hogy az akkor hangoztatott kívánalmak egy része teljesedésbe is ment.

Igaz, hogy csak kisebb része, ezek közt épp az előttem szóló Farbak István orsz. gy. képviselő úrnak igazgatósága alatt egy szép akadémiai épület emeltetett, amely mindenesetre a legégetőbb hiányon segített.

Az ügy tehát nem áll úgy ma, mint 1867-ben.

A tanterv is fejlődött, ámbár csak toldozás-foldozás útján, nem úgy mint kívántuk, mert nem tudtuk megszerezni azt az anyagi erőt, amelyet ma is óhajtanánk látni. De én azt gondolom, hogy miután az eszménykép, melyet az előadó úr festett, nagyon távol van tőlünk, és jó lenne addig is azokat az előkészítő lépéseket megtenni az akadémián, amelyek annak jelen elhelyezése mellett megtehetőek. Mert föltéve – nem tudom sokat mondok-e vagy keveset – hogy pl. 10 évig nem valósul meg, nem lenne jó addig a mai helyzetben hagyni az akadémiát, hanem talán ki lehetne mondani az egyesület óhajtasaképp, hogy addig is, míg az valósítható, pótolthassanak fokozatosan azok a hiányok, amelyek pótlása által ez a terv közelebb jönne a valósításhoz. (Helyeslés.)

Ami azt illeti, hogy az akadémia ide a fővárosba helyeztessék át, erre nézve ki kell jelentenem, hogy véleményem szerint – legalább ha az erdészeti akadémián végzett emberek javadalmazása a mostani marad – nincs sok kilátás arra, hogy a szülők meghozzák azokat a nagyobb áldozatokat, amelyekkel az itteni iskoláztatás jár, hanem azt hiszem, javadalmazóbb pályára fogják adni fiaikat. (Helyeslés.)

Az akadémia áthelyezésével kapcsolatos, a gyorsíró által lejegyzett beszéd első oldala (SOE KKL)

Felköszöntő a tanárok által rendezett vacsorán

Nem mondódott el.

[1]897. X. 11.

T.[iszvelt] U.[raim]!

Még nem csillapult le, s adja az Isten, hogy még sokáig ne is múljék el az a lelkesedés, melyet a császárunknak és királyunknak Magy.[ar] Orsz.[ág] szívében történt találkozás, és különösen szeretett királyunknak magasztos ajándéka minden magyar ember keblében ébresztett.

Mi mindnyájan e lelkesedés széles és mély árában úszunk, s azért legyen első poharunk Ő cs.[ászári] és k.[irályi] ap.[ostoli] felségének, I. Ferencz József szeretett királyunknak szentelve. Legyen rajta és fenséges nejlén, valamint az egész uralkodó házon az ég áldása! Koronázza siker a magyar nemzet konszolidációjára irányzott minden lépését.

Éljen a király!

T.[isztelt] U.[raim]!

Midőn Ő cs.[ászári] és k.[irályi] ap.[ostoli] felségét magasztaljuk, hogy feledkezhetnénk meg azon szerencsés kormányról, a mely alatt országunk bel- és külpolitikai helyzete valamint szellemi és anyagi fejlődése a mostani fokra emelkedett, s mindenek felett, amelynek sikerült szeretett királyunk szívét a nemzetéhez nemcsak közelíteni, sőt avval egyesíteni!

E szerencsés kormánynak köszönhetjük azt, hogy nem világra szóló, de az akadémiát annál közelebből érdeklő tapintatos rendelkezéseit is, mely dualisztikus tanintézetünkön a bányászat és erdészet párosítását megteremtette, s ez által bizonyos versengéseknek elejét vette

Ennek a szerencsés kezű kormánynak egyik kiküldött tagját, akinek az érintett kedvező alakulásban minden biznnyal nagy az érdeme, van szerencsénk ma itt tisztelni.

Emelem poharamat Szakmáry Béla miniszteri tanácsos Őméltóságára, kívánva hogy az Isten őtet szakjának és tanintézetünknek javára sokáig éltesse.

Éljen!

T.[isztelt] U.[raim]!

Úgy a bányászati, valamint az erdészeti tudomány is a gyakorlat gyermekei. Nem a tudomány szülte a bányászatot és erdészetet, hanem megfordítva.

A fiuk azonban hálások voltak. A gyakorlat által nyújtott eszméket fejlesztették, tovább alakították, s új eszméket adtak a gyakorlatnak.

Ma már ott állunk, hogy a bányászat és erdészet, valamint minden termelési ág, csak a tudomány szővétnekének világánál képes előre haladni, fejlődni.

Intézetünk is a gyakorlat szülöttje.

A gyermeknek a szülőhöz való szoros viszonyát és alárendeltségét semmi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy ez előtt kevés évtizzel a selmeczi b.[ányászati] és e.[rdészeti] akadémia még a főbányagróf alá volt rendelve, aki az intézetnek is igazgatója volt.

A leány azonban megnőtt, külön háztartást rendeztek be neki, sőt házakat is adtak rendelkezésére.

Mindazonáltal az anya nem vette le róla egészen kezét. Ma is ő adja ki neki a háztartás költségeit, s ő ellenőrzi ezeknek hova fordítását, megszámolatja évenként gyermekét!

Ma az anya vendégségre hívta gyermekét. Úgy látszik, meg van vele elégedve.

Én, mint a már önálló szülött képviselője kívánom, hogy a jó viszony köztük mindig fennmaradjon, s emelem poharamat a jó szülő képviselőjének Svehla Gyula b.[ánya] igazgatónak egészségére.

Éljen!

T.[isztelt] U.[raim]!

Amennyire szeretjük mi intézetünknek anyját, a b.[ányászati] igazgatóságot, annyira félünk az ő számoltatójától, aki minket nem ily édes cukorkákkal traktál, ha nem évente keserű nehézményekkel látogat meg.

No de az orvosság is keserű, s még is be kell venni, azt állítják az orvos bácsik.

Elismerjük, hogy éppúgy mint Budapest utcáin, s még inkább a pénzkezelésben is „röndnek muszáj lenni”.

Azért poharamat emelem elsősorban Kostenszky számtanácsos barátomra; másod sorban pedig az ő jobb kezére, Telekes úrra.

Éljenek.

T.[isztelt] U.[raim]!

Kedves kötelességeimnek még nem tettem eleget!

Megbocsátnak azok, akiket legjobban szeretünk, hogy utoljára hagytam a sorban.

Hja! Először azokkal kell kibékülnünk, akiktől félünk. De aztán felülkerekedik bennünk a szeretet zenéje!

Kiket szeretnénk mi jobban, mint akik módot, eszközt nyújtanak nekünk arra, hogy élhessünk, s kötelességeinket teljesítsük.

Nincs ezeknél kedvesebb ember a világon. Ahányszor hivatalos hajlékukban felkeressük őket, a bölcsek igazi kövével töltik meg zsebeinket. Ők kezelik azon csodálatos eszközt, mely előtt az emberek meghajolnak, sőt mindenüket oda adni képesek.

A jólétnek, az élvezetnek, sőt a hatalomnak eszközét havi részletekben fizetik ki nekünk.

Tudják kik ezen derék, kedves emberek!

Éljen Renner főpénztáros!

Éljen Pachmajer fizető ellenőr!

Nem mondó volt el.

1897.X.11.

Mag.[asságos] M[i]n.[iszteri] T.[anácsos] úr!

T.[isztelt] Uraim!

A bel- és külföldi sajtó még mindig ama történelmi fontosságú szavakat zengi és variálja, melyek az ország szívében a német császár ajkairól hangzottak el.

Még mindig azon varázs szavak lelkesítő hatása alatt állunk mindnyájan, melyekkel őfelsége, szeretett királyunk a nemzet minden egyes fiának lelkét magához emelte! Melyekkel a nemzet harci és kulturális küzdelmeit szentesítette, kijelentvén, hogy azok vezérlő alakjait ércben és márványban megörökíteni akarja.

Bármily mértékben foglalja el keblünket ezek után szeretett királyunk iránti hálaérzetünk, mégsem szabad itt megállanunk.

Kutatnunk kell ezen örvendetes meglepetményeknek okait, keresnünk a tényezőket, melyek Őfelségének ezen magasztos elhatározását megérlelték.

Hisz őfelségének bölcsessége vele született, és nemzetünk iránti kegyes érzései sem mai keletűek.

Tehetséges államférfiakban eddig sem szenvedtünk hiányt.

Miért történtek tehát éppen most ezek a lélekemelő események?

Lehetnek ugyan ennek külpolitikai okai is; de egyben biztos vagyok. Meggyőződésem ugyanis, hogy jelen kormányunk vezér férfainak bölcsessége megtalálta az egyedül helyes utat a király szívéhez. Sőt több! Megtalálta a helyes módját az uralkodó és a nemzet érzelmei egyesítésének.

E szerencsés kezű kormánynak köszönhetjük, azt a nem világra szóló, de akadémiánkat annál közelebből érdeklő, tapintatos rendelkezéseit is, mely dualisztikus tanintézetünkön a bányászat és erdészet paritását megvalósította, s ez által bizonyos versengéseknek fent és alant elejét vette.

Ennek a bölcs kormánynak egyik kiküldött tagját van szerencsénk ma körünkben tisztelhetni, akinek minden bizonnyal legfőbb érdeme van, tanintézetünk szervezetének most érintett kedvezőbbé alakulásában.

Emelem poharamat Szakmáry Béla miniszteri tanácsos úr Ő méltóságára, kívánva, hogy az Isten ütet szakjának és tanintézetünknek javára igen soká éltesse.

Éljen.

1897. okt. 11.

Tanári Testület!

Nagyérdemű Szeretett akad.[émiai] ifjúság!

Az akad.[émiai] tanácsnak múlt hó 20. hozott határozata folytán hívtam össze önöket uraim.

Az ak.[adémiai] tanács ezen határozatára oly esemény szolgáltatott alkalmat, mely a Selmeczi bány.[ászati] és erd.[észeti] akadémia 130 éves munkájában elő nem fordult.

Múlt hó 19. ugyanis az akadémiai hallgatóknak jelentékeny része tüntetést rendezett itt, ezen még fel sem avatott új épületben tanári testületének egy kitűnő tagja ellen, egyszerűen azért, mert férfias nyíltsággal ki merte mondani véleményét egy oly ügyben, mely akkor az akad. ifjúságot forrongásban tartotta.

Pedig éppen a férfias nyíltság a jellemnek az a vonása, melyet önök, a fiatalság képviselői, talán mindennél magasabbra becsülnek. Azonban a történelem és a politikai élet számtalan példája bizonyítja, hogy az izgatottság szelleme lezúgja az érveket; és hogy nem hat csillapítólag az izgatott tömegre a különben bármily jogosult, de az önével ellenkező nézetnek közéje dobott lövege.

Ezt tanúsítja a már jelzett tüntetés is, melyhez hasonló nemű nincs feljegyezve az akadémia évkönyveiben.

Ha már oly intézeteken is elitélendők a tanárok elleni tüntetések, amilyen a tudományegyetem, ahol a hallgatók sokkal önállóbbak mint itt: mennyivel inkább megszólándók oly intézetben, melynek legfőbb feladata ma is, hogy az állami bányászat és erdészet számára szakembereket neveljen; itt ahol nemcsak ingyenes a tanulás és a taneszközök használata, hanem a hallgatóknak 20-30 százaléka állami ösztöndíjban részesül.

Ezen tanintézetnek már kezdetben az volt egyik fő feladata, hogy szakképzésben bányász és erdész tisztviselőket neveljen állami bányák, kohók, erdők kezelésére, bányászati és erdészeti hatóságok számára.

Ez az oka, hogy tanintézetünk nem a vallás- és közoktatásügyi minisztérium alá, hanem az illető szakminisztériumok alá van rendelve; amelyek éppen a fennebb jelzett okokból itt nagyobb fegyelem gyakorlását kívánják meg a hallgatók felett, mint pl. az egyetemeken vagy műegyetemeken.

Ezek a viszonyok nagyon hathatós eszközöket adnak az akadémiai tanárok kezébe az ilyenmű tüntetések megtorlására; amelyeket ha a jelen esetben még sem kíván használni, annak több oka van. Az első az, hogy a sértett tanár ezt nem követeli; a másik pedig az, hogy az akadémiai tanács a fiatalságnak ilyenmű első botlásánál szigorúan eljárni nem akar; Továbbá enyhítő körülményül veszi a fiatalságnak akkori izgatott hangulatát, melyet az akadémiai tanácsnak az októberben történt tömeges rendőri kihágások ügyében hozott, s a kihágásoknak éppen azon tömegessége által megokolt szigorú ítélete keltett. Mindezeknél fogva ez által megelőzhető avval, hogy nagymérvű rosszállását fejezi ki a történetek felett és figyelmezteti általam az akadémiai ifjúságot, hogy jövőben minden tüntetéstől tartózkodjék, mely az előadási órákról való tömeges elmaradásban vagy azoknak zavarásában nyilvánulna, mert az ilyenekben résztvevők ellen jövőben a legszigorúbb eljárás fog alkalmaztatni.

De ez alkalommal jónak látom még azt is kijelenteni uraim, hogy ha önöknek valamelyes valódi vagy képzelt sérelmük lesz a jövőben, jelentsék azt be akár írásban, akár pedig szóbelileg; de háromnál több tagból álló küldöttséget ne menesszenek önök sem az igazgatóhoz, sem valamelyik tanárukhöz, nemcsak azért, mert az már tüntetés számba megy, hanem azért is, mert ez az ügy nyugodt tárgyalását kizárja.

Szavaimat azzal zárom, hogy immár békesség legyen a tanárok és a fiatalság közt. Töröljük ki a múlt évben megesett foltot akadémiánk fényes múltjából. Kezdjük az új századot békességgel és folytassuk sikeres tanítással és tanulással; mert csak így fog megfelelni szép hivatásának a selmeczi bány.[ászati] és erd.[észeti] akadémia!

(Selm.[eczbánya] 1900. jan. 14.)

(Elmondott 1900. jan. 18. d.u. 3. az új palota előcsarnokában.)

Fekete L.

1900 Üdvözlés Dr. Schwartz tanárnak, a Vaskorona-renddel lett kitüntetése alkalmából

Mélyen tisztelt akadémiai igazgató úr!

Kedves barátom!

Midőn az akadémiai fiatalság azon szándékáról értesültem, hogy Őfelsége által történt kitüntetése feletti örömeinek kifejezést fog adni; azonnal felvillant bennem az eszme, hogy a fiatalság érzelmeinek ezen nemes megnyilatkozását az egész tanári testület részvételével tartalmasabbá tegyem.

Az eszme kollégáidnak és a tanári testület minden tagjának keblében élénk és tiszta visszhangra talált.

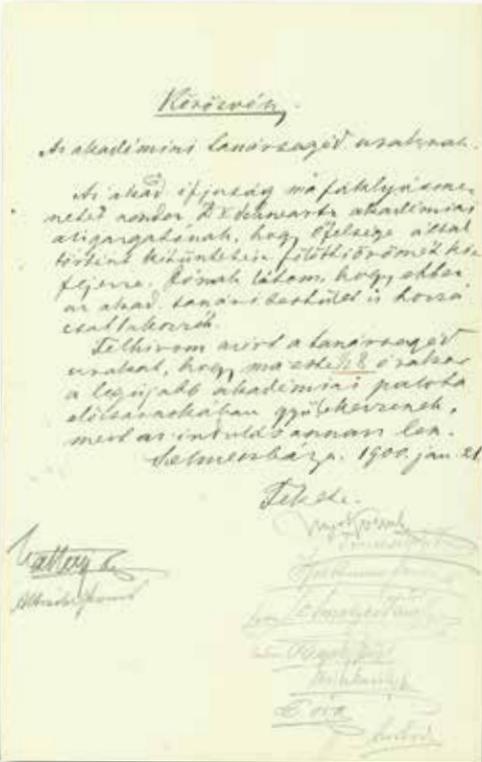
Ide sereglettünk tehát mi is kartársaid és a mi nélkülözhetetlen segítők, hogy őszinte, szívből jövő örömeinknek kifejezést adjunk, Őfelsége által történt, régen megérdemelt kitüntetésed felett.

De nemcsak örömeinknek kívánok én kifejezést adni, hanem annak a rokonszenvenek is, mely egy szent ügynek munkásai részéről csak azon társuk iránt nyilatkozhat meg, aki ezen szent ügyet mindig buzgón és önzetlenül szolgálta, mint titted ezt te a múlt század utolsó harmadában szakadatlanul.

A gondviselés csudájának tartom én kedves barátom azt a tényt, hogy kitüntetéseidről éppen abban a percben értesültünk, midőn a tanári kar és az akadémiai ifjúság közötti összekülönbözés elintézése (mely utolsó hivatalos lépése) éppen véget ért. Dr. Schwartznak, ama hivatalos aktus bevégeztével egy hallgató adta át az illető táviratot. Engem, mielőtt irodámba jöttem volna, Ravasz értesített felőle, hozva a kivonatos lapot.

Megragadjuk tehát ezt az alkalmat az arról való bizonyosság tételre az egész, ránk figyelő világ előtt, hogy a szép, jó, nemes és igaz még mindig képes az egész akadémiai polgárságot egyesíteni.

Végül kérem Őfelségét, a királyok királyát, hogy tégedet akadémiánk számára teljes lelki és testi erőben még sokáig megtartsa, és engedje meg, hogy az új század első felében leendő haladását, fejlődését lelki örömmel szemlélhesd!

És most kiáltuk uraim, hogy Dr. Schwartz akadémiai aligazgató, a Vaskorona-rend lovagja, éljen!

(Elmondva 1900. jan. 21. az akad. ifjúság által rendezett fáklyás menet alkalmával.)

Fekete

Körözvények, melyekkel a tan.[ári]testület meghívatik azon fáklyás menethez való csatlakozásra, mellyel az akadémiai hallgatók Dr. Schwartz aligazgatót a Vaskorona-renddel való kitüntetése alkalmával megtisztelték.

1900. I. 21.

Körözvény Az akadémiai tanárségéd uraknak

Az akad. ifjúság ma fáklyásmenetet rendez Dr. Schwartz akadémiai aligazgatónak, hogy Ófelsége által történt kitüntetése fölötti örömét kifejezze. Jónak látom, hogy ehhez az akad. tanári testület is hozzá csatlakozzék.

Felhívom azért a tanárségéd urakat, hogy ma este 1/2 8 órakor a legújabb akadémiai palota előcsarnokában gyülekezzenek, mert az indulás onnan lesz.

Az akadémiai tanárségéd uraknak kiküldött körözvény aláírásaikkal ellátva (SOE KKL)

Selmeczbánya, 1900. jan. 21.

Fekete

Körözvény Az akadémiai tanár uraknak

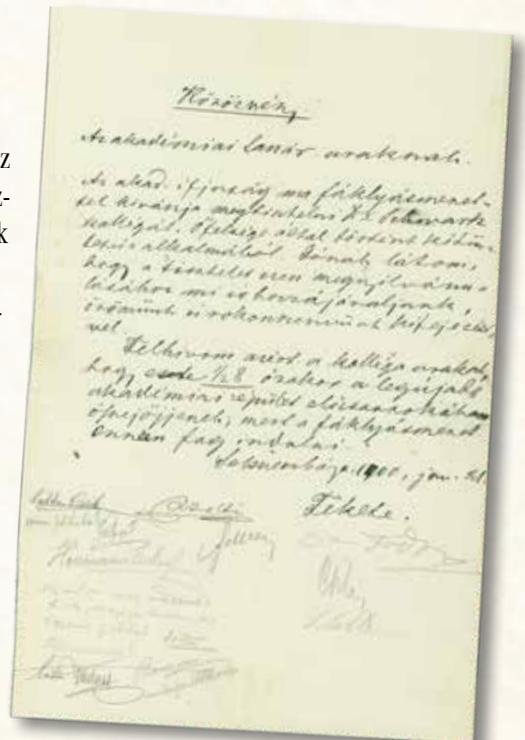
Az akad. ifjúság ma fáklyásmenettel kívánja megtisztelni Dr. Schwartz kollégát, Ófelsége által történt kitüntetése alkalmából. Jónak látom, hogy a testület ezen megnyilvánulásához mi is hozzájáruljunk, örömünk és rokonszenvünk kifejezésével.

Felhívom azért a kolléga urakat, hogy ma este 1/2 8 órakor a legújabb akadémiai épület előcsarnokában összegyűjenek, mert a fáklyásmenet onnan fog indulni.

Selmeczbánya, 1900. jan. 21.

Fekete

Az akadémiai tanár uraknak kiküldött körözvény aláírásaikkal ellátva (SOE KKL)

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Fekete Lajos életével és munkásságával való kutatásunk immáron több mint negyed évszázados, amely időszak alatt számos segítséget kaptunk, többekre támaszkodhattunk. Közülük is elsőként kell kiemelni a leszármazottakat, akiket még volt/van módunk ismerni: Fekete Ildikót, Fekete Ágnes, Fekete Enikőt, III. Fekete Zoltánt, valamint dr. Völker Jenőt, aki – ugyan egy másik kontinensről – hű ápolója a családi örökségnek, s nagylelkű adományával egyetemünket is gazdagította.

Külön köszönet jár a kézirat szigorú lektorainak is, dr. Fricz-Molnár Péternek és dr. Oroszi Sándornak, akik az alapos szakmai ellenőrzésen túl – a Magyar Tudományos Akadémia immár két évszázados alapító gondolatának jegyében – ügyeltek az anyanyelv helyes alkalmazására is.

Főként a Fekete-család adományozásának köszönhetően a Soproni Egyetem Központi Könyvtára és Levéltára igen gazdagnak mondható archívummal rendelkezik Fekete Lajos és fia Fekete Zoltán életéről és munkásságáról, mely archív anyag használatáért, az abban való eligazodásért dr. Sági Éva, Tompa Mónika, dr. ifj. Sarkady Sándor, Fenyvesi Sándor és Nagy Roland fogadja köszönetünket, bízva abban, hogy e páratlan együttes mások érdeklődését is felkelti.

Múltidézés céljából gyakran látogattunk el az ősi bányavárosba, Selmechányára, ahol az ottani, részben hozzáférhetetlen és feltáratlan források átengedését köszönjük dr. Daniel Harvannak. A Fekete-villa jelenlegi tulajdonosa, dr. Hodosy Szabolcs Selmechánya megszállottja és a Fekete-örökség kutatója, lelkesedése és múltörzése példaértékű lehet mindenki számára.

A kezdetek, a tordai időszak megismerése és az átszellemülés érdekében Torda városába is ellátogattunk, ahol Józsa István Lajos és Emese Rozália tordai unitárius lelkész házaspár kalauzolásának, múltféltésének lehettünk tanúi, köszönet érte. Dr. Ágoston Hunor és dr. Csizmadia Ádám segített a tordai út szervezésében, lebonyolításában, amiért őket is köszönet illeti.

Sajnos már nincs közöttünk dr. Illyés Benjamin, az elmúlt évszázad egyik lelelkesebb múltidézője, akinek számos forrásra való figyelemfelhívásáért, a kötet összeállítására való buzdításáért vagyunk különösen hálásak. Fekete Zoltán taniszéken maradt személyes relikviáit dr. Horváth Tamás önszorgalomból őrzi, köszönet ezért és a bepillantási lehetőségért is. Selmechánya, a selmeci örökség kiemelkedő és elkötelezett ismerője Miklós Ákos, akinek pontos útbaigazításaiért vagyunk lekötelezettek. Koudela Pál és Sylvia Puharic (Bécs) pedig forrásainkat gazdagították. A Magyar Mezőgazdasági Múzeum a tulajdonában lévő Fekete-féle tolokás magvető képét engedte át, köszönet érte.

A régi német nyelvű szövegek fordításában † Krisch Imrére és dr. Krisch Andrásra, a szlovák és cseh nyelvről történő fordításoknál Varga Gyulára támaszkodhattunk. A mindennapi problémák megoldásában, a kézirat szövegek gépelésében Csecsei Ildikó és Horváth Tímea volt segítségünkre, mindannyian fogadják köszönetünket.

JEGYZETEK

- 1 „Változások az erdészeti szolgálat körében. A m. kir. pénzügyminiszter a selmeczi m. kir. bányászati és erdészeti akadémiára az erdőtenyésztés-, növény- és állattani tanszékhez Dietz Sándor végzett egyetemi bölcsészeti-hallgatót tanársegéddé.” Erdészeti Lapok 1879. 18. évf. 9. füzet 635. o. vö. Magyarország 1937. 18. évf. 67. szám. (március 24.) 9. o.
- 2 Ekkor még nem volt egyetemi rangja a lemergi intézménynek, de orvoscépzés folyt a líceumban.
- 3 Torda-Vármegye Főispáni Hivatala, Közigazgatási szolgálat. Szám: 17.198. Közig.-1935. november 5. Ciuleanu s.k. főispán hivatalos igazolása Fekete Zoltán és családja hagyatékából. (Homagium = ellenszolgáltatás, javadalmazás.)
- 4 Ingremiatus = örököségi megyebeli jog.
- 5 KÖVENDI WERESS SÁNDOR: Torda őscsaládai. – Közművelődés Irodalmi és Műnyomdai Részvénytársaság, Kolozsvár, 1891, 143. o.
- 6 Fekete Enikő kézíratos levelében 1812-ben kelt tordai oltási igazolványra hivatkozik (SOE KKL).
- 7 MÁJAI ISTVÁN: Aranyos-Rákosi Székely Elek életrajza. – Keresztény Magvető 1874. 9. kötet. 1. szám 45–62. o.
- 8 KÖVENDI WERESS SÁNDOR (1891) 120. o.
- 9 KÖVENDI WERESS SÁNDOR (1891) 120. o.
- 10 Az Unitáriusok Zsinati Főtanácsának levele 30-868 sz. Kolozsvár, 1868.X.16.
- 11 MIKLÓS ÁKOS: Selmecebánya évszázadai. Város történeti kronológia. – Bányászattörténeti Kutatások Alapítvány, Rudabánya, 2024, 64. o.
- 12 MIKLÓS ÁKOS (2024) 52., 58. o.
- 13 MIKLÓS ÁKOS (2024) 52., 58. o.
- 14 DIÓS ISTVÁN – VICZÁN JÁNOS (szerk.): Magyar Katolikus Lexikon 8. kötet. – Budapest, 2004. 796–797. o.
- 15 FILEP ANTAL: Unitáriusok. In: ORTUTAY GYULA (szerk.): Magyar néprajzi lexikon 5. kötet. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981, 418. o.
- 16 GERŐ LAJOS (szerk.): A Pallas nagy lexikona. XVI. kötet. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1897. 515–516. o.
- 17 KOVÁCS ANDRÁS: Vallomás a székely szombatosok perében. – Kriterion, Bukarest, 1981. vö. DÁN RÓBERT: Az erdélyi szombatosok és Péchi Simon. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987.
- 18 PALÁDI-KOVÁCS ATTILA (szerk.): Magyar néprajz. Népszokás, néphit, népi vallásosság. VI. Kötet. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990. 489–490. o. vö. DIÓS ISTVÁN – VICZÁN JÁNOS (szerk.): Magyar Katolikus Lexikon 1. kötet. – Budapest, 2004, 61. o.
- 19 KOLLEGA TARSOLY ISTVÁN (szerk.): Magyarország a XX. században. II. kötet. Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság. – Babits Kiadó, Budapest, 1997, 312–315. o.
- 20 A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása. A Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal. 42. kötet. – Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat, Budapest, 1912, 8–9. o.
- 21 ORBÁN BALÁZS: Torda város és környéke. I. kötet. – Európa Könyvkiadó, Budapest, 1986, 40. o.
- 22 KÖVENDI WERESS SÁNDOR (1891) 104. o.

- 23 ORBÁN BALÁZS (1986) 44–45. o.
- 24 KÖVÁRI LÁSZLÓ: Erdély története 1848-49-ben. – Kiadta Emich Gusztáv, Pest, 1861, 21. o.
- 25 Milícia = katonaság.
- 26 ROMSICS IGNÁC: Nemzet, nemzetiség és állam – Kelet-Közép- és Délkelet-Európában a 19. és 20. században. – Napvilág Kiadó, Budapest, 1998, 125. o.
- 27 EGYED ÁKOS: Amnesztia és számonkérés Erdélyben 1849 tavaszán. – Kisebbségkutatás 1999. 8. évf. 2. szám 200–207. o.
- 28 TARIÁN M. TAMÁS: Az első balázsfalvi román népgyűlés megnyitása. Rubicon online magazin (<https://rubicon.hu/kalendarium/1848-aprilis-30-az-első-balazsfalvi-roman-nepgyules-megnyitasa>) (2022.08.02).
- 29 A román történetírás és kollektív emlékezet Avram Iancuban a „havasok királyát”, az egyik legnagyobb román nemzeti hőst tiszteli.
- 30 EGYED ÁKOS: Erdély 1848–1849. II. bővített kiadás. – Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2010.
- 31 ORBÁN BALÁZS (1986) 408. o.
- 32 Rozsolist = *különféle fűszerekkel ízesített és illatosított, édes szeszes ital, likőr.*
- 33 ORBÁN BALÁZS (1986) 400–418. o.
- 34 ORBÁN BALÁZS (1986) 415. o.
- 35 ORBÁN BALÁZS (1986) 415. o.
- 36 *Kisköves-utca, később Kazinczi-utca* [vö. Kövendi Weress Sándor (1891) 13. o.], *amely a „Piacz-tér” felső feléből ágazott ki a városház mellett, amely a „Piacz-tért a Hid-utczával” kötötte össze. Itt volt az unitarius papi és az iskola-igazgatói lak is.* [Vö. Orbán Balázs (1986) 27–39. o.]
- 37 ORBÁN BALÁZS (1986) 400–418. o.
- 38 Poff = pofon.
- 39 Fekete Lajos felvételi értesítője. 1856. évi. 568/ac. szám. 1856.VIII.19. SOE KKL 409 fond.
- 40 A szöveget fordította †Krisch Imre és dr. Krisch András.
- 41 VADAS JENŐ: A Selmeczbányai M. Kir. Erdőakadémia Története és Ismertetője. – Pátria Irod. Váll. Részvénytársaság Könyvnyomdája, Budapest, 1896, 335. o.
- 42 M. Kir. Bányászati és Erdészeti Akadémia Igazgatósága 1869. évi 339. szám. 1869.VII.26. SOE KKL 409 fond.
- 43 SÁGI ÉVA: A bányászati, kohászati és erdészeti oktatás kronológiája, 1735–1962. In: BENDE A. (szerk.): A M. Kir. Bányászati és Erdészeti Akadémia és jogutód intézményeinek valétatablói 1874-től 1962-ig. (Megjelenés alatt.)
- 44 ZSÁMBOKI LÁSZLÓ – HILLER ISTVÁN: A bányászati, kohászati és erdészeti felsőoktatás múltja, jelene és jövője. In: Vivat Academia... Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület és az Országos Erdészeti Egyesület Emlékkönyve a Bányászati, Kohászati és Erdészeti Felsőoktatás 250. évfordulójára 1735–1985. – OMBKE–OEE, Budapest, 1985, 152. o.
- 45 FALLER GUSZTÁV: A Selmeczi M. K. Bányász- és Erdész-Akadémia évszázados fennállásának emlékkönyve 1770–1870. – Joerges, Selmecz, 1871, 35. o.
- 46 ZSÁMBOKI LÁSZLÓ – HILLER ISTVÁN (1985) 152. o.
- 47 VADAS JENŐ (1896) 90. o.
- 48 ZSÁMBOKI LÁSZLÓ – HILLER ISTVÁN (1985) 153–154. o.
- 49 ZSÁMBOKI LÁSZLÓ (szerk.): A selmeci Bányászati és Erdészeti Akadémia oktatóinak rövid életrajza és szakirodalmi munkássága. – Nehézipari Műszaki Egyetem, Miskolc, 1983, 50. o.

- 50 ZSÁMBOKI LÁSZLÓ – HILLER ISTVÁN (1985) 155–156. o.
- 51 Erdészeti Lapok 1863. 2. évf. 12. füzet 450 o. és lásd még Erdészeti Lapok 1864. 3. évf. 3. füzet 95 o.
- 52 Kolosmonostori Erdőgondnokság 2 222/590. sz. SOE KKL 409.
- 53 CSÁKY KÁROLY: Híres selmebányai tanárok. – Lilium Aurum Kiadó, Dunaszerdahely, 2003, 104–105. o.
- 54 Vö. Az erdészeti felsőoktatás 200 éve * Emlékkönyv Selmebánya 1808 – Sopron 2008. I. Kötet. – Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, 2008, 36. o.
- 55 Magyar pénzürtékindex – árák és devizák alapján 1754-től. (<https://artortenet.hu/magyar-penzertekindex-arak-es-devizak-alapjan-1754-tol>) Letöltés: 2024. július 19.
- 56 M. Kir. bányászati és erdészeti academia - igazgatósága, 1867. évi 497/ac. szám. 1867.XI.30. SOE KKL 409 fond.
- 57 Az Unitáriusok Zsinati Főtanácsának levele 30-868 sz. Kolozsvár, 1868.X.16.
- 58 Fekete Lajos m. kir. erdész gyakornok és h. segédtanár folyamodványa erdészeti tanári állásért a 12 379 sz. alatt meghirdetett pályázatra. 1869.VIII.04. SOE KKL 409 fond.
- 59 Földművelés Ipar Kereskedelmi Minister 15 150 sz. 1869.XI.14. SOE KKL 409 fond.
- 60 M. Kir. bányászati és erdészeti academia igazgatósága, 1869. évi 659/ac. szám. 1869.XI.11. SOE KKL 409 fond.
- 61 M. Kir. bányászati és erdészeti academia igazgatósága, 1869. évi 659/ac. szám. 1869.XI.11. SOE KKL 409 fond.
- 62 M. Kir. bányászati és erdészeti academia igazgatósága, 1869. évi 596/ac. szám. 1869.VIII.20. SOE KKL 409 fond.
- 63 M. Kir. bányászati és erdészeti academia igazgatósága, 1869. évi 714/ac. szám. 1869.XII.05. SOE KKL 409 fond.
- 64 M. Kir. bányászati és erdészeti academia igazgatósága, 1870. évi 541/ac. szám. 1870.VIII.12. SOE KKL 409 fond. A besorolás I. (a legmagasabb, pl.: kir. főerdőtanácsos) és XII. (a legalacsonyabb, pl.: erdészgyakornok) osztályok között történt.
- 65 M. Kir. bányászati és erdészeti academia igazgatósága, 1870. évi 200/ac. szám. 1870.V.09. SOE KKL 409 fond.
- 66 M. Kir. bányászati és erdészeti academia igazgatósága, 1871. évi 256/ac. szám. 1871.VI.10. SOE KKL 409 fond
vö. Erdészeti Lapok 1871. 10 évf. 7. füzet 316. o. vö. Erdélyi Gazda 1871. 3. évf. 14. szám (július 31.) 174. o.
- 67 M. Kir. bányászati és erdészeti academia igazgatósága, 1872. évi 404/ac. szám. 1872.VI.20. SOE KKL 409 fond.
- 68 M. Kir. bányászati és erdészeti academia igazgatósága, 1873. évi 138/ac. szám. 1873.III.05. SOE KKL 409 fond.
- 69 M. Kir. bányászati és erdészeti academia igazgatósága, 1872. évi 380/ac. szám. 1872.VI.19. SOE KKL 409 fond.
- 70 Nevét már életében is sokféle képpen írták (pl.: Scholtz, Schöltz, Söltz, Solcz, Sólcz), e mű szerzői következetesen a Söltz írásmódot használjuk, mivel neve a sírkövén is így szerepel.
- 71 M. Kir. alsó-magyarországi főbányagróf, 1871. évi 134/ac. szám. 1871.VIII.10. SOE KKL 409 fond.
- 72 Hagymász, hagymász-beteg = lázbetegség (Magyar Nyelv 4. kötet 192. o.).
- 73 A „Hivatalos Értesítő” 1873. évi 264. számában 7317. sz. alatt közölt pályahirdetés.
- 74 M. K. Bányai igazgatóság Máramaroszigeten. 3468/1088. sz. 1973.III.18.
- 75 Bedő Albert kéziratosa levele Fekete Lajosnak. Kelt.: 1873. SOE KKL 409 fond.
- 76 Fekete Lajos levele a „Nagyméltóságú m. kir. Pénzügy-Ministerium” részére. 1873.VIII.28. SOE KKL 409 fond.
- 77 M. Kir. bányászati és erdészeti academia igazgatósága, 1873. évi 181/ac. szám. 1873.IV.07. SOE KKL 409 fond.
- 78 Bedő Albert kéziratosa levele Fekete Lajosnak. Kelt.: Buda, 1873.III.6. SOE KKL 409 fond.

- 79 M. Kir. bányászati és erdészeti academia igazgatósága, 1873. évi 421/ac. szám. 1873.V.30. SOE KKL 409 fond.
- 80 M. Kir. bányászati és erdészeti academia igazgatósága, 1873. évi 201/ac. szám. 1873.III.12. SOE KKL 409 fond.
- 81 M. Kir. bányászati és erdészeti academia igazgatósága, 1873. évi 201/ac. szám. 1873.III.12. SOE KKL 409 fond.
- 82 M. Kir. bányászati és erdészeti academia igazgatósága, 1873. évi 5/ac. szám. 1873.VI.14. SOE KKL 409 fond.
- 83 M. Kir. bányászati és erdészeti academia igazgatósága, 1875. évi 65/ac. szám. 1875.IV.03. SOE KKL 409 fond.
- 84 Földművelés- ipar- és kereskedelemügyi magyar királyi miniszter. 1886. évi 36 559. szám. 1886.VII.07. SOE KKL 409-es fond.
- 85 Erdélyi Gazdasági Egylet Kolozsvár, 1875. évi 532. szám. 1875.IX.06. SOE KKL 409 fond.
- 86 M. Kir. bányászati és erdészeti academia igazgatósága, 1875. évi 10/ac. szám. 1875.II.07. SOE KKL 409 fond.
- 87 M. Kir. bányászati és erdészeti academia igazgatósága, 1872. évi 977/ac. szám. 1872.XII.26. SOE KKL 409 fond.
- 88 FEKETE LAJOS: Mi teendő az erdészeti szolgálathoz szükséges szakképzett műszaki segédzsemélyzet nevelése érdekében? – Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 1. füzet 15–16. o. vö. Erdészeti Lapok 1966. 101. évf. 7. füzet. 313–319. o.
- 89 Nagy-Ajtai Fekete Teréz, Fekete Lajos nővérének 1891. április 8-án kelt kéziratosa levele, melyben a következőképpen ír Fekete Lajos elhunyt gyermekeiről: „Lajoséknak is volt még két fiú gyermekek, kiket mi nem láthatunk a távolságmíatt, Béla és Géza kiskorukban haltak el nyugodjanak isten oltalmában szegény kisdeded.”
- 90 M. Kir. Pénzügyministerium 27 806. szám. 1876.VII.03. SOE KKL 409 fond.
- 91 M. Kir. Pénzügyministerium 25 919. szám. 1878.VII.07. SOE KKL 409 fond.
- 92 M. Kir. bányászati és erdészeti academia igazgatósága, 1878. évi 61/ac. szám. 1878.I.12. SOE KKL 409 fond. vö. Erdészeti Lapok 1878. 17. évf. 2. füzet 126. o.
- 93 Esküforma Fekete Lajos akad. tanár számára 1878. SOE KKL 409 fond.
- 94 Földművelés- ipar- és kereskedelemügyi magyar királyi minister. 1878. évi 14 090 szám. 1878.VI.25. SOE KKL 409 fond.
- 95 Országos Erdészeti Egyesület. 1878. évi 834. szám. 1878.XII.31. SOE KKL 409-es fond.
- 96 Sz. Kir. Selmecz s Bélabánya Városának Közigazgatási Bizottsága. 1880. évi. 198. szám. 1880.VIII.27. 409-es fond. vö. Sz. Kir. Selmeczbánya Városa Tanácsa. 1880. évi. 285. szám. 1880.XI.09. 409-es fond.
- 97 Sz. Kir. Selmeczbánya Városa Tanácsa, Eskületételi jegyzőkönyv. 1881. évi. 338. szám. 1881.II.09. 409-es fond. vö. Erdészeti Lapok 1881. 20. évf. 10. füzet 832. o.
- 98 Földművelés- ipar- és kereskedelemügyi magyar királyi minister. 1881. évi 35 999. szám. 1881.X.11. 409-es fond.
- 99 Földművelés- ipar- és kereskedelemügyi magyar királyi minister. 1881. évi 21 850. szám. 1881.VI.20. 409-es fond.
- 100 Földművelés- ipar- és kereskedelemügyi magyar királyi minister. 1881. évi 23 592. szám. 1881.VI.25. 409-es fond.
- 101 Földművelés- ipar- és kereskedelemügyi magyar királyi minister. 1881. évi 21 850. szám. 1881.VI.20. 409-es fond.
- 102 Fekete Lajos kérelme. Selmeczbánya, 1883.VI.31. SOE KKL 409-es fond.
- 103 M. K. Bányászati és Erdészeti Akadémia Igazgatósága Selmeczbányán. 1885. évi 686. szám. 1885.VI.25. 409-es fond.
- 104 Földművelés- ipar- és kereskedelemügyi magyar királyi miniszter. 1885. évi 29 084. szám. 1885.III.02. 409-es fond.

- 105 M. K. Bányászati és Erdészeti Akadémia Igazgatósága Selmeczbányán. 1889. évi 18. szám. 1890.I.03. SOE KKL 409-es fond.
- 106 Erdészeti Lapok 1894. 33. évf. 4. füzet 322–323. o.
- 107 Magyar Királyi Pénzügyminisztérium. 1891. évi 29 006. szám. 1891.V.06. SOE KKL 409-es fond.
- 108 Földművelés- ipar- és kereskedelemügyi magyar királyi minister. 1881. évi 35 999. szám. 1881.X.11. SOE KKL 409-es fond.
- 109 Földművelésügyi magyar királyi Minister. 1891. évi 1 329. szám. 1891.VIII.02. SOE KKL 409-es fond vö. Földművelésügyi magyar királyi Minister. 1891. évi 52 832. szám. 1891.IX.25. SOE KKL 409-es fond.
- 110 M. K. Bányászati és Erdészeti Akadémia Igazgatósága Selmeczbányán. 1889. évi 18. szám. 1890.I.03. SOE KKL 409-es fond.
- 111 Földművelés- ipar- és kereskedelemügyi magyar királyi minister. 1881. évi 35 999. szám. 1881.X.11. SOE KKL 409-es fond.
- 112 Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 8. füzet 690–691. o., 1898. 37. évf. 8. füzet 855. o.
- 113 M. K. Bányászati és Erdészeti Akadémia Igazgatósága Selmeczbányán. 1891. évi 1 260. szám. 1891.X.28. SOE KKL 409-es fond.
- 114 Selmeczbányai Közgyűlés közügyei. 1893. évi 173/3 820. szám. 1893.VI.10. SOE KKL 409-es fond.
- 115 Magyar Királyi Pénzügyminisztérium. 1894. évi 10 203. szám. 1894.II.13. SOE KKL 409-es fond.
- 116 Fekete Lajos a Bányászati és Erdészeti Akadémia Igazgatóságának címzett levele. Kelt. Selmeczbánya, 1894. XII.08. SOE KKL 409-es fond.
- 117 Fekete Lajos folyamodványa a „m. kir. Földművelésügyi Ministerhez” személyes pótlék ügyében. Kelt. Selmeczbánya, 1894.XII.19. SOE KKL 409-es fond.
- 118 Földművelésügyi magyar királyi Minister. 1895. évi 21 564. szám. 1895.VII.26. SOE KKL 409-es fond.
- 119 M. K. Bányászati és Erdészeti Akadémia Igazgatósága Selmeczbányán. 1894. évi 19. szám. 1894.XII.14. SOE KKL 409-es fond.
- 120 M. K. Bányászati és Erdészeti Akadémia Igazgatósága Selmeczbányán. 1898. évi 15. szám. 1898.IX.15. SOE KKL 409-es fond vö. Selmeczbányai Híradó 1898. 9. évf. 32. szám (augusztus 4.) 2. o.
- 121 Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 8. füzet 855. o.
- 122 M. K. Bányászati és Erdészeti Akadémia Igazgatósága Selmeczbányán. 1897. évi 1 134. szám. 1897.IX.24. SOE KKL 409-es fond vö. Selmeczbányai Híradó 1897. 8. évf. 30. szám (július 27.) 3. o.
- 123 M. K. Bányászati és Erdészeti Akadémia Igazgatósága Selmeczbányán. 1899. évi 30. szám. 1899.IX.26. SOE KKL 409-es fond.
- 124 Magyar Királyi Minister Elnök 1896. évi 11 258. szám. 1896.VI.20. SOE KKL 409-es fond.
- 125 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1911–1916 közötti naplója.
- 126 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1901–1905 közötti naplója.
- 127 M. Kir. Földművelésügyi minister 1903. évi 45 959-I/2. szám. 1903.VI.29. SOE KKL 409-es fond.
- 128 M. Kir. Földművelésügyi minister 1905. évi 27 342-I/A-2. szám. 1905.V.26. SOE KKL 409-es fond.
- 129 M. Kir. Földművelésügyi minister 1904. évi 55 103-I/4. szám. 1904.I.19. SOE KKL 409-es fond.
- 130 Erdészeti Lapok 1905. 44. évf. 1. füzet 74. o. vö. Erdészeti Lapok 1905. 44. évf. 1. füzet 77. o.
- 131 Fekete Lajos kézirat levele. Kelt Selmeczbánya, 1906.VI.04. SOE KKL 409-es fond vö. Erdészeti Lapok 1906. 45. évf. 7. füzet 568. o.

- 132 Fekete Zoltán professzor 1924. január 22-én kelt levele Fekete Lajos húgának, Liza néinek.
- 133 Erdészeti Lapok 1906. 45. évf. 10. füzet 819. o.
- 134 Erdészeti Lapok 1906. 45. évf. 10. füzet 824. o. vö. Fekete Zoltán professzor kéziratosa, nem publikált 1906–1910 közötti naplója.
- 135 Mágócsy-Dietz Sándor: A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek * Fekete Lajos I. tag emlékezete. – Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1937, 24 o. vö. Erdészeti Lapok 1910. 49. évf. 10. füzet 432. o.
- 136 Fekete Zoltán professzor kéziratosa, nem publikált, 1901–1924 közötti napló
- 137 Meghalt 1872. február 22-én.
- 138 ANON.: A selmeci erdő s körpolgárság története. (Vége.) – Selmece 1876. 1. évf. 10. szám (márczius 7.) 37–38. o.
- 139 <https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/16424/view/?pg=1&bbox=1391%2C-2406%2C2874%2C-1612>
- 140 Kovács F. Lajos helytörténész adata vö. BARTHA DÉNES – OROSZI SÁNDOR: Selmece, Téged soha nem feledtünk! – Soproni Egyetem Kiadó, Sopron, 2019, 398 o., valamint Fekete Ágnes és Szent-István Aladárné levele Fekete Ildikónak és Völker Jenőnek (az 1959. augusztus 15–17-én Selmecebányán tett látogatásukról).
- 141 A Szent-István írásmód mellett a „Szentistvány”, valamint a „Szentistványi” névváltozat is használatos volt.
- 142 FRICZ-MOLNÁR PÉTER: „Los von Selmecebánya” és a professzori villanegyed kapcsolata 1905-ben. In: Selmecei múltidézés. – Saját kiadás, Budapest, 2023, 45–54. o.
- 143 Dr. Hodosy Szabolcsnak, a Fekete-villa mai tulajdonosának köszönhetően.
- 144 Adásvételi szerződés a 2303 számú telekkönyvi betétben vezetett 229/12 (233/III.) ingatlanról
- 145 Fekete Zoltán professzor kéziratosa, nem publikált, 1911–1916 közötti naplója.
- 146 Fekete Zoltán professzor kéziratosa, nem publikált, 1911–1916 közötti naplója.
- 147 Fekete Zoltán professzor kéziratosa, nem publikált, 1911–1916 közötti naplója.
- 148 Fekete Zoltán professzor kéziratosa, nem publikált, 1911–1916 közötti naplója.
- 149 Fekete Zoltán professzor kéziratosa, nem publikált, 1911–1916 közötti naplója.
- 150 Selmecebányai Hírlap 1916. 26. évf. 27. szám (július 2.) 3. o.
- 151 Selmecebányai Hírlap 1916. 26. évf. 29. szám (július 16.) 4. o.
- 152 1916. július 9-én (vasárnap) beigazolódik, hogy Fekete Árpád valóban elesett. „Mamának addig nem mondok semmit, amíg az ezredtől értesítés nem jön.” A hivatalos értesítés július 26-án érkezett. (Fekete Zoltán nem közölt naplója az 1911–1916 közötti évekből.) vö. Selmecebányai Hírlap 1916. 26. évf. 31. szám (július 30.) 3. o. vö. Fekete Lajos partecédulájának hátuljára írt megjegyzéssel: „Árpád bátyánk elesett az orosz harctéren 1916 jun. 16. án”
- 153 Fekete Zoltán naplóbejegyzése az 1911–1916 közötti éveket rögzítő naplójából (Horváth Tamás gyűjteménye).
- 154 Selmecebányai Hírlap 1916. 26. évf. 28. szám (július 9.) 2. o.
- 155 Selmecebányai Hírlap 1916. 26. évf. 28. szám (július 9.) 2. o.
- 156 ROTH GYULA: Ludwig v. Fekete †. – Centralblatt für das gesammte Forstwesen 1917. 43. évf. 5–6. füzet 179–181. o.
- 157 Selmecebányai Hírlap 1916. 26. évf. 28. sz. (július 9.) 2. o.
- 158 Selmecebányai Hírlap 1916. 26. évf. 28. szám (július 9.) 2. o.
- 159 Fekete Lajosné partecéduláján a „varesányi” előnév-változat szerepel.
- 160 Selmecebányai Híradó 1895. 6. évf. 46. szám (november 17.) 179–180. o.

- 161 Felvidéki Híradó 1888. 7. évf. 51. szám (december 16.) 3. o.
- 162 Felvidéki Híradó 1889. 8. évf. 4. szám (január 13.) 2–3. o.
- 163 Selmezbányai Híradó 1899. 10. évf. 37. szám (szeptember 14.) 3. o.
- 164 Selmezbányai Híradó 1901. 12. évf. 16. szám (április 21.) 4. o.
- 165 Selmezbányai Híradó 1903. 13. évf. 13. szám (március 30.) 3. o.
- 166 Selmezbányai Híradó 1904. 14. évf. 9. szám (március 1.) 3. o.
- 167 Selmezbányai Híradó 1902. 11. évf. 11. szám (március 18.) 4–5. o.
- 168 Selmezbányai Híradó 1905. 15. évf. 28. szám (július 9.) 3. o.
- 169 Selmezbányai Híradó 1909. 19. évf. 25. szám (június 20.) 4. o.
- 170 Selmezbányai Híradó 1909. 19. évf. 41. szám (október 10.) 4. o.
- 171 Selmezbányai Hírlap 1913. 23. évf. 10. szám (március 9.) 3. o. uo. 1913. 23. évf. 17. szám (április 27.) 3. o.
- 172 Selmezbányai Hírlap 1914. 24. évf. 47. szám (november 22.) 4. o.
- 173 Selmezbányai Hírlap 1914. 24. évf. 49. szám (december 6.) 5. o.
- 174 Selmezbányai Hírlap 1914. 24. évf. 52. szám (december 27.) 3–4. o. uo. 1915. 25. évf. 7. szám (február 14.) 4. o.
- 175 Selmezbányai Hírlap 1915. 25. évf. 10. szám (március 7.) 4. o.
- 176 Selmezbányai Hírlap 1915. 25. évf. 2. szám (január 10.) 5. o. uo. 1915. 25. évf. 34. szám (augusztus 22.) 4. o.
- 177 Selmezbányai Hírlap 1915. 25. évf. 3. szám (január 17.) 4. o.
- 178 Selmezbányai Hírlap 1915. 25. évf. 12. szám (március 21.) 4. o.
- 179 Selmezbányai Hírlap 1915. 25. évf. 28. szám (július 11.) 4. o.
- 180 Selmezbányai Hírlap 1916. 26. évf. 23. szám (június 4.) 4. o.
- 181 Selmezbányai Hírlap 1916. 26. évf. 26. szám (június 25.) 4. o.
- 182 Selmezbányai Hírlap 1914. 24. évf. 52. szám (december 27.) 3–4. o., 1915. 25. évf. 36. szám (szeptember 5.) 5. o.
- 183 Selmezbányai Hírlap 1916. 26. évf. 40. szám (október 1.) 5. o.
- 184 Selmezbányai Hírlap 1915. 25. évf. 48. szám (november 28.) 4–5. o.
- 185 Selmezbányai Hírlap 1915. 25. évf. 41. szám (október 10.) 6. o.
- 186 II. Fekete Zoltán professzor mágnesszalagon rögzített visszaemlékezése (Dr. Völker Jenő archívuma)
- 187 Fekete Zoltán professzor 1924. január 22-én kelt levele Fekete Lajos húgának, Liza néniének.
- 188 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1921–1925 közötti naplója.
- 189 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1921–1925 közötti naplója.
- 190 SOE KKL
- 191 Iskolai bizonyítvány az első négy osztály elvégzéséről. 1886/87. 1170. sz. Selmezbánya, 1887. június 23. (SOE KKL)
- 192 Kereskedelmi Kapitányi Okmány – Brevetto di Capitano Marittimo mercantile. No. 8270 sz. Fiume, 1889. január 2. (SOE KKL)
- 193 Keleti Kereskedelmi Akadémia 261/1903. sz. bizonyítvány. 1903. június 18. (SOE KKL)
- 194 Tordaer Cellulosefabriks-Actiengesellschaft. Zeugnis, Torda, den 6. Juli 1907. (SOE KKL)
- 195 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1901–1905 közötti naplója.
- 196 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1906–1910 közötti naplója.
- 197 Selmezbányai Híradó 1907. 17. évf. 36. szám (szeptember 8.) 2. o. vö. Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1906–1910 közötti naplója.

- 198 Selmezbányai Híradó 1908. 18. évf. 31. szám (augusztus 2.) 8. o.
- 199 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1906–1910 közötti naplója.
- 200 Austrittszertifikat im Nahmen Seiner Maistät des Kaisers von Österreich, am 4. April 1911. (SOE KKL)
- 201 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1906–1910 közötti naplója.
- 202 K.U.K. Kriegsministerium, Marinesektion Abtlg. 1, No. 13546. (SOE KKL)
- 203 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1911–1916 közötti naplója.
- 204 K. u. K. Ministerium des kaiserl. und königl. Hauses und des Äußern. 28604/10. Enthebungsgesuch. Wien, den 21. März 1915. SOE KKL. vö. K. u. K. Oesterr.-Ungar. General-Konsulat Venedig 1330. sz. Kelt. 1915. április 15. (SOE KKL)
- 205 Értesítés behívásról szóló felterjesztésről. 1323/1915. (SOE KKL)
- 206 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1911–1916 közötti naplója.
- 207 A m. kir. népfelkelő tábori hadtáposztály parancsnoksága 1915. december 22-én kelt levele (SOE KKL) vö. Selmezbányai Híradó 1916. 16. évf. 31. szám (július 30.) 3. o.
- 208 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1911–1916 közötti naplója.
- 209 A családi hagyatékban fellelt Budapesti Hírlap (117. sz. 1916. április 27. 4. o.) rövid cikke (Az olaszok kudarca) mellé kézírással tett megjegyzés alapján (SOE KKL)
- 210 II. Fekete Zoltán professzor mágnesszalagon rögzített visszaemlékezése (Dr. Völker Jenő archívuma)
- 211 Selmezbányai Hírlap 1916. 26. évf. 19. szám (május 7.) 5. o.
- 212 Fizetési meghagyás Fekete Árpád hagyatékát illetően. 135/1917. sz. (SOE KKL)
- 213 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1911–1916 közötti naplója.
- 214 II. Fekete Zoltán professzor mágnesszalagon rögzített visszaemlékezése (Dr. Völker Jenő archívuma)
- 215 Tervezet néhai Fekete Árpád hagyatékának felosztásáról (SOE KKL)
- 216 Az 1900. évi tavaszi erdészeti államvizsga. – Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 5. füzet 439–443. o.
- 217 Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 12. füzet 1218. o.
- 218 Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 11. füzet 1099. o. vö. Erdészeti Lapok 1901. 40. évf. 10. füzet 1052. o.
- 219 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1901–1905 közötti naplója.
- 220 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1901–1905 közötti naplója.
- 221 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1901–1905 közötti naplója.
- 222 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1906–1910 közötti naplója.
- 223 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1906–1910 közötti naplója.
- 224 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1906–1910 közötti naplója.
- 225 Selmezbányai Híradó 1907. 17. évf. 36. szám (szeptember 8.) 2. o.
- 226 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1911–1916 közötti naplója.
- 227 II. Fekete Zoltán professzor mágnesszalagon rögzített visszaemlékezése (Dr. Völker Jenő archívuma)
- 228 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1917–1920 közötti naplója.
- 229 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1917–1920 közötti naplója.
- 230 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1917–1920 közötti naplója.
- 231 Erdészeti Lapok 1911. 50. évf. 18. füzet 951. o. vö. Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1906–1910 közötti naplója.

- 232 Erdészeti Lapok 1913. 52. évf. 11. füzet 514. o. vö. Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1906–1910 közötti naplója.
- 233 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1906–1910 közötti naplója.
- 234 II. Fekete Zoltán professzor mágnesszalagon rögzített visszaemlékezése (Dr. Völker Jenő archívuma)
- 235 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1906–1910 közötti naplója.
- 236 Böckh Hugó ekkor (1914) miniszteri tanácsosi rangban Budapesten kapott állást a Pénzügyminisztérium Bányászati Kutatási Osztályán, így a selmezbányai rendes akadémiai tanári állását és oktató munkáját feladva elköltözött a városból. ZSAMBOKI LÁSZLÓ (szerk.): A selmezbányai akadémiai tanárok lexikona 1735–1918. – Nehézipari Műszaki Egyetem, Miskolc, 1983, 122–127. o.
- 237 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1911–1916 közötti naplója.
- 238 II. Fekete Zoltán professzor mágnesszalagon rögzített visszaemlékezése (Dr. Völker Jenő archívuma)
- 239 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1911–1916 közötti naplója.
- 240 MÁRKUS LÁSZLÓ: Dr. Fekete Zoltán (1877–1962). – Az Erdő 1962. 11. évf. 11. füzet 481–486. o. vö. GÁL JÁNOS: Fekete Zoltán (1877–1962). – Erdésztnagyjaink arcképcsarnoka 2., Sopron, 1997, 18 o.
- 241 Selmezbányai Híradó 1897. 8. évf. 50. szám (december 13.) 2. o.
- 242 Többszörösen kitüntetett huszárkapitány, katonai érdemérem (kardokkal), Károly csapatkereszt, az 1898. és 1908. évi katonai és polgári jubileumi emlékérem és csapatkereszt tulajdonosa (Fekete Enikő feljegyzéseiből)
- 243 Selmezbányai Hírlap 1912. 22. évf. 7. szám (február 18.) 4. o.
- 244 Selmezbányai Híradó 1900. 11. évf. 40. szám (szeptember 30.) 3. o.
- 245 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1901–1905 közötti naplója.
- 246 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1901–1905 közötti naplója.
- 247 Csicseri Ormos Zsigmondné született Nagyajtai Fekete Emília parte cédulája, kelt 1937. március 20-án Szegeden. Megjegyezzük, hogy az ő és a szülei partecéduláján az Ormos vezetéknev helyett „Ormós” szerepel.
- 248 Selmezbányai Hírlap 1914. 24. évf. 49. szám (december 6.) 5. o.
- 249 Fekete Lajos kézirat levele. Kelt Selmezbánya, 1906. VI. 04. SOE KKL 409-es fond vö. Erdészeti Lapok 1906. 45. évf. 7. füzet 568. o.
- 250 Erdészeti Lapok 1911. 50. évf. 18. füzet 951. o.
- 251 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1911–1916 közötti naplója.
- 252 II. Fekete Zoltán professzor mágnesszalagon rögzített visszaemlékezése (Dr. Völker Jenő archívuma)
- 253 Selmezbányai Híradó 1908. 18. évf. 17. szám (április 26.) 3. o.
- 254 Selmezbányai Híradó 1908. 18. évf. 51. szám (december 20.) 3. o.
- 255 Selmezbányai Hírlap 1910. 20. évf. 19. szám (május 8.) 3. o.
- 256 Selmezbányai Hírlap 1911. 21. évf. 4. szám (január 22.) 3. o.
- 257 Selmezbányai Hírlap 1911. 21. évf. 6. szám (február 5.) 7. o.
- 258 Selmezbányai Hírlap 1911. 21. évf. 28. szám (július 9.) 4. o.
- 259 Selmezbányai Hírlap 1911. 21. évf. 31. szám (július 30.) 3–4. o.
- 260 Erdészeti Lapok 1911. 50. évf. 22. füzet 1251. o. vö. Selmezbányai Hírlap 1911. 21. évf. 46. szám (november 12.) 3–4. o.
- 261 Erdészeti Lapok 1914. 53. évf. 24. füzet 1050–1051. o.
- 262 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1911–1916 közötti naplója.

- 263 Erdészeti Lapok 1913. 52. évf. 2. füzet 84. o. vö. Selmebányai Hírlap 1916. 26. évf. 49. szám (december 3.) 4. o.
- 264 Erdészeti Lapok 1913. 52. évf. 24. füzet 1092. o.
- 265 Erdészeti Lapok 1915. 54. évf. 9–10. füzet 250. o. vö. Selmebányai Hírlap 1915. 25. évf. 20. szám 4. o.
- 266 Selmebányai Hírlap 1915. 25. évf. 37. szám (szeptember 12.) 3. o.
- 267 Erdészeti Lapok 1915. 54. évf. 17–18. füzet 441. o. vö. Erdészeti Lapok 1916. 55. évf. 23–24. füzet 591. o.
- 268 II. Fekete Zoltán professzor mágnesszalagon rögzített visszaemlékezése (Dr. Völker Jenő archívuma)
- 269 II. Fekete Zoltán professzor mágnesszalagon rögzített visszaemlékezése (Dr. Völker Jenő archívuma)
- 270 Fekete Zoltán professzor kéziratos, nem publikált, 1917–1920 közötti naplója.
- 271 Erdészeti Lapok 1918. 57. évf. 5–6. füzet 130. o.
- 272 Erdészeti Lapok 1919. 58. évf. 5–6. füzet 47. o.
- 273 Erdészeti Lapok 1917. 56. évf. 1–2. füzet 14. o. vö. Erdészeti Lapok 1917. 56. évf. 1–2. füzet Mellékletek.
- 274 Erdészeti Lapok 1911. 50. évf. 15. füzet 790. o.
- 275 Kecskeméti Közlöny 1935. 17. évf. 153. szám (július 7.) 10. o.
- 276 Kecskeméti Közlöny 1939. 21. évf. 11. szám (január 14.) 4. o.
- 277 Kecskeméti Közlöny 1942. 24. évf. 38. szám (február 17.) 3. o.
- 278 Kecskeméti Közlöny 1927. 9. évf. 217. szám (szeptember 22.) 2. o. vö. Uo. 1927. 9. évf. 218. szám (szeptember 23.) 5. o.
- 279 Kecskeméti Közlöny 1927. 9. évf. 250. szám (október 30.) 2. o.
- 280 Kecskeméti Közlöny 1929. 11. évf. 232. szám (október 11.) 5. o.
- 281 Kecskeméti Közlöny 1938. 20. évf. 267. szám (november 24.) 5. o.
- 282 Kecskeméti Közlöny 1929. 11. évf. 287. szám (december 15.) 1. o. vö. Uo. 1930. 12. évf. 280. szám (december 10.) 1. o.
- 283 KRÁL ERVIN rajzai a bugaci idegenjárás sikerének titkairól. – Kecskeméti Közlöny 1933. 15. évf. 223. szám (október 1.)
- 284 Kecskeméti Közlöny 1929. 11. évf. 275. szám (december 17.) 2. o. vö. Uo. 1930. 12. évf. 280. szám (december 10.) 1. o.
- 285 Kecskeméti Közlöny 1932. 14. évf. 73. szám (április 13.) 4. o. vö. Uo. 1933. 15. évf. 88. szám (április 20.) 4. o.
- 286 Kecskeméti Közlöny 1933. 15. évf. 116. szám (május 25.) 2. o. vö. Uo. 1933. 15. évf. 163. szám (július 21.) 2. o., Uo. 1935. 17. évf. 142. szám (június 23.) 7. o.
- 287 Kecskeméti Közlöny 1933. 15. évf. 122. szám (május 31.) 3. o. vö. Uo. 1933. 15. évf. 130. szám (június 10.) 2. o., Uo. 1933. 15. évf. 214. szám (szeptember 21.) 2. o., Uo. 1933. 15. évf. 267. szám (november 24.) 1. o.
- 288 Kecskeméti Közlöny 1934. 16. évf. 185. szám (augusztus 17.) 1. o., Uo. 1937. 19. évf. 139. szám (június 21.) 11. o.
- 289 Kecskeméti Közlöny 1933. 15. évf. 254. szám (november 9.) 3. o., Uo. 1934. 16. évf. 153. szám (július 10.) 2. o.
- 290 Kecskeméti Közlöny 1934. 16. évf. 146. szám (július 1.) 10. o.
- 291 Kecskeméti Közlöny 1936. 18. évf. 220. szám (szeptember 26.) 1–2. o.
- 292 Kecskeméti Közlöny 1933. 15. évf. 223. szám (október 1.) 1. o.
- 293 Kecskeméti Közlöny 1933. 15. évf. 38. szám (február 16.) 3. o.
- 294 Kecskeméti Közlöny 1934. 16. évf. 68. szám (március 25.) 6. o. vö. Uo. 1934. 16. évf. 227. szám (október 9.) 5. o.

- 295 Kecskeméti Közlöny 1932. 14. évf. 26. szám (február 4.) 3. o.
- 296 Kecskeméti Közlöny 1934. 16. évf. 222. szám (október 2.) 5. o.
- 297 Kecskeméti Közlöny 1934. 16. évf. 286. szám (december 20.) 3. o.
- 298 Kecskeméti Közlöny 1936. 18. évf. 140. szám (június 20.) 1. o.
- 299 Kecskeméti Közlöny 1941. 23. évf. 245. szám (október 25.) 9. o.
- 300 Csekefalvi vitéz Török Béla (1894–1934) soproni főiskolai oktató húga, Török Sándornak (1864–1922), a Temesvár–vadászzerdei szakiskola mintegy három évtizeden át igazgatójának leánya. Lásd részletesebben MOLNÁR SÁNDOR: Török Béla (1894–1934) élete és munkássága. – Erdésznagyjaink arcképcsarnoka 6., Sopron, 1998, 15 o. és SCHWEIGHARDT OTTÓ (szerk.): Megemlékezés a MEVME-ről. A Magyar Erdészeti és Vadászati Műszaki Segédszemélyzet Országos Egyesületének története. – Vidékfejlesztési Minisztérium és NÉBIH Erdészeti Igazgatóság, Budapest, 2013, 107 o.
- 301 Völker Jenő személyes közlése.
- 302 Kecskeméti Közlöny 1929. 11. évf. 237. szám (október 17.) 3. o.
- 303 VADAS JENŐ (1896) 134. o.
- 304 Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 7. füzet 669. o.
- 305 VADAS JENŐ (1896) 132–135. o.
- 306 LENGYEL LÁSZLÓ: Emlék a Wagner Károly csúcsról. – Erdészeti Lapok 2007. 142. évf. 10. füzet 333–334. o. vö. Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 7. füzet 681–684. o.
- 307 Fekete Lajos fákllys-zenés hallgatói felvonulásra írt beszédének részlete, 1896 (SOE KKL)
- 308 Vö: KOLOSSVÁRY SZABOLCSNÉ: A magyar erdészeti kutatásügy a második világháború előtt. – Erdészeti Lapok 2013. 148. évf. 10. füzet 345–346. o.
- 309 B.: Az Országos Erdészeti-Egyesület 1874-ik évi közgyűléséről. – Erdészeti Lapok 1874. 13. évf. 11. füzet 553–554. o.
- 310 Fekete Lajos: Egy eszme a kísérleti állomások ügyében. – Erdészeti Lapok 1875. 14. évf. 8. füzet 384–386. o.
- 311 Egyesületi közlemények. Fekete L[ajos]. tagtárs indítványa. – Erdészeti Lapok 1875. 14. évf. 12. füzet 643–644. o. vö. Erdészeti Lapok 1875. 14. évf. 11. füzet 553–554. o.
- 312 SZTOKOSZA GÉZA: Érdeklődjünk a növénytan és az erdészeti kísérletek ügye iránt! – Erdészeti Lapok 1888. 19. évf. 7. füzet 502–508. o.
- 313 VADAS JENŐ: A m. kir. erdészeti kísérleti állomások keletkezése, szervezete, eszközei és berendezése. – Erdészeti Kísérletek 1899. 1. évf. 1–2. füzet 2–8. o. vö. KERESZTESI BÉLA: A hazai erdészeti kutatás története. – Erdészeti Kutatások 1972. 21. évf. 11. füzet 497–510. o.
- 314 VADAS JENŐ: Szervezzük a magyar erdészeti kísérletügyet. – Erdészeti Lapok 1893. 33. évf. 7–8. füzet 545–574. o. vö. VADAS JENŐ: A selmeczbányai M. kir. Erdőakadémia története és ismertetője. – Pátria Irod. Váll. Részvénytársaság Könyvnyomdája, Budapest, 1896, 185–187. o.
- 315 VADAS JENŐ: A m. kir. erdészeti kísérleti állomások keletkezése, szervezete, eszközei és berendezése. – Erdészeti Kísérletek 1899. 1. évf. 1–2. füzet 2. o.
- 316 VADAS JENŐ: A m. kir. erdészeti kísérleti állomások keletkezése, szervezete, eszközei és berendezése. – Erdészeti Kísérletek 1899. 1. évf. 1–2. füzet 2–8. o.
- 317 VADAS JENŐ: A selmeczbányai M. kir. Erdőakadémia története és ismertetője. – Pátria Irod. Váll. Részvénytársaság Könyvnyomdája, Budapest, 1896, 187. o.

- 318 VADAS JENŐ: A m. kir. erdészeti kísérleti állomások keletkezése, szervezete, eszközei és berendezése. – Erdészeti Kísérletek 1899. 1. évf. 1–2. füzet 2. o.
- 319 VADAS JENŐ: A m. kir. erdészeti kísérleti állomások keletkezése, szervezete, eszközei és berendezése. – Erdészeti Kísérletek 1899. 1. évf. 1–2. füzet 2. o. vö. FÜHRER ERNŐ (szerk.): 100 éves a M. Kir. Erdészeti Kísérleti Állomás a M. Kir. Erdészeti Kutató Intézet – az Erdészeti Tudományos Intézet. – Kiadja az Erdészeti Tudományos Intézet, Selmechánya–Sopron–Budapest, 1998, 5–11. o.
- 320 VADAS JENŐ: A m. kir. erdészeti kísérleti állomások keletkezése, szervezete, eszközei és berendezése. – Erdészeti Kísérletek 1899. 1. évf. 1–2. füzet 2–8. o.
- 321 ROTH GYULA: A magyar erdészeti kutatásügy története 1898-tól 1940-ig. – Erdészeti Kutatások az Erdészeti Tudományos Intézet Közleményei 1958. 3–4. szám 5–17. o.
- 322 BARTHA DÉNES – OROSZI SÁNDOR: Szép kis város Selmechánya... – Erdészettörténeti Közlemények 2003. 55. kötet 83. o.
- 323 FÜHRER ERNŐ (szerk.): 100 éves a M. Kir. Erdészeti Kísérleti Állomás a M. Kir. Erdészeti Kutató Intézet – az Erdészeti Tudományos Intézet. – Kiadja az Erdészeti Tudományos Intézet, Selmechánya–Sopron–Budapest, 1998, 5–11. o.
- 324 Erdészeti Lapok 1870. 9. évf. 7–8. füzet 290. o.
- 325 DIVALD ADOLF – WAGNER KÁROLY (1868): Magyar-német és német-magyar erdészeti műszótár. – Nyomatott Kocsi Sándornál, Pest, 103 + 68 o.
- 326 PÉCH ANTAL (1879): Magyar és német bányászati szótár. I. Magyar-német rész. II. Német-magyar rész. Bergmännisches Wörterbuch in ungarischer und deutscher Sprache. I. Ungarisch-deutscher Theil. II. Deutsch-ungarischer Theil. – Joerges Ágost özvegye, Selmech, 321 + 352 o.
- 327 Például: ILLÉS NÁNDOR: Erdőtenyésztéstan (1871), LÁZÁR JAKAB: Erdészeti kézikönyv (1871), FEKETE LAJOS – ILLÉS NÁNDOR: A közerdész (1873), FEKETE LAJOS: Erdőértékszámítástan (1874), BEDŐ ALBERT: Erdőőr (1874).
- 328 ANON.: Az Országos Erdészeti-Egyesület 1876. évi rendes közgyűlésének jegyzőkönyve. – Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 1. füzet 51. o.
- 329 Például Erdészeti Lapok 1878. 17. évf. 1. füzet 61. o., Erdészeti Lapok 1878. 17. évf. 2. füzet 127. o.
- 330 BEDŐ ALBERT (1874): Erdő-őr vagy az erdészet alapvonalai, kérdésekben és feleletekben. Az erdészeti műszaki segédzemélyzet, erdőbirtokosok, községi előljárók és néptanítók számára. – Magyar Királyi Államnyomda, Budapest, 241 o.
- 331 SCHWARTZ OTTÓ (1891): Selmechánya monográfiája. Természettudományi rész. 1. füzet. Klimatológia. – Joerges Ágost özvegye és fia könyvnyomdája, Selmechánya, 53 o.
- 332 Centralblatt für das gesammte Forstwesen 1882. 8. évf. 129. o.
- 333 SOE KKL
- 334 Az oldalszám a digitális másolaton sajnos nem olvasható.
- 335 ROTH GYULA: Ludwig v. Fekete †. – Centralblatt für das gesammte Forstwesen 1917. 43. évf. 5–6. füzet 179–181. o.
- 336 „Im Auslande konnten leider seine Arbeiten nicht bekannt werden, da er – obwohl er kein Chauvinist war und das Ausland wiederholt bereiste, kannte und hochschätzte und auch die ausländische Literatur stets eingehend studierte – sein ganzes Wirken ausschließlich der ungarischen Forstwirtschaft widmete und nur in ungarischer Sprache schrieb.”
- 337 ILLÉS NÁNDOR (1871): Erdőtenyésztéstan. – Magy. Kir. Államnyomda, Buda.

- 338 VADAS JENŐ (1898): Erdőműveléstan. – Pátria Nyomda, Budapest.
- 339 Az Országos Erdészeti-Egyesület véleménye a fenyőszú (*Bostrichus typographus*, L.) ártalmasságáról. – Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 11. füzet 631–634. o.
- 340 KABINA JÁNOS: A hamvas kőrisfa (*Fraxinus crispa*) és annak egy érdekes betegsége. – Erdészeti Lapok 1878. 17. évf. 12. füzet 761–765. o.
- 341 SZENTGYÖRGYI JÓZSEF: A hernyózási rendelet. – Erdélyi Gazda 1880. 12. évf. 6. szám (február 10.) 43–44. o.
- 342 36.261/1891. számú Utasítás (Valamennyi közigazgatási bizottságnak, királyi erdőfelügyelőségnek, kincstári erdőhatóságnak, községi és járási erdőgondnokságnak) „Az apácza gyapocsz (Phalaena Bombix monacha; Ocnaria monacha; Liparis monacha; Psilura monacha; Nonne; Fichtenspinner, Fichtenbär) káros erdei rovar megfigyelése és az ellene teendő óvó és irtó intézkedések ügyében. – Erdészeti Lapok 1891. 30. évf. 6–7. füzet 530–562. o.
- 343 Ezt a tanulmányát az osztrák szaklap is referálta. (Lásd Centralblatt für das gesammte Forstwesen 1906. 32. évf. 315. o.)
- 344 FEKETE ZOLTÁN (1951): Erdőbecsléstan. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 302. o.
- 345 MAGYAR JÁNOS: A fatermési táblák szerkesztésének alapkérdései. – Erdészeti Kísérletek 1940. 42. évf. 1–2. füzet 1–105. o.
- 346 Ezt a tanulmányát az osztrák szaklap is referálta. (Lásd Centralblatt für das gesammte Forstwesen 1907. 33. évf. 212. o.)
- 347 KOVÁTS ERNŐ: Az erdőrendezés újabb irányai. – Erdészeti Lapok 1936. 75. évf. 6. füzet 483–495. o.
- 348 FEKETE ZOLTÁN: Üzem- és hozamszabályozás. – Erdészeti Lapok 1939. 78. évf. 2. füzet 127–139. o.
- 349 BEDŐ ALBERT (szerk.) (1870): Az Országos Erdészeti Egyesület Évkönyve az 1869. évre. – Nyomatott Kocsi Sándor könyvnyomdájában, Pest, 45–54. o. Megjegyzendő, hogy e vitában, s a későbbiekben is e téren megnyilvánult Gr[óf]. F. L. is (pl. Erdészeti Lapok 1869. 8. évf. 4. füzet 121–130. o.), aki nem azonos Fekete Lajossal, bár monogramjaik megegyeznek.
- 350 1871-ben született, 1889–1892 között tanult erdészetet Selmecen, 1894-ben államvizsgázott. Végzés után kincstári erdészeteknél teljesített szolgálatot, majd az 1896–1897. években a Növénytan–Erdőtenyésztési Tanszéken volt tanársegéd. Majd életében ismét kincstári erdészetek következtek, 1909-től nyugdíjazásáig a földművelésügyi minisztériumban tevékenykedett különböző beosztásokban. 1946. december 6-án hunyt el.
- 351 Növénytan I–II. Nagyságos Fekete Lajos erdőtanácsos akadémiai rendes tanár úr előadásai után lejegyzetelte TOMASOVSKY IMRE erdész-akadémikus. – Kézrel írt jegyzet, Selmeczbánya, 1890, I. rész: 186 o., II. rész: 221 o.
- 352 Erdészeti statisztika és erdészeti irodalomtörténet. Sóltz Gyula és Fekete Lajos előadásainak alapján összeállította: TORNAY GYULA és SZAKMÁRY FERENC. – Kézrel írt könyvnyomatos jegyzet, Selmeczbánya, 1893, 289 o.
- 353 Mindketten 1863-ban születtek, s 1887-ben szereztek erdőmérnöki oklevelet. Tornay Gyula a gyakornoki kitérők után az egri főkáptalani erdőbirtokon teljesített szolgálatot, erdőmesterként, főerdőmesterként, majd erdőtanácsosként. Élénk tevékenységet fejtett ki a Borsod–Gömör–Heves vármegyék erdészeti egyesületében, amelynek 1905-ben alapító tagja is volt. 1935. január 29-én hunyt el. Szakmáry Ferenc a gyakornoki évek után 1888–1891 között a királyhalmi erdőőri szakiskola segédtanára volt, majd 1891–1895 között a besztecerbányai erdőigazgatóság erdőmérnökeként ténykedett. 1895-ben a görgényszentimrei erdész szakiskolához került, ahol igazgatói posztot is betöltött. 1916-ban áthelyezték a temesvári erdőhivatalhoz, melynek vezetője lett.
- 354 Erdészeti statisztika. Ngys. Sóltz Gyula erdőtanácsos 1883-ik évi előadásai nyomán összeállították: TORNAY GYULA és SZAKMÁRY FERENCZ ak. hallgatók. – Selmeczbányai Híradó kvny., Selmeczbánya, 1883, 69 o.

- 355 Erdészeti statisztika és az erdészet történelme. Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos és akad. tanár előadásai. – Kézrel írt könyvomas jegyzet, Selmech, 1903, 118 o.
- 356 TAGÁNYI KÁROLY (1896): Magyar Erdészeti Oklevéltár I–III. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria, Budapest, LXVII + 735 o., XIX + 900 o., VIII + 789 o. és BEDŐ ALBERT (1896): A magyar állam erdősegeinek gazdasági és kereskedelmi leírása I–IV. 2. kiadás. – Kiadja Darányi Ignác földművelésügyi m. kir. miniszter, Földművelésügyi Minisztérium, Budapest, XCIX + 591 o., XIV + 908 o., XXI + 248 o., X + 743 o.
- 357 MÁRKUS LÁSZLÓ: Az erdészettörténet a felsőoktatásban. – Soproni Műhely 1999. 15. szám (december 15.) 18–20. o., <http://ngt-erdeszet.emk.nyme.hu/soproni-muhely/tartalom.htm>
- 358 Erdőrendezéstan I–II folyam. Fekete Lajos előadásai nyomán összeállította KOLLER JÁNOS akad. tanársegéd. – Kézrel írt könyvomas jegyzet, Selmechbánya, 1893, I. folyam: 196 o. + 12 o. táblázat és ábra, II. folyam: 222 o. + 10 o. táblázat és ábra.
- 359 1862-ben született Német-Tevelen (ma Nagytevel, Veszprém m.), 1885–1888 között tanult erdészetet a selmeci akadémián. 1888–1890 között Zalaegerszegen volt gyakornok, 1890-ben tett államvizsgát. 1891–1894 között az Erdőrendezéstan tanszék tanársegédje volt, 1895-től a geletneki erdőgondnokságon, majd a bródi erdőgondnokságon, végül a zarnócai erdőhivatalnál teljesített szolgálatot. 1925-ben főerdőtanácsosként hunyt el. Foglalkozott a szálaló erdők berendezésével, köbözési vizsgálatokkal, a nyári döntés tapasztalataival. Az ún. erdészeti ponyva irodalom számára „Paizs Péter uram szomorú esetje vagy az ártatlanság előbb utóbb kiderül” címmel kötetet állított össze, amely kiadási feltételei is rendelkezésre álltak, de végül nyomtatásban nem jelent meg. Ékesszólása, jó tolla közismert volt, „Cicero etymológiai” címmel Aradon könyvecskét bocsátott ki.
- 360 Porosz-Szilézia erdészeti viszonyai. [Rövid kivonat ily című munkából; „Festschrift für die Versammlung deutscher Land- und Forstwirthe zu Breslau.” 1869. Közli Fekete Lajos.] – Erdészeti Lapok 1870. 9. évf. 4. füzet 129–142. o.
- 361 Erdészeti állapotok európai Törökországban. [Báró Wilh. v. Berg erdőigazgató az Österr. Monatschrift 1875. januári számában megjelent cikke után közli: Fe.] – Erdészeti Lapok 1875. 14. évf. 8. füzet 390–403. o.
- 362 Erdészeti Lapok 1881. 20. évf. 6. füzet 461–462. o.
- 363 Ezt a szakirodalmi forrást CSAPODY ISTVÁN: Kiegészítések a Gerlai-féle bibliográfiához. – Erdészettörténeti Közlemények 1997. 33. évf. 9–48. c. mű 9744. tétele alatt találjuk, ugyanakkor a szakirodalmat nem sikerült fellelni, mint ahogy a folyóirat létezése is bizonytalan.
- 364 Az 1910. szeptember 16-án a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára, Heinrich Gusztáv kérésére összeállított publikációs jegyzékében az alábbi megjegyzés olvasható: „Kéziratban megvannak még szerzőnél a következő jelentések a nagymélt. m. kir. földmiv. ministeriumhoz az erdőtenyészeti viszonyok felől, ú.m. Krassó-Szörény és Temes (1881), Hunyad, Szeben és Brassó (1882), más erdélyi részek (1883)”.
- 365 Kirándulás a fogarasi havasokba. – Erdészeti Lapok 1883. 22. évf. 3. füzet 202–212. o., 4. füzet 307–319. o.
- 366 A debreczeni erdők és a talaj elszegényedésének elmélete. – Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 10. füzet 814–816. o.
- 367 Kirándulás a tornai mészhegységekbe. – Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 11. füzet 945–948. o.
- 368 ILLÉS NÁNDOR: Könyvismertetés. – Erdészeti Lapok 1881. 20. évf. 1. füzet 44–46. o.
- 369 [Címszavak]. In: A Pallas nagy lexikona. Az összes ismeretek enciklopédiája. VI–XVIII. kötet. – Pallas irodalmi és nyomdai részvénytársaság, Budapest, 1894–1900. [F. L. monogrammal írott szócikkek]
- 370 Erdészeti Lapok 1894. 33. évf. 5. füzet 427. o.
- 371 Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 6. füzet 700. o.

- 372 FEKETE LAJOS – ILLÉS NÁNDOR: A közerdész. Gyakorlati útmutatás az erdészeti műszaki segédszemélyzet számára egyszersmind az erdészet rövid vázlatára kisebb birtokosok és gazdasági tanintézetek használatára. Az Országos Erdészeti Egyesület által 200 ft. pályadíjjal jutalmazott munka. – Khór és Wein könyvnyomdája, Budapest, 1873, 231 o.
- 373 Azért ezen a helyen, mert az Erdészeti Lapok 1873-ig nem az Országos Erdészeti Egyesület tulajdonát képezte, s addig az egyesületi élettel kapcsolatos írások a külön erre a célra életre hívott évkönyvekben láttak napvilágot.
- 374 BEDŐ ALBERT (szerk.): Az Országos Erdészeti-Egyesület Évkönyve 1867. – Nyomatott Kocsi Sándor által, Pest, 1868, 25–26. o.
- 375 BEDŐ ALBERT (szerk.): Az Országos Erdészeti-Egyesület Évkönyve 1867. – Nyomatott Kocsi Sándor által, Pest, 1868, 90. o.
- 376 BEDŐ ALBERT (szerk.): Az Országos Erdészeti-Egyesület Évkönyve az 1868-ik évre. – Nyomatott Budán, a Magyar Királyi Tudomány-Egyetemi Nyomdában, 1869, 15., 35., 86–87. o.
- 377 BEDŐ ALBERT (szerk.): Az Országos Erdészeti Egyesület Évkönyve az 1869. évre. – Nyomatott Kocsi Sándor könyvnyomdájában, Pest, 1870, 32–33. o.
- 378 BEDŐ ALBERT (szerk.): Az Országos Erdészeti Egyesület Évkönyve az 1870-re. – Nyomatott a Magyar Királyi Államnyomdában, Budán, 1871, 15–18. o.
- 379 FEKETE LAJOS – ILLÉS NÁNDOR: A közerdész. Gyakorlati útmutatás az erdészeti műszaki segédszemélyzet számára egyszersmind az erdészet rövid vázlatára kisebb birtokosok és gazdasági tanintézetek használatára. Az Országos Erdészeti Egyesület által 200 ft. pályadíjjal jutalmazott munka. – Khór és Wein könyvnyomdája, Budapest, 1873, V. o.
- 380 SZÉKELY MIHÁLY: Vázlatok erdészetünk fejlődéséről. In: BEDŐ ALBERT (szerk.): Az Országos Erdészeti Egyesület Évkönyve 1871/2-re. – Nyomatott a Magyar Királyi Államnyomdából, Budán, 1872, 177–197. o.
- 381 ANON.: Új könyvek. – Erdészeti Lapok 1874. 13. évf. 1. füzet 44–45. o.
- 382 Mutatvány Fekete Lajos és Illés Nándornak „Köz-Erdész” című művéből. – Erdészeti Lapok 1874. 13. évf. 4. füzet 167–181. o.
- 383 FEKETE LAJOS: Erdőértékszámítástan. Erdészek, erdőbirtokosok, erdőtiszték és általában az erdőüzlettel foglalkozók számára, erdészeti tanintézeteken való használatra, de egyszersmind az öntanítás kiváló figyelembe vételével. – Nyomatott Joerges Ágostonnál, Selmeczen, 1874, 233 o.
- 384 BEIVINKLER KÁROLY: Útmutatás az erdőérték kiszámítására gyakorlati példákkal. Erdőbecslők és rendezők, erdő és mezői gazdák, általán mindazok számára, kik bajos számítási módor nélkül gyorsan helyes eredményhez jutni akarnak. – Kilián György, Pest, 1855, 54 o. + XXXVII tábla és Anleitung zur Waldwerthberechnung mit praktischen Beispielen für Forsttaxatoren, Forst- und Landwirthe, Richter, insbesondere urbarial Richter und überhaupt für Alle, die ohne schwierige Berechnungsweise schnell ein richtiges Resultat erreichen wollen. – Bei Georg Kilian, Pesth, 1855, 56 S. + XXXVII Tabelle.
- 385 BEIVINKLER KÁROLY: *Útmutatás az erdőérték kiszámítására gyakorlati példákkal, erdőbecslők és rendezők, erdő és mezői gazdák, bírúk, különösen úrbéri bírúk és általában mindazok számára, kik bajos számítási módor nélkül gyorsan helyes eredményhez jutni akarnak.* 2-ik kiadás. – Kilián György, Pest, 1861, 54 o. + XXXVII tábla és Anleitung zur Waldwerthberechnung mit praktischen Beispielen für Forsttaxatoren, Forst- und Landwirthe, Richter, insbesondere Urbarial-Richter und überhaupt für Alle, die ohne schwierige Berechnungsweise schnell ein richtiges Resultat erreichen wollen. 2. Auflage. – Bei Georg Kilián, Pest, 1861, 56 S. + XXXVII Tabelle.
- 386 BARTHA DÉNES – OROSZI SÁNDOR: Selmec, Selmec, sáros Selmec ... Vadmecum erdészek számára. – Erdészettörténeti Közlemények IV., 1991, 140 o. + 1 térkép.

- 387 M. Kir. bányászati és erdészeti academia igazgatósága, 1872. évi 977/ac. szám. 1872.XII.26. SOE KKL 409 fond.
- 388 ANON.: Új könyvek. – Erdészeti Lapok 1874. 13. évf. 1. füzet 44–45. o.
- 389 ANON.: Mutatvány Fekete Lajosnak „Erdőérték-Számítástan” című művéből. – Erdészeti Lapok 1874. 13. évf. 3. füzet 112–129. o.
- 390 Erdészeti Lapok 1907. 46. évf. 4. füzet 257. o.
- 391 FEKETE LAJOS: Erdőértékszámítástan. Második teljesen átdolgozott és bővített kiadás. – A Pesti Lloyd-Társulat könyvnyomdája, Budapest, 1892, 239 o.
- 392 A forint-krajcárrol a korona-fillérre 1890-ben tértek át.
- 393 MÁRKUS LÁSZLÓ: Erdőérték- és eredményszámítás. – Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1986, 207 o.
- 394 MÁRKUS LÁSZLÓ – MÉSZÁROS KÁROLY: Erdőérték-számítás. Az erdőértékelés alapjai. – Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, Budapest, 1997, 274 o.
- 395 MÁRKUS LÁSZLÓ – MÉSZÁROS KÁROLY: Erdőérték-számítás. Az erdőértékelés alapjai. – Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, Budapest, 1997, 274 o.
- 396 Erdélyi Gazda 1871. 3. évf. 11. szám 134. o.
- 397 Erdélyi Gazda 1871. 3. évf. 11. szám 136. o.
- 398 Erdészeti Lapok 1872. 11. évf. 8. füzet 313. o.; Erdélyi Gazda 1872. 4. évf. 14. szám 178. o.
- 399 Ezen a közgyűlésen – visszatérve az ősi családi fészekbe – érthető módon Fekete Lajos is részt vett, de a Mezőség befásításának kérdése ekkor még nem keltette fel érdeklődését, amit az is igazol, hogy az itt kibontakozó és aztán tovább gyűrűző vitában nem vett részt (lásd BEDŐ ALBERT (szerk.): Az Országos Erdészeti Egyesület Évkönyve 1871/2-re. – Nyomatott a Magyar Királyi Államnyomdából, Budán, 1872, 49. o. és a későbbi oldalak, illetve SZÉKELY MIHÁLY: Az országos erdészeti egyesület Tordán tartott közgyűlése. – Erdélyi Gazda 1872. 4. évf. 16. szám 187–188. o.).
- 400 ILLÉS NÁNDOR: Mi módon lenne a mezőség vidékének kopár és sovány legelőt is alig szolgáltató talaja legcélzesebben beerdősíthető. In: BEDŐ ALBERT (szerk.): Az Országos Erdészeti Egyesület Évkönyve 1871/2-re. – Nyomatott a Magyar Királyi Államnyomdából, Budán, 1872, 55–65. o.
- 401 BEDŐ ALBERT (szerk.): Az Országos Erdészeti Egyesület Évkönyve 1871/2-re. – Nyomatott a Magyar Királyi Államnyomdából, Budán, 1872, 139. o.
- 402 BEDŐ ALBERT (szerk.): Az Országos Erdészeti Egyesület Évkönyve 1871/2-re. – Nyomatott a Magyar Királyi Államnyomdából, Budán, 1872, 140. o.
- 403 SZÉKELY MIHÁLY: A mezőség befásításának kérdése. – Erdészeti Lapok 1872. 11. évf. 12. füzet 477–481. o.; ILLÉS NÁNDOR: A mezőség befásításának kérdéséhez. – Erdészeti Lapok 1873. 12. évf. 2. füzet 82–84. o.; ILLÉS NÁNDOR: A Mezőség befásításának kérdése (Válasz: Székely Mihály tanár úrnak). – Erdélyi Gazda 1873. 5. évf. 8. szám 59–60. o.; SZÉKELY MIHÁLY: Mégegyszer a Mezőség befásításának kérdése. – Erdészeti Lapok 1873. 12. évf. 3. füzet 124–125. o.; SZÉKELY MIHÁLY: Mégegyszer a Mezőség befásításának kérdése (Viszonzválasz Illés Nándor selmeczi akadémiai tanár úrnak). – Erdélyi Gazda 1873. 5. évf. 9. szám 67–68. o.
- 404 Erdélyi Gazda 1872. 4. évf. 3. szám 23. o.
- 405 Erdélyi Gazda 1872. 4. évf. 3. szám 32. o.
- 406 Erdészeti Lapok 1872. 11. évf. 2. füzet 78. o.; Gazdasági Lapok 1872. 24. évf. 9. szám 138. o.
- 407 Erdélyi Gazda 1873. 5. évf. 1. szám 7. o.
- 408 Erdélyi Gazda 1873. 5. évf. 19. szám 149–150. o.

- 409 Erdélyi Gazda 1873. 5. évf. 19. szám 145. o., megismételve Erdélyi Gazda 1873. 5. évf. 21. szám 161–162. o. és Erdészeti Lapok 1873. 12. évf. 8–9. füzet 334. o.
- 410 Erdélyi Gazda 1875. 7. évf. 37. szám 291. o.
- 411 Tisza László mezőnagycsáni földbirtokos, az Erdélyi Gazdasági Egylet alelnöke, Torda város országgyűlési képviselője mintegy húsz éven át kísérletezett birtokán fásítással, e tapasztalatait az Országos Erdészeti Egyesület tordai vándorgyűlésén is megosztotta a szakközönéssel (lásd BEDŐ ALBERT (szerk.): Az Országos Erdészeti Egyesület Évkönyve 1871/2-re. – Nyomatott a Magyar Királyi Államnyomdából, Budán, 1872, 65–72. o.).
- 412 FEKETE LAJOS: Útmutatás a Mezőség kopárainak befásítására. I. rész: Bevezetés, A Mezőség kopár legelőinek befásítására alkalmas erdei fák fajainak megvitatása; II. rész: A Mezőség kopárainak befásítására ajánlott fajok megtelepítésének módjai, tekintettel a fennforgó viszonyokra. – Erdélyi Gazda, 1876, I. rész: 8. évf. 1. szám (január 7.) 5–6. o., 2. szám (január 14.) 11–14. o., 3. szám (január 21.) 19–22. o., 4. szám (január 28.) 29–30. o., 5. szám (február 4.) 37–38. o., 6. szám (február 11.) 45–46. o., 8. szám (február 25.) 61–62. o., 9. szám (március 3.) 67–68. o., 10. szám (március 10.) 75–76. o., II. rész: 8. évf. 11. szám (március 17.) 84–85. o., 12. szám (március 24.) 91–92. o., 13. szám (március 31.) 99–100. o., 14. szám (április 7.) 108–109. o., 15. szám (április 14.) 115–116. o., 16. szám (április 21.) 122–124. o., 17. szám (április 28.) 131–132. o., 19. szám (május 12.) 147–148. o., 20. szám (május 19.) 155–157. o., 21. szám (május 26.) 163–165. o., 22. szám (június 2.) 170–172. o., 23. szám (június 9.) 181–182. o., 25. szám (június 23.) 196. o., 26. szám (június 30.) 203–205. o., 27. szám (július 7.) 213–214. o., 28. szám (július 14.) 220–221. o., 29. szám (július 21.) 228–229. o., 35. szám (szeptember 1.) 275–277. o., 36. szám (szeptember 8.) 284. o., 41. szám (október 6.) 329–330. o., 42. szám (október 13.) 337–338. o.
- 413 Erdészeti Lapok 1876. 15. évf. 1. füzet 52. o.
- 414 FEKETE LAJOS: A Mezőség kopárainak befásítása. Az Erdélyi Gazdasági Egylet által ötven arannyal jutalmazott pályamunka. – Kiadja az Erdélyi Gazdasági Egylet, Nyomatott Gámán János örökösénél, Kolozsvárt, 1876, 161 o. + IX tábla.
- 415 Erdélyi Gazda 1876. 8. évf. 48. szám 389. o.
- 416 Könyvismertetés. – Erdészeti Lapok 1876. 15. évf. 12. füzet 654–655. o.
- 417 SZENTKIRÁLYI GÁBOR: Ismét a Mezőség befásításáról! – Erdélyi Gazda 1878. 10. évf. 22. szám 183. o.
- 418 PÉCH DEZSŐ: A „Mezőség” kopárai befásításának kérdéséhez. – Erdészeti Lapok 1894. 33. évf. 8. füzet 702–728. o.
- 419 FEKETE LAJOS: Az erdővédelem körvonalai. – Kiadja Joerges Ágoston özvegye, Selmeczen, 1877, 57 o.
- 420 Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 12. füzet 730. o.
- 421 Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 12. füzet 730. o.
- 422 TÉGLÁS KÁROLY: Erdővédelemtan. – Joerges Ágost özv. és fia kiadása, Selmeczbánya, 1893, 286 o.
- 423 BEDŐ ALBERT: Erdő-őr vagy az erdészet alapvonalai kérdésekben és feleletekben. Az erdészeti műszaki segéd-személyzet, erdőbirtokosok, községi előljárók és néptanítók számára. – Magyar Nyomda, Budapest. (Számos kiadásban.)
- 424 Erdészeti Lapok 1904. 43. évf. 4. füzet 310. o.
- 425 HARACSI LAJOS: Erdővédelemtan. – Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1953, 175 o.
- 426 GYÓRFI JÁNOS: Erdővédelemtan. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963, 698 o.
- 427 IGMÁNDY ZOLTÁN: 100 éve jelent meg az első erdővédelemmel foglalkozó magyar nyelvű szakkönyv. – Az Erdő 1977. 26. évf. 9. füzet 429. o.

- 428 Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 10. füzet 625–626. o.
- 429 Erdészeti Lapok 1878. 17. évf. 2. füzet 125–126. o.
- 430 M. Kir. Pénzügyministerium 25 919. szám. 1878.VII.07. SOE KKL 409 fond.
- 431 SOE KKL
- 432 FEKETE LAJOS: Erdészeti rovartan. Első vagy általános, és második vagy leíró rész. Harmadik vagy meghatározó rész. – Nyomatott Joerges Á. özvegyénél, Selmeczen, 1878, III–IV. o.
- 433 SOE KKL
- 434 Erdészeti Lapok 1878. 17. évf. 2. füzet 125–126. o.
- 435 FEKETE LAJOS: Erdészeti rovartan. Első vagy általános, és második vagy leíró rész. Harmadik vagy meghatározó rész. – Nyomatott Joerges Á. özvegyénél, Selmeczen, 1878, 344 + 47 o.
- 436 Erdélyi Gazda 1878. 10. évf. 17. szám 147. o.
- 437 A cserebogarak irtásmódja. (Fekete Lajos rovartanából.) – Erdélyi Gazda 1878. 10. évf. 17. szám 146–147. o. és Községes cserebűly (Melolontha vulgaris). Mutatvány Fekete Lajos Erdészeti rovartanából. – Erdélyi Gazda 1878. 10. évf. 19. szám 158–159. o.
- 438 GYÖRFI JÁNOS (1957): Erdészeti rovartan. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 670 o.
- 439 F. J.: Beszélgetés a trágyáról. – Erdélyi Gazda 1871. 3. évf. 16. szám 185–186. o., 17. szám 196–198. o., 18. szám 208–209. o., 20. szám 232–234. o.
- 440 VÖRÖS SÁNDOR: Könyvismertetés: Gyakorlati trágyaisme. Írta dr. Wolff Emil, fordította a hohenheimi magyar egyesület. Szerkesztő s kiadta Gamauf Vilmos, az erdélyi gazd. egyesület titkára. – Bécs, Faesy és Frick bizománya. Nyomatott Kolozsvárt, K. Papp Miklósnál. 1871. Ára 1 ft. 20 kr – Erdélyi Gazda 1872. 4. évf. 14. szám 170–171. o.
- 441 Erdélyi Gazda 1881. 13. évf. 2. szám 13–14. o.
- 442 FEKETE LAJOS – NIKEL (SZÉCSI) ZSIGMOND: Az emberi trágya a mezőgazdaságban. [Pályamunka.] – Erdélyi Gazda 1881. 13. évf. 17. szám (április 26.) 129–130. o., 18. szám (május 3.) 138–140. o., 19. szám (május 10.) 145–147. o., 20. szám (május 17.) 153–155. o., 21. szám (május 24.) 161–162. o.
- 443 FEKETE LAJOS – NIKEL (SZÉCSI) ZSIGMOND: Az emberi trágya a mezőgazdaságban. Az Erdélyi Gazdasági Egyesület által jutalmazott pályamunka. – Kiadja az Erdélyi Gazdasági Egyesület, Nyomatott Gámán János örökösénél, Kolozsvár, 1881, 32 o. + 2 tábla.
- 444 G. L.: Az emberi ürülék. – Erdélyi Gazda 1886. 18. évf. 9. szám 104. o.
- 445 FEKETE LAJOS: Erdészeti talajtan. – Kiadta özv. Joerges Ágostonné, Selmecz, 1882, 184 o.
- 446 Erdélyi Gazda 1882. 14. évf. 20. szám (május 16.) 166. o.
- 447 Erdészeti Lapok
- 448 Erdészeti Lapok 1882. 21. évf. 6. füzet 518–523. o.
- 449 FEKETE LAJOS: Talajtan. Második, teljesen átdolgozott és bővített kiadás. – Joerges Ágost özv. és fia kiadása, Selmeczbánya, 1891, 210 o. + 1 térkép.
- 450 SPORZON PÁL: Gazdászati talajisme vagyis a termőföld minősége, ereje, nemei s osztályai; rövid bevezetéssel a növényélettanba. – Nagel és Wischán, Buda, 1865, 251 o.
- 451 Mint fent
- 452 HILLER ISTVÁN: Százéves az „Erdészeti talajtan”. – Az Erdő 1983. 32. évf. 11. füzet 507–508. o.
- 453 CSERHÁTI SÁNDOR: Talajismeret. – Eggenberger bizom., Budapest, 1894, 184 o.

- 454 BIKKAL NÁNDOR – BELHÁZY EMIL – NIKEL ZSIGMOND: Az erdőbecsléstanra pályázó művek bírálata. – Erdészeti Lapok 1880. 19. évf. 10. füzet 727–735. o.
- 455 Erdészeti Lapok 1880. 19. évf. 10. füzet 727. o.
- 456 Erdészeti Lapok 1880. 19. évf. 10. füzet 728. o.
- 457 Erdészeti Lapok 1880. 19. évf. 10. füzet 730–731. o. és 732. o.
- 458 Erdészeti Lapok 1880. 19. évf. 10. füzet 734–735. o.
- 459 Erdészeti Lapok 1880. 19. évf. 10. füzet 744. o.
- 460 Erdészeti Lapok 1881. 20. évf. 12. füzet 987. o.
- 461 SÓLTZ GYULA – FEKETE LAJOS: Az erdőbecsléstan kézikönyve. Az Országos Erdészeti Egyesület által 100 arany pályadíjjal jutalmazott munka. – Nyomatott Joerges Á. özvegyénél, Selmeczen, 1882, 349 o. + 16 melléklet.
- 462 Erdészeti Lapok 1882. 21. évf. 7. füzet 635. o.
- 463 SÓLTZ GYULA – FEKETE LAJOS: Az erdőbecsléstan kézikönyve. Az Országos Erdészeti Egyesület által 100 arany pályadíjjal jutalmazott munka. – Nyomatott Joerges Á. özvegyénél, Selmeczen, 1882, [Előszó].
- 464 SÓLTZ GYULA – FEKETE LAJOS: Az erdőbecsléstan kézikönyve. Az Országos Erdészeti Egyesület által 100 arany pályadíjjal jutalmazott munka. Második teljesen átdolgozott kiadás. – Kiadja: Fekete Lajos, Nyomatott Joerges Ágost özv. és fia könyvnyomdájában, Selmezbánya, 1893, 341 o.
- 465 Erdészeti Lapok 1893. 32. évf. 10. füzet 842. o.; A Sylvius írói álnév Arató Gyulát fedi.
- 466 FEKETE ZOLTÁN: Erdőbecsléstan. A faállományszerkezettan és a fatermésztan vázlatával. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 1951, 628 o.
- 467 Erdészeti Lapok 1884. 23. évf. 10. füzet 872–879. o.
- 468 Erdészeti Lapok 1886. 25. évf. 4. füzet 317–319. o.
- 469 Erdészeti Lapok 1886. 25. évf. 12. füzet 919. o. és 921–922. o.
- 470 Erdészeti Lapok 1886. 25. évf. 12. füzet 917–926. o.
- 471 Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 9. füzet 702–703. o.
- 472 Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 10. füzet 838. o.
- 473 Erdészeti Lapok 1884. 23. évf. 10. füzet 850–851. o.
- 474 Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 10. füzet 845. o.
- 475 Erdészeti Lapok 1888. 27. évf. 1. füzet 1. o.
- 476 Erdészeti Lapok 1888. 27. évf. 1. füzet 43. o.
- 477 FEKETE LAJOS: A tölgy és tenyésztése. Az Országos Erdészeti Egyesület Deák Ferencz Alapítványából 100 arannyal jutalmazott pályamunka. 80 fametszettel. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Nyomatott a Magyar Királyi Államnyomdában, Budapest, 1888, 203 o.
- 478 Erdészeti Lapok 1888. 27. évf. 1. füzet 95–96. o., 2. füzet 178. o., 3. füzet 267. o. és 4. füzet 377. o.
- 479 Erdészeti Lapok 1888. 27. évf. 5–6. füzet 555. o., Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 1. füzet 25. o.
- 480 Erdészeti Lapok 1890. 29. évf. 5. füzet 336. o.
- 481 Erdészeti Lapok 1901. 40. évf. 4. füzet 353. o. és 360. o.
- 482 FEKETE LAJOS: A tölgy és tenyésztése. Az Országos Erdészeti Egyesület Deák Ferencz Alapítványából 100 arannyal jutalmazott pályamunka. 80 fametszettel. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Nyomatott a Magyar Királyi Államnyomdában, Budapest, 1888, IV–V. o.

- 483 Erdészeti Lapok 1874. 13. évf. 10. füzet 469–478. o.
- 484 Erdészeti Lapok 1880. 19. évf. 7. füzet 502–508. o.
- 485 Erdészeti Lapok 1880. 19. évf. 10. füzet 744–745. o.
- 486 Erdészeti Lapok 1881. 20. évf. 12. füzet 987. o.
- 487 Erdészeti Lapok 1883. 22. évf. 5. füzet 411–412. o.
- 488 Erdészeti Lapok 1884. 23. évf. 6. füzet 547–548. o.
- 489 Erdészeti Lapok 1885. 24. évf. 6. füzet 610. o.
- 490 Erdészeti Lapok 1885. 24. évf. 9. füzet 885–886. o.
- 491 Erdészeti Lapok 1885. 24. évf. 10. füzet 981–986. o.
- 492 Erdészeti Lapok 1885. 24. évf. 10. füzet 986. o.
- 493 Erdészeti Lapok 1886. 25. évf. 1. füzet 49–50. o.
- 494 Erdészeti Lapok 1888. 27. évf. 5–6. füzet 552–553. o.
- 495 Erről az örömteli tényről a Felvidéki Híradó is beszámolt az 1888. évi 7. évf. 52. számának (december 23.) 3. oldalán.
- 496 Erdészeti Lapok 1888. 27. évf. 9. füzet 823–824. o.
- 497 Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 1. füzet 46–48. o.
- 498 Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 1. füzet 46–48. o.
- 499 Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 1. füzet 81–83. o., 86. o.
- 500 Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 1. füzet 88. o.
- 501 Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 1. füzet 88. o.
- 502 Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 12. füzet 888. o.
- 503 Erdészeti Lapok 1890. 29. évf. 6. füzet 402–403. o.
- 504 Erdészeti Lapok 1891. 30. évf. 1. füzet 67. o.
- 505 Az Erdészeti Lapok szeptemberi számában néhány oldalas mutatvány is megjelent a kötetből: A fák visszaszerző képességének nyilvánulása erőszakos sérülések folytán. [Mutatvány a Fekete L. és Mágócsy Dietz S. által Rejtő A. közreműködésével írt »Erdészeti Növénytan« című 200 arannyal jutalmazott pályamunkából, mely e napokban került ki a sajtó alól.] – Erdészeti Lapok 1891. 30. évf. 9. füzet 647–658. o.
- 506 Erdészeti Lapok 1891. 30. évf. 6–7. füzet 492–493. o.
- 507 FEKETE LAJOS – MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR – REJTŐ ADOLF: Erdészeti növénytan. I. kötet. Általános növénytan. Az Országos Erdészeti Egyesület Deák Ferencz-Alapítványából 200 arannyal jutalmazott pályamunka. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, A Pesti Lloyd-Társulat Könyvsajtója, Budapest, 1891, XXIII + 529 o. + 553 kép.
- 508 Erdészeti Lapok 1891. 30. évf. 9. füzet 706. o., 10. füzet 773–774. o., 786. o.
- 509 Erdészeti Lapok 1892. 31. évf. 1. füzet 12. o.
- 510 FEKETE LAJOS – MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR – REJTŐ ADOLF: Erdészeti növénytan. I. kötet. Általános növénytan. Az Országos Erdészeti Egyesület Deák Ferencz-Alapítványából 200 arannyal jutalmazott pályamunka. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, A Pesti Lloyd-Társulat Könyvsajtója, Budapest, 1891, III–VI. o.
- 511 Erdészeti Lapok 1892. 31. évf. 2. füzet 96–110. o.
- 512 Erdészeti Lapok 1892. 31. évf. 1. füzet 12. o.

- 513 Erdészeti Lapok 1893. 32. évf. 1. füzet 11. o.
- 514 Erdészeti Lapok 1893. 32. évf. 12. füzet 958. o.
- 515 Erdészeti Lapok 1894. 33. évf. 1. füzet 22–23. o.
- 516 Erdészeti Lapok 1894. 33. évf. 10. füzet 883. o.
- 517 Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 9. füzet 908. o.
- 518 Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 12. füzet 1323. o.
- 519 Érdekes tény, hogy Mágócsy-Dietz Sándor életrajzírója igen részletes biográfiájában nem tartotta fontosnak megemlíteni ezt a tényt. (Lásd KOUDELA PÁL: Mágócsy-Dietz Sándor. Mindennapi történet egy egyetemi tanáról. – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2010, 236 o.)
- 520 FEHÉR DÁNIEL – MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR: Erdészeti növénytan. Második átdolgozott kiadás. I. kötet: Morphologia (Sejttan, szövettan, organographia). – Röttig–Romwalter Nyomda Részvénytársaság, Sopron, 1929, 580 o., ill. FEHÉR DÁNIEL – MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR: Erdészeti növénytan. Második átdolgozott kiadás. II. kötet: Élettan (Fiziológia). – Röttig–Romwalter Nyomda Részvénytársaság, Sopron, 1931, 586 o.
- 521 FEHÉR DÁNIEL – MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR: Erdészeti növénytan. Második átdolgozott kiadás. III. kötet: Részletes növénytan. I. rész: A virágtalan növények és a nyitvatermők. Székely és Társa Könyvnyomdája, Sopron, 1935, 293 o.
- 522 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 9–10. füzet 660. o.
- 523 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 12. füzet 1047. o.
- 524 FEKETE LAJOS – MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR: Erdészeti növénytan. II. kötet. Növényrendszertan, részletes növénytan, növényföldrajz. Az Országos Erdészeti Egyesület Deák Ferencz-Alapítványából 200 arannyal jutalmazott pályamunka. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, A Pátria könyvsajtója, Budapest, 1896, IV + 31 + 1336 o. + 613 kép.
- 525 Az Erdészeti Lapok márciusi számában mutatóvány is megjelent a műből: A vörös fenyő és fajai (Larix Lk.) [Mutatóvány Fekete L. és Mágócsy-Dietz S. „Erdészeti növénytan, II. k. Növényrendszertan. Részletes növénytan. Növényföldrajz” című munkájából.] – Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 3. füzet 159–175. o.
- 526 Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 1. füzet 49–51. o.
- 527 Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 5. füzet 379–388. o.
- 528 Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 3. füzet 202–203. o.
- 529 Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 6. füzet 470–472. o.
- 530 Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 6. füzet 475. o.
- 531 Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 1. füzet 50. o.
- 532 Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 5. füzet 596. o.
- 533 Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 10. füzet 976. o.
- 534 BARTHA DÉNES: Százéves az erdészeti növénytan szakirodalom remeke. – Erdőgazdaság és Faipar 1991. 45. évf. 6. szám 9. o. + külső borító és BARTHA DÉNES: Százéves Fekete Lajos – Mágócsy-Dietz Sándor Erdészeti növénytana. – Erdészeti Lapok 1996. 131. évf. 11. füzet 363. o.
- 535 Természettudományi Közlöny 1889. 21. kötet 238. füzet 283–286. o.
- 536 Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 8–9. füzet 634–635. o.
- 537 Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 11. füzet 821–823. o.
- 538 SIMONKAI LAJOS: Magyar dendrológia. – Természettudományi Közlöny 1891. 23. évf. 259. füzet 162. o.

- 539 SIMONKAI LAJOS: Kutatások fás növényzetünk terén. – Természettudományi Közlöny 1899. 31. évf. 355. füzet 158–159. o.
- 540 SOMLYAY LAJOS: Száz éve hunyt el Simonkai Lajos (1837–1910). – Kitaibelia 2010. 15. évf. 1–2. szám 3–11. o.
- 541 FEKETE LAJOS: A szálalóerdők berendezése. – Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 10. füzet 823–857. o., 11. füzet 921–949. o.
- 542 FEKETE LAJOS: A szálalóerdők berendezése. [Különlenyomat az Erdészeti Lapok 1897-i évfolyamából.] – Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság nyomása, Budapest, 1897, 65 o.
- 543 KOLLER JÁNOS: Újabb irányelvek a szálaló erdők berendezésénél. – Erdészeti Lapok 1893. 32. évf. 9. füzet 677–702. o.
- 544 FEKETE LAJOS: A szálalóerdők berendezése. [Különlenyomat az Erdészeti Lapok 1897-i évfolyamából.] – Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság nyomása, Budapest, 1897, 63–65. o.
- 545 FEKETE LAJOS: Az erdészeti vagy növényteni tekintetben nevezetesebb fafajok tenyésztési határainak megállapítása. [Különlenyomat az Erdészeti Lapok 1898. évi V. füzetéből.] – Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1898, 26 o.
- 546 FEKETE LAJOS: Az erdészeti vagy növényteni tekintetben nevezetesebb fafajok tenyésztési határainak megállapítása. – Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 5. füzet 529–552. o.
- 547 Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 5. füzet 549–552. o.
- 548 Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 4. füzet 321. o.
- 549 FEKETE LAJOS: Erdészeti nyereségszámítástan. – Nyomatott Joerges Ágost özv. és fia gyorsajtóján, Selmeczbánya, 1900, 138 o.
- 550 Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 4. füzet 420–422. o.
- 551 FEKETE ZOLTÁN: Pótlások a faállomány és az erdőtüke nyereségszámításának elméletéhez. – Erdészeti Kísérletek 1931. 33. évf. 3–4. szám 179–189. o.
- 552 Erdészeti Lapok 1882. 21. évf. 10. füzet 914–915. o.
- 553 Erdészeti Lapok 1882. 21. évf. 10. füzet 915. o.
- 554 Erdészeti Lapok 1886. 25. évf. 4. füzet 317–319. o.
- 555 BÖLCSHÁZAI BELHÁZY EMIL: Az Erdőrendezéstan kézi könyve. I. rész: Erdőrendezés. Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület. Pátria Irodalmi Vállalat Részvénytársaság Könyvnyomdája, Budapest, 1895, 321 o.
- 556 Erdészeti Lapok 1899. 38. évf. 6. füzet 636. o.
- 557 Erdészeti Lapok 1899. 38. évf. 9. füzet 1030–1031. és 1076. o.
- 558 FEKETE LAJOS: Erdőrendezéstan. – Nyomatott Joerges Á. özv. és fiánál, Selmeczbánya, 1903, 412 o. + 27 szövegbe nyomott rajzzal, nagyszámú példával és mintával.
- 559 Erdészeti Lapok 1903. 42. évf. 7. füzet 635. o.
- 560 Erdészeti Lapok 1903. 42. évf. 11. füzet 1064. o. és 1067. o., 1904. 43. évf. 1. füzet 45. o.
- 561 Erdészeti Lapok 1903. 42. évf. 10. füzet 952–953. o.
- 562 Erdészeti Lapok 1903. 42. évf. 10. füzet 956. o.
- 563 Erdészeti Lapok 1903. 42. évf. 10. füzet 959. o.
- 564 Erdészeti Lapok 1903. 42. évf. 10. füzet 959–960. o.
- 565 MUZSNAY GÉZA: Erdőrendezésünk fejlesztéséről. – Joerges Ágost özv. és fia könyvnyomója, Selmeczbánya, 1911, 210 o.

- 566 MUZSNAY GÉZA: Erdőrendezéstan. – „Pátria” Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1912, 410 o.
- 567 Erdészeti Lapok 1903. 42. évf. 11. füzet 1103–1105. o.
- 568 Erdészeti Lapok 1903. 42. évf. 11. füzet 1107–1110. o.
- 569 Erdészeti Lapok 1904. 43. évf. 1. füzet 29. o.
- 570 ANTON KERNER: Die Vegetationsverhältnisse des mittleren und östlichen Ungarns und angrenzenden Siebenbürgens. – Wagner, Innsbruck, 1875, 536 o.
- 571 DEGEN ÁRPÁD: Kerner Antal. – Természettudományi Közlöny 1898. 30. évf. 393–407. o.
- 572 FUCHS FRIGYES: A szepességi központi Kárpátok és azok környéke legjelesebb faneinek természetes tenyészetű határaitól az északi szélesség 48° 30' és 49° 30' között. – Erdészeti Lapok 1862. 1. évf. 2. füzet 35–42. o., 3. füzet 76–82. o.
- 573 HUNFALVY JÁNOS: A Magyar Birodalom természeti viszonyainak leírása. 1865, I. kötet 407–408. o., III. kötet 614–629. o.
- 574 FEKETE LAJOS: Közlemények a magyarországi főfajok természetű határaitól és az erdőművelés köréből. – Erdészeti Lapok 1875. 14. évf. 2. füzet 49–61. o., 3. füzet 115–128. o., 4. füzet 192–198. o., 5. füzet 213–221. o., 6. füzet 259–272. o.
- 575 FEKETE LAJOS: Zur Verbreitung einiger Baumarten in den Ostkarpathen. – Centralblatt für das gesammte Forstwesen 1875. 1. évf. 577–581. o.
- 576 Erdészeti Lapok 1875. 14. évf. 2. füzet 49. o.
- 577 ANON.: Felhívás nyílt pályázatra. – Természettudományi Közlöny 1876. 8. évf. 95–96. o.
- 578 Erdészeti Lapok 1881. 20. évf. 6. füzet 461–462. o.
- 579 A vonatkozó publikációkat és azok előzményeit lásd a »Szerteágazó szakírói ténykedésének területei« című alfejezetben.
- 580 FEKETE LAJOS – MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR: Erdészeti növénytan. II. kötet. Növényrendszertan, részletes növénytan, növényföldrajz. Az Országos Erdészeti Egyesület Deák Ferencz-Alapítványából 200 arannyal jutalmazott pályamunka. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, A Pátria könyvsajtója, Budapest, 1896, 1207. o.
- 581 FERDINAND PAX: Grundzüge der Pflanzenverbreitung in den Karpathen I–II. – Verlag von Wilhelm Engelmann, Leipzig, 1898, 269 o. és 1908, 321 o.
- 582 BUND KÁROLY: Az erdei fajok földrajzi elterjedésének megfigyelése. – Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 5. füzet 373–377. o.
- 583 Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 9. füzet 939. o.
- 584 FEKETE LAJOS: Az erdészeti vagy növénytan tekintetben nevezetesebb fajok természetű határainak megállapítása. – Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 5. füzet 529–552. o.
- 585 FEKETE LAJOS: Az erdészeti növényföldrajzi megfigyelések ügye és jelen állapota hazánkban. – Erdészeti Kísérletek 1902. 4. évf. 2. szám 39–45. o.
- 586 ANON.: Intézeti ügyek. – Erdészeti Kísérletek 1899. 1. évf. 60. o.
- 587 ANON.: Személyi ügyek. – Erdészeti Kísérletek 1899. 1. évf. 64. o.
- 588 ANON.: Intézeti ügyek. – Erdészeti Kísérletek 1899. 1. évf. 116. o.
- 589 BLATTNY TIBOR: Az erdészeti növényföldrajzi megfigyelések jelen állásáról. – Erdészeti Kísérletek 1909. 11. évf. 152–161. o.

- 590 Erdészeti Kísérletek 1900. 2. évf. 41. o., Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 7. füzet 689. o.
- 591 Selmechbányai Híradó 1903. 13. évf. 37. szám (szeptember 13.) 4. o. (A tudósítás utolsó mondata reménykeltő, de sajnos meghiúsult elképzelés: „Bizonnyára érdekelni fogja városunk közönségét, hogy a legközelebbi kongresszus 3 év múlva Brusselben, az utána következő pedig Budapesten és Selmechbányán lesz.”)
- 592 FEKETE LAJOS: Előadási kivonat. – Vierte Versammlung des internationalen Verbandes forstlicher Versuchsanstalten zu Mariabrunn, 1903, 58–60. o. vö. Centralblatt für das gesammte Forstwesen 1903. 29. kötet 520–522. o.
- 593 Erdészeti Lapok 1903. 42. évf. 10. füzet 969–973. o.
- 594 ANON.: Intézeti ügyek. – Erdészeti Kísérletek 1906. 8. évf. 197. o., ANON.: Intézeti ügyek. – Erdészeti Kísérletek 1907. 9. évf. 81. o.
- 595 OEE Erdészettörténeti Szakosztálya Közleményei 1988. 16. évf. 90. o.
- 596 VADAS JENŐ: Tíz év. 1899–1909. – Erdészeti Kísérletek 1909. 11. évf. 3. o.
- 597 Erdészeti Lapok 1910. 49. évf. 23. füzet 911. o., 24. füzet 968. o., 1911. 50. évf. 4. füzet 267. o.
- 598 Erdészeti Lapok 1912. 51. évf. 21. füzet 916. o.
- 599 ANON.: Intézeti ügyek. – Erdészeti Kísérletek 1912. 14. évf. 42. o.
- 600 ANON.: Intézeti ügyek. – Erdészeti Kísérletek 1913. 15. évf. 62. o.
- 601 Erdészeti Lapok 1913. 52. évf. 16. füzet 701. o.
- 602 ANON.: Intézeti ügyek. – Erdészeti Kísérletek 1914. 16. évf. 126. o.
- 603 Selmechbányai Hírlap 1913. 23. évf. 41. szám (október 12.) 4. o.
- 604 FEKETE LAJOS – BLATTNY TIBOR: Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén I–II. A M. Kir. Földművelésügyi Minister megbízásából, Fekete Lajos ministeri tanácsos, nyugalmazott főiskolai tanár vezetése alatt végzett erdészeti növényföldrajzi megfigyelések adatainak felhasználásával. A M. Kir. Földművelésügyi Minister kiadványa. – Joerges Ágost özvegye és fia könyvnyomdája, Selmechbánya, 1913, Első kötet: 793 o. + 18 műmelléklet + számos szövegközi kép; Második kötet (Táblázatok): 150 o. + 5 térkép.
- 605 LUDWIG FEKETE – TIBOR BLATTNY: Die Verbreitung der forstlich wichtigen Bäume und Sträucher im Ungarischen Staate I–II. Im Auftrage des Königl. Ung. Ackerbaumministeriums, mit Benutzung der unter der Leitung des Ministerialrat, Hochschulprofessors I. P. Ludwig Fekete vorgenommenen forstlichen Pflanzengeographischen Erhebungen verfasst. Herausgegeben vom Kön. Ung. Ministerium für Ackerbau. – Commissionsverlag von August Joerges' Witwe & Sohn, Selmechbánya, 1914, Erster Band: 845 S. + 18 Kunstbeilagen in Heliogravure, Autotypie, Lithographie und viele Textabbildungen; Zweiter Band (Tabellen): 150 S. + 5 Karten.
- 606 ANON.: INTÉZETI ÜGYEK. – ERDÉSZETI KÍSÉRLETEK 1914. 16. ÉVF. 355. o.
- 607 ANON.: INTÉZETI ÜGYEK. – ERDÉSZETI KÍSÉRLETEK 1915. 17. ÉVF. 75–76. o.
- 608 ANON.: Nagyajtai Fekete Lajos. – Erdészeti Lapok 1916. 55. évf. 13–14. füzet 381–384. o.
- 609 ANON.: INTÉZETI ÜGYEK. – ERDÉSZETI KÍSÉRLETEK 1917. 19. ÉVF. 143. o.
- 610 TUZSON JÁNOS: Irodalmi ismertető – Botanikai Közlemények 1918. 17. évf. 80–83. o., (40)–(43). o. és TUZSON JÁNOS: Fekete–Blattny műve a Természettudományi Társulatban. – Erdészeti Lapok 1918. 57. évf. 9–10. füzet 203. o.
- 611 DEGEN ÁRPÁD: Könyvismertetés. – Magyar Botanikai Lapok 1917. 16. évf. 153–155. o.
- 612 RAPAICS RAYMUND: Könyvismertetés. – Uránia 1917. 18. évf. 368. o.
- 613 JÁVORKA SÁNDOR: Fekete L. és Blattny T.: Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a magyar állam területén. Selmechbánya, 1913. – Földrajzi Közlemények 1918. 46. évf. 137–140. o.

- 614 ANON.: Literatur-Übersicht. – Österreichische Botanische Zeitschrift 1918. 67. évf. 6–7. füzet 240. o. vö. NEVLE, JAN: Referate. – Verhandlungen der zoologisch-botanischen Gesellschaft 1918. 68. évf. 9/10. füzet (292)–(293). o.
- 615 BLATTNY TIBOR: Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a magyar állam területén. – Erdészeti Lapok 1917. 56. évf. 17–18. füzet 420–430. o., 19–20. füzet 464–473. o.
- 616 Erdészeti Lapok 1917. 56. évf. 17–18. füzet 420–422. o.
- 617 Erdészeti Lapok 1917. 56. évf. 19–20. füzet 472. o.
- 618 ANON.: Személyi ügyek. – Erdészeti Kísérletek 1917. 19. évf. 146. o.
- 619 OROSZI SÁNDOR: 75 éve jelent meg szakmai irodalmunk egyik legjelentősebb könyve. – Az Erdő 1988. 37. évf. 8. füzet 345–346. o. és BARTHA DÉNES: Az erdészeti növényföldrajzi megfigyelések kezdetei Magyarországon. – OEE Erdészettörténeti Szakosztálya Közleményei 1988. 16. évf. 87–96. o.
- 620 Erdészeti Lapok 1913. 52. évf. 6. füzet 270. o.
- 621 FEKETE LAJOS [–e. –s. írói álnéven.]: Beszélgetés az új erdőtörvényről. I. rész: Az erdőtörvényjavaslat létrejötte; II. rész: Az erdőre vonatkozó korábbi törvényeinkről; III. rész: Az új erdőtörvény szüksége és felosztása; IV. rész: Az első cím tárgya és felosztása fejezetekre; V. rész: A feltétlen erdőtalajról, erdőégés és rovarpusztításról; VI. rész: Különös határozatok az állam, a törvényhatóságok, a községek, az egyházi testületek és egyházi személyek, az alapítványok, hitbizományok és közbirtokosságok erdeiről; VII. rész: Az erdőrendészeti hatóságokról és közegekről, az erdőbirtokosok által saját erdekben elkövetett erdőrendészeti áthágásokról, a hatóságokról, az illetékességről és eljárásról előbbiekre nézt; VIII. rész: Az erdei kihágásokról; IX. rész: Különös határozatok, a bíróságokról, az illetékességről és az eljárásról erdei kihágások esetében; X. rész: Kopár területek beerdősítéséről; XI. rész: Az erdei termékek szállításáról; XII. rész: Az országos erdei alapról, zárhatározatok. – Erdélyi Gazda, 1880. 12. évf. 18. szám (május 4.) 142–144. o., 20. szám (május 18.) 160–161. o., 23. szám (június 8.) 184–185. o., 25. szám (június 22.) 197–199. o., 27. szám (július 6.) 213–215. o., 31. szám (augusztus 3.) 245–246. o., 33. szám (augusztus 17.) 261–263. o., 36. szám (szeptember 7.) 285–287. o., 38. szám (szeptember 21.) 301–303. o., 40. szám (október 5.) 317–319. o., 42. szám (október 19.) 333–335. o., 46. szám (november 16.) 368–369. o.
- 622 Erdélyi Gazda, 1880. 12. évf. 18. szám (május 4.) 142. o.
- 623 FEKETE LAJOS: Beszélgetés az új erdőtörvényről. Népszerű ismertetés közigazgatási bizottságok tagjai, erdőbirtokosok, falusbírák s mindazok számára, kiket az erdőtörvény érdekel; de kellő erdőgazdasági ismeretekkel nem bírnak. [Megjelent az „Erdélyi Gazda” 1880-ik évi folyamában.] – Kiadja az Erdélyi Gazdasági Egyesület, Nyomatott Gámán J. örök., Kolozsvárt, 1880, 68 o.
- 624 FEKETE LAJOS: Beszélgetés az új erdőtörvényről. Népszerű ismertetés közigazgatási bizottságok tagjai, erdőbirtokosok, falusbírák s mindazok számára, kiket az erdőtörvény érdekel; de kellő erdőgazdasági ismeretekkel nem bírnak. [Megjelent az „Erdélyi Gazda” 1880-ik évi folyamában.] II-ik javított kiadás. – Stein János m. k. egyet. nyomdász és könyvkiadó, Kolozsvár, 1881, 68 o.
- 625 ILLÉS NÁNDOR: Könyvismertetés. – Erdészeti Lapok 1881. 20. évf. 1. füzet 44–46. o.
- 626 Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 5–6. füzet 476–479. o.
- 627 Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 10. füzet 850. o.
- 628 Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 10. füzet 849–852. o.
- 629 Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 10. füzet 851. o.
- 630 Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 10. füzet 892–893. o.
- 631 Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 1. füzet 49–52. o.

- 632 Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 1. füzet 49–52. o.
- 633 FEKETE LAJOS: A Magyarországon előforduló főbb fanemek csemetéinek termesztése és ültetése. Néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára. Az Országos Erdészeti Egyesület által a Deák Ferencz Alapítványból 50 darab arannyal jutalmazott pályamunka. 60 fametszettel. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Nyomatott a Magyar Királyi Államnyomdában, Budapest, 1889, 124 o.
- 634 E tényről a Felvidéki Híradó az 1888. évi 7. évf. 52. szám (december 23.) 3. oldalán már tudósította az érdeklődőket.
- 635 TOMCSÁNYI GUSZTÁV: Erdei facsemeték nevelése. Gyakorlati kézikönyv erdőbirtokosok, erdészek és az erdészeti műszaki segédszemélyzet használatára. Az Országos Erdészeti Egyesület által dícsérettel kitüntetett pályamunka. 98 fametszettel. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Nyomatott a Magyar Királyi Államnyomdában, Budapest, 1889, 216 o.
- 636 Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 1. füzet 86–87. o.
- 637 Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 5. füzet 403–404. o.
- 638 Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 8–9. füzet 636–637. o.
- 639 Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 11. füzet 824. o.
- 640 TOMCSÁNYI GUSZTÁV: Erdei facsemeték nevelése. Gyakorlati kézikönyv erdőbirtokosok, erdészek és az erdészeti műszaki segédszemélyzet használatára. Az Országos Erdészeti Egyesület által dícsérettel kitüntetett pályamunka. 98 fametszettel. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Nyomatott a Magyar Királyi Államnyomdában, Budapest, 1889, 3–4. o.
- 641 Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 8–9. füzet 674. o., 10. füzet 746. o., 11. füzet 824. o.
- 642 Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 12. füzet 886–887. o., 905–906. o.
- 643 Erdészeti Lapok 1890. 29. évf. 6. füzet 397–399. o., 9. füzet 651–652. o.
- 644 Erdészeti Lapok 1890. 29. évf. 8. füzet 540–542. o.
- 645 Erdészeti Lapok 1892. 31. évf. 4. füzet 248–249. o.
- 646 Erdészeti Lapok 1892. 31. évf. 10. füzet 743–744. o.
- 647 Erdészeti Lapok 1892. 31. évf. 10. füzet 732–744. o.
- 648 Erdészeti Lapok 1893. 32. évf. 1. füzet 52. o.
- 649 Erdészeti Lapok 1893. 32. évf. 1. füzet 70. o.
- 650 Erdészeti Lapok 1893. 32. évf. 1. füzet 67–70. o.
- 651 Erdészeti Lapok 1893. 32. évf. 3. füzet 209. o.
- 652 Erdészeti Lapok 1893. 32. évf. 4. füzet 344–345. o.
- 653 FEKETE LAJOS: Az erdei vetésről és ültetésről. Néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára. Melléklet az Erdészeti Lapok 1893. évi VII–VIII. füzetéhez. Az Országos Erdészeti Egyesület által a Deák Ferencz Alapítványból 40 darab arannyal jutalmazott pályamunka. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, A Pesti Lloyd-Társulat könyvnyomdája, Budapest, 1893, 72 o. + 14 fametszet.
- 654 Mint fent 3–4. o.
- 655 Erdészeti Lapok 1893. 32. évf. 10. füzet 829. o.
- 656 Erdészeti Lapok 1894. 33. évf. 1. füzet 20–21. o., 58. o.
- 657 Erdészeti Lapok 1894. 33. évf. 2. füzet 152. o.
- 658 Erdészeti Lapok 1894. 33. évf. 10. füzet 882. o.

- 659 Erdészeti Lapok 1894. 33. évf. 12. füzet 1070. o.
- 660 Erdészeti Lapok 1894. 33. évf. 12. füzet 1071. o.
- 661 Erdészeti Lapok 1894. 33. évf. 12. füzet 1068–1073. o.
- 662 Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 1. füzet 92–93. o.
- 663 Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 5. füzet 578. o., 9. füzet 909. o., 947–948. o. és 960. o.
- 664 FEKETE LAJOS: Az erdő ápolásáról és használatáról, annak megalapításától a letarolás idejéig. Néptanítók, községi elöljárók és kisbirtokosok számára. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Részvénytársaság könyvnyomdája, Budapest, 1895, 106 o.
- 665 Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 12. füzet 1323. o.
- 666 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 9–10. füzet 833. o.
- 667 Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 3. füzet 203–207. o.
- 668 Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 11. füzet 975. o.
- 669 Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 11. füzet 974–977. o.
- 670 Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 2. füzet 216. o.
- 671 Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 5. füzet 596. o., 9. füzet 887. o.
- 672 Erdészeti Lapok 1899. 38. évf. 3. füzet 266–267. o.
- 673 FEKETE LAJOS: Az erdők berendezése. Néptanítók, községi elöljárók és kisbirtokosok számára. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Részvénytársaság könyvnyomdája, Budapest, 1898, 4–5. o.
- 674 FEKETE LAJOS: Az erdők berendezése. Néptanítók, községi elöljárók és kisbirtokosok számára. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Részvénytársaság könyvnyomdája, Budapest, 1898, 105 o.
- 675 FEKETE LAJOS: A vágásra érett erdő kihasználása. Néptanítók, községi elöljárók és kisbirtokosok számára. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1898, 84 o.
- 676 FEKETE LAJOS: Az erdők felújítása kapcsolatban azok rendszeres kihasználásával. Néptanítók, községi elöljárók és kisbirtokosok számára. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1899, 127 o.
- 677 Mint fent 3–4. o.
- 678 Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 3. füzet 206. o.
- 679 Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 3. füzet 203–207. o.
- 680 Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 11. füzet 977–978. o.
- 681 Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 1. füzet 50–53. o. és 78–79. o.
- 682 Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 9. füzet 952–954. o.
- 683 Erdészeti Lapok 1899. 38. évf. 6. füzet 636–639. o.
- 684 Erdészeti Lapok 1899. 38. évf. 9. füzet 1075–1076., 1078–1080. o.
- 685 Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 6. füzet 555. o., 7. füzet 659–660. o.
- 686 Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 10. füzet 977. o.
- 687 FEKETE LAJOS: Népszerű erdészeti növénytan beszélgetésekben. Néptanítók, községi elöljárók és kisbirtokosok számára. 1. füzet: Spórás növények. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvény-Társaság nyomása, Budapest, 1901, 85 o. + 1–59. szövegbe nyomott kép + 15 színes nyomatú tábla.

- 688 Erdészeti Lapok 1901. 40. évf. 2. füzet 142–146. o.
- 689 Erdészeti Lapok 1901. 40. évf. 4. füzet 354–355. o., 1902. 41. évf. 1. füzet 21–22. o.
- 690 Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 8. füzet 974. o.
- 691 FEKETE LAJOS: Népszerű erdészeti növénytan beszélgetésekben. Néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára. 2. füzet: Mohok, edényes virágtalanok, túlevelűek. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvény-Társaság nyomása, Budapest, 1903, 102 o. + 60–105. szövegbe nyomott kép.
- 692 Erdészeti Lapok 1903. 42. évf. 6. füzet 595. o.
- 693 Erdészeti Lapok 1903. 42. évf. 11. füzet 1092. o.
- 694 FEKETE LAJOS: Népszerű erdészeti növénytan beszélgetésekben. Néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára. 3. füzet: Magházias növények. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvény-Társaság nyomása, Budapest, 1905, 196 o. + 106–328. szövegbe nyomott kép; Betűrendes név- és tárgyjegyzék: 20 o.
- 695 Erdészeti Lapok 1905. 44. évf. 1. füzet 73–74. o., 4. füzet 345. o.
- 696 Erdészeti Lapok 1905. 44. évf. 5. füzet 426. o.
- 697 Erdészeti Lapok 1905. 44. évf. 5. füzet 434–436. o.
- 698 Erdészeti Lapok 1905. 44. évf. 6. füzet 510. o.
- 699 Erdészeti Lapok 1905. 44. évf. 7. füzet 604–605. o.
- 700 Gazdák Lapja 1905. 6. évfolyam 29. szám (július 21.) 3. o.
- 701 Erdészeti Lapok 1916. 55. évf. 1–2. füzet 85–86. o.
- 702 Természettudományi Közöny 1876. 8. kötet 83. füzet 292–294. o.
- 703 Erdészeti Lapok 1876. 15. évf. 8. füzet 444–445. o.
- 704 Erdőszeti Lapok 1862. 1. évf. 6. füzet 189–190. o.
- 705 Erdőszeti Lapok 1862. 1. évf. 1. füzet 33–34. o. és 2. füzet 66. o.
- 706 Erdőszeti Lapok 1862. 1. évf. 4. füzet 130. o.
- 707 DIVALD ADOLF – WAGNER KÁROLY (szerkesztette és kiadta): Magyar-német és német-magyar erdészeti műszótár. – Nyomatott Kocsi Sándornál, Pest, 1868, 103 + 68 o.
- 708 VADAS JENŐ: A selmeczbányai m. kir. Erdőakadémia története és ismertetője. – Pátria Irodalmi Vállalat Részvénytársaság Könyvnyomdája, Budapest, 1896, 127–132. o.
- 709 Erdészeti Lapok 1882. 21. évf. 12. füzet 1068–1078. o.
- 710 Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 1. füzet 81–83. o.
- 711 Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 5. füzet 589. o.
- 712 A 6. kötettel kezdődően Fekete Lajos ennek a vállalkozásnak munkatársa volt.
- 713 Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 11. füzet 1111–1112. o.
- 714 Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 11. füzet 1116–1117. o.
- 715 Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 12. füzet 1222–1223. o.
- 716 Erdészeti Lapok 1899. 38. évf. 2. füzet 141. o.
- 717 Erdészeti Lapok 1899. 38. évf. 5. füzet 504–510. o.
- 718 Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 10. füzet 979–981. o.
- 719 Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 12. füzet 1188–1189. o.

- 720 Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 1. füzet 123–125. o.
- 721 Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 5. füzet 612–613. o.
- 722 Fekete Zoltán professzor kéziratosa, nem publikált, 1901–1905 közötti naplója.
- 723 Erdészeti Lapok 1903. 42. évf. 1. füzet 82. o.
- 724 Erdészeti Lapok 1903. 42. évf. 11. füzet 1096. o.
- 725 Erdészeti Lapok 1906. 45. évf. 6. füzet 480. o. és 12. füzet 1006. o.
- 726 FEKETE ZOLTÁN: Magyar erdészeti szakkifejezések. – Erdészeti Lapok 1937. 76. évf. 6. füzet 515–524. o.
- 727 FEKETE LAJOS: A vörösfenyő törzsek görbeségének oka. – Erdészeti Lapok 1880. 19. évf. 5. füzet 337–348. o.
- 728 FUCHS JÁNOS: A fatörzsek görbeségének oka. – Erdészeti Lapok 1881. 20. évf. 8. füzet 624–627. o.
- 729 FEKETE LAJOS: A fák görbeségének okairól. – Erdészeti Lapok 1881. 20. évf. 9. füzet 707–709. o.
- 730 FUCHS JÁNOS: A fák görbeségének okairól. – Erdészeti Lapok 1881. 20. évf. 12. füzet 1021–1022. o.
- 731 ARDAI: Könyvismertetés. (Girókuti Ferencz és Kozocsa Tivadar: A fák alak- és fejlődéstana.) – Erdészeti Lapok 1881. 20. évf. 7. füzet 532–537. o.
- 732 GIRÓKUTI és KOZOCSA: Észrevételek a fák alak- és fejlődéstana című munka bírálatára. – Erdészeti Lapok 1881. 20. évf. 12. füzet 1013–1021. o.
- 733 FEKETE LAJOS: A krassovai szilvafák megdőlése. – Erdészeti Kísérletek 1908. 10. évf. 3–4. füzet 128–129. o.
- 734 GOMBOCZ ENDRE: Borbás és Simonkai. In: A magyar botanika története. A magyar flóra kutatói. – Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1936, 545–597. o.
- 735 E vita részleteit lásd BARTHA DÉNES: A magyar tölgy (*Quercus conferta* Kit.) névadásának és leírásának vizsgálatának története, az érvényes név felülvizsgálata és megváltoztatása. – Botanikai Közlemények 2021. 108. évf. 2. füzet 97–133. o., BARTHA DÉNES: A magyar tölgy (*Quercus conferta* Kit.) infraspecifikus taxonjai I. Történeti áttekintés és a nevek számbavétele a szakirodalom alapján. – Botanikai Közlemények 2022. 109. évf. 2. füzet 75–108. o. és BARTHA DÉNES: A magyar tölgy (*Quercus conferta* Kit.) infraspecifikus taxonjai II. A taxonok kritikai értékelése. – Botanikai Közlemények 2023. 110. évf. 2. füzet 91–110. o. cikkeiben.
- 736 FEKETE LAJOS: A *Quercus conferta* Kit., a *Quercus Hungarica* Hubeny és a *Quercus Farnetto* Ten. ugyanaz. – Erdészeti Lapok 1886. 25. évf. 6. füzet 456–461. o.
- 737 BORBÁS VINCE: Balanographiai magyarázatok. – Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 4. füzet 348–355. o.
- 738 BUND KÁROLY: Luczfenyőre vonatkozó fatermési tábláink összehasonlítása. – Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 8. füzet 797–806. o.
- 739 FEKETE LAJOS: A dobrócsi és karámi erdőgondokságok luczfenyveseinek növekvési viszonyai a Veporhegység éjszak-nyugati lejtőin. – Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 2. füzet 121–146. o.
- 740 FEKETE LAJOS: A dobrócsi luczfenyőfatermési táblák ügyében. – Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 10. füzet 1014–1024. o.
- 741 BUND KÁROLY: Még néhány szó a luczfenyő-fatermési táblákról. – Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 11. füzet 1149. o.
- 742 FEKETE LAJOS: Tanulmány az egykorú luczfenyvesek vastagsági összetételéről, a Veporhegység elsőrendű termőhelyein felvett adatok alapján. – Erdészeti Kísérletek 1902. 4. évf. 3–4. füzet 81–97. o.
- 743 BUND KÁROLY: Tanulmány az egykorú luczfenyvesek vastagsági összetételéről. – Erdészeti Lapok 1903. 42. évf. 8. füzet 738–739. o.
- 744 FEKETE LAJOS: Az erdőrendezésnek hazánkban szokásos rendszeréről, annak módosításáról és egyszerűsítéséről. [Az Országos Erdészeti Egyesület 1902. március hó 18-án tartott előadás.] – Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 5. füzet 567–588. o.

- 745 PORUBSZKY GYULA: Hozamszabályozásunk. – Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 2. füzet 161–182. o.
- 746 PORUBSZKY GYULA: Néhány szó Fekete L. előadásához. – Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 6. füzet 693–700. o.
- 747 FEKETE LAJOS: Válasz Porubszky Gy. „Néhány szó Fekete L. előadásához” cz. cikkére. – Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 7. füzet 818–819. o.
- 748 Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 10. füzet 1192. o.
- 749 FEKETE LAJOS: Műszavaink érdekében! – Erdélyi Gazda 1880. 12. évf. 24. szám (június 15.) 193. o.
- 750 BERECSKI MÁTÉ: Levél a „Műszavaink érdekében!” című cikkre. – Erdélyi Gazda 1880. 12. évf. 26. szám (június 29.) 207–208. o.
- 751 FEKETE LAJOS: Még egyszer műszavaink érdekében. – Erdélyi Gazda 1880. 12. évf. 28. szám (július 13.) 224–225. o.
- 752 FEKETE LAJOS: A magyarországi erdők jövedelmezőségi viszonyai a XIX. század utolsó évtizedében. – Erdészeti Kísérletek 1909. 11. évf. 3–4. füzet 77–115. o.
- 753 FEKETE LAJOS: A magyarországi erdők jövedelmezőségi viszonyai a XIX. század utolsó évtizedében. – Erdészeti Lapok 1910. 49. évf. 6. füzet 239–245. o.
- 754 Erdészeti Lapok 1910. 49. évf. 6. füzet 256. o.
- 755 KISS ERNŐ: Vidéki levél III. – Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 3. füzet 411–415. o.
- 756 Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 4. füzet 558–559. o.
- 757 FEKETE LAJOS: Az erdőgazdaságban működő tőkék kamatozási százalékának megállapítása a grafikus módszer segítségével, valamint az élőfakészlet eladási értékével. – Erdészeti Lapok 1908. 47. évf. 21. füzet 1050–1064. o.
- 758 Erdészeti Lapok 1908. 47. évf. 22. füzet 1138. o.
- 759 Erdészeti Lapok 1892. 31. évf. 10. sz. 685–690.
- 760 Központi Értesítő 1890. 15. évf. 63. szám (július) 815. o.; Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 4. füzet 322. o.; <https://artortenet.hu/magyar-penzertekindex-arak-es-devizak-alapjan-1754-tol/>(Letöltve: 2024.03.19.)
- 761 FEKETE LAJOS: A Magyarországon előforduló főbb fanemek csemétéinek termesztése és ültetése. Néptanítók, községi előljárók és kisbirtokosok számára. Az Országos Erdészeti Egyesület által a Deák Ferencz Alapítványból 50 darab arannyal jutalmazott pályamunka. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Nyomatott a Magyar Királyi Államnyomdában, Budapest, 1889, 87–89. o.
- 762 Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 10. füzet 876. o.
- 763 Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 12. sz. 1057. o. vö. Erdészeti Lapok 1888. 27. évf. 2. füzet 119–124. o.
- 764 Zentralblatt für das gesammte Forstwesen 1887. 13. évf. 22. füzet 522. o.
- 765 Pozsony vármegye
- 766 Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 6. füzet 501–502. o.
- 767 Erdészeti Lapok 1891. 30. évf. 1. füzet 12. o.
- 768 Erdészeti Lapok 1891. 30. évf. 2. füzet 146. o.
- 769 Erdészeti Lapok 1892. 31. évf. 10. füzet 685–690. o.
- 770 Erdészeti Lapok 1892. 31. évf. 10. füzet 685–690. o.
- 771 Centralblatt für das gesammte Forstwesen 1901. 27. évf. 79. o.
- 772 Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 8. füzet 736. o.
- 773 Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 10. füzet 1247. o.
- 774 Erdészeti Lapok 1908. 47. évf. 1. füzet 51. o.

- 775 Erdészeti Lapok 1909. 48. évf. 5. füzet 293. o.
- 776 Erdészeti Lapok 1910. 49. évf. 23. füzet 918. o.
- 777 Erdészeti Lapok 1911. 50. évf. 13. füzet 727. o.
- 778 Erdészeti Lapok 1927. 66. évf. 3. füzet IV. o.
- 779 Erdészeti Lapok 1891. 30. évf. 11. füzet 837–843. o.
- 780 Gyapjaslepke (*Lymantria dispar*).
- 781 Erdészeti Lapok 1891. 30. évf. 11. füzet 837–843. o.
- 782 Centralblatt für das gesammte Forstwesen 1892. 18. évf. 25–27. o.
- 783 Erdészeti Lapok 1891. 30. évf. 1. füzet 99–104. o.
- 784 Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 5. füzet 577. o., 9. füzet 905–906. o.
- 785 Az átlaló képét és leírását SÓLTZ GYULA – FEKETE LAJOS: Az erdőbecsléstan kézikönyve, 1882 munkában a 10. oldalon adták közre.
- 786 Erdészeti Lapok 1894. 33. évf. 5. füzet 361–364. o.
- 787 Erdészeti Lapok 1894. 33. évf. 5. füzet 361–364. o.
- 788 Erdészeti Lapok 1894. 33. évf. 5. füzet 361–364. o.
- 789 FEKETE ZOLTÁN: A belföldi faátlalók. – Erdészeti Lapok 1913. 52. évf. 8. füzet 352–354. o.
- 790 FEKETE ZOLTÁN: A belföldi faátlalók. – Erdészeti Lapok 1913. 52. évf. 8. füzet 352–354. o.
- 791 FEKETE ZOLTÁN: Erdőbecsléstan. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 1951, 64. és 67. o.
- 792 A famagasságmérő műszer képét és leírását SÓLTZ GYULA – FEKETE LAJOS: Az erdőbecsléstan kézikönyve, 1882 munkában a 138–139. oldalon adták közre.
- 793 Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 5. füzet 489–497. o.
- 794 Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 5. füzet 489–497. o.
- 795 Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 5. füzet 494. o.
- 796 Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 5. füzet 495–496. o.
- 797 Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 5. füzet 489–497. o.
- 798 FEKETE ZOLTÁN: Az erdészeti főiskolai növénykert Wellingtóniái. – Erdészeti Kísérletek 1905. 7. évf. 40–48. o.
- 799 FEKETE ZOLTÁN: Erdőbecsléstan. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 1951, 204. o.
- 800 FEKETE ZOLTÁN: Az erdészeti főiskolai növénykert Wellingtóniái. – Erdészeti Kísérletek 1905. 7. évf. 40–48. o.
- 801 SIMONKAI LAJOS: Új alakok hazai tölgyfajaink közt. Nyílt levél Fekete Lajos erdőtanácsos úrhoz. – Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 1. füzet 30–47. o.
- 802 Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 1. füzet 38–39. o.
- 803 Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 1. füzet 39–40. o.
- 804 *Hyacinthella leucophaea* (K. Koch) Schur = halványkék törpejácint
- 805 SIMONKAI LAJOS: A magyar tölgyfák fajai és azok jellemvonásai. – Erdészeti Lapok 1887. évf. 26. évf. 4. füzet 282–296. o., 5–6. füzet 411–418. o.
- 806 Ma inkább ezt a helyesírást követik, a *bedői* ortográfiai változat.
- 807 BORBÁS VINCE: Correspondenz. – Österreichische Botanische Zeitschrift 1887. 37. évf. 147–148. o.
- 808 *Quercus × dacica* Borbás

- 809 BORBÁS VINCE: A magyar homokpuszták növényvilága meg a homokkötés. – A szerző tulajdona, Budapest, 1886, 112 o. spec. 108. o.
- 810 Ezt ma a kocsányos tölgygel (*Quercus robur* subsp. *robur*) azonosítják.
- 811 Lásd idézett mű 3. oldalát.
- 812 SIMONKAI LAJOS: Hazánk tölgyfajai és tölgyerdei / *Quercus* et *querceta* Hungariae. – A M. T. Akadémia Matematikai és Természettudományi Állandó Bizottságának külön kiadványa, Budapest, 1890, 40 o. + 10 ábrao.
- 813 FEKETE LAJOS – MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR: Erdészeti növénytan. II. kötet. Növényrendszertan, részletes növénytan, növényföldrajz. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, A Pátria könyvsajtója, Budapest, 1896, 1336 o.
- 814 FEKETE LAJOS: A tölgy és tenyésztése. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, Nyomatott a Magyar Királyi Államnyomdában, Budapest, 1888, 203 o.
- 815 SIMONKAI LAJOS: Erdély edényes flórájának helyesbített foglalata / *Enumeratio Florae Transsylvanicae vesiculosae critica*. – Kir. Magyar Természettudományi Társulat, Budapest, 1886, 678 o. spec. 489. o.
- 816 SIMONKAI LAJOS: Aradmegye és Aradváros növényvilága. In: JANCÓS BENEDEK (szerk.): Aradvármegye és Arad szabad királyi város monographiája. I. kötet (második és harmadik rész). – Kiadja a Monographia-Bizottság, Arad, 1893, 426 o. + X tábla, spec. 277. o.
- 817 STAFLEU, F. A. – COWAN, R. S.: Taxonomic literature. A selective guide to botanical publications and collections with dates, commentaries and types. Ed. 2. Vol. V. – Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht/Antwerpen / dr. W. Junk b.v., Publishers, The Hague/Boston, 1985, 610. o.
- 818 CSAPODY ISTVÁN: Adalékok az EFE Növénytani Tanszéke történetéhez. – Erdészettörténeti Közlemények 2008. 75. szám 111–122. o.
- 819 FEKETE LAJOS – MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR: Erdészeti növénytan. II. kötet. Növényrendszertan, részletes növénytan, növényföldrajz. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, A Pátria könyvsajtója, Budapest, 1896, 470–471. o.
- 820 BORBÁS VINCE: *Quercus coriacea* Bechst. (bőrlevelű tölgy). – Erdészeti Lapok 1886. 25. évf. 7. füzet 547–549. o.
- 821 FEKETE LAJOS: A barkóczafának egy válfaja. – Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 1. füzet 105–106. o.
- 822 ANON.: Literatur-Übersicht. – Österreichische Botanische Zeitschrift 1889. 39. évf. 6. füzet 223. o.
- 823 FEKETE LAJOS – MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR: Erdészeti növénytan. II. kötet. Növényrendszertan, részletes növénytan, növényföldrajz. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, A Pátria könyvsajtója, Budapest, 1896, 892. o.
- 824 BORBÁS VINCE: A Balaton tavának és partmellékének növényföldrajza és edényes növényzete. – Kilián Frigyes m. k. egyetemi könyvtár bizománya, Budapest, 1900, 239–241. és 412. o.
- 825 SCHNEIDER, CAMILLO KARL: Illustriertes Handbuch der Laubholzkunde. Band I. – Verlag von Gustav Fischer, Jena, 1906, 698. o.
- 826 JÁVORKA SÁNDOR: Magyar Flóra (*Flora Hungarica*). – Stúdium, Budapest, 1924, 481. o.
- 827 BECK, GÜNTHER VON MANNAGETTA: Flora Bosne, Hercegovine i Novopazarskog Sandžaka Vol. III. – Zemaljska stamparija, Sarajevo, 1927, 184. o.
- 828 M. Kir. Pénzügyministerium 24 347. szám. 1867. IV. 05. vö. VADAS JENŐ: A selmeczbányai M. Kir. Erdőakadémia története és ismertetője. – Pátria Irodalmi Vállalat Részvénytársaság Könyvnyomdája, Budapest, 1896, 115. o.
- 829 M. Kir. Pénzügyministerium 45 594. szám. 1867. IX. 02. vö. VADAS JENŐ (1896) 120. o.
- 830 M. Kir. Pénzügyministerium 67 393. szám. 1868. I. 01. vö. VADAS JENŐ (1896) 120. o.
- 831 VADAS JENŐ (1896) 121. o.

- 832 VADAS JENŐ (1896) 131. o.
- 833 VADAS JENŐ (1896) 115–352. o.
- 834 Bécsi Udvari Kamara 5 643. szám. 1838.
- 835 Bécsi Udvari Kamara 15 041. szám. 1838.
- 836 BARTHA DÉNES – OROSZI SÁNDOR: Selmec, Selmec, sáros Selmec... Vademecum erdészek számára. – Erdészettörténeti Közlemények IV., Budapest–Sopron, 1991, 70–74. o.
- 837 M. Kir. Pénzügyministerium 12 927. szám. 1869. IV. 01. és VADAS JENŐ (1896) 125. o.
- 838 E javadalmazás mai értékre átszámítva havonta 345 750 ft. fizetést és 34 575 ft. lakáspénzt jelentett.
- 839 VADAS JENŐ (1896) 126–127. o.
- 840 VADAS JENŐ (1896) 136. o.
- 841 VADAS JENŐ (1896) 138–141. o.
- 842 Az 1–2. évfolyamnál Vadas Jenő közli, hogy – a jelzett eltérésektől eltekintve – megegyezik az erdész tanfolyam 1–2. évfolyamával, így vélelmezzük, hogy a 3. évfolyamra is ez lehetett igaz.
- 843 VADAS JENŐ (1896) 150. o.
- 844 VADAS JENŐ (1896) 150. o.
- 845 Centralblatt für das gesammte Forstwesen 1877. 3. évf. (január) 53. o.
- 846 Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 7. füzet 448. o.
- 847 REJTŐ ADOLF (1888): Vidéki levél. – Erdészeti Lapok 27(1): 71.
- 848 FEKETE LAJOS (1890): Horvát-Szlavonország erdészeti viszonyai. – Erdészeti Lapok 29(12): 905.
- 849 KOLLER JÁNOS (1894): A selmeczi akadémia III. éves erdészettanulóinak ideai tanulmányi kirándulása. – Erdészeti Lapok 33(8): 683–684.
- 850 TOMASOVSKY IMRE (1898): A selmeczbányai m. kir. erdőakadémia III. éves hallgatóinak 1897. évi tanulmányútja. – Erdészeti Lapok 37(2): 225.
- 851 Selmeczbányai Híradó 1899. 10. évf. 23. szám (június 8.) 4. o.
- 852 Selmeczbányai Híradó 1900. 11. évf. 21. szám (május 27.) 4. o.
- 853 SPETTMANN JÁNOS (1900): A III. éves erdészettanulók ideai tanulmányútja. – Erdészeti Lapok 39(10): 983–990.
- 854 Selmeczbányai Híradó 1902. 11. évf. 20. szám (május 25.) 4. o. vö. Fekete Zoltán professzor kéziratosa, nem publikált, 1901–1905 közötti naplója.
- 855 Fekete Zoltán professzor kéziratosa, nem publikált, 1901–1905 közötti naplója.
- 856 Selmeczbányai Híradó 1903. 13. évf. 22. szám (május 31.) 4. o.
- 857 Selmeczbányai Híradó 1904. 14. évf. 23. szám (június 5.) 3. o.
- 858 VADAS JENŐ (1896) 141–145. o.
- 859 ANON.: Az erdészeti államvizsgák ügye újabb szabályozást nyer. – Erdészeti Lapok 1875. 14. évf. 4. szám 203–204. o. vö. ANON.: Az erdészeti államvizsgák szabályozása. – Erdészeti Lapok 1876. 15. évf. 4. szám 233. o. vö. BEDŐ ALBERT: Az erdészeti államvizsgák szabályozása. – Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 6. szám 377–378. o.
- 860 RÁCZ JÓZSEFNÉ: Az államvizsgákról. – Erdészettörténeti Közlemények 1991. 2. szám 143–148. o.
- 861 VADAS JENŐ (1896) 142. o.
- 862 RÁCZ JÓZSEFNÉ (1991) 143–148. o.
- 863 Erdészeti Lapok 1878. 17. évf. 7. füzet 445–446. o., Centralblatt für das gesammte Forstwesen 1878. 4. évf. 530. o.

- 864 Erdészeti Lapok 1884. 23. évf. 5. füzet 453–454. o.
- 865 Erdészeti Lapok 1890. 29. évf. 10. füzet 759. o.
- 866 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 3. füzet 219–220. o.
- 867 Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 1. füzet 90. o.
- 868 Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 5. füzet 642. o.
- 869 Erdészeti Lapok 1908. 47. évf. 5. füzet 242. o.
- 870 Erdészeti Lapok 1874. 13. évf. 12. füzet 625. o.
- 871 Erdészeti Lapok 1879. 18. évf. 11. füzet 782. o. vö. Centralblatt für das gesammte Forstwesen 1880. 6. évf. 43. o.
- 872 Erdészeti Lapok 1882. 21. évf. 11. füzet 981–984. o. vö. Centralblatt für das gesammte Forstwesen 1883. 9. évf. 229–230. o.
- 873 Erdészeti Lapok 1885. 24. évf. 11. füzet 1130. o.
- 874 Erdészeti Lapok 1888. 27. évf. 11–12. füzet 1050. o.
- 875 Erdészeti Lapok 1890. 29. évf. 12. füzet 953. o.
- 876 Erdészeti Lapok 1893. 32. évf. 5. füzet 432. o.
- 877 Erdészeti Lapok 1894. 33. évf. 11. füzet 964. o.
- 878 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 5. füzet 362. o.
- 879 Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 11. füzet 998. o.
- 880 Erdészeti Lapok 1899. 38. évf. 5. füzet 511–512. o.
- 881 Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 11. füzet 1099. o.
- 882 Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 5. füzet 636. o.
- 883 Erdészeti Lapok 1903. 42. évf. 11. füzet 1111. o. vö. Fekete Zoltán professzor kéziratosa, nem publikált, 1901–1905 közötti naplója.
- 884 Erdészeti Lapok 1905. 44. évf. 5. füzet 439. o. vö. Fekete Zoltán professzor kéziratosa, nem publikált, 1901–1905 közötti naplója.
- 885 Erdészeti Lapok 1906. 45. évf. 11. füzet 885. o.
- 886 Erdészeti Lapok 1907. 46. évf. 23. füzet 1422. o.
- 887 Erdészeti Lapok 1908. 47. évf. 11. füzet 578. o.
- 888 BEDŐ ALBERT: Az erdészeti államvizsgák szabályozása. – Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 6. füzet 377–378. o.
- 889 BEDŐ ALBERT: Az idej erdészeti államvizsgák. – Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 12. füzet 718–720. o.
- 890 Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 9. füzet 886. o.
- 891 Erdészeti Lapok 1899. 38. évf. 6. füzet 640. o.
- 892 Erdészeti Lapok 1899. 38. évf. 9. füzet 1031–1033. o.
- 893 Erdészeti Lapok 1874. 13. évf. 12. füzet 625. o.
- 894 Centralblatt für das gesammte Forstwesen 1883. 9. évf. 230. o.
- 895 Erdészeti Lapok 1905. 44. évf. 5. füzet 439. o.
- 896 Erdészeti Lapok 1879. 18. évf. 11. füzet 782. o.
- 897 Selmezbányai Híradó 1905. 11. évf. 16. szám (április 20.) 3. o., 1908. 18. évf. 15. szám (április 12.) 2. o. vö. Selmezi Újság 1908. 3. évf. 15. szám (április 9.) 4. o.

- 898 Selmeczbányai Híradó 1905. 15. évf. 17. szám (április 23.) 2. o., 15. évf. 42. szám (október 15.) 4. o. vö. Selmeci Újság 1908. 3. évf. 18. szám (április 30.) 4. o.
- 899 Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 11. füzet 1099. o.
- 900 Erdészeti Lapok 1914. 53. évf. 9. füzet 487. o. vö. Selmeczbányai Hírlap 1914. 24. évf. 17. szám április 26.) 3. o.
- 901 SÓLTZ GYULA – HERMANN EMIL: A selmeczi m. k. bánya- és erdő-akadémia vizsgarendszeréről és az ezen teendő módosításokról. – Erdészeti Lapok 1875. 14. évf. 9. füzet 424–458. o. vö. VADAS JENŐ (1896) 156–162. o.
- 902 M. Kir. Pénzügyministerium 51 808. szám. 1876. IX. 20. vö. VADAS JENŐ (1896) 162–166. o.
- 903 M. Kir. Pénzügyministerium 55 760. szám. 1873. IX. 20.
- 904 VADAS JENŐ (1896) 150. o.
- 905 VADAS JENŐ (1896) 153. o.
- 906 M. Kir. Pénzügyministerium 21 425. szám. 1873.03.28.
- 907 VADAS JENŐ (1896) 153–156. o.
- 908 NÉMETH LÁSZLÓ (szerk.): A műegyetemtől a világhírig. – From the bme to world renown – Képes egyetem-történet/history in pictures. – Műegyetemi Kiadó, Budapest, 2005, 230 o.
- 909 GAAL GYÖRGY: Egyetem a Farkas utcában. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem előzményei, korszakai és vonzatai. – Scientia Kiadó, Kolozsvár, 2012, 132 o.
- 910 VADAS JENŐ (1896) 156–158. o.
- 911 VADAS JENŐ (1896) 158–167. o.
- 912 VADAS JENŐ (1896) 168. o.
- 913 M. Kir. Pénzügyministerium 55 542. szám. 1877. IX. ?. vö. VADAS JENŐ (1896) 168. o.
- 914 A selmeczi erdőakademián követett tanrendszer megváltoztatásának kérdéséhez. – Erdészeti Lapok 1875. 14. évf. 9. füzet 447. o. vö. VADAS JENŐ (1896) 170–172. o.
- 915 VADAS JENŐ (1896) 169–172. o.
- 916 Az átváltáshoz a Pénz- és Ártörténeti szakportál, Magyar pénzürtékindex – árák és devizák alapján 1754-től – adataiból az 1887-es évre vonatkozó értéket használtuk fel.
- 917 VADAS JENŐ (1896) 173–174. o.
- 918 Felvidéki Híradó 1888. 7. évf. 21. szám (május 20.) 3. o.; A selmeczbányai M. kir. Bányászati és Erdészeti Akadémia tanácsülései 1880–1890, 264–269. o. [https://library.hungaricana.hu/hu/view/SELMEC_BEF_TUJK-V_1880-1890/?pg=263&layout=s (letöltés: 2022.07.23.)] vö. VADAS JENŐ (1896) 173–174. o. és FRICZ-MOLNÁR PÉTER: Selmeci íráások. – Saját kiadás, Dunakeszi, 2021, 83–89. o.
- 919 VADAS JENŐ (1896) 173. o.
- 920 Az átváltáshoz a Pénz- és Ártörténeti szakportál, Magyar pénzürtékindex – árák és devizák alapján 1754-től – adataiból az 1890-es évre vonatkozó értéket használtuk fel.
- 921 Felvidéki Híradó 1888. 7. évf. 20. szám (május 13.) 1. o.
- 922 Selmeczbányai Híradó 1892. 3. évf. 27. szám (július 3.) 107. o.
- 923 Selmeczbányai Híradó 1892. 3. évf. 26. szám (június 25.) 101–102. o.
- 924 Selmeczbányai Híradó 1892. 3. évf. 26. szám (június 25.) 101–102. o.
- 925 Selmeczbányai Híradó 1892. 3. évf. 26. szám (június 25.) 101–102. o. vö. Uo. 3. évf. 27. szám (július 3.) 107. o.
- 926 Selmeczbányai Híradó 1892. 3. évf. 27. szám (július 3.) 107. o.
- 927 Selmeczbányai Híradó 1892. 3. évf. 29. szám (július 17.) 14–15. o.

- 928 Selmezbányai Híradó 1892. 3. évf. 26. szám (június 25.) 101–102. o. vö. FRICZ-MOLNÁR PÉTER (2021) 86–89. o.
- 929 VADAS JENŐ: A selmezbányai m. kir. erdészeti akadémia új épületének felavatása. – Erdészeti Lapok 1892. 31. évf. 8. füzet 557–562. o. vö. VADAS JENŐ (1896) 184–185. o.
- 930 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 9–10. füzet 705–706. o.
- 931 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 9–10. füzet 707. o.
- 932 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 9–10. füzet 709. o.
- 933 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 9–10. füzet 711. o.
- 934 VADAS JENŐ (1896) 197. o.
- 935 Selmezbányai Híradó 1892. 3. évf. 27. szám (július 3.) 106. o.
- 936 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 9–10. füzet 713–714. o.
- 937 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 9–10. füzet 717–718. o.
- 938 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 9–10. füzet 723–724. o.
- 939 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 9–10. füzet 701–737. o.
- 940 Selmezbányai Híradó 1900. 11. évf. 25. szám (június 24.) 1–4. o.
- 941 Selmezbányai Híradó 1900. 11. évf. 26. szám (július 1.) 1. o.
- 942 Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Közlései 1900. 4. évf. 12. szám (ünnepi II.) 97–106. o.
- 943 Selmezbányai Híradó 1900. 11. évf. 26. szám (július 1.) 1–5. o.
- 944 Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 7. füzet 654. o.
- 945 Bányászati és Kohászati Lapok 1900. 33. évf. 7. szám 97–99. o.
- 946 Selmezbányai Híradó 1900. 11. évf. 26. szám (július 1.) 2. o.
- 947 Selmezbányai Híradó 1900. 11. évf. 26. szám (július 1.) 2, 4. o.
- 948 Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 7. füzet 676–677. o.
- 949 Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Közlései 1900. 4. évf. 12. (ünnepi II.) szám 97–106. o.
- 950 Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Közlései 1900. 4. évf. 12. (ünnepi II.) szám 100. o.
- 951 Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Közlései 1900. 4. évf. 12. (ünnepi II.) szám 101. o.
- 952 FRICZ-MOLNÁR PÉTER (2021) 96–100. o.
- 953 Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Közlései 1900. 4. évf. 12. (ünnepi II.) szám 97–106. o.
- 954 Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 7. füzet 677. o. vö. Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Közlései 1900. 4. évf. 12. (ünnepi II.) szám 97–106. o.
- 955 Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Közlései 1900. 4. évf. 12. (ünnepi II.) szám 97–106. o.
- 956 Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Közlései 1900. 4. évf. 12. (ünnepi II.) szám 105. o.
- 957 Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Közlései 1900. 4. évf. 12. (ünnepi II.) szám 97–106. o.
- 958 Selmezbányai Hírlap 1901. 12. évf. 32. szám (augusztus 11.) 1–2. o.
- 959 Selmezbányai Hírlap 1901. 12. évf. 33. szám (augusztus 18.) 4. o.
- 960 VADAS JENŐ (1896) 175–177. o.
- 961 1892. május 9-én kelt 23 439. számú földmívelésügyi miniszteri rendelet.
- 962 FRICZ-MOLNÁR PÉTER: Selmezi múltidézés. – Saját kiadás, Budapest, 2023, 46. o.
- 963 Erdészeti Lapok 1905. 44. évf. 10. füzet 879. o.
- 964 Selmezbányai Híradó 1905. 15. évf. 39. szám (szeptember 24.) 2. o.

- 965 Erdészeti Lapok 1901. 40. évf. 10. füzet 1052. o.
- 966 VADAS JENŐ (1896) 313–316. o.
- 967 Erdészeti Lapok 1882. 21. évf. 7. füzet 635. o.
- 968 SÓLTZ GYULA – FEKETE LAJOS: Az erdőbecsléstan kézikönyve. Az Országos Erdészeti Egyesület által 100 arany pályadíjjal jutalmazott munka. Második teljesen átdolgozott kiadás. – Kiadja: Fekete Lajos, Nyomatott Joerges Ágost özv. és fia könyvnyomdájában, Selmezbánya, 1893, 341 o.
- 969 FEKETE LAJOS: Erdőrendezéstan. – Nyomatott Joerges Á. özv. és fiánál, Selmezbánya, 1903, 412 o. + 27 szövegbe nyomott rajzzal, nagyszámú példával és mintával. és Erdőrendezéstan I-II folyam. Fekete Lajos előadásai nyomán összeállította KOLLER JÁNOS akad. tanársegéd. – Kézrel írt könyvmatos jegyzet, Selmezbánya, 1893, I. folyam: 196 o. + 12 o. táblázat és ábra, II. folyam: 222 o. + 10 o. táblázat és ábra.
- 970 ANON.: Új könyvek. – Erdészeti Lapok 1874. 13. évf. 1. szám 44–45. o.
- 971 FEKETE LAJOS: Erdőértékszámítástan. Második teljesen átdolgozott és bővített kiadás. – A Pesti Lloyd-Társulat könyvnyomdája, Budapest, 1892, 239 o.
- 972 Erdészeti statisztika és erdészeti irodalomtörténet. Sóltz Gyula és Fekete Lajos előadásainak alapján összeállította: TORNAY GYULA és SZAKMÁRY FERENC. – Kézrel írt könyvmatos jegyzet, Selmezbánya, 1893, 289 o. és Erdészeti statisztika és az erdészet történelme. Fekete Lajos m. kir. főerdőtanácsos és akad. tanár előadásai. – Kézrel írt könyvmatos jegyzet, Selmezc, 1903, 118 o.
- 973 Életéről – többek között – lásd részletesebben: TUZSON BALÁZS: Nagyapám, Tuzson János. A 150 éve született erdész, botanikus emlékére. – Digitalis Kft., Budapest, 2020, 189 o.
- 974 1896/97-ben a müncheni egyetemen tanult állami ösztöndíjjal.
- 975 1907–1911 között a zsarnócai m. kir. erdőhivatal vezetője, majd az Erdőrendezéstan tanszék tanára.
- 976 ZIVUSKA JENŐ: A megreformált akadémia. Pedagógiai tanulmány a felső erdészeti oktatás köréből. – Székely és Illés könyvnyomdája, Ungvár, 1906, 49–51. o.
- 977 További kitüntetettek: Bekény Aladár m. kir. erdőrendező-főerdész, Crausz Géza m. kir. erdész, Kuzma Gyula kir. erdőmester, Matavovszky Árpád m. kir. erdőrendező-főerdész, Merényi Gyula m. kir. erdőrendező-főerdész, Muzsnay Géza m. kir. erdőrendező-főerdész, Nagy György m. kir. erdőmester, Ormai Kálmán m. kir. erdőrendező-főerdész, Párnai Attila m. kir. erdőrendező-erdőmester, Pászthy Ferencz kir. erdőrendező-erdész, Pfeiffer Gyula kir. erdészjelölt, Ratkovszky Károly m. kir. erdőmester, Sopron Henrik kir. erdőrendező-főerdész, Székely Adolf m. kir. erdőmester. Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 9. szám 848. o.
- 978 GÁL PÉTER JÓZSEF (szerk.): Selmecci-soproni diákélet – visszaemlékezések. – Soproni Egyetem Kiadó, Sopron, 2019, 52. o.
- 979 Selmezbányai Híradó 1895. 6. évf. 20. szám (május 19.) 77. o.
- 980 Selmezbányai Híradó 1894. 5. évf. 43. szám (október 21.) 167. o.
- 981 Selmezbányai Híradó 1894. 5. évf. 21. szám (május 20.) 83. o.
- 982 Selmezbányai Híradó 1898. 9. évf. 22. szám (május 26.) 3. o.
- 983 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 12. füzet 1046. o. vö. Uo. 1897. 36. évf. 6. füzet 467–468. o.
- 984 Selmezbányai Híradó 1896. 7. évf. 43. szám (október 18.) 160. o.
- 985 Selmezbányai Híradó 1901. 12. évf. 11. szám (március 17.) 4. o.
- 986 Selmezbányai Híradó 1902. 11. évf. 12. szám (március 23.) 3. o.
- 987 Selmezbányai Híradó 1906. 16. évf. 41. szám (október 14.) 4. o. vö. Selmezbányai Híradó 1906. 16. évf. 39. szám (szeptember 30.) 4. o.

- 988 A beszéd első változata a Függelékben olvasható.
- 989 Erdészeti Lapok 1912. 51. évf. 1. füzet 62. o.
- 990 Kocsó MIHÁLY: Az erdészeti felsőoktatás botanikus kertjei. In: ALBERT LEVENTE és mtsai. (szerk.): Az erdészeti felsőoktatás 200 éve. Emlékkönyv Selmezbánya 1808 – Sopron 2008. I. kötet. – Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, 2008, 147–150. o.
- 991 Udvari Kamara, 1838. évi 5 643. számú rendelet, lásd VADAS JENŐ (1896) 36. o.
- 992 BARTHA DÉNES – OROSZI SÁNDOR: Selmec, Téged soha nem feledünk. – Soproni Egyetem Kiadó, Sopron, 2019, 253–254. o.
- 993 DIETZ SÁNDOR: A selmezbányai m. kir. erdőakadémia növénykertjei. – Erdészeti Lapok 1881. 20. évf. 7. füzet 506–516. o.
- 994 DIETZ SÁNDOR: A selmezbányai m. kir. erdőakadémia növénykertjei. – Erdészeti Lapok 1881. 20. évf. 7. füzet 506–516. o. vö. PAUER JÁNOS: A Selmezbányai Magyar Királyi Bányászati és Erdészeti Akadémia története alapításától vagyis 1770-től kezdve az 1895/96. tanév végéig. – Joerges Ágost özvegye és fia könyvnyomója, Selmezbánya, 1896, 190–193. o.
- 995 MATUSKOVICH BÉLA: A „selmezbányai m. k. erdőakadémia növénykertjeiről.” – Erdészeti Lapok 1882. 21. évf. 3. füzet 265–272. o.
- 996 DIETZ SÁNDOR: Még egyszer a selmezbányai m. kir. erdőakadémia növénykertjeiről. – Erdészeti Lapok 1882. 21. évf. 11. füzet 966–971. o.
- 997 FEKETE LAJOS: A múlt évi fagy hatása a selmeci erdőakadémia tankerteiben tenyésztett fanemekre I–II. – Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 2. füzet 73–84. o. és 3. füzet 154–169. o.
- 998 FEKETE LAJOS: Egy serdülő Sequoia (Wellingtonia) gygantea Endl. hazánkban. – Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 10. füzet 896–899. o.
- 999 FEKETE LAJOS: Egy serdülő Sequoia (Wellingtonia) gygantea Endl. hazánkban. – Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 10. füzet 896–899. o.
- 1000 DIETZ SÁNDOR: Még egyszer a selmezbányai m. kir. erdőakadémia növénykertjeiről. – Erdészeti Lapok 1882. 21. évf. 11. füzet 966–971. o.
- 1001 MATUSKOVICH BÉLA: A „selmezbányai m.k. erdőakadémia növénykertjeiről.” – Erdészeti Lapok 1882. 21. évf. 3. füzet 265–272. o. és 4. füzet 357–364. o.
- 1002 VADAS JENŐ (1896) 189–200. o.
- 1003 DIETZ SÁNDOR: A selmezbányai m. kir. erdőakadémia növénykertjei. – Erdészeti Lapok 1881. 20. évf. 7. füzet 506–516. o.
- 1004 ERDŐDI ADOLF: Az erdészeti kiállítások ügyében. – Erdészeti Lapok 1866. 5. évf. 2. füzet 65–71. o., ERDŐDI ADOLF: Az erdészeti törvényjavaslat ügyében. – Erdészeti Lapok 1866. 5. évf. 3. füzet 97–109. o.
- 1005 RÁCZNÉ SCHNEIDER ILDIKÓ – VARGA TAMÁS: Erdészeti-, Faipari- és Földméréstani Gyűjtemény. In: ALBERT LEVENTE és mtsai. (szerk.): Az erdészeti felsőoktatás 200 éve. Emlékkönyv Selmezbánya 1808 – Sopron 2008. I. kötet. – Nyugat-magyarországi egyetem Kiadó, Sopron, 2008, 179–184. o.
- 1006 Erdészeti Lapok 1880. 19. évf. 4. füzet 289–293. o.
- 1007 VADAS JENŐ (1896) 212. o.
- 1008 VADAS JENŐ (1896) 212–225. o.
- 1009 VADAS JENŐ (1896) 209–216. o. vö. BARTHA DÉNES – OROSZI SÁNDOR (2019) 278–291. o.

- 1010 VADAS JENŐ (1896) 209–216. o.
- 1011 BARTHA DÉNES – OROSZI SÁNDOR (2019) 278–291. o.
- 1012 BARTHA DÉNES – OROSZI SÁNDOR: Ha Selmec hív ... – Erdészettörténeti Közlemények LXXX., 2009, 113–114. o.
- 1013 VADAS JENŐ (1896) 213. o.
- 1014 BARTHA DÉNES – OROSZI SÁNDOR (1991) 84. o.
- 1015 Lásd részletesebben OROSZI SÁNDOR (2003): A Selmec-kérdés. – Erdészettörténeti Közlemények LVI., 80 o. + 13 tábla.
- 1016 A selmeczi erdőakademián követett tanrendszer megváltoztatásának kérdéséhez. – Erdészeti Lapok 1875. 14. évf. 9. füzet 438–458. o.
- 1017 Erdészeti Lapok 1884. 23. évf. 8. füzet 711. o.
- 1018 FEKETE LAJOS (1884): A selmeczi m. k. erdőakadémia reformálásáról. – Erdészeti Lapok 23(11): 969–987.
- 1019 Erdészeti Lapok 1884. 23. évf. 10. füzet 880. o.
- 1020 HORVÁTH SÁNDOR (1896): A magyar felsőbb erdészeti szakoktatás szervezetéről. – Erdészeti Lapok 35(9–10): 701–737.
- 1021 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 9–10. füzet 807–808. o.
- 1022 Erdészeti Lapok 1905. 44. évf. 10. füzet 879. o.
- 1023 SZÜTS ISTVÁN GERGELY: Selmecbánya gazdasága és társadalma az 1910-es években. – Soproni Szemle 2019. 73. évf. 3. szám 259–271. o.
- 1024 ANON.: A József-műegyetemen erdészeti-előadások fognak tartatni. – Erdészeti Lapok 1874. 13. évf. 1. szám 45. o.
- 1025 KEGLEVICH BÉLA: A m. kir. tudomány egyetemeken leendő erdészeti tanszékek felállítása ügyében. Az Országos-Erdészeti Egyesület előterjesztése Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi m. k. minister úrhoz. – Erdészeti Lapok 1874. 13. évf. 11. szám 508–513. o.
- 1026 FEKETE LAJOS: A selmeczi m. k. erdőakadémia reformálásáról. [Az Országos Erdészeti-Egyesület 1884. évi közgyűlésén tartott előadás.] – Erdészeti Lapok 1884. 23. évf. 11. szám 969–987. o.
- 1027 BEDŐ ALBERT (szerk.): Az Országos Erdészeti-Egyesület Évkönyve 1867. – Nyomatott Kocsi Sándor által, Pest, 1868, 90. o.
- 1028 BEDŐ ALBERT (szerk.): Az Országos Erdészeti-Egyesület Évkönyve az 1868-ik évre. – Nyomatott Budán, a Magyar Királyi Tudomány-Egyetemi Nyomdában, 1869, 140. o.
- 1029 Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 12. füzet 747. o.
- 1030 Erdészeti Lapok 1878. 17. évf. 1. füzet 42. o.
- 1031 Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 1. füzet Melléklet
- 1032 Erdészeti Lapok 1863. 2. évf. 12. füzet 450. o. és Erdészeti Lapok 1864. 3. évf. 3. füzet 95. o.
- 1033 Erdészeti Lapok 1876. 15. évf. 12. füzet 690. o.
- 1034 Ez az OEE közlönyében, az Erdészeti Lapokban végig követhető.
- 1035 Erdészeti Lapok 1916. 55. évf. 1–2. füzet 70. o.
- 1036 Erdészeti Lapok 1916. 55. évf. 11–12. füzet 348. o.
- 1037 Erdészeti Lapok 1917. 56. évf. 1–2. füzet 9. o.
- 1038 BEDŐ ALBERT (szerk.): Az Országos Erdészeti Egyesület Évkönyve az 1869. évre. – Nyomatott Kocsi Sándor könyvnyomdájában, Pest, 1870, 9., 45–54., 61. o.

- 1039 BEDŐ ALBERT (szerk.): Az Országos Erdészeti Egyesület Évkönyve 1871/2-re. – Nyomatott a Magyar Királyi Államnyomdából, Budán, 1872, 49., 139–140. o.
- 1040 Erdészeti Lapok 1874. 13. évf. 11. füzet 553–554. o.
- 1041 Az erdészeti kísérleti állomások ügyében. [Az Országos Erdészeti-Egyesület kalocsai közgyűlésén előadta: Fekete Lajos.] – Erdészeti Lapok 1874. 13. évf. 12. füzet 576–582. o.
- 1042 Erdészeti Lapok 1875. 14. évf. 9. füzet 481–482. o.
- 1043 Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 1. füzet 13–31. o. és Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 2. füzet 89–102. o.
- 1044 Erdészeti Lapok 1879. 18. évf. 10. füzet 686. o.
- 1045 Erdészeti Lapok 1879. 18. évf. 10. füzet 660–662. o.
- 1046 Erdészeti Lapok 1880. 19. évf. 11. füzet 807. o.
- 1047 Erdészeti Lapok 1884. 23. évf. 8. füzet 711., 857–858. o.
- 1048 A selmeczi m. k. erdőakadémia reformálásáról. [Az Országos Erdészeti-Egyesület 1884. évi közgyűlésen tartott előadás.] – Erdészeti Lapok 1884. 23. évf. 11. füzet 969–987. o.
- 1049 Erdészeti Lapok 1884. 23. évf. 10. füzet 880. o.
- 1050 Erdészeti Lapok 1884. 23. évf. 10. füzet 883–886. o.
- 1051 Erdészeti Lapok 1884. 23. évf. 10. füzet 894–895. o.
- 1052 Erdészeti Lapok 1885. 24. évf. 10. füzet 1011. o.
- 1053 Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 10. füzet 842., 867–869., 871. o.
- 1054 Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 9. füzet 951. o.
- 1055 Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 9. füzet 927–928., 929. o.
- 1056 Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 12. füzet 1316–1317. o.
- 1057 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 4. füzet 285. o.
- 1058 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 9–10. füzet 778. o.
- 1059 Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 7. füzet 672–686. o.
- 1060 Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 1. füzet 105. o.
- 1061 Erdészeti Lapok 1880. 19. évf. 4. füzet 310. o.
- 1062 Erdészeti Lapok 1881. 20. évf. 12. füzet 1003. o.
- 1063 Erdészeti Lapok 1888. 27. évf. 4. füzet 353. o.
- 1064 Erdészeti Lapok 1888. 27. évf. 5–6. füzet 543. o.
- 1065 Erdészeti Lapok 1888. 27. évf. 9. füzet 825. o.
- 1066 Erdészeti Lapok 1893. 32. évf. 12. füzet 954. o.
- 1067 Erdészeti Lapok 1894. 33. évf. 6. füzet 520. o.
- 1068 Erdészeti Lapok 1894. 33. évf. 9. füzet 805. o.
- 1069 Erdészeti Lapok 1894. 33. évf. 12. füzet 1065–1066. o.
- 1070 Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 2. füzet 214. o.
- 1071 Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 9. füzet 930–931., 963. o.
- 1072 Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 12. füzet 1325. o.
- 1073 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 9–10. füzet 767–770. o.
- 1074 Erdészeti Lapok 1899. 38. évf. 12. szám 1442–1450. o.

- 1075 Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 12. füzet 1187. o.
1076 Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 1. füzet 102. o.
1077 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 2. füzet 116–117. o.
1078 ILLÉS NÁNDOR: Könyv-ismertetés. – Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 5. füzet 379–388. o.
1079 Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 6. füzet 525. o.
1080 Erdészeti Lapok 1908. 47. évf. 14. füzet 732. o.
1081 Erdészeti Lapok 1908. 47. évf. 14. füzet 732–733. o.
1082 Erdészeti Lapok 1908. 47. évf. 14. füzet 733–735. o.
1083 Forstliche Flora von Deutschland und Oesterreich. – Winter'sche Verlagshandlung, Leipzig und Heidelberg, 1875, 871 o.
1084 Erdészeti Lapok 1875. 14. évf. 12. füzet 645. o.
1085 Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 9. füzet 699–700. o.
1086 Erdészeti Lapok 1893. 32. évf. 3. füzet 229., 237–238. o.
1087 Erdészeti Lapok 1891. 30. évf. 1. füzet 99–104. o.
1088 Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 2. füzet 216–217. o.
1089 Erdészeti Lapok 1895. 34. évf. 5. füzet 577. o., 9. füzet 905–906. o.
1090 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 6. füzet 439–446. o.
1091 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 9–10. füzet 749–767. o., 12. füzet 1035–1036. o.
1092 Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 2. füzet 220. o.
1093 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 9–10. füzet 776–777. o.
1094 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 12. füzet 1046. o.
1095 Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 6. füzet 467–468. o.
1096 Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 11. füzet 985–986. o.
1097 Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 1. füzet 79–80. o.
1098 Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 2. füzet 220. o.
1099 Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 5. füzet 586–589. o.
1100 Erdészeti Lapok 1898. 37. évf. 9. füzet 886. o.
1101 Erdészeti Lapok 1899. 38. évf. 6. füzet 640. o.
1102 Erdészeti Lapok 1899. 38. évf. 9. füzet 1031–1033. o.
1103 Erdészeti Lapok 1899. 38. évf. 10. füzet 1179. o.
1104 Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 1. füzet 71., 88. o.
1105 Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 1. füzet 100. o.
1106 Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 3. füzet 398. o.
1107 Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 4. füzet 552. o.
1108 Selmezbányai Híradó 1902. XII. évf. 12. szám (március 23.) 5. o.
1109 Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 5. füzet 567–588. o.
1110 Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 4. füzet 525. o.
1111 Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 4. füzet 540. o.
1112 Erdészeti Lapok 1903. 42. évf. 5. füzet 485. o.

- 1113 Erdészeti Lapok 1903. 42. évf. 12. füzet 1168–1172. o.
- 1114 Erdészeti Lapok 1908. 47. évf. 2. füzet 87. o.
- 1115 Erdészeti Lapok 1908. 47. évf. 22. füzet 1117. o.
- 1116 Erdészeti Lapok 1909. 48. évf. 2. füzet 84–85. o.
- 1117 Erdészeti Lapok 1916. 55. évf. 21–22. füzet 530. o.
- 1118 Erdészeti Lapok 1917. 56. évf. 1–2. füzet 9. o.
- 1119 Erdészeti Lapok 1928. 67. évf. 1. füzet Melléklet
- 1120 Magyar Tudományos Akadémia. Tagajánlások 1910-ben. Kézirat gyanánt. – Hornyánszky Viktor cs. és kir. udvari könyvnyomdája, Budapest, 1910, 45–47. o.
- 1121 Selmezbányai Hírlap 1910. 20. évf. 18. szám (május 1.) 2. o.
- 1122 Erdészeti Lapok 1910. 49. évf. 10. füzet 432. o.
- 1123 FEKETE LAJOS: Az északi szélesség hatása a fafajok természetes elterjedésének magassági hatáira Magyarországon. (Székfoglaló értekezés. A M. T. Akadémia III. osztályának 1911. június 19.-én tartott üléséből.) – MTA Matematikai és Természettudományi Értesítő 1911. 29. évf. 976–982. o.
- 1124 MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR: Fekete Lajos I. tag emlékezete. – A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek 1937. 23. évf. 2. füzet 1–24. o.
- 1125 Selmezbányai Híradó 1903. 13. évf. 37. szám (szeptember 13.) 4. o.
- 1126 Központi Értesítő 1890. 15. évf. 63. szám (július) 815. o. vö. Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 4. füzet 322. o.
- 1127 ANON.: Magyar erdészeti pavillon. – Rendkívüli melléklet a Vasárnapi Újsághoz 1873. 1. szám 3. o. és 34–35. o., KEGLEVICH BÉLA – DIVALD ADOLF – WAGNER KÁROLY – BEDŐ ALBERT: Hazai erdészetünk képviseltetése a bécsi világkiállításon. – Erdészeti Lapok 1872. 11. évf. 2. füzet 41–45. o. és BEDŐ ALBERT: Erdészetünk leírása a világkiállítási honismertetőben. – Erdészeti Lapok 1873. 12. évf. 4. füzet 133–148. o., 5. füzet 181–192. o.
- 1128 FEKETE LAJOS: Kiállítási közlemény. Ausztria erdészeti kiállításáról. – Erdészeti Lapok 1873. 12. évf. 12. füzet 453–471. o.
- 1129 FEKETE LAJOS: Kiállítási közlemény az Eucalyptusról. – Erdészeti Lapok 1874. 13. évf. 1. füzet 43–44. o.
- 1130 Erdélyi Gazda 1875. 7. évf. 43. szám (október 22.) 343. o.
- 1131 ANON.: Erdőterményeink és faiparunk a székesfehérvári országos kiállításon. – Erdészeti Lapok 1879. 18. évf. 11. füzet 749–758. o.
- 1132 NIKEL (SZÉCSI) ZSIGMOND: A selmeczi magy. kir. erdészeti akadémia által kiállított taneszközök részletes katalógusa. (Székesfehérvári országos kiállítás, 1879). – Kiadja a M. kir. Bányászati és Erdészeti Akadémia, Selmecen, 1879, 30 o.
- 1133 ANON.: 1885. évi Budapesti Országos Általános Kiállítás. Az erdészet, erdészeti szakoktatás és vadászat részletes katalógusa. – Pesti Könyvnyomda R. T., Budapest, 1885, 194. o.
- 1134 ANON.: Az 1885. évi budapesti kiállításról. – Erdészeti Lapok 1883. 22. évf. 9. füzet 780–784. o.
- 1135 ANON.: Az erdészeti kiállításról. – Erdészeti Lapok 1885. 24. évf. 7. füzet 707–719. o., 8. füzet 794–801. o.
- 1136 Nemzet 1885. 4. évf. (május 17.)
- 1137 Erdészeti Lapok 1885. 24. évf. 10. füzet 1036. o.
- 1138 Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 8-9. füzet 629–634. o.
- 1139 Erdészeti Lapok 1889. 28. évf. 11. füzet 789–790., 795. o.

- 1140 KONDOR VILMOS: Az 1890. évi bécsi ált. gazdasági és erdészeti kiállítás erdészeti csoportja I–IV. – Erdészeti Lapok 1891. 30. évf. 1. füzet 1–39. o., 2. füzet 142–171. o., 3. füzet 233–249. o., 4. füzet 329–346. o. vö. Centralblatt für das gesammte Forstwesen 1890. 16. évf. 571. és 577. o.
- 1141 Erdészeti Lapok 1890. 29. évf. 10. füzet 716. o.
- 1142 Erdészeti Lapok 1891. 30. évf. 1. füzet 12. o.
- 1143 ARATÓ GYULA: Erdészet. In: MATLEKOVITS SÁNDOR (szerk.): Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota ezeréves fennállásakor és az 1896. évi ezredéves kiállítás eredménye VI. kötet. – Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, Budapest, 1897, 709–776. o.
- 1144 Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 12. füzet 1080. o. és Selmeczbányai Híradó 1896. 7. évf. 48. szám (november 22.) 114. o.
- 1145 ANON.: Magyarország erdőgazdasága az ezredéves kiállításakor. – Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 9–10. füzet 846–871. o.; Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 5. füzet 311–313. o.
- 1146 DE POTTERE GERARD: Párisi levél. – Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 5. füzet 432–436. o. és DE POTTERE GERARD: A magyar erdészeti kiállítás Parisban. – Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 8. füzet 729–747. o.
- 1147 FÖLDI JÁNOS: Párisi levél. – Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 9. füzet 847–855. o.
- 1148 ANON.: Az erdészet és vadászat a pozsonyi kiállításon. – Erdészeti Lapok 1902. 41. évf. 10. füzet 1240–1249. o.
- 1149 GELLÉRI MÓR: Olaszország 1911. évi kiállításai. In: Újabb kiállítások. – Signer–Wolfner, Budapest, 1915, 25–26. o.
- 1150 Erdészeti Lapok 1910. 49. évf. 8. füzet 329. o.
- 1151 ANON.: A magyar erdészet az 1911. turini nemzetközi kiállításon. – Erdészeti Lapok 1911. 50. évf. 13. füzet 721–725. o.
- 1152 ANON.: Catalogo ufficiale dell'esposizione internazionale di Torino – 1911. Edizione definitiva. Ditta Fratelli Pozzo – Arti Grafiche, Torino, 1911, 243. o.
- 1153 HILLER ISTVÁN (szerk.): Tisztelgés Wagner Károly előtt. Sopron, 1980. 137 o.
- 1154 Erdészeti Lapok 1998. 133. évf. 12. füzet 372–377. o.
- 1155 FEKETE LAJOS: Mi teendő az erdészeti szolgálathoz szükséges szakképzett műszaki segédszemélyzet nevelése érdekében? – Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 1. füzet 15–16. o. vö. Erdészeti Lapok 1966. 101. évf. 7. füzet. 313–319. o.
- 1156 FEKETE LAJOS: Mi teendő az erdészeti szolgálathoz szükséges szakképzett műszaki segédszemélyzet nevelése érdekében? – Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 1. füzet 18. o.
- 1157 FEKETE LAJOS: Mi teendő az erdészeti szolgálathoz szükséges szakképzett műszaki segédszemélyzet nevelése érdekében? – Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 1. füzet 17. o.
- 1158 FEKETE LAJOS: Mi teendő az erdészeti szolgálathoz szükséges szakképzett műszaki segédszemélyzet nevelése érdekében? – Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 1. füzet 22. o.
- 1159 FEKETE LAJOS: Mi teendő az erdészeti szolgálathoz szükséges szakképzett műszaki segédszemélyzet nevelése érdekében? – Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 1. füzet 23. o.
- 1160 FEKETE LAJOS: Mi teendő az erdészeti szolgálathoz szükséges szakképzett műszaki segédszemélyzet nevelése érdekében? – Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 1. füzet 13–31. o.
- 1161 FEKETE LAJOS: Mi teendő az erdészeti szolgálathoz szükséges szakképzett műszaki segédszemélyzet nevelése érdekében? – Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 1. füzet 24–26. o.

- 1162 FEKETE LAJOS: Mi teendő az erdészeti szolgálathoz szükséges szakképzett műszaki segédszemélyzet nevelése érdekében? – Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 1. füzet 27. o.
- 1163 FEKETE LAJOS: Mi teendő az erdészeti szolgálathoz szükséges szakképzett műszaki segédszemélyzet nevelése érdekében? – Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 1. füzet 28. o.
- 1164 FEKETE LAJOS: Mi teendő az erdészeti szolgálathoz szükséges szakképzett műszaki segédszemélyzet nevelése érdekében? – Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 1. füzet 30. o.
- 1165 FEKETE LAJOS: Mi teendő az erdészeti szolgálathoz szükséges szakképzett műszaki segédszemélyzet nevelése érdekében? – Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 1. füzet 31. o.
- 1166 KOLLWENTZ ÖDÖN: Az alsó- és középfokú erdészeti szakoktatás története. – Az Országos Erdészeti Egyesület Erdészettörténeti Szakosztálya Közleményei 1966. 2. szám 17–50. o.
- 1167 Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 2. füzet 89. o.
- 1168 Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 2. füzet 90. o.
- 1169 Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 2. füzet 90–91. o.
- 1170 Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 2. füzet 94. o.
- 1171 Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 2. füzet 92. o.
- 1172 Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 2. füzet 93. o.
- 1173 KOLLWENTZ ÖDÖN: Az alsó- és középfokú erdészeti szakoktatás története. – Az Országos Erdészeti Egyesület Erdészettörténeti Szakosztálya Közleményei 1966. 2. szám 17–50. o.
- 1174 Erdészeti Lapok 1877. 16. évf. 12. füzet 723–724. o. vö. Erdészeti Lapok 1998. 133. évf. 12. füzet 372–377. o. vö. ANDRÉSI PÁL: 125 éves az erdészeti szakoktatás Ásotthalmon. – Erdészeti Lapok 143. évf. 6. füzet 193–194. o.
- 1175 Erdészeti Lapok 1878. 17. évf. 5. füzet 292–296. o.
- 1176 KOLLWENTZ ÖDÖN: Az alsó- és középfokú erdészeti szakoktatás története. – Az Országos Erdészeti Egyesület Erdészettörténeti Szakosztálya Közleményei 1966. 2. szám 17–50. o.
- 1177 KOLLWENTZ ÖDÖN: Az alsó- és középfokú erdészeti szakoktatás története. – Az Országos Erdészeti Egyesület Erdészettörténeti Szakosztálya Közleményei 1966. 2. szám 20. o.
- 1178 KOLLWENTZ ÖDÖN: Az alsó- és középfokú erdészeti szakoktatás története. – Az Országos Erdészeti Egyesület Erdészettörténeti Szakosztálya Közleményei 1966. 2. szám 17–50. o.
- 1179 FÖLDES JÁNOS: A szeged-királyhalmi erdőőri szakiskola ismertetője. – Erdészeti Lapok 1885. 24. évf. 12. füzet 1197–1209. o.
- 1180 HORVÁTH SÁNDOR: Az első erdőőri szakiskola. – Erdészeti Lapok 1883. 22. évf. 10. füzet 809–817. o.
- 1181 HORVÁTH SÁNDOR: Az első erdőőri szakiskola. – Erdészeti Lapok 1883. 22. évf. 10. füzet 809–810. o.
- 1182 A királyhalmi erdőőri szakiskola szabályzata. – Erdészeti Lapok 1885. 24. évf. 2. füzet 191–195. o.
- 1183 FÖLDES JÁNOS: A szelid gesztenye, *Castanea vesca*-ról. – Erdészeti Lapok 1885. 24. évf. 10. füzet 1–11. o. vö. KONDOR VILMOS: Az 1890. évi bécsi áll. gazdasági és erdészeti kiállítás erdészeti csoportja. – Erdészeti Lapok 1891. 30. évf. 1. füzet 1–39. o.
- 1184 FÖLDES JÁNOS: A királyhalmi m. kir. erdőőri szakiskola erdei munkálatainál gyűjtött tapasztalati adatok. – Erdészeti Lapok 1885. 24. évf. 3. füzet 218–225. o.
- 1185 FÖLDES JÁNOS: A szeged-királyhalmi erdőőri szakiskola 1885. évi tanulmányútja. – Erdészeti Lapok 1885. 24. évf. 1. füzet 957–973. o.

- 1186 Erdészeti Lapok 1892. 31. évf. 1. füzet 15. és 32 o.
- 1187 KOLLWENTZ ÖDÖN: Az alsó- és középfokú erdészeti szakoktatás története. – Az Országos Erdészeti Egyesület Erdészettörténeti Szakosztálya Közleményei 1966. 2. szám 17–50. o.
- 1188 KOLLWENTZ ÖDÖN: Az alsó- és középfokú erdészeti szakoktatás története. – Az Országos Erdészeti Egyesület Erdészettörténeti Szakosztálya Közleményei 1966. 2. szám 17–50. o.
- 1189 Erdészeti Lapok 1885. 24. évf. 11. füzet 1134–1147. o. vö. Erdészeti Lapok 1885. 24. évf. 12. füzet 1219–1224. o. vö. Erdészeti Lapok 1891. 30. évf. 11. füzet 855–865. o.
- 1190 Erdészeti Lapok 1885. 24. évf. 11. füzet 1134–1147. o.
- 1191 Erdészeti Lapok 1885. 24. évf. 11. füzet 1140–1141. o.
- 1192 KONDOR VILMOS: A harmadik erdőőri szakiskola megnyitása. – Erdészeti Lapok 1885. 25. évf. 11. füzet 790–794. o.
- 1193 ARATÓ GYULA: A görgényi erdőőri szakiskola megnyitása. – Erdészeti Lapok 1893. 32. évf. 10. füzet 749–757. o.
- 1194 Uj erdőőri szakiskola. – Erdészeti Lapok 1892. 31. évf. 8. füzet 555–556. o. vö. Erdészeti Lapok 1892. 31. évf. 5. füzet 317. o.
- 1195 Uj erdőőri szakiskola. – Erdészeti Lapok 1892. 31. évf. 8. füzet 555–556. o.
- 1196 KOLLWENTZ ÖDÖN: Az alsó- és középfokú erdészeti szakoktatás története. – Az Országos Erdészeti Egyesület Erdészettörténeti Szakosztálya Közleményei 1966. 2. szám 17–50. o.
- 1197 KOLLWENTZ ÖDÖN: Az alsó- és középfokú erdészeti szakoktatás története. – Az Országos Erdészeti Egyesület Erdészettörténeti Szakosztálya Közleményei 1966. 2. szám 17–50. o. vö. Egyesületi közlemények. – Erdészeti Lapok 1897. 36. évf. 11. füzet 969–992. o.
- 1198 VADAS JENŐ: A m. kir. erdészeti kísérleti állomások keletkezése, szervezete, eszközei és berendezése. – Erdészeti Kísérletek 1899. 1. évf. 1–2. füzet 2–8. o. vö. FÜHRER ERNŐ (szerk.): 100 éves a M. Kir. Erdészeti Kísérleti Állomás a M. Kir. Erdészeti Kutató Intézet – az Erdészeti Tudományos Intézet. Kiadja az Erdészeti Tudományos Intézet, Selmezbánya-Sopron-Budapest, 1998, 5–11. o.
- 1199 Selmezbányai Híradó 1882. 1. évf. 1. szám (január 1.) 1. o.
- 1200 A Selmezi Gyógyászati és Természettudományi Egylet orvosi osztályának tagjai 1872. április 24-én tartott gyűlésükön kiemelték, hogy az utóbbi tíz évben a halálozás a szülöttek számát jóval meghaladta. A gyermekhalandóság csökkentése érdekében hozták létre a Gyermekebarátok Egyletét, amely júliusban 87 alakító, 304 rendes és 70 segélyző taggal alakult meg, amely jól mutatja a polgári szerveződés akkori erejét. (Forrás: Magyarország és a Nagyvilág 1872. 8. évfolyam 38. szám (szeptember 22.) 455. o.)
- 1201 Selmezbányai Híradó 1882. 1. évf. 1. szám (január 1.) 1–2. o.
- 1202 Selmezbányai Híradó 1896. 7. évf. 7. szám (február 9.) 24. o.
- 1203 Selmezbányai Híradó 1895. 6. évf. 45. szám (november 24.) 183. o., 48. szám (december 1.) 187. o.
- 1204 PONGRÁCZ ELEMÉR: Hontvármegyei almanach 1893-ra. I. évfolyam. – Neumann Jakab könyvnyomdája, Ipoly-ság, 1893, 152–154. o.
- 1205 Selmezbányai Híradó 1896. 7. évf. 11. szám (március 8.) 42. o.
- 1206 Selmezbányai Híradó 1899. 10. évf. 3. szám (január 19.) 1–2. o. vö. Selmezbányai Híradó 1898. 9. évf. 4. szám (január 24.) 2. o.
- 1207 Selmezbányai Híradó 1897. 8. évf. 30. szám (július 27.) 2. o., 50. szám (december 13.) 2. o., 1898. 9. évf. 3. szám (január 17.) 1. o.
- 1208 Selmezbányai Híradó 1896. 7. évf. 41. szám (október 4.) 152. o.
- 1209 Selmezbányai Híradó 1898. 9. évf. 52. szám (december 22.) 2. o.

- 1210 Selmezbányai Híradó 1902. 13. évf. 3. szám (január 19.) 3. o., 4. szám (január 26.) 3. o., 5. szám (február 2.) 6. o., 7. szám (február 16.) 6. o.
- 1211 Selmezbányai Híradó 1902. 13. évf. 8. szám (február 23.) 2–3. o.
- 1212 Selmezbányai Híradó 1904. 14. évf. 47. szám (november 20.) 4–5. o.
- 1213 Selmezbányai Híradó 1905. 15. évf. 5. szám (január 29.) 5. o.
- 1214 Selmezbányai Híradó 1909. 19. évf. 11. szám (március 14.) 2. o., Selmezbányai Hírlap 1910. XX. évf. 51. szám (december 18.) 2. o. vö. Selmezbányai Hírlap 1910. 20. évf. 51. szám (december 18.) 2–3. o.
- 1215 Selmezbányai Hírlap 1912. 22. évf. 2. szám (január 14.) 1–3. o.
- 1216 FRICZ-MOLNÁR PÉTER: Selmezi írások. – Saját kiadás, Budapest, 2021, 40. o.
- 1217 FRICZ-MOLNÁR PÉTER: Kalandozások a selmezi múltban. – Saját kiadás, Budapest, 2023, 46. o.
- 1218 A Selmezbányai Kir. Kath. Nagygymnasium értesítője az 1884-85. tanévről. – Selmezbánya, 1885, 33. o.; A Selmezbányai Kir. Kath. Nagygymnasium értesítője az 1884-85. tanévről. – Selmezbánya, 1888, 35. o.; A Selmezbányai Kir. Kath. Nagygymnasium értesítője az 1884-85. tanévről. – Selmezbánya, 1891, 19. o. és 22. o.
- 1219 A Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület évkönyve az 1906–1907 évről és az egyesület negyedszázados története. – Budapest, 1907.
- 1220 Selmezbányai Híradó 1902. 13. évf. 12. szám (március 23.) 3. o.; FRICZ-MOLNÁR PÉTER: Selmezi írások. – Saját kiadás, Budapest, 2021, 87–88. o., 98. o.
- 1221 Selmezbányai Híradó 1898. 9. évf. 30. szám (július 21.) 2. o.
- 1222 Selmezbányai Híradó 1891. 2. évf. 2. szám (január 11.) 1. o.
- 1223 Selmezbányai Híradó 1902. 13. évf. 19. szám (május 11.) 2. o.
- 1224 NAGY GYULA: Felkarolandó-e honunkban is a polgári lövészügy és kik által leginkább? – Erdészeti Lapok 1878. 17. évf. 2. füzet 116–119. o.
- 1225 Selmezbányai Híradó 1904. 14. évf. 31. szám (július 31.) 5. o.
- 1226 Selmezbányai Híradó 1892. 3. évf. 19. szám (május 8.) 75. o. vö. Uo. 1898. 9. évf. 18. szám (április 28.) 2. o.; Uo. 1892. 3. évf. 44. szám (október 30.) 175. o.
- 1227 Krausz Géza gyászjelentését lásd: <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/204491#> (letöltés: 2024. február 2.); Selmezbányaiak Emlékönyve. – Kiadja a Selmezbányaiak Egyesülete, Kellner Ernő könyvnyomdája, Budapest, 1936, 44. o., 154–155. és 158. o.; Édesapjuk, Krausz Vilmos (1827–1888) selmezi rendőrőrfőkapitány és a helyi népbank igazgatója volt, lásd: <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/204707#> (letöltés: 2024. február 2.)
- 1228 BARTHA DÉNES – OROSZI SÁNDOR: Selmec, Téged soha nem feledtünk! – Soproni Egyetem Kiadó, Sopron, 2019, 398 o.
- 1229 Selmezbányai Híradó 1898. 9. évf. 26. szám (június 23.) 1. o.
- 1230 Selmezbányai Híradó 1898. 9. évf. 26. szám (június 23.) 1. o.
- 1231 Selmezbányai Híradó 1898. 9. évf. 26. szám (június 19.) 1. o.
- 1232 Selmezbányai Híradó 1892. 3. évf. 32. szám (augusztus 7.) 127. o.
- 1233 Selmezbányai Híradó 1892. 3. évf. 36. szám (szeptember 4.) 143. o.
- 1234 Selmezbányai Híradó 1900. 11. évf. 31. szám (augusztus 5.) 3. o. vö. Selmezbányai Híradó 1900. 11. évf. 32. szám (augusztus 12.) 3. o.
- 1235 Selmezbányai Híradó 1903. 13. [14.] évf. 25. szám (június 21.) 4. o.

- 1236 Selmezbányai Hírlap 1913. 23. évf. 33. szám (augusztus 17.) 4. o.
- 1237 Selmezbányai Híradó 1903. 13. [14.] évf. 28. szám (július 12.) 4. o.
- 1238 Selmezbányai Hírlap 1913. 23. évf. 32. szám (augusztus 10.) 3. o.
- 1239 Selmezbányai Híradó 1898. 9. évf. 23. szám (június 2.) 3. o.
- 1240 Selmezbányai Híradó 1898. 9. évf. 26. szám (június 23.) 1. o. vö. BENDE ATTILA (2024): Akadémiai, majd főiskolai lövészetek Selmezbányán – Erdészeti Lapok 2024. 159. évf. 5. szám 241–243. o.
- 1241 Selmezbányai Híradó 1903. 13. évf. 27. szám (július 5.) 4. o.
- 1242 Selmezc 1876. 1. évf. 9. szám (február 27.) 34. o.
- 1243 Selmezbányai Híradó 1898. 11. évf. 31. szám (július 28.) 1–3. o.
- 1244 Orvosi Hetilap 1870. 14. évf. 23. szám (június 5.) 389–390. o.
- 1245 Természettudományi Közlöny 1883. 15. kötet 166. füzet 278–279. o.
- 1246 DÉRER MIHÁLY: Jegyzőkönyv a Selmecei Gyógyászati és Természettudományi Egyletnek 1881. évi január-hó 29-én a Belházy-ház vegytani tantermében tartott közgyűléséről. – Nyomatott Joerges Á. özvegyénél, Selmezc, 1881, 28. o.
- 1247 Uo. 29. o.
- 1248 Uo. 29–30. o.
- 1249 Fekete Lajos fia, Géza 1871. június 2-án született Selmezbányán és a gyermek evangélikus születési anyakönyvi bejegyzése a szülők lakóhelyét, a III/34. számot is tartalmazza. Ezen ingatlan mai azonosításához lásd: Selmezc 1876. 1. évf. 10. szám (március 7.) 37–38. o.
- 1250 DÉRER MIHÁLY: Jegyzőkönyv a Selmecei Gyógyászati és Természettudományi Egyletnek 1881. évi január-hó 29-én a Belházy-ház vegytani tantermében tartott közgyűléséről. – Nyomatott Joerges Á. özvegyénél, Selmezc, 1881, 28. o.
- 1251 Uo. 7. o.
- 1252 Természettudományi Közlöny 1884. 16. kötet 178. füzet 265–266. o.
- 1253 SCHELLE RÓBERT: Jegyzőkönyv a Selmecei Gyógyászati és Természettudományi Egyletnek 1885. évi november 21-én tartott közgyűléséről. – Nyomatott Joerges Ágost özvegyénél, Selmezbányán, 1886, 1. o.
- 1254 VITÁLIS ISTVÁN: A Selmezbányai Gyógyászati és Természettudományi Egylet Évkönyve, 1903. – Joerges Ágost özvegye és fia könyvnyomója, Selmezbánya, 1904, 139. o.
- 1255 Lásd például: ANON.: A Selmecei Gyógyászati és Természettudományi Egyesület évi jelentése 1886-ról. – Nyomatott Joerges Ágost özv. és fiánál, Selmezbányán, 1887, 44. o.; VITÁLIS ISTVÁN: A Selmezbányai Gyógyászati és Természettudományi Egylet Évkönyve, 1900. – Joerges Ágost özvegye és fia könyvnyomója, Selmezbánya, 1901, 110. o.
- 1256 VITÁLIS ISTVÁN: A Selmezbányai Gyógyászati és Természettudományi Egylet Évkönyve, 1899. – Joerges Ágost özvegye és fia könyvnyomója, Selmezbánya, 1900, 76. o.
- 1257 PINTÉR ELEK: Jegyzőkönyv a Selmezbányai Gyógyászati és Természettudományi Egyletnek, 1871-ik évi márc. 24-én délután 5 órakor a városi tanácsteremben tartott közgyűléséről. – Sine loco, 1871, 7. o.
- 1258 DÉRER MIHÁLY: Jegyzőkönyv a Selmecei Gyógyászati és Természettudományi Egyletnek 1881. évi január-hó 29-én a Belházy-ház vegytani tantermében tartott közgyűléséről. – Nyomatott Joerges Á. özvegyénél, Selmezc, 1881, 30. o.
- 1259 FEKETE LAJOS: A világ legelső keményítőgyártóiról. – Selmezbányai Gyógyászati és Természettudományi Egyesület Évkönyve 1882. 9–10. o.

- 1260 Természettudományi Közlöny 1883. 15. kötet 166. füzet 278. o.
- 1261 FEKETE LAJOS: A bányászati fásnövények elterjedéséről. – Selmeczbányai Gyógyászati és Természettudományi Egyesület Évkönyve 1883. 11–13. o.
- 1262 Természettudományi Közlöny 1884. 16. kötet 178. füzet 266. o.
- 1263 FEKETE LAJOS: A víz felhágásának okai a növényekben. – Selmeczbányai Gyógyászati és Természettudományi Egyesület Évkönyve 1884. 6–13. o.
- 1264 Felvidéki Híradó 1887. 6. évf. 15. szám (április 10.) 3. o.
- 1265 Erdészeti Lapok 1900. 39. évf. 11. füzet 1099. o. vö. Erdészeti Lapok 1901. 40. évf. 10. füzet 1052. o.
- 1266 VITÁLIS ISTVÁN: A Selmeczbányai Gyógyászati és Természettudományi Egylet Évkönyve, 1901. – Joerges Ágost özvegye és fia könyvnyomója, Selmeczbánya, 1902, 83. o.
- 1267 Sobó Jenő, aki igazgatói tisztet kapott a Casinóban, azon fáradozott, hogy az 1893-ban megalakult polgári társaskör és az „úri” kaszinó egyesüljön. Továbbá Sobó érdeme, hogy új és méltó helyet keresett a kaszinónak, amelynél a Zsembery-ház, illetve új ház építése is szóba került, de végül is nem valósult meg.
- 1268 Selmeczbányai Híradó 1892. 3. évf. 11. szám (március 13.) 1. o.
- 1269 Selmeczbányai Hírlap 1915. 25. évf. 12. szám (március 21.) 4. o.
- 1270 Selmeczbányai Híradó 1898. 9. évf. 12. szám (március 17.) 3. o.
- 1271 Selmeczbányai Híradó 1900. 11. évf. 9. szám (március 4.) 2-3. o.
- 1272 Selmeczbányai Híradó 1901. 12. évf. 11. szám (március 17.) 5. o.
- 1273 Selmeczbányai Híradó 1904. 14. évf. 9. szám (február 28.) 2. o.
- 1274 Selmeczbányai Híradó 1907. 17. évf. 13. szám (március 31.) 4. o.
- 1275 Lat. virilis = férfias, állhatatos
- 1276 BENDE ATTILA – BARTHA DÉNES: Nagy-Ajtai Fekete Lajos m. kir. miniszteri tanácsos, erdőakadémiai tanár, a M. Kir. Bányászati és Erdészeti Akadémia igazgatója 1837–1916. – Gerundium 2023. 14. évf. 3–4. füzet 33–74. o.
- 1277 Selmeczbányai Híradó 1895. 6. évf. 48. szám (december 1.) 290. o.
- 1278 Selmeczbányai Híradó 1896. 7. évf. 40. szám (október 6.) 157. o.
- 1279 Selmeczbányai Híradó 1897. 8. évf. 39. szám (szeptember 29.) 4. o.
- 1280 Selmeczbányai Híradó 1898. 9. évf. 39. szám (szeptember 22.) 3. o. vö. Selmeczbányai Híradó 1899. 10. évf. 40. szám (október 5.) 7. o. vö. Selmeczbányai Híradó 1901. 12. évf. 40. szám (október 6.) 5. o., 1902. 13. évf. 7. szám (február 16.) 6. o.
- 1281 Selmeczbányai Híradó 1902. 12. évf. 37. szám (szeptember 14.) 3–4. o., 45. szám (november 9.) 6. o.
- 1282 Magyar Királyi Minister Elnök 1896. évi 11 258. szám. 1896.VI.20. SOE KKL 409-es fond.
- 1283 Selmeczbányai Híradó 1905. 15. évf. 40. szám (október 1.) 4. o., 43. szám (október 22.) 5. o., 47. szám (november 19.) 2. o.
- 1284 Selmeczbányai Híradó 1906. 16. évf. 39. szám (szeptember 30.) 5. o.
- 1285 Selmeczbányai Híradó 1906. 16. évf. 46. szám (november 18.) 7. o.
- 1286 Selmeci Újság 1907. 2. évf. 38. szám (szeptember 19.) 1–2. o.
- 1287 Selmeci Újság 1907. 2. évf. 37. szám (szeptember 12.) 3. o.
- 1288 Selmeczbányai Híradó 1907. 17. évf. 38. szám (szeptember 22.) 5. o.
- 1289 Selmeczbányai Híradó 1909. 19. évf. 40. szám (október 3.) 6. o.
- 1290 Selmeczbányai Híradó 1908. 18. évf. 40. szám (október 4.) 4. o.

- 1291 Selmezbányai Hírlap 1910. 20. évf. 40. szám (október 16.) 4–5. o.
- 1292 Selmezbányai Hírlap 1911. 21. évf. 40. szám (október 1.) 5. o.
- 1293 Selmezbányai Hírlap 1912. 22. évf. 39. szám (szeptember 29.) 6. o.
- 1294 Selmezbányai Hírlap 1913. 23. évf. 41. szám (október 12.) 7. o.
- 1295 Selmezbányai Hírlap 1914. 24. évf. 38. szám (szeptember 20.) 5–6. o.
- 1296 Selmezbányai Hírlap 1915. 25. évf. 40. szám (október 3.) 6. o., 41. szám (október 10.) 6. o.
- 1297 Selmezbányai Híradó 1896. 7. évf. 21. szám (május 16.) 6. o.
- 1298 FRICZ-MOLNÁR PÉTER: Selmezi írások. – Saját kiadás, Budapest, 2021, 216–218. o.
- 1299 Selmezbányai Híradó 1896. 7. évf. 22. szám (május 24.) 1. o.
- 1300 BEDŐ ALBERT (szerk.) (1870): Az Országos Erdészeti Egyesület Évkönyve az 1869. évre. – Nyomatott Kocsi Sándor könyvnyomdájában, Pest, 227. o.
- 1301 Erdészeti Lapok 1880. 19. évf. 7. füzet 534. o.
- 1302 Selmezbányai Híradó 1897. 8. évf. 1. szám (január 3.) 3. o.
- 1303 Selmezbányai Híradó 1900. 11. évf. 6. szám (február 11.) 6. o.
- 1304 Selmezbányai Híradó 1901. 12. évf. 1. szám (január 6.) 4. o.
- 1305 Selmezbányai Híradó 1902. 13. évf. 3. szám (január 19.) 4. o.
- 1306 Selmezbányai Híradó 1903. 13. évf. 7. szám (február 15.) 3. o.
- 1307 Selmezbányai Híradó 1905. 15. évf. 3. szám (január 15.) 2. o.
- 1308 Selmezbányai Híradó 1907. 17. évf. 50. szám (december 15.) 3. o. vö. Selmezi Újság 1907. 2. évf. 51. szám (december 19.) 2. o.
- 1309 Selmezi Újság 1907. 2. évf. 8. szám (február 21.) 3. o.
- 1310 Selmezbányai Híradó 1908. 18. évf. 28. szám (július 12.) 3. o.
- 1311 Selmezbányai Hírlap 1911. 21. évf. 1. szám (január 1.) 4. o.
- 1312 Selmezbányai Hírlap 1911. 21. évf. 14. szám (április 2.) 4. o.
- 1313 Selmezbányai Hírlap 1912. 22. évf. 48. szám (december 1.) 4. o.
- 1314 Selmezbányai Hírlap 1913. 23. évf. 48. szám (november 30.) 4. o.
- 1315 Centralblatt für das gesammte Forstwesen 1913. 39. évf. 46. o.
- 1316 Selmezbányai Hírlap 1915. 25. évf. 21. szám (május 23.) 4. o.
- 1317 Selmezbányai Hírlap 1915. 25. évf. 24. szám (június 13.) 4. o.
- 1318 VÖRÖS TIHAMÉR: Turistaélet Selmezbányán. In: Selmezbányaiak Emlékkönyve. – Kiadja a Selmezbányaiak Egyesülete, Kellner Ernő könyvnyomdája, Budapest, 1936, 103–106. o.
- 1319 A Magyarországi Kárpátgyelet Évkönyve 1879. 6. évf. 446. o.
- 1320 TIRTS REZSŐ: A magyar turista kultúra keletkezése és a Szittnya Osztály Selmezbányán Trianon előtt az ezeréves Nagymagyarországban. – „Élet” Irod. és Nyomda Rt., Budapest, 1943, 199 o.
- 1321 Pesti Hírlap 1896. 18. évf. 159. szám (június 10.) 8. o. vö. Fővárosi Lapok 1896. 159. szám (június 10.) 5. o.
- 1322 MOLNÁR PÁL (1972): Válogatott katonai kitüntetések. – Hadtörténeti Közlemények 19. évf. 4. szám 807–810. o.
- 1323 A Vaskorona rend 200. évfordulója. <https://mnm.hu/hu/cikk/vaskorona-rend-200-evforduloja> (Letöltés ideje: 2024. 06. 22.)
- 1324 Érdemrendek, kitüntetések az első világháborúban. <http://szlukacs.freeweb.hu/rendjel2/adatok/kek.htm> (Letöltés ideje: 2024. 06. 22.)

- 1325 Pesti Hírlap 1896. 18. évf. 159. szám (június 10.) 8. o.
- 1326 Centralblatt für das gesammte Forstwesen 1896. 22. évf. 342. o.
- 1327 Vaskorona kitüntetés. <https://kituntetes.webnode.hu/kituntetesek/magyar-osztrak-monarchia/vaskorona-rend/> (Letöltés ideje: 2024. 06. 22.) vö. SALLAY GERGELY (2018): 1918 az osztrák–magyar kitüntetés-történetben. – Hadtörténelmi Közlemények 131. évf. 3. szám 680–701. o.
- 1328 REISZ T. CSABA: Cím és rang vagy jelleg. Sártory Antal miniszteri tanácsosi címadohányozása. – Catastrum 2022. 9. évf. 3. szám 29–38. o.
- 1329 Selmezbányai Híradó 1906. 16. évf. 38. szám (szeptember 23.) 1–2. o.
- 1330 LADIK GUSZTÁV: A közszolgálati alkalmazottak jogviszonyai. Az élő magyar jog. – Budapest, 1908, 145–146. o.
- 1331 REISZ T. CSABA: Cím és rang vagy jelleg. Sártory Antal miniszteri tanácsosi címadohányozása. – Catastrum 2022. 9. évf. 3. szám 29–38. o. vö. „Cím és jelleg” szócikk A Pallas nagy lexikona 17. kötet, I. pótkötet, A–J., Budapest, 1904, 294. o., Révai nagy lexikona IV., Budapest, 1912, 507. o.
- 1332 Vasárnapi Ujság 1896. 43. évf. 1. szám (január 5.) 1–2. o. vö. Dóka Krisztina: „Népünnep” és nemzeti ünneplés (1896). Népszokás- és néptáncbemutatók az Ezredéves Országos Kiállításon. – Táncudományi Tanulmányok 2017. 9. évf. 2. szám 34–51. o.
- 1333 ANON.: Tündöklő pompával ünnepeltük a honfoglalás ezredik évfordulóját. Múlt kor 2016 <https://mult-kor.hu/tundoklo-pompaval-unnepeltuk-a-honfoglalas-ezredik-evfordulojat-20160608> (Letöltés ideje: 2024. 06. 23.)
- 1334 Vasárnapi Ujság 1896. 43. évf. 19. szám (május 10.) 306–307. o. vö. Uo. 43. évf. 20. szám (május 17.) 317–318. o.
- 1335 Vasárnapi Ujság 1896. 43. évf. 34. szám (augusztus 23.) 568. o. vö. Uo. 43. évf. 43. szám (október 25.) 722–723. o., Uo. 43. évf. 44. szám (november 1.) 740. o.
- 1336 Budapesti Hírlap 1896. 16. évf. 273. szám (október 4.) 6. o. vö. TÓTH ENDRÉNÉ (szerk.): Budapest Enciklopédia. – Corvina Kiadó, Budapest, 1970, 200–203. o.
- 1337 Budapesti Hírlap 1896. 16. évf. 312. szám (november 11.) 193. o. vö. TÓTH ENDRÉNÉ (szerk.): Budapest Enciklopédia. – Corvina Kiadó, Budapest, 1970, 283–284. o.
- 1338 Magyar Hírlap 1896. 6. évf. 226. szám (augusztus 17.) 1–2. o.
- 1339 Pesti Hírlap 1896. 18. évf. 158. szám (június 9.) 5–7. o. vö. TÓTH ENDRÉNÉ (szerk.): Budapest Enciklopédia. – Corvina Kiadó, Budapest, 1970, 182. o.
- 1340 ANON.: Tündöklő pompával ünnepeltük a honfoglalás ezredik évfordulóját. Múlt kor 2016 <https://mult-kor.hu/tundoklo-pompaval-unnepeltuk-a-honfoglalas-ezredik-evfordulojat-20160608> (Letöltés ideje: 2024. 06. 23.)
- 1341 TÓTH ENDRÉNÉ (szerk.): Budapest Enciklopédia. – Corvina Kiadó, Budapest, 1970, 179–180. o.
- 1342 ANON.: Tündöklő pompával ünnepeltük a honfoglalás ezredik évfordulóját. Múlt kor 2016 <https://mult-kor.hu/tundoklo-pompaval-unnepeltuk-a-honfoglalas-ezredik-evfordulojat-20160608> (Letöltés ideje: 2024. 06. 23.)
- 1343 ANON.: Magyarország erdőgazdasága az ezredéves kiállításkor. – Erdészeti Lapok 1896. 35 évf. 9–10. füzet 846–871. o. vö. Erdészeti Lapok 1896. 35. évf. 5. füzet 311–313. o.
- 1344 Ez a hibrid taxon, a Fekete-tölgy nem tévesztendő össze a korábban egyes vidékeken fekete tölgynek hívott alakokkal, amely valójában a kocsányos tölgy későn fakadó változata, s azért hívták feketének, mert még lombtalan (fekete) állapotban volt, amikor más fásszárúak már javában zöldelltek. Erről egyébként maga Fekete Lajos is ír az Erdészeti Lapokban (1890. 29. évf. 5. füzet 284. o.) a Zemplén vármegye erdőtenyészeti viszonyait bemutató tanulmányában.

- 1345 BORBÁS VINCE: A *Quercus conferta* Kit. (*Qu. Farnetto* Tenore), *Qu. Haynaldiana* Simk., *Qu. Hungarica* Hubeny, meg a *Qu. spectabilis* ismeretéről. – Erdészeti Lapok 1886. 25. évf. 9–10. füzet 723–740. o.
- 1346 FEKETE LAJOS: A *Quercus conferta* Kit., a *Quercus Hungarica* Hubeny és a *Quercus Farnetto* Ten. ugyanaz. – Erdészeti Lapok 1886. 25. évf. 6. füzet 456–461. o.
- 1347 SIMONKAI LAJOS: Új alakok hazai tölgyfajaink közt. Nyílt levél Fekete Lajos erdőtanácsos úrhoz. – Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 1. füzet 30–47. o.
- 1348 BORBÁS VINCE: Balanographiai magyarázatok. – Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 4. füzet 348–355. o.
- 1349 SIMONKAI LAJOS: A magyar tölgyfák fajai és azok jellemvonásai. – Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 4. füzet 282–296. o., 5–6. füzet 411–418. o.
- 1350 Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 5–6. füzet 416. o.
- 1351 FEKETE LAJOS – MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR: Erdészeti növénytan. II. kötet. Növényrendszertan, részletes növénytan, növényföldrajz. – Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület, A Pátria könyvsajtója, Budapest, 1896, 1336 o.
- 1352 SCHEINT ADOLF: Felhívás. – Erdészeti Lapok 1880. 19. évf. 9. füzet 667–668. o.
- 1353 BORBÁS VINCE: A *Quercus* Feketei Simk. tetőrügyének a makkcsészével való összeforradása. – Erdészeti Lapok 1887. 26. évf. 8. füzet 678–679. o.
- 1354 SIMONKAI LAJOS: Hazánk tölgyfajai és tölgyerdei / *Quercus et querceta Hungariae*. – A M. T. Akadémia Matematikai és Természettudományi Állandó Bizottságának külön kiadványa, Budapest, 1890, 40 o. + 10 ábrao.
- 1355 BECHSTEIN, JOHANN MATTHAEUS: Forstbotanik, oder vollständige Naturgeschichte der deutschen Holzpflanzen und einiger fremden I–II. – Hennings, Erfurt, 1810, XVIII + 1467 + XII o.
- 1356 VILIAM STOCKMANN: Dejiny lesníckeho školstva v Banskej Štiavnici. – Lesy SR, Banská Bystrica, 2017, 156. o.
- 1357 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1906–1910 közötti naplója.
- 1358 Lásd fényképpel dokumentált részleteit BARTHA DÉNES – OROSZI SÁNDOR (2003): Szép kis város Selmechánya ... Kalauz a régi és az új Selmechányához. – Országos Erdészeti Egyesület Erdészettörténeti Szakosztály, Budapest, 106. o. + XX. tábla 34. fénykép és BARTHA DÉNES – OROSZI SÁNDOR (2019): Selmec, Téged soha nem feledtünk! – Soproni Egyetem Kiadó, Sopron, 287. o. + fénykép.
- 1359 VILIAM STOCKMANN írásbeli közlése nyomán (2023. 08. 01.).
- 1360 Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1917–1920 közötti naplója.
- 1361 KENYERES ÁGNES: Magyar Életrajzi Lexikon 2. kötet, L–Z. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982, 754. o. vö. FÜREDI OSZKÁR: Szent-Istvány Gyula, a bányászélet festője. – Soproni Szemle 1964. 18. évf. 1. szám 75–80. o.
- 1362 KUBINSZKY MIHÁLY: Medgyesy (Schwartz) Antal, a soproni arcképfestő (1897–1978). – Soproni Szemle 2000. 54. évf. 3. szám 283–299. o.
- 1363 KUBINSZKY MIHÁLY: Medgyesy (Schwartz) Antal, a soproni arcképfestő (1897–1978). – Soproni Szemle 2000. 54. évf. 3. szám 283–299. o. vö. BEREZC DEZSŐ: Medgyesy S. Antal festőművész 80 éves. – Soproni Szemle 1977. 31. évf. 4. szám 349. o.
- 1364 Fekete Lajos. – Erdészeti Lapok 1906. 45. évf. 9. füzet 655–670. o.
- 1365 Selmechányai Hírlap 1914. 24. évf. 21. szám (május 24.) 1–2. o. vö. Bánya 1914. 9. évf. 2. szám (január 11.) 7. o. vö. Vasárnapi Ujság 1914. 61. évf. 21. szám (május 24.) 418. o. vö. FRICZ-MOLNÁR PÉTER (2021): Selmechi írások. – Magánkiadás, Dunakeszi, 101–103. o.
- 1366 Bányászati és Kohászati Lapok 1930. 63. évf. 21. szám 498–505. o.
- 1367 IFJ. SARKADY SÁNDOR: Nekik térkép e táj... Amerikai légítámadások Sopron ellen 1944–1945. – Nyugat-Magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, 2012, 163 o.

- 1368 ILLYÉS BENJAMIN: A Soproni Műszaki Egyetem története 1956/59. Egyetemi hagyományaink és sportéletünk az 50-es években. – Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, 2016, 56. o.
- 1369 BENDE ATTILA – BARTHA DÉNES: Az első szobrok felavatása a M. Kir. Bányászati és Erdészeti Főiskolán Selmecbányán, majd Sopronban. – Bányásztörténeti Közlemények 2025. (megjelenés alatt) VÖ. BENDE ATTILA: Az erdész tanároknak emléket állító első szobrok felavatása Sopronban a M. Kir. Bányászati és Erdészeti Főiskolán. – Erdészeti Lapok 2024. 159. évf. (megjelenés alatt)
- 1370 A MTA emlékülése Fekete Lajos születésének 160. évfordulóján. – Erdészeti Lapok 1998. 133. évf. 2. szám. 51. o.
- 1371 VÖ. Magyarország 1937. 18. évf. 67. szám. (március 24.) 9. o.: „A Magyar Tudományos Akadémia nagyszámú és előkelő közönség jelenlétében összes ülést tartott. Az ülésen József főherceg elnökölt, akinek megnyitója után Mágócsy-Dietz Sándor r. tag tartott emlékbeszédet Fekete Lajos egykori selmecbányai tanárról, az Akadémia levelező tagjáról, aki az erdészeti főiskola magyarrá tételéért nagy sikerrel küzdött, tudásával, erős nemzeti érzésével a főiskola felvirágoztatását elősegítette. A kiváló tudós irodalmi munkássága is jelentékeny volt, hangsúlyozta az előadó, 172 szakmunkája és kisebb-nagyobb közleménye jelent meg. Mint tordai születésű ember, magával hozta az erdők és a hegyek szeretetét Erdélyből.”
- 1372 SZINNYEI JÓZSEF (szerk.): Fekete Lajos. In: Magyar írók élete és munkái. III. kötet. – Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése, Budapest, 1894, 310–314. o., ANON.: Fekete Lajos. – Erdészeti Lapok 1906. 45. évf. 9. füzet 655–670. o., GERLAI ARNOLD GUSZTÁV: A magyar erdészeti irodalom könyvészete 1934-ig. – Röttig-Romwalter nyomda bérlő, Sopron, 1936, 616 o. spec. 117–126. o., MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR: Fekete Lajos I. tag emlékezete. – A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek 1937. 23. évf. 2. füzet 1–24. o., ZSÁMBOKY LÁSZLÓ (szerk.): A selmeci Bányászati és Erdészeti Akadémia oktatóinak rövid életrajza és szakirodalmi munkássága 1735–1918. – Nehézipari Műszaki Egyetem, Miskolc, 1983, 370 o. spec. 158–166. o., CSAPODY ISTVÁN: Adalékok Gerlai Arnold Gusztáv: „A magyar erdészeti irodalom bibliográfiája 1934-ig” című munkájához. – Erdészettörténeti Közlemények 1997. 33. évf. 9–48. o. spec. 18–19. o., BARTHA DÉNES: Fekete Lajos (1837–1916) élete és munkássága. Erdésznyagyjaink arcképcsarnoka 1. – Soproni Egyetem, Erdőmérnöki Kar, 1998, 32 o.
- 1373 SOE KKL
- 1374 Az oldalszám a digitális másolaton sajnos nem olvasható.
- 1375 Az iskolát nem szabad így felfogni, legkevésbé egy tanárnak. [Fekete Lajos megjegyzése.]
- 1376 A beszéd második, javított, vélhetően elmondott változata a »Fekete Lajos a hallgatók szemével« fejezetben olvasható. VÖ. Fekete Zoltán professzor kézirat, nem publikált, 1906–1910 közötti naplója. E naplóbejegyzésből tudjuk, hogy a felvonulásra október 13-án, szombaton került sor.
- 1377 Selmeczbányai Híradó 1892. 3. évf. 11. szám (március 13.) 43. o.
- 1378 Selmeczbányai Híradó 1892. 3. évf. 12. szám (március 20.) 46–47. o.

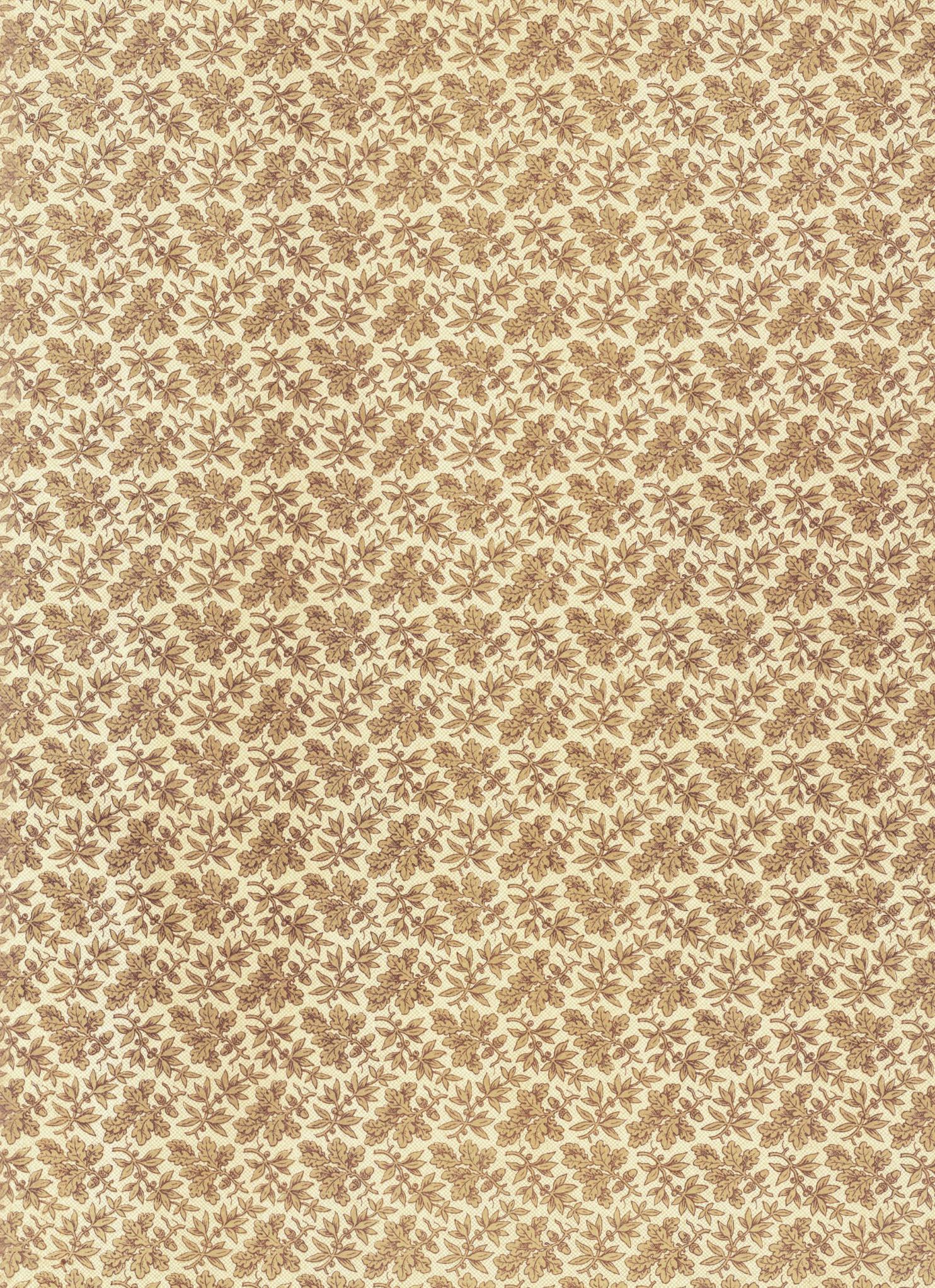
TARTALOM

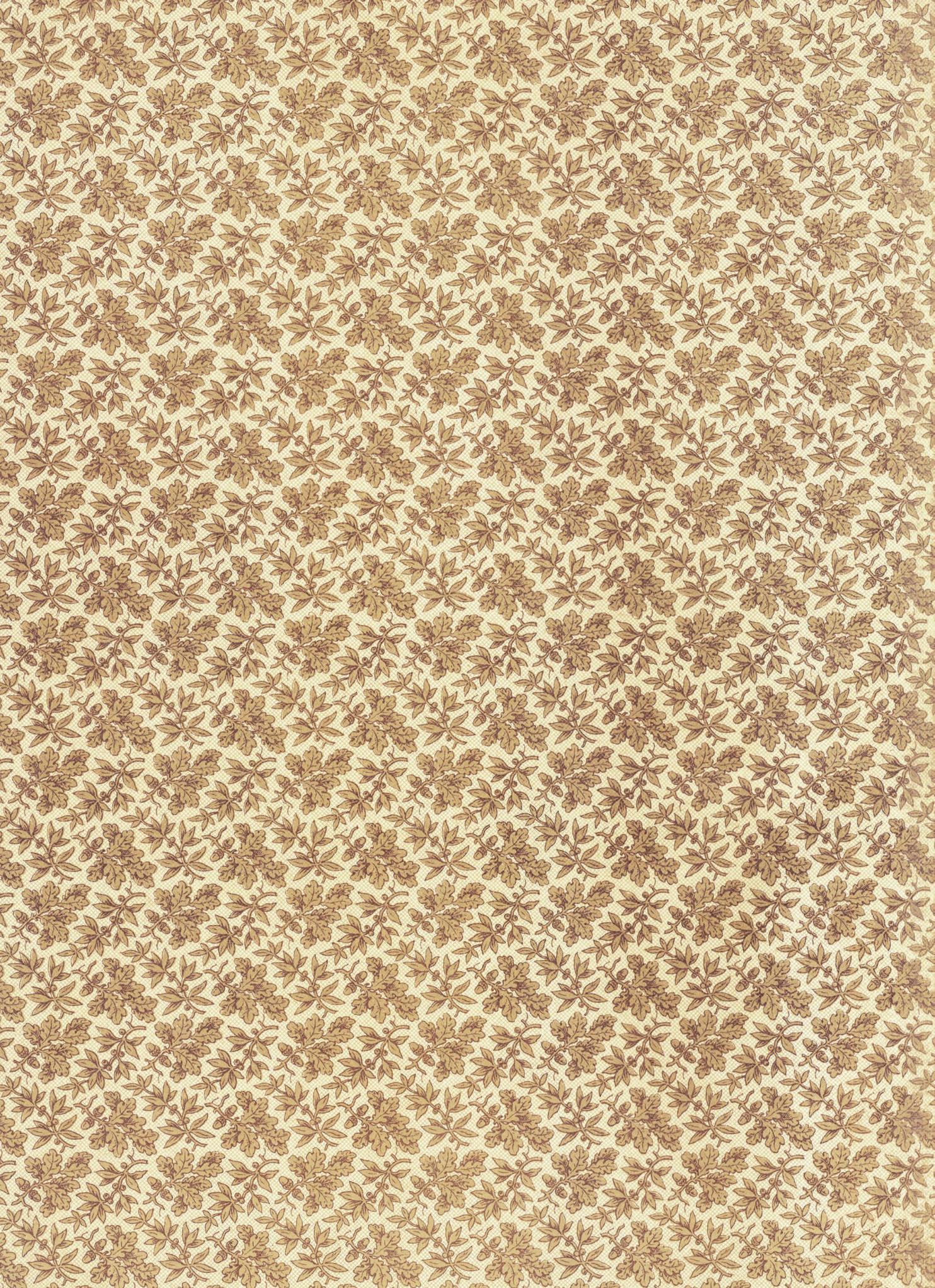
AJÁNLÁS	5
AZ ŐSÖKTŐL AZ UTÓDOKIG – FEKETE LAJOS CSALÁDFÁJA ÉS ÉLETRAJZA	7
FEKETE LAJOS ÉLETÚTJA	7
FEKETE LAJOS FELMENŐI ÉS LESZÁRMAZOTTJAI	46
A HITVES ÉS A GYERMEKEK – A FEKETE CSALÁD	59
AZ AKADÉMIAI TANÁR ÉS AZ ERDÉSZETI KÍSÉRLETÜGY ELÓHARCOSA	79
A MAGYAR NYELVŰ OKTATÁS ÉS SZAKNYELV MEGTEREMTŐJE – A POLIHISZTOR ERDÉSZTANÁR	79
AZ ERDÉSZETI KÍSÉRLETÜGY PIONÍRJA	83
AZ ERDÉSZETI TUDOMÁNY MINDMÁIG LEGTERMÉKENYEBB SZAKÍRÓJA	92
Szerteágazó szakírói ténykedésének területei	92
Szakírói tevékenység a publikációk tükrében – Fekete Lajos szakírói tevékenységének súlypontjai	100
Az erdészeti tudományok elévülhetetlen összegzői – Fekete Lajos tan- és szakkönyvei	128
A szakírói ténykedés meghiúsult vállalkozásai	214
Egy mára elfeledett műfaj – Szakmai viták az Erdészeti Lapok hasábjain	220
A TOLLFORGATÓ KREATIVITÁSA – TALÁLmányok az erdészeti gyakorlat szolgálatában	226
A DENDROLÓGUS MEGVALÓSULT ÁLMA – ÚJ TAXONOK A HONI FAFAJOK KÖRÉBŐL	239
AZ AKADÉMIAI TANÁR TÉNYKEDÉSE HIVATALÁBAN ÉS A SELMECBÁNYAI POLGÁRI LÉTBEN	246
EGY FÉL ÉVSZÁZADOS SZAKMAI ÉLETÚT SZEREPVÁLLALÁSAI	246
Fekete Lajos munkálkodása a M. Kir. Bányászati és Erdészeti Akadémián – A selmecebányai erdészeti oktatás ügye a dualizmus időszakában	246
Selmec határain átívelő szaktevékenységek és annak elismerései	317
Az erdészeti szakiskolák létrehívásának gondolata – Fekete Lajos a honi középfokú erdészeti szakoktatás atyja	342
A SELMECBÁNYAI POLGÁRI ELIT KIEMELKEDŐ ALAKJA – AZ AKADÉMIAI TANÁR KÖZÉLETI SZEREPVÁLLALÁSAI	351

AZ ERDÉSZETI OKTATÁS ÉS KÍSÉRLETÜGY KEVÉSSÉ MÉLTÁNYOLT KÖZKATONÁJA	366
EGY KITELJESEDETT SZAKMAI ÉLETÚT CSEKÉLY ELISMERÉSEI	366
Fekete Lajos állami kitüntetései	366
A botanikusok tisztelgése Fekete Lajos munkássága előtt – A Fekete-tölgy	372
Fekete Lajos életében megjelent méltató írások	375
AZ UTÓKOR HALOVÁNY EMLÉKEZETE	376
A porrá lett emlékbresztő – Az egykori Fekete-forrás	376
A keretbe foglalt emlékőrzők – A Fekete portrék	378
Az ércebe öntött emlékezet – A Fekete szobor a soproni főiskola botanikus kertjében	385
Fekete Lajos életét és munkásságát halála után méltató írások	391
A SZERZŐK UTÓHANGJA – FEKETE LAJOS SZELLEMI HAGYATÉKÁNAK SORSA ÉS KÉSEI TISZTELETE	395
FÜGGELÉK	398
FEKETE LAJOS PUBLIKÁCIÓINAK JEGYZÉKE	398
FEKETE LAJOS BESZÉDEI	411
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	441
JEGYZETEK	442

„Fekete Lajos, mint ember, azok közé a férfiak közé tarozott, akik a szakadatlan odaadómunkában találják legnagyobb gyönyörűségüket. Hallgatag, csendes, szerény ember volt, ki nagy tudását nemcsak hogy sohasem fitogtatta, hanem a leghatározottabban kitért mindenféle ünnepeletetés elől. Mikor kartársai, ismerősei, jóbarátai egy-egy, a külföldön is magasztaló elismeréssel fogadott munkájának megjelenésekor gratuláltak neki, elhárított magától minden érdemet. Az igazi tudós szerénységével tartózkodott mindenféle nyilvános szerepléstől. Ez a szerénysége volt az oka, hogy a legilletékesebb fórum, a Magyar Tudományos Akadémia is csak 74 éves korában választotta tagjai közé, őt, a magyar erdészeti irodalom megteremtőjét, úttörőjét s leghivatottabb művelőjét. Nagy tudásánál csak jósága volt nagyobb. Szerető férj, példás családapa s érzésben-gondolkodásban ízig-vérig magyar ember. ... Az erdészeti irodalom egy-egy ágának alapos művelése egész embert, egész életet kíván egymagában is, ő minden ágát egyforma alapossággal művelte s mindenikben alapvető munkákkal gazdagította az erdészetet. ... Munkássága korszakot alkotó s írói működésének gazdag eredményei a tudomány nyereségei maradnak mindenkor. Elérte, amit csak egy nagy szellem érhet el: Fekete Lajos neve a magyar erdészeti irodalomban fogalomná lett. Hosszú, szép, harmonikus és munkás életnek, azt hisszük, ez a legnagyobb jutalma. Legyen áldott emléke!”

Selmecbányai Hírlap 1916. 26. évf. 28. szám (július 9.) 2. o.

